De boeken der kleine zielen

Louis Couperus

bron
Louis Couperus, *De boeken der kleine zielen* (in vier delen) L.J. Veen, Amsterdam 1901-1903

Zie voor verantwoording: https://www.dbnl.org/tekst/coup002boek01_01/colofon.php

Let op: boeken en tijdschriftjaargangen die korter dan 140 jaar geleden verschenen zijn, kunnen auteursrechtelijk beschermd zijn. Welke vormen van gebruik zijn toegestaan voor dit werk of delen ervan, lees je in de gebruiksvoorwaarden.

dbnl digitale bibliotheek voor de Nederlandse letteren

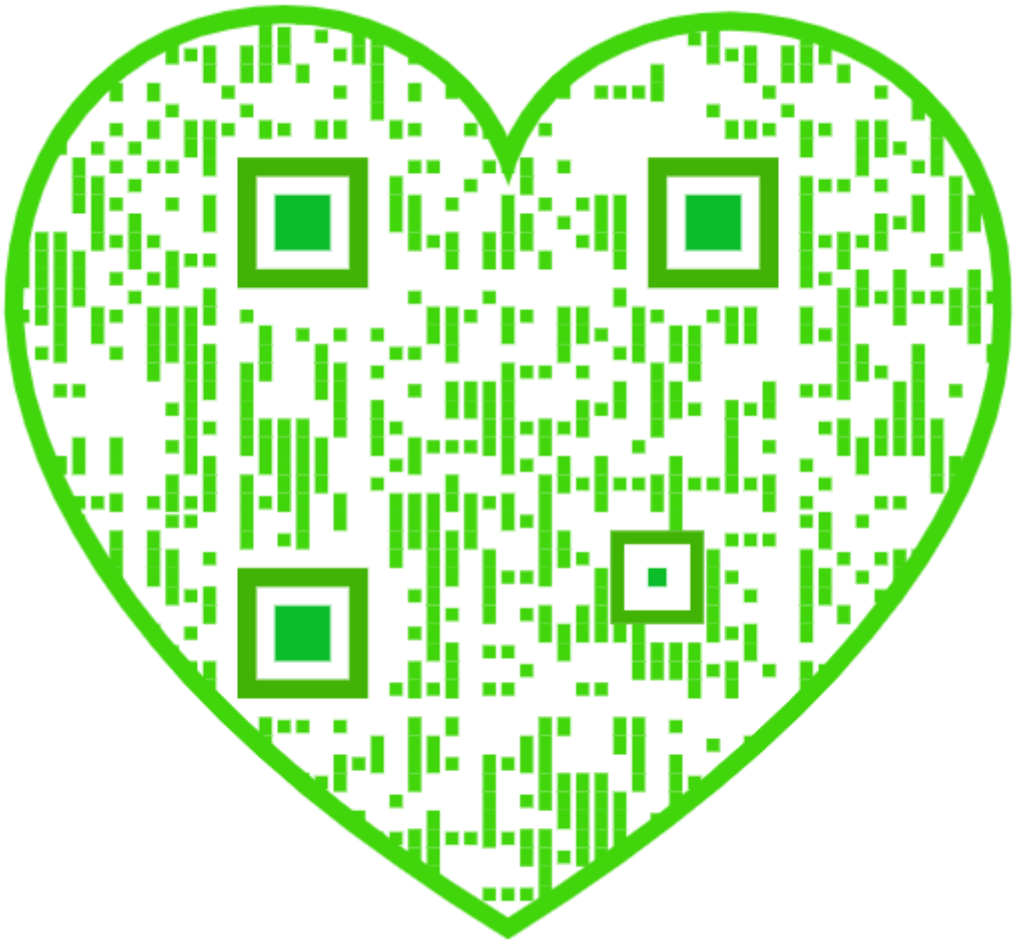

I

DE KLEINE ZIELEN
[eerste deel]

I

Het stortregende en Dorine van Lowe was doodmoê, toen zij, dien middag, vóor het diner nog even bij Karel en Cateau aanwipte, maar Dorine was tevreden over zichzelve. Zij was na het lunch dadelijk uitgegaan en had geheel Den Haag doortrippeld en doortramd; zij had veel bereikt zoo niet alles en haar vermoeide gezicht stond heel blij en hare levendige zwarte oogen flonkerden.

- Meneer en mevrouw nog niet aan tafel, Sientje? vroeg zij de meid, buiten adem, zenuwachtig, en eensklaps schrikkende, dat het te laat zoû zijn.

- Neen, juffrouw, maar het is op slag van zessen, zei Sientje streng.

Dorine van Lowe wipte door de vestibule, holde de trap op, vergetende hare natte parapluie in den standaard te zetten. Zij hield die krampachtig in de eene hand, tegelijk met haar rok,

dien zij vergat los te laten; in haar arm drukte zij een pakje tegen zich aan, onder haar pélérine; in de andere hand had zij haar mof en hare oude, zwart satijnen réticule; met die zelfde hand zocht zij in een bovenmenschelijke inspanning naar haar zakdoek en wist zich den neus te snuiten zonder iets te laten vallen; alleen waaiden vier, vijf trambilletjes rondom haar heen, terwijl zij dit deed.

Oude Sientje volgde haar even met den blik, streng. Toen ging zij naar de keuken, haalde een doek, veegde kalm langs vestibule en trap een spoortje van regen en wat natte druppels af en plukte zorgvuldig de trambilletjes weg van den looper.

Dorine trad in de zitkamer van haar broêr, Karel van Lowe. Hij zat rustig bij een goed vuur en las: een man van vijf-en-veertig; zijn frisch geschoren gelaat glom rozig en jong; zijn dik, glanzend haar was netjes gekamd met een fikschen kuif; zijn snor verfde hij zwart en hij had, als Dorine, de zwarte oogen der Van Lowe's. Zijn breede figuur had in zijn nette kleêren iets degelijks en goed doorvoeds; zijn vest plooide dik om zijn maag, en de horlogeketting deinde op een rustigen ademhaal: zóo had hij iets kalms en gezonds, van

bedachtzaam overleg en egoïste bezadigdheid... Hij legde rustig het tijdschrift, waarin hij las, ter zijde, als wist hij, dat hij nu, onvermijdelijk, een kwartier minstens naar zijn zuster zoû moeten luisteren, maar hij beloofde zich haar dikwijls in de rede te zullen vallen. Hij wreef zich dus zijn groote, dikke, roze handen en zag Dorine bezadigd aan en zijn blik beduidde haar: begin maar, ik luister naar je, want ik moet wel...

Dorine bleef staan bij zijne schrijftafel, die stond in het midden van het nette vertrek, terwijl hij zitten bleef bij zijn vuur.

- Ik ben bij ze allen geweest! begon Dorine, zegevierend.
- Bij Bertha?
- Bij Bertha...
- Bij Gerrit?
- Bij Gerrit...
- Bij Adolfine?
- En bij Ernst en Paul... Ik ben bij ze allen geweest! zegevierde Dorine. En ze hebben me allemaal beloofd te zullen komen.
- Dorine, wil je als-je-blief je parapluie buiten zetten... Hij is zoo nat.

Dorine zette de parapluie buiten de deur op den corridor en zij liet nu ook haar rok los,

die van onderen een rand natte modder vertoonde, waarheen haar broêr, als gesuggereerd, bleef turen.

- En wat zei Bertha? vroeg hij, doende of hij belang stelde, maar kijkende naar den natten rand.

- Nu, Bertha was heel aardig! Ik moet zeggen, Bertha was heel aardig! zei Dorine en de tranen, als altijd zoo gauw bij haar, kwamen haar in de donkere oogen. - Bertha was in een drukte, met de meisjes, om de lijsten op te maken voor de invités op de bruiloft van Emilie, en morgen-avond hebben ze een van hun offi-cieele diners. Bertha zei dadelijk, dat, als het mama's wensch was, wij allen aan dien wensch moesten gevolg geven en van avond bij mama komen, om Constance te ontmoeten. En Van Naghel, die even binnenkwam, beâamde dat. Bertha was het niet met mama eens geweest om Constance's terugkomst in Holland aan te moedigen, maar nu het eenmaal zoo ver was, zoû zij Constance ook heelemaal als zuster weêr aannemen.

- En wat zei Van Naghel? vroeg Karel Van Lowe, niet dat het hem belang inboezemde wat zijn zwager, Van Naghel van Voorde, de minister van koloniën, gezegd had, maar hij

hield van regelmaat en nu hij de opinie van Bertha wist, wist hij ook gaarne die van haar man, en van alle andere broêrs en zusters. Intusschen bleef hij kijken naar den natten rand van Dorine's rok en had hij haar gaarne verzocht zijn vouwmes en zijn presse-papier, waarmeê zij, een beetje nerveus, speelde, te laten liggen, maar hij deed dat nu maar niet, bij zichzelven berekenend, dat hij straks, als Dorine weg was, nog wel een oogenblik zoû hebben vóor het diner om die wanorde te herstellen.

- Nu, uit Van Naghels woorden meende ik op te maken, dat hij wel hoopte, dat Constance véel tact zoû hebben en zich niet dadelijk veel pousseeren zoû, maar dat hij als zwager Van der Welcke en Constance heel hartelijk zoû ontvangen...

Karel knikte bezadigd, als begreep hij de bedoeling, die achter Van Naghels woorden school en als beâamde hij die ten volle...

- En wat zeiden Van Saetzema en Adolfine?

- Nu met Adolfine heb ik natuurlijk het meeste last gehad! riep Dorine en zwaaide zegevierend met het vouwmes, dat Karel angstig in haar hand bleef volgen. - Ze zei eerst, dat ze geen lust had te komen, en dat mama geen moraal had en zoo meer van die din-

gen... Ik antwoordde, dat ik haar ideeën eerbiedigde, dat een ieder moest weten wat hij vond en dacht, maar dat zij niet moest vergeten, dat mama een oude vrouw was, een heel oude vrouw, die wij allen een prettigen ouden dag moesten zien te bezorgen; dat Constance toch even goed als wij allen een kind van mama was; dat mama het natuurlijk gaarne had, dat wij allen Constance weêr in onze familie zouden opnemen, als zuster, nu dat alles zóo lang geleden gebeurd is, en zij met Van der Welcke al vijftien jaren is getrouwd, en hun jongen dertien jaar is...

- Dorine, toe, zoû je de presse-papier met rust willen laten: die papieren raken anders gedecideerd in de war... En wat antwoordde Adolfine toen?

- Nu... eerst wilde Adolfine beslist niet komen, en was ze bang voor Constance's slechten invloed op hare meisjes, en wilde ze de meisjes niet meênemen. Enfin, bepaald idioot! Maar toen ik haar vertelde, dat Van Naghel en Bertha kwamen en er geen woord van hùn meisjes gerept was - dus dat die wèl kwamen - toen zei Adolfine, dat ze dàn ook maar komen zoû, met de meisjes... En Gerrit en Ernst...

Dorine opende Karels postzegeldoosje, maar sloot het weêr dadelijk, verschrikt toen zij de postzegels netjes naar de waarde in de loketjes zag geschikt: - Gerrit en Ernst heb ik ook gezien en Adeline sprak heel lief, en Paul...

Een gong sloeg.

- Dat is voor het diner, zei Karel. Je blijft zeker niet eten, Dorine; ik geloof niet, dat Cateau veel heeft: we eten altijd héel eenvoudig...

- Ach, ik eet niet veel; àls ik blijven mag, heel gaarne, dan gaan we van avond samen naar mama...

Karel van Lowe keek nog eens naar den modderrand; hij herinnerde zich, dat de eetkamer pas gedaan was, en kon zich dus niet meer inhouden.

- Dorine, zeide hij wanhopig; zoû je je D A N niet wat laten afborstelen door Marie?

Nu zag Dorine eerst, dat zij ontoonbaar was, na een geheelen middag door den regen getript en getramd te hebben. Zij zag in den spiegel: als ze haar natten matelot had afgezet, zoû zij er nog ontoonbaarder uitzien. Ze kwam dus deemoedig op haar voornemen terug.

- Het is waar, Karel, ik zie er niet netjes uit en mijn laarzen zijn nat: ik zal dus

maar liever naar huis gaan, dan kan ik mij ook verkleeden voor van avond. Dus tot van avond, Karel.

- Tot van avond, Dorine.

De gong sloeg nog eens. Dorine greep hare réticule, zocht de geheele kamer door naar de parapluie, tot zij zich bedacht, dat die buiten stond en haastte zich weg, terwijl Karel de wanorde op zijne schrijftafel herstelde en presse-papier en vouwmes recht legde. In de gang ontmoette zij hare schoonzuster, in wier ronde gezicht de groote uile-oogen verschrikt keken, terwijl zij vroeg, met een langzame zeurstem, die nadruk legde om de drie, vier woorden:

- Zóo Dorine... je blijft toch... niet éten?!

- Neen, Cateau, dank je wel: het is heel lief van je... Maar ik moet mij nog verkleeden. Ze komen allemaal van avond, bij mama.

- Zóó... komen ze àllemaal?

- Ja... Ik ben toch zoo blij... Nu, laat mij je niet langer ophouden. Karel zal je wel alles vertellen. Adieu, dus tot van avond...

Zij haastte zich weg, terwijl Sientje, streng, haar uitliet.

Karel en Cateau zetten zich aan tafel. Zij hadden geene kinderen; zij woonden nu in

Den Haag, nadat Karel jaren lang burgemeester geweest was op een mooi dorp in Utrecht. Zij hadden nu een mooi, groot huis in de Oranjestraat; zij hadden drie meiden; zij hielden rijtuig. Zij aten, heel goed, samen, en zagen nooit iemand, noch van de familie, intiem; noch van hunne kennissen, ceremonieeler. Zij leefden volgens vaste wetten van degelijkheid en soliditeit. Hun groote huis was degelijk en solide ingericht, met zware, comfortabele meubelen, zonder overtollige weelde. Zij zagen er beiden gezond en solide en Hollandsch degelijk uit. Cateau was een zware vrouw van in de veertig, de ronde oogen altijd verschrikt in een rond gezicht en ze droeg altijd een nette, gladde, goedzittende japon - bruin, zwart of blauw. Zij leefden volgens de klok; Karel maakte 's morgens een wandeling, altijd de zelfde, door de Boschjes; Cateau deed 's middags boodschappen; eens in de week maakten zij samen visites, en dat was de eenige maal, dat zij samen uitgingen. 's Avonds waren zij altijd thuis, behalve des Zondags-avonds; dan gingen zij naar mama Van Lowe. Zij waren niettegenstaande hun solide leven, drie meiden, en rijtuig, zuinig. Zij vonden geld uitgeven voor een komedie, een tentoonstelling, een

boek, zonde en jammer. Zij namen met voorjaar en najaar dat wat zij noodig hadden in hun huis en voor hunne garderobe, om dat alles solide en netjes te hebben - maar meer ook niet. Hun eenige ondeugd was hunne tafel. Zij aten heel goed, maar voor de familie wilden zij dat niet weten en zij zeiden altijd, dat zij zóo eenvoudig aten, dat zij nooit iemand onverwachts konden hebben. Daar zij nooit iemand inviteerden, bleef het geheim van hun lekkere tafel ongeschonden. Zij hadden een goede keukenmeid en Cateau reed haar goed na, zeggende, dat meneer zoo moeilijk was. Maar beiden smulden zij, iederen dag. Aan tafel, beiden, hadden zij dan tegenover elkaâr een blik van verstandhouding, dat het zoo lekker was - als genoten zij samen een vlijmenden wellust. Zij dronken, zacht smakkende, een goed glas goeden rooden wijn. Aan het dessert had Karel dan een vurige kleur en Cateau knipte met de oogen, als gekieteld tot in haar merg. Stilzwijgend gingen zij beiden, de handen op den schoot gevouwen, digereeren om hunne ronde tafel in hunne huiskamer. Karel legde, voor het gezicht, dan de portefeuille van het leesgezelschap open. Nu en dan keken zij elkander aan, met weldoening

bedenkende, dat Anna héel lekker gekookt had, dien middag. Daar zij echter vonden, dat dit genot zondig was en vooral niet-Hollandsch, spraken ze nooit over hun genot en genoten stilzwijgend.

Zij berekenden, dat zij nog wel een goed uur konden digereeren bij hunne groote vulkachel en omdat zij niet hielden van de thee bij mama, dronken zij eerst een kop thee thuis. Om acht uur kwam Sientje zeggen, dat de coupé voor stond. Om den coupé niet noodeloos in den regen te laten staan en bederven, stonden zij dadelijk op, deden mantel en overjas aan en gingen. Of het paard nat werd, interesseerde hun minder, want het paard was een maandpaard, maar de coupé was hun eigendom.

II

Dorine van Lowe woonde alleen in een pension, terwijl de oude mevrouw Van Lowe toch een groot huis had in de Alexanderstraat. Alle hunne kennissen vonden dat vreemd en Dorine, een beetje verlegen, moest het altijd den kennissen uitleggen. Zij had niets liever gewild dan bij mama wonen en voor mama

het huishouden doen en voor mama zorgen, mama bederven. Maar nadat zij eens, als meisje van twee-en-twintig, het huis was uitgegaan als zieke-oppasseres, had mama niet gewild, dat zij in huis terugkwam, toen zij zag, dat zij die roeping miste. En mama, die altijd zoo gaarne alle hare kinderen om zich heen verzamelde - vroegen dan de kennissen. Ja, dat was zoo, antwoordde Dorine: mama hield dol van hare kinderen, als een kloek, en toch mama was in haar groote huis nu liefst alleen; mama deed hare huishouding liefst alleen en zij zag op tegen logé's en tegen iemand over den vloer te hebben... Neen, het was maar beter, dat Dorine bleef in haar pension. Mama was nog zoo flink, bemoeide zich met alles, was van alles op de hoogte. Dorine zoû bij haar in huis nooit van eenig nut zijn geweest... En trouwens, mama wilde er niet van hooren; mama zei lachende maar heel ernstig: eens het huis uit, blijft het huis uit...

En de kennissen van de Van Lowe's vonden het vreemd, want de oude mevrouw was juist bekend om die moederlijke eigenschap, dat zij gaarne alle hare kinderen om zich heen hield, in een nauwen familie-kring, in Den Haag, of

dicht in de buurt. De oude mevrouw zag er ook niets uit als een moeilijke oude dame, met hare zachte, fijne, oude, wasbleeke gezicht, en hare gladde grijze haren: - als een bedrillige, oude huisvrouw, die onmogelijk met hare ongehuwde dochter had kunnen samen wonen. Dorine was dan altijd een beetje verlegen, als zij het uit moest leggen, vooral omdat zij het zelve ook vreemd van mama vond. Maar mama was die zij was: er was niets aan te doen...

Dorine voelde zich niet zoo moê meer, toen zij wat gegeten had en zich had verkleed, en zij ging nu dadelijk, overschoenen aan, naar mama. De Maartsche avond drukte op de vereenzaamde Java-straat met een koude mistdruipende huivering neêr; het had den geheelen dag geregend en nu mistte het nog na uit een zwaren grauwen hemel, die niet was te zien door den dikken mist, als nattige massa's van wolligheid boven de boomen en boven de huizen; een huilende wind woei uit het Noordwesten en streek over de straatplassen, die kabbelden; de boomen dropen-uit zoo zwaar als regende het nog steeds en de bleeke lichten geelden, bibberend in de beslagen lantarens, neêr over de straat. Zoo kort na het middag-

maal was bijna niemand buiten; langs de huizen schuifelde een man met wijde, haastige beenen, brengende een pakje uit een winkel.

Dorine tripte in haar overschoenen over de plassen, dicht om zich houdende een ouderwetschen langen, bonten mantel. En zij praatte in zichzelve en mopperde... Zij bromde op den regen, zij bromde op al den last, die mama haar dien dag had veroorzaakt, haar zendende naar alle broêrs en zusters, ter wille van Constance... En je zoû zien, Constance zoû niet eens haar dankbaar zijn; Constance zoû alles heel gewoon vinden... Iedereen vond het altijd heel gewoon, dat Dorine draafde voor de familie, en eigenlijk was niemand dankbaar... Eigenlijk was iedereen egoïst, en mama ook... Nu, zij zoû het ook eens probeeren, egoïst te zijn; te blijven zitten bij haar vuur, als Karel eeuwig zat... alleen voor zichzelve te leven, voor haar eigen pleizier, en ze allemaal te laten waaien... Verbeeldje, als ze morgen eens zei aan Bertha en Adolfine, wier meisjes spoedig zouden trouwen, dat ze geen tijd had al die boodschappen af te doen... Het was altijd maar Dorine; Dorine was voor alles goed; Dorine gaf niet om den regen; Dorine moest tòch even in de Veenestraat zijn, en dus...

Draven, draven, draven, altijd maar door, uit louter dwaze goedheid, en wie was haar dankbaar? Niemand, noch mama, noch Bertha, noch Adolfine... Het sprak altijd van zelve! Nu, ze zoû wel eens hunne gezichten willen zien, als ze morgen zei: ik heb geen tijd hoor; of, ik blijf van middag thuis; of, ik ben wat moê.

- Ja, Dorine, wat moê!

Mopperend belde zij aan, in de Alexanderstraat, bij mama; in de gang ontdeed ze zich van haar plunje. En nu, uit haar langen mantel, kwam ze te voorschijn als een klein, pittig, mager vrouwtje, vijf-en-dertig, het gezicht wat tanig en mager, de borst wat ingevallen in een pijnlijk nauwe blouse van donkere zij; het grauwige kleurlooze haar weggetrokken en weggestreken in een knotje van achteren; heel mager, zonder heupen, zonder eenige lijn van ronding, met die donkere oogen van de Van Lowe's, die bij haar waren verstandig en bewegelijk, maar met iets vreemds van stil verwijt en heel inwendige ontevredenheid, als broeiende onder haar blik. Tevens had zij iets behouden van heel jongmeisje, iets onschuldigs en vroolijks en levendigs. Terwijl zij hare handschoenen uittrok, schertste zij met de meid, over het natte weêr een goedige aardigheid

zeggende. Zij voelde aan de haren of ze wel goed strak zaten, naar achteren getrokken en trippelde de trap op met een schommelgang, de schouders op en neêr, de beenen wijd. In hare vroolijke levendigheid nu had zij iets jongs en onbehouwens...

Zij vond mama boven, in de suite, terwijl Klaartje de lichten der gaskronen opstak.

- Mama, ze komen allemaal! riep Dorine dadelijk. Toen schrikkende voor de meid, fluisterde zij:

- Ik ben van middag bij ze allen geweest; eerst bij Karel, toen bij Bertha, toen bij Adolfine; neen, eerst bij Gerrit...

Zij verwarde zich, lachte, deed mama naast zich zitten, en vertelde wat al de broêrs en zusters gezegd hadden. Het gezicht van de oude vrouw straalde van vergenoegen.

Zij kuste Dorine.

- Je bent een lieve meid, Dorinetje, zeide zij met die stem van moederlijkheid, die zij tegen alle hare kinderen, zelfs tegen Bertha, die vijftig was, aannam en die zij nooit zich had kunnen afleeren. Je bent een lieve meid, zooveel moeite gedaan te hebben. En al de anderen zijn ook heel aardig, van avond te komen, want ik weet, dat het sommigen van

hen veel kost alles te vergeven en te vergeten, en Constance weêr als hun zuster aan te nemen. Des te meer waardeer ik het in hen...

Mevrouw Van Lowe zeide dat waardeerend, maar een beetje bazig, als kende zij den kinderen wel een eigen denkwijze toe, maar als vond zij het toch ook heel natuurlijk, dat zij den wensch hunner moeder eerbiedigden. En met Dorine zag zij toe, hoe de meiden de speeltafeltjes schikten: een in de huiskamer, een in den salon, en een in het kleine voorkamertje. Het was de heilige Zondag, de avond van het ‘familie-

tafereel', zooals de kleinkinderen het onder elkaâr noemden in hun ondeugende 'slang'. Dan verzamelde mama zooveel Van Lowe's, Ruyvenaers, Van Naghel's, Saetzema's, als zij maar verzamelen kon, minder lettende op den naam, dan wel of zij familie waren - al was het maar familie van familie. Het was alles broêr, zuster; oom, tante; neef, nicht. Jaren geleden hadden de Van Lowe's - papa, de oud-gouverneur-generaal, en mama, - dien Zondag-avond ingesteld als samenkomst der in Den Haag aanwezige familie-leden, en zooveel mogelijk had ieder zich des Zondags-avonds vrijgehouden om te komen op het 'familie-tafereel'. De instandhouding van dien avond getuigde van de nauwe banden, die de onderlinge familieleden samenhielden. Oom Ruyvenaer - behalve als hij eens naar Java overtripte, om te zien hoe het er op de suikerfabriek ging, met een retour van zes maanden, - herinnerde zich niet een Zondag-avond gemist te hebben.

De Ruyvenaers, als altijd, kwamen het eerst, heel vroeg, en vulden al dadelijk de kamers; oom, huiverend, schold op het Hollandsche weêr; hij was groot en dik, vermoeiend van jovialiteit en aardigheden, schijnbaar goedig, vol valsche hulpvaardigheid. Hij zeide altijd dingen, die neêrvielen als plompe bijlslagen. Hij vulde dadelijk de kamer met zijn jovialige gewichtigheid, bewegelijkheid, aardig-doenerij. Zijne zuster, mevrouw Van Lowe, zacht, heel waardig, was altijd bang, dat hij iets brak. Tante was een rijke nonna, die de suikerfabriek had aangebracht, ook zwaar, dik, als een Hindoe-idool, met groote brillanten aan; toch had zij wel iets liefs en vriendelijks en ging er van haar uit als een belofte lekkere rijsttafel te geven, of lekkere kwee-kwee te zenden: iets mededeelzaams van materieel goed-meê-laten-leven, iets pufferigs van altijd laten

eten en drinken - en dat toch niet onvriendelijk, met zachte, donkere oogen. Zij brachten meê hunne drie meisjes, en hunne twee zonen: de twee oudste meisjes van den leeftijd van Dorine - luidruchtig, vroolijk, rond Indisch; de zoon, acht-entwintig, ook in de suiker - als hij op Java was -; nog een dochter, een paar jaren jonger, terwijl de jongste zoon, veel jonger, een heel klein mager bruin ventje van vijftien, als nog na scheen gekomen, bij toeval. Al de Van Lowe's, zeer Hollandsch, al was mama in Indië geboren, al had papa er, tot de allerhoogste betrekking, zijne carrière gemaakt - lachten altijd een beetje om de Ruyvenaers, namen hun *partie en brave* omtrent dat Indische, dat hen een beetje choqueerde, hen een beetje verlegen maakte voor hunne geheel Hollandsche kennissen en aanverwanten; alleen de oude mevrouw, zeer familie-zwak, beweerde, dat zij er bij hoorden, al was oom Ruyvenaer maar haar halve broêr, en al was tante erg Indisch - want mama Van Lowe, familie-trotsch, breidde dien trots zoo uit, dat zij beweerde: alles wat familie was, was goed. Familie te zijn van de Van Lowe's, scheen in zekeren zin te adelen, te verhoogen, de origine te verbeteren. Zij keek dan ook altijd streng,

als de kinderen - Gerrit, Adolfine, Paul -, lachten om tante Ruyvenaer, en om de Indische nichtjes: goeie kinderen, altijd vroolijk, altijd vriendelijk, blij en prettig.

Oom was heel luidruchtig, liep de kamers wijdbeens op en neêr, om warm te worden.

- En we zien dus van avond Constance ook? Nou, dat is lang geleden, dat we haar niet hebben gezien. Hoe lang ook weêr? Hoe lang ook weêr, Marie? Twintig jaar? Wel ja... twintig jaar! Sedert ze met De Staffelaer trouwde, heb *ik* Constance niet meer gezien! God, wat was ze een lief kind! Wat was ze een mooi, lief kind. Twintig jaar geleden. Het is een eeuw! Ze zal wel oud geworden zijn! Ja, dat kan niet anders, ze *moet* wel oud geworden zijn! Hoe oud is ze nu? Ja, reken maar uit... twee-en-veertig moet ze zijn? En Van der Welcke is een aardige kerel, hé... Toch netjes van hem, toch netjes...

Mama Van Lowe werd heel bleek; Dorine keek nijdig: Toetie Ruyvenaer trok papa bij de mouw...

- Allah, die papa! fluisterde zij goedig tegen haar zuster Dotje. Geen tàct...

- Jà... begon tante Ruyvenaer te vragen, dik en langzaam. Al soo lang geleden? Kas-

sian... Constàns! Ik ben sóo blij haar te sien...!

- Papa dan, zei Poppie Ruyvenaer, de jongste.
- Maar wat is er toch?
- Hoe kàn u toch ook?
- Wat?
- U maak tante Marie beroèrd: sièt u niet...
- Maar mijn God!
- Ach, swijg dan toch uw mond over Constance...
- Wat heb ik gezegd...!
- Als u niet swijg, gaat tante ghuilen... Beghrijpt u dan niet...
- O, mag ik niet over Constance spreken...? In onze familie is er altijd iets waarover je niet spreken mag... Ik geef er de brui van, hoor!

En oom, wijdbeens, liep weêr de kamers door, wrijvende zijn nog koude handen.

Twee heel oude tantes kwamen binnen. Dat waren de dames Ruyvenaer, heele oude dames, in de tachtig, en nog ouder er uitziende, ongetrouwde zusters van oom en van mevrouw Van Lowe... Hare namen waren Dorine en Christine, maar de jongere geslachten noemden haar tante Rien en tante Tien.

- Zoo lief van jullie! zei mevrouw Van Lowe. Zoo lief...

- Wat? zei tante Rien.

- Zoo lief van je, Dorine! schreeuwde mevrouw aan haar oor.

- Marie zegt, schreeuwde tante Tien; dat het zoo lief van je is... van avond te komen... Die Dorine is zoo doof, Marie... Ik heb eigenlijk geen leven meer met haar...

Tante Tien was de jonge, de vinnige, de scherpe; tante Rien de oudere, de goedige, doove. Uiterlijk leken de oude dames op elkaâr, zeer ouderwetsch, als plaatjes; in japonnen van een bizonderen snit, zwarte kanten mutsjes op de grijze haren, die hare rimpelige notengezichtjes omlijstten.

De oude dames gingen ver van elkaâr zitten, en het was een vreemd gezicht ieder aan het einde van den salon te zien, stil, zonder veel woorden, aandachtig kijkende...

Nu kwamen langzamerhand de anderen: de Van Saetzema's: Adolfine, haar man, Floortje, Caroline, en Marietje, en drie luidruchtige jongere jongens; Gerrit en zijn vrouw, Adeline - hunne kinderen waren nog heel jong; op hen volgden Karel en Cateau, nog digereerende hun goed diner en fijnen wijn; Ernst kwam binnen, altijd

somber, verlegen, vreemd, schuchter; Paul volgde toen, de jongste zoon, vijf-en-dertig, een knappe, blonde jongen, overdreven keurig gekleed; het laatst kwamen de Van Naghels: Bertha, en haar man, de minister van koloniën en hunne kinderen: drie meisjes, Louise, Emilie, met haar aanstaande Van Raven; Marianne; de jonge Karel, en dan nog een Marietje, terwijl de twee studenten afwezig waren, bij uitzondering te Leiden. Het gonsde door elkaâr: de ooms, tantes, neven, nichten begroetten elkaâr: velen hadden elkaâr de geheele week niet gezien; op mama's Zondag ontmoetten zij echter elkaâr geregeld. En van avond was er een grootere emotie onder hen allen, zich inhoudende voor mama: eene onderlinge fluistering en vraging van meening - omdat Constance terug zoû komen, in Den Haag, in hunne familie, na twintig jaar afwezig te zijn geweest...

Adolfine, fluisterend, maar heftig, overstelpte haar oudste zuster, Bertha van Naghel van Voorde, met een vloed van woorden.

- Het is mama's wensch! zei Bertha, laconiek, knippende de oogen.

- Maar wat vindt jij? Wat vindt Van Naghel? Jullie kùnnen het toch niet prettig vinden...

- Constance is onze zuster...

- Zuster, zuster! Als mijn zuster zich niet goed gedraagt...

- Adolfine, Constance is veertien jaar met Van der Welcke getrouwd, en er komt een tijd, dat men vergeeft...

- Maar wat doê je? Ontvang je haar?

- Ja, natuurlijk...

Adolfine, nijdig, had op haar lippen te zeggen: en je vraagt haar ook zeker op je groote diners - maar zij hield zich in.

Ook de jongere neven en nichten praatten druk...

- Is ze er dan nog niet...

- Neen, ze komt wat later.

- Is ze al oud?

- Tusschen oom Gerrit en tante Adolfine in...

- Wat is grootmama zenuwachtig...

- Nu, ik vind niet...

- Waarom komt ze zoo laat?

- Om een entrée triomphale te maken...

- Nu, triomfaal... zei Floortje, van Adolfine; dat moest er nog bijkomen...

- Daar is ze...

- Ja, ik hoor iemand op de trap...

- Oma gaat haar tegemoet.

- En tante Dorine...

- Ik ben toch wel benieuwd...
- Ja, maar laten we niet zoo kijken, zei Marianne van Naghel tegen de jongens.
- Waarom niet, als ik wil! zei Piet Saetzema.
- Omdat het onhebbelijk is! zei Marianne driftig.
- Zoo, jij bent onhebbelijk!
- En jij een pummel! riep Marianne buiten zichzelve.
- Marianne! kalmeerde haar zuster Emilie.
- Die ellendige jongens van tante Adolfine! bromde Marianne, beleedigd.
- Bemoei je dan niet met ze...
- Daar komt tante Constance...

Mevrouw Van Lowe was haar dochter te gemoet gegaan, op den corridor, omhelsde haar daar. De deur stond open; de broêrs, zusters, neven, nichtjes zagen uit; spraken toen druk onder elkaâr, gedwongen. Nu kwam mama binnen; zij voerde Constance aan de hand... De oude vrouw glimlachte van een zacht geluk, maar zij trilde van zenuwachtigheid. Zij bleef even staan, kijkende door de volle kamer. Constance van der Welcke, aan de hand harer moeder, stond ook stil; een mooie vrouw nog; zij was zeer bleek; het haar grijsde zacht om haar mooi jong gezicht, waarin de donkere

oogen bijna groot-angstig beefden; zij had een figuur van jonge vrouw nog, en zij droeg een zwarte satijnen japon. Er was daar aan de deur als eene wachting van enkele seconden: iets nauwlijks zegbaar pijnlijks van een onwilligen toestand dwingen tot het zachte plooibare van beschaafde manieren en vriendelijke woorden, om de terugkomst van die zuster... Maar toen trad Bertha nader, en zij glimlachte en vond het vriendelijke woord en de beschaafde manier... Zij kuste hare jongere zuster, zeide iets liefs... Mevrouw Van Lowe straalde... De andere broêrs en zusters volgden, de neven, de nichtjes... Langzamerhand hadden zij allen gegroet. Constance had hen gekust, of de hand gegeven, en zij was doodsbleek en hare zwarte oogen beefden, vochtig. Hare stem brak, hare handen trilden; zij voelde zich als zinken op hare knieën. Zij voelde eene heftige weening opstijgen naar hare oogen, en het was haar bijna ondoenlijk zich te beheerschen. Als een kind bleef zij de hand harer moeder vasthouden, zette zich naast deze, poogde te glimlachen en gewoon te doen. De woorden stikten haar bijna; haar adem worgde haar. Hare zwarte oogen puilden, bevende, in haar doodsbleek gezicht, en zij sidderde als in een

koorts. Zij poogde haar best te doen, te praten als ware zij maar een jaar afwezig geweest. Maar het ging niet. In deze kamers was zij niet meer terug gekomen, sedert zij, nu twintig jaar geleden, De Staffelaer had getrouwd, den minister-rezident te Rome... Sedert, te Rome, was er veel gebeurd, o zoo veel! Haar leven was er gebeurd, haar leven van fout op fout. Zij kòn niet gewoon praten nu. Zij zag zich hier, twintig jaar geleden, terugkomende van de kerk, in haar witte japon; zij zag haar vader, gestorven nu; zij zag De Staffelaer; zij zag zich, verkleed in haar reistoilet, afscheid nemen, weggaan met De Staffelaer... Sedert, sedert was zij hier niet meer geweest! Sedert was haar vader gestorven! Sedert had zij hare lieve moeder maar twee maal gezien, even, te Brussel. O, sedert...! Sedert waren al hare broêrs en zusters vreemden voor haar geworden, en zij eene vreemde zelve, nooit in Holland, altijd ver, altijd vreemd... Nu, nu was zij terug...! Was het dan mogelijk! Was het een droom...!

Van Naghel begroette haar, de minister, haar zwager.

- Het doet ons veel genoegen je in Den Haag te zien, Constance.

- Merci, Van Naghel!

- En zullen we gauw kennis maken met Van der Welcke?

Er was in zijne woorden als een dwingen van den toestand, ter wille van mama Van Lowe.

- Hij heeft nog eenige zaken in Brussel te doen... Hij komt over een week.

Het was heel moeilijk door te praten: hij zweeg dus.

- En een van je meisjes is geëngageerd? vroeg zij, met tact het gesprek afwendende van zichzelve.

- Ja... Emilie. Emilie! wenkte hij.

Emilie kwam, voerde Van Raven meê.

- Tante, mag ik mijn aanstaande prezenteeren...

- Van Raven... zij bood hare hand. Veel geluk, Emilie...

- Dank u, tante...

- En dan nóg een bruiloft in het verschiet! zei mama. Floortje met Dijkerhof...

En zij wenkte Floortje, die Dijkerhof prezenteerde.

Intusschen probeerden de leden der familie gewoon te doen. Zij spraken onder elkaâr, als in conversatie. Oom Ruyvenaer arrangeerde de partijtjes aan de speeltafels.

- Karel, Toetie, Louise, Gerrit... Bertha, Cateau, Van Saetzema, Ernst...

Zijn stem kommandeerde de troepen... Het jongere geslacht zoû in de serre aan een lange tafel spelen een allegaâr...

Constance lachte zacht.

- Wat zijn wij velen... op uw Zondag, mama!

Wat zijn *wij* velen: het woord had een bizondere bekoring voor haar...

Intusschen plaagde Oom Ruyvenaer zijne beide oude zusters.

- Kom Rientje en Tientje... moeten jullie ook niet whisten?

- Wàt?

- Herman vraagt, of je niet wil whisten? schreeuwde tante Tien aan het oor van tante Rien.

- Whisten?

- Ja, of je niet wil whisten! Ze is zóo doof, Herman...

- Ze zullen mij niet meer kennen, zei Constance, doelende op de oude tantes. In twintig jaar... ze moeten me vergeten hebben. Wat zijn ze oud geworden, mama... Wat zijn we allen oud geworden... Bertha, ze is grijs... Ik ook, ik word grijs... En al die

nichtjes, die jonge neven, die ik nooit gezien heb... Komen ze altijd, Zondags...

- Ja kind... iederen Zondag. Er heerscht een groote sympathie, een warm gevoel tusschen allemaal. Dat vind ik altijd zoo heerlijk...

- Wij zijn een groote familie... Ik ben blij er nu bij te zijn, maar toch zijn ze voor mij nog als vreemden... Met ons hoevelen zijn wij nu wel, mama?

- O, wel met ons dertigen! Laat eens zien...

Mama Van Lowe telde op hare vingers.

- Oom en tante Ruyvenaer met Toetie, Dot, en Poppie, en met Piet en Herman junior... dat maakt zeven; dan Van Naghel en Bertha, met de vier meisjes, en Karel, dat maakt ook zeven, dus veertien...

Constance hoorde naar de optelling, glimlachte... Twintig jaren, twintig jaren! Zij voelde, of zij in snikken had kunnen uitbarsten, maar zij hield zich in, glimlachte, streelde mama's hand.

- Mama, lieve mama... ik ben zoo blij... bij u allen... terug te zijn!

- Goed kind!

- Ze hebben me zoo aardig ontvangen, allemaal... Zoo eenvoudig.

- Natuurlijk, Cony... Je bent toch hun zuster.

Constance zweeg... Dorine met een paar van de jonge nichtjes, schonk de thee, bracht ze rond.

- Constance, jij een kopje... Suiker, melk?

Wat klonk dat gewoon en lief, nu heusch toch of zij er bij behoorde, altijd had bij behoord. Constance, jij een kopje... Alsof het niet het eerste kopje was in jaren, na jaren... Die goeie Dorine; als een meisje van zeventien herinnerde Constance zich haar -, verlegen, nog niet 'uit'; maar toch al zorgende, een zorgende ziel... Zij was niet mooi, zij had zelfs iets onbehagelijks, iets onbehouwens, niet gracieus, slecht gekleed...

- Ja, Dorine, ik wil wel een kopje... Dorine, kom eens hier... Laat de meisjes nu voor de thee zorgen en praat eens wat met mij.

Zij trok Dorine zacht op de canapé en zat nu tusschen hare moeder en hare zuster, als nestelde zij zich.

- Zeg, Dorine... zorg je nog altijd zoo goed voor de heele menschheid? Schenk je nog altijd thee...

Hare stem had een gebroken klank, vol weemoed, in de eenvoudige woorden van scherts, die zij zeide. Dorine antwoordde wat...

- Toen ik wegging, zei Constance; was je

nog geen zeventien jaar... Je maakte altijd de boterhammen voor de kinderen van Bertha. Otto en Louise waren toen zeven en vijf; Emilie was toen een baby... Nu is ze geëngageerd...

Zij glimlachte, maar hare oogen stonden vol tranen; hare borst hijgde...

- Kind, zei de oude mevrouw.

- Het is lang geleden, Cony, zei Dorine.

Cony, zoo noemde niemand haar meer, gedurende twintig jaar...

- Nu ben je dus zes-en-dertig, Dorine?

- Ja, Cony, zes-en-dertig... zei Dorine, verlegen als men over haarzelve sprak en zij voelde aan haar gladde, platte haar, of het wel strak naar achteren zat.

- Je bent weinig veranderd, Dorine...

- Vindt je, Cony...

- Ik ben er heel blij om... Zal je een beetje van me houden, Dorine...

- Maar zeker, Cony...

- Kind, zei de oude mevrouw, aangedaan.

Zij zwegen alle drie, even. Constance voelde zooveel, dat zij geen woord meer had kunnen zeggen, vol van de verledene jaren...

- Maar waarom heb je Addy niet meêgebracht... vroeg mama.

- Ik dacht, dat hij te jong was...

- De Marietjes komen ook, en de jongens van Adolfine... Het wordt nooit laat, voor de kinderen.

- Dan zal ik hem voortaan meêbrengen, mama...

Dorine gluurde steelsgewijs naar hare zuster op, en bedacht, dat Constance nog mooi was, voor een vrouw van twee-en-veertig. Wat een mooi, jong figuur, dacht Dorine, maar het is ook een chique japon, en ze draagt zeker een duur corset... Regelmatige trekken - zij leek op mama -; een zuiver profiel, de donkere oogen nu troebel van weemoed. Mooie witte handen, met ringen, en vooral het haar interesseerde Dorine: het was zacht staalkleurig, gelijkmatig aangrauwend, en het kroesde...

- Cony... je haar... krult dat van zelf?

- Wel neen, Dorine, ik frizeer het...

- Wat een werk...

Constance lachte, goedmoedig onverschillig.

- Constance heeft àltijd aardig haar gehad, zei mama trotsch.

- Ach, wel neen, mama-tje. Ik heb afschuwelijk, stijl haar...

Zij zwegen weêr en voelden alle drie, dat zij niet spraken, over wat zij hadden in het hart...

- Constance, wat een mooie ringen heb je...

- Dorine, ik herinner me vroeger, bewonderde je me ook; als ik naar een bal ging, stond je me aan te gapen... Maar er is niets meer te bewonderen, Dorine; ik ben nu een oude toot...

- Kind! zei mama verontwaardigd.

- Trekt u het zich niet aan, mama: u is altijd jong, een jonge grootmama...

En zij drukte mama's hand met een roerende innigheid.

III

- Dorine, zei Constance. Waar hangt het portret van papa?

- In het kleine voorkamertje.

- O, mama heeft het verhangen... Ik wil het weêr eens zien.

Zij ging met Dorine den salon door, langs de speeltafels... Zij merkte op, dat het gesprek aan het tafeltje van Adolfine en oom Ruyvenaer dadelijk ophield en dat hare zuster, luid, riep:

- Dus ik maak troef... Ruiten!

- Ze spraken over mij... dacht Constance.

Zij ging met Dorine in het kamertje: er stond een speeltafel; de kaarten, de fiches lagen er - maar er was niemand. Karaffen

wijn, glazen, broodjes, taartjes stonden er klaar, voor straks.

- Papa... zei Constance zacht.

Zij keek op naar het groote portret... Het was geen werk van kunst, gedaan in den onpersoonlijken, officieelen portrettenstijl van dertig, veertig jaar geleden, en het trof Constance als een onaangename croûte, donker, vlakkerig, niettegenstaande al dat goud van het gouverneur-generaalskostuum, al de plakkaten der ridderorden. Het portret was van een gebiedenden, grooten man, met een hard gezicht en donkere zwart strakke oogen.

- Vroeger... vond ik het portret veel mooier... zei Constance. Was papa zoo hard...?

Zij staarde er heen... Zij was wèl zijne lievelingsdochter geweest... Haar huwelijk met De Staffelaer, zijn vriend, zooveel ouder dan zij, het was hem wel goed geweest, omdat het zijn eerzucht gestreeld had... Maar toen... Hij was ziek geworden, hij was gestorven kort na... wat gebeurd was: haar huwelijk met Van der Welcke... Mijn God, was zij het geweest, die hem vermoord had!?

Zij trok Dorine naar zich toe.

- Dorine... zeg... papa is lang ziek geweest...

- Ja, Cony, heel lang...

Zij zwegen. Zij dacht aan haar vader, aan zijn eerzucht, aan zijn verlangen naar grootheid - bereikt; - aan zijn wensch ook zijne kinderen te zien groot, hoog, en machtig...

- Zeg, Dorine, hoe vreemd... dat toch geen van papa's zonen...
- Wat meen je, Cony...
- Niets... Ik weet niet meer...

Van Naghel, dien had papa altijd geholpen... Hare gedachten dwaalden...

- Dorine, is Karel nog burgemeester?
- O, neen Cony; al sedert jaren wonen Karel en Cateau in Den Haag.
- En Gerrit is... ritmeester?
- Van de huzaren...
- Ik ben er heelemaal uit... En Ernst voert... niets uit...
- Je weet, Ernst is altijd wat vreemd geweest, en eigenlijk menschenschuw... Ernst verzamelt van alles... porcelein, boeken, oude kaarten...
- En Paul?
- Neen... Paul doet niets...
- Hoe vreemd toch?
- Wat?
- Dat ze geen van allen... gróot zijn: die zonen van papa...

- Maar Cony, ze zijn allemaal toch heel nette menschen! riep Dorine verontwaardigd. Nu ja, Ernst is wat vreemd; en dat Paul niets uitvoert... is zeker niet goed...

- Ik had het niet zoo moeten zeggen, Dorine... Maar papa had zijn kinderen graag gróot gezien...

Dorine was geërgerd en tevens verlegen: groót, groót... En hare gedachte bromde in zichzelve, terwijl Constance naar het portret zag... Groót, groót... het was wèl aan Constance er over te praten... over grootheid... Nu ja, een chic huwelijk had zij indertijd gedaan, De Staffelaer, een oude diplomaat, minister-rezident te Rome, vriend van papa - nu ja, maar het was mooi geloopen... mooi geloopen met Constance's grootheid... Groót, groót... zoû Constance heusch nog ijdel zijn... misschien zelfs omdat ze nu was barones Van der Welcke...? Mooi was het anders geweest, dat schandaal, met Van der Welcke indertijd...! Groót, groót... nu ja, ze waren geen van allen groót... Maar niet iedereen werd gouverneur-generaal! Het was toch eigenlijk altijd in Constance geweest, die ijdelheid, die waan - maar vélen, dat Constance van hare broêrs, die zij in jaren niet had gezien, iets minder

aardigs zei of dacht, dat kòn Dorine niet, dat kòn ze niet: het waren de broêrs, het was de familie, het waren de Van Lowe's - dat kòn ze niet... Ze had altijd Constance de hand gehouden boven het hoofd, want Constance was een zuster, en óok een Van Lowe, maar ze moest nu niet dadelijk zoo hoog weêr doen, en zoo neêrzien met haar gróot, haar groót... Nu ja: de broêrs waren niet groot... Maar er was verder niets op hen te zeggen, en nooit geweest... en op Constance wèl!... En Dorine's stem was eensklaps heel koel, toen zij vroeg:

- Willen we weêr naar den salon gaan?

Constance, in hare gedachte verdiept, lette echter de koele stem niet op, en zij nam Dorine's arm... Maar terwijl zij weêr langs de speeltafel van Adolfine ging, hoorde zij deze, plotseling uitroepen, verschrikt:

- Sans-atout!!

- Joei, joei, joei!! siste oom Ruyvenaer, die verloor. Wat een veine... Constance, wil je straks niet eens invallen?

Zij was overtuigd, dat zij steeds over haar praatten.

- Neen oom, dank u; ik zoû heusch niet kunnen van avond...

Hare stem klonk week, zonder dat zij wilde...

Zij toefde even, maar toen niemand meer iets zeide, dwaalde zij verder, aan den arm van Dorine... Zij voelde zich tevreden en toch vreemd, in die kamers, waarin zij zich nog altijd voor het laatst zag aan het dejeuner na haar huwelijk met De Staffelaer; toen het afscheid; sedert was zij er nooit meer teruggekomen... Sedert waren de haren vreemden geworden...! Als een kind zocht zij weêr hare moeder, die met tante Ruyvenaer zat te spreken, nam een stoel naast haar, nam mama's hand...

- Jà... Constàns... toch zoo gesèllig, dat jij weêr hier bèn! zei tante energiek, met een stevigen Indischen nadruk. Voor mama ook soo gesellig, kassian! Waàr woon jij nu?

- Nu nog in het Hôtel des Indes, tante... Zoodra Van der Welcke uit Brussel komt, zullen wij naar een huis zoeken.

- Ik ben soò benieuwd kennis met jouw man te maken.

Constance lachte vaag.

- Gaat u dikwijls naar Indië, tante?

- Ja, kind, bijna ieder jaar... wil oóm gaan... voor de saken. Voor Daranginongan... Voor den suiker... En dan weêr terug met retour. Ach, soo gemakkelijk... met Fransche mail... Verdraai geen pink om... En Alima...

zij weet al - Parijs, ddouane, zij doet alles... zij ghelpt oom met de kaartjes... jij moet haar sien: net een dddàme 'ekleed... corset... ghoed...jij lacht jou slap! Hoe lang heb jij in Brussel gewoond...

- Wij hebben acht jaar in Brussel gewoond.

- Klèin... vind ik Brussel... bij Parijs vergheléken. Waarom toch Brrrùssel, seg?

- Ach, tante, lachte Constance. We moesten ergens zitten. We reisden ook veel. We waren veel aan de Riviera. Maar op eens kreeg ik een vreeslijk heimwee naar Holland, naar mama, naar u allen... Toen sprak ik er met Van der Welcke over, om te verhuizen naar Den Haag, en hij ook verlangde naar zijn land. Ook voor Adriaan, mijn jongen: hij is nu dertien, en wij willen hem toch een Hollandsche opvoeding geven...

- Spreek jouw kind Ghollandsch?

- Ja, zeker, tante...

- Wat moet hij worden?

Zij aarzelde.

- Hij zal denkelijk in de diplomatie gaan, zeide zij zacht, van zelfs denkende aan hare Romeinsche jaren, aan De Staffelaer, aan alles wat haar gescheiden had van de haren.

- Zoo? vroeg mama, geïnteresseerd.

- Ja, Van der Welcke zoû het gaarne zien...

Zij hield steeds de hand harer moeder vast, en mevrouw Van Lowe zat heel recht, blij te kijken, dat zij Constance weêr had.

- Marie! zei tante. Weet je wat ik zoo ghek van jou vind? Jij bent ddòl op jouw kinderen... ddòlll!... maar als jij een dochter na jaáaren terug ziet, laat jij haar slapen in ghôtel dès Indes! Hoe is dat, sèg?

- Ik heb Constance wel eens gezien te Brussel, zei mevrouw Van Lowe.

Constance lachte.

- Maar tante, zoo is mama nu! En Adriaan, Addy, zoû te druk zijn... hoewel hij heel kalm is, mijn jongen.

Mama zeide niets, glimlachte rustig. Ja, zoo was zij nu eenmaal...

- Ik seg van middagh nogh aan oom, ging tante voort; als toch niet te ghek, zoû *ik* Constans vragen bij ons te logeeren... Die Marie ook! Zij heeft ghroot huis en zij laat haar kind in ghôtel dès Indes. Onbeghrijpelijk van jou, Marie... Jij komt rijst eten bij mij, ja Constans, met jouw man en jouw kind... Hoû jij van nassi?

- Ja tante... Heel graag...

Constance en tante stonden op, Constance wilde naar de serre... De jonge neven en nichtjes zaten er om de allegaâr, maar speelden niet veel... En Constance huiverde in eens om verder te gaan en wat met hen te spreken, want zij namen plotseling de kaarten weêr op, speelden door...

En zij keerde zich om en dacht:

- Zij praatten over mij...

De meiden waren binnengekomen met prezenteerbladen.

- Wie wil een boterhammetje... Oom, u een grogje? ging Dorine bewegelijk rond...

IV

- - - - - - - - - - -

Ja, zij had naar ze verlangd, naar al die de haren waren, en naar haar land! O, hoe had zij niet verlangd die laatste jaren, en altijd heviger! O, hoe eenzaam had ze zich gevoeld, en hoe had ze verlangd, altijd heftiger, verlangd naar Holland, gesmacht naar Den Haag, gesmacht terug te komen in hare familie, waaruit zij als uitgestooten, als verbannen geweest was, al die lange, lange jaren van smachting! Twintig jaren was zij weg geweest! Vijf jaar

was zij getrouwd met De Staffelaer, vijf jaar in Rome, en toen... O, de fout van haar leven; o, hoe had ze gesmacht na die fout, altijd...! Gesmacht had zij, nadat haar kind geboren was, altijd... Ja, dertien jaren had zij gesmacht! In al dien tijd had zij hare moeder maar tweemaal gezien, een paar dagen, omdat mama moeilijk reisde; omdat zijzelve niet dorst naar Den Haag, zoo dichtbij, zoo dichtbij!

De broêrs, de zusters, de geheele familie had haar genieerd al dien tijd, haar nooit kunnende vergeven het schandaal, dat zij verwekt had, den smet, dien zij geworpen had op hun naam...

Zij was een meisje van twee-en-twintig toen zij trouwde met De Staffelaer... Hij een intieme vriend van papa, een club- en studiegenoot nog uit Leiden, minister-rezident te Rome; een mooie, oude, frissche man, niet al te ongeschikt voor zijne betrekking, geen geniaal staatsman zooals papa - meende zij; maar toch met veel kwaliteiten - als papa altijd zeide... Zij was de lieveling van papa en papa had het zoo aardig gevonden, was er trotsch op, dat De Staffelaer eenvoudig, als een jong mensch, gecharmeerd op haar was,

niet uit de Alexanderstraat was weg te slaan als hij met verlof éens in het jaar in Holland, in Den Haag was. Zij herinnerde zich nog dien glimlach van papa, als hij haar sprak over De Staffelaer, toespelingen maakte op wat wel mogelijk zoû zijn... Zij woonden toen al vijf jaar in Den Haag, nadat papa vijf jaar gouverneur-generaal was geweest... Die gouverneur-generaalstijd, zij herinnerde zich - zij toen een meisje van twaalf tot zeventien - de grootheid ervan, de paleizen te Batavia, te Buitenzorg, hun buitenverblijf te Tjipanas; de bals, waar zij al kwam; de races; de adjudanten; de groote gouden pajong: al die tropische grootheid en half-vorstelijkheid van het vice-koningschap over groote koloniën... In Den Haag daarna een rustiger tijd, maar toch hunne volle receptie's, groote diners met Indische en Haagsche autoriteiten; Bertha, terug met Van Naghel uit Indië, en zij geprezenteerd aan het Hof... Zij hield van dat leven en, van heel jong meisje, was het om haar geweest als een glans... Ook papa ademde in dat element van grootheid: een man van groote staatkundige bekwaamheid - als zij meende, - nooit hebbende ingezien, dat papa alleen was hoog gekomen door tact, door halfheid,

door een vaagheid van gedistingeerd politieke overtuiging, die zich wendde en zich tintte met al de halve wendingen en halftinten, die op dat oogenblik het tactvolst waren; door welopgevoedheid; eene welsprekendheid van weinig zeggende, mooivloeiende zinnen vol gangbare, gewichtige banaliteit; door zijn glimlach, zijn neêrbuigendheid; zijn minzaamheid; zijn prestige. Zij had haar vader altijd groot gezien; zij zag hem ook nu nog zoo... En zijzelve, in dien tijd, verlangde naar grootheid, naar het àl van de wereldsche waan: zij had dat in haar bloed. Zij hield, als jong meisje, van glans, van adel; van ruime, verlichte kamers, mooie rijtuigen, van gedecoreerde heeren en hofcostumes, van te buigen heel diep voor den koning en de koningin: de kleine prinses was toen nog een baby... Door De Staffelaer hadden zij op hunne recepties wel eens visite's van leden van het corps-diplomatique en van die Haagsche côterie, die zich zoo gaarne aansluit bij de diplomaten: het troepje, in Den Haag aangestaard en aangegaapt waar zij komen, in de opera luidruchtig pratende, tronende in de pretentie van hun laatdunkende chic, neêrziende op wie en wat niet is van hun kleine côterietje en door het

Haagsche publiek daarin gesterkt, waar het altijd, met open mond, heentuurt naar hunne aanstellerigheid. Zij zag dat - als jong meisje vooral - zoo niet in; zij vond het heerlijk, als een Spaansche markies of een Duitsche graaf - leden der legaties - gedurende tien minuten zich vertoonde op de receptie van hare ouders, en als mevrouw die of die en freule die of die - van het côterietje - gekomen waren voor vijf minuten, stofte Constance daar, onverschillig doende, nog drie maanden later op. De ijdelheid vloeide haar in het bloed, was gekoesterd te Batavia en Buitenzorg, als gevierd heel jong dochtertje van den gouverneur-generaal, en streed nu in Den Haag vooral om toegang te hebben tot de salons van H E T côterietje. Het was heel moeilijk, al waren Bertha en zijzelve geprezenteerd aan het Hof, al hadden haar ouders ook nog zoo veel relaties. Zij stuitte telkens op onwil van het côterietje, op grove onbeleefdheden, die zij slikken moest, maar zij had iets van den tact van papa en zij was door blijven strijden: zij had bij mevrouw die of die kaartjes gepousseerd in het oneindige, met een laagheid, waarover zij later gebloosd had; zij had freule die of die lief gegroet en aangesproken in het oneindige, en nooit iets anders

dan een snauw teruggekregen. Zij had gevonden, dat Den Haag niet meer Batavia was; dat al was men geweest het hoogste te Batavia, men nog maar niet dadelijk binnentrad in dat heel hooge van Den Haag: het côterietje...

Nu lachte zij er zachtjes om, na dien eersten familie-avond nog zittende in hare hôtelkamer, terwijl haar jongen al sliep... Ja, papa had altijd geglimlacht, omdat De Staffelaer zoo gecharmeerd op haar was, en zij, ze had het alleraardigst gevonden het hof te worden gemaakt door dien diplomaat, door een glimlachenden, hoffelijken, gedecoreerden heer van zestig, die er echter uitzag als was hij vijftig. En toen hij haar aan papa had ten huwelijk gevraagd, had zij aangenomen, heel gelukkig, heel blij, pralende in hare ijdelheid, de visites heerlijk vindende, nu door De Staffelaer gedecideerd *in* het côterietje, en daarbij het côterietje niet meer zoo heel erg noodig hebbende, nu zij ging naar Rome, nu zij haar leven zoû slijten in kringen als die van het Quirinaal en de 'witte' Romeinsche wereld... Zij had bereikt waarheen zij gestreefd had. Zij had een charmanten man, niet jong, maar die haar op de handen droeg, trotsch, ijdel hij ook, op zijn jonge, mooie vrouw; zij had

een titel. Zij had geld genoeg, ook al waren De Staffelaers financiën in de war... Zij vond in Rome de hofbals glanzender dan de raoûts in Den Haag; zij maakte kennis met allerlei groote namen. De Italiaansche aristocratie was wel nog geslotener dan de Haagsche, maar zij was in een schitterenden club van diplomaten, en cosmopolitische elementen. Alleen trof het haar, dat in het buitenland de leden van het corps-diplomatique niet zoo aangegaapt werden als in de opera van Den Haag, of op het terras te Scheveningen. Het hinderde haar bijna: ze was gaarne ook zoo op hare beurt aangegaapt... Maar in de grootsteedsche maatschappij van Rome was de vrouw van den Nederlandschen minister-rezident - al was zij jong, mooi en al kleedde zij zich goed - nu niet zoo eene gewichtigheid als de markiezin die van de Spaansche legatie, in Den Haag, of mevrouw die en freule die, van ‘het côterietje’... Men gaapte haar niet aan, in Rome, en het was haar bijna eene teleurstelling... Daarbij, hare ijdelheid, zich ontwikkelend, dikwijls gekrenkt, liet ook nog een leêgte in haar, een verveling... De Staffelaer, altijd hoffelijk, aardig, verliefd, als een oude man tegen zijn jonge vrouw en bang haar spoedig niet meer

te boeien, ergerde haar, maakte haar zenuwachtig...

Maar dat was toen niet meer en niet ernstiger dan verveling en vage onvoldaanheid... Sedert was het leven over Constance heengegaan, en het had haar zichzelve doen ontdekken. Dikwijls had zij nu - vrouw van twee-en-veertig - een weemoed om te peinzen over dat leven, liet zij dat vrouweleven weêr glijden voor haar starren blik, begon zij bij de kinderjaren in Indië, zag zij weêr den glans en de grootheid van Buitenzorg, kritizeerde hare eigene ijdelheid gedurende hare Haagsche jonge-meisjes-tijd, zag als de fout van haar leven haar huwelijk; zag als de tweede, onherroepelijke fout van haar leven al wat gebeurd was met Van der Welcke... Langs twee onuitwischbare vergissingen was haar leven gegaan, van ijdelheid op wuftheid, van moedwillig komedie-spelen met het noodlotgroote leven, dat zij eerst alleen had ingezien als een verblinding van ijdel schellen weêrschijn - weêrschijn van spiegels, van bougie's, satijn, juweelen, titels, decoratie's: - de mise-en-scène, waarin de komedie speelde: wat flirt, wat spelen en lachen - en niet eens altijd geestig - met chique mannen van de wereld, elegant in hun

rok - die geheimzinnig gewichtig deden omtrent de groote dingen der landen en vorsten dingen, die alleen twee, drie héel groote mannen beheerschten, in Berlijn, Londen of St. Petersburg; - terwijl de meesten der anderen - de elegantsten - zich overgewichtig maakten omtrent een ceremonie, een visite; een kaartje met of zonder vouw; een etiquettetje; prutsigheden, waarom hun gehee-le bestaan, en dat hunner vrouwen, draaide. Zij was ook in dat alles overgewichtig geweest: een rouw van twee weken voor die vorstelijkheid; een rouw van acht dagen - heel licht, met wat wit - voor een andere vorstelijkheid; en haar leven was in al dien omslag-voor-niets zoo gevuld geweest, dat zij nauwlijks tijd had gehad na te denken. In Rome, als vrouw van den Nederlandschen minister-rezident, die de pretentie had in den cosmopolitischen kring - die toch ook wel eens cirkelde door dien der gesloten Romeinsche aristocratie - ook een toon aan te geven - had zij het zoo druk gehad, tusschen haar kapper en haar tailleur; - 's morgens boodschappen, 's middags zes visites en een liefdadigheidsmatinée, 's avonds een hofbal en daarna een intiem souper - zóo druk, dat zij er dikwijls ziek van was, moê, bleek, -

maar zij had er alles voor over gehad om ook háar naam in het verslag der couranten vermeld te zien... En toen zij tusschen al dien ijdelen weêrschijn, tusschen al die ijdele drukte, Van der Welcke had ontmoet, den nieuwen jongsten secretaris der Nederlandsche legatie, en hem natuurlijk bijna iederen dag zag, had zij - omdat een paar vriendinnen beweerden, dat hij haar het hof maakte - zich ook door hem het hof laten maken - omdat er dat zoo bij hoorde, een ernstige flirtation, een passie. Toen had zij, heel elegant, Van der Welcke geklaagd over de leêgheid van haar leven en allerlei mooie dingen meer van spleen en levensmoêheid - zonder iets te weten van spleen en levensmoêheid, en bedenkende, dat zij den middag naar haar naaister en naar twee recepties moest, en 's avonds haar eigene receptie had... Uit een Franschen roman praatte zij dan wat na, deed zij dan wat na, vindende, dat er toch wat litteratuur in haar leven moest zijn... Hij, een mooie jongen - klein, stevig, fijn breed, met jong blauwe oogen, een aardigen ronden schedel met even kroezig bruin kort haar als een Hermes-kop, héel jong nog, had gemeend, dat het hem goed zoû staan de vrouw van

zijn chef een beetje het hof te maken, zonder verder te gaan... Maar zoo straffeloos met het vuur te spelen, ging hun niet goed af in eene atmosfeer, als die hunner Romeinsche kringen... Zij zagen zooveel Fransche romannetjes spelen rondom hen heen, dat zij, als zonder het te willen, zich niet alleen voelden moderne romanhelden of fashionabele acteurs, maar ook een jonge man en een jonge vrouw: zij, de echtgenoote van een man, die haar vader kon zijn... Wat begonnen was met een flirt en een aardigheid - omdat de vriendinnen het zeiden - geleidde tot een inniger handdruk, telkens, telkens weêr; een bezwijmelenden wals, een zoen, en het overige... Zij gleden beiden zoo geleidelijk tot de misdaad, als had het niet anders gekund... Zij was eerst zeer verbaasd over zichzelve en geërgerd, en voor het eerst in het leven voelde zij, dat het gevaarlijk is met het leven te spelen... Vooral toen zij - die nog nooit had liefgehad - liefkreeg den man met wien zij het leven gespeeld had, als een salonstuk, dat ernst wordt... In hare ziel vol valschen weêrschijn en opgepropt van ijdelheid, bloeide hoog op één waar gevoel. Zij kreeg Van der Welcke lief... Zij had hem niet lief om eenige kwaliteit

van ziel of hart of gemoed, maar zij had hem toch lief, als een jonge vrouw lief heeft een jongen man, met den drang harer natuur. Haar gevoel was primitief en eenvoudig, maar haar gevoel was er een en was waar. Tot nog toe had zij om niets gegeven dan om mevrouw die en freule die, - van het côterietje -; om de ceremonieele pracht van een Hof, om diners, japonnen, decoratie's, en allerlei gewichtigheid van visites en visitekaartjes. Nu gaf zij om een mensch en een man, niet ter wille van een ceremonie, decoratie of visite, maar, eenvoudig weg, om hem te hebben in haar armen. Zij voelde eene waarheid in zich bloeien en de waarheid was haar zoo vreemd, dat ze haar onrustig maakte en ongelukkig. Hunne liefde was onrustig, hunne liefde werd ongelukkig, als voorgevoelde hunne liefde al hun nog verborgen noodlot. Zij hoorden het beiden, het noodlot van hun leven, aankomen met zwaren tred. Het was of zij in hunne samenkomsten, in het innigste van hunne omhelzing, luisterden naar buiten, naar een stap van wie hen bespieden kwam - en naar den zwaren tred van hun noodlot. En hunne liefde werd van het Fransche romannetje, waarvan zij gedacht hadden dat de pikante intrigue hun goed stond, de wer-

kelijke tragedie van hun leven. Zij had nijdige vijandinnen, jaloersch omdat zij een mooier diner had gegeven dan zij, jaloersch om een mooiere japon... Anonieme brieven hadden De Staffelaer eerst gewaarschuwd. Toen had een brutale knecht, wien hij een opmerking maakte, hem in het gezicht gegooid, dat mevrouw het hield met meneer den secretaris... Hij was hun rendez-vous op het spoor gekomen... Hij had Van der Welcke daar gevonden, terwijl Constance ternauwernood tijd had gehad langs een tweede trap te vluchten. In die zichtbare verwarring was Van der Welcke's ontkenning eene bekentenis geweest...

Het schandaal was natuurlijk oogenblikkelijk bekend, ook in Holland. Een scheiding volgde. Constance stond als het ware op straat, door hare familie veroordeeld en uitgeworpen... Zij had zich altijd verbeeld, dat het schandaal den dood van papa was geweest: hij was een jaar na het schandaal langzaam weggeziekt, langzaam weggestorven aan de gevolgen eener beroerte - rampzalig over de smet, die zijne lievelingsdochter gebracht had op al zijne netheid en onberispelijkheid van aristocraat en staatsman. Zij stond als het ware op straat, met een kleine toelage van De Staffelaer,

die zij zoo spoedig mogelijk geweigerd had...

Toen had zij Van der Welcke naar zich toe zien komen, daar waar zij als het ware gevlucht was, in Florence. Maar hij kwam niet tot haar uit eigen beweging; hij kwam tot haar, gezonden, gedwongen door zijn vader. Want zijn vader had niet gewild, dat hij deze vrouw in haar ongeluk zoû storten om er haar in te laten en zijns weegs te gaan. Zijn vader had hem voorgeschreven *nu* aan deze vrouw, die zich aan hem had gegeven, op zijne beurt alles te geven en te offeren: zijn naam en zijn carrière.

Henri van der Welcke was van kind af aan geweest de geheel gehoorzame zoon van strenge ouders: vader en moeder beide stammende uit die strenge, vrome, degelijke, Hollandsche aristocratische geslachten, aan wie *het* Haagsche côterietje een ergernis is, en zij hadden het zoo ingezien, onveranderlijk en nauwgezet rechtvaardig; als een plicht voor God en de menschen. Hun kind was hun ook op dit uiterste oogenblik van zijn leven de altijd gehoorzame zoon gebleven: zooals zij hem hadden groot gebracht en opgevoed. Hij had het bevel zijner ouders gevolgd. Hij had zijn ontslag gevraagd, hij had zijne pas beginnende loopbaan gebroken. Hij was tot Constance

gegaan, haar zeggende, dat zijne ouders hem zonden, maar in hun beider ellende schenen zij in wat restte van hunne eerste passie nog iets over te vinden van liefde voor elkaèr. Zij was te wanhopig, om lang na te denken en zijne redding niet aan te nemen. Daar zij voor de Hollandsche wet nog niet dadelijk konden trouwen, trouwden zij in Londen, zoodra hun dit mogelijk was. Constance schreef hare dankbaarheid aan de ouders van Henri, maar zij hadden haar niet geantwoord. Zij wilden haar niet kennen, zij wilden haar niet zien. Zij hadden hun zoon aan haar geofferd, omdat zij meenden dat verplicht te zijn voor God, en zij hadden het zware offer gebracht, omdat zij vrome menschen waren, rechtschapen en rechtvaardig, maar hun hart bleef wrokken; zij zouden Constance nooit vergeven het offer, dat hunne rechtschapen rechtvaardigheid van hen, ouders, geëischt had...

Henri en Constance hadden gewoond in Engeland, hadden gereisd in Italië, hadden zich gevestigd in Brussel. Hun zoon was geboren, de jaren waren voorbijgegaan. Zij hadden in Brussel langzamerhand kennissen gemaakt, vrienden gekregen, en in den loop der jaren waren die kennissen en vrienden weêr uit een gegaan. Tweemaal, in een hevige ontroering,

hadden zij mama Van Lowe een paar dagen te Brussel gezien: de andere familie-leden nooit. Eenzame jaren hadden zich voortgesleept. Beiden hadden zij wel hun leven in moeten zien als één groote fout. Constance's ijdelheid wrokte daarbij nog tegen het duistere leven, dat zij leidden; Henri, vier jaar jonger dan zijn vrouw, had telkens en telkens betreurd hoe hij zijn geheele leven, zijn loopbaan opgeofferd had aan deze vrouw, op het bevel zijner ouders. Zij waren als aan elkaâr gekluisterd in de nauwe gevangenis van het huwelijk. De passie voorbij, de wanhoopsilluzie der liefde voorbij, hadden zij zich nooit naar elkaâr kunnen voegen: dat, wat het eenige huwelijksgeluk maakt. Wat of zij zeiden, of dachten, of deden, het werd alles tot disharmonie. Hunne levens gleden geen oogenblik in gelijkmatigheid naast elkaâr: hunne levens stootten en stuikten en strompelden voort. Het woord van den een was een ergernis voor de ander: zij konden elkaârs bewegingen niet verdragen. In de laatste jaren spraken zij niet meer of hun gesprek was een strijd. Tusschen hen was het kind, het kind nog van hunne liefde. Maar het kind vereenigde hen niet; het was hun een reden tot ijverzucht op elkaâr.

Zij misgunden elkander hun jongen. Hij kon het niet zien in hare armen; zij kon het niet zien op zijn knie. Hij werd bleek als zij het kuste; zij schreide van afgunst, als hij het eens meênam voor eene wandeling. Toch dachten zij niet aan scheiding, omdat zij die gedachte, nauwlijks voor de wereld, maar vooral voor zichzelve, belachelijk vonden. Zij zouden hunne kluisters samen dragen, tot hun dood, in haat.

De ondragelijkheid van hun leven geleidde van zelve tot een heimwee in Constance naar Holland. De laatste jaren in Brussel - hunne kennissen verstrooid - waren zoo eenzaam, zoo droefgeestig, zoo verlaten, zoo bitter, zoo vol strijd, haat, nijd tegen Henri, geweest, dat zij smachtte naar een troost, naar iets van liefde, dat tot haar komen zoû met open armen, en haar begrijpen zoû en beklagen. Er waren dagen, dat zij geen woord sprak, na een scène met Henri, totdat Adriaan zijne armen om haar heen sloeg en zij in snikken uitbarstte aan zijn kinderlijf. Het kind, anders een stevige jongen, werd door dien niet te verbergen strijd zijner ouders, zoo geschokt in zijne zenuwen, dat hij er dikwijls ziek van was. Dan, beiden, Henri, Constance, verschrikt,

wilden zich scheiden van Adriaan, voor zijn welzijn - om hem geen getuige te doen zijn van hun onvermijdelijken strijd. Maar, beiden waren zij te zwak. In hun ondragelijke leven was het kind de eenige genade. En geen van beiden hadden zij ooit kunnen besluiten tot die scheiding, zich alleen belovende zich in te houden, opdat het kind niet lijden zoû...

Constance, langzamerhand, was, telkens weêr, van Holland gaan spreken, had bekend, dat zij verlangde naar allen, die zij er eens had verlaten. Zij smachtte zich terug naar hare groote familie daarginds: hare moeder, hare broêrs, hare zusters... Zij smachtte naar liefde, naar liefde van familie, naar de koesterende warmte en genegenheid en sympathie van een groot huisgezin, dat weldadig om haar heen zoû wezen - zooals zij het gekend had, te Buitenzorg, in Den Haag. En Van der Welcke begon het ook te voelen, het vreemde heimwee, dat terug wil naar het land van geboorte, van taal, en van verwanten. Moê van den vreemde, gaf hij Constance toe, eigenlijk op een los woord van Addy, wien den laatsten tijd ook dikwijls die naam van Holland op de lippen kwam, - de vader denkende nu ook aan de toekomst van zijn kind... Maar moesten zij niet eerst weten, hoe de

familie hen ontvangen zoû? Toen had Van der Welcke geschreven aan zijne ouders, Constance aan mama Van Lowe. Met al de nederigheid van ballingen hadden zij geschreven, als het ware, na veertien jaren, nog eéns vergeving gesmeekt, en gezegd, dat zij smàchtten naar hun land, naar ouders, broêrs en zusters, naar weêr te kennen het zoete geluk te leven daar waar zij thuis behoorden. Zij hadden beiden al de oude onverbreekbare banden gevoeld, hen voelen trekken naar Holland toe, alsof er daar in den grond, in de lucht, vreemd in de atmosfeer, iets was, geheimzinnig en bijna mystiek, waaraan zij behoefte hadden om ouder en oud te worden - en ouders te zijn voor hun zoon... De ouders van Henri schreven nog niet, antwoordden nog maar niet op zijne vraag of zij nù niet vergeven konden, na zoovele lange lange jaren; of zij nù niet ontvangen wilden zijne vrouw, hunne schoondochter toch, de moeder toch van zijn zoon en hun kleinkind... Maar mama Van Lowe had Constance geschreven, o zoo een innigen, lieven brief, een brief, dien Constance gezoend had en waarover zij van geluk had liggen snikken. Mama had gezegd: kom, mijn kind, alles is vergeven, alles is vergeten: de broêrs en zusters ontvangen je met open

armen... En, moeder, had zij zelve haar geluk gezegd, zij, de oude vrouw, die zich moeilijk verplaatste, die opzag tegen reizen - al was het maar een paar uur sporen naar Brussel - en die leed zoo ver van haar kind, dat, trots alles, altijd haar kind was gebleven. Toen had Constance zich niet meer kunnen inhouden, en zonder den brief af te wachten van de ouders van Henri, was zij met Adriaan vooruit gegaan... Henri bleef nog, om eenige zaken te regelen: hij zoû haar volgen over een week.

En Holland, daarginds, zoo dichtbij, en toch zoo langen tijd onbereikbaar, was hun als een land van belofte, een land van vrede, van laat na-geluk, waar zij alles zouden vinden, voor zich en hun zoon, wat zij jaren en jaren gemist hadden: ouders en familie, oude vrienden en kennissen, en dan nog, als een bizonder element, een essence van Hollandsche atmosferen en luchten, iets onzegbaars bijna, dat zij, beiden - nu werden zij het bewust zich - gemist hadden als iets noodigs voor den honger en den dorst hunner zielen... Beiden, vereenzaamd, hadden zij eensklaps - hoe disharmonisch ook met elkaâr, toch ieder voor zich, en voor hun zoon zij beiden - als zéker geweten, dat om oud te worden en te zijn ouders voor

hun kind - zij terug *moesten* naar hun land, waaraan zij verknocht waren met die geheimzinnige, vreemde en lang onbewuste banden, die jaren te loochenen zijn, tot zij zich eenmaal weêr gelden laten - onontknoopbaar - altijd.

- - - - - - - - - - - - -

V

Het was Zondagmiddag.

- Wij moeten heùsch van middag een paár visites maken, Kárel, zei Cateau van Lowe.

Karel beäamde dat: het was de visite-dag.

- Bij wie? vroeg hij.

Zij noemde de namen op van een paar kennissen.

- En dàn... moeten we ook nog naar óom en naar tànte Ruyvenaer: diè zijn aan de beurt... En dan naar je zúster... Kárel...: Constànce...

- Zullen we niet liever wachten tot Van der Welcke er is, anders moeten we er toch weêr naar toe.

- Ik vind het nu niet hàrtelijk te wachten, tot Van der Welcke er is... Mama heeft ons wèl het voorbeeld gegeven... om hàrtelijk te zijn... Kárel.

- Is het dan niet beter, dat jij alleen eerst gaat, Cateau: dan maak ik later een visite aan Van der Welcke. Of moet ik wachten tot Van der Welcke bij mij is geweest, vindt je?

- We zullen het nu zóó maar niet uitrekenen, zei Cateau goedmoedig. Het lijkt zoo onhàrtelijk... Het is wèl beter... als je van middag meê gaat... Kárel.

Het was dus beslist, dat zij dien middag samen naar Constance zouden gaan, maar op het punt te gaan, werd er gebeld, kwam Adolfine van Saetzema binnen.

- Zoo vervelend, dacht Cateau. Nu M O E T de coupé wachten.

Het regende, en dan werd de coupé nat. Het paard was een maandpaard; de koetsier telde heelemaal niet meê: een man.

- Zoo Adòlfine, wèl, dat is nu toch zóo aardig van je...
- Ik zie jullie rijtuig voor... Ga je uit.
- Ja, straks... een páar visite's.
- Ik ook... Maar laat mij je niet ophouden... Ik moet naar Constance van middag.
- Wij óok...!
- O, jullie ook? Ik had eigenlijk wel willen wachten tot ze eens bij mij is geweest.
- Ach, zei Cateau. Het lijkt zoo... onhàr-

telijk... het zóo uit te rekenen... Vindt jij dat ook niet, Adòlfine? Maar ga even zitten... Adòlfine.

Adolfine zette zich, want zij maakte Karel en Cateau een visite, en als zij zich niet zoû hebben gezet, was de visite niet gemaakt, telde ze niet als zoodanig. Misschien dat daarom Karel en Cateau het dan ook maar uitlokten even te zitten: anders was Adolfine gedwongen een volgenden dag terug te komen.

Zij zaten, de broêr, de zuster, de schoonzuster. Buiten regende het en de coupé glom al nat: de uilenoogen van Cateau bespiedden iederen droppel, door de gordijnen. Een visite-gesprek begon.

- Wat een V R E E S L I J K weêr... hè, Adòlfine...

- Vreeslijk...

Adolfine was mager, hoekig, nijdig, slecht gekleed. Bij de solide, copieuze degelijkheid van Karel en Cateau, goed doorvoed, zwaar van comfort, blakende van geld en aisance - Karel in zijn dikke duffelsche overjas, Cateau in een degelijke zijden japon en degelijken mantel met bont, een kapotje op haar rond blankrozig vollemaansgezicht - scheen Adolfine armelijk, kribbig, pretentieus. De stof van hare kleêren kon geene vergelijking doorstaan met

de degelijkheid van Cateau, waarop het geld dik en solide zat, en toch had Adolfine een zekere pretentie op mode en elegance. Een magere, geplukte boa kronkelde ijl om Adolfine's hals. Hare frizuur, door het natte weêr uit de krul, hing in piekjes van onder een vervunzigd hoedje, waarom een slappe voile drapeerde. Het was of Adolfine het voelde, want zij zeide nijdig:

- Ik heb me maar niet mooi gemaakt... met dien viezen regen.

Cateau zeide niets, maar blikte naar buiten, alsof zij zeggen wilde: *ik* heb een rijtuig.

- Dus je gáat ook... naar Constànce?

- Ja... Maar wanneer komt Van der Welcke? Saetzema wacht met zijn visite tot Van der Welcke er is...

- Zie je nu wel? zei Karel tot Cateau.

- Ach? vroeg Cateau, erg goedmoedig. Wacht Sàetzema... tot Van der Welcke er *is*? Ach! Ik heb Kárel maar gezegd meê te gaan... omdat het... misschien... niet hàrtelijk... schéen. Hoe vindt je Constànce geworden... Adòlfine? Kàrel vindt zijn zuster zóo veranderd, zóo veranderd...

- Ja, veranderd... Ze is oud geworden, heel oud, zei Adolfine, die, vier jaar jonger dan Constance, er beslist ouder uit zag.

- Ach kom, wilde Karel verdedigen. Je zoû haar toch nooit twee-en-veertig geven...
- Ach, is ze twée-en-veèrtig! teemde Cateau.
- Weet je wat ik vind, zei Adolfine. Ik vind Constance zoo niets gedistingeerd...

Als Adolfine nijdig en jaloersch was - en dat was ze meestal - zei ze juist het tegenovergestelde van wat ze heel diep in zich dacht.

- Niets gedistingeerd! herhaalde zij, met overtuiging. Er is iets in haar haar-opmaken, in die ringen... ik weet niet wat: iets niet fatsoenlijks...
- Ja... meer iets van het buitenland, vergoêlijkte Karel, zwakjes.
- *Ik* vind, zei Cateau; in Constànce zoo iets niet dégelijks...
- Neen maar, zei Adolfine; degelijkheid is dan ook niet haar fort.
- Nooit geweest, grinnikte Karel nu.
- Was ze maar gebleven... in Brussel! nijddaste Adolfine.
- Ach! zei Cateau, groote uilenoogen. Vindt *jij* dat óok?
- Ja, jullie?
- Wij óok... èigenlijk! teemde Cateau, opgewekter, den coupé in het natte weêr vergetende.

- Ja! zei Adolfine met overtuiging. Wat moeten wij hier nu met zoo een zuster!

- Waar je niet meê voor den dag kunt komen, bromde Karel en sourdine.

- Ach! teemde Cateau tegen Adolfine. Vindt *jij* dat óok?

- En... zei Adolfine; let op mijn woorden: je zal zien: ze heeft pretenties ook. Zoo - met een nijdigen zwier van haar hand - van de groote wereld, zich pousseeren... misschien wel aan het Hof.

- Néen! teemde Cateau. Dàar... zal Constance nu toch wel tè veel tact... voor hèbben.

- Nou, dat weet je niet! bromde Karel.

- *Ik* heb nooit van al die drukte en van het Hof gehouden! verzekerde Adolfine.

Zij was in tegenstelling van Bertha en Constance niet geprezenteerd aan het Hof, omdat papa en mama Van Lowe na Constance's huwelijk, wat oud en wat moê, rustiger hadden geleefd. Zij kon dat den haren nooit vergeven.

- Neen, zeurde Cateau. Maar *jij* bent nu ook zoo een dègelijke... Hóllandsche... huisvrouw... en M O E D E R , Adòlfine. Dat zeg ik... àltijd... tegen Kárel.

Adolfine keek gevleid.

- Ja maar, vergoêlijkte Karel. Je moet in

Constance ook niet zoeken wat ze nooit is geweest. Ze is na haar eerste huwelijk dadelijk naar Rome gegaan.

- Die hofkringen zijn altijd gemeen, betuigde Adolfine.

- En dan in Ròme! riep-uit Cateau, de dikke handen in elkaâr. Dàar... gebeuren D I N G E N !

Adolfine was opgestaan: de visite was gemaakt. Zij had wel nog heel veel te praten, onder anderen over de manier, waarop Bertha haar dochter Emilie als het ware had gedwongen in de armen van Van Raven, haar aanstaande nu - maar het werd te laat: zij vertrok. Dadelijk gingen Karel en Cateau naar den coupé.

- Ach!! schrikte Cateau. Wat is het rijtuig *nu* nàt... geworden!

Zij reden hunne visites. Eerst reden zij aan bij de Ruyvenaers, Karel belde aan, maar gelukkig waren oom en tante uit. Kaartjes bij oom en tante. Toen - Cateau raadpleegde het lijstje - bij mevrouw Van Friesesteijn, een oude kennis van mevrouw Van Lowe. Thuis. Een oude dame, klein, spits, verschrompeld, altijd op den hoor-uit naar nieuws.

- Heel aardig, Cateau. Zet je, Van Lowe... En ik hoor, Constance is terug.

- Ja-a-a... rekte Cateau. Erg pijnlijk... voor òns.
- En hoe is Constance?
- O, heel goed, ontweek Karel.
- Nu mevroùw, zeurde Cateau. Ze is de zùster... van Kárel... niet waar...
- Dus jullie ontvangen haar nu allen?
- Ja... voor mamà, weet u.
- En Bertha ook?
- Ja-a-a... Bèrtha... óok.
- En gaat ze weêr aan het Hof... denk je?
- Nu... Adòlfine zei,... dat ze weêr aan het Hof... zoû gaàn.
- Toch verkeerd... van Constance! vond de oude dame, scherp, nieuwsgierig, belust op een beetje schandaal. En Emilie... van Bertha... gaat gauw trouwen.
- Ja... En Flòortje... van Adòlfine... óok.
- Ik hoor, Emilie krijgt een prachtig uitzet, zei de oude dame. Floortje zeker veel minder?
- Niet zóó mooi! teemde Cateau. Maar toch wel dégelijk... Wat een weêr, hè mevrouw? Kom Kàrel... wij moèten vèrder...

In den coupé. Tweede visite bij meneer en mevrouw IJkstra, neef en nicht van Cateau, die eene IJkstra is van zichzelve.

- Dag Pie-ie-iet, dag Anna...

- Dag Karel, dag Cateau...
- En Constance... is terug?
- Jà! Neen maár... wat zég je ervàn? En ze zeggen O V E R A L , ze gaat aan... het Hòf.
- Ach!
- Neen!!
- Ja... Adòlfine zei het... en mevrouw Van Friesesteijn.
- Hoe dol van die mevrouw Van der Welcke, met het verleden, dat zij heeft...
- Het zal haar man zijn, die wil.
- Ja zeker... het *is* haar màn.
- En hoe ziet ze er uit?
- Nu... zóó! Ze is de zùster... van Kàrel, niet waar. Maar *ik* vind haar... nu niet zóó gedistingeerd.
- Nou... ik vind haar nog al chic! bromde Karel, een beetje boos.
- Hè... Kárel... nu ja: chic... maar zoo niet dègelijk.
- Zoo meer van het buitenland? vroeg Anna IJkstra.
- Ja... en zoo veel ringen... D A A R hoû ik niet van. En haar haren... zoo gefrizeerd en gegòlfd, weet je: wijd uit. Zoo gek... omdat ze al èrg grijs is.
- Ach!!

- Ja... Wat een weêr, hè, Anna... W I J moeten eigenlijk vèrder, Kàrel.

- Bij wie? bromde Karel.

- Bij de Van Ravens...

- Ach neen! mopperde Karel. Het regent zoo... Den heelen tijd moet ik uitstappen en aanbellen...

- Maar heb je dan geen palfrenier? vroeg Anna onbegrijpelijk.

- Zeg, ben jij dol! mopperde Karel. Een palfrenier!

- Maar Karel... laten we dan... E V E N ... naar Constànce gaan...

- Zoo, ga je naar mevrouw Van der Welcke?

- Ja... we moeten haar Z E K E R vandàag nog éen visite maken...

- Nou, kom dan! bromde Karel, zenuwachtig, waarom wist hij niet.

En zij reden naar het Hôtel des Indes. De concierge verzocht hen even te wachten, liet hen toen binnen...

- Hoe aardig, dat jullie komen, zei Constance, en ze was waarlijk verheugd. En met dat vreeslijke weêr. Maar je ziet... ik kan je alleen ontvangen in mijn slaapkamer. Ik heb geen salon en de gemeenschappelijke salon is vervelend... Heusch, allerliefst, dat jullie

komen, en met dien regen nog wel... herhaalde zij. Adriaan!

- Mama...

- Hier zijn oom Karel en tante Cateau...

Zij wenkte haar jongen te komen uit zijne kamer. Zij had een glimlach van opgewektheid, blij te zien de gezichten van haar broêr en hare schoonzuster, hoewel zij Cateau niet kende van vroeger - verlangende als met een heimwee naar het sympathieke van familie-genegenheid...

- Zóo... is D A T je jongen... Constànce... Nu... hij is al gróot!

- Dag tante... dag oom, zei het kind, een beetje koel en hoog.

- Lijkt hij op zijn vader? vroeg Karel.

- Ja... zei Constance, onwillig.

Karel en Cateau keken naar Adriaan. Het kind stond kaarsrecht voor hen, een treffend mooi kind; zeer zeker geleek hij op zijn vader; hij had Van der Welcke's regelmatige trekken: zijn ronden schedel, zijn kort zacht kroeshaar. Hij was, op een leeftijd - dertien jaar - dat andere jongens in hun groei zijn en onhandig doen, niet groot, maar evenredig en vrij breed gebouwd, met twee vierkante schouders in zijn blauw jasje, met iets in zijn gebaar en bewe-

ging, dat al mannelijkheid was en zekerheid, vreemd in zoo jong een kind. Hij wilde beleefd zijn, maar een zeker wantrouwen was duidelijk in hem, tegen dien vreemden oom en die tante. Zijn kleine mond was beslist gesloten; zijn oogen staarden strak, donkerblauw, ernstig en koud.

Constance deed haar broêr en schoonzuster zitten.

- Vergeef al die rommel! zeide zij, lachend. Ik profiteerde juist van een regenachtigen dag, om mijn koffers wat over te pakken.

Cateau keek scherp rond: japonnen hingen over de stoelen, aan den kapstok, een paar hoeden lagen op tafel.

- O, Constànce! zei Cateau, en ze vond zich een beetje brutaal zoo maar Constance te zeggen, want ze zag haar schoonzuster voor de tweede maal - getrouwd met Karel na Constance's huwelijk met De Staffelaer - en ze had op de lippen om te zeggen: mevrouw.

- O, Constance... wat heb *jij* een boel kléêren!

- Vindt je... In de koffers verkreukt alles zoo...

- Ik heb zooveel japonnen N I E T , niet waar, Kàrel? Maar W A T ik heb, is dégelijk... Maar

jij bent óok degelijk... Constànce... Ik *hoû* van soliede kleêren... Alleen zooveel kanten... zoûden *mij* kriebelig maken... Ja, Bèrtha... D I E kleed zich ook goed... Maar Adòlfine, hè, wat ziet *die* er altijd uit.

- Ach, ja? vroeg Constance. Maar ze moet ook nog al rekenen, niet waar...

- *Ik* heb maar een pàar japonnen... in het jaar... maar *die* zijn solide.

- En komt Van der Welcke gauw? vroeg Karel.

- Overmorgen, schrijft hij. Dan gaan we een huis zoeken... Ik vind het toch zoo prettig weêr in Den Haag te zijn... bij jullie allemaal... Mama zie ik iederen dag. Gisteren ben ik bij Bertha geweest... een druk huishouden, niet waar? Ik viel in allerlei repetities... voor de bruiloft. Gisteren ben ik bij Gerrit geweest... Adeline is een dotje en ik heb gelachen, gelachen... Wat een boel kinderen! Ik ken ze nog niet allemaal uit elkaâr... Maar lief, aardig, dat blonde vrouwtje en dat blonde troepje... en van den zomer verwacht ze weêr een baby! En Dorine is ook lief... O je weet het niet, je weet het niet... ik ben blij jullie allemaal te zien! Wij zijn een groote familie en het leven in Den

Haag is druk, bijvoorbeeld, in de kringen van Bertha... Gerrit en Adeline hebben het weêr druk met hun troepje... Maar ik hoop toch ook mijn plaats weêr bij jullie allen in te nemen. Zoo lang is het geleden, dat ik niemand van jullie gezien heb! Ach, ik heb het niet willen dwingen! Mama is nog eens een paar keer in Brussel bij mij geweest. Maar mijn broêrs en mijn zusters... neen, lief was het niet van jullie! Maar, ach, het kon misschien niet anders! Het was nu eenmaal zoo... Jullie konden mij niet achten, jullie moesten mij wel verwerpen!... Ik heb vreeslij k geleden... al die jaren! Ik heb nooit iemand gehad met wie ik spreken kon... dan met hèm... mijn kleine kerel! Het was niet goed, niet waar Addy, dat mama altijd zooveel met je sprak... Maar met Henri, met Van der Welcke kòn ik me niet uitspreken. O, we zijn heel goed met elkaâr, heel goed... Ik kan je niet zeggen hoe ik op eens verlangde naar Den Haag, naar de familie, de kennissen, naar jullie allen, allemaal! Ik schreef mama altijd geregeld, mama hield me van alles op de hoogte, zond me de portretten van de neefjes en nichtjes. Toch dwarrelt het me nu, dat ik jullie allen zie... Wij zijn ook zoovelen... Ik geloof niet,

dat er veel zoo groote familie's zijn als wij... Bertha's huis is op zich zelf een druk huis... Bertha al grootmama... Het is ontzettend, wat worden we oud! Ik ben twee-en-veertig! O, ik kon niet langer zoo in Brussel wonen... we hadden niemand meer... onze kennissen verstrooid, weg... Van der Welcke verlangde ook naar Holland... Ook voor Addy... Hij spreekt toch heel goed Hollandsch... ik heb het altijd aangehouden. Misschien een beetje Vlaamsch: hè, Addy... wij hadden een Vlaamsche meid... O, wat heb ik jullie veel te vertellen, lachte zij gelukkig. Niets interessant, hè, maar ik heb behoefte mijn hart uit te storten, te praten, te praten, te praten met jullie, jullie allemaal, mijn broêrs, mijn zusters!

Zij stond eensklaps op.

- Karel... weet je nog... in Indië... hoe we in de rivier speelden, achter het Paleis, op de groote steenblokken liepen... met Gerrit? Wij drieën speelden altijd

te zamen... Ja Bertha... was toen al een paar jaar getrouwd, toen wij nog kinderen waren... Is ze nu al vijftig, Bertha?... Ze is heelemaal grijs! Ik ook, ik word grijs! Lieve Bertha... En Louis en Gertrude gestorven in Buitenzorg... Herinner je, Karel... wij met ons drieën altijd te zamen! Jij droeg me op je rug over het water... wat waren we ondeugend! Ik was toen al een meisje van dertien, veertien... En, zoo gek in Indië... het volgende jaar droeg ik lange rokken, en kwam ik al op de bals... Ik vond het heerlijk, die grandeur... de adjudanten... het Wien-Neêrlands-Bloed, dat gespeeld werd als wij binnenkwamen... Ik verbeeldde me, dat ze ook voor mij speelden! Het dochtertje van den Gouverneur-Generaal... Ja, Van Naghel was toen advocaat te Semarang; Bertha maakte die grootheid niet meê... O, nu is ze voorbij... mijn ijdelheid... Zooals een mensch verandert... Jij ook, Karel, je bent veranderd... Je bent zoo gepozeerd geworden, zoo deftig... Jammer, dat je geen burgemeester meer bent, je bent er als voor geknipt, Karel!

Zij poogde te schertsen, in eens voelende, dat zij te veel sprak, over zichzelve, zich gaan liet, terwijl Karel en Cateau haar zaten aan te staren. Toch voelde zij voor hen: was Karel niet haar broêr, die met Gerrit altijd gemengd was geweest in haar kinderherinneringen, en was Cateau niet zijne vrouw, al had zij geen sympathiek gezicht, met die groote, ronde oogen...? Waren zij niet leden van de

familie, naar welke zij zoo verlangd had? Zij poogde te schertsen na hare al te spontane ontboezeming, maar zij voelde eensklaps, dat ook die scherts nog niet de toon was, die harmonisch zoû hun gesprek doen klinken. Zij voelde, dat zij in twintig jaren haar broêr niet gezien had: niet meer na den dag van haar huwelijk met De Staffelaer - en dat zij als geheel vreemd van elkaâr waren. Zij voelde, dat zij Cateau in het geheel niet kende. En al waren Karel en Cateau dus haar broêr en haar zuster, zij waren ook vreemden. Maar juist dit wilde zij niet: zij wilde hen allen winnen, hare familie, om hen allen te hebben warm om haar, sympathisch om haar... En zij sprak over mama, over den Zondag-avond, over mama's familie-zwak, dat zij ook nu zoo sterk in zich voelde, ontwikkeld als het zich had in de smachting dier triestige jaren in Brussel. Zij vroeg hun raad, omtrent huizen, in Den Haag.

- Het beste is, dat je een woninggids raadpleegt, zei Karel; er woont er hier een vlak bij; zoo een man weet alle huizen, die openstaan.

- Het zal moeilijk zijn iets te vinden, zei Constance. Wij hadden in Brussel een heel lief appartement en ik hoû eigenlijk meer van een

appartement dan van een heel huis. Maar in Holland is zoo iets niet te vinden.

- Ach, Constànce! zei Cateau, groote oogen. Vindt jij zóo een appàrtement... niet benàáuwd?

- O neen... en ik vind het heerlijk zoo alles op één étage. Ik hoû niets van meiden, die op de trappen draven.

- Ja maar... er M O E T toch schòon gemaakt... W O R D E N .

- Nu, dat gebeurde bij mij ook... Alleen bij een buitenlandsch appartement wordt niet zooveel aan de bel gehangen, als aan een Hollandsche voordeur... De keukenmeid gaat 's morgens naar de markt...

- En dan koopt ze maar... van àlles?

- Dan koopt ze voor een paar dagen: groenten en eieren en wat ze noodig heeft.

- Laat je dat dan O V E R ... aan de K E U K E N M E I D ??

- O ja! Verbeeldt je als je het niet aan haar overliet! lachte Constance. Ze zoû er niets van begrijpen. Ik geef haar alleen eenige aanwijzingen.

- Maar dàt vind *ik* nu toch... heelemaal geen D E G E L I J K E manier van... H U I S hòuding! Vindt jij wèl... Kárel?

- 's Lands wijs... bromde Karel, en sourdine. Dacht je een huis te zoeken in de nieuwe buurten, Duinoord bijvoorbeeld?

- Liever niet zoo heel ver... van jullie allemaal af.

- Die Constànce! lachte Cateau, rond gezicht. Maar we wonen... A L L E M A A L ... nog al U I T elkaâr!

Er werd geklopt: de portier liet Adolfine binnen.

- Zoo, Adolfine! Maar hoe lief van je - ook eens te komen, en dat als we van avond toch al samenkomen bij mama. Je bent een hartelijke zus! en zij kuste Adolfine. - Dat is mijn jongen... Ik ben al eens met hem bij je geweest, maar je was niet thuis...

- Dag tante, zei Addy stijf.

- Vergeef de rommel, Adolfine. Ik pakte juist mijn koffers uit.

- *Wij* moeten... eigenlijk... vèrder..., Kárel!

- Gaan jullie al?!

- Ja... het regent zóo... en de coupé wordt zoo... nàt.

- Constance, zei Karel. Van der Welcke komt overmorgen, zei je?

- Denkelijk wel...

- Nu dan... doe hem dan wel mijn groeten... en... en wil je hem dan mijn kaartje geven... dan is dat in orde...

Hij nam zijn kaartje uit zijn portefeuille en legde het op een hoek van de spiegelconsole. Constance zag hem aan, even verward. Zij kon een oogenblik niet spreken, begreep niet. Zij was zelve opgevoed en had zelve geleefd volgens zeer minutieuze regelen van kaartjes-pousseeren, maar toch begreep zij niet goed, dat een zwager bij een anderen zwager - zelfs vóor dat hij in de stad was, en tijdens een bezoek in de slaapkamer zijner zuster, tusschen de intimiteit van hare uitgepakte koffers, een kaartje voor hem ter zijde legde... Maar zij was zoo lang uit Holland en uit Den Haag weg geweest; zij wilde niet laten blijken, dat zij niet begreep en, als vrouw van de wereld, wilde zij ook vooral niet laten blijken, dat zij Karels kaartje niet alleen stijf maar zelfs intens burgerlijk vond en zij zeide met een zachten glimlach:

- Heel goed, Karel: Van der Welcke zal je visite zeer apprecieeren.

Hare stem klonk vriendelijk, eenvoudig, zusterlijk gewoon en noch Karel noch Cateau merkten iets, dat Constance zich zoo bedwon-

gen had als zij zich in Rome wel eens had moeten bedwingen, in een diplomatieken salon, vol intrigue en beleefde nijdigheid...

In den coupé zei Cateau:

- Dat heb je slim... gedaan... Kárel... met dat kàartje...

- Ja, het leek me zoo het beste, zei Karel, burgemeesterlijk.

VI

Adolfine keek nijdig om zich rond. Wat moest die Constance aan haar toilet verdoen, en zoo veel geld hadden ze toch niet, want ze leefden van een toelage van papa en mama Van der Welcke - van Constance's vaderlijk erfdeel - en van wat Van der Welcke scharrelde in Brussel: met wijnen en assurantie's. Alles te zamen niet vet soppen: dat wist Adolfine zeker. Zij vond vooral een bonten bolero prachtig en verwonderde zich wat dat toch voor twee soorten bont was, maar zij zeide er niets van; zij prees in een ander nooit iets, noch zijn mantel, noch zijn kwaliteit van gemoed of hart. Al had zij er nu een lief ding meê kunnen winnen - zij had toch niet kunnen zeggen: Constance, wat is dat een aardige

bolero. Maar telkens zag zij, nijdig, bleek van afgunst, naar het bonten kleedingstuk, dat over een stoel hing en haar bijna pijn deed, omdat zij het niet bezat, en niet wist hoe zij er ooit een zoû kunnen bezitten.

Constance was wat moê. Zij had eerst met Addy koffers uitgepakt, Karel en Cateau waren gekomen en zij had druk gepraat, blij hen te zien. Maar dat kaartje van Karel had haar stil gemaakt en zij sprak matjes.

- En je meisje... Adolfine... trouwt al gauw?

- In Mei.

- Ik heb je meisjes na verleden Zondag niet meer gezien... Een paar dagen geleden vond ik wel hun kaartjes en dat van Dijkerhof... Wat gaat een week toch gauw voorbij... Ik heb jullie ook niet thuis gevonden.

- Het is zoo druk... allerlei boodschappen altijd... om het uitzet...

- Is Dijkerhof een aardige jongen...

- Ja - en ze zijn van een heele goede familie...

De Dijkerhofs waren nu juist niet van de côterie van de Van Lowe's, en mama Van Lowe had het engagement maar zoo-zoo gevonden.

Constance zweeg, zij was moê, zij had hoofdpijn en zij dacht, dat Adolfine maar het gesprek gaande moest houden. Maar Adolfine was te afgeleid door den bolero, om erg op dreef te komen. Zij zocht naar een onderwerp... Toch waren er velen, want zij verging van nieuwsgierigheid om allerlei te weten, bij voorbeeld, hoe Constance wel dacht over Bertha en over Cateau... Als die ellendige bolero nu daar maar niet hing! Eindelijk begon zij:

- En je zoekt naar een huis?

Constance antwoordde, vaag, en omdat zij hoofdpijn had, kreeg haar blik iets starends, uit de hoogte, en trokken hare lippen dun. Adolfine vond haar aanmatigend, meenende dat Constance toch altijd pedant was geweest, na haar huwelijk met De Staffelaar, na al dien chic in Rome... Adolfine vermoedde, dat Constance op haar neêrzag, en Constance had alleen maar hoofdpijn.

- En denk je veel visites te maken?

Neen, Constance dacht het niet.

- Ga je niet aan het Hof?

Neen, daar had Constance heelemaal niet aan gedacht.

- Gaat je jongen op de Burgerschool?

Neen, hij zoû zijn examen doen voor het

Gymnazium: hij moest studeeren, wilde Van der Welcke.

- Wat zijn dat voor portretten?

Kennissen waren het, uit Brussel.

- Hadt je er veel kennissen...

Den laatsten tijd niet meer...

Eensklaps ontmoetten Constance's oogen die van Adolfine. En Constance zag niet den haat van Adolfine: Constance zag alleen hare zuster, vier jaren jonger dan zij, maar afgetobd door een druk, moeilijk leven, vol geldbeslommering, vol last van veel eischende, onaardige kinderen, zonder hulp bij haar man, Van Saetzema, hoofdcommies aan het Departement van Justitie... Constance zag hare zuster mager, geel, opgevreten van zorg en bitterheid, in die bijna armoedige en toch pretentieuze rok, mantel, hoed, boa. En zij voelde, niettegenstaande haar meer en meer opkomende hoofdpijn, een diep medelijden, omdat Adolfine hare zuster was. Zij stond op en naderde Adolfine.

- Fine, zeide zij, ronduit. Wees niet boos, als ik niet spraakzamer ben... Maar ik heb zóo een hoofdpijn... Toch vind ik het allerliefst, dat je me eens opzoekt. Doe het veel. Laten we elkaâr veel zien. Ik ben alleen in Den Haag gekomen om veel van jullie te zien.

Ik heb gesmacht naar jullie allen. Ik heb lange, lange treurige jaren doorleefd. Ik heb niemand in mijn leven... dan mijn jongen. En hij is nog zoo jong en ik zeg hem al veel te veel. Ik heb veel geleden, Adolfine, Fine... Wees wat lief tegen me, hoû een beetje van jullie Constance. Ze heeft niet altijd goed gehandeld, ze heeft niet altijd goed gehandeld... Maar vergeef het haar, vergeef haar dat verleden, - fluisterde zij zachter, opdat Addy haar niet zoû hooren nu; - vergeef haar dat verleden, dat altijd, altijd blijft... dat nóoit is het verleden voor goed geworden... vergeef het haar... en heb haar een beetje lief...!

Zij barstte eensklaps in een zenuwsnik uit, en in een impulzie, knielde zij bij Adolfine en legde haar hoofd tegen Adolfine's borst en voelde in hare armen Adolfine heel mager aan en ellendig. Een natte reuk van regen stoomde uit haar bemodderde rok.

- Beste Constance! zei Adolfine, wel geroerd. Zeker, ik hoû van je... en dat verleden... dat is al zoo lang geleden: daar denken we geen van allen meer aan...

Maar Constance snikte, snikte.

- Mama, zei Addy.

Zij trok hem ook naar zich toe, hield haar zuster en haar kind dicht bij zich.

- Toe, Constance...

- Mama, huil zoo niet... Je hebt altijd zoo een hoofdpijn, moesje, na die buien...

Zij bedwong zich nu, stond op, en Adolfine vond eenige hartelijke woorden. Adolfine was wel aangedaan, maar zij had het land over dien bolero en daarbij vond zij Addy mooier, beter bijna, dan eén van haar drie leelijke onhebbelijke jongens... Toch kuste zij Constance en sprak zij af, dat Constance morgen avond zoû komen thee drinken. Nadat Constance wat kalmer was en wat lachte door hare tranen, nam Adolfine afscheid met een hartelijken zoen.

- En dan zal ik maar een kaartje van Van Saetzema hier leggen, bij dat van Karel, niet waar Constance, voor Van der Welcke, als hij overmorgen komt...

Zij legde het kaartje neêr, en, zich plotseling niet meer kunnende bedwingen, ging zij even, als voorbij loopende, naar den bolero, keek er naar en zeide, met een stem, die heel anders klonk dan de gedachte, die stil nijdigde in haar:

- Maar Constance!!... Draag J I J nog zulke korte manteltjes?

- O, dat is al zoo lang mode, antwoordde

Constance, nog denkende aan de kaartjes...

- Nu... maar, het zoû *mij*... te kort zijn... voor mijn leeftijd... hoor!

En, jonger zij dan Constance, was de kritiek scherp, en verborg zij tegelijkertijd Adolfine's ware gedachte, en de zuster, voldaan nu, ging...

Constance tuurde op de twee kaartjes en in eens snikte zij weêr los.

Addy nam haar in zijne armen: hij was al bijna zoo groot als zij...

- Mama, zeide hij zacht, met zijn ferme stem van jongen man. Huil niet zoo en ga wat liggen op bed. U moet van avond naar grootmama, en u zal te moê zijn, als u niet wat gaat liggen...

En hij hielp haar zich wat uitkleeden en schikte hare kussens op.

Zij lag nu op bed, zacht zenuwsnikkend, eigenlijk wist zij niet meer waarom...

Hij zette zich neêr bij het raam, bij de spiegelconsole, en nam zijn boek, een krijgsverhaal van Transvaal. Eene beweging van zijn arm deed de beide kaartjes vallen, op het tapijt. Hij zag er even heen, naar de twee stukjes kartonnen formaliteit, liet ze liggen, en las door...

VII

Dien avond speelde Constance meê, whist, hoewel zij nog een erge hoofdpijn had. Zij had op verzoek van mama Van Lowe Addy meêgebracht en hij had zich gevoegd bij de neven en nichtjes om den allegaâr. Constance speelde met Bertha, met Gerrit en oom Ruyvenaer.

- Constance, zei Bertha. Je moet het niet onlief van me vinden, dat ik pas één keer bij je ben geweest - je was niet thuis - maar het is zoo druk... Ik heb je vandaag de invitaties gezonden voor de partijen van de bruiloft... Je komt natuurlijk, niet waar...

Bertha was de oudste dochter, mevrouw Van Naghel van Voorde, haar man minister van koloniën; in hun huis had Constance dadelijk gevoeld iets als van het ouderlijke huis, vroeger: een groote familie; een kring, even kolonialistisch getint met de hoogste koloniale autoriteiten, terug uit Indië; Van Naghel had zijne carrière gemaakt door protectie van zijn schoonvader, de oud-gouverneur-generaal; hunne kennissen zweemden ook even den kring van het corps-diplomatique aan en men telde natuurlijk ook onder ze de elementen uit de hoo-

gere Haagsche bureaucratie. Hoewel Constance nog maar eens bij hen aan huis was geweest - te midden van een drukte van repetities voor bruiloftsvoorstellingen - had zij er dadelijk iets zeer sympathisch en bekends gevoeld, iets van haar vroeger thuis: een atmosfeer van grootheid, gewichtigheid, die zij wel sedert jaren ontwend was, maar tot welke zij zich toch aangetrokken voelde, uit het aangeboren instinct eener ijdelheid, die zij dood nu in zich waande.

Constance voelde zich tevreden, al had zij nog hoofdpijn. Oom Ruyvenaer was druk, maar vroolijk - omdat hij won, met Gerrit. Bertha en Constance, geen van beiden bij de kaarten, spraken door, speelden slecht. Bertha was al bijna geheel grijs - grijzer zelfs dan mama Van Lowe. Zij had een beetje een plechtig gezicht, zij leek op haar vader: de harde strakke trekken, de harde donkere oogen, de dunne lippen. Hare oogleden knipten altijd, of zij moeilijk zag. En zij had in haar wijze van praten iets verstrooids, alsof zij altijd aan iets anders dacht. Zij was goed gekleed, eenvoudig, met smaak.

- Ik vind het zoo aardig, dat jullie huis zoo een herhaling is van ons ouderlijk huis... van vroeger, zei Constance.

- Ja, zei Bertha. Wat is troef...

- Je hebt zelf ruiten gemaakt, zei Gerrit, de ritmeester, flink, breed en blond. Zusje, oppassen.

- En je hebt zeker een heel druk huis, Bertha?

- Ja, zei Bertha. Heel druk.

En zij speelde een verkeerde kaart.

- Ik heb dat ook zoo gekend, die drukte, zei Constance. Dat was in Rome ook zoo, verschrikkelijk druk; op één dag altijd vier, vijf dingen, waar je je onmogelijk aan kon onttrekken...

Bertha glimlachte vaag, en Constance voelde eensklaps, dat zij niet over Rome spreken kon. Zij schrikte: zij kon den naam van De Staffelaer niet uiten, zij moest geheel dien tijd van grootheid nieeren... Het maakte haar eensklaps zenuwachtig, want zij had niet gedacht, dat zij, te midden van haar broêrs en zusters, zich ook bedwingen moest, tact moest toonen... Zij was juist tot hen gekomen om, spontaan, zich te kunnen ontspannen... maar zij voelde in Bertha zeer sterk eene afkeuring, dat zij over Rome dorst praten... Zij had over Rome willen praten, een beetje uit ijdelheid, om hare zuster, de vrouw van

een minister, die ‘meêdeed’, te herinneren, dat ook zij die grootheid gekend en geleefd had... Maar zij voelde, dat zij nederig moest zijn: dat zij niets meer was dan mevrouw Van der Welcke: de zuster, die een misstap had gedaan, getrouwd was met haar ‘amant’ en, na jaren, in genade door de familie aangenomen. Dit sprak duidelijk uit Bertha's plechtig Van Lowe-hard gezicht met de knippende oogen - ook al zeide Bertha geen woord. Constance zweeg, speelde; oom Ruyvenaer, druk, tapte moppen...

- Daar valt de vrouw! zei hij, dik. Dat is één gevallen vrouwtje meer! juichte hij luidruchtig.

En uitspelende zijn aas, streek hij met een breeden zwaai van zijn hand de zet op.

Constance was bleek en Bertha knipte de oogen heelemaal dicht.

Maar Bertha was te veel gewend aan ooms vulgaire onhandigheden, om er zeer getroffen door te worden, en zij kwam, correct, uit in de invite van haar partner.

Constance hield zich strak, speelde na. Zij had in eene van hare zenuwbuien kunnen uitsnikken, maar zij bedwong zich, weten-de, dat oom onhandig, druk, vulgair was, maar

toch niet met opzet had willen kwetsen. En zij was Gerrit dankbaar, toen die haar als te hulpe kwam.

- Wat een aardige jongen is die boy van jou, Constance.
- Mijn Addy... ja.
- Alleen een beetje deftig voor zijn jaren, maar anders een flink ventje.
- Hij is altijd heel lief voor mij. Wij zijn beiden dol op hem.
- Je moet hem dikwijls bij ons laten komen. Ons huis is eén kinderkamer en in mijn troep zal hij jong blijven.
- Goed, Gerrit, heel graag. Het is aardig van je dat te zeggen.
- Wat moet hij worden?
- Van der Welcke wil, dat hij eerst studeert. En dan later in de diplomatie.
- Zoû hij daar geschikt voor zijn?
- Ik weet het niet... Hij is misschien een beetje te strak... Maar hij is nog zoo jong.
- Laat hem Woensdag komen koffie-drinken en dan wandelen met mijn bende.
- Goed, ik zal het hem zeggen.
- Ja, zei Bertha, hartelijker, als ontwakende uit een droom. Hij is een allerliefste jongen, alleen een beetje strak.

- Hij is hier nog zoo vreemd.

- Hij is heel beleefd, zei Bertha; maar op een afstand. Hij groet heel beleefd, maar als hij: dag, tante, zegt, klinkt dat als tegen een vreemde.

- Ach, Bertha, hij ziet in eens zoo veel nieuwe ooms en tantes.

- Hij is een heel lieve jongen. Een mooi kereltje. Hij lijkt op zijn vader?

- Ja, zei Constance onwillig.

Zij voelde weêr, dat er weêr was: het verleden. Zij voelde, dat Bertha dacht: Van der Welcke, - zij had zijn portret wel eens gezien bij mama - is een zeer knap mensch, en daarom ben je, toen, op hem verliefd geworden, Constance?

Maar Gerrit lachte.

- Waarom zeg je dat zoo bedenkelijk, zusje?

- Bedenkelijk?

- Het is, alsof je het niet goed vindt, dat je zoon op zijn vader lijkt!

Constance was dankbaar: Gerrit was zoo gewoon, zoo natuurlijk: zij lachte.

- Ach, wel neen!

- Denk je, dat ik het niet hoor: ‘lijkt hij op zijn vader?’ ‘Ja-a-a’...

Zij werd eensklaps heel oprecht, tegen Gerrit.

- Zei ik dat zoo? Ja, het is zoo dwaas: ik ben een beetje jaloersch op Van der Welcke... wat Addy aangaat. Zoo dwaas van me, niet waar?

Bertha keek strak, knipte de oogen. Oom streek zet na zet op.

- De robber is uit: Gerrit en ik winnen. We rekenen maar niet af, hè...

De boterhammetjes gingen rond, de glazen wijn, de grogjes.

- Gerrit, zei Constance, terwijl zij naast hem zitten ging. Je bent gelukkig, niet waar, in je huis, met je vrouwtje, je kinderen?

Gerrit schrikte.

- Waarom vraag je dat...
- Ik kreeg dien indruk...
- Maar waarom vraag je het?
- Is het dan niet zoo...
- Ja zeker, zeker... Natuurlijk... Adeline!

Hij wenkte zijne vrouw, een blond dik poppetje, een zacht lief vrouwtje van acht-en-twintig; zij had al zeven kinderen; omdat Gerrit, wat oud getrouwd, zei, dat hij zijn tijdverlies wilde inhalen, om een heel troepje bij elkaâr te krijgen.

- Constance vraagt of we gelukkig zijn...

- Die Constance! Natuurlijk! zei Adeline.

- Je hebt een aardig troepje...

- Je jongen is ook een dot...

Zij glimlachten allen, gelukkig om de kinderen. Gerrit, onrustig, bewoog bijna woest zijn groote ledematen.

- Kinderen, dat is alles! juichte Gerrit, wat luid. Wij scheiden niet uit tot wij er twaalf hebben, niet waar, Lien?

- Maar Gerrit... je bent dol...

- Ja... zeg, Constance, waarom dien kerel van jou zoo alleen te laten... Dat is niet goed voor een kind.

- Neen Gerrit, zoo is het goed. Het zoû niet ons geluk zijn - veel kinderen te hebben.

- Zeg - jij bent zoo indiscreet geweest te vragen of we gelukkig zijn; nu ik ook op mijn beurt... Ik geloof niet, dat het erg botert tusschen jou en je man.

- Ach... we schikken ons naar elkaâr... En misschien dat zelfs niet eens... Addy houdt ons samen. We zijn beiden dol op hem. Van der Welcke is dol op zijn jongen. Ik ook. Ik ook. Hij is alles, zoo wel voor hem... als voor mij...

Hare oogen vulden vol tranen.

- Voor elkaâr... zijn we niets meer!

Zij zat tusschen Gerrit en Adeline.

- Ik verlangde zoo naar jullie allen! zeide zij, beiden nemende bij de hand. Wees lief tegen me, wil je? Ik smacht naar sympathie... Mijn kind is mijn alles... Maar hij is zoo jong - en ik zeg hem al te veel... O, God, wat een leven, die laatste, laatste jaren! Neen, jullie zijn niet lief geweest! Waarom mij nooit... nóoit... eens opgezocht... in Brussel!

- Beste Constance... zei Gerrit; als wij ooit geweten hadden, dat je het wenschte... Maar ook jij liet nooit van je hooren... Alleen aan mama schreef je; die heeft je nu en dan eens opgezocht. Zeg zelf... We waren vervreemd van elkaâr.

- Laten we elkaâr dan nu weêr terug vinden! Wees lief tegen me! Je vrouwtje... ik ken haar niet... Maar je bent toch ook mijn zuster, niet waar, Adeline. Hoû een beetje van me...

- Ja zeker, Constance. Laten we elkaâr dan ook veel zien.

- Hoe is Bertha geworden, Gerrit. Zeg me...

- Bertha is heel lief. Bertha is een voorbeeldige moeder, een uitstekende vrouw. Bertha heeft een druk leven. Ze doen veel goed, ze

leven voor hun kinderen, ze zien veel menschen... Ze zijn in de upper ten of liever in de upper two and three van Den Haag. Wij niet, hoor. Wij komen ook nooit op hun groote diners, wij zijn heelemaal niet in hun côterie.

- Ik kom zelfs nooit op Bertha haar jours, zei Adeline.

- En toch zijn we heel wel met elkaâr. En Bertha is heél lief en als Adeline een baby wacht - gewone toestand bij ons - is Bertha net een moeder. Maar de menschen leven nu eenmaal in *hun* kring, en die is erg groot, druk, gewichtig, chic en alles wat je nog meer wilt.

- Dus Adolfine en Van Saetzema?

- Ja, dat kan je nagaan. Die komen ook nooit op hun diners en jours en bals etcetera. En dat maakt Adolfine razend. Maar het kan ons totaal niet schelen.

- En oom en tante Ruyvenaer?

- Komen op de jours, lachte Adeline, maar niet op de diners. En die hebben weêr hun Indisch clubje, dat heel vroolijk is, maar natuurlijk weêr heelemaal apart.

- Ja, peinsde Constance. Zoo een heele groote familie als de onze... heeft noodzakelijk allerlei afscheidingen...

- En daarom houdt mama altijd zeer vast aan haar ‘familie-tafereel’ waarop al de elementen samenvloeien.

- Soms zien we elkaâr in weken, in maanden nooit anders dan op die Zondag-avonden...

- En zeg mij: Karel en Cateau...

- Kárel... en Cateaù... - deed Gerrit Cateau na: diè... leven lèkkertjes... en éten... H E E L G O E D ... met hun beidjes... niet waar... Adeline?

Zij lachten.

- Ach, ik heb altijd van Karel gehouden, zei Constance. Van Karel en van jou, Gerrit... Herinner je, in de rivier, achter het Paleis te Buitenzorg...

Hij keek haar lang aan, zoekende in hare oogen het verleden van hunne kinderjaren...

- Ja, toen was je een aardig kind... Je speelde altijd met ons sprookjes tusschen die groote blâren, van eene prinses en feeën en ridders en weet ik wat al meer. Je was toen een dot van een kind... Zoo een klein, fijn, bleek, fantastisch meisje, in je witte ‘baadje’, en je broêrs waren verliefd op je... Maar twee jaar daarna - ik was toen een jongen van zestien en jij was vijftien - toen was je in eens een nuf, in een lange baljapon, en

danste je alleen met oude generaals en den Algemeenen Secretaris...

- En wat ben ik nu? vroeg zij, glimlachend, maar hare ziel van weemoed vol.
- De verloren zuster... weêrgevonden.
- Ja... wèl de verloren zuster.
- Kom, zusje, niet zoo droevig.
- Mijn leven is zwaar geweest.
- Maar je hebt nu je jongen, je kind. Kinderen zijn alles.
- Mijn leven is fout geweest op fout... En ik ben zoo bang, dat ik mijn jongen niet goed zal opvoeden.
- Laat dat dan over aan je man! zei Gerrit mannelijk.
- Zoo? riep Adeline. Moet ze dat overlaten aan haar man??
- Ja, Adeline. Net als bij ons. Ik de jongens, jij de meisjes.
- Zoo??
- Maar Gerrit, als ik Addy overlaat aan Van der Welcke... heb ik niets. Niets.
- Wees dan flinker en niet bang.
- O, het leven is soms zoo moeilijk... Dus Adeline, Gerrit... jullie zullen een beetje houden van je verloren en weêrgevonden zuster?

Adeline kuste Constance.

Mama Van Lowe trad nader, glanzende, als altijd op het ‘familie-tafereel’, als zij ze allen verzamelde.

- Mama, ik ben zóo blij... zóo gelukkig... bij u allen te zijn! murmelde Constance.

De meiden brachten mantels en jassen binnen.

VIII

Den volgenden dag haalde Addy zijn vader af van het spoor.

- Vadertje, vadertje! juichte hij, toen Van der Welcke uitstapte.

Zij omhelsden elkaâr, Van der Welcke, zeer geroerd, omdat het vijftien jaar was geleden, sedert hij Holland verlaten had. Addy, als een man, hielp papa met de bagage en zij reden weg, in de vigilante.

- Mijn jongen, ik heb je in tien dagen niet gezien!
- Wat hadt je toch zoo lang te doen, vadertje?
- Nu is alles geregeld...
- En nu gaan we een huis zoeken?
- Ja.

Hij zag met een lach van genot op zijn kind, sloeg den arm om zijn schouder, trok hem

tot zich, zich voelende vol zwaren vreemden weemoed en voldoening, omdat hij terug was, in Holland.

Zij hielden stil, voor het hôtel. Constance wachtte hen af in haar kamer.

- Dag Constance.

- Dag Henri.

- Ik ben met alles klaar gekomen.

- Zoo veel te beter... Hier is je kamer.

- Best...

Hij belde, bestelde zich koffie.

Haar gezicht stond dadelijk strak, nerveus. Addy schonk de koffie in.

- Daar vadertje.

- Dank je, mijn boy. En hoe bevalt het jou, mijn kerel, in je Hollandsche vaderland? Hoe bevallen je al de neven en nichtjes?

- O, ik heb nog niet veel van ze gezien, maar ik ga morgen naar de kinderen van oom Gerrit en tante Adeline.

- Hoeveel zijn er daar?

- Zeven...

- Sapristi! Gaat het goed met mama, Constance...

- Ja, heel goed...

- Ik heb... ik heb een brief van papa... stamelde hij bijna. Papa en mama verlangen,

dat we ze gauw komen opzoeken in Driebergen...

Het was, eindelijk, de zoo lang verwachte verzoening, die hij haar bracht. Zij zag hem aan, zonder een woord...

- Hier heb je den brief! zeide hij en reikte haar dien over.

Zij las. Het was in de moeilijke woorden van een oud en ouderwetsch man, die zelden schreef, een poging tot vergeven, vergeten, tot welkom - pijnlijk, maar niet onoprecht. De brief eindigde, dat zijne ouders Henri, en Constance en Addy gauw verwachtten te Driebergen.

Haar hart klopte.

- Zij nemen mij dus in genade aan! dacht zij bitter. Waarom eerst nu? Waarom eerst nu? Dertien jaren is mijn jongen oud en zij hebben niet naar hun eenigen kleinzoon getaald. Harde menschen! Waarom eerst nu! Ik hoû niet van ze...

Zij zeide echter alleen.

- Het is heel vriendelijk... van je ouders.

Zij had dat zoo geleerd, in Rome: zoo te zeggen dingen, die zij anders meende.

- En wanneer wil je dan naar Driebergen gaan? vroeg zij.

- Morgen.

- Dan zouden wij 's avonds gaan thee drinken bij de Van Saetzema's... Adolfine en haar man.

- Ik verlang naar mijn ouders.

- Nu negligeer *mijn* familie dan maar voor de jouwe en schrijf Van Saetzema af.

- Er is van negligeeren geen sprake... Ik verlang naar mijn ouders en we moeten hun toonen, dat wij hun brief apprecieeren.

- Apprecieeren? vroeg zij bitter. Wat moet ik apprecieeren? Dat ze dertien jaren noodig hebben om te zeggen, dat ze hun kleinkind verlangen te zien?

- In al die jaren heeft jouw familie ook niet naar je getaald.

- Dat is niet waar. Mama heeft ons in Brussel opgezocht.

- In dertien jaren - hij lachte schamper - twee maal twee dagen.

Zij stampte met den voet.

- Mama is een oude vrouw... zij reist nooit!

- Mijn ouders zijn ook oud... en ze hebben veel te strijden gehad met hun ideeën en overtuigingen.

- Dus ik moet hun dankbaar zijn?

Hij zag haar hard aan.

- Dankbaar? zeide hij. Je bent het nooit geweest. Niet aan hen, niet aan mij...

Zij krampte hare vuisten.

- Altijd! gilde zij op. Altijd ook! Altijd verwijtingen, dat *ik* je carrière heb gebroken, dat ik... dat ik...

Zij zenuwsnikte luid op.

- Mama, zeide Addy.

Het kind was tusschen hen. Het was voor beiden alles. Het begreep nooit de aanleiding dier twisten, den grond van die verwijtingen, en tot nog toe had hij nooit gedacht hoe vreemd het was, dat zijn vaders en moeders familie altijd zoo ver waren, onbenaderbaar. Sedert de laatste weken woelde hem dat door het hoofd. Maar hij vroeg niet, ook al begreep hij niet; en al begreep hij *dit* niet, hij was toch geen kind meer. Hij was al een kleine man en zijn hart was des te zwaarder, omdat hij niet wist en begreep, en toch nam hij zijn taak als een held op.

Zij omhelsde het kind.

- Ach! kreet zij. Je houdt toch meer van hem: - ga maar naar hem, Addy!

- Mama, zeide hij. Ik hoû van u allebei... even veel. Huil niet mama: wees niet zoo driftig, zoo zenuwachtig...

Van der Welcke dronk zijn koffie uit...

Zij klampte het kind tegen zich aan, zoende hem woest.

- Ik ga uit, Addy. Je bent lief, maar ik ga uit: ik heb behoefte aan lucht.

- Wil ik met u meêgaan?

- Neen... Blijf bij papa...

Zij kòn hen niet samenzien dit eerste oogenblik van terugkomst; zij moest er weêr, na die tien dagen, aan wennen hem het kind te zien liefkoozen en nu... nu vluchtte zij, om het niet te zien. Zij zette haar hoed op, zij kuste Addy nog eens, hem willende toonen, dat zij op hèm niet boos was, nooit boos was. Zij ging.

- Papa, zei Addy.

Van der Welcke keek somber, verlegen.

- Waarom zeg je die dingen... tegen haar, papa.

- Mijn kind...

Hij haalde diep adem, omhelsde zijn zoon.

- Addy, zeide hij. Je bent weêr gegroeid. Je wordt zoo breed. Je bent een kerel, Addy... je wordt bijna te groot... voor je vader om je te omhelzen en te houden op zijn schoot.

- Neen, vadertje... ik ben je jongen...

Hij zette zich op Van der Welcke's knieën, sloeg zijn arm om zijn hals, legde zijn zachte kinderwang tegen zijn geschoren gezicht.

- Mijn kleine kerel...

Hij drukte hem tegen zich aan, voelde zich kalmer nu, met die zachte wang op zijn wang.

- Waarom moeten jullie nu weêr dadelijk kibbelen...
- Het is mama.
- En u antwoordt. Mama is zenuwachtig. Antwoord dan ook niet.
- Hoe is de familie van mama?
- Ik geloof, dat ze nog al aardig zijn. Oma is heel lief, en tante Bertha ook, en oom Gerrit en tante Adeline. Mama is heel blij hen allen terug te zien. Is u nu ook blij in Holland te zijn en grootpapa en grootmama gauw terug te zien?
- Ja, mijn kind.
- Laten we dan eens afspreken, wanneer we naar Driebergen gaan. Morgen niet, dan gaat u met mama naar oom en tante Van Saetzema. Overmorgen heb ik beloofd bij oom Gerrit te komen, maar dan ga ik maar op een anderen dag naar de kinderen. Laten we dus overmorgen gaan. En dan kan u morgen al dadelijk beginnen met het zoeken naar een huis.
- Ja mijn jongen, zoo is het goed.
- Wil ik dat dan maar zoo zeggen, aan mama.

- Ja...

Hij klemde zijn kind aan zich vast.

- Mijn Addy, mijn jongen, mijn lieveling, mijn lieveling...

- Malle, ouwe vader!

Hij bleef op Van der Welcke's knie, wang tegen wang. Buiten in het Voorhout, stortregende het tusschen de Maartsche bladlooze boomen en grauwe misten duisterden vaal en vaag uit de verte aan, terwijl de vochte avond zonk...

IX

Dien avond na den eten gingen Van der Welcke, Constance en Addy naar mevrouw Van Lowe, waar zij ook Dorine aantroffen, die met haar zwager kennis maakte.

- En ik heb aan jullie van middag gedacht, zeide zij. Ik had heel veel boodschappen te doen, voor Bertha... En zoo de stad doorkruisende, dacht ik: ik zal eens naar Duinoord gaan en zien of er veel huizen openstaan. Ik ben er doodmoê van!

- Maar Dorine, hoe aardig van je! zei Constance.

Ook Van der Welcke was verrast.

- Dat is waarlijk allerliefst van je, mijn nieuwe zuster!

- Hier is een lijstje, dat ik gemaakt heb... met de huurprijzen er achter, die ik wist te weten te krijgen.

- Alleen, Dorine... Duinoord is zoo ver van mama.

- Ja maar, Cony... zei mama. Hier in de buurt krijg je niets voor achthonderd gulden.

- Wat heb ik er aan, zei Constance nerveus; om in Den Haag te wonen en een uur van u af. Ik wil dicht bij u wonen.

- We zullen nog wel eens zien, liet Van der Welcke zich ontvallen.

- Zien, zien, zien! zei Constance driftig. Ik wil gauw mijn eigen huis hebben. Het hôtel is duur en ik voel me er niet prettig. Eer de meubels uit Brussel er zijn, eer we op orde zijn...

- Nu ja, moesje, zei Addy beslist; dat gaat niet in een vloek en een zucht.

Zij glimlachte dadelijk. Ieder woord van het kind was dadelijk een balsem, een troost. De oude grootmoeder glimlachte. Dorine glimlachte.

- Addy, zei mama Van Lowe. Je moet papa en mama maar goed helpen met dat huis.

- Ja, oma. Het zal nog niet zoo gemakkelijk gaan...

Het kind was meer op zijn gemak dan op dien Zondag-avond. Oma was heel lief; tante Dorine ook, om zoo te draven, voor die huizen.

- Tante Dorine, doe je altijd boodschappen?

Zij lachten allen: het was een manie van Dorine iederen dag Den Haag te doorkruisen; zij was zeer hulpvaardig en vooral voor Bertha en Adolfine - voor de twee aanstaande bruiloften, - had zij het druk.

Ernst en Paul kwamen binnen.

- Wij wisten, dat Van der Welcke bij mama was, zei Paul; en wij komen kennis maken.

- Dat zijn tenminste geen visite's in optima forma, dacht Constance.

Ernst leek op Bertha en kneep met de oogen, maar hij was daarbij vreemd, menschenschuw, altijd verlegen, zelfs in den familiekring. Hij had iets schuchters al wilde hij maar zoo gauw mogelijk weêr weggaan. Maar hij deed zich geweld aan, en in eens vroeg hij aan Constance:

- Hoû je van porcelein?

- Delftsch, bedoel je?

- Ja... Hoû je van vazen... Ik hoû veel van vazen... Ik heb allerlei vazen... Heb je

ooit wel nagedacht... over een vaas... den vorm... het symbool van een vaas... Neen... je weet niet wat ik bedoel... Kom je eens bij me, op mijn kamers? Kom je... dan lunchen... met je man? Dan zal ik je mijn vazen toonen...

Constance glimlachte.

- Heel gaarne, Ernst... Heb je zooveel bizondere vazen?

- Ja, zeide hij fluisterend, trotsch. Ik heb er heele bizondere... Ik ben altijd bang, dat ze gestolen worden... Het zijn mijn kinderen...

En hij lachte, en zij lachte ook, een beetje huiverig voor hem en om te komen op die kamers vol vazen, die kinderen waren. Zij wist niet meer wat tegen Ernst te zeggen, en zij vertelde nu, zachtjes, aan mama, dat de oude heer en mevrouw Van Welcke - haar schoonouders - hen verwachtten te Driebergen.

Mevrouw Van Lowe straalde, fluisterde:

- Kind, ik ben zoo blij! Ik ben zoo blij, dat ze dat willen doen. Het heeft mij al dien tijd achtervolgd... die gedachte, welke houding ze tegen je zouden aannemen... Adriaan is dan toch ook hun kleinzoon.

- In dertien jaar... begon Constance bitter.

- Kind, kind, voed geen

wrok, voed geen wrok. Heb geen verwijtingen meer. Alles komt nu terecht, mijn kind. Ik ben zoo blij... Het zijn andere menschen dan wij, kind, niet zoo ruim van opvatting, en heel orthodox, en streng op hun principe's. En wat ze indertijd gewild hebben, kind, dat Van Welcke je trouwde... kind, het was een opoffering voor hen: het brak de carrière van hun zoon.

- Waarom? riep Constance fluisterend, maar heftig. Het brak zijn carrière... Waarom? Waarom moest hij uit de diplomatie gaan...!

- Kind, het was zoo moeilijk... voor hem er in te blijven... na het éclat...

Constance lachte schamper.

- In hun kringen... waar niets dan éclat is... dat zij weêr sussen.

- Stil kind: wees niet zoo heftig... wees niet zoo nerveus, Cony... Ik, ach, ik ben zoo blij... Ik zoû die oude menschen kunnen omhelzen... Ik wil ze ook opzoeken, als je er geweest bent... om hen te omhelzen...

Mama weende. Constance drukte de handen op de borst: zij stikte.

- Goed mama, zeide zij zacht, koel. Ik zal dankbaar zijn... Mijn leven lang, aan papa en mama Van der Welcke, aan Henri, aan u, aan u allemaal...!

- Kind, wees niet bitter... Probeer wat gelukkig te zijn, nu, in ons midden. Wij zullen allen probeeren... lief voor je te zijn, en je het verleden te laten vergeten...

- Mama...

- Ja, kind... je het verleden te laten vergeten... Wees niet bitter...

- Mama...!

Zij omhelsde de oude vrouw, die weende.

- Mama, huil niet!... Ik bèn gelukkig! Ik B E N gelukkig... bij u allen terug... terug... terug!

X

Twee dagen later zaten Van der Welcke, Constance en Addy in den trein, naar Driebergen. Het kind, voor wien Holland een nieuw land was, stelde belang in de vage, vale, lage uitstrekkingen naar warre boomelijnen der wazige horizonnen, waaruit dorpsspitsjes staken: als wanhoopsarmen sloegen de molens hare wieken uit onder de machtige kopergrauwe wolken, die als zware massa's weemoedigheden, door een regenwind geblazen, langs de neêrdrukkende luchten jaagden en jaagden altijd door. Het kind vroeg zijn vader telkens iets,

zijn hand in Van der Welcke's hand, en om die liefkoozing niet te zien, tuurde Constance, uit het andere raam, zwijgend.

Gisteren avond waren zij bij de Van Saetzema's geweest, en hoewel Constance zich eerst geërgerd had, had zij later een groot medelijden gevoeld. Mijn God, hoe was het mogelijk, dat Adolfine zoo burgerlijk was geworden! Van wie had zij dat toch! Mama, zoo fijn gedistingeerd! Papa - haar arme vader! - zoo op-end-op een gentleman, een aristocraat van ouden stempel... Toch, misschien van de Ruyvenaers... Oom zoû je nooit gezegd hebben, dat een broêr was van mama... Van de Ruyvenaers misschien? Mijn God... wat was die Adolfine burgerlijk... haar man een boer... haar huis pretentieus en rommelig... haar meisjes, de twee oudste, pretentieus, pedant, nijdig... Marie, het jongste meisje, een soort Asschepoetstertje, maar een lief, verlegen, onderdrukt stil kindje... maar dan de drie jongens weêr, zoo onbehagelijk, viezig, ruw... Wat een boel, wat een boel! Zij waren gekomen, denkende heel intiem thee te drinken, maar het was een soort van een avondje geweest: een echte rommel, als Van der Welcke had gezegd, die woedend geweest was... Twee heeren in

rok en witte das; de andere in alle mogelijke gradatiën van heerenkleeding: gekleede jas, smoking, jaquet - Adolfine scheen altijd onduidelijke invitaties te doen en de menschen wisten nooit wat zij zouden aantrekken en wie zij zouden vinden... Floortje in een vuil wit laag japonnetje, nota-bene; Caroline en Marietje in wandeltoilet; Van Saetzema zelve als een dikke boer, luidruchtig hij samen met oom Ruyvenaer: het was zoo vulgair geweest... Tante Ruyvenaer was altijd goedig en de meisjes, heel Indisch, maar lief, natuurlijk en eenvoudig, maar verder was die avond, met allerlei vreemde menschen, toch een guet-apens, vooral voor Van der Welcke, geweest, dien zij wel, als zwager, op een intimere en hartelijker wijze hadden kunnen verwelkomen, den allereersten keer, dat zij hem zagen, nadat zij gedurende jaren haar man als familielid hadden genieerd! En thuis, terug in het hôtel, had zij een hevige scène met haar man gehad, hij scheldende op zoo een rommelfamilie van haar; zij, die familie verdedigende - tegen haar eigen overtuiging in - tot Addy was wakker geworden, uit zijn bed was gekomen en hen verzocht had zich stil te houden, omdat hij anders niet slapen kon... Dat kind, zooals hij dat gezegd

had, met zijn besliste, lieve maniertjes - net zoo een klein stevig mannetje - o, dat kind, wat zouden zij ooit hebben gedaan, zonder dat kind! Zij dacht soms, als het ooit stierf, als zij ooit het moest missen... zij maakte zich van kant! Het was niet hun kind, het was hun schat, het was hun leven... En zij keek even om, maar toen zij het bij zijn vader zag zitten, hand in hand, en Van der Welcke de dorpsspitsen daarginds - na jaren - poogde uit te vinden, keerde zij zich weêr om, snel, een pijn van jalouzie in haar hart!... O, zij had medelijden met Adolfine... Zij voelde in Adolfine een strijd om ‘meê te doen’, een strijd, wanhopig, omdat Van Saetzema niets had dan een goeden naam, maar verder een on-beduidend mensch was - moeilijk, na jaren, gepromoveerd: getrouwd met Adolfine, zonder dat iemand wist waarom zij hem en hij haar genomen had, - zich eerst had willen vestigen als advocaat en procureur in Den Haag; later geplaatst aan het Departement van Justitie, maar nooit, uit gemis aan sympathie, veel door papa geholpen, zooals die Van Naghel geholpen had; nooit eigenlijk veel in tel bij zijn superieuren, - nu, door Adolfine gepousseerd in allerlei baantjes en commissie's, zich lappende

een politieke overtuiging, om zich candidaat te stellen voor den Gemeenteraad, omdat Adolfine - altijd jaloersch en nijdig om Bertha's grootheid - haar man ook hoog, hooger en hooger wilde hebben en zoo weinig kans had ooit dat ideaal te verwezenlijken... Ja, Adolfine moest stil razend worden bij de gedachte aan Bertha's huis: haar man, minister van koloniën, en geld gemaakt als advocaat te Semarang; hun huis de herhaling van dat deftige, gewichtige, ouderlijke huis van vroeger: de groote diners, de chique kennissen, effleureerende de côterie der diplomatie... En dan gaf Adolfine van die onmogelijke 'avondjes', allerlei menschen bij de haren er bij gesleept: elementen, die elkaâr niet kenden, nooit zagen, verwonderd zich samen te treffen in die nauwe salons, vol verschoten handwerkjes en stoffige Makartbouquetten; - een kaartje, wat rammelmuziek van de meisjes, de tafels weggeschoven en in eens een wanhopige sauterie, die een wolk van stof uit het tapijt opjaagde: alles, alles even tacteloos en onaangenaam en burgerlijk vooral, met de te dikke sandwiches en de slordige meid, die brutaal haar elleboog toonde, als de meisjes haar iets vroegen te doen! O, Constance had medelijden met Adolfine: zij was

toch hare zuster en zij werd zich bewust, - na jaren, of het gesluimerd had - een teeder familie-zwak voor allen, die waren hare broêrs en zusters en hunne kinderen. Had zij dat van mama? Een teeder familiezwak... Zij had zoo gaarne eens met Adolfine willen spreken, intiem, haar den raad willen geven toch voor die soirée-tjes de elementen wat meer bij elkaâr te kiezen, wat homogeen te inviteeren en Floortje toch te zeggen niet een vuile baljapon af te dragen, op zoo een gelegenheid! En die drie jongens, dravende door de al te volle salons, onhebbelijk, met vuile handen, slecht opgevoed... als zij ze vergeleek met haar Addy - die misschien wel heelemaal geen opvoeding kreeg - maar die uit zichzelven zoo een aardige kerel was, zoo beleefd, al was hij strak, en die fatsoenlijk sprak, en niet met zoo een vollen mond vol platte Haagsche straattaal! O, het was verschrikkelijk en zij vreesde zoo, dat Addy ook daarvan iets zoû overnemen... Arme Adolfine, wat een strijd, vooral met dat onbereikbare van Bertha voor oogen! Want zij leden allen aan jalouzie in de familie: zijzelve had het en Adolfine had het altijd gehad, heel sterk, van kind af aan op hare oudere zusters en broêrs... Zoû zij ooit

Adolfine eens kunnen raden? Nu de bruiloft van Floortje naderde... zoû zij Adolfine niet van dienst kunnen zijn... Zij vond het zoo treurig, dat hare zuster - een Van Lowe toch - zoo verburgerlijkte en zij was, na gisteren avond, bang voor die bruiloft, vooral omdat Emilie van Bertha zoo wat in dien zelfden tijd zoû trouwen, in Mei, dus over twee maanden... In ieder geval zoû zij er met mama over spreken, niet uit bedrilzucht, maar omdat Adolfine toch hare zuster was, omdat zij van ze hield als haar zuster, en omdat ze medelijden had, waarlijk navrant medelijden...

- Mama... waar staar je zoo heen?

Het was Addy's stem, en zij zag, dat het kind naast haar was komen zitten, haar gevende nu hare beurt. Zoo verdeelde hij altijd zijne gunsten tusschen zijn vader en zijne moeder. Want Van der Welcke, dadelijk, nam den Nieuwen Rotterdammer, en dompelde tusschen de wijd uitgeslagen bladen druks weg, in zijn hoek.

- Zoo, kom je eindelijk eens bij mij zitten, fluisterde zij.
- Moesje, niet zoo jaloersch zijn: moet ik me dan in tweeën hakken?

Hij sprak nu met haar, hield haar bezig.

Zij bewonderde hem altijd zooals hij sprak, aardig weg, redelijk en onderhoudend, met een talent voor gemakkelijk gesprek. Denkelijk had hij het aangeleerd, omdat zonder hem zijn vader en zijne moeder zouden zwijgen, als zij niet streden. Hij sprak over een paar huizen, die zij gisteren hadden gezien; hij sprak over het landschap, voelde zich, zoo vreemd, eensklaps een Hollandsche jongen, en hij vermaakte zijne moeder, hij amuzeerde haar als een kleine, galante cavalier. Toch had hij heelemaal niets van een heertje: een breed, klein, stevig mannetje in een sporthemd, en een blauw overjasje en korten broek. Hij droeg een slappen hoed, model Boerenhoed. Zij hield niet van dien hoed, maar hij had er absoluut zoo een willen hebben. Maar zelfs met dien hoed - wat was hij mooi! O, wat was hij een mooi kind! Zijn open, blonde oogen, een beetje hard en ernstig; zijn frisch, hardvleezig bakkes met die fijne, rechte trekken - die van Henri -; zijn kleine mond, waarop zij als verliefd was; die vierkante schouders, zijn mooie beenen met vierkante knietjes en fijne kuiten, in zijn korten broek. Haar kind, haar kind: hij was haar alles! Hij was het geluk, de genade van haar leven: om hem had haar leven waarde!

Hij sprak, maar zij vond, dat hij heel ernstig keek, ernstiger nog dan anders... Ja, zij voelde het: het was om wat hen wachtte, over een uur... De ontvangst daar ginds, in Driebergen, van de grootouders... Van der Welcke ook was zenuwachtig, sprak geen woord meer, vouwde zijn courant open, dicht, open, dicht... Haar klopte het hart, tot in de keel, droog, verschroeid van zenuwachtigheid. En Addy keek ernstig, strakker dan ooit... Ja, zij voelde het: in de stem van het kind was een teederheid, als wilde hij zeggen: hoû je maar flink, moesje, straks...

En hoe dichter zij naderden, hoe stiller zij werden: Henri, in zijn courant; zij turende uit het raam en ook Addy wist niet meer te zeggen en zat onbewegelijk, de handen in de zakken van zijn overjasje. Neen, zij zoû het nooit kunnen vergeten, dat die twee oude menschen dertien jaren hadden noodig gehad, niet om haar als dochter aan te nemen, maar om in haar kind hun kleinkind te zien. In al dien tijd geen brief, geen toenadering: een volkomen stilzwijgen, een geheel dood-zijn voor hun eenigen zoon, voor hun eenigen kleinzoon. Zij dacht niet aan zichzelve; zij verlangde van hen geen sympathie, alleen maar koele beleefd-

heid... Zij voelde zich vol wrok, zóo vol wrok, dat - als zij er aan dacht - zij er bijna in stikte, als in eene benauwing. En daarbij kwam dan nog dat neêrdrukkende besef, dat zij dankbaar moest zijn, omdat die ouders hun zoon aan haar hadden opgeofferd - zooals zij eens hadden gezegd - volstrekt hadden gewild dat Henri haar trouwen zoû, ook al brak het zijne carrière. En dat, dàt was het wat zij *nooit* vergeven kon - omdat het, nog steeds, hare ijdelheid kwetste!

Dankbaar, zij zoû het hun geweest zijn, voor hun zoon, wanneer zij beschouwd hadden dat na een zich-stil-houden van enkele jaren, Henri, met de relaties, de protectie, die hij toch had, zijne carrière had kunnen vervolgen, met haar aan zijn zijde! De Staffelaer was niet meer in diplomatieke dienst, leefde bij Haarlem op zijn buiten en zij hadden hem dus nooit meer in het buitenland kunnen ontmoeten dan door het allergrootste toeval... Neen, dat - om hare gekwetste ijdelheid - dat zoû zij hun nooit en nooit kunnen vergeven: daarom was de wrok, waarin zij als stikte: om de ‘opoffering’, om de carrière van Henri, gebroken door haar. Was zij niet vijf jaren lang de vrouw van den minister-rezident te Rome ge-

weest, had zij hare pozitie niet met tact, met gratie, met wereldkennis zelfs vervuld - zoodat de Hollandsche kolonie zelfs hare salons prees boven die van andere Nederlandsche legaties in het buitenland? Was zij niet trotsch geweest op die reputatie, had zij er niet pleizier in gehad, dat de Hollandsche kolonie, de Hollandsche toeristen in haar huis iets van het vaderland en het home terugvonden, op hare recepties, aan hare diners? Hoe dikwijls had men haar niet gezegd: mevrouw, bij u, in Rome, is het allerliefst, vooral vergeleken bij die en die plaatsen, en zij hadden, de Hollanders, haar dikwijls geklaagd over de sombere morgue en geslotenheid van zoo vele onzer legatiën... Zoû zij niet aan Van der Welcke's zijde geweest zijn op hare plaats, ook al zoû men er eerst over gesproken hebben en gevit, dat zij, de gescheiden vrouw van een minister-rezident, daarna getrouwd was met den jongsten secretaris! Maar zij zoû tact hebben gehad, het zoû vergeten zijn, het zoû weggezonken zijn in het verleden. Zij kòn niet aannemen, dat dit alles niet mogelijk ware geweest, misschien niet voor een ander, maar wel voor haar... En dàt was nu haar wrok, dat die twee oude menschen, en Henri met hen, dat

nooit zóo hadden kunnen inzien en haar wel hadden gegeven hun zoon, met een toelage, die armoede was - twee aalmoezen, waarvoor zij dankbaar moest zijn! - maar haar en hem en hun kind gelaten hadden in Brussel, in een hoek, als een schande, die men verstopt! Neen, nooit zoû zij *dat* kunnen vergeten, neen nooit, nooit, nooit!

Zij was zoo verdiept in hare gedachten, dat zij niet merkte, hoe de trein stil hield, en hoe zij er al waren, te Zeist-Driebergen.

- Mama! zeide Addy zachtjes.

Zij schrikte op, werd bleek. Maar zij wilde zich bedwingen, waardig zijn, die oude menschen nu toonen, dat zij niet was een onwaardige vrouw, al had zij een fout, een misstap gedaan in haar leven, nu goed dan: een zonde - omdat zij lief had gekregen. Zij stegen uit en Addy hielp haar en hare geschoeide vingers trilden in zijn stevig handje. Maar zij wilde niet trillen: stil nu, stil nu: kalm wilde zij zijn, kalm en waardig vooral...

- Daar is het rijtuig! zeide Henri gesmoord.

Hij herkende het heel oude rijtuig, van jaren her. Hij herkende zelfs den ouden koetsier, die naar hem zag, en aan zijn hoed kwam... De palfrenier was een jongen, dien hij niet

kende: hij opende het portier... En de koetsier, als oude gediende, boog zich even naar hem, en mompelde bewogen, groetende met den titel van vroeger:

- Morgen jonker... Goeden morgen, mevrouw,

- Dag Dirk, zei Henri, gesmoord.

Zij zetten zich, in het rijtuig. En Constance zag, dat Henri zijn lippen, zijne tanden klemde op elkaâr, dat zijn kaken knarsten, als hield hij zich in, om niet als een kind te schreien. Nu en dan rilde hij, nerveus, en keek door het raampje... Hij herkende de villa's aan weêrszijden van den weg, droefgeestig in de Maartsche tuinen, die wegmistten in vochtige wazen: hij lette-op vele verbouwingen. Wat was het veranderd! Wat bouwde men veel, in de laatste jaren! Maar toch was iets onder die groote wolkenluchten, zwaar van eeuwigen regen, langs dien weg, in die villa-tuinen, iets van vroeger, iets van zijne kinderjaren, iets van zijn jon-gen tijd...! Hij voelde zich een oud man, die terugkwam: hij, nauwlijks acht-en-dertig! Het was als schaamde hij zich voor het bekende! En hij weet het, heel stil - te zwak om het zichzelven te wijten - aan haar: de vrouw, die naast hem zat, de vrouw, vier jaren zijn oudere! Ook hij dacht aan Rome

nu, aan de salons van de Nederlandsche legatie, aan haar, toen mevrouw De Staffelaer, de vrouw van zijn chef: aan hun flirt, eerst scherts, toen ernst... tot dat allerverschrikkelijkste oogenblik in die kamer van hun rendez-vous: De Staffelaer aan de deur, Constance vluchtende door een andere deur, en zijn onderhoud met den beleedigden ouden man, die goed voor hem was geweest als een vader! En hij verweet het haar: het was hare schuld! Hij was een jonge man geweest, met nauwlijks wereldkennis; zij, vrouw van acht-entwintig, meer dan vijfjaar getrouwd, zij, had hem tot zich gelokt: zij was de verleideres geweest! Zij was het, zij was het: hij verweet het haar! Hij had haar eerst niet lief gehad, in die eerste tijden van flirt. Dat was geweest een causerie, een wals, een aardigheid... Toen, ja, was het passie geworden, maar wat was passie! Vlam van een oogenblik, hel opflakkerend en dan uitgedoofd... En hij wist het: van dien dag, toen hij gestaan had als een misdadiger voor dien waardigen, ouden man, van dien dag was de vlam gedoofd. En van dien dag begon hij zijn noodlot te zien... Het schandaal, waarvan heel Rome vol was; de wanhoop zijner vrome ouders daarginds, in Holland

ver; Constance in Florence, hun eerste onderhoud daar, hij, buigende onder den wensch zijner ouders en haar vragende zijn vrouw te worden, te trouwen in Engeland, zoodra de scheiding was uitgesproken... Sedert had hij zijn noodlot àltijd gezien - en het had hem, klein, zwak, ter neêr gedrukt... O, in die ellende, in die ruïne van zijn jonge leven, naast die vrouw, in wie hij - die niet de schuld op zich nam - nooit vergat de vier jaar oudere, wereldwijze verleideres - die vrouw, eeuwige hindernis - in die ellende was de eenige genade geworden: het kind, het kind! Wat nog meer de ellende had kunnen vermeerderen, het was de genade geweest, het lieve kind: van het eerste oogenblik, dat hij het had gezien, als klein, rood wurm - *zijn* kind, al was het dan ook de vrucht van hun ellende! Het kind, opgroeiende als zijn troost, het kind, dat dwarrelde met de handjes over zijn gezicht, in zijn haar, dat vadertje zei; het kind, dat hij smoorde in zijn armen! Het kind - haàr kind wel, maar het kind toch van hèm ook: zijn kind, zijn zoon, opgroeiende en al zoo spoedig de kleine bemiddelaar, en de reden ook, dat zij samen bleven. Om het kind... opgroeiende tot jongen, en, hoewel niet be-

grijpende, niet wetende, toch voelende den eeuwigen strijd, de eeuwige ellende, tot zijne oogjes waren ernstig geworden en hij *voelde*, dat hij troost en bemiddelaar was. Het kind... daar zat het over hem: zijn mooie, stevige jongen, die op hèm leek, met de strakke, ernstige, lieve oogen, en hij zoû hem nu toonen gaan aan zijne ouders: haar kind wel - de vrucht wel van hunne ellende! - maar zijn zoon, en hun kleinzoon.

Het kind zag van vader naar moeder. Zij zaten beiden over hem, en beiden, zwijgend, keken een raam uit, half den rug tot elkaâr gewend. Zoo gaarne had het kind hun genomen de hand, beiden, en iets gezegd: een woord, dat hen vereende op dit oogenblik, dat hij heel ernstig voelde, maar hij wist niet het woord, hoe handig hij anders ook praten kon. Hij keek maar van zijn vader naar zijn moeder, van zijn moeder naar zijn vader, en zij, zij keken niet - dorsten niet - naar hem, voelende zijn blik, en vol, vol van hunne eigene gedachten. Toen voelde het kind het leven heel zwaar als een gewicht zinken op zijn kleine borst. Hij haalde heel diep adem, onder het zware gewicht, en zijn adem was een diepe zucht.

Zij keken beiden nu op, naar hun kind. Open had hij willen breiden zijn armen, om zijn kind aan zijn hart te voelen, maar het rijtuig draaide het tuinhek in en reed om een voortuin van ronde perken, waar de rozenstruiken, in stroo omwonden, afwachtten de voorjaarsdagen.

XI

Zij stegen uit, de deur werd hun opengedaan. De venstergordijnen der voorkamer trilden een weinig, als van de siddering eener oude hand, maar in de vestibule was niemand, die hun ontving, dan de knecht, die de voordeur geopend had.

Toen zeide Constance.

- Henri, ga jij eerst binnen... Ik kom later, met Addy, zoodra je me roept...

Hij zag haar aan, aarzelend te zeggen, dat *hij* met Addy wilde binnengaan. Maar zij had de hand op den schouder van het kind gelegd, en zij zag hem zoo vast aan, dat hij begreep, dat zij niet zoû willen... En hij trad binnen, als dronken, wankelend, in de voorkamer, waarvan de venstergordijnen hadden getrild.

De knecht was naar achteren teruggegaan,

niet wetende wat hij doen moest. En Constance zette zich op de eikenhouten bank, trok Addy naast zich. Zij maakte antichambre in de vestibule harer schoonouders, maar het was nu haar eigen wil te wachten, nadat zij al bijna veertien jaren gewacht had op een enkel woord, dat haar roepen zoû. Zij had, met de kieschheid eener vrouw, Henri het eerste oogenblik alleen tot zijne ouders laten gaan, maar zij, ze was er op gesteld zelve haar kind tot zijn grootouders te voeren. Aan haar was het dat te doen; op dat voorrecht, op dat recht stond zij... Zij had wel Henri's aarzeling gezien, maar haar hand had zich gelegd op den schouder van haar zoon, als nam zij hem in bezit.

Zij wist niet hoe lang zij wachtte, maar het scheen haar heel lang en zij zag de vestibule duidelijk: de eikenhouten betimmering; de drie, vier familie-portretten, een paar oude gravures van stadsgezichten, de Delftsche pullen op een oud kabinet; de trap, die naar boven wendde; de eiken deuren der vertrekken, die zwijgend bleven gesloten. Zij zag duidelijk het patroon der tichels van de gang en de kleuren van den breeden Deventer looper... Tot eindelijk de deur van die voorkamer werd geopend, en een oude man verscheen. Zij rees

op. De oude man had de trekken van Henri, maar dieper gegroefd, en zijn geschoren bovenlip viel in; de rechte neus sprong vooruit; het voorhoofd welfde zich ivorig en hoog, uit een dunnen krans grauw haar. De oogen zagen uit blauw en hard, zooals de oogen van Henri zagen. De gestalte was lang en Henri was klein; de schouders waren breed en krom in de donkere, lange jas en Henri was vierkant en recht. De handen waren groot, rimpelig en beenig, en sidderden, en Henri's handen waren klein en breed... Zij vergeleek in twee, drie seconden, staande, hare hand op haar zoons schouder. Toen zeide de oude man:

- Constance, kom binnen...

Zij ging, duwde zacht Addy vooruit en zij traden in de kamer. Zij zag een oude vrouw, met een groot gezicht, dat haar in niets aan Henri liet denken. Het grijze haar, in het midden gescheiden, omlijstte het streng in een zilveren strakheid, de gelaatskleur was geel en wassig; de oogen, grauw, waren vol tranen en tuurden pijnlijk door dat vochte waas. De gestalte was gebogen, in de donkere, stoffen japon; de beenen schenen moeilijk te loopen; het lijf was als verkromd en boog over... Zij hield Henri bij de hand...

- Constance... begon de oude vrouw en hare trillende handen hieven zich nu als tot eene omhelzing.

- Hier is uw kleinzoon, zeide Constance stijf.

Zij schoof Addy wat vooruit. Het kind keek met zijn strakke oogen, die de oogen waren van Henri en van den ouden man, en het kind zeide:

- Dag grootpapa en grootmama...

In de groote, sombere kamer klonk zijn stem dof en toch vast. De oude vrouw en de oude man keken naar het kind, en er was een drukkend zwijgen. Zij keken naar het kind en zij waren zoo van verbazing getroffen, dat zij geen enkel woord meer vonden. De oude vrouw had weêr Henri's hand genomen en hare tranen vielen neêr. Henri's kaken knarsten, en hij huiverde, nerveus.

- Dat is mijn jongen, zeide hij.

- Dat... is dus... Adriaan, zeide de oude vrouw, bevende, en hare omhelzing, die Constance niet had bereikt, sloot zich nu om het kind. Hij kuste haar terug, en ook de oude man omhelsde hem nu en het kind kuste hem terug...

- Hendrik... zeide de oude vrouw. Hendrik... wat lijkt hij... wat lijkt hij... op Henri... toen die... zoo oud was!

De oude man knikte zacht ja. Voor die oude menschen kwam het verleden terug en het was of zij hun eigen zoon zagen, dertien jaren oud. Zij waren er zoo door verrast, dat zij maar staarden, naar het kind, als geloofden zij niet hunne oogen, als was het een vreemde droom.

Constance stond strak, en zij zeide niets. Maar de oude vrouw nu, zeide:

- Het doet ons veel genoegen... je... bij ons... te zien, Constance.

Constance poogde te glimlachen.

- Ik dank u, zeide zij, lief.

- Maar ga zitten, sprak de oude vrouw, bevende, en zij wees naar de stoelen.

Zij zetten zich en Henri deed zich geweld, sprak gewoon, over Driebergen. Zoo vol was het verleden tusschen hen, dat het scheen of zij nooit elkaâr over die hindernis zouden naderen. Zoo vele woorden waren er niet gezegd, die gezegd hadden moeten zijn, om te kunnen zwijgen in harmonie, dat het zwijgen een marteling was, en zoo vele jaren waren er gestapeld tusschen die ouders en die kinderen, dat het ondoenlijk scheen elkaâr nu te bereiken met woorden. De woorden vielen vreemd, in het sombere vertrek, dat uitzag op den

Maartschen tuin en den weg, wegwazende in vage misten. Zij vielen, als dingen, de woorden vreemd, als harde, ronde dingen, als dingen van materie, en als knikkers botsten zij op elkaâr, hotsende...

Het was het pijnlijke praten over onverschillige dingen, dat bijna onmogelijk was. Want telkens rolden de woorden tegen wat pijnlijk aanvoelde uit het verleden en er waren geen onverschillige dingen. Toen Henri zeide, dat Driebergen zoo veranderd was - duidde hij op zijne afwezigheid van jaren. Toen Constance even over Brussel iets zei, duidde zij op hun jarenlang verblijf daar, in welke jaren hare schoonouders haar niet hadden willen zien, als een schande. Toen zij spraken over Addy's kleine-kindjes-jaren, was het, of zij beiden, vader, moeder, den grootouders iets verweten... Er waren geen onverschillige dingen en het was een wanhopige somberheid tusschen die oude menschen en dat kind, omdat zij het kind niet bereiken konden, over hun zoon en hun schoondochter heen... Buiten stak de wind huilende op, de zware, grauwe wolken rolden aan als een stoom van vocht en de regen kletste neêr. Henri had juist zijn vader willen verzoeken met hem in den tuin

te gaan, om te zien, of hij het er nog herkende. Maar de kletsregen nu weêrhield hem en hij zag altijd de tranen van zijne moeder... In stilte verweet hij die aan zijn vrouw. Tusschen hun aller zielen was het verleden opgestapeld als tot een muur.

Het kind voelde het. Het voelde op zijn adem den druk van die somberheid en telkens moest hij zuchten, maar hij hield zijn zuchten in. Het wist niets te zeggen en het maakte op zijne grootouders den indruk van een stil, onderdrukt kind, dat niet gelukkig was. Ook spraken zij tegen hem als oude menschen doen tegen een kind, vriendelijk neerbuigend, hem wijzende op de kleine dingetjes der omgeving rondom hem heen. Het kind, dat een man was tusschen zijn beide ouders anders, antwoordde niets dan een enkel, verlegen woord.

Henri en Constance vermeden elkander aan te zien, en zij spraken ieder, ook in het zelfde gesprek, als afzonderlijk tegen die oude menschen. Zij zouden blijven koffie-drinken en om een uur of vijf teruggaan naar Den Haag. De knecht kwam zeggen, dat de tafel gedekt was en hij schoof de dubbele deur open. De eetkamer somberde weg achter de groote, dichte serre, in het vale licht, dat door den regen .

zeefde, en de mahoniehouten meubels hadden valsche schamplichten; de tafel glansde blank en glassig. Zij zetten zich; moeilijke woorden vielen nu en dan en klonken hard op in de wat killige kamer. Omslachtig bood de oude vrouw aan een zacht gekookt eitje of een boterhammetje met osse-tong, die netjes geplakt op een schaaltje lag. Zelve schonk zij, omslachtig, de kleine, deftige kopjes koffie. Het duurde alles heel lang, plechtig, netjes, met veel omslag voor het eitje en het boterhammetje. Het scheen Addy toe, of hij het eitje en het boterhammetje gemakkelijk in één slok had kunnen opslikken en hij moest zich inhouden om langzaam en netjes het eitje te lepelen en het boterhammetje met kleine hapjes te kauwen, opdat hij niet te gauw klaar zoû zijn, en de tafel toch reden had zoo omslachtig te zijn gedekt. Hij wist niet of hij nog honger had of niet, toen grootmama een tweede boterhammetje aanbood, maar hij nam aan, omdat hij niet wist, wat hij met zijne handen anders zoû doen. Hij zat als een klein, stijf jongentje, verlegen, en toen hij naar zijn vader zag, scheen het hem toe of deze zat als hij, en ook te gauw zijn boterhammetje had opgegeten. Grootmama maakte hem zelve zijn boterham-

metje en bood het hem, gesneden. Hij at met heel veel beheersching de smalle reepjes op.

Het duurde eindeloos lang en de tafel bleef blank, naakt en netjes, nu de boterhammetjes op waren: alleen de koffie-kopjes hadden, uitgedronken, iets groezeligs en de eierschalen, gebroken en gelig, had grootmama op een schotel even weggezet op het buffet. Toen zij opstonden vroeg grootpapa aan Henri een sigaar te komen rooken op zijn eigene kamer; grootmama bleef met Constance en Addy, in de voorkamer. Op den weg, in de plassen, hotste de regen op en neêr.

Constance, in dit huis, voelde zich als een vreemde. Toch werd hare stemming weeker, omdat de oogen der oude vrouw in het strenge, zilver strak omlijste gezicht altijd treurig bleven en telkens vol tranen schoten. Zij was heel gevoelig voor de aandoening, die zij zag in een ander, en, hoewel zij zich verzette, werd zij zelve ook aangedaan. Zij wilde die vrouw spreken over hun kleinzoon, en nu zeide zij hoe flink hij was, hoe lief voor zijne ouders. Mevrouw Van der Welcke knikte goedmoedig, bleef Addy zien als een kind, terwijl Constance van hem vertelde als van een man. Hare woorden drongen niet door tot de oude vrouw,

maar de klank ervan deed hare aandoening zwellen. Zij wenkte Addy nader, zeide hem, dat hij 's zomers eens moest komen logeeren, in de vacantie: dan was het buiten heerlijk, om te spelen. Het kind had op de lippen te zeggen, dat zijne ouders niet buiten hem konden, maar hij voelde, dat zijne woorden vreemd zouden klinken, ouwelijk en pedant. En hij zeide alleen, heel zoet:

- Gaarne, grootmama.

Hij deed maar het kleine kindje, omdat grootmama hem nu zoo zag. Eigenlijk dacht hij nu aan heel iets anders dan wat grootmama zeide, dacht hij aan de huizen, die hij met papa en mama gisteren had gezien, en waarover zijne ouders het niet eens waren, in niets, niet over de buurt, niet over de verdeeling der kamers. Omdat hij wist, dat het hôtel duur was en papa en mama beiden rustiger zouden zijn als zij hun huis hadden, dacht hij er over den knoop morgen door te hakken en alleen te gaan naar den eigenaar van een aardig huis, bij de Boschjes, - niet zoo heel ver van oma Van Lowe. Als hij er zich niet meê bemoeide, zoû het weken en weken duren eer papa en mama hadden besloten. Hij wist wel, dat een huis huren iets heel, heel ernstigs was, maar hij

wist ook, dat papa en mama het nooit met elkaâr zouden eens worden. Hij moest dus wel wat wagen en hij zoû maar hopen, dat het goed zoû uitvallen.

- Er wonen hier twee villa's verder... ook een paar heel aardige jongentjes: daar kan je dan van den zomer meê kennis maken... Adriaan.

- Ja, grootmama.

Zijn stem klonk heel fijn en zacht, en Constance moest glimlachen. Maar terwijl hij stijfjes bleef zitten, met zijn vierkante schouders en de kuiten tegen elkaâr, verdeelde hij de kamers van het huis bij de Boschjes... Mama, onderwijl, wisselde moeilijke woorden met grootmama. Hij verdeelde de kamers... Beneden de salon en de eetkamer... Zoo iets als bij oom Gerrit... die twee kamers liepen in Holland altijd in elkaâr met een porte-brisée,... en het serretje... en het tuintje was heel aardig... Boven de groote kamer voor mama en de kleinere voor papa, en het was aardig, dat dat soort van torenkamertje met een boograam juist tusschen die twee kamers was, voor hem. Zoo was hij tusschen papa en mama. Daarboven was nog een soort van zolderverdieping, maar dat ging hem niet aan: dat moest mama verder

weten. Het was misschien wel wat gewaagd morgen naar dien dikken man te gaan - een aannemer noemde papa hem - en te zeggen, dat papa hem zond om te zeggen, dat hij het huis nam... Misschien was dat huis in de wat-van-Nassaustraat-ook-weêr beter... grooter... Maar het was ook duurder... Misschien zoû papa boos zijn, als hij het zoo maar deed, op zijn eigen houtje, maar eigenlijk was er dan toch ook nog niets bepaald op zwart en wit... Alleen, als papa en mama wisten, dat hij nu eenmaal naar den dikken man was geweest... zouden zij... misschien... eerst wat boos zijn... nog wat kibbelen,- dan - ieder tegen hem - lachen... en het het huis nemen... en dan was het in orde... Als zij niet wat vlugger decideerden en bleven kibbelen, zouden de meubels uit Brussel in eens voor hun neus staan, en zij geen huis hebben... Oma Van Lowe had wel gezegd: voorzichtig, met een huis huren, maar dat was goed, als je het eens met elkaâr werd, maar dat werden papa en mama nooit... Naar Holland waren zij gegaan, ook omdat hij gezegd had: ik ben immers een Hollandsche jongen: goed, laten we gaan... nu, het huis zouden zij huren, omdat hij naar den dikken man was geweest...

Het kon niet anders, al was het wat gewaagd...

Papa kwam beneden met grootpapa en het scheen of papa er vrijer uitzag, opgelucht: misschien had hij met zijn vader gesproken... Zij bleven nu nog eenigen tijd hangen en papa keek een paar keer op zijn horloge...

Toen kwam het rijtuig voor en de oude koetsier, die papa al als kleine jongen gekend had, reed hen naar het station terug, waar zij twintig minuten te vroeg aankwamen...

Stil, zonder woorden, liepen zij op en neêr, wachtende op den trein...

XII

Addy had den volgenden morgen gespeeld bij de kinderen van oom Gerrit en tante Adeline, en hij had dat heel aardig gevonden zoo te ravotten met een stuk of zeven neefjes en nichtjes, van wie de oudste, een meisje, acht jaar was en de jongste, een baby van tien maanden. Hij had zich vaderlijk met al dat gebroedsel vermaakt, had nieuwe spelletjes uitgedacht, en een zeker opzien gebaard als nieuwe, groote, sterke neef van dertien. Den geheelen morgen echter had hij gedacht aan den dikken man,

naar wien hij heel vroeg in den morgen al even geloopen was om te zeggen, dat papa het huis waarschijnlijk nam en hem verzocht dien avond om zeven uur in het Hôtel des Indes te komen. Daarna was hij naar oom Gerrit gegaan en eigenlijk vond hij dat lastig, want hij moest toch papa en mama voorbereiden op de komst van den dikken man, die een concept-contract zoû meêbrengen. Nadat hij een boterham bij tante Adeline had gegeten, speelde hij dus nog even met de kinderen, die niet uitgingen, omdat het regende, maar repte zich toen naar de Alexanderstraat, naar oma Van Lowe, waar hij wist mama te zullen vinden. Constance zat bij hare moeder en vertelde van papa en mama Van der Welcke en hoe zij hen ontvangen hadden. Oom Paul was daar. Addy, een beetje zenuwachtig, wilde weten waar papa was.

- Weet u waar papa van middag heen is? vroeg hij.

- Papa is een paar huizen gaan kijken in de Nassau-Dillenburgstraat... Heb je het prettig gehad bij oom Gerrit...

- Ja... het zijn aardige kinderen... Wat gaat u van middag doen, mama?

- Ik blijf nog wat bij oma en dan gaan

wij samen naar oom en tante Ruyvenaer... Wil je meê gaan, Addy?

- Ik moet... eigenlijk papa spreken...

Zij werd nijdig.

- Je kan ook nooit een oogenblik buiten je vader. Wat is er dan toch! Ik heb je den heelen morgen niet gezien en het eerste wat je vraagt is naar papa! Ik weet niet waar papa is. Papa heeft, geloof ik, een afspraak in de Witte, waar hij eenige oude vrienden zoû treffen; je kan toch niet naar de Witte!

- Komt papa niet in het hôtel dineeren?

- Ik geloof, dat papa in de Witte blijft dineeren. Maar ik weet er niets van. Ik ben niet gewoon papa te contrôleeren.

Hij zag haar bedenkelijk aan.

- Ik moet absoluut papa spreken voór zeven uur, mama.

- Wat is er dan toch voór zeven uur? Heb je iets noodig? Kan ik je dan niet helpen? Tel ik heelemaal niet meê?

- Jawel, zeide hij; als u niet zoo kwaad is. Voór zeven uur komt de eigenaar van het huis in de Kerkhoflaan, bij de Boschjes.

- Hoe weet je dat?

- Ik ben van morgen bij hem geweest, vóór ik naar oom Gerrit ging.

- En?

- En ik heb hem gezegd, dat papa het huis waarschijnlijk wilde huren, en dat hij komen moest in het hôtel, om zeven uur... met een concept van het contract.

Hij werd eensklaps heel verlegen, omdat zijn grootmoeder, en zijn oom hem zaten aan te staren.

- Maar Addy... zei oma Van Lowe, niet goed begrijpende; hoe heb je dat zoo gedaan. Heeft papa je dan gevraagd...

- Neen, oma, papa heeft me niets gevraagd, maar het is een heel goed huis, en als papa en mama het eens kunnen worden met elkaâr, zoû ik me er niet in mengen, maar nu is het heusch wel noodzakelijk, dat ik het doe... want anders komen de meubels uit Brussel... en loopen papa en mama nog te zoeken... de een links en de ander rechts.

Hij sprak bout, maar hij was heel verlegen en had een kleur als vuur, want oma begreep het klaarblijkelijk nog niet en oom Paul zat te schudden van het lachen en trok hem bij beide handen tusschen zijn knieën en het was geen oogenblik om te ravotten...

- Ach neen, oom Paul, laat nu...

Maar Paul lachte en schudde hem bij de

schouders en grootmama fronsde de brauwen en het was toch heusch heel eenvoudig, en zoo vond mama het ook, want zij zeide, rustig:

- O, ben je naar dàt huis gegaan... Bij de Boschjes... Hoeveel kamers zijn er ook weêr?

- Er is beneden de suite,- zeide Addy, terwijl hij, ernstig, tusschen de knieën van Paul bleef; boven heeft u de groote kamer, papa de kleinere, met een kabinetje als rookkamer, en ik wil dan wel die torenkamer hebben, met zoo een raam...

- Ja, maar Addy, het huis in de Emma-straat is toch ruimer.

- Het is verder van oma en twee-honderd gulden duurder; dus denk nu niet meer over het huis in de Emma-straat...

Oma Van Lowe zat stil maar stom verbaasd voor zich te kijken; Paul luisterde aandachtig en Constance en Addy bleven het voor en het tegen van de twee huizen bespreken.

- Een ruime kelder... in het huis bij de Boschjes... en een aardig tuintje, herinnert u zich... Ik vind het ook prettig dicht bij de Boschjes te zijn.

- Ja maar Addy... in de Emma-straat geloof ik toch, dat...

- Mama, denk nu niet over dat huis: het is er vochtig...

- En de aannemer komt dus?

- Om zeven uur.

Mama Van Lowe zat maar te staren van haar dochter naar haar kleinzoon. Paul schaterde weêr, om het gezicht van zijn oude moeder.

- Ja, moeder, zoo zijn de tijden nu! Ik heb nooit een huis voor u durven huren, niet waar...

Nu eerst scheen Constance te begrijpen, dat Addy een beetje vreemd moest schijnen aan haar moeder.

- O, zoo is hij altijd, zeide zij. Hij helpt ons. Hij is een kerel. Niet waar, mijn kerel...

Hij naderde haar nu, zoende haar, als om haar pleizier te doen.

- Maar nu moet ik papa vinden vóór zeven uur, anders is papa boos, zei hij zakelijk.

- Willen we dan even samen naar de Witte gaan? zei Paul.

- O, oom... dat zoû heel aardig van u zijn

- Maar ik kan je nog niet introduceeren, ventje!

- Neen oom, maar dan zal ik buiten wachten, als u dan maar even papa zoekt en hem zegt, dat ik hem spreken moet.

- Over een huis, dat je voor hem gehuurd hebt.

- Neen, oom Paul, hoor, niet flauw zijn.

- Adieu, Constance, dag mama; ik ga met mijn neef Addy... naar de Witte!

En Paul, stikkende van het lachen, stond op, terwijl Addy, bang, dat papa niet te vinden zoû zijn, hem tot haast aanzette...

- Maar kind, zei mevrouw Van Lowe; is die jongen altijd zoo eigenmachtig?

- Ach mama... hij helpt ons.

- Maar is dat een opvoeding! Is dat een jongen van dertien jaar!

- Hij is wel een bizonder kind, geloof ik... Wat zouden wij moeten doen als hij ons niet hielp!

- Dus je denkt, dat Van der Welcke het huis bij de Boschjes nemen zal.

- O, dat geloof ik zeker... En ik geloof zeker, dat wij, als Addy er zich niet meê bemoeid had, over een half jaar nog in het hôtel waren!

Den volgenden dag gingen Van der Welcke, Constance en Addy nog eens het huis zien bij de Boschjes.

En werd het gehuurd, voor vijf jaren.

XIII

Terwijl Constance langs de winkels liep - zij had tal van boodschappen te doen - week Paul niet van hare zijde af.

- Zie je, zeide hij, blij iemand te hebben, die hem hoorde voor het eerst. Wat ik de menschelijke ellende noem, bepaalt zich niet alleen tot de sociale kwestie, maar tot alles, tot alles... Kijk om je heen, op straat. Het regent, en de menschen loopen onder parapluie's, die druipen. Kijk die vrouwen hier voor: natte rokken; bemodderde, platgeloopen schoenen, die stappen door de plassen... Dat is menschelijke ellende... Zie dien man daar: een dikke buik, schele oogen, jichtige vingers, om een grauwe parapluiestok... dat is menschelijke ellende. Alles wat leelijk is, vies, modderig, grauw, abnormaal uit een bizonder standpunt... dat is menschelijke ellende. Kijk al die winkels, waar je wat koopt... of niet koopt... van prullige industrie, waaraan bloed kleeft - dingen, die je beweert nu noodig te hebben voor je huis... dat is men-schelijke ellende. Het is allemaal leelijk en nasleep van een ziekelijke beschaving... Zie om je heen, die

groote letters, die liegen, die helle reclame-platen... dat is menschelijke ellende. De een houdt den ander voor den gek, en dat is zoo iets stelselmatigs geworden, dat niemand er eigenlijk inloopt. Dat is zoowel in politiek, als in godsdienst, als in een pond suiker, of een doosje drop. Het is allemaal voor-den-gekhouderij en allemaal menschelijke ellende. Dat sleept zich voort, individueel, een gemiddeld menschenleven door. Het is alles vies, gemeen, onoprecht, egoïst, leelijk en menschelijk ellendig. Je denkt, dat ik een pessimist ben? O, neen. Ik ben een idealist, ik zie alles roze, in mijn eigen. Mijn verbeelding is zoo, dat ik alles zie blank en goud en blauw, als antieke standbeelden in tempels tegen blauwe lucht en gouden zon. Maar als ik *uit* mijn verbeelding zie, is het alles menschelijke ellende. Zoowel China als Transvaal, als de dikke buik van dien meneer, en de regen, en de potten en pannen, die jij voor je keuken noodig hebt. Het geheele leven van hoog tot laag, van menigte tot individu, van massa tot mensch, is vies, leelijk, onoprecht, en menschelijk ellendig. Kijk dat mensch daar. Wat een ellendig mensch: haar beenen loopen scheef, haar neus is lang, en het doel, waarheen ze zich begeeft door

deze vieze winkelstraat, is onzin. Je denkt, dat ik dat niet weet, maar ik weet het. Je ziet nooit iets moois als in de komedie, of in een boek, of in een schilderij, of een ets... of in Zola, als hij een artikel schrijft voor Dreyfus. Maar ook maar *heel* weinig: ik zie er dadelijk de menschelijke ellende doorheen: de aanstellerij, de affectatie, zelfs die van soberheid, de zucht om er te komen, of om die of die na te doen, of wat ook maar. In niemand is meer een reine gedachte, om de reinheid zelve - behalve in Zola. Nergens is het mooie. Heb je wel eens in een trein of in een tram of in een theater gelet op al die domme, leelijke gezichten, scheeve figuren, dik en mager, die met een tic zoo, en die met een scheel oog zus, die met haartjes uit zijn ooren, en die met heel antipathieke handen... Ik weet niet of je me snapt, maar dat alles bij elkaâr, met China en Transvaal, en de sociale kwestie, en altijd die zelfde dikke buik van dien me-neer... dat alles te zamen, noem *ik*: de menschelijke ellende... Ik zoû er wel eens een boek over kunnen schrijven, maar misschien zoû mijn boek niets zijn dan menschelijke ellende...

Hij was onderwijl zijn zuster gevolgd in drie winkels en zij had haar boodschappen weten

te doen, tusschen zijne wijsbegeertes door. Zoodra hij weêr kans zag, sprak hij voort, schuin naast haar gaande en pratende aan haar oor, telkens uitwijkende, op de nauwe trottoirs van Hoogstraat en Veenestraat, haar even verliezende, omdat een paar stapvoetsche rijtuigen hen scheidden en haar weêr inhalende... En hij was nooit den draad van zijne gedachte kwijt.

- Ik merk, dat je nooit veel hebt nagedacht, net zooals de meeste vrouwen. Wat ik zeg, is heel nieuw voor je. Je hebt zelfs nooit veel opgelet. Je moet opletten, op al de rare dingen en menschen om je heen. Niet, dat jij en ik ook niet raar zijn en doen. We kunnen niet anders. We strompelen ook voort in onze menschelijke ellende, maar in je jongen - dat was aardig - daar zag ik iets zonnigs in en toch was hij heel ernstig, veel te ernstig voor een kind. Je jongen... dat is zeker een man van de toekomst... Soms zie je zoo iets in een kind: dan denk je, dàt zal het zijn, die zal het zijn, die zal het worden, later, als hij ouder is... Snap je me? Neen, ik zie, dat je me niet snapt. Alleen is je moederlijke ijdelheid gevleid. O, wat ben je toch klein! Dat is je menschelijke ellende! Zie je, in je jongen

het zonnige niet? Neen, je ziet het niet. Ik zie het. Het was heel aardig... Niemand van de kinderen van Bertha of Gerrit of Adolfine heeft het... Ik kan het je niet uitleggen, hoor, als je het niet begrijpt... Ja, zusje, het leven is niet vroolijk... Jij bent twee-enveertig, en ik pas vijf-en-dertig, maar ik vind het evenmin vroolijk als jij. Ik zie te veel door alles heen. Ik zoû nooit, bewust, iets menschelijk ellendigs meê kunnen doen, in het gedraaf naar een noodeloos doel. Ik doe ook niets, dan opletten. Ik ben een dilettant, weet je. Mijn vaderlijk erfdeel houdt mijn bek open en ik vind mijn eigen misselijk met zoo een beetje geld meê te kapitalizeeren met de bourgeois' - maar het kan niet anders, hoor. Ik had rijk moeten zijn, heel rijk. Ik had op een bergtop een kasteel gezet, in de reinheid van de Alpen en ik had veel goeds gedaan aan de menschelijke ellende, maar ik had ze niet willen zien om me heen. Ik ben er zoo vies van: ik word misselijk van de lucht van een bedelaar, en onderwijl breekt mijn hart en voel ik fyziek medelijden voor den armen drommel. Het is de schuld van mijn maag, of van mijn zenuwen. Die draaien om. Het is heel ongelukkig als je dat hebt... Hoe vindt

je mijn nieuwe overjas, met die fluweelen revers aan de mouwen? Die zijn netjes, hè? Jammer, dat ze nu nat worden. Maar het is goed fluweel, het bederft niet... En toch, gisteren ben ik geschrokken, toen ik in twee spiegels mijn rug zag. Ik wist niet, dat ik zoo een gekke rug had, zoo een rug vol menschelijke ellende, niettegenstaande mijn mooie overjas. De lijn liep zóo, met een soort bochel. Het was verschrikkelijk, ik ben er den heelen dag akelig van geweest. Toen heb ik 's avonds gespeeld op mijn piano Isolde's Liebestod en toen was het over... Je snapt niets van je broêrtje. Gekke vent, denk je, hè? Ja, ik ben - bijna - de gekste. Bertha is heel geëquilibreerd, alleen haar oogen knippen altijd... Karel, wat die had kunnen worden, weet ik niet, maar nu is hij een ronde nul, in evenwicht gehouden door de rondheid van Cateau, met der uilenoogen... Dan heb je Gerrit, die lijkt geëquilibreerd, maar is het niet. Doet joviaal en prettig en *is* een melancholiek droomer... Je gelooft het niet!? Je zal het zien als je hem beter kent. Dan kom jij: nu je zegt zelf, dat je leven vreemd is geloopen met je twee mannen. Dan gaat het berg-af: Ernst doet heel vreemd, Dorine doet

ook soms zoo raar, met dat eeuwige draven - en ik... ik zie de vreemdheid aan en ben ook niet pluis. Zoo, jij denkt, dat we een heel verstandige familie zijn. Beste Constance, er loopt zoo dwars door heen een groote kraak, hoor. Maar we zijn netjes, het is niet te zien voor de wereld. Wacht maar, later, dan zal je het wel zien. En nu zusje, vaarwel, hier is je tram, en hier verlaat ik je...

Hij hielp haar instappen en zij zag hem onder zijn parapluie langzaam wegwandelen, zorgvuldig met den zakdoek de fluweelen mouw-revers drogende van zijn nieuwe overjas.

XIV

Het waren drukke dagen bij de Van Naghels, vol emotie van allerlei aard. Over drie weken zoû Emilie trouwen en over veertien dagen wachtten Van Naghel en Bertha hun zoon Otto terug uit Indië, met zijn vrouwtje en hun beide kinderen.

Otto, vroeg gepromoveerd, op zijn vier-en-twintigste jaar getrouwd naar Indië als rechterlijk ambtenaar, had het er niet kunnen uithouden, omdat zijn vrouw van den eersten dag af te Batavia was ziek geworden en was

ziek gebleven. Het was de ergernis van Van Naghel, die de carrière van zijn zoon gebroken zag, al was de jongen ook nog jong en al zoû hij hem wel kunnen helpen aan iets anders, in Holland. Maar hij was altijd tegen dit huwelijk geweest: een zwak, Hollandsch meisje, zonder geld. Zij zouden de kinderen voor hunne rekening moeten nemen, in Holland, en hoewel hij gefortuneerd was - hoewel zijne vrouw wat geld had - hoewel hij zijn ministerstraktement had, was het alles bij elkaâr ternauwernood genoeg voor het zeer kostbare huishouden, dat zij voerden: de oudste zoon nu uit Indië verwacht met vrouw en twee kinderen: twee jongens, Frans en Henri, al een paar jaren tegelijkertijd studeerende te Leiden, blijkbaar zonder veel plan nog om af te studeeren; drie uitgaande meisjes, van wie het tweede nu trouwen zoû; een jongen nog van zestien en een meisje van veertien; hun salon, om Van Naghels ambitie, een offcieele salon, waar zij veel menschen zagen uit de hooge regeeringscôterie, terwijl die van het corps-diplomatique er ook even door heen liep: alles bij elkaâr een zoo kostbaar huishouden, dat Bertha de grootste wonderen van zuinigheid moest doen, om het met een slordige halve ton 's jaars vol te

houden. En alles werd opgevoerd; alles werd duurder; de twee jongens, Frans en Henri, kostten bijna driedubbel zooveel als Otto hun gekost had; Emilie en Marianne - de eene al drie, de andere pas één jaar in de wereld - hadden veel hooger eischen in alles en alles dan Louise, die nu al zes jaar uitging, ooit had gehad; de studenten zouden dat jaar beiden in de maskerade meêdoen; Emilie kreeg een uitzet, dat driemaal zooveel kostte als Bertha zelve indertijd van papa en mama Van Lowe gekregen had; Marianne wilde haar minste japonnetje met zij gevoerd hebben; Karel, de gymnaziast, een lange zwakke magere jongen, maar desniettemin in allerlei clubs van football, cricket, tennis, had een zakgeld, dat eenvoudig belachelijk was, en in hun jongste meisje zag Bertha neigingen, die haar angstig maakten voor de toekomst. Zoo was het van buiten een groot druk huis - papa minister; de meisjes aan het Hof geprezenteerd; de jongens flink geld stuk slaande, en van binnen - tusschen Van Naghel en Bertha - dikwijls een moedelooze beprating hoe het toch minder te doen: zij moèsten nu Otto toch eerst wel helpen; de jongens moèsten toch eerst afstudeeren; de meisjes moèsten toch uitgaan, en Karel

moèst toch wel blijven in de football- en cricketclubs. Zij konden één diner minder geven op een winter, maar dat was ook eigenlijk het eenige. En als de jongens, na hun promotie, ook nog geld zouden kosten als Otto hun nu kostte; als Louise en Marianne ook zouden trouwen en ook zoo een uitzet moesten hebben als Emilie nu; als het altijd en altijd zoo door zoû gaan, zonder één oogenblik, dat hun vergunde eens wat zuinig te zijn, dan wisten zij niet wat zij doen moesten, want hoe Bertha ook berekende en berekende... het ging zoo niet met een halve ton 's jaars.

Als Van Naghel dan een oogenblik bitter werd, verweet hij aan Bertha, dat het alles hare schuld was, dat zij een Van Lowe was, dat de Van Lowe's nooit hadden kunnen rekenen, dat hun huishouden vroeger ook veel te hoog was opgevoerd, maar Bertha, rustig, de oogen dicht knippende, hield hem voor, dat Van Naghel zijne carrière te danken had aan papa Van Lowe, aan al diens relaties in die jaren, toen papa na zijn gouverneur-generaalstijd in Holland nog zeer veel invloed had kunnen uitoefenen en zij toonde hem de lijsten van haar budget, waar zij met zorg de verschillende posten had uitgerekend, hem zeggende, dat zoo hij volstrekt

wilde een train-de-vie als de hunne, het met den besten wil van de wereld niet voor minder te doen was... En daar zij geen uitkomst zagen, verzoenden zij zich met elkaâr en werd er in een maand niet over geld meer gesproken en bleef hun leven uiterlijk het officieele en solide en toch ietwat modern getinte Hollandsche huishouden: de kinderen wel van hun tijd, maar de ouders toch verstandig en degelijk en die wel zouden weten tot hoever zij konden gaan, en de kinderen zouden kunnen laten gaan. Voor niemand was de ware toestand ook zelfs maar te raden. Bertha sprak nooit met iemand, zelfs niet met hare moeder, over iets wat zweemde naar geldelijke aangelegenheden. Voor de familie en de kennissen breidde het huis in het Bezuidenhout zoo deftig en solide zijn breeden gevel uit, maakten de gangen, de trappen, de salons, de eetzaal, het kantoor van Van Naghel, de kamers der kinderen allen zoo een indruk van onvergankelijke welvaart: de salons en eetzaal heel deftig Hollandsch; de kamers der kinderen, wat moderner, maar toch alles zwaar degelijk, zonder oppervlakkigen, doorzichtigen schijn van prutsige elegance - dat niemand ooit zoû hebben kunnen vermoeden, hoe de beide ouders soms uren lang berekenden, hoe

zij die maand een kleine duizend gulden minder zouden verteeren... Het scheen daar in huis, niettegenstaande al de drukte, de diners, de aanstaande bruiloft, de aanstaande komst van den oudsten zoon, voor wien enkele kamers op de bovenverdieping werden ingericht, zoo geleidelijk te gaan, zonder eenige moeite, wel druk van leven, maar harmonisch van middelen, dat niemand ooit aan de minste moeilijkheid zoû hebben kunnen denken. Mama Van Lowe kwam dezer dagen veel bij Bertha en verwaarloosde Constance een beetje, - maar zij hield van die drukte; de verandering op de bovenverdieping, de bemoeiïngen over het uitzet, de repetities der bruiloftsvoorstellingen er dwars door heen; de lange tafels, die gedekt, de bloemen, die geschikt, de visites, die besproken werden; japonnen, die werden thuis gebracht; de jongens veel in Den Haag, druk, vroolijk, jong - zij hield van dit alles, de oude vrouw: het herinnerde haar haar eigen huis van vroeger, het was als de herhaling van haar jonge leven: alleen, dacht zij, zij zelve had dikwijls over geld getobd, ook al had Van Lowe kunnen sparen in zijn gouverneur-generaalstijd... en Bertha had zoo heelemaal geen geldelijke zorgen! Wat was dat heerlijk! En zij bemoeide zich ook,

de grootmoeder, met het uitzet van Emilie; zij gaf hare raadgevingen en zij dàcht niet over geld; zij ging, langzaam, de trappen op naar de bovenverdieping, om de kamer te zien voor hare twee achterkleinkinderen, die komen zouden, trotsch op dat vierde geslacht, genietende van die groote familie, dat drukke huishouden, al die beweging, die zijzelve nu zoo miste in haar eigen huis, waar zij nu echter kalm wonen kon, zonder veel bizondere uitgaven meer in haar rustig leven, dat alleen de familie-Zondagavonden geregeld onderbraken. Ja, zij genoot bij Van Naghel en Bertha; zij genoot, dat haar schoonzoon een hooge plaats in de maatschappij innam, zooals haar man indertijd ook had gedaan; zij genoot van het solide, degelijke, officieele huis; en de moderniteit der kinderen, al schudde zij nu en dan eens haar hoofd, deed haar toch glimlachen, omdat zij vond, dat men met zijn tijd meê moest gaan, en dat Van Naghel en Bertha heel verstandig waren de kinderen een beetje vrijen teugel te laten... Er waren wel zeden, waarvan zij niet hield: dat uitgaan van jonge meisjes alleen, 's nachts thuiskomende met den huissleutel in den zak, maar dat waren toch maar heel intime partijtjes, zei Bertha, en het was onmogelijk

het anders in te richten. Ja, zij genoot hier, de oude vrouw, in het huis harer oudste dochter, en hoewel zij voor al hare kinderen voelde - omdat zij hare kinderen waren, - gevoelde zij zich bij Bertha meer in haar element dan in het warm burgerlijk egoïste huis van Karel en Cateau, wie zij verweet geen kinderen te hebben; en hoewel zij ook hield van het jonge huishouden van Gerrit en Adeline - de kinderen daar van zeven jaar tot zes maanden als een troep blonde kleintjes - was het haar daar te eenvoudig en gewoon, herinnerde het haar niet aan haar eigen grootheden, kon zij niet uitstaan, dat Gerrit het soms belachelijk maakte, als zij, de oude moeder, heel ter loops liet doorschemeren, dat zij den Russischen gezant bij Bertha ontmoet had. En bij Adolfine en Van Saetzema te komen, ach, dat was haar een ergernis: alsof zij in Adolfine niet haar kind herkende, hun huis wat vulgair en verburgerlijkt, en Adolfine altijd zoo bitter en zoo nijdig en jaloersch van Bertha, vooral nu, dat Floortje geëngageerd was en dier uitzet natuurlijk zoo mooi niet kon zijn als het uitzet van Emilie. Ja, zij ging wel naar Adolfine en besprak wel het uitzet ook daar, maar zij deed het niet met liefde; niet omdat het een-

voudig was - daarom kon het toch ook wel netjes worden - maar omdat Adolfine altijd zoo kwaadaardig kon zeggen: ja, dat is voor ons mooi genoeg, maar bij Bertha...! Zij voelde zich moeder voor al hare kinderen - had zij een lieveling? zij geloofde het niet - maar bij Bertha kwam zij zoo gaarne, omdat zij daar haar eigen verleden terug vond.

En wat de oude vrouw vooral zoo aardig vond in het huis van Bertha, was de gehechtheid onderling, het familie-zwak voor elkaâr, zooals zij dat ook altijd in haar huis had gekweekt, zooals zij het zoo nog kweekte, met die instelling van haar Zondagavonden, om de kinderen toch bij elkaâr te houden. Ja, bij Van Naghel en Bertha was dat ook heel sterk: het alles-zijn voor de kinderen, en zelfs iets wat zij zelve niet deed, deed Bertha: de zoon, die eenmaal uit huis was gegaan, weêr opnemen nu hij terugkwam met een zieke vrouw en twee kinderen. Het roerde haar: ach, wat waren zij goed voor hun troepje, en wat was dat toch treurig, dat dat jonge vrouwtje zoo ziek was. En ook de kinderen, onderling, zij kenden het familie-zwak; Otto was met zijne oudste zuster, Louise, die vijf-en-twintig, volgde op hem in leeftijd, altijd in drukke corres-

pondentie gebleven; de twee studenten waren alleraardigst met hunne jonge, uitgaande zusjes, en Henri was zelfs een beetje jaloersch, dat Emilie geëngageerd was; alleen Karel was misschien een beetje uithuizig en te veel weg uit den familie-kring voor zoo een jongen jongen, met al zijn clubs en gewichtigheid, en daardoor had Marietje, het jongste meisje, van veertien, het wel wat stil... En toch hielden ze allemaal van Marietje, de studenten, de oudere zusjes... Ja, dat was iets liefs in geheel hunne groote familie: het familie-zwak, de gehechtheid aan elkaâr, de trots op elkaâr, de trots op de namen van Van Lowe en Van Naghel: het niet-kunnen-dulden, dat wie-ook een familie-lid te na kwam, zelfs al werd de kritiek in den familie-kring zelven niet gespaard. Maar dat iemand van de kennissen aan een lid van de familie raakte, dat kònden zij niet dulden, geen van allen. Zelfs voor Constance hadden zij altijd gevoeld, dat zwak - omdat zij eene zuster was. En de oude mevrouw herinnerde zich - wat Constance aanging - de wijsgeerige beschouwingen van haar jongsten zoon Paul; de moeite, die Dorine had gedaan alle broêrs en zusters te vereenigen op dien eersten Zondagavond, dat Constance zoû komen;

zij herinnerde zich de meêgaandheid van alle hare kinderen - want tegen haar, uit een eerbied, - had niemand kritiek geoefend over die zuster, die slecht had gehandeld. Zij zag het zóo, bij hen allen: het familie-zwak voor elkaâr. Zij voelden zich altijd broêr en zuster; zij hielden elkaâr de hand boven het hoofd, ook al was er wel eens verschil van meening, zelfs jalouzie - zij voelden in den kring zich eén.

Dat was voor den ouderdom dezer moeder en grootmoeder de groote glorie. Dat was voor haar een hoog idee, een natuurlijk ideaal, een bereikte illuzie: een troost voor haar stille na-leven van in haar groote huis eenzame vrouw. Dat zij in dat groote huis eenzaam wilde zijn, en noch Dorine, noch Ernst, noch Paul bij zich duldde, was een bizonderheid in haar, die niets afdeed tot hare godsdienst voor het hooge idee; hare innige blijdschap, dat zij het ideaal verwezenlijkt, de illuzie bereikt zag. Zij had een gelukkigen ouderdom. Zij had in haar groote huishouden veel verdriet ook gehad, trots al hare grootheid, maar niet meer dan haar menschelijk deel: geldelijke zorgen, omdat noch Van Lowe, noch zij zuinig waren; twee kinderen verloren slag op slag; terwijl

Constance's misstap zeer zeker een zwàre slag was geweest, waaronder zij vermoedde, dat Van Lowe eigenlijk was bezweken, lijdende in stilte en altijd om het verdriet, dat zijne lievelingsdochter hem had aangedaan... Maar zij, al had zij geleden, met meer veerkracht - had àl dat verdriet niet meer geteld dan haar menschelijk deel: dat wat ieder groot huishouden te beurt kan vallen. En dat zij nu, op haar heel ouden dag, hare kinderen in eén zelfde stad om zich verzameld hield, in een nauwen familie-kring, in een liefdevol familie-leven - zij dacht het een groot geluk, zij was er God dankbaar voor. Zij had niet meer kerkelijke godsdienst dan fatsoenlijk was in hare kringen, die vooral niet waren de orthodoxe kringen der sommige oud-Haagsche families - maar zij was God in haar hart dankbaar. Zij dankte God voor haar geluk, voor haar gelukkigen ouden dag. Het was *nu* alles goed, nu zij Constance er bij terug had gekregen, er bij terug in Den Haag. Den Haag, dat was, na Buitenzorg, altijd geweest voor haar de ideale plaats om te wonen. Er was het Hof en haar man had haar geleerd van grootheid te houden. Er was een atmosfeer van offlicieele gewichtigheid - in hunne krin-

gen - waarin zij behagen schepte als in een element, dat haar was natuurlijk geworden en waarin Van Naghel en Bertha ook gekomen waren tot hunne grootheid en hooge pozitie. Karel was er teruggekomen na wat geburgemeesterd te hebben, en zij had in hem er haar zoon weêr bij - ook al hield zij - in stilte - niet van Cateau. Gerrit, gedurende zijn luitenantsjaren te Deventer, te Venlo in garnizoen, was nu ritmeester, in Den Haag. En de andere kinderen: zij waren Den Haag nooit uit geweest; zij had ze altijd om zich kunnen houden.

Zij was gelukkig en zij was dankbaar. Zij was zelfs dankbaar, dat Otto terugkwam - al was de reden wat treurig: de ziekte van zijn vrouw - omdat zij hare achterkleinkinderen zoû zien. Het waren haar eerste, zij voelde om ze een nieuwe vreugd, een ongekende aandoening. Zij had om Otto zelven - haar eerste kleinkind - ook zoo iets dergelijks gevoeld, maar nu was dat gevoel bijna intenser - misschien omdat het was om een vierde geslacht, eene voortzetting van de familie, ook al was het Van Naghel en niet Van Lowe. Zij was een vrouw: zij lette niet zoozeer op den naam. Bertha was hare dochter, Otto haar

kleinzoon, diens kinderen haar achterkleinkinderen. Zoo rekende zij het naar zich toe, en hoe de naam luidde, was haar van minder belang. Het waren hare kinderen, hare kleinkinderen, hare achterkleinkinderen, die zij allen liefhad, in éene groote liefde, in eene familie-liefde. Dat zij alleen woonde in haar groote huis, was omdat zij oud was, drukte alleen kon velen als drukte was voorbereid: als zij wist, dat er drukte zoû zijn. De Zondag-avonden waren druk, maar ze vermoeiden haar niet. Maar Paul of Dorine bij zich te hebben in huis, ze telkens te hooren thuiskomen, uitgaan, zoû haar zenuwachtig hebben gemaakt. Zij dwaalde iederen dag al de kamers van het groote huis door, om te zien of alles wel netjes was, stond op zijn plaats. Dorine was slordig en Paul was lang niet gemakkelijk, en Ernst met al zijn rariteiten, zoû zij heelemaal niet bij zich kunnen hebben, omdat zij bang was voor al de bacteriën, die zitten in al die oudheden... Maar daarom hield zij toch van hen allen en was zij blij, dat zij woonden in Den Haag, en dat zij hen geregeld zag... Zij was nu eenmaal zoo; niet anders.

En bij Bertha kwam zij nu iederen dag, afwachtende Otto en zijne kinderen, tot Con-

stance jaloersch werd en haar eens verweet, dat zij heelemaal niet kwam, in hare nieuwe huis bij de Boschjes.

XV

De Van Naghels gaven een partij in den Ouden Doelen twee dagen nadat Emilie en Van Raven waren aangeteekend, een partij voor familie en intieme kennissen: een diner van een kleine honderd couverts; daarna zouden de jongelui wat voorstellen en daarna werd er gedanst. Het was na het diner en Adolfine vroeg aan oom Ruyvenaer:

- Is u geweest op die soirée van ze, eergisteren?

- Welke soirée?

- Eergisteren, den dag na de aanteekening. Toen hebben ze een soirée gegeven, thuis. Ongeveer een zestig menschen. Alleen de chique kennissen en hun hofkliek. Wij niet. Mama is er geweest. Maar van de broêrs en zusters niemand.

- Ik wist zelfs niet, dat er een soirée was. We zijn vóor eergisteren het bruidspaar 's middags gaan feliciteeren.

- Eergisteren hebben ze hun chique partij

gegeven. Van avond is het maar een feestje voor ons en voor den rommel van de kennissen. Op die eerste soirée had Bertha een lage japon, en een sleep. Nu is ze hoog.

Oom lachte.

- Ja! zeide hij. Zoo een partij in een hôtel vind ik altijd een afdoener. Het diner was maar zoo-zoo.

- Zoo echt hôtel-eten.

- Hm, de champagne was goed, zei oom, die goed gedronken had.

- Wat heeft Van Naghel slecht gesproken. Spreekt hij ook zoo slecht als hij zijn Indische begrooting verdedigt. En wat ziet die mama van Van Raven er uit. Net een pottetrien.

- Het zijn toch chique lui.

- Ja, natuurlijk zijn ze chic. Anders zoû Bertha hem niet aan haar dochter hebben gelijmd. Een verloopen sujet, die aanstaande neef van me. En wat hangt Emilie altijd aan hem. Als Floortje zoo hing aan Dijkerhof, zoû ik het haar thuis eens flink zeggen. Die Emilie doet net een gemeene meid.

Oom was goedmoedig, omdat hij gedronken had: hij pufde een beetje en had gaarne zijn vest wat losgeknoopt: dat rokvest werd hem te nauw...

- Wat ziet Floortje er aardig uit, van avond, Adolfine. Dat wit staat haar goed.

Zij lachte, blij, gestreeld.

- Ja, niet waar... Emilie maakt het zoo bleek.

Mama Van Lowe ging voorbij, aan den arm van Otto van Naghel.

- Maakt Francis het nog al goed, mijn jongen?

- Ja, oma, van daag is ze vrij wel. Maar ze is dadelijk moê, dadelijk...

Hij was lang, mager, een frons boven zijn harde Van Loweoogen, de oogen van zijn grootvader. Hij was in die paar Indische jaren zoo verbitterd, dat het voor zijne grootmoeder, zijne ouders treurig was hem aan te hooren.

- Zoo jammer, dat jullie niet in Indië zijn kunnen blijven, niet waar, Otto.

- A bah, oma, wat een land. U heeft mooi spreken. U heeft Indië gekend als rezidentsvrouw en als vrouw van den gouverneur-generaal. Maar voor jonge menschen, die beginnen...

- Papa had je toch geholpen...

- Ja, papa helpt wat... Vies land; gemeen, ellendig land.

- Maar Otto, ik vond het er heerlijk.

- Jawel, in uw paleis te Buitenzorg. Dat spreekt. Maar is u ooit griffier van den landraad te Rankas-Betoeng geweest?

- Neen, Otto...

- Neen, natuurlijk niet. En dan met een vrouw, die twee keer in de week omver valt van de warmte... plat op den grond.

- Otto...

- Ach wat, grootmama. Het is het beroerdste, gemeenste, smerigste land, dat ik ken. We moesten die koloniën maar aan Engeland verkoopen, anders nemen ze ze ons toch nog af, op een goeien dag.

- Otto, ik ben heusch niet gewend aan zoo een toon.

- Jawel, ik ken dat, oma, al die officieele gewichtigheid omtrent Indië. Maar niet iedereen is gouverneur-generaal of minister van koloniën. Als ik dat ooit word, zal ik Indië dadelijk aanbidden.

- Je bent bitter, omdat Francis ziek is...

- Ziek, ziek... ze is niets. Ze is een riet. Als je tegen haar blaast, breekt ze.

- Ze was als jong meisje al een zwak dingetje, Otto.

- Nu maar, ik kan haar geen sterk dingetje maken, hoor oma.

- Foei Otto... Wees niet zoo bitter. Je hebt twee zulke lieve kinderen.

- Ja, kinderen, had ik ze maar niet. Dat zijn ook de vruchten van oogenblikken van onbedachtzaamheid. Ik beklaag de arme stumpers... Begint de voorstelling nu? Tableaux-vivants, door die goeie Louise gearrangeerd... Een pantomime van Frans en Henri... Vervelende dingen altijd, die bruiloftspartijen. Ik vond de onze onuitstaanbaar.

- Beste Otto, je bent in een onverdragelijk humeur.

- Oma, zoo ben ik tegenwoordig altijd.

- Dan raad ik je sterk aan je een beetje te beheerschen, want dan heb je geen leven, niet voor jezelven, niet voor je vrouw en niet voor je familie.

- Nu, ik heb ook geen leven voor mijn familie.

- Hoe meen je toch, Otto...

- Maar ik leef toch niet voor mijn familie, Oma!

- Ach jongen, heusch, je bent akelig! Breng me naar mijn plaats... Ik zie Bertha me wenken, ze wil me daar hebben bij zich en bij tante Ruyvenaer... De voorstelling begint...

- ...Ja-a-a, teemde Cateau tegen Van Saetzema, Van der Welcke en Karel. Een soirée van...

Z E S T I G ... mènschen... En er was de Rùssische gezant... en de gròotmeesteres... van de Kòningin.

- Nu maar, als ze zooveel kennissen hebben, vergoêlijkte Karel en sourdine.

- Ja-a-a maar, Kárel... niemand van de fàmilie... Waren jullie... M I S S C H I E N ... geïnviteerd, Van der Welcke?

- Neen, wij niet.

- Zòo... jullie òok niet? Wèl... ik had toch gedàcht... dat ze Cònstance er bij zouden vragen.

- Waarom? vroeg Van der Welcke koel.

- Ach... omdat die toch... O O K ... aan het Hòf is geweest... V R O E G E R . En jij òok..., niet waar... Van der Welcke?

- Ja, ik ook, zei Van der Welcke droog.

- Van der Welcke, zei Karel. Heb je dat kaartje ook van me gevonden...

- Welk kaartje?

- Wel, toen je in de stad zoû komen, heb ik je een visite gemaakt.

- En ik ook, hoor Van der Welcke, viel Van Saetzema in.

- O ja, zei Van der Welcke. Het was heel beleefd van jullie. Nu, ik zal je wel eens een kaartje terug brengen.

- O, maar daar zeg ik het niet om! zei Van Saetzema.

- Daar zeg ik het niet om! herhaalde Karel breed en goedmoedig. Ik had het alleen heel beroerd gevonden, als het weg was geraakt.

- Ja... kreunde Cateau. Omdat het... D A N ... zoo onhàrtelijk... had geschénen... Wat ziet het bruidje R O O D ... hè, Saet... zemà? Dat wit... maakt Emilietje wèl rood...

- Meer geel, zei Van Saetzema.

- Ja, zeurde Cateau. Jouw Floortje, hè... Saet... zema... die ziet er... snoézig... uit. In het wit. En wat is Dijkerhof een nette jòngen... Zoo een degelijke M A N . Maar Bertha... wat ziet *die* bléek...

- Meer groen, zei Van der Welcke, heel ernstig.

Cateau keek op, met de uilenoogen.

- Groen? herhaalde zij bedachtzaam. Vindt jij... Bertha hèusch G R O E N ... Van der Welcke? Ja... ze is zeker... moê.

- Morgen, dacht Van der Welcke, weet heel Den Haag, dat ik Bertha groen heb gevonden...

Een tableau werd zichtbaar in de verte: het was een idee van Paul geweest en hij legde het aan Constance uit.

- Zie je, het is de Weelde. Het groote rad, waaronder Marianne en Carolientje liggen verpletterd, is de Industrie, en Floortje is de Weelde, die staat met een danspas op de Industrie en strooit goud en parelsnoeren van een dubbeltje. Het is misschien wat onduidelijk, de Weelde, die boven op de Industrie staat en Marianne en Carolientje verplettert... Floortje wiebelt en grinnikt... O, je moet weten, Adolfine vond het heerlijk, dat Floortje, haar Floortje, de Weelde was en Marianne van Bertha verpletterde.

Constance, te midden van geheel hare familie, was in een zacht gelukkige stemming.

- Ach, Paul, het is toch een lief, moederlijk gevoel van Adolfine, dat ze haar kind gaarne gelukkig ziet boven een ander...

Paul proestte.

- Zoo, denk je, dat Floortje gelukkig is als de Weelde boven op Marianne en dat Marianne erg souffreert, er onder... Cony, wat ben jij week van avond en wat zeg je gekke dingen... Maar je ziet er lief uit... Kom, laten wij hier eens gaan zitten... Je haar wordt al grijs, maar ik stel me voor, dat je uit coquetterie er niets aan doet, omdat het je staat bij je jonge gezicht. Het is een mooie kleur van grijs

worden. Het is geen oud haar. Maar je bent ook nog jong. En je ziet er lief uit, heel lief...

- Je houdt me een beetje voor den gek, geloof ik...

- Ik hoû zoo van mooie menschen en je ziet er zoo weinig... Kijk eens door de zaal heen, allemaal leelijke menschen: de een loopt scheef, de ander is krom, die heeft een vooruitstekenden boezem, die een dikke buik. Ik kan niet tegen lichaamsdeelen, die proemineeren: het maakt me ziek er naar te kijken... Ja, eigenlijk zijn alle menschen leelijk... Weet je, als je uit alle romans van de wereld al de mooie heldinnen eens bij elkaâr nam, wat zoû je dan een hoop mooie vrouwen krijgen... Geen romancier heeft ooit den moed een afschuwelijke heldin te nemen, scheel, scheef, met een bochel... Als ik rijk was, loofde ik een premie uit voor een afschuwelijke heldin... Jà, kijk tante Lot - en hij deed-na het Indisch accent - schitterènd van de diamanten en met twee handen streelend haar bruin satijnen buik. Alweêr een buik, en ik kan niet tegen buiken... Maar toch wel ghoedig, tante! Kijk oom... die heeft zijn vest losgeknoopt: onhebbelijke vent... Heb je *mijn* vest gezien, Constance! Het is wit broché, het is heel chic... Zeg Cony, kijk eens mama, dat

is toch een knappe oude vrouw, zooals ze loopt, lacht, praat... dat is iets, hè, dat zie je dadelijk: dat is een chique vrouw. Kijk daar naast nu eens die oude mevrouw Friesesteijn, burgerlijk, luidruchtig, vinnig, figuur van Mie de schoonmaakster. Afschuwelijk, afschuwelijk... Kijk Ernst eens... Cony. Dat is nu een broêr van me... net een oude jood en wat een rok, wat een rok! Waar heeft de vent het vel laten maken! Hij verdoet al zijn geld aan vazen en pullen. Kijk Gerrit eens... Cony. Die doet weêr vroolijk... de joviale huzaar met de breede borst en de brandebourgs... Arme kerel, hij vergaat van melancholie. Je gelooft me niet? Het is heusch zoo, hoor... Kijk Adolfine eens... Cony. Net een vogel, die kwaadspreekt, pp, pp, pp! Bertha's ooren zullen wel tuiten. O God, die oogen van Bertha, die altijd knippen! Ze moest er wat aan laten doen. Kijk Dorine eens... Cony. Onbehagelijk ziet ze er altijd uit. Eigenlijk Cony... zijn er maar een paar mooie menschen in de zaal... Mama en jij...

- En jij...

- Je man heeft ook een goeie lijn, hij heeft een aangename rug. Ik ben gevoelig voor prettige ruggen. Ik houû niet van mijn rug, en mijn rok zit toch netjes, hè... Een rok,

dat is zoo lastig... Tegenwoordig kan bijna geen kleêrmaker een goede rok maken... Ja, mijn vest is netjes: kijk er maar naar... Nette knoopjes, hè: het zijn saffiertjes, ongeslepen, en cabochon. Ja, je hebt een chic broêrtje; kom, neem zijn arm maar eens, dan wandelen we wat door de zaal... Heb je gehoord, ze zijn allemaal woedend, Ruyvenaers, Saetzema's, Karel en Cateau, omdat ze niet gevraagd zijn op de eerste partij. Het plan was die te geven voor de aanteekening, maar Otto's komst kwam er net tusschen... Ook een râté, die Otto, met zijn papieren vrouwtje... Kijk die Van Ravens... Cony. Die houden zich strak bij Van Naghel en Bertha, om zich niet te encanailleeren met de Saetzema's. Zeg, Cony, ben je blij hier terug te zijn... Hoû je heusch van al die familie... Ik geloof niet, dat ik heb dat familie-zwak, dat er is in mama en in jou, en ook in Bertha en in Dorine... Bertha heeft het in haar eigen huis, Dorine en mama strooien het met weldaden uit over alle kinderen en kindskinderen... Zeg, Cony, dat noemen de menschen nu zich amuzeeren, omdat er een paar gaan trouwen. Maar kijk eens rond: *niemand*, die zich amuzeert. En daar geven Van Naghel en Bertha nu een paar duizend

gulden voor uit, om ze eten te geven en wat te laten dansen en naar mijn Weelde te kijken: Floortje boven op Marianne. Kijk die gezichten. Niemand die natuurlijk opgewekt is. Natuur, natuur, Cony, dat is weg, totaal weg, bij menschen zooals wij. Er is geen gebaar, geen woord, en zelfs geen gedachte bij ons, die natuurlijk is. Alles is aanstellerij en voor-dengek-houderij, van den een van den ander, en niemand loopt er in. Het is toch een misselijke boel, zoo een maatschappij als de onze, zoo van nette menschen. Zoû je nu niet eigenlijk kunnen begrijpen, dat een anarchist daar met pleizier een bom in zoû gooien, bij voorbeeld tegen den buik van oom Ruyvenaer. Geen een anarchist, die van een buik houdt: de buik typeert den bourgeois. Daar gaan ze wat dansen: kijk, hoe leelijk ze vliegen door de zaal. Net lamgeslagen musschen... Er is in ons menschen te veel zwaarte, loomheid en ernst om gracieus te dansen. Kijk, het wordt bijna spectraal. Door al die voor-den-gek-houderij van élégance en chic en dansen en vroolijk-doen, zie je, dat de een maagpijn geeft, de ander hoofdpijn, dat Van Naghel denkt, hoe hij gisteren in de Kamer is uitgescholden, en Adolfine, hoe zij haar bruiloftspartijen maar half zoo grandioos zal opvoeren als Bertha...

Zij liet zich maar wiegen op zijne woorden en hij wist van geen einde; hij kon praten altijd door. Zijne moeder, zusters, nichtjes legden hem dikwijls het zwijgen op, liepen weg midden in zijne ontboezemingen, maar Z I J hield van hem, vond wel iets waars in zijne woorden, door zijn humbug heen. Hij had een blik op die menschen rondom hem, die haar verbaasde, maar die zij, eensklaps, niet heelemaal onjuist vond. Het was zeer zeker waar: de menschen waren niet natuurlijk en vroolijk, gewoon-weg. Zij waren daar bijeen, uit beleefdheid om Bertha en Van Naghel, maar eigenlijk was de een moê, de ander nijdig...

- Tante, zei Emilie, die aan den arm van Van Raven rondging. Heeft Paul u te pakken, dan laat hij u niet meer los...

Zij noemde haar jongsten oom bij den naam. Zij was wel een bekoorlijk meisje, al zag Paul geen drie mooie menschen bijeen, en naast haar was haar aanstaande van zulk een bleeke onbeduidendheid, dat men zich verwonderde, waarom ze hem genomen had. Zij was wat mager, maar had iets gratieus', ongewoons en oorspronkelijks in haar wazig wit japonnetje van fijn geplooide mousseline-de-soie; zij had een paar aardige oogen van een vreemd vonkelend

goudgrijs, als van een onbekenden edelsteen; het haar rossig, met goudgloed er in; een paar fijne sproetjes op haar matte tint van bleek blond meisje; zij had een lieven lach, een zachte stem, een lenigheid om lief te zijn en iets aardigs te zeggen, en vooral had zij een ingeboren distinctie en zoo, wit en glanzig, had zij iets - had men bijna gezegd - van een heel mooi albasten dingetje, of van een witte azalea in zonlicht; een lichtende blankheid, fijn en doorzichtig en blauwtjes dooraderd. Constance wist, dat zij een talent had, - meer dan meisjes-gewoon - voor schilderen, maar dat zij in haar drukke leven van uitgaand meisje nooit gelegenheid had gehad zich te ontwikkelen. En zij verwonderde zich over Van Raven, bleek, dun, stotterend, stamelend, correct en toch onhandig, met een scheeven schouder en drie haartjes van een snor in de lucht, werkzaam aan Buitenlandsche Zaken; uit eene familie, wier onvervalschte Hollandsche orthodoxe ge-strengheid zich ergerde aan veel in de Van Lowe's, de Van Naghels en vooral aan het Indische element der Ruyvenaers, maar die toch de dochter van den algemeen rijk gedachten minister van koloniën een geschikte partij voor haar zoon hadden geacht. Van Naghel,

Bertha, royaal, gaven een aardige toelage meê. En Constance, toen Emilie en Van Raven verder gingen, complimentjes makende aan de gasten, verwonderde zich tegen Paul:

- Zoû ze heusch van hem houden?

- Zij van hem?! Wel neen! Waarom ze dan trouwen... Dat is het mysterie. Noch Van Naghel, noch Bertha hebben het idee hun dochter aan den man te brengen - zooals Adolfine. Louise is driemaal gevraagd en wil niet. En waarom Emilietje - dat fijne, witte kindje, waar heusch wel iets aardigs in is - iets artistieks, iets delicaats, iets exquis en, ik zoû zeggen, bijna iets natuurlijks... dien peenplukker heeft genomen, die zoo een beetje Duitsch nadoet, omdat hij veertien dagen in Berlijn is geweest - zijn snor à la Kaiser in de lucht, zijn straffe militaire buigingen, die hij nog onhandig doet op den koop toe - ik kan het je niet zeggen... Bertha, die heel blij was toen Otto trouwde, heeft gehuild toen Emilietje dien vent woû aannemen. De kerel is zoo dom als mijn schoen... Nette sokjes, heb ik, vindt je niet? Ja, Cony, waarom de menschen soms trouwen met elkaâr! Adolfine en Saetzema, waarom? Ik vraag je, in Godsnaam, waarom? Otto met Francis, waarom! - Zij voelde, dat hij

op de lippen had: en jij met Van der Welcke, waarom? Maar hij zeide het niet, ging voort:

- Trouwen, dat is verschrikkelijk, vind ik. Elkander uitzoeken onder honderden, en dan zeggen: ik trouw met jou, ik leef met jou, ik slaap met jou, eet met jou, krijg kinderen met jou, word oud met jou, ga dood met jou: wil je? O God, Cony, hoe is het mogelijk, dat er getrouwd wordt. Het is altijd maar luk raak... Ik ril ervan als ik er aan denk...

- Paul, zeg me nu eens: wie zijn al die menschen...

Zij kende bijna niemand, van de kennissen: zoowat een zestig menschen, die zich verloren tusschen de veertig leden der familie. Het was nu de eerste keer, dat zij in Den Haag weêr 'uit' was en hoewel men zich veel aan haar had laten voorstellen, had zij weinig gesproken, de menschen weêr vergeten. Paul, in zijn element, legde haar uit hoe de menschen bij elkaâr waren gehaald, in welke côterie zij thuis hoorden: menschen, die elkaâr niet kenden of nooit zagen, of niet groetten al kenden zij elkaâr, op deze bruiloftspartij te samen gesleept omdat de eene familie de Van Naghels, en de andere de Van Ravens kende... Om al die elkaâr onbekende elementen, was de partij zeker zoo ge-

dwongen, hokten telkens de gesprekken, dwaalden de menschen, die niet dansten, doelloos om, zagen ze naar de dansenden met den vagen blik van een zich schikkend martelaarschap... Emilietje ging tusschen ze heen, heel lief, blank en diafaan; Van Raven achter zich, sprak zij met allen een woordje... Van Naghel en Bertha ook waren rustig druk als gastheer en gastvrouw, als menschen van de wereld, die dat kennen en het afdoen, zonder inspanning, eigenlijk denkende aan wat zij morgen te doen hebben... De leden der familie doken telkens te voorschijn tusschen de kennissen. En tusschen hen allen was het bewegelijkst: Dorine; zij had het heel druk, als altijd, liep zich in het zweet voor accessoires van den côtillon, danste niet, draafde maar... Paul noemde haar: het kameel...

Het was misschien vreemd, maar Constance, naast Paul, voelde zich tevreden, gelukkig... Zij had dit in jaren zoo niet meer bijgewoond, en zij voelde een rust en voldaanheid, dat zij te midden der haren was. Tranen welden telkens in hare oogen: zij wist niet waarom... Op die eerste familie-avonden bij mama had zij dat zwak voor familie nog niet zoo intens gevoeld, misschien omdat zij nog te schuchter geweest

was... O, hoe was het mogelijk geweest, dat zij die veertien eenzame jaren in Brussel had kunnen doormaken! In járen had zij alleen het weldadige van liefde, sympathie, vriendschap gevoeld voor haar kind: nu voelde zij voor hen allen... Door haar vloot weêr dat gevoel, dat mama zoo sterk had - eene warmte in zich, die zij als jaren gemist had, iets weeks en weldadigs van nu oud te kunnen worden, van nu zich te kunnen wijden aan haar kind, voortaan, te midden van een atmosfeer van vaderland en huisgezin... En zij dacht er niet aan, zij lette niet op, dat de familie, de kennissen haar in stilte bekeken, beoordeelden en veroordeelden.

- Het is een wufte vrouw, zei mevrouw Van Raven, de aanstaande schoonmoeder van Emilie tegen mevrouw Friesesteijn. Het is wel een bezoeking voor de Van Naghels, dat die zuster uit Brussel weêr is op komen dagen.

- Na veertien jaren, zei de oude dame scherp, belust op nieuws, op schandaal; na veertien jaren geeft ze gelegenheid weêr alle herinneringen van vroeger op te halen!

En mevrouw Friesesteijn vond het heerlijk, dat Constance dit deed.

- Ze heeft haar vader vermoord.

- Ik heb De Staffelaer nog gekend... Een heel achtenswaardig mensch.
- Ze is in al die jaren niet ontvangen geworden bij hare schoonouders.
- Ik hoor, dat ze zeer intrigeert om nu bij ze ontvangen te worden.
- Dat kind is niet van Van der Welcke.
- Neen, het kind is van een Italiaan.
- Het is eigenlijk een gemeene vrouw.
- Marie is de moeder, niet waar, haàr kan je niet kwalijk nemen...
- Maar de familie...
- Die had moeten verhinderen...
- Dat ze in Den Haag kwam.
- Dat zeg ik ook, mevrouw.
- Juist, dàt zeg ik ook.
- Ze leeft van het geld van haar schoonouders.
- Nu, de Van Lowe's hebben wat... van den vader.
- Niet veel.
- Neen, niet veel.
- Het is een heel ongelukkig huwelijk.
- Ja, en het kind krijgt een opvoeding, vreeselijk.
- Het kind doet wat het wil.
- Verbeeld u, mevrouw, het kind... heeft het huis gehuurd.

- Neen!
- Heusch!
- Wat een toestand: alles even onzedelijk!
- Waarom komt ze in Den Haag?
- Het verveelde haar in Brussel. En ze wil zich hier pousseeren, aan het Hof.
- Dat heb ik ook gehoord.
- Ja, dat is zoo... Oude relatie's, niet waar... De Van Naghels... Ze wil aan het Hof.
- O, maar de Van Naghels zullen wel zorgen, dat ze er niet komt.
- Ten minste, dàn doen ze verstandig.
- Wat een voorbeeld voor de jonge meisjes, die tante...
- U weet, dat De Staffelaer haar gevonden heeft... in de armen van Van der Welcke...

De oude dames fluisterden.

- Neen!!!
- Ja, heusch...
- Hij is ook een gemeen sujet...
- Ja, hij heeft een maîtresse in Brussel.
- Waren ze er maar gebleven...
- ...Wat doet tante Constance weêr erg select, zei Floortje tegen Dijkerhof.
- Ze blijft den heelen avond zitten naast Paul, antwoordde haar aanstaande.

- Niemand is natuurlijk goed genoeg voor haar.
- Nu... als je de vrouw van een diplomaat bent geweest...
- En nu barones Van der Welcke...
- Waarom zijn ze eigenlijk in Den Haag gekomen?
- Mama denkt, omdat ze bang is, dat als grootmama, die een vrouw van den dag is... sterft...
- Nu, wat dan?
- Wel, dat ze dan niet precies krijgt wat haar toekomt.
- Ach kom...
- Neen, ze vertrouwt ons niet.
- Maar daar is immers een testament, de wet.
- Ja maar, die kent ze niet, de Hollandsche wet. En om zeker te zijn van wat ze krijgt, wil ze er bij zijn... als grootmama sterft. Ze hebben schulden...
- En hij voert niets uit...
- Neen. In Brussel heeft hij wijn verkocht...
- Het is een nette boel, die familie van jou, al zijn ze baron en diplomaat.
- O maar, *wij* beschouwen ze niet als familie... Dat heeft mama uitdrukkelijk gezegd...
- ...Dus, zeide meneer Van Raven tegen

Van Naghel en Van Saetzema. U denkt, dat ze alleen hier zijn komen wonen...?

- Omdat ze het zeer eenzaam in Brussel hadden...

- Maar de familie?

- Was er niet voor. Ik heb zelf nog wel eens met mama Van Lowe gesproken, of zij niet beter zoû doen, niet aan te raden...

- En...

- Mama is moeder, niet waar. Constance is toch haar kind... We hebben allen toegegeven. En dan... is het al *zoo* lang geleden, dat...

- Ik moet zeggen, zei meneer Van Raven met bedoeling; het is heel *edel* van u allen...

- Ja... Van Naghel heeft het heel nobel beschouwd, zei Van Saetzema, zeer opziende tegen zijn zwager, minister, Excellentie, hem vleiende, houdende te vriend. En we hebben *allen* gedaan, zooals Van Naghel goed vond...

- Men weet toch nooit... zei Van Raven bedenkelijk. Maar... pardon... het is uw schoonzuster, en het is heel *edel,... heel* edel... van u...

...Twee tantes van Adeline hielden het blonde moedertje vast.

- Adelientje...

- Tante...

- Die nieuwe zuster van je... is die aardig?
- Is die lief?
- Ja, tante, heusch heel lief.
- Maar het is een onfatsoenlijke vrouw geweest...
- Ach tante...
- Ja, ja, ja, meisje, we weten er alles van... wees maar wat voorzichtig.
- En word niet dadelijk koek en ei.
- Je bent zoo onbedachtzaam, Adelientje.
- En Gerrit is zoo goedig.
- Passen jullie maar op!
- Zoo iemand kan hem kwaad doen... in zijn carrière.
- Ach tante, wat... als de Van Naghels hen ontvangen.
- Ja, maar het wordt erg afgekeurd in de Van Naghels...
- Het is toch hun zuster...!
- Iedereen heeft den mond vol over hen... Ze zeggen...
- Wat?
- Dat Constance geen kind is van... haar vader.
- Maar tante, dat is toch vreeslijk!
- Om de Van Lowe's allen zoo fatsoenlijk zijn, kan *zij* niet...

- Neen, kàn ze niet een dochter zijn...
- Van den ouden Van Lowe...
- Hoor eens, tante, dat is louter geklets!
- Adelientje!
- Ik wil er niet meer naar hooren, tante...

Neven en nichten van de Van Saetzema's, samen met de IJkstra's, familie van Cateau.

- Die Adolfine!
- Ze is woedend!
- Waarom?
- O, om allerlei redenen. Ten eerste, omdat de Van Naghels een soirée hebben gegeven, waarop de heele familie is genieerd.
- Neen, maar, dàt is dan toch ook...
- Dan, omdat Adolfine geen plaats heeft in haar huis een soirée te geven - waarop ze oók de familie zoû kunnen nieeren.
- Om de plaats, waarop ze zat, zoo even aan tafel...
- En om de getuigen van Emilietje; haar oom Van Naghel, de commissaris in Overijssel en Karel Van Lowe, terwijl zij zegt, dat Van Saetzema ouder is dan Karel, dus...
- En ook nog om het japonnetje van Emilie, omdat dat witte dingetje uit Brussel komt en drie-honderd francs kost...

- Wat die Van Naghel uit moet geven voor dat huwelijk...
- Neen, het is Bertha: het zijn de Van Lowe's, die gooien het geld altijd weg...
- Nu juist, dat zeg ik ook: Adolfine doet ook net of ze het heeft...
- Dat is omdat ze allen, die Van Lowe's, vergaan van hoogmoeds waanzin.
- Ja, sedert de vader gouverneur-generaal is geweest, zijn ze altijd ontapbaar geweest...
- Die oude mevrouw, dat is net een pauw.
- En Bertha dan met haar chique kennissen.
- En dan die mevrouw Van der Welcke... *Die* heeft een verleden! Maar doet ook nog altijd alsof ze de koningin is.
- En ze zijn maar van een heel eenvoudige familie: Van Lowe...
- Ja, ze zijn niets: de grootvader was kruidenier.
- Neen!!
- Wel ja!
- En die gekke Ernst dan, die altijd in de familie-papieren studeert of ze eigenlijk niet van adel zijn?
- Ja, *die* is gek!
- Au fond, zijn ze allemaal... een beetje gek.
- Ja, er loopt door ze allen een streepje.

- Nu, zeg maar een streep. En die loopt voort bij de Van Naghels...
- Adolfine is nog de beste...
- Maar ook hoogmoedswaanzin.
- Zeg... die mevrouw Van der Welcke... wat komt die hier eigenlijk doen?
- Nu, ze denkt, dat alles vergeten is... Er zijn vijftien jaren over heen. Ze is met Van der Welcke getrouwd...
- Maar *niet* voor de Hollandsche wet...
- Nu maar, dat kan ze over laten doen.
- Ja maar, ze zijn *niet* getrouwd voor de Hollandsche wet...
- Nu maar, dan vind *ik* ze niet getrouwd!
- *Niet* voor de Hòllandsche...
- Ja maar... Neen... Ja... Neen...

De soirée liep ten einde, de gasten vertrokken.

XVI

Den volgenden dag waren Emilie en Marianne van Naghel bezig in haar boudoir. Zij hadden een zitkamer samen en Louise, de oudste zuster, had er eene apart. Emilie was bezig waterverven van den wand te nemen.

- De kamer was zoo gezellig! zeide zij zacht en schoof de aquarellen samen.

Marianne begon plotseling te snikken. De kamer was geheel overhoop, omdat Emilie verzamelde wat het hare was en het behangselpapier kwam met vreemde, frissche onverschoten vierkante plekken te voorschijn.

- Waarom trouw je ook dien akeligen jongen! riep Marianne snikkende uit. Wij waren zoo pleizierig te zamen, wij leefden met elkaâr... Als je trouwt heb ik niemand meer en het kan me niet schelen op nieuw mijn kamer te arrangeeren.

Emilie had een vagen blik van te staren in een vage toekomst.

- Kom Marianne - ik blijf in Den Haag...

- Neen, ik heb je al verloren! snikte Marianne driftig voort. Wat heb je in dien jongen gezien, wat heb je in dien jongen gezien?

Zij omhelsde hare zuster woest tegen zich aan en dwong:

- Zeg het dan... Wat heb je in dien jongen gezien?

- In... Eduard? Ik hoû van hem...

- Zoo? zei Marianne. Is het dan dàt alleen maar... hoûen van een man... liefde...

Een meid kwam binnen.

- Freule, daar is een koffer uit Brussel... met uw japonnen. Mevrouw vraagt of die

dadelijk naar boven kan worden gebracht, om geen rommel beneden te hebben.

- Ja, breng maar boven.

Marianne was zenuwachtig in een stoel gezonken, sloot de oogen. Zij was zeer zenuwachtig, terwijl Emilie vreemd kalm doozen, portretten, bibelots schikte bij elkaâr.

- Emilie, zei Marianne gelaten; wat maak je een rommel!
- Wacht maar... ik neem alles weg.
- Ja juist... dat is het... alles gaat weg, alles gaat weg!
- Marianne, toe, hoû je toch goed.

Twee meiden zeulden een koffer aan.

- Waar, freule?
- Laat maar op de gang.

Bertha kwam boven.

- Dadelijk uitpakken, Emilie, anders kreukt het...
- Zoû dat mijn bruidsjapon zijn?
- Ik denk het van wel...
- Dan maar op mijn bed.
- Neen hangen, in mijn garderobe...

De meiden openden den koffer; haalden doozen te voorschijn... Een derde meid kwam aan.

- Een kwitantie van Van der Laan, mevrouw.

- Marianne, daar is mijn sleutelmandje: betaal even... Zes-enzestig gulden.

De twee studenten kwamen boven.

- Ongezellige boel tegenwoordig, zei Frans. Je vindt nooit iemand in den salon, als je thuis komt. Het is òf partij, òf rommel.

- God, wat ziet jullie kamer er uit!

- Wacht, wil ik meê uitpakken?

- Mevrouw, ik versta niets van wat de baboe zegt van de jonge mevrouw...

- Mau apa, Alima?

- Njonja moeda vraagt of njonja besar even boven komt, zei de baboe in het Maleisch.

- Ja, ik kom dadelijk.

- Wat doen jullie hier? riep Marietje aan de deur. Mama, is Emilie's japon gekomen? Mag ik zien?

- Mevrouw, daar is de oude mevrouw en mevrouw Van der Welcke... Vragen of de dames in den salon wachten?

- Oma! gilde Frans naar beneden.

- Wacht, zei Henri, de trap afrennende. Ik zal oma en tante halen...

Marianne begon te snikken.

- Mijn God, wat is er nu, Marianne? riep Bertha.

- Ik word gek! riep Marianne.

Emilie zoende haar.

De oude mevrouw Van Lowe kwam langzaam de trap op, galant geleid door haar kleinzoon, tegemoet gekomen door haar anderen kleinzoon.

- Oma, de bruidsjapon van Emilie is gekomen en ze moet hem passen! riep Marietje opgewonden.

- Ben ik niet te veel? vroeg Constance.

- Neen, Constance! riep Bertha. Zeker niet. Kom binnen.

Van boudoir en slaapkamer stonden alle deuren open. Louise was binnengekomen - meestal hield zij zich buiten de druktes - en zij plooide met Bertha en de kamenier de witte japon uit, die de geheele kamer plotseling vulde met een sneeuwschitterende blankheid...

- Wat is er, baboe? vroeg mevrouw Van Lowe.

- Njonja moeda vraagt of njonja besar even boven komt, herhaalde de baboe. Maar als de Kandjeng njonja besar misschien zoû kunnen komen... voegde zij er aan toe, de titels op elkaâr stapelend uit eerbied voor de oude mevrouw, die de njonja besar Bogor was geweest.

- Dan zal ik maar even gaan, zei de oude mevrouw. Constance, kom je meê...

Heel langzaam, een beetje moê van de trappen, ging de oude mevrouw de treden op, hare hand aan de leuning. Constance volgde haar. Op de bovenverdieping tochtte het met plotselinge waai; deuren sloegen.

- Baboe... staat er een venster open?

De baboe liep onbenullig rond, nog niet wetende van Hollandsche deuren en vensters.

In een zitkamer was Francis, Otto's vrouw, met de twee kinderen.

- Maar Francis, heb je het raam open!

- O, grootmama, ik stikte!

- Baboe, doe dadelijk het raam dicht! Francis, hoe is het mogelijk...

- Kan niet, Kandjeng! zuchtte de baboe, met de kracht van een mug drukkende op de knoppen van het solide Hollandsche venster.

Constance hielp haar, drukte het venster neér.

- Hier is tante Constance, die komt kennis met je maken, Francis... Maar Francis, ben je in sarong en kabaai!

- Mag dat niet, oma... Dag tante.

- Kind, hoe ben je in vier jaar zoo ver-Indiescht! riep de oude mevrouw zoo boos, als Constance haar zich niet herinnerde. Hoe is het mogelijk, hoe is het mogelijk! Ben je Hol-

land vergeten? In Maart, het raam open, in een vliegende tocht, met je twee kinderen, jij in sarong en kabaai en Huig in een hemdje. Wil je jezelve en de kinderen vermoorden? Baboe, trek sinjo een baadje aan! Francis, Francis, ik ben jaren in Indië geweest, maar ik was zelfs in Indië bijna altijd gekleed, en toen ik in Holland terugkwam, was ik Holland niet zoo vergeten, als jij, een geheel Hollandsch vrouwtje, in vier jaren vergeten bent!

De oude vrouw had al zelve het kind op den schoot genomen en kleedde het warmer.

- Grootmama, wat brom je... Zeg liever eens aan de keukenmeid, dat ze de boeboer van Ottelientje beter maakt; die stijfsel kan het kind niet eten... En ze heeft aan baboe verteld, dat ze geen tijd had andere te maken... Het heele huis is dol, omdat Emilie trouwt. We kunnen heusch niet blijven, bij papa en mama, hier op die bovenverdieping.

- Francis, verkleed je eerst: anders word ik ernstig boos...

- Allah dan toch, grootmama! riep Francis geërgerd, maar toen Constance haar ook raadde, wierp zij een peignoir over haar sarong en kabaai heen, en bleef zoo, de bloote voeten in muiltjes.

- Geen wonder als je altijd ziek bent! bromde grootmama, nog bezig met het kind,

- Ach, tante Constance, kan u niet even naar de keuken gaan en aan de keukenmeid zeggen, dat Ottelientje andere boeboer moet hebben...

- Lieve Francis, lachte Constance; de keukenmeid heeft mij nog nooit gezien, en ik haar niet en als ik in haar keuken kwam en over die boeboer sprak, zoû ze mij gedecideerd de deur wijzen...

- Wat een boel dan toch hier in Holland! riep Francis. Mijn kind gaat dood van den honger!

- Ik wil wel even naar mama gaan...

- Ja, toe, wil u?

Constance ging. In het boudoir stond voor een grooten spiegel Emilie in haar bruidsjapon. Het zware witte satijn verpletterde haar, stond haar hard en wreed, nu zij ongekapt was, er moê en bleek uitzag...

- Het lijf zit slecht... Het moet in Godsnaam terug naar Brussel, zei Bertha.

- Ellèndig! zei Emilie en het woord was bijna een vloek tusschen hare lippen.

- Marianne, schrijf jij den brief er bij... Ik zal er de spelden bijsteken... Of neen ik

zal liever zelf schrijven... Constance, zie toch eens!

- Het plooit hier, zei Constance. Maar het is niet erg... Durf je het niet hier laten veranderen?

- Daar betaal ik nu waarachtig... begon Bertha, maar zij hield zich in en zeide niet hoeveel... En dan zit het nog slecht!

- Bertha, Francis zendt me naar je...

- Waarom?

- Er is een kleine moeilijkheid met de boeboer van Ottelientje.

- Ik kom, zei Bertha doodmoê.

De kamenier, den sleep van Emilie in de handen, volgde haar in de slaapkamer; Marianne en Constance bleven alleen. Constance zag, dat Marianne schreide.

- Wat is er, kind?

- O, tante...

- Wat is er?

- Is het leven heusch waard, zoo veel drukte en omslag te maken! Trouwen, je boel verhuizen, dansen, diners geven, soirées, japonnen bestellen, die slecht zitten en honderden kosten, ziek zijn, kinderen hebben, boeboer eten... tante is het heusch alles de moeite waard?

- Kind, het is of ik Paul hoor!

- O, neen, ik heb Pauls welsprekendheid niet. Maar ik stik er in, het zit me tot hier en ik voel me dood-, dood-, dood-ongelukkig!

- Marianne!

Het jonge meisje, plotseling, barstte in een zenuwsnikken uit en wierp zich in de armen van Constance. Om haar heen was de kamer één rommel, de deuren stonden open...

- Marianne, ik zal de deuren sluiten...

- Neen, tante, laat maar en blijf even bij mij! Ik kan niet meer, ik kan niet meer! Ik ben zoo moê van dien omslag, van die noodelooze drukte, van die soirée gisteren, van die tableaux-vivants, van die nijdigheden van Floortje, van die hatelijkheden van tante Adolfine, ik ben moê, moê, moê van alles... Ik kan niet meer, tante... Ik hoû zoo veel van Emilie, altijd zijn we samen geweest, het was zoo lief, zoo gezellig... en nu, in eens, trouwt ze, met dien lammen jongen, en nu neemt ze haar aquarellen weg, en nu is het gedaan, en nu is àlles weg, nu is alles weg! En Henri, hij is er ook zoo akelig om; hij houdt net als ik dol van Emilie en begrijpt ook niet, waarom ze het doet... Ze heeft het hier goed, papa en mama en iedereen houdt van haar, we hadden zoo een lief leventje, al was het wat

druk en al hoû ik niet van dat eeuwige uitgaan, maar nu, nu is alles weg, nu is àlles weg! Ik heb gisteren met Henri zitten huilen, en op de soirée moesten wij vroolijk zijn en iedereen dacht, dat hij vroolijk was, de vroolijke student, en de jongen was er zoo treurig om, en gisteren moest ik in dat tableau-vivant meêdoen, en Floortje was allerhatelijkst en Henri met Frans haddenimmers een dialoog, en de jongen kon niet en ik vroeg u, tante, waarom toch, waarom toch al die ellende, als we zoo pret-tig samen waren! En waarom trouwt Emilie nu met dien lammen jongen, met dien lammen jongen!

Zij balde hare vuisten en, door haar snikken, begon zij in eens luidkeels te lachen.

- Ach tante... ha-ha...! ach tante...! Let er toch niet op, wat ik zeg! Ik ben dol, ik ben dol, maar ze maken me ook dol: mama, de jongens, de meiden, de baboe, Francis en de kinderen: het is altijd net een draaimolen? Ha-ha... heeft u ooit zoo een drukte gezien als bij ons in huis...

Zij snikte nu en lachte tegelijkertijd en plotseling bedacht zij, dat zij zich te veel had geuit tegen een vreemde tante en dat mama niet hield van die spontane ontboezemingen

tegen vreemden - en, omdat zij zich herstellen wilde, vroeg zij, in eens deftiger:

- Heeft u zich gisteren nog al geamuzeerd, tante Constance?

- Ja Marianne, ik vond het heel prettig zoo bij jullie allen terug te zijn...

- Vindt u Brussel niet prettiger dan Den Haag?

- Wij hadden het zoo stil in Brussel, den laatsten tijd...

- Rome, dat zoû ik wel gaarne willen zien...

- Ja, Rome is heel mooi...

Nu zwegen zij stil en zij voelden beiden, dat verledene dingen haar scheidden, de nieuwe, vreemde tante, die terug was gekomen, uit het verleden, en het jonge meisje, dat plotseling bang was er voor.

En zonder dat Marianne begreep, waarom, smachtte zij dwars door die schichtige vrees heen:

- O... een geluk... een groot geluk... dat me heelemaal vult!! Geen diners meer en japonnen en omslag om niets, maar... een geluk... een groot geluk...!!

Zij voelde zoo vreemd, duizelig... maar zij vond nog kracht om te zeggen:

- Het is jammer, dat u zoo lang van ons weg is geweest... Wij zouden àltijd veel van

u... en oom... gehouden hebben... maar nu... zijn u beiden... nog zoo vreemd... voor ons allen...

- Ja... antwoordde Constance, heel moê, en zij begreep niet waarom zij zich plotseling heel treurig voelde - alsof het toch... voor allerlei dingen... niet goed was geweest, dat zij terug was gekomen - en als zoû zij een vreemde blijven, altijd, ook al voelde zij het groote gevoel, voor wie waren de haren, verwant...

- ...Een geluk... een groot geluk! verlangde Marianne nog, zachtjes, en zij perste met de handen haar borst, als benauwd van hare vreemde smachting...

XVII

De meubels uit Brussel waren gekomen en Constance vond het een genot haar huis bij de Boschjes in orde te maken. Zij had nooit gedacht zoo gelukkig te kunnen zijn, louter om hare terugkomst in een vaderland en een familie-kring. Het was April, maar het was nog winter: een kille, natte winter, die als nooit uitgeregend was; boven de Boschjes en de Kerkhoflaan zwollen de zware wolken eeuwig

aan, kwamen zij altijd als aangevaren uit een geheimzinnig wolkenrijk, smeerden zij over de luchten al de droefgeestige tinten van de hemelen der lage landen, waren zij eeuwig als een mooie weemoed van loodkleur en grauwend lila, met de koperen gloeiïngen soms van een licht, dat altijd zwijmde en nooit overwon en maar even koperde tusschen het grauw; en de eeuwige regens kletsten neêr, de eeuwige wind huilde door de naakte boomen; de eeuwige wolken verschoven en ijlden voort op den stormvlaag, als was het daarboven een eeuwige strijd: een wolkleven, waarvan de menschen niet wisten. Het was eene melancholie van iederen dag, en toch, vreemd, deed ze Constance weldadig aan, glimlachte zij tegen de grauwende wolken, - de wolken van lila met koper doorgloeid, of een verre brand scheen door een neveling van water -; en haar huis was haar lief in zeer korten tijd en zij was blijde daar te wonen. Addy ging nog niet naar school, maar hij werkte hard, om in Juli te doen zijn examen voor de tweede klasse van het Gymnazium. Hij nam eenige privaatlessen en werkte verder met ijver, in zijne kamer, die, uitgebouwd, met een boograam en een leien spitsje, hij weidsch noemde zijn torenkamer. Hij had Con-

stance geholpen met hare inrichting; hij had Van der Welcke geholpen met diens kamer, en nu werkte hij en sliep hij tusschen de kamers van zijn ouders - en scheidde hen, en vereende hen, ieder oogenblik, dat het noodig was... Vreemd was dat familie-leven in dat kleine huis, waar de ouders, om wrok en grief, opgestapeld in jaren, elkander bijna het minste woord niet zeiden - zelfs niet zwegen tegenover elkaâr - zonder eene spanning op hun beider gezicht en in hun beider ziel; - waar ieder détail van het huiselijk leven, een meubel geplaatst, een deur open of dicht, aanstonds gaf eene disharmonie, die de spanning tot ergernis maakte. Het bittere woord viel er om het allerminste; het verwijt werd dadelijk geuit; de wrok stroomde over telkens. En daartusschen bleef het kind, als aangebeden door beiden, met een ijverzucht op elkaâr, die hunne aanbidding bijna ziekelijk maakte, beiden tegelijkertijd hopende, dat het kind nu spreken zoû tot hem of tot haar, en zijne liefkoozing geven zoû aan haar of aan hem - en, zoo die hoop werd teleurgesteld, dadelijk den blik afgewend, de jaloezie zonder zelfbeheersching, een nerveus leed, dat zoû ziek kunnen maken... En het kind, - het kind hunner liefde nog -

was, als door een wonder, dat een genade was geworden en een medelijden, door deze eeuwige disharmonie misschien alleen wat ouder, om zijne jaren, dan hij anders geweest ware; was misschien alleen wat ernstiger geworden, en had zich al zoo heel jong gevoeld bemiddelaar; had een paar jaar ouder - dertien nu - die bemiddeling, bijna onbewust, zich gesteld tot een taak en als plicht aangenomen - heel diep alleen in zijn kinderhart de weemoed, dat het zoo was, omdat hij van beiden zijn ouders hield. Aan tafel, aan de beide malen, sprak het kind, en de beide ouders glimlachten, hoewel zij vermeden elkander aan te zien - hoewel, tot elkaâr, hunne woorden wreed neêrvielen, en erbarmingloos koel. Na het lunch was het dan altijd:

- Addy, wat doe je van middag?
- Ik moet werken, mama.
- Ga je niet met me uit?
- Om drie uur dan, mama...

Na het diner was het:

- Addy, mijn jongen, wat doe je van avond?
- Ik moet werken, papa.
- Ga je niet eerst met me fietsen?
- Een uurtje, niet langer, papa...

En het was altijd of de ouders, onverstandig

bijna, het kind af hielden van te werken, gelukkig maar als het zat bij hem of bij haar, liep met haar of fietste met hem... Het waren als gunsten, die hij verleende en hij verleende ze niet als een bedorven kind; hij verleende ze als een man: hij verdeelde stelselmatig zijn kostbaren tijd tusschen zijn werk en zijn vader en zijn moeder, ze vol geweten gevende ieder wat toekwam. In Constance was er dan een lichtjes glimlachende trots als over een behaalde overwinning, als het kind 's middags meê met haar ging, als het naast haar liep, niet groot voor zijne jaren, maar een breed stevig ventje, met zijn ernstig gezicht, zijn vierkante schouders, zijn mooie kuiten.

- Addy, moet je nu altijd dien hoed opzetten?

Om haar dan pleizier te doen, zette hij zijn Boerenhoed niet op, maar een rond dopje, om netjes te loopen naast mama. En zij ontspande zich, zij praatte met hem en hij lachte terug, en zij kon juist zijn arm nemen en liep klaarduidelijk trotsch aan den arm van haar kleinen zoon. Paul zei altijd, dat zij met hem vrijde... Van der Welcke dan, doelloos in huis, ging uit, ging naar de Witte, zocht oude kennissen op - jongelui van vroeger, maar nu meerendeel deftige mannen, in betrekkingen van aanzien -

en hij gevoelde zich niet meer bij hen thuis, ook al spraken zij over vroeger, Leiden, de jonge dwaasheden, de jonge jaren. Hij voelde dan, bij die mannen in betrekkingen van aanzien, dat zijn leven verknoeid was, door een onherroepelijke fout. En mistroostig kwam hij thuis, uit de Witte, of van de Plaats, en, aan tafel, was hij wat somber, totdat Addy hem wist op te wekken. Dan, wat helder kijkende met zijn opgeloken, jong blauwe oogen, na tafel, vroeg Van der Welcke:

- Addy, mijn jongen, wat doe je van avond? zooals men vraagt aan iemand, die volwassen is en afspraken maakt, of plannen heeft - en het kind antwoordde:

- Ik moet werken, papa...

- Ga je niet eerst met me fietsen?

- Een uurtje, niet langer, papa...

Dan straalde het gezicht van Van der Welcke en Constance bedacht, dat zij alleen zoû zijn, geheel alleen, droefgeestig in huis, terwijl de avond donkerde. Maar de fietsen werden te voorschijn gehaald en als twee kameraden ‘spurtten’ zij weg, Van der Welcke eensklaps verjeugdigd, verhelderd, beiden, vader en zoon, niet groot, maar goed gebouwd, stevig en toch fijn, hunne beider gezichten onder de gelijke

petten treffend gelijkende op elkaâr in die wat breeden snit: de kleine neus, de mooie mond, de vierkante kin, het haar kort van kroes, en de oogen, blij blauw, voor zich spiedende uit over de wegen der Boschjes, die zij, wielerende, verslonden; en zij waren als twee broêrs, zij praatten als twee vrienden, en, zooals Constance dien middag, ontspande Van der Welcke des avonds zich, zich voelende, o, zoo jong en gelukkig om zijn zoon-vriend. Thuis gekomen, dronk Addy dan nog even thee bij mama en ging dan in de torenkamer, werken. En dan had Van der Welcke altijd een voorwendsel, net een schooljongen, om bij zijn zoon te gaan zitten, in plaats van te blijven in zijn rookkamertje.

- Addy, mijn kachel is uit en het is de moeite niet waard hem weêr aan te laten maken; hinder ik je, als ik hier zit?

- Neen, papa...

Of:

- Addy, die ellendige wind staat net op mijn raam, en het tocht, het tocht in mijn kamer...

- Nu, kom dan maar hier, papa...

Het kind was nooit dupe, maar heel ernstig bleef het, en werkte door... En Van der

Welcke, met een cigarette en een boek, zette zich stilletjes in den gemakkelijken stoel, den eenigen van het jongenskamertje, en rookte, en zag naar zijn zoon. Het kind, eenvoudig, volhardend, werkte door... Hij is een ijverig baasje, dacht Van der Welcke, en hij dorst zich nauwlijks bewegen, uit vrees Addy te hinderen. Hij zal er wel komen, van den zomer, al was hij ten achteren... In Brussel ging het ook niet meer, met dien externe gouverneur... Het is maar goed, dat de jongen in Holland is gekomen... Hij zal er wel komen, hij zal er wel komen... Vier jaar op het Gymnazium, en dan Leiden... en dan moet hij in de diplomatie... Het is gelukkig, dat Constance er niets op tegen zal hebben... Maar zal hijzelve willen? Ik zoû het toch gaarne zien... mijn zoon, in de carrière, die ikzelf... Het is toch beroerd geweest, het is toch beroerd geweest... Enfin, zonder Constance, had ik Addy niet... mijn jongen. En papa zal het ook gaarne zien, als hij gaat in de diplomatie... Hij beviel aan papa: ik heb het dadelijk gezien... Hij zal geld hebben later; papa en mama zijn kras... maar hij, hij zal geld hebben, later... Kijk dien jongen werken... Hij is ook zoo ernstig, arme kerel,

door dat beroerde leven in huis... Toch houdt hij van ons... Kijk hem werken... Ik heb nooit zoo gewerkt... Hij heeft dat van zijn grootvader: ook dat serieuze... Hij gaat zoo recht op zijn doel af... Ik ben altijd meer oppervlakkig geweest, meer jong ook... Dat arme kind, hij kent geen jeugd... Hij zal nooit jong zijn, nooit dol zijn... Misschien, wie weet, later in Leiden... zal hij misschien wel eens dol worden, goed dol. Ik wensch het hem toe, ik wensch het hem toe, mijn jongen, mijn kerel... Ja, wat zoû hij van zijn ouders denken... Hij weet, dat zijn moeder getrouwd is geweest voor ze met zijn vader trouwde... maar wat weet hij verder... wat denkt hij? Zoû hij ons al oordeelen, mijn jongen?... Zoû hij ons later veroordeelen? Ach, mijn kind, mijn kind, gooi je leven nooit weg voor een vrouw... Maar het was een zaak van eer, mijn vader wilde het... Ach, mijn kind, moge het jou nooit gebeuren! Maar het zal je niet gebeuren, mijn jongen... Hij heeft zoo iets, dat je ziet, dat hem zoo iets niet gebeuren zal... Hij zal ver komen, dat zal je zien... Wat heeft hij van mij en wat van Constance... Het is moeilijk, die erfelijkheidskwestie... Ik denk er altijd aan, als ik zoo

naar hem kijk... Hij lijkt op mij, fyziek... Die ernst, dat is van zijn grootvader... Wat heeft hij nu van de Van Lowe's... Misschien, dat tintje melancho-lie, dat hij soms heeft... Maar hij is een Van der Welcke, hij is heelemaal een Van der Welcke... Vreemd evenwicht heeft die jongen... Wat hard en stroef is in papa... is zoo verzacht in hem... Dat is misschien van de Van Lowe's... Zoo maar kijken naar hem, terwijl die werkt... Constance weet niet, dat ik hier zit... Ze denkt, dat we allen apart zitten, ieder in onze eigen kamer... Hoe houdt de jongen het uit, zoo lang achtereen te werken... Wat werkt hij toch: Grieksch? Ja, Grieksch... ik zie de letters... Ik stond altijd honderd maal op; een vlieg leidde mij af, en ik heb nooit eigenlijk gestudeerd, ik pompte het me in, alles twee weken voor mijn examen, geholpen door Max Brauws... Brauws...! Waar zoû de vent nu zitten... Ach, je oude vrienden... Ik kòn niet studeeren... zonder Max Brauws was ik er nooit gekomen... Ja, waar zoû de vent nu zitten... Maar *hij* studeert met een rust, een ijver... Hij is een aardige jongen... Ach, als hij maar wat meer jeugd had, wat vroolijke jeugd om zich heen... Als het hem maar niet

knakt voor later, die ernstige kinderjaren, tusschen zijn ouders, die altijd kibbelen... Ik hoû me soms in, voor hem... Maar het gaat niet, het gaat niet... God, kerel, wat zit je te werken!! Ik denk, dat ik hem even wat vraag... Of neen, ik zal het toch maar niet doen: dan trekt hij zoo ernstig zijn voorhoofd samen, als ben ik het kind, dat hem hindert, en als is hij de papa... Kom, ik steek nog een cigarette op...

En Van der Welcke, door de wolkjes heen van zijn vierde cigarette, zag naar den rug van het kind. In het licht van de lamp op tafel boog zich zijn jonge krulkop over zijn boeken en schriften heen, met een aandacht als waren de Grieksche werkwoorden des werelds heil, en onder zijn stoel zag Van der Welcke de donkere kous-kuiten krampachtig samengeklemd, als wijdde Addy zich aan de werkwoorden met iedere zenuw en spier...

En Van der Welcke, wat zenuwachtig, om zooveel rust, stilte, ernst, twee uren lang, werd jaloersch van de werkwoorden en, eindelijk opstaande, zich niet inhoudende meer, zeide hij plotseling met zijn hand op Addy's schouder, en wat vaderlijkheid in zijn stem, die toch aarzelde...

- Werk je niet te lang achtereen, mijn jongen...

XVIII

Of dan zeide Constance, na den eten:

- Ik ga naar oma: breng je me even, Addy...

Maar hij was heel rechtvaardig: het was de beurt van papa...

- Moesje, ik heb van middag met je gewandeld.

- Nu, wat geeft dat?

- Ik ga nu wat fietsen met papa.

Dan werd zij bleek van jalouzie.

- Zoo, meet je zoo je gunsten af?

Hij gaf haar een zoen, maar zij boudeerde, zeide, dat zij dan wel alleen zoû gaan, met den Scheveningschen tram, die bracht haar voor het huis van oma.

Maar hij trok haar op zijn kleine knieën.

- Laten we dan eerst wat vrijen...

- Neen, laat me nu maar...

Maar hij hield haar vast en zoende haar met heele kleine vlugge zoentjes.

- Laat nu Addy, ik wil niet...

Maar hij zoende haar dan met een regen

van vlugge zoentjes, die haar kriebelden, tot zij glimlachte...

- Kijk nu weêr lief!

- Neen, ik wil niet.

- Kom, kijk nu weêr eens lief!

- Neen, ik wil niet lief kijken...

Maar zij lachte al, begreep, dat hare jalouzie heusch te dol was...

Van der Welcke dan, na den eten, was blij, dat het zijne beurt was. Somber teruggekomen van de Plaats, had Addy hem aan tafel opgevroolijkt... Soms zelfs was Addy heel dol. Dan wilde hij ravotten met zijn vader en Van der Welcke wilde wel, tot Addy een plekje uitvond tusschen papa's vest en zijn broek, waar hij heel gevoelig was en hij hem kriebelde, dol, daar, op dat plekje.

- Addy, schei uit! riep Van der Welcke dan, vaderlijk doende, eerbied willende opwekken.

Maar Addy, dol, pakte papa om zijn middel, kietelde hem op het gevoelige plekje.

- Addy, ik geef je een pak ransel!

En Van der Welcke wrong zich, zenuwachtig, liep dol door de kamer, liep de kamer uit, achtervolgd door zijn demon.

- Addy, als je niet uitscheidt, krijg je een pak slaag, dat je...

Maar de jongen was niet meer te houden en Van der Welcke, om het plekje, deed laagheden, smeekte, kreeg al een dollach als Addy er maar naar wees.

- Addy... wees toch niet zoo flauw! riep Constance van uit den salon.

Dan rende hij naar zijn moeder.

- Zoo, ben je weêr jaloersch... Willen we dan wat vrijen?

Maar zijn vader riep hem, verwijtend.

- Kom Addy, laten we nu wat fietsen...

En hij was als een jonge hond, liep van de een naar den ander, sprong eindelijk gek op zijn wiel en Constance, heimelijk, zag hem na, spurtende Van der Welcke voorbij; voorover op zijn wiel, trappende als een razende...

Dan was zij gelukkig, omdat hij vroolijk was, als een kind.

Emilie was een paar dagen getrouwd, toen Addy zei, aan tafel:

- Ik heb van middag gewandeld met Henri van Naghel en zijn vriend Kees Hijdrecht.

- Maar Addy, zei Constance, zeer prikkelbaar dien dag. Wat wandel je toch met die jongens? Vinden ze het zoo amuzant met jou te wandelen? Waarom ga je liever niet eens naar de jongens van tante Adolfine... Die zijn van je leeftijd.

- Nu, ik kan wel begrijpen, dat Addy meer gesteld is op Henri... liet Van der Welcke zich, ongelukkig, ontraden.

- Waarom? vroeg zij dadelijk nerveus.

Hij wilde een strijd vermijden, was somtijds wel redelijker dan zij, zeide alleen:

- Ach, ze zijn wat ruw...

- Het zoû wel een wonder zijn, kijfde zij dadelijk; als jij eens wat goeds zag in het huis van Van Saetzema.

Hij keek met groote oogen op; zijn mooie jong blauwe oogen.

- Maar Constance...

- Ja, je hakt altijd op Adolfine, op haar man, op haar huis, op haar kinderen...

- Maar Constance, ik zeg nooit iets van ze...

- Dat is niet waar!

- Ik verzeker je!

- Dat is *niet* waar! Verleden vondt je hun huis burgerlijk; eergisteren zei je nog, dat Van Saetzema er uitzag als een boer.

- Maar jij zei zelf... toen met de bruiloft van Emilie...

- Het is niet waar, ik heb niets gezegd. Ik zeg je eens voor al: ik kan niet velen, dat je altijd hakt op een zuster van me en op haar huis. Nu zijn het de jongens, die wat ruw zijn...

- Zoo, zoû jij dan gaarne zien, dat onze jongen zoo was?

- Ik vind het dol, dat Addy altijd loopt met studenten. De jongens Van Saetzema zijn heel aardig en van zijn leeftijd...

- En ik vind het drie onhebbelijke lummels...

- Henri, ik verbied je voortaan in mijn prezentie op mijn familie te vitten!

- Zeg, verbied jij je knecht!

- Ja, ik *wil* het niet hebben...

Maar hij smeet zijn servet neêr, stond op, verliet de kamer plotseling driftig... Addy zat stil voor zich te kijken, speelde met zijn vork.

- Papa heeft onhebbelijke manieren...! Te smijten met zijn servet, te smijten met de deur... dat kan een kwâjongen ook! zeide zij boos, nerveus, onbewust, als om Addy te treiteren.

Hij fronste zijn voorhoofd, zeide niets.

- Ik ben in *mijn* ouders huis ten minste nooit gewend geweest aan die lompheid!

Plotseling balde hij zijn kleine vuist, en sloeg er meê op tafel, dat de glazen rinkelden.

- En nu is u *stil* over papa!

Hij zag haar streng aan, met zijn plotseling harde blauwe oogen, een frons in zijn voorhoofd.

Zij schrikte en stiet haar glas om... Toen begon zij zachtjes te weenen.

Hij liet haar, enkele minuten. Zij weende, zij snikte, beet op haar zakdoek. Toen stond hij op, liep de tafel om, omhelsde haar heel zacht.

- Je praat... lief... tegen je moeder!

Hij zweeg.

- Het is een mooie toon, die je tegen je moeder aanslaat!

Hij lichtte haar gezicht bij de kin naar zich op.

- Foei! wat kan je weêr boos zijn! bestrafte hij. En brommen... En mopperen... En kibbelen... En zenuwachtig zijn... En haaiebaaien! Is dat nu gezellig eten?

Zij verborg haar gezicht aan zijn borst, in zijn armen. Hij streelde haar over het haar.

- Kom moesje... wees nu kalm. Het is immers niets...
- Ja, maar papa moet niet zoo hakken op tante Adolfine...
- En u moet niet hakken op papa... Wat heeft papa nu gezegd?
- Dat de jongens van tante Adolfine...
- Ruw waren... Vindt u ze dan jonge-meisjes?

- Neen.
- Nu dan... Wat anders?
- Ik vind het niet goed, dat je met die oudere studenten loopt, Addy...
- Daar kan je dan rustig met me over praten, maar dat is geen reden om zoo te vechten... Ik kan nu niet meer eten.
- Hè, Addy... en ik heb juist...
- Wat?
- Appelpodding met wijnsaus...
- Nu, bewaar die dan maar voor morgen.
- Toe, eet er nu een stukje van. Je houdt er juist van.
- Ja maar, ik kan niet eten als je zoo bromt. Het zit me tot hier.

Hij wees op zijn keel.

- Eet nu een stukje, streelde zij.
- Als je heel lief bent.
- Geef me een zoen.
- Maar heel lief zijn...

Zij lachten tegen elkaâr, hij veegde zacht hare tranen af.

- Nu moest je eens zien hoe je er weêr uitzag... met die roode oogen! zei hij.

Hij ging zitten. Zij belde. De meid bracht de podding binnen, niet al te verwonderd, dat meneer al weg was.

- En is er kaas... voor papa? vroeg hij.

De meid bracht de kaas, hij sneed een stuk gruyère, legde dat met boter en beschuit op een bord, schonk een glas wijn in...

- Addy...

- Even wachten, zeide hij.

En hij ging naar boven met de kaas en den wijn.

Van der Welcke, nijdig, zat in de rookkamer.

- Hier is je dessert, vader... Je houdt immers niet van appelpodding?

- Ach, ik heb geen lust...

- Nu niet bokkig doen... Eet nu je dessert.

- Ik kan niet eten, als mama...

- Ze heeft al weêr berouw, ze is zenuwachtig. Praat er nu maar niet meer over.

- *Ik, ik* praat niet!

- Neen maar... soeda nu maar weêr, als tante Ruyvenaer zegt. Zal u nu uw kaas eten? Straks gaan we fietsen...

Hij ging.

- Ik zit hier net een stout kind, dacht Van der Welcke; met mijn dessertje. Die gekke jongen...

En hij at zijn stukje kaas en lachte... Beneden had Constance een stuk podding gelegd op Addy's bord. Hij at langzaam. Zij zag hem

tevreden aan, omdat hij het lekker vond.

- Als je nu niet zoo was uitgevallen, zeide hij; had ik je wat verteld... van Henri.
- Wat dan?
- Die jongen wordt ziek...
- Waarom?
- Hij is zoo akelig, omdat Emilie getrouwd is, dat hij er ziek van is... Kees Hijdrecht werd boos en zei: ben jij dan verliefd op je zuster... En toen ging Henri bijna huilen, student als die is. Neen, verliefd was die niet, zei hij, maar hij was altijd met Emilie samen geweest, met Emilie en met Marianne en nu was ze getrouwd en nu werd ze een vreemde. Hij was zoo akelig, dat we hem naar huis hebben gebracht, en toen heeft hij zich op zijn kamer opgesloten en Marianne wilde hij zelfs niet zien.
- Maar Addy, dat is toch ziekelijk.
- Dat kan wel, maar het is zoo.
- Ik ga straks naar tante Bertha. Breng je me?
- Laat me nu wat fietsen met papa. Die zit daar nu boven zielig zijn kaas op te eten. Zeg nu aan Truitje, dat ze zijn koffie brengt.
- Maar Addy, wat moet de meid denken, dat papa boven eet.

- Wat ze wil... Dat is uw schuld geweest... Wil ik van avond om kwart voor tienen je komen halen bij tante Bertha?

Zij zag hem stralende aan, verrukt, verrast. En zij omhelsde hem...

- Mijn kind, mijn kind! riep zij uit, hem drukkende tegen zich aan.

XIX

Zenuwachtig, als zij dien geheelen dag geweest was, haastte zij zich na den eten naar het Bezuidenhout, nemende de trammen van den Scheveningschen Weg en die van het Plein. Bij de Van Naghels, toen zij belde, vond zij het vreemd, dat de vestibule donker was, terwijl zij, door Addy, toch wist, dat zij thuis waren dien avond. De knecht, die open deed, zeide, dat hij niet wist of mevrouw wel ontvangen kon, omdat mevrouw zich niet wel gevoelde.

Zij wachtte in den salon, waar de knecht, haastig, een licht ontstak voor hij zeggen ging, dat zij er was. Overal, in de groote kamer, stonden vergeeld en verdroogd al de bloemenmanden en bouquetten van Emilie's bruiloft,

de heel teêre bloemen bruin geschroeid van verwelking, terwijl de groote witte strikken er nog blank aan plooiden. Klaarblijkelijk, na het dejeuner dinatoire, was er nog geen tijd of geen lust geweest de kamer te doen: het stof lag dik op de meubels en de stoelen stonden nog zoo, als was de kamer juist verlaten door een menigte gasten... Constance wachtte vrij lang, toen hoorde zij iemand komen. Marianne kwam binnen, bleek, slordig.

- Pardon tante, dat we u even lieten wachten. Mama is erg moê en heeft een vreeslijke hoofdpijn en ligt wat in hare slaapkamer.

- Dan zal ik mama niet storen.

- Mama vraagt of u boven komt...

Zij volgde Constance naar Bertha's slaapkamer. Constance verwonderde zich over die bijna doodsche kalmte in dat groote huis, dat zij - de drie, vier keeren, die zij er geweest was - niet anders gezien had dan vol beweging, leven, allerlei klein belang, dat te zamen een drukkend bestaan maakte. Het tochtte er niet op de bovenverdieping, bij Francis; geen deuren sloegen, zij zag meiden noch baboe, noch kinderen: alles was stil, doodstil... En toen zij in de kamer van Bertha trad, was

het in dat gedempte licht als de kamer van een zieke.

- Ik kom eens zien hoe je het maakt, zei Constance.

Bertha strekte hare hand uit, zwijgend.

- Dat is lief van je... Ik ben erg moê, en ik heb hoofdpijn.

- Ik zal niet lang blijven.

- Neen, blijf wat... je hindert me niet.

Bertha en Constance waren alleen. En het viel Constance op: een troostelooze droefheid verwrong Bertha's trekken en zij leek heel oud, nu haar grijzend haar verward was.

- Al die drukte heeft je overspannen.

- Ach, zeide Bertha vaag. Zoo erg niet; het is altijd zoo, druk...

- Het is toch goed, dat je rust neemt.

- Ja...

Zij zwegen en er was alleen het tikken van de klok. Toen boog Constance zich en gaf Bertha een kus op het voorhoofd.

- Ik had zoo een verlangen je van avond te zien, zeide zij. Addy had gewandeld met Henri en hij vertelde mij, dat Henri zoo was ter neêr gedrukt... En daarom ben ik even aangekomen.

- Henri... zei Bertha vaag. Ik weet het niet, hij maakt het heel goed...

- Maar Addy zei...

- Wat?

- Dat hij zoo was ter neêr gedrukt.

- Zoo? Daar heb ik niets van gemerkt...

- Nu, zeide Constance zacht. Misschien dat Addy zich dan vergiste. Kom, ik heb je nu gezien, Bertha, en het is misschien beter, dat ik maar ga, en dat je wat rust...

En zij boog zich nog eens om Bertha te kussen tot afscheid.

Maar Bertha hield hare hand vast.

- Blijf nog! zeide zij aarzelend.

- Ik ben heusch bang, dat ik je stoor.

- Neen, blijf nog! zei Bertha. Ik vind het lief, dat je gekomen bent... Vind mij niet koel, maar wat geeft het te praten... Als men niet praat, is alles veel rustiger... Woorden, dat is dadelijk zoo veel... Vind mij niet koel, Constance... Ik ben nu zoo eenmaal: ik spreek nooit, met niemand... Ik trek me dan maar liever terug... als ik wat heb... Maar nu heb ik heusch niets, ik ben alleen wat moê... Natuurlijk, ik ben wel wat treurig, dat Emilie weg is... Maar wij zullen hopen, dat zij gelukkig wordt... Eduard is geen kwade jongen... en waarom zoû Emilie hem anders genomen hebben... als zij niet van

hem hield... Toe, blijf nog en praat wat met mij... Vertel mij van jezelve... Het is de eerste keer, dat wij vertrouwelijk spreken...

- Na jaren...

- Ja, na jaren... Er is veel gebeurd, Constance, maar het behoort nu aan het verleden.

- Ja, maar... het verleden... blijft heel lang... Eigenlijk gaat het nooit weg, is het altijd het verleden...

- Constance, is het twintig jaren geleden, dat wij elkaâr niet meer hebben gezien...

- Twintig jaar... Papa is veertien jaar dood... Het is mijn schuld, dat hij is gestorven.

- Neen, Constance...

- Ja... zeg het maar: het is mijn schuld. Ik weet het, dat jullie allen het denken, en ik voel het zelf. Het is mijn schuld. Dat vergeet ik nooit. Dat vergeef ik mijzelf nooit.

- Stil Constance... heusch, het is zoo lang, zoo lang geleden.

- Maar het blijft altijd... een moord.

- Er is nu de toekomst... Er is nu je kind...

- Ja, er is nu mijn kind... Maar het is zoo geworden, dat ik niet leef voor hem maar hij voor mij...

- Dat is verkeerd...

- Dat is ook zoo... En mijn heele leven

is verkeerd, alles is in mijn leven verkeerd gegaan... O, Bertha, ik kan je niet zeggen, hoe ik gesmacht heb naar Holland, en naar jullie allen terug, hoe ik gesmacht heb niet meer alleen te zijn, met mijn kind... Nu, nu misschien wordt het anders: bij jullie allen voel ik mij weêr terug, *terug*: begrijp je dat woord? Was ik daar gebleven... dan was het *nooit* goed geworden. Nu heb ik misschien nog hoop: ik weet het zelf niet...

- Alleen met je kind... waarom spreek je niet van je man?
- Neen... hij niet...
- Waarom niet...
- Neen, neen... Wij verdragen elkaâr alleen nog, om Addy...
- Constance... vergeet niet...
- Wat...
- Wat hij voor je gedaan heeft... Wat zijn ouders hebben gedaan...
- O, had ik nooit die opoffering aangenomen... Neen, neen, was ik maar gegaan, alleen en ver, ergens ver weg... En dan nooit meer terug gekomen bij jullie... Want nu... kon dat... na vijftien jaren... en dan... was het onmogelijk geweest... Dankbaar zijn, altijd dankbaar zijn, terwijl ik altijd

bitter ben... ik kan het niet. Als ik bitter ben, kan ik niet dankbaar zijn...

- Maar Constance, nu ben je terug, en wij zijn allen gelukkig, dat je terug bent...

- Bertha, ik weet niet of je waar bent... Ik weet wel, dat *ik* gelukkig ben omdat ik terug ben, in Holland, en bij jullie allen... Maar ik weet ook, dat in twintig jaren men eigenlijk geheel van elkander vervreemdt en misschien heb ik, die een vreemde ben geworden, niet goed gedaan terug bij jullie allen te komen en weêr voor jullie een zuster te willen zijn...

- Misschien moeten wij weêr aan elkaâr wennen, Constance, als zusters, maar voor mama ben je *altijd* een kind gebleven, en voor mama ben ik heel gelukkig.

- Ja, dat voel ik, dat jullie allen me tolereeren voor mama. Het is lief van jullie, maar het is nog niet dat wat ik zoû wenschen...

- Maar Constance, dat komt, dat komt alles later... Ik ben overtuigd, gauw voel je je geen vreemde meer. Maar wees niet ongeduldig en laat ons weêr wennen aan elkaâr... Er is ook dit, dat ieder zijn eigen belangen heeft, en, het is treurig, maar er is niet altijd tijd om voor een ander te voelen en aan een ander

te denken... Dat is heel vreemd maar dat is zoo... Zie eens, je bent nu al twee maanden in Holland, en dit is de eerste keer, toevallig, dat wij samen wat spreken... Ik ben pas een keer bij je geweest, in je huis. Dat is alles geen onhartelijkheid, maar dat is omdat er geen tijd is...

- Ja Bertha, dat weet ik en ik neem het niet kwalijk en je hebt het druk gehad met de bruiloft...

- En als het geen bruiloft is, is het iets anders... Het gaat altijd zoo voort, Constance... En soms vraag ik me af, waarom? Waarom doen we het, dat alles, al die drukte en al dien omslag... Er ligt aan die drukte een grondslag: dat is het geluk van onze kinderen... We doen alles voor onze kinderen, daar komt het op neêr... Dat Van Naghel minister is... dat ik diners geef... de grondslag is altijd - al is dit soms ook verborgen, voor de kinderen... Om hun geluk... Maar dan... Constance... dan moeten wij ook een beetje beloond worden, en onze kinderen gelukkig zien... Voor al onze moeite, drukte, omslag, vermoeienis, voor al het geld, dat wij uitgeven... willen wij dan ook onze kinderen wel eens gelukkig zien... En ach, als ik dan...

De tranen vulden hare oogen.

- ...Als ik dan Otto en Francis zie, Otto ontevreden, Francis ziek; Louise, treurig om Otto, van wien ze zooveel houdt... Emilie nu getrouwd, maar hoe, mijn God, en waarom; Marianne nerveus en onvoldaan en Henri ook zoo melancholiek - dan denk ik: waarom hebben wij ze allen, onze kinderen, voor wie wij leven, denken, rekenen... en was het maar niet beter ze niet te hebben en is het maar niet beter zoo min mogelijk te hebben in het leven, en dat leven zelf zoo klein en eenvoudig en rustig mogelijk te maken, als we dan toch leven moeten... O, Constance, al die doelloosheid en nuttelоosheid, waarin menschen als wij, vrouwen van onzen stand, onze milieus, onze kringen, draaien en draaien als tollen en gekken... is het soms maar niet om er uit te loopen en ergens stil te gaan zitten kijken op een berg, en over de zee heen... Vrouwen zooals wij... wij trouwen als jonge meisjes, die niets weten en maar onduidelijk het leven voorgevoelen, dat het zijn zal als het leven van onze moeders en al die nuttelоosheid dunkt ons heel gewichtig - totdat wij op een goeden dag oud zijn geworden en moê en geleefd hebben voor niets; voor visites, japonnen,

diners, allemaal dingen, die wij dachten dat noodig waren, allerlei belang, waarin wij zijn geboren en opgevoed en oud geworden, en waaruit wij niet kunnen, en dat niets, niets, niets waard is... En als wij dan denken geleefd te hebben voor onze kinderen en voor ze getobd en gedacht en gerekend te hebben... dan is het allemaal niets en niets en dan... voelt niemand van hen zich gelukkig... Zie je, Constance, nu heb ik met je gesproken, maar nu vraag ik je, waarvoor is dat noodig geweest... Waarvoor nu al die woorden gezegd te hebben... Nu ga je straks weg en dan denk je: wat had Bertha een melancholieke bui... En meer is het ook niet dan een melancholieke bui. Want als ik een paar dagen wat heb uitgerust... ach, dan gaat het leven weêr zijn oude gangetje, dan krijg ik twee schoonmaaksters tegelijk... dan wordt mijn heele huis schoongemaakt - na de bruiloft en om de groote schoonmaak. Is het dus eigenlijk wel de moeite waard geweest zijn gedachte geuit te hebben tegen elkaâr... Ach neen, praten geeft zoo weinig en het is maar altijd het beste je kleine plichtjes te doen, dat wat vlak voor de hand ligt...

- Ik vind het toch lief, Bertha, dat je je

even hebt laten gaan... Ik wist niet, dat je zoo dacht: ik, ik heb ook wel eens zoo gedacht, al was mijn leven ook niet zoo druk als je leven... Maar in Brussel heb ik ook wel eens gedacht: nu ja, ik leef voor Addy, maar als hij er niet was - zoû hij niet hebben zijn later leed, en zoû ik niet noodig hebben te leven.

- En misschien denken er honderden zoo, in onze milieu's...

- Zoû het niet in ieder milieu het zelfde zijn...

- Misschien is het leven voor ieder troosteloos... En toch, als ik uitgerust ben, morgen of overmorgen, en als mijn hoofdpijn over is... neem ik al dien omslag weêr op.

Zij zwegen, hand in hand; zij hadden elkaâr, een oogenblik, teruggevonden als zusters.

- Als ik hier zoo lig, met mijn zieke hoofd... denk ik altijd aan mijn kinderen, zei Bertha. Ja, het is lief, dat je gekomen bent... Cony. Had Addy met Henri gewandeld...? Is dat niet ziekelijk van Henri zoo treurig te zijn... Maar mijn kinderen hangen zoo aan elkaâr, bijna meer dan aan hun ouders. Otto en Louise zijn altijd samen, zoodat Francis jaloersch is... De studenten zijn altijd samen en ook was Henri altijd met zijn zusters, en

Marianne ook mist Emilie... En toch, niettegenstaande dat gevoel voor elkaâr, niettegenstaande wij alles voor ze doen, niettegenstaande al onze gedachten zijn voor hen, niettegenstaande wij duizenden uitgeven voor hen... zijn mijn kinderen niet gelukkig. De kracht om gelukkig te zijn... is geen van allen gegeven. Het is vreemd, het is of het leven drukt op hen allen neêr, en of zij te klein zijn, te zwak, om onder dien last voort te kunnen gaan... Zeg mij, Constance, hoe is je jongen?

- Ik geloof niet, dat hij zoo is...
- Maar hoe dan... Hij is toch oud voor zijn jaren...
- Ja... maar hij is heel flink.
- Ja... hij is een kleine man.
- Hij is sterk... ook in zijn geest. Ik zoû bijna zeggen: het is of hij niet *klein* is... Hij werkt, zonderdat iemand hem aanzet... En voor ons beiden... is hij een troost... Hij is een vreemd kind. Hij is geen kind.
- En wat moet hij worden...
- Hij zal wel gaan... in de diplomatie...

Zij zeide het woord en zag, in een flits, voor zich: Rome, De Staffelaer, al hare verledene ijdelheid. En in die half donkere kamer, in dat

uur van eenvoudige eerlijkheid, vroeg zij zich af... of die werkkring zoû zijn het geluk voor haar zoon...

- Heeft Van der Welcke dat gaarne...

- Ja... Maar hij moet het later zelf weten... Wij... zullen hem niet dwingen.

Er werd geklopt en Henri stak zijn hoofd om de deur.

- Mag ik binnenkomen, mama...

- Ja... wat is er? Hier is tante Constance...

- Dag tante. Ik kwam zien hoe het met u ging, mama.

De student was een lange jongen van even in de twintig, met een bleek, zacht gezicht en dien overdreven chic van kleeding van een jong mensch, dat ‘meêdoet’, in Leiden.

- Vrijwel, mijn jongen.

- Ik ga morgen naar Leiden, mama.

- Zoo...

- Ja, en ik kom denkelijk niet gauw terug. Ik ga eens hard werken...

- Nu, dat is goed...

- Er is eigenlijk niets dan maar te werken... Het is saai, tante, nu Emilie weg is... Otto, die heeft het gezellig, met Louise... Zij heeft hem erg gemist, toen hij in Indië was...

Gekke broêrs en zusters zijn wij, hè? Overdreven... Nu, mama, dan neem ik afscheid... Ik ga morgen heel vroeg...

Hij nam afscheid en ging, zich goed houdende, gebroken. Bertha begon zacht te schreien.

De meid klopte...

- Mevrouw, daar is de jongenheer Van der Welcke.

- Dat is Addy, die mij komt halen.

- Laat den jongenheer boven... zei Bertha.

Het kind kwam binnen. Hij bleef bij de deur; in de half duistere kamer stond hij klein maar recht, als een kleine man.

- Ik kom u halen, mama.

De beide zusters, glimlachend, zagen hem aan. Bertha had op de lippen te zeggen, dat het niet goed was, dat Addy alleen zoo laat liep over de straat, maar zij zeide niets toen het kind naar zijn moeder kwam. Het zag er uit of het haar en zichzelve wel voor alles zoû kunnen beschermen, al was het dertien jaar; - voor den duisteren avond en voor het leven, dat op hen drukte, kleine zielen...

En een weemoedige ijverzucht welde in Bertha, terwijl Constance haar tot afscheid kuste.

- Wees niet te bitter, Constance, fluisterde zij; en waardeer... waardeer dat kind...

XX

Constance, na dit gesprek met Bertha, voelde dagen zich rustiger, als vol van een onbewuste voldaanheid, die zacht weldadig zoû nawerken. Ja, zij hoopte, zoo langzamerhand zoû zij ze allen terugwinnen, alle de haren, die zij sedert jaren verloren had. Iederen dag zag zij mama en er was in dat geregelde zien iets zoo liefs van moeder-en-kind, die elkaâr weêrgevonden hebben na een nauwlijks onderbroken scheiding van jaren, of er in schemerde een weemoed, die vreugde was, een zachte innigheid van samen schreien en samen glimlachen - omdat het nu eindelijk alles zoo lief was geworden. Ook Bertha had Constance gevonden nu, en al zagen zij elkaâr niet eerder dan op den Zondagavond bij mama, er was toch tusschen hen gekomen een grootere sympathie van zusterlijke vertrouwelijkheid, terwijl Marianne gaarne eens aanliep op de Kerkhoflaan, bleef eten, of eens ging fietsen met Van der Welcke en Addy. Zoo werden er lichte banden geknoopt... Wat Karel en Cateau aanging, Constance betreurde het - omdat zij in Karel zich nog altijd herinnerde den broêr, met wien zij gespeeld had

op de groote steenen van de rivier in Buitenzorg - maar zij had dadelijk gevoeld, dat zij in Karel weinig meer vinden zoû, welbehagelijk egoïst als hij zich assimileerde aan zijn vrouw in hun leven van goedgevoede bourgeois', in hun gesloten warme huis. Neen, Karel, dat voelde zij, had zij verloren, ook al waren zij gewoon vriendelijk tegen elkaâr. Met Gerrit ging het beter. Gerrit en Adeline kwamen 's avonds nog al eens aan, als de kinderen naar bed waren, om thee te drinken. Het was alleen jammer, dat Gerrit altijd iets voor-den-gek-houdend hakkerigs had op de Van Naghels en hunne kennissen; dat was, vond Constance, niet tactvol tegenover Van der Welcke, omdat - al kwamen zij niet in de wereld - Van der Welcke toch juist oude kennissen had ontmoet, in de societeit, die in die aristocratische côterieën waren. Gerrit was een luidruchtig vroolijke kerel, knap, breed, blond gezond in zijn huzarenuniform, maar zijne luidruchtigheid, soms, was wat opgeschroefd, meende zij, misschien wat druk alleen maar, wat lawaaierig, en zij vermoedde, dat Van der Welcke geen sympathie gevoelde voor Gerrit en hem niet gedistingeerd vond. Zij was dus altijd op haar qui-vive, om de partij van Gerrit te nemen tegen haar

man, maar Van der Welcke zeide niets en was zelfs spraakzaam als Gerrit en Adeline er waren. Adeline was een lief vrouwtje, een blond poppemoedertje met haar zeven kindertjes, als een huishoudentje van vlasblonde poppetjes - de oudste een meisje van zeven, de jongste een baby van veertien maanden, en Gerrit maakte altijd gekheid, dat zij er nog niet meê uitscheidden en waarlijk, in het najaar wachtte Adeline de allerjongste. Het ging dus wel met Gerrit en Adeline, maar toch voelde Constance ook zich wel wat ver en vervreemd van dien broêr, zelfs al kon Gerrit zoo aardig de herinneringen ophalen van vroeger - toen zij speelden in de rivier te Buitenzorg. Ja, toen was zij een aardig kind, zeide Gerrit altijd: wat had zij toen iets liefs, zij was vol fantazietjes, en het was zonderling die zware groote huzaar te hooren dwepen over dat kleine zusje van vroeger: een tenger, toen blond meisje, in haar wit ‘baadje’; dikwijls op haar mooie, bloote voetjes liep zij over de groote steenen - vol van allerlei sprookjes en fabels, die de een paar jaar oudere broêrs niet goed begrepen, en toch maar meê moesten spelen, goedmoedig, als broêrs, die veel hielden van dat lieve zusje. Ja - zeide Gerrit altijd - pas

later had hij dit begrepen: hoe veel poëzie er toen was in Constance, toen zij droomde die sprookjes, die fabels, waarin zij dikwijls was een fee, of een poetri uit Javaansche legenden: zij bekransde dan hare haren met een krans van groote bladeren, als een Ofelia was zij daar in het water, wel eens met tropische kelken getooid en de broêrs moesten maar volgen de bloote voetjes en de fantazieën van het zusje, dat daar, wonderlijk bevallig, liep over de groote blokken, liep door het schuimende water, liep in kristallige groene schaduwen, die beefden over de rivier, onder de zware tenten der loovers... Ja, veel indruk had dat op Gerrit gemaakt en hij praatte er dikwijls over: Constance, herinner je? Wat was je toèn een aardig kind, al was je een beetje vreemd... tot Constance schertsende vroeg of zij dan nu niet meer aardig was, nu zij niet meer op bloote voetjes liep in een wit 'baadje' en met purperen kembang-spatoe aan hare slapen? Dan schudde Gerrit zijn hoofd en zei, ja, ze was wel aardig, maar... maar - en in zijne herinneringen terug - twee jaren later, toen was zij in eens veranderd, was zij een dame, een nuf, met een sleepjapon, en danste zij met den Algemeenen Secretaris... En dan schater-

lachte Constance, omdat Gerrit dien Secretaris maar nooit kon vergeten... Ja, ze danste alleen met de hoogste pieten: ze was eén ijdelheid, een echt dochtertje van den Toean Besar... En het was of Gerrit maar volstrekt terug wilde vinden dat jonge zusje, dat feeënverhaaltjes had bedacht in de rivier achter het paleis te Buitenzorg - al was hij honderd maal een groote, zware, sterke kerel, en ritmeester van de huzaren. Dan zag Constance hem aan, knap, breed, blond, gezond, genietende zijn grog of zijn goeden sigaar, en zij bedacht, dat zij Gerrit niet kende en Gerrit niet begreep: heel vaag voelde zij iets in Gerrit haar ontsnappen, zoo vaag, dat het nauwlijks een gedachte was, maar alleen eene zweeming door hare verwondering heen. Adeline zat er heel eenvoudig bij, liefjes glimlachend om de verhalen uit die kinderjaren, om die spelletjes van vroeger... Ja, wat kinderen al niet kunnen spelen, zeide zij dan eenvoudig, en vertelde dan liefjes van spelletjes van haàr blonde troepje. Maar Gerrit schudde dan zijn hoofd: neen, dat was ravotten wat zijne jongens deden, maar dat... dàt spelen... Tot Constance hem schertsende verzocht nu over iets anders te spreken dan over haar bloote voet-

jes... En dan liep het gesprek gewoon voort, en het was, of zij beiden voelden, Gerrit en Constance, dat al mochten ze elkaâr nu wel, ze elkaâr toch nog niet hadden teruggevonden. En het was een heel zachte weemoed, nauwlijks zegbaar...

Ernst zag Constance niet veel. Zij had eens met Van der Welcke en Addy bij hem geluncht op zijne kamer en toen was hij een allervriendelijkste gastheer geweest: hij had haar getoond de oude familie-papieren, die hij na den dood van papa had verzocht te mogen bewaren, omdat hij er het meeste belang in stelde en ze bij hem in goede handen waren: hij zoû ze nalaten aan den oudsten zoon van Gerrit - Gerrit, van de vier broêrs, was tot nog toe de eenige, die voor stamhouders zorgde... Hij had haar getoond zijn oud porcelein en haar op de verschillende kostbare merken opmerkzaam gemaakt. Toen had hij uitgespreid een oud stuk, met strooiparelen bestikt brokaat en heel ernstig gezegd, dat dat nu een tablier was van een japon van koningin Elizabeth. Toen Constance had gelachen en durven twijfelen, was hij een beetje ernstig en even boos geworden, maar had toen welwillend over iets anders gesproken, zooals men doet tegen men-

schen, die iets doms gezegd hebben, die niet onze zelfde ontwikkeling hebben, een beetje neêrbuigend...

Hij had verzocht aan tafel te gaan en in zijne kamer, wel mooi antiek van kleur, was de tafel met zorg gedekt, bloemen smaakvol geschikt met de gratie van een vrouwehand en zijn lunch was geweest zoo keurig en fijn, dat Constance, verbaasd, hem een compliment had gemaakt. Uit een antiek glas dronk hij toen met een paar-vingers-hoog champagne haar een welkom toe in Holland. Er was in hem, in zijn omgeving, in zijn manieren iets fijns en iets schuchters, iets vrouwelijks en iets verlegens, iets beminnelijks en toch iets terughoudends, als bang zich of een ander te kwetsen. Hij had klaarblijkelijk deze ontvangst zoo bedacht om Constance iets liefs te doen. Het gesprek vloeide niet, Ernst maakte zijn zinnen nooit af, en zijne oogen dwaalden telkens in zijne kamer om... Na tafel was hij wat spraakzamer geweest en toen had hij haar gevraagd of zij ooit wel had nagedacht over de gratie en het symbool van een vaas... Met belangstelling had zij toegehoord, terwijl zij in Van der Welcke's blik iets gezien had of hij dacht, dat Ernst gek was, en Addy,

heel ernstig, gespannen had geluisterd vol stille verbazing... Een vaas - had Ernst gezegd - dat was als een ziel... En hij had een slanke japansche Satzuma-vaas genomen in de hand, ivoortintig porcelein met de stijlvolle arabesken, fijn golvend als vrouwehaar... Dat was als een ziel... Er waren voor Ernst treurige en vroolijke vazen, trotsche en nederige, er waren verliefde vazen en vazen van passie... Er waren vazen van verlangen en er waren doode vazen, die alleen herleefden, als hij er een bloem in zette... Hij had dit heel ernstig gezegd, zonder een lach, ook zonder de dweping van een artist of een dichter: bijna laconiek had hij over zijn vazen gesproken als ware een andere beschouwing geheel onmogelijk geweest... Sedert had Constance hem niet meer gezien, omdat hij de eenige was, die niet geregeld op mama's Zondag-avond kwam... En zij behield een indruk van dien middag bij haar broêr Ernst, als van iets exotisch en vreemd symbolisch, iets wat wel sympatisch was geweest en exquis... maar toch zonder dat familie-gewone van broêr-en-zuster, die elkaâr na jaren terugzien.

Wat Adolfine en hare kinderen betrof, had Constance zich na een eersten indruk van

afstuiting, bijna onbewust, een gevoelsregel gesteld, waarvan zij niet wilde afwijken - hoewel zij misschien niet zoo sterk dat voor hare gedachten omlijnd zag. Maar - onbewust *wilde* zij Adolfine niet antipathiek vinden en *wilde* zij integendeel alles van Adolfine - haar man, huis, kinderen en ideeën - goed vinden, aardig en lief. Zoodra iemand, zelfs mama, het allerminste van Adolfine zeide, nam zij hare partij, heftig. Door omstandigheden - de inrichting van haar huis, de bruiloft van Emilie, - was zij nog niet dikwijls bij de Van Saetzema's geweest, maar zij beloofde zich dit voortaan niet na te laten en dan - met heel veel tact - Adolfine in allerlei te raden... Dat werkte vreemd in Constance: de afstuiting, die er toch was - een volstrekt willen handelen tegen die afstuiting in, tegelijk met een stille wensch, een zachte manier om aan Adolfine wat te vervormen. Zij had volstrekt willen hebben, dat Addy de jongens van Adolfine eens zoû vragen op een Zondag om te komen lunchen, en hoewel zij in haar zenuwen als dol was geworden door hunne onhebbelijke manieren en grove stemmen, had zij zich ingehouden en de lieve tante gedaan, opzettelijk. Addy, zich opofferende voor mama, had met de

jongens gewandeld, maar zoodra hij kans had gezien, de lummels geloodsd. Mama kennende in hare eigenaardigheden, had hij thuis maar niet veel gezegd, en beweerd, dat het wel aardige jongens waren. Toen zijn vader hem echter gevraagd had of hij begreep, waarom mama die ongelikte beren zoo aanhaalde, had Addy, wijsgeerig gemeend: omdat zij neven waren: zoo een idee van mama, een familie-zwak. Constance was intusschen zoo moê van de drie jonge Van Saetzema's, dat zij geen moed had het experiment te herhalen.

Dorine, vond Constance grillig. Dorine was nu eens heel aardig, om boodschappen meê te doen, om zelve boodschappen te doen voor Constance - het was zijzelve, die het vroeg en niet Constance - en dan had Dorine weêr iets koels en nerveus prikkelbaars. Dat was omdat Dorine wel een koorts had om allerlei te doen voor een ander, maar ook altijd gewaardeerd wilde worden en nooit vond, dat zij gewaardeerd werd, door wie ook van de familie, voor wie zij draafde. Maar het was sterker dan zijzelve en zij draafde toch, voor mama, voor Bertha, voor Constance, voor Adolfine, en in zichzelve bromde zij altijd, dat men haar niet waardeerde. Ja, Dorine had maar eens moeten

zeggen, dat ze moê was! Dorine had maar eens moeten opperen, dat regen nat maakte! Zoo bromde zij altijd in zichzelve, ongedurig, ontevreden, onvoldaan, en toch nooit voor zichzelve - in haar pension - zich een gezellig hoekje kunnende maken, altijd vliegende over de straten, van de eene zuster naar de andere. Het was als een koorts, die haar deed ijlen. Zij was ongelukkig, als er een dag was, dat zij geen boodschappen te doen had, en dan ging zij naar Adolfine, en zeide:

- Nu, als ik voor je nog eens kan gaan informeeren naar die sloopen van Floortje, dan moet je het maar zeggen, hoor... ik ga toch de kant van Iserief uit... En ging zij dan de kant van Iserief uit, dan mopperde zij in zichzelve: natuurlijk, Dorine is er weêr goed voor; niemand anders dan Dorine kan weêr naar Floortjes sloopen informeeren; waarom gaat het kind niet zelf, of waarom zenden ze niet den oppasser!

Paul zag Constance het meest van alle zusters en broêrs. Hij had ten eerste in haar gevonden een nog altijd vrij geduldige toehoordster voor zijn eindelooze ontboezemingen en filozofieën; daarbij was hij het meest sympathiek aan Van der Welcke zelve, ging hij

wel eens een cigarette rooken bij Van der Welcke in diens rookkamer en was in hun huis het meest van allen de broêr: de gewone broêr. Hij kwam 's morgens wel eens aan en liep naar Constance's slaapkamer, als zij zich nog kleedde, en hij beweerde, dat hij wel mocht binnenkomen, al stond zij in haar onderrok. Hij had, als hij niet te lang van stof werd, een gezellig gesprek over zich, dat Van der Welcke ook waardeerde. Hij bezag Addy altijd met het oog van een wijsgeer en Addy mocht hem wel, hem komisch vindende met zijn keurige pantalons en mirobolante dassen. Constance hield van hem en het was in Paul, dat zij waarlijk het eérst had teruggevonden een broêr - in hem, met wien zij in vroegere jaren - zij een meisje van twintig, hij een kind van dertien - de minste aanraking, de minste gemeenschap van ziel had kunnen hebben.

XXI

- En je denkt er aan den volgenden winter je aan het Hof te laten prezenteeren, zei Van Vreeswijck, zijn clubgenoot nog uit Leiden - nu kamerheer in buitengewonen dienst bij de

Koningin-Regentes - tegen Van der Welcke, terwijl zij samen uit de Place Royale kwamen.

Van der Welcke keek op.

- Ik heb er nog geen moment aan gedacht...

- Zoo? Ik had toch gehoord, dat het je plan was, of liever de intentie van je vrouw.

- Ik heb er nog niet de minste gedachtenwisseling over gehad, met mijn vrouw...

Van Vreeswijck nam Van der Welcke's arm.

- Waarlijk niet? Nu... om je de waarheid te zeggen... ik begreep het ook niet goed.

- Waarom niet? vroeg Van der Welcke, dadelijk beleedigd.

- Kerel, ik mag toch ronduit met je spreken, niet waar, als met een oud vriend. Maar als je susceptibel bent... laten we dan een intiem gesprek vermijden.

- Neen, zeker niet: wat woû je zeggen...

- Ik woû je niet anders zeggen, dan wat je zelf begrijpen zult, als je een oogenblik nadenkt... Maar als de geheele kwestie van prezentatie aan het Hof niet bestaat bij jullie beiden - laat mij er dan ook geen kwestie van maken.

- Neen, neen! hield Van der Welcke vol, geïnteresseerd. Leuter nu niet en zeg nu wat je zeggen woû...

- Ik begreep niet, dat je het idee hebben zoû, of dat het een idee van je vrouw zoû zijn: dat zeg ik eerlijk... De Staffelaer is geparenteerd aan de Eilenburgs en aan de Van Heuvel Steyns... en het zoû toch pijnlijk voor je vrouw en voor jou zijn die lui te ontmoeten, niet waar... Dat is alles...

- Dat is kort gezegd, zei Van der Welcke, nog steeds ontstemd.

- Maar in die enkele woorden ligt de heele kwestie.

- Je hebt gelijk, mopperde Van der Welcke dof. We hadden misschien hier maar nooit moeten komen.

- Wat is dat nu voor onzin! zei Van Vreeswijck zwakjes. Je oude kennissen zijn blij je hier terug te zien. De kwestie van het Hof bestaat zelfs niet bij je in huis... Nu, dan is er immers niets om over te tobben... Wat mij betreft, ik apprecieer het bizonder je hier terug te hebben, ging hij voort, opgewekter, bijna verlucht. Ik heb van de keeren, dat ik het voorrecht had je vrouw te ontmoe-ten in Brussel, de aangenaamste souvenirs behouden. Wanneer convenieert het jullie, dat ik je nu eens een visite maak?

- Op een avond? Of als je nu waarlijk een

goed vriend wilt zijn... kom dan eens eten.

- Dat is een gezellig idee. Wanneer dan?
- Kom dan overmorgen, zeven uur.
- Heel graag. Intiem? En dan zal ik morgen maar een kaartje brengen...
- A propos, zei Van der Welcke. De Staffelaer... Waar is die nu...
- Op zijn buiten, bij Haarlem... Een krasse man nog... Hij is diep in de tachtig...
- Dat zal wel...

Zij namen afscheid. Van der Welcke, somber, ging naar huis. Het was vreemd, maar altijd, als hij 's middags uit Witte of Plaats terugkwam, had hij die somberheid troebel in zich. Toen hij thuis echter Addy zag, verhelderde zijn gezicht dadelijk, maar toen de jongen, voor den eten, wilde ravotten, bedacht Van der Welcke of Constance het wel goed zoû vinden, dat hij Van Vreeswijck te dineeren had gevraagd, voor overmorgen...

Zij zetten zich aan tafel.

- Apropos, zei Van der Welcke aarzelend. Ik heb Van Vreeswijk ontmoet... en hij woû... hier een visite maken... en vroeg, wanneer het je zoû convenieeren.
- Dat had hij al lang kunnen doen, zei Constance, die Van Vreeswijck in Brussel een

paar keeren bij zich aan huis had gehad.

- Hij excuzeerde zich ook, verdedigde Van der Welcke zijn vriend. Hij wist niet of je geheel op orde was... Ik zei, dat hij eens moest komen eten, en... als het je niet te lastig is - heb ik hem nu maar voor overmorgen gevraagd.

- Ik vind wel, dat hij eerst een visite had kunnen maken.

- Hij zoû morgen een kaartje brengen... Maar als je het niet goed vindt, schrijf ik hem af.

- Neen, het is goed, zei Constance.

Zij had van natuur een behoefte in zich om haar huis gastvrij te maken. Maar er was tot nog toe een huivering in haar geweest, om nog ooit iemand aan tafel te vragen, behalve Gerrit en Adeline, doodgewoon, en, een enkelen keer, Paul...

Paul kwam dien avond juist aan.

- Heb je er iets op tegen, dat ik Paul er bij vraag? vroeg zij aan haar man.

- Neen, zeker niet; Paul is charmant...

Paul nam gaarne aan. Den avond van het dinertje kwam hij het eerst.

- Addy eet bij Gerrit en Adeline, zeide zij; dat is gezelliger voor hem...

- Maar het ziet er allerliefst bij je uit! zei Paul enthouziast.

Zij had een aardigen, kleinen salon, intiem en gezellig, vroolijk van veel bloemen in vazen. En zij zag er allerliefst uit, jong, met haar mooi blank, rond gezicht van rijpere vrouw, een glimlach in de kuiltjes van de buiging harer lippen, omdat zij van nature had een beminnelijkheid om gastvrouw te zijn. Paul, van alle zijne zusters, vond haar de mooiste, in haar zwarte japon nu: zwarte mousseline-de-soie, met zwarte kant geïncrusteerd, diafaan wemelend over witte taf. Er was in hare kamers, in haarzelve een gedistingeerde intimiteit van vrouw van de wereld, die Paul nog niet bij haar had opgemerkt, omdat hij haar tot nog toe meer had gezien òf geheel intiem - in hare slaapkamer - òf op de zeer drukke familie-avonden. Het was of zij nu kwam tot haar recht.

Ja, zooals zij Van Vreeswijck verwelkomde nu, met een paar zachte woorden van scherts - Paul vond haar eenvoudig aanbiddelijk. In eens begreep hij, dat zij een tien jaar geleden eenvoudig onwederstaanbaar had kunnen zijn. Nu nog, had zij zoo iets jongs, liefs, innemends, moois, gedistingeerds, dat zijne zuster voor hem eene openbaring was. Zij was een exquize vrouw.

Zij had geen knecht genomen; de tweede meid zoû bedienen. Zij trok zelve de portière open, zoodat de eetkamer zichtbaar werd, en, zonder den arm van Van Vreeswijck te nemen, vroeg zij hare heeren aan tafel te komen. Een roze licht van kaarsen in schermpjes dommelde over de tafel, waarover heen slingerde een tak van druiven en roze rozen en chevelure-de-Venus, tusschen het kristal en het zilver.

- Maar het is allerliefst! dacht Paul, want hij kon het nog niet aan zijne zuster zeggen, daar Constance en Van der Welcke met Van Vreeswijck spraken. Het is allerliefst! Zoo met je vieren te eten, in zoo een keurig décor. Dat is nu juist wat ik gaarne doe. Vergelijk daar nu eens bij al dat drukke gala van Bertha... Die geeft nu nooit eens zulke intieme dinertjes. Dat is nu juist wat ik gaarne doe op mijn leeftijd; - Paul was vijf-en-dertig; - dat is niet te druk en het is elegant, lief, netjes... Keurige hors-d'oeuvres! Die Constance kan het, hoor! Of vergelijk daar nu eens bij de wel gezellige maar huiselijke biefstuk, die ik wel eens bij Gerrit en Adeline krijg, of de rommeldiners bij Adolfine... Neen, dit is het, wat het zijn moet, chic, eenvoudig en intiem... Van Vreeswijck draagt heel netjes

zijn smoking; alleen hoû ik niet van den snit van zijn vest... te hoog, vind ik, zijn vest... Hij heeft mooie knoopjes... Maar hij heeft een gemaakte zwarte das aan! Hoe is dat nu mogelijk! In eens zie je bij iemand zoo een aberratie: een gemaakte das! Wie draagt er nu een gemaakte das! In plaats van zelf je das je strikken... Maar anders netjes. Lekkere soep, die velouté... Wat ziet die Constance er dodderig uit... Zoû je nu zeggen, dat dat een vrouw was van twee-en-veertig! Ze lijkt op mama, die heeft ook dat zachte, gedistingeerde, dien zelfden glimlach... Mama heeft zelfs die kuiltjes nog, in de hoeken van den mond... Neen, niemand van mijn zusters zoû dat zoo kunnen doen, met dat aardige gebaar zelf die portière opentrekken, en zoo natuurlijk vragen, om aan tafel te komen... Je zal zien, zoo kan Constance haar huis allergezelligst maken, ook al zijn ze niet rijk en al zullen ze niet officieel gaan in de wereld... Zulke intieme dinertjes, dat is juist het ware...

Hij moest zich mengen in het gesprek nu, met Van Vreeswijck, en Van der Welcke, prettig gestemd, liet zich gaan, in een spontane oprechtheid.

- Zeg eens, Vreeswijck, wie vertelt toch,

dat wij ons aan het Hof willen laten prezenteeren...

Van Vreeswijck aarzelde, vond dat nu een gevaarlijk onderwerp van gesprek. Maar Constance lachte zacht.

- Ja, beaâmde zij. Het gerucht schijnt te varen, dat wij dat plan hebben... en het plan bestaat heelemaal niet.

Van Vreeswijck herademde, verlucht.

- Ach mevrouw, hoe komen de menschen aan hun veronderstellingen! De een oppert: zouden ze zich laten prezenteeren: de ander hoort verkeerd en zegt: ze zullen zich laten prezenteeren... En er is een élan aan de praatjes gegeven.

- Ik zoû er heelemaal niet naar verlangen, zei Constance. Ik ben de laatste jaren zoo gewend aan een heel kalm leven, dat ik veel visites over en weêr heel vervelend zoû vinden. Ik ben blij in Den Haag te zijn omdat ik weêr bij mijn familie ben...

- En ook de familie is heel blij! zei Paul, broederlijk galant en hief zijn glas op.

Zij bedankte met haar lachje.

- ...Maar verder verlang ik voor mij niets... En ik geloof niet, dat Henri ook naar iets anders verlangt.

- O, neen, heelemaal niet! zei Van der Welcke. Alleen begrijp ik niet, dat de menschen dadelijk behoefte hebben over een ander te praten en in minimum van tijd een anders wenschen beter weten dan hijzelf. Ik praat nooit, over niemand!

- Ik moet bekennen, lachte Constance; ik ben het wel eens oneens met mijn man, maar daarin heerscht bij ons de grootste overeenstemming: ik praat ook nooit, over niemand!

- Maar dat de menschen over ons praten... ach, dat is eigenlijk heel natuurlijk, zei Van der Welcke, en hij sloeg zijn jong blauwe oogen op, bijna naïf. Ze hadden ons vergeten sedert jaren, en nu zien ze ons terug...

- Dat had hij zoo niet moeten zeggen, dacht Paul. Hij is soms net een jong veulen...

En hij kon zich begrijpen, dat Constance wel eens kribbig werd. Zulke heel lichte toespelingen moesten haar toch kwetsen, dacht hij... Van der Welcke, als hij zich gaan liet, kon toch tactlooze dingen zeggen. Meestal hield hij zich in, maar als hij zich niet inhield, werd hij *te* spontaan... En met Van Vreeswijck bracht hij het gesprek op iets anders.

Paul voelde voor zijne zuster... Ja, zoo een verleden bleef altijd, hing altijd aan...

Zij zaten hier nu toch zoo gezellig, Van Vreeswijck was een charmant causeur, en telkens waren er toch kleine klippen, waarop het gesprek kon stooten... Constance, vond Paul, hield zich goed: hij had haar wel eens anders gezien, dadelijk hooren uitvaren... Maar zij was vrouw van de wereld: voor een vreemde vaarde zij niet uit... Nu echter weêr - het gesprek kwam even op den ouden meneer en mevrouw Van der Welcke... Daar was het weêr: hij voelde eene aarzeling in Van Vreeswijck eenvoudig te informeeren, naar de oude-lui, en nu Constance zelve zeide, dat zij ze beiden zoo kras vond, dorst Van Vreeswijck eerst doorpraten over die schoonouders, die hun zoon hadden opgeofferd, die hunne schoondochter en zelfs hun kleinkind jaren niet hadden willen zien... Het beste was maar te praten over algemeene dingen...

Maar Constance had zeer zeker niet alleen haar mooien, maar ook haar lieven avond... Als gastvrouw, hoe intiem ook, kwam zij tot haar recht, en was zij als een andere vrouw, veel zachter, zonder bitterheid, nam zij het aan, dat nu en dan een klip omzeild moest worden. Haar glimlach gaf een ronding aan haar wangen, die haar verjeugdigde. Hoe jam-

mer, dacht Paul, dat zij niet altijd zoo maar is, zoo tactvol, en altijd gastvrouw in haar eigen huis, gastvrouw ook tegen haar man...

- Vreemd toch die vrouwen, dacht hij. Als ik alleen hier at: eenvoudig-weg, en als er die zelfde klippen waren geweest in ons gesprek - Constance was driemaal al uitgevaren en Van der Welcke had den wind van voren gekregen. En nu er een gast is, nu wij onze smokings aan hebben en Constance een gekleede japon, nu er bloemen en druiven op tafel zijn, en een gecompliceerder menu dan anders... nu vaart ze niet uit en nu zal ze niet uitvaren... welke klip er ook omgezeild moet worden. Ik geloof: al hadden we het nu over echtbreuk en scheiding, over oude-mannen trouwen en over liaisons - ze zoû altijd zoo rustig blijven en lief lachend met die kuiltjes aan haar lippen, alsof op haar niets toepasselijk was... Vreemd is een vrouw toch en dikwijls vol van geheime krachtjes, die ze heel sterk maken in het leven... En als Van Vreeswijck nu weg is, dan zal ze misschien razen op Van der Welcke, eenvoudig, omdat hij zijn neus snuit - en al hare geheime krachtjes zijn weg... en ze blijft achter zonder eenige zelfbeheersching... En toch, hoe ze

dan ook is, ze is allerliefst, en ik heb lekker gegeten en het is heel gezellig...

Er werd gebeld, en omdat de deur van de vestibule openstond, hoorden Constance en Paul stemmen, toen de meid had opengedaan...

- Dat is de stem van Adolfine! zei Constance.

- En van Carolientje, zei Paul.

- ...O, dan zal ik maar weggaan! hoorden zij Adolfine zeggen, luid, schel.

Constance stond op. Zij vond het vervelend, dat Adolfine juist nu kwam, maar zij wilde vooral tegen Adolfine nooit laten blijken, dat zij niet welkom was.

- Pardon, meneer Van Vreeswijck, permitteert u even... ik hoor daar mijn zuster...

Zij ging in de vestibule.

- Dag Adolfine...

- Dag Constance! zei Adolfine.

Ze wist, dat Constance dien avond een dinertje had, en zij was opzettelijk komen neuzen, maar zij deed of zij niets wist...

- We kwamen even bij je aan, zeide zij; ik wandelde met Carolientje voorbij en ik zag licht en dacht, dat je thuis was... Maar je meid zegt, dat je een diner hebt! zei Adolfine bits en verwijtend, als mocht Constance geen diner geven.

- Geen diner... Van Vreeswijck en Paul eten bij ons.

- Van Vreeswijck... o! zei Adolfine. Die van het Hof?

- Hij is kamerheer van de Regentes, zei Constance eenvoudig.

- O!

- Hij is een oud vriend van Van der Welcke, verontschuldigde Constance zich bijna.

- O! Nu maar dan zal ik je niet storen.

De deur van de eetkamer stond open... Adolfine gluurde naar binnen en zij zag de drie heeren praten, aan het dessert. Zij zag de kaarsen, de bloemen, hun smokings; zij lette-op de japon van Constance...

- Toe, kom binnen, Adolfine, zei Constance, met een groote overwinning op zichzelve en met haar liefste stem.

- Neen, dank je... als je diner hebt, kom ik niet binnen... aan het dessert. Puhh!... wat is het warm bij jou, Constance: stook je nog altijd? Het is om te stikken in je huis... En zoo donker met die kaarsen... Wat zie je bleek? Voel je je niet wel?

- Bleek?... Neen, ik voel me heel goed...

- O, ik dacht, datje moê was of ziek. Je ziet zoo verschrikkelijk bleek. Je ziet er niet

goed uit. Misschien heb je je te veel gepoeierd. Of is het je japon, die je bleek maakt... Uit Brussel, die japon? Ik vind niet, dat die je flatteert! Die grijze cachemire, staat je veel beter.

- Ja, Adolfine, maar dat is een straattoilet.

- O, ja natuurlijk, op een *diner* kan je die niet aandoen... Ik hoû toch meer van dat straattoilet.

- Kom je niet even binnen...

- Neen, *ik* ben maar in straattoilet, beste Constance. En Carolientje ook... En daarbij, ik zal je niet storen, aan je heerendiner.

- Het spijt me, Adolfine, dat je juist van avond komt, als je niet binnen wilt komen. Kom dan gauw op een anderen avond thee-drinken, wil je?

- Ja maar, ik kom niet dikwijls hier voorbij... Je woont zoo ver van alles af... in die Kerkhoflaan... ik word hier altijd luguber. Hoe ben je toch hier komen wonen, zeg... tusschen twee kerkhoven in? Het is ongezond, weet je, hier te wonen, van wege de miasma's...

- Ach, wij ruiken nooit iets...

- Ja, dat is omdat je je vensters altijd dicht houdt. Je moet meer luchten, heusch, in Holland. Geloof mij, ik zoû stikken, in deze atmosfeer...

- Toe, Adolfine, kom even binnen...

- Neen, neen heusch niet... Ik ga weg, ik maak je wel mijn excuses... Adieu Constance, kom Carolientje...

En met haar dochtertje nu, als kreeg zij het waarlijk benauwd, haastte zij zich naar de voordeur, nog even omkijkende door de open deur der eetkamer; oplettende de groote druiven, de roze rozen, knijpende hare oogen om te lezen het verre merk van een Champagne-flesch, waaruit Paul juist de kelken bijvulde.

Toen duwde zij Carolientje buiten en ging, hard achter zich de voordeur dichtslaande... Constance ging binnen. Zij was geschud in hare zenuwen, maar zij hield zich goed.

- Het was Adolfine, niet waar? vroeg Paul.

- Ja, maar ze woû niet binnenkomen, zei Constance. Zoo jammer, ze is zoo gezellig...

Zij meende dat niet, maar zij wilde het meenen. Dat zij het zeide, was geen valschheid. Op een anderen avond, was zij misschien, na de kritiek van Adolfine - in vijf minuten - op haar huis, haar straat, haar licht, haar verwarming, haar japon en haar teint, lang uit op hare chaise-longue gaan liggen, om te bekomen... Maar nu was zij gastvrouw en er was niets van ontstemming aan haar te mer-

ken, toen zij hare heeren vroeg zich waarlijk niet voor haar te geneeren en hun sigaar aan tafel te blijven narooken. Zelve, op haar coquet servies van vermeil, schonk zij de koffie en het glaasje liqueur, en toen Paul haar vroeg, of zij geen cigarette rookte, antwoordde zij, met haar lieven blik en het lachje in de buiging van hare lippen, dat haar van avond zoo jong maakte en er zoo allerliefst deed uitzien:

- Neen... ik heb wel eens vroeger gerookt... in mijn dartele jaren... maar dat doe ik heusch nu niet meer...

EINDE VAN HET EERSTE DEEL.

I

DE KLEINE ZIELEN
[tweede deel]

I

Marietje van Saetzema stond aan het raam en keek in de straat. Zij keek de geheele straat in, omdat het huis, een hoekhuis, niet in de lengte der huizenrei stond, maar in de breedte, en de straat half afsloot, als een hofje van groote huizen. De straat strekte zich vrij lang uit en, ook aan haar andere einde, sloot een huis ze ten deele af, en maakte waarlijk van ze een hofje, van gegoede lui. De twee gevelrijen liepen weg met een gewilde grilligheid van schoorsteenen, spitsjes van gegoten ijzer en puntdakjes van zink, windvlaggetjes van koper en balkonnetjes en erkers, alsof de architecten en aannemers eens artistiek hadden willen doen, en niet hadden willen trekken één lange, eentonige gevellijn. Maar de nieuwe straat - ongeveer twintig jaar oud - had toch behouden de Hollandsche netterigheid van fatsoenlijken stand: de trottoirs liepen, schoon

geschrobd, zich versmallende in de verte, weg, met het grauwe lint van de rollaag, met de regelmatig geplante lantarens; het midden der straat was gevuld door een plantsoen: ovale gazons met raster omgeven, waarin kastanje-boomen, rond gesnoeid, en er onder een perk met regelmatig geplante sparretjes. De gevels, na de groote schoonmaak, glommen van knapheid; de net gemetselde baksteentjes teekenden duidelijk, tot ver toe, hunne langwerpige vierkantjes; de raamposten blonken van frissche verf, glanzend lichtbruin of botergeel; de store's, voor de glinster-spiegelglazen netjes neêrgelaten, hangende half-hoog uit hunne heel correcte kappen, waren aan ieder huis opgetrokken tot één zelfde lijn, als met een passer gemeten, en de huizen verborgen hun leven heel stil achter de rechte, gelijke, regelmatige vitrages van vensterguipure. En heel bizonder was, dat iedere gevel uitstak een vlaggestok, met ijzeren bouten schuin gezet, den stok rood, wit en blauw - hel duidelijk die kleuren der natie - als lint om den stok geslingerschilderd, een versch vergulden knop van boven. Alle die vlaggestokken - een mastbosch van stokken, eeuwig daar schuin gezet aan de gevels met de ijzeren bouten, - wachtten af, om tweemaal

in het jaar dundoek te hijschen en vlaggen te laten waaien voor de Koningin en hare Moeder.

Marietje keek uit. Het was Mei en de kastanje-boomen in de gazons wilden strekken, ontplooien hun zachte, frischgroene waaiers, toegevouwen en aan de stelen gebogen. Maar een dolle wind woei door de straat, die was als een hofje van gegoede menschen en de wind geeselde de nog dichte kastanje-waaiers. Het meisje, meêlijdende, keek naar ze, hoe ze werden heen en weêr door den wind gegeeseld, de innige jonge blâren, die voorjaarsfier en vol lenteleven wilden ontplooien. De teedere blâren waren vol hoop, omdat gisteren de zon had geschenen na regen, aan een schoon gewasschen lucht, en zij dachten, dat openging hun leven van blad, van aan takken en twijgen uitbladerend blad... Zij wisten niet, dat altijd de wind

ranselde, als met nijdige geesels, met bijtende zweepen: zij wisten niet, dat hun bladeren-ouders, het vorige jaar, waren geranseld als zij nu, en hoewel zij beminden den wind, op wien zij droomden te wuiven en waaien en vroolijk te zijn en gelukkig, hadden zij dit nooit gedacht, nog vóor zij opengeplooid hadden al hun innigste groen, geranseld te worden met zweepen.

De wind was zonder medelijden. De wind ranselde door de lucht als een dolle, als een onzinnige, die niet zag, die niet voelde; machtig omdat hij sterk was, en dom, omdat hij geen hart had. En het medelij van het meisje ging toe naar de innige blâren, de jonge blâren van hoop, die zij zag schudden en trekken en striemen, en verslensd dwarrelen over de straat. De domme, almachtige wind, uit het Noord-Oosten, vulde de straat: de windvlaggetjes wapperden dol, de ijzeren bouten der vlaggestokken kermden jichtig en moeilijk, de stokken zelve zwiepten, als waren zij masten van huize-schepen, vastgemeerd aan een klinkerweg.

Het meisje keek in de straat. Het was een morgen in Mei. Voor een huis, als matrozen waarlijk bij een schip, richtten witte zeeman-achtige mannen ladders op en gingen de spiegelglazen sponzen. Zij torsten meê op de ladders emmers vol water en zij waren tusschen het mastbosch der rood-en-wit-en-blauwe stokken als zeelui, die tuigden een schip op.

In de straat reden net geschilderde wagens, van een waschinrichting, een koekebakker, een roomboterfabriek. Daartusschen schreeuwden vruchtenverkoopers, die duwden een kar met sina's-appels en, eventjes purper, de allereerste aardbeien. En geheel het huishouden van eten

en drinken dier nette huizen, wier leven school achter de kanten gordijntjes, vulde de morgenstraat. De slagersjongens overheerschten. Ieder huis had een anderen slager. Zij liepen, de jongens, breed, stevig, in hunne frissche witte morskielen, de rieten manden vol lillende vleezen - hun vuist aan het hengsel - straf getast op schouder of heup, een beetje schuin om de zwaarte, en zij belden aan. Soms fietsten er een paar snel de straat door. Aan alle huizen gaven zij af groote hoeveelheden vleesch: lappen en lapjes, biefstukken en ribstukken, gekneden frikadel, die aan de deuren de meiden aannamen, met een woord van scherts, en dan een dichtkwakken van de deur. De slagersjongens overheerschten, maar ook de warmoeziers - de open wagens vol frissche groente geschikt - waren zeer velen. De melkinrichting, met hare wagen van gepoetste koperen kannen, belde overal aan, en opvallend van gezochte netheid was een wagen met bier-in-kannen: de koetsier, die telkens afsprong en belde, in een soort bruin sportpak met hooge laarzen en een automobiel-pet op; de wagen, versierd met aarden kannen en relief de paneelen bombeerend. Een draaiorgel snerpte aan, met een heel melancholieke wijze: de vent draaide een stukje

melancholie, brak het af, douwde weêr voort: zijn wijf belde aan iedere deur, stak haar centen, natuurlijkweg, op. Telkens, aan de deuren, verschenen de paarsche meiden, of uit de open ramen der slaapkamers helden zij uit en keken, of riepen, en smeten haar paar rijke-lui's-centen neêr. Het huishouden vulde de straat, terwijl de wind, dom en machtig, waaide. Een heer, een portefeuille onder zijn arm, ging naar zijn bureau. Twee jonge meisjes fietsten weg; een dame, heel vlug, ging een boodschap doen. Maar verder was het het huishouden van eten en drinken. Het vulde de straat, het belde en belde en belde, tot alle huizen tjingelden van het gebel. En de huizen borgen den voorraad binnen, de straat werd stil: alleen de wind waaide de jonge kastanje-blâren stuk, en de vlaggestokken dreunden aan hun kermende jichtige bouten...

Marietje wendde zich af. Zij was een bleek blond meisje van zestien jaren, met flauwe blauwe oogen, en een wit velletje, zonder bloed. Haar haar, weggestreken van haar voorhoofd, was achter al opgestoken in een dotje. Zij had een boezelaartje voor. En nu zette zij zich voor een piano en tikkelde gamma's af.

De kamer, waar Marietje piano studeerde,

was de salon. Het was een vrij ruim vertrek op de bel-étage, maar het was zoo vol met meubels, die gewild los door elkander stonden, pretentieus bevallig, dat men er nauwlijks door gaan kon of zich zetten. Over alle stoelen hingen gehandwerkte lapjes, platgedrukt door het leunen, met verkreukelde, verschoten strikjes. Op allerlei kleine tafeltjes stonden naamlooze bibelots: steenen hondjes en aarden flaconnetjes, die als een étalage van een guldensbazar formeerden. Het behang vertoonde groote bloemen, het tapijt weêr andere groote bloemen, op de gordijnen bloeiden nog eens een derde soort van bloemen en de kleuren van al die bloemen jammerden tegen elkaâr in als met het gesnerp van papegaaien. In de hoeken der kamer verhieven zich stoffige Makartbouquetten, die hoeken al sierende jaar en dag.

In den salon speelde Marietje de gamma's, terwijl de wind loeide door den schoorsteen, die na het winterstooken rookte van roet. Gewetensvol speelde Marietje de gamma's met de onwillige vingertjes en telkens makende de zelfde fout, die zij niet hoorde en dus niet verbeterde, denkende, dat het zoo goed was... Nu en dan keek Marietje op en naar buiten. Arme boomen, dacht Marietje. Arme blâren...

kijk, hoe de wind ze vernielt en nauwlijks zijn ze nog open...

Zij speelde door, gewetensvol, maar zij had zoo gaarne den wind willen doen ophouden, om de blâren, de jonge kastanje-blâren te redden. Zij herinnerde zich: verleden voorjaar was het evenzoo geweest... Vóor verleden voorjaar was het ook al zoo geweest... En als de kastanje-blâren zich dan eindelijk konden openplooien, een rustig oogenblik zonder wind, dan waren ze verschroeid en verschrompeld voor den geheelen zomer, voor haar geheele bladerenleven lang... Arme boomen... arme blâren...

De onwillige vingertjes, gewetensvol, tikkelden voort, en telkens weêr de verkeerde toon tikkende met eene bijna komische hardnekkigheid: tjing! De bel van de voordeur ging telkens: tingeling, tingeling... Al dat geluid: de wind... phu! phu!... de gamma's: tata-tata-tata, tata-tata-tata; de huisbel: tingeling, tingeling... de draaiorgels op straat, tegen elkaâr in... en de kleuren binnen, de behangsel- en gordijn- en tapijtkleuren, snerpend als papegaaien; de kelen der verkoopers buiten: Aarebêien... mooie aàrbeien!!... het rammelen van de warmoezierwagens, daverende

over de helklinkende straatkeien - het snaterde door elkaâr en het was of de wind elk geluid op zichzelve zoo verhelderde en verijlde, als woei er van elk geluid een omneveling weg, om alleen te laten snetteren de rulle, klinkende kern ervan langs de blinkende spiegelramen, de jichtig krakende vlaggestokken, tot in die kamer, waar de papegaai-kleuren kakelden...

Dat woei zoo, dat snaterde en snetterde zoo door en het meisje, telkens met - tjing! - de verkeerde toon, hoorde het niet, maar dacht alleen: ach, arme boomen...! ach, arme blâren...! in haar zacht zieltje van overgevoel. Maar gewend als zij was aan den wind, de geluiden en de kleuren, zag zij niets anders dan de boomen, hoorde zij niet anders dan het ruischen van blâren... en ook haar eigen hardnekkig valsch toontje hoorde zij niet: tjing!

Tingeling, tingeling, ging de huisbel; en de wind raasde zeker de voordeur binnen en de trap op, want de salondeur blies open, zoo luchtig, als zoû die geheele deur opwaaien als een velletje postpapier; de meid stampte de trap op, de trap kraakte, nog een andere deur sloeg; de meid, aan die deur, krijschte iets,

luid in het huis, luid in den wind, luid in alle geluiden en kleuren... een hoogere stem bitste terug... weêr stampte de meid, de trappetreden kraakten en boeng! ging de deur.

- Kom maar boven, mevrouw!
- Kom maar boven, Cateau!
- Maar... stóor... ik... je heùsch niet, Adòlfine?
- Neen, kom maar boven...
- Wàt een wind... niet wáar... Fie... ie... ne. Jà... het waait zóo.

Tata-tata-tata-tata, tata-tata-tata-tata, gingen Marietjes gamma's, toen mama binnenkwam met tante Cateau. Phuuu! Bhoe! blies de wind. Krkk, krkk, ging de vlaggestok aan het raam buiten...

- Dag Mariètje... En zeg nu eens, Fie... ie... ne... was het dan een dinér?
- Ja, het was een formeel diner.
- Ach... ziet ze dan mènschen? En ik dacht... dat ze zoo huiselijk... léefden. W I J zijn er nog nóoit gevraagd... Jij wèl... Adòlfine?
- Neen, wij nooit.
- Ik vind toch wèl... dat ze de broêrs en zusters ook éens... een beleefdheid bewijzen... kàn. W I J zien nooit menschen, dat weet je,

niet waar, Adòlfine... Ach, Kárel houdt er niet van... die houdt maar van stilletjes leven... I K zoû het nog wel aardig V I N D E N ... Maar het is Kárel, zie je, die houdt er niet... van. En wie waren er dus, Adòlfine?

- Nu ja... ze hebben geen kennissen, dus ik vond het een mislukte partij... Niemand van dien Vreeswijck... En zeker hadden er een paar bedankt, want ze had Paul nota-bene er bij gevraagd.

- Ach! Paul? Zéker... hadden er een paar bedankt!

- Ja, natuurlijk.

- Ja... Ach, die Constànce... Maar dan vind I K het toch geen gesláagd... diner. Jij wèl... Adòlfine?

- Neen, ik vond het ridicueel. Met je vieren.

- De heeren in rok?

- Ja, in rok.

- En Constànce... láag??

- Neen, niet laag, maar poesmooi... En Champagne.

- Ach! Champagne... óok??

- Ja, een goedkoop merk. En zoo donker de kamers: ik vond het geen fatsoenlijk licht. Zoo dommelig, weet je. Net een gemeen huis, met haar drie heeren, fluisterde Adolfine, om Marietje.

- Ze hoort niet, ze speelt... Ach!! En verder...?

- Nu... ik vind, als Constance op die manier menschen wil zien... kon ze dat net zoo goed in Brussel doen. Het heet, dat ze hier komt voor de familie...

- Maar de familie vraagt ze niet... Ach, je moet ons niet rekenen... Fie... ie... ne... W I J leven altijd... héel stil. Het is Kárel... zie je.

- Maar ik ben nu zeker, dat ze zich aan het Hof wil laten prezenteeren.

- Ja... Door Vreeswijck zeker... Prezenteert D I E haar aan de Kóningin? vroeg Cateau, met de uilenoogen heel rond.

- Ach wel neen! zei Adolfine geërgerd. Maar door hem... pousseeren ze zich.

- O... gaat het zóo. Ja... zie je... W I J weten er niets van... van het Hòf. Kárel... zoû je niet... aan het Hòf... K R I J G E N ! Voor geen gèld! Maar N U is het dan toch zeker.

- Ja, nu ben ik er van overtuigd.

- Van het Hòf.

- Ja.

- Ach! I K had toch altijd gedacht... dat Constánce... daar nu te veel tact voor... zoû hèbben. En mag ik nú eens het uitzet

van Flòortje zien... Adòlfine. Ja... D I E trouwt nu al... gaùw. Over een week. Ja... en ik vind het... zóo lief... om in M E I te trouwen... Jij óok niet... Adòlfine?

De stemmen zeurden en bitsten, de trap kraakte, deuren sloegen. Tata-tata-tata-tata, gingen de gamma's... Bhoe... whoe... phuu! ging de wind en loeide door den roetrookerigen schoorsteen... Krkk... krkk... kraakte de jichtige vlaggestok... Aarebèien... mooie aàrbeien! schreeuwde de vruchtenjood buiten... Tjing, klonk Marietjes hardnekkige toon...

Het meisje zag op en naar buiten.

- Arme boomen dan toch! dacht Marietje... Ach, arme blâren...

II

Adolfine genoot ervan Cateau te toonen de stapels linnengoed van het uitzet van Floortje. Het meest van alle dingen ter wereld stelde Adolfine belang in haar eigen huis, in haar eigen kinderen, haar eigen meubels, in haar eigen zaken, aangelegenheden en dingen. Zij was altijd onvermoeid aan een zuster of vriendin, die haar eens kwam opzoeken, te toonen en te doen bewonderen de dikte van haar tapijt,

de zwaarte van haar gordijnen, de sierlijkheid, waarmede zij hare ornamenten in den salon had geschikt en zij prees al haar eigen hoog, vijzelde het op, als voor een verkooping, ontlokkende waardeering aan de zuster of de vriendin. Zij was in haar hart altijd bang de mindere te zijn en om die vrees te verbergen voor het oog van een ander, stofte zij en pochte zij altijd op wat van hàar was. Dat zij wel een Van Lowe was uitte zich hierin, dat zij haar man en hare kinderen meê opvijzelde in hare algemeene zelfverheerlijking. Heel licht was er dan in al hare pocherijen een schaduw van verwijt, tegen de familie, de kennissen, Den Haag - dat zij niet gewaardeerd werd, haar man niet, haar kinderen niet, haar huis niet, haar meubels niet, haar ideeën niet en haar straat niet. En zij legde breedvoerig vriendin of zuster uit hoe zij dacht, hoe zij rekende, hoe zij beschouwde, hoe zij opvoedde, hoe zij meubeleerde, hoe zij diners gaf, hoe zij een japon bestelde - als was dat alles voor de vriendin of de zuster van een belang, zoo hoog, dat er geen hooger boven te denken was. Zoo de vriendin of de zuster - ter conversatie wille - dan vertelde hoe Z I J beschouwde, rekende of een diner gaf - kon

Adolfine daar onmogelijk naar luisteren en toonde zij heel duidelijk, dat de zaken van zuster of vriendin haar totaal niet interesseerden, en dat, bij voorbeeld, de degelijkheid, van het bekleedsel van hare - Adolfine's - stoelen, of de frissche lucht van de straat, waarin zij - Adolfine - woonde, of het fluweel van den kraag van de overjas van Van Saetzema - Adolfine's man - van veel hooger belang was. Toch vooral wilde zij doen uitkomen aan de zuster of de vriendin, dat in haar - Adolfine's - leven alles van het eerste en het beste was: zoowel het levende als het niet-levende, het roerende als het onroerende... Adolfine's keukenmeid kookte - voor de zuster en de vriendin - het beste van alle keukenmeiden, vooral beter dan die van Bertha; Adolfine's hondje, een puck, was het aardigste puckje van alle puckjes ter wereld. Terwijl zij zoo pochte, vreesde zij, heel diep, bijna onbewust in zichzelve, zoû mijn keukenmeid wel wat kunnen kooken, en mijn puckje... is het eigenlijk niet een nijdig beest?

Maar dat waren diep verborgen twijfelingen en voor de familie en de kennissen gaf Adolfine hoog op van al de haren en al het hare en dong voor kinderen en meubels een schat-

ting van bewondering af. Het was in hare natuur hoog te willen zijn - zij wàs een kind haars vaders - rijk te willen zijn, alles mooi en voornaam en in aanzien om zich te hebben en het was of van hare kinderjaren af een noodlot haar had gedwongen alles, iets, een tikje, minder te hebben dan hare familie en kennissen. Werkelijk was zij nooit tevreden, hoe zij ook pochte. Werkelijk verweet zij het leven zijne gruwelijke onrechtvaardigheid. Als kind was zij een leelijk onbehagelijk meisje geweest, terwijl Bertha ten minste passabel en Constance bepaald mooi was. Dat Dorine nu ook niet mooi was, troostte haar niet, lette zij zelfs niet op. Bertha en Constance waren, de een als jonge vrouw, de ander als jong meisje, geprezenteerd aan het Hof; na Constance's huwelijk was er echter als eene moêheid voor wereldschheid geweest bij haar vader en hare moeder en als mama wel eens ter sprake had gebracht, dat ook zij, Adolfine, geprezenteerd nu moest worden, had papa gezegd: ach, de andere meisjes hebben er zoo weinig aan gehad... en, hoe dan ook, Adolfine was er niet gekomen, aan het Hof. Dat had zij hare ouders en... hare zusters nooit vergeven, maar zij had altijd gezegd, dat zij niets

gaf nietsom al die drukte van het Hof. Zij was vroeg getrouwd, twintig jaar; zij had Van Saetzema aangenomen, bijna uit angst, dat, zoo zij weigerde, het leven weêr onrechtvaardig zoû zijn. En Van Saetzema had haar gevraagd, zoo als honderde mannen honderde vrouwen ten huwelijk vragen, om van die heel kleine redentjes van kleine menschen, die als minieme radertjes diep in de kleine zielen voortwerken - en die anderen weêr niet begrijpen, zoodat zij zich, verbaasd, afvragen: waarom dan toch, waarom heeft die dat en dat gedaan; waarom is er bij die dat en dat gebeurd; waarom heeft die, die en die getrouwd... Van Saetzema had een goeden naam, was meester-in-de-rechten, had iets van fortuin: Adolfine had het maar geprobeerd. Maar terwijl Van Naghel, na advocaat in Indië te zijn geweest, door tactvolle relatie's, door politieke handigheid, door invloed van papa Van Lowe, wien Van Naghel sympathiek was, carrière maakte, gekozen werd in allerlei commissie's, die hem telkens weêr een sport hooger voerden in de Haagsche bureau-wereld, tot hij, eerst gekozen in de Tweede Kamer, zich eindelijk de portefeuille van Koloniën zag aangeboden - was Van Saetzema aan het Departement van Justitie

rustigjes weg, blijven voortsjokken, zonder een enkelen keer een bizondere promotie te maken zonder ooit een bizondere kans te hebben, zonder ooit door papa Van Lowe heel veel vooruit te worden gebracht - alsof papa dit evenmin de moeite waard had gevonden - in een soort van stiefvaderlijke minachting, - als om Adolfine te prezenteeren aan het Hof. Van Saetzema, nu hoofdcommies, was wel een geacht ambtenaar, die nauwgezet zijn werk deed, die zelfs geapprecieerd werd door den Secretaris-Generaal, maar meer ook niet... En dit was juist de wanhoop van Adolfine, die sedert Van Naghel minister was, haar man ook minister wilde hebben, - waarop nooit het minste uitzicht bestaan zoû. Adolfine, met leede oogen, moest dus al de grootheid van Van Naghel en Bertha aanzien en hoe zij ook pochte op alles, wat van haar, Adolfine, was, - die grootheid, die zij nooit bereiken zoû, was haar een marteling harer ijdelheid. Het was zoo van zelve gekomen in de lijn van het leven van Van Naghel en Bertha - door papa's protectie, door Van Naghels eigen relatie's en Overijselsche familie, die altijd een rol had gespeeld in de politieke geschiedenis van het land - dat Van Naghel niet alleen had bereikt

een hoog punt van carrière, maar dat zijn huis ook geworden was een politieke en daarbij aristocratische ‘salon’ in Den Haag - alsof door hunne wederzijdsche relatie's, Van Naghel en Bertha, na papa Van Lowe's dood, hadden vervolgd de traditie, die na den gouverneur-generaals-tijd geheerscht had in de Alexanderstraat, waar mama stil rustig achterbleef, in dat na-leven van oude vrouw en weduwe. Terwijl, wat Adolfine ook had gewenscht en gepoogd, haar huis nooit anders was geweest dan een rommel. Zij miste tact en wist niet te onderscheiden. Zij dacht, dat oòk een druk huis te hebben, iets zoû zweemen naar de voornaamheid van Bertha - en nu maakte zij visite's, links en rechts, en had een menigte kennissen, zoo disparaat mogelijk, uit verschillende côterieën: de orthodoxe, de Indische, de officieele bureau-wereld, de militaire - helaas, echter niet uit de Hof-côterie en uit de aristocratische elementen, die - na papa's dood - nog wel éens in het jaar hadden een kaartje gebracht, maar haar langzamerhand hadden overgeslagen. En zoo was het van zelve gekomen in de lijn van H U N leven, van Van Saetzema en Adolfine, dat hun huis steeds was geworden een grootere rommel, wel een

druk huis, waar men ‘menschen zag’, maar een huis zonder kleur, waar men nooit wist wie men ontmoeten kon, en wat de gastvrouw eigenlijk wilde. Er was iets dwarreligs in Adolfine's manier om haar huis te maken een druk huis, waar veel menschen kwamen. Zij maakte, bijvoorbeeld, het plan een intiem diner te geven over vijf dagen, zij vroeg acht menschen, maar bedacht twee dagen vóor het diner, dat zij er nog wel eenige bij kon vragen: zij zond nog enkele geheel officieele invitaties rond, waarvan de termen niet in overeenstemming waren met de tusschenruimte van invitatie en datum - met dit resultaat, dat zij op hare diners ten eerste den kok in de war stuurde, wel eens een flesch Champagne te weinig had, en dat hare gasten, geregeld, in alle mogelijke schakeeringen van avondtoilet verschenen. Of, zij dacht te geven een groot diner, kreeg vele bedankjes, wist niet wie er in de plaats voor te vragen, vroeg toch maar, intiem, zelfs mondeling - en zij had voor een stuk of zes menschen veel te veel schotels en wijnen en hare heeren waren alweêr, de een in rok en witte das, de ander in zijn huisjasje; hare dames alweêr de een laag, de andere in een blouse: verschil, dat hun telkens over

en weêr een schok van ontsteltenis gaf.

Het was altijd een rommel en zooals zij den tact miste een goed diner te geven, zoû zij altijd missen den tact tot de grootheid te komen, waarheen zij verlangde. Ook haar man zelve werkte haar tegen: een eenvoudige man, wat boersch, die iederen dag draafde naar zijn bureau en terug, nauwgezet op zijn werk als maakte hij, schooljongen, thema's af, zonder eenige bizondere bekwaamheid of politieke handigheid. Hij vond goed, wat Adolfine deed, maar begreep niet in haar dat verlangen, die levensbehoefte naar grootheid. Wel had hij overgenomen van zijne vrouw het uitbundig tevreden zijn, hij ook, met Z I J N vrouw, Z I J N huis, Z I J N kinderen, Z I J N meubels en Z I J N kennissen. Ook hij kon pochend spreken over Z I J N jas, Z I J N bureau, zelfs Z I J N Minister en Z I J N Secretaris-Generaal. Al had Adolfine met de zweep achter hem gestaan, zij zoû hem niet hebben kunnen opranselen naar de toppen van aardsche en Haagsche grootheid. Hij was zwaar, nevelig in zijn hersenen, een sleurmensch, die als trek-os zijn gangetje ging, jaren lang, met denzelfden zwaren tred van Hollandsch rund door zware Hollandsche luchten: hij had geheel in zich het element een mindere

te zijn, een ondergeschikte, op een achtergrond te blijven en daar nauwgezet en kleinzielig degelijkjes te blijven arbeiden in het kringetje, waarin hij was aangevangen te arbeiden.

Zij hadden drie jongens en drie meisjes en zij waren geen kwade ouders. Zij hielden, beiden, van hunne kinderen en zij dachten aan hun welzijn. Maar een systeem van opvoeding kenden zij evenmin als een systeem om diners te geven, en wat er nog van opvoeding was in hun huis, was even rommelig als hunne kennissen, hunne kamers, hunne tafels. Vooral voor hare kinderen was in Adolfine die neiging alles voornaam te hebben en te doen, minstens zoo voornaam als Bertha had en deed voor de hare. Daar Adolfine echter de eenige van de Van Lowe's was, die, uitzondering, zuinig was, streed hare zuinigheid dikwijls zwaren strijd met hare zucht tot voornaamheid. En wat dus in het huis en de opvoeding der kinderen van Van Naghel en Bertha als van zelve ging volgens zeer kostbare principes, die zij beiden wel als kostbaar inzagen, maar onmachtig waren door hunne neigingen en de lijn, langs welke zij leefden, voor minder kostbare te verwisselen, ging bij Adolfine alles op een goedkoopje. Waren

dus Louise en Emilie en Marianne geweest op heel dure kostscholen bij Londen en Parijs: groote villa's van geraffineerd rijke-meisjesonderwijs - de danslessen in baljaponnetjes, de teeken- en schilder- en muzieklessen gegeven door beroemde artisten, - Adolfine, hoewel verteerd van nijd, vond die kostscholen eenvoudig absurd en onbereikbaar voor hare beurs en had er voor Floortje en Caroline destijds een gevonden bij Kleef: een heel achtenswaardig kostschool, maar waar dochters kwamen van Duitsche winkeliers, en waar dus een geheel andere toon heerschte dan in de villa's bij Parijs en bij Londen - wat echter niet verhinderde, dat Adolfine haàr kostschool hoog ophemelde boven die malle en wufte inrichtingen, waar Bertha haar kinderen heen had gezonden. En wat de jongens betrof, Adolfine verhief hàre jongens - Piet, Chris en Jaap: de oudste zoû Oost-Indiesch ambtenaar worden, de twee anderen waren voor Breda en Willemsoord - hoog boven die twee geldstukslaande studenten van Leiden, die nu weêr voor hunne aanstaande maskerade enkele duizenden noodig hadden, hoog boven dien slungel van een Karel.

Ook tusschen haar Marietje, een zacht blond

witvellig meisje, wat onderdrukt in de roezemoes der anderen, en tusschen Bertha's Marietje maakte Adolfine altijd vergelijkingen, die ten gunste waren van haar kind, maar vooral vergeleek zij nu, na het huwelijk van Emilie met Van Raven, dier huwelijkstoebereidselen met wat Z I J deed voor Floortje en Dijkerhof. En zij had mooi ophemelen en pochen - zij, die uitzondering bij de Van Lowe's, zij, de zuinige, ieder dubbeltje berekenende Adolfine - van wie had zij toch die economie? vroeg mama Van Lowe zich wel eens af - zij kon er eenvoudig niet bij, bij al wat Van Naghel en Bertha en de Van Ravens en hun wederzijdsche vrienden hadden gedaan; zij vond het absurd, zij vond het geld weggooien, zij bromde in zich, dat alles zoo ontzettend werd opgevoerd: een geheime degelijkheid - eigenschap atavistisch, den oorsprong geheim - keurde in haar af die luxe van feesten, van uitzet, van cadeaux, van bloemen, waarvan Emilie's bruiloftsdagen als hadden geschitterd; zij vond het belachelijk, zij wilde alles zuiniger doen, en toch vond zij het niet prettig alles zoo zuinig te doen en het was dus een eeuwige strijd, zoowel met haarzelve, als met Floortje, die ook niet onder wilde doen voor Emilie en aan geld - het

was maar dat harer ouders - niet dacht. Maar toch, met een bizondere gave van zelfverheerlijking, wist Adolfine nu Floortjes uitzet tegenover Cateau te verheffen boven al die kanten flèbbeldingen van Emilie...

- Veel dégelijker... vind IK , Adòlfine! zeurde Cateau.

- Ja... en kijk eens die hemden, kijk eens die tafellakens en servetten, dat is van een kwaliteit, daar is niets boven, zei Adolfine, de stapels in de kast streelende... - En al die malle cadeaux, die Emilie heeft gekregen, al dat zilver, dat ze toch niet gebruikt - want wat hebben jongelui, die natuurlijk in de eerste jaren geen menschen zien - nu zooveel zilver noodig... Ik ben maar blij, dat ònze kennissen Floortje praktischer hebben bedacht: IK zoû het niet prettig hebben gevonden als Floortje zoo in haar zilverkast werd gezet door, nu ja, kennissen, maar toch eigenlijk vreemden...

- Jà...! zeurde Cateau. Op de receptie... van Emiliètje... leek het wèl... de winkel van Van Kempen... Ik vond het zoo parvenùàchtig...jij ook niet... Adòlfine?

Het woord was voor Van Naghel en Bertha niet bepaald teekenend gekozen en zelfs Adolfine voelde dat, maar zij bewonderde te veel haar

eigen inkoopen en de cadeaux van hàre kennissen, om er Cateau opmerkzaam op te maken.

III

Constance stelde het zich tot een plicht in de bruiloftsdagen van Floortje veel te komen bij Adolfine. Zij deed buitengewoon hartelijk; zij zond een heel mooie bloemenmand op den dag der aanteekening; zij gaf een heel mooi cadeau, kostbaarder dan zij Emilie had gegeven en zij stelde veel belang in het diner en de partij, die aan de Witte Brug zoû gegeven worden. Zij keek aandachtig in de open kasten naar de stapels van Floortjes uitzet... 'zie eens die hemden... en die tafellakens en servetten: dat is van een kwaliteit, daar gaat niets boven... voel dan toch maar eens, voel dan toch eens... terwijl die flèbbeldingen van Emilie...!' En zij hoorde aandachtig naar de eindelooze perioden van zelfverheerlijking, zij putte zich uit in bewondering, zij wilde volstrekt Adolfine streelen en een lieven indruk op hare zuster maken. Omdat zij zich nu als een plicht had gesteld Adolfine te winnen, slikte zij in die dagen de kritiek, die nooit uitbleef, lichte pijlen van hatelijkheid zoo tus-

schen de apotheoze van zelfverheerlijking door: wat zie je bleek, heb je je weêr zoo gepoeierd of ben je niet wel... hoe jammer, dat je jongen toch zoo een ouwe heer is, Constance... zeg Constance, je schoonouders zijn niet erg toeschietelijk geweest, wel?... Constance, die ringen van je, zijn die echt? Hè, ik dacht heusch, dat die eene steen glas was... Zij slikte het alles, ontving de hatelijkheid met een zachten glimlach, een enkel woord van bijna toegevende repliek...: ja, Addy is wel wat ouwelijk; ach, het was ook zoo moeilijk voor papa en mama Van der Welcke... je hebt gelijk, die steen is soms wat dof...; zij slikte het, ontving het alles met zooveel zachtheid en zooveel toegeeflijkheid, dat Addy, als hij er wel eens bij was, verwonderd naar zijn moeder opzag, haar zoo niet kennende, uitvarende om het minste tegen papa en tegen hemzelven altijd doende als het bedorven moedertje, dat gestreeld en gekoosd door haar jongen wil worden. En er was in het kind - in zijn kleine, heldere, ernstige ziel uit één stuk, - iets als eene verwondering voor dat raadsel van vrouweziel zijner moeder: iets, dat hem vaag al liet denken van vrou-wen: zijn ze allemaal zoo... zoo raar... of is het alleen

mama... en waarom is ze zoo verdraagzaam tegenover tante Adolfine als ze van papa niet het minste verdragen kan... Dat maakte hem dan tegen zijne moeder nog meer als een kleine man, met iets beschermends en op haar neêrziends, omdat zij zoo zwak en zoo weifelig was en nerveus, - maar ook met heel veel liefhebbends, omdat die vreemde vrouwelijkheid bekoring voor zijn kleine-manneziel had.

En zij wist, in deze stelselmatig aangenomen verdraagzaamheid, tevens te doen wat zij vooruit had bedacht: Adolfine nu en dan eens een raad, een aanwijzing te geven, maar wat haar fijnere smaak haar voorzeide, vond meestal geen genade bij Adolfine, die zoowel zuinig wilde zijn, als degelijk Hollandsch, en tegelijkertijd effect maken: een drietal eischen, die zij stelde zich en den haren, en de aanstaande bruiloft van Floortje, met dit gevolg, dat de vreemdste combinaties ontstonden, en dat zij met de aanstaande bruid vooral den geheelen dag overhoop lag. Want Floortje, in het geheel niet degelijk, maar zeer op effect gesteld, had van hare moeder vooral de zuinigheid, die bij de dochter voor haar eigen geld dadelijk gierigheid werd, zoodat het gewenschte effect meestal bereikt werd door een aanstel-

lerige en prutsige goedkoopte, die Adolfine dan weêr niet degelijk vond.

Adolfine, echter, op den dag der aanteekening, aan het groote familie-diner aan de Witte Brug, gevolgd door een soirêe voor alle vrienden en kennissen, verhief zich hoog in zelfverheerlijking. Tegen oom Ruyvenaer, tegen Karel en Cateau, tegen Constance, tegen Gerrit en Adeline stofte zij: dàt waren mooie zalen, de zalen van de Witte Brug: die waren veel mooier dan die van de Doelen... Dàt was een prachtig diner geweest, dat diner, dat Z I J had gegeven; het kostte dan ook duur en zij zeide hoeveel, maar voegde er een paar honderd gulden aan toe - en herinnerden zij zich nog wel dat onmogelijke diner van Bertha, toen Emilie trouwde, met die rare kostjes, die ze toen gekregen hadden?

Dat prachtige dessert, die mooie aardbeien, die zij had gegeven, en zoo véel en dat in dezen tijd: maar het kostte er dan ook naar! En wat waren zij aan tafel allen vroolijk geweest: hàre familie - alsof die zelfde familie niet ook de familìe van Bertha was - en hàre kennissen: zoo geheel verschillend van die pretentieuze kliek van Bertha. Er had in de speechen, in de gesprekken geheerscht zoo

een vroolijken, lossen toon en herinnerde Gerrit zich nog wel die doodsche stilte aan tafel, met dat diner van Emilietje? Zulke aardige menschen, de ouders van Dijkerhof, de aanstaande schoonouders van H A A R kind... En wat zag Floortje er goed uit, niet waar, en de andere meisjes hadden ook lieve japonnetjes... Zij stofte zoo op alles, op ieder détail, dat noch oom, noch Gerrit een oogenblik gelegenheid hadden hunne waardeering te zeggen, hunne bewondering mede te uiten; alleen toen zij verder was gegaan, links en rechts bij de kennissen pochend: nu, wat zeg je van M I J N diner... nu, wat zeg je van M I J N partij... nu, wat zeg je van M I J N japon - zei oom Ruyvenaer:

- Je zoû zeggen, dat Adolfine zelf de Witte Brug heeft gebouwd...

- Ik vind, kermde Cateau; dat Adòlfine... dat nu niet àlles... zèlf... moest zèggen... Vindt J I J òok niet... Gerrit?

- Wel, zeide Gerrit; het is een heerlijk gevoel... zoo tevreden te zijn over je eigen, en je eigen kinderen, en je eigen diner. Maar als J I J dat vindt... Cateau, waarom H E B jij haar dan geen compliment gemaakt?

- Omdat I K vind... zeurde Cateau, en zij

zeurde het beslist, - dat die japon... Adòlfine nu héelemaal niet... èllegant staat. Wat vindt jij, Adèline?

- Ach! zei Adeline goedig.

- Constànce... J I J hebt zoo een èllegante smaak: zèg nu eens: vindt J I J die japon... èllegant?

- Ik vind, dat Adolfine er van avond uitstekend uitziet, zei Constance, nerveus.

- Zeg, zusje, dat kan je niet meenen, zei Gerrit.

- En al vindt jij het niet, Gerrit, dan is het nog niet aardig om zoo van je zuster te spreken.

- Nu, nu, een beetje kritiek...

- Ja maar, altijd kritiek uit te oefenen op elkaâr, vind ik hatelijk, viel Constance uit.

- Mij moet het toch van het hart, dat ik het een rommelpartij vind, zei oom Ruyvenaer. Wie zijn toch al die menschen? ging oom voort, voornaam doende, minachtend. Zeg Toetie, amuzeer jij je?

- Ja, pa, ddòll! zei Toetie, voorbijgaande aan den arm van haar cavalier.

De meisjes Ruyvenaer, al waren zij ook niet jong meer, amuzeerden zich dol, als altijd, of het was bij Bertha of bij Adolfine. Goedig,

vriendelijk, eenvoudig, rond gezellig Indiesch, hielden zij er van te dansen, amuzeerden zij zich altijd ‘ddòll’.

- En Dotje, wat zeg je van M I J N partij?

- O, Adolfine, soo gesellig jou partij. Ik amuseer mij ddòll. - En ook Dot glom van dankbaarheid en transpiratie na het dansen.

- Zijn dat kennissen van de Dijkerhofs? vroeg mama Van Lowe fluisterend aan Bertha, doelende op een heer en een dame, die zich aan haar hadden laten voorstellen, maar wier naam zij niet had opgevangen. Wat een vreemde kennissen hebben die Dijkerhofs! Zulke obscure menschen... Je weet niet wie ze zijn en wat ze zijn... Heel burgerlijk, vind ik. Ach, Bertha, hoe jammer toch, niet waar. Dijkerhof zelve is niet kwaad en als Floortje van hem houdt... enfin, dan zal alles wel goed zijn, maar eigenlijk moet ik toch bekennen, dat het mij spijt, dat Adolfine in die troep is gekomen... En die menschen daar, Bertha, die dikke heer en die lange dame, die Adolfine zoo intiem begroet... zijn dat intieme kennissen? Wat een vreemde vrienden houdt ze er toch op na... Ja, dat moet Constance ook wel opvallen, die daar nu weêr nieuw in komt... In ons huis was een zekere een-

heid, een côterie... zooals nu in jouw huis ook, Bertha... maar het is altijd bij Adolfine... zoo een rare boel... zoo een rare boel! Ik kan het niet anders noemen. Mijn God, wat een hoop rare menschen!

- Mama, zeide Paul. Wat heeft Adolfine nu voor een menagerie verzameld?

- Ach, Paul, zuchtte de oude mevrouw, een beetje nerveus. Ik zei juist tegen Bertha... Maar laat er aan anderen niets van merken, wat W I J vinden...

- Zeg mama, zei Gerrit; weet u wie dàt daar zijn?

- Neen Gerrit... Van Naghel, weet J I J ook wie dàt daar zijn: die dikke heer en die lange dame?

- Zeker mama, dat zijn Bruys en zijn vrouw... hij is redacteur van den Fonograaf... heel achtenswaardige menschen, mama...

- Ach, Van Naghel...

Geheel in de war ging de oude mevrouw aan den arm van Van Naghel verder... Constance had de kritiek der familie over Adolfine's kennissen opgevangen. Haarzelve, nieuwelinge als zij nu was in die Haagsche maatschappij, trof het nu niet zoo zeer, dat de invité's van Adolfine uit allerlei disparate

elementen bestonden: in Rome, op hare groote recepties, had zij daarbij wel eens disparate elementen moeten dulden, en in het buitenland had zij dikwijls ondervonden, dat er geestige, beschaafde, ontwikkelde menschen konden bestaan, ook al waren ze niet van hare côterie. Daarbij vond zij, dat op een bruiloftspartij, waar familie van familie en kennissen van kennissen kwamen, bijna niet te vermijden was, dat de genoodigden soms geheel vreemd voor elkaâr waren... was het niet op de soirêe van Bertha het zelfde geweest? Ja, Bertha had twee soirêes gegeven om de elementen te scheiden... maar had de familie dat ook al niet veroordeeld? Werd er dan altijd veroordeeld en gekritizeerd in de familie en vond de een nooit goed wat de ander deed... Gerrit en Paul waren naast haar komen zitten nu, en zij hoorde ze praten, doorveroordeelen, kritizeeren, belachelijk maken...

- Die arme moeder... die is heelemaal in de war!
- Zeg Paul, laat J I J je prezenteeren aan die ooms en tantes van Dijkerhof?
- Ik laat me nu, zei Paul, moê knippende de oogen; prezenteeren aan niemand meer.

Studies wil ik wel maken. Het eenige, waarmeê je je amuzeeren kan in zoo een arke Noachs, als deze soirêe van Adolfine, is studies te maken op het dierlijke in den mensch... Kijk mevrouw Bruys haar taartje eten met een bijna dierlijk ge-noegen... Kijk dien oom van Dijkerhof dansen met de nicht van Van Saetzema: het is bijna vies om er naar te kijken...

- Paul! zei Constance. Ik heb je wel eens geestiger gehoord.

- Mijn lieve zuster, ik word hier stomp... De lijnen en kleuren wriemelen hier zoo leelijk voor mijn oogen, dat ik heusch fyziek pijn lijd. O God, de gratie in ons moderne leven en de gratie op een soirée van Adolfine... waar is ze, waar is ze?

- Ze is weg, ze is weg! declameerde Gerrit luidruchtig. De gratie van Adolfine is weg!

- Ik vind jullie beiden alleronaardigst! viel Constance nerveus in. Zeg mij eens, waarde broêrs, is die ironie gewoonlijk in onze familie de heerschende toon, waarmeê de een den ander veroordeelt? Is dat de gewoonte geworden, dat broêrs en zusters - en zelfs mama ook al op haar kinderen - zoo hakken en vitten als ik hier van avond hoor doen? Kritizeert ieder van ons een ander en is het alzoo

een kruisvuur van kritiek onder elkaâr? Op de soirée van Bertha heb ik dat ook al zoo hier en daar gehoord, maar is er dan van avond waarlijk niets goeds hier? Ik moet eerlijk bekennen: ik vind jullie klein, kleinsteedsch, eng van blik, vol côterie-geest, zelfs jou Paul, met al je filozofie... Jij, Gerrit, bent bang je te encanailleeren door de beleefdheid te hebben je te laten prezenteeren aan wat ooms en tantes van Dijkerhof, die je van je leven misschien geen driemaal weêr zal zien en jij Paul, waarom ben je zoo nijdig in je kritiek tegen wildvreemden, die een taartje niet precies eten zooals jij fatsoenlijk vindt? Ik vind oom Ruyvenaer belachelijk, die, zelf niet bizonder gedistingeerd, vit op de distinctie van Van Saetzema's kennissen; ik vind Cateau belachelijk, die, hoe solide ook, N I E T S elegant, kritizeert Adolfine's élégance...

- Lieve zachte! zei Paul geaffecteerd en nam Constance's hand. Fiere edele! Strijdster! Je bent voor me een openbaring! Wat een ruime principes verkondig je en van wat een verdraagzaamheid geef je blijk. Het is ontzettend! Alleen, de kritiek, die je kritizeerde, lieve, zachte edele... werd ons niet gespaard.

- Soit, ik kritizeerde... éven... maar jullie kritizeeren eindeloos door.

- Neen, maar wij zijn maar heele kleine menschjes, en te kritizeeren vinden wij lollig, zei Gerrit.

- Ik ben als jullie, een heel klein mensch... Ik heb nooit groote menschen ontmoet... 'in onze côterieën', zei Constance, met een sneer. Wat zijn onze côterieën anders dan... klein.

- Mooi zoo, zei Paul. Dat heb je van mij... maar ga voort, beminde discipel.

- Ik ben bang! zei Constance ernstig. Jullie denken, dat ik me maar wat opwind, maar ik ben bang, ik ben eenvoudig bang. Ik hoor her en der uit den mond van de familie zooveel kritiek over een japon, een soirêe en een paar wildvreemde menschen, die bij toeval kennissen zijn van mijn zuster, dat ik bang word voor de kritiek uit den mond van mijn familie... waar het mijzelf aangaat... mijzelf... op wie zooveel te kritizeeren is.

- Kom zusje! zei Gerrit, goedmoedig, onrustig, nerveus strekkende zijn lange beenen.

- Mag ik niet ronduit praten... met mijn broêrs? vroeg Constance. Ben ik gekomen, na jaren in Den Haag en bij jullie allen terug... om altijd te doen of er niets is gebeurd, dat mij heeft gescheiden van jullie allen, die mij lief zijn?

- Teedere! zei Paul. Hoor nu eens naar

de wijsheid van je jongeren broeder. Je bent bang voor kritiek, omdat je vreest, dat waar zooveel kritiek wordt uitgeoefend in zoo een brandpunt van kritiek als onze familie... ook geen streng oordeel gespaard zal blijven aan jezelve... Maar laat mij je nu zeggen, dat je de menschheid... die van de kleine menschen... niet kent. De kleine menschen kritizeeren - omdat ze het lollig vinden, als Gerrit zegt - een japon, en een soirêe, maar ze kritizeeren nooit het leven... Daar zijn ze te bang toe vooreerst: de kleine menschen interesseeren zich alleen... in wat niet ernstig is... en eigenlijk niet de moeite waard.

- Ik geloof je niet, zei Constance. Dat is een aardige fraze, Paul, meer niet. Ik word achterdochtig. Als ik zooveel hoor kritizeeren - zelfs door mama - op Adolfine... denk ik: wat zal mijn moeder, wat zullen mijn broêrs en zusters... wel te zeggen hebben op mij... Ach, misschien kan het niet anders, is alles... onoprecht, in onze côterie.
- Maar niet in onze familie, zei Gerrit.
- Je zegt dat, Gerrit, met een lieven klank in je stem.
- De ritmeester van de huzaren met den lieven klank in zijn stem, zei Paul.

- Flauwe jongen... wees nu eens even ernstig! Ik ben bang, ik ben bang... Heusch, ik ben er nerveus van. Misschien heb ik verkeerd gedaan... had ik maar niet moeten komen, hier, in Den Haag, terug bij jullie allen...

- Vallen de broêrs en zusters je zoo tegen? zei Gerrit.

- Ik beklaag mij niet... ik beklaag nu Adolfine. Ik vind jullie niet zacht voor wat je smaak niet sympathiek is. Dat is het eenige. Ik beklaag M I J niet. Jullie allen hebben mij lief ontvangen... alleen ik ben bang. Ik ben bang, ik ben bang... Zeg mij, een groot familiegevoel, een warmte voor elkaâr... kan er dat waarlijk zijn, als de daagsche kritiek zoo onverbiddelijk is...

- De daagsche kritiek in de familie... de titel voor een essai.

- Paul, wees nu ernstig.

- Beste Cony, je weet, dat ik het niet kan. Ik kan, helaas, alleen ernstig zijn, als ikzelf aan het woord ben, voor een heelen langen tijd.

- Nu, dan geef ik je het woord...

- Dat is edelmoedig... Mijn Cony, er is dit: - een wreede wet in het maatschappelijk leven, - dat ouders veel om hun kinderen

geven, maar kinderen al minder om ouders, dat tusschen broêrs en zusters de familiebanden nòg losser zijn, banden, die tusschen neven en ooms en tantes en nichten al langzamerhand geheel zijn ontknoopt. Familie-leven bestond misschien ten tijde van de oude patriarchen, die met zonen en dochteren en kudden trokken door de woestijn, maar het bestaat niet meer in ons moderne leven. Bij Gerrit - al heeft hij geen kudden - bestaat er misschien nog iets van, omdat de kindertjes daar heel veel en heel klein zijn. Maar zijn de kindertjes wat grooter, dan verlangen ze de vleugels uit te slaan, en de familie-banden raken los... Trouwen de kindertjes, dan heeft ieder kind zijn eigen familie - voor zoo lang ze duurt - en zijn eigen belangen, en de banden, die de patriarchale

woestijnfamilie samenbonden, fladderen luchtig op den wind...

Hoe wil je nu hebben, dat kritiek, die grootste en goedkoopste 'lol' van den mensch ten koste van zijn evenmensch, zoû uitblijven tegen familie, als familie eigenlijk synoniem is met vreemde. Er bestaat geen familie meer in de moderne maatschappij. Ieder is zichzelve. Maar bij naturen, zooals bij mama en bij jou is nog iets liefs atavistisch over van de patriarchale woestijnfamilie: je zoû gaarne willen hebben, dat er familie was en familie-liefde, van ouders en kinderen en kinderen en ouders, van broêrs en zusters en zelfs van neven en nichten - en tantes en ooms. Mama, een eenvoudige natuur, heeft ter bevrediging van haar gevoel, ingesteld een wekelijkschen avond, waarop de verwanten van bloed maar niet naar belangen samenkomen uit referentie voor een oude vrouw, die zij geen verdriet willen doen en willen laten in haar illuzie. Jij, mijn zachte edele, met ingewikkelder inborst, voelt heftiger een smachting naar het oude patriarchale leven der woestijnen - vooral na het verdriet en de eenzaamheid, die er in je leven is geweest. En je komt in Den Haag, met pastorale ideeën, te midden van beschaafde kannibalen, die elkaâr iederen dag met heele kleine stukjes verscheuren en opeten, in hun familie-kritiek. Dat je zachte natuur dus geschokt wordt, kan wel niet anders.

- Dus wij zij allen vreemden voor elkaâr, zeide Constance, en een koud gevoel liep over haar, een weemoed was in haar opgekomen onder die woorden van Paul, half blague, half ernst. Wij zijn vreemden voor elkaâr... Dat gevoel, dat ik in het buitenland diep en waar in mij gevoeld heb en dat mij dreef naar mijn

familie en mijn vaderland, is... atavistisch, en heeft geen reden van bestaan, omdat we niet meer leven in een Hebreeuwsch tijdperk. Dus wij zijn vreemden voor elkaâr, die ter wille van mama elkaâr nog begroeten als familie, eenmaal in de week op haar Zondag, omdat wij haar anders verdriet zouden doen... en dat ik gevoeld heb voor jullie, verlangd heb naar jullie, die ik in twintig jaren niet heb gezien, zoodat ik hier gekomen ben in mijn land terug... dat is niets meer geweest dan een illuzie, een hersenschim.

- Ja Cony, ik ben misschien wreed geweest... maar heusch, je bent zoo pastoraal. Land, vaderland... kind-lief... wat een heerlijke woorden... wat ken je ons Hollandsch nog goed. Ik ken die woorden niet meer.

- Zusje-lief, viel Gerrit in; hoor toch niet naar dien jongen, die raaskalt. Hij nieert van alles, omdat hij zichzelven gaarne hoort spreken, en omdat hij een poseur is; morgen verdedigt hij land en familie, evengoed als hij van avond ze beiden afbreekt... Neen zusje, er bestaat familie, er bestaat vaderland.

- Hoor den ritmeester, verdediger zijns lands, met den lieven klank in zijn stem!

- Er bestaat familie. Niet alleen bij mij,

omdat mijn kinderen nog jong zijn, zooals Paul weet te analyzeeren, maar overal, overal... Ik voèl, dat je mijn zuster bent... al heb ik je twintig jaren lang niet gezien. Ik heb je misschien niet dadelijk teruggevonden, ik heb je misschien van avond nog niet terug: als ik aan Constance denk, denk ik aan mijn kleine zusje, dat speelde in de rivier te Buitenzorg...

- O, Gerrit, nu niet over mijn bloote voetjes! waarschuwde Constance.

- Maar ik voel, dat je geen vreemde bent, dat er tusschen ons is... een band, een verwantschap, iets mystieks bijna...

- Neen maar, wat een dichterlijke ritmeester! riep Paul. Als hij los komt...

- En land... vaderland... ging Gerrit voort met vuur; er bestaàt land, er bestaat vaderland: ik voel dat in me, Paul, vroeg-oude scepticus en wijsgeer: ik voel dat in me, N I E T dichterlijk en mystiek dan, hoor jongen, als het familie-gevoel, maar eenvoudig als ik voor mijn escadron rijd; ik voel dat, als een groot, niet gecompliceerd en primitief gevoel als ik mijn Koningin escorteer: ik voel, dat er voor mij is een land, waar ik geboren ben, waar ik uit ben gegroeid...

- Adelientje! wenkte Paul. Kom toch hier,

Adelientje... je man is zoo poëtisch, je moet hem hooren!

Het blonde moedertje kwam aan.

- Ik voel dat, als een ander aan Nederland komt, aan M I J N land, er iets van kritizeert, een minder eerbiedig woord zegt over mijn vorstin... dat ik hier - hier in mijn borst - iets voel...

- Adelientje, hoor toch... maar je man is geen redenaar: hij voelt iets, dat hij voelt... maar enfin, hij voelt... Leve de ritmeester met den zachten klank en het mystieke gevoel!

- Gerrit, plagen ze je! vroeg Adeline.

Gerrit haalde de schouders op, een beetje boos, een beetje verlegen, en hij strekte zijn lange beenen ver uit.

- Gerrit, zei Constance; ik ben blij, dat je zoo gesproken hebt.

- Het is onzinnig, bromde Gerrit. Er is een neiging, niet alleen in Paul, - dat is een poseur - maar in allerlei menschen van onze côterie, Constance, waar je zoo even minachtend over sprak, om op Holland te schelden, om niets Hollandsch goed te vinden, om onze taal leelijk te vinden, om alles wat maar Fransch, Engelsch, Duitsch is beter te vinden dan Hollandsch... Dat zijn je chique Hollan-

ders, Constance, je Haagsche Hollanders, die je ontmoet in de salons van Bertha, Constance. Als ze een paar maanden zijn geweest in het buitenland, zijn ze hun taal vergeten, maar als ze sedert drie jaren niet zijn geweest in Parijs, Londen of Berlijn, zijn ze N O O I T hun Fransch, Engelsch of Duitsch vergeten! O, dat kennen ze zoo goed!

- Gerrit, zei Paul; het is alles heel waar wat je zegt, maar zeg dat nu eens... in mooi Hollandsch, Gerrit.

- En zusje, ging Gerrit voort, wat hakkelend maar vol vuur; daarom vind ik het zoo aardig, dat jij, juist jij, een vrouw, die jaren in Rome hebt geleefd juist in die chique, cosmopolitische wereld, waar vaderlandsliefde verdwijnt, jij, die twintig jaren uit je land bent weggeweest... dat juist jij in je hebt voelen ontwaken...

- Bravo! riep Paul. Zijn woorden komen!

- Een gevoel voor je land, voor je vaderland, dat je terug deed verlangen naar Holland. Ik had het nooit zoo sterk in je vermoed en daarom, zusje... zoû ik je bijna willen zoenen... maar we zijn hier op een partij...

- En nog wel op een partij van Adolfine... En Adelientje is jaloersch.

- Neen! zei Adeline goedig.

- Nu Cony, daar dan!

En Gerrit zoende zijn zuster, brusk.

- Jullie zijn beiden pastorale naturen! zei Paul. Ik kan daar niet bij.

- En nu, Cony, een glas champy... op de familie-leden en het vaderland? zei Gerrit en met Constance aan den arm, ging hij de zaal door naar het buffet.

- Adelientje! zei Paul. Wat heb J I J een gekke man!

Maar Adolfine, zegevierend, kwam voorbij, slepende haar satijnen sleep, dien zij prachtig vond, en, glanzende van zelfverheerlijking, vroeg zij:

- En Adeline, zeg eens... wat zeg je nu wel van M I J N partij?

- Mooi, Adolfine! zei Adeline.

- Adolfine, zei Paul. Je soirée is eenvoudig schitterend. Ik heb veel soirées in mijn leven bijgewoond, maar zoo een partij als van avond... neen!

- En een fijn diner, hè?

- Een diner zoo fijn... het kon niet fijner.

- Hoe vindt je mijn nieuwe japon, Adeline... kijk eens, hoe die zit.

Zij streelde zich over de borst.

- Het is een heel mooi toilet, Adolfine, zei Adeline.
- Adolfine, zei Paul; dat fluweel van den kraag van Saetzema's rok...
- Ja?
- Dat is móoi fluweel.
- Ja, het is zijn nieuwe rok... van Teunissen.
- En dat satijn van het toilet van Floortje...
- Ja?
- Dat is móoi satijn.
- Ach, wat weet jij van satijn!
- Iedereen zegt het.
- Waarlijk...
- Ja, ik heb het overal in de zaal gehoord...
- Neen?
- Ja... als ik zoo langs de menschen ging... hoorde ik het overal... als een gerucht... varen...: zie je wel dat satijn van Floortjes toilet... zie je wel dat satijn van Floortjes toilet...

Adolfine zag vaag, niet wetende wat zij moest denken.

- Dat japonnetje kost ook... honderd-en-twintig gulden! zeide zij en loog er veertig bij; glanzende liep zij verder en sprak mevrouw Bruys aan, de vrouw van den redakteur van den Fonograaf.

- En mevrouw... wat zegt u van M I J N partij?

- Paul, zei Adeline, zacht en verwijtend; ik was nu toch heusch zoo bang, dat Adolfine het zoû merken...

IV

Constance was gelukkig. Meer en meer begon zij te beseffen, dat zij bezat wat zij jaren gemist had, hare familie; meer en meer waardeerde zij, dat zij was terug in haar land, Holland. Het was of het dieper in haar tot bewustzijn kwam, dat zij alle de haren terug had gevonden, dat zij allen haar hadden het verleden vergeven, en soms was het haar een illuzie, dat het geen twintig jaren waren, die zij afwezig was geweest: die afwezigheid scheen als in te krimpen; in haar broêrs en zusters herkende zij al meer en meer de eigenaardigheden van vroeger - alsof zij niet ouder waren geworden - en mama was geheel de zelfde gebleven. Ook kon zij niet nalaten te bewonderen in stilte den bijna kinderlijken eenvoud van Van der Welcke, die zich rustig-weg in haar toch hem geheel vreemde familie bewoog, ofschoon hij natuurlijk voor niemand van hen een familie-gevoel kon koesteren. Met Paul was

hij het intiemst en het meest te samen. Wel had Constance Bertha gaarne meer gezien, maar, het was waar, zij woonden ver van elkaâr en toch hadden zij elkaâr teruggevonden als zusters na dat gesprek, kort na Emilie's huwelijk. Wel verwonderde Constance zich, dat een dergelijk intiem gesprek zich niet meer tusschen Bertha en haar herhaalde, maar, hoe dan ook, zij voelden zich toch zusters nu. Met Karel en Cateau, neen, dat bleef ver en vreemd, nauwlijks als met verre kennissen, maar Gerrit had een soort passie voor Constance opgevat, en doordat zij zooveel verdraagzaamheid tegenover Adolfine had geoefend, scheen er in deze iets zachters gestemd te zijn voor haar, want Adolfine, bedenkende, dat Constance zeer Floortjes uitzet had bewonderd en geprezen, kon wel eens zeggen:

- Ze is toch niet kwaad, Constance... Ze is toch wel lief: Constance...

Het was nu zomer geworden en Constance voelde zich gelukkig. Bertha ging met de haren naar Zwitserland, waar Van Naghel hen in Augustus zoû volgen, en Adolfine ging een maand aan den Rijn, maar mama bleef in Den Haag en Constance was verrukt haar moeder iederen dag te zien. Zij toerde veel met de

oude vrouw en dan stegen zij uit in de Boschjes of in het Bosch en wandelden er langs de paden. En de oude vrouw sprak altijd over de kinderen, of over de kleinkinderen, of over de twee achterkleinkinderen: de kinderen van Otto en Francis, die meê naar Zwitserland waren... Nu Bertha er dien zomer niet was, had de oude vrouw haar voorkeur verplaatst op de kinderen van Gerrit, ze aardig vindende, omdat ze zoo jong waren. Zij gingen dus dikwijls bij Gerrit aan, en vonden hem, in de kleine huiskamer op het punt uit te gaan, in uniform, rinkelend de sabel, de sporen; zwaar blond, forsch in zijn spannende uniform en verlakte rijlaarzen, terwijl twee kleine meisjes en twee kleine jongens - allen blond, vlasblond, met zachte roze kleurtjes, op hem klommen, waar hij achterover lag in den grooten fauteuil -: Gerdy en Adèletje en Alex en kleinen Guy, terwijl de oudste, Marietje, zeven jaar, in haar armpjes moeilijk tilde de kleine baby en nog een groote baby kroop tusschen de pooten van tafel en stoelen, op den zoek van een kapotte pop. Te midden van dat blonde gedwarrel - alle de kinderen met die vlasblonde krulletjes en die zacht-roze blosjes - fijn gebouwd als poppetjes - was Gerrit als een reus,

was hij nog grooter en forscher, vulde zijn uniformfiguur, wanneer hij zich bewoog, de kamer, scheen hij, ravottende met zijne kinderen, met éene beweging - ze allen, - Guy en Alex, en Adèletje en Gerdy, die hingen aan zijn beenen en handen, te kunnen doen tuimelen over den grond, tot angst van grootmama, die hem zoo wild vond, maar Adeline was altijd heel kalm, ook blond, zacht glimlachend met haar fijn blonde gezichtje ook, haar figuur al moederlijkjes vervormd als van een vrouwtje, dat veel kinderen krijgt en, ofschoon jong, geen coquetterie meer heeft voor slankheid. Zij was eenvoudig en zacht, zoo een klein, blond, haar grooten, zwaren man altijd kinderen barend vrouwtje: als een plicht, waarover zij niet veel dacht, omdat Gerrit het zoo gaarne wilde - een natuur van glimlachende onderworpenheid, altijd liefjes en rustig, nooit driftig of zenuwachtig om haar woelige troepje, en rustigjes afdoende hare plichtjes van moeder. In November wachtte zij haar achtste af en er scheen in het kleine huis altijd nog maar meer plaats te zijn voor woelige, blonde kindertjes. Mama Van Lowe, die dan met Constance na het lunch was gekomen, met een landauer, zeide dan:

- Nu, wie gaat er met oma meê...?

En meestal werd het dan zoo geschikt, dat, behalve Adeline zelve er wel een viertal blondjes meê in den landauer werden genomen: drie kindertjes nog binnen, en Alex op den bok, aan de zorg van den koetsier speciaal toevertrouwd. Dan straalde mama Van Lowe's gezicht, terwijl een groote toer werd gemaakt, langs Voorburg, Wassenaar of Voorschoten en de kinderen, als de gelegenheid zich aanbood, werden onthaald op melk. Of de tocht ging alleen naar Scheveningen, en bij Berenbak maakte mevrouw Van Lowe opschudding, terwijl iedereen uitzag naar het rijtuig, waaruit behalve de drie dames nog kwamen de drie kindertjes, terwijl Alex klom van den bok... Twee tafeltjes voegde de knecht aan elkaâr, en taartjes en ijs werden besteld... En genoot de oude vrouw in het huis van Bertha vooral van de voornaamheid, die lag over het leven daar - leven, dat haar herinnerde haar eigen leven van grootheid - tusschen het troepje van Adeline genoot zij weêr anders, genoot zij van al dat jonge, dat blonde, dat vroolijke, dat natuurlijke - waar aan de voornaamheid heelemaal geene eischen werden gesteld - was zij niet de wereldsche grootmama meer, die belang stelde in de officieele diners, en de recepties,

en den Russischen gezant - maar was zij de stralende grootmama, die verheerlijkte, omdat zij had zooveeljonge, lieve, mooie kleinkindertjes... Zoo aardig, zeide zij dan tegen Constance, dat Gerrit wat laat was getrouwd - hij was vijf-en-dertig, toen hij trouwde -: daardoor, zeide zij, had zij zooveel jònge kleinkinderen nog... En aardig, zeide zij, dat het de Van Lowe's waren, de eenige kleine Van Lowe's, toch drie kleine stamhoudertjes nog, want Karel had geen kinderen - en Ernst en Paul, die zouden wel nooit trouwen, dacht zij... En hoewel zij niet om den naam gaf, en àlle kleinkinderen als winst naar zich toe rekende, voelde zij toch het meest voor de kleine Van Lowe's, voor de kleine drie jongens vooral, voor de stamhouders van den naam, dien zij getrouwd had. Was de winter alzoo de tijd, dat zij genoot bij de Van Naghels, den zomer in Den Haag wijdde zij aan Gerrit en Adeline. Zij hielp Adeline, die goed moest rekenen met niet veel geld en zoo een groot troepje, en geregeld, 's zomers, kleedde de oude mevrouw de blonde kindertjes aan, kregen zij ieder wat, werden zij in de mooie kleêrtjes gezet.

En ook Constance genoot van dat eenvoudige huishouden, vooral sedert Gerrit als het

ware een passie voor haar had opgevat. Gerrit en Paul, dat waren haar broêrs nu, en Dorine mopperde een beetje. Zij schoot niet op met Constance, waarom, zij had het niet kunnen zeggen. Constance had toch dien eersten avond zoo lief met haar gesproken en zij, uit geheel haar hart, had mama geholpen Constance toch een hartelijke ontvangst bij de broêrs en zusters voor te bereiden. Maar zij waren geen naturen, die met elkaâr harmonieerden en Dorine nu mopperde, dat die Constance toch altijd mannen om zich heen moest hebben, het best opschoot met Gerrit en Paul, die haar beiden zoo een beetje het hof maakten... Haàr, Dorine, hare broêrs hadden haar nooit een beetje het hof gemaakt! Ja, mooie vrouwen hadden toch altijd maar wat voor, al was het bij hun eigen broêrs. Zij, Dorine, was alleen goed, om voor de broêrs en zusters te draven en boodschappen te doen... Nu was het heel vreemd, maar sedert Bertha en Adolfine uit de stad waren en Dorine ook veel bij Adeline aankwam, vroeg zij uit zichzelve: Adelientje, ik ga van middag de stad in, kan ik niets voor je doen en als Adeline antwoordde: het is heel lief van je, Dorine, maar ik heb heusch niets, antwoordde Dorine: nu bedenk nog maar eens: ik ga tòch

de stad in, weet je; en als Adeline dan zei: nu Dorine, als je tòch gaat, wil je dan even bij Schröder gaan kijken naar blousetjes voor Adèletje en bij Möller-Thijs, voor schoentjes, die hebben ze allemaal noodig... dan ging Dorine en dravende, rende zij met haar wijdbeenschen schommelgang naar Schröder en Möller-Tijs, mopperende: als het niet is Bertha of Adolfine, dan is het Adeline, die me gebruiken kan...

- Ik vind Gerrit een allergezelligste broêr, zei Constance op een avond, terwijl Paul bij haar zat thee te drinken...

- Ja, een goede kerel, maar vreemd...

- Waarom toch vreemd, Paul... Dat zegje me nu al eens meer, en ik heb het nooit gereleveerd, maar waarom is Gerrit vreemder dan Ernst of jij...

- Nu, Ernst is ook niet normaal, en ik... maar bijna.

- Maar Gerrit... is toch wel normaal!

- Misschien. Misschien wel. Maar mij komt het soms voor van niet.

- Maar wat doet hij dan en wat heeft hij dan? vroeg Constance verontwaardigd, als een Van Lowe haar broêr verdedigend, waar die broêr werd aangevallen.

- Gerrit is negen jaar getrouwd... Vroeger was het een melancholiek heer.

- Gerrit melancholiek!

Constance lachte hartelijk.

- Beste Paul, je menschenkennis laat je in den steek! Gerrit, een gezonde kerel, als een boom, een flink officier, een jolige broêr, een leuke vader met al zijn blonde kindertjes, Gerrit melancho-liek! Waar haal je het van daan! Ach Paul, van louter subtiliteit... zeg je soms zulke onwaarschijnlijke dingen!

- Je hebt Gerrit vroeger niet gekend, Constance...

- Ik heb hem gekend als jongen van veertien jaar, toen wij samen speelden, in de rivier van Buitenzorg. Van die periode dweept Gerrit nog altijd met mijn bloote voetjes... van vroeger! Ik heb Gerrit gekend als kadet en als jong tweede-luitenant... twintig jaar geleden en toen was hij aardig, vroolijk...

- En ik herinner me Gerrit, een tien jaar geleden... melancholiek.

- O, ieder heeft wel eens een bui... Misschien een ongelukkige liefde, waarom Gerrit niet even goed als een ander...

- Ik kan me ook wel vergissen...

- Als ik Gerrit zoo zie, in zijn grooten .

stoel, en als die kinderen klimmen op zijn borst en zijn beenen... dan schijnt hij mij toe één geluk... één geluk! O Paul, en ik ook... ik voel me gelukkig... Ik kan je niet zeggen, Paul, hoe gelukkig ik ben, terug hier in Den Haag... En nu... nu houden jullie toch wel weêr een beetje van mij... zelfs Adolfine was den laatsten tijd, voor zij op reis ging, heel aardig... en ik ben gelukkig, ik ben gelukkig...

- Je bent een atavistisch aangelegde zachte edele, pastorale natuur! plaagde Paul. Kijk, daar komen je man en je jongen terug met hun fietsen, net twee broêrs, een oudere en een jongere... Het is een aardig paar met elkaâr. Als je nu zoo gelukkig bent... wees dan niet jaloersch en blijf dan van avond zoo pastoraal als je nu bent - ook al komt je man straks in de kamer...

V

- - - - - - - - - - -

De oude vrouw wandelde met langzame passen langs de paden van den tuin, voorzichtig kijkende met hare grauwe oogen naar iedere roos. Moeilijk schenen de beenen voort te wandelen langs de smalle grintpaden, die door den

voortuin kronkelden, en het lijf, als verkromd, helde over. In de verandah zat in een rieten stoel de oude groote figuur van den man, het ivorige voorhoofd zich welvend boven de bladen van de courant, die hij hield in de groote, dorre handen...

De avond viel. Een naamlooze grauwe weemoed viel uit den vagen zomerhemel over de buitenwegen neêr, langs welke de stille villa's zich verloren in de schaduwen der tuinen. De oude vrouw zag op, naar den hemel, zag uit, over den weg, de hand even boven de oogen, liep weêr voort, langzaam en moeilijk, keek diep in de rozen, aandachtig... Toen wandelde zij weêr naar het huis...

- Het wordt koud, Hendrik: blijf niet te lang...

- Neen...

Maar de oude man, nog, bleef zitten. De oude vrouw ging naar binnen, wandelde door de voorkamer en de eetkamer. Met haar zakdoek wreef zij even over de meubels, zoekende of er soms stof lag en, daar de meid de tafel had afgenomen, trok zij het tafelkleed recht, zette een stoel beter, streek een plooi weg uit het overgordijn. Zij kwam in de serre, zag in den achtertuin. Haar oogen, grauw en triestig,

zagen uit in den grauwen weemoed van den duisterenden avond. De wind stak op, kreunde zachtjes door de opperste twijgen der boomen.

De oude vrouw zag om naar den ouden man, maar hij bleef zitten in den rieten stoel, verloren in de groote courantenbladen.

- Wordt het niet te koud, Herman... herhaalde zij, zacht.

- Ik kom...

Maar de oude man, nog, bleef zitten. Nu dwaalde de oude vrouw door de gang, luisterde aan de keuken, en een klein achterkamertje: stemmen klonken er van de meiden en den knecht. Toen ging zij de trap op, dwaalde door de slaapkamers, dwaalde door de leêge logeerkamers, met een zucht, omdat zij nooit kwamen... Alles was netjes onderhouden, stil en suizeloos, als een huis, waar niet veel geleefd wordt...

De oude vrouw, krom, strompelend, zuchtte, had geen rust... Zij dwaalde nog eens alle de kamers door, en, moeizaam, werkte zij de trap zich weêr af, ging door de gang, kwam binnen. De oude man, nu, was er gezeten; de tuindeuren waren toe. Hij had de courant toegevouwen en, bij het venster gezeten, tuurde hij nog naar buiten, waar de villa-weg meer

en meer donkerde, in den vagen, killen nazomeravond, dien de opstekende wind begon te doorhuiveren. Toen, aan het andere raam, zette zich, een zucht dempende, de oude vrouw, trok de pijnlijke handen samen, zette de moeilijke voeten naast elkaâr op een bankje.

De kamer werd donker, de ramen werden grauw, even geteekend met de lijn der gordijnen. De weg verloor al meer en meer in het vage van den waaienden avond. Het was buiten een grauwe weemoed en het was binnen een grauwe weemoed, met die twee oude menschen, ieder zwijgende zittende aan een raam, verlaten en eenzaam, en weggetreurd in hunne eigen gedachten. Zij zaten zoo langen tijd, stil, zonder een woord. Toen zeide de oude vrouw:

- Henri is morgen jarig.

- Ja, zeide de oude man. Hij wordt negen-en-dertig.

En zij zeiden niets meer en staarden. Toen werd weêr onrustig de oude vrouw en stond moeilijk op, haspelde, zich vasthoudende aan de stoelen, de kamer door, belde:

- Steek het licht op en breng de thee, Piet...

De knecht stak het licht op, trok de gordijnen dicht, bracht de thee. De oude man, bij de tafel, zette zich met een boek en het gas-

licht viel hard op zijn ivoren hoofd en zijn blauwig geschoren gezicht; de handen, beenig en knokkelig, schaduwden groot om het boek nu, regelmatig de bladzijden omslaand.

- Hier is je kopje, Hendrik...

De oude man dronk het kopje... Toen nam de oude vrouw ook haar boek en ze las... Langzamerhand, in jaren en jaren, had zij steeds minder en minder in haar Bijbel gelezen, omdat zij toch slecht was en omdat zij nooit had berust in hare opoffering: in dat wat haar plicht was geweest, voor God en de menschen. Toen had zij bij toeval in handen gekregen een wonderlijk boek, dat beschreef hoe de menschen waren, na den dood. En dat boek las zij, iederen avond.

Maar zij kon dezen avond niet lezen... Meestal lazen de oude menschen, bij hun kopje thee, tot tien uur, stilzwijgend, stonden dan op, gingen naar bed. Maar de oude vrouw kon dezen avond niet lezen. Hare moeilijke voeten, op het bankje, trilden, een onrust bewoog haar verkromde lichaam. En zij vroeg, nog terloops, schuchter:

- Wordt Henri négen-en-dertig, Hendrik?

- Ja...

Zij wist het wel, dat hij negen-en-dertig

werd maar zij wilde het nog eens zeggen, zij wilde praten over haar zoon. Vijftien jaren lang, lange jaren, had zij hem niet gezien, waren zijne verjaardagen, de verjaringen van den dag, waarop zij hem gebaard had, haar eenig kind, vergaan, terwijl hij heel ver was - te ver voor haar om hem te bereiken en hem te sluiten in hare armen. Vele jaren had zij hoop gehad: nu zal het wel komen, nu zal het wel dichter komen... Maar het was niet dichter gekomen. Tot het plotseling heel dicht was gekomen, tot het er plotseling was... Nu was het er, na jaren lang, lange jaren... en toch was het er niet, was het ver...

Zij kon niet lezen, stond op, liep de kamer uit, de gang over. De oude man, even, had haar nagestaard, las door. En het was of hare onrust steeds grooter was, alsof een stem - eene dier stemmen van welke zij gelezen had in het vreemde boek, - haar zeide: ga... ga morgen. Nooit had een stem zoo duidelijk gesproken tot haar, oude vrouw, en haar als bevolen te gaan... te gaan morgen. Zij was heel oud, in hare jaren, hare beweging en in haar gevoel, en zij verplaatste zich nooit, nooit. Zij leefde stil in haar huis aan den buitenweg, zomer en winter, en zij maakte soms een

kleinen rijtoer in den omstreek. Verder bewoog zij zich niet meer, jichtig en moeilijk, en van pijn gekromd haar als ingeschrompelde rug... In jaren en jaren had zij niet zich verplaatst, had zij in den spoortrein niet gezeten, dien zij, jaren lang, daar, langs het station, had hooren fluiten, soms zelfs had hooren dreunen... En nu beval de geheimzinnige stem zoo duidelijk en als onafwijsbaar: ga...!

Toen kwam zij weêr binnen de kamer, zette zich en zij kon haar zucht niet meer dempen. Zij zuchtte. De oude man hoorde, maar hij wist niet te vragen, waarom zij zuchtte. Sedert jaren, lange jaren, was er zoo weinig gesproken tusschen hen. Alleen nu - van het voorjaar - toen Henri's brief was gekomen, hadden zij gesproken... maar niet veel. Een paar dagen na den brief had de oude man gezegd:

- Ik zal hem schrijven.

En eigenlijk was dat het eenige woord geweest. Maar zij leefden niet zoo vele jaren lang stil en zwijgend naast elkaâr, om elkaâr niet te hooren spreken, ook zwijgend. Zij wisten, ook zonder spreken, wat zij elkander zeiden, stil in zich. Alleen nu -, hoe de oude man ook zelve aan Henri dacht dezen avond - wist hij niet wat zijne vrouw, stil, zonder

woorden, met haar enkelen zucht tot hem zeide, - omdat hij niet las in het vreemde boek, en nooit hoorde de vreemde stemmen. Daarom zocht hij naar een enkel woord, en vond het heel moeilijk een woord te vinden, maar eindelijk toch sprak hij, en zeide, eenvoudig:

- Wat is er?

Hij zag niet op, las door in zijn boek, terwijl hij zeide het woord.

Toen trilden zenuwachtiger de moeilijke voeten der oude vrouw op het voetenbankje, toen rilden zenuwachtiger onder het zwarte shawltje de kromme schouders en de oude vrouw, zacht, begon te schreien.

- Kom, wat is er?

Hij deed of hij door las in het boek, omdat het zoo moeilijk was, praten en schreien, en omdat het gemakkelijker was als hij deed of hij doorlas.

Toen zeide de oude vrouw, omdat zijn oude stem het woord wel zacht had gezegd:

- Ik woû... morgen naar Henri gaan...

Nu zwegen zij beiden en de oude man las door, en de oude vrouw, wachtende op zijn antwoord, schreide niet meer, en hield stil de voeten, de schouders. En na eene pauze, zeide de oude man:

- Neem dan Piet meê... om je te helpen.

Zij knikte het hoofd en de tranen vloeiden haar uit de oogen, terwijl zij haar boek tot zich trok, innigjes tevreden, dat hij zoo veel en zoo zacht had gesproken. Zij zuchtte nog eens, van verademing, en las door... Maar hare oogen zagen niet de woorden, omdat zij bedacht, dat zij morgen met Piet, den knecht, zoû gaan met den trein - waarin zij in jaren en jaren niet had gezeten - naar Den Haag... om Henri te zien.

Ga... had de stem gezegd; ga... had de stem bevolen, en zij zoû nu gaan. Nu was het dan gekomen, zóo dicht was het er gekomen, dat het er morgen zoû zijn... Niet dat Henri tot haar kwam, maar dat zij ging naar Henri... om hem te kussen, om hem te vergeven...

En zij las door, zag niet de vreemde woorden, die vertelden hoe de menschen waren na den dood, maar zacht schreide zij, onhoorbaar, over haar boek heen, van stille voldaanheid en rust, dat zij het gezegd had, en dat hij gezegd had:

- Neem dan Piet meê... om je te helpen.

Toen het tien uur was, sloot hij zijn boek, stond op. En zij wilde zoo gaarne hem vragen of hij ook niet morgen... in den trein wilde meêgaan... naar Henri, omdat het niet moeilijk

was en Piet immers de kaartjes zoû nemen. Maar zij zeide het niet, omdat zij wist, dat het nog moeilijker was voor hem dan voor haar zich te verplaatsen en te gaan met den spoortrein, dien hij ook jaren had hooren fluiten, en dreunen soms. Zij vroeg het dan ook niet, omdat hij het zeker zoû weigeren... En ongetwijfeld hoorde hij in zich wat zij aarzelde hem te vragen, want hij zeide, zacht:

- Ik ga niet... maar zeg hem veel liefs... van zijn vader...

Toen boog hij, stram en moeilijk, zijn hooge figuur en zijn ivoren schedel ging tot haar toe en hij kuste haar op het voorhoofd. En zij greep zijn beenige hand en drukte die zacht; toen ging hij naar boven en zij belde...

De knecht kwam.

- Piet, zeide zij, aarzelend, en schuchter en zij bloosde voor den knecht. Ik ga morgen... naar Den Haag... naar meneer Henri... die jarig is... en ik woû dan wel, dat je me bracht...

De knecht, verwonderd, keek op, lachend.

- Heel goed... mevrouw... Tot uw dienst...

En toen zij de trap opging, poogde zij rechter te loopen, voelde zich jonger...

VI

En in hare kamer sliep zij bijna niet van zenuwachtigheid over de groote gebeurtenis, die morgen zoû gebeuren... In den nacht, terwijl de wind griezelde aan de vensters, lag zij in haar bed, met open oogen, luisterend of zij niet in de stemmen van den wind nog andere stemmen zoû hooren, vreemde stemmen, stemmen, die de levende menschen waarschuwden of bevalen... Haar ouden man had zij nooit over de stemmen gesproken, hoewel hij wel wist, dat zij las in het vreemde boek en het afkeurde, dat zij er in las, omdat het toch niet kon deugdzaam zijn te lezen - voor menschen, die altijd van hunne kinderjaren af geloofd hadden, dat het beste boek was de Bijbel en het zuiverste geloof, het geloof in den Heere, die alle kwaad gaf en alle goed. Ook voor den ouden predikant, die hen iedere week kwam bezoeken, sedert zij beiden, ieder jaar wat ouder, en sukkelend, niet meer ter kerke kwamen, had zij het vreemde boek verborgen, het opgeruimd als hij Zondag 's namiddags zoû komen, en zoo las zij er in, wel niet verborgen voor haar ouden man, maar toch

stilzwijgend, als in een geheime ketterij. Hij had haar wel eens gevraagd:

- Wat lees je daar?

En zij had hem den vreemden titel gezegd, en gezegd, dat zij wilde onderzoeken, maar verder was er ook niet tusschen de oude menschen gesproken - hoewel zij hem, stilzwijgend, zijne afkeuring hoorde zeggen. Maar sedert zij jaren geleden hem, haar man, had toegegeven te berusten in de bovenmenschelijke opoffering om haar zoon af te staan aan de vrouw, die die zoon had gestort in haar ongeluk - omdat deze opoffering was de plicht, dien zij beoefenen moesten voor God en de menschelijke rechtvaardig-heid - sedert had zij geen vrede gehad, hoe zij gelezen had haar Bijbel, gesproken had met den predikant, en gebeden had, uren lang. Zij had geen vrede gehad: diep in zichzelve had zij altijd gewrokt, omdat zoo zware opoffering de hemel haar, moeder, oplegde. Haar man had de kracht van een man gehad, die recht zijn weg gaat, den weg van zijn plicht, en zonder eenig overtollig woord had hij zijn zoon afgestaan en hem verloren... Maar zij, hoewel ze ook niet sprak, had niet kunnen berusten en haar ziel was opgestaan en zij had gemeend, dat zij verloren

was voor de eeuwigheid - tot een zachte straal haar getroost had, bij toeval, uit het vreemde boek, dat zij bij toeval in handen kreeg, opende... En toch geloovig nog, al ging zij niet meer ter kerke, en al was zij het - zwijgende - niet eens met den predikant, niet eens met haar ouden man - poogde zij toch wat er over was van het oude geloof, dat eens zoo vast had gestaan als een rots, met het nieuwe geloof te vereenigen, te verzoenen, en te doen samensmelten, en als zij bad, bad zij wel tot haar zelfden God van het vroegere, oude geloof, maar zij luisterde ook naar de stemmen, naar dat wat van de onzienlijke wereld zweeft om ons rond en ons redt en ons leidt en ons waarschuwt en beschermt en zacht glimlachend erbarming heeft tusschen ons en de strenge onveranderlijkheid van de goddelijke genade of ongenade, den goddelijken frons temperend tot zachteren blik. Dat was haar geheim en wat zij - stilzwijgend - haar man zeide van het nieuwe geloof, bleef toch nog voor hem geheim, en drong hij niet door in de woordweinige avonden, als zij samen zaten en lazen, en hij het haar - stilzwijgend - hoorde zeggen: dat zij anders geloofde dan vroeger, omdat de onverbiddelijkheid haar geen bevrediging had gegeven.

Nu was het de dag geworden, dat het was de verjaardag van Henri. Zij kleedde zich dadelijk aan, moeilijk en met bevende handen, en toen Piet haar gezegd had, dat er om negen uur een trein was, bloosde zij en bleef stil zitten wachten, tot het rijtuig was ingespannen en Piet haar waarschuwen zoû. Zij deed aan het ontbijt als gewoonlijk maar ongemerkt poogde zij niet te eten, omdat het brood steken bleef in haar keel, en toen aan de ontbijttafel haar oude man tot haar zeide:

- Heb je Henri niet getelegrafeerd?

zeide zij:

- Neen...

Bijna onhoorbaar, en - stilzwijgend - zeide zij alzoo haar man, dat zij Henri verrassen wilde.

Zij bleef maar onbewegelijk zitten, waschte dezen morgen de kopjes niet af, zooals zij altijd gewend was te doen - een beetje verlegen door dat ongewone, voor haar man, en de meid, en voor Piet. Zij hoorde de pendule tikken, telkens viel er een seconde weg... en zij was bang, als Piet zoo treuzelde, te laat te komen... of dat haar een ongeluk gebeuren zoû... Gelukkig kwam de morgencourant, en de oude man dook in de bladen terwijl zij wachten bleef, haar ouderwetsch zwart oude-dames-

hoedje al op en de mantel al om, tot Piet zoû zeggen, dat het nu tijd was... De meid waschte de kopjes af, en zij was wel bang, dat de meid er een breken zoû - omdat zij de gewoonte niet had... Het was wel een geheele verandering, zoo in het geheele huis... nu zij dien morgen ging met het spoor, naar Den Haag, naar Henri, die jarig was... Zij was verlegen, en zij vreesde, dat buiten op den weg, en aan het station, de menschen zouden kijken en praten waarom mevrouw Van der Welcke op reis ging... En toen eindelijk Piet kwam waarschuwen, kon zij eerst niet opstaan, omdat zoo beefden haar oude beenen, en de voeten staken, als sliepen ze... Maar zij deed een moeilijke poging, stond op, gaf het geld aan Piet, en de oude man zeide:

- Piet, zal je voor mevrouw oppassen - met het in- en uitstappen?

Piet beloofde het, en zij nam afscheid van den ouden man. Het rijtuig stond voor, en zij dorst niet goed kijken naar Dirk, den koetsier, omdat zij verlegen was, terwijl Piet het portier openhield en haar hielp instijgen, met een beetje moeite. In het rijtuig dook zij naar achteren, omdat de groenteboerin juist voorbij kwam, en zij bang was, dat die haar zoû zien. Ook

bedacht zij, dat men in de andere villa's het rijtuig wel zoû zien uitrijden, en denken, wat er zoo was, in den vroegen morgen... Maar toen aan het station Piet haar hielp uitstijgen, en haar in het wachtkamertje bracht, terwijl hij de kaartjes haalde, was zij heel verlegen voor een heer en een dame, die ook wachtten, en het haar misschien wel vreemd aanzagen, dat zij, oude vrouw, zoo op reis ging. Gelukkig had Piet het goed uitgerekend, en behoefde zij niet lang te wachten, waarover zij heel blij was, omdat het gefluit van de treinen, en het gebel met de klok, haar heel zenuwachtig maakten, in eene beving den trein te missen, waarvan zij niet precies op de minuut wist, hoe laat die ging... Maar Piet weêr, waarschuwde nu, en haalde haar, en zij probeerde recht te loopen, en nu, door Piet geholpen, niet al te pijnlijk en te moeizaam in te stappen. Piet had een kaartje tweede-klasse voor zich genomen, en zij had maar liever gehad, dat hij ook in haar compartiment was gekomen, maar hij had uit eerbied natuurlijk niet gedurfd, en zij had het hem niet durven vragen. Maar zij beloofde zich, heel stil te blijven zitten, tot Piet haar weêr zoû komen halen. De heer en de dame zaten ook in het com-

partiment, waar zij zat - maar zij waren heel beleefd: de heer had even gegroet, en de dame ook, en gelukkig keken zij verder niet naar haar, maar praatten zacht met elkander. En toen de trein zich in beweging zette, bleef de oude vrouw rustig, stijf de lippen, zitten kijken door het raam naar de weilanden, die trokken voorbij... Nu dacht zij wat Henri wel zeggen zoû, en nu dacht zij ook aan... Constance, en aan haar kleinzoon... Adriaan. En zij werd een beetje bang voor wat zij gedaan had. Misschien waren zij uit... of zoû het er heel druk zijn... met de Van Lowe's, de familie van Constance. Zij wist niet goed, hoe Henri en Constance leefden, in Den Haag... Henri was nog wel, alleen, een enkelen keer te Driebergen geweest, maar uit zijne woorden, had zij geen duidelijken indruk gekregen, omdat zij nauwlijks geluisterd had, en hem maar had zitten aanstaren, haar zoon, dien zij in zoovele jaren gemist had, die niet voor haar had mogen bestaan... Zij huiverde plotseling voor wat zij zoo had durven doorzetten, maar het was nu te laat... Zij zat in den trein, en de trein voerde haar meê, en zij wist Piet ook niet hoe te zeggen - zoodra de trein stil mocht houden - dat zij liever terug keerde maar. Tot

zij van louter niet anders kunnen nu moed vond, maar stil te blijven, en zich door te laten sporen, tot de trein het station van Den Haag binnengleed en Piet haar weêr kwam halen, en hielp uitstijgen langs de hooge spoortreê. Piet geleidde haar nu langzaam en rustig door de drukke menschen heen, die hij vooruit liet stroomen, en buiten het station, zocht hij een nette vigilante, hielp haar in, en gaf het adres op van baron Van der Welcke, Kerkhoflaan, en zette zich op den bok, naast den koetsier. En nu, in de vigilante, die schommelde over de keien, was zij toch blij, het maar te hebben doorgezet, en vond zij, dat het toch niet zoo heel moeilijk ging, en dacht zij, dat Henri het toch misschien wel aardig zoû vinden, dat zij gekomen was onverwachts. Het was een lange rit, en zij was sedert jaren niet in Den Haag geweest, en kende de straten en pleinen niet meer, maar eindelijk hield de vigilante stil, en zij keek uit, terwijl Piet den bok afklom, belde, opende, haar hielp...

Ja, nu was zij er wel, en zij beefde hevig, nu de meid haar opendeed, en zij den gang binnen kwam. Nu was zij er wel... En zij kon nog niets zeggen, toen een deur in de gang openging, en Constance verbaasd, haar tegemoet

kwam. Dat was de tweede maal, dat zij die vrouw nu zag...

- Mama...!!

- Ja... Ik ben maar eens gekomen, omdat Henri jarig was...

Zij wist - zij had wel begrepen - dat haar zoon niet gelukkig was met die vrouw, en zij voelde wel eene teleurstelling, dat het niet Henri zelve was, die haar tegemoet kwam.

Maar de verwondering op Constance's gezicht trok op in een zacht blijde verrassing. Zij was heel gevoelig voor hartelijkheid, en zij begreep, dat het hartelijk was van die oude vrouw gekomen te zijn... die oude vrouw, die nooit reisde... die gekomen was met haar knecht.

- Wat zal Henri dàt lief van u vinden! zeide zij zacht, en hare oogen werden vochtig. Wat zal Henri dàt lief van u vinden... Hij is nu wel uit, met zijn fiets, maar hij komt gauw terug. Komt u binnen, doet u binnen uw mantel af; ik ben bang, dat het tocht, hier... Dag Piet... heb je mevrouw gebracht... Ga maar in de keuken, Piet... Kom binnen, mama... Wat zal Henri dàt aardig vinden... hij zal wel heel gauw komen... En hier is mijn moeder, die is ook van morgen gekomen...

Zij leidde mevrouw Van der Welcke nu in

de voorkamer, en daar stond de oude mevrouw Van Lowe... En nu Constance de deur sloot, zagen de beide oude dames elkaâr en waren beiden heel zenuwachtig, en ook Constance voelde zich zoo, trillen in hare leden. De oude dames zagen elkaâr aan, en het was of de beide moeders elkaâr vergeving, na vele en lange jaren, vroegen voor hun beide kinderen, met dien langen, langen blik... Toen trad mevrouw Van Lowe toe, en stak de beide handen uit, en haar woord klonk heel eenvoudig:

- Nu ben ik toch blij... kennis met u te maken, mevrouw...

Ja, zij vroegen het elkaâr, zonderdat zij het elkander zeiden: zij vroegen elkaâr vergeving, voor wat hunne twee kinderen, jaren, jaren geleden, tegenover elkaâr en zich, en tegenover hun leven hadden misdaan. Zij vroegen het elkaâr met de onuitsprekelijke zachtheid van twee heele oude vrouwen, die hunne kinderen, wat hunne jaren ook zijn, nog altijd als kinderen, als hàre kinderen beschouwden. Zij vroegen het elkaâr zonder woorden, met een blik en een handdruk, en Constance begreep zóó, dat zij het elkaâr vroegen, dat zij stil uit de kamer ging, zich plotseling voelende een

kind, een jong en klein kind, dat slecht had gedaan, tegenover die beide moeders... Zij voelde het zóó, Constance, dat zij alleen in de serre der eetkamer ging, en weende, heel stil, hare tranen opetende in den zakdoek. En de oude dames waren daar samen, de beide moeders, heel verschillend: de eene, mevrouw Van Lowe, een vrouw, die misschien wel meer van het moeilijke leven gezien had, en het begreep, dan mevrouw Van der Welcke, die altijd stil had geleefd, altijd op Driebergen, met haar Bijbel - tot zij in handen het vreemde boek had gekregen...

Zij waren daar samen, en dat zij elkaâr, stilzwijgend, zoo heel veel zeiden, en vroegen, was niet hoorbaar in dit eenvoudige woord van Constance's moeder:

- Wil ik u helpen uw hoed af te doen... en uw mantel, mevrouw...

Toen hielp zij mevrouw Van der Welcke, en Constance verontschuldigend, zeide zij:

- Ik geloof, dat uw komst haar heeft ontroerd... neem niet kwalijk, dat zij even is weggegaan...

Toen, naast elkaâr, zetten zich de oude dames.

- Zij wonen hier lief, zeide mevrouw Van der Welcke, en zenuwachtig keek zij rond.

- Ik ben zoo blij, dat ik mijn kind terug heb, zeide mevrouw Van Lowe.

Er was heel veel tusschen haar te zeggen, maar zij zeiden niets dan eenvoudige woorden, voelend al het andere wel tusschen haar in. Zij dachten terug, jaren terug, hoe vijandig zij toèn gevoeld hadden voor elkanders kinderen, die elkaâr en hunne beide families schande hadden gedaan, - hoe zij toen - zoo zij elkaâr bij toeval hadden ontmoet, als nu - onmogelijk met zachtheid elkaâr hadden kunnen aanzien, als nu... Maar de jaren waren als gedoezeld over de smart en de wreedheid heen, en nu was het mogelijk, en zelfs weldadig, elkaâr - moeder aan moeder - te drukken de hand, en aan te zien met dien blik, die vergeving vroeg.

- Ik was Henri ook komen feliciteeren... hij zal wel terugkeeren met Addy voor het lunch... zeide mevrouw Van Lowe.

Maar Constance was terug gekomen, en, in haar eigen huis, haar eigen kamer, nu, voelde zij zich verlegen, en geheel anders, dan toen zij, beleedigd, te kort gedaan, gestaan had tegenover Henri's ouders, te Driebergen, bij dat eerste, en tot nog toe eénige bezoek. Het was of het samenzijn van die twee moeders,

haar deed worden als een kind, dat misdaan had. Zooals zij het nog nooit gevoeld had, voelde zij zich klein en kind, en toen zij, als veel hare gewoonte, vlak naast mevrouw Van Lowe ging zitten, nam zij hare hand, en legde tegen haar moeder aan haar hoofd, en hield zich niet in, maar schreide...

En mevrouw Van Lowe, nu, zag nog eens de moeder van Henri aan, alsof zij zeggen wilde: als het mogelijk is, veroordeel mijn kind niet te streng, zooals ik Henri niet te streng oordeel...

VII

En Constance, nu deze dagen toch al als een geluk van voldaanheid rustig door hare ziel vloeide, was ook ontvankelijk voor de teederheid van dat oogenblik, toen Henri met zijn zoon thuiskwam, moê gefietst, en hij, verbaasd, zijne moeder, die hij wist, dat nooit meer haar huis verliet, vond in zijn huis, zag zitten tusschen Constance en mevrouw Van Lowe...

Was er dan waarlijk iets vaster geknoopt, nu eindelijk na jaren? Wat nog niet verbonden had kunnen worden toen op dien morgen, te

Driebergen, werd het nu waarlijk als met banden dichter gestrikt, en duurde het alleen alles maar heel lang, jaren, en na jaren, nog maanden toe, om het alles wat zacht te laten worden, en wat weldadig... In deze stemming, van zelve, had Constance een zachteren toon in hare stem, en zij voelde zich zoowel kind tegenover die beide moeders, als oud geworden in zichzelve, in een sluimering van passies, en driften, en zenuwen... Zoû het dan zoo nu worden gaan met haar, met haar leven, in een zachtere opeenvolging der jaren, zij levende voor haar zoon... Zij vroeg het zich diep, bijna onbewust, af in hare ziel, en een weemoed vloot in haar vol, een weemoed om die beide oude moeders, om Henri, om zichzelve... Kwam dan zoo aan, dat wat naderde, met die nu zachtere jaren: de ouderdom... Zij was twee-en-veertig, zij was niet oud, maar naderde nu toch zoo, zacht, de ouderdom... En terwijl zij het zich afvroeg, in een weeke, weemoedige, passie-en driftlooze stemming, schemerde het heel vaag voor haar heen, als zoû zij nu oud worden, en, als had zij nooit geleefd... Nooit geleefd... Nooit geleefd... Het schemerde, o, zoo vaag, onvoldaanheid, in haar zachte voldaanheid... Nooit geleefd... Waarom, zij wist het niet, maar zij

dacht heel even - een schaduw van gedachte - aan Gerrit, en aan Buitenzorg, zij beiden, broêrtje en zusje, kinderen, die speelden in de rivier... Het was of zij dat niet geweest was, dat meisje met de roode bloemen - of dat een ander meisje was geweest... Nooit geleefd... Maar hoe zoû zij moeten hebben gedaan, om te hebben geleefd, nu zij oud werd...? De ijdelheid, de bals, haar huwelijk, Rome, hun liaison, het schandaal... was dàt leven geweest... of zich vergissen, van vergissing op vergissing, drukte en driften om niets... Nu, nu was het gedaan... Zacht werd het wel, niet zoo bitter meer, en weldadiger, maar zij voelde het... zij had nooit geleefd...

Maar zij wist niet, hoe zij moest gedaan hebben om te voelen, dat zij geleefd had, en zij liet het vreemde gevoel wegdoezelen in de weemoedige zachtheid, omdat de kalmere weldadigheid er nu was, met de jaren, die grauw aanmistten. Zij zuchtte de vreemde gedachte weg, en zij dacht wel, dat het zoo had moeten zijn, en dat het niet anders gekund had, en dat zij toch nooit anders geweten zoû hebben... Nooit geleefd... Maar dan, om haar heen, hadden honderde vrouwen en mannen, nooit

geleefd...! En nu schudde zij zich los uit die vreemde stemming en zacht, lachend, tevreden toch, weemoedig, zag zij, dat de tafel gedekt was, en vroeg zij de beide moeders aan het lunch te komen.

Mistten de jaren dan aan... werd zij dan oud, en werd het nu zacht... en weldadig... en had zij dan... nooit geleefd...?

- Dat vind ik nu zoo aardig toch, zeide zij; dat ik de beide mama's aan mijn tafel heb...

VIII

Het had in een kleine stad als Den Haag niet anders gekund, of de plotselinge verschijning van Constance en haar man, na jaren, was de aanleiding geweest tot een wisseling van praatjes, die nog moeilijk tot zwijgen kwamen. De familie Van Lowe had relaties in verschillende côterieën - de aristocratische, de hooge ambtenaarswereld, de militaire, de Indische, en juist door deze tot meer dan één côterie behoorende betrekkingen, was een kruisvuur van veroordeeling en beoordeeling ontstaan, die beiden niets van hare scherpte verloren hadden, ook al had men sedert jaren niet meer

aan Constance gedacht. Integendeel, het was, in de praatjes, als eene oprakeling, van alles wat men zich vroeger herinnerde, een herhaling van alle beoordeeling en veroordeeling, die bijna alle de zelfde menschen, vijftien jaar geleden ook tusschen elkaâr als een algemeen gangbare munt hadden gewisseld. Was het Constance zelve soms geweest, of de tijd van hare afwezigheid inkromp, en geen twintig jaren meer was, voor alle die menschen, die haar kenden, of hare familie kenden, of de familie van hare familie kenden, bestond die tusschenruimte heelemaal niet, en was het of het schandaal van gisteren dateerde, of zij Van der Welcke, haar amant, getrouwd had sedert gisteren. En zonderdat zijzelve, zacht gelukkig nu, en weemoedig voldaan, terug in haren verwantenkring, terug in haar land, waar zij zoo vreemd zich heen had gesmacht, in het buitenland - iets merkte van dit kruisvuur, waardoor zij rustig, op straat, tijdens de twee bruiloften, op Scheveningen nu, door heen was geloopen, door heen liep - hield het aan tusschen al die menschen, kennissen, vrienden, familie -, hield het aan, nooit uitgevuurd. Voor hen allen was zij gebleven mevrouw De Staffelaer, van vroeger, sedert haar huwelijk niet meer terug in Den Haag -

en nu terug met Van der Welcke. Op de visites, op de thee's, de soirées, in de Witte en de Plaats, op Scheveningen, overal kruiste het snelle flitsende vuur zich, als een genot, als een sport voor al die menschen.

- Je weet wel, die mevrouw De Staffelaer.
- Van Lowe, van zichzelve.
- Ja, die toen met Van der Welcke...
- Ja... ik herinner me, ze is met hem getrouwd.
- Ja... die is terug.
- Ja... dat heb ik ook gehoord.
- Ja, gisteren toerde ze met de oude mevrouw Van Lowe...
- Dus zij is weêr terug?
- Ja, zij is terug!

Zoo begon het kruisvuur zacht en vlug, als een sport van conversatie.

- En ze wordt door de familie dus weêr ontvangen?
- Ja... En zelfs in Driebergen...
- Is het al twintig jaren...
- Neen, zoolang kan het niet zijn...
- Ze heeft een kind...
- Ja... een jongen... maar niet van Van der Welcke...
- Van een Italiaan, zeggen ze...

- Ja, van een Italiaanschen diplomaat...

Zoo schoot het vlug, knerpend, al vlijmender, tot het als een vuurwerk schitterend en snerpend afging:

- Nu... dàt zal de familie ook niet pleizierig vinden!
- Je hebt maar het gezicht van Van Naghel te zien...
- En van de Saetzema's...
- Waarom haar dan ook maar niet achteraf gehouden...
- Ja, waarom moest ze nu terugkomen?
- Dat is een brutaliteit...
- Ze was al een intrigante, als jong meisje...
- Dat huwelijk met die den ouden De Staffelaer...
- En nu... wat zoekt ze nu weêr in Den Haag?
- Ja, wat zoekt ze nu in Godsnaam in Den Haag.

En zij zochten, wat zij zocht in Den Haag. Zij zochten heel diep, heel ver, - na het schitterende kruisvuur; zij wroetten tusschen elkaâr al het zand om van hunne vermoedens, en stoven het elkaâr om de ooren...

- Ze hadden in het buitenland een heele dure train, en dàt hielden ze niet meer vol...

- Ze wil bij haar moeder zijn, omdat ze bang is, dat, als die doodgaat, er moeilijkheden komen met de erfenis...
- Hij is het, die terug wil, voor een oude maîtresse.
- Zij wil aan het Hof.
- Neen, H I J wil aan het Hof.
- Ja, ze willen beiden aan het Hof.
- Zij wil aan het Hof...
- Zij wil aan het Hof...
- Zij wil aan het Hof...
- Wat een brutaliteit zoû dàt toch zijn.
- Al was ze nu vroeger in die kringen...
- Is dat geen reden...
- Om er nu...
- Aan te dènken... zich te laten prezenteeren.
- Je zal zien van den winter...
- Ze wil aan het Hof...
- Aan het Hof...
- Maar dat is niet de eenige reden...
- Neen, H I J is bang, dat zijn ouders hem, zoo veel ze kunnen, onterven...
- En nu denkt hij hen...
- Te verteederen met hun kind...
- Dat zijn kind niet is?
- Wat doet er dat toe?

- Dat weten die oude menschen niet...

En zij zochten, en wroetten het zand, en schoten het kruisvuur af, als een sport voor de thee's en soireé's, in de societeit en op Scheveningen.

- Hoor eens, zeiden anderen; die Van der Welcke, heeft maar gehandeld als een gentleman.
- Wat, er van door te gaan met de vrouw van een ander?
- Neen, maar haar later te trouwen...
- Dat had niemand hem nagedaan...
- Zij is ouder dan hij.
- Zes jaren...
- Neen, vier jaren...
- Niemand had het gedaan.
- Neen, niemand.
- En hij is een verduiveld nette kerel geweest.
- Altijd geweest...
- Altijd geweest.
- Zij, als oudere vrouw, die de wereld kende...
- Heeft hèm, piepjong mensch, gedebaucheerd.

Het klonk alles alsof de jaren, de vele jaren er nooit waren geweest.

- Ja maar, voor een jong vrouwtje... het is soms moeilijk, hoor...

- Waarom heeft ze dan zoo een ouden man getrouwd?

- Uit ijdelheid, niets dan ijdelheid...

Het oordeelde, verdedigde en veroordeelde, alles alsof de jaren, de vele jaren, er nooit waren geweest.

De kennissen van de Van Lowe's of van hunne kennissen, of de familie van hunne familie, waren niet slechter dan andere menschen. Maar zij zagen elkaâr op thee's en soireé's, in de Witte en op Scheveningen, en hunne conversatie moest voedsel hebben. Wat er ook voor groote dingen gebeurden op de wereld, het meest interessante toch was te bepraten, over en weêr, een geval als dat van Constance. Zij haatten noch haar, noch Van der Welcke, en zelfs haar geval was hun interessant, zoo niet sympathiek. Alleen moesten zij niet denken, dat hun geheugen zoo zwak was, en dat zij zich ‘het geval’ niet drommels goed meer herinnerden... Alleen hadden zij niet terug moeten komen in Den Haag, toch weêr schandaal makende in de Haagsche netheid hunner verschillende côterieën; alleen moest er geen sprake van kunnen zijn, dat menschen, die zóo over de tong gingen, er aan dàchten zich te laten prezenteeren aan het Hof...

- En dàt zijn ze toch van plan...

Constance, zacht gelukkig, merkte er niets van; en Van der Welcke, in de societeit meer in de onmiddellijke nabijheid van het kruisvuur, overzag wel eens een blik en gebaar, overhoorde wel eens een woord, maar telde het niet, ook al maakte het hem even kribbig.

IX

Om zijn moeder pleizier te doen, ging Addy, nu hij na de groote vacantie in de derde klasse van het Gymnazium was gekomen, wel eens op een Zondagmiddag naar zijn neven Van Saetzema, de verhouding een beetje dwingende, want veel sympathie onderling was er niet. En daar hij wel gezien had, dat de drie jongens zijne moeder, in het kleine huis, zeer vermoeiden, hoe gaarne ze ook de verwantschap aanhield, nam hij het maar op als een soort plicht om, bijvoorbeeld, eens om de veertien dagen, naar hen toe te gaan, om met hen te gaan wandelen of fietsen. Zijn aard was meer om zich aan te sluiten bij oudere jongens; op het Gymnazium, had hij een paar oudere vrienden gemaakt, en zelfs Frans en Henri Van Naghel, jongelui van drie-en-twintig en vier-entwinig,

zeiden, dat het wel heel dwaas was, maar dat zij het altijd gezellig vonden, als Addy eens aankwam. Om zijn moeder, die deze ouwelijke neiging echter in hem afkeurde, nu pleizier te doen, ging hij dan wandelen of fietsen met de drie Van Saetzema's, eigenlijk ze als onhebbelijke kinderen minachtende, omdat hij ze zoowel flauw als lummelachtig vond, hun mond nog daarenboven vol vuile praat en smerige blague. Zij hielden niet van Addy, maar toch zagen zij een beetje tegen hem op, juist omdat zij wisten, dat de oudere neven, de Van Naghels, de studenten, Addy, een kind toch als zijzelven, een aardige jongen vonden, terwijl ze hèn eenvoudig als kinderen beschouwden, geen notitie van ze namen. Maar zij begrepen daarom ook weêr niet in Addy, dat hij gaarne in huis kwam bij oom Gerrit, en spelen kon met al die kleine peuters daar... Zij vonden hem een gekke jongen, zij hielden niet van hem, maar de intimiteit met Frans en Henri Van Naghel, gaf Addy in hun oog een soort studentikoze mannelijkheid, die zij stil benijdden. Om dan ook tegenover Addy mannelijk en studentikoos te doen, konden zij, loopende of fietsende, geen vrouw voorbij gaan, of zij hadden een paar vuile woorden onder elkaâr,

waardeerende of afkeurende, als jonge viveurs, die er al alles van weten.

Addy dan grinnikte in zijn maag, nooit kunnende uitlachen, ook al wilde hij.

- Jullie schelden mij uit voor een ouwe-heer soms, maar als jullie een vrouw voorbij gaan, praten jullie als ouwe heeren over dingen, waar je totaal niets van weet...

- Zoo, weet jij meer dan wij?

- Dat zeg ik niet, maar ik heb er mijn mond niet vol van.

Dan waren zij kwaad, dat hunne wereldwijsheid van vuile woorden geen indruk maakte, en begrepen zij niet, dat Addy zoo rond uit kwam voor zijn onschuld en zijn onwetendheid. Integendeel, over hun onschuld en onwetendheid schaamden zij zich, brandende ze beiden toch zoo gauw mogelijk te verliezen, en nog niet durvende, ook al liepen ze 's avonds al eens door de Spuistraat. En Addy dacht:

- Mama moest ze eens hooren, of 's avonds eens zien slenteren langs de straten... dàn zoû mama niet vragen, iederen Zondag: ben je geweest bij Jaap, Piet en Chris?

En al hielden zij niet van Addy, zij waren toch gevleid, dat hij kwam en vroeg: gaan jullie van middag fietsen... Zij hielden niet

van hem, en onder elkaâr gaven zij hem allerlei bijnamen: ouwe heer, de baron, de Italiaan... Dan zei Marietje, zacht:

- Waarom praten jullie altijd zoo onaardig over Addy?

En dan lachten de drie broêrs en plaagden Marietje, dat ze verliefd was op ‘den baron’.

Maar Marietje, zestien jaren, haalde de schouders op, voelend zich al een dame; over een jaar ging zij naar de kostschool, bij Kleef. Neen, zij zestien, was niet verliefd op een neefje van dertien, op een kind, maar zij vond hem toch een aardige jongen. De drie broêrs en hunne kennissen hadden nooit nog met haar gedanst, of gepraat, of gefietst, of wat ook, en Addy was voor haar als een kleine galante cavalier. In het drukke, luidruchtige schreeuwerige huishouden, was het meisje een beetje zwak, een beetje bleek, een beetje stil, altijd geweest, als een kleine zachte verschoppeling die niet opkon tegen de harde stemmen van mama en de zusters, en tegen de bruske sterke jongensgebaren der broêrs, en Addy sprak zoo aardig, zoo gezellig, zoo beleefd, zoo galant - zoo heel anders dan Chris en Piet en Jaap...

- Verleden Zondag is de Italiaan er niet geweest...

- Dan zal hij van middag wel komen...
- Hij komt altijd om de veertien dagen...
- Dat is volgens de Italiaansche methode...
- Waarom noemen jullie Addy toch altijd de Italiaan? vroeg Marietje.

Nu proestten alle drie onder elkaâr.

- Dat heb jij niet te weten...
- Dat mag jij nog niet weten...
- Ik vind het een flauwen bijnaam, zei Marietje; die niets beteekent.

Zij proestten weêr, gewichtig en wereldwijs.

- Dat is omdat jij het niet weet.
- Als je het weten kon, zoû je den naam geestig vinden.
- Het is een verdomd geestige naam.
- Hè, Chris, wat vloek je...
- Wil je weten waarom Addy de Italiaan is?

Ze haalde de schouders op, jonge dame.

- Ik vind jullie flauw, net kinderen. Die naam beteekent niets.

Zij proestten weêr.

- Weet je niet wat ze doen in Italië?
- In Rome...??

Zij zag ze aan, haar lummels van broêrs; zij herinnerde zich vaag te hard-op gefluisterde toespelingen op tante Constance, op dien tijd,

toen ze nog was geweest de vrouw van den gezant te Rome, van dien ouden oom De Staffelaer, dien zij nooit gekend had.

- Nou, zeg eens... wat denk je, dat die naam beteekent...?

Zij werd zenuwachtig, vreezende, dat zij iets vies' bedoelden, dat zij niet begreep.

- Ik weet het niet, en het kan me niet schelen...

- Dan moet je ook niet den naam flauw vinden...

Nu was Marietje toch geinteresseerd en daarom vroeg zij later aan Caroline:

- Weet jij waarom de jongens Addy de Italiaan noemen?

- Uit flauwiteit, zei Caroline.

- Neen, er moet wel een reden voor bestaan, maar ze wilden het mij niet zeggen.

Nu was Carolientje ook geintrigeerd, en zij vroeg later aan hare moeder:

- Waarom noemen de jongens Addy toch de Italiaan, mama?

- Dat weet ik niet, zei Adolfine brusk.

Maar de meisjes, nieuwsgierig, bleven praten over den bijnaam, en zij vroegen Karel uit, en ook Marianne en Marietje van Naghel.

Neen, ook die begrepen niet wat die bijnaam

bedoelde. Maar Karel wilde er achter komen, en hij kwam er achter.

- Ik weet het, zeide hij toen, tot zijn zusje, Marie.

- Nu weet ik het, fluisterde toen Marie tot de nichtjes Van Saetzema.

Maar Marietje Van Saetzema begreep nog niet heel goed, hoe het was, maar zij wilde dat niet laten blijken, omdat Caroline haar dan weêr zoo naïf had gevonden. Als tante toch nooit getrouwd was geweest met een Italiaan, kon zij toch geen zoon hebben, die een Italiaan was...

De bijnaam bereikte Herman Ruyvenaer, den jongsten zoon van oom en tante, een magere kleine bruine sinjo van vijftien, en hij vertelde van den bijnaam thuis aan zijn zusters, Toetie, Dot, Pop.

- Allah, toch te èrrg, zeiden de meisjes.

- Toch schandà-ligh van die kinderen, mama; hoor toch eens...

- Ach neènn... ik gheloof niet, zei tante Ruyvenaer, toen zij hoorde. Praatjes, sègh, kassian Constàns.

Maar Ruyvenaer zeide haar, dat het zoo was.

- Maar hoe weet jìj?

- Van Adolfine zelf.

- Ach wàt, zij is toch niet bij gheweest...?? Kassian toch, dat kind, en die moeder.

En tante Lot en de meisjes geloofden niet, verontwaardigd, en tante noemde haar man: ouwe wijf! Maar de bijnaam was dikwijls op de lippen van de jonge neven en nichtjes en van hun kennissen, en op school. Eens meende Addy een jongen hem te hooren uitschelden:

- Italiaan!

Hij begreep niet, eigende zich zelfs het woord niet toe, en liep door...

Eens echter met de jongens Van Saetzema fietsende, langs den Wassenaarschen weg, maakte hij zich kwaad, omdat Jaap met alle geweld een kat poogde te overrijden.

- Laat het beest nu met rust! riep Addy uit, woedend; of ik sla je op je smoel.

- Zoo? raasde Jaap op. Zoû jij dat doen... Italiaan?

Addy begreep nog niet. Maar het was of hij den naam zich herinnerde nog eens te hebben gehoord: hij kon zich zoo gauw niet herinneren dat van dien eenen jongen...

- Waarom zeg je Italiaan? vroeg hij.

De andere jongens waren geschrikt, trokken Jaap aan zijn mouw.

- Dat komt er niet op aan! bromde Jaap,

in de war. Jij zegt wel, dat je mij op mijn smoel wilt slaan...

Maar Addy, in een flits, herinnerde zich nu den jongen, en den roep door de straat bij school:

- Italiaan!

- Zeg op! riep hij. Waarom noem je me Italiaan?

Chris en Piet smoesden.

- Zanik nou niet... hij zegt maar wat...

- Maar waarom Italiaan?

- Om niks... om niks.

- Jawel... ik wil het weten...!

- Maak je nou niet razend... om niks...

- Zeg op! riep Addy, rood.

En hij vloog Jaap naar de keel.

- Verdomme dan toch! riepen de andere jongens.

Maar Jaap en Addy worstelden. Hun jongenshaat, plotseling, sloeg uit.

- Zeg op... waarom noem je me Italiaan?

Addy was heel sterk, sterker dan Jaap, die anderhalf jaar ouder was, en grooter. Hij had hem al onder: zijn kleine harde vuisten om Jaaps keel, en hij worgde hem bijna. De andere jongens trokken hem af...

- Schei nou uit, zeg... verdomme dan toch!

Zij trokken Addy van Jaap los en Jaap,

razend, omdat hij verloren had, paarsch rood, half stikkend, niet kunnende inhouden zijn haat, riep nu uit:

- Omdat... jij niet de zoon van je vader bent...

- Hoû toch je bek! raasden Piet en Chris tegen Jaap.

Maar het woord was er uit, en Addy was als dol.

- Lammeling... lammeling... krijschte hij.

En hij wilde weêr zich gooien op Jaap...

De twee andere jongens hielden hem tegen... En een gevoel van redelijkheid, plotseling, kwam Addy's drift sussen... hij zoû zich niet zoo laten gaan... tegenover dien làmmeling... van een Jaap. Als die jongen nijdig was, wist hij zelf niet wat hij maar riep en raaskalde: Italiaan, en niet de zoon van je vader...

Addy haalde de schouders op.

- Ik bedank er voor nog meer met jullie te fietsen... ik kan mijn Zondagmiddag beter gebruiken dan met katten te plagen en te schelden en te vechten.

En hij sprong op zijn fiets en reed weg.

- Italiaan! krijschte Jaap nog na, alles vergetend, behalve zijn haat.

Addy keek om, en hij zag nu, dat Chris en

Piet, Jaap eenvoudig ranselden, beiden razend.

Hij reed weg, zich beheerschend in zijn zenuwen... Neen, hij kon niet meer, voor mama's pleizier, zijn vrije middagen bederven, met die onhebbelijke jongens. Het was nu uit, hoor! En, dat voelde hij, zij hielden evenmin van hem, als hij van hen... Toen, plotseling, dacht hij weêr aan het vreemde woord, het scheldwoord, en aan den jongen, die op straat het al eens had geroepen. Toen had hij niet kunnen denken, dat die jongen doelde op hem...

Hoe hij zich ook poogde kalm te houden, hij was nog te opgewonden om naar huis te gaan, en, misschien, papa of mama te ontmoeten.

Hij reed dus naar het Bezuidenhout, hopende Frans van Naghel daar aan te treffen. Henri was niet in Den Haag, bleef in Leiden, werkte druk...

Hij vond Frans thuis, in de zitkamer van de studenten, rookende met een paar vrienden.

- Kom, wat is er, vadertje...

En hij nam Addy apart.

- Ik heb gevochten met dien lammeling van een Jaap... Hij schold me uit... voor Italiaan. Frans... weet jij waarom...

Frans ontstelde, en Addy nu, merkte het op, werd achterdochtig...

- Om niets, hoor, vadertje: flauwiteit...

- Neen, Frans, er moet een reden zijn voor dien naam, en die reden wil ik weten...

- Kom, trek je toch niet aan...

- En de andere jongens ranselden Jaap af, omdat hij het zei... En toen zei Jaap ook nog...

- Nou, wat zei Jaap dan nog meer, vadertje?...

- Dat ik niet was... de zoon van mijn vader...

Plotseling, terwijl hij zich uitstortte in de sympathie van Frans, lichtte het bij hem op... Hij herinnerde zich, vaag, treurigheden van mama, scènes met papa, die eerste dagen in Den Haag, toen hij in zijn moeder iets gemerkt had, vaag, alsof zij vergeving vroeg, zich vernederende voor grootmama, voor de ooms en de tantes... en dat alles in verband met het vroeger verblijf, van papa en mama in Italië, in Rome... deed voor hem opglimpen als weêrschijn van wreede waarheden... Terwijl hij Frans aanzag... glimpte het wreed in hem op... Hij had voor zijn jaren veel gelezen; de school, zijne schoolkennissen hadden al dadelijk verborgenheden des levens aan hem ontdekt, al was hij nog een jongen, al was hij nog een kind, met zijn kinderonschuld in zijn ziel en zijn oogen, met het zachte waas

van die onschuld over zijn kindervel en zijn kindergemoed, ook al had hij iets van een kleinen man. En, plotseling, zag hij alles... de woede van de jongens, omdat Jaap zich verraden had, hunne verwarring, en nu de verwarring van Frans...

- Niet de zoon van je vader, herhaalde Frans... Ze zijn idioot, die drie lummels... Kom, Addy, bemoei je voortaan maar niet veel met die boerenkinkels... Als zij grof worden, worden zij héel grof... en weten zij niet meer wat zij zeggen...

- Ja... zei Addy plotseling, voorzichtig... Dat zal het wel zijn. Zoo is het...

- Kom Addy..- ga je meê wat loopen, met de beide Hijdrechts... We hadden gedacht naar de Witte te gaan, maar als je meêgaat, vadertje... kom, dan gaan we wat naar Scheveningen.

Hij voelde plotseling heel scherp, het kind, en hij hoorde in Frans' toon als een medelijden... Hij begon zich heel ongelukkig te voelen, om dat medelijden, hield zich krampachtig in om niet te snikken, slikte het alles in... dat van Italië,... en dat hij niet was het kind van zijn vader... En hij weifelde, of hij zich maar ergens verbergen zoû, heel alleen...

of sympathie zoû blijven zoeken... bij Frans.

- Kom, ga maar meê, vadertje... zei Frans; dan gaan we naar Scheveningen.

En vlug waarschuwde hij even de twee andere studenten, de Hijdrechts.

- Dan laat ik mijn fiets hier, zei Addy.

Hij ging meê met de drie jongelui, die, om hem, niet naar de Witte gingen, en zij wandelden nu naar Scheveningen. En het was alsof hij ook in de stemmen der Hijdrechts hoorde dat medelijden... Toen, op den Nieuwen Weg, plotseling, zag hij de drie Saetzema's terug rijden naar Den Haag.

- Daar heb je de drie heeren, zei Frans.

De drie jongens groetten vluchtig...

- Bejour!... maar Addy groette niet terug...

Te Scheveningen was het heel vol, veel Zondagsche menschen, maar de Hijdrechts waren wel leuk, en Frans was altijd aardig...

Het was al laat, bij zessen, toen hij naar huis woû gaan.

- Nou dag vadertje, nam Frans afscheid.

Hij drukte Frans de hand, had hem willen bedanken voor de wandeling, maar om dat medelijden van Frans werd hij trotsch, en kon niet...

- Ik zal morgen mijn fiets komen halen, zei hij alleen, dof.

En, alleen, langzaam ging hij naar huis. Het was of hij niet kon naar huis toe, of hij nog ergens had heen willen loopen, om maar niet naar huis behoeven te gaan. Het was, of hij, plotseling, een zwaar leed, te zwaar voor zijn jaren, heel stil meê moest sjouwen, en of het lag op zijn borst, op zijn keel, op zijn adem... Maar eindelijk toch, bij half zeven, kwam hij thuis.

- Wat ben je laat, Addy, zei Constance ontstemd. We wachten al een half uur op je... Ben je geweest bij de drie jongens?

- Ja, zei Addy.

- O, dan is het wat anders, vergoêlijkte Constance dadelijk.

Zij zetten zich aan tafel, maar Addy was stil, at niet.

- Wat is er, mijn jongen? vroeg Van der Welcke.

- Niets, zei Addy.

Maar de ouders kenden hun kind niet zoo, en zij hielden aan, wat er toch was...

- Ik heb met Jaap gevochten, zei Addy.

Constance, al een beetje ontstemd, stoof op, dadelijk.

- Gevochten? Gevochten? Waarom nu toch weêr, Addy? Er is altijd iets met de drie jongens.

- Om niets... ontweek Addy.

- Kom, zei Van der Welcke; jongens vechten wel eens...

Maar Addy sprak niet, bleef stroef, stilzwijgend. Hij antwoordde niet meêr, wilde niet zeggen, waarom hij gevochten had, met Jaap. En, redelijk, probeerde hij iets te eten, om zijn moeder niet zenuwachtig te maken, maar het eten stikte zijn keel. Zij haastten het maal af. Addy somber, was alles somber, was er niets, was het leven de grauwe moeite niet waard, was Constance's zacht en nieuw geluk weg, weg...

- Gaan we nog even fietsen, mijn jongen, zei Van der Welcke; of ben je moê.

- Ja, ik ben moê...

- Denk er aan, Addy, zei Constance koel; dat we van avond naar grootmama gaan, en verkleed je dus, niet waar...

- Ja...

Hij stond op, ging naar boven, naar zijn jongenskamer, niet wetende, wat te zeggen meer, wat te doen met zichzelven, hoe zich te zetten, welk boek te nemen, blijvende staan doelloos, verslagen, in het midden van zijn

kamertje, met dat opgekropte leed van een heelen middag, zwaar op zijn borst en zijn adem: dat leed, dat hij meê gesjouwd had met Frans en de Hijdrechts naar Scheveningen, stil, zonder te snikken, tusschen al die drukke, drukke Zondagsmenschen.

Hij stond daar doelloos, verslagen, toen de deur openging, en Van der Welcke binnenkwam.

- Kom Addy, mijn jongen... Zeg nu toch eens aan je vader... wat is er?
- Papa, begon hij, nu smachtende, brandende, om te weten.

Maar hij kon niet verder. Het was zijn eerste verdriet, en het was zoo zwaar, zoo verstikkend zwaar.

- Kom, mijn baasje, wat is er?
- Papa...
- Zeg het dan, kom, zeg het dan.
- Papa... ben ik niet...
- Wat, Addy...
- Papa... ben ik niet... je kind?

Van der Welcke, verbaasd, zag hem aan.

- Wat zeg je? vroeg hij, en begreep niet.
- Neen, niet waar,... Ja, ik weet het nu...
- Zeg, Addy, wat mankeert je?
- Ik ben niet je... kind, niet waar.

- Ben je niet mijn kind??

- Ik ben het kind... van een Italiaan?

- Van een Italiaan?

- En daarom noemen ze me:... de Italiaan.

Van der Welcke, verbaasd, wist niets te zeggen. Hij staarde Addy aan, en zijn stilzwijgen was voor Addy bekentenis.

- Ik ben... wel het kind van mama, nietwaar... maar niet van van u... Ik ben het kind van een Italiaan.

- Mijn jongen... wie heeft je dat gezegd...

- Jaap...

- Maar Addy... het is niet waar!

- Dat... zegt u maar... niet waar... het is wèl waar...

Van der Welcke, plotseling, nu ziende het groote leed, na zijn eerste verbazing, pakte zijn kind in zijn armen, en, op den grooten stoel, nam hij hem op zijn knieën.

- Addy... Addy... ik zweer het je... het is N I E T waar! Mijn kind, het is niet waar... je bent M I J N kind, je bent M I J N jongen...je bent van mij, je bent van M I J !

- Is het heusch waar...

- Je bent van mij, je bent van mij, Addy... Ze liegen, ze liegen! God... mijn kind, zoû ik anders zoo dol veel van je houden!

En hij perste zijn zoon aan zijn borst, vast de beide armen om hem heen.

- Papa... kan ik er op aan...

- Ja, ja... mijn jongen... God, die ellendige menschen... Wie zeggen dat toch, en waarom zeggen ze dat... En het is een leugen, Addy, ze liegen, ze liegen... Je bent mijn kind, van mij, van mij alleen, mijn zoon, en de zoon van mama... mijn kind, mijn lief kind... Zouden we anders... je beide ouders... je vader en je moeder, zoo dol... zoo dol van je houden!

Nu geloofde Addy, en hij snikte los. Hij barstte los, hij kon zich niet meer houden, en het was als snikte hij voor het eerst van zijn jongensleven... Hij smolt nu weg, heel zijn jonge kleine mannelijkheid van natuur smolt weg, en hij werd week als een kind, omdat papa het verzekerde: dat hij de zoon was van papa en mama, en omdat hij papa, nu, geloofde. Hij snikte, en het was of Van der Welcke Constance zelve hoorde snikken, in eene harer opgewondenste buien. Hij snikte razend aan de borst van zijn vader, Van der Welcke klemmende in zijn kleine, sterke armen, tot zijn vader er als bijna in stikte.

- Vadertje, mijn vadertje! hokte hij uit.

Ben ik je kind? Ben ik je kind nu heusch? O, zeg het nog eens, ben ik je kind... Een middag lang, vadertje, heb ik gedacht, dat ik je kind niet was! Een middag lang heb ik rondgeloopen met Frans en met de Hijdrechts, en ik dacht, dat ik je zoon niet was. En ik had maar niet willen terugkomen, naar huis, omdat ik dacht, dat ik je zoon niet was. Ik had maar ergens weg willen gaan, omdat ik dacht, dat ik je zoon niet was. Vadertje, zeg, ben ik je zoon? O, ik had het zoo vreeslijk gevonden... als ik je zoon niet geweest zoû zijn! Ik had het zoo vreeslijk gevonden, omdat ik zooveel van je hoû... en omdat het dan alles voor niets was geweest, niet voor mijn vader... Ze zeiden, mijn vader was een Italiaan, en jij, je was mijn vader niet... Zeg nog eens, vadertje, ben je mijn vader?

- Ja, mijn kind, ik bèn je vader...

Hij zeide het nu met zóo vaste overtuiging, dat Addy geheel geloofde. Maar hij klemde nog zijn vader vast aan zich, als wilde hij hem niet meer los laten.

- Addy... hoe is het mogelijk... dat je het een oogenblik hebt geloofd...
- Maar waarom zeggen de menschen het dan...

- Omdat zij nijdig zijn.

- Waarom zeggen de menschen het dan...

Er was nog een achterdocht in hem... Als hij niet de zoon was... van een Italiaan... waarom praatten de menschen dan over zijn ouders verleden... jaren geleden... in Rome. En hoewel hij papa nu geloofde, was er toch nog in hem veel achterdocht, en telkens dacht hij in zich:

- Maar waarom zeggen de menschen het dan...

Het woelde in hem voort... dat er toch iets was... dat papa verzweeg. Maar hij geloofde, hij wilde papa gelooven... ja... ja... hij was papa's kind... En dat was zijn groote tevredenheid na het een dag lang geleden zware leed: dat hij papa niet voor niets had liefgehad: dat hij het kind was van den man, dien hij liefhad...

- Addy...!

Het was Constance, die beneden riep.

- Stil... zei Van der Welcke. Mijn jongen, stil... Zeg niets aan mama... laat mama niets merken... want het zoû haar zooveel verdriet doen... noodeloos... en je gelooft me nu niet waar... Je gelooft me nu... als ik je verzeker, dat ik onmogelijk, Addy, on-

mogelijk anders zooveel van je zoû kunnen houden...

Ja, hij geloofde nu zijn vaders ernstige verzekering, die hij waarheid voelde; hij geloofde, maar toch... toch was er iets... Maar hij wilde nu niet meer vragen; papa zelve was heel ontroerd, te ontroerd... en zij moesten uit... naar grootmama, omdat het Zondag-avond was.

- Addy!!

- Ga nu... Addy... mama roept je...

Hij ging naar buiten op den corridor.

- Ja mama, wat is er?

- Ga je je nu kleeden?

- Ja, ik ga me kleeden, mama...

Hij werd weêr een kleine man, als stonden zijn oogen nog toegeknepen en rood van het huilen.

Hij omhelsde nog eens heel hard zijn vader.

- Vadertje... vadertje... ik geloof je!

- Mijn jongen... mijn jongen... mijn jongen...! Ga nu, mijn lieveling... ga je nu wasschen, ga je nu kleeden... en laat mama niets merken, niet waar.

Neen, hij zoû niets laten merken en hij zoû zich goed wasschen, in veel water, zijn kloppend hoofd, en zijn brandende oogen.

- Ellendige menschen... ellendige menschen! vloekte Van der Welcke in zich en balde de vuisten.

Constance, beneden, al gekleed, wachtte hen, een beetje ontstemd, omdat Addy zoo laat was gekomen, omdat hij gevochten met Jaap had, omdat hij niet had willen eten...

- Hier ben ik, mama...

Er was hem niets aan te zien; hij zag frisch en ernstig in zijn nieuw blauwe pak, zijn toon was lief verzoenend. Haar gelaat verhelderde dadelijk.

- Zeg nu eens, Addy, waarom heb je gevochten met Jaap.

- Om een jongensreden, mama... om niets... heusch, om niets... Om een kat, die Jaap plaagde... en dat kan ik niet velen... Geef mij een zoen, mama.

Hij kuste zijn moeder heel innig, omhelsde haar in zijn krampende armen... Hij zoû haar alles vergeven hebben, als het waarlijk zoo geweest was... als hij geweest was... de zoon van een Italiaan... maar het zoû hem een eeuwig leed zijn geweest... als zijn vader niet zijn vader geweest ware.

X

Hoewel Van der Welcke zich ter wille van mama Van Lowe Zondag-avond had ingehouden, was hij zeer getroffen door Addy's verdriet, en door wat men, geniepig, in Den Haag, van hen scheen te kwaadspreken, zoodat hij den volgenden morgen naar het Departement van Justitie ging, en Van Saetzema te spreken vroeg, en hem ronduit verzocht, zijn zoon Jaap over zijn nijdigen laster te bestraffen. Van Saetzema, in de war, door Van der Welcke's hoog en beslist optreden, stotterde dik, sprak thuis met Adolfine, droeg de zaak over aan zijn vrouw, die wel tegen Jaap te keer ging, dat hij zoo dom was geweest, maar tevens dagen lang in huis een drukke emotie over het incident verwekte, emotie, die tot de Van Naghels, de Ruyvenaers, Karel en Cateau, Gerrit en Adeline, Paul en Dorine, doordrong, zoodat ieder er over sprak, en wist van het voorval, behalve mama Van Lowe, die men altijd spaarde, en Constance zelve... Van der Welcke een paar dagen later, vroeg nog eens aan Van Saetzema, of hij Jaap zijne onbehoorlijkheid goed onder het oog had gebracht, en toen hij in Van Saetzema's dik gestotter een

zekere, alles maar wegwisschende vaagheid opmerkte, werd Van der Welcke - van natuur opvliegend - kwaad, en zeide dat hij het Jaap dan zelf wel zeggen zoû... En waarlijk op dien avond - drie dagen na den bewusten Zondag - ging Van der Welcke naar de Van Saetzema's, was heel beleefd tegen Adolfine en haar man, maar zeide Jaap in de prezentie zijner ouders, dat, als hij het nog eens waagde lasterlijke toespe-lingen tegen Addy te zeggen, hij, zijn oom Van der Welcke, hem een pak ransel zoû geven, dat hem zijn heele leven zoû heugen. Van Saetzema werd in de war; niet gewend aan zulke rondheid, stotterde hij dik, onhandig blubberende met zijn verzoenende woorden, en Adolfine zei Van der Welcke, dat zij wel zelve haar kinderen zoû bestraffen, als zij dat noodig vond... Van der Welcke wist echter koel en beleefd te blijven tegen de ouders, maar herhaalde Jaap, dat hij wist waar het op stond. En de heele familie, spoedig, wist, dat Van der Welcke bij de Van Saetzema's geweest was, en Jaap had gedreigd - en zij hadden er allen hunne meening over... Alleen mama Van Lowe wist niets, altijd uit een soort reverentie gespaard door alle hare kinderen, in wat ook van familie-incident, zoodat zij

eigenlijk altijd leefde en over hen heen tronen bleef, in de illuzie der goede verstandhoudingen en nauwe banden - en Constance ook wist niets, zacht gelukkig, zacht voldaan, met die vriendelijke weemoedige kalmte over haar gezicht en in haar ziel, die de weêrspiegeling was van hare stemmingen. Den volgenden Zondag echter, aan het lunch, alleen wetende, dat Addy nog boos was op Jaap, zeide zij:

- Addy... zoû je nu van middag niet maar eens naar de drie jongens gaan, en het bijleggen met Jaap?

Maar Addy weigerde beslist.

- Mama, ik wil anders alles doen om u pleizier te doen, maar ik ga niet meer naar die jongens...

Constance werd driftig.

- Dus om wat je zelf noemt een jongenstwist... over een kat... wil je je brouilleeren met de kinderen van een zuster van mama.

Addy schrikte: het was waar, die oorzaak leek zoo onredelijk...

Maar Van der Welcke, deze dagen, ook ingehouden, nerveus, zeide trillende:

- Ik verkies ook niet, Constance, dat Addy meer met die jongens omgaat...

Zijn beslist woord deed haar drift opzieden, en de zachte kalmte was weg...

- En ik verkies, riep zij uit; dat Addy die brouillerie bijlegt!

- Mama, heusch, ik kan niet.

- Constance, het is onmogelijk...

Hoewel zij beefde in haar zenuwen, was er iets in hun beider beslistheid, dat haar kalmeerde. Maar zij werd achterdochtig.

- Zeg me, waarom je gekibbeld hebt. Als je het onmogelijk kunt bijleggen, is het niet om een kat.

- Laat ons, als het mogelijk is, eerst rustig eten, zei Van der Welcke. Ik zal je straks alles zeggen, als je ten minste kalm kunt zijn.

Hij begreep, dat hij haar niet meer in onwetendheid kon laten. Zij verzamelde haar geestkracht om rustig te blijven. Na het lunch, alleen met haar man, vroeg zij:

- Zeg mij nu, wat er is...

- Op één voorwaarde, dat je kalm blijft... Als het eenigszins mogelijk is, wil ik geen scène. Al was het alleen om ons kind, dat veel heeft geleden.

- Ik ben kalm... Zeg het mij... Waarom heeft hij geleden?

Hij zeide het haar, nu. Zij bleef kalm. Zij

had eerst nog, uit geest van tegenspraak, willen vergoêlijken, maar een diepe neêrslachtigheid zonk in haar, toen zij dacht aan hun kind, en dat hij geleden zoû hebben. Zij voelde, heel kort, een vlijmende pijn na, een twijfel, of het niet heel verkeerd was geweest, dat zij terug was gekomen, in haar land, in haar stad, te midden van al de haren. Maar zij zeide alleen:

- Kwaadspreken... dat schijnen de menschen overal te doen...

Nu zij kalm scheen, wilde hij haar ook alles zeggen, en vertelde haar, dat hij geweest was bij de Van Saetzema's en Jaap had gedreigd.

Haar drift ziedde even op, maar viel dadelijk neêr, in de diepe neêrslachtigheid, die als plotseling haar verlamde, zoo moedeloos maakte, dat zij niet wist, wat, hoe. De vlijmende pijn na, en de twijfel weêr, of het niet heel verkeerd was geweest...

Maar zij uitte dien twijfel niet, en zij ging alleen naar de ‘torenkamer’, waar haar kind nog was...

- Ga je uit, Addy? vroeg zij vaag, kalm in hare neêrslachtigheid.

- Laten wij samen uitgaan, mama, zeide hij.

Zij glimlachte, blij, dat hij zijn Zondagmiddag gaf aan haar, met die rechtvaardigheid, waar-

meê hij zijn gunstjes verdeelde. Zij stond voor hem, haar blik vaag, en nu vochtig, de glimlach toch nog om haar mond.

- Is dat goed, mama?

Zij knikte van ja. Toen knielde zij neêr bij het kind, waar hij zat, met zijn boek in de handen, en het was als maakte zij zich heel klein, als kroop zij ineen, en zij legde haar hoofd op zijn kleine knieën, sloeg haar arm om hem heen. Zij weende heel zacht in zijn schoot.

- Kom, moesje, wat is er...

Zij wist nu, wat hij geleden had, een leed, bijna te zwaar voor zijn leeftijd. Zij had hem bijna vergiffenis willen vragen, maar zij dorst niet. Zij zeide alleen:

- Addy, je hebt papa wèl geloofd, niet waar?

- Ja...

- En mij, geloof je mij ook, als ik je ook nu zeg... dat het niet waar is... wat de menschen vertellen.

- Ja... Ik geloof u...

Hij geloofde haar, en toch bleef een achterdocht in hem na... Er was iets, al was dàt niet waar. Er was iets. Maar hij vroeg niet wàt het was, uit eerbied voor die verleden jaren, de eigen jaren zijner ouders.

- Mijn kind! snikte zij, steeds in zijn schoot.

Zeg me, mijn kind, heb je verdriet gehad?

Hij knikte even, van ja, en drukte haar tegen zich aan, hief haar op, nam haar tegen zich op zijn knieën, met de liefkoozing van een kleinen man... Zij sloot de oogen, aan de borst van haar zoon. Zij voelde zich zoo loom van neêrslachtigheid, dat zij daar had willen blijven liggen. Het was of de illuzie begon in een te brokkelen, als een geliefd huis van sympathie, waar geen sympathie bleek te zijn.

- Laat grootmama er niets van merken, vroeg zij, heel zacht.

Hij beloofde.

Zij wilde de oude vrouw haar geluk laten in de illuzie - van het geliefde huis van sympathie. De hare, hare illuzie brokkelde in... Toen meende zij, dat zij overdreef, te zwaar telde, alleen omdat een onaardige jongen haar kind had doen lijden.

- Daarom zijn ze niet allen zoo, dacht ze nu, en riep zich weêr voor den geest, de illuzie van dat groote, geliefde Huis, waarheen zij zich gesmacht had in den eenzamen vreemde.

- Kom, mama, laat ons nu uitgaan.

Zij liet hare omhelzing zakken, stond, glimlachend door tranen, op van zijn schoot, en ging om zich te kleeden.

- Hoe klein zijn wij allen, dacht zij. Wat zijn wij kleine menschen, en wat hebben wij kleine zielen... Is dat... lèven? Of... is er iets anders...

XI

Het kind was ernstig geworden. Want dat kleine voorval was meer voor hem geweest dan een twist met een neef over een scheldwoord; het had hem - al niet jong voor zijn jaren - in eens als een venster geopend, een kijk gegeven op de menschen rondom hem heen, de groote, oudere, volwassen, ernstige menschen, de menschen tot wie hij later - groot, oud, volwassen - behooren zoû, en daarbij had het hem gegeven zijn eerste zware leed. Het kind was ernstiger geworden, ernstiger dan het al was, nu dat hij, kalm, met Frans van Naghel er nog eens over gesproken had, en dien had gezegd, dat hij zijn vader had uitgevraagd, en dat de bijnaam louter laster was. En wat frisch en donzig was in zijn kinderziel, die was als de ziel van een kleinen man, was door dien laster niet alleen beleedigd, en werd er niet alleen door bezoedeld en ontwijd, maar ook verschrikte die frissche donzige

ziel van kleinen man, verbaasde ze zich, ontstelde ze, en begreep niet, waarom lasterden de menschen rondom hen heen: de menschen, naar wie mama zich gesmacht had, omdat zij ze, eenzaam, zeer miste, en omdat zij in zich voelde, een vreemd gevoel: liefde voor familie. Waarom, waarom lasterden de menschen? Waarom spra-ken zij kwaad? Want hij voelde nu, dat zij hem allen wisten, dien bijnaam, en misschien, dat zij den laster, terwijl zij allen lasterden, allen een beetje geloofden. Wat hadden zij er aan, wat voor goeds, of voor moois, deed het hun, als zij lasterden met louter laster...? En de achterdocht bleef hem na, want als dàt dan niet waar was, wat was er dan waar in het leven van zijn ouders... Hij voelde, dat er in hun verleden I E T S geweest was, iets, dat nooit geheel was verdwenen, iets, dat nog altijd verbitterde hun beider bestaan, iets, dat misschien wel de oorzaak was van hun onverzoenlijke oneenigheid. En zoo pijnlijk voelde het kind dit aan, in zijn nieuwen ernst, omdat hij nu wist, - dat hij eens, alleen met zijn vader, kroop op zijn knieën, en hem eenvoudig vroeg, het hem te zeggen, wat het was. Hij was een kind, want nog zat hij op den schoot van zijn vader, sterke jongen toch al, maar

klein voor zijn jaren, en, hoe ernstig ook, nog met geheel het frissche dons van zijn kinderlijkheid over zijn wangen en over zijn ziel. Wel vroeg zijn vader al, mijn jongen, ben je niet te groot om op den schoot van je vader te zitten, maar hij - zichzelven vond hij er nog niet te groot toe. Het ernstige en het heel jeugdige, het mannelijke en het kinderlijke mengelden in hem, en al was hij een kleine man, hij was ook nog een jongen; al was hij ernstig, hij bleef nog een kind. Hij zat op zijn vaders knieën, en hij vroeg hem, - ernstig - hem te zeggen, wat het dàn was, als het niet waar was, wat de menschen lasterden, want hij voelde, dat er I E T S was... En hij zag in de oogen zijns vaders, het niet te vragen, en zijn vader zeide hem, dat hij te jong was om al alles met hem te kunnen bepraten. Toen zweeg hij stil, drong niet aan, maar de achterdocht verliet hem niet, en... nu wist hij zeker, dat er I E T S was... omdat zijn vader gezegd had, dat hij te jong was, er met hem over te praten. Zoo was het kind ernstig geworden, en als Van der Welcke uit de societeit kwam, aan tafel, vond hij niet meer zijn vroolijke Addy, die zoo gezellig kon praten, en de leêgte vullen tusschen hem en Constance, met zijn

prettige jongensspraak. Het kind zat stil, at stil, zijn jonge ziel vol van de achterdocht, vol van de stille vraging, wat het dan toch wèl was, als het niet waar was, wat de menschen lasterden... Zoo innig hield met zijne liefde hij van hen beiden, zijn beide arme ouders, van zijn moeder en van zijn vader, zóo innig, dat hij niet had zeggen gekund van wie het meeste: soms van zijn moeder, soms van zijn vader... Zóo innig hield, met zijne liefde, hij van hen, en dat hij niet wist dàt van vroeger, maakte hem diep bedroefd - omdat hij, zóo onwetend, niet meer leefde met hen. Hij wenschte nu ouder te zijn om met hen meê leven te kunnen, om het recht te hebben te weten. En wàt hij wist, woog hij, in zijn naar zekerheid verlangende ziel: hij wist, dat mama vroeger al eenmaal getrouwd was geweest, en gescheiden was van dien man, over wien zij nooit meer sprak. Had hij aan haar misdaan, had zij hem ongelukkig gemaakt... hij wist het niet en het brandde hem om te weten... En zijn verlangen was geen ziekelijke nieuwsgierigheid, maar het gevolg van zijn vreemde opvoeding: zijn verlangen was, natuurlijkweg, na zijn eerste verdriet geworden omdat zijne ouders, beiden, hem altijd hadden beschouwd,

bijna als meer dan hun kind, als hun kameraad, als hun troost, als hun hartstocht - tot wien geheel de drang van hun beider leven ging... Dat Constance snikte op zijn schoot, dat Van der Welcke hem aanbad als zijn innigste vriend - het kind, het jonge kind - had zijn ernstige ziel nog ernstiger gemaakt, en zoo diep als een klein klaar meer, en het had niet anders gekund, dan na den eersten schok, en het eerste leed, zouden bij hèm vragen en verlangens oprijzen... die tot andere kinderen nog niet spreken. Zijn natuur was gezond, de natuur van een gezonde kinderziel, in een rustig evenwicht van vroege en sterke mannelijkheid, maar zijn leven tusschen zijne ouders - opvoeding was het niet te noemen - had hem genoeg ontzenuwd om hem nu te laten trillen van weten-willen. Somber waren de malen en Constance vroeg het Van der Welcke waarom het was, dat Addy zoo somber was, zoo niet als zij waren gewoon. Nu het kind somber was met die nieuwe, vreemde en ernstige somberheid, zochten zij beiden elkaâr meer dan zij ooit hadden gedaan, spraken zij met elkaâr, en kalm, en zonder driftige scènes... Nu het kind nòg leed zochten zij beiden, samen, naar een oplossing hem niet meer te laten

lijden... En radeloos, in deze hun zoo geheele nieuwe vertrouwelijkheden, zagen zij elkaâr aan als met wanhoop, omdat zij de oplossing te verschrikkelijk vonden. Het kind wilde weten, en zij... zij beiden zouden gedrongen zijn - om hem niet meer te laten lijden, of, misschien hem nog meer lijden te laten, om zijn groeiende minachting en blaam te voelen drukken op hen neêr - zij beiden zouden gedwongen zijn... te spreken over de verledene jaren, over de reusachtige vergissing in hun leven, vergissing, die hem, hun kind, het leven geschonken had! O, hoe voelden zij het beiden, het verleden, dat nooit verging, en verzonk als in een diepen put, het verleden, dat altijd bleef spoken, en heviger, dreigender nu, dat Addy ouder werd en geleden had en weten wilde. O, hoe radeloos beiden, voelden zij zich, terwijl hun blikken elkaâr aanstaarden, omdat zij niet wisten hoe te sparen hun beminde kind - hoe het te sparen, al konden zij het nog sparen vandaag - hoe het dan - hoe! - te sparen den volgenden dag. En omdat hun leed was het zelfde, het zelfde leed om het beminde kind, om hun vriend, hun troost, hun hartstocht - was het alsof na jaren en jaren, zij voor het eerst elkander iets

naderden en voor het eerst, samen, iets torsten van den zwaren levenslast, die op hun kleine zielen drukte. Hoe hem te sparen, hoe hem te sparen! Zonder een oplossing gevonden te hebben, gingen zij weêr ieder hun weg, met de radeloosheid nog in hun oog, de wanhoopszwaarte op hun hart... Constance's zachte geluk van weemoedige voldaanheid, waar was het?... En als zij aan tafel elkander vonden terug, en het kind - de vroeger zoo tegelijk ernstige als vroolijke, hun altijd dat uur van maaltijd verhelderende kleine vriend - zat stil, at stil, met zijn strak denkend jongensgezicht, flink van lijn al, en tegelijkertijd donzig van kindervel - zijn hardblauwe oogen vol peinzing nu - dan staarden zij schichtig elkander weêr aan, en dezelfde moedeloosheid wanhoopte hen tegen uit elkanders schichtigen blik. Zoo was het niet meer te dulden, zoo leden zij beiden te veel, zoo hadden zij verloren hun leven, de genade van hun leven, zoo kònden zij het, beiden, niet meer harden, zoo voelden zij zich radeloozer iederen dag. Al namen zij hem, ieder afzonderlijk, in hunne armen, hij sprak zich niet meer uit, nam aan, dat hij te jong was, om te weten D À T W A T E R W E L W A S , als de laster niet waar was - maar noch zijn

gezicht, noch zijn ziel verhelderde, en zijne somberheid werd hun tot grooter en grooter radeloosheid. Wat te doen, wat te doen, dacht Constance, vroeg Constance aan Van der Welcke, en zij wrong hare handen, voelende, dat het verleden, NU, altijd zoû blijven, en dat iedere andere gedachte zelfbegoocheling zoû blijken. O, het verleden, dat bleef niet alleen, dat niet alleen zoû altijd aankleven, maar dat groeide - dat groeide, met hun kind meê, als zoû het leed van dat verleden altijd weêr bloeien, en altijd weêr, met altijd weêr nieuwen weedom en treurigheid... O, het onverdelgbare leed, dat altijd weêr opspookte, ook al schéen het afgestorven, en verzonken in den diepen put, afgrond der verledene jaren! Tot zij eindelijk als in een kreet om te ontkomen aan de iederen dag meer drukkende en dringende radeloosheid, die haar nijpte als handen om de keel, toch onverbiddelijk eischende een beslissing - besliste, en uitriep:

- Zeg het hem...! Zeg het hem...! Zeg het hem...!

Zij, in haar kreet, riep het uit, en hij zag haar zoo gebroken onder de beslissing, die haar brengen zoû de minachting, den toorn misschien, van hun kind, van hun zoon, den

dood, o God,... van zijn liefde, zoo hij eenmaal wist, en vooral besefte - dat hij medelijden kreeg met de vrouw, die zijn leven gemaakt had tot een bestaan van nuttelooze voortsleping - en zeide:

- Ik zal het hem zeggen... ik zal het hem zeggen..., Maar wees niet bang: àls hij het begrijpt en beseft... zal hij tòch niet minder van je houden, Constance!!

Zij zag hem aan, voelende, dat hij haar gunde de liefde van hun kind nu - dat hij niet zoo jaloersch was als zij. En een oogenblik dacht zij zich te gooien aan zijn borst, en uit te snikken de smart, die zij al meer en meer op zich voelde drukken, naar zich toe voelde komen, als een monster, dat aangrauwde uit de toekomst... Maar zij trok in zich die opwelling als heftig terug met koorden en zij ging, en in hare kamer, wierp zij zich op den grond, en hokte haar wanhoop uit... omdat haar kind het weten ging!!

XII

Maar hij zeide het dien dag niet. Hij overtuigde zich, alleen, dat het niet noodig was, dat het zelfs verkeerd zoû zijn, zijn zoon, zijn

kind, zoo jong nog, het verleden van hun leven te zeggen, dat, wat hij - een paar jaren ouder - van zelve zoû hooren, weten, begrijpen. Ook de volgende dagen, weifelend, zeide Van der Welcke het niet, maar de sombere malen herhaalden zich, de radeloosheden met Constance herhaalden zich, Constance riep het nog eens uit:

- O, zeg het hem...! Zeg het hem dan...

En zij voelden zich beiden zóo ongelukkig, omdat zij iederen dag meer en meer hun kind verloren - dat hij besloot het aan Addy te zeggen... Tot op het laatste oogenblik nog, weifelde hij, in strijd, niet meer wetende wat goed zoû zijn, wàt slecht - wetende alleen, dat hij ondragelijk leed. Toen was het, dat hij, op een avond, zijn kind opzocht in de ‘torenkamer’:

- Addy... hinder ik je... als ik hier zit?

- Neen, papa.

Het kind werkte voor school... Hij zette zich... en bedacht, dat hij het liever zoû zeggen, op een anderen dag, als Addy niet werkte... Het kind, stil, somber en strak, werkte door... En Van der Welcke, plotseling, riep:

- Addy...

- Papa...
- Kom eens hier...
Het kind stond op, naderde.
- Zeg me... Waarom ben je zoo somber, mijn jongen, al die laatste dagen?
- Ik ben niet somber, vadertje...
- Je spreekt bijna niet tegen mij, of tegen je moeder... En je bent niet gewoon, te boudeeren... Ben je boos, op ons?
- Neen, vadertje...
- Ben je niet boos op ons...
- Neen, vadertje, waarom zoû ik boos zijn...
- Wees dan weêr als vroeger, Addy. Als je niet vroolijk bent, is het alles treurig in ons huis.
Het kind glimlachte.
- Ik zal het probeeren, vadertje.
- Maar waarom probeeren... Wees het, wees het!
Neen... hij zoû het niet zeggen.
- Ik zal het probeeren, vadertje...
En hij wilde zich weêr zetten voor zijn boeken...
- Addy...
- Wat is er, papa.
- Kom hier, kom bij me...
- Ik moet werken...

- Kom hier, kom hier... ik wil het.

Hij kwam.

- Kom bij me... op mijn schoot... Het is misschien de laatste keer, Addy, dat ik je op mijn schoot zal nemen. Nu ben je nog mijn kind... en straks... straks misschien... ben je voor mij als een groote zoon, met wien ik spreek... en die niet meer zit op mijn schoot.

Hij zette zich op zijn vaders knieën.

- Wat is er nu weêr? vroeg hij zacht, redelijk.

- Ik zal het je zèggen, Addy...

Het kind begreep.

- Neen, zeg het niet, zeide hij. Ik ben niet nieuwsgierig... En ik ben te jong, misschien, om het te weten. Het doet er niet toe. Later... zal ik het wel weten. Nu ben ik nog maar je kleine jongen.

Hij legde zich tegen zijn vader, in diens arm.

- Het is zoo gezellig, zoo bij je te zitten... Oom Paul zegt altijd, als hij ons ziet fietsen, dat we zijn net als kameraden, maar hij heeft ons nooit zoo samen gezien...

Zoû hij het zeggen, dacht Van der Welcke. Zoû hij het niet zeggen? A L S hij het zeide, was dit de laatste maal, dat hij zijn zoon op zijn knieën nam...

- Ik woû het je maar zeggen, Addy.

- Neen, zeg het liever niet...

Hij zeide het dien avond niet. En het kind probeerde als vroeger te zijn, aan tafel vooral, maar het ging hem niet goed af: zijne vroolijkheid klonk gedwongen. Toen, twee avonden later, zei Van der Welcke:

- Addy, kom eens hier... kom op mijn schoot.

Nu wàs het zoo, voor de laatste maal.

- Hoor, ik wil het je zeggen... Als je het weet, zal je misschien wat ouder zijn geworden dan je nu bent... maar àls je het weet... ben je weêr mijn kind, mijn zoon, niet waar... mijn zoon, wel, die een man wordt, maar mijn zoon toch, mijn vriend weêr... Ik wil het je nu zeggen... Het is beter, dat ik het je zeg...

Toen... zeide hij het hem, heel eenvoudig.

- - - - - - - - - - -

En het was heel rustig, en heel eenvoudig om het Addy te zeggen, in kalme woorden. Hij zeide zijn kind, dat hij mama lief had gekregen, toen zij de vrouw van een ander nog was, en dat hij mama's liefde gestolen had, gestolen van dien anderen man. Hij zeide het zoo nederig, en kalm en eenvoudig, als was het niets, dat te biechten aan zijn kind, en als

stortte hij al zijn leed van de vorige dagen, uit in het hart van een vriend. Zij bleven lang praten, en het was heel weldadig. Toen zei Van der Welcke:

- Addy... ga nu naar mama... Zij heeft mij zelf gevraagd je dat alles te zeggen... Ga nu naar haar, en geef haar een zoen.

Het kind kuste hem eerst, omhelsde hem in krampende armen, met de stevigheid van de omarming eens vriends. Toen ging hij, en Van der Welcke, rustig rookende, als vreemd verlucht en verlost, hoorde zijn stap de trap afgaan... Maar toen schrikte Van der Welcke en als met een schok, dacht hij na:

- Wat heb ik gedaan... O God, neen, neen, neen... Ik had het hem nièt moeten zeggen...

Maar het bleef heel rustig in huis. In de voorkamer zat Constance, alleen. Haar hoofd boog in het neêrvallend licht van de lamp, over haar handwerk heen, en het zacht grauwend haar kroesde teêr om haar fijn ovale en nog jonge gezicht. Er was in hare houding als een zachte gelaten rust, even, in veel peinzing, en treurigheid... Toen Addy de deur opende, bleef hij staan, en zij zag niet op, denkende, dat het Van der Welcke was. Toen ging hij naar zijn moeder...

Zij zag op, schrikkende...

- Ben jij het...

- Ja, mama.

Zij zag hem aan, en plotseling doordrong zij het: D A T H I J W I S T ...

- Papa heeft met me gesproken, mama.

Zij schrikte in eens, als met een electrischen schok, en de oogen gesloten, viel haar hoofd achterover, vielen de handen, als machteloos, in haar schoot.

- O God...! dacht zij. Neen, o neen... hij had het hem nièt moeten zeggen...

Hij knielde voor zijn moeder, en met zijne vingers streelde hij over haar gezicht, en opende haar zacht de oogen... Zij zag hem aan, bleek, verschrikt, geschokt, hare oogen puilende, haar mond getrokken... Zij zag zijn eigen frisch, donzig kindergezicht, vriendelijk glimlachen...

- Nu weet ik de waarheid, mama, zeide hij; en als de menschen nu lasteren, ben ik sterk...

Zij sloeg om hem heen hare armen, zij liet vallen haar hoofd aan zijn borst. Zij voelde hem in die omhelzing, ouder, grooter, sterker geworden - nu heelemaal een man... Zij voelde nu in hem eene bescherming. Maar zij schaamde zich en zij sloot weêr de oogen...

- Mijn jongen! mompelde zij. Heb je je moeder lief...

- Ja, mama...

Haar gelaat werd rustiger, maar hare oogen bleven gesloten.

- Mijn lieveling! fluisterde zij, bijna onhoorbaar, de oogen toe. Dank je... dank je... maar... laat mij nu alleen...

Hij kuste haar met zijn mannelijke teederheid, en hij ging, sloot de deur. Zij opende de oogen, zag de kamer rond... Maar het was, als schaamde zij zich voor alles, voor de wanden van het vertrek, voor de meubels, want zij verborg in de handen nu het gezicht, de oogen toe.

En zoo bleef zij langen tijd, als verzonken in een gebed, aan de genade van haar leven.

- - - - - - - - - - -

De dagen gingen stil voorbij, rustig, in de eentonige slepingen van het dagelijksche leven.

Maar tusschen hen beiden verhelderde het kind, sterk nu in waarheid en zekerheid, ook al had zich voor hem geopend, venster na venster, waardoor hij in de wereld blikte... Tusschen hen beiden, kreeg het terug zijn vroeger wezen, zijn vroegere stem, zijn kinderlijke buien zelfs, werd hij opnieuw de troost en het

doel van hun beider bestaan... Zij wandelde aan zijn arm; hij fietste met hem heele einden, dol van lucht, en van ruimte... Het huis klonk van zijn jonge, ernstige, al diepe stem... Als zij hem aanzag, meende zij echter, dat hij gegroeid was, breeder geworden, dat de lijn van zijn hoofd, de ronding van zijn wangen verloren de donzen kinderlijkheid, die toch nog van zijn jaren was...

En als Van der Welcke, zich vervelende in zijn rookkamer, bij Addy in de ‘toren’ ging zitten, nauwgezet altijd eerst vragende of hij ook hinderde zijn zoon in zijn werk, nam hij hem niet meer op zijn schoot...

XIII

Het was in de groote vacantie, toen de oude heer Van der Welcke op een morgen zei tot zijn vrouw:

- Waarom zouden wij den kleinen jongen niet eens te logeeren vragen...

Tusschen de oude menschen werd nooit veel gesproken, maar stilzwijgend, of, uit een enkel woord, hoorden zij, wat er omging in elkanders peinzend gemoed.

Eerst des avonds vroeg de oude dame:

- De kleine jongen alleen?

- Alleen... of met Henri...

Eerst twee dagen daarna, opperde de oude mevrouw:

- Zouden wij ze dan niet vragen... allen... Constance ook?

De oude man zeide niets, en las door, of hij niet had gehoord, en de oude vrouw drong niet op antwoord aan. Maar des avonds, toen zij, in den donkeren zomernacht, zaten te staren naar buiten, ieder gezeten aan een raam, zei de oude heer Van der Welcke:

- Neen, ik hoû niet van die vrouw... Laat ons Henri vragen met Adriaan...

Zij zeide niets. Zij was gewoon te gehoorzamen aan de wenschen van haar man, en zoo, in der tijd, had zij ook Henri opgevoed, te gehoorzamen aan de wenschen van zijne ouders. Zoo, gehoorzaam, had Henri zijn leven, zichzelven, op hun bevel, gegeven aan die vrouw... Wie van beiden de meeste schuld had gehad, wie de verleider, de verleideres was geweest, wisten zij niet - wilden zij niet weten, omdat alle verleiding des duivels was... Maar Henri was een man: op hèm, kwam dus de verantwoordelijkheid. Verantwoordelijk hij, hadden zij hem bevolen, door zich op te offeren,

zijn misdaad te boeten, voor God en de menschen. Zoo, in der tijd, hadden zij het begrepen, hadden zij het bevolen, was het gebeurd. Maar hij, de vader, had verloren door dit bevel zijn zoon. En de spijt over het verlies, wrokte altijd in hem na...

- Henri... met Adriaan alleen... herhaalde de oude man.

Nu hij herhaalde de weinige woorden, die hij sprak, wist zij, dat zijn verlangen onherroepelijk was. Zij had er leed van; de stemmen die, nu en dan, in de nachten, als woei de wind, tot haar spraken, hadden haar langzamerhand in zachtere stemmingen kunnen brengen, als waren zij muziek, die verteederenden invloed uitoefende op haar, naar die betoovering luisterende, ziel. Die stemmen hadden haar gezegd te gaan naar Den Haag, en daar, voor de tweede maal, had zij gezien die vrouw, dat noodlot voor hun leven als ouders - en de moeder van die vrouw, en het was, of die ontmoeting van moeder met moeder, een zachte weldaad geweest was, even zacht en weldadig als de betooverende muziek van de stemmen... Een weldaad, die weeker stemde, die meer deed begrijpen, die veel deed vergeven, in een geleidelijk naderen tot verzoening,

na zoo vele, vele triestige jaren van stillen wrok en onverzoenlijkheid - die toch nooit goed had kunnen zijn. Bij haar, oude vrouw, was de wrok als versmolten, sedert zij gelezen had in het vreemde boek, sedert zij de stemmen had gehoord in de waaiende nachten, sedert zij de moeder van die vrouw had gezien, en haar weemoed had aangevoeld. Bij de oude vrouw was een zachte wensch, tot verzoenen niet alleen, maar tot pogen lief te krijgen die vrouw - de vrouw van haar zoon, de moeder van haar kleinkind. Maar zij voelde, dat er van zoo zachten wensch geen spoor was in het hart van haar man, en, omdat zij alleen kon gehoorzamen, zeide zij niets, en slechts stilzwijgend, zeide zij hem, dat zij niet dacht, als hij dacht.

Hij hoorde het haar zwijgend zeggen, maar hij gaf niet toe.

En toen zij naar bed gingen, sprak hij:

- Ik zal morgen aan Henri schrijven.

Hij schreef of Henri met Adriaan niet een week te Driebergen zoû komen, vóór dat Adriaans school weêr aanving. Van der Welcke voelde in de moeilijke woorden van dien ouden man, die niet gewoon was te schrijven, dat zijn vader onverzoenlijk was voor Constance;

Constance voelde het en Addy ook. Maar zij zeiden het elkander niet, en toen Addy zeide, onwillig, beleedigd in zijn moeder:

- U blijft dan zoo alleen achter, antwoordde zij:

- Het is toch beter, mijn jongen, dat je gaat met papa.

Zij dacht, dat het goed zoû zijn, als hij, de kleinzoon, als hij, de erfgenaam, zijn grootvader niet vertoornde. Zij hechtte aan geld, voor later, voor haar kind. Maar zij was nog nooit een week geweest zonder haar zoon.

- Wat kan ik er aan doen, dacht zij. Hij wordt grooter, ouder... Later zal ik nog meer hem missen...

Ja, hij was grooter geworden, ouder, hij was veertien jaar geworden. Hij was breed, en zijn stem was zoo vreemd diep soms, sloeg over - maar voor zijn leeftijd toch nog bleef hij klein. De roze kinderlijkheid van zijn vel donsde zich met een waas als van blond fluweel, en boven zijn lip teekende duidelijker die blonde fluweelen streep. Maar nog was hij kind in onschuldige frischheid, die, niettegenstaande zijn ernst, uit geheel zijn wezen wademde als een geur.

- Ik ga voor een week met papa naar Driebergen, zeide hij tot Paul, tot Gerrit, tot

Adeline. Ontfermt u zich wat over mama die dagen, oom, tante?

Zij beloofden het hem, glimlachend. Constance hield zich kalm, rustig. Na haar stemmingen van zacht geluk, was er nu, na den twist met Jaap over den bijnaam, na wat uit dien twist verder gevolgd was - een neêrslachtigheid in haar, die zij niet uitte, die stil wroette in haar. Zij sprak er niet over, niet met Addy, niet met Paul, niet met Gerrit. Zij besloot de neerslachtigheid diep in zich.

Vader en zoon gingen, en de grootouders vonden groot geworden den kleinen jongen. De grootmoeder dacht, dat die kindertjes, van die villa daar vlak bij, toch wat kinderachtig zouden zijn, als kameraadjes voor Adriaan. Zij zeide het als een teleurstelling, maar ook als een verwondering, en een bewondering, en hoewel Henri zei, dat Addy heel leuk spelen kon met het blonde troepje van zijn zwager Gerrit - al was het dan ook nog al vaderlijk - zond de oude vrouw toch maar geen boodschap naar de naburige villa.

Het was mooi in Driebergen en Zeist en Van der Welcke genoot er te zijn en daar zij hunne fietsen hadden meêgenomen, maakten zij groote tochten...

Alleen met zijn vader, sprak Van der Welcke zich meer en meer uit. Hij sprak over vroeger, nederig, als vroeg hij vergeving nog eens, aan dien strengen vader, hem, zoon, bijna bovenmenschelijk van zuivere deugd, van blaamloozen levenswandel. Hij sprak over Rome, hij sprak zelfs over De Staffelaer, die nog leefde op zijn buiten bij Haarlem - een man zoo oud als zijn vader -; hij sprak over de laatste triestige jaren te Brussel, over hun beider verlangen naar Hollandsche lucht en Hollandsche menschen, naar hunne wederzijdsche familie vooral. Maar hij zeide ook, dat, hoe blijde hij was weêr te zien zijne ouders, hij meende, dat voor Constance dat terugzien der familie dikwijls eene teleurstelling was. Al pratende voelde hij zich als de jongen, de student, de jonge man van vroeger, die ook veel met zijn vader gesproken had, met zijn vader alleen - zooals Addy nu sprak met hèm. Hij sprak van zijn kind en bekende, dat hij het verafgoodde, dat zij het verafgoodden beiden. De oude man, rustig rookende zijn pijp, luisterde toe, nieuw belang stellend in die jongere levens, de levens van zijn zoon en kleinzoon. Hij voelde, de oude man, of hij iets terugvond van zijn zoon, maar hij voelde hem ook heel ver van

zich staan, zonder liefde - en vreeze Gods.

Van der Welcke sprak door... En als van zelve, in deze biecht en bekentenis van zijn leven en zijne gedachten en gevoelens, vertelde hij, dat Addy getwist en gevochten had met zijn neef, van de praatjes in hun kring, en van het verdriet, dat zijn kind geleden had. Van zelve vertelde hij toen de weifeling, den strijd, de radeloosheid van Constance en van hemzelven, die hun kind zagen vertreuren in dat verdriet. En als geleidelijkweg, van zelve, bekende Van der Welcke eenvoudig, dat hij met zijn zoon gesproken had als met een man en zijn zoon de waarheid gezegd had, omtrent het verleden zijner beide ouders - opdat hij sterk kon staan, vooral, tegenover den laster der nijdige menschen.

De oude man, rookende rustig, had rustig aangehoord, maar blij te luisteren naar de vertellende stem van zijn zoon. Wat zijn zoon hem eerst had verteld, was hem vreemd: gedachte, gevoelen, ervaring uit een leven heel vreemd, en geheel van het zijne verschillend. Maar wat nu zijn zoon hem vertelde, deed hem weifelen of hij goed had gehoord.

- Wat zeg je, zeide hij, meenende, dat hij hardhoorig was.

Van der Welcke herhaalde.

- Je hebt... verteld aan Adriaan... je verleden... van Rome en van De Staffelaer...

- Ik heb, zonder in onnoodige détails te vervallen, en met eerbied voor zijn jeugd, hem de waarheid, de geheele waarheid gezegd, ja. Hij had verdriet, het kind, had leed, omdat hij niet wist, en sedert lijdt hij niet meer...

De oude man schudde het hoofd, legde neêr zijn pijp.

- Ik begrijp je niet, zeide hij. Of ik hoor je verkeerd. Je hebt... aan Adriaan... verteld...

Van der Welcke herhaalde, zacht glimlachende, ziende zijn vaders verbazing.

De oude man begreep, dat hij zuiver gehoord had. Maar hij was zoo geschokt, dat hij niet spreken kon.

Eerst den volgenden dag, vroeg hij:

- Hoe heb je dat aan Adriaan kunnen zeggen?

- Eenvoudigweg, zei Van der Welcke.

- Eenvoudigweg... herhaalde de oude man.

En dien avond eerst, terugkomende op wat hem in een nooit gevoelde verbazing bezig hield uur aan uur, in die gesprekken met zijn zoon, vond hij meerdere woorden, zeide hij:

- Neen, ik begrijp dat niet... Ik begrijp je niet, Henri. Ik voel, dat er wel tusschen ons heen een heel, heel diepe kloof is. Ik voel wel, dat er in je noch liefde-, noch vreeze Gods is. Dat geheel en al in je leven, met je vrouw, met je kind, ontbreekt een godsdienstige richting. Het maakt me diep bedroefd. Zóo had ik het me niet gedacht. Ik had nog wel gedacht, dat je iederen dag God vergeving zoû vragen voor wat je eens hebt misdaan, aan jezelven, aan je ouders, aan die vrouw, aan haar man, aan de wereld, aan God. Zoo verstokt, zoo totaal berouwloos, zoo alleen betreurende je eigen geknakte leven en geknakte carrière, had ik je... Henri... niet gedacht. Ik kan alleen voor je bidden, en ik zàl voor je bidden, iederen dag... Maar ongeloof begrijp ik nog... Wat ik echter niet begrijp is, dat je... je zoon, een kind van veertien jaren, de ziel - eenvoudigweg - bederft door hem te vertellen je misdaad - eenvoudigweg - om hem niet langer te laten lijden... Zoo zijn je woorden, niet waar? Nu, als ik die woorden herhaal in mijzelven, en nog eens herhaal, en ze bedenk en bepeins... dan... begrijp ik ze niet. Dan begrijp ik je niet. Dan voel ik, dat je wel heel ver verwij-

derd moet zijn van elk moreel gevoel, van elk besef van verplichting tegenover je kind, van alle vreeze Gods - om zoo te hebben kunnen doen, zoo te hebben kunnen spreken met je zoon - om hem niet langer te laten lijden, eenvoudigweg, - en ik vraag mij af: droom ik... waar ben ik... met wien spreek ik... Heb ik tegenover me mijn zoon, mijn kind, opgevoed door mij, en is, wat hij mij zegt, de waarheid, of een zinsbegoocheling... En als dan die zinsbegoocheling waarheid is, Henri, als je zoo ver afgedwaald ben van elk besef van moraal en vaderlijke verplichting - dan betreur ik dat diep, heel diep, dan staar ik daar in als in een afgrond, een afschuwelijkheid, en dan beken ik, dat ik je niet begrijp - en niets begrijp van deze wereld, dezen tijd, deze menschen, waarin en waarmeê wij N U leven...

Langzaam, woord voor woord, had de oude man gesproken.

- Vader, zei Henri. Wij verschillen veel van elkaâr, en ik begrijp het: u, in uw groote goedheid en uw zuiver plichtsbesef van ouden man, kan niet begrijpen, hoe ik voel en denk en doe. Toch heb ik Addy niet in zijn jeugd bezoedeld, geloof ik, en ik ben overtuigd, dat

alleen een goede gedachte Constance en mij heeft ingegeven aan ons kind ons verleden nu al te zeggen en niet te wachten tot hij een paar jaar ouder is... Zeg mij, of u vindt, dat hij er uitziet als een kind, wiens verbeelding bezoedeld is. Zeg mij, of niet, integendeel, u gelooft, dat hij een jongen is met een krachtigen geest, die alleen leed, omdat hij niet wist de waarheid, toen hij bespeurde den laster van de menschen - en nu, in de waarheid, sterk is, en zijn beide ouders lief heeft met zijn klare, open ziel, die niet weifelt meer, maar weet.

Langzaam schudde de oude man het hoofd met den hoogen, ivorigen schedel, en de knokelige, groote handen beefden.

- Henri, dank God, als je kind, wiens zuiverheid je op zoo zware proef hebt gesteld, die proef kuisch en zuiver te boven komt...

Van der Welcke zweeg, uit eerbied. Hij voelde zich zoo ver van dien vader, dien hij toch liefhad, verwijderd, dat het hem angstig werd om het hart, en hij dacht:

- Zal ooit... zal óoit... Addy... ook zoo ver... van M I J komen te staan...

XIV

De oude man, dikwijls, kwam nog op dit gesprek terug.

- Zoû je je kunnen voorstellen, Henri, dat ik, je vader, over een zonde, een misdaad ooit gesproken zoû hebben met jou, toen je dertien jaar was, als jij met je zoon hebt gesproken?

Neen, Van der Welcke zoû het zich nooit kunnen voorstellen! Het deed hem nu leed, zijn vader zooveel gezegd te hebben, toen hij zag, hoe hij den ouden man had geschokt. En hoewel hij zachte woorden poogde te vinden, om zijn vader na dien schok tot rust te brengen, klonk toch alles wat hij zeide, te sceptisch, te modern, te ironisch bijna, en hij antwoordde niet meer, sprak er over heen, als, weêr, iederen dag, de oude man, hoofdschuddend, zijne bedenkingen uitte. En glimlachen moest Van der Welcke, als zijn vader dan dikwijls die bedenkingen besloot met de opmerking:

- Laat je moeder er niets van weten...

Neen, zijne moeder zeide hij het niet, omdat zijn vader hem dit nu beval: zijne moeder te laten zooveel mogelijk buiten alle zulke sceptische beginselloosheid en ironische wijsbegeerte,

omdat zijn vader dacht, dat het haar kwetsen zoû, haar, zijne vrouw, die hij altijd gelaten had buiten alle kennis der wereld daar buiten, totdat het schandaal in Rome hen had geschokt, beiden... Toch, in de latere jaren, had hij altijd zijn vrouw van de wereld zooveel mogelijk nog verborgen, meenende, dat een vrouw, wat ook haar leeftijd ware, niet behoefde te weten, niet behoefde te lezen, te bepraten, en te bepeinzen, alles wat daar ver van henbeiden af, zonde was - zonde, zooals hun zoon had bedreven...

Van der Welcke, nu eerst ten volle, besefte hoe hevig die schok van het schandaal voor henbeiden moest geweest zijn, jaren geleden... Hij, hoe jong ook, toen kort geleden pas los van zijn ouders, had dadelijk zooveel van die strenge beginselen verloren in dat leven te Rome, in ontmoetingen met vrouwen van de wereld daar, in zijn elegante gesprekken van spleen met Constance... Nu eerst ten volle begreep hij den afkeer van zijne ouders voor wat zij eenmaal hadden durven bestaan, Constance en hij; nu eerst, ten volle begreep hij, dat zij henbeiden niet hadden willen zien - en dat er jaren moesten verloopen, eer van eenige vergeving kon sprake zijn...

En hoe verlangd hij ook had naar zijn vader, in Brussel, hij voelde nu, dat hij verlangd had naar een hersenschim; dat, voor hem nu, een vreemde zijn vader was, en hij voor zijn vader een vreemde, twee vreemden voor elkaâr, die alleen een herinnering aan vroeger nog gebracht had tot elkander. En, vreemd, had hij als kind zijn vader meer liefgehad dan zijn moeder, nu scheen meer zijn liefde te gaan tot die oude vrouw, tot die moeder, die nooit vreemde was geworden, die altijd moeder gebleven was, stilzwijgend lezende in haar verboden boek, eenvoudig verlangende terug naar haar kind, tot wien de stemmen gezegd hadden, dat zij gaan moest...

- Maar evenmin als mijn vader zich tot mij zoû hebben uitgesproken, zoû ik ooit zoo met mijn vader gefietst hebben! dacht Van der Welcke, terwijl hij met Addy ijlde over de gladde wegen, de richting uit der Zeister bosschen. Nooit zoo, nooit zoo...

Zij waren als twee broêrs, een oudere en een jongere, beiden niet groot, maar vrij breed, en toch niet zwaar, beiden met iets fijns van ras, en toch met iets krachtigs van bouw; Van der Welcke nog jong en slank voor zijne negen-en-dertig - en beiden onder de gelijke petten het zelfde gezicht, de zelfde hardblauwe

oogen, de zelfde rechte lijn van profiel - kleine neus, fijne mond, breede kin - al was de een een man, de ander een jongen. Zij trapten, en trapten, en zij verslonden de wegen in den broeienden Augustusmorgen, blij pratende als twee vrienden.

- Nu Addy, hier zullen we eens rusten! zei eindelijk Van der Welcke buiten adem.

Zij stegen af, leunden de wielen tegen twee boomen, wierpen zich neêr op het naaldenbed onder de dennen, die stil rustig rezen, als kerkzuilen zoo kalm.

- Ik ben moê, hoor! zei Van der Welcke, en, even, voelde hij zich wat ouder dan zijn zoon. Kerel, wat beul je je vader af...

Addy lachte, hij nam zijn pet af, hij wreef met den zakdoek zijn voorhoofd. Van der Welcke rustte zijn hoofd tegen Addy's knie.

- Kom dan wat hooger: zoo lig je niet gemakkelijk, zei Addy.

En zijn vader pakkende onder de oksels, heesch hij hem een eindje op.

- Neen, niet zoo, vond Addy weêr; zoo lig je me te zwaar op mijn maag, hoor.

- Zoo dan?

- Ja... als je nu zoo rustig blijft, kan je zoo blijven liggen... ouwe jongen...

En hij rommelde door den korten kroezekop

van zijn vader, terwijl Van der Welcke zweeg, de oogen sloot... Met een glimlach dacht hij:

- Ik had mijn vader, toen ik veertien was, eens moeten optrekken bij zijn armen... en moeten zeggen: je ligt me te zwaar op mijn maag, hoor... als je rustig blijft... mag je zoo blijven liggen... ouwe jongen...

Hij proestte het eensklaps uit...

- Zeg, wat heb je? Nou, vertel op... waarom lig je zoo te lachen.

- Addy... ik dacht... ik dacht...

- Nu... wat dacht je?

- Ik dacht - en Van der Welcke, van het lachen, schudde op en neêr.

- Ja maar... ho, ho... niet zoo hossen op mijn buik, ai, ai, schei uit... hoû je kalm... waarom ben je nou zoo vroolijk...

- Ik dacht... aan het gezicht... dat je grootpapa zoû getrokken hebben... als ik hem... in der tijd ook zoo aan zijn armen had opgesjord, en hem had gezegd: als je nu rustig blijft... als je nu rustig blijft...

Addy begreep dadelijk, gevoelig voor humor; hij zag het voor zich... grootpapa, deftig, al oud, en papa, een jongen als hij... en dan papa zeggen: als je nu rustig blijft, dan mag je zoo blijven liggen...

En beiden proestten zij het uit, over elkaâr, Addy niet kunnende uitlachen, maar van louter dolheid de beenen opzettend, bijna staande op zijn hoofd - zoodat Van der Welcke met zijn hoofd laag viel, achterover...

- Beroerde jongen... ik lag net goed...

Addy ontfermde zich over papa, trok hem weêr onder zijn armen op, sjouwde met hem alleroneerbiedigst, duwde papa's kop eerst op zijn maag... neen, dat drukte... toen wat lager... op zijn buik... nu, zoo mocht papa blijven liggen.

Van der Welcke, telkens weêr, proestte een dollach uit.

Maar Addy, het eerst, werd ernstig.

- Vader... schei nou uit... met dat hossen op en neêr...

Van der Welcke sloot zalig de oogen. De zomerlucht wademde, de dennengeur stoofde, de naalden glinsterden en geurden. En Van der Welcke, met het hoofd op den schoot van zijn zoon, sliep in.

- Goeie, ouwe vader, dacht Addy, en hij streek met zijn hand over zijn vaders ronden kroezekop.

Hij zag op hem neêr, terwijl hij, om zijn vader te laten slapen, onbewegelijk zitten

bleef, den rug tegen een boom. Hij zag op hem neêr... goeie, ouwe vader... Maar, hij was niet oud, die vader... Hij was jong... Het was eensklaps of Addy het zag, voor het eerst. Hij was jong... En hij dacht, zoo vreemd toch, als je kind bent, soms, iedereen noem je maar oud: oma Van Lowe, en grootpapa en grootmama Van der Welcke waren oud, en oom Ruyvenaer en tante, die waren oud, en heel, heel oud... mummies van oudheid, waren de twee oude tantes, tante Rien, tante Tien... Maar papa, papa was jong... Papa was een paar jaar ouder dan oom Paul, en die deed altijd als een jongmensch, als een fatje, met zijn mooie jasjes en prachtige dassen... En papa zag er jonger uit dan oom Paul. Papa zag er jonger uit... Terwijl zijn vader nu sliep, boog hij zich over hem heen... Hij sliep, hij lag kalm in Addy's schoot, het gezicht driekwart gekeerd. En Addy, als voor het eerst ziende, dat papa jong was, bestudeerde zijn gelaat... O, wat was hij toch jong, papa, hij was jonger dan mama. Hij zag er veel jonger uit; hij zag er uit als een oudere broêr van hem, Addy, bijna... Zijn haar, op den schedel even wat dunner, was nog heelemaal bruin, zacht, kort, kroesbruin, kort geknipt, gemilli-

meterd, maar toch altijd even kroezend, zooals ook bij hem... Zijn voor-hoofd was blank, als van een beeld, zonder een rimpel, wit gebleven onder den klep van zijn fietspet, en zijn wangen, blauw gestippeld door het scheren, waren verbrand met een frische kleur... Jong waren zijn oogleden, die nu sloten over de oogen; jong die rechte neus, die mond met den kleine, vollen kroessnor er boven... Jong was zijn lichaam, en jong over Addy's knieën heen, lagen zijn handen, klein, breed, en fijn, met de nagels verzorgd... Addy keek naar zijn eigen nagels, jongensnagels, kort gescheurd eerder dan geknipt. Hoe vreemd, dat papa zoo jong was! Hij zag het voor het eerst. En voor het eerst voelde hij zichzelven als ouder geworden, niet heelemaal kind meer, een jongen nog, maar al gegroeid tot jonge man, al was hij maar veertien jaar... Ja, als kind, als heusch kind, zag je alle oudere menschen maar oud... Nu, hij verwonderde zich. Wat was papa jong... en mama, wat was ze veel ouder dan hij. Zij had wel een jong gezicht, maar zij had grijs haar, zij was drie-en-veertig... Papa... hij kon zich hem voorstellen naast een heele jonge vrouw, een meisje, zooals de nichtjes bijna, Louise of Emilie, of Floortje...

Met zoo een vrouw zoû papa een goed paar zijn. Wat was hij jong, wat was hij jong... Als een kind, nu sliep hij op zijn, Addy's, buik met een rustige ademhaling... Die goeie, ouwe vader... Neen, heelemaal niet oud. Zoo jong als een broêr, als een vriend, als een kameraad... Zoo jolig ook, en zoo dol soms... Dan in eens poogde hij vaderlijk te doen! Goeie vader! - Addy lachte - dat ging hem heelemaal niet goed af!

Hij hield van hem zoo, zoo jong, zoo vriend, zoo kameraad, zoo broêr... Mama was zijn moeder, altijd, ook al vrijde hij wel eens met mama - papa was geen papa - papa was zijn vriend, zijn broêr. Maar jong als papa was... vreemd was het toch - vond Addy - dat papa zoo vaak hem gezegd had: mijn leven is geknakt, mijn carrière is gebroken... Waarom was dat? Was dat alleen omdat papa uit de diplomatie had moeten gaan, toen hij nog heel jong was en getrouwd was met mama? Maar zijn jong, helder verstand, van redelijk, vroeg bevattelijk kind, kon dit niet bevatten, en... eensklaps - als het dan zoo waarlijk was, als papa het hem verklaard had - zijn leven geknakt, zijn carrière gebroken, dan vond Addy dat niet goed, keurde het af, vond het zwak

in papa, zwak, ziekelijk bijna, ziekelijk... Hoe was het mogelijk, dat papa sedert dien dag, dat hij zijn ontslag genomen had, nooit iets anders had gedaan, dan geklaagd over die gebroken carrière, ze mama of stilzwijgend, of met woorden, had verweten, en in Brussel alleen wat had kunnen scharrelen in wijn en assuranties, terwijl er zooveel was, - het leven - de wereld... de heele wereld... open... open voor hem! En hem, het kind zelve, was het of wijde verschieten voor hem openweken, die hij alleen nog maar raadde als een droom van toekomst, die hij alleen nog maar voelde, dat er waren, dat er bestonden voor ieder, voor ieder, die jong was, en sterk, en gezond, en verstandig... Maar terwijl hij zoo zich verwonderde, zoo afkeurde in zichzelven... zoo zwak, waarom zoo zwak?... voelde hij iets als een zacht, liefdevol medelijden door die verwondering heen en die afkeuring - en een behoefte als om nog meer te houden met heel zijn hart van dien vader, die zoo jong, zoo gezond en... zoo zwak was... Zijn jongenshand legde zich zacht op het kroezehaar van dien vader, streelde het bijna zacht, terwijl die vader sliep, en met een soort van verteedering dacht het kind: hoe ben je zoo... hoe kan je zoo

zijn... waarom heb je je nooit opgericht... uit die zwakte... flinker - fermer... arme, arme vader... En het was vreemd maar terwijl hij afkeurde, voelde hij zijne liefde sterker - als de liefde van een, die sterker is, toegaat tot een zwakkere, mindere, naarmate de eerste sterker zich voelt, de andere zich toont zwakker... naarmate in den eerste onbewust zich ontwikkelt de neiging te beschermen, te steunen. En nu bleef hij doodstil, meenende, dat hij papa waarlijk te veel had afgebeuld, want zij hadden een dollen rit dien morgen gedaan, als dronken van de gladde lengte der wegen, als bezwijmeld van overmatige snelheid.

Doodstil bleef hij, als was hij zelve een vader, die zijn moê kind liet in de armen slapen. En terwijl hij turen bleef op dat jonge vadergezicht, dat witte voorhoofd met de scherpe streep gescheiden van de scheergestippelde gebruinde wangen, dwaalden door zijne peinzing heen de nieuwe gedachten, als vogels, die leeren vliegen, naar de verschieten die openweken, naar de toekomsten, die hij alleen nog maar raadde omdat de wereld zoo wijd, en het leven zoo groot was... al kenden zij, de nog maar zwakjes fladderende gedachten, die wereld en dat leven niet - dwaalden ze rond, wijd rond

en terug weêr naar haar nest, waar zij, de nieuwe gedachten, vonden haar rust rondom die grootste en sterkste en zichzelve het meest bewuste: die was om de liefde voor den vader zoo jong, dat hij als een broêr, en zoo zwak, dat hij als een kind was.

XV

Constance dezer dagen was veel alleen. Ze was eigenlijk zoo alleen, als zij in Brussel - zoo Van der Welcke eens voor zijn wijnen of assurantiën op reis was - nooit was geweest, omdat zij ook voor de eerste maal Addy niet bij zich had. Zij zag hare moeder echter bijna iederen dag, maar verder bleef zij veel thuis, zooals zij in Brussel ook veel thuis was gebleven. Er was in haar een zachte melancholie gekomen na hare neêrslachtige buien, een melancholie om maar veel alleen en veel thuis te zijn. Ze was een vrouw van het home; haar huis had het verzorgde en bevallige en gezellige van een woning, die de bewoonster lief heeft, met dat schuchtere gevoel, dat het thuis het allerveiligst was. Zij was des morgens bezig op een rustige wijze; zij deed hare huishouding, gaf hare bevelen op een rustige methodische

wijze en er was altijd in haar huis een atmosfeer van een comfortabele stille welbehagelijkheid, die als kalmeerde en uitnoodigde tot blijven. De twee meiden, met wie zij hare kalme vriendelijke manier van meesteres des huizes altijd behield, hielden van haar, deden rustig haar werk af, spoedig wetende hoe het moest. Deze dagen alleen, ging zij met haar het huis rond, liet de kamers van Van der Welcke en Addy een groote beurt geven, zag hare kasten, alle hoekjes na, met hare kalme verzorgende vingers van exquize vrouw, die aan alles, waarover die vingers gleden, iets gaf van haar eigen exquiziteit.

Zij las niet veel, zij maakte geen muziek, zij was zelfs niet buitengewoon ontwikkeld. Als kind had zij van feeënverhaaltjes gehouden, als meisje nog feeënverhaaltjes bedacht, maar zij hield verder niet van litteratuur; verzen vond zij onnatuurlijk; van muziek begreep zij niet veel. Maar zij had iets zachts en moois en voornaams, van exquize vrouw, vooral nu, dat hare ijdelheid eigenlijk dood was. Zij had een ingeboren smaak om nooit iets te doen en te zeggen, dat leelijk was, of hard, of grof, en alleen als hare zenuwen haar waren de baas, kon zij driftig zijn en uitvaren. Maar zij

h had vooral door haar verdriet en de verdrietige, triestige jaren in zich ontwikkeld een zeer gevoelig week hart, bijna overgevoelig, overweek. Een woord van sympathie, oogenblikkelijk, viel als weldadige dauw op haar neêr, deed haar liefhebben, wie zoo sprak. Zij was haar moeder zeer gaan liefhebben, meer dan vroeger, in mama waardeerende de moeder, die de kinderen bij elkander hield. Zij ook, zij deelde dat familie-zwak, die vreemde liefde voor alle de haren. Maar wat mama nooit had, was in haar dikwijls: de teleurstelling, de neêrslachtigheid, de ontmoediging zooveel en zoo wijd lief te hebben, wat met zoo vele en wijde belangen zich wijder en wijder vertakte. Dan bleef zij maar thuis, in haar eigen huis, sloot zich op in hare zachte melancholie, ging met de meiden, die van haar hielden, het huis door, opdat het heelemaal lief en netjes zoû zijn. Zij had niets van de Hollandsche huisvrouw, en de meiden dikwijls zeiden, dat het bij mevrouw die zoo, en bij mevrouw die zus was. Maar zij had zooveel tact, dat zij deden naar haar wenschen, en aannamen hare verdeeling van uren en werkzaamheid, en haar huis was altijd af, gezellig, klaar te bewonen. Zij had kleine, zachte liefhebberijen van een vrouw, die geen

grooten geest heeft, die pleizier heeft in bijna eenvoudige, kinderlijke vrouwelijkheidjes. Had zij eens hoofdpijn, was zij eens ziek, dan vond zij het prettig met een stapel modeplaten te liggen, op den divan in hare slaapkamer, en rustigweg allerlei toiletten te bedenken, die zij niet noodig had en ook niet bestelde, maar die zij alleen maar bedacht, schiep, met de bekoorlijk nuffige fantazie van een elegante vrouw, die veel houdt van mooie kleêren. Of zij kon hare kasten opruimen met pleizier, alle hare kanten en linten nazien, ze netjes opvouwen, ze glad strijken, ze leggen in verschillende laadjes van coquette Empire chiffonières, en ze parfumeeren met poudre d'iris. Of zij kon hare bijouterieën - zij had niet veel - nazien, oppoetsen, ze laten schitteren tegen zich aan met een lach van pleizier om die mooie dingen, die zoo fonkelen en het mooi van een vrouw verhoogen. Zij voelde niets voor de groote kwesties, feminisme begreep zij niet, voor socialisme was zij een beetje bang, vooral omdat de arme menschen zoo vies waren en zoo akelig roken. Toch was zij weldadig al was zij heelemaal niet rijk, en gaf zij dikwijls aan de arme en de vieze menschen, vooral hopende, dat zij zich zouden wasschen.

Toch had zij een redelijk logisch verstand, al was zij niet ontwikkeld, al dacht zij niet diep over kwesties, over kunst. Nu, dat hare ijdelheid dood was, was zij een vrouw van de wereld, die de wereld vermoeiend en lastig vond en zich met de wereld niet bemoeide, en alleen maar behoefte had aan sympathie en zacht medegevoel. En alleen soms schenen de snaren in haar strakker te spannen, en klonk er zoo iets door haar heen, als een plotse, heel vage treurigheid, die haar plots deed denken en afvragen zichzelve:

- Wat zijn en wat doen we klein... Nu word ik oud... en wat is er geweest... Zoû er dan nog bestaan... iets anders...? Of is dit voor iedereen... zoo...: leven?

Dat haar hart nooit had gesproken, wist zij eigenlijk zelve niet. Zij had Van der Welcke lief gehad, toen in Rome, omdat hij een mooie jongen was, in de ijdelheid en die salonkomedie-vertooning, waarin zij - na het lezen van een paar Fransche moderomans - had geklaagd over levensmoêheid, napratende en er totaal niets van wetende of voelende. Dat er andere liefde is, dan die welke zij had gevoeld voor Van der Welcke - zij dacht er zelfs niet aan, en las zij er nog eens van, terloops in

haar weinige lectuur, dan dacht zij: dat is een boek, en de schrijver schrijft mooie woorden. Maar tegelijk was haar zachte natuur te voornaam vrouwelijk en ook moederlijk, om de lijfsliefde te vinden het eenige noodige. Neen, wat zij als plicht had gevoeld voor haar eersten man, en als hartstocht voor Van der Welcke, was zoo spoedig al tot moederlijkheid verwazigd. Zij had, getrouwd, in haar hartstocht, dadelijk naar een kind verlangd. En zij had haar kind verafgood, van den eersten dag af...

XVI

Constance was op een morgen in hare slaapkamer bezig met allerlei na te zien, toen de meid haar kwam zeggen:

- Mevrouw, daar is mevrouw Van Saetzema...

Constance's wimpers trilden, hare lippen trokken dun. Zij had gaarne een voorwendsel gezocht, niet thuis gegeven, maar zij wilde het niet doen voor de meid.

- Goed, Truitje, laat mevrouw boven...

Adolfine, luidruchtig, vroolijk doende, kwam de trap op.

- Zoo dag, Constance, hoe gaat het toch...

We zien je bijna nooit meer. Zeg, ben je ziek geweest.

- Neen.

- Je ziet er slecht uit... Waarom zit je zoo in den donker?

- Donker...

- Ja, IK zoû het benauwd krijgen in zoo een licht... Maar het is waar, het zijn die boomen hierover... die maken het zoo donker... Je hebt toch een somber huis, hoor... Je man en je jongen zijn nog niet terug...

- Neen...

- Zeg, waarom ben je niet met ze meê...

- Om geen bizondere reden...

- Het zijn stijve menschen, geloof ik, die twee ouwe-lui van je man, hè... Wat doe je toch...

- Ik ruim mijn kast op.

- Je moest liever eens gaan wandelen: je ziet zoo bleek.

- Mijn gezondheid is toch heel goed.

- Ik kom je vragen of je overmorgen op een diner bij me komt. Maar je moet je mooi maken. Veertien menschen. Mijn eerste diner. Nog een zomerdiner. We hebben zoo vreeslijk veel kennissen. Ik begin altijd met mijn diners heel vroeg. Zie je, het is bij mij maar gewoon.

Maar gezellig. Bertha begint niet vóór Januari. Maar die meet alles zoo af. Ik hoû er van de dingen royaal te doen. Dus dat is afgesproken, niet waar?

- Het spijt mij, Adolfine, maar hoewel ik je invitatie heel lief vind, zal ik niet kunnen komen.
- Waarom niet?
- Ik ken je kennissen niet... En ik heb geen pleizier in uitgaan.
- Zoo, vroeg Adolfine gepiqueerd. Mijn kennissen zijn je zeker niet chic genoeg, hé? Laat mij je anders zeggen, dat ik heb: de Hijdrechts, de Erkenbouts...
- Ik zeg niets van je kennissen, maar ik heb geen pleizier in diners.
- En je geeft ze zelf.
- Ik?
- Ja, en verleden nog heb ik het zelf gezien.
- Ik geef geen diners. Ik heb nu en dan Van Vreeswijck ten eten.
- Ten eten... met roze kaarsjes?
- Met roze kaarsjes.
- Nu goed dan, als je niet komen wilt. Ieder is vrij te doen wat hij wil...
- Gelukkig!
- Je bent uit je humeur, hè?

- Volstrekt niet...

- Is dat alles omdat onze jongens hebben gevochten... Sedert dien tijd heb je een anderen toon tegen me. Dat heb ik heel goed gemerkt. Maar dat jongens vechten... kan IK niet helpen.

Constance zweeg, maar hare donkere oogen beefden.

- Om de jongens dus? drong Adolfine.

- Adolfine, laat ons liever niet spreken over dingen, die ons misschien tot woorden kunnen verleiden, waarover we later berouw zouden hebben.

Maar Adolfine was nijdig, omdat Constance bedankt had voor het diner. Hare invitaties waren in de war, en zij had Constance noodig, en tevens vond zij, dat Constance de uitnoodiging niet waardeerde; vond zij Constance pedant... altijd met haar Vreeswijck, die van het Hof...

- Berouw? zeide zij koud. Ik zeg nooit iets waarover ik berouw zoû moeten hebben. Maar ik kan het toch niet helpen, dat ze tegenwoordig in Den Haag zooveel kwaad van ons allen praten...!

En zich opwindende, nerveus en nijdig, wilde zij huilen gaan, om Constance, die zoo onaangenaam was, nu eens goed te doen voelen,

dat niet alleen zij, Adolfine, maar dat de heele familie zoo veel verdriet had om Constance... En de tranen kwamen dan ook in haar oogen. Zij perste ze er als uit.

Maar Constance bleef koel.

- Wat voor kwaad? vroeg zij.

- Wat voor kwaad? riep Adolfine, nijdig, woedend, huilende, gekrenkt om de weigering, alle goeds vergetende, dat Constance van Floortje's uitzet gezegd had, hare zuster hatende op dit oogenblik. Wat voor kwaad? Dat jij geen dochter bent van papa...

- Dat ik...

- Dat jij geen dochter bent van papa! gilde Adolfine, zich bij ieder woord opwindende, opschroevende, in hare zich opzettelijk vernijdigende zenuwen. Ze belasteren mama, ze belasteren mama... Ja, ze zeggen, dat jij geen dochter bent van papa...

Constance haalde de schouders op.

- Nu, wat zeg je daarvan?

- Niets...

- Niets, niets? riep Adolfine, buiten zichzelve, dat Constance zoo koel bleef bij zulk een openbaring. Niets? O, maar je bent zeker gewoon, dat de menschen je over de tong halen. Nu, ik niet, hoor. Ik ben altijd in mijn

kring, onder mijn kennissen, aan netheid en fatsoenlijkheid gewoon. Vroeger zijn we nooit over de tong gegaan... Van mij hebben ze nooit gezegd, dat ik geen dochter was van papa...

- Wie weet... Misschien komt dat nog... zei Constance, ironisch koel.

- Ja... Het kan jou niet schelen! huilde Adolfine razend. Jij, met je voorname koelte, jij bent zoo pedant, dat je je niets aantrekt. Ik, ik ben zoo niet. Ik ben gevoelig, ik ben heel week... Het doet mij verdriet, dat ze kwaad over ons spreken. Maar ik ben er ook niet aan gewend, zooals jij!

En Adolfine perste al meer en meer de tranen uit de oogen, willende den indruk maken van miskend, niet gewaardeerd, heel gevoelig te zijn, en willende Constance doen voelen, dat het hàre schuld was, en dat nog meer daarenboven hàre schuld was... Constance echter bleef kalm...

Was een enkel ongelukkig woord van haar man voldoende hare zenuwen te doen trillen, haar drift te doen zieden, tegenover haar zuster nu, bleef zij koel en koud, omdat zij na den twist van hare jongens, had afgerekend met Adolfine, haar als verloren, als nooit weêrgevonden beschouwde, en dit gevoel haar een te groote neêrslachtigheid had ingegeven om zich nu op te schroeven tot twist. Overdreef zij...? vroeg zij zichzelve af. En als om een antwoord op die zelfvraag te hebben, lokte zij uit:

- Ik wil wel bekennen, dat ook ik niet zoo aan kwaadspreken gewend was als ik hier word in Den Haag; in Brussel ten minste heeft nog nooit iemand getwijfeld aan de wettige geboorte van mijn kind, maar hier schijnt men - en ook in jouw huis, Adolfine - te meenen, dat hij niet de zoon van mijn man zoû zijn.

- Kan I K helpen... begon Adolfine huilend.

- Neen, je kan niet helpen, ten minste, dat wil ik gelooven. Maar wel had ik gehoopt, dat zoo er van een zuster in je huis gesproken werd op een minder welwillende manier, je voor die zuster partij had gekozen, tegen je kinderen, die misschien niet eens hebben beseft de portée, die hun woorden kunnen hebben... Laat mij uitspreken, Adolfine, ik ben kalm, en kalm wil ik het je zeggen. Je wil spreken; ik liever, had willen zwijgen, maar goed, N U zullen wij spreken... Als Addy zich bij mij vermeten had over jou te spreken, zooals je kinderen wel gedaan moeten hebben over mij, zoû ik hem heel streng hebben behandeld. Ik had de illuzie dat zelfde van jou te kunnen

verwachten. Ik dacht, dat er nog tus-schen ons allen was, een familieband, een familiezwak, een familietrots - ik dacht, dat er was tusschen ons een wederzijdsche sympathie, die wel zoo groot was, dat zelfs al was er schijn van waarheid in den laster van de menschen - die sympathie en die trots de belasterde zouden hebben vergoêlijkt, verdedigd, en beschermd... Wat er op mij te zeggen valt, is geen geheim. Het is algemeen bekend, en de straf voor wat ik misdaan heb, draag ik nog altijd met mij rond, en drukt nog altijd op mijn leven. Maar meer dan wat bekend is als een feit, heb ik mij niet te verwijten. Ik tel het niet licht, denk dat niet... Ik zeg alleen: méér dan dat, is er niet. Ik had gedacht, dat je dat ook wist, dat je dat gelooven zoû, ook al had ik het je nooit gezegd. Zoo goed, Adolfine, als ik het kind ben van papa, is Addy de zoon van Van der Welcke. Wat de menschen verder lust hebben te combineeren, gaat mij niet aan. Ik begrijp zelfs niet, waarom ze zooveel uitvinden, daar waar ik ze al zooveel feitelijkheid heb gegeven om te bepraten. Maar dat zulke uitvindingen in je huis, Adolfine, nog het minste geloof kunnen vinden, is mij een groote teleurstelling geweest.

Adolfine ziende, dat haar weeke huilbui geen indruk maakte, had gedurende Constance's woorden tijd gehad om rustig te worden, en zeide nu, inwendig razend, maar schijnbaar kalm, nijdig, als op een zusterlijk vermanenden toon:

- Dat bij je terugkomst in Den Haag je teleurstellingen wachtten,... was wèl onvermijdelijk.
- Misschien... maar niet deze... als er eenige liefde voor mij geweest was in je.
- Kom, Constance... Het is niet, dat ik niet van je hoû... zie je. Maar het was misschien beter geweest, als je hier niet was terug gekomen.
- Het is nu wel wat laat, Adolfine, om dat te zeggen: ik ben hier nu, en ik blijf. Toen ik nu zes maanden geleden aan mama heb geschreven...
- Mama is moeder.
- Ik dacht, dat jij een zuster was.
- Er zijn nog anderen dan ik.
- Die, hoop ik, meer liefde en toegeeflijkheid voor mij hebben, dan jij.
- Bertha was tegen je komst... Karel ook.
- Ik dank je voor je eerlijkheid... maar nog eens: het is nu te laat.

- Gerrit en de anderen tellen niet meê, omdat ze geen menschen zien. Bertha en Karel en ik hebben onze familie, onze kennissen.

- En ik compromitteer jullie in hun oog?

- Je komst heeft dingen opgerakeld, die al lang vergeten waren... Ook weet ik zeker, dat je schoonouders je komst hebben afgekeurd.

- Je weet wel veel... en ik ben zoo blij dat je oprecht bent.

- Ik ben altijd oprecht.

- En onfeilbaar.

- Ik zoû nooit hebben kunnen doen wat jij hebt gedaan, neen.

- Het doet me pleizier, Adolfine, dat je van morgen gekomen bent. En dat we zoo kalm praten.

- Als je in der tijd mij geschreven had, en raad had gevraagd, en niet aan mama alleen, zoû ik je ook kalm mijn opinie hebben gezegd, en je zusterlijk voor je welzijn hebben afgeraden in Den Haag terug te komen, zei Adolfine, met een tint van weemoed. Je bent geheel ongeschikt geworden voor Holland, voor Den Haag, en om terug te komen in onze familie. In je idees, in je huiselijk leven, in de opvoeding van je kind. Alles in je jureert met onze Hollandsche idees, van wat goed, welvoegelijk,

fatsoenlijk is. Ik zeg het je niet boos, hoor Constance, ik zeg het je nu ook kalm, heel kalm. Dat is misschien het beste... Zooals je je kleedt... doet geen Hollandsche vrouw van je leeftijd. Zooals je in huis niemand ziet dan een vriend van je man... wordt besproken. De opvoeding, die je je zoon geeft... vindt men al heel liberaal.

- Nog meer?

- Nog meer... Waarom ben je eigenlijk niet in Brussel gebleven? Dat vragen we ons allen af. Wij en al onze kennissen. Verleden sprak Bertha er nog over, dat je haar eenvoudig onmogelijk zoû maken... als je er over dacht, je te pousseeren en je te laten voorstellen, aan het Hof... En ze beweerde beslist, dat ze je nooit zoû vragen op een van haar officieele diners.

- Nog meer?

- Nog meer, nog meer... Wat wil je nog meer? Ik zeg het niet, om je onaangenaam te zijn, Constance: ik zeg het, omdat ik van je hoû, en je verdere teleurstellingen wil besparen. Denk je, dat het voor Bertha en mij pleizierig is, als onze kennissen zóó over onze familie praten, als ze tegenwoordig doen. En dat ze dat doen, is jouw schuld.

Constance's

handen trilden, en om ze een houding te geven, vouwde zij de kanten op, die op tafel lagen.

- Is dat echte Brusselsche? vroeg Adolfine, als argeloos.

- Ja...

- Waar haal je toch zooveel geld vandaan, Constance, om aan die dingen te verdoen?

- Van mijn amants, zei Constance.

- Wat?? vroeg Adolfine verschrikt.

Constance lachte zenuwachtig.

- Van al mijn amants, zeg ik je.

- Ach kom, zeg toch niet zulke dingen, zelfs niet uit aardigheid. Ik dacht, dat die kant imitatie was.

- Ja maar, je hebt niets geen verstand van kant, heb je wel? antwoordde Constance doodkalm. En van brillanten ook niet? En heelemaal, om je te kleeden... daar heb je geen verstand van, wel? Ik vind soms, dat je er wat burgerlijk uitziet, Adolfine. Misschien is dat Hollandsch degelijk, maar I K vind het burgerlijk... En aan den anderen kant moest je niet zulke prutsige, schijnbaar elegante dingen koopen... En om je huis te arrangeeren, daar heb je ook niet veel idee van, wel?... Als je eenigszins mijn smaak begreep, zoû ik je wel

willen helpen om je salon te veranderen. Maar dan moest je eerst die horrible antimacassars en die steenen hondjes en aapjes wegdoen. Toe, doe dat toch eens. En een rustiger tapijt nemen... Met zoo een diner, Adolfine, heb je daar geen moeite meê... Bertha doet die dingen meer als vrouw van de wereld, geloof ik, niet waar? Zoo, komen de Erkenbouts bij je...? Ik dacht, dat je meer in de côterie was van Bruis, de Telefoon. Maar het is waar, je H E B T geen côterie. Je hebt zoo een beetje van alles... Curieus toch, dat onze oude kennissen van vroeger - ons hofkliekje, zal ik maar zeggen - zoo heelemaal niet meer bij je komen. Hoe komt dat toch... Ja, je moet wel je salon wat boeiend maken, om de menschen lang te blijven trekken... Ach, ik geloof, eigenlijk hoû je niet van menschen-zien. Het gaat je zoo lastig af... Je bent meer een goeie moeder voor je kinderen, hoewel ik je meisjes, tenminste Floortje en Caroline, wat schreeuwerig vind, en je jongens, die schijn je maar onmogelijk wat te kunnen ontbolsteren. Nu maar, A L S ik je eens van dienst kan zijn... als je dien salon wilt veranderen, zeg het mij dan maar, en laten we dan een dag afspreken...

Adolfine had ademloos toegehoord,

hare ooren niet kunnende gelooven. Was ze gek geworden, Constance?

Zij stond trillende op, terwijl Constance - schijnbaar rustig - voortging de kanten te vouwen.

- Je bent een valsch creatuur! siste zij, razende, zoo gekrenkt in al, wat hare ijdelheid uitmaakte, dat zij zich niet meer beheerschen kon.

- Waarom? vroeg Constance koel. Ik ben misschien wel maanden lang valsch geweest, met de gedachte om je te winnen - en daarom heb ik me voor je kasten uitgeput in waardeerende bewondering, om Floortjes uitzet mooi te vinden - maar nu ik toch weet, dat je zooveel en zusterlijk van mij houdt, nu wij eens zusterlijk hebben gesproken over en weêr, elkaâr hebben geraden en onze opinie gezegd, vind ik het onnoodig meer valsch te zijn, en uit ik liever mijn zusterlijkheid O O K in de oprechtste oprechtheid.

- Vondt je Floortjes uitzet dan niet mooi? vroeg Adolfine, woedend.

Maar Constance werd hare stil trillende zenuwen meester.

- Adolfine, zeide zij hoog. Laat ons, bid ik je, dit gesprek eindigen. Het moet je totaal

niet kunnen schelen, of IK , je verachte zuster, iets in of om je, mooi of leelijk vind. Er zijn wat nijdige, hatelijke woorden tusschen ons gevallen, en wij zien elkaâr in de zielen. Sympathie heb je niet voor mij, toegeeflijkheid, vergevensgezindheid, ook niet - nooit gehad; terwijl ik dacht, dat je ze wèl voor mij had, en terwijl ik heb geprobeerd in je een zuster terug te vinden. Dat heeft niet mogen zijn, en dat is alles. Verder is er niets. Laat ons dit gesprek eindigen, en laat ons, niet waar, als wij elkaâr zien bij mama, of waar ook, doen of er geen woorden tusschen ons zijn gevallen. Dat is het eenige wat ik je vraag.

Zij drukte op de bel; bijna oogenblikkelijk verscheen de meid, terwijl Adolfine Constance aan bleef kijken, haar lippen al zwellende van het venijn der woorden, die zij op ze voelde wellen.

- Ik heb gebeld om mevrouw uit te laten, Truitje, zeide Constance kalm.

XVII

Alleen, barstte Constance in een zenuwsnikbui los... O, dat verleden, dat ellendige verleden, dat altijd bleef aankleven, dat nooit van haar was af te schudden! Onrechtvaardig vond zij

het leven en de familie en iedereen... Zij was geen slechte vrouw, zij had alleen eéns in haar leven, in haar leven van jonge, onberaden vrouw, dien noodlottigen misstap gedaan, maar bleven de gevolgen daarvan dan altijd?... Wat zij verlangde nu, was toch zóo weinig, zóo weinig, dat zij niet begreep, dat het zoo onbereikbaar bleef... Wat zij verlangde was niets anders dan kalm te leven in Den Haag, in haar land, en een beetje te worden liefgehad door alle de haren, voor wie zij voelde dat vreemde groote gevoel: dat zwak voor familie. Dat was alles, zij verlangde niets meer. Zij stelde aan het leven niets geene eischen meer, dan om zoo oud te kunnen worden, met wat verzoening en wat vergevensgezindheid, en dan te zien opgroeien haar kind tot man, terwijl zij, ter wille van haar kind, zoû blijven leven, zoo dragelijk mogelijk, aan de zijde van haar man. Dat was alles, dat was alles. Dàt was het eenige, wat zij, kleine ziel, nog vroeg aan het leven, en zij vroeg niets meer, en het was alsof allerlei geheime vijandelijkheden om haar heen het haar misgunden. Terwijl zij niets wenschte dan de kalme rust, scheen het om haar heen te woelen van vijandelijkheid. Waarom haatte men

haar dan toch zoo? En waarom kon men niet een ander, of iets anders nu nemen als onderwerp van gesprek, van kwaad gesprek van nijdigheid, als de menschen daar dan volstrekt niet buiten konden?

Zij bleef dagen zeer neêrslachtig, ging weinig uit, zag alleen geregeld haar moeder. Paul was op reis en Adeline wachtte hare bevalling af. Mevrouw Van Lowe merkte niets van wat er omging in Constance, en als des Zondags zich de familieleden weêr verzamelden, straalde de oude vrouw in die illuzie der groote aanhankelijkheid, die er zijn zoû tusschen allen. De kinderen, altijd, lieten haar allen buiten hun twisten, hielden haar uit een eerbied en liefde in de illuzie, die haar dierbaar was. Adolfine, in tegenwoordigheid van mama, sprak nooit vinnig kwaad van Bertha, was vriendelijk tegen Constance. Van den twist van Addy en Jaap wist de oude mevrouw niets, en niets van de verklaring van Van der Welcke en de Van Saetzema's.

Toen Van der Welcke en Addy thuis kwamen, sprak Constance met een enkel woord van haar gesprek met Adolfine. Maar verder bleef zij veel teruggetrokken in zichzelve, en zag alleen mama, en een enkelen keer Adeline,

rustig moedertje, afwachtende haar achtste... Een enkelen keer bezocht zij met hare moeder de oude tantes, in dier kleine villa-tje bij Scheveningen, en dan was het:

- Hoe gaat het met je, Dorine?
- Wat zeg je?
- Marie vraagt hoe het met je gaat, Rien... Ze is zoo doof, Marie.
- O... goed... goed... Wie is dàt?

En tante Dorine wees naar Constance, haar nooit herkennende, met de hardnekkigheid van een heel oude, half kindsche vrouw.

- Dat is Constance... zei mevrouw Van Lowe.
- Dat is Gertrude...! zei dan tante Tien. Niet waar, Marie, dat is Gertrude?
- Neen, Christine, Gertrude is gestorven als klein meisje te Buitenzorg.

Maar tante Tien schreeuwde aan het oor van tante Rien:

- Dat is Marie's dochter!
- Marie's dochter?
- Ja... Gertrude... Gèr... tru... u-de.

Constance glimlachte.

- Laat maar, mama, fluisterde zij. En als mama afscheid nam:
- Nu, dag Dorine en Christine!

- Wat zèg je?

- Adieu, Dorine en Christine... wij moeten weg.

- Ze moeten weg! schreeuwde tante Tien aan het oor van tante Rien.

- O... moeten ze weg? Waar gaan ze dan naar toe?

- Naar huis!

- O... naar huis? O... wonen ze niet hier? Nu... dag Marie... dank je wel voor je bezoek... En tegen Constance: Dag... Gertrude! Je bent immers Gertrude, niet waar?

- Ja... a... a! bevestigde tante Tien met een schrillen uitgerekten schreeuw. Ze is... Gertrùde... de dochter van Marie.

- Nu dan, dag... Gertrude...

- ...laat ze maar denken, dat ik Gertrude ben, mama, zei Constance dan zacht, vergoêlijkend, terwijl mevrouw Van Lowe een beetje zenuwachtig werd, niet begrijpende hoe heel oude menschen toch zoo hardnekkig konden blijven bij hun opinie, en een beetje weemoedig bij de gedachte aan Gertrude, die gestorven was.

Zoo gingen heel rustig, eenzaam en eentonig, de weken, de maanden voorbij. De sombere maanden van het vroeg invallende, koude en nattige najaar, zware stormen zweepende de

boomen van de Kerkhoflaan, de wind onophoudelijk gierende om het huis, de regen neêrkletsende. Constance ging bijna nooit uit, sloot zich thuis op, als had zij iets pijn gedaan aan haar ziel, als wilde zij maar liever nu altijd veilig blijven in hare kamers, die haar lief waren. Zij was heel stil, zij zag bleek, zij zat dikwijls te denken, te peinzen - zij wist nauwlijks waarover - diep gezonken in haar melancholie, starende naar de woede van den stor-menden wind buiten. Zij had niet dikwijls meer woorden met Van der Welcke, alsof een treurige zachtheid hare zenuwen hadden vermoeid. Tegen half een, tegen half vijf tuurde zij uit naar haar zoon, verlangde naar hem, look een weinig op als zij hem zag, als hij lief praatte, gezellig, haar jongen, die iederen dag meer een man werd. Maar zij had hem niet heel veel meer bij zich, nadat hij op het Gymnazium was, 's avonds veel werkte, van natuur ijveren plichtgetrouw. Van Vreeswijck kwam eens om de veertien dagen, de drie weken eten, meestal alleen, of zij vroeg er, nu Paul reisde, Marianne van Naghel bij, van wie zij veel hield. Dat was dan zoo een heel intiem exquis dinertje als zij kon geven - en daar bepaalde zich al hare wereldschheid bij.

Zoo leefde zij in zich en in haar huis. De kamers, waar zij zat, weêrspiegelden altijd haarzelve: een vrouw van voornamen fijnen smaak, ook al was zij niet bepaald artistiek, en vooral vertoonden die kamers dat bewoonde, dat gezellige, dat huiselijke van een vrouw, die veel thuis is, en die zich wijdt aan haar home als haar troost. Ook al waren zij duur geworden, had zij altijd veel bloemen om zich, veel groene planten, waarmeê zij gelukkig was: Venushaar, dat, onder haar zorgen, tot een heerlijke weligheid werd. En om haar heen smolten de kleuren en lijnen van hare meubels en bloemen, van hare bibelots en handwerken in een, als een rustig lieve atmosfeer, die de hare was, met iets zeer persoonlijks, iets delicaats en intiems: iets zacht gedoezelds van eigenlijk heel kleine eenvoudige vrouwelijkheid, zonder één werkelijk kunstvoorwerp, zonder één aquarel of teekening of moderoman, en toch met niets in kleur of vorm of lijn dat het oog van een artist zoû kwetsen; integendeel, alles geworden tot een groote harmonie van uiterlijke, kleine dingen met innerlijke dingen, die ook geen grootheid hadden...

Eens dat Truitje Constance eenige papieren, brieven, rekeningen uit de bus bracht,

trof Constance's oog een drukwerk, dat zij opende. Zij las den titel van het courantje: De Dwarskijker, en als iemand, die nooit veel met de post krijgt, verwonderde haar het blad, maar meende zij, dat men het haar zond als reclame voor een abonnement. Plotseling echter herinnerde zij zich: De Dwarskijker... een klein hatelijk weekblad, geredigeerd door een verloopen sujet, wroetende in alles wat geheimenis was van groote Haagsche families - dikwijls al voor chantage terecht gestaan, maar altijd weêr ontduikende, en er toch weêr een slaadje van makend, omdat de doorgehaalde families met veel geld susten en afkochten, zoowel lasteringen als openbaringen der waarheid. Constance wilde, verontwaardigd, het blad dadelijk verscheuren, toen haar oog viel op den naam van: Van Aghel van Achteren, als doorzichtige verdraaiïng van Van Naghel van Voorde, en zij kon niet nalaten te lezen. Zij las toen een kwaad artikeltje tegen haar zwager, den minister van koloniën, persoonlijke aanvallen tegen Van Naghel: een groote gewichtige nulliteit, rijk geworden als advocaat in Indië in een duistere praktijk met Chineezen, voortgeschopt in zijn carrière door een nog grootere, gewichtige nulliteit, zijn schoonvader,

de oud gouverneur-generaal ‘Van Leeuwen’. Het artikel viel daarna Van Naghels broêr aan: de Commissaris der Koningin in Overijssel, en om te besluiten beloofde het in een volgend nummer van den Dwarskijker, eens een blik te geven in de onzedelijkheid der andere familieleden van dezen, zich aan Chineezen rijk gezogen, bourgeois, aan wien Indië nog niet de minste werkelijke verplichting had te wijten. En zeer duidelijk doelde de schrijver op de zuster van mevrouw Van Naghel: ook al een vrouw uit die heele hooge kringen, wier einde wel eens heel spoedig zoû kunnen naderen in een al te voorziene en betere wereldorde: ‘de ex-ambassadrice’ werd zij genoemd, en op het schandaal van De Staffelaer en Van der Welcke werd nog eens gezinspeeld; met de aanlokkelijke belofte de volgende week eens die oude dingen, die altijd interessant bleven, omdat zij gaven een kijk in die verdorven maatschappij der aristocratie, in al hun details weêr te geven. Constance lezende, voelde haar hart kloppen, het bloed haar stijgen naar haar wangen, en hare handen beefden, hare knieën knikten, zij voelde zich of zij zoû flauw vallen. Zij begon zich al te wennen aan mondelinge lasteringen, maar zulke geschreven, voor ieder zichtbare,

gedrukte artikelen, waren een ontsteltenis voor haar, en met puilende oogen las zij, en las zij over. Dat er zoo over de haren en haar werd geschreven, dat er de volgende week nog meer in dien lasterlijken trant over haar zoû geschreven worden, zoo niet laster, dan die onuitwischbare waarheid, vervulde haar met een wanhoop, een radeloosheid. Zij wist niet wat te doen, toen zij, vaag, de verschrikte oogen dwalende, zag tusschen de rekeningen en de papieren nog een ander papier: ‘Attentie s.v.p.!! Men gelieve zich in te teekenen op Den Dwarskijker, abonnementsprijs voor ieder trimester vijftig gulden’. Met de vette letters van een brutale chantage, werd het berichtje gegeven, en zij begreep het dadelijk: zij begreep wat beduidde dat abonnement op een schandblaadje voor tweehonderd gulden in het jaar! Maar zij begreep ook, dat, al zond zij nu dadelijk de vijftig gulden of tweehonderd, dat toch geen waarborg zoû zijn voor verdere diffamatie of oplichterij, en zij wist niet wat te doen...

Zij dacht eerst het blaadje te verbergen voor Van der Welcke, maar zij was zoo zenuwachtig dien geheelen dag, dat zij, na den eten, terwijl Addy naar boven was, het toonde aan haar man. Hij werd heel kwaad, met de ner-

veuze drift van zijn natuur, die zich meestal wist in te houden om niet in te hevige scènes met zijn vrouw te vervallen. Hij vloekte, balde zijn vuisten, liep onmachtig de kamer op en neêr, lust hebbende iets te breken, of op straat te gaan, en te razen tegen Den Haag, zijn huizen, zijn menschen. Ook hem was het gedrukte pamflet - vooral omdat het gedrukt was: te lezen voor iedereen - een ontzettende schande, die hij ten koste van hij wist niet hoeveel, had willen ontloopen. Ook welde het in hem op om naar het bureau van den Dwarskijker te gaan, ergens verborgen in een obscuur straatje, en den redacteur met zijn rotting af te ranselen. En zonder dat hij eigenlijk wist waarom, en hoe hij zich verleiden liet tot dat ondoordachte, onlogische woord - het woord als van een kwaad kind, dat niet meer denkt in de opbruising zijner driften, riep hij uit:

- Het is ook jouw schuld!

- Mijn schuld! herhaalde zij heftig. Mijn God, mijn God, waarom? Waarom is het mijn schuld??

- Het is jouw schuld! Jij hebt hier willen komen wonen, in dat ziekelijke verlangen van je naar je familie. In Brussel kende ons niemand, en sprak niemand over ons, en ons leven

was er, zoo niet gelukkig, dan toch rustig. Hier is er altijd wat, altijd wat! Hier is het geen leven!

- En jij dan, verlangde jij niet terug? Was ik het alleen, die verlangde!? riep zij uit, gekwetst door zijn onredelijkheid.

Maar hij hoorde haar niet en al zijne opgekropte bitterheid kwam los.

- Hier loop ik iederen dag over de straat, alsof iedereen mij aankijkt en nawijst! Als ik kom in de Witte of op de Plaats tusschen al mijn kennissen van vroeger, voel ik mij misplaatst als een indringer, als iemand, die niet is te avoueeren. Het is jouw schuld, het is jouw schuld!

- Mijn schuld!

- Waarom heb je volstrekt in Holland willen terugkeeren!

- Maar jij dan?

- Ik?

- Ja, jij niet? Verlangde je soms niet naar je ouders, naar Holland! Heb je zelf niet gezegd, dat het goed zoû zijn voor ons kind!

- Voor ons kind! riep hij uit, niet hoorende, in zijn onmachtig ziedende drift. Voor ons kind! - en hij lachte zoo bitter, zoo schamper, als zij misschien nog nooit zijn lach had

gehoord. Voor ons kind! Ik kan wat doen voor hem hier! Al werkt hij nog zoo goed, al heeft hij nog zooveel tact, altijd, altijd, zal men hem later, ook al komt hij in de carrière, die ik heb moeten breken, blijven nahouden het schandaal van zijn ouders! Voor ons kind...! Laat hem boèr worden... als hij dan Hollander moet zijn in Holland... Ergens verborgen voor al onze familie, onze kennissen, onze relaties. En het is alles, alles jouw schuld!

- Je bent onredelijk! riep zij uit, trillende onder zijn beleediging. Hebben wij ons iets te verwijten, Henri, dan hebben wij ons dat samen te doen, en dan heb jij niet het recht, mij, mij... een vrouw, alleen te laten dragen, de last van onze ellende!

- Die ellende zoû ten minste niet besproken, beschimpt, gekritizeerd, geridiculizeerd, gediffameerd worden, riep hij razend, stampende met zijn voet; als jij niet in Holland terug hadt willen komen!

- Was ik het alleen?

- Nu goed dan! gaf hij toe, zich niet meer meester; dan was ik het ook. Maar stòm zijn we dan beiden geweest, om terug te komen in dit ellendige land, tusschen die ellendige menschen!

- Ik heb ze niet noodig... ik verlangde alleen naar mijn familie.

- Naar je familie... De Saetzema's, waar we al gebrouilleerd meê zijn, ook al groeten we elkaâr nog bij mama. De Van Naghels, die niets voor ons doen... wil je zoo leven, voor je kind, in Holland, hier, obscuurweg, altijd op je Kerkhoflaan, in je huis, in je kamers... met niemand dan Vreeswijck, die ons de genade aandoet eens te komen dineeren! Wie hebben wij, wie komt er bij ons, bij wie zijn wij eenigszins in tel!

- Ik verlangde alleen naar de sympathie van mijn familie!

- En wil je met die sympathie, die al heel betwijfelbaar is, hier blijven wonen, zoo... zoo obscuur... als je je kind later zijn carrière wil laten volgen... Ha, ha, hij zal er mooi komen, zoo... Denk je, dat hij er alleen met examens komt? Neen, hij komt er met relaties, dat is nu eenmaal zoo, nog meer dan met mooie examens... En je wil hem zoo, later, in de diplomatie laten gaan, terwijl zijn vader en zijn moeder zich hier verdommen! op de Kerkhoflaan! Nu dan... laat hem boèr worden: de toekomst behoort toch aan het plebs... Goed, het is dan ons beider

schuld. Ons beider stomme schuld. Maar is het dan mijn schuld, jouw schuld is het ook... Heb je ooit iets gedaan om een stap verder te komen? Ik, ten minste in mijn eigen, ik had nog gerekend op de Van Naghels, ik dacht: mijn zwager heeft veel relaties, we zullen bij hem aan huis komen, persoonlijk kan het mij niet schelen... maar het is goed, later, voor mijn jongen.

- Zoo? En heb jij zelf geen relaties? Hebben je ouders geen relaties?... Al je oude vrienden van de Plaats... Wie van ze komt hier, wie van ze heeft, behalve Vreeswijck, de eenvoudige beleefdheid gehad, je vrouw de minste visite te maken? Niemand, niemand! gilde zij uit. Niet, dat ik er naar verlang, evenmin als jij verlangt bij Van Naghel te dineeren, maar als je dan zoo gesteld bent op relaties, ter wille van onzen zoon later... hadt dan ook wat anders gedaan, dan Den Haag en Scheveningen rond te fietsen - hadt dan je vroegere kennissen aan het verstand gebracht, dat als ze zich verwaardigen je te kennen in dat heilige mysterie van jullie Plaats... het, minstens genomen, eenvoudig beleefd zoû geweest zijn je vrouw en jezelven ook op te zoeken in hun woning, je vrouw niet te blijven nieeren, alsof ze nog je maîtresse was...

- Dat blijft, dat blijft altijd zoo! riep hij onmachtig, razend, bijna tot huilens toe. Er zal nooit iets aan te veranderen zijn, al zijn we zestig, al zijn we tachtig!

- Maar goed... zeide zij, als met een ingeving, die haar sterkte tegen de onredelijkheid van haar man in. Je wenscht het voor je zoon! Ik zal het doen! Ik zal met Bertha spreken, en I K , ik het eerst. Ik zal haar zeggen, wat ik van haar verlang, als van een zuster. Maar ook wensch ik dan, dat jij de belangen - voor later, voor je zoon - bij jouw kennissen behartigt, en ook wensch ik dan, mij van den winter te laten prezenteeren aan het Hof... Ik heb er nooit aan gedacht, maar de menschen hebben er van het moment, dat wij hier zijn gekomen, den mond vol van gehad... en nu, nu zal ik het doen... Wat is er voor bezwaar tegen? Dat we familie van De Staffelaer zullen coudoyeeren! Het kan mij wat schelen wie ik coudoyeer. Ik had gedacht eenvoudig hier te leven, in de sympathie voor mijn familie, - maar als mij die dan brok voor brok wordt ontzegd - als er dan nog zulke ellendige pamfletten verschijnen als dit - als je me dan nog daarenboven verwijt, dat ik niet aan de toekomst van mijn zoon denk, - dan zal

ik mijn gedragslijn veranderen, en dan zal ik met Bertha praten. Praat jij met je kennissen in de Plaats, en als je eenige fierheid hebt - weiger voortaan met ze om te gaan, wanneer ze je vrouw en jezelven ook niet erkennen als behoorende tot de hunnen. Ik - ik verdraag het niet langer! Ik wenschte niets dan stilte, rust, sym-pathie, niets dan hier oud te worden bij mijn moeder en mijn zusters en broêrs, maar als er dan éclat moet zijn, niettegenstaande die doodeenvoudige verlangens - welnu, dan zal er dat éclat zijn: dat de menschen met recht kunnen zeggen: mevrouw Van der Welcke pousseert zich weêr in de kringen, waar zij altijd heeft thuis behoord.

- Ik kan niet! zeide hij zwak. Ik kan onmogelijk doen, wat je wilt. Ik kan niet, na zes maanden, mij te hebben laten welgevallen een zeker geduld worden tusschen mijn vroegere kennissen, ze nu aan het verstand brengen, dat ik met mijn vrouw visites wensch te maken aan hen en hun vrouwen, en die visites van ze terug eisch.

- Dan zal ik het alleen doen! zeide zij. Ik ben gebrouilleerd met Adolfine, maar haar rommelkliek heb ik niet noodig. Ik geloof, dat er in Bertha nog wel eenige zusterlijke sympathie

voor mij is, en ik zal met haar spreken, en zij mòet mij helpen. Maar je zal mij niet meer kunnen verwijten, dat ik niet denk aan de toekomst van mijn kind. En ben je te zwak om je kennissen te toonen, wat je wenscht, - dan zal ik alleen, later, als de carrière van onzen zoon zwaar is - het recht hebben je te verwijten, wat jij me nu verwijt...

- Verwijten... ik denk niet aan verwijten! viel hij in, driftig, onlogisch, onredelijk. Ik denk alleen aan dat lamme blad... aan dat lamme blad...

Hij keek er heen zenuwachtig, waar het lag op de tafel; zij ook...

- Ik ga naar den vent toe... ik zal hem op zijn gezicht!... ik zal hem op zijn gezicht slaan!

Zij lachte schamper.

- Doe je dat ook voor de toekomst van je zoon?

Hij hield zich in, krampte de vuisten, liep huilend de kamer uit, gooide zich in zijn fauteuil boven, rookte cigarette na cigarette, liep op en neêr, razend en machteloos.

Dien avond kwamen Gerrit en Paul aan, en zij wisten ook van den Dwarskijker: zij vertelden, dat bij Van Naghel ook een exemplaar van

het pamflet in de bus was gestoken. En Gerrit, razend wordende omdat Van der Welcke nog razend was, zei:

- Als je dien vent op zijn gezicht wil slaan, Van der Welcke, ben ik je man!

Paul, moê, sloot de oogen, keurde af met die geblazeerde uitdrukking van zijn geheele gezicht.

- Beste Gerrit, wees nu weêr niet de flinke ritmeester, met de sabel, die er maar op inhouwt, en alles denkt kapot en klein te kunnen slaan. En jij Van der Welcke, hoû je in Godsnaam kalm, als je de zaak niet wil verergeren.

- Maar wat te doen? vroeg Constance nerveus.

- Totaal niets, zei Paul filozofisch.

XVIII

Het was midden November, en Constance herinnerde zich, dat Bertha haar tweede receptie-dag had, den derden Dinsdag van die maand. Het was een paar dagen voor de verschijning van het volgende nummer van Den Dwarskijker, die haar, zonder dat zij er meer over sprak, de geheele week eigenlijk geen rust liet, bang als zij was voor gedrukte woorden, die nijdig deden en kwaad wilden. En als om hare belofte aan

Van der Welcke gestand te doen, zeide zij dien middag aan het lunch, dat zij naar Bertha ging, omdat het Bertha's jour was. Hij begreep dadelijk wat hare bedoeling was, en het verwonderde hem eigenlijk, dat zij het plan zich te pousseeren niet opgaf. Hij had eerder gedacht, dat zij in de ontzenuwing van hun gesprek die gedachte wel in zich had voelen opkomen, maar dat ze haar later, na die ontzenuwing, geen ernst zoû zijn. Hij herinnerde zich, dat die recepties bij de Van Naghels voor de familie altijd iets zeer officieels waren gebleven: mama Van Lowe ging er een enkelen keer heen, en oom en tante Ruyvenaer, hoewel er totaal niet in hun element, verschenen ook één keer in den winter, omdat zij dat bij vergissing begonnen waren, en nu verlegen waren weg te blijven, maar verder kwamen de familieleden er nooit. Voor de familie hadden die ont-

vangdagen altijd behouden iets van officieele gewichtigheid en aristocratische ontoegankelijkheid, en Cateau, bij voorbeeld, zeide heel ernstig tegen Karel:

- Van dáág... heeft Bèrtha... haar joùr! met iets van eerbied voor dien jour, waarop de upper two and three van Den Haag wel eens verschenen; terwijl Gerrit altijd gekheid maakte, over de ongenaakbare grandeur van die ontvangdagen bij Hare Excellentie, zijn zuster, zooals hij spotte... Van der Welcke had op de lippen, Constance te vragen, of Bertha wist, dat zij komen zoû, of zij over hare visite ten minste gesproken had met mama Van Lowe. Maar hij voelde zich niet in een stemming veel woordenwisseling uit te lokken, en Constance zoû toch doen als zij verkoos. Het regende, en hij hoorde aan hoe zij de meid een coupé liet bestellen, en daar hij thuis bleef, zich zonder Addy vervelende op zijn rookkamertje, rookende de eene cigarette na de andere, zag hij zijn vrouw om vier uur in den coupé stappen, en trof hem de elegance van haar toilet. Hij haalde de schouders op, afkeurende en somber, nijdig deze dagen; hij ook, onveranderlijk ontstemd door dat ellendige pamflet, door dat beroerde schandblad, waaraan hij niets wist te doen, - gooide hij zich weêr op zijn divan en rookte en rookte, zonder dat hij er toe besluiten kon zich te kleeden, en naar de Plaats te gaan, er bijna onbewust dezer dagen zijn vrienden vermijdende.

Constance voelde zich heel kalm, maar een bitterheid, al deze dagen, bleef haar bij. Slechts terloops dacht zij er aan hoe Bertha haar visite zoû opnemen, maar al dacht de familie

nu anders over die kwestie, zij wilde Bertha toonen, dat zij het van zelve vond spreken, als zij, Constance, haar op dien receptiedag kwam bezoeken. Toen haar coupé stil hield, zag zij een paar rijtuigen; de deur werd door de meid dadelijk geopend nog vóór zij gebeld had; de knecht, haar herkennende, groette, ging haar voor de trappen op, opende de deur, en aanzeide haar naam:

- Mevrouw Van der Welcke...

Constance trad binnen. In den salon, half donker, bewogen zich enkele menschen, meest dames. Maar zóó donker was het er niet, of het trof haar aanstonds, dat Marianne haar verwonderd aankeek, met zulk een spontane, niet te verbergen verwondering, dat het haar pijnlijk aandeed. Zij groette met een koel handdrukje en lachje Marianne, en begaf zich naar Bertha, en ook deze - zij zag het heel duidelijk - was verwonderd en knipte de oogen terwijl zij opstond... En Bertha, hoe vrouw ook van de wereld, hoe gewoon ook moeilijke salonkwestie-tjes te behandelen, was als verlegen, toen zij hare zuster groette:

- ...Constance... bijna onhoorbaar, en aarzelde een oogenblik, of zij haar zoû voorstellen aan de dame, die naast haar zat. Maar

ook een oogenblik slechts; toen zei Bertha met haar gewone stem van altijd een beetje moede gastvrouw, die de wereldsche dingen afdeed omdat het nu anders niet kon:

- Mevrouw Van Eilenburgh... mijn zuster, mevrouw Van der Welcke...

Constance boog, koel, zei een paar woorden. Bertha noemde nog een paar namen, en Constance hier, daar, sprak koeltjes, heel even na. Zij was echter wel ontsteld, want de eerste dame aan wie Bertha haar had voorgesteld, was de grootmeesteres van de Koningin, en de nicht van De Staffelaer... Dat zij te schrijven zoû hebben aan mevrouw Van Eilenburgh, een enkel officieel woord, om haar wensch te kennen te geven zich te laten voorstellen ten Hove, had zij al bedacht, en ook had zij bedacht, dat de grootmeesteres een nicht was van De Staffelaer, maar nu, dat de eerste dame aan wie Bertha haar prezenteeren moest, een bloedverwante was van haar gescheiden man, maakte haar bijgeloovig, huiverig. Zij toonde het echter niet en zonder zich heel veel moeite te geven en zonder beminnelijk of spraakzaam te zijn, bleef zij zitten op hare plaats, zoodat Marianne nu naar haar toekwam:

- Wat is dat aardig, tante, dat u eens komt op mama's jour.

- ...Ze meent er niets van, dacht Constance, maar het was eerder onhandigheid en verwondering van Marianne, dat zoo te zeggen, dan valschheid. Zij had nooit kunnen denken, dat tante Constance op die jours zoû komen, evenmin als de andere ooms en tantes kwamen, omdat hun onderlinge kennissen nu eenmaal verschilden.

- Van het voorjaar, zei Constance heel kalm; was het zoo druk met onze installatie; herinner je... de meubels die uit Brussel kwamen... Maar nu van het najaar wilde ik mama toch eene verschuldigde beleefdheid doen... Ik kan mama toch niet alleen visites maken, als ze hoofdpijn heeft en op haar slaapkamer is...

Marianne's verwondering steeg. Tante Constance zei dat zoo heel kalm, zoo heel kalm, alsof het heelemaal van zelve sprak... dat zij kwam op een jour. En Marianne kon niet nalaten te zeggen:

- Ja... het is heel aardig, dat u komt... Want, ziet u... de tantes komen nooit... tante Adeline niet, tante Cateau niet... en tante Ruyvenaer heel zelden...

- Ach? vroeg Constance argeloos. Komen ze nooit?

- Tante Ruyvenaer een heel enkelen keer, maar de andere tantes nooit.

- O, komen die nooit? vroeg Constance heel erg verwonderd doende, en een beetje spelend met de verbazing van Marianne.

- Wist u dat dan niet?

- Neen, dat wist ik niet... Maar dat is toch niet heel beleefd van de tantes... de ooms laat ik nu daar... heeren hoeven zooveel visites niet te maken... maar van de twee tantes verwondert het me, Marianne...

Marianne wist niet meer wat te zeggen. Zij was niet veel gewend aan hare woorden te denken, of te denken, dat een ander andere woorden sprak dan hij dacht. Zij had, wel nerveus, iets opens, eerlijks, spontaans.

- Nu, maar ik zal ze eens zeggen... dat ze... tegenover een zuster ook wel beleefd mogen zijn, meende Constance en lachte.

- Ach tante, ik geloof niet, dat tante Adeline en tante Cateau en tante Adolfine het prettig zouden vinden te komen, zei Marianne, geen oogenblik twijfelend aan Constance's oprechtheid.

- O, niet? zei Constance koeltjes. Ja, tante Adeline heeft het zoo druk altijd met de kinderen... en tante Cateau...

Zij voltooide niet haar zin, want een paar heeren lieten zich aan haar voorstellen, wetende, dat zij de zuster was van mevrouw Van Naghel.

Zij wilde maar heel kort blijven. Na een paar minuten stond zij dus op, en naderde Bertha om afscheid te nemen; op het zelfde oogenblik echter nam mevrouw Van Eilenburgh van Bertha afscheid... en Constance wachtte een paar seconden. En in die paar seconden lette zij op, heel duidelijk, dat mevrouw Van Eilenburgh haar opzettelijk den rug toedraaide als om haar niet te zien - afscheid van Bertha nam, en haàr geen gelegenheid gaf te groeten... Het was niets dan een nauw merkbare beweging en het kon in ieder ander geval een heel natuurlijke onoplettendheid zijn geweest, maar, op dit oogenblik, Constance voelde het, was het opzet, en opzet te krenken... Zij glimlachte ironisch, een lach in de oogen, de lippen dun trekkende, en zij dacht:

- Ze is de nicht van De Staffelaer... ik zal wel meer zijn neven of nichten ontmoeten...

Nu kon zij van Bertha afscheid nemen.

- Adieu, Bertha.

- Adieu, Constance, het is lief van je geweest...

Constance, een oogenblik, zag Bertha in de

oogen. Zij zeide niets, zij deed niets dan dit: Bertha in de oogen zien, terwijl zij haar hand nog vasthield... En zij zagen elkaâr een oogenblik in de zielen. Een oogenblik - er kwamen geen nieuwe visites; er werd verder op druk gesproken - had Bertha gelegenheid, iets te zeggen, dat zij onweêrstaanbaar voelde komen op haar lippen.

- Constance... dat artikel...
- Ja...?
- Van Naghel is er erg ontstemd over.

Constance haalde hare schouders op.

- Je weet er van? vroeg Bertha.
- Ja, ik kreeg ook... in mijn brievenbus... zoo een pamflet.
- Het is verschrikkelijk...
- Het is beneden ons, ons er iets van aan te trekken.
- Ja maar... voor Van Naghel... is het heel onaangenaam.
- Aangenaam is het voor mij... ook niet bepaald... maar...

En zij haalde hare schouders op, niet willende zeggen, hoezeer zij er onder leed, beefde in al haar zenuwen: voor dat gedrukte woord van schandtaal. Maar zij begreep, dat ook Bertha er al die dagen onder geleden had, onder dat

gooien met vuil, dat heel waardig was, om te doen, of men niet achtte, maar dat bezoedelde desniettemin... En Bertha vond nog een oogenblik om te zeggen:

- Constance...
- Wat is er?
- Mevrouw Van Eilenburgh... is de nicht...
- Ik weet het...
- Het speet me... dat je haar juist ontmoette.

Weêr haalde Constance de schouders op.

- Waarom...?

En zij keek Bertha strak aan.

- Waarom? herhaalde zij hoog. Er zijn dingen, Bertha, die I K ga beschouwen als het verleden. Ik weet niet of anderen ze altijd zullen beschouwen... als het heden. Als je een zuster voor mij wilt zijn, in werkelijkheid en niet in naam, help mij daar dan in... Begrijp je? Ik W I L ... wat jaren geleden gebeurd is... beschouwen als het verleden... ik wil dat zoo, niettegenstaande onze kennissen er, geloof ik, pleizier in hebben het nog altijd als het heden te beschouwen... Het is wel een compliment aan mij, maar ik kan het, helaas, niet aannemen: ik ben wel degelijk vijftien jaar ouder, en die vijftien jaar W I L ik laten gelden... Begrijp je me...

- Ik geloof, dat ik je begrijp, Constance.

- En je keurt het niet goed in me... Je verlangt ook, dat ik nooit ouder word, en nooit mijn vijftien jaren in rekening breng.

- Constance... stil... de deur gaat open...

- Wees niet bang: ik zal niets meer zeggen... adieu, Bertha... en als het kan, help me...

Zij drukte hare hand, Bertha was zeer zenuwachtig. Terwijl Constance wegging, hoorde zij den knecht aanzeggen:

- Meneer en mevrouw Van den Heuvel Steyn.

Zij schrikte; zij kende dien naam: vrienden van De Staffelaer, Van den Heuvel Steyn aan het Hof een charge bekleedende... Plotseling, nu jaren geleden, zag zij zichzelve, een jong meisje, aan de zijde van De Staffelaer, haar verloofde, een visite maken bij die menschen... In jaren had zij ze niet gezien, in jaren niet van ze gehoord.

Zij passeerde ze, en zij zag ze oud, heel oud geworden, die kennissen van De Staffelaer, twee heele oude menschen. Zij ook zagen haar aan, en in hun beider blikken was als een woede, alsof zij zich beiden verwonderden, die oude heer, die oude dame, aan te treffen in een salon, waar Z I J binnenkwamen... Mevrouw Van der Welcke... al was zij dan ook honderd

maal de zuster van de vrouw van den minister van koloniën. De blikken kruisten elkaâr als degens, even, en Constance, heel hoog, ziende over hunne hoofden heen, en doende of zij ze niet herkende, ging voorbij... In de gang trilde zij... Het stortregende. De knecht deed haar rijtuig voorkomen.

- Het... zal moeilijk zijn... dacht zij doodmoê van dit enkele kwartier. Maar het is voor mijn zoon... het moet... het moet...

XIX

Eenige dagen later, herinnerde Constance zich, dat het Zaterdag was, en in de nerveuze afwachting, waarin zij deze geheele week leefde en die als een trilling in hare zenuwen onderhield, bedacht zij, opstaande des morgens:

- Het is van daag... het is van daag...

Zij liep telkens naar de brievenbus, bijna hopende, dat de laatste aflevering van het schandblad en nu maar liggen zoû... Zij was ook zoo bang, dat Addy, voordat hij naar school ging, of terwijl hij thuis kwam, het zien zoû in de bus... even zoû inkijken wat het was. Zij wist, dat Van der Welcke er ook aan dacht, en dat hij daarom niet uitging, ook

telkens, als achteloos, de trap afkomende, gaande door de vestibule, met een blik naar het glazen ruitje van de brievenbus. Zij ging in den salon zitten, uitkijkende naar den brievenbesteller, of naar een loopjongen, die haar verdacht zoû voorkomen... De morgen ging voorbij, Addy kwam thuis, en de nerveuze afwachting week niet van haar. De middag ging voorbij, zij bleef thuis, dwalende door het huis en altijd, altijd turende naar die bus. Er schoof niets aan het glazen ruitje te voorschijn van buiten. En de geheele dag, in deze afwachting, ging voorbij als een afwachting, een beklemming.

Den volgenden morgen, Zondag, spiedde Constance nog uit, maar zij meende nu al: er zoû niets komen, en er zoû dus ook niets staan in den Dwarskijker. Ook dien dag bleef zij thuis, daar het stortregende, en zij zag niemand. Des avonds, om half negen, in een rijtuig, ging zij naar mama Van Lowe, met Van der Welcke, met Addy. En al dadelijk bij haar binnenkomen, bespeurde Constance, dat er een zekere emotie heerschte onder de familieleden, die al aanwezig waren... Zelfs mama scheen over iets nerveus te zijn, en zij vroeg dan ook dadelijk aan Constance:

- Je bent gisteren... bij Bertha geweest... mijn kind?
- Ja...

De oude vrouw drukte Constances hand.

- Waarom mij niet eerst... er over gesproken, Cony...
- Is een visite aan Bertha dan zoo iets gewichtigs, mama?
- Neen... neen... vergoêlijkte de oude vrouw; dat niet...

Maar de oude tantes kwamen binnen.

- Dag, Marie...
- Dag Dorine en Christine... zoo lief van je om weêr te komen.
- Wat zèg je? vroeg tante Rien.
- Marie zegt... dat het zoo lief van je is, weer te ko-o-men! schreeuwde tante Tien.
- O, zoo... zegt ze dat...? Ja... ja... En wie is dàt...?
- Dat is Constance, zei de oude mevrouw.
- Wie...
- Dat is de dòchter, van Marie! schreeuwde tante Tien. De dochter... van Marie!
- De dochter...?
- Van Marie...
- Bertha?
- Neen, niet Bertha... maar Gertrúde...

- Gertr-u-u-de! schreeuwde tante Tien.

- O... zoo... Gertrude? knikkebolde tante Rien.

- Ach, kind! zei mevrouw Van Lowe, zenuwachtig droevig door de gedachte aan het gestorven dochtertje in Buitenzorg.

- Laat maar... mama! zei Constance. Ze kunnen het toch niet onthouden wie ik ben...

- Ze zijn ook zoo koppig.

- Ze zijn zoo oud.

- Ik word zoo bedroefd, dat ze je altijd voor Gertrude aanzien... arme Gertrude!

- Mama, wees niet treurig.

- Neen kind... Maar ach, waarom ben je gisteren naar Bertha gegaan!

- Waarom heb ik daarmeê kwaad gedaan, mama...

- Kwaad niet, kind... Maar... ach... Dag Herman, dag Lotje...

Het waren oom, tante Ruyvenaer, hunne meisjes kwamen achter hen. En Constance, in hunne oogen, zag als iets van medelijden...

- Zeg... Constàns! fluisterde tante Lot.

- Tante...

- Weet mama... van die beroèrrrde artikel?

Constance werd bleek.

- Ik geloof niet, tante.

- Maar jouw zuster Dorine moet weten...

Zij wenkte Dorine, die zeer zenuwachtig was.

- Zeg, Dorine... weèt mama... van die beroèrrde... artikel?

- Neen, tante, zei Dorine, en zij scheen Constance vergeten te groeten. Ik ben telkens aangekomen, heb in de brievenbus gekeken...

- Van daag? vroeg Constance.

- Ja...

- Hoe meen je... van daag...? Een week geleden, meen je?

- Neen, een week geleden heeft mama D A T niet gelezen... maar ik was bang voor van daag.

- Van daag?

- Voor dat van van daag.

Constance greep Dorine bij den arm.

- Staat er... dan... van daag...

- Ja... fluisterde Dorine koel. Wist je het niet?

- Weet je niet, Constàns? vroeg tante Lot.

- Neen... ik heb niets ontvangen...

- Dus heb jij niet gelezen... Constans?

- Neen...

- Nou, ghelùkkig dan maar, kind, zei tante als verlucht... Lees dan maar niet, ja? Beroèrrde artikel. Schandàligh, kind... van

jou... Hé, soedah dan toch die menschen... al sóó lang gheleden jij met jouw man... en nou toch jouw M A N ... hé... ik sèg laa-àt haar toch met rust... Toch eenmaal vergheven en vergheten, soedah nou toch... Maar ik seg jou, altijd hebben de menschen plezier om te korèk van tempo doeloe... Ik word misselijk, als ik denk aan de menselijkgheid!

- Dorine... dat artikel... heb je het...?
- Denk je, dat ik er meê rondloop, zei Dorine nijdig.
- Waarom ben je boos op me, Dorine?
- Ik ben niet boos... maar als je aanleiding geeft...
- Ik... aanleiding...? Vijftien jaar geleden?
- Neen, gisteren... Wat een idee om naar Bertha te gaan...
- Ik ben van plan, nog meer te doen, Dorine... En ik kan niet helpen, dat ik niet dat ontzettende respect van jullie heb voor de jours van Bertha...
- Waar je allerlei menschen ontmoeten kunt...
- Dorine... minder aangename ontmoetingen heeft men zoo dikwijls in de wereld, zei

Constance hoog. Jij, jij kent de wereld niet...

- Gelukkig niet.
- Veroordeel mij dan ook niet... Je weet niet, waarom ik handel, als ik doe.
- Als je je kalm hieldt...
- Ik hèb mij kalm willen houden.
- Je geeft de menschen aanleiding...
- Ja, nu... N U geef ik ze aanleiding...
- Ach, kinderen, zei tante. Kibbèl toch niet. Al soesah ghenoeg, seg, met die beroèrrde artikel!

Gerrit kwam binnen.

- Ik ben even gekomen, mama...
- Hoe gaat het met Adeline...
- Goed... de dokter is er van middag geweest. Ze maakt het goed, o, ze verdraait geen pink meer voor zoo een kleinigheid!

Hij lachte zenuwachtig, luidruchtig vullende, met zijne sterke, bewegelijke ledematen van grooten blonden man geheel de ruimte. Toen ging hij naar Constance.

- Kind... fluisterde hij. Ik ben zoo razend... zoo razend...
- Ik heb niets gelezen.
- Niet? Niet?! Nu lees het dan niet.
- Maar wat zeggen ze dan?
- Niets... Neen, lees het niet...

Maar zij hoorde nauwlijks meer naar Gerrit, want in den anderen salon, zag zij, in een hoek, Van der Welcke en Paul. Zij naderde ze. Zij zag, dat Van der Welcke, den rug toegekeerd naar de andere kamer, iets als in de schaduw van het gordijn las, een blad, terwijl Paul, nu, angstig, hem waarschuwde.

- Geef nu hier... Van der Welcke.

Constance was achter hen.

- Paul... zeg mij, dat artikel...
- Ellendelingen... ellendelingen... siste Van der Welcke.
- Henri... heb jij het daar... Geef het mij.
- Neen, Constance! smeekte Paul. Lees het niet... lees het niet.
- Geef het mij, Henri...
- Ik wil het eerst zelf lezen!

Hij vloekte, terwijl hij las.

- Ellendelingen! Ellendelingen! En het is niet waar... Zoo is het niet gebeurd...
- Wat zeggen ze dan!! eischte Constance dol.

Paul voerde haar bij den arm in het kleine zijkamertje, waar het portret hing van hun vader.

- Stil, Constance... Ik bid je, lees het niet! Wat heb je er aan... Aan die vuile taal, aan die ignobele termen... Het is vies, het is vies...

- En is daar niets aan te doen?

- Neen, neen, in Godsnaam niet, neen...! smeekte Paul, als wilde hij sussen alles. Over tien dagen is iedereen dat vergeten.

- Is daar niets aan te doen?!

- Wat aan te doen, Constance? vroeg Paul nu hard. Je wilt dien ploert toch geen proces aandoen wegens laster?!

- Neen, neen! schrikte zij als met ontzetting.

- Nu wat dan? Wees stil... lees het niet... trek je het niet aan...

Maar Van der Welcke kwam tot hen. Hij was rood, niet in te toomen.

- Ik ga naar dien vent toe...

- Ik bid je, Van der Welcke.

Oom Ruyvenaer kwam binnen.

- Wat doen jullie hier... O ja, dat pamflet... Het is gemeen, het is gemeen!

- Ik wil het lezen! riep Constance.

- Neen! riepen zij allen drie. Lees het niet...

- Laat mama niets merken! waarschuwde oom Ruyvenaer en ging nerveus.

Zij, bleven in het kamertje. Het portret zag als op hen neêr.

- O God! begon Constance op te snikken, en zij zag op naar het schilderij. Papa, papa... o God!

- Stil, Constance!

- Laat mij het lezen!

- Neen...

Adolfine verscheen in de deur. Zij zeide niets, begreep echter waarover zij spraken, wendde zich af. En zij hoorden Adolfine luid, met een harde stem, zeggen tegen oom Ruyvenaer:

- Het is hun eigen schuld!

Van der Welcke raasde op, zich niet meester. Hij draaide om de deur, Paul hield hem tegen, maar te laat, en op den drempel krijschte hij, brieschende tot Adolfine, die hij nu vlak zag in het gezicht:

- Waarom mijn eigen schuld?

- Waarom? zei Adolfine woedend, zich herinnerend den hoogen toon, dien hij tegen haar had aangeslagen na den twist van de jongens. Waarom?... Was in Brussel gebleven!

- Adolfine! riep Van der Welcke, rood, ziedend, brieschende, gespannen in al zijne zenuwen. Je bent een vrouw, en een vrouw met slechte manieren, en je kan je dus permetteeren tegen een man alles te zeggen wat je verkiest. Maar als je man ook vindt, dat ik in Brussel had moeten blijven... heeft hij het maar te zeggen, uit jouw naam of uit zijn eigen

naam. Dan zal ik hem mijn getuigen zenden!

Van Saetzema juist kwam aan.

- Dan zal ik jou mijn getuigen zenden! herhaalde Van der Welcke razend.

- God neen, kerel! riep Van Saetzema verschrikt. En Adolfine begon de handen te persen; ook verschrikt, zich terugtrekkende in een weeke bui van beleedigd overgevoel.

- Hij zegt, dat ik geen manieren heb! Hij zegt, dat ik geen manieren heb! De vlegel! De ploert! Ik! Ik moet maar alles slikken. M I J zegt maar iedereen alles!

Zij huilde nu werkelijk in haar zakdoek. Door de twee salons was als éene emotie... Overal tusschen de broêrs en zusters en de jongere neven en nichten waren stille vlugge gesprekken, de woorden gefluisterd, de blikken schichtig, en geen rustig groepje vormde zich, de speeltafels bleven onaangeroerd, om de allegaârtafel in de serre zat niemand.

- Herman! riep mama, bijna klagend. Organizeer je niet een partijtje?

- Jà, kom dan tòch! zei tante Lot tegen Ruyvenaer. Ajo dàn... wij spelen, jà? Nou... wie speelt dan... Saetzema, jij dàn?... Kom dàn... Toetie... kom dàn. Trèk dan een kaart... Paul, jij dan... toè dan...

- Neen, tante, dank u, ik speel niet...

- Ach, moèilijk van avond, zei tante. Van Naghel en Bertha nog niet present, jà? Kom dàn... ajo nou... wij spelen! Ah, daar gheb je Karel en Cateau... Waarom... jullie soo laàt, ja! Ajo dan, dadelijk trekken... spèlen!

En tante enrôleerde dadelijk Karel en Cateau, hield ze vast, dwong den toestand, wilde whisten kalm, rustig, gezellig, als altijd op het 'familie-tafereel'... Maar Cateau, dadelijk, zag de opwinding, die als een koorts, de menschen onrustig maakte in die twee groote kamers, en Adolfine bespeurende, wist zij, nog voor zij hare kaart getrokken had, aan tante Lot te ontsnappen en te vragen:

- Maar... Adòlfine... waarom schrei-èi-je? Heb je verdrie-ièt?

- Die vlegel, die ploert... En hij wil mijn man nog uitdagen ook!

- Uitdàgen?! schrikte Cateau. Een heùsch duel...! Neen! Maar daàr zullen... de broêrs en zùsters... nu N O O I T in toestemmen! Er wordt al T E veel over de familie... gesproken den laatsten tijd èn... G E S C H R E V E N ! fluisterde zij; G E D R U K T !!

En de teemende woorden van Cateau ge-

tuigden van den tragischen schrik, die huiverde door haar glad en dik geboezemde fatsoenlijkheid, terwijl ronder, opener en wijder zich hare uilenoogen sperden.

Maar tante Lot kwam Cateau halen en sleepte haar meê aan een arm naar het tafeltje. Het partijtje organizeerde zich: tante, Karel, Cateau en Toetie. Maar niemand was bij de kaarten, die op elkaâr neêrvielen zonder eenige combinatie der spelers, als volgens vreemd grillige whistregels... Tante wilde telkens troeven met klaveren, terwijl schoppen troef was.

- Ach... ik heb toch kassian, zei tante.

- Kàrel, zei Cateau opgewonden; als oùdste B R O Ê R ... M O E T je je... bemòeien... met dàt duel.

- Ik, ik dank je wel!

- Je moèt... Kárel... je bent de oudste... B R O Ê R . Zeker... Van Naghel - en ze zei den naam met eerbied, - is de man van je oudste zuster... maar als H I J ... als Van - met eerbied - Van Na-a-ghel, er zich niet meê bemoeit... dan is het je plicht, Karel... als oudste B R O Ê R ... dat duel te verhinderen.

- ...Zal wel lùwen! zei Toetie, goedmoedig.

- Massa, tusschen swaghers wordt toch

niet ghefochten! zei tante Lot. Maar die Adolfine had niet soo moeten doen... Verkeerd van Adolfine.

- Maar het is toch treurig... héel treurig... voor Adòlfine... al die artikels, zei Cateau. Ze heeft er verdrièt van. Ze schrèit er om... En voor Van Nàghel... is het ook alles... behalve P R E T T I G , vindt u óok niet... oom Ruyvenaer? tot oom, die achter haar was komen staan.

- Het is ellendig, het is ellendig! zei oom. Ze hadden hier nooit moeten komen wonen. Het is heel verkeerd geweest van Marie het aan te moedigen.

- Ja...a...a Hermàn! riep tante. Bedènk toch, zij is de moedèrr!

- Juist daarom...

- Hè, papa, zei Toetie moê. Die ouwe perkara!

- Altijd maar korèk in tempo doeloe in Gholländ, zei tante boos.

- Nu, tante, zei Cateau gepiqueerd; in den O O S T ... is het óok niet altijd even... Z E D E L I J K .

- Maar op Java niet soo veel geklès als ghier, zei tante kwaad.

- Nu... gepraàt... zal er toch ook wel... W O R D E N .

- Maar niet soo... onghartelijk! zei tante

heel kwaad, en niet komende uit hare bedoeling en hare woorden. Niet... soo onmenselijk... niet zoo onmènselijk...

- Ze hadden hier nooit moeten komen wonen, herhaalde oom, en zenuwachtig ging hij naar Van Saetzema, in wien hij nog den schrik in de oogen zag voor het mogelijke duel.

- Jà, mama, zei Toetie met een knipoogje naar de tantes Tien en Rien, die naast elkaâr zaten in den hoek van den grooten salon, beiden met een breiwerk; die oùwe menschen, toch gelukkig, jà! Ze trekken niet aan... de wereldsche saak! Ze wetèn van niets...

- In Gholländ - zei tante boos.

- Maar in den O O S T ! antwoordde Cateau, dadelijk, hatelijk.

Het partijtje was bedorven, want tante, zenuwachtig, zag niet meer, welke kaarten zij hield in de hand. Zij voelde, de oude Indische dame, in hare familieleden een vijandelijkheid tegen Constance, en zij vond dat, met de goedigheid eener natuur, gewend aan Indische schandaaltjes, overdreven. Daarbij maakte Cateau's geheel Hollandsche woord van den ‘Oost’ haar geheel buiten zichzelve, zoodat zij de kaarten neêrgooide en zei:

- Soedah, ik speel niet meer met jou!

En zonder verklaring liet zij hare medespelers in den steek en ging regelrecht naar Constance, waar die met Paul zat in een hoek te praten.

- Ik kom wat bij jou zitten, ja Constàns!

- Tante...

- Ik woû jou zeggen, trek jou toch niet aan, seg!... Schud van jouw kouwe kleêren àf... Wat kan schèlen, seg... Beroèrrde artikel... Maar ik swéér jou... schud van jouw kouwe kleeren af!

En tante druk pratende, in eens vindende allerlei vreemde Hollandsche woorden en zegswijzen, die zij met aplomb dooreen haspelde vertelde aan Constance van beroerde artikels uit Indië, en die de menschen dáár ook hadden geschud van hun kouwe kleeren af.

Op dit oogenblik, heel laat, kwamen Bertha, Van Naghel en Marianne binnen. Mama ging dadelijk naar hen toe... Een kalmte, om een houding aan te nemen, streek iets effens in die opwinding van zoovele menschen in twee kamers bijeen. Maar het trof hun allen, dat Van Naghel er zeer moê uitzag, Bertha bleek en Marianne of zij geweend had, met kleine getrokken oogen. Zij groetten allen drie vaag, bijna weemoedig, hier en daar met een hand, met een kus...

Na de opwinding kwam een somberheid op de familie als neêrdrukken. De stemmen zakten, fluisterden... En door die fluistering klonken alleen plotseling heel scherp de stemmen der oude tantes, die de Van Naghels begroetten.

- Ja, ja... ik ken je wel... ik herken je wel... dag Van Naghel.
- Dag tante...
- Dag Toetie... Ja, ja... ik ken je wel... je bent Toetie, de vrouw van Van Naghel... En dàt, wie is dat ook weêr?
- Dat is mijn meisje, tante... Marianne. En ik ben Bertha...
- O ja... Dat is Emilietje! schreeuwde tante Tien, in een plotselinge, nog niet volkomen helderheid, aan het oor van tante Rien. Dat is het dochtertje van Toetie... Emie... liètje!
- Neen tante, Emilie is getrouwd!
- Wat zeg je... Is ze dood?
- Neen... schreeuwde tante Tien. Floortje... Floortje is getrouwd! Maar dàt is Emiliètje.
- O, zoo... nu dag dan... Emilietje...

Een glimlach hier en daar verhelderde de sombere gelaatstrekken. De tantes herkenden nooit goed, waren altijd een beetje in de war, tusschen zoo heel veel neven en nichten, ge-

slachten, die na waren gekomen. En men deed meestal niet langer dan een oogenblik moeite haar de ware namen in het geheugen te brengen. Koppig als heel oude menschen, bleven zij vasthouden aan hare verwarringen van geslachten, personen, namen...

Constance, naast Paul, zag naar Bertha. Telkens weêr had zij Paul gevraagd:

- Laat het mij lezen! als in een nieuwsgierige obsessie zich te dompelen in dat, wat zij op dit oogenblik hare eigene schande noemde - vooral omdat ze gedrukt was, die schande. En Paul telkens had haar gezegd, nerveus hard:

- Neen, neen Constance... lees het niet!

Nu, aan Van Naghel, aan Bertha, Marianne, zag Constance... D A T Z I J W I S T E N en hadden gelezen. Zij groetten haar allen drie heel koel.

Van Naghel, dadelijk, werd door mama Van Lowe aan een tafeltje gevraagd. De oude vrouw, als Constance, had niets gelezen, wist niets zeker, maar een enkel woord, hier en daar opgevangen, had haar verontrust, geïntrigeerd, en zij voelde zich diep ongelukkig, als om in tranen uit te barsten. In hare kinderen - als voor het eerst - lette zij op iets vreemd hards, in die nerveuze opwindingen van dien avond, die zich wel dadelijk susten en glad

streken als zij naderde, maar die iets onbehagelijks nalieten, van een disharmonie, die zij niet begreep. Was het... om dat schandalige blad? Of keurden... zij af, dat Constance op Bertha's jour was geweest? Zij wist het niet, de oude vrouw, maar nooit was nog een Zondagavond zoo weinig gemakkelijk voorbijgegaan, en toch, wat was er? Een artikel - een visite... Een artikel... een visite... Zij poogde, als in een wanhoop, die dingen klein te vinden, nietigheden, niets, maar het ging niet: de visitekwestie was heel gewichtig: bepaald een blunder van Constance, en het artikel... o God, het artikel... dat was - ook al had Z I J nog niets gelezen, een schande, het schandaal opgerakeld, het schandaal van jaren her bezoedelend, bemodderend al hare kinderen, alle, alle de haren... Neen, het waren geen nietigheden: het waren groote, gewichtige dingen... in hun leven... Wat... wàt kon er gewichtiger zijn... dan de portée van een visite bij Bertha, en... o God... een schandalig artikel!

Bertha echter wilde niet spelen, zei ronduit, dat zij er geen hoofd naar had. En terwijl zij Constance eerst opzettelijk had ontweken, scheen zij nu telkens, als noodlottig, haar te naderen, onrustig, niet kunnende blijven op hare plaats,

in de opwinding, die zich weêr langzamerhand van de familieleden meester maakte, na die eerste houding van kalmte uit respect voor hun zwager, den minister. Constance echter bleef doorpraten met Paul, ontweek op hare beurt de blikken van hare zuster, tot ten laatste Bertha, als ontzenuwd, zich naast haar zette op een stoel, zeide:

- Constance...
- Wat...
- Van Naghel is...
- Wat is Van Naghel?
- Van Naghel is... heel ontstemd... Ik begrijp niet, dat hij in staat is te whisten.
- Waarom is hij... ontstemd?
- Om jou.
- Om mij?
- Ja... om jou...
- Het spijt mij, Bertha! zeide Constance koel. Wat heb ik misdaan?
- Het is natuurlijk je schuld niet... van die artikels... Maar het eerste is heel onaangenaam voor Van Naghel...
- En het tweede heb ik niet gelezen, zei Constance hoog.
- Neen, viel Paul in; ik heb Constance geraden het niet te lezen.

- En ik zal het niet lezen... het interesseert mij al niet meer. Is Van Naghel om dat artikel ontstemd... over mij...

- Over de visite...

- De visite...?

- Die je... Dinsdag... gemaakt hebt.

- Is... Van Naghel ontstemd over een visite... die ik je Dinsdag... gemaakt heb? vroeg Constance heel hoog, verwonderd.

- Je hadt niet op mijn jour moeten komen.

- Had ik niet...

- Wees niet boos, Constance... Ik heb al zooveel woorden met mijn man gehad... In Godsnaam... wees niet boos. Neem mij niet kwalijk wat ik je zeg. Ik heb sympathie voor je: je bent een zuster, die ik liefheb... maar dat neemt niet weg, dat je verkeerd hebt gehandeld... dat je niet op mijn jour had moeten komen... Waarom heb je het gedaan... Ik ontvang je zoo gaarne altijd anders. Maar juist op een jour... als je risqueert... als je ontmòeten kon... die je dan ook ontmoet hebt: mevrouw Van Eilenburgh, de Van Heuvel Steijns... waarom heb je het gedaan? Waarom heb je het gedaan...

- Dus ik ben onwaardig te verschijnen op den jour van mijn zuster?

- Ik bid je, Constance, begrijp mij niet verkeerd... Ik heb sympathie voor je,... je bent mijn zuster... We hebben zelfs eens gesproken...

Constance lachte luid.

- Eéns! zeide zij. Eéns...!

- Het leven is druk, Constance... Maar gaarne ontvang ik je altijd... Alleen... alleen...

- Alleen niet op je jour.

- Is het mijn schuld?

- Neen, het is mijn schuld.

- Mevrouw Van Eilenburgh... is een nicht van...

- Van De Staffelaer.

De naam werd voor het eerst tusschen haar beiden genoemd.

- De Van Heuvel Steijns zijn...

- Zijn vrienden.

- Maar Constance... dan begrijp je toch zelf...

- Ik heb het je Dinsdag gezegd, Bertha: ik laat mijn vijftien jaren gelden.

- Constance, dwing niet het onmogelijke.

- Wat is het onmogelijke?

- Denk niet alleen aan jezelve. Denk ook aan ons. Denk aan Van Naghel... Aan zijn

pozitie. Je maakt hem onmogelijk, als je volstrekt wilt...

- Op je jours komen...

- Mijn God, Constance, wees niet boos. Het I S onmogelijk.

- Wat?

- Dat je je...

- Dat ik wat?

- Dat je je pousseert... Toen mama ons acht maanden geleden sprak over je komst in Den Haag, toen heeft Van Naghel dadelijk gezegd, dat ons huis voor jou en je man open stond, maar dat je je niet moest pousseeren.

- Dat was dus de voorwaarde?

- Geen voorwaarde, Constance... Het was een raad... In jouw belang...

- En in jouw belang.

- Soit. In het onze ook... Op mijn jours komen, juist door de pozitie, de relaties van mijn man... menschen: bloedverwanten, vrienden van De Staffelaer... Menschen, die juist je N O O I T hebben vergeven... wat je gedaan hebt... Wil je dat niet begrijpen, Constance, uit jezelve? Moet ik je dat verklaren?

- Bertha, ik heb er niet naar gevraagd mij te pousseeren.

- Wie dwingt je dan?

- Wie mij dwingt? - en het was, of Constance zocht. Wie anders, dan jullie, jullie allen...

- Wees niet onredelijk, Constance...

- Wat heb ik anders verlangd dan hier in Den Haag kalm te komen leven...? Jullie allen... mijn broêrs, mijn zusters, jullie kinderen terug te zien, zonder er eenigszins aan te denken mij te pousseeren. Wie heeft het eerst van pousseeren gesproken?... Jullie... Je man, Bertha...

- Constance!

- Wie heeft gesproken het eerst... van het Hof? Adolfine, Bertha.

- Ik bid je, Constance...

- Ik dacht er niet aan, Bertha, mij te laten prezenteeren aan het Hof... maar nu zal ik dat doen, zoodra er zich een gelegenheid aanbiedt.

- Constance! - Bertha wrong de handen. Het is onmogelijk!

- Jawel... het is wèl mogelijk, en ik doe het.

- Constance... hoe kàn je de opinies van de menschen zoo willen braveeren!

- Door die menschen zelve!

- Ik begrijp je niet, Constance... Al mijn kennissen...

- Juist, door je kennissen.

- Al onze familie...

- Door onze familie.

- Ik bid je, Constance... Ik begrijp je niet. Ik weet niet, wat je zeggen wilt. Maar bezin je, bezin je. Je maakt jezelve niet alleen onmogelijk, maar je maakt O N S onmogelijk: mijn man, mijn huis, onze pozitie, onze kinderen...

- Onzin!

- Geen onzin, Constance... Wil je hebben, dat ik er berouw van krijg, dat we mama toe hebben gegeven in haar verlangen je hier weêr te zien, bij haar, en in ons midden...

- Neen, Bertha, maar ik kàn niet langer - om de menschen, om de familie - blijven in den zelfden obscuren hoek... als ik jaren in Brussel gebleven ben, door jullie allen genïeerd als een schande. Ik kan het niet meer, Bertha... Ik kan het niet meer... Voor mijzelve zoû ik het nog kunnen... maar ik kan het niet... voor mijn zoon.

- Hij is nog een kind.

- Hij wordt iederen dag ouder... Ik zie, Bertha, dat ik, of weg had moeten blijven van

jullie allen, zonder gevolg te geven aan mijn nederige verlangens en kleine eischen, òf... mij oogenblikkelijk had moeten rehabiliteeren in de oogen van geheel Den Haag.

- Constance...

- Maar te laat is het nog niet. Te laat is het nog niet... Ik kan mijn fout nog herstellen. Ik kan nog moeite doen voor die rehabilitatie. En die rehabilitatie... verlang ik... E I S C H I K ... vooral, Bertha, van jou.

- Van mij!!

- Van jou... vooral. Juist omdat je de zuster bent, wiens man niet alleen een hooge pozitie bekleedt, maar ook de meeste relaties van ons allen bezit in den kring, die vroeger de côterie uitmaakte van ons ouderlijk huis. Juist daarom... juist daarom eisch ik van jou, Bertha, mijn rehabilitatie. Als ik dan niet rustig... in een hoekje... hier in Den Haag leven kan, in een beetje sympathie van familie, als die eenvoudige verlangens dan worden besproken, gekritizeerd - als ze de oorzaak zijn, dat mijn ongelukkig verleden - mijn misstap, mijn zonde - hoe je het ook noemen wilt - opgerakeld wordt niet alleen, door vuile schandblaadjes, maar ook op de kletspartijen en societeiten van Den Haag - dan

wil ik uit mijn hoek te voorschijn komen... dan wil ik mij rehabiliteeren - niet alleen voor mij - maar voornamelijk voor mijn zoon en dan E I S C H ik die rehabilitatie van jou. Het is mogelijk, dat mijn zusterlijke sympathie je onverschillig laat, maar als de voorwaarde van die sympathie stel ik nu mijn rehabilitatie...

- Mijn God, Constance... wat kàn ik... wat kan ik voor je doen!

- Wat je voor mij doen kunt... Mij ontvangen op je jours. Je man duidelijk maken, dat je mij ontvangen moet, dat je tegenover een zuster niet anders handelen kan, dàn haar ontvangen... nu zij eenmaal - ter kwader uur - teruggekeerd is in Den Haag. Niet meer aarzelen om mij te prezenteeren, aan wie het ook zij in je salon... riep zij uit met bevende zwarte oogen, trillende in hare zenuwen, steeds gezeten tusschen Bertha en Paul; hare zuster bijna hijgende van stille opgewondenheid, radeloosheid - haar broêr met ontzetting luisterend naar haar eischen, die hem, zachtjes-blasé wijsgeer, zonder eenige filozofie voorkwamen. Wat je voor mij doen kunt? Het niet anders

dan heel natuurlijk beschouwen, en je kennissen pogen te dwingen het niet anders dan heel natuurlijk te beschouwen... dat je mij ontvangt...

- Ik zoû heel gaarne alles willen doen, wat je mij vraagt, Con-stance... als niet de hindernis was, dat wij verwanten en vrienden van De Staffelaer zien en altijd gezien hebben.

- Is je zuster je niet waard een enkele poging te doen?

- Ik kan niet kiezen tusschen mijn man en mijn zuster.

- Bertha! zei Constance, en zij weende, weende bijna van opgewondenheid en ontzenuwing. Bertha! Probeer het! In Godsnaam, probeer te doen, wat ik je vraag... Het is voor mijn kind! Het is niet voor mij: het is voor mijn zoon...! Hij moet later de carrière volgen... die ik... die ik aan Van der Welcke heb onmogelijk gemaakt... Doe het voor mijn zoon... Mijn God, moet ik je smeeken! Doe het, ik bid je Bertha; probeer het, probeer het te doen... spreek met Van Naghel...

- Constance... ik zàl met Van Naghel spreken... maar hoe kan je ooit hopen... dat... niet wij... maar dat de menschen, vergeven, vergeten zullen... de familie, de oude vrienden van De Staffelaer...

- Ja - ik hoop het...! En als je me helpt -

Bertha... als je me helpt... Z A L het niet zoo onmogelijk zijn...

- Weet ik of mevrouw Van Eilenburgh en de Van Heuvel Steijns nog bij ons zullen terug komen... nadat ze je bij me ontmoet hebben...!

- Je wilt dus niet? riep Constance nu heftig uit. Je wilt dus niet?

- Constance... ik wil wel... ik zoû niets liever wenschen... maar de menschen... Van Naghel...

- Laat mij dan spreken met Van Naghel!

- Constance...

- Laat mij spreken met Van Naghel!

- Maak geen scène...

- Ik zal geen scène maken, maar laat mij spreken met Van Naghel. Ik zie je man valt uit: hij speelt niet meer... zeg hem, dat ik hem spreken wil... Laat Van der Welcke tegenwoordig zijn bij ons gesprek... Paul, wees er ook bij...

- Maar Constance, spreken, waarom, waarom!... Ik ben zoo bang, dat mama iets merkt...

- Neen, mama zal niets merken... Ik wil haar zoo min mogelijk leed doen. Maar ik moet je man spreken, samen met jou, en mijn man. Ik moet, Bertha, ik wil. Roep je man. En laat ons gaan in de kleine zijkamer...

Zij stond op, trillende. Zij trilde geheel en al, en terwijl zij bijna wankelde, kwam deze plotselinge gedachte in eens al hare energie verlammen:

- ...waarom spreek ik zoo... denk ik zoo... wil ik zoo... Wat doe ik klein... wat doe ik klein... Eigenlijk... ach, eigenlijk... wat kan mij dat alles schelen... Die menschen... en wat ze denken... en wat ze schrijven... en praten. Is dat léven...? Is dat alles...? Is er niets anders...?

Maar een andere gedachte gaf haar nieuwen strijdlust, nieuwen moed... Zij dacht aan het gesprek, dat zij kort geleden met haar man had gewisseld: zij dacht aan wat hij haar verweten had, dat zij niet dacht aan haar zoon, niets deed voor haar zoon... dat zij obscuurweg zich zoû laten vastgroeien, blijven vegeteeren, als een schande in haar hoek, teruggetrokken in zichzelve, in haar eigen kamers... zich zoû blijven 'verdommen' op haar Kerkhoflaan... Neen, zij voelde nieuwen strijdlust, nieuwen moed... en zij dreef bijna Bertha voort:

- Roep je man... Paul, ik bid je, roep Van der Welcke. En zeg hem, dat hij komt in de zijkamer...

Zij wankelde bijna, doodsbleek, en hare

zwarte oogen beefden... Zij ging, alleen, in de zijkamer, waar niemand was. Karaffen, glazen, koekjes, boterhammetjes stonden er gereed gezet als altijd... Zij zag op naar het portret van haar vader... O, wat scheen het haar toe een leelijke croûte... hard - met die harde uitdrukkinglooze oogen, en al die valsche schamplichten op de gele en witte plakkaten der ridderorden. Het staarde haar aan... als een onverzoenlijke schim, hard en nooit vergevensgezind. Het staarde haar aan, bijna als wilde het spreken gaan...: ga... ga weg - ga weg... uit mijn huis van eer, van grootheid en van fatsoen... Ga - ga weg - uit mijn stad... ga weg van alle de mijnen... Ga... jij bent het... die mij vermoordt hebt... Om jou heb ik geleden... mijn lange ziekte... om jou ben ik gestorven... om jou, om jou... Ga...

De kleine kamer benauwde haar... Zij had alles willen vluchten... maar Van der Welcke en Paul kwamen binnen.

- Constance... zei Van der Welcke. Wat wil je doen?
- Met Van Naghel spreken.
- Toch geen explicatie?
- Geen explicatie...? Mijn visite van

Dinsdag heeft hij mij kwalijk genomen...

- Kwalijk! ziedde Van der Welcke op. Hij heeft je visite kwalijk genomen!

- Mijn God, Van der Welcke! riep Paul bang. Raas toch niet altijd zoo op... Bedenk toch...

- Kwalijk!! ziedde Van der Welcke. Kwalijk!!

- Henri... ik bid je! kreet Constance. Ik dank je, dat je voelt voor die beleediging je vrouw aangedaan. Maar beheersch je... Hij komt! straks hier... Beheersch je... voor Addy...

- Mij beheerschen... mij beheerschen! riep Van der Welcke dol.

De deur ging open. Van Naghel en Bertha traden binnen.

- Je wilt me spreken, Constance? vroeg Van Naghel.

- Ik zoû je heel gaarne een oogenblik willen spreken, ja, Van Naghel; zei Constance, terwijl Paul Van der Welcke wenkte, als smeekte, zich in te houden. Bertha zegt me, dat het je spijt... dat ik Dinsdag op haar receptiedag... een visite bij je aan huis heb gemaakt.

- Constance... begon Van Naghel, voorzichtig, diplomatisch willende doen.

- Pardon, Van Naghel, dat ik je in de rede val... Ik verzoek je vriendelijk: laat mij een oogenblik uitspreken, en laat mij je zeggen, wat ik je te zeggen heb. Het is doodeenvoudig dit...: het doet mij leed, dat ik bij je geweest ben... op Bertha's receptie... zonder te voren gevraagd te hebben of ik welkom zoû zijn... Ik beken het: dat is een fout van mij geweest. Dat had ik niet moeten doen. Ik had eerst met jullie beiden moeten spreken, Van Naghel, als ik nu gaarne een oogenblik met je spreek, om je mijn toestand en dat wat ik wensch te verklaren, in de hoop, dat je, voor de zuster van je vrouw, eenige toegeeflijkheid zal willen hebben en haar zal willen helpen in de vervulling van een natuurlijken wensch... Zie, Van Naghel - toen ik hier kwam, nu acht maanden geleden, dacht ik niet anders dan hier rustig te leven in mijn hoekje, en met wat sympathie om mij heen. Wat sympathie van mijn broêrs en mijn zusters, die ik in zóó lang niet gezien had... Het is waar: bizonder veel recht op die sympathie had ik niet... maar waar ik voelde in mij... een gevoel... een verlangen... een smachting... naar Holland, Den Haag, naar jullie allen... heb ik mij de illuzie gemaakt... dat

ook iets... iets... heel weinig... van dat gevoel bij mijn broêrs en zusters aanwezig was... Ik weet niet in hoever ik mij vergist heb...: ik wil er op dit oogenblik niet in doordringen. Zoo even zei Bertha mij, dat zij voor mij voelde, als voor een zuster: en ik neem dat gevoel dankbaar aan... Van Naghel, ik kan niet eischen, dat jij mijn zwager, iets voor mij gevoelt van familiegevoel; maar als aan den man van Bertha vraag ik je, smeek ik je: probeer een broêr voor mij te zijn... Help mij... Neem mij niet kwalijk, dat ik gisteren je een onaangekondigde visite heb gemaakt en je daardoor heb geschokt en verwonderd. Maar vergun mij... vergun mij... ik vraag het je als een gunst, Van Naghel... vergun mij, ter wille van mijn kind, in je huis... in jouw huis het eerst, pogen te verkrijgen... een soort... van rehabilitatie... in de oogen van onze kennissen... in de oogen van geheel Den Haag... Ik smeek je hier, Van Naghel... vergun mij dat, en help mij daarin... Vergùn mij... te komen op je jours... ook... al ontmoet ik... dan soms... verwanten, kennissen... van De Staffelaer. Mijn God... Van Naghel... wat voor kwaad... wat voor kwaad... kan dit jou doen... als

je met autoriteit... met autoriteit... mij... eenigszins... de hand boven het hoofd houdt... als je met autoriteit... met autoriteit... eenigszins mij... beschermt... voor het kleine... het lage... gelaster... als je eènige grootheid van ziel hebt... om mij te helpen de menschen... de menschen... te laten vergeten... dat... wat ik vijftien jaar... vijftien jaar geleden... gedaan heb... Van Naghel, dan zùllen de menschen ook vergeten, dan zullen ze niet meer lasteren... dan wòrd... ik gerehabiliteerd... in jouw huis, Van Naghel... juist omdat je een hooge pozitie bekleedt, in aanzien bent... heel veel relaties hebt... heel veel macht... heel veel kracht... je wil door te zetten. Van Naghel, als je maar W I L D E ... mij helpen... en al is het dan niet voor mij... voor mijn zoon. Voor mijn kind, en hem later de carrière... de carrière... van zijn vader... die ik... die I K heb gebroken... te laten vervolgen, volgens den wensch van zijn vader, den wensch van zijn grootouders. Ik vraag je zoo weinig, Van Naghel... juist omdat jij bent, die je bent... is de inwilliging van mijn verzoek je zoo weinig! Van Naghel, indertijd heeft papa je geholpen: ik bid je, help nu ook zijn kind... en de zuster van je vrouw...

Laat mij komen op... de recepties van... Bertha... Je kent mevrouw Van Eilenburgh... help mij... de menschen voor te bereiden... dat ik mij... zooals ze mij van het begin eigenlijk gesuggereerd hebben... dat ik mij laat voorstellen aan het Hof... en vraag ons... van den winter... eén keer maar... eén keer maar... op een... van je officieele diners.

Zij stond voor haar zwager, bleek, bevende, bijna als een smeekeling, en terwijl zij smeekte, flitste heel snel die gedachte door haar:

- Om wat smeek ik... Wat doe ik laagheden, en wat doe ik klein... o God... wat doe ik vreeslijk klein... En is dàt ernstig... leven...? Is alleen dàt leven... of is er... iets anders...?

Zij zag om zich heen. Terwijl zij stond voor Van Naghel, was Bertha als gezakt in een stoel, rillende van zenuwachtigheid, terwijl Van der Welcke en Paul, als in afwachting, ademloos luisterden naar de woorden van Constance, die, gebroken, haar hokten uit de keel... Tot eindelijk, langzaam, als ware hij in de Kamer, de stem van Van Naghel zacht klonk met zijn beleefde, een beetje geaffecteerde en gewichtige intonatie.

- Constance... ik wil zeer zeker in alles

wat je van mij wenscht, mijn best doen je te contenteeren... in alles wat je me vraagt... Ik wil je helpen... in alles waarin ik je helpen kan - als je waarlijk meent, dàt ik je van dienst kan zijn... Zeer zeker, ik ben veel aan papa verschuldigd... en wanneer mij iets mogelijk is, later te doen voor je zoon... waarlijk, Van der Welcke, dat zeg ik ook aan jou... dan zal ik het niet nalaten... daar geef ik je mijn hand op... mijn hand... Ik zal Addy... zeker... gaarne... met liefde... voorthelpen in de carrière, die hij zich kiest... weest daar verzekerd van... maar Constance, dat wat je mij zoo onbewimpeld vraagt... je... te inviteeren... met Van der Welcke... op een... van onze diners... waar je nu menschen ontmoeten zoû... die je heusch... heusch... niet sympathiek zouden zijn... ach, daar zoû je niets aan hebben, Constance, dat verzeker ik je... dat zoû je heusch geen genoegen doen... en als je mijn opinie eerlijk vraagt... eerlijk, niet waar... als tusschen zuster en broêr... dan zoû ik je rondborstig antwoorden... Constance: dring niet verder aan om op onze officiëele diners te komen... ze zijn geen amuzement... ze zijn soms corvées, corvées, niet waar Bertha... heel vervelend,

heel vervelend soms... En de recepties... je kàn er altijd onsympathieke menschen treffen - ach, ik zoû je raden...

- Is dat alles... Van Naghel... wat je me te antwoorden hebt... als ik je hier, tusschen broêrs en zusters, mijn ziel openleg, en zonder eenige diplomatie je vraag, mij, voor zoo ver het je doenbaar is, in je huis te rehabiliteeren.

- Maar... Constance... wat een woord... Wat is dat nu voor een woord!

- Het is het juiste, Van Naghel: er is geen ander woord: ik wil mijn rehabilitatie.

- Constance, heusch, ik ben bereid je in alles te helpen wat je me vraagt... en wat in mijn macht is te doen...

Maar Van der Welcke stoof op.

- Van Naghel, bewaar, bid ik je, zulke vage termen voor de Kamer. Mijn vrouw vraagt, en ik op mijn beurt vraagje nu: wil je ons ontvangen van den winter op die manier, die ons in je côterie, die ook de onze vroeger was, zoû doen opnemen, - zelfs al coudoyeeren wij De Staffelaers nichten en vrienden, en zelfs al praten de menschen over vijftien jaar geleden.

- Van der Welcke, zei Van Naghel, beleedigd; laat, bid ik je, aan mij over, welke

expressies ik in de Kamer gebruiken wil.

- Geef mij antwoord op mijn vraag!

- Henri! smeekte Constance.

- Geef mij antwoord op mijn vraag! drong Van der Welcke aan, die, vol ingehouden razernij, zich voelde of hij alles stuk zoû slaan.

- Neen dan! zei Van Naghel hoog.

- Neen...?

- Het is mij onmogelijk! Ik heb al zelf zooveel aanvallen in de Kamer, van de pers, overal te verduren... ik kàn niet doen wat je me vraagt. Onmogelijk als je je gemaakt hebt... voor onze Haagsche côterieën... samen met je vrouw... de vrouw van je vroegeren chef... is het M I J onmogelijk je te ontvangen in mijn huis... op gelijken voet als mijn vrienden, kennissen en relaties... Broêrs en zusters kunnen wij daarom wel blijven.

- En denk je, dat ik je broederlijkheid... op die voorwaarden verlang en accepteer?

- Weiger ze dan! riep Van Naghel, nu ook buiten zichzelven, zijn voorzichtige woorden vergetend. Weiger ze dan, en des te aangenamer zal het mij zijn! Des te liever zal het mij zijn, zoo ik niets met je te maken heb... Je vrouw heeft mij gisteren gecompromet teerd door, alsof

het van zelve sprak, te komen op Bertha's receptie...

Van der Welcke balde de vuisten.

- Mijn vrouw... herhaalde hij;... heeft jou gecomprometteerd... door, alsof het van zelve sprak...?

- Van der Welcke... smeekte Paul.

- Ja... zeide Van Naghel.

- Ik verbied je, riep Van der Welcke; eenige critiek uit te oefenen over de handelingen van mijn vrouw!

- Je vrouw heeft ons gecomprometteerd, herhaalde Van Naghel.

Maar Van der Welcke liet zich gaan, onmachtig meer zich in te toomen. Hij stortte op Van Naghel toe, hief zijn hand op...

- Daar dan! riep hij vuurrood, buiten zichzelven, maar Paul stortte zich tusschen hen beiden, en hij greep Van der Welcke's arm...

Bertha barstte in zenuwsnikbui uit en slaakte gil op gil... Constance viel bijna flauw. De twee mannen stonden tegenover elkaâr, geen salonmenschen meer, oprazende in haat...

- Ik ben tot je dienst... wanneer je wilt! zei Van der Welcke.

- Natuurlijk! krijschte Van Naghel met puilende oogen, bloedrood zijn wang, als was

de klap hem gegeven. Jij... je hebt niets te verliezen... Jij kan... als een kwâjongen... slaan, vechten, duelleeren.

En zich omkeerende, razende, rillende van schaamte, maakte hij zich weg uit aller oogen door de gangdeur...

De deur van den salon was geopend... Dorine, Adolfine, Cateau hadden gehoord de heftige woorden, Bertha's snikken en gillen. Zij hielpen Bertha, terwijl Paul Constance half flauw den salon drong binnen te gaan. Zij wankelde.

- Mijn God! riep zij uit. Henri! Henri! Wat heb je gedaan!!

Mevrouw Van Lowe trad op haar toe, tante Ruyvenaer...

- Mijn kind, mijn kind...

Als dol hing Constance in de armen van Paul, en zij herhaalde alleen:

- Mijn God! Henri!... Henri!... Wat heb je gedaan...

Addy kwam naar haar toe...

- Mama...

- Addy... Addy... mijn kind... God... God... wat heeft papa gedaan...

Mama Van Lowe zonk op een stoel, snikkende.

Maar op dit oogenblik zagen, in den tweeden salon, geheel verlaten, de twee oude tantes op...

Op deze avonden soesden zij veel, herkenden de familieleden bijna nooit... en zij wachtten af tot het koekje en de limonade rondging, om, na die genoten te hebben te vertrekken... Dezen avond echter, stil op hare plaatsjes, maar de pratende en kaart spelende menschen stilletjes met een schuin oog beziende en heel scherp beoordeelende onder elkaâr, hadden zij als gevoeld, dat er niet de gewoone rustige kalmte heerschte op Marie's familie-Zondagavond... Dat er iets was... Dat er iets omging... Wat, zij wisten het niet... Maar nu scheen het plotseling of tante Tien, toen zij haar jongere zuster, mevrouw Van Lowe, zag snikken, heel helder werd - want, de dichtgeknepen oogen als wijder en verklaard, zeide zei tegen tante Rien, heel hard, met die scherpe stem van hardhoorige, wie haar eigen orgaan zacht en zelfs fluisterend toeklonk:

- Rien... Rien... Marie huilt.
- Wat?... Huilt ze, Tien?
- Ja... ze huilt.
- Waarom huilt ze?
- Zeker... Rien... omdat een van de kinderen gestorven is...
- Gestorven...
- Ja, Rien...

- Ach... hoe treurig... Huilt ze...?
- Ja, ze huilt... Ze huilt, Rien... om Gertrude...
- Om wie?
- Om Gertrude... Om Gertru-u-de, begon tante Tien te schreeuwen. Die is gestorven, Rien...
- Is die gestorven?
- Ja... in Buitenzorg... is het lieve meisje gestorven.
- Ach!... Hoe treurig... Huilt ze nog altijd...
- Ja, nog altijd, Rien...
- Maar wie... Tien... is dàt dan??
- Wie, Rien...
- Die eene... dat meisje... dat naast haar staat... en dat huilt... ook huilt!
- Naast haar...
- Ja... zie je niet...? En ook huilt!
- Ja... ja!! schreeuwde helder nu tante Tien. Die ken ik, Rien... Die ken ik heel goed... heel goed...
- Wie is het dan...? Is het Bertha?
- Neen, Rien! begon tante Tien langzamerhand scheller en scheller te schreeuwen, steeds denkende, dat zij fluisterde aan het oor van haar doove zuster. Het is niet Bertha... Het

is niet Bertha. Maar ik K E N haar: ik K E N haar...

- Wie is ze dan! schreeuwde tante Rien terug.
- Wie ze is... Wie ze is... Ze is: C O N S T A N C E ! gilde tante Tien.
- Wie...
- Constance...
- Constance!!
- Ja... Constance!
- Constance?
- Ja Constance...
- Die zich misdragen heeft!! schreeuwde tante Rien.
- Ja, Rien .. die zich misdragen heeft... Ze is een gemeene vrouw, Rien! Een gemeene vrouw... Ze heeft een minnaar.
- Een minnaar??
- Ja, Rien... begrijp je, dat ze hier is? Begrijp je, dat ze zich niet schaamt? Begrijp je, dat ze zich vertoont? Ja, Rien, ze is een gemeene vrouw... ze is... ze is...
- Wat is ze, Tien?
- Ze is... Ze is een slèt, Rien! schreeuwde, schril, tante Tien. Een gemeene slèt... een slet...

- - - - - - - - - -

- Christine!! kreet mevrouw Van Lowe. Christine... Dorine...! en zij stond op, en wankelde, de handen uitstrekkende naar de twee oude zusters. Maar er klonk een scherpe gil, en een lach, die door allen sneed als een mes... Constance lag flauw in de armen van Paul...

Met een strakken blik keek het kind, Addy, rond. Hij had alles gehoord: zoo goed als Van der Welcke... die nerveus aan de deur van de zijkamer toehoorde. De zoon zag het doodsbleeke gelaat van zijn vader staren als een masker... hij zag de ontzetting zijner grootmoeder, en van alle zijn ooms en tantes... Hij zag nu zijn moeder in een stoel, hangen als een lijk... En hij dacht, terwijl een minachtende lach zijn nauwlijks bedonsde jongenslippen krulde:

- Het is alles om niets...

NICE, Februari - Mei '1

I

HET LATE LEVEN
[eerste deel]

I

Dien morgen werd Van der Welcke wakker na een langen, gezonden slaap, en hij rekte zich behagelijk uit in de lauwte der dekens. Maar plotseling bedacht hij zijn droom, en, al bedenkende, staarde hij in de spiegelkast, waarin hij juist van zijn kussen af zien kon. Een glimlach begon te trillen om zijn kroessnor, een vroolijkheid glimpte in zijn blauwe oogen op. De dekens nog over zijn lijf - hij had de armen uitgeslagen boven zijn hoofd - golfden van den deinschok van zijn stille lachen, en in eens, onweêrhoudbaar, proestte hij uit een dollach.

- Addy! riep hij proestende. Addy... ben je al op? Addy... kom eens hier!

De tusschendeur werd geopend, Addy kwam binnen.

- Addy...! Verbeeld je... verbeeld je... wat ik gedroomd heb... Het was op een bad-

plaats... ergens op Ostende... of Scheveningen... en alle menschen... alle menschen... liepen... half naakt... de beenen naakt... en de bovenlijven heel elegant... De heeren in bonte hemden, lichte jasjes, mooie dassen, stroohoeden, handschoenen en stok in de hand... en verder... verder spiernaakt... De dames in mooie blouses... prachtige hoeden, parasols... en verder spiernaakt...! En er was niets aan, Addy - heusch, er was niets aan - en het was heel natuurlijk, heel fatsoenlijk, het was heel elegant... en zoo liepen... en zaten ze... en luisterden ze naar de muziek...! En de visschers... de visschers, Addy, liepen ook zoo...!! En de muzikanten... in den kiosk... waren ook half naakt en... de pandjes van hun zwarte rokken hingen... over... hun bloote billen!

Van der Welcke lag, al vertellende met horten en stooten, te schudden van het lachen; zijn heele bed schudde, de dekens golfden op en neêr; hij zag rood of hij stikken zoû; hij huilde niet minder dan of hij het grootste verdriet had gehad; hij snakte naar adem, gooide de dekens van zich.

- Stel je voor... stel je voor... zoo... zoo... een badplaats!

Addy, eerst, had met zijn gewoon ernstig gezicht toegehoord, maar toen hij zijn vader zag, ziek van zijn dollach, huilende, hijgende, zich draaiende om en om in bed, en toen de vizie van die badplaats duidelijker voor zijn verbeelding werd, begon ook van hem zich een dollach meester te maken, onweêrstaanbaar. Hij had echter de eigenaardigheid, dat hij niet uitlachen kon, maar, stil in zichzelven schuddende, zijn lach in zijn maag uitlachte zonder geluid, zoodat hij op den rand van zijn vaders bed zat, proestende meêdeinende op de deining van het bed... Hij vermeed zijn vader aan te zien, want als hij zag het door lachcongestie verwrongen, purperen gezicht van zijn vader, als een faunenmasker op het witte kussen, moest Addy pijnlijk grijpen naar zijn maag, boog zich in tweeën voorover, probeerde uit te lachen, en niet kunnende, niet kunnende...

- Vindt je... vindt je het... niet moppig? vroeg Van der Welcke, die van zijn zoon geen lachgeluid hoorde.

En hij zag Addy aan, en zich nu herinnerende, dat Addy nooit uit zijn lach kon barsten, maakte hem die stille proestbui van zijn armen jongen - dat lachen in de maag - nog vroolijker, zoodat zijn eigen lach te daveren

begon door de kamer, kaatsende tegen de wanden aan, de heele kamer vullende met een losbarstende homerische dolheid.

- O, vader, schei uit! wist Addy eindelijk te zeggen, een weinig verlost van den maaglach, de tranen met natte strepen lekende over zijn wangen, in een zuchtende wanhoop, dat hij maar niet als zijn vader lachen kon...

- Geef me potlood en papier, zei Van der Welcke; dan ga ik mijn droom teekenen.

Maar Addy, heel streng, was geschokt.

- Neen, vader, niet doen, hoor! Niet doen... Dat wordt een gemeen plaatje!

En de kuische ernst van zijn jongen werkte zoo op Van der Welcke's heel lachlichte lachspieren, dat hij op nieuw begon te bulderen om de verontwaardiging van zijn zoon...

Truitje, op den corridor zoekende, liep rond, klopte aan de deuren, niet wetende waar Addy was.

- Jongenheer, bent u al op?

- Ja, riep Addy. Ik kom.

Hij ging aan de deur.

- Wat is er?

- Een telegram... Zeker van mevrouw...

- O ja, geef hier.

Hij nam het telegram, sloot de deur weêr.

- Van mama?

- Zeker wel. Ja... uit Parijs... ‘J'arrive ce soir’.

Van der Welcke werd ernstig.

- Het is gelukkig ook. Die mama, die maar in eens gaat reizen... Zoo dik zit het er niet op, hoor... Wat heb je met die rekeningen gedaan, Addy?

- Ik ben naar de winkels geweest, en heb gezegd, dat mevrouw uit de stad was en dat ze dus geduld moesten hebben...

- O... Dat is goed. Kan je van avond mama gaan halen?

- Ja... De trein komt om zes uur aan... Dan eten we later, met mama.

- Nu maar... dan denk ik, dat ik maar in de Witte eet.

- Toe vader, wees nu niet flauw.

- Neen, zei Van der Welcke nijdig. Laat mij nu maar met rust. Ik blijf in de Witte.

- Het is immers dadelijk weêr een manifestatie. Als je nu rustig mama afwacht... en we eten samen... dan is het immers van zelve in orde. Dan gaat het immers veel gemakkelijker, als dat je dadelijk wegblijft... Dan vindt mama dat onbeleefd.

- Onbeleefd... onbeleefd...

- Nu... raas nu maar niet op. En kom nu maar thuis eten, hoor. Dan ben je de beste.
- Ik zal nog eens zien. Als ik niet oppas, raak ik heelemaal onder jou dril.
- Nu, doe het dan niet... Blijf dan maar in de Witte.
- Gepiqueerd, meneer?
- Wel neen... ik vind het aardiger als u thuis komt, maar als je liever in de Witte eet doe het dan.
- Geliefde zoon! zei Van der Welcke, komisch uitbreidende zijn armen. Je vader zal aan je tactvolle wenschen gehoor geven.
- Teedere vader, ik dank je. Maar nu moet ik naar hok.
- Adieu dan... en denk niet meer aan de badplaats.

Zij proestten beiden en Addy haastte zich, verdween met zijn maaglach, terwijl hij Van der Welcke weêr hoorde brullen.

- Wat kan die lachen! dacht de jongen.

II

Van der Welcke was opgestaan, en omdat hij zich verveelde, ging hij fietsen, een groote toer doen in zijn eentje. Hij verveelde zich

tegenwoordig heel veel, sedert Addy op het gymnazium hard werkte. Zonder zijn jongen, dadelijk, voelde hij zich leêg, doelloos, begreep niet waarom hij op de wereld was. In zijn rookkamertje rookte hij heel veel cigaretten, dan fietste hij, dan ging hij een enkelen keer naar de Plaats, een enkelen keer naar de Witte, maar niet meer zoo dikwijls als vroeger. Hij zag zijn kennissen, zijn kennissen van vroeger - de deftige, aristocratische mannen, die allen tot eer en hoog aanzien in hunne kringen waren gekomen - veel minder; Van Vreeswijck was toch geregeld blijven aankomen, waardeerende de intieme dinertjes. Van der Welcke meestal voelde zich eenzaam, doelloos, verveelde zich dag aan dag; alleen als hij zijn jongen, terug van school, zag, klaarde hij op, genoot van het leven, was blij, vroolijk als een kind.

De snelle beweging was hem lief, en hij fietste maar door, fietste maar door langs de eenzame, kilwinderige buitenwegen, zonder doel, alleen maar trappelende om snelheid en verte. Hé... als hij rijk was... een automobiel! Er was niets te vergelijken bij een automobiel! Een automobiel, dat troostte je voor het ellendige, duffe, vervelende leven. Met een automobiel langs de gladde wegen te ijlen, je kar bijna

kapot te stoken, doèk... doèk... doèk... doèk..., doek-doek-doek-doek! Hé...! Hé...! Heerlijk zoû dàt zijn! Als zijn vader hem nu eens zoo een kar cadeau gaf... He!... doek-doek-doek-doek... En hij suggereerde zich, al wielerende, de razende snelte-wellust van zoo een puffende en poefende automobiel, de snerpende stank van hare petroleum-emanatie, de precieze wendingen van de pneu-wielen, die in het opgejaagde stof zouden ijlen als van een donderwagen op luchtwolken... Poëtisch werd hij er van... doek-doek-doek-doek, doek-doek-doek-doek... maar nooit zoolang zijn vader leefde zoû hij genoeg geld hebben om zich een goeie stookkar te koopen!

Duf... ellendig... vervelend was het leven... Als zijn jongen maar eenmaal van school was... Maar dan... dan moest hij studeeren... en dan in de diplomatie... ach neen... hoe ouder zijn jongen werd, hoe minder hij zoû hebben aan zijn kind... Ellendig was dat toch: niet wist hij of hij wenschen zoû, dat Addy ouder werd of niet... Als hij zich herinnerde - nu nog geen jaar geleden - zat het kind op zijn schoot, met de wang tegen zijn wang, de armen om zijn hals, en voelde hij dat teêre en toch

stevige lijfje tegen zijn hart aan... en nu... nu was hij al een kerel, met een diepe stem, en die zijn vader onder den plak kreeg... geweldig! Hij zat er eenvoudig onder: er was niets aan te doen! Waarom dan ook... als hij nu lust had van avond in de Witte te blijven dineeren... zoû hij het voor den drommel niet doen! En hij wist het nu al zeker: hij zoû het niet doen. Hij zoû zoet als een jongentje thuiskomen, omdat Addy het liever had, - omdat Addy het anders zoû vinden een manifestatie tegen Constance... Zoo, kwam ze terug, nadat Addy geschreven had, dat het finantieel heusch zoo niet ging...! Als een dolle was ze weggegaan... nu twee maanden geleden... na die gezellige boel op den laatsten Zondagavond, dien zij bij mama Van Lowe hadden doorgebracht... na de razende scène, die zij hem gemaakt had, omdat hij hun zwager, Van Naghel, op zijn gezicht had willen slaan! Notabene! Om háár... om zijn vrouw... had hij Van Naghel op zijn gezicht willen slaan! Om háar... omdat die fluim van een vent had durven zeggen, dat hij niet gesteld was op Constance's visite als Bertha haar jour had - maar dat ze overigens broêrs en zusters waren! De onhebbelijke ploert... dat nietszeggende

ouwe wijf, die prul van een vent, dat lor van een minister, dat er was gekomen, omdat de oude Van Lowe hem in der tijd schop op schop achter zijn derrière had gegeven... hij werd nog razend als hij aan den vent dacht, met zijn effen smoel, en zijn onbeduidende praatjes. Hij had zich niet kunnen houden toen - zijn vrouw, hoe ook, was zijn vrouw, zijn vrouw was barones Van der Welcke, en hij kon niet dulden, dat ze zijn vrouw, en nog wel in zijn gezicht, beleedigden, en als Paul hem niet had tegengehouden... hij had den ploert op zijn gezicht geslagen, geranseld... geranseld... geranseld... Zijn bloed kookte nog als hij er aan dacht... Goed... Paul had hem tegengehouden... maar toch hij... hij had willen duelleeren... hij had willen duelleeren! Hij grinnikte al trappelende en wielerende als een gek, voorover gebogen als een kampioen op het uiterste oogenblik van wielerwedstrijd - hij grinnikte nu als hij dacht aan de wanhoop van de heele familie... omdat hun geëerbiedigde zwager Van Naghel, Zijne Excellentie, tegen wien ze allen zoo opzagen, zoû moeten duelleeren met een zwager, die toch al in Den Haag met een schuin oog werd aangekeken! Nu, het was er dan niet van gekomen! Ze hadden er zich

allemaal meê bemoeid, maar dáárom niet, - omdat die goeie mama Van Lowe er ziek van was geworden, en... om Addy alweêr - had hij niet doorgezet zijn wensch om te staan op het duel. Ja... die Hollanders... als ze toch konden... moesten ze toch nooit iets hebben van een duel, hoor! Hij, hij had willen duelleeren - al was Van Naghel duizendmaal zijn zwager en minister van koloniën - en niet alleen dat de heele familie de mogelijkheid van zoo een tweegevecht ontzettend had gevonden, maar ook zijn wijze zoon had er zich meê bemoeid, was zeer streng tegen zijn vader opgetreden, had hem verweten, dat H I J , - een 'jongmensch' nog, als Addy zich vermakelijk had uitgedrukt - iemand van den leeftijd van oom Van Naghel had willen beleedigen en op zijn gezicht slaan - ook al was het dan ter wille van mama geweest! En Addy was gegaan naar Frans Van Naghel, den oudsten zoon, den student, van wien hij veel hield, en Frans, woedend, had voor zijn vader in de plaats willen treden, en hàd willen duelleeren... maar Addy had gezegd, dat papa in zijn ongelijk was geweest, zich niet had kunnen beheerschen; hij had Frans gekalmeerd en hij had hem, zijn vader, beslist gezegd, dat het aan hem, Van

der Welcke, was excuzes te maken aan oom Van Naghel! Die jongen, die jongen! dacht Van der Welcke weêrstrevig denkende aan die voogdij van zijn zoon: het was waarachtig te dol: als hij niet oppaste, draaide dat kind hem heelemaal om zijn vinger. Een ventje, een gymnaziastje van veertien jaar... en de kerel had toch maar gedaan gekregen, dat Frans hem, zijn vader, niet uitdaagde, dat hij, Van der Welcke, een briefje geschreven had aan Van Naghel met excuzes - briefje, waarom hij nu nog raasde, driftig werd, vloeken kon, dat hij er zich door zijn gymnaziastje toe had laten krijgen... en toen had hij nog aan mama Van Lowe zijn spijt moeten betuigen... maar enfin, dàt had hij met genoegen gedaan, want de oude vrouw was lief en hij had het beroerd gevonden, dat zij erdoor waarlijk ziek was geworden. En zoo had het gymnaziastje een Haagsch schandaal weten te sussen, net een volwassen man... het was eenvoudig, als je er over nadacht, belachelijk, ongelooflijk, om je schouders over op te halen als je het las in een boek, en het was de zuivere waarheid geweest: het gymnaziastje had gemaakt, dat de minister of diens zoon, niet duelleerde met des gymnaziastje's vader... En nu moest Van der Welcke er

om stikken van het lachen, en terwijl hij spurtte langs de wegen, als een kampioen, in tweeën gebogen in den half-cirkel van zijn rug, proestte hij in zijn eentje, en dacht hij: wat een vent toch, wat een vent! Maar zijn moeder, na scène op scène met hem, zijn vader - zijn moeder, woedend om wat haar man had durven bestaan: de hand op te lichten tegen dien geëerbiedigden zwager - Zijn Excellentie - zijn moeder, dol, geënerveerd na alles wat zij op dien Zondag had moeten slikken - haar, had het gymnaziastje niet tegen kunnen houden: een vrouw, dat is altijd moeilijker te bedrillen dan een man; een moeder lang zoo gemakkelijk niet als een vader! Constance, na een scène - ze volgden elkaâr slag op slag op: het onweêr was niet van de lucht - had gezegd: ik geef er de brui van... ik ga weg... ik ga op reis... en zelfs, dat zij haar zoon achterliet had haar niet tot rede gebracht... Zij had haar koffer gepakt; zij had aan Truitje gezegd het huishouden voor meneer en den jongenheer te doen, zooals zijzelve het gewoon was... en ze was gegaan... als in een drieste bui... bijna zonder afscheid te nemen van Addy... Zij hadden eerst gedacht aan een dollen streek, aan God-weet-wat, dat zij doen zou,

en zij waren ongerust geweest, omdat zij niet wisten, waar Constance heen was gegaan, maar den volgenden dag was uit Parijs een telegram hen komen gerust stellen, hun meldende, dat Constance voor eenigen tijd naar Nice ging... Brieven volgden toen uit Nice, en zij hadden geen vrees meer - mama Van Lowe ook niet -; misschien, dachten zij, zoû de verandering Constance goed doen, en zij bleef toch nog al vrij redelijk. Zij schreef aan haar moeder, aan Addy; zij schreef aan Truitje, haar op het hart drukkende goed te zorgen voor het huis en meneer en den jongenheer, en te maken dat, als mevrouw terug kwam, zij alles in orde vond... En vooral die redelijke brief van bezorgde huisvrouw aan Truitje had mama Van Lowe en henbeiden gerust gesteld, en nu gunden zij het, dat Constance, dat mama er eens van door was gegaan. Maar het was een dure grap - Constance had wel geld van zichzelve meêgenomen - maar toch, sedert hun verblijf in Den Haag, deed Van der Welcke niet meer aan zijn wijnen en assurantieën - was hij geen agent meer van de Brusselsche huizen, en zij hadden niet veel en moesten heel zuinig zijn. Van der Welcke had dus na zeven weken moeten zeggen aan Addy, dat het niet ging,

dat mama daar maar in Nice was in een duur hôtel, en dat hij aan mama moest schrijven... En het gymnaziastje had geschreven, zijn moeder verzoekende nu terug te keeren, haar zeggende dat het nu mooi genoeg was, en dat er geen geld meer was... En Constance kwam van avond terug.

Van der Welcke, al den heelen dag, misschien door de nawerking van zijn droom, - hij zag de badplaats steeds voor zich - was in een vroolijke bui, en al trappelende als een dolle, zat hij op zijn zadel te schudden, denkende aan dien kwâjongen van hem, die zijn vader en moeder zoo regeerde... Het was niet goed, het werd te dol, zij beiden verloren eenvoudig hun vrijen wil - maar het kind was zoo redelijk, en altijd was hij toch weêr de kleine bemiddelaar, die de zaken weêr in orde bracht. Ja, die kwâjongen was de aardigheid van zijn leven, en eigenlijk... en eigenlijk was er, uitgezonderd het kind, niets dan eéne dufheid... Als hij nu nog maar een automobiel kon koopen... of... minstens een moto-cycle. Hij zou toch eens informeeren... hoeveel een moto-cycle kostte... Maar verder, wat was er verder?... Vooral nu, dat zij beiden - Constance vooral - zich met geweld hadden willen

‘rehabiliteeren’, als Constance het noemde, in de Haagsche wereld, en dat hun dit door de scène met Van Naghel totaal mislukt was - vooral nu was het duffer, duffer dan ooit... met niemand om hen heen dan Van Vreeswijck, - met niets geen belang van buiten. Z I J N schuld was het, Z I J N schuld was het, verweet zijn vrouw hem in hun scènes, bijna met wellust, in het genot eener revanche, omdat hij, kort geleden, verweten nog had, dat het H A A R schuld was, H A A R schuld, dat zij zoo obscuur zich bleven ‘verdommen op hun Kerkhoflaan’. En ook speet het hem om Marianne; zij kwam vroeger nog wel eens dineeren, als Van Vreeswijck er was, om een partie-carrée te maken vroeg Constance dan òf Paul of Marianne... en nu hij haar vader beleedigd had, zoû zij niet meer komen, waren ze niet alleen met de ouders, maar ook met de dochter gebrouilleerd - en ook met de zoons, tot groote spijt van Addy, die veel hield van Frans en van Henri... Zijn schuld, zijn schuld...! Mogelijk zijn schuld, maar hij kon zich niet altijd inhouden, betoomen, beheerschen... Wie weet, als hij in zijn carrière gebleven was, zoû hij het aangeleerd hebben, in het natuurlijke zelfbedwang van een diplomatieke loopbaan... of... of hij was

àltijd een slecht diplomaat gebleven! Dat had ook kunnen zijn; wat wist men! Ja, het speet hem... om Marianne... Het was een lieve meid: niettegenstaande haar milieu van meisje-van-de-wereld, zoo natuurlijk, zoo spontaan, en hij hield van hare oogen, van haar stem... Het speet hem... om Marianne... maar er was niets meer aan te doen: al had hij ook aan haar vader geschreven, zij zoû niet meer komen... zij zoû niet meer komen, dacht hij.

En bijna zuchtte hij er om, weemoedig, waarom wist hij niet goed - zeker, omdat het leven nog duffer zoû zijn, zonder de oogen, de stem van Marianne... maar ach, het was toch maar éens om de vier of vijf weken, dat zij vroeger zoo kwam dineeren... dus eigenlijk... wat was het...? Wat was het waard? Neen, eigenlijk was niets iets waard... eigenlijk was de heele wereld een lamme duffe boel, beroerd ingericht... O, als hij maar een automobiel had kunnen koopen... Het jeukte, het brandde hem, dat verlangen, zóo... dat hij bijna in de verleiding kwam het ding ronduit aan zijn vader te vragen... En nu, terwijl hij na zijn langen toer, naar huis spurtte, zong hij tusschen zijn tanden op het rythme van zijn vaart, een liedje, dat hij plotseling uitvond:

- Een motocar,... en een motocar: Ottocar in een motocar... Ottocar in een motocar!!

En brandende van verlangen om wat hij niet bereiken kon, trappelde... Ottocar in een motocar... hij zijn wiel met een dolle razernij, met een wellust van snelheid, die de menschen op en om naar hem deden kijken, naar zijn cirkelenden rug, en zijn machine-beenen als van een automaat...

Hij kwam heel laat thuis, juist toen Addy klaar was om naar het station te gaan.

- Ik dacht waarachtig, dat je in de Witte bleef, vadertje! zei hij. Je bent zoo laat.

- Neen, kerel, ik zoû niet gedurfd hebben! riep Van der Welcke. Ottocar... in een motocar! Ik heb gespurt... ik heb gespurt: ik ben moê... moê... moê...

- Je ziet zoo rood.

- Ja, ik heb me geamuzeerd!! Ottocar... in zijn motocar. Ik moet wel... me in mijn eentje amuzeeren... als jij op je hok zit.

- Wat zeg je toch, vader, van Ottocar??

- Niets, niets, een deuntje. Ottocar in zijn motocar...

- Nu, ik ga... mama halen. Dag, dolle pipa.

- Dag mijn jongen... Kom eens even hier...

- Wat is er nu...

- Kerel, ik voel me soms zóó alleen, zoo eenzaam... zoo met niemand om me... Zeg, Addy, je blijft je vaders vriend, niet waar... jij gaat niet weg, als iedereen... Jij blijft bij je ouwen vader.

- Maar vadertje... hoe ben je nu in eens zoo sentimenteel.

- Ach neen... neen... niet sentimenteel... maar kerel, ik verveel me soms zoo...

- Maar occupeer je dan ook meer, vadertje.

- Ach kerel, wat moet ik me nu occupeeren... Wat wil je, dat ik doe... Ach, als ik nu nog maar een car had.

- Een kar?

- Een motocar! Net als Ottocar!

En Van der Welcke proestte.

- Die hàd er ten minste een!! bulderde hij van het lachen.

- Vader, je bent dol!

- Vandaag, ja... door den droom, door de badplaats... Ach, was ik maar Ottocar... Kerel, kerel, ik verveel me soms zoo.

- En dat, terwijl je zoo prettig gefietst hebt.

- Heel in mijn eentje... Met allerlei ellendige gedachten in mijn kop.

- Nu, morgen... Woensdagmiddag... dan gaan we samen.

- Ja?? Een groote toer? Morgen? Morgen?

- Ja, zeker, een groote toer.

- Goeie kerel! Mijn gezellige Addy... mijn jongen! Mijn jòngen!!

Hij was als een kind zoo dankbaar, pakte zijn zoon in zijn armen.

- Addy, laat me je nog maar eens omhelzen!

- Nu gauw dan, vader, want ik moet heusch weg... anders kom ik te laat.

Van der Welcke omhelsde hem, zoende hem op zijn beide wangen, en stormde naar boven. Hij kleedde zich uit, gooide zijn kleeren, rechts, links; waschte zijn gezicht in veel water, schoor zich vlug, kleedde zich netjes... Hij deed dat alles met veel beweging en drukte, als was zijn toilet een heele gewichtigheid. Toen ging hij naar beneden. De tafel was gedekt. Het was bij zevenen. Zoo dadelijk zoû Constance komen. En zich zettende in den salon met een cigarette, rondkijkende in die kamer, de kamer van Constance geheel en al, waarin hij zat als een vreemde, neuriede hij, wachtende op zijn vrouw, en zijn zoon:

- En Ottocar had een motocar... maar ik-heb-er-geen...

III

Addy kwam juist de trap van het perron op, toen de trein van Parijs binnengleed. Hij repte zich, zocht langs de raampjes... Daar was mama, daar was mama! En hij stortte op het portier toe, opende het zelve, hielp Constance uitstijgen.

- Zoo...! zeide hij. Ben je daar! Ben je daar eindelijk!

Zij lachte, omhelsde hem, haar mooien, stevigen jongen.

- Mijn jongen,... hoe heb ik zóó lang nog buiten je gekund!

- Ja, ja... zoo zie je! Je bent er nu zelf verbaasd van! Kom nu maar gauw meê, ik heb een rijtuig... en geef me het papiertje van je koffer...

Hij voerde haar meê, en in het rijtuig, waar zij op den koffer wachtten:

- Zeg, Addy... zeg mij: is er heusch geen geld?

- Denkt u... als u zeven weken in Nice zit... in een eerste hôtel... dat er altijd geld is?

- Ik had daar zoo niet aan gedacht, zei ze deemoedig.

Hij lachte, vond haar heel erg komisch. Zij lachte ook, en zij proestten beiden, Constance blij, dat zij hem zag, dat hij er gezond uitzag, dat hij vroolijk was.

- Mama, je bent een type! riep hij. Hadt je heusch er niet aan gedacht, dat er geen geld was?

- Neen, zei Constance nederig.

En beiden weêr, proestten zij van het lachen. Hij schudde het hoofd, vond haar onbetaalbaar.

- En ik heb rekeningen ook... van die dingen, die je gekocht heb, toen je op reis ging.

- O ja, herinnerde zij zich; maar die kunnen wachten.

- Ik heb ze verteld, dat je op reis was, dat ze dus mòesten wachten.

- Natuurlijk, zeide zij.

En in een groote vroolijkheid kwamen zij aan op de Kerkhoflaan.

- Zoo, Truitje, heb je goed gezorgd voor meneer en den jongenheer?

- Zoo goed ik kon, mevrouw... Maar het is toch maar goed, dat u weêr terug is...

- Dag Constance.

- Dag Henri.

- Heb je je geamuzeerd?

- Ja...

- Je ziet er goed uit.

- Merci... O, hebben jullie gewacht met het diner.

- Natuurlijk...

- Ik ga even mijn handen wasschen, ik kom dadelijk.

- Mama had er heelemaal niet aan gedacht... dat er geen geld was, zei Addy.

- Neen! riep Van der Welcke.

Maar hij vond die gedachte erg natuurlijk, en toen Constance beneden kwam, zeide hij lachend:

- Hadt je niet gedacht, dat er geen geld meer was?

Constance keek op, denkende, dat hij een scène woû maken. Maar hij glimlachte, zijn vraag klonk vroolijk.

- Neen! zeide zij, of het heel natuurlijk was.

En nu, nu proestten zij allen drie in een dollach, Addy met zijn stillen maaggrinnik, die hem pijnlijk op en neêr deed schudden.

- Lach dan toch uit, jongen! plaagde Van der Welcke. Lach dan toch uit, als je kan.

Zij waren heel vroolijk, zetten zich aan tafel.

- En verbeeldt je, zei Constance; wie ik daar in Nice, in het hôtel ontmoet heb... naast wie ik gezeten heb aan de table-d'-hôte... De

d'Azigny's uit Rome... De eerste menschen, die ik ontmoet, de d'Azigny's. Het is ongelooflijk... wat is de wereld klein, klein, klein!

Hij ook herinnerde zich nu de d'Azigny's, de Fransche ambassadeur te Rome en zijn vrouw... nu vijftien jaar geleden...

- En... vroeg hij, nieuwsgierig; hoe waren ze tegen je?

- O, heel aardig, zeide zij. Héel aardig. Ik herinnerde me ze dadelijk, maar groette niet... Maar d'Azigny was heel beleefd, en, na een paar minuten sprak hij mij aan, vroeg of hij zich niet vergiste, en of ik de Baronne de Staffelaer was... Baronne van der Welcke, antwoordde ik... Hij kreeg een kleur, zijn vrouw stootte hem aan... maar toen waren ze heel beleefd en aardig, al dien tijd, dien ik in Nice was... Ik zag ze veel... en ik ben door hun introductie geweest op een prachtig bal bij den duc de Rivoli... Ik vond het heerlijk... Ik had een mooie japon aan, ik was weêr eens in mijn element, ik was vreemdelinge, de menschen waren allemaal heel aardig, en ik voelde me luchtig... luchtig... van alles los... en ik dacht bij mezelve...

- Nu, wat dacht je?

- Ach, waren we maar nooit naar Holland

terug gegaan. Waren we maar - toen Brussel vervelend werd - naar een stad gegaan als Nice... Het is er verrukkelijk. Je hebt als vreemdeling met niets te maken, dan met wie en wat je bevalt. Je voelt je zoo vrij, zoo vrij... En Addy... waarom moest die Hollander worden en blijven, dacht ik... Hij kon net zoo goed Franschman zijn... of cosmopoliet...

- Dank je wel, mama: ik voel me noch Franschman, noch cosmopoliet. En u moet dat maar niet aan oom Gerrit zeggen, dan krijgt u den wind van voren.

- Addy, ik heb in mijn dierbaar Holland al zóó de wind van voren gekregen, dat ikzelf ook lust heb te gaan waaien, los van alles...

- Zelfs van je kind.

- Neen, mijn jongen... Ik heb je gemist. Ik heb iederen dag aan je gedacht. Ik ben zoo blij je terug te zien. Maar ik dacht wel: we hadden maar nooit naar Holland terug moeten gaan.

- Neen, peinsde Van der Welcke.

- We hadden in Nice kunnen leven als we gewild hadden.

- Ja, gaf Van der Welcke peinzende toe. Maar jij verlangde naar je familie.

Zij sloeg met haar kleine vuist op de tafel.

- En jij dan! riep zij uit. Verlangde jij dan niet naar je ouders, naar je land?

- Maar niet zooals jij.

- En wie vond het noodzakelijk voor Addy! Ik niet! riep zij schel. Ik heelemaal niet! Jij!!

- God nog toe! vloekte Addy bijna. Beste ouders, begin nu in Godsnaam niet dadelijk weêr te vechten, want ik verzeker je beidjes, dan ga *ik* waaien... en dan ga I K naar Nice... geld of geen geld!

Van der Welcke en Constance proestten het samen uit, en Addy lachte meê.

- Die jongen! stiklachte Van der Welcke. Die jongen!

Constance zuchtte diep.

- Ach Addy! zei ze. Mama doet en zegt zoo vreemd soms... zoo als ze niet meent. Maar... eigenlijk... is ze blij... weêr terug te zijn in haar akelige land... en in haar huis, in haar lieve gezellige huis... en bij haar kind, bij haar dot van een jongen!

En, haar arm slaande om zijn hals, viel haar hoofd tegen hem aan, en snikte zij, snikte zij luid op, zoodat Truitje, die binnen kwam, schrikte, maar toen, gewend aan vele en onvermijdelijke emotie, rustig maar de dessertborden voorzette.

Van der Welcke, verlegen, tikkelde met zijn mes.

- Waarom kunnen die twee toch niet beter met elkaâr overweg! dacht Addy treurig, terwijl hij zijn moeder troostte en zachtjes klopte op den schouder...

IV

- En wil mama je nu eens toonen, hoe zij er uitzag bij den duc de Rivoli?

Zij zat na den eten bij haar open koffer, en Truitje hielp haar uitpakken, borg de kleêren weg.

- Ik heb mijn portret laten maken in Nice... Maar hier is eerst een naaidoos voor Truitje met viooltjes van Nice er op... Zie je wel, Truitje, dat is palmhout ingelegd, een cadeautje voor je... En hier voor je kameraad in de keuken...

- O, mevrouw, dank u wel.

- En voor mijn wijzen zoon heb ik erg gezocht naar een souvenir in Nice... en niets gevonden, want ik was bang een prul meê te brengen, voor je serieuzen smaak, en daarom... heb ik mijn portret laten maken... voor jou... Zie: het laatste niet serieuze portret van je moeder.

Zij nam het portret uit de enveloppe: het vertoonde haar staande, ten voeten uit in boudoir-formaat, in baltoilet, een portret met erg veel fijnheid en chic gedaan, maar een beetje te jong, te geretoucheerd, en iets te veel pose in het haar, in den waaier, in den sleep.

Hij bezag het glimlachend.

- Nu, wat zegje er van?

- Je bent toch een ijdeltuit, mama...

- Vindt je het niet mooi? Geef dan maar terug.

- Wel neen, moesje... ik vind het alleraardigst een portret te hebben...

- Van mijn laatste dolle bui... Nu wordt mama heusch oud, kerel... Ik geloof waarachtig, dat Truitje mijn portret mooier vindt dan mijn zoon...

- O mevrouw, ik vind het prachtig!

- Hoeveel heb je er laten maken, moesje?

- Zes. Een voor oma, een voor oom Gerrit, een voor oom Paul, een voor jou, een voor mij...

- En een voor papa.

- Ach... papa is meester van het origineel.

- Neen, geef er nu een aan je man.

- Henri! riep zij.

Hij kwam.

- Hier heb je een portret van je vrouw.

- Mooi! riep hij uit. Chic! Dank je wel...

- Gelukkig! Mijn man en mijn dienstmaagd zijn ten minste tevreden. Mijn zoon vindt mij een ijdeltuit... O, wat ben ik blij terug te zijn... Daar heb je de baljapon... We zullen hem morgen wegpakken, Truitje. Ik doe het ding niet meer aan. Een japon van zeshonderd francs voor één keer. Nu worden we weêr oud en zuinig.

Zij lachten allen, Truitje ook.

- O, wat ben ik blij terug te zijn... Mijn eigen kamer, mijn eigen kasten... Truitje, wat heb je de heeren laten eten?...

- Nou, zooals mevrouw gewoon was...

- Dus het was goed? Ik ben niet gemist...

- Ja maar, schrikte Truitje; u moet maar niet meer voor zoo lang op reis gaan.

Zij strekte zich lachende uit op haar chaise longue, moê, gelukkig thuis te zijn. Van der Welcke met het portret, Truitje met de doos waren gegaan.

- Kom nu eens hier, Addy. Papa heeft je zeven weken gehad. Nu ben je van mij... voor onbepaalden tijd.

Zij dwong hem bij zich te zitten, nam zijn handen. Het trof hem, dat zij er moê uitzag, naar hare jaren, en niet naar het portret, en

vlug haar vergelijkende met zijn vader, vond hij zijn vader zoo jong, uiterlijk een jongmensch, en innerlijk soms een kind: Ottocar in een motocar...

- Het is vreemd, Addy... zeide zij zacht; dat je maar veertien jaar bent: je lijkt me altijd twintig minstens... En vreemd vind ik het dan ook... dat ik zoo een groote zoon heb... Zoo is alles vreemd... En je moeder zelf, mijn jongen, is het vreemdste. Als je me nu eerlijk vraagt: vindt je het aardig om 'ijdel' te zijn, ik meen, meê te doen met de dingetjes van de wereld... dan weet ik het zelf niet... Vroeger zeer zeker hield ik er van, maar nu... voor een paar weken vond ik het wel als een soort jeugd, die zich weêr van je meester maakt... maar eigenlijk... beteekent het toch niets... laat het even wat schitteren... en daarna is het zoo moê en leêg in je... en onvoldaan...

Zij zweeg plotseling, niet meer willende zeggen, en bezag het portret, dat nog bij haar op een tafeltje lag. Zij moest er nu even om lachen, en tegelijk beefde aan haar wimpers een traan. En zij wist niet of het haar rustig aandeed oud te worden... of dat zij het betreurde. Het was of de zon van Nice haar

een vreemden, loomen weemoed had ingegeven, dien zijzelve niet begreep.

- Leven! dacht zij. Ik heb nooit geleefd... Ik zoû zoo gaarne éens... eéns... leven. Leven... Maar niet zoo... in een japon van zeshonderd francs. Dat ken ik nu wel, dat weet ik nu wel... dat is even schitteren, en dan niets... Leven... ik zoû gaarne willen léven... In echtheid... In waarheid... Er moet iets zijn. Maar het is een dwaas verlangen... Ik ben te oud... Ik word oud, een oude vrouw... Leven... Ik heb nooit geleefd... Ik ben in de wereld geweest... als een vrouw van-de-wereld... ik heb dat leven van wereldvrouw bedorven... ik heb mij verscholen... ik heb terug willen komen in mijn land en tusschen de mijnen... en het was alles niets... dan een beetje schijn en illuzie... en heel veel teleurstellingen... en zoo zijn de dagen... de een na den ander verspild... en... ik... heb... noòit... geléefd... Zooals ik niet zuinig ben met mijn geld... ben ik niet zuinig geweest met mijn dagen... Misschien... àl mijn dagen heb ik uitgegeven... voor niets... O, ik moest niet zoo zijn... Wat beteekent het, dat ik zoo ben... Wat betreur ik... Wat kan er voor mij zijn... In Nice... nog dacht

ik een oogenblik mee te doen met dien strijd van vrouwen tegen den ouderdom... die nadert... en ik heb meégedaan... en het gelukte mij... maar wat beteekent het, en waarvoor zoû het zijn... Het is alleen nog iets langer... schitteren voor niets... maar het is niet léven... Maar er naar te verlangen... ook... beteekent niets... want er is niets voor mij... dan nu oud te worden... in mijn huis... en al is het niet tusschen de mijnen - broêrs en zusters - dan is het toch bij mijn moeder... en misschien nog heel lang... bij mijn kind...

- Moesje... wat peins je zoo?

Maar zij glimlachte... zeide niets... staarde hem aan.

- Hij houdt meer van zijn vader, dacht zij. Ik weet het... maar wat is er aan te doen... Ik moet mij schikken... en tevreden zijn met wat hij mij geeft...

- Zeg moesje... waar denk je zoo aan?

- Aan veel, mijn jongen... en misschien aan niets... Mama voelt zich zoo eenzaam... zoo met niemand om zich heen... dan jij...

Hij schrikte, getroffen om wat zij zei: bijna de zelfde woorden, die zijn vader dien middag gezegd had...

- Mijn kind... zal je altijd bij mij blijven... Zal je niet weggaan als iedereen...

- Kom, moesje... u heeft oma... oom Gerrit, oom Paul.

- Ja... ze zijn lief, zeide zij zacht.

En ze dacht:

- Ik zal hem verliezen... later... als hij een man is... Ik voel, dat ik hem verliezen zal...

Het maakte haar heel week, en zij begon te schreien...

Hij knielde bij haar neêr, en met een strenge stem verbood hij haar zoo zenuwachtig te zijn, te huilen om niets...

Zij vond het een zaligheid zoo door hem verboden te worden... En zij dacht:

- Ik zal hem verliezen... als hij een man is... O, laat me dankbaar zijn, dat ik hem nog heb...

Toen moê, ging zij slapen; en hij liet haar alleen, denkend:

- Zij voelen beiden het zelfde!

V

Als een tiran wilde zij zich meester maken van haar zoon, zoodat Van der Welcke heel

jaloersch was. Het was Woensdag-middag.

- Ga je met me meê naar oma?

- Ik heb papa beloofd te fietsen...

- Je hebt zeven weken met papa kunnen fietsen!

- Ik heb hem gisteren beloofd een groote toer te maken.

Zij was boos, beleedigd.

- Den eersten dag, dat ik weêr thuis ben...! begon zij.

Hij omhelsde haar, met heel kleine zoentjes poogde hij hare boosheid te stillen.

- Ik heb beloofd! zeide hij. We gaan niet veel samen fietsen, want ik ben meestal op school. Van avond ben ik van u... Wees nu verstandig en lief, en niet zoo boos.

Zij probeerde redelijk te zijn maar het kostte haar veel. Zij ging alleen naar mevrouw Van Lowe. In den corridor zag zij een paar parapluies staan.

- Wie zijn er bij mevrouw? vroeg zij de meid.

- Mevrouw Van Naghel en mevrouw Van Saetzema.

Zij aarzelde. Zij had na dien verschrikkelijken Zondag-avond hare zusters niet meer gezien. Vijf dagen later was zij op reis gegaan. Maar zij wilde haar toonen...

Zij ging naar boven... Er was niet meer in haar stap de bedeesdheid, waarmeê zij die trap nu tien maanden geleden was opgegaan, voor den eersten keer komende terug tusschen de haren. Zij wilde niet arrogant doen, maar zij wilde ook niet bedeesd zijn. Zij trad binnen met een glimlach.

- Mama! riep zij vroolijk, omhelsde de oude vrouw.

Mevrouw Van Lowe was verrast.

- Mijn kind! - zij beefde. - Mijn kind! Ben je terug! Ben je weêr terug! Wat ben je lang op reis geweest!

- Ik amuzeerde me ook heel goed. Dag Bertha... Dag Adolfine...

Zij bood geen hand maar groette gewoon, bijna vriendelijk, om de oude vrouw, die angstig naar hare drie dochters keek. Bertha en Adolfine groetten Constance terug. Natuurlijkweg maakte zij zich meester van het gesprek, vertelde van Nice. Zij probeerde zonder te blageeren natuurlijkweg te spreken, maar ondanks zichzelve klonk er een triumf in hare stem.

- Ja... ik had behoefte eens wat te reizen... Niet lief geen afscheid te nemen, hé, mamaatje... Ja, u ziet Constance doet nu en dan wel eens anders dan een ander... Ik heb het heel aardig

gehad in Nice... full season, mooi weêr.

- Was je er niet alleen?

- Neen, want ik heb dadelijk in het hôtel kennissen uit Rome ontmoet...

Zij meende, dat Bertha schrikte, knipte met de oogen, afkeurde, dat zij dòrst spreken van Rome. En zij juichte er om, dat zij het deed, natuurlijkweg... En zij vond het heerlijk Adolfine te verblinden met een verhaal van chique kennissen, heel natuurlijk gedaan.

- Kennissen uit Rome. Comte en comtesse d'Azigny, de vroegere Fransche ambassadeur, dien wij in der tijd in Rome gekend hebben... Zij herkenden mij dadelijk en waren heel beleefd, en door hen ben ik geweest op een prachtig bal bij den duc de Rivoli... En, moesje, hier is het portret van je dochter in baltoilet.

Zij toonde het portret, er in genietende het bijna te mooi gedane portret te geven alleen aan mama, niet aan hare zusters, en het toch haar te toonen. Zij beschreef haar japon, beschreef het bal, een ietsje nu blageerende, dat de partijen in het buitenland toch altijd veel grootscher waren dan dat menschen-zien in Holland, steeds pratende met mama, en in hare even ijdele woorden toonde zij diepe minachting

voor de diners en soirées van Bertha, voor de ‘avondjes’ van Adolfine...

- Alles is hier zoo op kleine schaal, blageerde zij. Daar is het dadelijk een suite van twaalf kamers, alles met electrisch licht... of wat nog mooier is, alles met waskaarsen... Ja, daar zijn die mondainiteitjes van Den Haag een duf troepje bij.

Zij had een lachje van minachting om hare zusters te ergeren, terwijl mama Van Lowe, altijd geïnteresseerd in beschrijving van wereldsche grootheid, de minachting niet oplette, en al blij was, dat de zusters gewoon waren met elkaâr. En nu vertelde Constance ook, dat het thuis zoo goed was gegaan, dat Truitje voor alles gezorgd had, ook al was zij, alles behalve als een Hollandsche huisvrouw, er eens van door geweest. Toen wendde zij zich met een paar onverschillige zinnetjes tegen hare zusters, en zij antwoordden haar bijna vriendelijk, uit reverende voor mama...

Adolfine, het eerst, ging weg, brieschende om Constance's onuitstaanbaren toon, om al de blague van die grootheid uit Nice, om al die graven en hertogen, over wie Constance gesproken had; en toen Constance afscheid nam, ging Bertha ook, en zij gingen tegelijkertijd de trap af.

- Constance, zei Bertha; kan ik je even spreken in het mantelkamertje.

Constance zag hoog, verwonderd op, maar wilde niet weigeren. Zij gingen in de kleine vestiaire.

- Constance, zei Bertha. Ik woû je zoo gaarne zeggen, dat het mij spijt wat er tusschen ons is voorgevallen. Het heeft mij heusch heel veel verdriet gedaan... En ook woû ik je zeggen, dat Van Naghel het zeer appreciëert, dat Van der Welcke hem geschreven heeft, zijn excuzes heeft aangeboden. Hij heeft Van der Welcke in dien geest al geschreven... Maar het zoû ons beiden heel veel pleizier doen samen eens bij je te komen, om je te toonen, dat wij niets liever verlangen dan de vroegere goede verstandhouding te herstellen.

- Bertha... zei Constance, een beetje ongeduldig, moê. Ik ben bereid je visite te ontvangen, maar eigenlijk zoû ik je willen vragen: wat geeft het... en waarom doe je het? Laat ons toch een beetje eerlijk zijn in de wereld... als het niet noodig is te huichelen... Soms moet men wel eens onoprecht zijn... maar tusschen ons is het niet meer noodig. Wij weten van elkaâr, dat sympathie tusschen ons, moge ze ook bestaan hebben, dood is. We

ontmoeten elkaâr nergens anders dan bij mama, en háár toonen wij onze brouille niet. Verder, vind ik, is het uit tusschen ons.

- Dus je hebt liever niet, dat Van Naghel en ik komen.

- Ik heb niet te beslissen Bertha: ik zal Van der Welcke spreken, en je een woordje schrijven.

- Constance... is die koelheid je eenig antwoord?

- Bertha... ik geloof niet, dat ik kort geleden gemis had aan warmte. Ik heb het jullie allen getoond, dat ik voor jullie allen veel sympathie had... Ik heb misschien op mijn beurt wat veel geëischt, maar hoe het dan ook zij... ik ben teruggestooten. En nu trek ik mij terug. Dat is alles.

- Constance... je weet niet hoe het ons allen verdriet doet, dat de oude tantes zoo... gesproken hebben. Het zijn oude kindsche menschen, Constance. Mama is er ziek van geweest, is er nog zenuwachtig van; ze kan haar zusters niet meer zien, ze is soms in razernij er om, als ik mama nooit gezien heb... en ons allen... ons àllen, Constance... doet het verdriet... innig verdriet.

- Bertha, die oude, kindsche menschen...

hebben als doove vrouwen uitgeschreeuwd... wat de stille meening was... van de heele familie.

- Constance, ik bid je: wees niet zoo hard! Je bent hard, onrechtvaardig. Ik zweer je, dat je je vergist. Dat dat niet zoo is... Laat het mij je toonen in het vervolg, laat het mij je bewijzen... en spreek met Van der Welcke, en schrijf mij een dag, dat wij je thuis treffen, opdat Van Naghel Van der Welcke de hand kan drukken. Constance, hij is een man van leeftijd... en je man is nog geen veertig jaar. Het is waar, Van der Welcke heeft excuzes gemaakt, en Van Naghel apprecieert dat, maar stoot dan ook niet terug Van Naghels wensch om Van der Welcke de hand te drukken.

- Ik zal het mijn man zeggen, Bertha. Maar ik weet niet of hij, zoo min als ik, dien handdruk noodig zal vinden. Wij zijn nu heel eenzaam, Bertha, en de menschen, de Haagsche menschen, gaan ons niet aan. En Van Naghel wenscht dien handdruk alleen... òm de menschen.

- Ook om de oude vriendschap.

- Goed dan, Bertha, zei Constance koel. De oude vriendschap... een vage term, die mij niets zegt. Wat ik wenschte, was broederlijke, zusterlijke sympathie, innig samenleven...

Dat kan niet zijn, dat is mijn desilluzie, en die is onherroepelijk. Maar nog eens, ik zal Van der Welcke spreken.

Zij gingen, de meid wachtte aan de deur. Het regende. Bertha's rijtuig stond voor, was haar komen halen.

- Zal ik je even thuis brengen, Constance?

- Dankje, Bertha... Ik vind het wel frisch nog wat te loopen...

En terwijl zij liep, dacht zij:

- Ach... waarom heb ik zoo geblageerd... om ze te ergeren. En waarom heb ik maar niet dadelijk Bertha's visite goed gevonden... Het is alles zoo klein... zoo klein...

En nu, onder haar parapluie, haalde zij de schouders op, lachte zichzelve een beetje uit... omdat zij zoo klein was geweest.

VI

Op Addy's verlangen - dat van het gymnaziastje - werd de toenadering van Van Naghel aangenomen, en Constance schreef een briefje, de visite werd gemaakt, de handdruk werd gegeven. Van der Welcke zelve haalde er de schouders om op, maar Addy was tevreden, was weêr met Frans gaan wandelen, had op

het gymnazium weêr met Karel gesproken, met wien hij intusschen niet sympathizeerde. Twee dagen daarna kwam Marianne op een middag, dat de regen neêrkletste. Constance zat thuis. Het jonge meisje bleef op den drempel der kamer staan.

- Mag ik binnenkomen, tante...
- Zeker, Marianne...
- Ik ben wel een beetje nat, ik ben eigenlijk verlegen.
- Wel neen, kom maar binnen.

En het meisje, plotseling, kwam nader, wierp zich op haar knieën bij Constance, bijna met een kreet.

- Ik ben zoo blij...! riep zij uit. Ik ben zoo blij...!
- Waarom?
- Dat oom aan papa heeft geschreven... Dat papa en mama hier gekomen zijn... Dat alles weêr in orde is... Het was zoo verschrikkelijk, ik kon er niet van slapen... Ik dacht er den heelen tijd aan... Het was me een cauchemar, een obsessie... Tante, lieve tante... is alles nu in orde?
- Maar zeker, kind!
- Heusch in orde?... Komt u nu ook weêr bij ons... en mag ik weêr bij u komen... en

kom ik weêr gauw eens bij u eten? Is alles in orde, is alles in orde?

Zij maakte zich liefjes, deed klein en koozend als een kind, aan Constance's knieën, streelde hare handen.

- Tante, zeg... vraagt u me gauw weêr eens... Ik vind het zoo prettig bij u te komen, zoo heerlijk... Ik zoû het zoo gemist hebben... zoo gemist... ik kan u niet zeggen hoe...

En zij snikte het in eens uit, tegen Constance aan, zóó nerveus, dat het Constance trof, dat het haar bijna onnatuurlijk, overdreven toescheen.

- Ik had bijna bij u willen komen, vóór papa en mama hier geweest waren... Maar ik dorst niet... Ik was bang, dat papa boos zoû zijn... Nu mag ik weêr komen, nu kan het...

- Ja, nu kan het...

Zij kuste Marianne. Maar de deur ging open, en Van der Welcke kwam binnen.

- Dag oom...

Hij voelde het altijd vreemd, als Marianne hem natuurlijkweg oom noemde.

- Zoo, dag Marianne... Constance, heb ik hier ook mijn Figaro laten liggen?

- De Figaro?... Neen...

Hij zocht even naar zijn courant, zette zich toen.

- Oom, zeide Marianne; ik zeg juist aan tante... ik ben zoo blij... Ik ben zoo blij, dat alles in orde is.

- Ik ook, Marianne...

Buiten viel de regen razend neer, opgejaagd door een huilenden wind. Een gezelligheid was binnen, nu Constance thee schonk. Zij vertelde van Nice, en Marianne vertelde van Emilie en Van Raven, en dat het niet erg goed ging, en van Otto en Francis, die ook al zoo kibbelden, en dat mama zich dat alles zoo aantrok en er gebukt onder ging.

- Ik trouw niet, zeide zij. Ik zie om me heen niets dan ongelukkige huwelijken... Ik trouw niet.

Toen schrikte zij. Zij kon dikwijls onhandig zijn, geen tact hebben, iets zeggen, dat zij niet zeggen moest. Van der Welcke, glimlachend, zag haar aan. Om hare tacteloosheid goed te maken, verdubbelde zij in liefkoozende woorden tegen Constance.

- O, tante, wat ben ik altijd blij bij u te zijn... Door den regen moet ik straks weg... Ik zoû hier wel willen blijven...

- Maar blijf dan dineeren, zei Van der Welcke.

Constance aarzelde: zij zag, dat Marianne

gaarne bleef, en zij wist niet wat te doen, niet willende onhartelijk zijn, en toch...

- Wil je blijven eten? vroeg zij.

Marianne straalde van geluk.

- O, gaarne, tante... Mama weet, dat ik naar u tóe ben, ze zal het wel begrijpen...

Constance had berouw, dat zij het gevraagd had, en in zich werd zij er zenuwachtig om, maar zij wilde zich inhouden, natuurlijk en gewoon doen. Zij zag het duidelijk: zij hadden elkander te lief...!

Zij hadden elkander lief...! Zij had het al zoo lang, even, een oogenblik meenen te raden, aan hare kleine dinertjes, als zij hen samen zag... Het was om niets: om een stembuiging, om een aardigheid, om het aanbieden van een vrucht... dat zij het had meenen te raden, en de vage gedachte, die door haar heen was gegaan, als een wolkje, was zoo gauw weggetrokken, en had zelfs geen schemering nagelaten. Maar het wolkje was telkens en telkens weêr aangedreven... Om een gebaar, om een blik, om een begroeting bij het komen en gaan, om de afspraak voor een fietstocht... Dan waren altijd de broêrs meêgegaan en Addy, en er was nooit iets geweest, nooit iets, dat eigenlijk onpassend was, en op de

dinertjes nooit zelfs een scherts, die te ver ging, een flirt, een zweem van hofmakerij... Daarom ook waren die vage gedachten als wolkjes weêr door Constance heen getrokken, en had zij gedacht: er is niets, er is niets... ik vergis me... ik verbeeld me dingen, die niet zijn... Nu had zij in twee maanden henbeiden niet samen gezien, en zij wist, had uit een woord hier en daar opgemaakt, dat Van der Welcke Marianne in die twee maanden, verloopen na dien Zondag-avond van brouille, niet gezien had... En nu, dadelijk, trof het haar: de schuchtere, bijna blijde aarzeling zooals het meisje op den drempel van hare kamer gestaan had; de sponta-ne vreugde, dat zij terug mocht komen in dit huis, de overdreven heerlijkheid, waarmeê ze gesnikt had aan Constance's knie - tot Van der Welcke was binnen gekomen, zeker den klank van haar stem in zijn rookkamertje hebbende gehoord, schijnbaar als een kind, onhandig, zoekende naar een courant... en nu dadelijk, trof het haar: de bijna onweêrhoudbare teederheid, waarmeê zij elkaâr hadden begroet, met iets glimlachends en glanzends, dat hun ontstraalde, onwillekeurig, onbedwingbaar, onbewust... Maar nog dacht Constance: ik vergis me...

er is niets... en ik verbeeld me dingen, die niet zijn... En de gedachte trok weg, dat zij waarlijk elkaâr zouden liefhebben; alleen als nog nooit bleef dezen keer een weifeling, een twijfeling achter... En terwijl zij vertelde van Nice, trof het haar, dat Van der Welcke bleef... dat hij bleef in hare kamer, wat hij anders nooit deed, of er moest Paul zijn, of Gerrit... Hij bleef... niet veel zeggend... maar die glanzende glimlach was niet weg van zijn lippen... Maar nog dacht zij: ik vergis me... neen, verbeelding is het... en er is niets... hoogstens wat sympathie... en wat zoû dat voor kwaad... Maar wat er dan ook ware, zij, zoo ijverzuchtig waar het haar zoon aanging, voelde nu geen zweem van ijverzucht, door hare radende weifelingen heen... Ja, het was wel heen: alles wat er geweest was voor liefde, hartstocht, gevoel voor Henri... Het was wel dood... En nu hij zoo glimlachte, lette zij het op als met eene verrassing, hoe jong hij was. Hij is acht-en-dertig, dacht zij, en nòg jonger ziet hij er uit... Zoo als hij daar zat, kalm, met een glans van glimlach steeds, trof het haar, dat hij heel jong was, van een gezonde jeugdige frischheid, zonder een rimpel... zonder een grijs haar... zijn blauwe

oogen bijna vol van een kinderlijkheid... Addy's oogen zelfs waren, hoewel als die van zijn vader, ernstiger, ouder van blik... En bij het zien van die jeugd... vond zij zichzelve oud, ook al toonde zij nu aan Marianne het mooie portret uit Nice... Ja, zij voelde zich oud, en het verwonderde haar nauwlijks - als het dan zoo was, als zij zich niet bedroog - die jeugd en mogelijke liefde in haar man voor dat jonge meisje... Marianne's jeugd scheen zijn jeugd te naderen... En soms was het zoo duidelijk, dat zij bijna niet twijfelde meer, en dat zij zich beloofde op te passen... Marianne niet meer aan te halen, te vragen...

Onbewust... was het hun onbewust? dacht Constance. Hadden zij ooit met elkaâr een teederder woord gewisseld... een handdruk... een blik... Hadden zij het elkaâr al bekend... en zichzelve...? En een fijn raadvermogen zeide haar: neen... ze hebben elkaâr niets bekend... neen, ze hebben zich zelfs niets bekend... Zij wisten het misschien geen van beiden nog... en dan, dan alleen wist Constance het. Zij zag naar Marianne: zij was heel jong, ook al was zij een meisje, dat al een paar jaren uitging. Zij had iets van het broze van Emilie, maar natuurlijker, spontaner,

en dat natuurlijk spontane was in geheel hare uiting; zij scheen niet te denken, zich maar te laten meêslepen door impulsie, gevoel... Met haar glimlach zag zij naar den razenden regen uit, dook dieper in haar stoel, behagelijk als een katje, vloog in eens op, schonk Constance en zich een kopje thee, en toen Van der Welcke aan zijn vrouw permissie vroeg een cigarette te rooken, wipte zij weêr op, streek een lucifer af, hield hem het vlammetje voor, met een broze gratie van gebaar als een beeldje. Hare zachtbruine oogen, met iets van goudstof er over, waren als chryzoliet, en zij dweepten op, sloegen den blik weer neêr, nerveus onder de schaduw der pinkers. Zij was bleek, met die bleeke anemie van albast, van onze te veel uitgaande wereldmeisjes, en hare handen bewogen als koortsig, onrustig, als telkens de vingers zoekende naar een doel, voor hunne vlinderende bewegelijkheid...

Was het nu zoo... of verbeeldde Constance zich...? En, in hare radende weifelingen, kwam plotseling, indien het dan zoo ware, een ijverzucht - maar niet een ijverzucht op de liefde van haar man: een ijverzucht op zijn jeugd. Plotseling zag zij vijftien jaren terug en zij voelde zich oud geworden, zij voelde hem

jong gebleven. Het léven... het ware leven... waarheen zij soms vaag zich smachtte, terwijl zij er zich toch te oud toe vond, na de versnippering harer dagen... het ware leven... hij, hij misschien zoû het nog leven kunnen, zoo hij het vond: hij was er niet te oud toe!

Een hevige spijt, een nijd was er om in hare ziel, en toen dacht zij weêr: neen... er is niets... en ik fantaizeer over wat niet is...

Addy kwam thuis, en, met het razende regenweêr buiten, was er binnen aan tafel, nu, een zachte gezelligheid. Constance was stil, maar de anderen waren vroolijk. En toen na het thee-uur de woede daar buiten bedaard scheen, stond Marianne op, bijna te loom om weg te gaan.

- Nu wordt het mijn tijd, tante...
- Zal Addy je thuis brengen?
- Neen, zei Van der Welcke. Addy werkt. Ik zal Marianne wel thuis brengen...

Constance zeide niets.

- O, tante, ik ben zoo blij, dat alles in orde is...!

Hartstochtelijk omhelsde zij Constance.

- Oom, is het u nu geen last zoo ver met me te gaan...
- Als ik maar een fiets voor je had...

- Ja, hadden we onze tandem maar hier.

- Het regent niet meer... we kunnen wel loopen.

Zij gingen, Constance bleef alleen. Haar blik had hen gaarne op straat willen volgen. Zij kon zich niet inhouden, opende zachtjes een venster, keek naar buiten in den vochtigen winternacht. Zij zag hen gaan de richting van de Bankastraat. Zij liepen naast elkaâr op een gewonen afstand. Zij spiedde hen na een paar minuten, tot zij omsloegen.

- Neen, dacht zij; er is niets... O,... het zoû te verschrikkelijk zijn!

VII

Van der Welcke en Marianne gingen naast elkaâr.

- Wat is het heerlijk frisch nu, juichte zij bijna. De wind is gaan liggen, en de lucht is zoo schoon, en kijk, de hemel mooi zijn met die laatste zwarte wolken... O, ik vind het zoo heerlijk, dat alles weêr in orde is tusschen u en papa! Ik leed er zoo onder. U weet, dat ik veel van u beiden hoû, van tante, en u, en van Addy, en nu was het zoo treurig... Zeg mij, heeft tante nog wrok? Zeker wel... Ach,

nu begrijp ik het wel... dat zij gaarne bij ons aan huis woû komen... officieel, zal ik maar zeggen! Maar waarom niet eerst met mama... of met mij... die zooveel van u houd... gesproken. Dan hadden wij kunnen zien... misschien iets kunnen vinden... Nu is mama zoo geschrikt van die onverwachte visite... Arme tante... Zij is niet gelukkig! Hoe treurig, dat u niet met tante gelukkiger is... O, ik kan er soms om huilen: ik vind het zoo weemoedig... Een man en een vrouw getrouwd... en dan zoo... zooals ik het dikwijls zie... Ik had het zoo even niet moeten zeggen... het was weêr dom van mij... maar nu mag ik wel spreken, niet waar... O, ik trouw niet, ik trouw niet... Getrouwd te zijn zooals Otto en Francis, Emilie en Van Raven... Ik vind het vreeslijk... Zoo als u met tante... ik zoû het vreeslijk vinden... Kùnt u niet gelukkiger met elkaâr zijn? Om Addy ook niet? Ik zoû het zoo gaarne zien;... o, het zoû me zoo gelukkig maken. Ik kàn het niet aanhooren... als er woorden tusschen u vallen... Van avond was tante lief en zacht... Maar stil... en peinzend... Zij is zoo lief... Zij heeft een dolle bui gehad om zoo plotseling op reis te gaan... maar ze had ook zooveel ver-

driet gehad... O, die twee oude tantes... ik had ze kunnen vermoorden, ik hoor ze nog... Arme tante! Toe, probeer wat lief tegen haar te zijn... Gaat dat dan jaren zoo tusschen u voort... Houdt u niet meer van elkaâr...? Neen, ik trouw niet, ik trouw niet... ik zal nooit trouwen.

- Kom Marianne... als er iemand komt, dien je lief krijgt...

- Neen, ik zal nooit trouwen... Ik zoû misschien te hooge eischen stellen aan mijn man... Ik zoû heusch in mijn liefde... iets moois, een geluk willen vinden... en, zoo maar trouwen als Francis of Emilie, dat zoû ik niet kunnen... niet kunnen... Otto houdt meer van Louise dan van zijn vrouw, en tegenwoordig zijn Emilie en Henri altijd samen... Het heeft altijd bestaan, die broederlijke en zusterlijke aanhankelijkheid tusschen ons... Maar het is te veel, overdreven... Het maakt ze niet gelukkig. Zóo overdreven heb ik het nooit gehad... ook al hoû ik veel van mijn broêrs... Neen, ik zoû den man, van wien ik hield, boven allen stellen... Boven allen... Maar u lacht zeker... om mijn jonge-meisjes-ideeën...

- Neen, ik lach niet, Marianne, en evenals je tante en mij gaarne gelukkig zoû willen

zien... zoû ik je gelukkig willen zien... met een man, dien jij lief hadt.
- Dat zal niet gebeuren, oom... neen, dat zal niet gebeuren.
- Hoe kan je dat weten...
- O, dat voel ik, dat voel ik...
- Kom, ik wil er met je om parieeren, schertste hij.
- Neen, oom, zeide zij met een glimlach, als had zij pijn; ik wil daar niet om parieeren...
- Ik woû je niet kwetsen, Marianne.
- Dat weet ik wel...
- Maar je moet niet zoo droefgeestig zijn... op jou leeftijd... Je bent zoo jong...
- Een-en-twintig... Dat is al heel oud...
- Oud, oud. En ik dan?
Zij lachte.
- O... u is jong! Een man...
- Is altijd jong?
- Niet altijd... Maar u wel...
- Een jonge oom?
- Ja zeker, een jonge oom... Een vrouw is gauwer oud...
- Dus als jij oud bent, en ik jong... dan zijn we zoo wat even oud.
Zij lachte.

- Wat een berekening! Neen, u is ouder. Maar ouderdom is niet volgens jaren.

- Neen... Ik heb soms heel jonge verlangens. Weet je, waar ik verleden naar gesmacht heb, als een kind, als een jongen?

- Neen...

- Naar een automobiel.

Zij lachte, een lachje als van klokjes.

- Naar een automobiel!!

- Heerlijk, niet waar... Te jagen, te jagen langs velden en wegen, over wolken van stof...

- U wordt poëtisch!

- Ja, ik word poëtisch van mijn verlangen...

- En de lucht van de essence... Het zwarte masker voor de stof... De horrible kleedij?

- O, dat is niets... Te jagen, te vliegen, altijd gauwer en gauwer, met een dolle vaart...

- Ik heb nooit in een automobiel gezeten.

- Ik wel. In Brussel. In die van een vriend. Daar gaat niets boven!

Zij lachte, de klokjes.

- Ja... nu is u zeer zeker... als een jongen!

- Zoo jong.

- O, jonge oom!

- Je moest me ook geen oom noemen, Marianne... Ik ben er te jong toe.
De klokjes...
- Hoe moet ik u dan noemen?
- Hoe je wilt. Niet oom...
- Oompje.
- Neen, neen...
- Maar ik kan u toch niet Henri noemen... of Van der Welcke?
- Neen, dat is te moeilijk... Zeg dan liever niets...
De klokjes.
- Niets... Maar moet ik dan u zeggen of JE ?
- JE .
- Maar het is zoo gek... voor de menschen.
- De menschen... de menschen! Je kan niet altijd om de menschen geven...
- Maar ik moet wel; ik ben een jong meisje!
- O Marianne... de menschen... àltijd maken ze het ons lastig.
- Een onbewoond eiland...
- Ja... een onbewoond eiland...
- En daarop in een automobiel...
- Met je beidjes dan toch.
Zij lachten beiden, en hare klokjes klingelden door zijn jongenslach.

- De avond is heerlijk...
- Heerlijk... de frische lucht...
- Marianne...
- Oom...
- Neen, geen oom... Je moet een vriendinnetje voor me zijn... Geen nichtje... Ik heb nooit een vriendin gehad.
- Een vriendinnetje... Maar dat ben ik al.
- Nu, dan is het goed...
- Kijk, hoe donker is het Bosch... Ze zeggen, dat het er gevaarlijk is? Is het zoo... oom? Neen, geen oom...
- Soms... Ben je bang... Neem mijn arm.
- Neen, ik ben niet bang...
- Kom, neem mijn arm.
- Ja, ik wil toch wel...
- Zoo straks zijn we thuis.
- Als mama maar niet boos is... dat ik weg ben gebleven... Komt u nog binnen?
- Neen... neen.
- Toch niet, omdat u nog boos is op ons?
- Neen, ik ben niet boos.
- Dan is het goed... O, ik ben er zoo gelukkig om... Ik zoû u er een automobiel voor willen geven!
- Zoo een kachel kost duur...
- Arme oom!... Neen, geen oom...

- Daar zijn we thuis.

Hij belde.

- Dank u... voor uw geleide.

- Dag Marianne...

De knecht deed open, zij ging binnen. Hij draafde terug, als een jongen fluitend.

- Marianne, zei Bertha, toen zij binnen kwam. Waar ben je toch geweest?

- Ik ben blijven eten bij tante Constance.

- Ik ben ongerust geweest, zei Bertha.

Maar zij was blij, dat Constance zoo voorkomend was.

- Wie heeft je thuis gebracht?

- Oom...

Zij ging gauw naar hare kamer... Zij zag in den spiegel, als om te lezen in hare eigen oogen... Zij las er haar geheim.

- O mijn God... dacht zij. Ik had er niet heen moeten gaan. Ik had er niet heen moeten gaan. Ik ben te zwak geweest. Te zwak... O, waren zij maar gebrouilleerd gebleven... papa... en... hij... O, mijn God, neen, neen, neen... Ik ga er nooit meer heen... Het was voor het laatst... voor het laatst... O, mijn God, help mij, help mij...

Zij viel in een stoel, en, zonder te weenen, in haar geluk, dat nog naglansde als een glorie,

en in haar smart, die opkwam, verborg zij haar gezicht in de handen, en bleef zoo lang, de oogen dicht, als droomde zij en als leed zij - beiden.

VIII

- En weet je wie hier in de stad is? vroeg Van Vreeswijck aan Van der Welcke toen zij samen wandelden.
- Neen...
- Brauws.
- Brauws?
- Max Brauws.
- Max?? Neen! Max... uit Leiden!
- Ja, zeker, Max uit Leiden. Ik had hem in jaren niet gezien.
- Ik natuurlijk ook niet. En wat doet hij?
- Nu, daarop zoû ik je niet dadelijk een antwoord kunnen geven. Laat me zeggen: zonderling zijn.
- Hoe dat?
- Scharrelen, scharrelen. Allerlei... Conférences houden. Enfin, een bohémien.
- Heb je hem gesproken?
- Ja. Hij vroeg naar je.
- Ik zoû hem wel eens willen zien. Komt hij niet in de Witte?

- Neen, dat geloof ik niet.

- Gekke kerel. Altijd gek geweest. Toch een interessante vent. En hartelijk. Heeft hij geld?

- Ik weet niet...

- Waar woont hij?

- Op kamers, op het Buitenhof.

- Wij zijn er vlak bij... Laten we eens gaan zien of hij thuis is.

Brauws was niet thuis. En Van der Welcke liet voor zijn ouden studiekameraad een kaartje achter, met een woordje er op. Er gingen veertien dagen om, en Van der Welcke was beleedigd.

- Ik hoor niets van Brauws, zeide hij tot Van Vreeswijck.

- Ik heb hem ook niet meer gezien.

- Misschien heeft hij wat tegen me.

- Wel neen... Daar is Brauws niet iemand voor.

Van der Welcke zweeg. Na de scène met de familie, was hij spoedig gepiqueerd, dacht, dat men niet met hem wilde omgaan, hem ontweek...

- Nu, laat hem stikken als hij geen notitie van mijn kaartje nemen kan, zei hij nijdig.

Maar na een paar dagen - Van der Welcke

rookte in zijn kamertje - bracht Truitje een kaartje binnen.

- Brauws! riep Van der Welcke uit.

En hij stortte naar buiten.

- Kom boven, kerel! riep hij van de trap.

In de gang stond een man, groot en rustig, en keek met een glimlach om zijn dikken snor naar boven.

- Mag ik boven komen?

- Zeker, zeker, kom boven. Waarachtig, het doet me pleizier, Max...

Brauws kwam de trap op, zij drukten elkaâr de hand stevig.

- Welckje! zei Brauws. Dolle Hans!

Van der Welcke lachte.

- Ja, dat waren mijn namen! Kerel, kerel, in wat een jaren hebben we elkaâr...

Hij voerde hem in zijn rookkamertje, deed hem zitten, prezenteerde sigaren.

- Merci, ik rook niet. Het doet me pleizier je te zien. Maar Hans, jij bent niets veranderd. Even wat dikker geworden, en dat is alles. Kijk den kerel eens aan. Je kan voor je eigen zoon door gaan. Hoe oud ben je? Acht-en-dertig... Je wordt gauw negen-en-dertig... En kijk nou eens naar mij... Drie jaar je oudere... maar ik zie er uit als je vader.

Van der Welcke lachte, blij, gestreeld in zijn jonge ijdelheid. Hunne herinneringen aan Leiden kwamen op; zij herinnerden elkaâr aan dit, aan dat, met vlugge woorden, die zij dadelijk begrepen, en hun lachen klonk door elkaâr.

- En... vroeg Van der Welcke. Wat heb je al dien tijd gedaan?
- O, veel. Te veel om je in eens te vertellen. En jij?
- Ik... niets... niets. Je weet, ik ben getrouwd...
- Ja, dat weet ik, zei Brauws. Maar, wat doe je? Je werkt zeker op een Departement?
- Neen... God neen, kerel... Niets... ik doe niets. Ik fiets...

Zij lachten beiden. Brauws keek zijn vriend van vroeger aan, bijna vaderlijk, met een rustigen glimlach.

- De kerel is niets veranderd, zei hij. Ja, nu ik je beter aanzie, zie ik hier en daar... Maar je bent toch Welckje gebleven...
- Maar niet meer dolle Hans, zuchtte Van der Welcke.
- Vreeswijck is deftig geworden, zei Brauws. En de anderen?
- Nog deftiger.

- Jij niet?
- Neen... ik niet... Fiets je?
- Soms.
- Heb je een automobiel?
- Neen.
- Dat is jammer. Ik zoû wat gaarne een automobiel hebben. Maar zoo een kachel is mij te duur.

Brauws schaterde.

- Kan je er geen spaarpot voor beginnen?
- Neen, kerel, neen...
- Zeg, weet je wat heel vreemd is... Terwijl jij in Brussel woonde... woonde ik ook bij Brussel.
- Dat is niet mogelijk!
- Jawel.
- En we hebben elkaâr nooit ontmoet?
- Ik was zoo weinig in de stad. Als ik geweten had...
- Dat is toch jammer geweest!
- Ja... En wat nog vreemder was, toen jij aan de Riviera was, was ik er ook.
- Ach kerel, je houdt me voor den gek!
- Ik hoorde het pas later, dat je er ook dat jaar was. Maar jij was in Monte Carlo, en ik in Antibes. Vergelijk maar de data.

Zij vergeleken: het kwam zoo uit.

- Maar dat is nu toch zoo ongelukkig mogelijk!

- Het heeft niet mogen zijn. Enfin, nu hebben we elkaâr gevonden.

- Ja. Laten we nu elkaâr wat zien, niet waar. Laten we samen fietsen... of samen een automobiel koopen.

Brauws schaterde.

- Gelukkige kerel! riep hij uit.

- Ik? riep Van der Welcke, een beetje beleedigd. Waarom gelukkig, ik...? Ik ben soms heel beroerd, heel beroerd.

De klank van zijn stem doelde op zijn huwelijk. Brauws begreep.

- Hier is mijn jongen, zei Van der Welcke, toonde Addy's portret.

- Een leuk bakkes... Wat moet hij worden?

- Hij gaat in de diplomatie... Kom, willen we wandelen.

- Laten we liever nu eens hier zitten en wat praten.

- Je bent nog even rustig als vroeger...

Brauws lachte.

- Uiterlijk, zei hij; misschien. Van binnen is het niet rustig.

- Je hebt veel gereisd?

- Ja.

- Wat doe je?

- Veel en toch misschien niets. Ik zoek...

- Wat?

- Dat kan ik je niet in een paar woorden uitleggen. Misschien later eens, als we elkaâr meer gezien hebben.

- Je bent toch nog de zelfde origineele kerel... Wàt zoek je?

- Iets...

- Daar komt de wijsgeer van vroeger weêr voor den dag... 'Iets'... Je hadt vroeger ook zoo van die korte woorden.

- Elk woord is een wereld.

- Max, ik kan je niet volgen, als je zoo doorgaat... Dat weet je van vroeger.

- Vertel mij nu eens... van Rome... van Brussel.

Van der Welcke, rookende, in de blauwe neveltjes van zijn cigarette vertelde zijn leven, in niet veel woorden. Brauws hoorde toe.

- Ja... zeide hij. Vrouwen...

Hij voltooide dikwijls zijn zin niet, of zei slechts een enkel woord.

- En wat hebben jou vrouwen je gedaan! vroeg Van der Welcke vroolijk.

Brauws lachte.

- Niets dan banale dingen, schertste hij.

De moeite niet waard om te vertellen. Er waren in mijn leven veel vrouwen... en toch waren ze er niet.

Van der Welcke dacht na.

- Vrouwen... zeide hij, peinzend. Soms toch...

- Hans, ben je verliefd?

- Neen, neen! schrikte Van der Welcke. Neen, ik ben vrij zoet geweest.

- Vrij zoet?

- Ja, niet meer dan vrij... Maar ik bedoel... vrouwen...

- Je bent verliefd, zei Brauws beslist.

- Je bent dol! zei Van der Welcke. Ik dacht niet aan mezelf... En nu, wat doe je in Den Haag?

Brauws lachte.

- Ik ga lezingen houden, niet alleen hier, maar overal in Holland.

- Lezingen!? riep Van der Welcke verbaasd. Hoe kom je er op? Doe je dat om wat te verdienen? Vindt je het niet vervelend een uur te kletsen voor een troep menschen?

- Neen, zei Brauws. Ik hoû conférences over den Vrede.

- Over den Vrede?! riep Van der Welcke met groote oogen, die jong blauw uitwonder-

den tusschen de blauwige rook. Welke Vrede?

- D E Vrede.

- Je houdt me voor den gek, riep Van der Welcke.

Brauws schaterde, en Van der Welcke ook. Zij lachten beiden een heelen tijd.

- Hans! zei Brauws. Hoe is het mogelijk, dat iemand zóó weinig verandert. In jaren! Net als vroeger is het je onmogelijk te gelooven aan iets ernstigs.

- Als je denkt, dat ik in mijn leven geen ernst heb gehad, zei Van der Welcke beleedigd.

En zich gewichtig makende, vertelde hij nog eens van Constance, van zijn huwelijk, zijn gebroken carrière.

Brauws glimlachte.

- Jij lacht maar, alsof dat alles niets beteekent! riep Van der Welcke kwaad uit.

- Wat beteekent iets... zei Brauws.

- De Vrede dus ook niets?

- Nog heel weinig ten minste... Misschien later... Gelukkig is er de toekomst.

Maar Van der Welcke haalde zijn schouders op, en met eenige pasklare zinnen brak hij den Vrede af. Er zoû altijd oorlog zijn, het was een utopie...

Brauws glimlachte maar.

- Nu moet je met Vreeswijck eens komen dineeren, zei Van der Welcke.

Brauws schrikte als uit zijn glimlach op.

- Neen kerel, heusch niet...

- Waarom niet?

- Ik ben ongeschikt voor diners.

- Geen diner... Alleen Vreeswijck. Mijn vrouw zal het heel aardig vinden.

- Ja maar, dan derangeer ik je vrouw...

- Wel neen... Als ze thuis is, zal ik je even voorstellen.

- Neen, kerel, neen, heusch niet... Ik ben geen man meer voor dames. Ik ben niets geen salonmensch. Ik weet niets te zeggen.

- Je bent toch niet verlegen geworden!

- Ja, bijna. Zoo met dames... ik weet heusch niets te zeggen. Neen kerel, heusch niet.

Er was een zenuwachtige ontsteltenis in zijn stem.

- Dat vind ik nu toch alles behalve aardig van je, dat je niet eens wilt komen eten, heel gewoon.

- Ja... en dan is het een diner van twintig menschen. Ik ken dat.

- Ik zoû niet weten waar ik ze vandaan moest halen. We zien niemand. Niemand.

- Neen, neen... Nu ja, later misschien.

Hij had een afwerende handbeweging, was er bijna nerveus van geworden.

- Kom, zeide hij. Laten we wat gaan wandelen.

En als was hij bang, dat Van der Welcke nog een oogenblik zoû vinden om hem voor te stellen aan zijn vrouw, haastte Brauws hem de trappen af. Op straat herademde hij, kwam hij tot zijn gewone rust.

IX

- Ik heb gisteren avond met Van Vreeswijck Brauws hooren spreken in Diligentia, zei Van der Welcke op een morgen. De kerel is net een apostel. Hij spreekt mooi voor de vuist; hij is een redenaar. Een kolossale kerel... zooals hij sprak. Het was verbazend... Hij is een ouwe vriend uit Leiden nog. Toen al was hij een vreemde jongen. Hij was niet in een bepaalde club, ook niet in de onze: zijn familie is niet schitterend. Zijn vader heeft een fabriek, geloof ik, daar ergens in Overijssel. Zelf heeft hij niets burgerlijks. Hij was zoo een beetje onze kameraad-repetitor: hij hielp ons studeeren voor onze examens. Zonder hem was ik er nooit gekomen. Maar hij weet van àlles, hij is niet

alleen knap in rechten... Hij heeft alles gelezen, heeft een ontzettend geheugen. Hij heeft veel gereisd en van allerlei gedaan, maar wat precies, daar kom ik niet achter... Nu spreekt hij. Van avond spreekt hij in Amsterdam. Ik heb hem ten eten gevraagd, maar hij wil niet. Hij beweert, dat hij verlegen is met dames. Gekke vent!

De couranten gaven uitgebreide verslagen van Brauws' redevoeringen over den Vrede. Hij sprak in alle groote, in vele kleine steden van Holland. Toen hij voor den tweeden keer in Den Haag zoû spreken, zei Van der Welcke opgewonden:

- Constance, je moet bepaald Brauws van avond gaan hooren: het is prachtig... Je weet, ik kan nooit langer dan een kwartier naar iemand luisteren...

- Ik niet langer dan drie minuten, zei Paul, die er bij was; maar zelf spreek ik gaarne een uur achtereen.

- ...maar naar Brauws. De vent electrizeert je. Hoewel ik dien Vrede idioot vind. Maar dat doet er niet toe: de kerel praat als een baas... Ik dineer met Vreeswijck en wij gaan samen.

Paul vroeg Constance met hem te gaan. Dien avond in Diligentia - de entrée was ten voordeele

der Boeren - was de kleine zaal vol: Constance en Paul vonden met moeite twee plaatsjes.

- Allerlei genres menschen, lette Paul op. Een curieus publiek. Een salade russe van alle Haagsche côterieën. Door Vreeswijck zeker aangepord, zijn hier en daar de erg selecte menschen opgedoemd... Kijk, daar heb je de Van Heuvel Steijns... Daar de Fransche gezant... Daar heb je waarachtig Van Naghel met zijn collega van Financiën... Kijk, en daar heb je Isidore de kapper... Van alles, van alles... Wat is Den Haag van avond verbroederlijkt en verzusterlijkt. Het maakt me week om het hart.

Brauws kwam op: een licht applaus.

- De vent is niet in rok, maar in gekleede jas... Hij doet zeker populair of soliede.

Maar hij moest zwijgen, want Brauws, dadelijk, op het gestoelte, begon te spreken. Hij had niets bij zich, geen stukje papier, en zijn stem was vast, maar heel zacht. Hij begon met een uiteenzetting van den tegenwoordigen politieken toestand, als een immens tafereel, met breede lijnen schetsend voor al die menschen vóór hem. Zijn stem werd klaarder, en zijn oogen zagen als twee groote vonken, door de zaal, rustig en helder. Constance, die zelden iets

over politiek las, luisterde, stelde dadelijk belang, verwonderde zich vaagjes een oogenblik, dat zij zoo leefde van dag op dag, zonder te weten den tijd, waarin zij leefde. Het heden rees voor haar op met enkele zinnen van Brauws. Toen sprak hij over den Vrede, die noodwendig zijn zoû, eenmaal, die zich reeds blijde aankondigde in de meeningen der volkeren, ook al voerden zij inderdaad nog oorlog onder elkaâr. Het was onder zijn woorden, als weken wijde verschieten open, stralende, en zijn eerst zachte stem klonk helder klaar door de zaal, verzekerende de blijde boodschap. Hij sprak zonder pauze, twee uren achter elkaâr, en toen hij ophield, bleef de zaal ademloos een oogenblik, vergat het publiek te juichen: toen echter barstte het los, jubelend, maar Brauws was al gegaan. Men riep hem terug, maar hij kwam niet meer, en het publiek stroomde weg. Constance en Paul waren in het gedrang, toen zij Van Vreeswijck en Van der Welcke achter zich zagen.

- Mevrouw! groette Van Vreeswijck. Hoe vindt u onze vriend?

- Subliem, zei Constance opgewonden.

- De vent spreekt mooi, zei Paul; maar hij is niet geestig. Hij meent alles wat hij zegt... Op den duur boeit dat niet.

Van der Welcke, heftig, sprak hem tegen, al dringende in den stroom van het dichte publiek, en hij verklaarde, dat hij bekeerd was, geloofde aan den Vrede.

Zij waren op straat: een geruisch van menigte gonsde weg in den winternacht.

- Wat zijn onze kalme Hagenaars opgewonden, zei Paul.

- Daar heb je onze man, zei Van Vreeswijck.

- Ja, daar heb je hem! riep Van der Welcke.

En hij schoot vooruit, hield Brauws, die snel liep en niemand zag, staande, en drukte hem de hand, de anderen naderden; Van Vreeswijck, uit beleefdheid, bleef bij Constance, groette met de hand... Van der Welcke was zeer opgewonden.

- Waar ga je naar toe, hoorden zij hem zeggen tot Brauws. Naar de Witte?

- Neen, kerel, naar huis.

- Naar huis? Kàn je naar huis gaan nu? Ga je niet naar de Witte? Kerel, laat me je toch voorstellen aan mijn vrouw, aan mijn schoonbroêr...

Brauws schrikte.

- Neen, Hans, heusch niet... Neen, neen... wie heeft daar nu wat aan...

Constance hoorde, en zij moest glimlachen,

en liep door met Van Vreeswijck en Paul.

- Jawel, jawel, drong Van der Welcke.

Brauws, zeker, begreep, dat Constance gehoord had, want hij zei met een stem vol wanhoop:

- Nu goed dan, Hans...

- Constance! Paul! riep Van der Welcke, trotsch op zijn vriend, en hij haalde hen in.

Hij had Brauws aan de heele wereld willen voorstellen, aan dat heele publiek, dat wegstroomde van Diligentia.

- Mag ik je voorstellen... mijn vriend, Max Brauws... mijn vrouw... mijn zwager, Van Lowe.

Zij boden hem de hand. Voor Constance bleef Brauws staan, verlegen, onhandig. Zij poogde hem een compliment te maken, dat niet al te banaal zoû klinken, en, tactvolle vrouw, slaagde zij. Paul ook zei iets; zij liepen op: Van Vreeswijck grinnikte in stilte om Van der Welcke's opgewondenheid en om de onhandigheid van Brauws.

- En ga je nu heusch naar huis? Ga je niet meê naar de Witte? drong Van der Welcke smeekende aan.

- Beste Hans, wat moet ik nu in de Witte doen?

- Dus je gaat naar huis.

- Ja, ik ga naar huis, maar ik loop gaarne nog een eind meê.

En beleefd willende doen, boog hij vaag naar Constance, maar zeide niets meer.

Het was een heerlijke winteravond, een fijne vorst, een hemel vol tintelsterren.

- Ik vind het heerlijk te loopen, zei Constance. Als ik iets moois heb gehoord, muziek, een comedie, of een rede als van avond, loop ik veel liever, dan dat ik terugratel in een rijtuig.

- Kerel! riep Van der Welke, nog steeds enthouziast. Je hebt me bekeerd! Ik geloof er aan... ik geloof er aan, aan je Vrede!

Brauws, in eens, schaterde.

- Kijk, nu lacht de vent me weêr uit! zei Van der Welcke, beleedigd.

- Nu, zei Brauws. Wil ik je dan morgen, om je te beloonen, afhalen in een automobiel?

Nu lachten zij allen.

- Heb je er dan een? riep Van der Welcke verrukt.

- Ik kan er een huren, zei Brauws. En dan mag jij stoken.

- Kan je er een huren! Kan je er een huren!! riep Van der Welcke, ontzet van verrukking. En mag ik dan stoken?

En den Vrede vergetende, was hij weldra in een drukke opgewondenheid over moto-cars, moto-cycles...

Op de Kerkhoflaan zei Constance:

- Komen de heeren nog binnen?

Van Vreeswijck en Paul zouden gaarne nog een glas wijn komen drinken, maar Brauws zeide:

- Mevrouw, het is al zoo laat...

- Voor ons niet.

- Kom nu, Max, zei Van der Welcke.

Maar hij lachte zacht, met zijn vreemden lach, en zei:

- Maar wie heeft daar nu wat aan, of ik nog binnenkom...

En met een verlegen groet, maakte hij zich weg: zij lachten allen.

- Die Brauws is toch een beetje te bar, zei Van Vreeswijck verontwaardigd.

- En hij vergeet me te zeggen hoe laat hij me morgen komt halen met zijn kachel...

Maar den volgenden morgen, heel vroeg, in den mistigen wintermorgen, daar hotste de ‘kachel’ poeffende en puffende en kanonknallende aan over de Kerkhoflaan, en hield stil voor Van der Welcke's deur, met nerveuze longschokken nazuchtende als om van vermoeienis op adem te komen, en dit vehikel

als van levend en ademend ijzer, in zijn essence-stank, die was de zure lucht van zijn zweet, verzamelde een groepje slagersjongens en sina's-appelen-joden rondom zich heen. Brauws was uitgestapt en daar Constance juist beneden kwam, ontving zij hem:

- Ik ben niet goed prezentabel, mevrouw; in zoo een ‘kachel’, als Hans zegt, ben je dadelijk ontoonbaar.

Hij was verlegen, zag naar buiten, naar de uit zijn ijzeren longen napoeffende automobiel, en lachte zacht om de samenscholing.

- Ik maak een heele opschudding voor uw deur.

- Men is toch al gewend in Den Haag aan ‘kachels’.

- Dat is een teekenend woord van Hans...

Zij lachten beiden. Zij vond zijn lach innemend, en zij vond zijn stem zacht en rustig om naar te luisteren.

- Mevrouw, zei hij in eens, overwinnende zijn schuchterheid. U heeft toch niet kwalijk genomen, dat ik gisteren zoo weinig beminnelijk was?

- Maar u was niet onbeminnelijk.

- Jawel, ik was het heel erg... Maar wat zal ik u zeggen: ik heb verleerd... zoo te praten...

Zij glimlachte.

- Met dames... schertste zij.

- Ja... zoo over niets... weet u... te praten...

- U hoeft u heusch niet te excuzeeren, meneer Brauws. U had gisteren avond al zooveel heerlijks gezegd, dat ik mij best begrijp...

- Ja maar... van morgen heb ik niet gesproken, en...

- Zoû u ook niet weten... iets te zeggen, over niets. Maar ik bid u, doe u dan geen geweld aan... en blijf rustig. Henri komt oogenblikkelijk; hij is heel nerveus, dat hij niet klaar is.

Inderdaad hoorden zij boven Van der Welcke, zenuwachtig, in zijn kamer zich kleeden: hij liep driftig rond, en hij riep:

- Addy... Addy... Zoek eens een das voor me! Vlug dan, jongen...

En Constance, opstaande, wilde gaan.

Brauws hield haar tegen.

- Mevrouw, zeide hij haastig. Hans heeft me ten eten gevraagd.

- En u woû niet...

- Ja maar, ik ben zoo een beer. Wees niet boos, en laat Hans ook niet boos zijn, en laat mij maar eens komen eten.

- U inviteert dus uzelven.

- Ja...

- Heel goed: wij zullen het heel gezellig vinden u aan onze tafel te zien. Wanneer wilt u?

- Wanneer u wilt.

- Morgen.

- Heel graag.

- Wilt u alleen komen, of wil ik Van Vreeswijck er bij vragen.

- Ja, zeker... Van Vreeswijck.

- En verder niemand.

- Neen, niemand... Maar ik schrijf u de wet niet voor.

- Maar waarom niet, in dit geval...

Van der Welcke stormde de trappen af: Addy volgde.

- Dat is aardig van je, Max! En laat eens de kachel zien... Dat is een goeie! En dat is mijn jongen... Addy, eet gauw een boterham, dan stoken wij je naar hok!

Addy lachte; staande at hij zijn boterham rustig.

- Ik heb nog den tijd...

- Des te beter... dan stoken wij je eerst wat om... Vlug, vlug, neem je boterham maar meê.

Hij liep als een dolle door kamer en vestibule, zocht zijn hoed, vond hem niet, holde naar boven, deed Truitje het heele huis door naar zijn handschoenen zoeken; veroorzaakte een waaienden tocht door het heele huis. Eindelijk was hij klaar.

- Als ik maar met je kachel terecht kan... Doek-doek-doek-doek... doek-doek-doek-doek... Dag Constance...

Hij duwde Addy voort, deed hem de "kachel" beklimmen, zette zich.

- Vooruit dan, Brauws!

- Adieu mevrouw, dus tot morgen!

Hij haastte zich naar buiten. Constance zag uit het raam: zij stookten weg, Addy tusschen hen in, die haar toewuifde terwijl Brauws aan Van der Welcke, te vlug, te woest, te dol, het systeem van de ‘kachel’ wees, en hem klaarduidelijk vroeg wat voorzichtig te zijn...

X

Constance had Van Vreeswijck eerst zeer laat kunnen inviteeren, en hij was verhinderd, zoodat Brauws geheel alleen was aan tafel. Maakte Constance anders vrij veel werk van hare kleine dinertjes, zij ontving Brauws in

hunne geheele onveranderde intimiteit, en Addy zat aan tafel.

- En vertel me nu toch eens, wat heb je in dien tijd uitgevoerd, vroeg Van der Welcke.

Brauws poogde te vertellen, maar telkens aarzelde hij, als onder een vreemden dwang. Zijn vader was fabrikant, eigenaar van een groote ijzerfabriek in Overijssel, en beheerde nog met twee oudere broêrs die uitgebreide zaken, de beide broêrs getrouwd met twee zusters, dochters van een fabrikant ook, eigenaar van een katoenspinnerij in de buurt. Maar Max, vreemde jongen al van kind af aan, had van kind af aan al geen sympathie gevoeld voor geheel dat fabrieksleven van patronen en arbeiders, zooals hij het om zich heen zag, en zijn vader, waardeerende zijn meer dan gewone verstand, had hem laten studeeren, hopende, dat hij op die wijze zich een eervollen loop door de maatschappij zoû banen. Max hield van de studie; en studeerde lang, ter wille van de studie. Te Leiden had hij de kennis gemaakt van Van Vreeswijck, Van der Welcke, andere jonge aristocraatjes, die hem gaarne in hun club hadden opgenomen en geduld, omdat hij veel geld kon verteren, en omdat hij heel knap was, en als spelende zijn vrienden hielp voor

hunne examens. Van der Welcke en Van Vreeswijck hadden zijn vriendschap leeren waardeeren, maar toch hem later verloren uit het oog, denkende, dat hij zich toch bij zijne broeders gevoegd had, en met hen de fabriekszaken dreef. En, zooals zij, als jongelui, hun kameraad nauwlijks meer dan oppervlakkig hadden gekend, hadden zij ook, na Leiden, niet geweten, dat Max niet naar Overijssel was gegaan, waar zijn vader hem gaarne had willen uittrouwen, aan de derde dochter van den schoonvader zijner beide andere zonen, - maar naar Amerika, om er te zoeken... Ja, om er wat te zoeken, vroeg Van der Welcke nu, niet begrijpende wat een rijke jongen had willen zoeken in Amerika, zoo hij niet duidelijk voor zich een idee, een plan, een object omlijnd zag...

Brauws nu bekende, dat hij het indertijd nauwlijks had geweten, dàt wat hij was gaan zoeken, in Amerika... Wel bekende hij, dat zijn vader, de ijzerfabrikant, had gehoopt, dat Max in Amerika industrieele betrekkingen zoû hebben aangeknoopt, die aan de fabriek zouden zijn ten bate gekomen... Maar Max had in het geheel geene betrekkingen aangeknoopt... Maar wat heb je dàn gedaan, vroeg Van der Welcke. En Brauws glimlachte met zijn vreemden

zachten glimlach, waar iets van een ironie en een medelijden - met zichzelven, met de wereld, of met beiden - schemerde: glimlach, die soms in zijn helderen schater uitbarstte; hij glimlachte, en zeide eindelijk heel langzaam:

- Maar ik durf je nauwlijks bekennen, mijn waarde Hans, wat ik in Amerika heb gedaan... Meestal spreek ik niet over dien tijd, omdat dat alles zoo gek klinkt, nu ik hier zit bij je aan tafel, met je vrouw, en met je jongen... Misschien, àls ik het zeg, wat ik in Amerika heb gedaan, zal, na een eerste verwondering, mevrouw Van der Welcke huiveren zoo een zonderlingen man aan haar tafel te hebben gevraagd, en mij vermoedelijk al een heel slecht voorbeeld vinden voor Addy... Laten wij dus liever niet meer over mijzelf spreken, en over wat ik gedaan heb in Amerika.

Maar Van der Welcke was nieuwsgierig geworden.

- Neen kerel, zoo kom je er niet van af... Ik kan me niet begrijpen, dat je iets zoû gedaan hebben, dat Addy niet weten mag, en in alle geval behoeft hij je niet tot voorbeeld te kiezen... Maar ik brand van nieuwsgierigheid, en ik wil weten wat je uitgevoerd heb in Amerika. Toch niet overal gelezen over den Vrede...

- Neen, zelfs geen enkele maal...

- Nu wat dan?

- Maar Hans, wie heeft daar nu wat aan, om zoo lang over mij te spreken.

- Wij allen, meneer Brauws, zei Constance. Wij stellen belang in u, zeer zeker. Maar als u liever niet spreken wilt over dien tijd, zullen wij niet indiscreet zijn.

- Jawel, jawel, zei Van der Welcke ongeduldig. Ik ben, voor den drommel, wèl indiscreet. Max, ik moet het weten...

- Nu dan, zei Max Brauws, heel eenvoudig en schuchter, en als maakte hij verontschuldigingen; op gevaar af, dat je vrouw mij nooit meer vraagt aan haar tafel...: ik ben er sjouwer geweest.

Zij zagen hem allen drie aan, en begrepen niet.

- Sjouwer? vroeg Van der Welcke.

- Sjouwer? vroeg Constance.

- Ja, mevrouw... eenvoudig sjouwer en dokwerker.

- Dokwerker? vroeg Van der Welcke angstig, meenende om de rustige stem van Max Brauws, dat hij plotseling krankzinnig was geworden.

- Ja, Hans, dokwerker. En later heb ik

als stoker gewerkt op een ijzerfabriek, zooals die van mijn vader.

- Als stoker? vroeg Constance.

- Ja mevrouw, als stoker op een fabriek... En toen later als machinist op een locomotief... En toen... maar dat was heel zwaar werk, ben ik korten tijd mijnwerker geweest... maar toen ben ik ziek geworden.

- Mijnwerker? zei Van der Welcke vaag, van verwondering geslagen. En ten laatste, zich losmakende van die verwondering, barstte hij los:

- Zeg, Max, als je nu ernstig spreken wil, doe het dan, maar verkoop geen zotteklap of hoû me niet met open oogen voor den gek. Ik begrijp er niets van, van wat je me vertelt, of ik moet veronderstellen, dat je vader boos op je is geweest, je geen geld heeft gegeven, en dat je voor je brood hebt moeten werken, misschien. Maar dat je sjouwer geweest zoû zijn...

- En dokwerker, zei Constance.

- En machinist... en mijnwerker... dat... dat kan ik niet gelooven, tenzij dat je vader...

- Beste Hans, mijn vader zond mij, wat hij mij als student gaf, driehonderd gulden in de maand.

- En?

- En dat geld gebruikte ik... voor andere dingen... maar ik leefde van mijn loon, als een arbeider, die ik toen ook was. Zie je, dat begrijp je nu niet, en zooals ik vreesde, vindt je vrouw het huiveringwekkend, aan tafel te zitten met een gewezen sjouwer, dokwerker en stoker.

- En mijnwerker, zei Van der Welcke, en hij sloot zijn oogen, als had hij een slag op zijn schedel ontvangen.

- Maar mevrouw, zei Brauws zacht lachend; mijn handen zijn, ook al zijn ze niet fijn, weêr toonbaar geworden, zooals u ziet.

En hij toonde zijne handen, groote, stevige handen, vermoedelijk zoo ontwikkeld door handenarbeid, maar sedert weer onteêld en verzacht.

- Maar kan u mij verklaren, vroeg Constance met een lachje; waarom u in die verschillende betrekkingen heeft gearbeid beneden uw stand...

- Laat ons zeggen, mevrouw... om origineel te zijn, zei Brauws bijna koel; en spreek niet meer over mij. Vertel mij liever van Addy. Hans vertelde mij verleden, dat zijn illuzie was in de diplomatie te gaan...

Maar een zekere dwang scheen onwillekeurig het gesprek te doen hokken, alsof gastheer en gastvrouw hun gast in het geheel niet begrepen - alsof waarlijk iemand van een andere klasse bij toeval verzeild was geraakt aan hun huislijke tafel, in de intimiteit van geboren aristocratie, en Constance, dit merkende, wilde niet alleen dien dwang vermijden, maar een dieper gevoel van onoverwinlijke sympathie deed haar bijna onbewust al tevens betreuren, wat er voor misverstand en mishagen zoû kunnen rijzen tusschen dien vreemden man, Henri, haarzelve... Dat diepere gevoel was zoo zwevend en onbewust, dat zij het op dit oogenblik niet anders in zich zag, dan als haar verlangen van gastvrouw, om het haren gast dit oogenblik van samenzijn zoo aangenaam mogelijk te maken, en zij hoorde niet den dieperen klank van haar stem, toen zij zeide met die openheid en oprechtheid, die soms hare bekoring kon zijn van exquize vrouw:

- Meneer Brauws, het zoû me heel erg spijten als u niet wilde doorspreken over uzelf. U is een oude intieme vriend van Henri, en nu u elkaâr terug gevonden heeft, zoû het jammer zijn als u niet wilde vertellen van de jaren, die u beiden hebben gescheiden.

Maar ik spreek niet alleen voor mijn man, die wel voor zichzelf zal spreken, - ik spreek vooral voor mij. Toen ik u verleden heb hooren spreken over den Vrede - over iets, waar ik eigenlijk nooit over had nagedacht, al had ik het woord wel zoo nu en dan vaag om mij heen gehoord - toen hebben uw woorden waarlijk iets... als een nieuw belang voor mij opgeroepen - en ik heb met aandacht en sympathie geluisterd... en daarna wel eens over dat woord nagedacht. En nu u ons vertelt, dat u in Amerika gewoon arbeider is geweest, interesseert het mij bizonder hoe u gekomen is tot een leven, dat zoo geheel verschilt van dat van de mannen van mijn kring, en als het nu niet indiscreet is... zoû ik willen vragen, als een gunst: spreek mij over uzelf, en leg mij uit, wat tot nog toe een heel curieus raadsel voor mij is...

Het eenvoudige, huislijke maal was gedaan, en zij gingen in den salon.

- Mag ik blijven, mama? vroeg Addy, die als er een vreemde was, nooit meê ging naar den salon.

Zij lachte, en Van der Welcke zei:

- Je ziet, mijn jongen is ook al geïntrigeerd.

- Onze aanstaande diplomaat! lachte Brauws

met zijn zachten schater. Wel mevrouw... mag hij blijven... of niet?

- Zeer zeker mag hij blijven!

- Is u niet bang, dat de ideeën van... een arbeider hem zullen bederven?

- O, mijn jongen I S niet te bederven! zeide zij, het hoofd hoog, met moederlijken trots en om Addy's schouder haar arm slaande...

- En door dat te zeggen, maakt u hem ook niet ijdel?

- Mijn jongen I S niet ijdel te maken, ging zij een beetje blageerend, trotsmoederlijk voort.

- Dus hij mag blijven? vroeg Brauws.

- Hij mag blijven...

- Nu, dàn zal ik van mij nog maar vertellen.

- Dan alleen?

- U geeft me een bewijs van vertrouwen, en ik zoû bijna zeggen van sympathie.

Van der Welcke pakte zijn vriend bij de schouders.

- Beste Max, je beweert, dat je niet met ‘dames’ kan praten, maar je staat als een eerste hofmaker, complimentjes te zeggen tegen mijn vrouw. Dat is nu allemaal overbodig, hoor; hier heb je een kop koffie, ga nu eens rustig zitten in een gemakkelijken stoel, meneer de mijnwerker, en vertel nu eens aan je dollen Hans...

hoe jij nog doller bent geworden in Amerika dan hij.

Maar klaarblijkelijk zocht Brauws nog altijd naar uitvluchten als was het hem onmogelijk aan deze menschen, die hem toch zoo vriendschappelijk ontvingen, zijn vroeger leven te verklaren, en eindelijk wist hij nog ten halve zich te onttrekken aan den drang van hunne nieuwsgierigheid, door te zeggen:

- Maar ik kan u dat onmogelijk in een geregeld verhaal vertellen... misschien langzamerhand, als ik u wat langer ken, mevrouw, zoû ik kunnen spreken over dien tijd, zóó dat ze eenigszins begrijpelijk voor u werd.

Constance was teleurgesteld, maar zij zeide glimlachend:

- Dan zal ik geduld moeten oefenen.

- Maar ik oefen geen geduld, zei Van der Welcke. Max, begin nu te vertellen: toen je van Leiden wegging, gepromoveerd in de rechten, een jaar voor mij - maar jij was al veel ouder, een oudere student, die studeerde - zeldzaam verschijnsel!... wat ben je toen gaan doen.

- Toen ben ik eerst terug gegaan naar mijn vader en mijn broêrs - en naar onze fabriek. En daar kreeg ik zoo een tegenzin in wat mijn

vader, mijn broêrs en ik waren, dat ik besloot een geheel ander leven te gaan leiden. Ik zag dat, hoe betrekkelijk goed mijn vader en mijn broêrs voor hun arbeiders waren, die arbeiders slaven bleven, en wij...

Hij streek zich met de hand over het voorhoofd.

- Maar hoe en waarom daarover te spreken beste Hans, onderbrak hij zich zacht. Je zoû mij niet begrijpen, en u, mevrouw, ook niet...

- Waarom zouden wij u niet begrijpen? vroeg Constance.

In zijn stem kwam een ruwe klank, die haar nu bijna verschrikte.

- Omdat u beiden, u en Hans, kapitalisten zijt, en nog wel getitelde kapitalisten, en dat ik... Maar ik zoû ruw worden tegen mijn gastheer en gastvrouw.

- Kapitalisten zonder kapitaal, lachte Van der Welcke.

Brauws haalde zijn schouders op.

- Die bestaan er meer, dan je denkt, zeide hij.

- Dus eigenlijk bevindt u zich tusschen vijanden, zei Constance, met een conversatie-stem.

- Neen, zei Van der Welcke; want hij is nu weêr overgeloopen, tot de kapitalisten, zelfs de getitelde.

- Niet heelemaal, zei Brauws zacht; hoewel ik zwak ben geweest.

- Ik dring niet meer aan, meneer Brauws, zei Constance, maar hare stem wel drong hem om te vertellen.

- Beschouw u niet als mijn vijanden, mevrouw, zei Brauws ernstig; het liefste wil ik niets dan vriendschap op onze wereld. Maar u vroeg mij van Amerika: welnu, toen ik een korten tijd gewoond had met mijn vader en mijn broêrs in ons groote huis bij de fabriek... kòn ik niet meer, en ben gegaan, om mijn leven zoo te leven... alsof ik geboren was tusschen arbeiders... Om hen geheèl te begrijpen, begrijpt u...? Neen, u begrijpt mij niet, en wat zal ik u nu meer vertellen...

- Max, je bent vermoeiend... En je bent een gekke vent.

- Het spijt me, Hans, ik kàn niet over mezelf spreken; je ziet, dat ik het twee-, driemaal probeer.

- Dan zullen wij u niet langer plagen, zei Constance.

En het was of ieder oogenblik een grootere dwang kwam tusschen hunne woorden. Addy, teleurgesteld, was gegaan, stilletjes. Na een pooze nam Brauws afscheid, onhandig en bijna

ruw. Toen zij alleen waren, zagen Constance en Van der Welcke elkaâr een oogenblik aan. Van der Welcke schudde zijn hoofd.

- De vent is gek, zeide hij. Altijd geweest, maar na in Amerika proletariër te zijn geworden, is hij stapelgek. Hij was gisteren zoo leuk om met die kachel te komen. Hij is hartelijk, hij heeft iets vriendschappelijks. Maar hij is gek. Dan dineert Vreeswijck hier toch vrij wat gezelliger. We zullen hèm maar niet meer vragen... vindt je wel, Constance. De vent is heusch gek, en daarbij, hij kan niet praten, en hij is eigenlijk onbeschoft en lomp, met zijn getitelde kapitalisten. En ik maak je eigenlijk mijn excuzes, dat ik die raren snaak aan je tafel heb gebracht.

- Hij is anders dan anderen, zeide zij; maar ik geloof, dat hij, hoe hij ook van je verschilt, sympathiek voor je voelt.

Hij werd ongeduldig.

- Jullie vrouwen zijn toch onmogelijk! viel hij uit. Als ik nu ooit had kunnen dènken, dat jij nog een verontschuldigend woord voor Brauws had kunnen vinden!! Ik was integendeel al bang, dat je me met verwijtingen zoû overstelpen, en me onder het oog zoû brengen, dat, als we dan niemand zagen, je ook geen

socialistischen vriend van me ontvangen woû... Maar jullie zijn nooit te begrijpen!

Hij was ontevreden, uit zijn humeur, om Brauws, om dat gesprek met horten en stooten, en zijn toon hitste als het ware Constance tot een scène. Zij sloeg kalm hare oogen naar hem op en zij zeide, zoo eenvoudig zacht en rustig, dat hare stem hem niet als de hare tegenover hem toeklonk:

- Henri, die Brauws is een man, en daarbij een bizondere man: dat is dus genoeg om een vrouw een oogenblik te boeien.

- Nou, vraag hem dan voor mijn part iederen dag.

- Ik heb hem niet gevraagd.

- Neen, I K natuurlijk!

- Laat ons niet kibbelen, Henri. Je vriend Brauws heeft zichzelven gevraagd. Maar als je hem liever niet meer hier ziet... dan zullen wij hem niet meer aanmoedigen, en dan blijft hij van zelf immers weg...

Hare zachte woorden, die hij niet begreep, ontstemden hem zeer, en, uit zijn humeur, ging hij naar boven, ontkleedde hij zich driftig en wierp zich op bed.

- En hij zoû waarachtig nog Addy in de war maken ook, met die rare ideeën, mopperde hij, en gooide zich op een oor.

XI

Het was eenige dagen daarna, toen op een middag, laat, Brauws aanbelde. Constance zag hem door het hoekraam van den salon, waar zij zat, aankomen, en toen zij de bel hoorde overgaan, voelde zij al een schok van angst. Zij was bang, zij wist niet waarom, en angstig luisterde zij naar zijn zware stem in de gang.

- Is meneer thuis?
- Neen meneer...
- Is mevrouw misschien thuis?
- Ja meneer, mevrouw is thuis. Ik zal even vragen...

Truitje kwam binnen.

- Meneer Brauws...
- Laat meneer binnen...

Zij voelde haar hart nog kloppen van dien vreemden, onbegrijpelijken schok van angst. En het was, meende zij, om alleen te zijn met dien vreemden man, die een werkman was geweest in Amerika, en die zoo ruw, soms, in eens, iets zeggen kon.

Zij begroetten elkaâr.

- Henri is uit, zeide zij. Maar gaat u zitten. Ik heb in den courant gezien, u spreekt morgen te Arnhem.

- Ja mevrouw, maar het is niet om over mijn conferenties te praten, dat ik kom. Ik kom u heel nederig mijn excuzes maken.

- Waarom?

- Mevrouw, ik ben een beer. Ik weet niet te spreken. Vergeef me... wat ik verleden gezegd heb.

- Maar wat heeft u gezegd...

- Juist niets... op uw vriendelijken aandrang... dan lompheden...

- Ik hecht niet aan titels, zeide zij snel.

Zij zeide dat zoo in eens, spontaanweg, dat het haarzelve verbaasde, en zij zich eene seconde afvroeg: waarom zeg ik dat... en is het waar, nu... of is het niet waar... En zij wist het zelve niet.

- U misschien niet... maar Hans wel... Maar vooral ben ik lomp geweest, omdat ik niet op uw vriendelijk, vriendschappelijk verzoek ben ingegaan, en over mijn leven gesproken heb.

- Maar u zoû dat immers doen, als we elkaâr beter kenden.

- Men kent elkaâr nooit goed, zeide hij. Maar toch...

- Wat?

- Ik weet het niet... Màg ik u zoo nu

en dan van mij vertellen? Misschien, dat het u niet zóó interesseert als u het laat voorkomen, uit beleefdheid... maar als ik het gedaan heb... zal ik mij verlucht voelen... Mijn God, wat zijn woorden moeilijk!

- En u spreekt uren lang...

- Dat is iets anders... Dan spreekt een ander... in mij. Als ikzelf spreek in het dagelijksche leven... zijn woorden mij moeilijk.

- Doe u dan geen geweld aan, en vertel mij... langzamerhand.

- Zeg mij: wat dacht Addy?

- Hij was teleurgesteld, maar hij heeft niet veel gezegd.

- Hij is een ernstig kind? Zeg mij, hoe hij is...

Zij gevoelde geen angst meer, en sprak over Addy. Hij lachte, zacht vriendelijk, om haar telkens uitstralenden trots.

- Ik was ook een ernstig kind, zeide hij.

En zij begreep, dat hij zich geweld aandeed, om over zichzelven te praten.

- Ik was een vreemd kind. Achter ons huis was een dennebosch met heuvels, en daar achter een kleine rivier... Dagen lang zwierf ik in die bosschen, over de heuvels en was ik bij die rivier... Zij misten mij dan thuis, en

zochten mij, en vonden mij... Maar langzamerhand waren zij niet meer bang, omdat zij begrepen, dat ik speelde... Ik speelde in mijzelve... een eenzaam, ernstig kind... Ik speelde woudlooper en roover, en mijn spel was toch heel ernstig... Niet als van een kind... Ik word nog ontroerd... als ik aan dien vreemden kindertijd denk... Ik speelde daar in die bosschen... en aan die rivier - in Holland... maar soms verbeeldde ik mij, dat ik roover en woudlooper speelde in Amerika, in tropische landen... En voor mijn kinderverbeelding veranderde de Hollandsche natuur... werd het de bruischende rivier met groote blokken steenen, waarvan het water schuimende neêrviel, en met heel dicht tropisch gebladerte, zooals ik gezien had op platen, en er bloeiden aan de reusachtige boomen, groote bloemen, witte en roode... Dan veranderde mijn fantazie, en ik was geen roover meer, en geen woudlooper... maar ik werd een Oostersche prins... Ik weet niet waarom in mij - een geheel Hollandsch kind - zoo vreemd het Oosten, iets van de tropen, daar op die denneheuvels, en bij dat kleine riviertje begon op te droomen... Sedert was het altijd zoo: het tropische landschap, de kokoswaaiers, de breede

banaanblâren, en de groote bloemen, de witte en de roode... en dan dacht ik dikwijls: nu wil ik haar zoeken... Wie ik zoeken wilde, wist ik niet, maar dan liep ik de heuvels af, en zwierf langs het riviertje en zocht en zocht... en mijn zoeken naar 'haar' werd fantastisch: ik zocht, Oostersche prins, naar een fee, naar een prinses... ik weet nu niet meer... Het scheen mij... of zij daar verder uit voor mij liep, heel blank en teêrtjes... een kindje, als ik een kind; een meisje, als ik een jongen, in het wit en met de bloemen versierd, de witte, de roode... En mijn zoeken naar de prinses, naar de fee, naar het blanke en teêre meisje werd zoo intens, dat ik soms haar dacht gevonden te hebben... dat ik haar vond in mijn verbeelding... en dan sprak ik met haar... als in een droom... Tot dat... tot dat ik wakker werd uit mijn wakenden droom, en bedacht, dat ik uren lang gedwaald had van huis, dat mijn moeder ongerust zoû zijn, dat ik er uitzag ontoonbaar als een vieze straatjongen... dat ik niets had gedaan dan gedroomd, dat er geen witte of roode bloemen om mij heen waren... en dan huilde ik, jongen van dertien jaren al, hartstochtelijk of ik gek zoû worden... En dat alles heb ik nooit aan iemand

verteld, maar ik vertel het u... om u te vragen: zoo is Addy niet, niet waar? en wat verschillen kinderen toch op dien leeftijd.

Zij zat bleek op haar stoel en kon niet praten.

- Mijn ouders wisten niet, dat ik zoo was, en ik vertelde van mijn vreemde fantazieën niets, aan niemand... Ik ging onderwijl naar school, en was er een schooljongen als ieder ander. Ik was wreed tegen dieren, gemeen met andere jongens, onderwijl, en alleen in die vrije uren... dwaalde ik en droomde ik... en als ik nu zie uw jongen - die is als een kleine man - denk ik soms: hoe is het mogelijk, dat hij zóó is, en ik zóó was,... op dien zelfden leeftijd...

Zij poogde te glimlachen.

- Nu ziet u, zeide hij; L A N G Z A M E R H A N D zal ik u misschien wat van mijn leven kunnen vertellen, als u dat ten minste interesseert...

Het scheen of zijn eerste bekentenis hem inderdaad een meerdere gemakkelijkheid had gegeven, want als van zelf vertelde hij nu: hoe hij, een paar jaar ouder, die fantazieën van zich had afgeschud als kinderspel, zich ernstig aan allerlei studie had gewijd tot hij op de Akademie gekomen was, waar hij niet alleen in de rechten studeerde, maar er onder door eigenlijk alle andere faculteiten bij nam, terwijl hij zich tevens door alle wetenschap voelde aangetrokken.

- Ik leerde gemakkelijk, en ik las vlug, ik onthield alles, en het was in mij als een koorts om alles te weten op de wereld, om alles te kennen, wat er geweten en geleerd kan worden. Dat ik daarna reisde, spreekt bijna van zelve. En toen...

Het was op dit oogenblik, dat Van der Welcke binnenkwam. Hij was eerst verwonderd, bijna geërgerd Brauws te zien, maar zijn warme vriendschap kwam boven.

- Zoo, anarchist! groette hij; ben je daar?

Maar het was al heel laat; Addy kwam binnen; het was zoo etenstijd.

Brauws nam afscheid, en beloofde Van der Welcke weêr eens te komen halen met een ‘kachel’, en dat maakte bij Van der Welcke alles goed.

XII

Het was een huilende winterregen buiten, en na den eten was Addy gaan werken, en had Van der Welcke zich met een boek bij

hem gezet, ‘omdat het tochtte in zijn eigen kamer’. Constance zat alleen. En de eenzaamheid op dit oogenblik was haar lief, hare handen hadden al een boek, een handwerk gegrepen, maar het een na het ander weêr laten glippen. En in het stille licht der kantomkapte lampen leunde zij achterover in haar stoel, en luisterde naar den droefgeestig razenden storm buiten, die als een monsterbeest voorbij het huis scheen te jagen. Zij was in een stemming van vage ontroering, in een mengeling van schrik en van loomheid, en, terwijl zij zich nu eenzaam overgaf aan die ontroering, als met een geheel nieuwen wellust te peinzen over zichzelve, dacht zij:

- Bestaan die dingen werkelijk?

Zij vond geen antwoord op haar vraag; alleen buiten raasde de storm, hoorbaar zwiepende, en de boomen krakende, en in zijne lugubre stemmen klonk niet de mystieke stem, die alleen haar het antwoord had geven kunnen.

- Bestaan die dingen werkelijk? vroeg zij nog eens zich af.

En zij voelde in hare vage ontroering den schrik... een angst stijgen... eene wordende ontzetting... Als de storm nu opraasde plot-

seling... schrikte zij, met een schok. Zooals zij geschrikt was toen de bel in Brauws' hand was overgegaan...

Met elken schrilleren huilschreeuw van den razenden storm schrikte zij, en na die schokken van schrik, bleef zoo ontroerd en ontvankelijk voor een vreemde loomheid zij achter, dat zij zich niet begreep...

- Bestaan die dingen dan werkelijk? vroeg zij zich af ten derde male, en de vraag scheen als een motief te klinken telkens door hare ziel. Zij had nooit kunnen denken, vermoeden of zich verbeelden, dat die dingen werkelijk bestonden... Zij herinnerde niet ze ooit te hebben gelezen, of ooit met iemand te hebben gesproken daarover... Hare natuur was nooit geweest om te hechten aan de vreemde samengebeurlijkheden van het leven... omdat ze nooit in haar leven geharmonieerd hadden met die van andere levens... ten minste, zij wist er niet van... zij herinnerde zich er niet over... Een oogenblik, snel, ging het door haar heen, dat zij als een blinde geloopen was, heel haar leven, door een stikdonkeren nacht... en of vandaag plotseling een licht voor haar had uitgeschenen, en een rosse gloed geschemerd had, door haar geslotene oogleden.

- Neen... dacht zij. Ik ben altijd... in die dingen... een eenvoudige vrouw geweest... en ik heb nooit over die dingen gedacht. Hoorde ik er wel eens van, terloops... ze trokken me nooit aan... Waarom dan nu op eens, treffen ze me zoo, en voel ik mij zoo vreemd...

De wind schreeuwklaagde plotseling luid als een gemartelde ziel, monsterachtig, en zij schrikte, maar zij dwong zich hare gedachten te blijven vasthouden.

- Hij kan het niet weten, dacht zij. Wat kan hij weten... opdat hij opzettelijk gesproken zoû hebben... over die jaren van kinderlijkheid... Neen, hij kan het niet weten, en ik voelde... dat hij het niet wist... dat hij enkel sprak... om zich te vergelijken met Addy... tegenover Addy's moeder... in een bui van vertrouwelijkheid. Hij is een man van impulsies, geloof ik... Neen, er was niets achter zijn woorden... en hij weet niets... niets van mijn eigen jaren als kind... Wij zijn bijna even oud... hij scheelt vier jaren met Henri... Toen hij een kind was, was ik een kind... Toen hij droomde... droomde ik... Bestaan die dingen dan werkelijk... of is er misschien in me... een onwillekeurige poëzie, om zulke dingen te bedenken... Stil, stil... nu wordt

het belachelijk... Wat kinderen lief doen... kunnen een jonge man en een jong meisje... misschien... later... bedenken... in een oogenblik van weekheid... maar... op mijn leeftijd... wordt dat alles... wordt dat alles belachelijk... En het I S er natuurlijk ook niet... er is niets dan een toevallige overeenstemming... Daar wil ik nu niet meer aan denken... En toch... zooals nu... heb ik nog nooit me gevoeld... O, dat gevoel... of ik altijd gedwaald heb... blind met toe-ë oogen in een donkeren nacht... Heb ik niet soms, heel vaag, dat wel eens... meer gevoeld... Of er niets was... geweest voor mij... Of ik niet had geleefd... Of ik lèven wilde... eéns... eénmaal... in mijn leven... Maar dat kan zoo niet worden en zoo niet zijn... Neen, zulke dingen... bestaan niet... Ze zijn onze eigen verbeelding... als we heel onvoldaan zijn... of... door wat ook... wat weeker gestemd... ontvankelijker voor vreemde en noòit... nooit gedachte dingen van vreemdheid... Waarom heb ik niet oogenblikkelijk hem... lachende... gezegd... dat als kind, als meisje... ik, ikzelve... Neen, neen... ik K O N het niet zeggen, en het is beter... dat ik het niet heb gezegd... Nu word ik bang... voor de belachelijkheid in

mijzelve... Wat een jonge man... en een jong meisje... kunnen bedenken en bepraten... in een oogenblik van weekheid... wordt de belachelijkheid op mijn leeftijd... Er zijn de jaren, de vele jaren... en als die er zijn, zoû het zijn de belachelijkheid... te doelen op... dingen van poëzie... die alleen heel jong kunnen worden gezegd... Ik zal ze niet zeggen... en ik zal hem dat nooit zeggen... Zoû dat niet zijn... de belachelijkheid...? Maar wel... toch wèl... schijnt het mij... dat nà die jaren... toen ik, als Gerrit zeide, een lief kindje was... dat speelde in de rivier te Buitenzorg... verhaaltjes van feeën... en poetries... getooid met bloemen... roode en witte... dat ik nà die jaren... iets van mijzelve... verloren heb... iets van poëzie... dat tòen I N mij was... iets van lèven... dat tòen I N mij was... en alsof ik... sedert - N O O I T meer geleefd heb... nooit meer... een enkel oogenblik... alsof allerlei dingen van ijdelheid... en van de wereld mij hebben verblind... O, wat zijn dat nu voor gedachten, en wat willen ze toch van mij... Ik wil ze zoo niet denken... en toch... toch na die jaren van het sprookje... was het uit... was het uit... Wat herinner ik me van de jaren

daarna... Bals, de wereld, een ijdele schijn... Uit, toen was het uit... Mijn ziel bedoelt toch niet... nu nog te willen... herleven... Neen, neen, dat mag ze niet: de jaren liggen er overal ommeheen - de stille doode jaren... van ijdelheid,... van vergissing... van verlangen... van doòd zijn in het leven... En nu zoû het - àls ze het zoo wilde, mijn ziel - te laat zijn... voor alles... en ze wil het ook niet... Het is alleen maar om die samengebeurlijkheden... het is alleen maar omdat hij zoo sprak... en omdat zijn stem innemend is... en omdat ik nu alleen zit... en omdat zoo verschrikkelijk... die razende storm waait... alsof hij de ramen wil openen, en binnen wil komen... Neen, stil, stil... ik wil zoo niet meer denken... nooit meer... en bestaan die dingen dan ook werkelijk... dan bestaan ze alleen, voor wie jong is... en voor wie het leven ziet jong in illuzie... en niet meer voor mij... niet meer voor mij... O, ik had hem niet kunnen vertellen... van mij, als kind, want het zoû mij geschenen hebben... alsof ik mij... door te vertellen daarvan... gedragen zoû hebben, als... als een vrouw... die zich aanbood... Stil nu, stil nu... àl die dingen zijn de belachelijkheid... voor mij nu... en ik wil ze

nu niet meer denken,... Maar hoe eenzaam ook zit ik hier... en hoe huilt de wind... hoe huilt de wind... De lampen beven... en het is alsof handen aan de luiken klapperen... alsof zij ze met geweld willen openen! O, ik woû, dat die lampen niet beefden zoo... en het schijnt mij... toe... alsof de vensters zullen openspringen en de gordijnen opwaaien zullen... Ik ben bang... Hoor de boomen kraken... en de takken neêrvallen... Hoor mijn God,... hoor! Ik ben bang... ik ben bang... Is dit dan... de eerste avond... dat ik iets van mijzelve zie, alsof ik... plotseling... achterom zie... op een donker pad... dat achter mij ligt... een donker pad, waarover alle schijnsels... van ijdele dingen verbleekt zijn, en is het niet... alsof ik aan het heele einde van dien weg... zie... als in een vizioen... zon... boomen met groote blâren, roode en witte bloesems... en een klein tenger kind... in het wit... met bloemen in het haar... op een rotsblok... in een rivier... en geheimzinnig wenkende haar broêrs, die niet begrijpen...! O, mijn God... bestaàn... bestààn die dingen dan werkelijk... of... of is het alleen... omdat ik het nog nooit... N O G N O O I T zoo heb hooren waaien...

Snel flitsten de mijmeringen, de twijfelingen, de gedachten door haar heen en omdat zij nog nooit zoo snel zich had hooren mijmeren, twijfelen en denken, werd zij angstiger nog in hare eenzaamheid, terwijl buiten razender de storm huilde. En zóó beefden - door een tocht als van passie - de stille lampen in hare kamer... dat zij plotseling stortte naar de deur en wankelde... Zij ging de trap op naar boven... en het was of de storm de kleine villa uit elkaâr zoû slaan met éen slag van zijn woedende vlerk... Daar was de kamer van Addy,... en haar hand was aan de deurknop... zij opende.

- Addy...

Zij zag haar kind, werken aan zijn tafel... en Van der Welcke in den leunstoel rookte. Zij schrikte, omdat hij daar was, en zij zag doodsbleek met puilende, bevende oogen.

- Mama...
- Kind, ik ben bang... hoor dien storm...
- Ja, wat een weêr! zei Van der Welcke in den nevel van zijn cigarette.
- Mama... is u bang...
- Ja... mijn kind... mijn kind... ik ben bang... Ik ben bang...
- En moet je jongen je dan beschermen... beschermen... voor den wind?

- Ja... mijn kind... bescherm mij! zei ze, bleekjes lachende; want heusch... heusch, ik ben bang... Beneden heb ik alleen gezeten... en het woei zoo... het woei zóó, de lampen woeien... de luiken klepperden... en ik ben nu zoo bang...

Het kind trok haar op zijn knieën, en omhelsde haar heel vast...

- Malle moesje, ben je heusch bang...

Zij maakte zich heel klein in zijn nauwe armen, tusschen zijn knieën, drukte zich tegen hem aan, en herhaalde als in een droom...

- Ja... ik ben zoo bang... ik ben zoo bang...

En zonder haar man meer te zien, daar, blauwig verneveld in de rook van zijn cigarette, kroop zij als weg aan het hart van haar kind, en herhaalde, fluisterend, bleek, met een bleeken glimlach, en hare oogen vol bevende verwondering:

- Ik ben bang... Addy... bescherm mij...

XIII

- Ik ben gek! dacht hij, terwijl hij, na zijn middagmaal, vlug genomen in een restaurant in de stad, door den van storm nu opgierenden

winternacht langs den Hoogen Weg liep naar Scheveningen.

Tragiesch zwiepten de bladlooze takkeboomen heen en weêr, als veegden zij de jagende wolken en in de scheurende schemerduisternis knipten hier en daar de lantarens als met oogen van helle spoken...

- Ik ben gek! Waarom heb ik haar dat alles verteld, ik, ik! die met dàmes nooit praten kan!

Hij liep tegen den wind in, boos op zichzelven en boos op den wind, als die hem tegenhield met verhinderende, openbreidende armen. De wind floot heel hoog in de lucht langs de opperste bladlooze twijgen en als door driftige vingers braken de twijgen en strooiden ze rondom hem neêr, en soms vlak voor zijn voeten viel, zwart, een zwaardere tak. - Hij liep voort, - zijn beenen sterker dan den wind, die hem tegenhield, die hem trok aan zijn flapperende jas - de handen in de zakken, den kraag op, diep de hoed in zijn oogen, en hij liep en liep zonder doel, alleen met een dorstig verlangen naar zee: zee, lucht en wind, om alles weg te waaien en te wasschen uit zijn brein, dat zoó zoû ziek worden van droomen... Was hij dan nog zoo een droomer

steeds, ook al weêrsprak zijn geheel verder leven dien droom... Wat had hij plotseling tot die vrouw te gaan, dien middag haar zijn excuzes te maken, dat hij niet praten kon - en dan plotseling te praten... te praten als een jongen... haar dingen - vaagheden zijner jeugd - te vertellen, die hij nooit, aan wie ook, gezegd had, omdat ze niet waren dingen te zeggen, omdat ze, gezegd, niet meer waren... Wat stelde zij belang in zijn kinderspel en in zijn kindergedroom! Vermoedelijk had hij haar verveeld, misschien had zij om hem moeten lachen, met haar sceptiesch lachje van wereldvrouw, om zijn waarlijk te dwaze naïveteit - de naïveteit van een man - die gedacht, gewerkt en geleefd had, en die toch altijd een kind was gebleven - in sommige hoekjes van zijn ziel... Zoó schaamde hij zich over de herinnering aan àl wat hij haar had durven zeggen, zóó schaamde hij zich de onweêrstaanbare impulsie, die hem tot haar had doen spreken, te lang, over kinderjaren en kinderverbeeldingen, dat hij nu - als om zich weêr te herwinnen na die vreemde omtoovering in haar gezelschap - vocht met den wind, om zich sterk en een man te voelen... Huilende hing de wind aan zijn lichaam, sleepte zich

meê aan zijn beenen, sloeg hem verblindende in het gezicht, maar hij liep voort: zijn sterke beenen liepen voort, met een brusken, regelmatigen stap, telkens krachtiger dan den wind, dien hij vertrapte en duwde van zijn pad weg...

- Ik weet niet wat het was, dacht hij; maar toen ik eenmaal alleen bij haar zat... moèst ik... moest ik het zeggen... Hoe kan ik met zooveel vaagheid in mij I E T S zijn van praktisch nut voor de wereld! Vrouwen...? Hebben vrouwen in mijn leven ooit iets anders meêgeweefd, dan de meest banale draden... Heb ik ooit aan een vrouw woorden gezegd van toevertrouwing en onweêrhoudbare biecht, als ik dezen middag, zwak en omtooverd, heb moèten zeggen...? Waarom aan haar, waarom aan haar? Waarom niet aan anderen, vòor haar, en waarom aan haar het eerste... Moet mijn leven dan altijd blijven een onhandig tasten, van droom naar werkelijkheid en van werkelijkheid weêr naar droom?! Zeg mij, zèg mij dan toch: wat is er geweest voor allereersten aandrang in mij, om niet anders te kunnen dan haar die vreemde dingen te vertellen...! Zijn wij dan zoo onbewust, dat wij maar doen volgens de wetten der geheimste krachten in en over ons... Begrijp ik mijzelf,

dat ik zoo heb gesproken... Dat ik zoo heb moeten spreken?! Het was als een verleiding... het was als een pad, dat helde naar heerlijke valleiën en het was alsof engelen of demonen - weet ik het - me duwden en duwden en fluisterden: ‘Zeg het àlles... en loop-af het pad... Je zal zien hoe mooi het is, je zal zien hoe mooi het wordt!’ Zij, luisterde, stil, onbewegelijk... Wat dacht zij... Denkelijk niets... Zij hoorde niets, zij voelde niets... Als zij nu aan mij denkt, dan denkt zij als aan een gek, minstens als aan een zonderling... Wie is zij? Een vrouw-van-de-wereld geweest... die wereld juist, die ik haat... Wat is er in haar leven omgegaan... Uit ijdelheid heeft zij getrouwd een ouderen man... Toen een moment van passie... tusschen haar en Hans... Wat is er verder in haar geweest, wat is er verder in haar! Niets! De onbeduidende kleinte van allen, die haar gelijk zijn: menschen, die niet denken, die niet leven; menschen, die bestaan als poppen, met poppen-hersenen, en poppenzielen... in een poppenwereld van kleinte! Wat doe ik tusschen hen! O, niet, dat ik groot ben; niet, dat ik meer beduid, maar om iets te kunnen doen - voor de wereld - moet ik leven tusschen mènschen... andere menschen dan zij... of moet ik leven, alleen... in mijzelven... Zoo was het slingeren altijd: doen, droomen, doen, droomen... Maar nooit nog was het geweest die verleiding, dat wegtrekken van mijn ziel naar mollige valleiën van alvergetelheid en die wellust me te laten meêslepen als door ziele-magnetisme, door de vreemde sympathie in een vrouweziel! Is het dan zoo, in werkelijkheid... Is het, louter dan, een schijn van liefde? Liefde... die was er nooit: wist ik wat het was! Is er dan eéne, is er een Enkele? Kàn het, dat wij heel laat nog vinden... O, ik woû, dat de wind ze waaide weg uit mijn hoofd en mijn hart àl die vaagheid... en me sterk en eenvoudig achterliet... om alleen te doen... alleen te doèn... Nu W I L ik er niet meer aan denken...

En hij versnelde zijn stap, hij vocht krachtiger tegen den wind, als met een worstelaar gelijk van kracht, en toen hij eindelijk de zee daar zag, bleek schuimende onder den zwarten wolkennacht en huilende met duizende stemmen, dacht hij:

- Het was alles één oogenblik van dwaasheid... Het was iets, dat niet was... Gesproken heb ik als ik niet had moeten spreken, maar wat ik gezegd heb... was niets... en verwaait

op dit zelfde oogenblik... uit mijn hart... en uit mijn hoofd.

- - - - - - - - - - - - - -

Maar den volgenden dag, wordende wakker uit een kalmen slaap, vroeg hij integendeel zich af:

- Zijn juist de onuitsprekelijke dingen van onszelve... niet van het allerdiepste belang voor ons... en voor wie ze ons deden raden...

XIV

Een paar dagen later kwam Marianne aan.

- Tante, in dagen heb ik u niet gezien... Wat is er...? Is u boos op mij?

- Wel neen, Marianne.

- Jawel, er is iets... U is boos op mij... Zeg mij, dat u niet boos op mij is... In tijden heb ik niet bij u gegeten... U is boos op mij, omdat ik mij verleden zelf gevraagd heb... Zeg mij, dat ik mij vergis... dat u niet boos op mij is. En vraag mij weêr eens... ten eten. Het is erg druk tegenwoordig; soirées, diners, verleden het bal aan het Hof. Het was erg vervelend. We zien u nooit. U komt nooit eens aan. Oom ook niet. Het is alles om dien Brauws.

Constance schrikte: die nerveuze, vreemde schok in haar keel.

- Wat meen je daarmeê...

- Die oude vriend van oom, die over den Vrede spreekt. Ik heb hem gehoord: het was prachtig, prachtig... Ik dweep met zijn rede: ik dweep met den Vrede... Maar hij accapareert zich van oom; de jongens zijn hem tweemaal met oom tegen gekomen in een automobiel. Het is alles om Brauws, dat ik niets van u beiden meer merk... Zeg mij, hij heeft hier zeker gegeten?

- Eens.

- Ik ben jaloersch, tante. Waarom hij, en ik niet meer? Komt meneer Van Vreeswijck ook niet meer? Als u boos op me is... wil ik het weêr goed maken... zal ik me nóoit meer zelf inviteeren. Maar inviteert u me dan weêr.

- Maar, mal kind. ik bèn niet boos.

- Jawel, jawel, u is boos... U is veranderd... U is anders tegen me... Ik voel het... Ik zie het.

- Maar Marianne...

- Niet? Vergis ik me...? Zeg het me, dat u niet boos op me is.

Zij knielde neêr bij Constance, liefkoozend.

- Marianne, wat ben je toch een kind... Ik ben niet boos, daar.
- Zeg het nog eens... dan is u lief.
- Ik... ben... niet... boos. Daar: ben je nu tevreden.
- Ja, nu geloof ik u. En wanneer kom ik eten?
- Dwingeland...
- Ik durf me niet meer zelf vragen.
- Wat vindt je nu voor gezelligs... hier te eten.
- Juist... juist vind ik dat gezellig. Verleden, toen ik me zoo verveelde op het bal aan het Hof, dacht ik... als tante me nu maar gauw vraagt... ben ik weêr getroost.
- Ik geloof niets van al je dwaasheid.
- Jawel.
- Nu, wil je dan eens komen... met Brauws, en met Van Vreeswijck. En dan vraag ik oom Gerrit en tante Adeline er ook eens bij.
- Ja, ja, dat is goed. Wanneer?
- Ik zal je wel schrijven, niet zoo ongeduldig.
- Nu is u lief.

Zij omhelsde Constance.

- U ziet er zoo lief uit, tante, van daag... Zoo mooi. Heusch. Zeg eens, hoe oud is u?
- Ach, mal kind, wat doet dat er toe.

- Ik wil het weten. Wacht, ik kan het uitrekenen. Mama zei, u scheelde acht jaar met haar. Mama is vijftig. U moet twee-en-veertig zijn.

- Al bijna drie-en-veertig. Dat is oud, niet waar?

- Oud? Ik weet niet. Voor sommige vrouwen. U niet. U is jong. En wat ziet oom er jong uit, hé? Addy, die is deftiger dan oom. U ziet er niet uit als twee-en-veertig. U ziet er tien jaar jonger uit. Tante, wat vreemd gaan toch onze jaren voorbij... Ik... ik voel me oud. Het eene jaar volgt het andere, en dat maakt me weemoedig... Tante, zeg me, waarom hoû ik zooveel van u?... Soms... soms zoû ik hier kunnen huilen...

- Maak ik je zoo melancholiek?

- Neen, dat niet... Maar bij u, waarom weet ik niet, denk ik altijd na... Zelfs al babbel ik... Ik voel me in uw huis... gelukkig, tante. Kijk, daar komen mijn tranen al... naar u... u schreit zelf een beetje. Jawel, jawel, u heeft vochtige oogen... U kan het niet ontkennen... Zeg mij... zeg mij, wat is er...

- Maar Marianne, er is niets... maar je spreekt soms zoo dwaas... en dat maakt me

nerveus, en als ik tranen zie, ga ik zelf ook schreien...

- Oom is niet altijd lief voor u, niet waar tante.

- Ach, kind....

- Jawel, ik weet het. Toe, laat mij er over praten. Het is zoo vervelend, als je veel van elkander houdt... altijd te zwijgen, over de dingen, waaraan je denkt. Laat mij er over praten. Ik weet het, dat oom niet altijd lief is. Ik heb hem verleden gezegd...

- Wat?

- U zal boos zijn... Ik heb hem verleden gezegd... liever voor u te zijn. Is u boos?

- Neen kindje, maar...

- Neen, u moet niet boos zijn: ik bedoelde het goed... Ik kàn er niet tegen, dat u beiden met elkaâr niet gelukkig zijt... Probeer met elkaâr gelukkig te zijn...

- Maar, lief kind, sedert jaren al...

- Ja, maar het moet veranderen. O, tante, het M O E T veranderen. Het zoû mij zoo innig gelukkig maken.

- Kind, wat ben je overdreven...

- Omdat ik voel voor de menschen, van wie ik hoû. Er zijn menschen, die nooit voelen, en anderen, die altijd zwijgen. Ik voel... en

ik praat. Zoo ben ik. Mama niet: die zwijgt altijd. Ik kàn niet zwijgen: dan stik ik. Ik zoû alles willen zeggen... Als ik ver-driet heb... wil ik het zeggen; als ik mij gelukkig voel... wil ik het zeggen... Maar het kan niet altijd, tante... Tante toe, probeer met oom gelukkig te zijn... Hij is zoo lief, hij is zoo goed: u heeft vroeger toch van hem gehouden. Er zijn nu veel jaren daarover heen, maar u moet weêr van elkaâr houden gaan. Zeg mij: kàn u niet meer van oom houden?

- Mijn kind...

- O, ik zie het: u kàn het niet meer... Neen, u kan het niet meer... En oom is zoo lief toch, zoo goed... al is hij zoo driftig, en opgewonden. Hij is zoo jong: net een opgewonden jonge student soms, zei Henri... Toen met papa, in die scène, net een kemphaan... U weet, in de familie... de ooms zijn bang voor oom Henri, omdat hij altijd wil duelleeren. Maar dat is zijn drift: in werkelijkheid is hij lief, is hij goed... Ik weet het, tante, want als oom mij thuis brengt,... spreken we over allerlei dingen... vertellen we elkaâr van alles... Het mag toch wel: u is toch niet jaloersch, tante?

- Neen kind...

- Neen, u is niet jaloersch... Oom Henri

is toch ook mijn oom, niet waar... en ik mag wel eens met hem praten... Hij praat zoo lief... de tijd vliegt om als oom praat... Zeg mij, tante, die Brauws, is dat eigenlijk wel een heer?... Hij is arbeider geweest.

- Ja, maar omdat hij wilde...

- Ik begrijp niet zulke vreemde mannen, u wel? Neen, u ook niet... Neen, u kàn niet zoo een vreemde man begrijpen, evenmin als ik... Stelt u zich nu eens voor...: oom Henri als arbeider!! Kan u het zich voorstellen, neen, neen, onmogelijk! Hij spreekt mooi, die Brauws,... en een avond lang heb ik gedweept... met den Vrede...

- En sedert...

- Niet meer. Ik dweep niet lang. Dwepen... dat is niet voelen... Als ik voel...

- Wat...

- Dan is het - geloof ik - voor altijd. Voor altijd.

- Mijn kindje, wat ben je toch week...

- U ook: u schreit weêr...

- Neen, Marianne.

- Jawel, u schreit weêr... Laten we samen schreien, tante. Ik ben - ik weet niet waarom - in een stemming om te schreien met u... Daar, daar ik huil...

Zij knielde neêr bij Constance, en hare tranen vloeiden werkelijk.

- Kind, je mag je zoo niet opwinden. Daar hoor ik stappen: daar komt oom...

Het jonge meisje herstelde zich, toen Van der Welcke binnenkwam. Hij bleef een oogenblik op den drempel, glimlachende in een glans en blijdschap van zijn jongblauwe oogen. Zij, eene seconde, zag hem aan.

- Zoo, dag Marianne... In langen tijd heb ik je niet gezien...

- Ja... u ‘stookt’ ook maar met Brauws... En ik ben een echte kapel geweest. Verbeeld u, op het Hofbal, verleden, juist toen de Koningin binnen kwam...

Zij zette zich en vertelde hare verhaaltjes, met een stem, die als van verre kwam. Door de kamer zeefde het namiddagduister, en wischte als uit hunne ommelijnen, en de uitdrukking hunner gezichten.

XV

- Komt ze niet? vroeg Adolfine, met een schuinen blik naar de deur.

Het was Zondag-avond, bij mama Van Lowe, en het was al half tien. - Sedert Constance

uit Nice terug was, was het zoo al iederen Zondag-avond geweest; de schuine, bijna angstige blik naar de deur: de bijna angstige vraag:

- Komt ze?

- Misschien, dat ze van avond wel komen zal, zei Floortje. Dan komt ze laat, om niet lang te blijven.

Moeder en dochter zaten aan de whisttafel met oom Ruyvenaer en Jaap, en de kaarten vielen slapjes op elkaâr neêr, zonder interest, met een matten neêrslag, en een machinalen, stil gretigen opstrijk der zetten van Floortje.

- Wat ziet Cateau er van avond burgerlijk uit, zei Adolfine en keek schuin naar de tweede speeltafel.

- Net een baker in het satijn, zei Floortje.

- Zeg, zei oom Ruyvenaer, in een dringende behoefte om nijdig te zijn: hij verloor, hij kreeg maar geen kaarten, hij smeet met een breede woede al zijn kleine kleurtjes, de een na den ander, neêr op Floortjes dikke troeven. Zeg... Bertha moest daar nu toch eens een stokje voor steken.

- Wat weet u dan??

- Wat ik weet? Wat de heele wereld weet. Dat Marianne Van der Welcke naloopt, zoodat het geen naam heeft.

- Met zoo een gemeen sujet als oom Van der Welcke moest tante Bertha maar heel voorzichtig zijn, meende Floortje.
- Ik ben ze verleden tegengekomen, 's avonds, op de Koninginnegracht, zei Jaap.
- En wat deden ze??
- Hoe liepen ze??
- Ze hadden elkander vast.
- Hoe??
- Wel, hij had zijn arm om haar heen.
- Heb jij dat gezien?
- Nou, of ik dat heb gezien. En hij likte haar, den heelen tijd.
- En Bertha, zei Adolfine; die maar doet of ze er niets van ziet. Groote goedheid, wat ziet Cateau er van avond burgerlijk uit...! Ze schijnt niet te komen, hè?
- Neen, ze schijnt niet meer te komen.
- Hoe neemt mama het op, dat ze niet meer komt?
- Mama schijnt zich er in te schikken.
- Mama kan toch ook eigenlijk niet van haar houden.
- Anders zoû oma haar wel engageeren weêr te komen.
- Het is veel rustiger, nu ze maar niet meer komt.

- Nou, ik hoû wel eens van herrie, zei Jaap.
- Heb jij den Dwarskijker van middag gelezen, Jaap.
- Ja... maar er staat al lang niet meer van in.
- Het is toch eigenlijk impertinent van haar, om niet meer 's Zondags te komen.
- En er van door te gaan naar Nice.
- En zelfs met Oude Jaar niet te maken, dat ze terug was.
- Ja, dan heet het: verlangen naar de familie...
- En zelfs met Oude Jaar...
- Maakt ze, dat ze er niet is.
- Ja! zei Adolfine, gevoelig. Met Oude Jaar moeten we er allemaal zijn.
- Nu juist, zei oom Ruyvenaer. Dat vind ik ook...
- Heb je dan ook eens gekibbeld...
- Dan leg je het dàn met elkaâr bij.
- En met eén Januari kibbel je weêr met vernieuwden moed, grinnikte Jaap.
- Maar hàrt... dat heb ik altijd gezegd... dat heeft Constance niet, ging Adolfine week voort.
- Weet u, wat ik geloof, zei Floortje zacht.
- Wat?

- Dat ze Marianne aanhaalt... bij zich aan huis...
- Waarom?
- Wel expres.
- Maar waarom?
- Nu... om heelemaal van haar man af te zijn.
- Van Van der Welcke...
- Natuurlijk.
- Af... te zijn?
- Natuurlijk... Hij is jong... en zij is een oude vrouw, zei Floortje, onbarmhartig voor haar moeder, vier jaren dan Constance jonger.
- Maar geloof je dan...? knikte oom.
- O neen, dat zeg ik niet.
- Maar tòch...
- Zoo alleen maar... likken, als Jaap zegt...
- Demi-vierge! grinnikte Jaap.
- Jaap! zei Adolfine, boos, omdat Floortje gesproken had van ‘oude vrouw". Wat hoef jij daar van te weten!
- Ach wat! zei Jaap ruw, trok de schouders op, als was mama idioot. Mijn kop af, als het alleen likken is.

Zij zagen elkander aan, oom, Adolfine en Floortje.

- Jaap, bestrafte Adolfine; je moet zulke dingen niet zeggen, als je niet weet...

- En wat weet Floortje en wat weet u? En u kletst even hard als ik... Met sous-entendus... Alleen, ik zeg... wat u en Floortje denken...

Hij smeet de kaarten neêr, stond op, omdat hij niet uit kon staan, behandeld te worden als een kleine jongen, die niet zoû weten.

Met hun drieën spraken zij door over Marianne en Van der Welcke... omdat zij zagen... Maar van Brauws en Constance zagen zij niets... en zij spraken niet over hen...

- Ach! kreunde Cateau. Wat ziet tante Adòlfine er V A N A V O N D ... bùrgerlijk... U I T !!

Zij zat aan de speeltafel met tante Ruyvenaer, Toetie en Eduard Van Raven, en langs haar gladden boezem bekeek zij iedere kaart, voor zij ze uitspeelde, heel voorzichtig, en legde ze dan met hare korte, dikke vingers, vol omzichtige zalving, neêr.

- Van avond? vroeg Eduard.

- Ja... wèl D I K W I J L S : bùrgerlijk! verklaarde Cateau met nadruk.

- Toch de zuster van jou man, zei tante laconisch.

- Ja tante... dat W E E T ik wèl... Maar Karel is A L T I J D ... een heer!

- En tante Adolfine nooit, antwoordde Van Raven, tergend.

Uitstaan konden tante en neef elkaâr niet, en Cateau, zachtmoedig, zei:

- Nu... ik zeg het niet... om iets K W A A D S ... van Adòlfine te zeggen... Maar Emilietje, Van Raven... wat ziet D I E er slecht uit en M O Ê . Gáát het wel H E E L G O E D ... met jullie??

- Hàlf nog wel, zei Van Raven, antwoordende op haar nadruk.

Toetie proeste achter haar kaarten, en tante zei:

- Ajo, Eduaàrd, jij... let op... speel!

Cateau, in laconieke hatelijkheid, kon niet tegen Van Raven op, en daarom sprak ze maar liever door over Constance en zei:

- Komt Z E nooit meer... op D È N Zondag... van moèder? Ja... ze is zeker A F G E S C H R I K T .

- Door u? vroeg Eduard en pakte met genot een hooge troef weg van Cateau.

- Neen, maar door de oùde... T A N T E S . Het was dan ook wel heel... tàcteloos: van de beide... oùde... T A N T E S ... Vindt u het niet V R E E S L I J K ... van M A R I A N N E ... en Van der Wèlcke???

Aan de derde tafel speelden Karel, Van Saetzema en Dijkerhof met ‘den blinde’. Zij

hadden eerst zwijgend ernstig gespeeld, ieder tuk om met ‘den blinde’ te spelen en inwendig vond Karel zijne zuster Adolfine burgerlijk, Van Saetzema zijne schoonzuster Cateau burgerlijk, terwijl Dijkerhof zijn beide tantes heel burgerlijk vond: bijna niet om meê voor den dag te komen. Alle drie behielden zij echter die gedachte besloten in het diepst van hunne zielen, zoodat zij uiterlijk speelden met groote ernst, hunne oogen vol gretigen aandacht gevestigd op de open liggende kaarten van ‘den blinde’. Plotseling echter zei Karel:

- Zeg...
- Nu? vroeg Van Saetzema.
- Is dat nu niet een gemeene streek van Van der Welcke...
- Wat? Marianne te compromette**e**ren?
- De meisjes van tante Bertha... grinnikte Dijkerhof.
- Wat meen je? vroeg zijn schoonvader.
- Nu... Louise is verliefd op haar broêr, Otto. Emilie op haar broêr, Henri. En Marianne, voor de variatie, wordt verliefd op haar oom.
- Ze zijn detraqué, die heele troep van Van Naghel, meende Karel, die zich vooral dien avond heel normaal gezond voelde, aan-

genaam puffende na een copieus diner. Zeg... Constance... komt die niet meer...?

- Neen, ze schijnt niet meer te komen.
- Komt tante Constance niet meer?
- Neen, ze schijnt niet meer te komen.
- Vader, nu wil ik met ‘den blinde’ spelen.
- Ja... Saetzema... het is Dijkerhofs beurt.

Schoonvader en schoonzoon verwisselden van stoelen.

In een hoek bij de deur van de serre zaten de oude tantes.

- Rien...
- Ja, Tien...
- Ze schijnt niet meer... 's Zondags te komen.
- Neen, Tien, ze komt 's Zondags niet meer.
- Gelukkig maar! schreeuwde Tien, hard aan de ooren van Rien.

Mama Van Lowe, glimlachend, weemoedig, liep van tafel naar tafel, en vroeg, samen met Dorine, of de kinderen niet wat wilden drinken.

XVI

- Je humanizeert Brauws waarachtig, zei Van der Welcke tot Constance, toen Brauws had aangenomen om weêr te komen dineeren. En nog wel met anderen er bij... Het is ongelooflijk...

Zij hield er van menschen, die haar sympathiek waren, aan hare tafel te zien; en zij had er pleizier in haar huis gezellig te maken ook voor anderen. Addy zoû nu aan tafel zitten. Adeline ging weêr uit voor eerst, Gerrit kwam graag, gevoelig voor een goed diner; zij had alleen gemeend, dat Van Vreeswijck het dezen keer te veel ‘onder ons’ zoû vinden...

- Zeg mij ronduit, komt u liever niet? vroeg zij Van Vreeswijck.

Maar hij kreeg bijna een kleur, zeide:

- Maar ik kom heel gaarne, mevrouw.

Zij had den laatsten tijd opgemerkt, dat hij heel druk met Marianne was, en bijna was zij hier blij om.

Het was aan tafel heel vroolijk, en Brauws, zich natuurlijk voelende, vertelde van Amerika, hoe hij, vóor op een electrischen tram, had gestaan in weêr en wind, als wattman...

- Constance, zei Paul. Alle sociale elemen-

ten zijn van avond vereenigd aan je tafel.!. Heb je het expres zoo uitgekozen? Van Vreeswijck vertegenwoordigt de hofaristocratie; je man, we zullen maar zeggen, de plattelands-aristocratie, ik kan voor hem niets anders vinden; Gerrit het militairisme, Brauws de werkmansstand, ik de bourgeois en kapitalist pur sang, en je jongen, de toekomst, het mysterie! De dames zijn minder geschakeerd: een volgenden keer schakeer je de dames...

- En meneer Brauws, vroeg Marianne op eens; waarom is u nu geen wattman meer?

- Freule, om u dat te vertellen, zoû ik u een paar uur over mijzelf moeten bezig houden, en u zoû mijn explicatie niet interessant vinden...

- Jawel! zei Marianne, moedwillig. Als u wattman gebleven was, zoû uw leven mij niet interesseeren. Nu u afstand heeft gedaan van uw werkmansstand, en met ons pâté eet en champagne drinkt, interesseert het me wel. Want nu stel ik juist belang in die evolutie...

- Marianne! waarschuwde Paul. Niet zoo ‘fast’ kindje, je bent een jong meisje, en over die kwestie mag je niet meêspreken. En je zoû maken, dat meneer Brauws geen hap meer durfde nemen...

Brauws was zichtbaar ontstemd, en Constance fluisterde:

- Marianne... spreek zoo niet...
- Maar tante...
- Neen kind, doe het niet: spreek zoo niet...
- Zeg ik dan àltijd tactlooze dingen?
- Neen, neen, maar... als je op die punten aandringt, zal je heusch maken, dat Brauws nooit meer zal willen komen aan huis bij menschen als wij.
- Die pâté eten...
- Stil, Marianne!
- Oom...
- Wat is er?
- Vindt u het niet dol? Werkman te worden en er meê uit te scheiden... waarom, ja waarom. Als je het worden wil, blijf het dan! Heeft u sympathie voor zulke ideeën, die tot niets leiden?
- Ik heb voor hem veel vriendschap, Marianne.
- Maar voor zijn ideeën?
- Neen, hij is maniak. Hij is gek op dat punt. Geweest.
- Juist, geweest.
- Marianne, ben je altijd zóó onverzoenlijk!

De klokjes...

- Neen, ik ben niet onverzoenlijk... Eigenlijk heeft Paul gelijk, mag ik zoo niet praten. Ik flap er maar alles uit... Zoû Brauws boos zijn...

- Op jou! Neen.

- Zeg oom, gelooft u, dat het iets helpt, altijd te denken over die sociale verbetering... Laten wij goed doen, waar wij kunnen, en verder gelukkig pogen te zijn voor ons eigen. Dat is alles.

Van der Welcke lachte.

- Wat een gemakkelijke oplossing, Marianne!

- Zeg mij eens, oom: doet u veel goed?...

- Neen.

- Is u gelukkig?

- Soms...

- Niet altijd... Ik ook, ik doe geen goed, niet veel. Ik ben gelukkig... soms. U ziet, volgens mijn eigen oppervlakkige beschouwing, kom ik zelfs al niet ver... Oom, zouden wij erg onbeduidend zijn?

- Wie, kind?

- U... en ik! Veel onbeduidender dan Brauws?

- Ik denk van wel.

- Zijn wij klein?

- Klein?

- Ja, zijn wij kleine zielen... en hij... is hij een groote?

- Misschien wel, Marianne.

- Ja, ik wel, ik ben een kleine. En u... ook, geloof ik. Hij niet. Hij is een groote ziel... ook al eet hij nu pâté. Maar ik, kleine, zal altijd veel meer houden van kleine zielen. Ik hoû meer van u... dan van hem.

- En hij is toch interessanter dan ik, en veel groote zielen kom je niet tegen.

- Neen... maar ik hoû meer van u. Ik durf niet meer met hem praten. Ik zoû dadelijk met hem gaan kibbelen. Oogenblikkelijk. En met u... zoû ik nooit kunnen kibbelen. Dat is sympathie van kleine ziel... tot kleine ziel. Zeg mij, gaat uw onbeduidendheid ook toe naar de mijne...

- Misschien, Marianne.

- U zegt op alles misschien. Zeg ja.

- Nu dan: ja.

- Zijn wij beiden klein?

- Ja.

- Beiden?

- Ja.

- In sympathie?

- Ja.

De klokjes...

- ‘Ja-ja-ja!’ lachte zij, en de klokjes klingelden vroolijk hoog uit, als schelle zilveren belletjes. Oompje, ik drink er op.

- Waarop?

- Op onze kleine... sympathie.

- Op de onze...

Hun kelken stootten elkaâr, een kristallijnen klankje. Zij dronken.

- Waarop drinken jullie? vroeg Paul.

Zij legde de vingers tegen haar kleine mondje. Zij zag er stralende uit, zoodat zij heel mooi was, met haar opgewonden oogen. Zij voelde, dat Brauws naar haar keek, en zij voelde dat Brauws nog boos was. En coquet in haar geluk, tegen Brauws, tegen Paul, tegen Van der Welcke, murmelde zij met een ondeugende gratie:

- Dat is O N S G E H E I M ... Van oom en mij...

- Een geheim? vroeg Van Vreeswijck.

Zij lachte, de klokjes klingelden vroolijk hoog.

- En u, zei ze tegen Van Vreeswijck moedwillig; u mag het geheim heelemaàl niet weten...

XVII

De heeren waren blijven rooken aan tafel; Constance was met Adeline en Marianne gegaan in den salon.

- Tante Constance, zei Marianne; u ziet er van avond zoo gelukkig uit: vindt u ook niet, tante Adeline? Zeg mij eens waarom?

Zij zag er zelve uit, het jonge meisje, stralende als van een zichtbaren glans: een glorie lichtte uit hare dartele oogen.

- Ja, zei het eenvoudige blonde vrouwtje; tante ziet er goed uit.

- Dat komt, omdat ik het zoo prettig vind, jullie bij me te hebben...

Marianne, met hare gewoonte van liefkoozing, knielde bij haar neêr.

- Zoo lief is ze, niet waar, tante Adeline? Zeg, tante Adeline is ze geen dot? Zoo lief, zoo hartelijk, zoo gezellig... Ik hoû tegenwoordig... dòl van tante Constance.

En zij omhelsde Constance onstuimig.

- Ja, zei Adeline; ik hoû ook heel veel van je...

En zij nam Constance's hand: zij was een heel zacht, eenvoudig, blond vrouwtje, het stille gehoorzame vrouwtje van haar grooten, luidruchtigen Gerrit, het moedertje van zijn kinderen, en in de familie vond men haar onbeduidend en vervelend. Omdat Constance dadelijk hare sympathie had gezocht, prijs had op die sympathie gesteld, was zij, als het ware,

verwonderd eerst, spoedig veel van Constance gaan houden. Zij ging 's avonds nooit uit om de kinderen, behalve als Constance haar vroeg. En zij zat met haar zacht lachje over haar jong, rond, blond, moedertjesgezichtje, prettig en gemakkelijk, haar figuur al te mollig, en niet mooi meer, blij bij Constance te zijn.

De heeren kwamen binnen, en toen Constance Brauws met de anderen zag naderen, vond zij, dat hij er vreemd uit zag, bleek onder zijn verbrande, een beetje ruwe wangen. Zijn diepe grauwe oogen somberden weg, als in hun eigen blik, en voor het eerst lette zij zijn trekken goed op: zij hadden iets onregelmatigs van lijn, met het kortgeknipte haar; zijn neus was groot en recht, en de wenkbrauwen, zwaar, welfden zich somber over de sombere oogen; zijn slapen waren breed vlak, zijn jukbeenderen verbreedden zich, en geheel dat gedeelte van zijn gelaat was energiek, intelligent, ruw en somber, iets Germaansch en barbaarsch, maar vreemd gemartyrizeerd door nadenken, en als van een geheel ander gelaat was de mond: bijna week, zuiverder en fijner getrokken, dan welke trek ook in zijn gelaat; de lippen frisch, zonder zware zinnelijkheid; de tanden wit en met een lachende

dreiging als om te bijten dreiging, die hem soms van een roofdier iets gaf; - en toch hadden die mond, de snor, de kin, het fijnere als van een ander gelaat, was de stem zacht, en de lach, die soms plotseling natuurlijk helder uitschaterde, was eene bekoring, hield iets goedmoedigs in, dat al het ruwe en dreigende verzachtte, tot eene beminnelijkheid, die verraste. In zijne beweging, stoer, breed en krachtig, had hij behouden een bijna losse ongegeneerdheid, hem zeer zeker eigen uit zijn arbeidersjaren gebleven: eene onverschilligheid als voor den stoel, waarop hij zat, den schoorsteenmantel, waartegen hij leunde; eene onverschilligheid, die was als sterk stoere bevalligheid, los en natuurlijk, van den man van beschaving, wiens handen hebben gearbeid: iets oorspronkelijks en bijna spontaans, dat, als het niet bekoorde, dadelijk antipathiek, ruw en lomp zoû schijnen, aan wie in een heer in een salon meer algemeen gangbare manieren van wereldsche conventie verlangde. Constance verbaasde zich soms, dat haar, juist haar, die ongegeneerde losheid niet hinderde, en zij integendeel er door aangetrokken werd; maar een nerveus meisje als Marianne, - fijn, broos poppetje van salonbeschaving, - werd soms in hare zenuwen vernijdigd door die spontane

natuurlijkheid, haar te breed tusschen de meubeltjes van tante Constance's salon - en iets van een agressieve nijdigheid, onweêrstaanbaar, ziedelde in haar op, toen Brauws haar stoel naderde en zeide:

- Stelt u altijd... zoo een belang in evolutie, freule?

Zij keek snel naar hem op, hij boog zich een beetje toe, beschermend, en bijna voor den gek houdend, en zij zag alleen het barbaarsch Germaansche van zijn kop, en de roofdierdreiging van zijn mooie tanden: het was haar alles antipathiek, omdat het heel sterk was, en als vijandig aan haar kaste.

- Neen, meneer Brauws, alleen in uw geval, antwoordde zij, koeltjes spottend.

- En waaraan heb I K juist die eer te danken?

- Dat is heel natuurlijk. U is niet als iedereen, niet waar - geweest. Nu ik u ontmoet, zooals ik iedereen ontmoet, interesseert het mij, hoe dat kan zijn.

- Uit zwakte, denkt u? Dat is uw geheime gedachte.

- Misschien.

- Misschien heeft u gelijk. En als het zoo was, zoû u mij dan minachten?

Het gesprek ontzenuwde haar: zij wilde het ontduiken.

- Is u zwak? Is u sterk! zeide zij nerveus. Ik weet het niet... en... zóóveel interesseert het me niet.

- Zoo even wel.

Weêr zag zij snel tot hem op, met die zenuwsnelle gratie van hare bewegingen, en zij dacht in eens, dat hij heel boos op haar was, haar heel vijandig gestemd was.

- Tante Constance! wenkte zij. Toe, kom eens hier, en help mij... Meneer Brauws is heel onaardig.

Constance naderde.

- Hij is onaardig, uw vriend, ging Marianne voort, als een bedorven kind, een beetje bang. Hij wil... hij wil absoluut met mij redetwisten... Toe, neemt u het voor me op.

En plotseling wipte zij weg, op een anderen stoel, en zich achter haar waaier buigende tot Van der Welcke:

- Die Brauws is een alleronaangenaamst mensch... Wat wil hij van mij!

Zij voelde zich veilig bij hèm, eén met hare kaste, eén met hare dartele, zichzelve en geluk zoekende jeugd - want hij was jong - hij kleine ziel, als de hare klein was. Hare

kleine ziel hing als aan zijn oogen, en zij voelde, dat zij hem liefhad. Zoolang zij hierover niet nadacht, en zich gaan liet in haar glanzend geluk, bleef zij gelukkig, vol glorie; thuis eerst, weende zij, voelde zij smart er om.

- U is toch niet boos op mijn nichtje? vroeg Constance.

Bleek was hij nog steeds, onder de verbrande ruwheid van zijn wangen.

- Ja, zeide hij somber.
- Waarom? vroeg zij bijna smeekend. Zij is een kind...
- Neen, zij is niet alleen een kind... zij vertegenwoordigt tegenover mij...
- Wie...
- U allen! zeide hij ruw, met een zwaai van zijn hand.
- Wie meent u?
- Haar kaste... Waaronder u ook behoort. Wat doe ik hier, zeg mij wat doe ik tusschen u allen... Een enkel woord van dat fijne, witte kindje, dat mij haat... heeft mijzelf doen afvragen: wat doe ik tusschen u allen. Ik hoor hier niet thuis.
- Jawel. U is onze vriend. Van Henri.
- En van u?

- En van mij.
- Nu al?
- Nu al. Beschouw dus niet, dat u hier niet thuis is.
- U is ook een vrouw... van uw kaste, zeide hij somber.
- Maar kan ik daar tegen? vroeg zij, half lachende.
- Neen... Maar waarvoor vriendschap... Onze ideeën blijven afgrondwijd van elkaâr staan.
- Ideeën? Ik heb er geen. Ik heb nooit gedacht.
- Nooit gedacht?
- Neen...
- U is een vrouw... U heeft alleen gevoeld.
- Ook niet...
- Niet gevoeld... Maar wat heeft u dan gedaan?
- Ik... geloof... niet... dat ik geleefd heb.
- Nooit?
- Neen, nooit...
- Hoe weet u dat nu?
- Dat begin ik nu te voelen, langzamerhand. Zeker... omdat ik nu oud word.
- U is niet oud.
- Ik ben oud.

- En denken... begint u ook te denken...?
- Neen, nog niet...
- Maar... zooals u over uzelve spreekt... is u heel jong!
- Wees niet boos op dat kind! smeekte zij, wendende hun gesprek. Zij is heel lief, ik hoû van haar... maar zij zegt soms dingen...
- U houdt van haar?
- Ja.
- Ik niet. Ik zoû bijna zeggen: ik haat haar als zij mij.
- Waarom? vroeg zij verschrikt. U kent haar niet. U kàn haar niet haten.
- Ik ben anders dan anderen, niet waar mevrouw. Ik zeg andere dingen dan anderen, en ik zeg ze anders. Dat weet u, dat wist u voor ik in uw huis kwam! dreigde hij bijna.
- Wat meent u?
- Ik wil u wat zeggen.
- Wat dan?
- Dat kindje... dat fijne, witte kindje... dat is...
- Wat?
- Het gevaar voor uw huiselijk geluk.

Zij ontstelde hevig.

- Wat meent u?
- Zij heeft Hans lief...

- Stil! fluisterde zij huiverend, en legde haar hand op zijn hand. Stil!!

- Zij heeft Hans lief.

- Hoe weet u dat?

- Ik zie het... Het straalt uit hun wezen...

Zij zagen beiden naar Van der Welcke en Marianne. Zij fluisterden met elkaâr in een blik, en een glimlach, half achter een waaier, terwijl Paul, Gerrit, Van Vreeswijck druk spraken, en Addy, galant, tante Adeline, die zacht lachte, bezig hield.

- Ik bid u: wees stil! smeekte Constance nog eens, bleek. Ik W E E T ... dat ze hem lief heeft.

- U weet het?

- Ja...

- Heeft zij het u dan gezegd?

- Neen... Maar ik zie het uit haar stralen... als u het ziet... Maar zij is geen gevaar... voor mijn huiselijk geluk... Dàt ligt in mijn kind, niet in mijn man...

- Ik hoû van Hans, zei hij bijna verwijtend. Ik heb altijd van hem gehouden, juist misschien, omdat hij altijd een kind was... en ik al een man was, als jongen. Hij is nu nog een kind. Hij ook... hij heeft haar lief. U ziet, ik zeg

andere dingen dan anderen, omdat ik niet praten kan...

- Ik weet het... fluisterde zij; dat hij haar liefheeft.
- U weet het?
- Ja...
- Heeft hij u het dan gezegd?...
- Neen... Maar ik zie het uit hem... zooals ik het uit haar zie.
- Ik ook...
- Wees stil: ik bid u, wees stil.
- Wat doet het, of ik stil ben? I E D E R E E N ziet het...
- Neen, niet iedereen.
- Als wij het zien... ziet iedereen het.
- Neen.
- Jawel. Ik weet het, dat uw broêrs het zien...
- Neen... Ik bid u... spreek er niet over, spreek er niet over, spreek er niet over!
- Zij is gelukkig!
- Zij zal verdriet hebben ook.
- Maar zij laat zich gaan aan haar geluk. Jong, denkt zij niet na... evenmin als Hans. Dat doet mij leed... om u, mevrouw.
- Het is mij geen leed... Ik heb leed... om haar. Wees niet boos op dat kind! Wie

weet wat zij lijdt... Wees niet boos omdat zij aan tafel... u geërgerd heeft door haar vragen.

- Antipathie is evenmin te bedwingen... als sympathie.

- Neen... Maar dat kind is M I J sympathiek... en probeer daarom... als onze vriend... haar niet zoo te haten... Wat praten wij ernstig! Ik kan niet zoo praten: ik ben het niet gewend; ik beken u ronduit: ik word bang...

- Voor mij...?

- U staat te hoog... om een kind te haten...

- Ik sta niet hoog... ik ben heel menschelijk. Ik kan soms heel klein voelen. Maar u heeft gelijk: dat kindje te haten... om een enkel woord, dat zij gezegd heeft... om iets van vijandschap, dat ik in haar gevoeld heb... is H E E L klein. Ik dank u, dat u mij heeft terechtgewezen. Ik zal het niet doen: haar haten.

Eerst had de sombere ruwheid van zijn frons en zijn blik haar bijna beangstigd: nu zag zij zijn mond lachen, en een vriendelijke welwillendheid kwam over hem.

- Ik zal haar mijn excuzes maken.

- Neen...

- Jawel.

Hij ging naar Marianne, en Constance hoorde hem zeggen:

- Freule... ik wil het bijleggen met u.

Zij verstond niet wat Marianne antwoordde, maar zij hoorde Marianne's heldere klokjes lachend uitklinken, en zag haar handje toesteken aan Brauws. Het was eene verzoening... en toch... voelde zij, dat de vijandschap bleef bestaan, onverzoenlijk - als een vijandschap, die te diep wortelde in het diepste verschil van kaste, ook al was dat bij haar ingeboren, bij hem aangekweekt...

- En waarom, dacht zij; V O E L I K ... die vijandschap niet...?

XVIII

- - - - - - - - - -

Er zoû zijn een groot officieel diner bij Van Naghel, en over een drie kwartier werden de gasten verwacht.

- Mama, zeurde Huigje tegen Francis, die zich kleedde; wat is er te doen?
- Er komen menschen, zei Francis koel.
- Wat voor menschen, mama?
- Ach kind, er is diner, zei Francis geergerd.

Huigje wist niet wat diner was.

- Wat is diner? vroeg hij aan zijn zusje, Ottelientje.
- Eten... zei Ottelientje gewichtig.
- Eten?
- Ja, lekker... met ijs...
- Krijgen wij ook diner, mama... met ijs... zeurde Huigje.
- Allah toch, baboe, hoû den sinjo bij je... Maar baboe, doe eerst mijn rok dicht.

Otto, die tegenwoordig aan Buitenlandsche Zaken werkte, kwam binnen; Louise volgde hem.

- Jà...! zei Francis. Kleedt jij je niet, Louise?
- Neen... ik kom niet aan tafel, antwoordde zij. Ik zal met de kinderen eten, en met Marietje en Karel, in de kinderkamer.
- Ik vraag je niet om met de kinderen te eten, zei Francis, bezig met haar armband.
- Neen, zei Louise zacht. Maar ik eet toch met Karel en Marie.
- Het is of je gek bent, zei Francis. Waarom kom je niet aan tafel?
- Ik heb het met mama al zoo afgesproken. Er was een plaats te kort.
- Jij bent toch geen kind?

- Maar Francis, wat kan mij nu zoo een diner schelen, zei Louise met een zacht lachje.

- Als er een plaats te kort is, zei Francis zich opwindende - om niets -; dan W I L ik bij de kinderen eten.

- Francis...

- Dan wil ik...

- Maar Francis, wat maak je nu een moeilijkheid, die er niet is... antwoordde Louise, heel zacht. Heusch, het is al zoo geschikt... met mama.

- Ik ben maar een stiefdochter! viel Francis in.

- Je meent een schoondochter! viel Otto in, met een lach.

- Een stiefdochter! herhaalde Francis, opgewonden, bevende. Jij bent een dochter. Jij moet aan tafel zitten.

- Francis... ik verzeker je, dat ik niet aan tafel kom, zei Louise zacht maar beslist.

- Francis, hoû je mond! zei Otto.

Maar Francis had een behoefte zich nijdig te maken... om niets, alleen om zich op te winden. Zij schold op de baboe, zij duwde de kinderen weg, zij brak een waaier...

- Dat lamme ding... Daar is het kapot.

- Is dat je nieuwe waaier? vroeg Otto driftig.

- Ja... Rtss... daar is het in flarden!!

Hij werd razend.

- Als je denkt, dat ik je ooit weêr iets geef... Je bent niets waard!

- Geef dan maar alles aan je zuster... je houdt toch meer van Louise.,. je bent toch op Louise verliefd... Rtts... rtts...!

De waaier ging door de lucht, in stukken...

- Eh... njonja! zei de baboe, zich rustig verwonderend.

- Je bent een echte... nonna! zei Otto rood.

Maar zijn vrouw lachte... De gebroken waaier had haar verlucht, opgelucht.

- Geef dien anderen waaier, baboe...

Zij was klaar... Zij zag in den spiegel, poeierde zich nog even, en glimlachte. Zij vond, dat zij, al was zij wat bleek en mager, er lief uitzag. In eens zette zij zich, recht op een stoel.

- Ik ben zoo flauw! murmelde zij.

Louise naderde.

- Wat is er, Francis?

- Ik ben zoo flauw...! zeide zij, bijna onhoorbaar.

Zij zag doodsbleek.

- Geef me Eau-de-Cologne...

- Wat heb je nu weêr!! riep Otto uit, wanhopig.
- Baboe! zei Louise. Haal azijn... mevrouw valt flauw.
- Neen! kreunde Francis. Azijn... geeft vlekken... Pas op... voor mijn japon. Eau... de... Cologne...

Louise bette haar voorhoofd.

- Maak mijn haar niet uit den krul! riep Francis schel. Beroerd dan toch ook...! kreunde zij na.

Zij legde haar hoofd tegen Louise.

- Louise...
- Wat is er...
- Ik ben niet lief geweest... Ik ga dood.
- Neen, neen, heusch niet.
- Jawel... Huigje! Ottelientje! Mama gaat dood.

Otto bracht de kinderen weg.

- Laat ze hier! kreunde zij. Ik stèrf...
- Neen Francis... Maar wil je niet wat gaan liggen? Je uitkleeden? Op je bed?
- Neen... neen... Ik ben al weêr beter... Ik moet toch aan het diner komen...
- Voel je je beter...
- Ja... Geef mij wat... Eau-de-Cologne... O, Louise... het was alles in eens zwart...

- Een duizeling. Heb je je druppels genomen, vandaag?

- Ja... maar het geeft niet... de druppels. Nu ben ik weêr veel beter. Louise... ben je boos op me...

- Neen...

- Omdat ik gezegd heb, dat Otto verliefd op je was.

- Ach gekheid immers, Francis.

- Neen, hij is verliefd op je. Jullie zijn ook zoo gek... broêr en zuster... Ik heb er nooit van gehoord... Ik ben beter, Louise... Breng je me naar beneden... En wil je... W I L je met de kinderen eten? Dat is lief van je... Zie je; de Minister van Buitenlandsche Zaken komt en daarom had papa gaarne, dat Otto en ik aan tafel kwamen... Het kan me anders niet schelen... zoo een diner. Ik voel me veel beter, Louise... Kom, breng me... naar beneden.

Zij stond op en Louise hielp haar de trappen af, liefjes.

Op de trappen, over de gangen liepen de meiden; dienknechts wachtten al in de vestibule; het huis was eén licht. In den salon was Bertha al, klaar, sprak er met Willem, den knecht; de deuren stonden open, de lange tafel was zichtbaar, schitterend tusschen haar bloemen.

- Wat heeft Francis? vroeg Bertha, Francis voorzichtig en bleekjes ziende binnenkomen aan Louise's arm.

- Ik ben weêr beter, mama... Ik dacht, dat ik dood ging...

Op dit oogenblik werd hard aan de bel van de voordeur gerukt...

- Wie kan daar zijn!

Een van de knechts deed open.

- Wie is daar? vroeg Bertha zacht, aan de trap.

- Ik ben het, mama!

- Emilie!!

- Ja... ik...

Emilie kwam boven. Zij had in de gang een natten regenmantel afgegooid en zij was heel bleek: hare haren hingen om haar gezicht.

- Maar Emilie... wat is er??

Zij was in eéne impulsie naar boven, de trap op, geloopen, niets ziende; nu plotseling zag zij de kamers, alle open, verlicht, de lange tafel, de bloemen - herinnerde ze zich, dat er diner zoû zijn...

- Ik ben weggeloopen! zei ze. Ik ga niet meer naar huis!

- Weggeloopen!

- Ja... Eduard heeft me geslagen... en

me verweten... me verweten... Ik ga niet meer naar huis... Ik blijf hier!

- Mijn God, Emilie!

- Alleen als u me wegjaagt... dan ga ik de straat op, ik weet niet waarheen... naar Leiden... naar Henri. Dan ga ik naar Henri. Versta mij goed, mama: ik ga N O O I T meer naar Eduard terug.

Van Naghel, juist, verscheen aan de deur.

- Emilie, wat is er??

- Papa... papa... ik ben weggeloopen...

- Weggeloopen...

- Van Eduard. Ik heb geen leven... Hij is gierig... Hij verwijt me altijd, dat ik te veel geld uitgeef... dat mijn ouders... ja, dat u... dat u te veel geld uitgeven! Hij is gek van gierigheid. Hij sluit mijn linnenkast af... omdat ik te veel hemden gebruik en een veel te groote wasch heb en een te dure waschvrouw! Hij gunt me maar één hemd in de week! Hij is gek... hij is gek geworden! Ik heb een week lang iederen dag drie hemden gebruikt, om hem te ergeren... en al die hemden heb ik gegooid in Z I J N vuillinnenmand... om hem te ergeren! Van ochtend vond hij ze! Ik heb hem gezegd, dat ik meesteres was van mijn hemden en er net zooveel gebruikte als ik

woû... Toen is hij razend geworden en hij heeft me geslagen...

Zij begon nerveus te lachen.

- Ik heb hem al mijn hemden om zijn ooren gegooid! gilde zij lachend; en hij heeft me ze terug gegooid. De kamer was eén hemd! O, het is vreeslijk... ik heb geen leven! Ik wil niet meer terug... Papa, niet waar, ik H O E F niet meer terug?

- Emilie, je moest je schamen!

Zij gooide zich tegen haar vader, tegen de ridderorden op zijn borst.

- O, papa, ik ben zoo ongelukkig! Ik kan niet meer: ik ben zoo ongelukkig!

Marianne kwam juist binnen. Zij zag er allerliefst uit: een fijn wit meisje-van-de-wereld, in haar laag wit japonnetje. Zij hoorde de laatste woorden van hare zuster, zag haar bleek, mager, nerveus slordig...

- Emilietje... mijn zusje... wat is er dan toch! riep zij uit. O, die lamme jongen! Het is die lamme jongen!

Bertha sloot de oogen.

- Emilie... zeide zij moê.

- Mama, wees niet boos... maar ik B L I J F hier!!

Er klonk een bel...

- Daar wordt gebeld, Emilie! zei Van Naghel streng.

- Ik ga, papa...

Zij zag verward om zich heen, niet wetende welke deur uit te gaan...

- Kom meê, zei Louise haastig.

En zij nam Emilie als in de armen, voerde haar weg.

De eerste gasten kwamen de trap op.

Louise en Emilie waren als gevlucht in een voorkamertje. Maar de deuren stonden open...

- Wij kunnen straks over de gang, fluisterde Louise.

- Verbeeld je... fluisterde Emilie. Hij is gek! Hij bemoeit zich met het boekje van de meid... Hij kijkt na wat de meid iederen dag uitgeeft... Hij is gek... hij is gek... Hij eet aan tafel niet, om een stukje vleesch over te houden voor den volgenden dag... En als wij een dinertje hebben... is het nooit goed genoeg... Alles voor de menschen, voor den schijn: hij zoû honger willen lijden om champagne aan zijn kennissen te schenken...!

- Stil Emilie!

Zij hoorden de begroetingen in den salon: de blanke, lieve stemmen van hare ouders; het nerveuze lachje, als van klokjes, van

Marianne; Otto en Francis lief doende tegen den Minister van Buitenlandsche Zaken... en alles klonk valsch... De bel ging telkens over... Andere gasten kwamen boven... in een geruisch van japonnen... een gekraak van schoenen...

- Wij kunnen niet weg! klaagde Emilie, bijna hangende in Louise's armen.

Tusschen twee bellen wisten zij te ontsnappen naar boven... In de kinderkamer was de tafel gedekt: Karel en Marietje waren daar al, speelden wat met Ottelientje en Huig: de baboe hurkte in een hoek.

- Ik eet met jullie meê! zei Emilie. Ik ben ziek van den honger... Wat een dag... God, wat een dag!

- Wij eten er zoo tusschen door... zei Louise. Kom Emilie, kom in mijn kamer...

En als vluchtten zij weêr, nu voor de kinderen, bracht zij Emilie naar hare eigene kamer.

- Emilie, wees verstandig! smeekte Louise.

- Louise... heusch, geef me een glas wijn... een beschuitje... iets... ik ben flauw...

Louise ging en Emilie bleef alleen. De kamer van Louise was een intiem vertrek: er lagen veel boeken, een boekenkast stond open...

- Dat goeie kind! dacht Emilie, moê hangende in een stoel. Ze leeft rustig haar eigen

leven... en als er iets is... is zij het, die helpt. Wat gaat er in haar leven om... Zij was al een meisje, toen wij nog kinderen waren en eigenlijk hebben we haar nooit zoo gekend als wij elkander kennen... Zij houdt van Otto, als ik van Henri veel hoû... maar wat is er verder in haar leven omgegaan... Zij zwijgt altijd... Zij leeft en leest hier maar... en als er iets is... is zij het, die helpt... Wat heb ik gedaan, mijn God, wat heb ik gedaan... Maar terug, ga ik niet meer...!

Louise kwam, met een glas wijn en een paar beschuitjes.

- Wij eten dadelijk, zeide zij. Daar drink wat, en wees verstandig, Emilie... Weet Eduard, dat je hierheen bent?

- Neen... Hij was uit, toen ik ging. Ik heb gewacht tot hij uit was... Louise, ik ga niet weêr terug! Ik heb Henri getelegrafeerd mij te helpen... Ik verwacht hem hier.

Zij hoorden beneden stemmen.

- Hoor! zeide Louise.

- Wat is dat?

- Een invité misschien, die te laat is... Maar dat kan niet... Ik hoor op de trap...

- Mijn God!! riep Emilie. Het is Eduard!! Verberg me! Zeg, dat je niet weet waar ik ben!

- Emilie, dat kan ik niet doen. Wees rustig, wees verstandig, Emilie... Maar ga als je wilt, in mijn slaapkamer...

Emilie vluchtte. Het was als een herhaalde vlucht, een fladdering van een teêren vogel, broze kapel, her der. Hare oogen hadden iets zoekende, als wist zij niet waar... Zij moesten een trap af, en Emilie wist in de kamer van Marianne te vluchten, vroeger haar beider boudoir...

- Mijn kamertje, mijn eigen kamertje! snikte zij en wierp zich in een stoel.

Het gas was half uitgedraaid. Overal lagen kleêren van Marianne; de toilettafel was in wanorde, als had Marianne zich vlug en nerveus moeten kleeden voor het diner...

- Wat zag zij er lief uit! snikte Emilie. Mijn zusje, mijn lief zusje! O God, ze zeggen, dat ze van oom Henri houdt!

Zij fladderde weêr op, draaide het gas iets hooger, keek rond, angstig, verloren hier, zelfs in deze kamer.

- Zijn portret! riep zij uit. Oom Henri's portret!

Zij zag het portret van Van der Welcke. Wel is waar, stond het tusschen dat van Constance en Addy... maar op Marianne's schrijftafel stond het weêr.

- Mijn zusje, mijn arm zusje! snikte Emilie.

En zij wierp zich als radeloos in een anderen stoel, op een corset, rokken van Marianne... Zij bleef zoo, de armen hangende, tusschen de kleêren van hare zuster. Plotseling richtte zij zich op. Zij hoorden buiten, op den corridor, stemmen: Louise en hàar man: Eduard.

- Zij is gek, zij is gek! krijschte hij. Zij is weggeloopen! De meid wist niet waarheen... Waar is ze? Waar is ze?

- Zij is hier! zei Louise kalm.

- Waar?

- Zij rust wat uit... Maar wees kalm, Eduard, en laten ze je beneden niet hooren. Er is een diner.

- Dat kan me niet schelen! Ik W I L ...

- Ik W I L , dat je stil bent en geen scène maakt...

- Waar is Emilie?

- Als je rustig bent, kan je met haar praten... Als je zoo schreeuwt, dat men het beneden hooren kan, zend ik een boodschap naar papa.

Emilie, nerveus, trillende in hare zenuwen, was opgestaan, opende de deur.

- Ik ben hier, zeide zij.

Zij stond voor haar man. Hij had geheel

en al verloren zijn correcte onbeduidendheid; hij stond daar ruw en razend, als een boerenkinkel.

- Je gaat naar huis! schreeuwde hij. Oogenblikkelijk!

- Eduard! smeekte Louise. Schreeuw niet... kom binnen.

Zij duwde hem binnen in de kamer van Marianne.

- Je gaat naar huis! scheeuwde hij weêr. Ga je? Ga je?

- Ik ga niet, zeide Emilie.

- Ga je niet?

- Neen! Ik kom niet bij je terug.

- Je moet!

- Ik wil scheiden.

- Ik niet en je gaat naar huis!

- Ik ga niet naar huis. Je hebt me geslagen... en ik stel me onder bescherming van mijn vader. Ik ken de wet niet... maar ik laat me niet door je slaan.

- Als je niet gaat... ransel ik je naar huis!

Zij lachte minachtend.

- Je bent geen man, zeide zij. Je bent een beest!

Hij raasde, als uit zichzelven. Hij vloekte en zijn mond was als bedekt met een schuim.

Louise, ontzet, staarde hem aan, hem niet herkennende, geheel verloren als hij had zijne vage, stijve manieren van Duitsche, correct-doenerige beleefdheid,

- Naar huis! brieschte hij nog eens en wees zijn vrouw met den vinger den weg.

- Ik ga niet.

Hij sprong op haar toe, pakte haar bij de tengere schouders, schudde haar, zijn mond verwrongen, zijn oogen puilende, als krankzinnig van razernij. Zij wrong zich, gaf hem een slag vlak in zijn gezicht. Hij sloeg haar terug.

- Eduard! Emilie! gilde Louise.

Een verontwaardiging gaf haar kracht. Zij stortte op haar zwager, sterk van hare verontwaardiging, duwde hem weg van zijn vrouw.

- Ga weg! riep zij hoog, Emilie omvattende in hare armen. Ga weg! De kamer uit!

- Ik wil mijn vrouw terug!

Louise kalmeerde zich.

- Eduard, zeide zij kalm. Verlaat de kamer.

- Neen...

- Nog eens, Eduard, verlaat de kamer, of ik zend een knecht naar papa. Wil je schandaal maken, goed, maak het, maar het zal je zelf het meeste schaden.

Hij dacht plotseling aan Den Haag, zijn carrière...

- Ga de kamer uit, Eduard...

- Hij heeft me mishandeld! kreunde Emilie. Ik heb pijn, hier...

Zij hing in de armen van haar zuster.

- Eduard, ga de kamer uit.

- Ik zal gaan, zeide hij. Maar ik blijf tot het diner is afgeloopen...

Hij ging...

- De ellendeling! De ellendeling! kreunde Emilie. Hij heeft me gestompt op mijn borst... Gelukkig, dat hij het gedaan heeft... Nu kan ik scheiden, niet waar Louise... Louise, ken je de wet?

- Neen, mijn lieveling... maar papa zal je alles zeggen. Maar wees kalm, wees kalm...

- Waar is hij heen gegaan...

- Kan je alleen blijven, dan zal ik zien...

- Neen, blijf bij me... blijf bij me...

Er werd geklopt.

- Wie is daar...

Een oude meid kwam binnen.

- Freule, zeide zij tot Louise. Meneer laat verzoeken niet zo hard boven te praten. Meneer hoort de stem van meneer Van Raven.

- Waar is meneer Van Raven nu...

- De smeerlap is in de zitkamer van de jonge heeren gegaan.

- Goed Leentje, wij zullen rustiger zijn... Maar praat zoo niet.

- Ik heb pijn! kreunde Emilie.

De meid zag haar deelnemend aan.

- De smeerlap! zeide zij. Heeft die je geslagen, mijn arm kindje...

- Leentje, ik wil niet hebben, dat je zoo spreekt! zei Louise.

- En ik zal het hem in zijn gezicht zeggen... dat die een smeerlap is, herhaalde de oude meid hardnekkig.

Zij knielde bij Emilie, opende hare blouse, masseerde haar zacht de borst...

- De smeerlap! herhaalde zij.

De zusters lieten haar... Zij waren stil, alle drie, de kamer over hoop, Emilie weêr neêrgevallen op de kleêren van Marianne... De oude meid was opgestaan, ruimde de kamer wat.

- Louise, fluisterde Emilie.

- Mijn arm zusje...

- Ik zie daar het portret van oom Henri... En daar weêr... En daar weêr... Marianne houdt van oom Henri...

- Ja... stil...

- Ze houdt van hem... ze heeft hem lief, Louise.
- Ja, ik weet het,... stil Emilie!
- Weet mama het...
- We spreken er niet over... Maar ik geloof van wel.
- Weet iedereen het?
- Neen, neen... niet iedereen?
- Spreekt Marianne er ooit over...?
- Neen... nooit...
- Is er niets aan te doen? Verleden spraken tante Adolfine en tante Cateau er over... Iedereen weet het!
- Neen, neen, niet iedereen!
- Ja wel... iedereen... En iedereen weet ook, dat Eduard mij slaat... Louise!!
- Stil... ik hoor stemmen!
- Dat is... Henri!
- Ja, Henri's stem...
- En Eduard...
- Mijn God... Leentje! riep Louise. Ga naar meneer Henri en meneer Eduard, en zeg hun, dat papa niet wil, dat ze hard spreken...
- De smeerlap!! zeide de oude meid.

Zij ging. Zij ging de trappen af. Het geheele huis was verlicht, de deuren van de salons stonden open; een hoek van de dinertafel schit-

terde in bloemen, lachende stemmen klonken: een zacht voornaam wereldsch geruisch, geklikklak van zilver, lichte kletteringetjes van kristal.

- De smeerlap... dacht de oude meid.

Zij was in de vestibule: uit de keuken klonken stemmen van bezige meiden, den kok, de knechts... De vestiaire, verlicht, stond open: de sortie's, de jassen hingen er. Aan de overzijde was de zitkamer van de twee studenten.

De meid opende de deur. Zij zag Van Raven staan tegenover Henri; hunne stemmen bitsten, vijandig:

- ...Waarom heeft Emilie me dan getelegrafeerd?

- ...Dat weet I K niet, maar onze zaken zijn je zaken niet...

- Meneer Henri en meneer Eduard, zei de oude meid; je papa verzoekt je niet hard te praten...

- Waar is Emilie? vroeg Henri.

- Het arme kind is in de kamer van Marianne! zei de oude meid. Kom maar meê, jongen...

Zij nam Henri, die trilde, bij de hand... En terwijl zij met Henri de kamer verliet, zeide zij, hardop:

- Die smeerlap!!

- Wie? vroeg Henri.

- Hij...

- Wat heeft hij gedaan?

- Wat hij gedaan heeft...

Zij aarzelde het te zeggen, bang voor zijn drift, omzichtig met Henri opgaande de trap, langs de opene deuren der verlichte kamers...

Henri, eén oogenblik, zag de dinertafel door bloemen heen; twee heeren, een dame, blank lachende, netjes pratende...

Nu vond hij in de kamer van Marianne zijn beide zusters. En zoodra Emilie hem zag, stortte zij zich in zijn armen...

- Henri!!

- Zusje, wat is er?

Zij vertelde het, in enkele woorden.

- Die ploert! riep hij uit. Die ploert!! Hij heeft je geslagen?! Ik zal hem... ik zal hem...

Hij wilde naar beneden, zij hielden hem tegen.

- Henri, in Godsnaam, smeekte Louise. Bedenk, dat er beneden menschen zijn!

- Komen jullie niet eten? vroeg Karel aan de deur. W I J vergaan van den honger.

Zij gingen naar de kinderkamer - zoo heette dat vertrek al sedert jaren -; zij zetten zich aan tafel.

- Mijn honger is voorbij, zei Emilie.

- Ik wil ook niet eten, zei Henri. Nu ben ik kalmer... zal ik... naar beneden gaan.

Zij hielden hem weêr tegen... En de tijd sleepte zich voort - Ottelientje en Huig werden naar bed gebracht; Karel ging werken, Marietje hing bij de oudere zusters, nieuwsgierig. En zij luisterden, de deuren open, naar beneden...

- Nu is het diner afgeloopen...

- Ja... ik hoor ze in den salon...

Marianne, plotseling, kwam de trap op, verscheen in de deur, witjes en lief.

- Ik kòn het niet meer uithouden! riep zij uit. Het diner is gedaan... Ik ben even weggeloopen. Emilie... mijn zusje!

- Hij... is hier!! zei Emilie. Eduard... hij wacht beneden. Hij wil me meê hebben naar huis... Jullie moeten me allen helpen... Hij heeft me geslagen!

- Mijn zusje, mijn zusje! riep Marianne, nerveus, en zij wrong hare armen, hare handen; zij omhelsde Emilie. Zit hij beneden?! Ik zal het papa zeggen... Ik durf niet langer hier blijven... O, die vervelende menschen beneden... Het is al bij negenen... Over een uurtje gaan ze weg... Nu moet ik naar beneden...

En weg wilde zij zich weêr haasten.

- Marianne! zei Henri.
- Wat is er...
- Straks... moet ik je even spreken.
- Goed... straks...

Zij fladderde de trappen af.

- Wat wordt ze mooi! zei Henri.
- En ik! zei Emilie. Wat word ik leelijk...

Zij leunde tegen Louise. Zij hoorden een geruisch op de trappen. Nu was het Bertha zelve.

- Mijn kind!
- Mama...
- Ik ben even kunnen weggaan... Een oogenblik. Mijn lief kind!
- Eduard is hier, mama... Hij is beneden... Hij wil me meê heb-ben... Hij wacht tot het diner is afgeloopen... Hij schreeuwde zoo...
- Ik heb het gehoord.
- We hebben hem gezegd stil te zijn... Ik ga niet meê, mama... Ik blijf bij u. Ik blijf bij u... Hij heeft me mishandeld!
- De ploert! riep Henri bleek.
- Die smeerlap! zei de oude meid.

Bertha, bleek, sloot de oogen, zuchtte diep.

- Mijn kind, mijn lief kind... wees verstandig, leg het bij.

- Hij mishandelt me, mama!!

Zij wierp zich snikkende in de armen van Bertha.

- Mijn lieveling...! schreide Bertha. Ik kàn niet langer wegblijven...

Zij maakte zich los; zij ging; haar japon ruischte weg... In den salon zaten hare gasten, zagen haar hier en daar vreemd aan, omdat zij zich verwijderd had. Oogenblikkelijk nam zij aan al hare lievigheid van wereldsche gastvrouw.

Marianne, met een lachje, was gekomen in het kantoor van Van Naghel, waar de heeren koffie dronken, rookten.

- Papa...

- Wat is er, kind?

- Eduard is beneden! fluisterde zij. Ik wil u alleen waarschuwen. Hij wil Emilie meê hebben. Hij heeft haar mishandeld.

- Zeg hem, dat ik met hem zal spreken... zoodra onze gasten weg zijn.

En, gastheer, wendde hij zich weêr tot zijn heeren.

Marianne ging naar beneden, vond er Eduard in de zitkamer van de jongens. Hij rookte rustig. Zij zag hem hoog aan.

- Papa zal met je spreken, zoodra ieder-

een weg is... Over drie kwartier komen de rijtuigen.

- Goed, zeide hij, laconiek.

Haar bloed bruischte op.

- Je bent een ellendeling! riep zij. Je hebt Emilie geslagen!

Hij ziedde op, kwijt zijne Duitsche stijve beleefderigheid.

- En I K ben in mijn recht! brieschte hij. Maar jij... jij...

- Wat ik?

- Jij gedraagt je... als een meid! Jij bent verliefd... op je oom! Op een getrouwden man!

- O... o... oh! kreet Marianne.

Zij bedekte haar gezicht in de handen, verschrikt. Toen herstelde zij zich, maar hare bleekte bloosde van schaamte.

- Je weet niet wat je zegt! zeide zij hoog, zich willende terugtrekken als in hare ongenaakbaarheid van onaanroerbare meisjesziel. Je weet niet wat je zegt... Maar manieren... heb je alleen uiterlijk... voor vreemden. En verder... ben je een laffe ploert... een làffe ploert, die vrouwen slaat en scheldt.

Hij had een beweging van drift, onder hare beleediging.

- Je meent M I J niet te slaan! zeide zij, zich richtende hoog. Je hebt mij al gescholden... is je dat niet genoeg?

Zij poogde zich, kalm, af te wenden, ging de kamer uit, de trap op. De snikken rezen in hare borst: nu snikte zij.

- O God! dacht zij. Iedereen weet het... Iedereen ziet het... Ik kàn het niet verbergen... Ik heb hem lief, ik heb hem lief...! Stil, stil! Ik moet het terugdrukken... diep, diep in mij. Maar als ik hem lief heb, als ik hem lief heb... als ik gelukkig ben... wanneer ik hem zie... O, stil, stil!

Zij perste met beide handen de borst, als om hare aandoening diep in hare ziel terug te drukken... Zij veegde hare oogen, had kracht in den salon te gaan... Zij praatte er liefjes, als dochter des huizes, maar zij was in eens doodmoê.

- Iedereen weet het, iedereen ziet het... dacht zij telkens en zij poogde in de gezichten dier gasten op te speuren, wat zij zagen, wàt wisten...

Nu was het er eindelijk... De knecht, telkens, aan de deur, kondigde de rijtuigen aan. Die menschen zouden niet lang meer blijven... Het was tien uur, en zij namen er afscheid.

Ze volgden elkaâr, de een na den ander, zonder groote tusschenpauze, zooals dat behoort, na een groot diner... Het was alleen een van de ministers, die met Van Naghel sprak, druk, intiem, denkelijk over een zaak: hij dacht nog niet aan weggaan... Maar eindelijk ook, haastig, zich verontschuldigend, ging hij. En Van Naghel en Bertha, Marianne, Francis en Otto... zij luisterden hoe hij beneden zijn overjas aantrok, een paar woorden zeide tot den knecht... De deur sloeg dicht. Zij waren alleen.

Zij zagen elkander aan...

En nu als in een impulsie ging Van Naghel naar beneden, naar zijn schoonzoon; gingen Bertha en Marianne naar boven, naar Emilie...

- Mama... komt u eindelijk bij me! klaagde Emilie. Mama, ik blijf hier: ik ga niet terug...

Zij krampte zich als vast aan Henri en Marianne naderde haar, troostte haar, kuste haar...

- Marianne, zeide Henri. Hoor...

Hij voerde haar op de gang.

- Marianne, zeide hij. Je weet niet hoeveel ik van je hoû... Bijna zooveel als van Emilie... Marianne, laat het me zeggen: wees verstandig; iedereen praat er over...

- Iedereen?? vroeg zij verschrikt en zij vroeg niet eens wat het was, omdat zij het wel begreep.

- Is het dan zoo, dat je het weet? vroeg hij snel, om haar te verrassen.

Zij trok zich terug, in het mysterie van haar zieltje, dat te veel glansde, uit naar buiten: zij wilde als voor hem en de anderen dooven dien te grooten glans.

- Wat? zeide zij. Er is niets... Iedereen?? Wie, wat iedereen...

- Iedereen praat er over... dat oom Henri je het hof maakt...

Zij poogde te lachen en de zilveren klokjes klonken schel, valsch.

- Het hof... oom Henri... De menschen zijn dol!

- Je hebt gisteren met hem gereden... in een automobiel.

- En wat is daar aan...

- Doe het niet meer.

- En waarom niet.

- Iedereen praat er over.

Zij poogde weêr te lachen en de zilveren klokjes klonken schel, valsch.

- Oom Henri! lachte zij. Hij kon mijn vader wel zijn.

- Je weet wel... dat je dat niet meent.
- Oom Henri!
- Hij is jong... Marianne, zeg me, dat het niet waar is...
- Dat hij me het hof maakt? Ik hoû van hem... als ik hoû van tante Constance.
- Dat je hem liefhebt... Daar, je kan het niet ontkennen. Je hebt hem lief.
- Ik heb hem niet lief, loog zij.
- Jawel, je hebt hem lief.
- Ik heb hem niet lief.
- Jawel.
- Nu goed dan... ja! zeide zij kort. Ik heb hem lief. Wat meer.
- Marianne...
- Ik ben gaarne met hem, praat gaarne met hem, fiets met hem, ‘stook’ met hem... wat meer? Er is geen kwaad in, en... ook tante Constance heb ik lief.
- Marianne... ik heb je gewaarschuwd, zei hij weemoedig. Wees verstandig.
- Ja, zeide zij. Maar jij, wees jij ook verstandig.
- Hoe dan?
- Wees verstandig, met Eduard! Hoû je drift in... Henri! Het kan alleen Emilie's ongeluk erger maken... als je je drift niet inhoudt, Henri.

- Ik zal me inhouden! beloofde hij en balde zijn vuisten.
- Henri...
- Ik haat dien ploert... Ik zoû hem kunnen vermoorden, worgen.
- Henri... stil... daar komt papa.
- Beloof me, Marianne... dat je voorzichtig zult zijn.
- Ja... Henri... Beloof je me ook, Henri, dat je voorzichtig zult zijn.
- Ik beloof het je...

Zij naderde hem, sloeg om zijn hals hare armen.

- Mijn broêr, mijn arme broêr!
- Mijn lief zusje, mijn zusje!
- Stil, stil...
- Stil...
- Daar is papa...

Van Naghel kwam de trap op...

En zij gingen met hem de kinderkamer binnen, waar Bertha wachtte met Emilie, Otto, Francis...

- Eduard is nu heen, zeide Van Naghel kalm. Ik heb hem gekalmeerd en hij zoû morgen hier komen... om nog eens te praten. Emilie, van avond kan je hier blijven.
- Papa, ik wil niet meer terug.

- Neen, Emilie! riep Francis opgewonden. Je kan niet meer terug.
- Stil Francis, zei Van Naghel streng en hij herhaalde:
- Emilie... van avond... kan... kan je hier blijven...
Hij werd plotseling paarsch-rood.
- Zeg mij de wet, papa, drong Emilie aan.
- De wet? vroeg Van Naghel. De wet...
En, purper, rukte hij aan zijn boord.
- Bertha! riep hij met een schorre stem.
Zij schrikten allen...
Hij scheurde zijn boord, zijn das, zijn hemd open...
- Lucht! smeekte hij.
En zijn oogen puilden, hij wankelde, viel in een stoel.
Louise belde...
De meisjes gilden de meiden, den knecht naar boven...
Henri ijlde weg, om een dokter te halen...
Het was te laat...
Van Naghel lag dood, getroffen door een beroerte.

EINDE VAN HET EERSTE DEEL

I

HET LATE LEVEN
[tweede deel]

I

De wintermaanden treurden eentonig voorbij, met haar aanhoudende regens, zonder vorst, en, wat er van sneeuw viel, dadelijk smeltende in de dooi-vochtige atmosferen. En het was de wind, die altijd woei, die altijd waaien bleef, de wind uit zijn geheimzinnig wolkenland, voerende de wolken meê, violet en grauw, altijd meer en meer wolken, die als over de zee kwamen gevaren over de boomen der Boschjes, en Constance volgde ze, volgde ze met een droomenblik, omdat hunne drommen nooit schenen geëindigd... Op den wind dreven ze eeuwig voort, en de wind woei eeuwig, als een eeuwige storm, die wel niet altijd raasde, maar toch altijd ruischte, soms hoog over de boomen, soms dwars door de boomen zelve... Constance bleef meestal thuis en zat voor haar raam, de korte middagen, die zij rekte in de vage schemeringen der al om drie uur duisterende kamer,

waar de schijn van het vuur opdanste... Geregeld en eentonig ging voort het dagelijksch leven: was het weêr dragelijk, dan fietste Van der Welcke, maar verder bleef hij veel boven, ging zelden naar Witte of Plaats, rookende, in zichzelven vloekende, dat hij niet rijk was, om een eigen ‘kachel’ te koopen. Addy ging en kwam, van en naar school en hij was het, die de malen vervroolijkte...

En Constance, in hare voorkamer, zat aan het raam en keek naar de wolken, tuurde uit naar den regen. Door de stille eentonigheid van hare zacht sombere, korte dagen, begon zich een droom te weven, als met een lichtenden draad, zoodat haar niet drukten de violette en grauwe melancholieën van den regenenden winter. Als Van der Welcke, vloekende, naar boven ging, omdat het weêr regende, en hij niets wist te doen, zette zij zich in haar voorkamer - in die kamer, waarin zij leefde, en die zich tintte als met het persoonlijke van haar zelve - en zij zag uit, naar de wolken, den regen... Zij droomde. Zij glimlachte, de oogen groot. Zij hield van de eeuwig aankomende luchten, de eeuwig aandrijvende wolken, en hoewel de stormvlagen haar nog soms deden schrikken met den plotselingen schok in hare keel en in hare borst, hield zij van de razende en ruischende winden en luisterde naar ze, liet ze, zoo hoog boven haar hoofd, haar huis, hare boomen - de hare - waaien en waaien verder, zich waaiend verliezen in de oneindigheden, verder, wijder... Zij had bij zich haar werk, een boek, maar zij werkte niet, las niet: zij droomde... Zij glimlachte, uitkijkende, opkijkende naar de eeuwig voortrollende luchten... De wolken, zij vaarden daar, soms hoog, soms laag, boven de huizen, de hoofden der menschen, gelijk aan, die menschen minachtende, passie's: zware, reusachtige passie's, die, op de passie van de winden, aanzwierden uit een vèr rijk van enkel fronsenden, stormenden hartstocht, en, met kohorten van dreigende passie's, rolden zij voort, hoog, machtig en grootsch, als met een reusachtig leven van goddelijkheid boven het klein menschelijk gedoe, dat onder de daken school, waarover zij trokken, stortende steeds nieuwe vallen van wateren... Als Constance òp naar ze keek, de zware mystieke gevaarten, die kwamen van waar wist ze niet, en gingen, waar heen wist ze niet, en die maar even schaduwden over haar leven, verdwenen, en gevolgd werden door nieuwe gevaarten, even zwanger en zwaar van mysterie - was zij niet

bang, of treurig, want ze voelde in haar droom zich veilig. De sombere luchten hadden haar altijd aangetrokken, al vroeger, ook al hadden ze haar, toen, beangstigd - zij wist niet waarom - maar nu, nu eerst glimlachte zij, omdat zij zich veilig voelde. Het glansde zacht uit voor haar blik, die staarde en opzag naar de zware gevaarten. Als de wind floot, klaagde, steunde, loeide rondom het huis, als een reusachtige ziel in nood, bleef zij als naar den wind turen, liet hare ziel als zacht deinen meê op zijn melancholieën, zooals iets, dat zich overgeeft, klein, zwak, maar rustig, aan heel groote machten. In haar kleine huis, aan de somberheid van dien weg, 's winters, vooral als de middag duisterde, waren om haar heen de wind en de regen, bijna altijd, als eén element levensreusachtig en levenstreurig - dat aankwam van over de zee, dat wegdreef over de stad, en haar, haar huis, altijd omvangen bleef... Zij zag naar buiten, zij glimlachte. Soms, over de gangen, hoorde zij den stap van haar man, die door het huis ging, brommende, mopperende, vloekende, omdat hij uit wilde... Een oogenblik dacht zij dan: hij heeft Marianne in geen dagen gezien... maar dan dacht zij niet meer om hen beiden; dan glansde weêr uit voor haar

heur droom. De droom glansde zacht en gestadig, als een heel kalme, rustig schietende straal - een pad van zacht licht, dat als ging van haar blik uit, naar de somber fronsende wolken, daar ginds. Over het zacht lichtende pad scheen iets van haar te kunnen zweven naar buiten, naar hooger, naar wijder en dan weêr terug, tot waar zij zat... Het was zoo vreemd, dat zij er om glimlachte, de oogen sloot, en, opende zij ze, dan was het weêr of ze zag haar droom, en het pad van licht, altijd... Bestemder vorm nam haar droom niet aan en het bleef zoo, liefdadig en rustig en zachtjes stralend, nauwlijks licht toe naar de donkerende luchten... Het was geheel duister en zij zat zoo nog, geheel verloren in het zwart rondom, van schaduw en schemering, onzichtbaar geheel in de kamer zwart, en hare oogen bleven staren naar buiten, in de laatste vaalte der aannachtende hemelen... De weg was al duister... Een lantaren glom op, glimmerde hard neêr in een plas...

Dan bedekte zij zich het gezicht in de handen, en schaamde zich omdat zij zoo lang had gemijmerd, schaamde zich vooral omdat zij zich had laten dwalen langs den draad, het pad van haar droom... Zij belde, liet de lampen op-

steken en wachtte-af Addy, die gauw thuis kwam... Maar dat waren de middagen, die eenzaam gebleven waren... Soms, in den regenenden namiddagdonkerte, zag zij het raam voorbijgaan Z I J N E gestalte, hoorde zij bellen...

Het was Brauws. Zij verroerde zich niet en zij hoorde, hoe hij eerst, als Van der Welcke thuis was, naar boven ging. Maar sedert hij weêr bij hen aan huis kwam, had hij de gewoonte aangenomen na een half uur te zeggen tot Van der Welcke:

- Nu ga ik mijn opwachting aan je vrouw maken...

De eerste keeren had Van der Welcke hem dan vergezeld, in den salon, maar sedert Brauws intiemer kwam, bleef Van der Welcke weg, liet hem zijn gang gaan. En na den eersten schok, dien Brauws' ideeën in hun huis had te weeg gebracht, was zijn vriendschap er eene warmte geworden, die zoowel Van der Welcke als Constance, voor elkaâr, over en weêr, op prijs stelden, waren hij en Van Vreeswijck nu hunne eenige vrienden - die zij beiden gaarne mochten: de intieme kennissen van hun anders wat eenzame huis. En daarom ook liet Van der Welcke Brauws alleen bij Constance gaan, bleef hij weg, nooit komende meer dan noodig

was in den salon van zijn vrouw - behalve wanneer hij de klokjes hoorde van Marianne's stemmetje en van haar lach.

Constance's hart klopte, als zij op de trap hoorde Brauws' stem...

- Nu ga ik mijn opwachting aan je vrouw maken... Ze is toch thuis?

- Dat zal wel, met dat beroerde weêr...

Zij hoorde Brauws' stap, die de trap deed kraken; hij naderde... Zij had een heftige ontroering dan, waarvoor zij zich in zichzelve schaamde, schaamde voor zichzelve. Want zij was voor zich heel streng: zij was bang zich belachelijk voor zichzelve te maken. Wanneer zij te heftig hare ontroering voelde, stelde zij zich dadelijk Addy voor -: hij was nu veertien geworden. De moeder van een zoon van veertien... Een glimlach van ironische zelfwelwillendheid groefde dan even de kuiltjes bij hare lippen en het was met een groote rust, dat zij Brauws ontving.

- Het is al zoo donker, niet waar... Maar het is pas half vier en toch nog geen uur om de lamp op te steken.

- Soms maakt schemeren me zenuwachtig, antwoordde hij. Maar soms is het ook heel rustig.

Hij zette zich bij haar, gezelligweg, en zijn breede figuur schaduwde in de niet groote kamer, tusschen de andere schaduwen meê. De lantaren, buiten, glimmerde al, hard, in den piassenden weg.

- Het is vreeslijk weêr, den laatsten tijd.
- Ja, dan blijf ik maar thuis.
- U blijft te veel thuis.
- Zoodra het weêr goed is, ga ik uit.
- U houdt niet door ‘weêr en wind’ te gaan.
- Ik vind het mooi het te zien van hier... Het zijn iederen dag andere luchten...

Dan spraken zij over allerlei. Hij sprak dikwijls over Addy, in een hartstocht, dien hij voor den jongen had opgevat. Zij straalde dan van trots... En als van zelve, verhaalde zij hem hoe het kind altijd hun troost was geweest, zoowel voor Van der Welcke als voor haar... En als zij den naam van haar man zeide, antwoordde hij dikwijls, als met iets van verwijt:

- Ik hoû veel van Hans... Hij is een kind, en toch hoû ik van hem...

Dan schaamde zij zich, omdat zij pas met Van der Welcke een woordenstrijd had gehad, - over niets -, en zij werd ongedurig.

- Er is niets aan te doen... Wij kùnnen elkaâr niet begrijpen... ik meen: in sympa-

thie. Wij verdragen elkaâr, zooveel wij kunnen... Te scheiden zoû te dwaas zijn. En ook te treurig voor Addy. Hij houdt van ons beiden...

En zij spraken weêr over het kind. Dan moest zij hem vertellen van Brussel, en zelfs van Rome.

- Het is vreemd, zeide hij. Toen u in Brussel was... woonde ik te Schaerbeek.
- En wij hebben elkaâr nooit ontmoet.
- Neen nooit. En toen u met Hans aan de Riviera was... was ik er ook dat jaar.
- Kwam u veel te Monte-Carlo...
- Ten minste nu en dan. Juist toegelokt door het schrille contrast van de atmosfeer daarginds, waar het geld geen waarde heeft - en mijn ideeën. Ik martelde er mezelf... En we hebben er elkaâr nooit gezien. En toen u hier, in Den Haag, een jong meisje was, kwam ik ook dikwijls in Den Haag... en herinner ik me zelfs... dikwijls... gegaan te zijn langs het huis van uw ouders - waar uw moeder nog woont - in de Alexanderstraat en op de deur gezien te hebben uw naam: Van Lowe...
- We hebben elkaâr niet mogen ontmoeten, poogde zij zacht te lachen en als ondanks zichzelve boog hare stem, als treurig.

- Neen, zeide hij rustig; we hebben elkaâr niet mogen ontmoeten...
- Zoo vreemd is soms, zeide zij; de noodlottigheid van ontmoetingen...
- Ze zijn duizenden, millioenen, in ons leven...
- Zouden wij niet dikwijls gaan, maanden lang, iederen dag, langs iemand...
- Iemand, die als wij hem of haar ontmoetten, invloed op ons leven zoû oefenen...
- Ja, dat meen ik.
- Ja... zeer zeker...
- Het is vreemd, dat te bedenken... Op straat soms, ontmoet men altijd de zelfde menschen, die men niet kent...
- Ja, ik begrijp u... In New-York, toen ik wattman was, kwam er altijd een vrouw in mijn tram en, zonderdat ik op haar verliefd was, dacht ik: ik zoû haar gaarne eens willen spreken... kennen... ontmoeten...
- En hoeveel ontmoetingen niet... geven ons niets in ons leven. Ik heb duizend menschen ontmoet, ben hun naam vergeten, wat zij tegen mij gezegd hebben... Als schimmen zijn ze geweest... zoo ontmoeten wij menschen in de wereld: ik meen, in salons...
- Ja, dat is zoo nutteloos...

- Namen gewisseld, gesprekken gewisseld... en niets blijft... niet de minste herinnering...

- Neen, dat gaat alles weg...

- Ik was dikwijls moê... van zooveel menschen, schimmen... Nu zoû ik niet meer zoo kunnen leven...

- U is toch een vrouw-van-de-wereld... gebleven.

- O neen... Ik ben geen vrouw-van-de-wereld meer.

En zij vertelde hem, hoe zij eerst gedacht had zich in de Haagsche wereld op nieuw te vertoonen; zij vertelde hem van Van Naghel en Bertha.

- Is u nu gebrouilleerd met uw zuster...

- Niet gebrouilleerd...

- Hij is plotseling gestorven...

- Ja, heel plotseling... Zij hadden juist een diner gehad... Het is een vreeslijke slag voor mijn zuster. Zij heeft heel veel verdriet nu. Geldelijk, hoor ik, zijn er groote moeilijkheden... Maar wat interesseert u dat... Vertel mij van uzelven.

- Alweêr...

- Dat interesseert mij.

- Vertel mij van u.

- En ik heb u juist van mij verteld.

- Van Rome, van Brussel... Vertel mij nu van Buitenzorg.

- Waarom daarvan...

- De kinderjaren van mijn vrienden - ik mag u immers rekenen onder mijn vrienden? - interesseeren mij altijd.

- Van Buitenzorg? Ik herinner mij niets... Ik was een meisje... Er was niets bizonders...

- Uw broêr, Gerrit...

Zij werd bleek, maar hij zag het niet in de donkere kamer.

- Wat meent u...

- Uw broêr Gerrit herinnerde zich die jaren. Verleden, na uw dinertje hier, toen wij rookten, vertelde hij er mij van.

- Gerrit...? zeide zij angstig.

- Ja... hoe u lief... speelde... over de groote steenblokken... in de rivier...

Zij kreeg in het duister een kleur als vuur.

- Hij is gek! zeide zij ruw. Wat hoeft hij daarover te spreken.

Hij lachte.

- Mocht hij niet...? Hij dweept met u... en hij dweepte met u in die jaren...

- Hij plaagt me altijd met die souvenirs... Ze zijn nu belachelijk.

- Waarom?

- Omdat ik nu een oude vrouw ben. Zulke souvenirs hebben alleen poëzie... zoo lang men nog jong is... Is men ouder... dan laat men ze stil... in de stille, doode jaren. Want als men oud is... worden ze belachelijk.

Hare stem klonk streng: hij zweeg.

- Vindt u dan niet, dat ik gelijk heb? vroeg zij.

- Misschien! zeide hij heel zacht. Misschien heeft u gelijk. Maar het is treurig...

- Waarom treurig... dwong zij zich te vragen.

Hij zuchtte heel diep.

- Omdat het ons zoo herinnert aan alles wat wij verliezen, als wij ouder worden... Zelfs het recht op onze herinneringen.

- Het recht op onze herinneringen... murmelde zij bijna.

En vaster, streng, herhaalde zij:

- Zeker... ouder geworden verliezen wij het recht er op... Er zijn herinneringen, waarop wij het recht verliezen... als wij oud worden...

- Zeg mij, zeide hij; voor een vrouw is het moeilijk oud te worden?

- Ik weet het niet... sprak zij zacht. Ik geloof, dat ik oud zal worden, dat ik al oud word... zonderdat het mij moeite kost.

- Maar u is toch niet oud, zeide hij.

- Ik ben drie-en-veertig, zeide zij; en mijn zoon is veertien.

Er was een wreedheid voor zichzelve in hare woorden.

- Vertel mij nu van uzelf...

- Waarom? zeide hij, als met een moedeloosheid. U zal mij toch niet begrijpen, hoe lang ik ook spreek... Neen, vandaag K A N ik niet over mijzelf spreken.

- Niet alleen vandaag... heel dikwijls niet.

- Ja... heel dikwijls niet... Dan komt plotseling het idee in mij op... dat alles voor niets is geweest. Dat ik niets heb gedaan, dat goed was... Dat mijn leven heel anders geweest moest zijn... om goed te zijn geweest.

- Wat is goed...

- Goed voor de menschen... de menschheid. Het heeft mij altijd geobsedeerd, na mijn spelen in de bosschen. U herinnert zich, dat ik u vertelde... hoe ik als kind in de bosschen speelde...

- Ja, zeide zij, heel zacht.

- Zeg mij, viel hij plotseling in. Zijn dàt souvenirs, waar ik geen recht op heb?

- U is een man, zeide zij.

- Heb ik als man meer recht... op souvenirs...

- Waarom niet, op deze? zeide zij zacht. Ze maken uw jaren nu niet belachelijk.

- En...?

- De mijne maken het de mijne wel.

- Is u zoo bang... voor belachelijkheid...

- Ja... zeide zij eerlijk. Ik wil me voor mijzelf... evenmin schamen... als ik het zoû willen doen voor de wereld.

- U doet dus afstand van...

- Van mijn jeugd, zeide zij zacht.

Hij zweeg. Toen zeide zij:

- Ik viel mijzelf in de rede... Ik wilde u vertellen, dat na mijn kinderspelen het mij altijd heeft geobsedeerd: wees wat. Wees iemand. Wees een mensch. Wees een mensch voor de menschheid. Als jongen al van zestien, zeventien jaar. Later, aan de universiteit. Ik was verbaasd over de kinderlijkheid van Hans en Van Vreeswijck en over de anderen. Zij dachten nooit na, ik dacht altijd... Ik werkte veel. Ik wilde àlles weten. Toen ik veel wist... dacht ik: waarom zooveel te willen weten, wat anderen hebben bedacht. Bedenk zelf. Toen voelde ik een onmacht... Ik verveel u.

- Neen, zeide zij, ongeduldig.

- Toen voelde ik een onmacht... Toen dacht ik: als je niet kan bedenken, D O E dan.

Wees iemand. Wees een mensch. Werk. Ik las toen Marx, Fourier, Saint-Simon... U kent ze niet?

- Ik heb ze nooit gelezen, zeide zij. Maar ik heb hun namen juist genoeg gehoord om u te kunnen volgen... Ga voort.

- Toen ik ze gelezen had, heb ik gedacht, veel gedacht... en toen heb ik willen werken. Als een arbeider. Om alle misdeelden te begrijpen... Mijn God, wat zijn woorden moeilijk! Ik kàn u niet over mijzelven spreken.

- En over den Vrede spreekt u... als een apostel.

- Over den Vrede... misschien... maar niet over mijzelf. Ik ging naar Amerika... ik werd werkman. Maar dàt was het verschrikkelijke... ik voelde mij altijd G E E N werkman. Ik had geld. Ik gaf het alles weg, aan armen... bijna. Maar ik hield juist genoeg over om nooit honger te hebben, om iets beter te wonen dan mijn kameraden; om een dag te rusten als ik moê was; om vleesch en wijn en medicijnen te koopen als ik er behoefte toe had... om eens naar de komedie te gaan in mijn heerenkleêren. Begrijpt u? Ik was een Zondags-arbeider. Ik was een dilettant in den arbeid. Ik bleef een heer... Een meneer. Ik ben van een goede

burgerfamilie; welnu, daar... in Amerika, terwijl ik arbeider was... bleef ik, werd ik nog meer dan ik was, aristocraat. Ik voelde mij hoog boven mijn mede-arbeiders. Ik wist meer, ik wist heel veel. Zij hoorden het mij aan. Ik had een fijner bloed, een fijner gestel dan zij: zij zagen het mij aan. Zij dachten, dat ik versjouwd, versjeesd was en tot hen door omstandigheden was neêrgedaald uit vroegere weelde, maar zij bleven mij een heer vinden, en ikzelf vond mij ook een heer. Een meneer. Ik werd nooit een eenvoudig werkman. Ik had het willen worden... om den werkman te begrijpen, geheel en al... en daarna, met die kennis, te werken voor zijn welvaart, terug in mijn land, in mijn stand... Maar al was ik nu tusschen werklui... ik begreep ze niet. Ik voelde voor ze een huivering, onwillekeurig, voor hun scherts, voor hun vloeken, voor hun drank, voor hun vriendschap zelfs. Ik bleef een heer. Een meneer. Ik bleef van een ander bloed en van een andere beschaving. Mijn ideeën en theorieën wilden mij gelijk maken aan mijn kameraden, maar mijn vroegere leven zelf - mijn geboorte, beschaving, studies - geheel het verleden van mij, mijn ouders, geheel mijn herediteit verzette er zich tegen. Ik kòn mij niet met hen ver-

broederen. Ik probeerde telkens iets anders: denkende, dat het daàraan lag - een ander handwerk, een andere werkkring. Het gaf mij niets. Ik bleef als een simpel, nieuwsgierig dilettant, en juist die kalme rust, dat ik er oogenblikkelijk meê kon uitscheiden, als ik verkoos, maakte, dat mijn leven nooit de diepe ernst werd, waartoe ik het had willen dwingen. Het bleef dilettantisme. Het werd bijna een bespotting van het leven mijner kameraden. Ik was vrij en zij waren slaven. Ik werd krachtig en zij werden afgebeuld. Mij, na mijn studies, was die handen- en spierarbeid als een gezondheidskuur. Was ik te moê, dan rustte ik uit, verliet mijn werk, zocht na enkele weken iets anders. De anderen, tot hun ouden dag toe, zouden worden geëxploiteerd tot de laatste atoom van hun arbeidsvermogen... Ik zoû werken, juist zoo lang het mij zoû behagen. Ik zag er gezond en goed uit, ook al werden mijn gezicht en mijn handen ruw. Ik voedde mij naar evenredigheid van mijn hard werken. En ik dacht: als zij zich allen zoo voeden konden als ik... zoû het goed zijn. Dan voelde ik wroeging, gaf al mijn geld, heimelijk, weg aan de armen, leefde alleen van mijn loon... tot ik ziek werd... en mij weêr genas...

met mijn geld. Het werd een belachelijkheid. En vooral werd het een belachelijkheid toen ik, meestal goed gevoed, mijn kameraden minachtte omdat hun onveranderlijk ideaal mij toescheen te zijn: iederen dag biefstuk te eten. Verlangen zij dan - dacht ik - naar niets beters en hoogers en edelers dan naar biefstuk alleen... Ik had gemakkelijk zoo denken en minachten: I K ... àt biefstuk, als ik er behoefte toe voelde. Goed gevoed, zelfs moê gewerkt, kon ik bepeinzen wat edeler was dan biefstuk... En tòch... toch... hoewel ik dat toèn ook al zoo inzag. . toch bleef ik hen minachten om hun min ideaal. Dat was... om mijn bloed en geboorte... maar vooral om mijn meerdere beschaving en studie. En toen werd ik heel moedeloos en dacht ik: ik zal mij nooit hun broeder voelen. Ik blijf een heer. Een meneer. Het is niet mijn schuld, maar de schuld van alles, van het heele verleden... Toen... in eens, zonder overgang... ben ik teruggekeerd naar Europa. Ik heb er gesproken... over den Vrede. Over eenjaar... spreek ik - misschien - over den oorlog. Ik zoek. Ik weet niet meer. Eigenlijk heb ik nooit wat geweten. Ik zoek, ik zoek altijd... Maar waarom heb ik u nu zoo lang over mijzelf gesproken! Ik schaam mij, ik schaam mij. Ik heb, misschien, geen recht meer te zoeken. Men zoekt... als... als men jong is, niet waar. Als men mijn jaren heeft - die de uwe zijn - moet men gevònden hebben en mag men niet meer zoeken. En als men dan niet heeft gevonden, dan ziet men terug op zijn leven... als op éene mislukking, als op één immense vergissing - vergissing na vergissing - en dan wordt het hopeloos, hopeloos, hopeloos...

Zij zweeg...

Zij dacht aan haar eigen leven, kleiner dan het zijne - dat van een kleine vrouw, die niet had gedacht en niet had gevoeld - die eerst nu begon te voelen, die eerst nu heel even begon na te denken - en zij zag ook haar eigen kleine leven de jaren verspillen met vergissing na vergissing.

- O! zeide hij met een stem vol verlangen. Jòng... te hebben gevonden... dat wat men anders jaren zoû hebben gezocht. Jong... te hebben gevonden... het geluk... voor zichzelf... en voor anderen! O, jong te zijn, nog eens jong te zijn... En dan te zoeken... en dan jòng te vinden... en jong te O N T M O E T E N ... en jòng gelukkig te zijn en anderen - allen! - gelukkig te maken. Jong te zijn... o, jong te zijn...

- Maar u is niet oud, zeide zij. U is in de kracht van uw leven.

- Ik haat dat woord, zeide hij somber. De kracht van den leeftijd, dat is op M I J N jaren... voor menschen... die niet zoeken, maar rustig een zelfbewust pad zijn gegaan. Dàn zijn ze... op mijn leeftijd, in de kràcht... van hun leeftijd. Ik niet... ik heb gezocht... ik heb nooit gevonden... ik voel nu àl de melancholie van mijn tevergeefsche moeite...; ik voel mij nu... oud. Ik voel mij oud. Wat, wat kan ik nog doen? Wat denken... nog een beetje meer; wat bijhouden de studie van den dag; dat wat anderen bedenken; wat zoeken... als een blinde. En - lachte hij bitter -: dat recht zelfs heb ik verloren: te zoeken. Men zoekt alleen... als men heel jong is: anders wordt het de belachelijkheid.

- U spreekt mij na... verweet zij zacht.

- Maar u had gelijk... u heeft gelijk. Het is zoo. Er is niets meer over... op onze jaren... en zelfs niet onze herinnering...

- Onze herinnering... murmelde zij, heel zacht.

- De herinnering aan onze kinderjaren.

- Aan onze kinderjaren... herhaalde zij.

- Zelfs die niet...

- Zelfs die niet... sprak zij na, als in hypnoze.

- Neen, er is niets meer... voor ons...

De deur ging plotseling open: zij schrikten.

- Mama... zit u hier?

Het was Addy.

- Ja, mijn jongen...

- Ik kan u niet zien... Het is heelemaal donker.

- En hier is meneer Brauws.

- Ik zie niets en niemand. Mag ik opsteken...

- Ja...

Hij stommelde door de kamer, zocht lucifers, stak een lamp in de hoek op.

- Zie zoo... nu kan ik ten minste zien...

Hij trad nader: een jonge, mooie, heldere jongen, met zijn flink, gezond gezicht en zijn ernstige, blauwe oogen: breed, sterk, stralend in de weemoedige kamer, die zacht oplichtte met haar éene lampeschijnsel, achter Constance. Zij glimlachte hem toe, trok hem naar zich toe, omhelsde hem, terwijl hij haar kuste.

- ... H I J is er! zeide zij zacht met een blik naar Brauws, doelende op zijn laatste woorden.

Hij begreep haar.

- Ja! zeide hij, en het was of zijn melancholie

plotseling helderde, tot een weemoedige heerlijkheid en hoop, dat H I J het niet zelve zoû zijn... maar een ander... Addy... en hij herhaalde haar eigene, stralende woorden:

- Ja...ja... H I J is er!

Het kind begreep niet, zag hen beurtelings beiden aan, en glimlachte vragend; alleen hun glimlach antwoordde hem...

II

In langen tijd was Constance niet geweest op den Zondag-avond, bij mama Van Lowe, en mama had eerst niet aangedrongen. Nu echter, op een middag, zeide zij zacht:

- Kom je nooit meer... Zondags... Constance?

Zij zag hare moeder zeer zenuwachtig worden, plotseling, en het speet haar, dat zij niet eerder in zich overwonnen had dien afkeer, om, na dien verschrikkelijken avond, weêr terug te komen op de familie-reunie.

- Jawel, mama, zeide zij dadelijk. Ik zal komen. Morgen, Zondag, kom ik.

De oude vrouw hing moê-tjes in haar stoel, schudde het hoofd op en neêr, als wist zij wel allerlei treurige dingen...

- Het is toch zoo treurig... van Van Nagel! zeide zij. Bertha heeft veel verdriet.

Het was of mama er over spreken wilde, maar Constance, in een gedwongen onverschilligheid voor wie de haren waren, vroeg niet verder.

Den volgenden dag zouden Constance en Addy naar de Alexanderstraat gaan.

- Ga je niet meê? vroeg zij aan Van der Welcke.

Hij aarzelde. Hij wilde liever niet gaan, in een bouderie tegen de geheele familie, maar hij had gaarne Marianne ontmoet. Toch zeide hij:

- Neen, ik denk van niet...

Hij vreesde om zijn weigering een scène, maar zij had den laatsten tijd, ook zelfs al welde de boosheid in haar op, een zachtere toegeeflijkheid, die hem verbaasde, en zij zeide alleen:

- Mama had gaarne, dat wij weêr kwamen...

Hij hield wel van de oude vrouw: zij was altijd vriendelijk voor hem geweest...

- Wie komen er? vroeg hij.

- Maar... allen! zeide zij. Als gewoonlijk.

- Toch niet Bertha... en haar kinderen...

- Ik denk het wel... zeide zij zacht, voelende, dat hij uitvroeg, of Marianne zoû komen.

Waarom zouden zij niet komen al zijn zij in den rouw. Het is geen soirée: er komen geen vreemden.

- Misschien, dat ik later kom... aarzelde hij nog.

Zij drong niet aan, ging te voet met Addy. Het was vreemd, maar tegenwoordig, altijd, als zij kwam in het huis van haar moeder, was het of zij binnentrad als een vreemde, niet meer als een eigen dochter - hoe lief mama ook altijd was. Het was om de anderen, dat zij zich als een vreemde voelde: om Bertha, om Adolfine, om Karel, Cateau, Dorine. Alleen Gerrit en Paul beschouwde zij nog als hare broêrs, en zij hield veel van Adeline.

Ook dezen avond, nu zij binnenkwam, voelde zij zich zóo, als een vreemde. De oude tantes zaten er al, op hare gewone plaats, te haken werktuigelijk... Mama - Constance wist het - had haar beiden, de oudjes, heel boos, een scène gemaakt, dat zij zoo kwaad niet mochten spreken en vooral niet hard-op - een scène, die mama zelve zeer had aangegrepen, en die de oude tantes zelfs niet hadden begrepen, want zij hadden, vaag, toestemmend geknikt van ja en ja... en dat Marie wèl gelijk had... Toch vermoedde Constance, dat tante Rien

er wel iets van had begrepen, want zij keek nu Constance schuin angstig aan... Constance kon het niet van zich verkrijgen de oude tantes te groeten: zij ging langs ze heen; en nu fluisterde tante Tien tot tante Rien:

- Daar heb je der weêr...

- Wie? schreeuwde tante Rien, luid.

Maar tante Tien dorst, om zuster Marie, die zoo razend was uitgevallen, niet verder te fluisteren, en zij kneep tante Rien in de dorre hand, waarop deze haar een boozen blik gaf... Daarop kakelden zij een oogenblik samen, nijdig tegen elkaâr... De drie jonge Saetzema's, in een hoek van de serre, kaarten in de hand, zaten te proesten van het lachen om de twee oude twistende tantes...

Constance, rustig, zette zich naast mama. En zij voelde, nu Addy wel met Marietje - van Adolfine - sprak, maar niet naar de jongens in de serre ging, dat er geen harmonie tusschen hen allen heerschte, en dat zij alleen samen kwamen om mama, om grootmama. Arme mama... toch scheen zij het niet te merken, toch was zij blijde, dat de kinderen, de kleinkinderen kwamen, op haar Zondag, haar ‘familie-tafereel’...

Adolfine en Cateau, in een hoek, zaten met

elkaâr te praten en Constance ving haar beider woorden op.

- Dus Bertha... blijft N I E T in het... huis.

- Ja, dat kan je denken. Ze hebben niets dan schulden.

- Is het... hun zwàger... die zich B E M O E I T met de zaken en de boedel-... S C H È I D I N G ?

- Ja, de Commissaris in Overijssel.

- Dus R I J K ... zijn ze N I E T .

- Neen... ze hebben niets.

- Ja. I K heb het Kàrel A L T I J D gezegd: ze hebben A L T I J D te groot... geleefd.

- Ze gooiden het geld weg.

- Dàt zal N U de kinderen... ook wel... tégenvallen.

- Ja... en die Emilie, die scheiden wil. Maar spreek daar niet met mama over, die weet er niets van.

- Neen. Jà... dat is wèl ongelukkig. Dàn... is jouw Floortje - Fine - gelùkkiger... met Dijkerhof.

- Ten minste, ze denken niet aan scheiden. Ik vind scheiden altijd een schandaal. We hebben al eén scheiding in onze familie... en dat vind ik eén te veel.

Constance werd bleek en zij voelde, dat Adolfine opzettelijk het hard-op zeide, al was

het achter haar rug... Goede mama, zij merkte niets... Dien éenen Zondag, dien verschrikkelijken avond... ze had er wel leed van gehad, maar het ware toch eigenlijk niet begrepen: het verschrikkelijkste voor haar was alleen geweest, dat de oude zusters zoo luid en zoo kwaad, als kwade, oude, nijdige menschen, die ze waren, gesproken hadden over haar arme Constance, maar wat er verder was voorgevallen... zij had het eigenlijk nooit geweten... En dit - nu Constance als langzamerhand zich van hare broêrs en zusters wat verder terugtrok - scheen haar plotseling van avond toe in een mooi licht... Wat er ook voorviel: zij lieten allen zooveel mogelijk mama er buiten, in een algemeen kinderlijk gevoel voor mama; in een kinderlijke samenzwering mama in haar geluk, mama in hare familie-illuzie te laten en het was of de broêrs en zusters dat ook hun kinderen inprentten; het scheen of zelfs Adolfine het haar onhebbelijke jongens leerde, want zij zag, als in een plotse verrassing, Chris en Piet naar Addy toe gaan, hem vragen om meê te spelen... Addy weigerde, koel, en nu schaamde zij zich bijna, Constance, omdat Z I J niet haar kind dat voor oogen gehouden had: altijd grootmama te sparen en te laten in het lieve

idee, dat alles harmonie was... maar gelukkig, dat Addy uit zichzelven altijd raadde wat goed was te doen, want toen Marietje - van Adolfine - hem ook met een lachje vroeg te komen kaartspelen in de serre, stond hij op, voegde zich bij hen allen... Zij glimlachte er om: neen, sympathie was er niet onder hen, maar er was één gevoel, voor mama. Eén gevoel - voor mama... zij werd er geroerd om: dàt was toch iets... en eigenlijk had zij het nooit zoo hoog, zoo groot, zoo waarlijk eensgezind gevoeld tusschen al die verschillende leden eener familie, wier belangen en neigingen natuurlijkerwijze liepen uit-een. Ja, verder afstaande van haar broêrs en zusters, zag zij eerst nu dat goede in hen. Want dat was waarlijk iets heel goeds, iets beminnelijks en zelfs bij Adolfine was dat... Het was of een zachter gevoel vloot in haarzelve, minder van verwijt en van kwalijk-nemen, meer van begrijpen en vergoêlijken, minder van rancune dan van waardeering, en het zachtere gevoel was wel weemoed, maar zonder bitterheid, alsof het alles niet anders kon dan het was, in hun kring van kleine menschen, van heel kleine menschen, wier blikken eng om zich heen zagen, wier hart eng om zich heen voelde,

niet verder dan een nauwen cirkel van kinderen en misschien kindskinderen... Zij wist niet waarom, maar in dezen vagen weemoed van zachtere gevoelens dan haar gewoonlijk den laatsten tijd bezielden tegen de haren, dacht zij aan Brauws... En zonderdat zij het zich dadelijk kon zeggen, waarom, verbond zij de gedachte-aan-hem aan wat zij nu beter meende te zien rondom zich heen, verder meende te zien, dieper meende te zien... En als met plotselinge vergezichten, die openstraalden, klaarde iets voor haar op, alsof zij het leven inzag: het leven, dat zij nooit had ingezien... Als met plotselinge verre stralingen breidde een horizon zich voor haar uit, verre cirkel, wijde cirkel om het nauwe kringetje heen, waardoor haar zieleblik nog nooit had vermocht te staren... Vreemd was haar dat gevoel, daar in die kamer, in dien kring van familie. Het was of zij, plotseling, alle de haren - de Ruyvenaers waren nu ook gekomen - in die kamer zittende en pratende - alle de haren en zich-zelve ook, zag als heel kleine menschen, die zaten en praatten, die deden en leefden en dachten in een heel nauw kringetje van eigenbelang, terwijl buiten dat kringetje de horizon zich al wijder en wijder breidde - als een

vizioen van groote wolkluchten, waaronder steden opspitsten, waarlangs zeeën golfden, waarover helle weêrlichten uitsloegen... Dat alles ging door haar heen - voor haar uit - heel snel: twee, drie flitsen van openbaring, meer niet; snelle revelatie's, die uitbliksemden en weêr donkerden... Maar hoe snel ook de revelatie's hadden gebliksemd - na die klaarte bleef de kamer klein, bleven die menschen klein, bleef zijzelve klein... Zij, ze had nooit geleefd - o, zoo dikwijls had zij dat al vermoed.

Maar die andere menschen... hadden die ook nooit... nooit geleefd? Mama, in haar nauwen kring, van kinderen kleinkinderliefde; oom, tante, in hun suikerbelangen; Karel, Cateau, in hun eng burgerlijk, behagelijk comfort; Adolfine in haar armzalig effort naar grootheid - de anderen nu: Gerrit, Dorine, Ernst, Paul... hadden zij ooit... hadden zij ooit geleefd? Haar man... had hij ooit geleefd... of was het maar geweest een bestaan, als zijzelve bestaan had, een vegeteeren, als vastgeworteld in gedachtetjes en gewoontetjes, in vooroordeelen en opinietjes, in religietjes of filozofietjes, en daarin zich behagelijk voelen... en neêrzien op die en veroordeelen dien ander, en zichzelven vrij goed en vrij edel vinden, nog zoo kwaad niet,

en minstens veel beter, verstandiger denkende, geloovende, filozofeerende dan die en dan die en dan die... O, menschen zooals zij allen... menschen van "hun côterie", van andere côterieën, met de schakeeringen van geboorte, geloof, pozitie, fortuin... ‘fatsoenlijke’ menschen... die, welke Brauws soms noemde de ‘bourgeois’... hadden zij ooit... hadden zij ooit geleefd... ooit verder gezien dan het heel nauwe kringetje, dat hunne eigendunkelijkheid om zich heen trok... wat was het dàn een klein en een onbeduidend dwarrelen... en waarom... met welk doel van zoo te dwalen tusschen elkaâr en als om elkander rond...! Plotseling scheen het haar toe, of van alle die menschen - die de haren waren -, en van alle de anderen, die zij - de kennissen - vlug groepte om hen rond, er niemand was, die een enkele gedachte kon uit doen stralen... ver... wijd-uit... naar de wijde horizonnen daarginds... zonder aan zichzelven, zijn vrouw en zijn kinderen te denken, en los van zijne vooroordeelen van fortuin, pozitie, geloof, geboorte... Fortuin, dat was bij hen allen bijna gedistingeerd het niet te hebben en dan te leven, òf zij het hadden... Pozitie, dat was waarheen zij streefden, en die er niet heen

streefden - Paul, Ernst - werden veroordeeld om hunne zwakte... Geloof, dat was bij de anderen, de kennissen, soms als een fatsoenlijkheid of een partij-belang, maar in ‘hun côterie’ - Indiesch getint - werd dat zacht en kalm genieerd, werd er noòit over gedacht en gesproken en werden de kinderen alleen, even, vlug, aangenomen en bevestigd, evenals zij dansles kregen of muziekles... Geboorte, geboorte... dat was alles... en zelfs met die voorname minachting voor nieuwe adellijke titels, met alleen eerbied voor oude adellijke titels, maar met een zich verder - ook ongetiteld - heelhoog stellen van patriciesch Hollandsch-Indische familie, die behalve de grandeur in het bloed nog had ingezogen de grandeur van de hoogste ambtelijke betrekkingen op Java... En over dat alles heen de zachte glimlach van vergoêlijkend medelijden en minachting voor wie anders dachten dan zij allen: het fond van hun aller gedachte... hoe die gedachte ook zich varieerde naar persoonlijk belang en inzicht: medelijden en minachting voor wie geld hadden en zuinig leefden; voor wie geen hooge pozitie ambieerde; voor wie, Roomsch of anti-revolutionnair - zij allen gematigd liberaal, gematigd vooral - dwepers waren van het geloof; voor

wie van geboorte niet zoo patricisch waren als zij: de Van Lowe's vooral. In die meening tal van schakeeringen... Het was of Constance het zag voor het eerst, woelen in het kleine kringetje... Het was of zij in het verleden... het woelen zag in hun salons, toen haar vader nog leefde. Toen vooral... Zij zag het in eens, zooals een kind, ouder geworden, ziet zijn ouders en hun huis, hun leven van vroeger... waarin hij kind is geweest... waarin hij is opgegroeid... Zij zag het nu nog zoo bij hare moeder... maar verteederd in familie-leven... Zij zag het zoo - schemeren - bij allen... bij allen... min of meer... Maar zij zag ook den eerbied, de liefde voor mama... om haàr te laten in de illuzie, die die liefde haar was.

Zij had het vroeger nooit zoo gezien. Zijzelve, ze was ook zoo. En ze vond zich en hen allen klein. Zoo klein, dat zij dacht: leven wij allen... om zóo weinig... als er dan zoo veel is... daarbuiten, daar wijder, daar verder... onder die wolkenluchten van het immense vizioen... Treden wij dan nooit buiten dat kringetje, waarin wij met onzen glimlach - omdat wij zoo aanzienlijk en verlicht zijn - ronddraaien om elkaâr en om onszelve... als tollen... als eeuwige tollen... En weêr rees Brauws voor

haar blik... O, nu eerst begreep zij, wat hij dien eersten avond, toen zij hem zag, hoorde... gesproken had... over den Vrede... De Vrede... De blanke, reine idee wapperde plotseling voor haar uit als een zilveren vlag, wimpelde in de wijde wolkluchten... O, nu eerst begreep zij... dat hij zocht... Hij had willen zoeken... het leven! Hij had gezocht... hij had niet gevonden... Maar zoekende had hij geleefd... hij léefde nog! Zijn adem ging, zijn polsen sloegen, zijn borst hijgde... ook al waasde de weemoed, dat hij niet vond, een schemering over zijn energieën... Maar zij... en zij allen... zij leefden niet! Zij leefden niet, zij hadden nooit geleefd... Zij waren geboren, aanzienlijk, met alle hun scepticismetjes over fortuin, en geloof, met alle hunne aanhankelijkheid aan geboorte en pozitie, en zij bleven zoo... ronddraaien... ronddraaien als tollen - gematigd liberaal... Dat zij haar allen weêr duldden bij zich, in het kringetje, was dat niet omdat zij zoo waren: gematigd liberaal? O... te leven... waarlijk te leven... te leven als hij had geleefd... te leven... te leven met hèm...

Zij schrikte nu van zichzelve... Zij was in een kamer vol menschen en stil zat zij naast

hare moeder... Die lieve mama... En zij was moê van hare eigen gedachte, want bliksemsnel lichtte het in haar op met de revelaties der gedachten: zonder zinnen, zonder beelden, zonder woorden... Het lichtte even, en dat was alles... Maar dat lichten maakte haar moê, nerveus, bijna ademloos in de kamer, die zij benauwd vond... En het allerlaatste van hare gedachte, dat even voór haar geweest was: zin - beeld - woord - had haar verschrikt... Zij moest het zich wel bekennen: lief... lief had zij dien man... Maar zij oordeelde in zich die liefde - misschien met dat lachje, dat scepticismetje, dat zij had opgemerkt in de haren - hare liefde oordeelde zij als de belachelijkheid, omdat zoo vele stille, doode jaren lagen opgestapeld, omdat zij was oud, een oude vrouw... Te willen leven nu was de belachelijkheid... Te willen droomen nu de belachelijkheid... Neen... als zoovele jaren waren verspild aan het domme bestaan om niets... dan mocht zij, oude vrouw, niet herleven... als te laat het daagde: het leven van gedachte en van gevoel... dàt leven... waaruit had kunnen spruiten het leven van daad en van liefde, van groote liefde, van liefde voor allen en alles... Neen, als er zoo vele jaren waren

verplanteleefd, tot de plant was geel en dor en dof geworden... dan kòn het niet anders... dan mocht het niet anders of het versterven, het langzaam-aan weg-versterven - in niets - was de eenige hoop, die overbleef...

De belachelijkheid... omdat zij oud was... drie-en-veertig - en zoo voelde... Noòit... aan niemand... zij zwoer het zich... zoû zij ze blijken laten... de belachelijkheid... de belachelijkheid... Zij W I S T , dat die belachelijkheid alleen bestond... in het nauwe kringetje van de vooroordeeltjes en de eigendunkelijkheidjes... Maar zij wist ook, dat zij was... als zij allen - klein, zelve vol vooroordeel vooral - en zij wist, dat zij zich niet verheffen kon - het nooit zoû kunnen - boven... boven dat wat zij belachelijk vond... van kind af aan, in het kringetje, had ingeleerd, dat belachelijk was... belachelijk...!

Neen... oud... was er niets voor haar... dan niet te zien in het stralende vizioen, en, kalm-weg, nòg ouder te worden... den langzamen dood in te gaan, die misschien nog vele lange leêge jaren zoû slepen... de jaren van een vrouw van H A A R leeftijd... en van H U N N E côterie...

III

De deur ging open en Bertha, Louise, Marianne kwamen binnen. En zoo plotseling traden zij als dwars door de gedachten van Constance heen, dat Constance verschrikte om hare figuren, moeder en dochters in zwaren rouw. Zij had Bertha na een eerste dadelijke visite en na den dag van Van Naghels begrafenis - nu zes weken geleden - niet meer gezien: zij wist als niets meer van haar af; alleen Marianne had zij een enkele maal nog gezien. En nu zij beiden, zoo dwars door hare gedachte, als traden in dien nauwen kring - dien zij veroordeelde, ook al kon zij er zelve niet buiten treden - welde plotseling, als een stroom, een groot medelijden in haar op. Bertha zag er zeer moê, bleek, vermagerd uit, plotseling een oude vrouw, dof, gelaten, als gebroken onder veel stillen zorg. Louise had iets kalmers van berusting maar Marianne naast haar, fijn en witjes, fijner en witter nog in haar zwart, straalde ook uit een bijna weenende melancholie. Mama was opgestaan en ging naar haar toe. Het was de eerste keer, dat Bertha na Van Naghels dood weêr kwam op haar Zondagavond, en in de beweging, waarmede zij op-

stond, de oude vrouw, haar kind naderde, omhelsde, meêvoerde naar de canapé, waar zij gezeten had, was die zelfde moederlijkheid - de armen en het hart wijd open - waarmeê Constance zich herinnerde, dat mama haarzelve ontvangen had, aan de deur, op de trap - dien eersten avond van terugkomst. Die lieve mama... Zóo verteederde het haar, dat zijzelve opstond, toeging naar Bertha, haar innig kuste, - Louise, Marianne ook. In haar stem, voor het eerst weêr na langen tijd, was een zusterlijkheid, die Bertha verraste. Zij drukte Constance's hand en toen de anderen hadden gegroet, zette zij zich stil bij mama, tante Lot, Constance. Hoe bleek, dof, gelaten, gebroken was zij. Het was of zij als hulpeloos zag om zich heen, of zij iemand zocht om haar te helpen, of zij iets wilde zeggen, dat haar verlucht zoû hebben... aan iemand... Zij zuchtte.

- Ik ben aangekomen, mama... maar ik blijf niet lang, zeide zij. Ik ben heel moê. Er zijn die zaken en hoewel Adolf heel lief en hartelijk is, en mij met alles helpt... is het heel gecompliceerd en ben ik er soms half dood van... Gelukkig, dat ik Otto en Frans heb, zonder hen kwam ik er heelemaal niet... U weet, dat wij gaan buiten wonen.

- Je dacht er verleden over, kind, zei mama angstig; maar het was nog niet beslist... Kind, moet ik je dan verliezen!

- Lieve mama, het is beter... buiten. Adolf wilde, dat we in Overijsel zochten, maar ik geef de voorkeur aan Baarn, bij voorbeeld... dat is dichter bij Den Haag... bij u...

- Waarom Baarn, mijn kind... Daar zijn niets dan Amsterdammers, handelslui... zoo een geheel andere côterie...

- We zullen vooreerst geen kennissen zoeken mama... Ik blijf alleen met de twee meisjes... Otto en Francis hebben al hier een huisje gevonden... Gelukkig, dat Otto aan Buitenlandsche Zaken geplaatst is... De minister, verleden, sprak heel aardig... Frans, Henri moeten nu gauw afstudeeren, zeide zij aarzelend. Karel gaat naar kostschool, want ik kan geen huis met hem houden. Marietje ook: zij was anders toch gauw gegaan. Wij blijven dus met ons drieën: Louise, Marianne, ik... Het is in eens heel anders, tante Lot... Wij willen rustigjes leven... Ten eerste moet het... en de meisjes verlangen niets anders.

Het scheen Constance weêr toe, of zij iemand zocht in de kamer, of zij iets verzweeg... Constance had den naam van Emilie op de

lippen, maar wilde niet vragen... Mama wist nauwlijks, dat zij wel eens oneenigheid hadden: Emilie en Van Raven.

- Ik heb nu nog veel moeite en drukte, zei Bertha. Maar als alles geregeld is... en wij hebben onze kleine villa...

Zij zonk in haar stoel achterover en glassig staarde haar blik voor zich uit. Constance, deelnemende, nam hare hand, hield die vast... Het scheen of Bertha, na dat drukke leven, dat in eens met den dood van Van Naghel, een uur na hun laatste diner, een moment na hare laatste drukte, plotseling was geknakt - niet meer wist hoe en wat, zich verlaten voelde, hulpeloos...

Al waren er al die zaken - scheen een plotse slag van verwondering en stupefactie, scheen een doodschheid als over haar heen te komen - of alles nu uit was, of er nu niets meer was - nu er spoedig geen visites meer te maken zouden zijn, geene recepties te houden, geen diners meer te geven, nu Van Naghel geen last in de Kamer meer had, van welke hij de enervatie thuis meêbracht, nu er niet meer te rekenen zoû zijn hoe zij een duizend gulden minder in de maand zouden verteeren - nu zij eenvoudig een rustig

huishouden zouden voeren moeten van wat zij en de meisjes bezaten... En het scheen of zij niet wist hoe en waarom zij meer leven zoû, nu zij de diners en de visites niet meer zoû hebben te geven en te maken... voor hare kinderen, hare meisjes vooral. Zoo kalm hadden Louise en Marianne haar gezegd, dat zij heel gauw rustig leven wilden, dat het nu Bertha plotseling toescheen: waarom heb ik eigenlijk altijd die drukte gemaakt... als de meisjes er zoo weinig om gaven... Waarom ben ik er dan oud en moê in geworden... Het was waar, Van Naghel had die ambitie gehad: zijn huis een politieken salon te zien... Het was zoo geweest, als hij wilde; nu was het uit, nu was het uit... Nu was er niets dan rustig te leven... in de kleine villa te Baarn... geen schulden te maken... de jongens te zien afstudeeren zoo spoedig mogelijk... en dan Karel en Marietje... anders... zij wist niet hoe... op te voeden... en te doen leven... dan zij hare andere kinderen gedaan had...

Zij bleef moê zitten, Bertha, glassig starende, half luisterende naar de deelnemende woorden met energiek Indiesch accent, van tante Lot, die kassian riep...

Maar plotseling scheen een grootere nervo-

ziteit haar als op te schrikken uit hare neêrslachtigheid. Zij keek weêr om, als zoekende, iemand... om iets te zeggen. Haar blik hing even aan tante Lot, toen aan Constance... Plotseling stond zij op, met een lachje, als wilde zij iets zeggen aan Louise, daar verder op... Maar haar hand-druk, nerveus, scheen Constance te dwingen, ook op te staan, meê te gaan met haar, ergens... ergens... Zij gingen den anderen salon door, langs de speeltafel van oom, Adolfine, Karel, Dotje... langs de andere speeltafel van Cateau, Van Saetzema, Dijkerhof, Pop, en de gesprekken, dadelijk, hokten; de kaarten, nerveus, vielen slag op slag neêr... Zij praatten over Bertha, dacht Constance, terwijl Bertha haar zacht dwong naar de kleine zijkamer: het kabinet, waar de glazen en koekjes klaar stonden, waar, als onverbiddelijk autoritair, hing het portret van papa Van Lowe; - het kamertje, waarin zij gingen, zij allen, als zij elkaâr iets vertrouwelijks zeggen wilden - als er een scène was - een oneenigheid - een geheime wisseling van opinie's en Constance, dadelijk, herinnerde zich, hoe zij hier, vijf maanden geleden, Van Naghel gesmeekt had, Bertha... hoe zij geweigerd hadden haar ‘officieel’ in hun huis te ontvangen,

hoe Van der Welcke was boos, driftig geworden, toegestort was op Van Naghel... Nu, weêr, was zij met Bertha hier samen en het portret van papa zag neêr, koel, streng, op de beide zusters...

Zij zagen elkaâr zwijgend aan... Bertha, schichtig, blikte om zich rond: zij voelde, dat, in den grooten salon, aan de speeltafels, de broêrs en zusters weêr dadelijk spraken, kritizeerden... omdat zij zich met Constance... met Constànce... terugtrok... een oogenblik. En, dempende tot een nauw hoorbare fluistering hare stem, kreunde zij:

- Constance... Constance...
- Wat is er, Bertha...
- Help me... help me... wees lief.
- Wat is er dan, Bertha?
- Mijn God, niemand weet het nog... maar ik kàn het niet alleen... hier... in mijzelf houden!
- Zeg mij, wat is er en wat kan ik doen?
- Wat je doen kunt... ik weet het niet... Maar Constance... ik heb behoefte... behoefte... het je te zeggen...
- Zeg het dan.
- Niemand, niemand weet het nog... behalve Louise, behalve Marianne.

- Wat is er?
- Emilie... Emilie is...
- Wat is zij?
- Zij is weggegaan... met Henri...
- Weggegaan?
- Zij is... gevlucht misschien... met Henri... ik weet niet waarheen... Van Raven weet het niet. Niemand weet het... Adolf Van Naghel... mijn zwager, de Commissaris... heeft geinformeerd... Hij is niet te weten gekomen... Wij hebben haar afgeraden... te scheiden... Adolf ook... Toen... zeker daarom... is zij... gevlucht met Henri... Met haar broêr... Ze W I L niet meer met Eduard samen zijn... Ze is gevlucht... Constance! Waarheen? Ik weet het niet! Constance... het is een schandaal! Maar stil... zeg het niet... zeg het niemand... Mama weet het niet... Ik wil het... als het niet anders kan-als zij niet terugkomen... laten voorkomen... of zij met haar broêr... alleen... een reisje maakt... een uitstapje... Zoo zullen wij het laten voorkomen, Constance... Maar ze zal niet terugkomen, denk ik... Henri, den laatsten tijd, was opgewonden; hij heeft gevochten met Eduard, is handgemeen met hem geworworden... omdat hij zijn zuster mishandelde...

Je weet, hoeveel ze van elkaâr houden... Emilie en Henri... Het is bijna onnatuurlijk, broêr en zuster... Nu zijn ze gevlucht... O God, Constance... ik heb zooveel, zooveel verdriet!

Zij stortte zich nu in Constance's armen, snikte, de armen rondom haar hals...

- Constance... Constance... help me... Ik weet niet bij wie ik zal huilen... bij wie ik me uit zal storten... Adolf helpt me met de zaken... Otto ook... Louise is heel lief, maar zij en Otto vinden, dat Emilie moet scheiden... op grond, dat zij mishandeld wordt... Maar Constance... in onze kringen... mishandelt een man toch niet zijn vrouw! Dat gebeurt nooit... Dat is vreeslijk! Dat gebeurt bij het volk...! O God, Constance... ik ben zoo ongelukkig... De zaken... dat komt wel in orde... Maar er zijn schulden... Ik dacht, dat wij ordelijk leefden... maar... ik weet het niet: er zijn nu schulden... Het loopt alles zoo op... Ik hoopte zoo, dat de jongens zouden afstudeeren. Frans zal het wel doen... maar nu Henri... die dolheid... weg te gaan met Emilie... een vlucht... niemand weet waarheen... O God, Constance... Constance... ik ben zóo ongelukkig... help me, help me...!

Zij hing als slap in de armen van Constance en de tranen vloeiden onophoudelijk langs haar bleeke gezicht: in enkele weken vervallen tot het gezicht van een oude vrouw. Zij hing als hulpeloos en ziek, als had de dood van Van Naghel, zoo plotseling, een slag na dien ongelukkigen avond - hare gasten in den salon, Emilie gevlucht boven, Van Raven wachtende beneden - haar kalm verstand van overleggende en bedenkende vrouw-van-de-wereld geschokt dermate, dat zij spreken moèst over intieme dingen, waarover zij, vroeger, nooit gesproken zoû hebben... Een instinct dreef haar in de armen van Constance, dreef haar zich te uiten bij Constance, als was die de eenige, die haar zoû kunnen begrijpen. Hare bijziende, knippende oogen, door hare tranen, zochten als angstig te begrijpen de uitdrukking op Constance's gelaat. En zij was zoo gebroken, geknakt, dat Constance zich geweld moest aandoen te bedenken, dat het Bertha was... Bertha... die zij in hare armen hield...

De rancune, die zij maanden had blijven voeden, was weg... In hare ziel, in haar hart was daar niets meer van over, als was zij gegroeid uit de laagte van die atmosfeer naar iets reiners en zuiverders van begrijpen en

van gevoel. Slechts een oogenblik nog gedacht zij dien avond, toen zijzelve hier gesmeekt had aan Bertha en Van Naghel... om haar te helpen haar te rehabiliteeren in de oogen van hunne kennissen... geheel Den Haag. Lang... járen scheen dat geleden. Zij begreep zichzelve ternauwernood, dat zij toen zoo had smeeken gekund, om iets wat zoo klein was, van zoo weinig belang voor hare ziel... voor de wereld... Nu had zij het niet kunnen doen... Zij begreep niet, dat zij zoo lang rancune had kunnen voeden jegens Van Naghel, jegens Bertha - omdat zij haar niet vroegen op officieele diners: invitatie, die haar de gewenschte rehabilitatie zoû geven... Op dit oogenblik verlangde zij zelfs niet naar die rehabilitatie, gaf zij niet om ze, als iets, dat waardeloos was geworden: een idee, dat in haar verschrompeld, verkrompen was, en wegwoei als een dor blad, een dor blad naar verre en wijde luchten... Addy? Hij zoû ze niet noodig hebben: die rehabilitatie zijner moeder in de oogen van Den Haag... Haar kind zoû zijn weg wel maken. O, hoe klein was zij geweest, te smeeken daarom; rancune te blijven voeden, maanden lang, om zoo weinig, zoo niets... zoo totaal niets... Zij voelde iets in zich gegroeid, en neêrzien

op dat van vroeger... Neen, rancune had zij niet meer... Zij voelde een diep medelijden en een zusterlijke teederheid voor die arme oude vrouw, Bertha, die daar als machteloos, hulpeloos hing in hare armen, en smeekte... om wat... Zij verzamelde hare gedachten: wat kon zij doen, waarmeê Bertha helpen... De snelle gedachten verwarden zich: zij dacht aan Van der Welcke... Addy... vaagweg: wat konden zij, hoe kònden zij dan Bertha helpen... Emilie en Henri komen op het spoor... En eindelijk wist zij niets anders te zeggen, dan:

- Ja Bertha... het beste zal zijn... het te doen voorkomen... alsof Emilie een uitstapje doet met haar broêr... Wij zullen, komt het te pas, ons ook zoo uitlaten... Wat wil Van Raven doen?

- Hij wil niet scheiden... Het is ook verschrikkelijk... Ach, Constance, ze zijn nog geen tien maanden getrouwd!

Een matheid plotseling kwam over haar, als een afsterving van de wereldsche belangetjes, die tot nog toe de hare altijd waren geweest.

- Maar, murmelde zij; als hij haar slaat... is het misschien beter... dat zij scheiden... Ik weet niet... Wij gaan naar Baarn toe... er is daar een kleine villa... Liefst zoû ik die

dadelijk willen huren... er heengaan... met Louise en Marianne... Karel... geeft mij wel last... hij gedraagt zich niet goed, hij gedraagt zich niet goed... En hij is nog zoo jong... Misschien komt hij in huis bij Adolf, zijn voogd, die heel streng voor hem zal zijn... I K weet het niet meer, ik kan niets meer... Ik deed alles met Van Naghel, samen met hem... Hij was heusch lief, hij was goed... Wij leefden met elkaâr, om de kinderen... Hij was moê... van minister te zijn... maar hij deed het nog... om de kinderen...

Hare naïveteit - dat Van Naghel minister was om de kinderen, en niet om zijn land - ze trof Constance als voor de eerste maal; zij glimlachte bijna, hield Bertha tegen zich aan...

- Hij kon zich ook niet terugtrekken... hij wilde dat ook niet, ging Bertha voort, zwakjes. Nu weet ik het niet meer... wat te doen... Ik voel mij zoo alleen... en toch vroeger... was ik een flinke vrouw... niet waar, Constance... Nu voel ik mij... niet flink meer... Misschien is dat leven te druk geweest... En waarvoor... Constance... waarvoor is het geweest... Mijn kinderen, onze kinderen... voor wie wij leefden... ze zijn geen van allen gelukkig... Ik ben moê... en

oud geworden voor niets... Ik woû, dat we al in Baarn woonden... Stil leven, daar, met de twee meisjes... Louise is lief, Marianne ook... Ze willen niet meer uitgaan... Gelukkig... gelukkig zijn ze niet... Ach... ach... mijn arme kinderen... Zeg het nooit aan mama, Constance... Mama weet het niet... lieve mama... Wat hoeft zij het te weten, de oude vrouw... Laat haar maar... in het idee... dat alles... nog goed gaat... al is Van Naghel er niet meer...

En zij snikte, bij de gedachte, dat zij alleen was... Toen, plotseling, richtte zij zich een weinig op, trok Constance op een stoel, zette zich naast haar en vroeg, de pijnlijke blik door de tranen starende in Constance's oogen:

- Constance... zeg mij... Marianne...
- Wat is er, Bertha...
- Hoû je... van Marianne?
- Ja, Bertha, heel veel...
- ...Nog altijd...??
- Ja... nog altijd...
- Constance...
- Wat is er, Bertha...
- Het is goed... dat we naar Baarn gaan... Zeg mij... Constance... Van der Welcke...
- Wat?
- Hoe is hij?

- Hoe meen je, Bertha? vroeg Constance zacht.

- Is... is het... zijn schuld... Is hij een gentleman?

Kalm verdedigde Constance haar man, maar even verwonderd, dat Bertha zoo rond-uit sprak, D A A R O V E R ... als wisten zij beiden alles...

- Ja, Bertha... ik geloof niet, dat Henri... dat het Henri's schuld is... Ik geloof ook niet... dat het de schuld van Marianne is... Bertha... ik geloof niet, dat zij er iets aan kunnen doen... Zij voelen sympathie voor elkaâr... heel veel...

Eene verteedering, als een glans, als een glanzend medelijden, kwam over hare ziel heen...

- Constance... zij moeten zich niet laten gaan... Zij moeten daar tegen strijden...

- Wie weet, Bertha, wat zij doen... Wie weet, wat er in hen omgaat...

- Neen... zij strijden niet.

- Wie weet.

- Neen, neen... Constance, het is G O E D , dat we naar Baarn gaan...

In den salon hoorden zij stemmen, luid en Indiesch... De Ruyvenaers gingen weg...

- Dag Bertha, zei tante Lot, kijkende langs de deur. Wij gaan, Bertha.

Constance, Bertha kwamen weêr binnen. Bertha vergat hare oogen te wisschen, omhelsde tante Lot...

Adolfine, Cateau naderden Bertha.

- Bèrtha... kreunde Cateau, en zij kreunde dezen keer beslist. We wilden je... E V E N ... spréken. Emiliètje moet N I E T ... schèiden.

- Ja, zeide Adolfine. Als ze scheidt, wordt de familie onmogelijk. Het is een schandaàl... als ze scheiden.

- Jà... kreunde Cateau, hoog op. Het zoû wèl een schandaàl... Z I J N , Bertha. Vindt jij dat O O K ... niet, Constance?

- Op het oogenblik... is er nog geen sprake van, zei Constance. Emilie is met Henri voor een tijdje op reis gegaan... en die verandering zal haar zeker goed doen... en tot kalmte brengen.

- Zoó... is ze op R E I S ?

- Waarheen? vroeg Adolfine nieuwsgierig.

- Ze zouden naar Parijs gaan, zei Constance, beslist.

- Zoó?... Is Emiliètje... naar P A R I J S ??

- Ja... met haar broêr, herhaalde Constance.

Een oogenblik later vond zij gelegenheid stil tot Bertha te zeggen:

- Het is beter zoo, Bertha... Het te zeggen... of het heel natuurlijk is... Als je het niet zegt... en zij komen er achter...

- Dank je... Constance... dank je...

- O Bertha... ik woû, dat ik iets voor je kon doen!

- Je hebt me al geholpen... dank je... Ik... ik kan niets meer zeggen...

Zij hing in haar stoel, glassig starende... Constance volgde haar blik. Zij zag, dat, heel laat, Van der Welcke gekomen was... In de serre - de kaarten hadden de jongens na hun spel opgeruimd, als zij altijd doen moesten voor grootmama - zat hij, een beetje in de schaduw, maar toch zichtbaar... Hij boog zich voorover, naar Marianne, die naast hem zat: fijntjes, witjes de vlak van haar gezicht: een tenger zwart figuurtje schaduwende in de somberheid van de serre - het gas er al uitgedraaid. Zij scheen zachtjes te weenen, frommelde haar zakdoek... Hij scheen iets te zeggen, angstig teeder, terwijl hij verder overboog tot haar... Plotseling nam hij haar hand, drukte die in een impulsie... Schrikkende, zag Marianne op... Haar blik ontmoette... in het verschiet der kamers... aan het andere einde... den blik van tante Constance, den

glassigen staarblik van haar moeder... Zij trok hare hand terug... en een gloed bloosde over haar bleekte...

Grootmama stond in het midden van den salon, een beetje treurig om wat er van rouw nu somber was in hare kamers... De kinderen namen afscheid.

IV

Al meer en meer begon Constance van hare eenzaamheid te houden.

Haar dagelijksche leven was heel rustig: zij kon wel tellen de menschen met wie zij omgang had. In huis haar man en haar zoon: iets zachters stemde haar voor Van der Welcke, iets moederlijks bijna, dat haar weêrhield uit te varen, ook al welde het even bij haar op. Addy was als altijd, misschien een beetje ernstiger nog: iets, dat haar verontrustte... Dan was er Brauws: die kwam geregeld. Hij at geregeld bij hen, een vasten dag in de week, geheel huiselijk en hij was verder een vriend geworden, zoowel voor Van der Welcke als voor Constance, als zelfs voor Addy. Dan waren er mama, Gerrit en zijn troepje; Paul zoo nu en dan. Dan was er Van Vreeswijck en er was Marianne,

en de laatste dagen zocht zij meer Bertha op. Maar verder stierf zij als af van al de anderen, zelfs van goedige tante Lot... Alleen met wat heel sympathiek was aan haar, hield zij samenleven...

Maar al had zij dus die enkelen, zij had dikwijls geheel eenzame namiddagen... Maar ze waren haar niet zwaar, zij tuurde naar den regen, naar de wolkgevaarten... En zij droomde... langs het pad van licht... Zij glimlachte haar droom toe... Ook al vreesde zij in zich zeer voor de belachelijkheid, voor zichzelve, zij kon het niet nalaten: een jeugd glansde zacht in haar op, eene teederheid als van meisjesziel, die uitdroomde naar de toekomst... Kwam zij dan tot zichzelve, dan glimlachte zij er om, en poogde al hare verstandelijkheid van rijpere vrouw te verzamelen en zij dacht:

- Kom, ik moest zoo niet zitten... Kom, ik moest zoo niet doen... en niet denken... aan niets... aan wat!... Zeker... H I J is mij... heel sympathiek... maar waarom kan dat niet zijn... zonderdat ik... zoo vreemd denk... zoo droom... zoo mij vage dingen verbeeld - zoo mij... illuzies bijna maak... als was ik achttien, twintig jaar... O, dat zijn

de geheime dingen van onszelve... de heel, heel geheime dingen... die we nooit aan iemand zeggen... Ik had ze nooit zoo vermoed in mij... en dat ze zoo kunnen zijn een wellust... Een mystieke wellust... mij jong te laten worden... in die droomen... me jong te droomen in die illuzies, die, maar even vermoed, maar eigenlijk heel glanzend uitgaan... naar die regenluchten... Als ik vroeger nooit zoo gedacht heb en gedroomd... wat denk en droom ik dan nu zoo... Kom, ik moest zoo niet zitten... en zoo niet denken... Zachte verhalen maak ik mij... en ik zie... ons beiden... terug... jaren hèr... beiden... heel jong... kinderen... Hij speelde... ik speelde... bijna het zelfde spel: hij een jongen... ik een meisje... Het was alsof hij mij zocht... Het was mij, of ik in mijn kindersprookjes... iets vermoedde van hem... ver... ver weg... Of er iets was van mij... dat naar hem wilde... iets van hem.... dat wilde naar mij... Stil... nu geef ik me toe weêr... aan die heel geheime dingen... die tegenwoordig... zijn in mijn ziel... als vreemde stroomen... opwellingen... vaag... zooals ik wel dacht, dat jonge meisjes ze droomen konden... Maar toch niet ik...? Een vrouw... van mijn jaren... een

vrouw... met mijn verleden... een moeder van een grooten zoon... Ik W I L nu niet meer, ik wil niet... Het is ziekelijk zoo te zijn... En toch... en toch... als het waait... als het regent... is het... blijft het... het zachte geheim, dat mij de tranen in de oogen brengt... Als ik hem dan liefheb... heel stil... diep in mijzelve... waarom mag ik dan zoo niet droomen... De belachelijkheid? Voor mijzelve alleen... niemand, niemand weet het... Ik berg een ander in mij: een jongere vrouw... een zuster... een jonge zusterziel... een meisjesziel bijna... De belachelijkheid is het... ik weet het... maar soms... soms is het mij zoo sterk... en heb ik hem... zoo lief... en voel ik... dat ik als een meisje... H È M liefheb... voor het allereerst... hèm... hem... O, Henri... ik zie het nu: hij was jong... het was eerst komedie... toen was het... passie heel vlug... een opwelling... iets als vuur... om hem te omhelzen... Dat... dat is alles dood... Passie... dat is dood... Het is een droom... droom als van een jong meisje... Het is het begin... Het I S belachelijk... en voor mijzelve... o, schaam ik mij dikwijls... Maar ik K A N er niets tegen... het omvangt me... zooals zon in het voorjaar...

geuren van meidoorn en wilde kers... in de Boschjes... je omvangen kunnen met een bezwijmeling. Ik K A N er niets tegen... ik kan er niets tegen... Mijn oogen gaan naar die wolken toe, mijn ziel gaat naar die wolken toe, mijn droomen gaan er heen... en ik heb hem lief, ik heb hem lief... Ik schaam mij... soms durf ik niet zien in de oogen van mijn zoon... Ik heb hem lief, ik heb lief... en ik schaam mij: soms durf ik niet gaan over straat... alsof de menschen het zien zullen... aan iets... dat uit mij straalt... Maar ik weet het... o God... o God, neen, het straalt niet uit, omdat ik een oude vrouw ben... Het straalt... uit Marianne: arm kind... Uit mij niet... O God, o God, dank... Ik zoû willen strijden er tegen... Maar het is sterker dan ikzelve... en als ik aan hem denk... is het of ik verloom in mijn stoel... Als hij binnenkomt... beef ik, machteloos tot een beweging... Of ik mij schaam... of ik redeneer met mijzelf... of ik strijd... het is zoo... het is een waarheid... alsof ik nog nooit een waarheid gevoeld heb... Het is een droom en het is een waarheid...

Zij wilde dikwijls niet, maar de droom was altijd sterker, haar omvangende als met eéne weelde van voorjaarsaromen, waarin zij zwak

werd. Het gaf een vreemde teederheid aan haar, aan haar frische, ronde gezicht van rijpere vrouw, met het vreemde haar, dat kroesde staalkleurig, en dat niet grijs werd... Kwam hij, dan ontwaakte zij uit dien droom, maar voelde zich zalig loom, zwak... Ik ben niet een jong meisje, dacht zij... nu zij zich hoorde spreken - maar het vaste-idee, dat zij oud was, een oude vrouw, ging iets verder af van haar staan... Maar vond zij zich in haar droom, na haar droom, nu niet zoo oud meer, dom vond zij zich... O, wat was zij dom, en wat had zij, in de versnippering harer dagen, de verspilling harer ledige jaren nooit iets van kennis voor zich opgedaan... Als zij met Brauws sprak - en hij kwam geregeld: in de intieme schemeringen praatten zij dikwijls, veel - dacht zij: wat ben ik dom... Zij moest zich inspannen hem te volgen... soms in het eenvoudigste wat hij zeide... Zij moest zich hem wel bekennen, dat zij nooit veel geleerd had... Maar hij zeide, dat dat goed was, dat zij haar geest zoo frisch had gehouden... Zij schudde het hoofd van neen: zij bekende hem, ze was zoo dom... Hij sprak haar tegen, maar oprecht bekende zij hem: het vermoeide haar soms hem te volgen...

En zij was zoo eerlijk met hem, dat het haarzelve verbaasde... Werd hun gesprek soms te weemoedig intiem, liever zweeg ze, dan dat zij loog, of zelfs maar hare woorden schikte tot een uitvlucht... Dom, dom was ze... En het benauwde haar zoo, dat zij eens, op een middag - Van der Welcke was uit, Addy naar school - ging in de kamer van haar zoon, opende zijn boekenkast... Er waren daar behalve eenige schoolboeken, de leesboeken van een jongen, en zij lachte om zichzelve; met dat lachje van scepticisme, van welwillenden spot met zichzelve... Maar zij vond een paar boeken over Wereldgeschiedenis - een cadeau van Van der Welcke aan Addy, die veel van geschiedenis hield - en zij opende die deelen, staande... Zij bladerde... Zij was als bang, dat iemand zoû binnenkomen: de meid, misschien, bij toeval... Zij zette zich in den gemakkelijken stoel, den eenige, doortrokken van de cigarette-rook van Van der Welcke, als hij cigarette na cigarette rookte, stilletjes, terwijl Addy werkte - en zij bladerde, zij las... Altijd was er in haar... dat zich even belachelijk vinden... Zij vond zich als een schoolmeisje... dat droomde... en haar lessen leerde... Zij bleef lezen - in eens

geïnteresseerd, en toen Truitje haar zocht, door het huis, en zij de meid aan de andere meid hoorde vragen:

- Waar is mevrouw toch?

bloosde zij hevig, schoof snel het boek in de kast en ging de kamer uit. Zij had gaarne het boek meêgenomen, maar dorst niet; zich echter geweld aandoende dien middag aan tafel, vroeg zij:

- Addy... meneer Brauws, verleden, zei iets over de Fransche Revolutie... en ik voelde me zoo dom, dat ik er eigenlijk niets van wist... Heb jij daar ook boeken over?

Ja, hij had die en die... hij was zelfs altijd aangetrokken door dien tijd, verzamelde er al zoo goed hij kon van zijn beetje zakgeld lectuur over... Hij zoû haar na den eten die boeken brengen... En het werd als een ijver in haar om te lezen, te leeren... Zij deed het bijna haastig, koortsachtig, zonder methode, als was zij in een nerveuzen angst om in te halen wat zij verwaarloosd had aan haar eigen opvoeding... En tevens was er een angst in haar, dat andere menschen - zelfs Van der Welcke, zelfs Addy - die koorts zouden bespeuren, en met een bestudeerde listigheid was het, dat zij het eene boek na het andere

verslond, driftig bladerende, dan weêr aandachtiger - maar nooit de boeken liet slingeren, ze terugbracht in Addy's kast, ze terug gaf aan Brauws en Paul, van wie zij er leende; ze opborg, haar eigene, die zij kocht - zoodat haar kamer schijnbaar de zelfde bleef, zonder den slordigen omhaal van alle die boeken. Haar lektuur was vreemd door elkaâr geward: een deel van Quacks Socialisten, haar geleend door Brauws - een roman van Zola: l'Oeuvre -; een brochure van Bakounine en een nummer van De Gids; een tusschen Van der Welcke's boeken verdwaalde Imitation - Gonse over Japansche kunst; de romans en brochures van Tolstoï. Maar het was een vreemde frissche macht des onderscheids, die haar in de verwarring van al die lektuur al dadelijk leerde kiezen: haar dit deed verwerpen, haar dàt tot zich deed nemen: de analyze van een zielstoestand, een moderne beschouwing onzer sociale maatschappij; de esthetische dweping met een Japansche vaas... Zij leerde er vlug, er frisch in zien en tot zich nemen, dat wat haarzelve als ontwikkelen kon, en uit vele van die boeken weêrlichtedenop schel, zoo geheel nieuwe revelatie's van nooit nog ingeziene waarheden, dat zij dikwijls, moê, verblind, ver-

baasd zich afvroeg: is er dan zooveel... wordt er dan zooveel gedacht... zooveel gedroomd... zooveel verlangd, gedweept misschien... Maar zien dan zoó vele menschen, die schrijven deze boeken - zoo ver, zoo wijd om zich heen... Is er dan dat alles... en is het alles te omvatten... voor mij... voor mijn verstand... En als zij nu nadacht, was het of overal voor hare starende oogen floersen optrokken, en of zij, die vroeger nooit anders dan omgestaard had in familie- en kennissenkringen, plotseling zag door de verre wolken heen, I N die steden, I N die menschheden, in de toekomst, in het verleden, in dat wat er van het heden dicht dwarrelde rondom haar eigen bestaan... Zij maakte verbazing na verbazing door: iets schemerde in haar op, dat die Fransche Revolutie, al was de arme Marie-Antoinette onthoofd, goed was geweest... Zola, in een ontzetting bijna over zichzelve, vond zij zoo prachtig, dat zij het niet zeggen dorst... en de edele droomen der dwepers voor de menschheid, ook al vervloekten zij macht van staat en van geld - dat wat zij, onbewust, altijd gedacht had als onontbeerlijk voor beschaafde maatschappij -: ze deden haar huiveren eerst van angst, toen van medelijden, toen van ontzetting, van wanhoop,

van verheerlijking... Zij sprak zich niet uit: alleen in hare gesprekken met Brauws voelde zij, dat zij hem, langzamerhand, beter volgde, een zuiverder antwoord gaf... Er was in dat alles - in geheel die nieuwe zelfopvoeding, die zij zich gaf - geheel de haastigheid en de oppervlakkigheid van een nerveuze, koortsige vrouw, die bang is, dat zij te laat zich wijdt aan dat wat levensonmisbaar is, maar er was ook in een frischheid, een naïveteit, een onbedorvenheid, als was zij waarlijk jong: als was zij een jonge vrouw, die, na gedroomd als jong meisje te hebben, iets grijpen wil, voor zichzelve, van het schitterende, kleurschietende, straalbrekende leven rondom zich heen... die grijpt, met een lach en open handen, in de kleuren en in de stralen - en die, al grijpt zij wild, toch opleeft, in hare illuzie... Zij leefde op... De wind, die daarbuiten woei, scheen te waaien door hare ziel; de regen, die ruischte, scheen louter te wasschen haar vergezicht; de aanhoudende stormvlagen rukten overal voor haar blik benauwingen weg, als gordijnen, die openflapperden... Hare oogen tintelden, en toen de winter had uitgewaaid, had uitgeregend, toen plotseling, zonder overgang, iets van voorjaar - zuiverheid van kristal-

blauw, wemeling van eerste groen - zich daar lenteweefde over en door de Boschjes - was het haar of zij naar beweging snakte... Zij wist den enkelen middag, dien Addy vrij had, hem aan Van der Welcke te ontnemen en hem te verleiden tot een groote wandeling, naar buiten, over de duinen, naar ver... naar ver... Addy, met zijn verbaasden, helderen oogenlach, vond het aardig in haar en liep met haar - hoewel hij al geen wandelaar was, liever fietste, dronken naar snelheid... Maar zijn jong mannelijke jongensziel lachte er zacht om, vond mama bekoorlijk: verjeugdigd, een jonge vrouw - in eens - in haar korte rok, glad manteltje, de matelot op het kroesi-ge haar, de wangen fleurig, de leest rank, haar voet vlug, haar stem helder, haar lach schaterend soms in eens uit... Hij dacht aan papa, en dat zij nu werd even jong: en zichzelven voelde hij oud daarbij... Hij zag niets van wat in zijn moeder omging, als niemand het zag, want zij behield het voor zich, was voor de anderen niet anders, sprak voor de anderen niet anders: nauwlijks misschien met een klaarder lach... Wat zij las, wat zij leerde, wat zij voelde, wat zij dacht - het was voor de anderen niet merkbaar... Het straalde niet

bij haar uit en alleen even ging haar voet vlugger, was haar woord spontaner... Maar àl wat in haar opbloesemde, opleefde, oplaaide, hield zij in zich, in het wijde geheim van hare wijde maar eigen vergezichten... Voor haar man was zij zachter - voor haar zoon was zij jonger... Alleen nu, op die wandelingen, was Addy misschien de eenige in haar leven, die merkte, dat als toevallig mama uitsprak den naam van meneer Brauws - er een ongewone klank klonk in haar verhelderde, verjeugdigde stem... Het was niet aan zijn leeftijd te analyzeeren zoo subtiele opmerking; alleen - onberedeneerd, en niet analyzeerend - instinctmatig - dacht deze jongen van veertien jaar aan zijn vader, dien hij aanbad, vreemd, als een broêr, als een vriend - een jongeren broêr, een jongeren vriend - en voelde voor hèm een ijverzucht op dien man, die, als papa nooit, met mama uren sprak, drie-, viermaal in de week - zoovele malen, dat zij verjeugdigde, - dat zij las, om niet meer dom te zijn - dat zij behoefte had vèr te wandelen... Maar het kind besloot in zichzelven die jalouzie, en wilde ze aan niemand doen merken... Misschien èven was hij wat koeler tegen dien man, den vriend des huizes, die van hèm -

Addy - toch zoo veel hield, in een hartstocht bijna: dat wist hij... De ijverzucht was heel sterk in hem, op dien huisvriend, voòr zijn vader - en hij voelde het kind zich zijner beide ouders: hij voelde vol in zich hun beider erfenis van jalouzie... Het beeld van zijn vader, telkens, kwam voor hem, kwam tusschen de beelden van dien vriend en zijn moeder... Maar blijken liet hij haar niets...

Zij leefde op, in die wandelingen. Was Addy nu naar school, dan wandelde zij alleen, niet bang meer voor de buiten-eenzaam-heid; zij, die de kamer-eenzaamheid had liefgekregen en had liefgekregen de nog intiemere eenzaamheid in hare ziel. Het was of zij na gedroomd te hebben en na zich te hebben opgevoed - vlug, nerveus, oppervlakkig en frisch naïf - in wat groote menschen hadden gedacht en geschreven - zich voelde herademen in de natuur. Niet meer uit haar fauteuil, door de ramen, langs ronding van overgordijnen, zag zij de groote wolken, maar zij zag ze nu buiten en boven zich, blauw, wit, immens, zondoorstraald in de koepelingen der alruime voorjaarshemelen, die vol van vogels zongen - zij, staande op het duin, met den wind om haar hoofd, hare haren, en fladderende door haar rokken... Ik heb

hem lief, ik heb hem lief, zong het zacht in haar, maar verstaanbaar toch, terwijl de sterke passie van den wind haar als op scheen te nemen en voort te zwieren... Maar in de beweging van haar handen was iets, als hield zij tegen den wind, - met een glimlach en een scepticisme, en met een zelf-welwillenden spot... De wind woei voort als brommende, en zij liep door, zag de zee... Het was of zij de zee voor het eerst zag... Het was of in den sterken wind, onder de blauwig witte wolken, de zee voor het eerst toe naar haar stroomde van het etherische wereldbegin der kim af, en of de zee liep naar haar toe, brieschende, bruischende, als een triomf met duizende, witschuimende paarden. En de lucht en de zee waren als eén triomf van de almachtige, sterke natuur. Een naamlooze, maar overweldigende triomf scheen als uit die wolken teugels te houden in duizende vuisten, teugels van de duizende, witschuimende paarden en als een razernij van jeugd kwam geheel die natuurtriomf naar haar toe... Het was of àl van haar vroeger leven - àlle herinnering - wegstoof om haar heen als zand, als stof, als niets... Het verstoof, en de golven zwierden, de zee verhief zich als een juichende dreiging,

als om haar meê te voeren in den razenden vaart van haar triomfeerende schuimrossen, over alles van het kleine leven heen, over alles heen - als zij niet achtte...

Het was alles groot, wijd, ver, als een wereld... Was zij thuis, dan was zij doodmoê, ontnuchterd door den tram en het laatste loopen, langs onverschillige, duisterende menschen... Verpletterd sliep zij in, ontwaakte kort voor het eten, verwelkomde Addy in een droom... Tot zij wel eens las in den blik van haar zoon, zich geweld aandeed, zich verfrischte het gezicht in veel water, poogde te zijn, te schijnen, die zij altijd geweest was... En dan, in den spiegel, zag zij zich ook zoo, schijnbaar, de zelfde vrouw, nauwlijks iets levendiger van oog, van gang, van beweging... Maar I N haar was alles veranderd.

Thuis, soms, rees het verleden toch voor haar op, maar anders, geheel anders... Zij trok zich als van hare verleden persoonlijkheid terug en het was of zij, vèr van die vrouw, die zij vroeger geweest was, nu eerst haar verleden beoordeelen kon van een ander standpunt dan het hare... Zij zag plotseling wat haar vader geleden moest hebben, mama, de broêrs zelfs, de zusters... Zij zag-in de opoffering dier oude,

vrome menschen, Henri's ouders, voor het eerst... Zij dacht met een ontzetting aan wat zij had aangedaan - haar eersten man, De Staffelaer... Zij dacht aan hen allen met een ontzetting over zich, met een medegevoel voor hen... En voor haar man, en dat waarover hij altijd gemopperd had - zijn gebroken carrière - dat wat Z I J N rancune, zijn stokpaardje ook was: verontschuldiging voor zijn inertie - voor Van der Welcke en zelfs voor die rancune, voelde zij medegevoel. Wat was hij jong geweest, toen zij hem leerde kennen, toen zij hunne komedie hadden gespeeld, hunne komedie, die hooge levensernst was geworden. En gekluisterd had zij hem dadelijk aan zich, in een stijgende disharmonie! Dan zag zij hem thuis als met een dieperen blik aan, met een medelijden bijna, als zij een oogenblik in zijn oogen zag, zijn jongblauwe jongensoogen - die Addy van hem had, maar die bij den vader jonger, kinderlijker keken dan bij den zoon... Welde, uit de niet weg te redeneeren disharmonie - als uit een sombere bron, heel diep in haar - het soms bij den klank van zijn stem op, om hem driftig tegen te spreken - zij hield zich in, overmeesterde zich met het nieuwe medegevoel en medelijden, antwoordde zacht, schertste bijna,

liet hem hebben het laatste woord. En nu zijzelve zoo lief had en zich zoo herleven voelde, had zij, ook al voelde zij zich jong worden, een moederlijk medegevoel voor zijn liefde, een vreemde teederheid voor henbeiden: Henri en Marianne. Zij dacht niet aan het gevaar voor hem; zij had nog alleen, in hare nieuwe wereld van gevoel, medegevoel voor gevoel... Hij was haar man, maar de ijverzucht op Henri als op haar echtgenoot, voelde zij niet... En voor Marianne voelde zij ook dat vreemde medelijden als voor een jongere zuster-in-liefde...

Nauwlijks in haar was er een zweem van gedachte aan wat de wereld, de menschen, de kleine menschen - zij, die daar draaiden in het kringetje, met hunne vooroordeeltjes en eigendunkelijkheidjes, met hunne religietjes en filozofietjes, voor immoreels zouden gevonden hebben in zoo vreemde beschouwingen van een getrouwde vrouw omtrent zichzelve - een vriend - haar man - en het nichtje, dat die man klaarblijkelijk liefhad... Zij was een kleine mensch als zij allen; zij was een kleine ziel - als zij allen - maar hare ziel, de hare, groeide, groeide op, groeide uit: een luchtigheid als van vleugels scheen haar te kunnen voeren nu naar

de grootere wolkluchten daarginds... naar de verre steden... waarover de bliksems uitsloegen der nieuwe revelaties en waarheden...

In haar was alles veranderd...

V

Max Brauws was zoowel een man van gedachte, als een man van den daad en bij geregelde tusschenpoozen scheen telkens ieder van deze twee menschelijkheden in hem zich recht willen laten wedervaren. Na zijn universiteitstijd had hij jaren omgezworven in Europa, vreemd zoekende een doel voor zijn leven. Diep in zich, trots al zijn bewegelijkheid, bleef hij een droomer altijd, zooals hij geweest was als kind, als jongen. Het scheen of dàt wat hij gezocht had in zijn droomen van jongensspelen langs de dennenheuvelen en over de heiden hem vaag - nooit gezien, nooit gevonden - bleef wenken als met de wazigheid van een sluier, daarginds, aan de ijle horizonnen van zijn leven, en, liep hij er heen, zoo verschoten de kimmen geleidelijk weg, verder en verder, en de sluier was als een wolkje, wegnevelend in het niets... Hij had jaren omgezworven, in zich als gedrukt door een stapel van kennis,

van weten àl wat de menschen hadden gedacht, hadden gedicht, hadden geloofd, hadden gedroomd, hadden gedweept, hadden gekund... Een bijna mechanisch zeker geheugen had in hem die stapels geschikt in zuivere orde en als hem niet altijd vooral had beheerscht de onrust van zijn droom, en de smachting om te vinden, ware hij geworden een stille man van wetenschap, wonende buiten, met om zich heen een groote boekerij... want zoo dikwijls, moê bewogen, zag hij voor zich een ideaal van rust... Maar de onrust en de smachting hadden hem altijd vooruit gestuwd, de wereld door, en zij hadden beiden hem laten zoeken, zoowel voor zich als voor allen, want zoo hij voor allen gevonden had, hadde hij ook gevonden voor zich. Zij hadden hem, de onrust, de smachting, voortgestuwd naar de groote centra der metropolen, naar de zwarte somberheid der Engelsche en Duitsche fabrieksteden, naar de moujiek-ellende in Rusland, naar de uitgehongerde bevolkingen van Sicilië - in een navrant verlangen te weten, te hebben gezien, doorzien, ondervonden alle ellende der wereld. En de metropolen waren om hem heen opgerezen als reusachtige Babels van koortsigen hoogmoed - opeenstapelingen van egoïsme's -; de

walm der fabrieksteden had langs zijn levenshorizon gesmeerd de roetzwarte wolken, waardoor hij niet heen zag, en die de dagen eeuwig hielden bezoedeld; de Russische sneeuwlandschappen hadden zich uitgebreid als eeuwige, niet te doorwaden steppen - steppen en steppen - van geheel kleurlooze wanhoop; in Italië was hem een nijpend contrast geweest de heerlijkheid van het land - glorie van natuur, weemoed van kunst, - met de smart van het gepletterde volk, dat als in een waas van goud, tegen een kim van superbe ruïnes en teêrheid van ether, langs rijen van paleizen vol edelen schat, uitschreeuwde zijn hongerkreet, uitzwaaide zijn dreigende vuist - of de oude grond geen olijf - geen enkele - meer voortbracht, na de overdadigheden van het verleden, uitgeput door de baringen der ontelbare antieke glorie's...

Zijn geest, geschoold in de kennis der boeken, zag ook het leven zelve in, leerde het kennen, doorgrondde het met een oogopslag. Hij zag de wereld, hij zag hare slechtheid, haar egoïsme; haar ontzaglijk, afgoddelijk groot gehuichel, vooral. Als een grijns van glurende tronie's met valschelijke lief-glimlachspelingen, die de loerblikken der duivelsoogen weêrspraken,

zag hij de machten der wereld boven de wereld zelve: reusachtige nachtmerrie van onverwrikbaar onheil, de gierige, begeerige krampvingers als graaiens-gereed verborgen in den plooi van het eerbiedwekkend purper, - gereed om als gierklauw uit te slaan. En hij zag, vizioen ontzettend, de wereld, als eeuwig lang al, lillende liggen onder die eeuwige dreiging... Zoo zag hij het overal... Dan wilde hij zich, als titanisch, bevrijden uit de sfinxemacht van zijn eeuwig blank blikkende, nooit sprekende of radende onmacht - en zijne beweging was als van een, die verpletterd ligt onder graniet: het graniet van die almachtige onmachtsfinx, die met haar eeuwige onbewegelijkheid alleen dit scheen te beduiden: ik ben onveranderlijk, eeuwig - tegen mij stormt eeuwig stuk alles - tegen mij verwaaien tot nevel je droomen - ik bèn alleen, maar ik ben het onveranderlijke: de menschelijke onmacht... de onmacht voor jezelven... Lig stil aan mijn voeten... beweeg niet meer...: ik... ik alleen ben...

Zoo zag hij voor zich, in zijn hopeloosheden... Maar de wanhoop joeg hem als verder, op een zwerftocht naar andere landen, metropolen, steden zwart van walm: de walm, waardoor niets straalde, geen enkele glans

van hoop... En het was jaren lang het zelfde: dwalen - zoeken - en niet vinden -: alleen zien - kennen - weten. Maar hoe meer hij zag - kende - wist - hoe smartelijker het hem was, dat hij niet vond het allereerste woord dier raadseloplossing - hoe smartelijker het hem werd, dat alleen de sfinx bleef, de steenen onmacht onwrikbaar - en blank scheen te blikken haar allereenigste openbaring: ik alleen ben... de On-macht... maar ik ben onwrikbaar: ik ben almachtig...

Toen had hij in zich gevoeld de behoefte nog meer te doen, te zijn werkelijk een doende mensch, een gewone werker - als zij allen daar overal, de ellendigen. En hij was gegaan, naar Amerika, om niet meer te denken, te lezen, te peinzen, te droomen, te zien of te weten - maar om te doen, dat wat zij allen deden, de ellendigen. En het was geweest, als hij het Constance had kunnen verhalen, eindelijk, na zoo vele aarzelingen: alles wat van herediteit in hem was, had hem weêrhouden te worden een broeder... Maar nauwlijks terug in Europa voelde hij zich omwaaien door de edele enthouziasme's en de Vrede had voor hem uitgelicht. Hij sprak, en zijn woord was zoo bezield, dat zij allen kwamen om hem te

hooren. Hij had nu gesproken in Holland: hij ging naar Duitschland, en sprak er. Hij schreef er zijn boek: De Vrede. Nog deèd hij, bewoog zich, tot niet alleen peinzens- en denkensvermoeidheid, maar ook de afbeuling van het telkens reizen, hierheen, daarheen, het telkens optreden in overvolle zalen, het spreken met klankklare stem voor duizenden, hem neêrsloeg... Een oogenblik meende hij, dat hij iets deed, - meer zelfs en beter dan wat in Amerika zijn handenarbeid was geweest. Een oogenblik meende hij zoo niet alles gevonden te hebben, toch iets: een atoom van absoluut goed - en die atoom te deelen der wereld meê... Maar de matte ontmoedigingen ook sloegen hem na de lichamelijke afbeulingen neêr en lieten hem denken: de menschen juichen... maar er verandert niets... Alles blijft... als het is... of ik niet hadde gesproken... Zijn ongeduld eischte de dadelijke verwezenlijkingen te zien en het Ideaal aan de kim te doen opstralen... En dan hoopte hij zelfs niet meer aan de toekomsten, aan de klaardere eeuwen, die daagden... Dan was eén spotlach, eén woord van sarcasme in een verslag over zijn lezingen voldoende hem te breken voor weken... Dan verborg hij zich als een schande - of liet zich weldadig om-

zomeren door den woudenweemoed van Duitsch gebergte of ging, verder, hooger, de Alpen in - overmoedige tochten, hij alleen met een gids - als zoû hij langs pure wereld der gladde gletschers vinden dat... wat hij tevergeefs zocht in oude en nieuwe wereld, in de wereld van allen en van zichzelven.

Toen bleef hij weken hangen in een klein eenzaam dorp in Zwitserland, hoog tusschen de eeuwige sneeuwen, als wilde hij zich louteren van al het stof zijner menschelijkheid. Alleen door te ademen de ijle klaarte dier luchten, vooral in de nachten, als in de hoogere hemelen de sterren meer schenen nabij, uittinkelende hare levende stralen - scheen het of de zuivere koude hem reinigde tot in zijn merg, tot in zijn ziel. Bijna rustig staarde hij terug op zijn leven, van man, die gedacht en gedaan had: denken en doen, die twee dingen, die een man alleén doen kan, als hij leven wil, voor anderen en zich... Zoû er van zijne gedachte, van zijn daad iets blijven drijven in die lagere atmosferen der lijdende wereld, dan, - was hij zeker, - zoû dit zoo weinig zijn, atoomklein, dat hijzelve het niet bespeurde: als een stofje, zwevend door de onmetelijkheid van de toekomst... Misschien zoû dan het

stofje een korrel blijken te zijn, en, greintje, meêbouwen aan de vastheid van het Ideaal... Maar al ware dit zoo, zoo klein, zoo weinig scheen hem toe zijne gedachte, zijn daad en de mogelijke nawerking van beiden, dat het hem vulde met nederigheid. En in die nederigheid, de trots en hoogmoed, dat hij nederig was - want herinnerde hij zich niet al de welweterij, den eigendunk en overtuigdheid, de zelfzekerheid, eigenbewustheid - àl het pedantisme, dat daar woekerde beneden...

In de klaarte der bergen, weidend zijn blik over de gletscherende horizonnen, werd het in hem zuiver, helder als kristal, scheen zijne ziel het prisma zelve... Hij zag er de kleuren van duidelijk liggen, uitstralen, straalbreken, zonder de troebeling meer, van beneden... En deze weken waren hem zoo groote rust, als hij niet zich heugde ooit te hebben genoten, weldadig.

Nu voelde hij zich heel eenzaam. Hij was niet de man om voor zichzelven de weldadige rust te genieten, en dan gelukkig te zijn. Het liefst voelde hij om zich de menigte, sloeg hij breed uit zijn sterke armen naar de menschheid - voelde zich, omhelsde hij haar, het warmst, het gelukkigst. Maar na de ontmoedigingen

scheen hij haar zacht, toch welwillend, iets verder van zich te hebben geschoven, had haar verlaten, had zich vereenzaamd, om van zich en van haar te bekomen, in een wijde rust van zuiver alleen-zijn. Nù voelde hij zich heél eenzaam... En een verlangen in hem kwam op, week, nu zelven genaderd te worden met liefde, omdat liefde altijd van hèm was uitgegaan, warm stralend. Zelven gezocht te worden, eenmaal, in zijn leven... Zelve armen open te zien, wachtende hèm te omhelzen nu, hèm te drukken tegen een hart van liefde... Een weemoed verteederde hem, maakte hem klein, terwijl de bergwind reuze-wijd om hem heen woei...

Terug zag hij in zijn leven... Er was dàt nooit geweest: het algeheele gevoel voor de enkele. Algeheel was altijd zijn gevoel geweest voor de velen. Zag hij terug, zoo zag hij dwalen, schimmen, door de verledene jaren, - enkele gestalten, ijle nevels - en voor haar enkelen was nooit geweest het algeheele gevoel... En toch, als kind, als jongen, spelende zijn droomspel langs bosch, veld, heide, water...: voor wie was het verlangen in hem geweest... te vinden... zij-allen, menschheid... of de enkele... de Ziel? Hij wist het niet... maar

droomer was hij altijd gebleven, trots gedachte en trots daad... En nu, na de smart om de menigte, droomde hij zich, voor het eerst, naar de Ziel...

Naar de enkele... Eéne, eéne enkele, die de armen zoû openen, en hèm zoû naderen zoo met de liefde der omarming... Eéne, eéne enkele... Was het zoeken dan altijd geweest het zelfbedrog van de onmacht - en zoû het zoeken dan N U kunnen zijn... het uitzien waar bleef de eéne, de enkele, de Ziel? Plotseling, door zijn verlangen heen, herinnerde hij zich een avond... een tafel met bloemen, licht... mannen, die spraken daar in den walm van hunne sigaren... de groote figuur van een blonden officier... en... even... vreemde woorden... die deze man als onbewust had gezegd... in het verloop van het gewone gesprek: de evocatie... uit verleden jaren van kindschheid... van kinderspel... van een klein meisje... blond, roode bloemen aan de slapen... in het wit... gaande, bloote voetjes... over groote blokken... in rivier vol steenen... onder het zware loof van tropische boomen... en wenken... wenken... met haar handje... te volgen... de twee oudere broêrs... die meêspeelden... bekoord... door het witte zusje...

Daar in die kamer, in dien sigarenwalm, in het woordgegons van onverschillig gesprek... met drie, vier zinnen... meer niet... had die groote, blonde man... dat zoo even, heel even maar gezegd... als met een verteedering in zijn barsche, luidruchtige stem: een aardig kind... toen... zij speelde... zij liep over de steenen... zij plukte aan die bloemen... God, God, wat zag ze er aardig uit, dat kleine ding... en wij... jongens... we liepen meê... we liepen haar achterna... zoo ver als zij wilde... Zij, ze wenkte maar... ja, ze was een verdòmd aardig kind... En de vloek was geweest als een teederheid... en geheel de evocatie was geweest twee, drie seconden een glanzend beeldje, meer niet: toen weêr de geur van koffie, likeur, de walm van sigaren, de luidruchtige stem barsch wordende, jovialerig doende, de zware blonde officier tappende een schuine mop... vlak daarop... nà de evocatie...

Maar in hèm... had de evocatie blijven duren, als zichtbaar altijd: het glanzende beeldje, in de teederheid, waarmeê die broêr gesproken had over die zuster - en het was hem geworden of hijzelve, maar vager, ijler, gezien had, eéns, aan de kim zijner Hollandsche einders

eene vaagheid, als die van het figuurtje, het glanzende, witte kindje, zelfs het roode vlakje van hare bloemen... O, wat vaag was dat... zoo niets... zoo, dacht men het,... dan al vervluchtigd - alles - nauwlijks de herinnering aan een aroom, neen, weêrschijn van herinnering... Eigenlijk... niets... niets... te ijl het te denken, en onmogelijk het uit te zeggen met de woorden, hoe teêr ook gezocht... Het was niets: dacht hij er langer over dan deze seconde, dat de weêrschijn oplichtte in hem... dan was het weg... geheel verloren...

Nù voelde hij zich geheel eenzaam... O te bedenken de jaren, die voorbijgaan met de millioenen ontmoetingen, mannen, vrouwen zoovele, aangezweemd de armen even, in het onverschillige voorbijgaan, ingeblikt de oogen even, met den kouden blik van niet-herkennen... en dan voorbij elkaâr gegaan... elkaâr nooit meer terugziende daarna... En misschien ging de eéne, de Enkele, de Ziel, daar voorbij, blikten koud hare oogen in zijn oogen, zweemde iets van haar lichaam of kleed zijn lichaam of kleed aan... en was zij weg... weg... geheel verloren... voor altijd... Was het zoo gegaan in zijn leven? Of niet...? Of was, soms, het leven eerst laat barmhartig, gevende de enkele, de

Ziel, als troost, belooning, voor de liefde-tot-velen?

Nù voelde hij zich geheel eenzaam, hij, die droomer was, zoowel als mensch van gedachte, en man van daad. En een onweêrhoudbaar verlangen niet eenzaam meer te zijn, deed hem dalen, plotseling, uit den kring van zijn gletscherende horizonnen. Niets wachtte hem in Holland, niets trok hem toe naar die lage landen van zijn geboorte, tusschen het gewoel van heel onverschillige menschen, vol kleine onbeduidendheid... dan alleén... misschien... de jonge hoop, dat het daàr was... in het zelfde huis, waar de evocatie voor hem was opgeroepen... daàr... waar de Ziel hem wachtte... waar de enkele, de eéne, zoû beiden zijn komst...

- Het is illuzie, dacht hij nu. En illuzie... op mijn jaren! Neen... als zoo iets had mogen worden... zoû het geworden zijn... in de jonge jaren... waarin wij het récht hebben te voelen, te droomen, te zoeken... te zoeken naar de Ziel... Nu zoo véle jaren... stille, doode jaren... liggen opeengestapeld om mij en om haar... en tusschen ons... nù... nu wordt het de belachelijkheid te voelen, te droomen, te zoeken teêre dingen van troost, die

men alleen voelt, droomt, zoekt, als men heel jong is... maar niet meer dàn, als men zelfs het recht verliest... op de herinnering aan zijn jeugd, den weêrschijn zijner kinderheugenissen...

Tòch ging hij... naar beneden.

VI

Eerst toen hij, in Den Haag, stond voor haar, wist hij, bewust in zich, dat hij terug was gekomen, in Holland, alleen om haàr. Het trof hem oogenblikkelijk, dat iets lichters scheen uit hare oogen, dat hare beweging jonger was, hare stem helderder klonk.

- Ik heb uw boek gelezen! was het eerste, dat zij tegen hem zei, stralende.

- En? vroeg hij, terwijl zijn wat sombere, diepe oogen lachten in zijn ruw verbrand gezicht.

Zij wilde niet zeggen, dat het boek: De Vrede, geschreven in zijn lichte, doorzichtige taal, profeteerende als met dien transparanten klank van het toekomstwoord, haar getroost had voor de drie maanden, die hij afwezig was geweest. Maar zij wist er toch over te spreken, rustig, waardeerend, terwijl alleen hare oogen meer lichtten dan gewoonlijk, er iets juichte

in hare stem: iets van zomer en vogels... Het boek was een groot succes, geschreven als het ware in eén adem, als hadde hij het gezegd met een enkelen zin van zacht waarschuwend weten, hoe de wereld zoû wezen - een enkelen zin van zacht voorspellend troosten, hoe de wereld zoû worden, ten laatste... Er was in zijne woorden - in den eenen, enkelen, langen zin, die voorspelde en troostte - een weldadige medesleeping, eene betoovering, die zelfs de meest sceptische lezers, een oogenblik, ook al blageerden zij dadelijk daarna, ondergingen: magisch, apostolisch - en zoo eenvoudig, dat het woord zonder kunst bijna gezegd werd - alleen met een klank, die heel helder was - als nog niet gehoord in de lage atmosferen. Hij had het boek gedacht tijdens zijn conferenties, in Holland en Duitschland: hij had het geschreven, dáar, hoog, tusschen de Alpen, zijn oogen dwalende over de gletscherende horizonnen en het was hem vaak geweest of de Vrede met zilveren vredevanen daar wuifde in de ijlblauwe luchten, zijne jubelende optochten dalende uit de eeuwige sneeuwen der hoogere luchten, naar de bezoedeling van de lagere - om met helle klaroenen te bazuinen de zalige boodschap, de zuiver bewuste

voorspelling... Haar had het boek getroost, zij had het gelezen in de Boschjes, op de duinen, aan de zee, en in de ziltgeurige zomering om haar had zij, het boek in de handen, hem - afwezig - toch gevoeld met haar... Zij kende de zinnen van buiten nu, maar temperde nu haar enthouziasme, om hem niets te laten merken. En toen zij gesproken had van het boek, en even zweeg, zeide hij:

- En vertel mij nu van uzelf! Wat heeft u gedaan deze maanden...
- Wat ik gedaan heb...
- Ja... Toch niet alleen mijn ‘Vrede’ gelezen...

Zij bloosde bijna, schrikte in zich met dien schok in de keel en het hart, die zijn stap, zijn woord, zijn blik haar nog altijd kon geven en wist niet dadelijk te antwoorden... Ja, eigenlijk had zij dien zomer niet anders gedaan dan zijn ‘Vrede’ gelezen! Een oogenblik scheen het haar zoo. Maar toen zij zich herstelde van haar schok en haar schrik, bedacht zij, dat het zoo niet was: dat zij meer had gelezen, dat zij had gedroomd, had gedacht - dat zij geleefd had! Het was heel vreemd maar zij bedacht... dat zij had geleefd!

Het was of zij, beiden, elkander veel te

zeggen hadden en toch niet wisten, hoe... Van der Welcke was niet thuis en zij praatten, lang, samen over onverschillige dingen... Telkens voelde hij op de lippen komen iets als een vraag, maar nauwlijks geformuleerd in zichzelven... Haar iets te vragen, een vraag, waarin als een broederlijke teederheid glimlachen zoû, en op welke haar antwoord een zusterlijke welwillendheid wezen zoû... Maar toen hij niet wist, hoe... drong hij terug in zich die vreemd glimlachende teederheid, die zich uiten wilde, vragen wilde... en trok hij zichzelven terug in zijn grooteren ernst, weemoedig somber, van man van rijperen leeftijd. Ook zij tegenover hem, zat zoo, sprak zoo, als een vrouw van rijperen leeftijd - hij lette-op de staalkleur van haar kroeshaar - en, beiden, ernstig, bezadigd bijna, spraken zij hoe sympathiesch ook, zachtjes vlot, over onverschillige dingen...

Toch voelde hij haar, diep in zich, veranderd. Vroeger had zij nooit zoo gekeken, zoo helder gesproken, was haar gebaar zoo jong bewegelijk geweest... Hij lette op, dat zij gelezen had, andere boeken dan zijn ‘Vrede’ nog, en toen hij haar sprak van veel ellende, die hij in Duitschland nog onlangs gezien had, ant-

woordde zij met een medelijden, dat hem trof, omdat het niet meer was de huiverige verteedering van een vrouw-van-de-wereld voor wat ver en beneden haar van ellende wriemelt als ongedierte - maar omdat het waarlijk een medeleed was, de opwelling van een nieuwe, frische, edele jeugd in hare ziel, voor het allereerst on-dervonden... Hoe zuiver klonk haar antwoord; hoe innig het woord, waarmede zij het zeide... Het verbaasde hem en hij zeide het haar: dat hij nooit had vermoed in een vrouw van hare kaste zooveel zuiverheid, zooveel innigheid, zooveel macht tot medegevoel... Maar zij verdedigde hare kaste, vooral omdat zij zich niet te veel geven wilde in hare nieuwe jeugd en nieuw leven, en zich verborg, telkens weêr... Om zich te verbergen nu, verdedigde zij hare kaste: dacht hij dan niet, dat er meer waren die macht hadden te voelen als zij, voor de ellende van de wereld: vrouwen als zij, vrouwen van hare kaste - niet alleén zij, die hare officieele weldadigheidjes afdoen - maar ook andere vrouwen, die tot zich nemen de nieuwe ideeën, de nieuwe gevoelens vooral van het universeele medegevoel - en ze misschien haren toekomstigen kinderen zullen inprenten, inplanten al - kiem in kiem - zoodat zij de

wereld later, spoedig al, een nieuw geslacht baren, dat volgens het mede-gevoel zal hàndelen...? Het verbaasde hem wat zij zeide, maar hij had een ruwe beweging met zijn hand, een blik van haat uit zijn sombere oogen van grauw, diep in zijn ruw gezicht inliggenden weemoed - den blik geknepen soms als in een pijn - en hij zeide haar, dat dìt niet waar was, niet zijn kon, dat geheel hare kaste was het egoïsme, het gehuichel vooral, afgoddelijk groot, het gehuichel nog reusachtiger misschien dan het egoïsme - en dat hij over zich verbaasd was sympathie te voelen voor haar - een vrouw van hare kaste... Een ruwe eerlijkheid bruskeerde den klank van zijne stem tot haar. Maar zij voelde er om geen beleediging; zij hoorde hem aan, hoewel uit zijn ruwe woorden een wind tot haar woei van omverwerpen alles wat zij tot langen tijd toe had gemeend te zijn beschaafd, correct, fatsoenlijk, onberispelijk, zedelijk en voornaam. Het was of hare lectuur - bries van de zee of de duinen - plotseling verwijd en verwaaid had in haar en om haar al het minieme en klein monstrueuze - als van dwergplanten -; dat wat woekert, opinie en vooroordeel, in en om den mensch-van-de-wereld, de vrouwen

van haàr côterie. Hij merkte het op, met een geluk - en hij wist, dat zij elkaâr begrepen. Er was tusschen hen gekomen het samen begrijpen, het samen bespreken van dingen, die nooit in het gangbare gesprek besproken en begrepen worden...

Om het geluk wist hij, dat hij haar liefhad - al was het laat, al was het te laat. Een liefde voor de eerste, voor de allereerste maal zoo ondervonden, als een hoog opademend, glimlachend geluk maar bijna tegelijkertijd weemoed, verdriet, een betreuren van wat had kunnen zijn... Wat voor haar nog niet zoo was: betreuren van wat had kunnen zijn - omdat zij herleefde, omdat zij leefde, voor het eerst - laat, maar niet te laat, daar zij toch in intens levend leven herleefde - werd voor hem - man, die geleefd had, maar alleen nooit geliefd - oogenblikkelijk: het betreuren van wat had kunnen zijn...

En zijn liefde scheen nooit iets te zullen worden dan dit alleen: Het betreuren...

VII

In deze dagen, dat Constance zich zoo vreemd voelde verjeugdigen, opleven - zij, die al zoo

lang had gedacht, dat zij nooit... dat zij nooit geleefd had - werd zij gedwongen buiten dat leven van alleen gevoel te treden. Van Vreeswijck was op een avond bij haar geweest en had uren achtereen zitten praten... Zij mocht hem; zij waardeerde in hem een goed vriend, die, niettegenstaande hij eigenlijk tot de onverdraagzaamste elementen der Hofkliek behoorde, getoond had niet al te bang te zijn zich te encanailleeren met Van der Welcke, met haar - zelfs met Brauws, al veroordeelde hij hoog, tranchant, diens ideeën, oppervlakkig-weg... Zij, in haar nieuwen levenshoogmoed, zag op hem neêr, welwillend minachtend: mensch van het nauwe kringetje... kleine mensch... tol, die om zich en andere tollen draaide - en wat zij nog meer van menschen als zij allen dacht - maar zij waardeerde zijn eenvoudige vriendschap en al vond zij hem geen groote ziel, zij vond hem geen slechte ziel. En ernstig, dien avond, had zij met hem gesproken en beloofd hem te zullen helpen...

Zij had beloofd en toch was het uiterst moeilijk... Er was in haar opgeschoten een nieuwe eerlijkheid, die haar aarzelen deed tot wie zich het eerst te wenden. Den volgenden morgen was haar plan geweest eerst met Van

der Welcke te spreken, natuurlijkweg... Maar toen zij hem zag, een oogenblik, voor hij uitging, scheen hij haar toe, in zich, zoo diep hij het vermocht, iets van verdriet te bergen: zijn jong blauwe oogen somberden, zijn mond boudeerde - evenals op de dagen, dat het regende en hij niet kon fietsen - en toch: het was nu mooi, een mooie nazomerdag, en hij kwam beneden in zijn fietspak, haalde zijn wiel, zeide, dat hij ver ging, ver, misschien niet thuiskwam voor het lunch... Zij raadde in hem een behoefte zich te bezwijmelen in snelheid en verte, als om te dooven de pijn van het verdriet, dat knaagde... En in haar eigen zacht aanzomerende nieuwe jeugd, die zoo lichtte om haar en in haar, had zij de kracht niet het hem mede te deelen - dat wat zij doen ging, beloofd had te doen - hoewel zij het in zich oneerlijk vond, het hem niet ronduit mede te deelen. Zij zeide het dus niet, liet hem gaan... Even zag zij hem na: zij zag hem als wanhopig, dol, met de ronding van zijn booze schouders wegwieleren, in verte en snelheid...

Zij zuchtte, had medegevoel voor hem, wist nu niet hoe, wat... Maar zij had Van Vreeswijck beloofd en, misschien, dacht zij, zoû het zoo goed zijn. Zij ging dus uit, tramde naar het

Bezuidenhout, belde bij Bertha, vond haar thuis... In de vestibule waren emballeurs bezig porcelein, glaswerk in te pakken in groote kisten. Louise en Frans liepen rond met een lijst in de hand, noteerden. Zij kozen uit welke meubels mama noodig zoû hebben in Baarn. De kleine villa was er gehuurd.

Constance vond Bertha boven zitten in het kantoor van Van Naghel. In het ruime, zwaar somber gemeubeleerde vertrek, zat aan een open raam Bertha, de handen in den schoot, en tuurde in den tuin. Zij zag er rustiger uit dan dien laatsten avond bij mama; in haar zwarte japon, het gezicht oud getrokken maar rustiger nu, zat zij en staarde. De stadstuin, vol stamrozen, geurde in den zomer. Maar om haar was de kamer somber en doodsch op-geruimd. De boekenkasten waren leêg; de boeken er uit genomen, verdeeld onder de zonen. Op het bureau stond alleen de groote bronzen inktkoker. De meubels stonden stijf, geschikt, geruimd, ongebruikt, zonder leven. Zij schenen af te wachten het oogenblik van de verkooping. Aan den naakten wand, klaarblijkelijk, waren gravures, familie-portretten afgehaakt.

Bertha rees even op, toen Constance binnenkwam, kuste haar, zette zich dadelijk weêr,

zonk als in haar stoel, vouwde in den schoot de handen. En Constance vroeg, of zij een oogenblik ernstig met Bertha kon praten. Een vermoeidheid gleed over Bertha's gelaat alsof zij al zoo veel genoodzaakt was ernstig te praten - en liever staarde, in den tuin. Als met een weemoed trok zij haar oogen van de bloeiende rozen af, richtte ze op Constance, vroeg mat wat er dan was. En Constance begon het te zeggen. Van Vreeswijck had gisteren avond lang bij haar gesproken en haar gezegd, dat hij van Marianne hield, al zoo lang, al zoo lang...

Bertha, even, was geïnteresseerd.

- Van Vreeswijck? vroeg zij.

Constance ging voort. Hij had haar nog nooit iets gezegd, aan Marianne, omdat hij vreesde, zeker wist - bijna - dat zij niet van hem hield. Als er geen sprake van was geweest, dat zij naar Baarn zouden verhuizen, zoû hij misschien nog niet zich hebben durven uiten. Maar nu had die dreigende verandering hem als plotseling gedreven te spreken - tot haar: tot Constance. En hij had Constance gesmeekt te vragen aan Bertha, aan Marianne zelve - of hij hoop mocht hebben - voor later misschien...

- Van Vreeswijck? herhaalde Bertha.

Een paar maanden geleden zoû, hoewel zij hare meisjes nooit afgericht had om te trouwen - dit aanzoek haar heel welkom zijn geweest, haar vreugde hebben gegeven: Van Vreeswijck - een goede naam, iemand uit haar eigen kring en uit de Hofcôterie, eenig geld - hoewel geen piepjong mensch, toch een knappe jongen, aangenaam, gedistingeerd. Nu wist zij niet, stelde als geen belang meer na haar allereerste vlaagje van belangstelling, en mat ging zij voort, de handen roerloos in den zwarten schoot:

- Maar ik heb er niets tegen... Constance... als Marianne het goed vindt, vind ik het ook goed.

Er was in hare stem als een zich terugtrekken van alles, zelfs van de belangen harer kinderen. Zij zat daar, zij staarde maar, zij liet alles aan hen over. Door het huis zochten Louise en Frans de meubels uit, die in Baarn geplaatst konden worden. Constance, op de trap, hoorde hunne stemmen.

- Dus, zeide Louise; wij hebben behalve de meubels in de slaapkamers van mama, Marianne, van mij... en die voor eén logeerkamer... uit den salon: de piano, de étagère...

- Is de étagère niet te kolossaal... voor die kleine kamers daarginds?

- Misschien... Dan misschien de étagère maar niet...

Bertha hoorde, zoowel als Constance - wellicht spraken Louise, Frans, opzettelijk luid in den corridor... Bertha echter verroerde zich niet, haar blik bleef vaag, hare hand inert. Het was haar klaarblijkelijk onverschillig of zij de étagère meênamen - of niet...

En daar zij ook verder niet sprak, was Constance gedwongen te vragen:

- Wat zoû je dan zeggen, Bertha,... als ik eens met Marianne sprak...

- Goed... zei Bertha.

- Nu?... Hier?

- Goed, zei Bertha.

Constance stond op, opende de deur.

- Dus dan nog twee tafels, twee canapé's... telde Frans op, noteerende zijn lijst.

- Louise, zeide Constance aan de deur. Zoû je even willen vragen aan Marianne, een oogenblik hier te komen...

Zij zette zich weêr bij hare zuster, liefkoozend, nam hare hand, overvol van medelijden voor die matte vrouw, die zij eerst gekend had als de altijd bewegelijke, duizende druktes afdoende vrouw-van-de-wereld - nu door die drukte uitgeput en geslagen door den plotse-

lingen slag. En Constance's hart klopte, angstig, huiverend, voor wat zoû komen: zij beefde, voelde vochtig hare oogen worden...

Marianne kwam binnen, bleek, diafaan bijna, en hare zwarte blouse maakte van haar een teêr figuurtje van rouw, tenger en lijdend. Want dàt wat zij niet bergen kon in het geheimste van zich, het straalde nu niet meer uit haar, zichtbaar voor allen - het treurde nu uit haar, zichtbaar nog steeds, maar een emanatie van smart zooals nog kort geleden het uitstraling van geluk was geweest. Constance, dadelijk, trok haar tot zich, omhelsde haar, hield haar tegen zich... En het was haar onmogelijk te spreken... Bertha zeide niets.

- Marianne... begon toen Constance.
- Is u boos, tante?
- Neen kind, maar...
- Jawel, u is boos...
- Maar kindje!
- Jawel. U is veranderd tegen me. Ik heb het al lang gemerkt: u heeft iets tegen me...

Het was niet meer de juichende, dartele, bijna moedwillige stem, waarmeê zij het vroeger gezegd had. Het klonk nu als een angst - omdat hèt - dàt - zoó zichtbaar scheen te zijn, dat een ieder het zag - dat tante Con-

stance het ook wel moest zien - en boos was.

- Heusch Marianne, ik ben niet boos... Maar ik woû je alleen spreken...

- O, dan I S u boos! zeide zij hartstochtelijk en zij verborg zich bijna in Constance's armen. Wees niet boos! smeekte zij bijna. Toe, zeg me, dat u probeeren zal... niet boos op me te zijn!

Zij gaf zich, bijna geheel, onmachtig tegen te houden dat wat vroeger gestraald had uit haar, wat nu bijna dreigde uit te snikken. Constance wist niets te zeggen...

- We gaan gauw weg, tante! zei Marianne en een smart verwrong hare trekken; en dan ziet u me niet meer... en dan... dan heeft u... misschien... nooit een reden meer om boos op me te zijn...

Nu, plotseling, gaf zij een snik, onweêrhoudbaar, schokkend in hare zenuwen, als met een kramp, die haar scheen te verstijven. Zij sloot de oogen, gooide haar gezicht woest op Constance's schouder, bleef zoo liggen, na dien enkelen snikschok, roerloos, bleek, als stierf zij, als verwoestte het leed haar. Over haar, zag Bertha, vaag, haar aan, de handen mat in den zwarten schoot.

En Constance wist niets te zeggen... Tel-

kens dacht zij den naam van Van Vreeswijck te noemen, telkens bestierf haar de naam op de lippen. Zij dwong nu, zachtjes, Marianne zich te beheerschen, verzekerende haar, dat zij niet boos was, nooit boos was geweest... En een oogenblik, denkende aan zichzelve, werd zij bang...

Als liefde zoo stralen kon, zoo treuren kon - als het gedaan had, als het deed bij dit kind nu van leed en van liefde... hoe zoû ze dan kunnen stralen nu - treuren misschien later, o God! - uit haar, rijpere vrouw, vrouw, die zich voelde verjeugdigen, opleven - eerst als in een lente van jonge-meisjesdroomen; nu als in een zomergloed van vrouw - jonge vrouw - die liefhad! Maar een spiegel was over haar en zij zag het treuren, snikken uit Marianne - en zij zag aan zichzelve N I E T S ! Z I J scheen te hebben de macht haar geluk in zich geheimzinnig te bergen - haar smart - o God - zoû zij later ook bergen, geheimzinnig in zich! Zij zag aan zich niets... En zij wist het: N I E M A N D A A N H A A R Z A G H E T ... Het bleef geheim, geheimzinnig geborgen. Zij wist het: Adolfine, Cateau, de Ruyvenaers, allen... spraken over haar man en Marianne - maar zij wist ook: zij spraken nooit over haar en

Brauws... Hoewel zij hem maanden nu kende al; hoewel, hij, huisvriend, kwam bijna dagelijks in haar huis. Hij was een vriend van Van der Welcke, hij was een huisvriend en een zeer bekend man - meer niet. Voor niemand, voor niemand was het zichtbaar...

O, was het niet vreemd! Dat - dat zelfde gevoel - wat zij borg, diep, geheimzinnig in zich - voor allen onzichtbaar - dat het straalde in haar als een zon - uit Marianne had het geschitterd als een ongeoorloofd geluk - en nu, nu snikte het uit haar - met een snikschok - als een ongeoorloofde smart! Dat wat zij, vrouw, borg in zich, kon dat kind niet in zich bergen, als was hare ziel er te klein toe - zoo klein, dat het als door albast er door heen had gegloeid, dat het nu als uit albast er vloeide... O, was het niet vreemd, was het niet vreemd! Zij verborg het toch niet willens en wetens, want zij, rijpere vrouw, had in haar zich verjeugdigend leven nog nooit dan nu gedacht aan de menschen daar buiten - in verband met haar oplevende jeugd! Maar het was zoo: zoo was het, onbetwijfelbaar... En het maakte haar sterk, voor zichzelve: zij voelde het als een genade, dat zij leven kon en zoû kunnen, diep in zich, geheimweg, onzicht-

baar voor de menschen daar buiten; leven en liefhebben beiden...

Zij was dankbaar voor zich, iets jubelde in haar op als hymne: maar zij voelde een diepe medesmart voor het kind. Het lag, trots hare opbeurende woorden, nog onbewegelijk, als dood tegen haar schouder, geloken de oogen. Nu, zachtjes, dwong Constance haar op te staan, voerde haar meê zonder een woord - terwijl Bertha zitten bleef, haar beiden even volgde met de matte onverschillige oogen, toen uitkeek naar de rozen in den tuin - de handen inert in den zwarten schoot.

Constance schoof de tusschendeur open, voerde het kind in den salon. Het tapijt was er op-, de gordijnen afgenomen; de meubels stonden er, ongeleefd, op den houten vloer.

- Marianne, mijn kindje, hoor nu eens! dwong Constance zich te zeggen, krachtiger. Ik ben niet boos en ik woû je spreken... en ik moet je vragen... Maar zeg nog eens: geloof je, dat ik van je hoû en dat alles wat ik zeggen en vragen zal uit N I E T S anders voortvloeit... dan uit liefde voor je?

Marianne opende de oogen.

- Ja, tante...

- Nu dan... Van Vreeswijck...

Maar Marianne, plotseling, richtte zich op, waar zij samen zaten, zij in Constance's omarming - nerveus, geschrìkt, dadelijk alles wetende, alles begrijpende...

- Neen tante, neen! kreet zij uit.

- Marianne...!

- Neen tante, o neen; neen, neen, tante. Ik kan niet, ik kan niet.

En zij gooide zich achteruit, snikte uit, als dorst zij nu niet meer in Constance's armen zich gooien.

- Marianne, hij heeft je innig lief... en hij is een goed mensch...

- O tante... neen, neen, neen! Neen, neen, tante... neen... ik kan niet.

Constance zweeg. Toen zeide zij:

- Dus N I E T ... mijn kind?

- Neen tante, neen, neen... Ik hoû niet van hem, ik kàn niet van hem houden, nooit, nooit! O, neen, neen, u is wreed... als u dat wil... me daartoe dwingen wil... Ik hoû niet van hem;... ik hoû... ik hoû... van een ander...

Zij zweeg, blikte als gek voor zich uit, met dien oogen-blik van haar moeder zelve. En op eens werd zij heel stil, berustigend in hare smart, zeide zacht, met een navranten glimlach:

- Neen tante... neen. Ik ga liever... met mama... en Louise... naar Baarn. We zullen daar heel lief wonen... gezellig, met ons drietjes bij elkaâr... Marietje komt dan later, van kostschool: Karel...

Zij poogde een belangstellend woord te zeggen over moeder, en zusters, en broêrs, maar hare onverschillige, doode stem weêrsprak haar. Er was niets in haar dan dàt wat eerst gestraald had uit haar, wat nu uit haar snikken wilde...

Constance sloot haar in de armen...

- Kind!

- Neen, tante: niet waar... Zeg hem... dat het mij spijt... maar... maar dat ik... niet van hem hoû... Ik hoû... ik hoû van een ander...

En nu, zonder een enkel woord, opheffende hare smeekende oogen vol tranen naar Constance... zeide zij het Constance, zonder een woord te zeggen, alleen met haar smeekenden blik: zeide zij het hare tante, dat zij hield... dat zij hield van oom Henri... en dat zij het niet helpen kon... dat zij wist, dat het heel slecht was... dat zij haar, tante, ook vergeving bad... en haar bàd toch niet boos te zijn... en dat zij alleen maar smeekte er om te mogen

lijden, er om te mogen snikken... maar dat zij verder in haar leven niets meer hoopte, niets... niets verwachtte: dat zij stil naar Baarn zoû gaan, met hare moeder en hare zusters, en... zoo zij er leven zoû... er stil zoû wegkwijnen in hare smart...

En terwijl Constance haar hield in de armen, dacht zij:

- ...Leven... Leven... Dit kind... dit kind... leeft vroeg, en als I K ... laat ben begonnen te leven... o God... God... moet ik dan nog zoo lijden als zij... ook, eenmaal... spoedig misschien... als leven... niet zonder leed kan zijn...?!

VIII

Toen Constance thuis kwam, drukte haar nog meer dan des morgens, dat wat zij in zich noemde hare oneerlijkheid jegens Van der Welcke. Zij lunchte alleen met Addy; Van der Welcke kwam niet, klaarblijkelijk zich op zijn fiets verliezende op de wegen buiten Den Haag, ergens in een uitspanning déjeuneerende met een glas bier en een broodje. Pas heel laat kwam hij thuis; moê, bestoft en hij was in een onverdragelijk humeur, alsof al zijn vaart en

verte en snelheid hem niet anders hadden ingegeven dan een slechte dronkenschap, en niet de weldadige bezwijmeling, die hij ervan verwacht had. Ruw, als ontmoedigd, zette hij zijn wiel weg, zonder er den zorg aan te geven, dien hij gewoon was na een verre toer, boos op het staal, dat hem niet had getroost, dat dezen keer hem geen vriend was gebleken. Het was drie uur, en hij ging dadelijk naar boven, om zich te verkleeden.

Constance, in hare voorkamer, bleef onrustig. Een medelijden in haar was voor Marianne, was voor hem, vreemd moederlijk bijna, zoodat hare oogen er vochtig om werden... O, als zijzelve dan voor zich zoovéel had gevonden - zooveel hoogs, wijds, glanzends en dierbaars, waaraan zij immers niets vroeg dan alleen te Z I J N , zacht stralend in haar te zijn, mystieke zon, mysterie van glans, voor alle anderen onzichtbaar - léed deed het haar dan, dat zij beiden - Henri, Marianne - niets voor zich en elkaâr konden vinden! Zij luisterde angstig naar boven toe. Zij hoorde zijn stappen dreunen boven haar hoofd, zij hoorde hem zelfs smijten met zijn kleêren, ruw plassen in water; de kan, de kom bijna breken in zijn woeste bewegingen van drieste onverschilligheid en razernij

op doode dingen... In haar woelde het alles: zij schrikte telkens... nu smeet hij met zijn laarzen: bàng-de de deur van zijn kast dicht, en, klaar, hoorde zij hem gaan naar zijn rookkamertje... Alles werd stil, de warme middag zomerde binnen door de open ramen; de tuin om het villa-tje stoofde; in de keuken, sentimenteeltjes, zeurde de stem van de meid een liedje, met halve stem van zanekerig geneurie...

De onrust steeg in Constance... Ja, zij moest... zij moest hem iets zeggen: zij werd bijna bang, als zij hem niets zeide... Als zij geheel hem verzweeg, dat Van Vreeswijck haar gevraagd had... naar Marianne te gaan... Toch... dwong haar niets... hem... Henri... iets te zeggen...: zelfs tegenover Van Vreeswijck, dacht zij... zoû het misschien niet fair zijn... Zij wist niet; hare gedachten, onrustig, verwarden... Maar telkens, als uit het nieuwe, frische, jonge van haarzelve, dreef dat idee weêr boven; oneerlijk zoû het zijn... Henri er N I E T S van te zeggen... geen enkel woord zelfs, als terloops gezegd...; ook om hem - zoo hij later misschien hoorde... niet het idee te geven, dat zij... konkelde achter zijn rug! Op eens was de angst, de onrust zoo groot in haar, dat zij opstond, impulsief, naar boven

ging... Sentimenteeltjes zeurde de meid... Zij maakte zacht de deur van zijn kamertje open. Hij zat in een stoel, zijn handen hingen; hij rookte zelfs niet...

- Stoor ik je? vroeg zij. Ik zoû je gaarne even spreken...

Hij zag haar snel aan. Meestal kwam zij zoo binnen als zij hem iets te verwijten had... als het kookte in haar een scène te maken... over een kleinigheid, soms over niets. Zij kwam dan met die zelfde woorden binnen, en hare stem, dadelijk, klonk agressief... Nu, hoewel zij zacht poogde te spreken, klonk, om haar onrust en angst, heesch haar stem, sloeg over, en hij, in zijn vernijdigde zenuwen meende te hooren den agressieven toon: inleiding tot een scène. Het was of zijne zenuwen zich dadelijk als samenkrampten, of hij zich samentaste tot verwering...

- Wat is er dan weêr? vroeg hij ruw.

Zij zette zich kalm, uiterlijk; inwendig bevende, angstig, onrustig... En zij dwong zich hare heesche stem te klaren en kalm te praten... opdat hij zoû weten...

- Ach, begon zij peinzend, hem vooral dadelijk willende toonen toch, dat zij niets kwam verwijten, geene scène wilde. Ik woû je spreken... een raad vragen...

Nu klonk zacht hare overmeesterde stem, zooals zij wilde, en hij verbaasde zich even; - dacht nog - bijna onbewust, dat zij den laatsten tijd niet zoo driftig was geweest - dat er in weken zelfs geen scène was voorgevallen...

- Een raad vragen? vroeg hij, toch achterdochtig: zij, die hem nooit raad vroeg!

- Ja, ging zij voort, met die peinzend kalme stem, een beetje gedwongen. Ik woû je zeggen... verbeeld je... Vreeswijck... hij heeft gisteren avond lang bij me zitten praten... en hij woû absoluut...

- Wat woû hij??

Bleek zag zij hem worden, nijdig vlamden zijn oogen, of het jonge blauw, anders kinderlijk, flitste.

- Hij had zoo gaarne... hij vroeg me...

Zij kon niet verder, zag hem aan, bang voor zijne oogen, nu zijzelve zich niet tegen zijn drift wilde verweren.

Maar zwijgen kon zij niet meer.

- ...Hij vroeg me... of ik dacht... dat Marianne...

Zij zag hem huiveren.

Hij begreep alles.

Toch ging zij voort:

- Dat Marianne... van hem... zoû kun-

nen houden... Hij vroeg me naar Bertha te gaan... en te vragen...

- Van Vreeswijck...? Marianne...? herhaalde hij en zijne oogen waren bijna zwart. Jij... of je naar Bertha woû gaan... En... en je bemoeit je toch niet daarmeê...: je gaat toch niet??

- Ik ben van morgen gegaan... zeide zij, en hare stem sloeg over: hij hoorde er vijandelijkheid in...

En, zich onmachtig, raasde hij op.

- Je bent gegaan...? Je bent van morgen gegaan...? raasde hij en in zijn razernij zag zij hem lijden. Maar wat moet je je daarmeê bemoeien? Wat heeft Van Vreeswijck jou te vragen... Van Vreeswijck...

Hij kwam niet uit zijn woorden. En hij vond alleen een ruw woord, wreed, hard, beleedigend.

- Koppelen... als je koppelen wil...

Hare oogen vlamden op, zij voelde zijn opzet haar te beleedigen. Maar ook zag zij hem zoo zichtbaar lijden, zich als wringen onder zijn leed, dat de driftige opwelling terstond in haar zakte en zij alleen zeide, heel zacht:

- Zij wil niet...

Hij zag haar aan. De zwarte somberheid in zijne oogen blauwde, tot zijn gewonen kinder-

lijken blik, groot, open, verwonderd nu... Zijn trekken ontspanden zich, zijn heele lichaam ontspande zich; hij trilde en ging zitten, alsof geheel zijn drift, razernij in hem neêrviel, als een ijdele vlaag, die opgewaaid was, noodeloos... En langzaam vroeg hij:

- Wil... ze niet?

- Neen... Bertha had er natuurlijk niets tegen... Maar Marianne, toen ik met haar sprak, weigerde dadelijk... Ik heb niet verder aangedrongen... Arme Vreeswijck...

- Ja... arme kerel... zeide hij, werktuigelijk.

- Ik heb het je willen zeggen, zeide zij, omdat...

- Omdat...?

- Omdat Vreeswijck... een vriend is... en ik dacht... het was beter, dat je het wist... Ik had het je al van morgen willen zeggen, voór ik ging... Maar je ging uit...

Weêr zag hij haar aan, doordringend, zich afvragende of zij eerlijk was, of zij niet intrigeeren wilde... wat of zij dacht, wist, raadde van hèmzelven... en van Marianne... wat of zij gaarne gewenscht had... of het een teleurstelling voor haar was... dat Marianne zoo dadelijk bedankt had... zóo dadelijk, dat zij zelfs niet verder had aangedrongen. Maar zij

was zoo kalm en zacht, staande, leunende tegen zijn tafel, - dat hij haar niet begreep, en zich alleen voelde verademen, nadat het hem eerst geschenen had, dat zijn keel, zijn longen, borst, hart samengewrongen werden...

Er was een stilte, terwijl zij zoo stond, hij haar aanzag, doordringend. De tuin stoofde; sterke aroom van vollen zomer wademde op van den tuin; uit de keuken klonk het sentimenteel geneurie, zanekerigjes, van de meid... En plotseling, voor Constance, doemde het op als een wroeging: dat zij hem toèn, jaren geleden, had gekluisterd aan haar leven, voor heel zijn leven lang... Dat zij aan zich hem gekluisterd had, door zijne opoffering en die van zijne ouders aan te nemen in hare wanhoop van toen en niet-weten-hoe: gesmaadde, uitgeworpen vrouw, die zij toen was geweest... Het flitste voor haar: de herinnering aan dien dag, toen hij gekomen was, in Florence, toen hij zich haar gegeven had, zelve wanhopig, voelende, trots de gedwongen illuzie van liefde-in-passie toen al - misschien - de levensvergissing, die zij zich en elkander maakten... Zij had zijn jeugd tot zich genomen; zij had hem doelloos gemaakt, hem en zijn leven, zijn loopbaan en zijn geluk: dat wat hij, misschien,

had kunnen vinden... Weêr flitste het voor haar, de herinnering aan dien mooien, jongen jongen - zooals hij in Florence tot haar gekomen was - en zooals zij alles genomen had, zonder hem iets te kunnen geven! O, hoe beklemde het verleden haar nu, hoe hing het zwaar als een nachtmerrie, die niet was af te schudden, van hare schouders af, als met een grijnzende monsteromhelzing! O, de wroeging, de wroeging, die haar te pijnigen begon! Zij staarde voor zich uit, staande, leunende tegen de tafel; in de kleine warme kamer, vol van zomerwadem, begon het te parelen tegen haar voorhoofd. Hij, doordringend bleef haar aanzien...

En plotseling hoorde hij hare stem:

- Henri...

Hij antwoordde niet, vond haar vreemd, herkende haar niet - en weêr vroeg hij zich af, wat of zij dacht, raadde, wist... wat of zij nog verder zeggen wilde. Maar zij, terwijl als een angstzweet haar uitbrak, deed in zich een moeilijke poging om zich uit de beklemming van verleden en wroeging los te maken... in zich te hervin-den de vrouw, die zij geworden was: de verjeugdigde vrouw, de vrouw, wier leven begon, eerst nu; de vrouw, die dacht, droomde en liefhad; de vrouw, in wie dezer

dagen de gedachten en droomen soms joegen en joegen als drommen van ijle en lachende vluchtigheden, snel, snel, voor zich uit; de vrouw, die zoo liefhad, dat zij als in de mystieke zon van zichzelve opzweefde in extaze... Zag zij niet verder nu, dan het gewone kringetje, waarbinnen zij jaren gezien had alleen: het kringetje van de vooroordeelen, de moraaltjes, de belachelijkheidjes; het kringetje, waar binnen àlle de anderen, - de haren, menschen als zij, de kleine menschen - zich behagelijk voelden met hunne filozofietjes, religietjes, eigendunkelijkheidjes? Zag zij niet uit, al weken, al maanden lang, naar verdere horizonnen, naar al de verre glanssteden aan de kimmen, waarboven zwierden de wijde luchten van wolken en door welke schoten de openbarende flitsen van weêrlicht... Was zij, in hare liefde, die zij zich al zoó eerlijk bekend had, dat het in haar opzweefde naar extaze - niet àlles te boven gekomen al wat nog in en om haar geweest was van vooroordeel, belachelijk vinden van zich en de anderen, en àl het andere kleine scepticisme? Als zij leven wilde, moest zij niet eerlijk zijn, eerlijk zijn in alles? O, zij voelde - in deze gedachten, die door haar joegen in twee, drie seconden - terwijl zij

daar stond, leunende, het voorhoofd parelend van warmte en emotie, dat zij àf van zich schudde de nachtmerrie van het verleden, en dat, als zij wroeging voelde - zij ook moest pogen terug te geven dat wat zij genomen had - en wat haar nooit had toebehoord, omdat het nooit was geweest haar recht, haar geluk niet, evenmin als het zijne, haar leven niet, evenmin als Z I J N leven. Neen, zij was gegroeid uit dat vooroordeel van de belachelijkheid en wat zij gestolen had... zoû zij terug willen geven, nu - zoover het haar mogelijk was!

- Henri... herhaalde zij, want geheel hare gedachte had in die twee, drie seconden gejaagd door haar heen; ik woû je nog iets zeggen. Ik woû eerlijk met je praten. Beloof me kalm te zijn en laat ons niet driftig worden. Het is niet noodig driftig te worden, Henri - om eindelijk elkaâr eens te verstaan...

- Wat meen je? vroeg hij.

- Ik heb veel gedacht, den laatsten tijd, hernam zij en wendde hare starende oogen naar hem heen. Ik heb veel gedacht, over ons leven, onze beider levens... de vergissing, die wij hebben gemaakt...

Hij werd zenuwachtig.

- Waar wil je toch heen en wat moet

dat dan? - hij schokte met de schouders.

- Kom Henri, zeide zij zacht; laat ons éens, E É N S in ons leven... praten... en eerlijk en ernstig zijn. Ons leven is een vergissing geweest. En de schuld ervan ligt...

- Aan mij zeker? viel hij driftig in, agressief, zich opwindende tot de scène, die hij voorzag.

Zij zag hem lang, diep aan en zeide toen vast:

- Aan mij.

Hij bleef stil, schokte weêr met de schouders, onrustig, haar niet begrijpende, haar heelemaal niet kennende, een vreemde deze vrouw nu voor hem, en vooral hare kalme ernst maakte hem in de war: bijna had hij maar liever verkozen, dat zij nu eindelijk uitvaarde en hem zeide, dat het niet te pas kwam, dat hij alleen fietste met Marianne.

Maar zij herhaalde alleen kalm.

- Aan mij. De schuld, de fout ligt geheel aan mij, Henri. Ik had - in Florence - de opoffering, die je me maakte, die je ouders me maakten, niet mogen aannemen. Het is mijn schuld geweest, dat je leven... niet is geworden... wat het had kunnen zijn.

Ja, zij wàs eerlijk en kalm - hij mocht zich dat toegeven en het was geen listige prelude om te geraken tot een van hare gewone scènes

van drift. Zij sprak zoo rustig zacht - er was een klank van weemoedige nederigheid in hare stem, die hem bijna ontroerde.

- Maar wat meen je toch? zeide hij, desniettemin zijne stem nog hakkerig nerveus. Dat je het zoo inziet... is heel eerlijk van je... maar wat geeft dat nu alles. Het is zoo lang geleden... Het is het verleden... En het was toen aan mij om te herstellen... dat wat ik aan je misdaan had.

- Ik had evenveel misdaan aan jou, Henri... Ik had niet je opoffering mogen aannemen... Ik had niet je vrouw moeten worden.

- Maar wat hadt je dan gedaan?

- Ik was gegaan, ergens heen... Als ik toen al geweest was, die ik nu ben... was ik gegaan, ergens heen... En ik had jou gelaten aan je leven... en aan het geluk, dat je misschien wachte...

- Ik had toch mijn ontslag moeten nemen...

- Maar je was vrij geweest, zonder mij... Je was nog zoo jong: je hadt geheel je leven voor je... en je hadt je geluk... misschien gevonden. Nu heb je dat nooit gevonden... of... misschien te laat.

Hij stond op, heel onrustig, nerveus en zijn kinderoogen smeekten, angstig.

- Constance... ik kàn zoo niet spreken. Ik ben het niet gewoon...

- Kan je niet een oogenblik ernstig zijn...

- Neen... Neen... Het maakt me... nerveus. Ik weet niet... je bedoelt het heel lief, geloof ik, maar toe... laat ons niet zoo praten. We zijn het niet gewend. I K ... ik kan het niet. Je ziet... het maakt me nerveus.

- Kom, zeide zij moederlijkjes. Je bent toch niet zóo nerveus. Straks mag je fietsen, na ons gesprek, om je op te luchten. Maar laat ons nu even ernstig zijn...

Hij zuchtte, zakte neêr in zijn stoel, gaf zich over aan haar sterkere wil. Als zij maar was uitgevaren, had hij terug gescholden, maar zij sprak zoo vreemd, zoo als men niet sprak, en zij was zoo kalm, zoo waar - zoo waar en kalm als men niet was.

- Niet waar, laat ons even ernstig zijn... Ik woû je vragen: heb je er niet aan gedacht, dat het beter zoû zijn... als wij elkaâr maar verlieten, Henri.

Hij zeide niets, zag haar aan, met zijn groote oogen van stupefactie.

- Het is wel heel laat, zeide zij. Heel laat, dat ik je dat voorstel... Maar het is misschien niet te laat... Laat ons eerlijk zijn, Henri...

wij zijn samen nooit gelukkig geweest... Je zoû... zonder mij - los van mij - vrij... misschien nog gelukkig kunnen worden.

Hij bleef haar aanzien, steeds vol stupefactie zijn oogen en het was of hij, het leven zoo gezien, zoo kalm, zoo rustig, zoo waar - bang werd voor het leven. Het was al toonde zij hem een weg te gaan, die heel ijl, vreemd, wegkronkelde naar wolken... naar dingen, die niet bestonden.

- Ik...? Gelukkig...? stamelde hij niet wetende.

Maar een concretere gedachte kwam in hem op.

- En Addy? vroeg hij.

- Ik vergeet hem niet, zeide zij zacht. Hij is ons beider kind, van wien wij beiden houden. Als wij kalm... kalm... elkaâr verlaten... als jij later nog gelukkig wordt... zal hij het begrijpen kunnen... dat zijn ouders, hoe dol zij beiden van hem houden -, van elkaâr zijn gegaan... omdat het zoo beter was. Hij behoeft er niet onder te lijden. Hij zàl er niet onder lijden... Ten minste, die illuzie heb ik. Als wij maar eerlijk zijn, Henri... kàn hij er niet onder lijden...

- En jij... wat zoû je doen...

Zij bloosde maar bedwong zich: hij zag niet

haar blos. Zij had nog geen oogenblik aan zich gedacht; zij dacht, na hare wroeging, en nadat zij Marianne dien morgen in hare armen had gehouden - alleen aan hèm, aan Marianne - aan H U N geluk - ook al noemde zij den naam van het meisje niet meer, nadat zij hem gezegd had, dat Marianne Van Vreeswijck bedankte... Zij dacht alleen aan henbeiden... Zij? Ze wist het niet... Hare liefde rees wel glanzend op voor haar... haar nieuw leven... maar aan uiterlijke verandering dacht zij niet. Het leven was alleen innerlijk... het ware leven...; uiterlijk was zij de moeder van haar zoon, en zoû zij die blijven...

- Ik...? vroeg zij. Niets... Ik zoû niets... Blijven, als ik ben... Addy zoû beurtelings bij ons kunnen zijn...
- Het zoû hem leed doen, Constance...
- Misschien... eerst... Maar hij zoû het... spoedig... begrijpen.
- Constance... zeg me... waarom spreek je zoo?
- Hoe meen je?
- Wat bedoel je eigenlijk, Constance? - Wat bedoel je met mijn geluk?
- Niets Henri... dan wat ik zeg. Dat je je geluk... nog zoû kunnen vinden...

- Je bent eerlijk, zeide hij, zich dwingende in haar toon, hoewel het hem moeilijk was zoo te spreken. Je bent eerlijk. Ik wil ook eerlijk... probeeren te zijn... Mijn geluk? Je praat over mijn geluk... Ik ben te oud... om dàt nog te vinden.

- Neen... Je bent niet oud. Je bent jong...

- En... jij?

- Ik... ben oud. Maar er is geen sprake van mij. Ik denk... aan jou.

Zij zag hem aan en plotseling begreep hij haar. Hij begreep haar, maar hij wrong als onder zooveel eerlijkheid en het leven zoo open inzien.

- Neen, neen, Constance... mompelde hij.

- Denk er over! zeide zij zacht. Als je wil... vind ik het goed. Alleen... laat ons het rustig doen... Henri, laat ons het doen... als het kan... met iets van liefde voor elkaâr.

Hare oogen vulden vol tranen. Hij was heel ontroerd.

- Neen, Constance, neen... mompelde hij nu.

- Henri, durf eerlijk zijn. Durf en wees niet flauw. Wees een man. Ik, ik ben maar een vrouw en ik, ik durf.

- De menschen... Constance.

- Neen, Henri, om de menschen moet je

het niet laten... Als wij het niet kùnnen doen... zoû het om Addy zijn... Maar ik heb de illuzie... dat, als hij begrijpt... hij er niet onder zal lijden. Hij màg er niet onder lijden. Het zoû egoïst van hem zijn... en hij is niet egoïst.

- Neen... Constance, neen! weerde hij af.

- Dènk er over, Henri, herhaalde zij; denk over alles...: ik, ik zal ook over Addy denken. Je weet, hoe zielslief ik hem heb... Maar...

- Constance... het is alles te laat...

- Maar denk er over, Henri.

- Ja... ja... Constance... ik zal... ik zal er over denken.

- En als wij het doen... laten wij het dan doen... met iets van liefde... voor elkaâr.

- Ja... Constance... ja... met liefde... Je bent lief... je bent lief...

Hij zag haar aan, zijn ontroering schokte zijn ademende borst op en neêr; over de kinderlijkheid van zijn oogen trok een waas. Zij wilde gaan, rustig, hem laten alleen. Zij ging naar de deur, nu zonder een woord meer, een blik meer, hem willende alleen laten aan zijne gedachten.

- Constance! riep hij heesch.

Zij zag om.

Hij stond voor haar, en zij zag hem trillen, van ontroering sidderen, in den nieuwen schok, waarmeê de waarheid van het leven hem doorhuiverd had. Een oogenblik stonden zij voor elkaâr, en omdat zij elkaâr in de oogen zagen, zeiden zij het elkander weêr - zwijgend, zonder woorden -: D A T Z I J E L K A Â R B E G R E P E N . Een groote dankbaarheid, een voor hem bijna bovenmenschelijke emotie schoolt in zijn kleine ziel, vloeide haar over. En, zich onmachtig, riep hij nog eens, als in koorts:

- Constance...!

Hij stortte zich, verloren, in wanhoop, als in een woeste impulsie, in hare armen - uitbarstende in snikken, boog hij zijn hoofd aan haar borst. Zij schrikte hevig; op haar hart voelde zij hem schokken. Toen sloeg zij haar arm om hem heen, streelde hem over zijn hoofd. Het was of zij haar zoon troostte.

- Ik ben gek, ik ben gek... mompelde hij.

Hij maakte zich los, drukte haar haastig een trillenden zoen op het voorhoofd. Hij stormde de trappen af... En toen zij beneden in haar salon was gekomen, hoorde zij plotseling dichttrekken de deur en zag zij hem wegfietsen, als een razende, zijn rug gebogen als een kam-

pioen. Hij trapte, trapte dol: zij zag hem zich verliezen... in snelte en verte...

- Arme jongen... dacht zij.

Toen zonk zij in een stoel, terwijl om haar heen de kamer duizelde. Zij sloot de oogen en hare handen vielen slap... Zij bleef een half uur, bewusteloos, alleen - alsof het nieuwe leven te intens doordringend van zuivere lucht was geweest, van waarheid - van ether, azuur bijna... en of zij er in bezwijmde...

IX

Toen zij tot zichzelve kwam, schrikte zij op en zij wist niet of zij bewusteloos was geweest of geslapen had... Ter zelfder tijd hoorde zij een bel, en door het gordijn zag zij Brauws, voor de deur... Hij is het, hij is het... juichte het in haar, maar zij voelde zich tevens zoo verward, dat zij hem niet ontvangen kon, zoo... Zij hield Truitje tegen, zeide, dat zij hoofdpijn had, dat zij niet thuis moest geven, en zij vluchtte in hare slaapkamer, sloot zich op... Hij was het, hij was het... juichte het nog na, bijna weemoedig - maar zij had niet kunnen spreken, gewoonweg... Plotseling - wat zij dien geheelen dag nog niet had gedaan,

dacht zij aan zichzelve... Als zij scheidden, Henri en zij, was zij zelve vrij...! Vrij!! Een hevig verlangen stormde in haar op Brauws te zien, hem te spreken... hem een enkel woord te zeggen... hem als raad te vragen... zich als te storten in dien raad...! Op dit oogenblik, voor het eerst, kwam het tot haar... dat ook hij haar wel lief moest hebben... Zoû hij anders zoo dikwijls komen... zoû hij anders zoo spreken, zich gehéel uiten... als hij deed! Zoû hij anders... zij wist niet meer, maar in geheel dien man, zooals zij zich hem herinnerde sedert hij terug uit Zwitserland was - voelde zij, wist zij nu zeker - liefde voor haar... Een liefde, wel als een betreuren, maar een liefde toch...? Was haar liefde betreuren? Neen... Was haar liefde... hopen? Ook niet. Hare liefde, de hare, was alleen léven... was tot nog toe alleen léven geweest: de levens, die een andere vrouw leeft van hare achttien jaren af, had zij als gehaast zich, laat nu, te leven... o te leven van af de eerste naïve droomen zelfs, die, langs lichtende paden, uit waren gegaan naar de hooge wolken, boven haar - terwijl haar sceptiesch lachje de te jonge vreugde van ze getemperd had... Maar nu... sedert zij met Van der Welcke

gesproken had... nu plotseling, sedert zij ontwaakte uit hare slaap of bezwijming na te intense zuiverheid, waarheid - nu voelde zij, dat hare liefde niet alleen het zuivere zijn, het zuivere leven bleef...: dat de menschelijkste emoties er plotseling vloten door hare ziel; dat zijzelve betreurde - dat wat had kunnen zijn; - dat zijzelve hoopte - dat - o God! - wat nog kon worden!! Het was plotseling of geheel het verleden af van haar was gezonken, en of verschillende nieuwe paden zich uitslingerden naar nieuwe jaren, naar horizonnen van louter toekomst... Het was of na haar nieuwe gedachte- en gevoelsleven, nieuw zielsleven - ook een nieuw, feitelijk leven beginnen zoû, een leven van frissche seizoenen, die als zomer wemelden voor haar uit en tot welke zij gaan zoû, in een blijde haast, omdat het al zoo laat was... maar nog niet te laat... nog niet te laat...

Zij dacht aan zichzelve, voor het eerst, dien dag, en een heftige emotie sloeg in haar op, neêr, benam haar bijna den adem... Straks zoû Henri terugkomen; zoû hij haar zeggen... dat het zoo goed was... dat zij... met voor elkaâr nog wat liefde-vol-dankbaarheid... van elkaâr zouden gaan... niet achtend de menschen

en alles wat van hun wereld was... omdat zij, eindelijk, recht hadden op hun eigen geluk... op het geluk voor hun eigen zielen... en op het geluk van wie hen liefhadden, waarlijk... Zij zouden alles wat leugen was geweest al die lange, lange jaren van zich afschudden... en nu waar zijn... oprecht voor zich en allen - en zij zouden gelukkig zijn... Het was of de illuzies haar al ophieven boven uit den kring van die leugens, den kring van kleine menschen, kleine zielen... Waar zij zat in haar stoel, verborg zij het gezicht in de handen, perste de dichte oogen, tot zij in hun blindheid prisma-kleuren zagen starrelen - om hare kamer niet te zien, om niets meer te zien dan hare illuzies...

- Mama...!

Zij schrikte: het was Addy, die thuis kwam. En haar schrik was heel hevig... want zij had hem vergeten en een snel berouw lichtte door de laatste starrelingen heen... Zij had hem vergeten: en toch juist had zij zoo dikwijls gedacht, dat zij tot hem spreken moest, als tot een man...

Nu riep zij hem binnen, want altijd zocht hij haar op, als hij 's middags thuis kwam, van school... En het was, toen zij hem zag, of

zij waakte uit een droom. Toch sloeg nog in haar op, neêr, de heftige emotie, en zij wilde spreken; zij begon dadelijk:

- Addy... ik heb met papa gesproken.

Het was haar onmogelijk verder te gaan. Alleen toen hij zich naast haar zette, hare hand nam, ging zij, moeilijk, voort:

- Addy... zoû het je veel leed doen... als...

- Als wat... mama?

- Als wij... papa en ik... kalm... kalm, Addy... met liefde voor elkaâr... elkaâr verlieten...?

In zich schrikte hij, uiterlijk bleef hij kalm. Hij wist, wat woelde in hen beiden... Had hij niet telkens gehoord den naam van zijn vader, gemengd met dien van Marianne...? Wist hij niet, en hij... hij alleen, voor zich, zelfs zonder het zijn moeder te hebben doen merken - had hij niet geraden de diepe oorzaak, dat mama de laatste maanden een anderen blik, een andere stem, beweging had... voelde hij niet wat haar drong ver, ver te wandelen, soms met hem, soms alleen - de duinen over, de zee tegemoet... Al wist hij haar nieuw leven niet, hij had geraden hare liefde...

Het suisde in zijne ooren, terwijl zij door-

sprak... terwijl zij hem uitlegde... dat het beter zoû zijn zoo, voor papa... en dat zij beiden hielden van hem, hun kind... Zij noemde geen enkelen naam, niet dien van Marianne, niet dien van Brauws... Hij bleef rustig, en zij zag niet wat in hem omging; zelfs niet, toen hij zeide:

- Als u denkt... als papa meent... dat het zoo beter zal zijn... mama...

Zij sprak verder, in den op- en neêrslag harer heftige emoties... Zij sprak van waarheid... van eerlijkheid... van het geluk van papa... misschien. Een schuchterheid weêrhield haar te spreken over haarzelve... Hij hoorde hare woorden nauwlijks... Maar hij begreep haar: hij begreep de feiten, die zij wilde; de toekomst, die zij wilde dwingen... Maar in hem golfde, golfde-op een groote melancholie, een zwaar leed... Hij hoorde wel, dat zij van haar leven - dat van zijn vader en haar te zamen - sprak als van een juk, een slavernij, een leugen... Het schemerde hem wel toe, dat zij gelijk kon hebben - en de glans van hare illuzie liet wel iets vaags schitteren voor zijne jongensoogen... Maar het bleef hem melancholie, zwaar leed... Hij was hun kind en het was of iets in hem scheuren zoû... als zij elkaâr

verlieten, ook als was hun samenleven leugen... slavernij... juk... Hij poogde die woorden te wegen, te doorgronden, te voelen... Maar hij woog alleen zijne melancholie, hij doorgrondde alleen zijn leed... Verlieten zij elkaâr... zijne ouders, die hij... samen... ieder... zoó liefhad... zoo lief had leeren krijgen... juist misschien omdat zij elkander niet liefhadden, dàn... plotseling... scheen hem zijn liefde toe... iets... dat zij beiden konden ontberen...: een waardeloosheid... voor beiden. Zoo voelde hij het, ofschoon hij het niet had zeggen gekund... en zoo voelde hij het diéper nog... dan het woord, dat het zeggen kan, in benadering... Maar zij merkte niets aan hem... Hij had al meer gevoeld de wreedheid van het leven, zelfs voor een kind en een jongen... en het was niet aan hem zich zwak te toonen... Toen, na zijn kinderleed, dat hij had doorgemaakt om de twijfeling, of hij zijn vaders zoon was - toèn had hij zich voorgenomen de wreedheden van het leven er onder te krijgen... en niets meer te toonen... om sterk te zijn... Nu scheen het oogenblik gekomen... hij herinnerde zich zijn eerste leed... hij herinnerde zich zijn voornemen: voornemen om àltijd sterk te blijven na zijn eerste kinderzwakte... en

het was ook kalm, dat hij herhalen kon:

- Als u denkt... dat het voor uw beider geluk is... mama... dan mag ik er niets tegen hebben...

Zij vond hem bijna koel, maar hij kuste haar... zeide, dat hij, in alle geval, bleef hun beider kind en zoon... dat hij hen beiden zoû liefhebben, evenveel...

Maar om die koelheid... twijfelde zij even, plotseling, en het was of hare illuzies troebelden...

- Addy...! vroeg zij nog eens. Zeg mij... zeg mij eerlijk... denk je heusch... dat ik gelijk heb... dat het goed zal zijn... voor papa...

- En voor u...

- En voor mij... herhaalde zij en hij zag haar blos... - Of... of... Addy, mijn kind, mijn lieveling... is... is alles te laat... Is het te laat... voor papa's geluk?

- En voor het uwe... toch ook. Te laat... te laat, waarom?

Zij zag hem aan, vond hem hard, maar raadde, dat hij meer leed dan hij zeggen wilde.

- Ik heb het eerst gedacht... aan papa's geluk, Addy, zeide zij zacht. Omdat papa... noòit... met mij... is gelukkig geweest... met mij, die hem alles genomen heeft... en

hem niets heeft gegeven... heb ik H E T E E R S T gedacht... aan papa's geluk... en later... later...

- Later...?

- Ja... Addy... toen heb ik gedacht... aan het mijne!! Maar het is misschien... alles niet zoo... Addy... en het is misschien... alles... te laat...

Nu nam hij haar in zijn armen en zij voelde zijn jong, stevig jongenslichaam tegen zich aan, plotseling, als een steun.

- Te laat... waarom... mama... Laat ons hooren wat papa vindt, eerst... Te laat... Neen, mama... Als u het N U eerst... zoo inziet... waarom... waarom zoû het dan te laat zijn...

Zij sloeg om zijn hals hare armen, en legde haar hoofd op zijn schouder.

- Ik weet het niet, mijn kind... Ik dacht... ik dacht... dat het goed zoû zijn... Voor allen... voor iedereen... Misschien... misschien is het niet zoo... Ik weet het niet meer... Ik ben moê, mijn kind... Laat mij hier alleen... Eet met papa...: ik... ik kom niet aan tafel... ik ben moê... Ik kom niet eten... Hoor... daar komt papa... thuis... Ga naar hem toe... en zeg... dat ik moê

ben... Ga nu... ga nu... ik weet het niet meer... Misschien is het niet goed... Addy... zooals ik het heb gedacht... en misschien... misschien is... alles... te laat!

Zij zag zijne oogen nu zachter, vol medelijden: hij drukte haar tegen zich aan...

- Addy! smeekte zij plotseling. Wat ik ook... verlies...: laat me jou... laat me jou nooit verliezen... Want al het andere... is misschien... illuzie... en te laat... te laat... Maar J I J ... jij bènt werkelijk... jij, je bestaat!

Zij klemde zich aan hem vast, aan zijn sterke schouders, en hij zag haar heel bleek, angstig hare oogen.

- Mama...

- Toe, laat mij nu, kind... alleen... en ga... naar papa...

Nog eens kuste hij haar, ging...

Zij bleef achter, zag in den spiegel...

Zij zag zich, na zooveel emotie, een oude vrouw: haar bleek gezicht, haar grijze haar...

- Ik weet het niet, murmelde zij. O, om waàrlijk... te léven... moet ik N I E T denken... aan M I J ... Voor mij... is àlles... te laat! Als het zoo worden moet... àls wij elkaâr verlaten... moet het alleen... alleén zijn... voor hem... Henri... en... en voor... Marianne!

Zij zonk in haar stoel, bedekte het gezicht, perste de oogen - maar hunne blindheid zag de prismakleuren niet starrelen...

X

Addy, beneden, hielp zijn vader met het wiel, zette het voor hem in het kamertje bij de keuken, beloofde papa het morgen voor hem goed na te zien...

- Ben ik laat... voor het eten? vroeg Van der Welcke.

Hij was vermoeid, warm; zijn kleêren plakten aan zijn lichaam.

- Mama heeft hoofdpijn, zei Addy. Ga je maar eerst verkleeden... Wij kunnen wel wachten met eten.

Van der Welcke sleepte zich naar boven.

Hij had dien dag - 's morgens, 's middags - zoo getrapt, den blik star voor zich uit, de gedachte star voor zich uit - dat zijn lichaam tintelde van moêheid, dat zijne oogen blind waren getuurd, als vol gestuifd met korrels en zand.

- Help me, vroeg hij Addy.

En in de badkamer gooide hij al zijn kleêren uit, nam een douche, terwijl Addy hem andere kleêren bracht.

Zoo was hij in tien minuten klaar gekomen, in eene koortsachtige moede haast.

- Nu kunnen we eten... Komt mama niet aan tafel...

- Neen...

Zij zetten zich over elkaâr, maar Van der Welcke had geen honger, at niet. De meid zoû Constance wat boven brengen: in een kwartier hadden zij gedaan.

- Ik ben wel moê... bekende Van der Welcke.

De meid, vlug, nam af...

En zij bleven in de eetkamer, die donkerde...

De tuindeuren open - kwam de avond binnen, zoel.

Van der Welcke had zich gegooid in een stoel - stond op, onrustig, liep den tuin in, kwam terug...

Toen hij Addy op den leêren divan, stil, zitten zag, gooide hij zich neêr naast zijn zoon... legde zijn hoofd op de knieën van den jongen. En toen - met een diepen zucht - sliep hij in, bijna dadelijk.

Addy bleef onbewegelijk, liet zijn vader slapen, het hoofd in zijn schoot.

Uit een andere villa, heen door den tuin, vloot wat geelte van licht en schemerde tot in de donkere eetkamer.

En in de keuken zeurde zanekerigjes de meid, haar zelfde deuntje van dien middag, als dreunde zij het onbewust...

De jongen, stil, de lippen dun getrokken, bleef neêrzien op zijn vader, wiens borst nu rustiger ging op en neêr, met den diepen adem, dien Addy voelde tegen zijn hand aan...

Dien middag hadden zij beiden - vader, moeder - met elkander gesproken - voor het eerst, ernstig: I N W A A R H E I D ; als zijn moeder hem gezegd had...

En nu, in beiden, woelde de gedachte:

Dat zij... toch... na jaren... na jaren... van ellende en disharmonie... elkaâr zouden verlaten!!

Voor papa's geluk... had mama gezegd...

En hij geloofde haar wel, dat zij het zoo bedoelde.

Verder was er van namen niets genoemd... maar hij wist, Addy... dat èn mama... èn papa... zooals hijzelve nu... gedacht hadden... onder hun woorden... dien middag... gedacht hadden... aan Marianne... Nu kwam duidelijker de ijverzucht in den jongen op, dat erfgeschenk van zijn ouders beiden... Nu voelde hij heftiger de jalouzie, omdat papa van Marianne... op dit oogenblik... meer hield

dan van hem... Nu voelde hij - voor het eerst! - dat, al wilde hij niet, hij zijn vader toch liefhad boven zijn moeder - zijn vader, die als een kind was, zelf als een jongen - hem een broêr, een vriend... bijna meer dan een vader... Tusschen hun broederlijke vriendschap was langzamerhand als weggewischt het verschil van jaren, en de eerbiedigheid van zoon-tot-vader, en Addy had dien vader lief met iets - nog niet volgroeid, maar toch zachtjes-aan wassend - van bescherming bijna, van bewustzijn een sterkere... - misschien nog niet te zijn - maar te zullen worden... als hij eerst ouder was... Het was een vreemd gevoel, maar hèm altijd natuurlijk geweest: zoo broederlijk beschermend - zoo hield hij van zijn vader...

Het was misschien alles om niets, noodeloos - dacht hij - waardeloos. Papa, nu, hield van Marianne. En hij herinnerde zich zelve wel eens gedacht te hebben, dat papa zóó jong was, dat een heel jonge vrouw naast hem te denken was - een jong meisje, zooals de nichtjes... een meisje, zooals... Marianne.

Dus... nu zoû het zoo worden...?

Papa... mama... zouden elkaâr verlaten... en...

Hij voelde de melancholie... en het zware leed... en zijn lippen trokken dunner... omdat hij niet huilen wilde... Hij wilde sterk zijn voor de wreedheden van het leven... en als papa hem niet noodig had... als het zoo beter was... als mama het ook zoo beter vond... als het voor het geluk van mama... misschien... ook beter was... dan was het immers alles goed... en zoû hij er wel sterk onder kunnen zijn... Hij was een kind... hij was een jongen... maar later zoû de wereld zich voor hem openen - voelde hij vaag... Vergeten moest hij dus alles... alles van zijne ouders... de disharmonie hunner levens, waar tusschen hij geweest was als de troost... Nu - zoû het alles anders worden - en als het niet anders kon... zoû het goed zijn, zoo.

Als papa later moê was... het land had... of wat ook... zoû hij niet zijn kop bij hem, Addy, op zijn schoot neêr leggen - net een broêrtje - en dan slapen gaan... Marianne zoû hem troosten... Hij wilde de ijverzucht neêrdrukken, maar telkens schoot ze op - een pijnlijke stekel, schrijnend... Maar plotseling, in de donkere kamer, in het stille huis - de meid neuriede niet meer - werd Van

der Welcke wakker, richtte zich op, wreef zijn nek, die stijf van het liggen was...

- Nou... je hebt lekker liggen maffen... zei Addy, ruw makend zijn stem.

Er was aan die stem en in het jongenswoord niets te hooren, wat naar ijverzucht, melancholie en zwaar leed woog in zijn kleine ziel.

Van der Welcke, na zijn te-vergeefsche roes van verte en snelheid, scheen tot het leven terug te komen. Hij herinnerde zich zijn gesprek met zijn vrouw, zij, zoo ongewoon zacht, zoo toegeeflijk, zoo zich wegcijferend, opofferend - zoò, dat hij haar had moeten omhelzen, trots zich.

- Ik heb met mama gesproken, zeide hij.

Maar hij zweeg weêr, kon niet verder...

- Ik ook... zei Addy, om het hem gemakkelijk te maken.

Maar ook hij wist nu niet meer en zij bleven zitten naast elkâar in de donkere eetkamer, beiden starende in den gelen schijn, die binnenvloot door den tuin heen, van de villa achter. Zij wisten nu echter van elkaâr, - D A T Z I J W I S T E N - en Addy, om den schouder van zijn vader, sloeg zijn arm, bijna beschermend.

- Het is een idee van mama, Addy... dat het beter zoû zijn...

- Voor u beiden.
- Voor mij... dacht mama.
- En voor haar ook.
- En jij, mijn jongen... wat zoû jij denken... als het nu eenmaal toch zoo ver kwam... eindelijk...
- Als u het beiden zoo inziet... kalm... dat het goed zoû zijn...
- En jij... je zoû nu eens bij mama... en dan weêr bij mij komen...
- Ja... zeker.
- Je praat er erg koel over, Addy.
- Vadertje... wat wil je. Als het zoo beter is... voor je beidjes... vind ik het ook goed.
- Als je zoo praat... hoû je dan minder van ons...
- Neen, ik hoû niet minder van u: noch van mama, noch van jou, vadertje. Maar als het zoo moet, dan moet het zoo...
- Het is vreemd, Addy... zooals... in eens... op een goeien dag... alles anders dreigt te worden...
- Mama heeft het zoo ingezien...
- Ja... Mama is wel veranderd, den laatsten tijd, vindt je niet?
- Mama is wat zachter... niet zoo driftig meer.

- Neen, niet zoo driftig meer.
- Anders niet...
- Neen, anders niet... Zeg, Addy, zeg mij eens eerlijk, praten de menschen... weet je dat ook... nog zooveel... over ons... als den eersten tijd.
- Ik weet niet, vadertje... Ik bemoei me niet veel met ‘menschen’... Ik ga naar school, niet waar. Maar ik geloof...
- Praten ze over mama?
- Neen...
- Heelemaal niet over mama?
- Ik hoor nooit iets.
- Over mij?
- Ja.
- Over mij wel?
- Ja, over jou wel, vadertje.
- En wat dan?
- Over jou, vadertje... en over...
- Over?
- Marianne.
- Ze gaat naar Baarn... en dan zien we elkaâr niet meer. De menschen kletsen dadelijk. Omdat ik nu eens gefietst en ‘gestookt’ heb... met Marianne.

Het was of hij bekende en ontkende, tegelijkertijd.

- Addy, hernam hij... Ik heb van daag heel veel gefietst.

- Ja, vadertje.

- Ik denk het best, als ik fiets - als een dolle.

- Ja, vadertje, dat weet ik.

- Als ik over den weg vlieg, als een gek, dan alleen kan ik denken. Anders nooit.

- Ja.

- En ik heb wel gedacht, van daag, Addy. Ik denk anders nooit over iets. Het heeft me van daag vermoeid, nog meer dan het fietsen zelf. Ik ben er heel moê van.

- Nou vadertje, ga dan slapen.

- Neen, ik woû met je praten. Ik woû zoo bij je zitten. Je bent mijn vriend, niet waar, de vriend van je vader. Of ben je het niet meer.

- Jawel, nog altijd.

- Je bent zoo koel, kerel.

- Neen vadertje, ik ben niet koel.

Hij trok hem nu, zijn vader, tot zich en duwde Van der Welcke's hoofd tegen zich aan.

- Ga nu zoo liggen, en praat... Ik ben niet koel.

- Ik heb veel gedacht, Addy, al fietsende... Van morgen was ik boos, razend, wanhopig... Ik had iets willen dwingen, breken. vermoorden.

- Kom, kom...

- Ja, vermoorden... Wat, wie, weet ik niet... Ik voelde, Addy, dat ik heel gelukkig had kunnen worden, als...

- Ja, vadertje, dat weet ik...

- Dat weet je?

- Ja...

- Dat begrijp je.

- Ja... dat begrijp ik.

Toen ik thuis kwam, was ik moê, dol... Mama kwam boven en sprak met me... Ze zei me, dat Van Vreeswijck... haar gevraagd had naar het Bezuidenhout te gaan, om met tante Bertha te praten... en met Marianne, omdat Van Vreeswijck... Begrijp je?

- Ja... vadertje.

- Mama is gegaan... Ik werd woedend, toen ik hoorde, dat ze gegaan was... Maar ze zei, dat Marianne niet wilde...

- Dat ze niet wilde...

- Neen... Toen, toen zei mama... toen vroeg ze... of het niet beter zoû zijn... dat wij... zij - en ik -... begrijp je?

- Ja, vadertje.

- Ze zei het heel lief. Ze zei het zacht, zonder boosheid. Het was een lieve gedachte, Addy, die het haar zeggen deed.

- Ja, vadertje, ze is heel lief.

- Nu kerel, toen... toen heb ik haar een zoen gegeven... omdat ze zoo lief was... en het zoo lief zei. En toen... toen ben ik weêr gaan fietsen.

- Ja.

- Ik denk het beste als ik fiets... Ik heb getrapt, getrapt... Onderwijl dacht ik... of het goed zoû zijn... Mijn kerel, je bent meer dan mijn zoon, niet waar: je bent mijn vriend?

- Ja...

- ...Onderwijl dacht ik... aan Marianne. Ik hoû van haar, Addy.

- Ja vader.

- Ik probeerde het mij voor te stellen... Ik weet... dat ze van mij houdt, Addy.

- Ja...

- Ik probeerde het mij voor te stellen... En toen, Addy... toen vond ik mij oud. Zeg... ik ben oud, vindt je niet.

- Je bent niet oud, vader...

- Neen, misschien niet... Toch, Addy... ik weet het niet. Ik weet het niet... Toen, Addy, toen dacht ik...

- Aan wat, vadertje, aan wie...

- Ik trapte maar door, als een gek. Zoo denk ik het best. Toen dacht ik aan... jou.

- Aan mij.

- Ja, aan jou... Zeg me, mijn jongen, àls wij het deden... als het alles zoo veranderde... zoû het je niet spijten...

- Als het voor uw beider geluk is, dan...

- Dan?

- Dan niet. Dan zoû het me niet spijten...

- Ja, dat zeg je. Maar het moet je spijten... van binnen. Als je nog houdt van ons beiden. Dat heb ik zoo bedacht, tot ik er doodmoê van ben. Want ik denk anders nooit. Ik vind het vervelend te denken. Nu moest ik wel... nadat mama zoo gesproken had. Nu moest ik wel denken... Ja, het M O E T je spijten... als je nog houdt... houdt... van ons beiden.

- Ik zeg je nog eens, vadertje...

- Ja, dat weet ik... Maar mij, Addy, M I J ... zoû het... later... als het eenmaal zoo was... spijten... spijten... om jou.

- Om mij...

- Om jou... Je zoû geen huis meer hebben.

- Twee huizen...

- Neen, neen, je zoû geen huis meer hebben. Je zoû dwalen tusschen je ouders. Het is waar, je bent gauw een man. Je gaat ze toch gauw verlaten, je ouders... Maar nu N O G voel ik, dat je geen huis zoû hebben en wel een

vader, wel een moeder... maar geen ouders. Begrijp je? Geen ouders. Ook al kibbelen ze, N U heb je ze, ouders. Misschien, over een paar jaar, geef je niet om ze... en om hun huis. Maar nu - Addy... nu zoû je veel verliezen. Zie je, mijn kind, dat heeft je vader zoo allemaal bedacht... en ik beken je ronduit: ik ben er doodmoê van. Ik rust nu wel uit, nu ik het je zoo zeg - en tegen je aan lig.

- Ja, vadertje...

- Mijn jongen, mijn jongen... Zie je, en toen je vader zoo ver gedacht had... toen voelde die...

- Wat...

- Dat die meer hield van jou... dan van Marianne; arme, lieve meid... Anders, zie je... maar meer. Wel meer. Arme... lieve meid...

Een vreugde zwol in het kind; zijn borst, waarop lag het hoofd van zijn vader, hijgde. Maar hij voelde zich slecht om die vreugde...

- Vadertje... nog eens... àls het je geluk zoû zijn...

- Neen kerel... want er zoû iets in me verdeeld zijn, gebroken.. ik weet het niet je te zeggen. Ik zoû je missen - al den tijd, dien je niet bij me was. Ik zoû niet kunnen,

Addy. Het kan niet, Addy... Zie je, kerel, ik moest zoo niet praten, met een zoon van vijftien. Vijftien? Neen, je bent pas veertien... Nu, je lijkt wel zestien. Maar dit is nog geen reden. Ik moest zoo niet praten. Ik ben wel een gekke vader, hè, Addy. Ik geef je ook geen opvoeding... Ik laat je maar loopen. God, kerel, ik kàn het niet... je een opvoeding geven. Ik zoû niet weten hoe. Je moet je zelf maar opvoeden, zal je. Je zal wel braaf en knap en eerlijk worden, en zoo meer. Ik weet het niet, zie je: ik laat je maar loopen, als een veulen in de wei. Nu, je belooft me het goed te zullen maken, hè? Geen gemeene dingen te doen, en zoo. Zie je, als grootpapa dat alles hoorde, dat ik dat zoo zei, zoû hij het heel gek vinden. Het is ook gek. Het is niet goed. Maar je vader, Addy, is nu eenmaal zoo: een kwâjongen. Een kwâjongen. Dus, kerel, je weet het nu. Ik zoû niet kunnen... Arme Marianne... arme, lieve meid... Maar ze is jong: ze vindt haar geluk nog wel... een ander. Zie je... Addy... zeg jij het nu morgen aan mama. Dat ik... liever... als mama... het goed vindt... het maar alles zoo laat, kerel... als het zoo is... ook al is het niet altijd een paradijs. Dat ik het liever alles zoo laat, kerel...

voor jou... en ook voor mij: ik zoû niet buiten je kunnen, zes maanden. Misschien ga je al heel gauw weg... Leiden... en dan je carrière... maar nu... nu... Zal je het dan morgen zoo zeggen, aan mama? Die ernstige gesprekken maken mij zoo moê... in mijn kop. Ik fiets liever een week achtereen, dan eén dag zoo te moeten denken als nu. Ik ben wee in mijn hersens ervan... En nu ga ik slapen, kerel... maffen... want ik kàn niet meer...

Hij pakte zijn zoon in de armen, omhelsde hem, zoende hem, ging plotseling. In de donkere kamer bleef het kind alleen. De gele schijn uit de andere villa doofde. In huis was alles stil, de meiden waren naar bed. En terwijl het kind wist zijn ouders boven... ieder in zijne, hare kamer - tòch gescheiden, trots zooveel dat hen kon vereenen - bleef hij stil zitten, roerloos, turen in den zoelen zomernacht, waar de boomen zwaar spookten, somber...

Toch was er een zwelling van geluk in zijn ziel: zijn vader... hield meer van hèm!

- - - - - - - - - - - - - -

- - - - - - - - - - - - - -

XI

Den geheelen avond bleef Constance alleen.

Zij had de beide ramen van hare slaapkamer wijd opengezet, en in den zoelen nacht zag zij over den weg heen.

Zij had zich ontkleed, een witten peignoir omgedaan en, in de donkere kamer, bleef zij zitten, bij het open raam...

Een oogenblik had zij gedacht, dat Van der Welcke zoû komen, om haar te spreken, haar zijn beslissing mede te deelen, maar hij kwam niet...

Hij scheen met Addy te blijven in de eetkamer... daarna hoorde zij hem naar zijn eigen kamer gaan...

In de stilte, in den kalmen avond, in den zoelen nacht, die bijna loom binnenvloot, versmolt haar onrust, haar twijfel, die zij gedurende die enkele woorden met Addy in zich had voelen opkomen - en zij liet zich - aan het open raam - meêsleepen door de doodstille maar diep doordringende betooveringen van het late zomeruur, alsof iets sterkers dan zij zich van haar meester maakte en haar dwong zich over te geven, zonder meer te denken en te twijfelen,

aan bijna benauwende zaligheden, die haar bedrongen...

Boven de donkerende massa's van de Boschjes was een zwoelte van zwaren regen, die aarzelde, en, een enkelen keer, lichtte het, daar ginds, in de richting der zee, die zij in de verte raadde - met plotselinge oplichtingen, met geluidelooze weêrlichten, verzwijmende dadelijk in laag wolkenden nacht.

Zij hing in haar stoel, eerst gedrukt door haar twijfel en de zwoelte maar langzamerhand,

Langzamerhand - haar oogen blijvende gericht op de electrische glanzingen, daar ver weg - versmolt haar twijfel geheel, drong de betoovering dieper door en de onweêrszwoelte was als een wellust zelve, waaronder hare borst zacht hijgde, hare lippen zich openden, hare oogen zich sloten, om dan, grooter en opener, weêr te turen naar het weêrlicht, dat lichtte en zwijmde - oplichtte en zwijmde, met tusschenpoozen vol van mysterie...

Neen, zij twijfelde niet meer; het zoû goed zijn, het zoû goèd zijn... Zij zoû zich niet kunnen vergissen in haar nieuwe leven; in hare late leven, haar vrouweleven, dat zij geleefd had als in enkele maanden, zich geheel overgevende aan de waarheid en de zuiver/

heid, en aan de eindelijke liefde, de eenige, de ware zuivere, en hooge... Zij had het geleefd, dat vrouweleven, van de jongemeisjes-droomen af tot haar zelfbekentenis toe, en wat voor een andere vrouw jaren zoû duren, in de langzame valling der dagen, die, als kralen aan een lang snoer, de eene kraal viel op de andere tusschen de vingers der stille noodlottigheid, aftellende onverbiddelijk - had Z I J geleefd in enkele maanden: na haar droomen, haar denken; na haar denken, haar willen-weten; na haar willenweten, haar zich-dompelen in boeken en in natuur - tot droom, gedachte, kennis en liefde - voor-allen-en-alles zich gemengeld hadden als tot een nieuw bestaan, en zij als herboreling geweest was uit zichzelve.

Haastig, koortsig, had zij het alles gedroomd, gedacht en doordrongen - als was zij bang te laat te zijn - te zullen voelen verstompen haar zinnen, te zullen voelen verdorren haar ziel - van ouderdom der jaren - voor zij geleefd had... vóor zij geleefd had... Haastig, maar eerlijk, en diep intens was haar late opleven geweest - een mysterie voor haarzelve - en een onzichtbaar geheim voor allen - want niemand wist, dat zij droomde, dacht,

doordrong kennis en natuur - niemand wist, dat zij tegenwoordig een boom, een wolk, een boek, een schilderij anders zag dan vroeger, toen zij noch boom, noch wolk, noch boek, noch schilderij had gezien of begrepen, of mooi had kunnen vinden; niemand wist, dat zij iets van wereld-en-tijden zag lichten in een snellen blik van laat weten en kennen; niemand wist, dat zij, aristocrate, voelde het groote Medelijden voor hare wereld-en-tijd... het had leeren voelen van hèm... door hèm... alles, alles, geheel haar late leven... Niemand wist het dan zij alleen... En van elkaâr... langzamerhand... in de vertrouwelijkheid der gesprekken... waren zij ook gaan weten, gaan raden eerst, en toen zéker voelen - weten nu - dat zij elkaâr gevonden hadden, laat - zij hem, hij haar - als was, eindelijk, eindelijk! na die vage intuïtie van zoeken en willen-vinden, de een den ander, van hunne kinderjaren af... eene genade om hen heen gedaald. Vage intuïtie, nauwlijks zegbaar en, gezegd, al verzwijmd... voor hem het verre dwarrelen van een sluier - een wolkje - aan heidekimme; voor haar het altijd willen-verder-gaan, afloopen langs groote blokken den loop der ruischende wateren onder dichte trope-boomen, kinderen beiden, niets

wetende van elkaâr - en alleen jaren later weten, voelen... dat het zoeken was geweest... Zoo gezegd, was het al verzwijmd, was het niet meer zoo zoeken; zoo getast, was het ontastbaar; zoo gegrepen, glipte het weg... was het niet meer zoo, was het niet meer zoo... Maar niet gezegd, niet getast, niet gegrepen... alleen gedroomd en aangezweemd in het verre verleden der kinderjaren... was het zoo: de sprookjes-waarheid, die de eenige waarheid was... Voor beiden, toen, was ze te ijl geweest, te ontastbaar en te ongrijpbaar, om langer te duren dan kinderjaren - die waarheid, wellicht kiemende in voorbestaan...: het ijdele leven had van haar zich meester gemaakt - het denkende leven van hèm - en beiden waren zij verder en verder gedwaald van elkaâr-in-vermoeden... elkaâr zelfs ook niet meer zoekende...

De jaren tusschen hen hadden zich opgestapeld...: zij, in Den Haag, in Rome, in Brussel - hij in Amerika - toen zij was een elegante, ijdele, jonge vrouw, hij een broeder van arbeiders, hun kameraad, hen willende weten en begrijpen... Terwijl zij in Romeinsche salons had geflirt, had gedanst - had hij gesjouwd aan de dokken, was gedaald in de zwarte

schachten van mijnen... De werkelijkheid leek haar onwaar toe, een droom, een verre nachtmerrie, na de kindersprookjes van zoo even! Toch was het zoo, toch was het zoo! Zij hadden elkaâr nooit mogen ontmoeten, zelfs niet toen zij elkander naderden - aan de Riviera - in Brussel, als door een onbewuste kracht! Zij hadden elkaâr niet eer mogen ontmoeten dan nu... dan laat... heel laat... te laat... O, komt ooit te laat het ware leven en de genade van het gouden vinden!

En zij hadden zich beiden vergist. Zij had zich vergist... de korte passie voor Henri, zinnevlam van ijdele, leêge, werklooze en leeflooze vrouw... toen hem getrouwd, Henri... vergissing na vergissing, eéne verknoeïïng van haar kostbare leven... En H I J ... hij had zich vergist: hij was niet de broeder geworden van hen, wier broeder hij wezen wilde... O... zoo zij elkaâr oóit hadden mogen en kunnen vinden, in de jaren hunner beider jeugd... hoe zoû niet hun leven samen harmonie zijn kunnen worden, harmonie voor zich en elkaâr, harmonie voor allen-in-alles, de werelden-tijd, die hij haar zoû hebben leeren kennen, en liefhebben, en steunen het miserabele en balsemen het ellendige ervan! O, te hebben -

jonge vrouw - geleefd aan zijne zijde, aan zijn hart, in zijne armen, en dan geliefd te hebben, geweten te hebben, te hebben gedaan met hem en voor hem... dat alles wat toch gedaan kan worden voor wereld-en-tijd - door wie zelve sterk en glanzend zijn van liefde, geluk, harmonie...

...En het was niet zoo geweest...: de kostbare jaren, ver van elkaâr... waren verspild, door hem - hij had het haarzelve gezegd -; door haar - o, hare verspilde, ijdele jaren...!

Neen, het had zoo niet mogen zijn... En toch, nu eindelijk, eindelijk, het eerlijke, ware, zuivere leven was opgestraald - nu zij na eerst aan anderen... aan Henri... aan Marianne... ook had gedacht aan zichzelve... ook gedacht had aan hèm - zoû er nu ver van deze landen, menschen, dingen van hier en dichtbij, niet na het leven-van-ziel ook een feitelijk leven opstralen kunnen... zij naast hem... in de harmonie, die wel den weemoed zoû hebben van het heel-late... maar in harmonie toch, en in geluk voor allen-in-alles...?

Zij bleef liggen in haar stoel, de handen slap, alsof zij de energie miste nu zoo verlokkenden schijn te grijpen... bang dien niet te vatten...

en bang dien te verliezen en dan te wéten een schijn...

En in den drukkenden wellust, waarmeê de zwoele lucht als woog op hare borst, tot ze hijgde en zacht hare lippen opende en hare oogen loken om grooter en opener weêr op te staren, scheen het haar toe, dat de verre weêrlichten daarginds, de geluidelooze opglanzingen over de wijde zee, die zij raadde daarginds, daarginds, ver weg, zelve waren de opschijningen van hare gedachten en illuzies en betreuringen: een gloed even en weêr weg - een gloed en weêr weg... Gloeide het op, dan was het de lachende hoop, dat het zoo zoû kunnen worden en blijven, als zij dacht; zwijmde het licht, dan was het de twijfel... maar toch niet zoo zwaar, of de nacht was verleider, en lokte: hoop weêr... denk weêr... droom weêr... het kan wel... het is niet onmogelijk... het is alles de waarheid, de zuiverheid... het zal zijn het geluk voor die twee armen... Henri... Marianne... het zal zijn je beider geluk... van hèm - van jezelve, vrouw van laat leven... het kan; hoop het weêr, denk, droom het weêr... want wat is de onmogelijkheid... als de waarheid zich eenmaal, hoe laat ook, openbaart... Zie, de waar-

heid openbaart zich... de weêrlichten glanzen op... soms is de heele hemel in eéns verlicht... de lage wolken drijven...: achter ze... achter ze is de oneindigheid van het eeuwige... van alles-wat-kan-gebeuren!

Hare kamer was geheel donker; zijzelve alleen bleef een witte vlak aan de omraming van het venster, en de nacht, de lucht, de lichten waren daar buiten wijd en eeuwig. En in den wellust van het late zomeruur, van den zwoelen nacht, van hare onbedwingbare illuzie en hoopvolheden voelde zij zich als opvoeren door een lichtende, zwevende extaze, door een gewiekte blijdschap, meê naar de zee daarginds, naar de openbaringen der weêrlichten, meê naar het verre van toekomst, eeuwigheid en van-alles-wat-kon-gebeuren... En zij liet zich meêvoeren en in hare meêvoering kwam een zekerheid over haar heen, drong in haar diep, als met een ontvangenis van heiligen geest: dat het zoo worden zoû, dat het zoo zijn zoû... als zij het droomde en hoopte en wilde... dat het zoo zijn zoû... eindelijk en eindelijk... omdat de genade van het leven ten laatste... ten laatste neêrdaalde...

Het zoû zoo zijn... het was de zekerheid... zij zag het in de toekomst... Zij zag zich aan

zijn zijde, aan zijn hart, in zijn armen leven, leven voor zich en hem, leven voor elkaâr en allen-in-alles... zij zag het glanzend oplichten met ieder weêrlicht in de lichtende opglanzing der toekomstige jaren, die komen zouden... Een jeugd dauwde over hen heen, deed hen glimlachen tot elkaâr, als waren zij, de kinderen van vroeger, die elkaâr onbewust hadden gezocht, gegroeid tot jongen man, tot jonge vrouw, die gevonden hadden elkaâr - na het mysterie van den wolkjes-sluier en van de verre rivier onder groote blâren -... en zij gingen nu verder...: hunne wegen liepen op naar glanzende toekomststeden, wier kristallijnen dommen koepelden onder de openbarende luchten, - achter wier torengewemel zonnestralen uitschoten, die in de kristalkoepels regenboogden...

Een wind stak op, als ontwakende uit het bed van den slapenden nacht zelve, en verhief zich... Een koelte dreef voor zich uit de zwoele, laag hangende, eerst roerlooze wolken... enkele droppelen tikkelden op de bladeren neêr... En de wind voerde het onweêr weêr verder, voerde de revelatie al meê... de weêrlichten, nog twee-, driemalen, glansden... zwijmden... verbleekten... Verder, veel verder zoû de

wind eerst loslaten de wolken, zoû de nachtregen neêrvallen... dacht Constance vaag...

En zij zuchtte diep, als ontwakende uit dien wellust, nu de nacht na die verheffing van wind niet zoo zwoel meer drukte... Zij stond, loom, op, sloot het venster, zag door de boomen al een bleekte van morgen dagen...

En zij legde zich te bed, en sliep in...: het zoû zoo worden, het zoû zoo zijn; zij had de zekerheid, de toekomst werd... de wegen gingen toe naar de stad van kristallijnen koepels... zij ging tot ze met hem... met hem...!

Het zoû zoo worden... het werd zoo, morgen, morgen al...

Terwijl de verwachting nog verheerlijken bleef haar gelaat - in den beginnenden dag bleek op het kussen - de oogen, blind van in licht staren, zwaar toe - sliep zij in, overtuigd, overtuigd...

XII

Zeer zeker had de overtuiging gezegevierd over den twijfel. Toen Constance dien morgen vroeg wakker werd, was het in haar kalm en zeker en trotsch, als wist zij de toekomst zuiver. Er was in haar een aarzeling om Van

der Welcke op te zoeken in zijn kamer en hij scheen haar ook te ontwijken, want reeds om zeven uur zag zij, uit haar venster, hem wegfietsen. Na hun gesprek had zij hem niet meer gezien, wist zij niet wat hij dacht, en nu trof het haar, dat hij niet wegreed, als zoo dikwijls den laatsten tijd - als een dolle - maar dat hij rustig trapte, en er iets gelatens van weemoed was op zijn gezicht, dat zij even schemeren zag onder zijn fietspet...

Zij luisterde of Addy al wakker was, maar hij scheen nog te slapen: ook was het vacantie... En zij dacht nu aan Van Vreeswijck en wilde hem schrijven, een enkel woord, om hem te verzoeken te komen, een enkel woord, dat hem echter al dadelijk zoû doen weten, tusschen de letters door... dat Marianne hem niet kon liefhebben... Al denkende, met een zacht medelijden voor hem door hare eigene zekerheid, beet zij op hare pen, zag naar buiten...

De Augustusmorgen was zonnig al vroeg: het was blauwe lucht met witte krullende wolkjes, die als kudden van blanke schapen trokken door een blauwe wei: een hooge wind voerde snel, als een drijvende kudde, de schaapjes meê... Zij herinnerde zich dwars door het zoeken naar het moeilijke woord, haar nacht

van gisteren, en de opglanzingen daarginds, boven de zee, die zij raadde... Het was vreemd, maar, nu, in dat morgenlicht, met dien nuchteren hemel, waarin zij keek, denkende aan Van Vreeswijck - en hoe het, hem vergoêlijkend, met een enkel woord, al te zeggen - met dat zomerblauw vol schaapjes-wit, waarin zij tuurde na de extaze en gewiekte blijdschap, die haar dien nacht had weten op te voeren - was het of haar kalme trots van zeker weten de toekomst, weifelde... Zij wist niet waarom, want zij dacht toch: Henri zoû toestemmen in hunne scheiding...

Zij zouden elkaâr verlaten...

En Marianne...

Plotseling schreef zij. Zij schreef langer dan zij dacht te schrijven: zij schreef dadelijk de waarheid nu, in eene impulsie van eerlijkheid, en aan het slot van haar brief, verzocht zij Van Vreeswijck dien avond te komen...

Zij eindigde, toen Addy binnenkwam.

Hij kuste haar en wachtte tot zij haar brief had onderteekend.

- Waarom ben je niet met papa gaan fietsen? vroeg zij.

Hij zeide, dat zijn vader hem verzocht had met haar te spreken...

En nu, naast haar zittende, hare hand in de zijne, vertelde hij haar, zonder een enkelen keer den naam van Marianne te noemen, wat zijn onderhoud met papa was geweest... Zijne kalme, bijna koel zakelijke woorden ontnuchterden haar geheel, terwijl zij denkend bleef kijken in den hemel, die als een blauwen glimlach had van niets meer weten en nu onverschillig zijn... Plotseling was het haar of zij gedroomd had... Maar verder wist zij hare gedachten niet, want de zekerheid van het ideaal - de morgentwijfel - de nuchtere ontgoocheling nu van de werkelijkheid... het was alles te plots op elkaâr: en zij kon het niet tot zich nemen: zij wist niet wat zij dacht...

Het scheen haar alleen of zij gedroomd had.

- Misschien is het dan beter zoo, zei zij werktuigelijk.

Zij had het niet gedacht!

Zij had niet gedacht, dat Henri zoo antwoorden zoû, als zijn antwoord nu luidde uit den mond van hun kind!

Kende men dan nooit iemand, ook al leefde men jaren samen? Kende zij haar kind, kende zij zich?

Maar de jongen, liefkoozend, hield hare hand vast.

En hij zag haar in de stupefactie van haar gelaat.

- Zeg mij eerlijk, mama,... is het u een teleurstelling?

Zij zweeg, zag in den nuchteren hemel.

- Had u gaarne een ander leven begonnen - vrij van papa?

Haar hoofd boog tot hem over, tot zijn schouder toe...

- Addy... zeide zij.

Zij poogde hare woorden te zoeken, maar de eerlijkheid was haar te sterk, weêr.

- Ja... zeide zij eenvoudig.

- Dus u had liever... voor u.

- Ik had het liever gehad... ja.

Zij zwegen.

- Ik had het zelfs al mij voorgesteld... zoo.

- Wil ik dan nog eens met papa spreken, mama. Als ik hem zeg, dat u het zich al gedacht had...

- Dan... denk je...?

- Dat... hij zal toegeven.

- Geloof je...

- Als het uw beider geluk is...

- Herhaal mij papa's woorden.

- Precies weet ik ze niet meer... Papa dacht alleen... dat... mij... zes maanden niet zien hem wat zwaar zoû zijn...

- Was dat alles... dat papa zei...?

- Alles...

Maar hij glimlachte even, gelaten, weemoedig, en zijn blik zeide haar, dat het N I E T alles was. Zij begreep hem. Zij begreep, dat zij over Marianne hadden gesproken.

- Dus papa... herhaalde zij.

- Blijft liever bij O N S ... mama.

- Bij O N S ... herhaalde zij. Wij drieën te zamen...

- Ja.

- Het is blijven leven... in een onwaarheid, zeide zij, met een vage stem.

- Dan zal ik nog eens spreken... met papa.

- Neen, Addy...

- Waarom niet...

- Neen, doe het niet meer. Vraag papa dat niet...: terug te komen op zijn idee. Het is misschien toch... te laat... en dan...: papa heeft gelijk. Om jou...

- Om mij...

- Zes maanden... buiten je te zijn... hij zoû het niet kunnen. En ik...

- En u... mama...

- Ik ook niet...

- Jawel.

- Neen... ik ook niet.

Zij voelde hem in eens met hare beide handen over zijn gezicht, langs zijn schouders, langs zijn knieën, als wilde zij hem tasten: de werkelijkheid... de werkelijkheid van haar leven. Hij, hij was de waarheid... maar al het andere tusschen haar man en haar... dat was de leugen, dat bleef de leugen... voor de menschen. Konden zelfs voor Addy zij dien leugen niet tot waarheid klaren...? Neen, neen, zelfs niet voor hem... Zoû dan altijd fataal de leugen hen blijven aankleven...

- Wij zijn te klein... murmelde zij, en haar woord vervolgde hare gedachte.

- Wat zegt u?

- Niets... Het is goed, Addy... Zeg aan papa, dat het goed is... dat ook ik... het goed vind... Dat ook ik... geen zes maanden... buiten je kan zijn!

Zij zag hem aan in zijn blauwe oogen van ernst, als had zij hem vergeten, als herinnerde zij zich hem nu eerst... Zes maanden... zes maanden zonder hem!! Het nieuwe leven, de nieuwe wegen, de nieuwe steden... aan nieuwe, verre horizonnen... zes maanden, zes maanden zonder hem...

Had zij dan gedroomd... een glans, een vizioen... een extaze alleen... Was het alleen begoocheling...

Hij liet haar nu alleen...

Zij kleedde zich, ging naar beneden.

Het was haar of zij van een lange reis terugkwam en haar huis weêr zag, na maanden. Er was iets in hare bewegingen van slaapwandelen - er was een ver afgetrokken onverschilligheid voor dat huis, dat zij toch altijd had lief gehad, verzorgd, versierd als haar home. Zij ging er nu door heen, doende hare gewone, kleine verzorgingen van huisvrouw, als werktuigelijk, nog half droomende, in een toestand van half-bewustheid... Het was of hare gedachten stil stonden - of zij nu niet meer wist - ook niet meer dacht - zich alleen nog maar herinnerde dien avond van gisteren, dien eenzamen avond van zelfzekerheid... Nuchter, kalm, zomerblauw was de morgen aangeschenen - Addy was gekomen - zij wist nu, wat Henri dacht... Het verwonderde haar even, dat hij zoo dacht... en toen maakte zij uit, dat hij Marianne toch niet erg liefhad... haar minder lief moest hebben dan Addy... Arme Marianne... dacht zij, en dat vrouwen volkomener liefhebben... dan mannen... Zij sprak met de meid, gaf orders, deed-af de werkelijke dingen, zoo tusschen hare gedachten door... En plotseling blikte zij diep

in zich, zag weêr zoo geheel en al in de spiegeldiepte van het zelf, dat zij ontzette voor zich, huiverde... Zij zag, dat, als Henri haàr had voorgesteld... wat zij hem voorgesteld had... zij aangenomen zoû hebben... willende haar geluk... willende het samen met den man, dien zij liefhad - die haar, zij voelde het!, liefhad... Zij zag, dat zij aangenomen zoû hebben en niet had geweifeld om haar zoon...! Haar zoon... Hij zoû hen immers toch spoedig verlaten... zelf zijn leven zoeken! Haar zoon... om hèm nog enkele jaren te geven het ouderlijk huis, die ruïne van ellende en leugen, die hij - het kind - alleén samen hield... om hèm... en... om dien leugen samen... zoû zij moeten verloochenen de nieuwe waarheid... Het was als stond zij in een doolhof, maar zéker wist ze, dat zij niet in den doolhof geaarzeld zoû hebben, als aan haar de beslissing geweest ware: dat zij geweten had den zuiveren kant te gaan... Dat zij de scheiding verkozen zoû hebben, trots Addy! Dat zij haar nieuwe leven... en dien man... liever had dan haar kind!!

Zij had zich geleerd in de zuivere waarheid, en nu, N U zag zij de zuivere waarheid zoo diep in, dat ze haar verschrikte... en dat zij hui-

verde als voor iets monsterachtigs... want boven haar kind, boven den troost van zoo vele jaren, iets anders te stellen, hooger, scheen haar monsterachtig toe... Op dit oogenblik kwam Van der Welcke thuis; zij hoorde hem zijn wiel weg zetten, de trap opgaan... toen plotseling omkeeren, als bedacht hij, dat hij niet langer zijn vrouw kon ontwijken. Hij kwam binnen, plotseling. Zij, bevende, was gaan zitten, omdat zij zich wankelen voelde...

- Addy heeft je gezegd...? vroeg hij.
- Ja... murmelde zij.
- En... je vindt het zoo goed...
- Ja... ik vind het zoo goed.
- Het blijft dus alles... aarzelde hij.
- Als het was, antwoordde zij bijna onhoorbaar, en ook hare stem aarzelde.
- Hij heeft je gezegd... waarom? vroeg hij verder.
- Ja...
- Ik zoû hem niet kunnen missen... dien tijd, dien hij bij jou was, Constance. En jij toch ook niet... wel? Je zoû hem niet kunnen missen... den tijd, die ons kind bij mij was...
- Neen... zeide zij werktuigelijk en toen hare stem faalde, herhaalde zij sterker:
- Neen... ik zoû hem niet kunnen missen.

Op dit oogenblik wist zij het niet, of zij waarheid sprak, of niet. Alleen was er iets... of de zuivere waarheid even verder van haar week... als een glinsterende wolk...

- Laat ons dus probeeren elkaâr verder te verdragen, zeide hij. Maar toch wil ik je zeggen, Constance... dat ik je gedachte... je bedoeling... waardeer.

- Ja... zeide zij vaag.

- Die gedachte,... die je om mij gedacht heb...

- Ja...

Maar het was haar nu onmogelijk verder de waarheid te laten glippen, en zij zei:

- Ik dacht ook om mij... Henri... maar... maar het was mij onduidelijk wat ik dacht... Ik weet het niet meer... Henri, het is beter zoo...: alles blijft dus... als het is.

- En we houden beiden onzen jongen.

- Ja... beiden...

Hij zag haar heel bleek worden in haar stoel, hare armen slap... Hij voelde nog in zich een beweging opkomen iets liefs te zeggen... haar een zoen te geven... maar ook was het of zij zoo ver van hem af was, dat hij haar noch met zijn woord, noch met zijne liefkoozing zoû kunnen bereiken... En, dacht hij, waarvoor zoû het ook noodig zijn... Liefde hadden zij niet voor

elkaâr... Vreemden zouden zij blijven, trots al wat zij deze dagen voor elkaâr hadden kunnen voelen: zij, voor zijn geluk, een mogelijkheid tegen conventie in; hij voor haar zeer zeker een dankbaarheid...

- Dan is het zoo goed, eindigde hij dus alleen kalm, en liet haar alleen, sloot, zacht, de deur...

Zij bleef zitten, staarde voor zich... Ja, zij had haar zoon minder geteld dan haar nieuwe leven...! Dat was een zuivere waarheid, even goed als dat nieuwe leven zelve... En nu... nu, als in een koorts, zag zij dat nieuwe leven... als een stad van kristal... om haar heen... dreigen te scheuren, te kraken in-een... te verongelukken in éene wanhoop... Hare oogen werden brandend door te staren in verre, wreede gedachten uit. In hare borst was als een fyzieke pijn... Het huis, de kamer benauwden haar... Zij voelde een drang om te vluchten, buiten dat huis, buiten de nauwe kringen, die als duizelingen cirkelden rondom haar, te vluchten uit zichzelve... Zij was zoo verward in zichzelve... niet meer wetend wat goed was, wàt zuiver... wàt waar... dat zij snakte naar ruimte en lucht. Hare borst deed pijn van leed en van hokkenden adem... Toch overmeesterde

zij zich, greep een hoed, spelde dien op, en kracht had zij nog tegen de meid te zeggen:

- Truitje... ik ga uit...

Nu was zij buiten op den weg... Zij had gevreesd voor de eenzaamheid van haar kamer en van zichzelve: eenzaamheid, die haar anders zoo lief was geworden! Nu zocht zij niet alleen de ruimte van lucht, van bosch... maar den weg, waar enkele menschen gingen, deed haar zich houden in bedwang... Zij sloeg een zijpad in, liep door de Boschjes... Er gingen, rustigjes weg, enkele morgenwandelaars... Plotseling schrikte zij hevig. Zij zag, zitten op een bank, Brauws. Het was of zij flauw zoû vallen, en zonder te weten wat zij deed, keerde zij zich om, liep terug... Op dit oogenblik was zij alle zelfbeheersching kwijt... Hij had haar echter gezien, en zijn hand had al naar zijn hoed gegrepen... Plotseling hoorde zij achter zich zijn stap: hij haalde haar in...

- Ontvlucht u zoo uw goede vrienden, zeide hij, met een poging tot scherts, maar verbaasd.

Zij zag hem aan en hare verwarring trof hem.

- Wees niet boos, zeide zij, eerlijk. Ik schrikte u te zien...

- Ik was niet welkom, zeide hij ruw. Pardon, mevrouw. Ik had u niet moeten ach-

terhalen. Maar ik ben in die dingen tactloos. Ik ben geen man-van-de-wereld.

- Wees niet boos! herhaalde zij, smeekend bijna... De wereld! Ik was ook niet bepaald een vrouw-van-de-wereld... om u... onverwachts...

Zij wist niet meer wat zij zeggen wilde.

- Den rug toe te draaien, vulde hij aan.

- Den rug toe te draaien, herhaalde zij.

- Intusschen, nu ik u gegroet heb...

Hij wilde groeten, terug gaan.

- Blijf! smeekte zij. Loop een eind meê op... Nu ik u toevallig ontmoet heb...

- Ik ben gisteren terug gekomen... Ik was van daag... anders morgen eens aangekomen...

- Wandel meê, vroeg zij, bijna smeekend. Ik woû u spreken...

- Waarover...

- Ik heb Henri...

Zij haalde diep adem - wandelaars gingen voorbij. Zij waren bij de Waterpartij. Zij sprak niet verder, en zwijgend liep zij naast hem voort...

- Ik heb Henri... herhaalde zij eindelijk...; voorgesteld... om...

Het woord bestierf haar in den mond, maar

hij begreep haar... Zij zwegen beiden, liepen beiden zwijgend voort. Hij voerde haar, en het scheen haar, dat zij liep naar een doel, dat hij weten zoû... Zij wist niet waarheen...

- Als aan een vriend, zeide zij eindelijk...; heb ik behoefte... u dat te zeggen...

Hij wilde haar het woord zeggen laten.

- Voorgesteld om...?

- Te scheiden...

Zij liepen weêr minuten lang. Plotseling, om zich heen, zag zij de duinen, de zee ginds... de zee, die zij gisteren nacht had geraden, de zee, over welke openbaarden de bleeke glanzen, de opglanzingen der weêrlichten... Nu was de lucht er boven zomerblauw, opalig vaag, met hoog geblazen witte wolken, als stoom...

- Voorgesteld om te scheiden... herhaalde zij.

Hij haalde adem, in den zilten adem der zee - zooals hij ook had geademd in de Alpen, kijkende in de gletscherende horizonnen... En hij herinnerde zich... de evocatie... en het smachten... naar de enkele ziel... wier ontmoeting de troost zoû zijn geweest in het telkens teleurgestelde doen voor de véle zielen, de duizenden... Het was voor hem als een snelle, schelle hoop... niet alleen te hebben gevonden... in stilte... maar het uit te durven

zeggen... eenmaal... en zoo schel was de hoop, zoo verblindend, dat hij haar eerst niet hoorde zeggen:

- Maar Henri... vindt het beter... van niet...

- Wat? vroeg hij, als doof, blind.

Zij herhaalde.

- Henri vindt beter van niet... Om onzen jongen... om Addy...

De schelle hoop had maar even, een seconde, snel geweêrlicht met zijn zigzaggende schichten...

Uitzeggen zoû het nooit zijn... in stilte gevonden te hebben... ach, dat was de illuzie... de illuzie... als men heél jong was...

- Hij heeft gelijk... zeide hij zacht.

- Heeft hij gelijk? vroeg zij, weemoedig. En sterker, herhaalde zij:

- Ja... hij heeft gelijk...

- Om Addy... had ik het betreurd... zeide hij.

- Ja,... herhaalde zij, als in hypnoze. Om Addy had ik het betreurd. Maar ik had gedacht... eindelijk... mijn God, eindelijk... zuiver... in waarheid... in echtheid... te kunnen léven... niet in een kring van conventie... niet voor menschen... niet om wat menschen belachelijk vinden, en niet begrijpen kunnen... en... en...

- En? vroeg hij.

- En... ik had in die gedachte... in die hoop... mijn kind vergeten. En toch was hij de werkelijkheid!

- Toch... is hij de werkelijkheid.

- En offer ik... nu aan hem op... de illuzie...

- Ja... de illuzie... sprak hij, met een glimlach van pijn.

- Het doet mij pijn! bekende zij, met een snik. Gisteren... o gisteren nog, gisteren nacht nog... dacht ik mij... de illuzie... waarheid... Maar... wat voor jonge menschen een illuzie kan zijn... die waarheid wordt...

- Is op onze jaren...

- De belachelijkheid...? vroeg zij, nog weifelend.

- Niet de belachelijkheid misschien... maar de onmogelijkheid. Wij torsen meê te veel verleden... om jonge illuzies te mogen hebben. Wij hebben geen recht meer... zelfs niet op herinneringen...

- Ik hèb ze... uit mijn kinderjaren... stamelde zij vaag.

- Er zijn voor ons geen herinneringen meer, zeide hij zacht, met zijn glimlach van pijn.

- Neen... voor ons niet meer... herhaalde zij. En zij bekende:

- I K ... ik heb te laat... gedroomd... gedacht... Ik... ik heb te laat geleefd...
- Ik... zeide hij; ik dacht... dat ik geleefd had... maar ik heb niets gedaan... dan gezocht...
- Nooit gevonden??
- Misschien... bijna... Maar toen ik bijna gevonden had... mocht ik mijn hand niet uitstrekken...
- Om... het verleden? vroeg zij zacht.
- En... om het heden. Om wat I S ... en jongere, frisschere rechten heeft, dan de mijne... die geen rechten zijn... Maar de verboden illuzies van een ouden man...
- Niet oud...
- Iederen dag ouder. In kracht van leeftijd op mijn jaren... is alleen hij... die gevonden heeft... of heeft gemeend te vinden...
- Zoo is het... sprak zij, als klonk hare stem een klacht. Ik heb te laat geleefd... Ik had kunnen leven... nu nog... misschien, maar het is alles... te laat... Eens heb ik u gezegd... dat ik afstand deed van mijn jeugd...
- Eens, maanden geleden...
- Sedert... heb ik te veel gedacht... gedroomd... geleefd... om mij niet jong te

hebben gevoeld... enkele oogenblikken... Maar het was alles illuzie... en het is alles te laat...

Zij zagen elkaâr aan. Hij knikte zacht, met zijn glimlach van pijn.

- Zoo is het... zeide hij, en het was bijna of hij schertste. Kom, laten wij sterk zijn... Ik, ik zal verder zoeken... en u...

- O, ik heb mijn kind! murmelde zij. Hij heeft mij *altijd* getroost...

- - - - - - - - - - - - - -

Zij wandelden langzaam terug, en aan de deur namen zij afscheid, als vrienden.

- Komt u gauw weêr? vroeg zij.

- Ik weet het niet, antwoordde hij. U weet... zoo ziet u mij... zoo verdwijn ik... Misschien ga ik in Engeland... van het najaar... lezen over den Vrede... Er zijn in de wereld heele groote kwesties en wij... wij zijn pygmeeën... in de wereldjes van onszelven...

- Ja... wij zijn niets...

Hij ging, zij voelde als een afscheid in zijn handdruk. Zij trad binnen, duizelig, en haar zoon was daar. En zij omhelsde hem, als vroeg zij vergeving...

- Addy, sprak zij zacht. Papa had gelijk... Papa had gelijk... Ik geloof, dat ik het nu

wel zeker weet, mijn kind... Zeker weet, dat papa gelijk heeft... O Addy, wat ik ook verlies... zal ik jou nooit verliezen...?

XIII

Was het dan alles illuzie geweest? Alles voor niets?

De dagen waren langzaam voortgegaan, de een na den anderen... Zij had Van Vreeswijck gezien en medegevoeld het ingehouden verdriet van dezen man, die hun vriend was; zij had afscheid genomen van Bertha en hare kinderen... Zij wist, dat Van der Welcke Marianne voor haar vertrek nog eenmaal gezien had, en zij voelde, voelde voor hen beiden.

Was het dan alles illuzie geweest, de wereld van gevoel, de kleine wereld van zichzelve...? O hij, hij ging naar Engeland, hij sprak er over den Vrede, er waren voor hem de groote kwesties, die hem troostten voor het kleine zelf...! Maar zij, was zij dan alles kwijt, nu de illuzie niet meer straalde, nu de magische steden waren in een gestort, nu het alles heel somber geworden was, met de ontgoocheling, en het zelfverwijt tevens, dat zij haar zoon niet genoeg had liefgehad, niet zoo zeer als zijn vader hem lief-

had... minder lief dan zij had gehad dien vreemden man, den vriend, die haar had leeren leven...

Was zij dan alles kwijt? Nu was zij wel een oude vrouw, heur haar grijs; nu blikte haar oog niet meer levendig, nu ging haar voet niet meer snel, nu was het wel alles gedaan, en nu was het gedaan, voor altijd... Maar was zij dan alles kwijt? Zoo vroeg zij het zich dikwijls af, die volgende sombere dagen, van weemoed... weemoed om... om zich, om hem, om haar kind, om haar man, om het meisje, dat ook zij liefhad... om al die menschen... om geheel het leven... O, de groote kwesties... voor haar stonden ze niet meer uit... nu hij, die haar op ze gewezen had... gegaan was tot de kwesties zelve... als tot de torens van het groote leven...: voor haar verbleekten ze met de vergezichten als steden achter hare eigene in-een gestorte steden van transparante toekomstigheden... Was zij dat belang dan kwijt? En, dat belang kwijt, deerde haar ook niet langer de meerdere ontwikkeling van haarzelve, deerden haar geen boeken meer, geen kunst meer, geen natuur... Was het leven, dat zij had geleefd, alleen geweest illuzie - leven der liefde, geleefd onder zijne impulsies, geleefd onder zijn blik?

Ja, zoo was het wel geweest, zoo moest zij het zich wel bekennen...! Zoo was het...! Zoo was het...! Onder zijn blik alleen had zij zich voelen herboren worden... herboren worden van kind af... tot zij nog eens zich het sprookje verbeeld had van het meisje met de roode bloemen aan de slapen, dat liep over de steenblokken door de rivier onder groote, tropenbladeren, wenkende de onbewuste broêrtjes... en gegroeid was zij tot meisje, dat droomde de lichtende droomen, die engelden langs paden van glansbundels toe naar de verre hemelwolken... - opgewassen, ontwikkeld had zij zich haastig, als bang te laat te zullen leven - tot denkende, voelende, liefhebbende vrouw... Eerlijk had zij dat nieuwe, haastige leven gemeend, maar het was niets meer geweest dan de illuzie, en de illuzie alleen, de illuzie van een vrouw, die zich oud voelde worden, zonder ooit... ooit... te hebben geleefd...

Maar al was het alles illuzie geweest... was illuzie dan niets... of was juist illuzie niet heel veel, en al had zij dan alleen illuzie geleefd, - illuzie onder den blik van den man, dien zij liefhad, - met liefde voor de eerste en eenige maal - onder zijn diep inliggenden

pijnlijk grauwen blik van denker en zoeker, hijzelve - had zij dan niet geleefd... had zij dan niet geleefd?

Ja, zij had het... zij had geleefd... zooals een vrouw als zij... een vrouw, in wie alleen het K I N D waar en zuiver gevoeld had in lang, lang vervlogen kinderjaren, een vrouw, die verder in ijdelheid en vergissing zich had verloren... alleen nog later, ouder, oud bijna, geëindigd... herleven kon: zij had geleefd in illuzies... in een haastige illuzie... waarheen zij één oogenblik... gisteren... die enkele maanden geleden nu... hare handen uit had willen strekken...

Nu schudde zij het hoofd, het grijze hoofd; nu was zij niet verblind meer; nu zàg zij: het had zoo nooit kunnen W O R D E N ...

Maar zij voelde:... zij hadden... beiden... de illuzie geleefd... beiden... een korten tijd...

En had zij dan niets behouden...?

Nu de trage, eentonige, grauwe, weemoedsdagen verder trokken, nu zag zij...: zij H A D iets behouden, iets van glans in hare kleine ziel nog, die alleen zóó... had kunnen leven, heel laat: want zij zag, dat zij, trots alle betreuring... behouden had: dankbaarheid...

Zij hàd geleefd... al was alles illuzie ge-

weest: late bloei van haastige droomenbloesems...

En nu - als zij in zich voelde opkomen die vreemde vraag: is D I T leven... dit kleine gedwarrel... of is... er iets anders... vaag vermoeden, dat haar altijd doorhuiverd had...

Dan zoû zij voor zich, dankbaar weten, dat er iets anders was: Illuzie...

Zonder welke er nooit leven is...

NICE, Mei - Juli 1901

I

Zielenschemering
[eerste deel]

I

Toen Gerrit dien morgen wakker werd, voelde hij zich nevelig moê in zijn hoofd, als torste hij een landschap in zijne hersenen, een geheele stapeling van nevelige bergen, die zwaar drukken zouden op zijn brein... Zijn oogen bleven toe en hoewel wordende wakker, scheen zijn nachtmerrie nog na te duisteren, nachtmerrie van een verplettering onder zware rotslawine's, die hij vooral drukken voelde diep in zijn hoofd, zelfs al schemerde reeds, bewust, daglicht rood heen door zijn oogleden, gesloten. Hij lag groot, zwaar, wijdbeens in zijn bed, naast het al leêge bed van Adeline; hij voèlde, dat het leêg was, dat er niemand was in de slaapkamer, waarvan de overgordijnen waren opengetrokken, terwijl de valgordijnen laag hingen. En, wakker, bleven zijn oogleden toe, en zag hij door ze heen alleen het rood van den dag als door twee

roze schulpen: het scheen of hij nooit die twee loodzware kleppen naar boven over zijn oogen zoû kunnen heenslaan.

Door zijn groot zwaar lichaam, langzaam weg, vloeide de navermoeienis. Hij voelde fyziek zich ellendig en begreep niet goed waarom. Hij had den vorigen dag, eenvoudig, gedineerd met officieren in de Kur-restauratie te Scheveningen, een afscheidsdiner van een kameraad, die werd overgeplaatst naar Venlo, en het diner werd lang gerekt; veel champagne werd nagedronken; vroolijk waren zij verder gegaan - een paar, getrouwd, hadden goedmoedig gezegd van neen, waren toch meêgeloopen, om geen spelbrekers te zijn, en Gerrit, goedig, ook. Tot hij ten laatste had gemeend, dat het zóo wel was en dat de kant, die de kameraden opgingen, niet meer was de zijne - hij, een redelijk, gematigd man, zonder overdrijving in iets, die veel hield van zijn kleine vrouw en al wroeging voelde haar misschien, zoo laat, wakker te zullen maken, wanneer hij, uitgekleed, in de slaapkamer kwam. Wakker was zij wel geworden, maar hij had haar dadelijk met zijn goedige bromstem gesust, en zij was daarop weêr ingeslapen. Hij had lang open-oogen gelegen, boos, dat hij niet kon slapen, dat

hij zoo verleerde een glas wijn meê te drinken; eindelijk, heel licht al de morgen, was hij langzaam-aan weggesoesd, in nevels van gedroom, en langzamerhand waren de nevels de landschappen geworden, de stapeling van nevelige bergen, die zwaar drukten op zijn brein, tot zij in rotslawines neêrbrokkelden. Nu eindelijk schudde hij zich uit die zwaarte, nam zijn bad, en verwonderde zich, toen hij zich naakt zag - frisch blank van vel en vleesch, zwaarspierig gebouwd, een mooie blonde kerel nog, niettegenstaande zijn acht-en-veertig jaren - dat hij soms van die vreemde buien had, als een juffershondje. Hij poogde nu, uit de groote spons telkens het water met stroomen over zich uitknijpende, die buien te ontkennen, haalde er, in zich mopperend, zijn schouders over op, en kneep het water uit, kneep het uit, tot het plaste en spatte rondom hem heen. Het was of hij de loomheid uit zich wegwaschte; hij haalde diep adem, welfde zijn borst, voelde zich sterk weêr worden, en, naakt steeds, nam hij zijn halters, en werkte, trots op zijn bicepsen, die waren als twee rollende kogels. Zijn oogen kregen hunne gewone uitdrukking, glimp van guitigheid, als van inwendige spotting, die ook jovialerig krullen kon rondom zijn blonden

snor; de rimpels streken weg uit zijn voorhoofd, dat zich hooger welfde, naarmate zijn blonde kop begon te kalen, en het bloed scheen normaal door zijn groot lichaam te stroomen, na het bad en de vijf minuten beweging, want zijn wangen kleurden zich, geschoren nu, met een bijna rozen blos. En hij kon nog maar niet besluiten zich aan te kleeden; hij bezag zich, zijn groot, sterk, frisch lichaam, dat hij nog eens na-masseerde, trotsch als hij was op zijn spieren, als een vrouw op haar mooie vormen. Toen, in enkele minuten, kleedde hij zich in uniform, ging naar beneden, ontbeet. De kinderen omringden hem dadelijk: en hij voelde zich dadelijk de vader, zijn hart vol van vaderlijkheid, dol als hij was op zijn kinderen. Alex en Guy kon hij nog net zien naar school gaan, met hun tasschen; de school was vlakbij en zij gingen alleen: twee kleine besliste dreumessen al van negen en zeven jaar, maar de andere kinderen - behalve de oudste, Marietje, ook al naar school - aten hun boterham rondom de ronde tafel, terwijl Adeline voor haar theeblad zat. En Gerrit, in de kleine eetkamer, aan de ronde tafel, voelde zich weêr normaal worden, geheel en al, om zijn vrouw en om zijn kinderen. De eetkamer was klein

en dood-eenvoudig van meubel, gemeubeleerd met het hoogst noodzakelijke: Adeline, twee-en-dertig nu, leek al ouder, was een dik moedertje, weinig spraakzaam, vol van de kleine zorgen voor het troepje, en Gerrit, luidruchtig, tot hij geheel het kamertje vulde met het blijde gebulder van zijn commando-stem, was oogenblikkelijk vol grap en pleizier. Er zaten rondom de tafel een zestal jongeren: Adèletje, Gerdy, twee meisjes; Constant en Jan, Piet en Klaasje: drie jongens, en de laatste baby, een meisje, die Gerrit, de drie laatste, zoo had genoemd, uit ergernis om de heel mooie namen der anderen: namen, Alexander, Guy, Geraldine, uit Adeline's familie, terwijl Marie en Constant die waren van mama en papa Van Lowe. Hoor eens, niet zoo veel mooie namen, had Gerrit gezegd, toen Jan geboren zoû worden, en na Klaasje - een naam, die de heele familie afschuwelijk vond - had Gerrit gezegd: komt er nu nog een, dan heet het kind naar mij - Gerrit - of het een jongen is of een meid. Gertrude, dan toch, had Adeline geopperd, maar: neen, had Gerrit gezegd: is het een meid, dan heet ze tòch Gerrit. De dolheden van Gerrit waren mama Van Lowe's wanhoop, maar tot nog toe was er van een klein-

dochtertje Gerrit nog geen sprake geweest.

Gerrit had geen voorkeur. Zijn lange armen zwaaiden om zoo veel kinderen rond als hij maar kon en hij trok er op zijn knieën, tusschen zijn knieën, bijna onder zijn voeten, en door een wonderlijk toeval had hij er nog nooit één een arm of been gebroken, zoodat Adeline en de kinderen zelve nooit bang waren - en alleen mama Van Lowe, woonde ze Gerrits omhelzingen bij, duizende angsten uitstond. En de kinderen, in hun vader, schenen te zien de vreugde van het leven, eene vreugde, die zij zich instinctief al heel gauw voorstelden als een groote man, een huzaar, met luide stem en veel moppen, met hooge rijlaarzen en een kletterende sabel... Gerdy was een klein kindje van zeven en dolletjes op liefkoozing, en zoodra ze Gerrit zag, hing ze aan hem, nestelde ze op zijn schoot, wreef haar kopje tegen zijn tressen, trok aan zijn snor, duwde hare vuistjes in zijn oogen. Of zij sloeg hare armpjes om zijn hals en bleef zoo, de anderen rustig aankijkende, omdat zij papa voor zich had overwonnen. Ook nu verliet ze haar stoel, kroop onder tafel op Gerrits knieën, en at uit zijn bord, hoewel Adeline wel even wat zei...

Gerrit at, met Gerdy op zijn schoot, en om

hem heen, als van vogeltjes, tjilpten de dunne stemmetjes. En dat getjilp, in hem, gaf een verheldering, zoodat hij eerst glimlachte en toen grappen met Klaasje maakte, de baby in haar baby-stoel, die naast hem wat dommetjes zat en nog niet heel veel zei, achterlijkjes alleen maar dreinde en drensde. Hij had den laatsten tijd een vreemde verteedering als hij zijn kinderen aanzag, alsof hij zich verwònderde over zooveel blond leven, dat hij gewonnen had - hij, die toch altijd gezegd had: kinderen moetje hebben, zonder kinderen heb je geen leven, zonder kinderen blijft er niets van je over, je kinderen zetten je voort... Dat was van het begin van zijn huwelijk, hij, vrij laat getrouwd met een heel jong vrouwtje, zijn beginsel geweest: kinderen verwekken, zooveel kinderen maar mogelijk, omdat hij er een troostelоosheid vond in de gedachte, dat niets van hem zoû overblijven... En nu, als hij ze om zich heen zag, nu dat Marietje, Adèletje, Alex, twaalf waren en tien en negen, nu had hij soms, diep in zich, een verwondering om ze, een verteedering, en een weemoed, als bedacht hij heel plotseling: waar komen ze toch van daan en waarom zijn zij rondom mij heen... Een vreemde naïve verwondering, als voor het

raadsel der geboorte, het geheim van het menschelijk leven, plotseling ondoordringbaar voor hèm, vader en echtgenoot. Dan spiedde hij uit, of hij zien zoû in Adeline die zelfde vreemd naïve verwondering; maar neen, rustig ging zij haar gang van blond moedertje en huiselijk vrouwtje, heel eng van gedachten, eenvoudig van ziel, zij, die rustigjes-weg, als een plicht, aan haar man had gebaard hare blonde kindertjes, en ze opvoedde als zij meende, dat goed was. Neen, hij bemerkte niets in haar en des te meer verwonderde hij zich, omdat zij toch de moeder was en dus eigenlijk nog meer de verwondering in haar bloed moest voelen trillen...

Dat zijn nu alle mijn kinderen, dacht hij, en terwijl hij luidruchtig Gerdy kietelde en de boterham weg-at van Jantje - als een plaaggeest van een grooten vader - dacht hij: dat zijn nu alle mijn kinderen, en de kinderen van Adeline. En het was in hem de verwondering, dat hij ze om zich heen zag, de mooie blonde kindertjes: de verwondering van een kunstenaar voor zijn kunstwerk, zoo als een beeldhouwer ziet naar zijn beeld, een schrijver leest in zijn boek, een componist aanhoort zijn melodieën, met eene naïve verwondering, dat hij dat alles gemaakt heeft, een naïve ver-

wondering voor zijn macht en zijn kracht.

En als hij zich dan verwonderde, dan werd hij eensklaps bang, bang zoo veel leven, gedachteloos, te hebben verwekt, alleen met dit idee van weemoed, dat, zoo hij geen kinderen had, er na zijn dood niets van hem zoû overblijven. Ja, nu zoùden zij na hem overblijven, zijn kinderen, zijn blond troepje, zijn negental; verspreiden zouden zij zich door het leven, de broêrtjes en zusjes, die nu samen waren als vogeltjes in het nest van het ouderlijk huis - tusschen vader en moeder - en hoe, hoe zouden zij zijn, welk leven zoû het hunne zijn, welke smart, welke vreugde de hunne - als hijzelve, hun vader, oud was, of gestorven? Bang was hij, een angst schoot door hem heen, vreemd, daar, aan die ontbijttafel, terwijl hij samen met Gerdy at uit een bord en kleinen Jan plaagde met zijn grappen, die den jongen luid op deed kraaien. En het heel vreemde voor hemzelven was, dat zijn gedachte een diep geheim was, waarvan Adeline, zijne moeder, zijn broeders en zusters zelfs nooit het minste zouden veronderstellen, omdat hij uiterlijk was een stevige, ruwe kerel, een soort van Germaan, een beschaafde barbaar, met zijn blonden kop en blank spierlichaam,

dol op sport, op wedrennen, officier met pleizier in zijn werkkring: uiterlijk bijna banaal van gezonde, stevige normaliteit - luid van stem, wat vulgair van aardigheid, een luide vulgariteit, die hij nog overdreef uit een soort van intuïtieve blague, als wilde hij zich verbergen. En het was zoo: hij verborg zich, hij was onzichtbaar; niemand zag hem, niemand kende hem - noch vrouw, noch familie, noch kennissen -; niemand kende hem in de vreemde duizelingen en flauwtes, die plotseling zijn brein als leêgden, als vloeide al het bloed er uit; niemand kende hem in het geheim zijner matigheid, die hem zelfs geen twee glazen champagne gunde, zonder dadelijk een angstige congestie op naar zijn slapen te voelen kloppen; niemand kende hem, zelfs zijn vrouw niet, die naast hem lag, in de zware drukkende nachtmerrie, als hij na lang wakker te hebben gelegen, insoesde, tot de bergstapelingen en rotslawine's grijnzende wogen op zijn hersenen; niemand kende hem in zijn angsten en bangheden voor zijn kinderen; hij, uiterlijk, de vroolijke, joviale vader; een normale bruut, zooals sommige kameraden hem hadden genoemd.

Soms, stilletjes, had hij nagedacht over dien naam en er om geglimlacht, omdat hij zich-

zelven wist noch bruut, noch normaal. Langzamerhand, als van zelve, had hij vertoond aan allen die schijnkracht van stevig, sterk man, staal van spieren, en staal van eenvoudige levensopvatting: zijn goed man, goed vader en goed officier - terwijl binnen hem knaagde en hem opat zijn merg een zonderling monster: hij stelde het zich soms voor als een worm met pooten... Zie je; een groote, dikke worm; een beroerd, groot, dik beest, en dat in zijn body wroette met pooten, dat in zijn rug zat, en hem langzaam opvrat, ieder jaar meer, het verdomde, lamme gedierte... Natuurlijk, het wàs geen worm; hij wist wel, dat het geen worm was, geen worm was met pooten - maar het was net zoo, zie je - net een beest, een duizendpoot, die wroette... Dan voelde hij zich aan, trots alles trotsch op zijn flinke leden, zijn lenig onderhouden spieren, zijn schijnjeugd van niet zoo heel jong man meer, en dan begreep hij niet, dat het zoo zijn kon; dat door die leden, aan die spieren, diep in zijn mannemerg, die beroerde duizendpoot zanikte... Voor geen geld had hij er ooit een dokter over willen raadplegen; hij maakte beweging, reed paard, trok uit aan het hoofd van zijn escadron, en de koperen

schettermuziek der trompetten, het dof gedreun van de paarden, de aanblik van zijn huzaren, - zijn jongens - maakte hem toch ook vroolijk inwendig, deed hem gedurende een morgen de beroerde duizendpoot vergeten. Kom, dacht hij dan, stoer te paard, recht zijn rug, flink zijn kop, mannelijk zijn blonde snor om zijn krullip - kom, donder nou maar op met die dwaze ideeën - en wees een vent, hoor, en geen zieke, nerveuze meid. Duizendpoot... duizendpoot... het is allemaal onzin... ik heb alleen gisteren een borrel gedronken en dat, verdomd, moest ik niet doen... Heelemaal, heelemaal geen borrel drinken... misschien heelemaal geen wijn zelfs... en ook niet meer rooken dan één sigaar na den eten... Maar, zie je... niet drinken, niet rooken... dàt is de moeilijkheid...

Gerrit had juist gedaan met zijn ontbijt en zette kleine Gerdy neêr, toen er hevig getrokken werd aan de voordeurbel. Adeline schrikte, de kinderen joelden, hoog op:

- Tingeling, tingeling, tingeling! rammelde kleine Piet na, met zijn kroes tikkende tegen zijn bord.

- Stil! zei Adeline, bleek; zij had uit het raam gezien, en Dorine herkend, nerveus loo-

pende heen en weêr voor de deur, in afwachting, dat zij geopend werd. Stil, dat is tante Dorine... Als er maar niets is, niets bij grootmama...

Maar Dorine was al open gedaan, en stortte binnen, in de eetkamer, zenuwachtig, een hoog roode kleur op haar gezicht, dat parelde onder haar stroohoed. Zij was boos, zij was driftig en het was onmogelijk de eerste oogenblikken haar te verstaan.

- Verbeeld je... verbeeld je...

Zij kwam niet uit hare woorden; een inwendig ziedende toorn maakte haar onmachtig te spreken, en daarbij was zij buiten adem, omdat zij heel hard had geloopen. In pieken stak haar haar, dat, al vroeg, begon te grijzen, uit den matelot, die danste op haar hoofd; hare kleêren hingen, nog meer dan gewoonlijk, als aangegooid om haar heen, en haar oogen knipten met een boozen, kwaadaardigen blik, een blik van ontevredenheid door tranen van ergernis heen.

- Verbeeld je... verbeeld je...

- Kom zusje, wees nu eens kalm, en vertel nu eens wat er is! maande Gerrit, goedig vaderlijk en jovialerig breed.

- Nu dan... verbeeld je... daar is me

dat lamme mensch van morgen vroeg bij mama gekomen... en heeft een scène gemaakt...

- Welk lamme mensch?

- Maar zijn jullie dan doof? Dàt zeg ik je... dat B E G I N ik je te zeggen: juffrouw Velders, dat mensch, waar Ernst bij woont... en heeft me een scène gemaakt... en mama is heelemaal overstuur... en mama heeft mij laten roepen... Waarom mij! Waarom mij altijd! Wat kan ik? Ben ik een man? Waarom niet Karel? Waarom niet jou?... Neen, mama heeft natuurlijk M I J laten roepen... Ik naar mama... maar mama was er ziek van - dat lamme mensch ook - ik toen met juffrouw Velders... naar Karel eerst... maar Karel... is van een onverschilligheid... een egoïst... een egoïst is Karel... Juffrouw Velders naar huis... Toen ik naar Ernst... en toen ik hem gezien had, ik naar jou... Gerrit, jij bent een man... jij weet... jij weet... Ik ben een vrouw... ik W E E T niet wat er moet gedaan worden!

Nu huilde hare stem en zij barstte in tranen uit.

- Maar zusje, nu weet ik nog niet wat er gebeurd is? zei Gerrit kalm.

- Maar Ernst, zeg ik je... Ernst, zeg ik je...
- Wat Ernst...
- Hij is gek!
- Hij is gek?!
- Ja, hij is gek... Hij is van nacht... op straat willen gaan... Hij is gek...

Adeline had het kindermeisje gebeld: zij nam de kinderen meê.

- Hij is gek? herhaalde Gerrit en streek zich de hand over het hoofd.
- Hij is gek, herhaalde Dorine. Hij is gek... hij is gek.
- Nou, zei Gerrit vaag en vergoêlijkend; Ernst is altijd vreemd.
- Maar nu is hij gèk, zeg ik! schreeuwde Dorine schril. Als je me niet gelooven wilt, ga hem dan maar zien... Trouwens, er M O E T iets gedaan worden. Ik, ik weet het niet. Ik ben een vrouw, hoor, en ik ben zelf zenuwachtig. Waarom heeft mama jou niet dadelijk laten roepen? Waarom mij? Waarom mij? En Karel... Karel... is een lammeling... Karel heeft dadelijk gezegd, dat hij verkouden was, dat hij niet uit kon gaan. Karel? Karel is een lammeling... Verkouden! Verkouden, als je broêr in eens gek is geworden...

- Maar gek... is hij nu heusch wel gek... betwijfelde Gerrit.

- Nu, ga jij hem dan maar eens zien; zei Dorine, met haar blik van ergernis diep in de oogen van Gerrit. Ga J I J hem dan maar eens zien... en als je hem gezien hebt, als I K hem gezien heb... vraag me dan nòg maar eens of hij gek is...

- Zeker... zei Gerrit. Ik zal dadelijk gaan. Ik moet eerst naar de kazerne, maar dan...

- Ja, je moet eerst naar de kazerne, zei Dorine boos. Natuurlijk, je moet eerst naar de kazerne. En als je daarna nog een oogenblik tijd hebt...

- Ik kan nu wel dadelijk gaan... zei Gerrit, neêrslachtig. En jij?

- Ik? Ik? Ik? krijschte Dorine. Denk je, dat ik weêr meê ga? Neen, hoor, ik dank je wel. Ik heb mama gewaarschuwd, ik heb jou gewaarschuwd en nu... nu ga ik naar bed. Want als ik niet oppas - en maar overal heen draaf, waar jullie me hebben willen... dan werd ik het zelf... gek... Ik? Ik ga naar bed...

Zij stond op, liep de tafel om, zette zich weêr en plotseling met een andere stem, huilende van verteedering, klaagde zij:

- Die arme mama... Ze is ziek. Dat lamme mensch dan ook - om dadelijk naar mama te loopen. Waarom haar aan het schrikken te maken... Waarom een van ons niet eerst gewaarschuwd. Ik zal nog maar even naar Constance gaan... en ook naar Adolfine... dan kunnen ze mama wat troosten... Loop jij dan bij Paul aan... dan kan die je misschien wel helpen, als er wat gedaan moet worden... Maar dan... dan ga ik naar bed...

- Ja... zei Gerrit. Ik zal gaan.

Hij was, in eens, vol van weifeling: moest hij niet eerst naar de kazerne? Zoû hij eerst naar Paul gaan... of dadelijk naar Ernst? Hij ging in de gang, gespte zijn sabel om, zette zijn pet op, maar ook Dorine kwam in de gang...

- Dus je gaat naar hem toe? Nu... als je hèm dan gezien hebt... vraag me dan nog maar eens of hij gek is.

Nu stortte zij naar de deur.

- Dorine...

- Neen, ik dank je, zei ze nerveus. Ik ga naar Constance, naar Adolfine... en dan... dan ga ik naar bed.

Zij opende al de deur, was weg in een oogenblik. Gerrit zag Adeline schreien; verschrikt wrong zij de handen

- O Gerrit.

- Kom, zoo erg zal het niet zijn. Ernst... is altijd vreemd.

- Ik zal naar mama gaan, Gerrit.

- Ja kindje, maar wind mama niet op. Zeg haar, dat ik naar Ernst ben, en dat ik geloof, dat het wel zóo erg niet zijn zal. Dorine overdrijft altijd, en hoè Ernst is, heeft ze niet gezegd... Nu, dag kindje; kom, huil nu maar niet. Ernst... hij is altijd vreemd geweest.

Hij gooide zich zijn jas om, want het was al koud, November, en het regende.

Op straat sloeg de slagregen hem in zijn gezicht en hij zag, voor zich, Dorine, onder haar parapluie, wegschommelen over de straat, met haar kwaadnijdigen hobbelgang. Zij ging de Bankastraat op, en sloeg links om, de Kerkhoflaan in, naar Constance. Hij nam den tram, bleef, trots den regen, buiten staan, zijn blauwe jas fladderig om zijn zware uniform-figuur heen - omdat hij als stikte, als van een pijnlijke congestie en aan de slapen zich de aderen, overvol van bloed, voelde hameren.

- Die beroerde champagne van gisteren, dacht hij. Ik voel me niet helder... Ik zal maar eerst even naar Paul gaan... Ja, ik zal maar eerst even naar Paul gaan... Of...

of zal ik toch dadelijk naar Ernst...

Hij wist niet wat te besluiten en toch moest hij dit doen, toen zijn tram door den Denneweg ging, want Ernst woonde op den Nieuwen Uitleg. Maar omdat hij niet wist, bleef hij, zijn rug krommende onder den kletsregen, op het platform, op zijn tram, en alleen in de Houtstraat sprong hij er af, zijn sabel kletterende tusschen zijn beenen.

Daar woonde Paul, boven een heerenwinkel. Hij vond zijn broêr nog in bed.

- Ernst is gek... zei Gerrit, dadelijk.

- Dat is hij altijd geweest, antwoordde Paul, gapende.

- Ja maar... nu schijnt het, dat hij bepaald gek is, herhaalde Gerrit, en hij voelde zich zoo katterig dof, dat hij nauwlijks kon spreken: dik lalde zijn tong hem tusschen de tanden. Toch vertelde hij van Dorine...

- Wij moeten naar Ernst toe, Paul... om te zien wat er van aan is.

Paul was opmerkzaam geworden.

- Ja... zeide hij, langzaam. Maar ik moet mij eerst kleeden... Zie je, het vreemde in de wereld is, dat, wat er ook gebeurt, we ons eerst moeten kleeden...

- Ik was al gekleed, zei Gerrit goedig.

- O! antwoordde Paul goedmoedig. Nu, dat kwam dan wèl goed uit...

Er was een sarcasme in zijn toon, dat aan Gerrit, dof, ontging.

Paul besloot, zich rekkend, op te staan. En een oogenblik bleef hij voor Gerrit, in zijn roze nachthemd en zijn Indischen batikbroek.

- Maar zoû hij wel gek zijn... Ernst? vroeg hij.

- Misschien is het niet zoo erg... meende Gerrit.

- Iedereen is een beetje gek... zei Paul.

- Nou... zei Gerrit, beleedigd.

- Neen, jij niet, zei Paul, goedmoedig. Jij niet, en ik ook niet... Maar iedereen heeft anders een tikje... Ik ga mijn bad nemen...

- Haast je wat.

- Ja...

Paul verdween in zijn badkamertje, en Gerrit, stikkend, gooide open de ramen, zoodat de slaapkamer plotseling vol was van het geruisch van den zomerregen. En Gerrit zag rond. Hij kwam hier bijna nooit, bij Paul, en nu trof hem de keurige netheid van Pauls kamer. Hij had een zitkamer, een slaapkamer, en een kabinet, waar hij zijn bad had geïnstalleerd.

- Wat is de kerel netjes, dacht Gerrit, en zag rond.

De slaapkamer, klein, hield niets in dan een koperen bed, een noten spiegelkast, een noten tafel en een paar stoelen. Er slingerde geen enkel voorwerp. De kussens van het bed vertoonden maar even den indruk van Pauls hoofd; de dekens, toen hij opstond, had hij met een breeden slip weggeslagen, voorzichtig, als om ze niet te kreuken.

In het kabinet hoorde Gerrit Paul ruischen met water. Het was of hij de spons uitkneep met een keurige bedachtzaamheid, om geen druppel te storten buiten zijn bad. Het baden duurde heel lang. Daarna bleef alles stil.

- Haast je je wat? riep Gerrit nerveus.
- Ja... riep Paul terug, met een kalmen klank van stem.
- Wat voer je uit... Ik hoor je niet meer.
- Ik verzorg mijn voeten...
- Kerel, kan je niet voortmaken? Of wil ik maar vooruit gaan...
- Neen, neen... ik stel er prijs op met je meê te gaan... Maar ik moet mij toch eerst kleeden, niet waar.
- Maar kan je dat niet wat vlugger doen.
- Ja... goed, ik zal mij haasten.

Er tikten een paar scherpe geluidjes als van scharen, vijltjes, die werden neêrgelegd op het

klinkelend marmer. Gerrit herademde. Maar omdat alles daarna weêr stil werd, riep Gerrit na een pooze:

- Paul...

- Ja?

- Ben je nu gauw klaar.

- Ja... ja... maar heb nog een beetje geduld... Ik scheer me... Je wilt toch niet hebben, dat ik me snijd...

- Neen, natuurlijk niet... Maar we moeten voort maken... je weet niet, in wat voor een toestand Ernst misschien kan zijn.

Paul antwoordde niet en Gerrit hoorde niets meer: alleen de regen ruischte. Gerrit zuchtte diep, brieschte ongeduldig, uitstrekkende zijn lange beenen. Na enkele minuten, die uren hem schenen, opende Paul de deur, maar sloot die weêr dadelijk.

- Gerrit, wil je als-je-blief het raam toe doen! riep Paul, verstoord.

Gerrit sloot het raam, de regen ruischte niet de kamer meer in. Nu kwam Paul binnen: hij was in een flanel, de armen bloot; in een zijden tricot onderbroek, en gestreepte sokken sloten goed om zijn enkels; zijn voeten staken in muilen.

- God, kèrel... ben je nog niet verder!! riep Gerrit kwaad.

Paul zag hem aan, een beetje hoog.

- Misschien, dat jij je in drie minuten in je uniform gooit... maar I K kan dat niet doen. Als een mensch zich dan kleeden M O E T en niet als een vogel, zijn veêren kan schudden... wil I K me ook met zorg kleeden... want anders voel ik me onbehagelijk.

- Maar bedenk toch... als Ernst...

- Ernst zal niet gekker worden dan hij is... omdat ik me met zorg kleed en je een kwartier langer laat wachten... Ik kàn me niet vlugger kleeden.

- Omdat je niet wilt!

- Omdat ik niet wil? antwoordde Paul, bleek, boos. Omdat ik niet wil? Omdat ik niet K A N . Ik kan niet. Wil je hebben, dat ik zoo ga? In mijn onderbroek? Dan is het goed: laat dan maar een rijtuig halen. Dan ga ik zoo... als ik ben. Wil je hebben, dat ik me kleed... dan moet je nog wat geduld oefenen.

- Nu goed... zuchtte Gerrit zwaar. Pff!! Kleed je dan maar aan.

Paul opende een deur van zijn spiegelkast. Zeer netjes geschikt, zag Gerrit liggen zijn hemden, bonte en witte. Paul bleef even staan, zag naar buiten, naar den regen, en nam ein-

delijk tusschen uit den stapel een hemd met zwarte streepjes. Hij schikte den stapel weêr recht, zorgvuldig, zocht uit een doosje toen zijn knoopjes.

- Hoe lang heb je nog werk? vroeg Gerrit.

- Tien minuten, jokte Paul, kwaad, en inwendig verrukt Gerrit uit zijn humeur te maken. En rustig, delicaat, schoof hij de niellé-knoopjes, die hij vond, dat goed pasten bij het zwarte-streepjeshemd, in de manchetten, en in het front.

Gerrit, nerveus, stond op, liep de kamer op en neêr. Door de open tusschendeur zag hij de badkamer binnen en verwonderde zich, dat alles geruimd was en er geen spoor van water droop.

- Doe jij zelf je waschtafel?? vroeg Gerrit verwonderd.

- Natuurlijk, zei Paul kalm, zich nu aanschietende het hemd. Dacht je, dat ik dat aan de meid overliet? Nooit. Ze heeft niets anders te doen dan mijn emmer uit te gooien. Mijn tub, mijn kom, mijn bakjes... ik doe alles zelf... Ik heb voor alles aparte doeken, die hangen over een rek. De wereld is al smerig genoeg, ook al is men nog zoo netjes.

- Dan heb je waarachtig alles nog al vlug gedaan! zei Gerrit, verbaasd.

- Methode, antwoordde Paul koeltjes, maar inwendig zeer gevleid door Gerrits woord. Als men methode heeft, gaat alles vlug.

En warm gestreeld, door Gerrits lof, belde hij, terwijl hij een broek aantrok en bestelde aan de meid zijn ontbijt.

- Ik zal gauw wat eten, zei hij vriendelijk, en boog de puntjes van zijn hoogen-boord om met een heel klein tikje... Toen zocht hij naar een das, in een groote Japansche doos.

- Mijn God, wat heb jij een dassen.

- Ja, ik heb er een massa, zei Paul trotsch. Ze zijn mijn eenige luxe...

En inderdaad, toen de meid de porte-brisée openschoof, en zichtbaar de zitkamer werd, die Paul als zijn beide andere vertrekken zelve had gemeubeleerd - vies van meubels van anderen - trof Gerrit de soberheid in die kamer: comfortabel, maar zeer eenvoudig.

- Ik hoû dol van mooie dingen, zei Paul; even goed als gekke Ernst. Maar ik kan ze niet koopen: ik heb er het geld niet voor...

- Maar je hebt toch evenveel als hij.

- Ja, maar hij kleedt zich niet. Je goed kleeden is duur...

Paul nu was klaar en hij had heel hoog zijn broek van onderen opgeslagen, zoodat zijn

correcte knooplaarzen goed uitkwamen. Hij dronk alleen een kop thee, at een stukje droog brood.

- Boter... zeide hij. Dat is zoo vet, als je pas je tanden hebt gepoetst.

En hij ging terug in zijn badkamer om zijn mond nog na te spoelen.

Nu was hij klaar, nam zijn parapluie, en ging achter Gerrit de trap af. Gerrit opende de deur.

- Gemeen weêr! bromde Paul razend, nog in de gang.

Voorzichtig haalde hij uit de hoes zijn parapluie, terwijl Gerrit al buiten was, de blauwe uniformjas fladderend om zijn schouders, omdat hij de mouwen niet aanschoot.

- Smerige boel! raasde Paul. Die lamme, verdòmde modder! vloekte hij, bleek van kwaadheid.

Hij had de hoes van zijn parapluie opgevouwen en in zijn zak gegleden, en nu stak hij zijn scherm op: het was als vreesde hij, dat het nat zoû worden.

- Kom aan! besloot hij, inwendig ziedend.

En als met een wanhoopsbesluit, trad hij buiten, trok woest de deur dicht en zette zijn voeten voorzichtig op straat...

- Wij zullen op den tram wachten...

Hij keek, onder zijn parapluie, razend naar den regenhemel.

- Die vuile lucht! bromde hij, terwijl Gerrit, nerveus, heen en weêr liep, maar half luisterend naar wat hij zeide. Die verdomde vuile lucht. Vuile regen... vièze straten... Modder, niets dan modder... De heele wereld is modder. Eigenlijk is alles modder... O God, wanneer toch is de wereld eens schoon, en zijn de menschen eens schoon... schoon van straten de steden... schoon van lichaam de menschen... Nu zijn ze modder, niets dan modder: hun straten, hun lijven en hun smerige zielen...

De tram kwam aan, en zij moesten instappen, hetgeen Paul eigenlijk betreurde, want, al mopperende onder zijn parapluie, voelde hij zich toch geïnspireerd om door te blijven razen, ook al luisterde Gerrit niet. In den Dennenweg stapten zij uit... maar nu was hij den draad van zijn redeneering kwijt en daarbij moest hij oppassen niet in de plassen te trappen.

- Loop toch niet zoo gauw! zeide hij nijdig tegen Gerrit. En zie waar je loopt... het spat om me heen...

Nu waren ze op den Nieuwen-Uitleg, geheel somber, verdropen, de antieke buurt, in den eeuwige

n regen, die daar tusschen de boomen viel als met rechte violette gordijnen van kralen, neêr-kletterende in de gracht.

- Zoû hij heusch gek zijn...? vroeg Gerrit angstig, terwijl zij belden.

Paul haalde de schouders op en keek naar zijn bottines en pantalon. Hij was tevreden hij had heel netjes geloopen: hij had ternauwernood eén enkel spatje. Een dikke juffrouw deed hen open.

- Zoo... Ik ben blij, dat u daar is, heeren... Meneer is nu wel weêr kalm... En is u naar een dokter geweest?

- Een dokter? zei Gerrit verschrikt.

- Een dokter, dacht Paul. Ja juist... We zijn weêr praktisch geweest...

Maar hij zeide het niet.

Zij gingen boven. In zijn zitkamer vonden zij Ernst: hij zat stil aan het raam, in een chamber-cloak; de zwarte haren, die hij lang droeg, verward over zijn voorhoofd. Hij stond niet op, zag zijn beide broêrs aan met een diep weemoedigen blik. Hij was nu een man van drie-en-veertig, maar hij leek ouder, grijzend, verwaarloosd van uiterlijk, als ineen-gezakt in zijn schouders, of er iets gebroken ware in zijn beenderenstelsel. Hij scheen niet al te zeer

verwonderd hen beiden te zien; alleen gingen vragend zijn treurige oogen van den een naar den ander, achterdochtig onderzoekend.

Plotseling, de beide broêrs wisten niet wat te zeggen. Gerrit vulde de kamer met drukke beweging, en hij wierp met den zoom van zijn natte manteljas bijna een paar Delftsche pullen om. Het was Paul, die het eerst sprak:

- Ben je niet wel, Ernst...?
- Jawel.
- Maar wat is er dan?
- Wat...
- Wat heb je dan van nacht gehad?
- Niets... Ik had het benauwd.
- Ben je nu beter?
- Ja...

Hij scheen te spreken in de suggestie van zijn allerlaatste verstandelijkheid, want zijn stem klonk onzeker, oneigenlijk, als was hij zich onbewust wat hij zeide.

- Kom, kerel... zeide Gerrit goed-ruw, en sloeg zijn hand vlak op Ernsts schouder.

Plotseling veranderde de diepe weemoed van Ernsts oogen en zijn blik werd hard, puilende hard en zwart als van twee zwarte knikkers. Hij had zijn hoofd met een stroeven kwartcirkel naar Gerrit gedraaid, en de harde blik

van de zwarte knikkers boorde vol vreemden haat in Gerrits blauwe Germanen-oogen, zoodat Gerrit verschrikte. En onder de groote hand van Gerrit, die nog lag op zijn schouder, scheen het als been-gebroken lichaam van Ernst te verstijven, steenhard en stram te worden. Hij klemde de lippen, de armen, de handen en voeten samen en bleef zoo onbewegelijk, klaarblijkelijk lijdende een fyziek en een moreel leed, dicht ineen-gegroeid, onder den handdruk van zijn broêr Gerrit, zonder te weten hoe hij van dien druk zich bevrijden zoû. Hij bleef onbewegelijk, als verstrakt in zichzelven; iedere spier spande, iedere zenuw sidderde; onder Gerrits aanraking scheen Ernst straf in te krimpen, zooals een rups krimpt en zich straf hard maakt, zoodra hij zich voelt aangeraakt. Toen Gerrit zijn hand wegnam, ontspande die strakheid zich, viel het lichaam neêr los in een, als met een knak in het beenderenstel.

- Ernst, zeide Paul. Zoû je niet goed doen te gaan slapen...
- Neen, zeide hij nu. Ik ga niet weêr naar bed. Onder het bed liggen er drie.
- Drie wat?
- Drie. Vast aan kettings.
- Aan kettings? Wie liggen aan kettings?

- Drie. Drie zielen.

- Drie zielen?

- Ja. De kamer is er vol van. Ze zijn allen aan mijn ziel vast. Aan mijn ziel zijn ze allen vastgeklonken. Met kettings. Soms haken ze los. Maar gisteren over straat heb ik er twee meê gesleept, een geheelen tijd, over de keien... Ze hadden pijn, ze schreeuwden... Ik hoor ze altijd in mijn ooren schreeuwen, schreeuwen... Onder mijn bed liggen er drie. Die slapen. Als ik naar bed ga, worden ze wakker, rammelen hun kettings. Laat ze slapen. Ze zijn moê, ze hebben verdriet. Nu ze slapen, weten ze het niet. Ik... ik kan niet meer slapen... Ik heb in weken niet meer geslapen... Als ik slaap, kunnen ze niet slapen... Ze slapen alleen als ik wakker blijf... Ze zijn vast aan mij... Hoor je ze niet? De kamer... de kamer is er vol van. Ze zijn gekomen uit alle eeuwen... Ik heb ze om mij heen verzameld, verzameld uit alle eeuwen. Ze scholen in de pullen, in de oude boeken, in de oude kaarten. Ik heb er uit de veertiende eeuw. Ze scholen in de familie-papieren... Van het eerste oogenblik, dat ik ze daar zag, zijn ze opgerezen, de arme zielen... Met al hun zonde, al hun verleden... Zij lijden... in een vagevuur... Ze hebben

zich aan mij vastgeketend, omdat ze weten, dat ik ze goed zal doen... en nu willen ze me niet meer verlaten... Ik sleep ze overal meê, waar ik ga... waar ik sta... waar ik zit. Hun kettings trekken aan mijn lichaam... Ze doen me soms pijn, maar ze kunnen niet anders. Van nacht... van nacht was de kamer zoo vol zielen, dat ze als een wolk om me heen waren, en ik was benauwd... Ik woû op straat gaan, maar de juffrouw en haar broêr hebben me tegengehouden... Het zijn ellendige menschen... ze zouden me laten stikken. Het zijn ruwe menschen... ze trappen op de arme zielen... Hoor je... op de trap? Hoor je hun voeten? Ze trappen op de arme zielen...

- Ernst, zeide Paul, bleek en ongedurig. Heb je Dorine van morgen gezien...

Hij zag zijn broêr achterdochtig aan.

- Neen, zeide hij. Ik heb haar niet gezien.

- Ze is hier toch geweest, niet waar?

- Neen, ik heb haar niet gezien... zeide hij, achterdochtig, en zijn oogen dwarrelden rond, als zocht hij door zijn vertrek heen. Werktuigelijk volgden de beide broêrs zijne blikken. De groote zitkamer scheen die van een man van ontwikkeling en van smaak, stil en een-

zelvig, maar hoogst gevoelig voor lijn en vorm. Tegen de somberheden van plafond, behang, tapijt, stak donkerder nog af de somberheid van oud eikenhout, de somberheid van oude boeken, en heel vreemd blauwde en bontte er tegen het aardewerk, en dit niet alleen antiek, maar ook al wat nieuwere kunst had uitgevonden. De moderne lijnharmonieën en allernieuwste faïences kronkelden plotseling verrassend vreemd in vazen, pullen, potten, als geëmailleerde bloemen, uit moderne oranjerieën, die opgebloeid zouden zijn in de schaduwen van een oud en donker bosch. In de open boekenkasten ook troffen vlak onder de bruine leêren banden van antieke folianten, de gele omslagjes van Fransche nieuwste litteratuur, de nieuwe kunstbanden der modernste Hollandsche romans. Deze eenzame, stille man, die schuchter liep over straat, glijdende langs de kanten van de huizen - die geen vrienden, geen kennissen had, die alleen 's Zondags-avonds zich - omdat hij niet weg dorst blijven uit een overgebleven respect voor moederlijk gezag - afmartelde tusschen zijn verzamelde familie-leden, en dan zelfs aan een whisttafel wist te blijven zitten - deze man scheen, verborgen voor iedereen, te leven een rijk leven, diep in

zich, een leven door eeuwen heen. Omdat hij nooit sprak, zag men hem alleen als een zonderling, maar zijne jaren had hij rijk geleefd. Had hij te vol gevuld zijn menschlooze, woordlooze eenzaamheid met de schimmen van litteratuur, kunst, historie... Waren de schimmen opgespookt en levend geworden rondom hem heen, in die sombere kamer, waar vreemd de antieke en moderne porceleinen en aardewerken glansden en grilden rondom hem heen, met een obsessie van kleurgloeiïngen en glazuren, van opbloei- en van kronkellijnen...?

De beide broêrs, die gekomen waren, omdat zij hun broêr gek dachten, zagen om in de kamer en voor beiden was de kamer ook gek. Voor den ritmeester, wien zijne ochtendstemming was opgeklaard, - die zich normaal stevig gezond plotseling voelde worden onder de woorden van zinsbegoocheling, welke hem zeide zijn zonderling van een broêr, werd de kamer een krankzinnige kamer, omdat hij er wapens in miste, karwatsen, platen van paarden en honden, en de chromolitografie van een naakte vrouw, lachend achterover gebogen... Voor den anderen broêr ook was krankzinnig de kamer, omdat de vaas er niet meer een ornament was, omdat de vaas er een ziekelijkheid

was geworden, als een bont onkruid, dat woekerde tusschen de sombere schaduwen der gordijnen en eiken kasten. Voor Paul was de kamer krankzinnig, omdat er stof lag op de boeken, en omdat de prullemand, vol verscheurde papieren, niet was geleêgd. Maar krankzinniger dan de kamer leek hun beiden de man Ernst zelve toe: hun broêr, een zonderling, dien zij al jaren lang ‘vreemd’ hadden moeten vinden, omdat hij anders was dan wie ook van hen allen. Toen hij hen bekende, dat zijn kamer vol zielen was, zielen, die om hem wolkten, tot hij er benauwd van was - zielen, die aan hem ketenden met het gerammel van hunne kettingen - toen hadden zij gedacht, dat hij ijlde, dat hij stamelde krankzinnige woorden... Het was hun beider opvatting, opvatting van normaal gezonde menschen, uiterlijk gezond van zinnen, in hunne gebaren, blikken en woorden - omdat hunne gebaren, blikken en woorden niet vloekten tegen die van wie hen in hun leven omringden - wat zij ook, soms, diep in zich voelen mochten. Maar voor dien man zelven, Ernst, was zijn eigen opvatting de normale, de heel gewone, en vond hij vreemd en zonderling zijn beide broêrs, Gerrit en Paul, omdat hij wel, slim, bespeurde, dat

zij geen van beiden iets van de tallooze zielen merkte, die toch zoo dicht en klagend krioelden rondom hem heen, als was hij in een vagevuur. Voor hemzelven was er niets gek of krankzinnig, noch in zijne kamer, noch in zijne woorden, noch in geheel hemzelven. Hij vond hèn gek, hij vond zich verstandig. Toen hij dien nacht in zijn hemd op straat had willen gaan, omdat de zielen hem zoo benauwden, als zoû hij stikken tusschen hare dringingen, had hij eenvoudig lucht willen hebben, niets anders dan lucht, willen ademen zonder druk van kleêren, vest of jas op zijn borst, en hij had het toch heel gewoon gevonden, dat hij met een kaars was de trap afgegaan, en met zijn sleutel de deur had openen willen... Toen hadden die dikke juffrouw en haar ruwe broêr hem gehoord, en zij waren gekomen om hem heen met groote verschrikking van dwaze gebaren en hardklinkende woorden, en zij hadden, de dikke juffrouw, de ruwe broêr, voor hem staan betuigen als twee gekke menschen, terwijl hij de ketting al had van de voordeur gelicht en de tocht hem al zoo heerlijk was weldadig geweest, omdat die wapperde over zijn naaktheid, onder zijn enkel los waaiend hemd... Toen was hij boos geworden, Ernst, omdat de

dikke juffrouw, de ruwe broêr niet hoorden naar wat hij zeide - een zachte stem had hij, die niet òp kon schreeuwen tegen zulke ruwe, burgerlijke, luide stemmen van menschen zonder gevoel, van menschen zonder ziel, zonder weten, zonder begrijpen - toen was hij boos geworden, omdat de broêr, ruw, had de deur weêr gesloten, hem had meêgetrokken, gesleurd de trappen op, en hij had den broêr geslagen, maar de broêr, sterker dan hij, had hem gestompt, gestompt voor zijn borst, die al zoo benauwd was, nog benauwder werd, omdat nu àl de zielen, beängst, drongen tegen hem aan, bescherming aan hem vragende... En ruw, plomp, als gevoellooze menschen, hadden de dikke juffrouw en de ruwe broêr hem met henbeiden gesleept naar boven, en terwijl zij hem hadden gesleept, hadden zij hem niet alleen op zijn bloote voeten getrapt, maar zij hadden de arme zielen vertrapt! Vertrappeld hadden hun gemeene pantoffels, hun breede ploerten van burgervoeten de arme, de arme, teêre zielen, vertrappeld in de gang, op de trap, en hij had ze hooren hikken en snikken, zoo luide, zoo luide van stervensangst, dat hij niet begreep, waarom niet heel de stad was komen aanloopen van louter verschrikking, om

de arme zielen te zien en te helpen... O, wat hadden zij geklaagd, getandeknarst, o wat hadden zij gesnikt, geweeklaagd ontzettend en niemand was aangekomen... Niemand had willen hooren... Zij hadden niet W I L L E N hooren, de menschen van de stad; geen redding was gedaagd, en die twee ploerten: die dikke juffrouw, die ellendige ploert van een kerel, haar broêr, ze hadden hem gesleurd, de trap op, zijn kamer in, hem er in gegooid, en zij hadden de deur achter hem toegesloten, zij hadden buiten de deur gebarrikadeerd... En in de gang, tusschen de voordeur geklemd, op de treden der trap, geklemd tusschen zijn kamerdeur, lagen de arme hikkende, snikkende zielen; ze lagen vertrapd en vertrappeld, als of een ruwe menigte gedanst had op hun teêre vlinderlijven, op hun broze lichamelijkheden en den geheelen nacht had hij in den hoek van zijn kamer, waar hij stil was gaan zitten, huiverend in zijn nachthemd, in den donker, het geweeklaag der zielen gehoord, hun handen hooren wringen, hen gooren smeeken om zijn genade, om zijn ontferming, want zij wisten, dat hij hen lief had, dat hij hun goed wilde doen, de arme zielen... Hij begreep wel, hij begreep wel, - hij begreep wel, dat die twee ruwe ploerten, die vrouw

en die broêr, gedacht hadden, dat hij G E K was... Maar hij had alleen willen ademen koele lucht van den nacht, willen voelen koele lucht van den nacht huiveren over zijn heete leden, die zoo warm aangloeiden, omdat in bed de zielen zoo drongen tegen hem aan, ook al poogde hij ze zacht af te weren... Dat was toch niet G E K koele lucht te willen ademen... koele lucht over zich heen te willen voelen huiveren... Wat had hij anders willen doen... En 's morgens... Ja, hij had haar wel gezien aan de heel voorzichtig opengesloten deur... 's Morgens had hij in eens het gezicht van zijn zuster, Dorine, zien grijnzen en lachen en schateren, met een duivelsch gegrinnik... ook al blij, dat er van de arme zielen op de trap, in de gang daar lagen de vertrappelde broze lichamelijkheden - maar hij was slim geweest: terwijl hij was blijven zitten in zijn hemd, in den hoek van zijn kamer, had hij gedaan of hij haar niet zag, en niet oplette haar duivelschen grijns, om haar boos pleizier geen voldoening te geven... Toen waren eindelijk de arme zielen, die leefden nog, tot rust gekomen: hij had ze gestild met zachte woorden van troost... Toen waren ze om hem heen ingesluimerd, en hij had zacht kunnen opstaan,

zonder hun kettings te rammelen, en had zijn hoofd gewasschen, een broek aangedaan, kousen, een chambercloack... Wat deden nu om hem zijn broêrs? Hij wist wel, hij wist wel: zeker dachten ze ook, als de juffrouw en haar ploert van een broêr, dat hij G E K was, gek en krankzinnig... Maar zij, ze waren van zinnen krank; ze hadden geen oogen, dat ze niet zagen de sluimerende zielen, waar vol het huis van was - zij hadden geen ooren, dat zij niet hadden gehoord de het heelal doorklinkende klacht van de zielen dien nacht... Zij, zij waren gek, zij waren krankzinnig: ze wisten niet en ze voelden niet: ze leefden als domme bruten en hij haatte hen beiden: die groote zware officier, en de andere, die mooie meneer, met zijn gladde gezicht, en zijn kattesnorren, die hij niet uit kon staan, niet kon úitstaan... Sterker dan hem was het geweest, dat hij hun gesproken had van de arme zielen, maar nu hij zag, dat ze G E K waren, nu zoû hij ze er nooit over spreken meer - want anders zouden ze hem zeker ook ranselen willen en slieren, en trappelen op de arme zielen, als die twee ellendige ploerten hadden gedaan.

Hij bleef dus maar kalm zitten, wachtend tot zij weg zouden gaan en hem alleen zouden laten

, in de stille eenzaamheid, waar hij naar smachtte... Want nu was hij moê, en recht in zijn stoel, sloot hij de oogen, ook om de gezichten van zijn broêrs niet te zien. Om hem heen lagen de zielen, tallooze, maar zij waren stil, sluimerden als kinderen rondom hem heen, hoewel pijnlijk hun gezichten vertrokken waren, van al het leed, al de pijn, die zij dien nacht hadden moeten lijden...

Gerrit en Paul waren opgestaan, deden of zij naar de vazen keken, praatten zacht...

- Hij is nog al kalm, zei Gerrit.
- Ja, maar wat hij zei, was totaal in de war.
- We moeten naar een dokter gaan.
- Ja, we moeten eerst naar dokter Van der Ouwe... Later misschien naar dokter Reeuws, of wien hij ons aanraadt, een zenuwspecialiteit.
- Hoe vindt je hem? Bepaald G E K ?
- Ja, gek... Wat hij zei, was zoo in de war, als hij nog nooit heeft gesproken. Tot nog toe was hij maar vreemd, eenzelvig, zonderling... Nu is hij bepaald...
- Gek... voltooide zacht Gerrit.
- Kijk... hij heeft zijn oogen dicht...
- Hij is kalm.
- Ja, hij is kalm...
- Willen we gaan?

- Ja, laten we gaan...

Zij naderden Ernst.

- Ernst...

- Ernst!

Hij sloeg langzaam zijn zware oogleden op.

- Nu, Ernst, kerel, zei Gerrit. Wij gaan.

Ernst knikte met het hoofd.

- We komen wel gauw terug.

Maar Ernst sloot weêr de oogen, smachtend, dat zij zouden vertrekken, ze met zijn verlangen de kamer uitdrijvend...

Zij gingen. Hij hoorde hen de deur zacht toedoen, voorzichtig... Daarna knikte hij waardeerend het hoofd: ze waren niet kwaad, ze maakten de zielen niet wakker... In de gang hoorde hij nu hen fluisteren... met die twee ploerten!... de juffrouw... haar broêr! Hij stond op, sloop naar de dichte deur, wilde luisteren... Maar hij verstond niet...

Toen lachte hij minachtend, omdat hij ze dom vond, zonder oogen, zonder ooren en zonder hart, zonder gevoel...

- Ellendige bruten, ellendige bruten! vloekte hij nu, en balde de vuisten...

Een doodmoêheid sloop over hem heen. Hij ging in zijne slaapkamer, donkerde ze met de blinden en legde zich te bed, voelende, dat hij zoû slapen.

Rondom hem heen lagen de zielen: de geheele kamer was er vol van.

II

De buren van de oude mevrouw Van Lowe, dien avond, vonden het vreemd, dat na den eten geheel de familie, de een na den ander, er aankwam, belde, binnen ging - terwijl het toch geen Zondag was. Behalve die Zondagen van het ‘familie-tafereel’, was er toch nooit aanloop voor mevrouw Van Lowe's deur. En zij verwonderden zich wat er zoû kunnen zijn, en daar het heel warm was - een Augustusdag - hadden zij alle ramen opengezet, spiedden zij uit over straat, lieten zelfs de meiden vragen aan de meiden van mevrouw Van Lowe. Maar de meiden wisten van niets: ze dachten alleen, dat er iets zijn moest met de jonge mevrouw, die in Parijs was: mevrouw Emilie, als zij zeiden, die er van door was gegaan met haar broêr...

- Het wordt een rare boel bij die Van Lowe's... zeiden de buren, en keken op straat, naar de voordeur van de oude mevrouw, waaraan weêr gebeld werd, voor de zooveelste maal.

- Daar heb je de Van Saetzema's...

- En daar heb je de dikke Ruyvenaers...
- Wat is er te doen?
- Ja, wat is er te doen?
- De meiden zeggen, iets met Emilie...
- Ook pleizierig voor de Van Ravens...
- Ze zeggen, dat Bertha kindsch is, hè...
- Nu kindsch... ze zit maar te kijken... Ze komen hier nooit: ze wonen in Baarn...
- Daar heb je de Van der Welcke's...
- Zoo tante, zoo nichtje...
- Nu zijn ze er allemaal...
- Allemaal...
- Ja, ik heb ze allemaal gezien... De ritmeester en zijn vrouw, Paul, Dorine, en Karel...
- En Ernst?
- Die is nog niet gekomen.
- Maar die komt niet altijd.
- Wat is er te doen?
- Ja, wat is er te doen...
- Het is zeker een schandaal met Emilie...
- En als je denkt de Van Naghels vroeger... Wat een grandeur!
- En nu...
- Niets... niets meer... Een zooitje is het me...
- Nu, ik vind het nog al nette menschen...

- Ja, maar heelemaal in orde zijn ze niet...

- Kom, willen we niet naar Scheveningen gaan?

- Ja... laat ons naar Scheveningen gaan... Dáar hooren we misschien wat er is...

- Wat er is - met Emilie...

De buren van mevrouw Van Lowe gingen opzettelijk naar Scheveningen, om te hooren wat er was - wat er was met Emilie...

De oude mevrouw Van Lowe zat in de serre - open de ramen - en zij huilde zacht, als was zij te oud, om hevig te huilen om welk verdriet ook... Oom Herman, tante Lot, alle de kinderen waren langzamerhand binnengekomen, hunne gezichten in strakke ontsteltenis, en als schimmen bewogen zij in de groote, duisterende kamers, waar niemand dacht het licht te laten aansteken...

- Herman... riep de oude mevrouw, klagend.

Oom Ruyvenaer, tante Lot kwamen nader.

- Heb jij hem gezien, Herman...? vroeg de oude mevrouw, wringend de geäderde handen.

- Nee... een... Marie... Maar ik... ik... ga morgen naar hem toe... met dokter... dokter Van der Ouwe.

- En wie is nu bij hem?

- Een verpleger, mama, zei Gerrit. Wij hebben voor alles gezorgd... Hij is heel kalm, moedertje. Hij is heel kalm. Het zal zoo erg niet worden... Het is maar een bui: dat gaat over, zei de dokter.

Cateau's boezem, plotseling, doemde in de open serre-deur.

- Ach, màmà! zei Cateau. Wat is D I T ... treurig... van E R N S T ! Hoe is het nu mógelijk - dat Ernst... zoo geworden... I S !!

En zij boog zich tot haar schoonmama en gaf haar een kus, correct, als de condoleance-kus van een vreemde...

- En hoe gaat het met u, mama? vroeg Karel, als was er niets aan de hand. Heeft u geen last van de warmte...

De oude vrouw knikte vaag, drukte hem de hand.

- Het eenige, wat ik je verzoek; zei Adolfine tegen haar man, Dorine, Paul, Adeline; - is om er N I E T over te spreken. Om er met niemand buiten-af over te spreken. Hoe minder er over gesproken wordt, hoe liever het me zijn zal... Wij hebben in onze familie die Indische mededeelzaamheid, om dadelijk alles aan de groote klok te hangen... Als ze er naar vragen, kunnen we zeggen, dat Ernst

wat zenuwachtig is... Niet waar, laten we dàt afspreken... om te zeggen, dat Ernst wat zenuwachtig is...

Zij vroeg het hun op hun woord af, en zij beloofden het haar, om haar te kalmeeren.

- Je zal zien... zeide zij; dat die historie met Ernst maken zal, dat Van Saetzema W E Ê R niet gekozen wordt... voor den Gemeenteraad.

Paul zag haar verstomd aan, niet vattende haar logica. Toen zeide hij, rustig:

- Ja... je ziet vreemde dingen soms gebeuren.

- Ja... zei Adolfine, knikkende, als waardeerde zij bizonder, dat hij haar begreep. Het is heel ellendig voor M I J ...: je zal zien, dat Van Saetzema weêr niet gekozen wordt...

- Ik geloof, dat Ernst... nog de wijste is van ons allen! dacht Paul, en, terwijl hij zitten ging, keek hij eerst op den stoel, of er geen pluisjes lagen.

Maar Constance was binnengekomen en toen de oude mevrouw haar zag, stond zij half op, stortte zich in haar armen, en snikte nu heviger dan zij gedaan had... Het was vreemd, zooals zij langzamerhand in Constance haar eigenste kind had teruggevonden, hare dochter, die zij sedert jaren en lange jaren niet weêr gezien

had, tot zij eindelijk weêr terug was gekomen in het land en in de familie... Moeder, had zij nooit een lieveling gehad, maar toch voelde zij zich dikwijls gedurende langen tijd nu eens meer aangetrokken tot de een, dan tot den ander weêr... Zij werd oud, zij kreeg iets gebrokens van oude moeder, die om zich heen ziet gebeuren de treurigheid in de levens harer kinderen: een treurigheid, die zoo laat kwam, dat zij de illuzie zich had kunnen maken, dat er nooit treurigheid zijn zou... De plotselinge uiteenspatting van het huis van Bertha - dat huis, waar zij zoo gaarne kwam, omdat zij er in terug vond de voortzetting van haar eigen leven, den weêrschijn van haar eigen grootheid, had haar geslagen met een smartelijken slag: de onverwachte dood van Van Naghel; die apathie, waarin Bertha als het ware verzonken was; de scheiding van Van Raven en Emilie, uitgesproken toen Emilie niet meer terugkwam uit het buitenland, waar zij bleef met haar broêr Henri, gesjeesd van Leiden, trots alle overreding, die oom Van Naghel, de Commissaris in Overijsel, op hen uitgeoefend had; Louise, wonende bij Otto en Francis in, om Francis, altijd lijdende, te helpen met de kinderen, zoodat Bertha te Baarn in haar kleine

villa alleen woonde met Marianne, nu Frans, gepromoveerd, naar Indië was, en Karel en Marietje op kostschool waren... Gespat uit een was het groote huisgezin, plotseling, in enkele maanden, in enkele dagen bijna, en de oude grootmoeder, wier ziels-illuzie het altijd geweest was alles en allen

dicht te houden bij elkaâr, was naïef verwonderd geweest, dat het zoo kon gebeuren, dat het zoo was gebeurd... Zij verplaatste zich niet meer, liep moeilijk en omdat Bertha zoo apathiesch was geworden, en zich ook niet verplaatste, had zij Bertha niet meer gezien, had zij Bertha en al de haren als het ware verloren! Een leêgte had het om haar gegeven, die niets had kunnen aanvullen - ook al zag zij Constance iederen dag. Een leêgte, omdat de oude vrouw in geene van harer kinderen huishoudens terug vond die aristocratische officieele gewichtigheid, die haar lief en bekend was geweest bij de Van Naghels... Zij kon klagen nu, dikwijls, de oude vrouw - iets, dat zij vroeger nooit had gedaan, - zij kon klagen, dat Karel en Cateau zoo egoïst waren, zoo stijf Hollandsch werden, ieder jaar meer en meer; zij kon klagen, dat bij Gerrit de kinderen altijd zoo druk waren, en Adeline over het hoofd groeiden, en dat

beiden, Gerrit en Adeline, te zwak waren om zooveel kinderen - negen - een strenge opvoeding te geven; zij kon klagen, dat Adolfine bitterder werd en bitterder, omdat haar man geen carrière maakte, omdat Carolientje niet trouwde, omdat zij last van haar drie jongens had; zij kon klagen over Dorine, over Paul en had allerlei kleine griefjes tegen hen beiden. Dan, op den Zondag-avond, als kinderen en kleinkinderen kwamen, voelde zij de leêgte, die Van Naghel en Bertha hadden gelaten, miste zij den klank van sommige aristocratische namen, dien van den Russischen gezant, in de gesprekken harer kinderen, en met een zoet-bitter lachje zeide zij dan tegen de Ruyvenaers, dat hunne familie den laatsten tijd niet meer was, wat ze geweest was: noemde ze het een grandeur déchue, en had een bitter pleizier er in dat woord, waarvan de elegante ironie haar troostte, te herhalen en nog eens te herhalen. En Constance was het kind geworden, tot wie zij het meest zich had aangetrokken gevoeld in deze bitterheid, omdat Constance zich wijdde iederen dag aan hare oude moeder - maar ook omdat zij, mama, stilletjes, er van hield met Constance te spreken over Rome, zelfs over De Staffelaer, over de Pallavicini's, de Odescalchi's, die Constance

indertijd gekend had - omdat Constance, wat er dan ook ware gebeurd, toch geparenteerd was aan de eerste Hollandsche families - omdat Constance een titel droeg - omdat Addy haar eenig kleinkind was, dat een titel droeg - van hoe goede familie de Van Naghels ook waren: ach, die kleinkinderen, die zij zoo zelden meer zag! En nu het verschrikkelijke aan Ernst gebeurd was, het verschrikkelijke dat de kinderen wel eerst voor haar hadden willen verbergen, tot zij het toch geraden had, omdat zij het zoo lang al gevreesd had, eigenlijk gevreesd van Ernsts kleine-kindjesjaren af - wat vreeslijke stuipen had dat kind gehad! - nu dan het verschrikkelijke aan Ernst gebeurd was, nu werd het Constance, in wier armen zij het eerst kon uitsnikken, in wier armen zij eerst gevoelde hoe zwaar verdriet haar getroffen had, op haar ouden, ouden dag.

- Cony... hikte zij. Lieve Cony... Het is wèl zoo! Ernst... Ernst is K R A N K Z I N N I G !!

En schril klonk het woord, dat nog niemand tegen haar had uitgesproken - hoewel zij de beteekenis geraden had - door de duisterende kamer, waar verschrikt, om den schrillen klank van de snerpende stem der oude vrouw, plotseling alle fluisteringen zwegen. Alles zweeg

er en om het woord voer een huivering door de kamer. De kinderen zagen elkander aan, omdat mama het woord had uitgesproken, het woord, dat Z I J niet hadden gezegd - ook al hadden zij, stil, het gedacht. Het woord, dat mama zoo schril uitsprak, bijna schreeuwde tegen Constance, in de onweêrhoudbare pijn van haar verdriet, sloeg hen allen met een plotsen schrik - omdat het, uit mama's mond, klonk als de openlijke bevestiging van wat zij wel allen wisten, maar niet bevestigen wilden, dan in groot geheim tegen elkaâr. Zij zouden immers zeggen alleen, dat Ernst zenuwachtig was: nièt meer. Nevroze, was zoo alomvattend... Een gesticht voor zenuwlijders... wie ging er niet heen, om eens tot rust te komen. Maar, schrille bevestiging, had het woord van mama gesnerpt, gesnerpt tegen Constance, in de duistere kamer, waar nog niemand er aan dacht, eenvoudig-weg, de gaskroon aan te steken. Adolfine, Cateau, Karel, oom Ruyvenaer, Floortje en Dijkerhof, ze keken elkaâr plotseling aan, verschrikt, van ontzetting geslagen - omdat zij het woord nooit luid, nooit openlijk bevestigend hadden willen uitspreken: krankzinnigheid was een familie-schande. Uit een hoek van de donkere kamer klonk nu een luid:

- Jà, kassiàn!! van tante Lot, en Toetie was zoo zenuwachtig, dat ze plotseling uitbarstte in snikken. Dat was weêr dat Indische zich-niet-houden-kunnen, meenden, geërgerd, de Van Saetzema's en Cateau, en ze vonden het niet fatsoenlijk zich zoo te laten gaan: ze voelden iets of geheel hun zaak reddeloos was verloren. Maar de deur ging open, en binnen kwamen, onzeker in de duisternis, de twee dokters: de oude huisdokter, oud-militair-geneesheer, Van der Ouwe, en een jonge, zenuwspecialiteit, Reeuws. Omdat zij binnenkwamen, staakte Toetie, verlegen, haar snikken. De dokters kwamen van den Nieuwen Uitleg, waar zij Ernst hadden verlaten, kalm, lezend - in een zijkamer de verpleger: een kalme, krachtige kerel. En toen de broêrs en zusters de dokters omringden, begon de oude, bezadigd:

- Onze goede Ernst kan daar niet blijven, alleen... We zullen zien, dat we hem naar Nunspeet brengen, bij dokter Van Heuvel, dat zal hem goed doen... de natuur... een andere omgeving... lieve, rustige menschen, die zich aan hem wijden...

- Nunspeet? vroeg Adolfine. Dat is toch niet...??

- Neen, zeide beslist de oude dokter, die haar begreep. Dat is niet...

En hij zeide niet het woord, liet het zweven, het woord, dat niet mocht uitgesproken, het vreeslijke woord, dat aanduidde het huis van schande, familie-schande.

- Het is een lieve villa... dokter Van Heuvel heeft enkele zenuwpatiënten, zeide hij kalm, goedig, met een blik in het rond op de broêrs en zusters, en zijn groote grijze kop knikte geruststellend tot hen allen.

Zij bewonderden zijn tact: zij namen des te meer kwalijk het schrille woord van mama, dat gesnerpt had en hen had doen huiveren... zij namen des te meer kwalijk den uitroep van tante Lot, de plotselinge snikken van Toetie.

En herademend, staken zij het gas op, plotseling bemerkend, dat het pikdonker was - nu de beide dokters, rustig naast mama, haar zacht zeiden, dat alles terecht zoû komen, en dat Ernst wat overspannen was, door veel alleen zijn, en veel lezen in oude boeken.

III

Constance, den volgenden morgen, ging naar den Nieuwen-Uitleg; de juffrouw, hoofdschud-

dende, deed haar open; dokter Van der Ouwe trad haar tegemoet.

- Ik dank u, dat u gekomen is, mevrouw. Het is niet goed, dat Ernst hier langer blijft; ik zoû hem gaarne zoo spoedig mogelijk, morgen, met een van u naar Nunspeet brengen. Maar het zal moeilijk gaan... de arme jongen.

- Ik zal probeeren... zei, vaag, Constance.

- Ik laat u dan met hem alleen... Durft u?... Ja ja... u durft wel. Hij is kalm, de arme jongen... Wees niet bang: ik blijf in de buurt...

Constance ging de trap op, heftig bonzende haar hart. Zij klopte zacht, ontving geen antwoord.

- Ernst! riep zij, met onzekere stem. Ernst...

Maar niets antwoordde.

Langzaam opende zij de deur, de deurknop knarste tot in haar ziel, en voordat zij binnen trad, vroeg zij nog eerst:

- Ernst... Mag ik wel binnenkomen?

Hij antwoordde nog niet en zij trad binnen... Zij had zich voorgenomen dadelijk te glimlachen, hem glimlachend te naderen, opdat de uitdrukking van haar gezicht hem gerust zoû stellen... haar armen broêr. En zij glimlachte

dus, terwijl zij binnentrad, hem zoekende met vriendelijke oogen - of er nu toch heelemaal niets buitengewoons was.

Maar haar glimlach stolde haar als om de lippen, toen zij hem bespeurde in een hoek van de kamer gedoken, in een flanellen hemd en een ouden broek, ongekamd de zwarte haren, die hij lang droeg... Toch beheerschte zij zich en groette, zoo gewoon mogelijk.

- Dag broêr... Ik kom eens zien hoe je het maakt.

Hij zag haar achterdochtig aan uit zijn hoek, vroeg:

- Waarom...?

- Omdat ik hoorde, dat je niet wel was... Ik woû eens zien hoe het met je ging.

- Ik ben niet ziek, zeide hij zacht.

- Waarom zit je in dien hoek, Ernst... Vindt je dat daar gemakkelijk...

- Chtt... zeide hij. Ze slapen... Spreek niet te hard.

- Neen... Maar zachtjes mag ik wel praten, niet waar? Kan je niet opstaan, Ernst... Want ik kan daar niet naast je gaan zitten... Kom broêr... Sta je niet op?

En met haar glimlach stak zij hem beide hare handen toe.

Hij glimlachte terug, zei:

- Cht! Maak ze niet wakker...

- Neen... neen... Maar sta nu op...

Hij vatte eindelijk hare handen, liet zich voorzichtig optrekken door haar, uit zijn hoek, en nog eens zeide hij, ernstig:

- Je moet me beloven ze niet wakker te maken... Iedereen maakt ze wakker, de ellendige bruten... De dokter heeft ze ook wakker gemaakt.

- Neen Ernst... we zullen ze laten slapen. Kom... het is lief van je, dat je bent opgestaan. Hier, willen we hier zitten?

- Ja... Waarom ben je gekomen? Je komt nooit...

Er was een naïef verwijt in zijn woorden, dat haar verschrikte... Het was waar, zij kwam hier nooit... Sedert dien eersten keer, dat hij haar, nu anderhalf jaar geleden, bij haar terugkomst in Holland genoodigd had bij hem te komen, sedert zij hier geluncht had aan zijn tafel, sedert hij haar welkom had toegedronken met een paar vingers-hoog champagne uit een antiek glas - was zij nooit, was zij nooit meer gekomen... Zij verweet het zich nu, zij, die toch zoo voelde het zwak voor familie: waarom had zij dien broêr, omdat hij vreemd

was, aan zichzelven overgelaten, zoo goed als de anderen hadden gedaan? Zoo zij in zich overwonnen had een huivering, een afkeer bijna - zoo zij voor hem gevoeld had, altijd, als zij nu, plots, voor hem voelde - ware hij misschien niet zoo vereenzelvigd - ware zijn verstand misschien behouden gebleven.

- Neen, broêr... bekende zij. - Ik kwam nooit... Het was niet lief van me, wel?

- Neen, het was niet lief van je, zeide hij. Want ik hoû wel van je... Constance.

Zij voelde haar hart zoo week, zoo vol, dat zij hijgde naar haar adem, dat haar oogen vol tranen schoten: haar arm legde zij over zijn schouder en zonder haar aandoening in te houden, riep zij:

- Hebben we je zóo alleen gelaten... broêr?!

- Neen... zeide hij kalm. Ik ben nooit alleen. Ze zijn altijd allemaal om me. Uit alle eeuwen zijn ze om me... Soms zijn ze prachtig gekleed, en zingen ze met heerlijke stemmen... Maar den laatsten tijd - hij schudde weemoedig het hoofd - den laatsten tijd... niet meer... Ze zijn alle grauw... als schimmen... en ze zingen niet meer hun mooie koren... ze huilen... ze klagen... tandeknarsen... Vroeger stonden ze uit in de

kamer... en ze lachten en zongen en schitterden... Ach Constance... nu... ik weet niet wat ze lijden... maar iets vreeslijks lijden ze... een vagevuur... Ze dringen om me heen... ze benauwen me... zoo dat ik niet adem kan halen... Stil, daar worden ze al weêr wakker...!

- Neen broêr... neen broêr... ze slapen!!

Hij lachte haar slimmetjes toe.

- Ja, fluisterde hij. Je bent lief, je houdt van ze, je hebt medelijden met ze... je laat ze slapen... je maakt ze niet wakker...

En stil zaten zij naast elkaâr, een oogenblik, zonder woorden, haar arm over zijn schouder.

- Je hebt een heeleboel mooie dingen, Ernst, zeide zij, rond ziende in de kamer.

- Ja, zeide hij. Ik heb ze verzameld... heel langzaam, langzaam aan. In ieder voorwerp zat er één.

- Broêr, zeide zij zacht. Het zoû misschien goed zijn, als je van den zomer naar buiten ging...

Zij voelde hem dadelijk hard in een krimpen onder haar arm, als werd hij star en strak in al zijn ledematen.

- Ik wil niet van hier, zei hij.

- Broêr, het zoû goed voor je zijn... Ken je Nunspeet?

Onder haar arm werd hij hard als ijzer, en boos, hard zag hij haar aan.

- De dokter wil me naar Nunspeet hebben... antwoordde hij slim. Ik weet het heel goed... - hij lachte minachtend - jullie denken, dat ik gek ben. Maar ik ben niet gek, hernam hij hoogmoedig... Jullie... jullie zijn dom... dom en gek zijn jullie. Jullie zien en hooren niets... verstompt als jullie zijn in je brute zinnen... en dan denk je maar, omdat een ander ziet en hoort en voelt... dat hij gek is... terwijl jullie gek zijn... Ik blijf hier, ik ga niet naar Nunspeet...

Maar plotseling werd hij angstig, vroeg hij:

- Zeg Constance... jullie zullen me toch niet dwingen...?? Jullie zullen me toch niet slaan?? Die ellendige ploert hier beneden... die vent... die ploert... die heeft me gestompt... en ze wakker gemaakt... ze vertrapt! Hij heeft op ze staan trappelen, de stommeling, de stommeling...! Zeg Constance... niet waar... jullie laten me hier?

- Neen, broêr... niemand, niemand dwingt je... Maar het zoû heel goed zijn, als je ging naar Nunspeet...

- Waarom toch, ik ben hier goed...

- Bij menschen, die lief zijn... die van je zullen houden.

- Niemand heeft ooit van mij gehouden, zeide hij.

- Broêr! kreet zij met een snik.

Maar hij werd ruw, smeet haar arm af.

- Niemand heeft ooit van mij gehouden! herhaalde hij barsch. Mama niet... niemand van jullie... niemand... Als ik hen allen niet gehad... o, als ik hen allen niet had gehad! Mijn lievelingen, mijn lievelingen! O, wat hebben ze toch! Nu... nu worden ze wakker! Nu zijn ze wakker!! O, hoor hoe ze te keer gaan! O God, hoor, hoor, hoe zij gillen! Zij gillen, ze schreeuwen... Is het het vagevuur dan! O, God, hoe dringen ze om me heen... Ik stik... ik stik onder ze... o God... ik kàn het niet meer uithouden!!

Hij stortte op het open venster, en zij was bang, dat hij er zich uit wilde gooien, zoodat zij hem pakte om zijn lichaam met beide haar armen... De oude dokter kwam binnen. Hij sloot het raam.

- Ik kan niets... murmelde zij, wanhopig, tegen den ouden man.

- Jawel, zei kalm de dokter. U kunt wel, mevrouw...

- Jullie zijn alle mijn vijanden, zei Ernst; en de hunne... Hun vijanden.

En hij ging zitten in zijn hoek, gehurkt, om de knieën zijn armen geslagen.

- Ga weg, zeide hij tegen beiden.

- Ik ga, Ernst, zei de oude dokter. Maar Constance mag nog wel wat blijven...

Hij noemde haar bij den naam soms, de oude dokter, die hen, in Indië, had zien geboren worden... en het was voor Constance een verteedering, die naam uit zijn grauwen snor-mond; een oproeping van iets heel vroegers...

- Constance mag nog wel blijven...

- Ja, zei Ernst.

De dokter liet hen alleen: de verpleger zoû op zijn hoede zijn.

- Ernst, zei Constance; als wij samen gingen... naar Nunspeet.

- Waarom? Waarom? vroeg hij, heftig. Ik ben hier goed... En we kunnen ze daar niet meênemen, fluisterde hij zachter. Cht... je maakt ze wakker...

- Het is misschien rustiger, als je ze hier laat, broêr... zeide zij, tranen in de oogen, knielende bij hem op den grond, grijpende naar zijn hand.

- Neen... neen... de broêr... de ploert...

- Maar broêr, zeide zij vaster, hare oogen

in de zijne; beste broêr... laat me toch zeggen: ze bestaan niet... ze bestaan alleen in je verbeelding... Je moet je nu toch los maken van dat idee... dan zoû je weêr beter worden... weêr gezond... Ernst... mijn beste broêr... ze bestaan niet... Kijk dan toch goed rond... er is niets om je heen dan de kamer... je meubels... je boeken... je vazen... Er is verder niets... dan wij beiden... O, broêr... probeer het... probeer het nu zoo te zien...: er is niets... Dat je benauwd bent... is, omdat je altijd zoo alleen zit... niet uitgaat... niet wandelt... In Nunspeet... zullen we wandelen... op de hei... over de duinen... en dan wordt je weêr heelemaal beter... broêr... want heusch, je bent ziek... en er is niets... er is niets... Kijk maar... er zijn alleen jij en ik... en verder je boeken immers... je meubels...

Hij liet haar rustig praten, een ironie begon om zijn mond te krullen en eindelijk zag hij haar aan met een medelijden en een minachting. Hij haalde even zijn schouders op... Toen streelde hij haar zacht over de hand... klopte met zijn hand haar hand zachtjes... vaderlijkjes welmeenend.

- Je bent lief... Constance... maar -

hij schudde met zijn hoofd - je bent niet verstandig. Ik geloof wel, dat je meent wat je zegt... Maar zie je, dat is het juist... Je bent beperkt, je bent begrensd... Je ziet niet... Je hoort niet - hij drukte op zijn oogen, zijn ooren - wat ik zie, wat ik hoor... met mijn oogen, mijn ooren...

- Maar broêr... je moet toch begrijpen... dat dat verzinsels zijn... De dokter zegt...: dat zijn hallucinaties...

Hij bleef glimlachen, zag haar aan met zijn medelijden, met zijn minachting, hard uit zijn zwarte Van Lowe-oogen.

- Dat zijn hallucinaties... broêr...
- En jij?
- Neen, ik niet...
- En de kamer... De boeken? De vazen?
- Neen, ook niet... Dat is om je heen, dat bestaat...
- Nu... en waarom dan niet... zij allen... de zielen?
- Dat niet, broêr... Dat is... hallucinatie.

Hij sloot even de oogleden, glimlachte, haalde de schouders op... met een uitdrukking van totaal niet-kunnen-begrijpen zóo heel beperkte zinnen... Toen zeide hij zacht en welmeenend:

- Neen Constance-lief... slim ben je niet...

als je heusch meent, wat je zegt. Ik geloof wel, dàt je het meent... Maar dat is het juist... Je leeft, blind... je ziet niet... je hoort niet... Zoo leven, zoo bestaan jullie allemaal... In een droom, met dichte oogen, met doove ooren... Jullie zien, hooren, begrijpen niets... Jullie weten niets... Ongevoelig zijn jullie, als steenen... Je kan het niet helpen, Constance; maar het is jammer: je bent zoo lief... Er zoû wel wat van je te maken geweest zijn... als je hadt leeren zien, hooren, voelen... Nu, Constance, is het te laat... Nu ben je dom... als al de anderen... Maar het spijt me, want je bent wel lief... Je hand is zacht... je stem is zacht... en je hebt je best gedaan niet te trappen op mijn arme lievelingen... en ze niet weg te trekken aan hun kettings... die zoo vast haken in mijn hart... dat ze me pijn doen... soms... hier!

Hij drukte zijn hart. Een moêheid kwam over haar hersenen, als putte zij zich uit om te praten, en te doen begrijpen een verstand en een ziel, die heel ver van haar bleven... mijlen ver... en die hare woorden niet bereiken konden... dan door een dichtheid van schimmen heen. En plotseling werd wreeder en harder dat gevoel van moêheid en onmacht

in haar: het was als praatte zij tegen een steen, tegen een muur; tegen haar voorhoofd aan voelde zij terugbonzen hare eigen woorden, als harde ballen, die kaatsten tegen den muur aan...

- Maar broêr... poogde zij nog eens; zoû je niet willen gaan... naar Nunspeet... met mij... om M I J pleizier te doen... om met M I J te wandelen... over de hei... O, wat zoû je me daarmeê een pleizier doen... Voor M I J zoû het goed zijn...
- En zij allen... hier... om mij heen? Hij wees voorzichtig in het rond.
- We zullen ze hier laten slapen...
- En de ploert... beneden...
- Hij zal ze niet hinderen... ik beloof het je... We zullen de kamer sluiten, broêr... en ze zullen allen rustig slapen.

Zij sprak met hem meê, niet wetende of zij goed deed, maar te moê om hem te overtuigen.

- Beloof je me dat? zei hij plotseling. Beloof je me, dat ze rustig slapen zullen...?
- Ja...
- Dat de ploert ze niet wakker maakt en trapt...
- Ja... ja...
- Beloof je dat?

- Ja...
- We sluiten dan heel stil de kamer af.
- Ja...
- En niemand, niemand komt er meer in?
- Neen...
- Beloof je dat?
- Ja...
- Zweer je dat?
- Ja, broêr...
- Nu dan... goed...
- Ga je dan meê? riep zij verheugd en niet kunnende gelooven...
- Ja... Omdat je zoo gaarne wilt wandelen... op de hei. Je bent lief...

Hij zeide het zacht, medelijdend, en zijn minachting was niet zoo sterk meer, want hij beschouwde haar als een lief en dom kind, dat zijn hulp en bescherming noodig had.

Zij lachte terug, stond op, waar zij geknield had gelegen naast hem, reikte hem beide handen, hem lokkende om ook uit zijn hoek op te staan.

Hij liet zich door haar optrekken; hij was zwaar: zij trok hem op als een loodzwaar gewicht uit zijn hoek.

- Gaan wij dan morgen, broêr?

Hij knikte goedig van ja: ze was wel lief...

en ze verlangde zoo om te wandelen... en ze was zoo zwak... zoo dom... ze wist zoo niets, zag, hoorde en voelde niets... totaal niets: hij moest haar helpen... en leiden... en steunen...

- En willen wij dan nu een koffer pakken...

Hij begreep niet, dat een koffer noodig zoû zijn: een niet-begrijpen was in zijn oogen, maar hij wilde haar wel pleizier doen, en zei:

- Goed... Maar maak geen leven.

De dokter kwam binnen...

- ...Hij gaat meê... fluisterde zij. We zullen zijn koffer pakken.

De dokter drukte haar de hand. Ernst, op hen beiden, zag lachend neêr, als op arme, ongelukkige menschen, die het niet helpen kunnen, dat zij zoo dom zijn... zoo beknopt in hun vatten... zoo begrensd in hun weten... zoo verstompt in hun voelen...

En terwijl Constance en de dokter in zijn slaapkamer de kleêrenkast openden, zeide hij kalm, maar waardig, vermanend:

- Cht... niet waar... Wees voorzichtig... Laat de kast niet kraken... Maak ze niet wakker...

IV

Heel stilletjes, in den zwaar broeienden zomermorgen, zat aan het serre-raam de oude vrouw zachtjes te schreien. Zij schreide nu onophoudelijk al twee lange, lange dagen. Na haar eersten snik, in de armen van Constance, had zij gesnikt niet meer, maar sedert, altijd door, waren stilletjes de tranen blijven loopen, zilt bijtende over haar rimpelige wangen. Zij zat, de handen op den schoot gevouwen, en nu en dan knikte zij met het hoofd op en neêr, terwijl zij tuurde in den groenen tuin, waarover de onweêrslucht donkerde, zwaar hing als met looden drukking. Nu en dan klaarde zij haar stem, nu en dan zuchtte zij heel diep, en de zakdoek was telkens nat, van de tranen, die altijd vloeiden, stilletjes uit haar pijnlijke oogen. Een bittere trek groefde haar ouden mond langer, naar omlaag met twee lange treurige rimpels. O ja, het was wel heel zwaar! Verdriet... verdriet was er àltijd wel geweest... verdriet om Louis en Gertrude gestorven in Buitenzorg, arme kinderen; hoe geleden hadden zij niet aan koorts en aan cholera... verdriet om geld: een duur huishouden, en beperkte middelen... Toen verdriet om die

lieve Constance... o wat een zwaar verdriet... verdriet om het lijden en den dood van haar man, gebroken onder Constance's schande... verdriet om Van Naghels dood... om Bertha, die zoo veranderd was... om heel dat huis, dat was uit elkaâr gespat... en nu verdriet, o hoe zwaar verdriet... om haar kind, haar arme kind, dat gek was! Ach, als het maar gebeurd was vroeger, toen zij jonger was... zij had het wel kunnen dragen, kunnen dragen als het overige... kunnen opnemen als haar menschelijk, haar moederlijk deel van verdriet... Maar zij was nu al zoo oud, en het scheen of zij voelde aankomen het groote Verdriet heel laat... te laat voor haar om met geduld en kracht het verdriet op te nemen... nu dat zij iederen dag ouder werd, en zwakker, en gaarne om zich heen was B L I J V E N zien het groote harmonische geluk van haar groote familie van kinderen, kleinkinderen, kindskinderen, waarin zij altijd geleefd had met dankbare vreugde om zoo veel zegen... Het was of een voorgevoel tot haar naderde van heel ver... van heel ver uit die drukkende en zware luchten... een voorgevoel, dat haar verfijnde zenuwen van ouderdom plotseling niet alleen voelden, maar zagen, als eene drei-

ging aannaderen, - zooals oude menschen de waarheid, de toekomst plotseling duidelijk zien: tanende lamp, die plotseling hel opflikkert - vóor het dooven in duisternis... helle opflikkering, die plots zien laat de schaduwen der kamer door, en waarin de portretten opgrijnzen met sprekende gezichten... vóor de lamp uitdooft... voor alles verzinkt in het duistere zwart! O, het vreeslijke voorgevoel, dat haar plotseling naderde als spook uit de loodzware luchten, dat geheel het verschiet voor haar blik vulde met grauwe angsten; het voorgevoel, dat het Verdriet, het grootste, haar juist nu zoû treffen het meest, op haar ouden, ouden dag, nu zij geen kracht meer had het te dragen, nu zij in een zakken zoû onder de zwaarte... God, waarom nu, waarom nu, zoo zwaar en zoo erbarmingloos verpletterend? Waarom nu? Was het dan niet genoeg... dat een harer kinderen... G E K was... het vreeslijkste wat zijn kan immers? Was het dan niet genoeg... Wat dan nog meer zoû er dreigen, zoû er doemen... nu zij zoo zwak werd... Zie, beefden niet hare oude handen bij de gedachten alleen, trilde niet geheel haar hulpeloos lichaam, vloeiden niet de tranen, tot ze pijn deden in de voegen van haar rim-

pels en haar zakdoek was als een natte lap! Wat dan nog meer zoû er komen... O God, niet meer, niet meer... bad zij werktuigelijk, wel geloovende in haar zwakke wanhoop aan het groote, oneindige, almachtige, dat zoo heel, heel ver van ons blijft... en dat zij, fatsoenlijk-weg, altijd vereerd had, eens in de week in de kerk... vroeger... toen zij nog uit ging... O God, o God... niet meer! Het was grooter, het oneindig almachtige, dan wat men vereerde in de kerk, het was vullende zoo ver en zoo wijd zij kon denken... en het verschrikte haar, ontzette haar... zij zag het dreigen van verre... en waarom, waarom nu... ach, waarom maar niet alles vroeger dan, toen zij flinker geweest zoû zijn... toen zij àlles gedragen zoû hebben als haar menschelijk en moederlijk deel van verdriet... Nu had zij zoo gaarne rustig heel oud willen worden, in het middenpunt van den wijden cirkel der kinderen, der kleinkinderen, der kindskinderen... Maar ach, er was zoo veel... en... misschien zoû er nog meer komen!? O God, niet meer... niet meer, smeekte zij; was het dan niet genoeg, dat een harer kinderen... G E K was... het vreeslijkste wat zijn kan immers!!

Zij kreunde in hare gedachte... verlucht, nu de regen begon zwaar te tikken op de afwachtende bladeren, het weêrlicht hel wegsloeg, de donder rolde, de lucht scheurde uit een... Maar de tranen bleven vloeien in hare rezignatie, nu dat het eindelijk regende, - en om het onweêr in hare doovende ooren, om de tranen in haar stekende oogen, hoorde zij niet zachtjes de deur opengaan, iemand komen door den salon en naderen de serre, zag zij niet dadelijk het ranke figuurtje van het jonge vrouwtje, dat nu voor haar stond, voorzichtig, als om niet pijn te doen aan het leed van die weenende oude vrouw...

- Oma... sprak het jonge vrouwtje zacht.

De oude vrouw keek verwonderd op, knipte de oogen, poogde heen te zien door de vloeiende tranen, herkende niet wie haar oma noemde.

- Hè...? zeide zij klagend. Wie is dat...? En niet dadelijk antwoordde het jonge vrouwtje, omdat zij een schok had gekregen om die stille tranen, die zij maar vloeien zag over de wangen van die eenzame oude vrouw... Voorzichtig bleef zij staan; een mooi, bijna broos jong vrouwtje: als een poppetje van Saksiesch porcelein, maar als een geheel modern poppetje; - een silhouet, geteekend door een

chique Fransche teekenaar; het, in veel gegolfd haar, puntige gezichtje onder den heel grooten hoed, waarvan de wrong van het stroo en de zwier van de veêren eene overdrijving in mode toonden, die dadelijk opviel in Holland, in deze deftige kamers - terwijl het wandeltoilet van licht home-spun te gekleed scheen voor een Haagschen zomermorgen - terwijl een tikje aan alles: parasol, tulle boa, de jonge vrouw aantoonde als niet Haagsch en niet Hollandsch meer - hoe kort zij ook dat alles ontvlucht was... De oude vrouw, hoe gevoelig ook voor al wat wereldsch was, bleef haar een beetje wantrouwig aanzien, niet herkennende, en dadelijk instinctmatig juist aan die tikjes: de groote hoed, de tulle boa, de overdrijving oplettende, die haar niet beviel.

- ...Wie is dat dan...? herhaalde de oude vrouw, wisschende de oogen om helder te kijken, en nu knielde het mooie poppetje neêr, en zei:

- Herkent u me dan niet meer, oma... Ik ben het... Emilie...

- Ach kind! riep de oude vrouw, opluikende, blij, verrukt. Emilietje... ben jij het?? En oma, die je niet herkende... Maar je hebt ook zoo een grooten hoed, kind. En

Eduard... hoe gaat het met hem en waar is hij?

- Maar oma...!

Onder den arm, dien zij dadelijk geslagen had om het fijne kindje, dat daar naast haar neêrknielende was in een spontane beweging van liefheid, voelde de oude vrouw den schok, den schrik, maar zij begreep niet...

- Nu dan... waar is Eduard?

- Maar oma... riep Emilie. We zijn immers niet meer bij elkaâr!

De oude vrouw nu schokte en schrikte op haar beurt, en sloot de oogen, en bleef strak... Hoe was het nu? Werd zij dan oud als haar oude zusters, Christine, Dorine, die al de kinderen altijd verwarden, die nooit iets juist wisten van hun groote familie... Hoe was het nu? Raakte zij in de war, en was dat nu de eerste keer, dat zij zoo geheel alles en alles was vergeten... of was zij al meer zoo geweest... misschien, en had zij geradoteerd als een oude, oude vrouw...

Zij opende de oogen treurig, en hare tranen vloeiden over.

- Ach Emilietje... mijn kindje... mijn kindje... wees niet boos op oma! Ze wordt oud, mijn lieve kind... Ze was het voor een oogenblik kwijt... Ja ja, ze was het kwijt...

Het is waar, mijn kind: jullie zijn niet meer samen... O, het is treurig, het is treurig... Je hadt het niet zoo gauw moeten doen... Je hadt nog geduld met hem moeten oefenen... Zie je, kind, een scheiding, dat is altijd innig treurig in een familie... Je weet, tante Constance... Nu, die had heel veel verdriet gehad... Jij ook, jij hadt heel veel verdriet... Hij sloeg je... ja, oma weet het wel... Maar je hadt dat niet zoo moeten aan de klok hangen, kind... Zeker, je hadt je niet moeten laten slaan... Maar je hadt hem met zachtheid... met waardigheid... moeten overtuituigen... dat hij verkeerd deed... Als een vrouw waardig is... slaat haar geen man, mijn kind. Maar je was driftig... je hebt gestampt... je hebt teruggescholden... scènes uitgelokt, kind... Ja, ja... oma weet het heel goed... Oma herinnert zich alles. Mama zei wel...: alles gaat goed... maar oma merkte het wel... merkte wel, dat het heelemaal niet goed ging... Als je waardig was geweest, mijn kind, had hij je nooit durven slaan... En, wie weet... dan hadt je langzaam-aan hem zachter gemaakt... gemaakt, dat hij je achtte... en nog een heel dragelijk leven gehad... Zie je, kind, er is altijd wat... in het huwelijk... Het is niet

zoo, als de jonge meisjes denken... als ze verliefd zijn. Er is altijd moeilijkheid... wennen aan elkaâr... zich voegen naar elkaâr... Denk je, dat grootmama nooit wat gehad heeft met grootpapa... O zoo dikwijls... en later nog... na al jaren getrouwd te zijn geweest... Over arme tante Constance... o, wat zijn grootmama en grootpapa het dikwijls oneens geweest... En mama en papa... denk je, dat die nooit wat hebben gehad? Drift, Emilietje... dat is in onze familie... Maar dat is iets, dat je kalmeeren moet... Een vrouw moet waardig zijn tegen haar man... het is zoo jammer, het is zoo jammer geweest... Ach kind, en waar ben je nu tòch? Niet bij mama, in Baarn... Waar zeg je...?? In Parijs... woon je in Parijs... Met Henri...? Maar zie je... Henri ook... ja, oma suft nog niet heelemaal... Henri zoo weggegaan van Leiden... foei... waarom niet afgestudeerd... en naar Indië... En wat doen jullie daar nu? In Parijs? Het is heel aardig, dat jullie zoo zijn met elkaâr... maar het is overdreven, Emilietje... Ja, ik herinner het me nu: ze zeiden, je woonde in Parijs... Ik had het al wel gehoord... Maar wat is dat nu, voor een leven... Je beetje geld, wat je van armen papa hebt gekre-

gen, daar nu opmaken, in Parijs... Wat moeten de menschen daar nu van zeggen... Foei... neen, grootmama is niet tevreden... Grootmama vindt het niet aardig van jullie... In plaats van rustig bij je man te blijven... in plaats, dat Henri rustig afstudeert! Wat beteekent dat alles, dat jullie gedaan hebben... Neen kind, zoen me maar niet: oma is bitter... oma wil niet gezoend worden... De familie is de familie niet meer. Het is een grandeur déchue, kind... heelemaal een grandeur déchue... Vroeger waren ze wat: de Van Lowe's... Geld is er nooit veel geweest, maar we hingen niet aan geld en het lukte wel altijd... Maar de familie telde meê... in Indië - in Den Haag... Wie van jullie maakt nu zoo een carrière als grootpapa heeft gemaakt, als papa heeft gemaakt...? Neen, een gouverneur-generaal ziet men niet meer in de familie... en een minister ook niet meer... Het is een grandeur déchue, een grandeur déchue... Ach kind, oma heeft te veel verdriet... te veel verdriet op haar ouden dag... De dood van papa heeft oma een ergen slag gegeven... mama is sedert zoo veranderd... zoo veranderd... En oma ziet mama niet meer... nooit meer... Otto en Francis

een enkelen keer... en die lieve Louise... maar verder zijn jullie allen verspreid... er is geen samenhang meer in jullie... Ach, het is zoo lief bij elkaâr te blijven... een groote familie, samen... Waarom moest mama nu naar Baarn gaan... Daar zijn niets dan rijke kooplui... dat is zoo niet ons genre... En nu... weetje het, kindje... arme oom Ernst... ja... kind... Het is zoo... het is waar... is het niet treurig, arme jongen... en heeft oma nu niet T E veel verdriet op haar ouden dag!! Lieve tante Constance brengt hem vandaag naar Nunspeet... ach, zonder tante Constance, wat zouden we hebben gedaan...? Een troost voor oma... dat is Addy... D A T is een lieve, knappe jongen - en die werkt goed... later gaat hij in de diplomatie... dat is de hoop van de familie... Want, nu ja... Frans is goed gelukt... Maar Henri... Emilietje... die mislukt... daar in Parijs... met jou samen... Neen, kind, zoen oma maar niet... oma is bitter... En Karel past niet goed op... zei oom Van Naghel... Ze zeggen het dan niet altijd aan oma... maar oma merkt het wel, als ze denken, dat ze doof is en het zachtjes zeggen onder elkaâr. Ach kind, oma moest maar sterven... Ze wordt te oud, kind, ze wordt te

oud... Al dat verdriet had ze vroeger wel kunnen dragen... maar nu, kind... kan ze het niet meer... Nu kan ze het niet meer... Emilietje...

En zacht snikte de oude vrouw; de tranen liepen onophoudelijk... Zij liet zich nu maar omhelzen, hartstochtelijk, door Emilietje en zij hoorde al de lieve woordjes aan, waarmeê haar kleindochter haar overstelpte...

Constance kwam binnen en mama herkende haar dadelijk.

- Cony! Cony! Heb je hem gebracht...! En ben je terug!

Constance, verbaasd, omhelsde eerst Emilie: toen zeide ze:

- Ja, mama, ik heb Ernst gebracht... met dokter Van der Ouwe en met dokter Reeuws... Hij was heel kalm... Wij hadden een halven coupé afgehuurd en hij was heel rustig tusschen ons in... Hij was zelfs stil en hield mijn hand vast, den heelen tijd... Hij beklaagde me, ik weet niet waarom... Mama, huil niet: heusch, hij is kalm en hij is daar goed... Zijn kamer is lief, het uitzicht vroolijk... dokter Van Heuvel en zijn vrouw zijn hartelijke, eenvoudige menschen... Het zal zelfs geen izolatie-kuur zijn: hij eet met de andere patiënten

aan tafel... Het treurige voor hem is, dat hij mist zijn boeken en antiquiteiten. Zijn boeken vooral, maar de dokter wil niet, dat hij leest... En hij moet wandelen...

- Maar wandelen, Cony, wandelen... Alleen? Hoe moet hij daar wandelen? Over die groote hei, alleen...! Hij zal verdwalen, hij is niet verantwoordelijk voor wat hij doet: hij zal verdrinken in een sloot!

- Neen, mama, we zullen goed op hem passen...

- Hoe meen je, kind...

- Het is gauw Addy's vacantie: ik ga met Addy naar Nunspeet en wij zullen met Ernst samen zijn...

- O, het is lief van je, Cony... Maar ik zal je missen!

- Ik kom u geregeld zien, mama... Nunspeet is niet ver!

- O, kind, kind, wat zoû ik doen zonder jou... O kind, dat je eindelijk tot ons bent teruggekeerd!... En je man, wat doet hij zonder zijn jongen...

- Hij zoû ons eens komen opzoeken... En hij zal op reis gaan met Vreeswijck... Ik ben alleen overgekomen om u te zeggen, dat alles goed is gegaan met Ernst. Van mid-

dag ga ik naar Nunspeet terug... En van daar ga ik Bertha opzoeken in Baarn...

- Ik ga ook naar mama, zei zacht Emilie...

Toen zij zagen, dat de oude vrouw moê was, stonden Constance en Emilie op.

- Wij gaan, mama...
- Ja kind... Maar laat me niet lang alleen... Wanneer zie ik je weêr?
- Over drie dagen.
- Zoo lang...
- De anderen zullen bij u komen: tante Lot, Dorine, Adeline.
- Ja... maar ik ben toch veel alleen. Ik begrijp het niet: vroeger was ik nooit alleen... Ik houû niet van alleen zijn. Ik ben het niet gewend... Waar zitten jullie toch allen...
- Als u Dorine in huis nam, mama...
- Neen neen... in huis niet. Niet in huis... Ieder moet vrij zijn.

Maar ze kunnen me toch wel eens opzoeken. Ik zie nooit de kinderen... van Adeline...

- Maar mama, ik weet toch, dat ze eergisteren hier zijn geweest.
- Neen, neen... het is langer, het is langer geleden... Ik zie ook nooit je jongen.
- Ik zal hem van middag zenden.
- Ja, doe dat... Waarom zijn we allen

zoo uit elkaâr nu... Het is nooit geweest, het is vroeger nooit geweest... Nu, dag kind... Zend je Addy? Kom je zelf gauw?

- U moet een paar dagen geduld hebben.

- Ja, goed... blijf maar bij armen Ernst... Je doet een goed werk... En zeg ook aan Adeline, dat ze me verwaarloost en dat ik de kinderen N O O I T zie... Nooit...

Zij kusten beiden haar moeder, haar grootmoeder... Toen de oude vrouw alleen was, schudde zij het hoofd op en neêr... keek in den regen... en de tranen liepen over haar wangen... onophoudelijk... onophoudelijk...

Emilie had een rijtuig.

- Ik breng u thuis, tante...

Zij stegen in.

- In maanden hebben we je niet gezien, kind...

- Neen tante... Ik kom uit Parijs... Ik ga mama opzoeken in Baarn.

- En dan?

- Ik keer weêr terug, naar Parijs... Ik woon daar nu... Ik had gedacht u ook een visite te maken, tante...

- Kom dan binnen, kind, blijf bij ons lunchen.

- Dat wil ik wel, tante...

Zij stegen uit, voor de villa in de Kerkhof

laan. Emilie zond het rijtuig weg. Bij Constance zette zij haar hoed af, deed-af de tulle boa, verloor zoo iets van haar te sterk geaccentueerde popperigheid...

- Emilie, zei Constance. Wij hebben nog één uur. Kom bij me in mijn slaapkamer... Ik wil je spreken...

Zij ging naar boven: Constance sloot de deur.

- Zeg me... Emilie... Hoe leef je daar... in Parijs...

- Met Henri, tante...

- Met Henri... Maar waarom zoo, Emilie? Waarom je broêr af te houden van zijn werk...

- Tante, ik houû hem niet af... Hij wil zoo niet meer werken... Hij wil vrij zijn... en ik ook...

- Vrij... in welk opzicht...

- Wij voelen ons niet geschikt... voor een Hollandsche maatschappij...

- Maar waarom niet...

- Weet ik het... Een exotiesch druppeltje in ons bloed, misschien... Tante, probeer het te begrijpen... U is ook veel in het buitenland geweest... Holland is eng... en ik... ik heb te veel in Holland geleden.

- Kind, ik heb geleden... buiten mijn land,

en terug verlangd naar mijn land, toen ik het in jaren niet terug had gezien.

- Toch zal u me kunnen begrijpen... Tante, begrijp me... Ik ben onmogelijk meer, voor Holland... Henri ook...

- Hoe leven jullie daar: zeg me.

- Wij hebben beiden ons vaderlijk erfdeel.

- Ik weet hoeveel dat is... Er zijn groote schulden geweest. Jullie hebben niet veel ontvangen. Niet zoo, dat je je kleeden kunt, als je gekleed bent... Emilie, als je een beetje van me houdt, zeg me dan alles ronduit. Ik ben niet nieuwsgierig, maar ik hoû van jullie... van jullie allen... en ik voel liefde en belangstelling voor jullie allen... Je K A N niet leven van je vaderlijk erfdeel.

- Ik werk, tante.

- In Parijs? Wat? Wat doe je?

- Ik schilder... Ik schilder waaiers... En paravents... U weet, ik heb wel een aardig talentje... Ik doe ze met heel veel chic... In Holland zouden ze er niet van houden, zooals ik het doe... Maar in Parijs verkoop ik ze... voor twintig francs... voor vijftig francs... mijn paravents zijn van honderd francs... Ik klodder ze in een half uur... Ze hebben iets... ik weet niet wat... Chic...

niets dan luchtige chic... Maar ik verkoop ze: ze zijn aardig...

- Daar kan ik dan niets tegen zeggen, kind.

- Ik ben er heel gelukkig meê geweest, tante. Ik heb voor oma een paravent meêgebracht... voor u ook... voor tante Lot een waaier... Ik geef ze u cadeau; ik doe het in een oogenblik. Het is geen kunst, maar chic: ik zoû zeggen: actueelen chic...

Hare fijne vingertjes schetsten een fijn gebaartje van begin-eeuw-artisticiteit... en Constance, ondanks zichzelve, moest lachen.

- En Henri? vroeg Constance.

Emilie werd plots heel rood.

- Wat meent u...

- Wat doet Henri...

- Hij doet...

- Niets...?

- Neen. Hij doet wat... Maar tante, laat mij het u niet zeggen.

- Waarom kan je het mij niet zeggen...

- U zoû het niet begrijpen... Henri verdient... geld, veel geld.

- Waarmeê?

- Ik kan het u niet zeggen, tante... Het is niet M I J N geheim, wel? Het is het zijne.

- Is het een geheim.

- Ja... het is een geheim.

- Dan zal ik er niet naar vragen.

- Het is een geheim... voor de anderen... Misschien niet... voor u.

Zij brandde om het te vertellen...

- Ik vraag het je niet meer, Emilie.

- Ik zal het u vertellen. Als u belooft het aan niemand te zeggen... Aan niemand! Henri is... clown.

- Neen, Emilie!

- Ja... hij is clown.

- Neen... neen!

Emilietje lachte schril, hoog-op.

- U wil het niet gelooven! Ziet u wel... Ik had het maar niet moeten zeggen... U kan het niet begrijpen... Als u hem zag... als clown... zoû u het wel kunnen... begrijpen... Hij is prachtig, hij is uniek. Hij is geen vulgairen clown, geen August-den-domme... Hij is eenvoudig magnifique... Hij heeft van de kunst van den clown iets gemaakt... iets artistieks... iets van hèmzelf... Hij laat de menschen lachen en huilen, wat hij wil... Hij maakt zijn scènes zelf... hij teekent zijn costumes zelf... of ik teeken ze voor hem. Hij heeft een manier om zich te grimeeren... Hij heeft uitgevonden den weemoed van den

clown... en daar is hij subliem in... Hij heeft een nummer, met zeker wel een vijftig kapellen aan ijzerdraad, die om hem fladderen... in het cirque... en waarvan hij er geen een grijpt... en als hij dat doet... lachen de menschen eerst... en huilen ze daarna... Begrijpt u... het is symboliek... Neen, maar u moet hem eens gaan zien... in Parijs... Hij is zoo mooi... en zoo artistiek... En om zich lenig te houden... doet hij gymnastiek... Hij ziet er veel beter uit... dan toen hij pierewaaide in Leiden... Hij is een mooie jongen... Hij weet het... hij grimeert zich nooit leelijk... Een modern beeldhouwer wil zijn statuette maken... zoo erg getourmenteerd, weet u... en art-nouveau... in die rol... met de kapellen om hem heen... Henri heeft heel veel gevraagd om te pozeeren... U zoû het nooit hebben gezegd, tante; hier was hij een student als een ander... pierewaaide... sloeg geld stuk... Ik, ik hield altijd van hem... En daar in Parijs heeft hij dadelijk begrepen, dat hij wat doen moest, dat hij energie moest hebben... zijn leven maken moest en als met een bliksem is het tot hem gekomen...: clown! Maar clown... mooi... mooi... iets nieuws... niet zoo maar een vulgaire clown...! Hij ver-

dient een massa geld... ik weet niet hoeveel... En zoo leven we, tante... vrij... onafhankelijk van alles - en iedereen... Maar tante, u is geschrikt. Maar u M A G ons niet veroordeelen... Hier was ik ongelukkig... hij ook...; daar... daar zijn wij gelukkig... gelukkig met elkaâr... Ik hoû van hem... en hij van mij... Ik weet niet wat het is: maar wij kunnen niet leven buiten elkaâr... Daar in Parijs... denken ze, dat we amants zijn... willen ze niet gelooven, dat we zijn broêr en zuster... En zoo is het... en zoo zijn we gelukkig... en het kan ons niet schelen welke horreurs ze van ons in Holland vertellen. Denkt u, dat ik in Holland terug kom anders dan... om grootmama... u... mama, Otto te zien?... Naar u verlangde ik... Voor de anderen voel ik niet... Met oom Ernst heb ik medelijden... Maar ik wil verder mijn leven vrij... vrij hebben... van Holland... van familie... en vrij heb ik het moeten maken van mijn man... van mijn man, dien ik getrouwd heb uit een vergissing... en die mij sloeg en mishandelde...! Wij willen L E V E N , tante en niet meer bestaan!!

Maar Constance wist niets te zeggen en zij sloot de oogen of zij een slag had ontvan-

gen. Zij werd bleek. Zij wilden leven, niet meer bestaan...! Was het aan haar hen te veroordeelen, aan haar, die zelve, heel laat, heel oud, te laat en te oud, behoefte had gevoeld te leven, en niet meer te bestaan? Maar... hadden zij hun leven wel gevonden in wat zij nu hun leven dachten... Wist zij nu niet, dat het W A R E leven niet is voor zich, maar voor anderen? Wist zij het niet, ook al had zijzelve niet bereikt de lichtende steden van het nieuwe leven, die opgevizioend waren aan, voor haar, onbenaderbare kimmen? Had zij niet geraden dat het dàar was... en was zij niet zelve heel klein gebleken, toen zij had moeten benaderen zonder wie haar zoo dierbaar geworden was, dat zij voor hem alles had kunnen vergeten, zelfs haar zoon, den troost van haar bestaan, zoo dan niet van haar leven... Was zij niet zelve klein en mocht zij veroordeelen, alleen omdat zij ouder was, en dus in minder valsche schijnen van zelfbedrog zag de opglimpingen der zuiverste waarheden? Neen, zij veroordeelde niet... maar dat verhinderde niet, dat zij was geschokt... Zij kon wel begrijpen, nu... en toch was het ingeworteld vooroordeel daar... Zij wilde wel aannemen hun nieuw frisch vrij geluk in een leven zonder conventioneelen ban-

den, en toch bonden hààr die banden - zelfs trots haar zoo nieuw kunnen-begrijpen... Zij begreep, en toch voelde zij een huivering, om wie niet gingen het plat getreden pad, de gladde baan van hun aller nette fatsoenlijkheid... Schemerde aan het eind der nieuwe wegen niet een vaagheid van tragiek!? Zoû het volharden hun mogelijk zijn of wat zoû het slot zijn van levensopvatting zoo weinig banaal? Was aan menschen als zij allen, iets anders mogelijk dan banaliteit? Waren zij er niet voor geboren en opgevoed...? Zijzelve had wel nieuwe wegen gevonden, die opgingen naar steden van glans, maar zij had ze niet ingeslagen... Dit... waren dit nieuwe wegen, die naar steden van glans opgingen? Of was het moedwilligheid, jonge dartelheid alleen, die afweek van de gladde banen, de plat getreden paden...

- Emilie, zeide zij. Als het waar, is wat je me zegt... zeg het dan niet verder... spreek er dan niet verder over...! Als grootmama het hoorde, zoû het haar zoo innig verdriet doen...! En als mama het hoorde ook!

- Neen tante, neen... het is ook een groot geheim... voor de familie... voor de kennissen. Ik heb er met niemand over gesproken dan met u... en ik zal er met niemand meer

over spreken. Maar tante, kom, zoo erg is het toch niet, dat u er zoo ontdaan uit ziet... Wij hebben andere ideeën dan onze ouders... Kunnen wij het helpen... Aan wie is de fout?

- Als ik denk... kind, aan jullie huis, vroeger...!

- En nu Henri clown... en ik schilderes voor mijn brood!!

Zij lachte hoog, schelletjes, bijna glorieus.

- Arme grootmama, lachte zij weemoediger, na. Arme grootmama... Ze noemde onze familie een grandeur déchue... En van haar standpunt heeft ze gelijk... Ik heb diep medelijden met haar... Ik vond haar zoo treurig, verlaten, en de tranen, de tranen liepen haar maar over de wangen... Tante, u is lief. Ik voel, dat u beter is... dan ik. Maar ik kan niet... hier wonen. Uw leed heeft gemaakt... dat u terug verlangde. Het mijne, dat ik weg wilde... U heeft gevoeld, dat er banden waren, die u hierheen trokken. Ik heb juist gevoeld, dat ik me los van alle banden moest maken... Het begin van mijn leven was een vergissing.

- Het begin van het mijne ook...

- Zoû het dan altijd zoo zijn...

- Dikwijls... dikwijls...

- Kennen wij onszelve dan niet... als wij beginnen te leven...

- Neen... alle waarheid kennen wij later... V E E L later pas...

- U denkt niet, dat ik mijn waarheid al ken?

- Neen Emilie...

- U is niet tevreden over me...

- Tevreden, kind... Mag ik oordeelen over je? Maar ik zeg je alleen: pas op. Speel niet met je leven. Verknoei het niet. Het is heel ernstig, ons leven. En je beschouwt het als...

- Als wat, tante...

- Als een artistieke gril...

- U zegt dat heel aardig, tante. Ik had het zelf nooit zoo gevonden, zoo gezegd... Een artistieke gril? Henri ook... Een gril, artnouveau. Waarom niet?

- O, neen Emilie... pas op...!

- Tante, wij zijn zoo klein. Wij beteekenen niets. Wat beteekenen menschen als wij, vrouwen als wij, meisjes zooals ik geweest ben... Niets. Niets. Waarom ons leven tragiesch te maken? Waarom er niet liever iets aardigs, iets getourmenteerd artistieks van te maken - zij had een schildergebaar met wijsvinger en duim. - Als wij dood zijn, is het uit... Wat beteekenen wij, om tragiesch te zijn! Dat

is goed voor helden, heldinnen... dat is niet iets voor ons... Ik maak mijn leven niet tragiesch. Ik heb me eerst vergist... ik heb mijn leven veroverd, het eenen ergieken draai gegeven... Probeer het zoo te zien, tante!

- Ik zie het zoo wel... Emilie... Maar je vergeet...
- Wat.
- De banden.
- Die ik losmaak.
- Die je niet los kan maken.
- Jawel.
- Neen.
- Jawel.
- Neen. Je zal het zien... later... als je ouder bent!!
- Ik zal niet oud worden, tante...
- O kind, wat weet je, wat weet je! Wat weet je, hoe je worden zal... hoe tragiesch je leven licht worden zal... als je er niet ernstiger... E R N S T I G E R over denkt!

Zij stond op: onweêrhoudbare impulsie deed haar het jonge vrouwtje omhelzen, hartstochtelijk.

Emilie schrikte.

- Wat denkt u, tante... wat meent u dan?

Maar nu iets te zeggen van het voorge-

voel... waarom, als het voorgevoel altijd bedriegt...?? Zij zeide niets meer, Constance: zij wist ook niets meer te zeggen, zij staarde alleen maar voor zich uit, vreemd, vaag; en wat opgelicht was, was weg...

Nu zag zij in Emilie's oogen, diep, en zij zag er alleen een vizioen: Parijs, een cirque, een clown, vlinders, wel meer dan vijftig...

Beneden werd de voordeur geopend: stappen, stemmen klonken. Het gewone leven wemelde terug...

- Daar is oom... met Addy...! zei Constance. Emilie, ik ga van middag naar Nunspeet.

- Tante, ik ga na het lunch naar Otto en Francis. Laat mij u vinden aan het station. Dan wil ik met u naar Nunspeet gaan. Ik wil oom Ernst zien. En dan gaan wij samen naar Baarn?

- Goed kind. Maar wil je me een pleizier doen...

- Ja tante.

- Kleed je dan eenvoudiger. Bedenk, dat we zijn in Holland...

Emilie lachte hoog, schel.

- Ja, tante... Ik zal even een matelot koopen. Al mijn hoeden zijn voor Den Haag te lawaaiïg... De slagersjongens riepen me al

na: hoed! En in Nunspeet en Baarn zoû het heele dorp uitloopen om er naar te zien!!

V

Marietje zat in de kamer van Marianne en keek uit over den weg... De weg, wit van zon en van stof, verblindde tusschen het groen der boomen, maakte een bocht, en slingerde rondom het station, dat wingerd-bebegroeid schemerde, zoo vlak nabij. Een trein juist dreunde aan en zijn donder deed de kleine villa beven in hare muren... Telkens, dat een trein aandreunde, hetzij ophield, hetzij doorstoomde in een nauwlijks verminderden vaart, beefde de kleine villa...

Marietje verveelde zich. Marietje, op kostschool te Brussel, was nu met vacantie een paar weken te Baarn, bij mama en Marianne, en Marietje verveelde zich. Het liefst had zij maar willen blijven, op kostschool. Niet dat ‘madame’ niet een spook was, maar Brussel was ten minste amuzanter dan Baarn, zelfs voor een kostschoolmeisje... Zij vroeg zich af, hoe zij het hier vier weken zoû moeten uithouden... Zij had gerekend op een invitatie van oom en tante Van Naghel, op hun mooie buiten in Overijsel -

fietsen, tennissen met de neven - maar oom had er niet van gerept: oom wilde, dat zij hare vier weken uitzong bij mama, te Baarn... Mijn God, hoe was mama hier toch komen wonen, en wat een huis! Het zoû haar nog eens op haar hoofd komen neêrvallen, met dat eeuwige gedonder van de treinen... Zij leefde in den donder van de treinen... Marianne had gezegd, dat het mama niet hinderde, en dat zijzelve zelfs zoo wende aan die treinen, dat, eenmaal, toen er een ongeluk was gebeurd bij Hilversum en de nachttrein van welk-uur-ook-weêr N I E T kwam... Marianne was wakker geworden! Neen maar, dàt was sterk, vond Marietje! Misschien, dat die treinendonder mama en Marianne nog zouden weêrhouden om heelemaal in te soezen... Want het was hier een leventje, in die kleine villa te Baarn! Kennissen hadden mama noch Marianne, en zij zagen niemand... Rijtuig hadden zij niet: hoe kan je nu buiten wonen en geen rijtuig houden... Al was het maar een duc-je, of zoo een klein pic-nic-karretje, met een poney, maar I E T S moest je toch hebben... Het was een dof bestaan, hoor... Het idee van oom Adolf, dat oom absoluut had gewild, dat zij hier vier weken zoû komen

suffen, samen meêsuffen met mama en Marianne... Karel, die kwam niet, de boef; die ging integendeel bij oom... Marietje wist wel: omdat oom hem onder toezicht wilde houden! Zij zag zelfs niet haar broêr... O, wat was het vervelend... Wandelingetjes naar de Beukenkom, Soestdijk... een enkelen keer zagen ze als distractie... de Koningin voorbijrijden... Maar rts!... dat was voorbij... en dat was er niet meer... Nu, als zij de Koningin was geweest, ze was nooit op Soestdijk komen zomerverblijven! Vier weken... ze hield het niet uit... Ze telde de dagen af... Ze smachtte terug naar Brussel... Er was een jonge neef van ‘madame’, en die maakte haar het hof, stilletjes... zelfs met briefjes onder haar servet... Het was heel gewaagd, maar het was amuzant... amuzant... Hij schreef in vurige termen! - Ja... als je vergeleek het leven, dat haar zoû wachten, als zij over anderhalf jaar thuis kwam... met dat wat Emilie en Marianne hadden gehad... Partijen aan het Hof... de bals van het Casino met al de chique menschen van Den Haag... de mooie groote diners thuis... dat hadden de zusters toch maar allemaal gehad... Mooie japonnetjes... En zij... wat zoû zij hebben! Niets, hoor...

Zij kwam in Baarn... want, je zoû zien, oom en tante zouden haar N O O I T inviteeren! En in Den Haag... wie zoû haar inviteeren in Den Haag? Den heelen winter in Baarn... o God, neen: ze moest absoluut maken, dat ze, eenmaal thuis, geïnviteerd werd in Den Haag! Oma had een groot huis... maar die hield niet van logé's; tante Adolfine... ajakkes: dat vond ze een rommelzooi... daar zoû ze niet eens willen komen; oom Gerrit... neen, die had te veel kinderen, daar hield ze niet van - en die had geen logeerkamer ook; oom Karel, daar was niet aan te denken... neen, je hadt alleen tante Constance - maar die zag ook al niemand, en oom en tante Ruyvenaer, maar die hadden geen chique kennissen: niets dan Indische menschen... Neen, het was heel vervelend, hoor, maar ze zag geen invitatie in het vooruitzicht... Maar dàt beloofde ze zich: zoo gauw mogelijk te trouwen... en goed ook: een man met een hoop geld! Het was een mooie boel: papa en mama voedden je op als een rijk kind, en was je dan een jong meisje... dan lieten ze je wegsterven in Baarn! Ze zag er gelukkig goed uit... en ze zoû wel een mooi figuur krijgen, dacht ze... en dan trouwde ze een hoop geld...! Het kwam er maar op

aan: praktiesch te zijn, dat was de heele kwestie. Er W A R E N nog wel rijke mannen. Maar Z I J , ze zoû uit haar oogen zien en niet doen als Emilie, die getrouwd was, uit vergissing en bij toeval, dacht ze, en die Eduard had aangenomen, net als je een cavalier voor een wals aanneemt... En ook niet doen als Marianne, die verliefd was geworden op haar oom! Neen, hoor... zij beloofde het zich wel degelijk: was ze dan eenmaal opgevoed als een rijk kind... dan zoû ze ook maken, dat ze geld trouwde, nu ze geen rijk meisje meer was... want buiten geld was er niets... Op een titel of een naam zoû ze niet zien: kwam er een rijke pummel om haar... dan was die ook goed, hoor... Maar een mooi huis... mooie japonnen... en een rijtuig... en byou's... dat moest ze hebben... en dat zoû ze hebben later... want zonder dat had de wereld geen waarde. Je te versuffen in Baarn in dat aangedonder van de treinen, dat de muren van de villa deed beven, als zoû het heele huis neêrstorten op je hoofd... dat nooit: dat beloofde ze zich: nooit!

Marianne was binnengekomen in de kamer, die haar eigen boudoir was en met een serre in den tuin uitkwam: de aardigste kamer van

het huis; beneden was alleen nog maar een kleine salon en een sombere eetkamer. Marietje, in gedachten verloren, keek over den zonne-stoffigen witten weg.

- Marietje, vroeg Marianne. Willen we niet wat wandelen?
- Beukenkom? vroeg Marietje kwijnend.
- Neen, verder...
- Soestdijk?
- Neen, verder nog, het Overbosch in, de hei op, als je wilt.
- Ik dank je wel, het is me te warm, te stoffig en te zonnig... Kunnen we niet eens het karretje huren, dan zal ik je mennen.
- Dat loopt nog al op, Marietje; we kunnen het niet iederen morgen nemen...
- Iederen morgen! bromde Marietje. Notabene! Iederen morgen... Nu, laten we dan maar hier zitten kijken...
- Waarom maak je geen muziek... schilder je niet.
- Merci, dat doe ik al op school... Talenten heb ik niet...
- Lees dan...
- Ajakkes neen! Leesboeken, die ik amuzant vind, mag ik niet lezen... en die ik lezen mag, vind ik niet amuzant... Het is de schuld

van mijn ondankbaren leeftijd. Waarom ben je ook niet in een tennis-club...

- Ja - het spijt me... Ik zal zeker maken, dat ik er het volgend jaar in een ben.

- Het volgende jaar... lang en hard. Je hadt het nu moeten maken... je wist toch, dat je je zuster wachtte en dat er hier in Baarn niet heel veel ressources voor haar zijn... Maar alle gedachte smelt hier weg, met te kijken naar dien witten weg, die me mijn oogen nog bederft op den koop toe... O, kind, hoe hoû jij het hier uit... na Den Haag! Verlang je niet naar Den Haag, terug?

- Ach neen, Marietje...

- Maar wat doe je hier den heelen winter...

- Niets, Marietje...

- Jawel, ik weet het heel goed. Je bent vroom geworden. Je werkt voor de arme menschen.

- Ik heb twee arme families, voor wie ik wel eens wat maak...

- Zie je wel... ik wist het wel. Nu, laten we dan in Godsnaam weêr hemmetjes naaien.

- Ach neen, Marietje, neen...

- Jawel. Geef hier je hemmetjes... We zullen ze naaien...

Marianne had zich geïnstalleerd, en Marietje,

van louter verveling, nam ook een ‘hemmetje’. Maar zij naaide er niet aan...

- Verbeeld je, dat wij zulk goed droegen, Marianne! Het zoû mijn vel openscheuren... O jé, daar heb je weêr een trein... Wat een donder, wat een donder! Ben je niet bang, dat het huis in-een stort?

- Neen...

- Hoû je van dat lawaai?

- Ja... Je went er aan...

- Je zoû er bij in slaap kunnen vallen, hè?

- Ja... het wiegt je...

Marietje schaterde.

- O, Marianne, wat ben je toch sentimenteel... G E W O R D E N , zoû tante Cateau nadrukkelijk zeggen...

En stilletjes dacht zij:

- Neen, hoor, zoo ben ik niet... om op mijn oom verliefd te worden voor niets... Ik, ik trouw geld, een heele boel...

Maar zij zeide niets, zag uit over den zonne-stoffigen weg. Een paar menschen kwamen van het station af.

- Daar heb je de passage van Baarn! spotte Marietje. De groote distractie van den dag. Drie burgermannen en een scheeve juffrouw. Oom Paul zoû zeggen: drie en een halve atoom

van menschelijke ellende... Nog een burgervrouw en nog een juffrouw... Twee dames... Kijk, waarachtig, twee dames... Groote goedheid... het is tante Constance... en het is Emilie!!

- Neen...

- Ja ja... het zijn tante Constance en Emilie... Hoera!!

En Marietje, van louter dolheid over de onverwachte distractie, wierp het 'hemmetje' hoog op, zoodat het in de gaskroon bleef hangen en snelde den tuin door, den weg op. Zij gooide van vroolijkheid haar been in de lucht.

- Tante!... Emilie! hoorde Marianne, die volgde, Marietje gillen buiten zichzelve.

Aan het hek van de villa omhelsde Marietje woest tante en zuster, troonde ze binnen, bedankte ze persoonlijk voor de verrassing, die zij haar aandeden, voor de distractie, die zij haar brachten...

- En oom Ernst? vroeg Marianne. Arme oom Ernst. Wij hebben een brief van Francis...

Constance vertelde haar, hoe hij was in Nunspeet, niet heel rustig, omdat hij het geheele huis doorzocht naar geketende zielen, die jammerden en hem smeekten om hulp.

- Gaat dat nooit over? vroeg Marianne,

met tranen. Tante... wordt hij nooit beter...

- De dokter heeft alle hoop, dat die hallucinaties niet blijven...

Marietje had zich van Emilie meester gemaakt.

- En jij bent maar in Parijs? Met Henri? Wat voeren jullie daar uit? Biecht eens op? Inviteeren jullie me niet? Heb je geen logeerkamer? Pas op, ik kom in eens van Brussel aanvluchten! Verbeeld je als ik het deê!

Maar zij waren gegaan door de eetkamer en vonden Bertha in den salon. Zij zat aan het raam, keek op...

- Mama, zei Marianne. Hier zijn tante Constance en Emilie...

Bertha stond maar even op, kuste haar zuster, haar dochter, viel dadelijk terug in haar stoel. Zij scheen ternauwernood verwonderd ze onverwachts te zien... Zij vroeg ternauwernood naar mama, naar Ernst, naar Henri... Zij scheen als vastgeketend aan haar plaats bij dat raam, van waar zij tuurde in de schaduwen van het geboomte. Zij was mager geworden, haar blik staarde treurig vaag, en in haar zwarte japon maakte zij een indruk van moede, belangelooze gelatenheid. Zij sprak nauwlijks enkele woorden, als of het heel

natuurlijk was, dat Constance, Emilie daar zaten...

- Mama, Henri laat u heel veel liefs zeggen, zei Emilie.

Bertha glimlachte even, knipte zacht met de oogen, dat het goed was, dat het heel aardig was van Henri... Zij vroeg verder niets.

- Ik kom van Ernst, Bertha, zei Constance. Ik heb hem naar Nunspeet gebracht met den dokter... Gisteren heb ik hem weêr opgezocht... en omdat ik nu toch ambulant ben, ben ik eens naar Baarn gekomen om je te zien...

- Het is lief van je, zei Bertha vaag, en nam Constance's hand. Is het erg met Ernst? We hebben een brief van Francis.

- De dokter heeft veel hoop...

- Ja... zei Bertha nu, alsof dat van zelve sprak. Het zal wel overgaan...

En zij scheen moê zooveel te hebben gezegd, zoodat zij verder zweeg.

- U blijft natuurlijk lunchen, tante, vroeg Marianne later, met Constance alleen.

- Ja, kind, als ik mag.

- Blijft u van nacht...

- In het hôtel.

- Het spijt me, dat we geen logeerkamer

hebben... Emilie kan wel bij ons slapen, dan slaap ik op den divan... Ik moet even kijken naar het lunch nu.

- Kind, maak geen omslag.

- Neen tante, maar ik moet toch kijken... U begrijpt met ons drieën: we eten heel eenvoudig.

Zij kreeg een kleur, en Constance begreep, dat er aan tafel niet meer was die gemakkelijke overdaad van vroeger.

Met een glimlach van weemoed zagen zij elkander aan. Plotseling wierp Marianne zich in Constance's armen...

- Mijn lief kind... Hoe gaat het met je...

- Goed, tante...

- Je ziet er niet goed uit... Kindje, wat ben je mager geworden... En wat ziet je gezichtje getrokken... En die wangen... ze zijn niets meer... Gaat het hier niet, kind?

- Jawel, tante...

- Zeg het mij eerlijk... gaat het niet... in Baarn?

- Jawel, jawel, tante...

- Verlang je naar Den Haag?

- Verlangen... ach neen...

- Maar toch wel een beetje...

- Neen... neen.

Haar oogen stonden vol tranen; zij snikte nu op Constance's schouder.

- Tante... vergeef me... ik moest niet zoo zijn...

- Mijn lief kind... zeg me... zeg me...

- Neen tante... er is niets... Ik schaam me, maar... ik weet het niet...: bij u... laat ik me gaan... omdat ik voel, dat u wel van me houdt... een beetje... en dat u niet boos op me is... en dat u me vergeeft...

- Ik heb niets te vergeven, Marianne...

- Jawel tante... o jawel... O, vergeef me, vergeef me! Zeg me, dat u me vergeeft...

- Mijn kind, hoe leef je hier...

- Stil, tante... maar ik verlang niets anders... Ik probeer een beetje nuttig te zijn... voor mama... en... voor anderen... Ik heb wat arme menschen, voor wie ik zorg... Maar ik kan niet veel doen, ik heb niet veel... Vroeger... u weet, mama deed veel goed... zoo tusschen haar drukte door: ik probeer het nu te doen... Maar het is moeilijk... en ondankbaar... Enfin... er is anders niets, dan een beetje te zijn... te doen voor anderen... Maar... soms... is het me heel zwaar...

- Kind, mijn kind...

- Ja, soms is het me heel zwaar... Ik

ben nog zoo jong... en het is me, alsof ik wel afgerekend heb met alles... voor altijd...

- Neen kind, neen, o neen... Als je wist! Je bent nog een kind, Marianne... Het leven, het leven komt later...

- Voor mij komt het niet, tante... O vergeef me... Ik schaam me... Ik W I L zoo niet spreken... maar met u... juist met u... omdat u van me houdt... kan ik me niet inhouden... O zeg me, dat u me vergeeft: zeg het, zèg het.

- Mijn kind... als het je dan iets goeds kan zijn, dat ik zeg, ook al heb ik niets te vergeven: ik vergeef je... Ik vergeef je.

- O dank, dank u, tante... O, u is goed, u is lief. U begrijpt. U begrijpt...

- Ja, mijn kind, ik begrijp... Maar het eigenlijke... dat komt later.

- Neen, er komt niets... Er kan ook niets komen...

- Kan er niets komen?

- Neen... hoe zoû het kunnen...

- Als je moed en kracht hadt, Marianne, te strijden... zoû je ook hopen, op later.

- Maar moed en kracht... tante... heb ik niet... Wat ben ik? Ik ben niets... Er is een groote, groote stroom... dat ruischt

en vloeit... voert alles, alles meê, als een overstrooming. En dan is er... een takje, een blad... Dat ben ik, tante... Hoe kan ik...

- Dat is een sprookje, kind... Wil ik je een ander sprookje vertellen?

- Ja tante...

- Kom dan hier zitten tegen me aan... Leg je hoofd op mijn schouder... Zoo, hoor nu mijn sprookje... Er was eens een ziel, een kleine, als die van jou, Marianne... Een heele kleine: ze beteekende niets, zoo weinig... Ze wist van niets, het was of ze blind liep... eerst door een droom van heel veel teêrs en fijns en kinderlijks... Er was water... er waren bloemen... er was een ver licht, dat ze te gemoet ging... Toen ze verder ging, was het geen woud meer... maar een paleis... en alles van wereldsche waan... alles schitterde om de kleine ziel... van ijdelheid... Maar die ijdelheid was even goed droom als het water en de bloemen, en de kleine ziel... vergiste zich al... voor de tweede maal... Blind ook liep ze door dien droom van ijdelheid en ze dacht, dat ze Z A G ... al die schittering... Ze gaf zich weg, Marianne... alles wat ze had, gaf ze weg aan wie haar nog meer zoû kunnen laten schitteren...

alles wat ze had, gaf ze weg... om niets... om zelfbedrog... En ze voelde zich al ongelukkig, ze dacht: er komt niets meer... NU heb ik àlles gehad... Dat dacht ze al, voor haar noodlot aankwam... Ze zag het aankomen, en ze had het nog kunnen ontwijken, maar ze ontweek het niet... blind, blind voor alles... Haar noodlot sleepte haar meê... en ze dacht, Marianne, dat het uit was... heel zeker uit... dat zij zoû verdorren als een bloem, een takje, een blad, en dat de stroom haar meê zoû voeren... En toen, Marianne... toen kwam er iets anders... nà die meêsleeping van het Noodlot... toen kwam er een groote openbaring... een heerlijkheid... een extaze... En de kleine ziel zag, dat het dàt was... maar het noodlot verbood haar de heerlijkheid... de extaze in te gaan... En weêr dacht ze...: NU ... nu heb ik heusch alles gehad... Nu... na Dàt... nu kàn er niets meer komen... En toch... toch kwam er nog wat... En na die openbaring... was het geen droom meer, maar was het werkelijkheid, zoo tastbaar... als ze maar zijn kon... voor arme, kleine zielen als zij... Wat er nog kwam, Marianne... Ach, niet veel, maar de kleine ziel heeft ook niet veel noodig: een grein maar, een korrel...

een grein van werkelijke waarheid en werkelijkheid... een korreltje... maar dat groot genoeg was als een schat... Want de kleine zielen hebben niet veel noodig... Een grein maar, een korrel... En van die korrel deelde ze, Marianne, dan nog wel wat meê... aan anderen... Mijn kind, dat is het heele geheim... Van die korrel nog overvloed meê te deelen... aan anderen. Maar de korrel krijgt je eerst laat, mijn kind, en om die atoom van waarheid te bezitten... moet je eerst door alles heen... wat droom is...

- En tante... u heeft de korrel?

- O kind, de korrel is zoo klein, zoo klein! Zoo nietig, zoo min, zoo een heel klein korreltje... Maar wijzelve... wat zijn wij... en is de kleine korrel dan niet voldoende...

- Om gelukkig te worden... later... veel later? Na lange... lange jaren...

- Gelukkig... gelukkig... Ja... het geluk van begrijpen, van weten... het geluk van rezignatie... het geluk om aan te nemen zijn eigen kleinheid... en... niet boos en bitter te zijn om de vergissingen... en dankbaar te zijn voor wat mooi was, en licht... en klaar.

- Dankbaar...

- Voor den grooten droom... En honger en

dorst te stillen... met dat eenig, eenige korreltje... en niet te verlangen meer naar... den grooten, den grooten droom!

- En er toch dankbaar om te blijven...
- Dat de droom tot ons... heeft willen schijnen... en glimlachen...
- Maar tante... als het geen droom was... maar het eenige brood... om te leven!
- Mijn kind... Wie zal je N U zeggen... wat het eenige brood is... om te leven... Je hebt nu alleen honger naar je droom... en later... veel later...
- Heb ik dan honger gehad... om niets...?
- Misschien...
- Om niets? O, neen...
- Wie weet het...
- Tante... is dan ieder sprookje van het leven zoo wereldwijs bitter... dat de groote droom niets is... en de korrel, later, alles...?
- Ik vrees van wel, kind...
- Ach tante... het zijn alles woorden. Zachte, lieve woorden... Ik begrijp u wel... het is U W sprookje... Maar tot nog toe is het mijne... niets dan de stroom... en het blad...
- En later wordt het misschien... de kleine schat, de korrel...

Toen zwegen zij, en Constance dacht:

- Iedere ziel moet eerst door alles heen... door alles heen... wat droom is... Pas heel laat... vindt ze de korrel... zelf... Wat een ander haar meêdeelt van haar korrel... stilt nooit den honger zoo... als de eigen korrel stilt... zelf gevonden...

VI

Addy was bijna zestien jaar. Hij groeide niet veel in de lengte, hij zoû zeer zeker de bouw van zijn vader krijgen, want hij had iets breeds, en fijns, iets stevigs en toch iets zachts; kracht en ras te gelijker tijd. Hij bleef er altijd ouder uitzien dan hij was, als kon hij zichzelven nooit inhalen: zijn gezicht, breed en toch fijn gesneden, had een kalme sereniteit, die niet van zijn jaren was; zijn wangen waren blond van dons, en zijn moeder wenschte, dat hij zich al scheren zoû, wat hij echter nog niet wilde doen: en de vage streep van blond fluweel boven zijn lip was beslist al een snor geworden. Zijn haar kroesde zacht, bruin, kort, geheel het haar van zijn vader, en ook zijn oogen waren die van zijn vader, maar zij waren, zoo mogelijk, nog ernstiger geworden, zacht

kalm, diep, glimlachend weemoedig en vooral sereen blauw - zonder de kinderlijkheid van zijn vaders blik; zijn oogen waren noordelijke oogen, als zijn moeder zeide; Hollandsche oogen, noemde zij ze, in tegenstelling van hun aller Van Lowe kreolen-oogen.

- Addy, wat ben jij Hollandsch! placht zijn moeder te zeggen, en zij meende daarmeê, dat zij allen, de Van Lowe's, vertoonden de meer geënerveerde typen van Indische familie, en dat zijn vader door lang buitenlandsch verblijf ook iets niet-Hollandsch had gekregen. Addy, wat ben jij Hollandsch! Een kind, geboren aan de Riviera... opgevoed in Brussel... vóor zijn dertiende jaar nooit in Holland geweest... Hoe is het mogelijk, Addy, dat jij de Hollandsch-ste bent van ons allen... Je hebt N I E T S van een cosmopo liet!

Zoo plaagde hem zijn moeder, vooral als zij zag in zijn oogen, in zijn Hollandsche, heldere, kalme oogen, als in twee blauwe spiegels: een glimlach er in als een weêrschijn... en onder dien glimlach een weemoed als een schaduw. En dan knikte hij haar rustig, lachend, bezadigd toe, als wilde hij haar zeggen, dat zij wel gelijk had, dat hij zich geheel Hollandsch voelde - en noch In-diesch-geënerveerd - en

noch verbasterd-cosmopoliet. Voelde hij zich niet Hollandsch - een Hollandsche jongen, wel altijd, - maar meer dan in Den Haag nog in dit kleine dorp - Nunspeet - nu hij uit zijn hôtelkamer zag over de blinkende witte duinen, die golfden weg naar de groote, groote luchten, de massa's van reuzewolken, de enormiteiten van grauw-blauw krullende zomerwolken, die machtig en majesteitelijk dreven: de grootschheden van het kleine land: dat wat grootsche majesteit is en macht boven de kleine lage landen, die nederig neêrduiken onder zoo veel ontzaglijkheden... De wolken, de Hollandsche wolken... Addy had ze lief, de ontzaglijke machten boven de maar even duinende en deinende landen... en had mama, die hem dan zoo plaagde, ze ook niet lief: haar Hollandsche wolken... o zoo reusachtig, o zoo reusachtig, als waren zij eilanden en landouwen, grooter nog dan de Hollandsche zelve...

Het was vroeg, zes uur, en hij zag uit zijn raam in den parelzuiveren morgen, en, even, met een gebaar van enthouziasme voor zich, breidde hij zijn armen uit, naar de wolken... Toen lachte hij om zichzelven, hoopte, dat niemand op den weg hem gezien had... Neen, de boeren, die er gingen, zagen niet op naar zijn raam... en

nu, nu kleedde hij zich gauw, ontbeet beneden vlug met een glas melk, een boterham, en liep den grooten weg langs, een kleinen weg in, naar de villa van dokter Van Heuvel. Het huis lag van den weg af in een grooten tuin van rustige schaduw, en, daar het hoog lag, het huis, zag het over de duinende golvingen van blinkende zandblankheid langs zwarte, groene sparremassa's verder uit naar de heide, die paarschig opwaasde al in den vroegen zonneschijn tot lage horizonnen van even een lijn van laag groen, met de naaldspitse van een toren: niet dan een streepje onder de ontzaglijke majesteiten der reusachtige wolken, die rustig dreven, gevolgd door anderen, eeuwig door, eeuwig reusachtig en majesteitelijk...

De dokter kwam Addy te-gemoet.

- Daar ben ik, dokter...

- Zoo Van der Welcke, ben je daar al... En zie je niet op straks te wandelen met je oom...

- Neen...

- Want I K kan van daag niet meêgaan.

- Het is niet noodig, dokter.

- Het is de eerste keer, dat je alleen met hem gaat... Wanneer komt mama terug?

- Van middag.

- Ik kan je natuurlijk den verpleger meê-

geven... Maar het is beter, dat oom dien niet meer ziet dan noodig is.

- Wees maar gerust, dokter; het zal wel gaan...
- Ga niet te ver, hè...
- Neen... vlak bij, de duinen in.
- Ik kan op je aan...
- Ja, ja dokter...
- Daar heb je hem al...

Ernst, uit de veranda, slenterde in den tuin; hij herkende Addy, glimlachte, vroeg:

- Waar is mama?
- Die komt van middag terug, oom... Gaat u wat wandelen, met me...
- Neen, ik wacht mama, zeide Ernst achterdochtig en keek naar den dokter.- Toch wist Addy hem meê te tronen naar buiten, den weg op... Daar nam Ernst den arm van Addy en hij zeide hem:
- Weet je wat zoo beroerd is... Die vent heeft mama verstopt.
- Neen oom, neen.
- Jawel kerel, heusch. Die vent heeft mama begraven... ergens in de duinen. Willen we haar zoeken...
- Oom, ik wil wel wandelen, maar mama is niet verstopt of begraven: mama is naar

Baarn, om tante Bertha te zien... en mama komt van middag hier.

Ernst schudde het hoofd, en had een minachtenden grinnik.

- Jullie zijn altijd eigenzinnig. Hoor je mama dan niet? Hoor je haar dan niet kermen? Ze heeft den heelen nacht gekermd. Die vent heeft haar begraven.

- Ik geloof het niet, oom, maar we kunnen in alle geval wel wandelen...

- Ja, we zullen haar zoeken...

Zij gingen door een sparrenbosch: het was er koel en donker als in een kerk. Ernst spitte telkens met zijn stok in den grond, luisterde naar den grond toe.

- Ze is verder, zeide hij. In de duinen. Haar stem komt van verder... Hoor je het niet?

- Neen, oom.

Ernst haalde de schouders op.

- Jullie hebben geen zinnen... En geen ziel, zeide hij ruw.

En hij voegde er in eens aan toe, als was hij bang pijn te hebben gedaan, als wilde hij troosten, dadelijk:

- Mama is lief... Jij ook, je bent een goede jongen... Ik kan misschien nog wel wat van je maken.

Zij liepen, klommen, daalden, terwijl Ernst telkens stil bleef staan, terwijl Addy hem telkens verder dwong. Eindelijk, geknield, met beide handen groef Ernst een diepe kuil.

- Hier is het, zeide hij. Ik hoor mama's stem klagen... O God, o God, hoe kreunt ze... Ze zal stikken, ze zal stikken... Haar mond, haar keel, haar oogen... ze zijn vol zand... Wreed, ellendig zijn de menschen... Wat heeft arme mama hun nu gedaan... Ellendelingen, wreedaards... Hier is het, hier is het: ja, wacht maar, Constance, wacht maar... Ik graaf je uit, ik graaf je uit!

Hij groef, met zijn stok, met zijn handen; hij groef, dat het zand stoof om hem rond, hem wit poeierde de kleêren. Addy had zich uitgestrekt, liet hem rustig begaan, keek rustig toe, met zijn sereen blauwe oogen, die iedere beweging van Ernst als bestudeerden... Hij zeide niets meer, geen woorden vindend om den zinsbegoochelde te overtuigen... Op dit oogenblik waren alle woorden ijdel... De hallucinatie was zoo intens, dat door het zand Ernst Constance zàg liggen, een vier, vijf meter onder den grond, roerloos, vast in het zand, de korrels zoo dicht en duizenden om haar rond, dat zij zich niet bewegen kon, en dat

alleen haar steunen en klagen haar kon dwingen den mond te openen, waar Ernst het zand zag binnenzeven, zijn zuster vol vullende met zand... Hij zag haar lichaam, als in een zwart kleed, dat om haar leden nauw plakte, roerloos verstijfd in die begrafenis, in het dringen en dwingen der zandkorrels, die dichter en dichter tegen haar dwongen en drongen, zoodat zij dreigde te stikken, vooral nu de mond vol zand was... Haar zwarte oogen zag Ernst nog even schemeren ook door een zeven van zand heen; in haar ooren zeefde zand, en het zand, hoewel het daarbinnen geen ruimte had, zeefde al sneller en sneller, als een duizelingwekkendheid van zandgezeef. Nu draaiden de zevende korrels zand woest rond, als één trilling om Constance... en Ernst groef, groef uit met razende handen... Hij dorst den stok niet gebruiken... om Constance geen pijn te doen... Hij groef, als een beest, met ijlende, ijlende handen... Hij groef: een geheele kuil had hij uitgegraven en het zand werd vochter en vochter: klompen zand wierp hij nu uit... Toen, naar mate hij groef, zag hij het zwartige lichaam zinken, telkens een meter dieper: hij kon zijn zuster niet bereiken... Het lichaam zonk en zonk

en hij bedacht, dat hoe diep hij ook zijn kuil zoû graven... hij Constance nooit zoû bereiken...

- Addy, Addy! riep hij; help me dan... help me dan...

Addy, uitgestrekt, zijn kin in zijn hand, zag rustig zijn oom aan, met de sereniteit van zijn blauwe doorzoekende oogen. Plotseling staakte Ernst zijn graven, wendde met een snellen kwartcirkel zijn hoofd om naar Addy, en zijn dwalende oogen zagen in de oogen van Addy... Toen schudde de jongen zachtjes, als ontkennend, het hoofd... als wilde hij, woordenloos, zijn oom beduiden... dat het niet was, als zijn oom dacht: dat er G E E N lichaam lag, onder het zand...

Zoo aan, zagen ze elkaâr enkele minuten... Ernst op zijn knieën, lag bij de kuil, zijn vingers krampten nog, na die poging om diep te graven... Plotseling scheen zijn koortsige energie te zakken, hij rilde en hij riep:

- O God... o God... o God!!

Toen boog hij zich over in die kuil, en zag er door heen... Hij zag niets meer: het lichaam was er niet: er was niets dan de ondoordringbaarheid van de binnenaarde. Toen luisterde hij, schuin het hoofd, naar de klagelijke stem... Er was geen stem: er was het groote

zwijgen van geheel het onderaardsche... Er was niets meer: geen lichaam, geen stem... Hij zag om zich rond: om hem heen lag het opgewoelde zand, doelloos...

- O God... o God... o God!! riep Ernst.

Addy zag hem aan, heel rustig, en onder de blauwe sereniteit van dien blik van meêwarige studie rilde Ernst. Toen ontspande hij zich en zijn lichaam scheen los te zakken in een, als met een knak in het beenderenstelsel... Met zijn hand echter nog verzamelde hij wat zand, vulde zorgvuldig de kuil wat bij, zoodat het vochtige zand blank was overpoeierd met droog zand... Toen strekte hij zich uit, lang, de beenen recht, de armen onder het hoofd... Hij was heel moê, vooral in zijn hoofd... Hij had geen woord kunnen zeggen. En met een heel diepen zucht na, lag hij te staren, naar boven, naar de groote, ontzaglijke wolken. Ze dreven als bovenwereldlijk immens, heel, heel langzaam heen, voor zijn naar boven zoekende blikken...

Toen sloot hij de oogen, als werd hij bang, als was het hem te groot, te ontzaglijk, te bovenwereldlijk. Een melancholie om kleinte duisterde in hem op als een binnennacht... En het was sterker dan hemzelven: dichte

oogen, schokte een snik hem, en lag hij te weenen nu - altijd gestrekt, altijd de oogen dicht... Een lange traan liep over zijn wang...

Addy steeds zag hem aan... Nu stond hij op, naderde, en streek langzaam over de verwarde lange zwarte haren van Ernst...

En Ernst, even, hief de oogleden, zag hem, gebogen over zich, aan: zwarte in blauwe oogen... Toen sloot hij de zijne weêr, ademde diep, liet zich streelen de haren. De lange tranen liepen...

Het was niet noodig, dacht Addy, tot den moeden man te spreken... De hallucinatie, nu, was geweken; een doodmoêheid moest hem doorvloeien. Om beiden, man en jongen, dreef de zomermorgen, suizend van zwoele geluiden... Boven, eeuwig, oneindig, dreven, heel langzaam nog, wolken, wolken na wolken, altijd, altijd door...

VII

Toen werd het heel, heel kalm. De moede man was ingesluimerd; het was of zijn anders zenuw-krampende ledematen zich hadden ontspannen, en los slap geknakt lagen, de magere beenen in den plooierig wijden broek, de borst ingezonken onder het verkreukeld bonte

hemd; de smalle schouders, de dunne armen in de jas, die moê plooide, lang gedragen. En de trekken van het gezicht hingen ook neêr, nu de zenuwen waren tot rust gekomen; zij hingen als van een ouden man: vreemde rimpels groefden het voorhoofd, en etsten onder de oogen, en etsten om de neus en den mond; om de lange kin stoppelde het dunne baardje, en ook het haar stoppelde dun, kalende achter de ooren. En Addy zag naar de handen: lange, magere vingers, die alleen nog de zenuwtrilling behouden hadden, zoo licht, als liepen er huiveringen onder het vel, over de aderen... De jongen zag nieuwsgierig naar de handen, altijd in handen stellend belang, studeerende den mensch uit zijn handen, meer uit handen dan uit iets anders: waarom precies wist hij niet en kon hij zich niet analyzeeren. En in de lange, magere handen zag hij nu niet alleen iets van machteloos reiken naar kunst, maar ook iets zekerders van grijpen naar boeken, en ze omslaan blad voor blad: in de lange, magere handen zag hij een beving van medelijden om de spitse toppen, die niet als aanraken durfden, en hem troffen die toppen vooral met de korte nagels, maar toch nagels van ras, om den langwerpigen schulpevorm, om

het maantje, dat er onder sikkelde; - alleen afgebeten waren de nagels, als in vlagen van zenuwlijden... Toen, werktuigelijk, als hij altijd deed, wanneer hij handen studeerde, zag hij naar zijn eigene - die van zijn vader, maar nog jongenshanden, al vermannelijkten zij zich al, breed en kort, blank en sterk, als met een korten, voorzichtigen greep: de nagels beet hij niet af meer, maar hij sneed ze met zijn pennemes, vlug weg, zoodra zij hem hinderden. En van de zijne weêr keek hij naar die van zijn oom, Ernst, en hij dacht uit ze te lezen een ziel, vatbaar voor veel van kunst en gevoel; een ziel, wijd om veel op te nemen van al wat in boeken geschreven is: een ziel van eenzaamheid, van eenzaam leven, en van eenzaam weten en vooral van héel eenzaam gevoel, zoo eenzaam en kruipende weg in zichzelve, dat zij er ziek van geworden was en had meenen te zien en te hooren in werkelijkheid de duizende weêrschijningen van alles wat ze gelezen in boeken, gezien had in kunst, en had gevoeld in het eenzame overgevoel...

De moede man, altijd, sliep... En Addy strekte zich langer uit, terwijl om hem heen de witte duinen wegdeinden in de hittetrillende verzomering onder de bovenwereldlijk

groote luchten... Het was in hem goed en zacht, met een streep van weemoed maar, heen door zijn peinzen, er zoo door heen getrokken, omdat de menschen en dingen zoo waren... Het was in hem een zacht goed peinzen, in zijn meditatie een grijpen-willen, als met den korten, voorzichtigen greep van zijn eigen handen: de korte, voorzichtige greep - vast en toch zacht - waarmeê hij het alles zoû grijpen, in het wankel vlottende leven... met ernst, en met liefde, en vooral met heel heilig weten willen voor anderen en voor zich... En omdat hij gegrepen had, peinsde hij niet meer, maar hij dacht, en hij bedacht hoè het aan zijn ouders te zeggen dat wat hij nu al zoo heel goed wist voor zich... Met zooveel ernstige liefde had hij hen lief gehad van klein kind af, dat hij hen heel goed begreep, zij beiden: dat hij hen kende, als kennen maar mogelijk is, de eene mensch den andere... Zijn vader, jong gebleven altijd, trots wat hij de verknoeiïng van zijn leven noemde, trots wat hem wel een groot verdriet was geweest, den laatsten tijd... Zijn moeder, ouder geworden, maar ernstiger, en, als zij met hem, Addy, sprak, den laatsten tijd, een blik op allerlei dingen, die hij vroeger meende, dat... Of was het

omdat hijzelve werd ouder en meer begreep, en meer inzag, diepten van het diepe leven in? Was mama zoo altijd geweest? Waren zijn kinderherinneringen onzuiver en was zij altijd geweest die ernstige vrouw van nu... Neen, dat kòn niet, meende hij, maar dat was toch meer intuïtief voelen, dan zich zeker en onbetwijfelbaar verklaren kunnen... En nu dacht hij - hij had het zichzelven bekend - voor zoover zijn liefde sterker sprak voor den een dan voor de ander, sprak ze voor zijn vader sterker - hoe gaarne hij ook had gewild, dat ze voor beiden even sterk gesproken had... Toch, nu, zoû hij niet met zijn vader spreken: nu zoû hij spreken met zijn moeder... Zij zoû hem eerder begrijpen, dan papa, en wat hij haar meê zoû deelen, zoû papa meer verdriet doen dan mama... Met mama het eerst zoû hij spreken... Wel scheen het hem moeilijk toe te spreken daaròver en bij hen een gedachte te vernietigen, een verwachting - een hoop, die zij altijd gekoesterd hadden. Maar toch was zijn idee uit het diepst van hemzelven zoo krachtig opgeschoten, dat hij begreep niet anders te kunnen... Te zullen moeten spreken en hen te zeggen, wat hij had besloten, voor zijn leven, waarvan hij iederen

dag meer en meer de ondoordringbare toekomsten als met wijde deuren zag opensluiten, zoodat hij zàg hoe het zijn zoû, en waarheen het gaan zoû, heel ver...

Hij zoû het haar zeggen, dien middag, aan zijne moeder het eerst... En terwijl hij dit besloot, voelde hij, dat het zijn zoû een roeping, zoo beslist van stem, als riep zij hem, met een gebaar van wenken tot haar, door de wijde deuren, die waren opengesloten. Wat zoo beslist riep, zoû hij antwoorden...

Maar Ernst bewoog, werd wakker.

- Ben je uitgerust, oom?

Ernst knikte weemoedig van ja.

- Willen we dan niet wat loopen? Anders is de dokter niet tevreden, oom.

Zij stonden op, en liepen voort, de duinen op, af, op, af, zwijgend. Ernst was heel somber en eindelijk zeide hij:

- Zie je, het is me te zwaar jullie allen... jullie allen te helpen... Zie je, jullie zijn zoo velen, dat ik je niet allen beschermen kàn... hoe gaarne ik het ook al zoû willen. Ook moet je niet vergeten, dat het al van duizenden krioelt om me heen... Die zijn wel niet levend meer... maar die voelen toch... Dat zijn de zielen... Die laten me nooit met rust... En

nu nog te zorgen voor jullie allen, die leven... het wordt me te zwaar, het wordt me te zwaar soms... Daar heb je mama, arme vrouw... De heele wereld is achter haar aan, en als ik er niet telkens voor zorgde, dan zouden ze haar verstoppen, begraven... Dan heb ik te zorgen voor papa en voor jou, voor oom Gerrit, voor oom Paul en voor wie al meer niet... Ik moet voor jullie allen zorgen... Jullie zien nooit en weten niets, jullie leven in een droom, jullie loopen blind... in je aller verderf... Als ik er niet was... wie zoû voor jullie zorgen! Als ik morgen dood ga, wie zorgt er dan voor jullie...! Als ik er over tobde en niet rustig mijn plicht deed, dan werd ik gèk met er aan te denken... En nooit blijven jullie om mij heen... Altijd dwarrelen jullie rond, en zijn de ellendelingen achter jullie, om je te verstoppen en te begraven... Hadden ze verleden niet oom Gerrit beet, in kettings, onder mijn kamer... Ik heb hem den heelen nacht gehoord, en ik heb hem niet kunnen verlossen... voor... voor...

Hij zocht, streek met de hand over zijn haar, zeide meêwarig:

- Addy, beste jongen, je moet niet meer bij me komen... Heusch, oom is in een gemeen

huis. Het is een gemeen huis bij dien dokter... Er gebeuren verschrikkelijke dingen 's nachts... Je bent te jong, Addy, om in zoo een gemeen huis te komen... Beloof me, dat je er niet meer komt...

- Oom, het is bij den dokter geen gemeen huis...

- Wil je weêr beter weten? Je bent jong en je weet niet en ziet niet... Er gebeuren 's nachts schandalen, schandalen, in alle kamers... Ik zal mama zeggen, dat ze je weg brengt: ik kàn niet voor jullie allen zorgen...

- Oom, u moest nu eens niet denken aan al die dingen, en genieten van te wandelen, van de lucht, van de bosschen, de duinen, de wolken...

- Ja, dat zeg je, niet denken... en genieten... genieten...

- Van de natuur...

- Van de natuur...

Zijn zwarte dwaaloogen ontmoetten Addy's klaren blik. En plotseling hield hij stil, zeî:

- Zeg, in mijn kamer, op den Nieuwen-Uitleg... laten ze ze daar met rust?

- Oom... er is daar niets en voor al uw boeken en porcelein wordt gezorgd...

- Er is daar niets?

- Neen, oom, niet wat u denkt.
- En in het huis bij den dokter?
- Ook niet, oom...
- Hier, hier om ons?
- Er is niets, oom...
- Dus wat ik hoor...
- Dat is een zinsbegoocheling, oom.
- Wat ik zie...
- Ook.
- Waarom zeg je dat?
- Omdat het de waarheid is, oom.
- Hoe weet jij de waarheid?
- Door mijn zinnen, oom. Door mijn verstand.
- Zijn die gezond? En onfeilbaar?
- Misschien niet onfeilbaar, maar gezond. En de uwe zijn ziek.
- Zijn de mijne ziek?
- Ja, oom.
- Mijn zinnen?
- Ja. En uw verstand ook.
- Dat weet jij?
- Ja, dat weet ik. Zeker.

Het was als twijfelde de zieke één oogenblik aan zichzelven, terwijl hij lezen bleef een vreemde klaarheid in den vast blauwen blik van den jongen. Maar er was een machteloosheid in hem, of een onwil, een zekeren grens te

overschrijden, die in zijn zieken geest was als een pijnlijke streep, een smartelijke horizon, te dicht bij, en perspectiefloos en waar achter zwom geen licht en geen duister, maar vaagte.

- En dit dan? vroeg hij, en wees met zijn stok op het duin.

- Wat, oom?

- Dit, dit onder ons... Dat steunen, dat klagen, dat smeeken om hulp!!

Hij gooide zich plat in het zand: hij groef als een razende.

- Ja! riep hij. Wacht! Wacht dan! Ik kom, ik kom!!!

En met zijn handen, als een dier, stoof hij het zand om zich rond.

- O! dacht Addy. Als hij nog één poging verder deed, om in eens te voelen, te zien, te hooren, dat hij droomde... dat hij droomde...! O, hem te genezen... hem te zien genezen... in eens, als met een helderheid in zijn oogen... als met een klaarte op zijn voorhoofd...!

Toen legde hij op Ernsts schouder zijn hand... De zieke zag op, zag hem aan.., De zieke stond op, liep voort...

- Kom meê, wenkte hij Addy.

VIII

Dien avond, in de laan voor het kleine hôtel, wandelde Addy, den arm in den arm van zijn moeder. De schaduwduisteringen pakten om hen heen, schel doorgloeid door de lantaren voor het huis.

- Mamaatje, ik moet eens met je spreken...

Zij gingen langzaam op en neêr, en de druk van zijn hand nu drong haar zachtjes vooruit, de duisteringen van schaduw door, uit den grellen gloed van het lantarenoog, en den weg op verder, waar, onder de groote starreluchten, de weilanden heel ver weg vluchtten naar den avondstreep heen van den horizon.

- En waarover, mijn jongen...

Wat was hij oud voor zijn jaren, en ernstig! Zij voelde zijn hand op haar arm zwaar liggen als de hand van een man; zij hoorde zijn stem vol geluid diep, een beetje liefkoozender nu dan anders, klinken aan haar oor. Hij was nog een jongen, een gymnaziast, maar dat was om zijn jaren: om zijn ziel voelde zij hem een man en haar groote zoon, en, maakte het haar heel oud, het maakte haar ook heel gelukkig, rustig en veilig in zijn bezit - zoolang zij hem nog niet had verloren... En nu, waar-

over wilde hij haar spreken? Want hij sprak nog niet, liep door, zwijgend... En vlug, nieuwsgierig, raadde zij wat het toch zijn kon, dat hij haar met die plotseling liefkoozende stem wilde mededeelen... wilde verkrijgen van haar... Want zij voelde in hem iets, dat hij haar vragen zoû, een gunst bijna, een geschenk... Omdat hij zoo leunde op haar, voelde zij, dat hij een zwaarte in zich had, een gedachte van zwaarte, die hij haar zeggen ging, om het lichter te hebben... Wat kon hij hebben, wat zoû het zijn... Het was toch geen geld: hij was zoo verstandig... hij wist zoo precies wat zij missen kon... Was hij verliefd: een jongensverliefdheid...? Ja, zij besloot, dat het dat was... Had zij niet altijd gezegd: als Addy verliefd wordt, is het voor altijd, en zij was een beetje bang geworden voor dat ernstige hart van haar grooten zoon...

- Wat is er dan? vroeg zij en zij voegde er aan toe, wat schertsend:

- Ben je verliefd?

Hij lachte even.

- Neen. Ik ben niet verliefd. Maar tòch wil ik je iets heel ernstigs zeggen. Iets, dat je misschien verdriet zal doen, omdat je het altijd anders gedacht hadt...

- En wat is dat dan, Addy, zeide zij, een beetje bang en te vergeefs zoekende.

- Het is dit, mama, zeide hij kalm en heel rustig. Ik kan niet in de diplomatie gaan, - omdat ik dokter wil worden.

Zij zweeg, liep door, zijn arm op den hare en het was of groote, nieuwe dingen plotseling voor haar openweken. Neen... zij had nooit gedacht, dat hij haar over carrière spreken zoû. Het was altijd zoo vast gesteld, van den beginne af, van zijn kinderjaren af - dat haar zoon vervolgen zoû het leven en de loopbaan, die zij voor zijn vader geknakt had. Het was haar altijd geweest eenigszins een vaag idee van vergoeding, die Addy, haar zoon, terug, zoû betalen haar man en zijn vader. Zij had nooit anders gedacht of zóo zoû het worden... Het kon, hij droeg een naam, geld zoû hij later hebben, en hij eenmaal in die loopbaan, die zij altijd zoo hoog en zoo eervol en zoo schitterend hadden gesteld - de hoogste, de eervolste, de schitterendste loopbaan in hunne kringen - zoû hij zijn vader troosten voor de verknoeiïng van diens eigen carrière, en hij zoû iets van rehabilitatie oproepen voor zijne moeder... Bijna onbewust, had zij het zoo, altijd, gedacht. En daarbij was dan nog in haar

de atoom van ijdelheid, wel sluimerend den laatsten tijd, maar toch onuitroeibare kiem eeuwig: de ijdelheid in haar bloed - de ijdelheid, dat H A A R zoon die hoogste, eervolste, schitterendste loopbaan zoû gaan. Nu woelde, warrelde het voor haar uit... een schrik, een verwondering, een teleurstelling... alles heel snel door elkaâr; een plotse opwelling hem te zeggen van neen, van neen en dat het onmogelijk was, dat het papa te veel verdriet zoû doen, haarzelve, oude arme grootmama, zijn grootouders zeer zeker ook, - en als hij bleef volhouden, hoog hem zeggen, bevelen bijna, dat het niet kon - dat het niet kon... Maar zij zeide nog niets en ook hij zeide niets, en zij liepen verder door, het grauwe lint af van den weg, die voortschoot tusschen de links en rechts naar den avondstreep van den horizon wegvliedende weilanden, onder de groote starreluchten... Hij zeide niets, als had hij, eenvoudig en rustig, haar alles al gezegd. En zij voelde te veel hare warreling van schrik, verwondering, teleurstelling...

- Doet het je verdriet, mama? vroeg hij eindelijk.
- Het overvalt me, Addy... Ik had dat zoo nooit gedacht...

- Kan je het niet in mij begrijpen...

- Begrijpen... ik weet niet, Addy. Wij hadden altijd gedacht...

- Ja, ik weet het: u heeft... papa en u... u heeft het altijd anders gedacht. Ik begrijp, dat ik u verdriet moet doen, en dat het een teleurstelling voor u is...

- Je moet maar eens spreken, met papa...

- Neen, zeide hij rustig, kalm. Ik wil eerst spreken met u, mama. Je weet, hoe ik hoû van mijn vader, hoe hij is als een kameraad, als een vriend. Maar ik kan niet het éerst met hem spreken, omdat hij niet begrijpen zoû. En ik wil het eerst met u spreken, mama, omdat u begrijpen zal.

Er was een dankbare vleiïng voor haar ijdelheid in zijn woorden, maar ook iets intensers, nog haar niet dadelijk duidelijk - en het was omdat zij wist, dat hij zijn vader meer liefhad dan haar, en toch met haar het eerst wilde spreken...

- U zal het begrijpen, mama, als ik het u zeg. Ik voel niets geen roeping, om een carrière te volgen, waarin men zeker veel worden kan, als men zoû behooren tot de vier, vijf groote mannen, die er in uitblinken... En dan nog... Al behoorde ik tot... tot die vier, vijf... al

behoorde ik tot ze in talent, in genie - wat ik nooit doen zal - dan zoû er nog iets in mij zijn, dat mij verhinderen zoû mijn doel te vinden in een leven en een werkkring, die beiden geheel in strijd zijn met mijn natuur... Ik zoû er altijd, mama, te eenvoudig voor zijn en te natuurlijk, je Hollandsche jongen...

Hij boog zich een beetje lachende naar haar over, en zij zag hem eensklaps, heel correct in een rok, tusschen de jonge diplomaten, die zij zich herinnerde van vroeger, uit Rome... Neen, zóo leek hij niet op zijn vader...

- Terwijl dat andere, dokter te zijn, dat voel ik, heel duidelijk, als het eenige, dat mij roept en waarin ik goed zal zijn. Mag ik er eens over praten, hoe ik dat voel? Er is voor mij niets, dat me meer interesseert, dan de mensch zelve... en hem te bestudeeren, uiterlijk, innerlijk. Dat is voor mijn verstand. En dan, mama, is er ook een kwestie van gevoel. Er is niets, waarvoor ik zoo voel, als voor een mensch, die lijdt. Lichamelijk, of moreel. Er is dan een natuurlijke drang in me, zoo dood-eenvoudig weg, als zitten of loopen of praten - om te helpen, zooveel ik kan. Zoo voel ik het en zoo heb ik het u gezegd. Met meer woorden kan ik het u niet zeggen. Het zouden, onge-

veer, altijd de zelfde woorden zijn. Maar zoo, als ik het u zeg, heb ik hoop, dat u het begrijpt, en het meêvoelt met mij, mama. En dan, moedertje... is er nog iets, en dat ik bijna niet durf zeggen, omdat je misschien zal denken, dat ik het me verbeeld...

- Zeg het, mijn jongen.

- Het is dit, mama: ik voel in mij een kracht om te genezen... En ik voel, dat die kracht groeit...

Zijn groote ernst verschrikte haar.

- Maar dit, mama, zeg ik alleen aan u, en wil ik aan niemand anders zeggen... Ook niet aan papa, omdat ik voel, dat hij het niet zoû begrijpen. Ik zeg het alleen aan u, en ik zal het nooit aan iemand meer zeggen... Ik zeg het aan u als een rechtvaardiging voor wat ik doen zal... En is het niet, wordt het niet als ik denk, dan zal u mij vergeven, niet waar, want ik ben nu te goeder trouw.

- Mijn kind...

- Wie zal mij zeker zeggen, dat ik mij niet vergis, mama en dat ik het NU niet heilig, heilig weet, voor mij... Het is iets heel huiverigs het heilig te weten, voor zich... Ik zoû bijna zeggen: het heilig te weten voor anderen... is niet zoo huiverig als het te doen

voor zich... Maar toch... dit... mijn roeping... die V O E L ik... Wie zal mij tegenspreken, wat ik zoo duidelijk in mij voel, ook al ben ik soms verbaasd om mijn eigen waarneming... Ik weet het, mama, mijn woorden klinken vreemd en ze zijn zeker niet van een jongen van mijn jaren... Maar dat komt, omdat ik van het allergeheimste van mij tot u laat spreken, in een groote, groote vertrouwelijkheid... Het is nu zoo stil en zoo kalm hier, mama, in den avond, en de sterren zien er zoo helder uit alsof Z I J alles heel zeker weten... Ik, ik weet niet zeker... ik voel alleen... en ik verlang. En ik laat dat allergeheimste maar vrij en vertrouwelijk tot u spreken... om u vooral geen verdriet te laten hebben...

Een zachte ontroering kwam in haar op.

- Mijn kind, ik heb geen verdriet.

- Wat ik u zeg... is u een teleurstelling.

- Een teleursteliing... is het een teleurstelling? Ik geloof dat nu niet, mijn kind. Nu al niet meer... Na den eersten schok, dien je woorden me hebben gegeven. Nu al niet meer. Als er iets duidelijk in je is, dat je voelt en dat je roept... o waarom zoû je het dan niet volgen... In hoe weinigen van ons is er

zoo iets duidelijk... Laten wij hier gaan zitten, op die zandplek, onder die boomen... In hoe weinigen is er iets duidelijk... Was er in mij niet alles vaag... tot heel laat toe, mijn kind... Hangen wij niet allen aan kleine dingen... aan kleine belangen... voor onszelve, of die zoo klein om ons zijn... Herinner je je nog goed... onzen vriend... voor wien mama veel gevoeld heeft... Het was in hem niet duidelijk... Kind, als het duidelijk in je is... nu al... en als je al bijna zeker bent, dat je je niet vergist... volg dan wat je roept... Niemand heeft recht je tegen te houden... En waarom zoû ik je tegenhouden... Om kleine redenen, kind, terwijl misschien veel grootere dingen je drijven... Om kleine redenen... om iets van ijdelheid misschien... Ach zie je, kind, ik bèn klein... Ik hàd het gaarne gezien... jou, mijn jongen, in dien anderen werkkring... Papa zoû er om voldaan zijn... en je moeder zoû je misschien iets geven van vroeger terug... begrijp je... Ik zoû niet eerlijk zijn als ik je niet bekende, dat ik het gaarne zoo gezien had... Maar dat komt, omdat ik nog aan heele kleine dingen hang... terwijl grootere dingen je drijven... En àls dat dan zoo is, mijn kind... dan ben ik trotsch op je...

trotsch op je... Zie je, er is altijd dàt in je moeder, mijn jongen: haar kiem van ijdelheid... Ze is zoo blij, dat jij haar niet erfde... Dat ze je misschien andere dingen gaf... iets heel weinig, maar haar beste... dat in jou heel groot zal groeien... Een atoom, die in jou een wereld wordt... Neen, een teleurstelling is het niet meer...

- Zie je, mama, ik voel het zoo duidelijk als ik met oom Ernst samen ben... Niet, dat ik al iets kan, maar wel, dat ik iets zal kunnen... Later... Ik voel, dat als hij een millimeter tot mij ging... en ik de kracht had nog een millimeter tot hem te gaan... wij elkander genaderd zouden hebben, hij mij, en ik hem... Nu gebeurt dat niet, maar hoe duidelijk voel ik niet, dat ik in hem iets zoek, - de geheime plek, van waar ik hem zoû kunnen genezen, als... als ik ouder, verder en sterker was...

Maar hij trok zich terug in zichzelven...

- Misschien is het beter, dat ik het niet zeg...

- Waarom niet, mijn kind...

- Zulke heel geheime dingen moet je niet zeggen... Maar ik wil heelemaal vertrouwelijk met je zijn...

- En je bent het geweest... Dwing niet je woorden, als ze niet komen... Zeg ze kalm, als ze bij je opwellen... Mama zal probeeren je te begrijpen... Mama begrijpt je...

- En je vergeeft me... de deceptie...

- Die is er niet meer...

- Wat is er dan...

- Een groote kalmte, mijn kind. Het zal héel goed worden, denk ik. Doe als je denkt, ga tot wat je roept.

Zij leunde tegen hem aan, legde haar hoofd op zijn schouder. Hij kuste haar. Een stroom van weldadigheid scheen te zaligen door haar heen.

- Hij weet het nu, voor zich, dacht zij, opziende naar de welwetende sterren. Hij weet het... heilig, heilig. O God, laat hij het... altijd... heilig voor zich weten...!!

IX

De oude mevrouw Van Lowe had te Nunspeet voor enkele weken een kleine villa gemeubeleerd gehuurd en er zich geïnstalleerd met Adeline en haar blonde troepje. Zij had dicht bij Ernst willen zijn, en de doktoren hadden er niet op tegen gehad, dat zij te Nunspeet

kwam, en zelfs, dat zij hem een enkelen keer zag: er was van een izolatie-kuur geen sprake; integendeel was de zieke altijd te eenzaam steeds geweest en een sympathiesch werken, tegen zijn menschenschuwte in, zoû zelfs weldadig kunnen zijn.

Gerrit, een enkelen keer, uit Den Haag, kwam over. Maar er was nauwlijks plaats voor hem in het kleine villa-tje, dat de kinderen al heelemaal met hunne bedjes vulden, en ook deed het hem stil verdriet, dat Ernst van hem een afkeer had. En als hij terug was in Den Haag, alleen in zijn huis, peinsde hij er over, over hun verschil, en over hun overeenkomst: Ernst, behoorende tot de donkere Van Lowe's - het bloed van papa; hij, als Constance, Paul, tot de blonde, het bloed van mama - hun oogen allen heel zwart of minstens donkerbruin, met dien een beetje harden kralenblik. Maar wat hem heel zonderling werd, was, dat hij wel iets begreep, waarom Ernst zoo was geworden - een beetje vreemd noemde hij het: niets meer - terwijl Ernst klaarduidelijk niets van hemzelven zag, hem niet anders zag dan een natuur, geheel antipathiek aan de zijne: zeker zijn blonde spier- en schijnkracht, die antipathiek was aan Ernsts

uitgezenuwde ziekelijkheid van schuwen man van eenzaam leven en eenzaam lezen... Maar zag wel iemand hem, Gerrit, werkelijk zoo als hij was? En was het zoo niet altijd geweest van kind, van jongen, van jongen man af... Het gaf hem een weemoedige veiligheid, dezer dagen, die hij eenzaam leefde; leven, alleen gevuld door zijn dienst, nu hij was ritmeester van de week, nu hij al heel vroeg, van zes tot zeven, gedurende den staltijd toezag op het poetsen der paarden, het schoonmaken van de stallen, de paarden meer tellende nog dan de manschappen, en meer gevende, hij de huzaar, om een zuivere, frissche stal, met de zuivere, frissche paljas van strooi voor de beesten, dan of de chambrée wel in orde was... Waren de beesten dan gedrenkt en gevoerd, het uitrukken met zijn escadron - exercities, schijfschieten, of velddienst - na terugkomst, het rapport gehouden en de zaken afgedaan op het escadronsbureau... Zoo was zijn morgen geheel gevuld, en hij dacht nauwlijks na, in de oefening van die plichtjes, die dierbaar hem waren, en de officieren van de week zagen hem als zij hem altijd zagen: de groote, blonde, sterke kerel, de Germaan, de beweging brusk, met de karwats tikkende tegen de rijlaar-

zen, de borst breed in de uniform, door de tressen rood gestriemd, zijn woord luid en brutaal, met een klank van goedigheid onder blague, zijn stap flink haastig als van handelende kracht... Anders van hem zagen officieren nog manschappen, en hijzelve, gedurende dien tijd, was die hij scheen, voor zichzelven ook... Maar dan at hij thuis, alleen nu, vlug zijn boterham, en bereed hij zijn tweede paard, voor hij 's avonds op nieuw naar de kazerne ging, om weêr bij het voeren der paarden aanwezig te zijn. En het was gedurende die middagrust, dat hij meestal eenzame wegen zocht, waar hij geen kameraden ontmoette; het was gedurende die middagrust, dat de eenzaamheid geheel om hem heen was, en dat hij zichzelven anders zag en voelde, dan hij scheen voor wie ook die hem kende, - voor zichzelven zelfs ook anders... Hij zag zich terug, kleine jongen in Indië, spelen met zijn zuster, Constance in witte baadje, roode bloemen aan de slapen, op de groote steenen in de rivier achter het paleis te Buitenzorg... Er waren in die herinnering voor hem teederheden gebleven, die hem weemoedig maakten, waarom wist hij niet... Dan zag hij zich ouder, een paar jaren, en verliefd, altijd verliefd, met de

ernstige verliefdheden van Indische schooljongens voor meisjes van hun leeftijd, vroegrijpe nonna-nufjes, die al zoo heel gauw weten, dat zij vrouw en bekoorlijk zijn voor de, onder de brandende zon, al zoo heel gauw tot man rijpende jongens. Hij, hij was altijd verliefd geweest, soms verliefd met de poëzie van het sprookje, dat hem verhaalde zijn zusje Constance, maar meer nog verliefd met zijn gretigen mond en zijn gretige handen: verliefd met de gulzige zinnen van zijn groeiend en bloeiend lichaam, lichaam van schooljongen en jongen man tegelijk... O, hij lachte nu nog om de souvenirs: hij zag nu nog de school voor zich en, in het speeluur, het listige spieden tusschen het riet aan den sloot naar de karretjes van de schoolmeisjes; de jonge nonna-vrouwtjes, die, in haar witte baadjes, uitgluurden tusschen de zeildoeken van het wagentje; de jongens den zoen gegooid naar haar toe met trillende vingers, de meisjes terug den zoen gegooid naar de jongensminnaars in het riet... En de afspraakjes, in de groote, donkere tuinen; het branden en gloeien op de kinderborst, o hij herinnerde het zich alles... en hij zag, als hij eenzaam reed, hoewel hij nu lachte met den lach van zijn leeftijd - alle de meisjes voor

zich, op wie hij verliefd was geweest, hij schooljongen, te Buitenzorg...

Een mooi fijn bleek blond meisje, maar daarna al heel gauw de purperen lachlippen van een kind, dat - dertien jaren - al vrouw was, met haar rijpe buste en haar dolle zwarte kroeshaar - en daarna verliefdheid op verliefdheid... Ook herinnerde hij zich in de bergen, op een koffieland, de jonge vrouw van maar even twintig, die hem, jongen van vijftien, in haar armen had genomen, en haar omhelzing niet had geslaakt voor hij man was... Zij had het hem geleerd, het geheim, dat broeide in zijn bloed, dat klopte in zijn aderen, dat bloosde naar zijn wangen, en dat hem den adem benam, zoodra hij naderde wat vrouw was: het geheim, dat de jongen wel wist van weten, maar niet van ondervinding. En sedert zij het hem geleerd had, was in hem geweest als een gezonde hysterie, als een groote zinnelijkheid, een groote lijfslust van zijn opkrachtende lichaam; een overmate van krachtigheid, die zich verspillen moest; hij naderde geen vrouw meer, of het was vlug de snelle opname, van haar armen, haar wieggang, haar buste, haar blikken en lachen; als hij haar op straat voorbij ging, even het vlugge omkijken en de

geheele silhouet als lichtbeeld gedrukt in zijn zinnelijk verbeelden, tot de volgende vrouw, ontmoet, het vervaagde met haàr laatsten afdruk. En, jonge man in Holland, kadet te Breda, had de lustbehoefte zich zoo ontwikkeld, dat zij geweest was als eén groote obsessie, of het een dorst was onleschbaar, voor zijn jonge broeiende mannezinnen; jong officier, was het daarna geweest de eene vlugge lustliefde na de andere, het lachende genot genomen met al de zorgeloosheid van een jongen overwinnaar. Zijn sterk gestel, een plegen van hygiene, had hem straffeloos zoo kunnen doen overwinnen, jaren lang, maar toch, toen was het al dikwijls bij hem geweest een zoo plotse neêrslag in stil geheime moedeloosheid, als werd het alles zwart voor hem, noodeloos, nutteloos en dreigend somber. Niemand van zijn kameraden, die het zag; niemand van broêrs of zusters. Vertoonde hij zich den zelfden dag, hij was de brusk joviale officier, groot, blond, breed, luidruchtig, de blague in de stem, de vrouwewaardeering in zijn bruine, zoekende oogen op en neêrgaande, en doende de opname in een moment. Maar, geheim, was er in hem een zoo groote ontevredenheid om zichzelven, dat hij dacht, zoodra hij alleen was:

- O God, wat een beroerd, misselijk leven...

Dan gooide hij zich neêr op een divan onder de panoplie van zijn wapens, en bedacht of het nu was omdat hij gisteren had champagne gedronken, of dat het was om iets anders... iets anders... vreemde ontevredenheid. Hij wist het niet, maar hij besloot, praktiesch, dat hij niet tegen champagne kon en dat verdomde schuim niet meer zoû drinken. En ook heelemaal niet veel zoû drinken, geen bier, geen borrel, want het steeg hem, dadelijk, als met een golf van bloed naar zijn slapen en klopte daar, dol. En zoo was het een geheime matigheid, waarover hij nooit sprak, en die hij zoo listig berekende, dat zijn vrienden wel wisten, dat hij geen groot drinker was, maar niet wisten, dat hij in het geheel niet kon een borrel verdragen. Soms, ging het woest toe, liet hij zich inschenken, gooide het glas uit onder tafel, of brak het opzettelijk, gooide het om. Dat smerige drinken maakte hem dol; dat andere, integendeel, maakte hem kalm, koel, helder in zijn bloed en in zijn hersenen. Na het drinken vooral voelde hij zich moedeloos, na dat andere voelde hij zich, of hij weêr een nieuw leven begon. Zoo was hij als jong officier, zoo was hij jaren lang in Deventer,

Venlo, Den Haag, en zijn plotse ruwe opwellingen - meer van drieste vroolijkheid dan van drift - hadden hem dien naam van bruut gegeven: een ruit, ingestompt zonder de minste aanleiding; een twist met een vriend, zonder aanleiding; een duel geprovoceerd, om niets, en dan bijgelegd met heel veel moeite, door de kameraden: een behoefte om soms als een dolle te gaan door huizen en menschen, en er te vernielen en stuk te slaan, meer uit brute opwelling van zich-laten-gaan en vroolijkheid, dan van drift. Was hij driftig, dan zag hij zichzelven in zijn drift; iets van goedigheid weêrhield hem werkelijk driftig te worden: alleen zijne dolheid kon hem ver doen gaan, zich laten meêsleepen door een vreemde dronkenschap; die zelfde dronkenschap, die hij voelde te paard, als hij meêdeed in een gentlemen-race... Iets om maar te razen, te razen, en ver te gaan, en wat onder hem was te vertrappen, niet uit kwaadheid, maar uit dolheid. Ook dat koelde hem, maakte hem kalm en helder: het was alleen dat beroerde drinken: dàt, dat maakte hem dol.

Maar wat ouder, werd hij wat kalmer, stilde zijn lijfslust zich zoo, dat hem voldeed een kalme betrekking, met een vrouwtje, dat hij

geregeld opzocht; en plotseling, in zijn geheime buien van somberheid en zwart, was het tot hem gekomen, dat hij trouwen moest, dat het dat beroerde alleen-op-kamers-wonen was, dat hem zoo ontevreden deed zijn met zijn leven, stil voor zichzelven om de kameraden niet te laten merken vreemde dingen, die zij gek zouden vinden, en waarover ook hij, eigenlijk, zich schaamde. En als hij dan stil lag, onder de panoplie, dacht hij: ja, trouwen, een lief vrouwtje, en dan kinderen, veel kinderen... je niet zoo verspillen voor niets, maar kinderen... God, God, wat was dat lief... een troep kinderen zoo om je heen... Wat goedig in hem was, en vriendelijk, en zelfs heel diep poëtisch, zelfs heèl diep sentimenteel, deed hem dan dwepen, onder de panoplie, de groote sterke kerel, onder wien kraakte de divan; ja, een lief vrouwtje... en kindertjes, veel kindertjes... God God, wat is dat lief! Een heele troep: niet twee of drie, maar een troep, een troèp... hij glimlachte er om: het was na zijn woelige jonge jaren een prettig perspectief: een aardig huisje, een interieur, een lief vrouwtje, kinderen... Hij had er met zijn moeder over gesproken, en zij, ze was verrukt, omdat zij al lang had gevonden, dat hij had moeten trouwen... Hij

was nu al midden dertig; ja, heusch, trouwen was goed... En zij had met hem gezocht, en zij had Adeline voor hem gevonden: een goede familie van Fransche origine - relaties in Indië, wat altijd sympatiek was - geen geld, maar de Van Lowe's zagen nooit op geld, ook al hadden zij het zelve niet zoo heel veel, betrekkelijk, in een lachende minachting voor het slijk der aarde, dat zij toch maar heel goed gebruiken konden; een lief meisje, Adeline, jong - zij scheelde met haar man dertien jaren - blond en placide, een moedertje al als meisje... En Gerrit, hoewel vlug voor hem andere vrouwen, andere meisjes waren voor zijn oog gegaan, had gevonden: nu ja, wel wat een doezeltje, maar voor je vrouw wil je een ander type dan voor je maîtresse, en ze was toch molligjes en rondjes, zoo een rond balletje al als meisje, gezellig om te knuffelen, al was ze wat klein en al miste haar figuur sterk de lijnen, die hem troebleerden in zijn bloed. Verliefd was hij geen oogenblik op Adeline geworden, maar hij had in haar juist gezien: zijn vrouw en de moeder van zijn kinderen; het troepje, waarnaar hij verlangde, omdat het zoo jammer was, gemeen bijna, je zoo te verspillen voor niets, vooral als je wat ouder en kalmer

werd... Hij zoû een gezond vrouwtje hebben in Adeline; hij zoû van haar een gezond troepje hebben... Zij, placide, ze had hem lief gekregen, eenvoudig-weg, omdat hij groot en mooi was, en omdat hij haar - een meisje zonder geld - een eenvoudige pozitie bood. En zij waren getrouwd en zij woonden nog altijd in het zelfde huisje, niet groot, maar toch ruim genoeg, om, wat Gerrit dadelijk voorzien had, den eenen wereldburger na de andere te bergen.

Nu vond hij het beroerd alleen te zijn, en toen mama Adeline en de kinderen had geïnviteerd in de kleine villa te Nunspeet, had hij gebromd, dat ze hem alleen lieten, maar hij had toegegeven: een paar weken buitenleven zoû gezond voor de vrouw en de kinderen zijn, en een enkelen Zondag wipte hij over naar Nunspeet. Maar de eenzaamheid deed hem niet goed en zijn plotseling uitgestorven huis deed een stille somberheid op hem drukken, zoo zwaar, dat hij ze maar niet van zich af kon gooien: een beroerd zwaar gewicht, dat drukte op zijn keel... Daarbij kwam, dat, om niet 's avonds alleen te zijn, hij zich door de kameraden, aan wier tafel hij dezer dagen meêdineerde, verleiden liet meê te gaan... een borrel met hen te drinken in de Witte...

en het waren die verdomde borrels, die hem knakten, hem eenvoudig knakten... Niet later dan eén uur kwam hij thuis, maar hij voelde zich na den borrel, alsof hij een orgie had meê gevierd, - hij kon niet slapen - sliep hij eindelijk in, dan werd hij telkens wakker, zijn hart klopte als dol op naar zijn slapen, hij draaide zich om en draaide zich om, hij waschte zijn gezicht en zijn polsen, hij legde zich neêr, nam eindelijk heelemaal een douche, maakte zich dan klein in zijn bed, de knieën als een kind opgetrokken; hij stopte de dekens in zijn ooren, hij verstopte zijn horloge, dat tikte, om het niet op zijn gehoorvlies al luider en luider hameren te hooren, en sliep hij eindelijk in, dat ontwaakte hij in den vroegen morgen; en geheele landschappen van nevelige bergen drukten op zijne hersenen, als was zijn arme kop, de kop van een Atlas, die hield den aardbol op zijn nek: het waren tergend langzaam rollende rotslawine's, die brokkelden langs zijn ruggegraat, en, de beenen wijd-uit in zijn bed, voelde hij zich zoo door die wakende nachtmerrie neêrgedrukt, als zoû hij tot opstaan geen beweging doen kunnen, als zoû hij zijn pink niet verroeren kunnen. Dan, eindelijk, kreunende, stond hij op en al vloe-

kende: verdomde borrel, verdomde borrel, nam hij zijn bad, werkte met zijn halters, vol bewondering en verwondering om zijn machtige armen en denkende naïf: als hij zoo sterk was van spieren, waarom kòn hij dan niet tegen een borrel... Hij zag naar zijn armen dan met de glimlachende ijdelheid van een vrouw op haar mooie vormen, en hoewel zijn oogleden nog zwaar rond hingen, te moê om op te plooien, week onder het water en de beweging de wakende nachtmerrie weg, en stegen de nevelige bergen al hooger en hooger op in verdwijnende ver-ijling en de rotslawine prikkelde nog maar heel even met een laatsten gruizelregen zijn rug. Dan was hij wel weêr de oude; zijn ordonnans wachtte hem vóor de deur met zijn paard; in de kazerne was hij de vlijtige ritmeester, die zorgvuldig zijn dienst verrichtte: niemand van de officieren, die iets aan hem zag...

Maar niettegenstaande zijn kameraden, was een eenzaamheid om hem en in hem; iets, dat hem drukte; iets, dat hem ontzette... Wat was het nu: was hij ziek of had hij het land? vroeg hij zich af. Bedonderd waren die stemmingen, die jezelf maar niet begreep. Was hij ziek, of had hij het land? Was het de worm, die wroette met pooten in zijn body en

opat zijn merg, of vond hij het heel beroerd, dat zijn vrouw en zijn kinderen weg waren... Het woelde bij hem dooreen: de beroerdheid en de worm... Soms werd het hem zoo een obsessie, dat, op zijn middagrit, hij zijn paard liet hollen in den wilde, en dat hij voor zijn oogen het wemelen zag in den blinde... Dan dacht hij aan Ernst, en hij had medelijden met den armen jongen! Wat was dat toch gek, ziekte van ziel, en zoû hij... zoû hij zelf niet ziek zijn... in zijn ziel... of minstens in zijn lichaam... Tegen wie hij dien twijfel ook geopperd had, niemand, die hem zoû hebben geloofd... Hij was uiterlijk zoo een stevige kerel, zoo een bruut... Als ze maar eens van binnen kijken konden... De ellendige worm wroette de laatste dagen met pooten, met duizende pooten rond in zijn body, liet hem maar niet met rust... Was het nu een raar gevoel... was het een zinsbegoocheling als de hallucinatie van Ernst... of zoû het waarachtig een dier zijn... Neen, dat was te gek: een dier was het niet... Toch herinnerde hij zich verhalen van menschen, die altijd hoofdpijn hadden, hoofdpijn, die niets kon genezen, en na hun dood had men in hunne hersenen een nest gevonden van oorwurmen, wrieme-

lend... Verbeeld je, dat het een dier was! Maar het was geen dier, het was geen dier: hij noemde het alleen een worm, een duizendpoot, omdat dat teekende het beroerde gevoel... Zoû hij eens gaan naar een dokter, een knappen professor in Amsterdam... Maar wat zoû hij zeggen... Dokter, ik heb in mijn body een gevoel als een wriemelende duizendpoot... En de dokter zoû hem zich uitkleeden laten en zijn body zien, nog jong, frisch, niettegenstaande zijn vroegere zware leven, onderhouden de spieren, de gewrichten buigzaam, de borst breed, en de longen ruim, en hij zoû hem aanzien en denken... hij zoû denken... de professor... dat hij... dat hij gek was...! Hij zoû informeeren naar broêrs en zusters... en hij zoû willen gaan naar Ernst... en allerlei geleerde gevolgtrekkingen zoû hij maken, de knappe professor... Neen, hij vertikte het: hij ging niet naar een dokter: hij zoû zich schamen te zeggen: professor, ik heb in mijn body een gevoel als een wriemelende duizendpoot... Hij zoû zich schamen, hij zoû zich schamen... Of zeggen: dokter, ik kan niet tegen een borrel... Nu, ritmeester, zoû de dokter zeggen: dan moet je maar geen borrel drinken... Neen, wat zoû het geven, een dok-

ter, of zelfs een professor... Hij deed het niet, hij deed het niet... Het beste was maar matig te zijn; zeker, geen borrel te drinken... en dan flink te zijn tegen het verdomde gevoel in; kom, hij was toch geen meid! en er maar niet aan te denken, er maar niet aan te denken... Wat verstrooiïng moest hij hebben: hij leefde dezer dagen zoo eenzaam... En in die eenzaamheid - zonder zijn vrouw en zonder zijn kinderen - dacht hij in het diep sentimenteele, dat zich verborg in zijn geheimste, aan het vriendelijk troostende, dat in familie zoû zijn... De familie... Maar wat verspreidde ze zich! Het troepje van Bertha, geheel gespat uit elkaâr... De anderen hield mama toch nog altijd te samen en de Zondag-avond, dat was maar een goede instelling... van mama... Hij liep dus eens aan bij Karel en Cateau, tegen etenstijd, hopende, dat zij hem vragen zouden, en dat hij nu eens niet altijd met de kameraden aan de officierstafel zoû behoeven te eten... maar zij vroegen hem niet, en bij zessen, bijna verlegen, hief Gerrit zijn groote lichaam zwaar op uit zijn stoel en hij ging naar de tafel, en de kameraden, en hij dacht, dat Karel en Cateau langzamerhand geheel en al vreemden waren geworden... En hoewel hij niet

dweepte met Adolfine, deed hij laagheden, inviteerde zich er zelven en bleef er den avond hangen en hij moest zich bekennen, dat Adolfine, in haar eigen huis, waarachtig nog het beste was, en dat de avond nog zoo heel ongezellig niet was voorbijgegaan. Constance was nu eens te Baarn, dan eens te Nunspeet; Van der Welcke was op reis - maar tante Ruyvenaer was in Den Haag - oom was naar Indië, - en tante Lot was toch maar altijd leuk:

- Ja... Herrit... Ghoede neus heb jij gehad om te komen, ja... Wij hebben nassi... Jij blijft eten, eenvoudigh maar, ja... Herrit.

Hij nam met dankbaarheid aan, voelde zich in eens warm gestreeld van binnen, waar eenzaamheid iets kouds in hem toe-vroor... Ja, hij bleef eten; hij hield van de Indiesche rijsttafel, zooals tante en Toetie die klaar maakten, en in stilte was hij blij, dat oom er van door was, want hij hield niet van oom. In het ruime huis van tante was een zekere leukheid, die hem heerlijk streelde en hem bijna week maakte, als dreef er een aroom van Java rond, dat hem herinnerde zijn kinderjaren... Het huis was vol Japansch porcelein, er stonden opgezette paradijsvogels, er was onder een

groote vierkante stolp een geheele passer - poppetjes als speelgoed: kleine warongs, kleine veestapels - er hingen Indische wapens; in tante's serre lagen matten op den grond, als in Indië - en Alima, al was ze Europeesch gekleed, vond Gerrit prettig te plagen, en hij betreurde het alleen, dat zij niet latta was, omdat hem dat herinnerde de latta meiden, die hij, kind, in Indië plaagde:

- Boeang, baboe; baboe, boeang!

En uit het Japansch porcelein, de paradijsvogels en de passer steeg altijd die zelfde aroom, door het heele huis dreef de aroom: iets van akar-wangi en sandelhout, en als tante rijsttafel maakte en Alima liep van de provizie-kamer naar de keuken met een mand vol flesschen met Indiesche kruiden, voelde Gerrit het water op zijn lippen komen:

- Tante, gaan we weêr smullen!

- Allah dan toch, die Herrit! juichte tante Lot, ontzettend zwaar, met haar cascadeerenden boezem zonder corset, thuis; in de ooren brillanten als kanjers; allah dan tòch, die Herrit, hij vermoordt zijn vader voor nassi!

En tante verheerlijkte: tante, bewegelijk geworden Hindoeidool, liep van keuken naar kelder en provizie-kamer... Toetie liep ook...

Alima ook... De aromatische walm vulde het huis... Er zoû zijn petis, zwart en geurig en prikkelend... o, alleen rijst met een droog vischje, en petis! dweepte Gerrit en tante lachte zich tranen, blij gelukkig, omdat Gerrit van nassi hield... Maar er zoû ook kroepoek zijn, goud greinig: de gedroogde visch, die bij het bakken opzwol tot brosse schulpen: schulpen, die kraakten in de ze brekende vingers en tusschen de ze knarsende tanden; en dan zoû er zijn lodeh: roomkleurig de saus en drijvende vol groenten en tjabé; en na de rijst had tante djedjonkong gemaakt: de koek van Javaanschen suiker, waarboven glaceert de witte maïzenalaag; alleen betreurde tante, dat zij geen santen had, in Gholland, en alleen maar kon werken met room en met melk... En zette men zich dan eindelijk aan tafel: tante, de drie meisjes, en Gerrit, den dweper Gerrit, dan lachten tante en nichtjes:

- Allah, die Herrit!

En zij bedienden hem om strijd, heel netjes, opdat niet de rijst een rommel op zijn bord zoû worden.

- Neen, nièt door elkaâr doen je eten! smeekte tante Lot. Die Ghollandsche manier van totòk... om alles door elkaâr te doen,

kàn ik niet uitstaan... Hoû jou rijst blank, zoo blank als moghelijk...

- Ja tante, zoo maagdelijk als een jong meisje! riep Gerrit met glinsterend oog.

En tante lachte weêr tranen, om dien Herrit: te erg toch, seg!

- En nou jou lodeh in de kleine kommetje... nà ja... soo... En dan de sambal, nètjes op den rand van jou bord: niet door elkaâr doen, Herrit... Jaà, die Herrit... Proèf dan eerst... ieder sambal met hapje rijst... nà ja... soo... De kroepoek op de tafel maar... nà ja... soo... Kom... àl... Smul nu maar... Allàh toch, die Herrit... hij vermoordt zijn vàder voor nassi... Kassian, Van Lowe!

En tante meende met dien laatsten uitroep, dat Van Lowe, de vader van Gerrit, al lang dood was en dat Gerrit dus voor nassi zijn vader niet vermoorden kon: hoe dan ook, tante kreeg nu heusche tranen van gevoel en niet meer van lachen in de oogen: kassian, Van Lowe...

Gerrit voelde zich niet eenzaam meer, en dacht aan geen vreemde gevoelens. Hij at zijn rijst met tact; hij at er bedachtzaam van, om er zoo veel en zoo lang mogelijk van te genieten, maar dat was een inspanning, hoor;

nu was het tante, dan Toetie, Dotje en Poppie om strijd:

- Herrit... neem nog wat sambal-tomaat... Herrit, vul bij jou lodeh... Herrit, neem ketimoen, dat is frisch, als jij brandt...

En hoewel Gerrits verhemelte was als een gloed, hoewel de sambal opsteeg naar zijne slapen, tot hij er een congestie van kreeg als van een borrel, at Gerrit maar door... nam nog een lepeltje blanke rijst, nam nog een tikje zwarte petis...

- Herrit, ik heb nog djedjonkong! waarschuwde tante. Jij laat mij niet sitten met mijn djedjonkong, ja, Herrit...

En Gerrit beweerde, dat tante een wissel trok op zijn maag, maar dat hij nog wel een plaatsje zoû maken voor de djedjongkong, en hij stampte met de eene vuist op de andere, om te symbolizeeren, dat hij in zijn maag de nassi bij een zoû stampen, om plaats voor den koek te maken. Tante glom van voldoening, omdat Gerrit het alles zoo lekker vond, en na de djedjongkong, toen Gerrit pufde, stelde zij voor:

- Kom, Herrit, nappas jij nu een ooghenblik!

En Gerrit veroorloofde zich zijn uniform wat los te knoopen en viel, de beenen lang, wijd,

in een rieten mailstoel om te nappassen, terwijl tante hem inviteerde om haar vooral niet met de kliekjes, den volgenden dag, in den steek te laten.

De rijstlunch bij tante maakte Gerrit voor den heelen dag vroolijk. Hij pufde meer voor de aardigheid dan in werkelijkheid; hij verheerlijkte de rijsttafel, die nooit zwaar is; de tjabé, die luchtig maakt in bloed en helder in hoofd, en het was of al de aromatische, heel sterke sambals van tante hem gaven een vroolijkheid om te leven dien dag, en een verteedering, omdat hij dacht aan zijn kinderjaren te Buitenzorg. Hij deed zijn middagrit rustig en prettig, goede beweging na het copieuze maal; hij kwam vroolijk aan de officierstafel, en at niet veel, opsnijdende van tante Lots nassi, en 's avonds niet te laat gaande naar huis, dacht hij:

- Als ik toch zulke goede dagen kan hebben, waarom heb ik er dan zulke misselijke... Ik zal aan Lien zeggen iederen dag nassi te geven, maar Lien kan het niet als tante Lot...

Een volgenden dag zocht Gerrit Paul op, in zijn sentimenteel verlangen naar de troost, die er is in familie. Hij vond Paul in zijn zitkamer, de kamer keurig geruimd, Paul in een zijden hemd

en wit flanellen veston liggende op zijn divan, lezende een modernen roman. En Paul was vriendelijk, duldde zelfs, dat Gerrit een sigaar rookte van zichzelven - want Paul rookte niet; alleen vroeg hij of Gerrit niet met de asch zoû morsen en den afgestoken lucifer dadelijk in de prullemand zoû willen gooien, omdat hij afgebrande lucifers niet uit kon staan.

- Ga jij niet eens op reis van den zomer? vroeg Gerrit.

- O neen, kerel! zeide Paul beslist. Ik vind reizen zoo vies: sporen... zwart wordt je vel en worden je nagels... je goed verkreukt in je koffer... je weet niet op wat voor een bed je terecht komt... Neen, voor reizen word ik te oud...

- Maar ga je niet eens naar Nunspeet...

- Ach Gerrit, smeekte Paul; wat moet ik nu doen in Nunspeet... Mama heeft er Adeline en de kinderen; Constance wijdt zich aan Ernst... Wat moet ik nu doen in Nunspeet... Al dat bewegen is maar lastig en als ik naar Nunspeet reis, word ik bijna even vies, als dat ik naar Zwitserland ga... Neen, ik blijf thuis. Ik ben hier tevreden. De juffrouw hier is heel netjes, en de meid ook, en al moet ik een massa zelf nakijken om mijn boel schoon

te houden... zoo is het tòch nog al verzorgd... en niet al te vies.

- Maar Paul! zei Gerrit, met een breed gebaar van schei-er-nu-meê-uit-zeg!:

- Die netheid van je wordt een manie!

- En waarom mag ik niet net zoo goed een manie hebben als een ander, vroeg Paul beleedigd. Iedereen heeft zijn manie. Jij hebt een manie om kinderen te verwekken. De mijne is sterieler, maar heeft evenveel recht van bestaan als die van jou.

- Maar Paul, je wordt net een oude vrijer, op die manier: als je je nooit eens beweegt, uit vrees van vuil te worden. Je groeit op die manier vast in een egoïst kringetje om je eigen... je stelt in niets geen belang meer, zoo... en je bent toch nog jong, nauwlijks achten-dertig...

- Ik heb jaren belang in de wereld gesteld, zei Paul; maar ik vind de wereld zoo een vuile, gemeene hoop, zoo een agglomeratie van menschelijke-ellende, zoo een rotte, schurftige, stinkende, smerige aschvaalt...

- Maar Paul, wat een idiote overdrijving...!

- Dat ik me eindelijk terugtrek in mijn eigen kamer, waar het ten minste netjes is! zei Paul even met vuur.

- Maar kerel, je meent dat niet: ik weet niet of je ernstig bent of blageert.

- Ernstig? Ben ik niet ernstig? zei Paul en hij grinnikte van minachting: hij maakte zich werkelijk boos. Ben ik niet ernstig?

- Nou, àls je ernstig bent, vind ik je eenvoudig ziek.

- Ziek?

- Ja, ziek... even goed als ik Ernst ziek vind. Die netheid van je is een manie, die aschvaalt-opvatting van de wereld is ziekelijk. Een blageur ben je altijd geweest, maar vroeger was je ten minste gezellig... een brillant causeur, en tegenwoordig, den laatsten tijd, ziet men je nergens... sluit je je op... wordt je onmogelijk... saai...

- Ik word ouder, zei Paul bezadigd. Een brillant causeur... mogelijk, dat ik het vroeger geweest ben. Maar het is de moeite niet waard. Zoodra je een gedachte in woorden cizeleert en die uiten wil, hoort niemand naar je. De menschen praten al even slordig en smerig als zij in alles zijn... Het is niet de moeite waard... En toch... zeide hij, met een tint van weemoed: je hebt gelijk: vroeger was ik anders... Maar, kerel, het is zoo niet de moeite waard... Jij hebt nog je vrouw en je

kinderen - niet, dat ik er naar verlang, naar een vrouw en naar kinderen, vooral niet naar zoo een mierennest, als jij hebt verwekt... Maar wat heb ik nu... De soos verveelt me... Iets te doen verveelt me... Voor de oude ideeën van de wereld ben ik te modern, en voor de nieuwe ben ik niet modern genoeg...

Er kwam een glimp in zijn oogen: hij hoorde zichzelven spreken.

- Ja... de oude ideeën, herhaalde hij en zijn stem werd klankrijker en kreeg terug de rythme, zangerig een beetje, van vroeger, als hij lang zich ontboezemde in allerlei blague en filozofie, heel dikwijls oppervlakkig, maar schitterend altijd. De oude ideeën... Daar heb je adel. Daar heb ik den laatsten tijd nu nog wel over nagedacht. Ik hoû van adel. Maar weet je hoe. Zooals Ernst van een antieke vaas houdt, zoo ben ik soms bekoord door een ouden titel. Ik zoû gaarne graaf willen zijn of markies. Niet uit ijdelheid: begrijp nu niet, dat ik uit ijdelheid graaf of markies zoû willen zijn, want dan snap je me heelemaal niet. Maar zooals Ernst een antieke vaas, of een oud boek, of een stuk brokaat mooi vindt, om de antiquiteit, de traditie, het decoratieve ervan - zoo vind ik mooi een graven-of markiezen-

titel, en mijn titel zoû daarbij veel schooner zijn dan het stuk brokaat, dat vol bacteriën zit. Maar mijn God, nu ben ik toch zoo bang, dat je begrijpen zult, dat ik dit uit ijdelheid wensch: graaf of markies te zijn... Neen, niet waar: je snapt me nu: ik zoû het wenschen om het decoratieve en traditioneele ervan... Maar een moderne jonkheer-titel, Gerrit, die dateert van Willem I, dien zoû ik voor geen geld willen hebben! Ik vind ten eerste het woord leelijk: jonkheer, en dan vind ik, dat zoo een titel er uitziet als een uithangbord van moderne kunst, en die art-nouveau reclames, met altijd hun zelfde stijfrechte kronkellijntjes en die al nu banale papaverbloemen zijn me hoogst antipathiek, omdat ze me symbolizeeren de huichel-blague in onze moderne wereld... Ja, oude ideeën, Gerrit, daar is heel veel poëzie in. Wij, menschen, zitten volgepropt met oude ideeën: we erfden ze over; ze zitten ons in het bloed... En we leven in een maatschappij, waar de nieuwe ideeën al ontbloeien, de heusche nieuwe ideeën, de ware, de mooie, de drie, vier mooie, die er al zijn. Maar ik, voor mij, zit zoo vol oude ideeën in mijn bloed, dat ik niet meê kan... De nieuwe ideeën: kijk eens, een nieuw idee, een heusch

mooi nieuw idee in onzen tijd, dat is het medelijden... Gerrit, wat is er mooier en heerlijker en nieuwer dan het medelijden... het heusche Medelijden voor al het menschelijk-ellendige... Ik, ik voel het ook, al kom ik niet van mijn divan. Ik, ik voel het ook... Maar even als ik het voel en niet van mijn divan kom, zoo voelt de heele wereld de nieuwe idee van Medelijden en komt niet van zijn divan... God, kerel, er kleeft bloed aan alles, de wereld is één gemeen egoïsme en gehuichel... er is oorlog, onrecht en allerlei smerigheid... en wij wéten, dat het er is... en wij veroordeelen het... en wij voelen medelijden voor al wat wordt vertrapt en uitgemergeld... en wat doen we? We doen niets. Ik doe evenmin als de groote mogendheden doen. De Czaar doet niets; geen regeering, die wat doet, geen individu, die wat doet... Jij doet ook niets. Onderwijl is er oorlog, is er onrecht, niet alleen in Transvaal, maar overal, Gerrit, overal; ga maar op straat en je ontmoet het onrecht in de Hoogstraat; ga maar op reis, word maar zwart van roet en smerigheid... en je komt het onrecht overal tegen... En onderwijl trilt die idee door heel onze vieze wereld, die idee van Medelijden... En evenals ik onmachtig ben, is alles en ieder-

een onmachtig... Heb ik dus niet gelijk, dat ik me van den heelen boel terugtrek in mijn kamer... en dat ik op mijn divan blijf liggen...

Hij sprak door, en eindelijk stond Gerrit op, wel blij, dat hij Paul had opgezocht, en dat Paul, als naar gewoonte, gesproken had, hoe lang hij ook van stof was geweest. Maar nauwlijks was hij weg of Paul, van zijn divan, stond op. Hij gooide de jalouzieën wijd open, om te luchten na dat rooken van Gerrit; hij belde, om de asch weg te nemen, hij zette de stoelen recht, wischte uit alle sporen van Gerrits bezoek...

- ...Nu heb ik me laten verleiden te praten, dacht Paul boos; maar denk je, dat de kerel het een oogenblik heeft gesnapt en gewaardeerd! Noch wat ik van oude noch wat ik van nieuwe ideeën gezegd heb... Het is de moeite niet waard je te vermoeien met... een brillant causeur te zijn... De wereld is vies en dom... en Gerrit is ook dom, met zijn negen kinderen, en vies met zijn sigaren... en daarbij is hij een melankoliek heer, die zijn manieën heeft... net als Ernst... en ik... en iedereen...

En boos gooide hij zich in zijn kussens, en las zijn modernen roman, den geheelen dag door, zonder zichzelven maar te bewegen...

X

Ook Dorine, bedacht Gerrit, was in Den Haag gebleven, en hij zocht haar op, in haar pension, waar zij twee kleine, ongerieflijke kamers bewoonde. Hij had haar in dagen - of waren het weken - niet gezien. Een paar keeren kwam hij te vergeefs, vond haar niet thuis: de meid wist niet waarheen, want de juffrouw was bijna altijd uit. Eindelijk trof Gerrit haar om twaalf uur, terwijl zij, heel haastig, op den rand van de tafel, haar stoel schuin, iets gebruikte voor haar lunch, met nerveuze hapjes, schichtige slokjes.

- Beste Dorine, waar zit je toch? vroeg Gerrit, luidruchtig, joviaal.

Zij was uit haar humeur, dat hij haar kwam overvallen.

- Waar ik zit? Waar ik zit? Ik zit nooit en nergens... hoor, dat kan ik je verzekeren. Ik heb het altijd zoo druk, dat ik nooit een moment vind om te zitten.

- Maar wat heb je dan toch te doen?

- Wat ik te doen heb? De dag vliegt om... ik heb nooit tijd te doen wat ik te doen heb...

- Maar wat heb je dan te doen, Dorine!

- Beste Gerrit, ik zal je niet vervelen, met een opsomming van mijn bezigheden. Laat het je volstaan, dat het leven me soms T E druk is, want ik vind N O O I T een oogenblik rust...

Hij zette zich en keek naar haar lunch.

- Ik was gekomen om een boterham bij je te eten, en om je eens te zien. Maar ik merk, dat je zóo een haast heb, en niet heel veel op tafel, zoodat ik wel niet welkom zal zijn...

- Denk je, dat ik in mijn eentje hier zit te smullen... Neen, beste broêr, daar heb ik geen tijd voor.

- Heb je een boterham, voor me...

- Een boterham, jawel. Ik zal om een paar eieren voor je bellen.

Zij belde, bestelde de eieren, en Gerrit kreeg een bord, op den rand van de ongedekte tafel.

- Ik ben blij je eens te zien, zusje, zei Gerrit. Ik zie je nooit meer, nu we elkaâr bij mama niet meer zien.

- Nu, maar er is aan mij niets te zien.

- Nou, aimabel ben je niet van daag. Heb je ook een glas bier voor me.

- Neen, bier heb ik niet.

- Wat drink je dan...

- Water, zooals je ziet.

- O, drink je niets dan water. Nu, dan zal ik ook maar een glas water nemen. Ik heb ook niet veel honger... jokte Gerrit, die altijd honger had. En zeg me nu eens, Dorine, ga je niet eens naar Nunspeet kijken.

- Ja, zei Dorine bedenkelijk; ik moet eigenlijk wel naar Nunspeet... mama heeft me geschreven... Adeline ook... maar ik weet het niet te combineeren.

- Hoe meen je: te combineeren.

- Nu - met wat ik hier te doen heb...

- Maar wat heb je dan toch te doen?

- Ach Gerrit, heusch niets, dat jou zoû interesseeren... De kwestie is, dat ik wel goed genoeg ben om naar Nunspeet te gaan... maar dat het natuurlijk zoû zijn om bonne te zijn voor jou kinderen.

- Maar Dorine!

- Ja natuurlijk! zeide zij boos, bits. Om bonne te zijn voor jou kinderen.

- Ik geloof, dat je daarvoor niet bang hoeft te zijn. Lien heeft de juffrouw meê...

- Nu, waarom wil dan iedereen me naar Nunspeet hebben: mama, Adeline, jij... Voor Ernst kan ik niets, want Ernst maakt me te zenuwachtig...

- Maar Dorine, voor eens een verandering... omdat je hier zoo eenzaam bent.
- Eenzaam... eenzaam... zei Dorine.

Zij slokte haar laatsten teug water binnen, en zeide:

- Het kan me niet schelen eenzaam te zijn...
- Ja, dat weet ik nu wel, maar het is toch ongezellig.
- Ik vind het heerlijk eenzaam te zijn. Ik vind het juist gezellig.
- Vindt je dat gezellig?
- Ja.
- Hier, in die leêge kamer van je?
- Ja, hier in die leêge kamer van me.
- Maar Dorine, dat is niet mogelijk.
- Maar, mijn God, als ik je nu toch zeg...

Zij stampte driftig met den voet, zij keek hem aan boos, bits. Hij zag in haar donkere oogen optroebelen geheel een geheime verbittering, als een diepe rancune, die duisterde in hare ziel. En plotseling trof het hem, dat zij heel oud scheen, hoewel hij wist, dat zij nauwlijks negen-en-dertig telde. Haar haar, weggetrokken naar achteren, begon te grijzen; haar voorhoofd groefde zich met diepe rimpels, nu zij driftig was; in de lijn van haar wangen en

kin, in haar bitsen mond was iets van een oude vrouw; haar figuur was als verschrompeld en verdroogd. En hij vond haar plotseling zoo om te beklagen in haar eenzaam leven van ongehuwde vrouw zonder belangen, over wie het eene jaar na het andere was heen-gegleden, zonder de weelde der wisselende seizoenen, of zij nooit had gehad een lente, of zij nooit zoû hebben een zomer, of het nu alleen maar herfstachtig aanschemeren zoû om haar heen, voor haar uit - of er nooit iets voor haar geweest was, of er nooit iets voor haar zijn zoû, nooit iets dan het belangelooze glijden der eentonige dagen van eenzaamheid, zoo eentonig en zoo eenzaam, dat zij zichzelve bedroog van dag op dag, dat zij zich schiep drukte, die niet bestond, belang, dat niet was, bezigheid, die zij zich verbeeldde - loopende winkel in, winkel uit voor een doos papier of een klos garen; daar tusschen door, een enkel liefdadigheidsbezoek, omslachtig, onpractisch gedaan - hij vond haar plotseling zoo om te beklagen in haar leven zonder liefde en troost, dat hij haar zeide:

- Weet je wat nu eens aardig van je zoû zijn, Dorine... En verstandig? Als je je rommel nu eens bij elkaâr pakte, de juffrouw hier

beneden vaarwel zei... en bij O N S in kwam wonen.

Zij staarde hem met booze oogen aan, en de bitse lippen trokken samen.

- Bij J U L L I E in komen wonen? vroeg zij verbaasd. Hoe meen je.

- Heel eenvoudig. Ons huis is niet groot, maar er is wel wat met de kinderen te schikken; je zoû een kabinet hebben - meer kan ik je niet geven - Lien houdt heel veel van je en de kinderen ook - en dan woonde je bij ons in, en je zoû het leuk hebben bij ons in huis.

- Bij jou inwonen? herhaalde zij en hij zag een weifeling in haar oogen: inderdaad was het of een warmte van heerlijkheid plotseling rondvloot om haar heen, en zij voelde haar booze en donkere oogen vochtig worden, waarom wist ze niet.

- Ja... zoû je dat nou niet leuk vinden?

- Maar hoe kom je op het idee, Gerrit...

- Omdat ik niet vind, dat je hier leuk zit...

- Jawel... ik ben hier heel tevreden.

- Nu ja... dat weet ik wel, maar bij ons zoû je toch gezelliger zijn...?

Zij deed zich geweld om de tranen in haar oogen terug te persen. Dat was ook altijd zoo, met die beroerde, nerveuze tranen: ze kwamen

om niets, om niets. Het was geen gevoeligheid in haar, het was weeë nervoziteit - meende zijzelve - en ze kon er zich niet om uitstaan, om die tranen, die dadelijk glommen. Maar de woorden van Gerrit hadden haar verrast en maakten haar week, en zoo verrast en zoo week, dat zij zich schaamde het hem te toonen, en dat zij uitviel, opzettelijk, om zich te verschuilen in haar bitse boosheid en drift:

- Gezelliger? Bij jullie zoû ik gezelliger zijn...?? Bij jullie zoû ik K I N D E R M E I D zijn!! Neen, ik heb er eindelijk genoeg van te leven voor iedereen, die me noodig heeft en die me kan gebruiken! Ik ga nu eens eindelijk leven, voor M I J , voor mij alleen, voor mij alleen...

- Maar Dorine...

Hij voltooide niet. Hij wilde niet wreed haar zeggen, dat zij nooit anders geleefd had dan voor zich alleen, niet omdat zij egoïst was, want zij was dat niet in haar ziel, - maar omdat zij nooit had gevonden de roeping, langs een lijn waarheen zij haar eenzaam leven zoû hebben voortgestuwd naar een punt, doel, waarom zij haar kleinen kring van klein leven getrokken zoû hebben om zich en om wat zij zoû hebben liefgehad binnen dien kring. Over haar heen was het eene jaar na het andere gegleden,

zonder de weelde der wisselende seizoenen: de illuzie der lente had zij nooit gekend, de zwoelte van zomer had zij nooit gekend, weldadige luwte had zij nooit gekend en zelfs van waaiende luchten, van woedenden storm had zij nooit geweten: het gevoelige in haar was verschrompeld als bloemen, die nooit zon heeft beschenen; het vrouwelijke in haar verwelkt, als bloemen, die nooit dauw heeft besprenkeld en verbitst en verboosd was het alles in haar tot een bijna onbewuste verbittering, in haar bestaan zonder doel, in haar leven zonder liefde - jaren, jaren lang. Was het nu al herfst voor haar uit, om haar heen, als een schemering in hare ziel, als een schemering om hare ziel... Hij stond op, zij maakte hem treurig. Hij ging weg, en zijn laatste woord was alleen:

- Neen Dorine, kindermeid zoû je niet bij ons worden. Wil je er nog over denken, doe het dan en wees verzekerd, Lien en ik zullen het leuk vinden, als je bij ons komt...

En hij deed zijn middagrit, hij zocht zijn eenzame wegen. Zoo met een paard, dat was als met een vriend... Hij klopte het dier aan den hals, en het trilde, als een vrouw onder een liefkoozing... Hij praatte er tegen en het

schudde de spitse ooren, als begreep het, als antwoordde het met een gracieuze beweging van hals en hoofd. En terwijl hij zijn paard liet stappen, de teugels los in zijn hand, dacht hij hoe eenzaam het toch geworden was, in een meer en meer wordende schemering rondom hen allen heen. In helle schijnsels even dacht hij weêr aan zijn kinderjaren... daarginds... Buitenzorg... het witte paleis... de heerlijke tuin, eenig en wereldberoemd met zijn kostbare boomsoorten, zijn groepen van palmen, zijn reuzenvarens, zijn vreemde reuzenlianen, dik de stammen als pythons zich slingerend van boom naar boom... En achter de rivier... waar hij speelde met Karel, Constance... O, hoe maakte het hem week, dat even, hel, te bedenken, nu dat het al te schemeren begon om hen heen, nu dat die herinneringen waren als de laatste weêrschijning van het zonnige samenzijn der vele kinderen eens zelfden huisgezins... Langzamerhand... langzamerhand was het gaan gebeuren... onherroepelijk... het langzaam zich scheiden en vervloeïïen weg uit elkaâr... de banden ontknoopt tot allen ze los waren... nu, juist nu, in de sombere schemeringen, die naderden... Langzamerhand... langzamerhand... met ieder jaar, dat grooter

en ouder de broêrs en de zusters werden, dat zij groeiden van kinderen tot menschen, menschen die zelve dan trokken den cirkel om zich heen, hun eigen cirkel van huwelijk, hun eigen kring van kinderen, zijzelve middelpunt nu, als eens waren geweest zijn vader en zijn moeder in H U N cirkel van huisgezin, in hun kinderen- en zelfs kleinkinderenkring... Langzamerhand... langzamerhand... met ieder jaar was het gaan gebeuren... als onmerkbaar eigenlijk... dat alle de broêrs en zusters, die waren geweest één huisgezin, daar in het witte paleis, dat hem in dien tuin, daarginds zoo heel ver met mijlen en jaren verwijderd, toescheen als het sprookje van zijn jongenstijd - met het feeënfiguurtje van Constance er zwevend doorheen, bloemen aan de slapen - dat alle de broêrs en zusters zelve kring en cirkel om zich hadden getrokken, van huisgezin of van zichzelve alleen, en hadden de kringen die eerste jaren nog wel eens bewogen door elkaâr heen... langzamerhand... langzamerhand waren zij verder en verder geschoven uit een, en juist nu de sombere schemeringen naderen, weken zij al verder en verder weg... Had mama het altijd zoo, stilzwijgend, al voorzien en had zij daarom zoo hardnekkig vastgehou-

den aan dien eenen wekelijkschen dag en avond, dien avond, waarom hij vroeger, met de anderen, gelachen had en gespot: altijd die Zondag van mama - het familietafereel - dat geregeld komen bij elkaâr, met het kaartje en het koekje - dat zij allen wel eens heel vervelend vonden, maar toch nooit verzuimden, ter wille der oude moeder, die de kinderen wilde bij elkaâr houden? Had mama het altijd zoo voorzien? O, dat bestond nog wel - het familie-tafereel - het kaartje en het koekje iederen Zondag - maar was het eigenlijk al niet meer en meer geworden een avond, die verloor zijn beteekenis - omdat de cirkels en kringen zoo héel ver geschoven waren uit een? Het schemerde somber om allen... o zoo beklemmend... en hij voelde het somber schemeren zelfs nu hij paard reed in den warmen zomerdag...: het schemerde somber... om Dorine... om Paul schemerde het met die eenzaamheid van eenzaam man en eenzame vrouw, die niet gezocht of niet gevonden hadden het warme licht voor hun latere jaren, hun nog wel jonge maar al latere jaren van kleine zielen, die bestaan, en zich, bewust, onbewust, zoo heel dikwijls afvragen de reden van dat kleine bestaan... Het schemerde zoo

somber misschien nog niet om Adolfine, want zij had nog haàr cirkel, maar toch was die cirkel al zoo wijd geschoven uit den oorspronkelijken familie-kring weg zich bewegend - en heel somber, als een nacht, was het geschemerd om arme Bertha - zoo plotseling - nu zij zich versoesde in een klein huis in een dorp, waar zij niemand kende, en waar zij maar keek uit haar venster den tuin in en de donder der treinen haar wiegde de al trage heugenissen... Ook was het of haar kring gespat was uit elkaâr, als een helle cirkel eerst, die in vonken spat, vonken, die ver weg versomberen - nu zij alleen nog Marianne - arme meid - maar had bij zich, weggetreurd in haar noodlot, te groot voor haar kleine ziel. Karel, zijn broêr, was die nog wel zijn broêr, of had Karel, met zijn vrouw, die nooit in hunne familie innig was opgenomen, ook niet zijn cirkel ver, ver weg van hun aller cirkel weggeschoven... en om armen Ernst, had het niet om armen Ernst geschemerd van sombere eenzaamheid, tot hij er ziek van geworden was in zijn ziel en in zijn zinnen? En zoû het, nu alle die cirkels zoo ver weg en wijd uit een schoven, niet troosteloos worden van schemerende een-

zaamheid om mama, juist om mama - die altijd middenpunt had willen blijven in de haar zoo noodige liefde en warmte van alle de haren?... En vreemd was het hem, toen hij aan Constance dacht, alsof integendeel haar cirkel zich dichter schoof en alsof er voor haar en voor Addy iets op nieuw daagde van licht, en vreemd was het vooral toen hij aan zichzelven dacht, en aan zijn troepje, dat hem nu wel tijdelijk verlaten had, maar dat toch van hem was en om hem rond altijd... altijd... alsof het daar heelemaal niet schemerde... alsof het daar daagde met een enkelen blonden dageraad van wijd uitzonnende stralen... O, kinderen, was het niet alles? Had hij niet goed gedaan zijn blonden dageraad te verwekken... Hij dacht niet aan zijn vrouw: hij dacht aan zijn kinderen: hij was meer vader dan echtgenoot... Had hij niet goed gedaan? Was het daàr niet... dat lachte de hoop voor hem, voor hen allen, voor arme mama, arme mama, die op dit oogenblik zelve haar eenzamen ouderdom koesterde in het jonge licht van dien dageraad! Had hij niet goed gedaan? Maar waarom, als hij dan goed had gedaan, moest hij dan twijfelen soms en verbaasd en zelfs angstig zijn, om dat jonge, stralende

leven, dat hij verwekt had en dat als een warmte en een licht uitstráalde, waarin hij weldadig zich zijn vreemde ziel nu voelde koesteren... lichter en warmer dan den zonnedag, waardoor hij paard-reed... Waarom dan moest hij twijfelen, verbaasd en zelfs angstig zijn... O, hij wist het nu eensklaps: omdat ook later die blonde dageraad stralen zoû wijd uit van zijn middenpunt weg en schemeren zoû op zijn beurt...! Maar als het dan was een wet der natuur, als het dan niet anders kon, dat wat eerst hing aan elkaâr in zonnige liefde en zonnig samenzijn en samenleven - wemelde weg uit elkaâr - als het dan niet anders kon dan vercirkelen en verschemeren; als het dan niet anders kon, dat broêrs en zusters vervreemdden, tot zij schenen als niet geboren uit een zelfde moeder, en verwekt door een zelfden vader! Als het dan niet anders kon!... Waarom dan zoo te twijfelen, te verbazen en te angstigen en waarom niet te genieten van de warmte, zoo lang de eerste zon nog scheen, na het krieken van de troostende dageraden... O, hoe verlangde hij naar zijn dageraad: hoe verlangde hij naar zijn troepje! Morgen, morgen ging hij er heen! Ze allen te zien om zich heen, ze te omhelzen in eéne omhelzing, ze

te zwaaien op zijn armen, ze te laten rijden op zijn rug en zijn schouders, ze te laten hossen op zijn knieën, met ze te ravotten tot ze rolden door een, op hun zachte kindervel zijn lippen te drukken, in die reine wellust van loutere liefkoozing... Morgen, morgen ging hij er heen...

Ja, hoe het schemerde om hen allen rond, voor hèm daagde het nog uit - zoo als het eéns had gedaagd - lange jaren geleden - voor zijn vader en zijn moeder - toen zij allen - nog kinderen, zijn broêrs en zusters - daar ginds in Indië in het witte paleis van grootheid, in de tuinen van het sprookje, uitgestraald waren als zijner ouders dageraad... Voor hèm daagde het nog uit... en al zoû het later zeer zeker ook van hèm wegcirkelen, al zoû het om zijn hoofd - om zijn ziel - schemeren, als het nu te schemeren begon om zijn arme moeder - er was nu nog het heden, en hij mòcht niet twijfelen en angstig zijn.

Hij reed terug en langs de bosschige wegen duisterde de avond, maar juist voor zijn oogen wemelde het van stofgoud... omdat hij zijn gedachte blij en zonnig gedwongen had: zijn blond troepje, daarginds, wemelend voor zijn

blik... Juist voor zijn oogen wemelde het, van licht... Nu, terug in de stad, en gezeten met zijn kameraden, aan de tafel, waar hij dezer dagen at, merkte geen van allen aan hem noch dat hij het had zien schemeren, noch dat hij het had zien dagen, - en was hij alleen een groote blonde officier, een stevige vent, met een ruwe, luide blague-stem, met gebaren, waaronder kraakte zijn stoel en zijn glas telkens dreigde te breken, terwijl zijn mond luidruchtig vloekte, en zijn moppen met hun aller gelach de kamer daveren deden...

I

ZIELENSCHEMERING
[tweede deel]

I

Maanden waren voorbij gesleept, toen Gerrit, uitrukkende met zijn escadron, een ontmoeting had, die hem schokte. Het was op de Koninginnegracht: op een nattigen herfstmorgen, zoo vroeg somber al, als zoû het den heelen dag lang niet helder worden; geheel den middenweg besloegen de paarden, wier hoefslag kletterde bij den rythmischen rit over de keien regelmatig: uit de vensters hingen de paarsche meiden uit, om te zien naar de mooie huzaren. Een huurcoupé reed het escadron tegemoet, en moest stil houden ter zijde van het trottoir, om de paarden te laten voorbijgaan. En met een snellen blik zag Gerrit door het beslagen glas van het rijtuig het gezicht van een vrouw met lachende oogen - twee bruingoude vonken van lachende kijkers - nauwlijks langer dan twee, drie seconden, die twee opglimpingen van blij goud. Meer dan de lachende oogen

had hij niet gezien in de vage vlak van het gelaat, dat geblankt had in de schaduw van het rijtuig, onder de donkere streep van een grooten hoed, maar die lachblik had hem zoo geschokt, dat hij een kleur kreeg - het bloed naar zijn slapen - en dat zijne slapen klopten, als had hij een borrel gedronken. Hij voelde een prikkeling in zijn nek, en dacht vlug:

- Mijn kop af, als dat niet Pauline was... Mijn kop af, als dat niet Pauline was... Zoû ze terug zijn, in Den Haag!

Maar nu herstelde hij zich, zette zich schrap strak in zijn zaâl en poogde te vergeten zijn schok, en de twee bruingouden vonken van lachende kijkers. Nu, als ze het was... wat was het dan noch? Dat alles was al zoo lang geleden, en ontmoette hij zoo dikwijls niet de plotseling opdoemende levende herinneringen langs zijn weg, gewoon-weg op straat, en ging hij die niet voorbij, nauwlijks met een laching van herdenken, wegschuilende onder zijn snor en eventjes broeiende in zijn blik? Als ze het was... wat was het dan nog? Hij, die al zijn dolheid geregeld had tot een rijpere gematigdheid, zoû hij zich zoo schokken laten door een paar lachende oogen van vroeger... Neen, hij voelde zich rustig sterk, in de beza-

digdheid zijner latere jaren... Dat zijn bloed zoo joeg bij den blik van een vrouw, bij een langs den weg opdoemende herinnering, dat kon hij toch niet helpen... Toch, heel dien herfstdag - dag, die somber was opgekomen en somber bleef met zijn zware lucht van wolken - verhelderde hem die twee, drie seconden-lang blij gouden opglimping van oogen... Ja, wat had die Pauline oogen... God, wat had ze een paar oogen... Oogen, die zoo lachten, zelfs al lachte haar mond niet, oogen vol gouden voor-den-gek-houderij, oogen van wel-weten, dat zij met hun glimpen hem dol maakten als een razende, als was hij een brand, die haar vonk ontstak! En zij wist het wel, zij wist het wel, dat zij hem dol maakte met hare oogen... Was ze terug in Den Haag? Indertijd was ze plotseling naar Parijs gegaan, en hij had haar sedert jaren niet meer gezien... sedert twaalf jaren zeker... Twaalf jaren nu was hij ouder, twaalf jaren nu was zij ouder... Wat was dàt beroerd, dat oud worden, dat aftakelen van je body: dat eenige lijf, dat je kreeg op de wereld, en dat meê moest tot je graf, en dat je niet kon verwisselen, zooals je een nieuwe uniform nam... Nu, het zijne deed nog meê, en Pauline... haar oogen lachten als vroeger...

Twaalf jaren? Kom, hij wilde er niet meer aan denken... Als hij alles herdenken wilde, wat er geweest was, jaren en jaren geleden, dan was de dag te kort om zijn herinneringen door te maken...

En in zijn oudere bezadigdheid vergat hij de ontmoeting op de Koninginnegracht en dacht hij zelfs, dat hij best zich had kunnen vergissen, dat het heelemaal Pauline niet geweest was... Hij was in zijn huis niet eenzaam meer, nu zijn vrouw en de kinderen het nest weêr vulden, en hij voelde, dat het zoo om hem zijn moest altijd: de lauwte van het warme nest; dat hij zich anders ongelukkig voelde en vreemd en eenzaam, als die verleden zomermaanden. En de eerste Zondag-avond bij mama doordrong hem met een blijde hartelijkheid, en toch was leêgte hier en daar in de vroeger propvolle salons... Want de beide oude tantes kwamen niet meer; wel had mama haar niet toe kunnen rekenen de verwarring, die zij op dien zoo ongelukkigen avond, toen arme Constance al zoo opgewonden was geweest, hadden veroorzaakt met haar schrille, kindsche stemmen; wel had mama zich geweld aangedaan altijd lief tegen haar te blijven - maar langzamerhand waren zij geheel kindsch geworden

en gingen zij niet meer uit, en in haar kleine villa leefden zij met een verpleegster; zij waren heel ondeugend geworden, zij kibbelden en vochten met elkaâr; zij sliepen in één bed en weigerden elkaâr de dekens, en eens had tante Tien tante Rien op de trap geduwd, zoodat zij gevallen was en zich zeer had bezeerd de oude ribben... Zij kwamen dus niet meer, en het was vreemd, maar Gerrit miste haar beider zonderlinge, oude silhouetten van heel ouderwetsche juffrouwen, het groote haakwerk in de beenige handen, - zoo als zij, gedurende den geheelen Zondag-avond, zaten ieder aan een zijde van de deuren der serre, nijdig nu en dan bitsende in elkanders ooren: opmerkingen, die de kinderen wel verstonden, en waarom ze glimlachen moesten - uitziende met haar begeerige oude oogen van snoeplustige oude dames naar het koekje en de limonade, dat zij eindelijk met welbehagen verorberden, om dan, in eens, tegelijkertijd, op te staan en te gaan, voorzichtig door de nichtjes de trap afgeleid, naar de vigilante met den vertrouwden koetsier, die ze altijd veilig thuis reed. De Zondag-avond was niet meer de zelfde, vond Gerrit, zonder die twee typische, traditioneele figuren, - waarom zij allen veel grappen ver-

kochten - maar die toch zoo lang iets hadden behouden van de onveranderlijkheid van het leven, de verteederende eentonigheid ervan - tot plots het veranderd was... en de twee figuren waren verdwenen... Jaren zouden zij misschien nog leven, kibbelende en kissebissende, zich met haar beenige handen vastklampende aan de wereld - jaren, als zoû de dood geen vat op haar hebben - maar nooit zouden zij daar meer zitten, ieder aan een deur van de serre...

Maar een groote leêgte, door geheel de beide kamers, had gegeven de uiteenspatting van Bertha's troepje... Want nooit kwam Bertha meer in Den Haag, en allen, die haar wel eens opgezocht hadden in Baarn, waren het eens geweest, dat zij er wel vreemd werd, er wel vreemd zat aan haar raam, bijna onbewegelijk - alsof na al haar drukke leven van wereldvrouw, plots na den dood van haar man een algeheele noodeloosheid voor zichzelve om haar heen was gezonken, als een element, waarin zij versufde: zij sprak bijna niet, zij stelde in niets geen belang, zij zat maar, zij keek maar, ging nooit uit, en hoewel zij geheel haar verstand had, was het geworden een starend soezen, een over zich heen laten

glijden van de jaren, die noodeloos en somber aan zouden schemeren om haar ziel, geheel eene schemering van triestige afwachting van àlle zwart zouden om hare ziel rondduisteren... In die emotie- en woordlooze treuring had zij alleen Marianne behouden, ook al zoû Marietje later thuiskomen... Van Emilie en Henri wist de familie nu wel, want Emilie, fier op haar nieuwe leven, had niet kunnen zwijgen, had geblageerd op wat zij daar deden en hoe zij geld verdienden in Parijs... en de geheele familie was er door verbaasd en geschokt geweest... Adolfine en Cateau hadden allen doen zweren het toch nooit te zeggen, dat Emilie waaiers schilderde en dat Henri clown in een circus was! en voor mama Van Lowe hadden zij wel niet de waaiers van Emilie kunnen verbergen, omdat zij er zelve een aan haar grootmoeder had geschonken, maar wel dat schandaal van Henri; gelukkig, dat wist de oude vrouw niet: dat zoû haar zoo een schok kunnen geven, dat het wel haar dood kon zijn... Gerrit wist, dat men over Emilie en Henri onuitputtelijke praatjes vertelde in Den Haag, en hij, liever, had maar ronduit verteld, opdat de menschen zouden de waarheid weten, maar allen, zelfs Constance, hadden hem gesmeekt er toch over

te zwijgen, en hij zoû dus zwijgen met de anderen, als betrof het een schandelijk familiegeheim... Op de Zondag-avonden was Ernst wel niet geregeld gekomen, maar zijn afwezigheid - daar in Nunspeet - sloeg toch een treurige schaduw altijd: treuriger nog was het, dat tante Lot wel kwam met de meisjes, maar erg, erg klaagde, dat het heelemaal niet goed met den suiker ging, en dat het een beroèrrde tijd was... En waarlijk, plotseling, op een Zondag, kwam tante binnen met veel emotie en tranen, de meisjes gerezigneerd, als eenvoudige goede zielen, en tante vertelde in een vloed van woorden, dat zij zoo goed als geruïneerd waren - oom had uit Java telegram na telegram gezonden - zoo goed als geruïneerd: zij verlieten dadelijk hun groote huis; zij hadden op Duinoord al op zicht een klein, klein huisje, en daar zouden zij zich opschieten, tot er betere tijden aankwamen... Het gaf een groote ontsteltenis in de familie, waar geld wel nooit geteld, maar toch altijd heel erg noodig geweest was - maar Gerrit bewonderde, trots al de tragiek van tante, die den geheelen avond met een huilende stem jammerde - een acute praktieschheid: ook in de meisjes een rustige kalmte,

en zonder schijn van vroegere weelde ophouden rustig weg voor den toestand uit te komen, en zich verminderen met eenvoudige zekerheid, die alle valsche schaamte uitsloot... Een klein huisje, eén meid... ja, Herrit... maar nassi zou tante toch geven, hoor, want zonder sambal geen leven, Herrit... en Gerrit, met Constance sprekende, bewonderde dit: dat praktiesche, en trots de tragiek der tranen en gebaren en uitroepjes van ja-à, kassian! oogenblikkelijk de nering naar de tering zetten en hij zeide:

- Geloof je, dat echt Hollandsche menschen dat ooit zoo zouden kunnen doen! Neen, ze zouden het ten eerste niet uitbazuinen... dan zouden ze stilletjes naar het buitenland gaan... maar goeie tante Lot: ze bazuint het uit en ze heeft gisteren al praktiesch gehandeld - en ze schaamt zich niet in haar kleinere huis te gaan... en ze vraagt mij er waarachtig dadelijk op nassi...

Ja, dat was nog het ouderwetsche van het goede Indische: de eenvoudige ziel, de eenvoudige levensopvattingen; het ware, en niet naar den schijn, de hartelijke gastvrijheid nog, zelfs al waren er geen duiten meer; en dat was een sympathie voor Gerrit, ook al sprak tante nog zoo Indiesch, al zag ze er nog zoo

Hindoe-idool uit, met den zwaren plooiboezem en de brillanten als kanjers... En de drie meisjes, - niet jong meer: waarom waren de goeie kinderen toch nooit getrouwd, in Gholland! - zoo rustig, zoo praktiesch, al lachende om de eene meid: ze zouden zelf haar bed wel opmaken, maar Alima, natuurlijk, D I E bleef - net een ddàme, jij moet sien, corset, ghoed - deelende rijkdom en armoede met haar njonja, eenvoudig weg, zonder zelfs een oogenblik er aan te denken, of ze nu niet een voordeeliger dienst zoû zoeken... Ja, Cony, dat deed toch maar goed, in onze koude Hollandsche lucht... zoo een glimping van oud-Indische eenvoudige en hartelijke levensopvatting!

En, trots alles, was er nog altijd het kaartje en het koekje des Zondag-avonds, maar al hield mama er aan vast, al was zij nog altijd middelpunt van haar kring, al lieten de kinderen haar zooveel mogelijk buiten kleine twisten en moeilijkheden - het was toch of zij voelde, dat er iets kraakte en scheurde en brak... Neen, zij kon het zich niet meer ontkennen, en haar helder gelaat van opgeruimde oude vrouw, had de rimpels over den mond gekregen, een trek van treurig mopperen... een grandeur déchue was de familie!

Het werd er niet beter op, toen Constance, met zooveel vergoêlijking, als zij vinden kon in hare woorden, haar over Addy gesproken had, en op een van die Zondag-avonden zei de oude vrouw tot Van der Welcke, bitter haar stem, die begon te beven met den klank van barstende snaren:

- Dus Addy... is van idee veranderd: Constance heeft me verteld...

Het was voor Van der Welcke ook een groote teleurstelling geweest, zoo groot zelfs, dat hij den laatsten tijd boudeerde tegen zijn zoon.

En ook hij, bitter, haalde de schouders op, alsof hij er niets aan doen kon:

- Wat zal ik u zeggen, mama. Addy is een heel gedecideerde jongen. In Nunspeet heeft hij met zijn moeder gesproken, en zijn moeder is het met hem eens. Ik niet...

Het hoofd van de oude vrouw zonk op de borst, en knikte zacht schuddend op en neêr.

- Hoe ouder men wordt, zuchtte zij; hoe meer teleurstelling maar het leven geeft...

Zij zag op, er was bitterheid in haar oogen. Zij wenkte Addy bij zich, en in haar wenk was dat imperatieve, dat zij soms kon hebben zelfs tegen haar oudste kinderen.

De jongen kwam.

- Wat is er, grootma...

Zij zag hem aan, en er verteederde dadelijk iets in haar, toen zij hem zag voor zich staan, met zacht ernstigen glimlach, zijn blond mannelijk gezicht van grooten jongen...

Nu schudde zij het grijze hoofd, als wilde zij wel zeggen, dat zij wel wist en er was verwijt in haar bevende oogen.

- Zoo zoo, zeide zij. Mama heeft met me gesproken, Addy. En mama heeft me gezegd, dat je van idee veranderd bent... dat je in de medicijnen wil studeeren.

- Ja oma.

- Zoo... en papa en mama en grootma, die zoo gaarne hadden gezien... dat je in een diplomatieken werkkring je zoû hebben gepousseerd.

- Oma, heusch, ik voel er geen roeping voor...

- En voor dokter?

- Voor dokter wel, oma.

- Ja, dan is er niet veel aan te doen, Addy, zeide de oude vrouw, en plotseling begon zij zachtjes te snikken. Van der Welcke zag somber...

Het kind zag op hen neêr, waar hij stond voor zijn vader, voor zijn grootmoeder. Hij

hield van de oude vrouw, en hij aanbad zijn vader, en leed, dat zijn vader hem den laatsten tijd boudeerde. Maar hij kon het niet helpen, dat hij klaar in hun beider ijdelheid zag, en hij kon het niet helpen, dat hij, zonder wreed te willen zijn, zeide, heel zacht:

- Oma... Mama heeft het in me begrepen. Ik had zoo gaarne, dat u en papa het ook begrepen, oma.

Maar de jaloerschheid op Constance stak fel in Van der Welcke's hart; hij stond op, hij naderde de speeltafel...

- Mama heeft het begrepen, Addy? herhaalde bitter de oude vrouw. Ach, mama weet wel, dat ze niet tegen je op kan, niet waar... Papa ook niet, en nu heeft hij verdriet, arme papa... Illuzies, Addy, worden hoe ouder men wordt, al minder en minder, en daarom is het heel treurig, mijn kind, als men zijn allerlaatste illuzie's nog verliezen moet. Wij hadden op jou gebouwd, mijn jongen.

- Maar al ga ik niet in de diplomatie, oma, daarom kan ik toch wel...

De oude vrouw wenkte bitter met de hand tot zwijgen.

- De diplomatie is de mooiste carrière, zeide zij bits... Er is niets boven... Het

zijn al die nieuwe ideeën, kind, waarmeê grootma niet meê kan, en die haar zoo treurig maken, omdat ze ze niet begrijpt.

- Oma, ik kan u niet zoo zien huilen...

Hij zette zich bij haar neêr, nam haar hand, zag haar in de oogen.

Zij bedroog zich in zijne teederheid.

- Wil je niet nog eéns er over nadenken, Addy? vroeg zij zachter en streelend.
- Neen oma, zei hij rustig, beslist. Ik kan niet.
- Je wil niet.
- Ik kan niet. Ik mag niet, oma.
- Je mag niet...?
- Neen, oma. Probeer u er meê eigen te maken, lieve oma, dat ik niet M A G .

Het hoofd van de oude vrouw schudde op en neêr, met die bittere, verwijtende knikking...

- Oma, mag ik u beloven, mijn best te doen, dat ik u nog eens eer aan doe... ook als dokter...?

Zij lachte minachtend, met een grinnik nu, door haar tranen heen. Hij omhelsde haar met veel teederheid...

- O God, dacht hij; hoe slepen we meê... wij allen hier... die zwaarte van ijdelheid in onze zielen... die ons verhindert te leven... te L É V E N !

II

Neen, Gerrit had geheel vergeten den gouden glimp van die twee lachende oogen, die hij had meenen te herkennen, en, vluchtig vaag, had hij nog nagedacht, dat hij zich wel moest vergist hebben. Hoe groot was dus niet zijne verwondering, toen hij een paar dagen later, na den eten gaande naar de Witte, vlak bij de societeit, in het halflicht van den avond, tegenkwam een vrouw, die, voorbijgaand, hem priemde de oogen met haar twee goud lachende blikken, hem teêr toe fluisterde, bijna aan zijn oor:

- Dag Gerrit!

Hij herkende de stem, zooals hij de oogen herkend had, een klank van molligheid, diep uit de keel, een klein beetje brouwende de r. Ja, hij herkende haar, het was waarachtig Pauline, ze was terug in Den Haag. Na twaalf jaren...! Nu, hij nam geen notitie van haar, liep door, sloeg om, en dadelijk was hij de Witte in. Hij liep de trap op, bijna als vluchtte hij van buiten en zijn gezicht was rood, zijn slapen klopten. Hij bleef een uurtje met kennissen, nieuwsgierig om uit te hooren

of ze misschien ook Pauline hadden herkend. Maar de kameraden - jongere officieren, bedacht hij - kenden haar niet, en hij hoorde niet van haar spreken...

Vroeg ging hij naar huis. Die brutale meid, hem aan te spreken. Vroeg ging hij naar bed, man van geregelde huiselijke gewoonte, als hij met de jaren was geworden, en terwijl Adeline al sliep naast hem in het andere bed, zag hij de gouden oogen, lachen, hoorde hij de mollige stem hem kwellen met zijn naam, fluisterend, bijna vlak aan zijn oor... Hij sliep in en door zijn droomen zag hij de gouden oogen...

Nu, dacht hij den volgenden dag, als hij nu droomen moest, van alle oogen, waarin hij gekeken had, dan zoû het in zijn slaap zijn als éen groot firmament van oogen! En opstaande, badende, wierp hij iets uit zich weg, waschte zich die oogen weg uit zijn geest... Nu ontbeet hij, vlug, met de kinderen frisch, blond en liefjes om hem heen, en nu reed hij naar de kazerne...

Maar een paar dagen later, van de kazerne komend om zes uur, half zeven, en loopende onder de herfstende boomen langs het Alexandersveld met een paar officieren terug, kwam hij haar tegen, Pauline... Hij had inwendig

een beweging van ongeduld, en dacht: is ze gek, vervolgt ze me expres... Maar hij deed zijn kameraden niets merken. Een alleen zeide:

- Een mooie meid... Wie is dàt?

Maar niemand wist, en zij gingen door. Gerrit zag niet om.

Nu werd hij er om nerveus. Die lamme meid, wat deed ze terug in Holland, en waarom moest zij hem aanzien, groeten, waarom moest ze loopen langs de kazerne... Was ze gek, was ze gek... Hij was boos, en hij was onrustig... En een paar dagen later, als had hij een voorgevoel, talmde hij in de kazerne, om alleen, heel laat al, weg te kunnen gaan.

Hij kwam haar tegen, en in het sombere licht, hangende onder de al herfstende boomen, lachten van verre haar oogen als goud hem toe, met die blijde ondeugende opglimping van voor-den-gek-houderij.

- Verdomd nog toe! vloekte hij, en als wilde hij zich schrap zetten, welfde hij zijn borst, maakte zich breed, scheen de geheele laan te willen vullen met zijn alkrachtige mannelijkheid om te gaan door alle lagen en listen. Maar zij hield vlak voor hem stil en zij zeide met haar stem van brouwende molligheid:

- Dag Gerrit...

- Zeg, wil jij wel eens maken, dat je voor den donder doorloopt, en heel gauw ook, zei Gerrit, boos en ruw.

- Ik vind het zoo aardig, dat ik je ontmoet heb.

- Nou maar, ik vind er niets aardigs aan, en maak jij maar, dat je weg komt.

En door wilde hij loopen, breed, en alkrachtig mannelijk, trappend over alles wat glimlachend lokkelijk en voor-den-gek-houderig hem zijn weg versperde onder de herfstende boomen.

- Gerrit, ik moèt je spreken, smeekte zij.

- Nou maar, ik niet.

- Jawel, jawel, ik moèt je spreken, Gerrit, brouwde dweperigvleiend de mollige stem... Ik moet... ik moet je spreken... Niet hier, maar even... even... in de Boschjes.

- Waarover heb je me te spreken.

- Een oogenblikje maar... ik kan het je hier niet zeggen.

- Ach wel neen, hoor! zei Gerrit ruw. Ik heb niets met je te maken...

- Jawel, jawel, Gerrit... Toe Gerrit... een oogenblikje maar...

En hij liep door.

Zij volgde hem.

- Gerrit...

- Zeg eens, als je nou niet voor den bliksem den anderen kant ophoepelt...

- Gerrit, laat je me maar even... wat zeggen... drie minuten met je praten... in de Boschjes...

De stem vleide, de oogen lachten en spotteden met een heel diepen vonk.

- Drie minuten maar... en dan val ik je niet meer lastig...

- Nou... vooruit dan! zei Gerrit. Loop dan om... dan volg ik je wel... maar maak voort... ik heb geen tijd...

- Waar moet je naar toe...

- Naar mijn huis...

- Ben je getrouwd, Gerrit...

- Ja... Vooruit nou.

- En heb je kindertjes?

- Ja... Ajo...

- Je hebt zeker lieve kindertjes, Gerrit?

Haar diepe oogenvonk van gouden spot priemde Gerrit toe... maar nu keerde zij zich om, liep vlug, sloeg de Timorstraat in, verdween in de Boschjes. Het was er heel donker...

- Nou, wat is er...

- Ik heb je in twaalf jaren niet gezien, Gerrit.

- Heb je me niets anders te vertellen...

- Ja... hoor dan... zeide zij snel, begrij-

pende, dat zij zuinig moest zijn met dit kostbare oogenblik. Hoor dan... Ik ben twaalf jaar in Parijs geweest, Gerrit; ik heb er heel veel verdriet gehad, hoor... Maar heel veel pleizier ook. Ik was er erg chic, mijn portret lag tusschen den Czaar en den koning van België in voor de winkels en onder het portret van Otero. Nu, dat is wel een bewijs, hè... Maar heel veel verdriet ook, Gerrit. De mannen zijn zwijnen, Gerrit: ze zijn niet allen als jij, zoo aardig en zoo lief... Ik heb dikwijls aan je gedacht...

- Ja maar, dat kan me allemaal niets schelen...

- Ik heb dikwijls aan je gedacht... Hoe lief je was en hoe goed, Gerrit, ook al deê je nog zoo ruw soms, en al zet je nog zoo een booze stem op... Nu, Gerrit, en ik moest terug naar Den Haag - zie je, dat is te lang om je te vertellen... en nu Gerrit... nu wil ik je zeggen... nu ben ik heel arm... ik heb geen cent op het oogenblik... Toe Gerrit, kan je me niet vijftig gulden geven.

- Zeg eens, als je denkt, dat ik rijk ben, heb je het mis. Ik kan je niets geven.

- Nou Gerrit, ook geen vijf en twintig gulden maar? Daar zoû je me al erg meê helpen.

- Ik heb ze niet.

- Ach toe, Gerrit, kan je me niet I E T S geven...

Gerrit grabbelde in zijn zak.

- Hier heb je twee rijksdaalders... en een tientje. Meer heb ik niet. Ik ben niet rijk en ik loop niet met stapels bankpapier in mijn zak.

Hij gaf haar het geld.

- O Gerrit, dank je wel. O Gerrit, wat ben je lief...

En voor hij het kon verhoeden, had zij zich om zijn hals gegooid en zoende zij hem dol op zijn mond.

Hij wierp haar bijna van zich.

- Zeg, ben je gek...!!

- Neen Gerrit, maar ik hoû van je en je bent zoo lief. Dank je wel Gerrit, dank je wel.

Hij zag de gouden oogen spotten.

- En nu hoepel je op! zei Gerrit, rillend van kwaadheid en het schemerde vonken voor zijn oogen. En je spreekt me nooit meer aan, en je moet niet denken, dat ik je ooit weêr geld geef, want ik heb het niet. Het is dus uit, hoor, weet dat wel. Zoek maar een jongen, rijken kerel... en laat mij met rust...

- Ach, Gerrit, het zijn allemaal zwijnen... behalve jij... behalve jij...

- Maar nu, zwijn of geen zwijn, brieschte Gerrit; nu ga jij links en ik ga rechts, hoor...

En hij maakte zich vrij, hijgende, brieschende, rillende. Hij liep wat hij loopen kon, en toen hij eéns omzag, zag hij haar niet meer: zij moest door de Riouwstraat zijn gegaan. Hij herademde, wist een tram te pakken, ging voorop staan, om wind te vangen, en te koelen zijn kloppende slapen... En onderwijl dacht hij: ze is gek, de meid... om me aan te spreken... om me te zoenen...! Ik had haar ook geen geld moeten geven... Twaalf jaren... Ze is wel ouder geworden, maar ze is nog een mooie meid... Ze is zwaarder geworden, en ze was geverfd... wat ze vroeger nooit was. Maar ze is nog een mooie meid...

Op zijn mond voelde hij nog haar zoen, als een gloeiïng en als een druk, als had zij zijn lippen gezegeld met lak: het brandende, smeltende lak van haar zoen. En plotseling, moest hij zich bekennen, dat in jaren en jaren... in twaalf jaren... N I E M A N D hem zoo gezoend had, en die bekentenis joeg het bloed door hem heen en deed allerlei herinnering, als vlugge spiralen, wemelen voor zijn oogen, in kronkelende, golvende lijnen, tusschen hem en de natte herfststraat, waarover de paardentram

voortsjokte - pijnlijk knerpende in zijn rails. Hij zag de herinneringen voor zich, vizioenende, gloeiende voor hem en in hem en om hem rond, tot het was of hij door vóor, op het platform van den tram, stond in een brand van herinneringen, die eerder wakkerde de wind, dan doofde... Nu reed de tram voor zijn huis en hij sprong af, woest, bijna struikelend over zijn sabel, in zijn uniformjas, die woei tusschen zijn beenen. Hij rammelde met zijn sleutel tegen de deur, als dronken, kon het sleutelgat niet dadelijk vinden... De deur van de eetkamer stond open, een huiselijkheid schemerde er met de gedekte tafel, die hem wachtte: Gerdy, Guy kwamen hem tegemoet... Adeline, van binnen, riep:

- Gerrit, ben je daar? Wat ben je laat...

- Ik heb de tram gemist, jokte hij, en de twee kinderen hield hij, wat ruw, van zich af.

- Wacht jongens, papa moet eerst naar boven, om zijn handen te wasschen...

Hij stormde de trap op, weêr struikelde hij bijna. Door het geheele huis dreunde die zware trap-opstorming, de deur van zijn kamer sloeg. Bevend zocht hij lucifers, in zijn zak, vond ze niet; zijn trillende handen tastten rond, - voorwerpen kletterden tegen elkaâr, bijna bra-

ken zij - eindelijk vond hij het doosje, stak op het gas, keek in den spiegel. Hij zag zijn gezicht rood van snel heftig bloed, dat gloeide onder zijn wangen, dat klopte op naar zijn slapen. Zijn oogen puilden en waren klein... Hij zag naar zijn mond of zichtbaar de zoen was, die nog brandde op zijn lippen als een warm zegel van purper lak. Zijn uniform benauwde hem en hij kleedde zich uit woest. Hij waschte zijn hoofd in een kom vol water; hij wreef zijn mond met een handdoek, tot zijn lippen gloeiden; nog meer: hij wreef ze, als waren ze vuil... Hij knoeide den handdoek in een prop, smeet tot een bal hem op den grond. Toen schoot hij vlug zijn huisjasje aan, en toen... toen ging hij naar beneden...

Om de tafel zaten de kinderen, al, te wachten met Adeline.

- Wat ben je laat! zei Adeline nog eens, heel zacht.

Hij antwoordde niet, hij maakte nu gekheid met de kinderen. Hij liet zich nu, opzettelijk, zoenen door Gerdy, met frissche lipjes, en het was als een frissche bloem, koel platgedrukt op zijn gloeiende wang. Het kalmeerde hem, en plotseling vond hij zich veilig, in die kleine kamer, onder dien lichtkring van de hanglamp,

het groote stuk vleesch voor zich, dat hij nu sneed, met veel kunst, terwijl hij Alex aanried te kijken hoe papa vleesch sneed, opdat hij het ook later zoo doen zoû. Hij wijdde zich nu aan het vleesch; hij sneed de regelmatige plakken zuiver... Adeline, de kinderen zagen toe.

Hij at goed, en na den eten viel hij in een zwaren slaap.

III

Neen, niemand, die het aan hem zag. Hij kon het zich nu bekennen met zekerheid. Om hem heen scheen - meer en meer werd hij het zich bewust - om hem heen scheen een opake sfeer te zijn, als een materieele schijn, waardoor niemand binnen hem zag, waardoor niemand doordrong en hem kende als hij zichzelven kende. Nu dat hij op dezen avond zat bij Constance, zag Constance het hem niet aan, dat hij gisteren Pauline ontmoet had en meê was geweest naar haar kamer. Ook zijn vrouw zag het hem niet aan, ook Van der Welcke zag het hem niet aan. Er was om hem heen niets dan de gewoonheid van een avondgesprek, in Constance's salon, in het

gezellige schemerlicht der kant-omkapte lampen, terwijl de wind buiten van heel ver aankwam, en klagende, klagende huilde rondom het kleine huis... In zijn gemakkelijken stoel, naast zich het grogje, door Constance bereid, was hij, in burgerkleeding, een groote zware blonde man, en zijn bewegingen waren brusk, luid klonk zijn commando-stem... Zijn vrouw zat daar, stilletjes, en gerezigneerd in haar kalme moedertjes-leven: de kinderen, thuis, sliepen... O, zijn kinderen, hoe hij ze liefhad... Zeker, dat was alles zoo, schijn was het niet, zeer zeker was het wel de waarheid, maar achter die waarheid school een andere waarheid, en daarom scheen het als schijn - zijn uiterlijk leven van officier, echtgenoot, vader - en de wàre waarheid: dat was wel alles wat hij altijd verzweeg: zijn vreemde melancholie; de groote wurm, die aan hem knaagde; zijn snel, heftig golvend bloed - zijn ziel van sentimentaliteit en melancholie - die wriemelende angst in zijn merg - die opjeugdigende zinnelijkheid in zijn bloed... De woorden van kalme sympathie vielen in het vertrek zacht rond, als kleine lieve dingen tusschen zuster en broêr, die elkander nog sympathiek zijn in het onvermijdelijk verder

en verder schuiven der familie-sferen, maar hij - ook al sprak hij, al was hij jolig, al maakte hij gekheid - hij zag voor zich Pauline, zooals hij haar gisteren in zijn armen had gehad... God, hij kon het niet helpen, waarom was hij dan ook zoo gemaakt. Een mooie vrouw... voor zijn oog... dat maakte hem dol! Nu, jaren, al de jaren van zijn huwelijk had hij zich kalm, bezadigd gehouden, maar gevoeld had hij het langzamerhand, dat de kalme bezadiging op den duur hem niet deugde. Hij had het mooi in zich afkeuren; hij had mooi zich zien een echtgenoot en een vader van lieve kinderen - die aan die dingen niet meer moest denken... die ze laten moest aan zijn jeugd, die hij vaarwel had gezegd... Als woelige spiralen waren de herinneringen voor hem opgekronkeld, en toen hij Pauline weêr - bij toeval? - ontmoet had, had hij razende op zichzelven, en vloekende op haar, met een hoop van ruwe woorden - een afspraak met haar gemaakt, voor den volgenden avond, op haar kamer... Neen, in jaren had niemand hem zoo gezoend! Daarbij was hij sentimenteel. Wist hij het, verdomme, niet zelve, dat hij sentimenteel was? Wist hij niet, dat soms, als hij een boek las, een stuk zag,

als mama bij hem klaagde, zooals zij klaagde tegenwoordig; als hij Dorine zag en met haar meêlijden voelde - wist hij het, verdomme, dan niet zelve, dat hij sentimenteel was, en dat hij zijn zenuwen bij elkaâr moest pakken, om geen vochtige oogen te krijgen... En Pauline - of ze het wist of niet, dat hij sentimenteel was, dat kon hij niet doorzien - maar behalve, dat niemand hem zoo zoende en hem zoo dol wist te maken, werkte ze ook nog op zijn sentimentaliteit. Hield ze hem voor den gek of meende zij het? Hij had nooit die oogen van haar kunnen vertrouwen: er bleef altijd een vonk van spot in, maar als ze hem zeide: de mannen... de mannen zijn zwijnen, Gerrit... alleen jij... jij niet... jij bent zoo lief en zoo zacht - al ben je nog zoo een ruwe kerel... dan had ze zijn sentimentaliteit te pakken, en dan wist hij niet, hoe hij los kwam uit haar greep... ‘Zie Gerrit, en daàrom... toen ik je weêr zag... was ik zoo blij... was ik o zoo blij, Gerrit!’

Hij had gevloekt, hij had haar gevraagd, waarom ze niet liever een jongen rijken kerel achter den broek zat, in plaats van hem, die noch jong, noch rijk was, maar haar gouden oogen hadden maar geglimpt en ze had maar

herhaald: o, de mannen, Gerrit... ze zijn zwijnen... ze zijn zwijnen... allemaal!

En - het was misschien allerstomst van hem - hij had haar geloofd: hij had haar geloofd, dat zij alleen hem geen zwijn vond... en als een vrouw hem eenmaal beet had èn bij zijn dolheid èn bij zijn sentimentaliteit... dan kon hij niet gemakkelijk los zich wringen... o ja, zooveel kende hij zich wel!

Zie je, dat wist nu niemand van hen, terwijl zij daar zoo rustigjes met hem praatten, terwijl hij behagelijk slurpte aan zijn grog, wijd de beenen lang uit - en terwijl hij buiten den wind razende hoorde van verre aanhuilen... Ook Paul was nu binnengekomen, wrijvende zich de handen: hij was met een rijtuig gekomen; hij beweerde, dat hij te oud was om door zulk weêr, en zulke smerige straten te loopen van de Houtstraat naar de Kerkhoflaan... De tram? Dank je wel... zoo een smerige boel, als een tram, en dan nog wel met regen en storm... En hij schitterde uit en boutades, een oogenblik, boutades tegen zijn vies vaderland, waar het altijd en altijd regende; tegen de menschen, de heele wereld, die vies was... Toen hij zitten ging, zag hij om, met een blik, die hem eigen geworden

was: of er ook geen pluisjes lagen op zijn stoel... En dadelijk zei hij niets, waren zijn woorden uitgeschitterd, zat hij stil, het niet de moeite waard vindend zich te vermoeien met te praten, omdat niemand waardeerde. Gerrit hoorde Constance, met haar zachte stem, hem zusterlijk maar ernstig brommen. - Dat hij zoo oud werd, zich zoo eenzaam opsloot, zich zoo gaan liet aan zijn manie van zindelijkheid en alles vies vinden... Hij antwoordde met een paar korte boutaden... Toen zeide Constance, dat zij ook Dorine had gevraagd, maar dat Dorine niet scheen te komen, en dat tante Ruyvenaar te moê was, omdat zij het nieuwe kleine huis met de meisjes dezer dagen inrichtte... En Gerrit voelde in haar - nu mama oud werd, heel oud - hoe Constance bij elkaâr in haar plaats zocht te houden de familie-elementen... Niet zoo wijd en alles omvattend als mama had gedaan - nog deed - maar een kleine kern, van sympathie... Ach, het zoû haar niet lukken, dacht Gerrit... De cirkels schoven niet in elkaâr: ieder was zichzelve: hij ook... Dacht hij hier niet aan Pauline? Had hij niet een stille geheimenis? Had ieder niet misschien zijn stille geheimenis; terwijl zij zoo schijnbaar

sympathisch bij elkander zaten en spraken...

Addy nu was binnengekomen, nadat hij gewerkt had boven en Gerrit lette-op den verzoenenden glimlach, waarmeê hij dadelijk zijn vader naderde, zijn vader, die hem den laatsten tijd boudeerde, omdat zijn jongen een besluit had genomen, waarmeê hij het heelemaal niet eens was... Maar, tegen den verzoenenden glimlach, scheen al sedert weken en weken Van der Welcke niet bestand - had Gerrit wel gezien - lijdende hijzelve het meest onder de bouderie, en niet goed wetend hoe hij zijn houding langzamerhand zoû veranderen, terwijl die kalme glimlach van Addy beduidde: vadertje moet zich toch wel gewonnen geven, want het is niets dan redelijkheid, die ik wensch...

En Gerrit, behagelijk, zag hem aan, hopende, dat zijn jongens ook zoo zouden worden, maar Paul, zoodra hij Addy zag, schitterde uit in spot, een spot, waaronder school een bestudeerende belangstelling, en dien de jongen rustig aanhoorde, met zijn ernstigen, blauwen blik in zijn jong blond frisch gezicht:

- Zoo aanstaande heer professor... waarde dokter in spe... hoe gaat het met de patiënten? Heb je er veel, op het moment? Is de mensch-

heid sedert uw hygieniesch optreden toegenomen in vitaliteit en primordiale levenskrachten? Levensinblazer! Op wie ga je het eerst je krachten beproeven, Esculaap? Op leden van je familie zeker? Krijgen we het eeuwige leven van je, Addy? Nu maar, mij hoef je het niet te geven... Kan je niet maken, dat het menschelijk lichaam in de toekomst wat zindelijker functionneert? Daar moeten we nu altijd in bewondering voor neêrknielen: voor dat kunstwerk van den Schepper: het menschelijk lichaam, en wat is er smeriger dan het menschelijk lichaam? Vies huis van vleesch, waarin kwijnt onze arme, kleine ziel... Addy, als je later nu knap bent, haal er dan eens alles uit: darmen, ingewanden, de heele rommelsche boel... en zet er voor in de plaats een zilver machinetje, dat je ten minste poetsen kunt... als er dan een machine zijn moet!

De jongen werd nooit boos, stond voor zijn oom, en legde zijn hand op Pauls schouder, en zag hem aan, en zeide:

- Waarom ben je nu niet altijd zoo vroolijk, oom?

- Vroolijk? Vindt je me vroolijk? Hij vindt me vroolijk, terwijl ik vloek tegen het menschelijk smeer! Is dat je diagnoze, professor?

Nu man, die is al heel mis, hoor! Je krijgt er nooit je tientje voor! Vroolijk, God neen, jongen, dat ben ik heelemaal niet... Zoolang het leven zóo smerig is als het is... ben ik zoo melancholiek als ik maar zijn kan... Genees me, maar maak eerst den Augias-stal schoon, kerel... In onze ziel is nog eén rein plekje, maar verder is alles vuil! Nu zeg me, met wie begin je dan? Zoû je niet oom Gerrit kunnen genezen...? Hem beteren eetlust geven...? Een gezondere slaap...? Een frisschere kleur...? Hem zijn groote body wat leeren bijwerken... Kijk eens, hoe kwijnend hij er uit ziet...

Er was in de blague van Paul iets, dat Gerrit heel onaangenaam aandeed, maar Gerrit lachte luid, als vond hij het een onbetaalbare mop, dat Paul hem toewenschte beteren eetlust, gezondere slaap... Spotte Paul? Zag Paul iets door zijn schijnkracht heen... En Addy zoû hij later zien? Neen, niemand zag: onzichtbaar voor allen wroette de duizendpoot...

En hij stond op, om zichzelven nog een grogje te bereiden, maar hij bereidde het zoo, dat het bijna niets was dan warm water met citroen.

IV

Hij had haar nooit goed begrepen, vroeger ook niet. Hij had vroeger, jong officier, alleen in haar gezien een mooie meid, een heerlijke meid, op wie hij dol verliefd was geweest. Hij had nooit haar oogen begrepen, en nooit haar ziel, maar hij had vroeger nooit heel lang over die oogen en die ziel nagedacht, omdat hij zichzelven toen ook nog zoo weinig kende - heelemaal niet zooals hij nu zich kende. Toen had hij alleen vaag, nu en dan, met glimpen, zich in zijn sentimentaliteit gezien: nu wist hij die sentimentaliteit heel stellig in zich, als een blauwe achtergrond in zijn ziel. En hij was zoo bang voor die sentimentaliteit - zoo bang zich te vergissen in het vlijmend spottend reëele van zoo een meide-ziel, - zoo bang het voor zich toch maar mooier te maken dan het werkelijk was, en liever vooral en weeker en teêrder - dat hij nooit anders tot haar kon spreken dan of hij vloekte of schold, zijn stem even ruw, alsof hij donderde tegen een van zijn huzaren. Laat ze me niet beet krijgen... en laat ik mezelven niet beetnemen... zoo dacht hij altijd, en was

op zijn hoede. Daarbij, een rancune, dat hij zich niet los van haar had weten te houden; dat hij haar gevolgd was naar haar kamer; een rancune - omdat hij dacht aan zijn huis - aan zijn kinderen - aan alles waarheen hij weêr ging, als hij haar kamer verlaten had... En hoe wende je toch aan alles, dacht hij: nu, rustig, zonder hartklopping van nervoziteit, stak hij, na bij haar geweest te zijn, zijn sleutel in zijn huisdeur, - rustig kleedde hij zich uit - kwam de kamer in, waar Adeline al te bed lag... Hoe wende je aan alles, en hoe deê je langzamerhand dingen, die je eerst zelve allerellendigst had gevonden... Dat deê je, omdat je wel niet anders kon... en ook omdat je ideeën, met iederen dag, dat je het deed, wegdoezelden tot een onverantwoordelijkheid, een zich laten gaan aan wat je zoo machtig beet hield... Toch, bij haar, altijd, voelde hij scherp de rancune: de rancune doezelde niet weg... Bij Pauline, scherp, voelde hij de vrees zich nog meer beet te laten nemen - haar liefjes en mooi teêr te zien terwijl ze natuurlijk niets dan een meid was, die geld uit hem meende te kloppen. En op haar kleine, bijna armoedige kamer, vroeg hij haar dan, donderde hij tegen haar uit:

- Zeg, waarom kan je me niet met rust laten?

Hare gouden oogen glimpten en een heimelijken spot zag hij er in. Neen, hij zoû er wel voor oppassen, hoor, dat zijn sentimentaliteit haar niet zag als een plaatje op een bonbon-doos. Je hoefde maar in die oogen te kijken!

- Maar Gerrit, zeide zij en ze zat aan zijn voeten liefjes: ik heb je toch niet achtervolgd... Ik ben je bij toeval tegengekomen... heusch, bij toeval, hoor... herinner je: eens in het rijtuig... dat was de eerste maal... toen bij de Alexanderkazerne...

- Maar wat deê je bij de kazerne, verdomme?

Zij zag vleierig tegen hem op, haar handen streelden zijn lichaam.

- Nu ja... ik dacht wel...

- Zie je wel... je dacht wel...

- Ja... je zal het niet gelooven... Zelfs den laatsten tijd... in Parijs, Gerrit...

- Wat?

- Dacht ik wel eens aan jou.

- Ach wat, je liegt... Denk je, dat ik je geloof?

- Neen, je gelooft niet, maar Gerrit...

heusch... de mannen zijn zwijnen... en jij...

- Jawel, dat zeg je aan iedereen: denk je, dat ik die aardigheid niet begrijp...

Nu lachte zij heel vroolijk, en ook hij lachte.

- Ik lach, zeide zij; omdat je zoo ongeloovig doet... Zeg Gerrit, waarom doe je zoo ongeloovig...

- Ik?

- Ja, waarom doe je zoo? Je doet het expres, niet?

- Wat expres... Denk je, dat ik me laat paaien door al jou lieve praatjes... Als je die verkoopt, dan moet je geld hebben, en ik... ik heb je al gezegd... ik heb geen geld...

- Maar Gerrit, ik vraag je geen geld... en ik krijg ook geen geld van je...

Nu kreeg hij een kleur, een gloed over zijn rood verbrand gezicht - zijn hals blank en duidelijk de streep, die zijn uniformkraag op zijn huid had geteekend. Het was wel waar wat zij zei: zij vroeg geen geld en hij gaf haar geen geld. Hij had het niet - om het haar te geven.

- Nu zal ik het je eens vertellen, zeide zij en nestelde zich dichter tegen zijn beenen. Zie je, in Parijs, den laatsten tijd, had ik erg het land... Je begrijpt, niet waar Gerrit, dat

je er wel eens genoeg van krijgt... en dat zoo een bui je niet vroolijk maakt...
- Ach wat, bruskeerde hij; en jij, die altijd lacht...
- Ik lach altijd?
- Ja... jij, met die oogen... die oogen, die altijd lachen...
- Dat zijn mijn oogen, Gerrit... Ik kan het niet helpen, dat ze lachen.
- En je zoû me willen wijs maken, dat je wel eens landerige buien hadt...
- Nou, kan ik daar geen reden toe hebben...
- Jawel... Maar zóo ben je niet...
- Hoe...
- Om lang bij de pakken neêr te zitten.
- Dat heb ik ook niet gedaan... Ik ben naar Holland teruggekomen.
- Hadt je geen succes in Parijs meer...
- Jawel... niet veel meer, aarzelde zij tusschen haar ijdelheid en vreemde gevoelens, die zij zelve niet zuiver wist.
- Nou... D A A R O M ben je naar Holland gekomen...
- Ik had naar Londen kunnen gaan.
- Naar Londen...
- En van daar naar Berlijn.
- Berlijn...?

- Dan St. Petersburg.
- Zeg, ben je gek...
- Dan Constantinopel.
- Hoû op, zeg...
- En weet je, waar we eindigen?
- Wat eindigen?
- In Singapore... Je weet toch wel, dat dat het reisje is...
- Ach, nou ja... dat heb ik me wel eens laten vertellen, maar dat is onzin.
- Zooveel maken er zoo het reisje... Het is geen rondreisje, Gerrit. Je komt niet terug... in Parijs.
- Wat heb jij toch een dolle manier om die dingen te zeggen, lachte Gerrit, ongemakkelijk. Je bent altijd zoo vreemd geweest... Zeg, je vader... was een kellner...
- Neen... een meneer... Mijn moeder een waschvrouw... in Brussel.
- En je twaalf jaren in Parijs...
- Hebben me Parisienne gemaakt...? Gerrit, ik verlangde naar Holland!
- Dàt geloof ik nooit.
- Ja, Gerrit, ik verlangde naar Holland!
- Jij kan liegen... met je oogen! Ik geloof nooit iets van wat je zegt.
- Gerrit... en naar jou!

- Wat?
- Ik verlangde naar jou.
- Jawel, hoor. Klets maar op.
- Ik herinnerde me van vroeger...
- Nou ja, schei nu maar uit.
- Weet je nog...
- Ja wel, ik weet alles. Schei nou maar uit met die herinneringen. Je hebt me al genoeg beet. Waarom zoek je niet een jongen en rijken kerel.
- Je bent niet oud, Gerrit.
- Zoo, ben ik niet oud.
- Neen, ik wel... Ik ben ouder geworden, niet waar, Gerrit?
- Je oogen niet.
- Maar verder?
- Ja... natuurlijk... Je bent ouder geworden...
- Gerrit, ik wil niet oud worden... Ik vind het vreeslijk oud te worden... Ben ik nog mooi, en...
- Ja, ja... ja...
- Maar heel gauw... dan...
- Dan wat...
- Dan ben ik leelijk. Oud.
- Ach, zit niet zoo te zaniken...
- Ik hoû veel van je, Gerrit. Je bent zoo...

- Ja, ik weet al wat je zeggen wilt. Ik ga nu weg, hoor...
- Ga je al weg... Gerrit, zeg, je hebt kinderen, hè. Je hebt zeker lieve kinderen.

Hij zag spot in de glimpende oogen.

- Hoû over mijn kinderen nu je bek.
- Mag ik niet naar ze vragen?
- Neen.
- Ik heb ze verleden gezien, wandelen...
- Schei nou uit...
- Ik vond ze zoo lief.

Hij vloekte ruw, en barsch.

- Schei je nou uit??
- Ja... Ga je weg?
- Ja...

Hij ging al, de deur uit.

- Ben je boos?
- Neen, maar van die praatjes vervelen me. Daarom kom ik niet bij je...
- Neen, daarom niet... Maar met jou... Gerrit... mag ik toch wel eens praten...
- Ja... maar niet zulke onzin. En heelemaal niet over mijn kinderen.
- Ik zal het niet meer doen. Dag Gerrit.
- Adieu...

Op den corridor zag hij om, knikte haar toe. In de half schemerig verlichte kamer zag hij

haar staan in de half geopende deur, in een lijst: zij stond er als een mooie, slank-soupele vrouw, in een doezeling van dof goud: het licht, haar gele peignoir, de tikjes van goud galon om den hals, heel blank - het haar vreemd goud, om haar poeierblanke gezicht, en onder de scherpe streep van de brauwen de oogen, goud, met een gouden glimp. Haar stem had heel vleierig zacht geklonken, heel dien avond aan zijn ooren, of zij zong klagend... van jeugd, van herinnering, van vroeger, van verlangen naar vaderland... en naar hem... allemaal in haàr onnatuurlijke, onmogelijke dingen... die hij er in meende te hooren door zijn beroerde sentimentaliteit heen, sentimentaliteit, die, hoe geheim voor iedereen, toch was in hem klaar duidelijk voor hemzelven...

En op straat dacht hij:

- Ik moet oppassen voor die meid... Ze is zoo gevaarlijk... als niet één... Voor M I J .

V

Nu, als hij het dan zoo opvatte - dacht hij - dan zoû hij het gevaar van dien liaison tot een minimum weten terug te brengen. Hij had zich nu eenmaal laten inpalmen - nu

was het de zaak zich weêr los van haar te maken - zachtjes, zachtjes aan, en dit zoû hem wel degelijk gelukken, want zich laten lijmen voor lang, dat hadden ze hem nooit gekund, en dat zoû Pauline zelfs ook niet. Hij had haar getoond, dat al had ze hem nu meêgekregen, dat al was hij nu en dan teruggekomen, ze volstrekt geen macht over hem had en hij zijn eigen meester bleef. Zijn stem overbulderde de hare; zoo dat hij hare vleierig brouwende stem zelfs niet altijd hoorde, - zijn krachtig ongeloof hield sterk tegen zijn sentimenteele neigingen - en zoo had zij alleen vat op zijn opjeugdigende zinnelijkheid - met de gloeiïng der herinneringen diep in zijn bloed - maar dat zoû niet langer duren dan het duren zoû, en daar hij in de werkelijkheid na twaalf jaren die herinneringen niet meer terug zoû vinden, zoû mettertijd - en zelfs binnen vrij korten tijd - de bekoring, de betoovering slijten. Ja, want ze was oud geworden. Hare twaalf Parijsche jaren waren niet straffeloos over haar heen gegaan. Al dat frische - als een vrucht, waarin hij hapte - van vroeger was weg; hij kon niet uitstaan de muffe lucht van de verf, die ze op haar gezicht smeerde - ruw had hij eens met een doek over haar

gezicht gewreven, tot ze boos was geworden - zich had opgesloten - tot hij weg was moeten gaan, en den volgenden keer zijn excuzes had moeten maken - en vooral trof hem de schuchterheid haar lichaam te toonen, kunstigjes zelfs in zijn arm te blijven in al die kanten en flebbels, die een illuzie moesten geven van wazigheid om haar heen - wazigheid, door welke hij wel heen zag, dat zij niet meer was de meid van twaalf jaar geleden... En nu, dat hij zijn herinneringen van toen vergeleek, bij wat zij hem nu gaf, begreep hij niet, dat hij zich zoo had laten inpakken door haar oogen, die de zelfde waren gebleven, ook al smeerde ze er nu zwart om heen - begreep hij niet, dat hij meê met haar was gegaan in de Boschjes - begreep hij niet, dat hij bezweken was voor haar aanhouden haar te volgen naar haar kamer... Neen, los zoû hij zich maken van die vrouw, van die oude meid, die hem een verwarring in zijn leven gebracht had, zijn leven van bezadigd echtgenoot en vader vooral... Los zoû hij zich maken... Moeilijk zoû het niet zijn, nu het heden zoo weinig hem teruggaf, wat in zijn herinneringen gegloeid had... Maar juist daarom - omdat het zoo gemakkelijk zoû zijn, omdat het heden

zoo uitgegloeid was - viel een zware melancholie als een schemering om hem heen... Groote God, wat was het ellendig... dat aftakelen, dat oud worden, dat zich voortslepen van de dagen, de jaren; wat was het ellendig, dat alles wat je kreeg van het leven, je betalen moest met je jonge dagen eerst, en later met je oudere jaren - als was je leven een bank, waarop je wissels trok, - als was je bestaan een kapitaal, waarvan je leefde, en nooit spaarde een cent - zoodat, als je dood zoû zijn, je ook alles en alles verspild had... God, wat was het ellendig... En dood gaan, dat was nu nog niets... maar juist dat aftakelen, dat beroerde uitgeven van je latere jaren... waarvoor je niets meer kreeg in de plaats - want alles... alles was er al geweest... je jeugd, je kracht, je vroolijkheid, en naarmate de jaren sleepten en sleepten, sjokte je maar voort naar het troostelooze einde - was er niets meer... moest je maar toekijken, dat je iederen dag weêr een dag uitgaf van je kapitaal van latere dagen... en dat je er niets voor in de plaats kreeg... dat alleen nog je herinnering bleef aan de jeugd, die je ook al verspild hadt... God, God, wat werd het donker om je heen, als je zulke beroerde dingen bedacht... Jawel... jawel...

hij wist het wel... hij zag het wel... waar het blondjes daagde: het daagde in zijn eigen huis - het daagde van uit zijn kinderen... van dezen uit kwam nog het eenige licht... voor zoover schoof hun cirkel nog binnen zijn cirkel, voor zoover hun blonde sfeer nog mengde met zijn eigen sfeer... tot later de cirkel tot vele cirkels zoû uitkrinkelen, zoo als gestoorde waterstilte uitkrinkelt in verdere en verdere cirkels... weg, wijder en wijder - zoo als alles wat sfeer is, wegwentelt... wegwentelt van middenpunt... Zoo zoû het eenmaal worden - als hij heel oud, heel oud was geworden... Nu was het zoo nog niet... nu daagde het nog uit het blonde troepje... Ja, ook om hen, zoû hij los, los zich willen maken... Wat hem nooit vast had kunnen houden, zoû hem dat vast houden op zijn ouden dag... Nu, oude dag was het wel niet, ook al was hij midden in de veertig... Maar toch was het niet zooals vroeger... was niets meer zoo als vroeger... Pauline... Pauline ook niet...

Neen, Pauline ook niet. Als hij nu bij haar kwam, had hij een leedvermaak, ruw in zijn woorden, om het haar te zeggen, het haar te doen voelen - zoowel om zich ruwer voor te

doen dan hij was, als uit de rancune, die hem scherp prikkelen bleef, altijd.

- Zeg, op die oude portretten van je, daar lijk je nou heelemaal niet meer op!

Het gaf haar een schrik, als hij dit zeide. Er was niets, dat haar zoo zwart schrikken kon doen, pikzwart voor haar uit, of de schrik alles donker maakte, somber als dood.

Zij voelde, dat het een wreedheid in hem was haar dat zoo te smijten in haar gezicht, en begrijpen deed zij het niet in hem... Maar omdat haar oogen altijd lachten, lachten zij ook nu, goud...

- Ja, jij gelooft het niet... Jij denkt maar, dat jij alleen de zelfde blijft van vroeger... de zelfde mooie jonge meid... Neen meisje, je hebt het mis, hoor!... Maar jij, jij gelooft me niet... Je grinnikt er om als ik het je zeg... Je denkt, dat je je charme voor de eeuwigheid hebt... Alles slijt, kind... Maar je gelooft het niet, ik zie je oogen me wel voor den gek houden.

Inderdaad, haar oogen lachten, opglimpende, met een diepe vonk van spot... En omdat hij zoo sprak, lachte zij, lachte zij met een luiden lach, waarin klonk een schrille klank, die hem ergerde, die hij hoorde als spot... omdat zij

tòch - al leek ze niet meer op haar portretten van vroeger, hem maar leelijk gelijmd had.

- Kom eens hier, zeide hij ruw.
- Waarom?
- Kom eens hier.

Zij naderde, huiverende...

Hij pakte haar beet, wat ruwer dan hij wilde doen, tusschen zijn beenen, keek haar aan in haar gezicht.

- Waarom verf je je? vroeg hij haar.
- Ik verf me niet.
- Zoo, verf je je niet... Denk je, dat ik dat niet zie.
- Neen, ik verf me niet...
- Wat is dat dan...

Hij wees naar haar wang.

- Dat is niets dan poudre-de riz, en die blijft er op zitten omdat ik me eerst met een crême smeer...
- Zoo. En is dat niet verven?
- Neen.
- En wat is dàt dan?

Hij wees naar haar oogen. Zij haalde de schouders op.

- Dat is met een crayon, even een tikje. Dat is niets. Dat is niet verven. Verven - dat is heel anders.

- Zoo. Nou, maar ik hoû niet van die smeerlapperij. Waarom doe je het...?

Zij zag hem aan, verschrikt, en de pikzwarte schrik boorde voor haar blik een eindeloos verschiet, van dood. Maar hij zag enkel lachen haar gouden oogen.

- Waarom doe je het? herhaalde hij. Vroeger deê je het niet.

- Neen...

- Waarom dan nu...

Zij hield zich in om niet te huilen. Zij lachte, schril, en het klonk als een spot, als of zij spotte: ik verf me, maar toch heb ik je.

- Geef me een handdoek, zeide hij ruw.

- Neen, weêrstreefde zij, en maakte zich los uit zijn handen.

- Geef me een handdoek.

- Neen Gerrit, ik wil niet, hoor...

De oogen, even, toornden op, met een donker verwijt. Maar zij lachten en spotten dadelijk na.

Van de waschtafel greep hij een handdoek.

- Kom hier, zeide hij.

Haar eerste opwelling was een razernij, die opborrelde, opborrelde... een razernij, als verleden keer, toen zij zich had opgesloten... toen hij weg had moeten gaan... Maar hij had zoo iets wreeds, en van wraak nemen

in zijn stem, in zijn blik, in de bruske beweging van zijn groote lichaam, dat zij bang werd en kwam...

- Gerrit, smeekte zij, zacht, bang.

- Kom hier. Ik hoû niet van die smeerlapperij...

Hij had den handdoek nat gemaakt... Hij waschte haar over haar gezicht heen, en wat zachter werd hij in zijn beweging, zijn blik en zijn stem - omdat zij, bang, gelaten was... Hij waschte geheel haar gelaat...

- Zoo, zeide hij. Nu ben je ten minste natuurlijk.

Even krampte zich iets in haar als een haat, maar zij kon niet: in haar zenuwen te verslapt voor haat. Integendeel, zij had altijd - altijd - van hem veel gehouden - omdat hij zoo ruw en zacht was, vreemd door elkaâr. Angstig bleef zij voor hem staan, in zijne handen hare handen.

Zoo - zoo leek ze ten minste niet meer op een plaatje van een bonbon-doos. Zóo was hij veilig voor zijn sentimentaliteit... Maar God, wat was ze oud geworden... Wat was haar vel rimpelig, vol sproeten en vlakjes... Was het mogelijk, dat wat nattigheid uit een flacon en wat poeier dat alles bedekken kon...

En de gouden spotoogen, hoe keken zij nu spectraal, zonder de schaduw om brauwen en wimpers... Toch hield ze hem nog steeds voor den gek... Maar toen, plotseling, toen voelde hij medelijden - had hij het land, dat hij ruw was geweest, ruwer gedaan had, dan hij was. Zoo was hij altijd, zoo deed hij altijd maar, zette een stem op, maakte breed zijn breede schouders, sloeg op de tafel met zijn vuist... om niets, om ruw te zijn, en niet sentimenteel. En zoekend om haar iets te zeggen, zeide hij, met een stem, die zij dadelijk doorkende - een stem van medelijden - de zachtheid nu door zijn ruwheid: dat wat ze - altijd - lief had gehad in hem:

- Gerust Pauline... zoo ben je veel mooier...

Maar zij zag voor zich het pikzwart verschiet boren.

- Zoo ben je veel mooier. Zoo ben je een mooie, frissche vrouw...

Haar oogen lachten.

- Je hebt heelemaal niet noodig die vuiligheid op je gezicht te smeren.

Nu lachten haar lippen.

- Geef me een zoen, kom hier... Kom hier.

Hij greep haar in zijn armen. Hij voelde haar vleesch week als greep hij in dons, in kant,

als greep hij niet naar een vrouw: zoo als hij zich haar vroeger, in de gloeiïng zijner herinnering heugde - een vrouw van warm marmer.

Zij, zweepte zich op, in haar verlangen. Zij spande haar spieren, omhelsde hem met kracht, met al de wetenschap van passie, die was aangeleerd in jaren. Zij omhelsden elkander geheel, en in hun omhelzing was voor beiden een wanhoop, als zonken zij beiden met hun opperst geluk in een zwarten afgrond, in plaats van tot de sterren te stijgen...

Nu lag zij tegen hem, als een lijk. Nooit had hij zich zoo vol zware melancholie gevoeld in zijn zware, zware ziel. Nooit had hij zoo gedacht - plotseling, in een flits - aan geheel, geheel zijn leven - aan zijn jongensjaren, - Buitenzorg, - de rivier, Constance - aan zijn jonge luitenantsjaren - zijn dollen tijd - de tijd van de onuitputtelijke, vroolijke, brutale jonge liefde... En na dien heel jongen tijd, nog lange, lange jaren van jeugd - Pauline, toen ook jong, warm marmer - en toen de bezadiging, zijn huwelijk, o de blonde dageraad van zijn kinderen... Hij was niet oud, hij was niet oud, maar er was alles al geweest... Er zoû niets, er zoû niets meer komen, dan het aansleepen der eentonige jaren, en, met

ieder jaar, zouden verder en verder de blonde cirkels schuiven, zoû het meer en meer schemeren om hem heen... Nooit had hij zich zoo vol zware melancholie gevoeld in zijn zware, zware ziel.

Zij, tegen hem, lag als een lijk. Hij voelde haar als een pak van dons, van kant, slap week als een kussen, nog in zijn arm. Hij had haar af van zich willen smijten, wee, misselijk van die lauwe weekte. Maar hij hield haar, in zijn arm, deed haar rusten tegen zich aan, duldde het lauwe pak van kant en dons op zijn borst. Hare oogleden hingen dicht, als zoû zij ze nooit meer heffen. Haar mond hing naar beneden, als zoû zij nooit meer lachen. Toch bleef hij haar vasthouden, zoo. Het was nu niet om zijn sentimentaliteit, want een bonbonplaatje - o God, was zij heelemaal niet; en het was niet om ruw opjeugdigende zinnelijkheid, dat hij nu in zijn arm hield dat slappe pak - neen, het was om een waar, echt, maar zwaar melancholiek gevoel: het was om medelijden. Hij had haar met een handdoek de verf van haar gezicht kunnen wasschen, maar hij kon haar nu niet van zich afgooien, voor zij zichzelve zoû opheffen uit zijn armen. En zij bleef liggen, als een lijk. O God, wat duurde het lang... Toch, hij kon het niet: hij bleef

haar dulden, op zijn hart. Hij zag schuin op haar neêr, onbewegelijk, en vochtig werden zijn oogen... Die beroerde oogen, die vochtig werden. Hij kon het niet helpen: ze werden vochtig. Hij kneep ze dicht; met zijn andere hand veegde hij ze af, voor Pauline ze vocht zoû zien. En hij bleef, hoe lang, hoe lang! Eindelijk zuchtte hij diep, haalde zij adem: hij kòn niet meer: niet om haar zwaarte, maar om haar weekte, om dat slappe, dat weeke, dat donzige, die verkreukelde kant tegen hem aan. Zijn borst hief zich hoog; en zij ontwaakte uit haar lethargie. Zij hief de zware oogleden, zij trok samen de lippen tot een glimlach. Het was als éen groote wanhoop...

Nu richtte zij zich uit zijn armen, en stilletjes maakte hij zich gereed om weg te gaan.

- Gerrit, zeide zij dof.

- Wat is er, kind?

- Gerrit... herhaalde zij. Je weet niet hoe ik gelukkig ben, dat ik je... hier - weêr ontmoet heb... Dat we elkaâr weêr hebben gezien... In Parijs... zoo dikwijls, heb ik aan je gedacht... omdat ik altijd... een beetje van je gehouden heb... omdat je zoo zacht en zoo ruw tegelijk bent... Zoo ben je... en daarom heb ik van je gehouden... O, het

was zoo lief je weêr te ontmoeten... na zoo lange, lange jaren... die smerige, smerige jaren... Het was zoo gelukkig... zoo gelukkig! Ik dank je wel, Gerrit... voor alles... Maar ik woû je zeggen...

- Wat, kind?

- Je moet... nu... maar... niet... meer... terugkomen... Zie je... je moet nu... maar... niet... meer terugkomen... We hebben elkaâr... nu nog eens gezien... dikwijls... dikwijls... wel een tien... een twaalf keer... ik weet het niet meer... Het was... zoo een heerlijk... een heerlijk geluk... dat ik het niet heb geteld... Maar je moet nu... maar... niet meer terugkomen...

- En waarom niet, kind? Ben je boos... dat ik je met dien handdoek heb afgewasschen?

- Neen... Gerrit... dat is het niet, daarom ben ik niet boos... Ik bèn niet boos...

Inderdaad, hare oogen lachten.

- Maar toch... moet je nu maar niet meer terugkomen.

- Zoo? Heb je dus genoeg van me...

Zij lachte schril.

- Ja... zeide zij.

- O. En heb je een jongen, rijken kerel genomen, zoo als ik je heb geraden?

Zij lachte nog schriller en haar gouden oogen spotten.

- Ja... zeide zij.

Door zijn zware melancholie heen, was hij boos en jaloersch.

- Dus je hebt mij niet meer noodig?
- Noodig... Ik zoû je wel noodig hebben... maar...
- Maar wat?
- Het is... voor alles... beter van niet. Je moet maar niet meer terugkomen, Gerrit.
- Nou, goed dan.
- En niet boos zijn, Gerrit.
- Neen, ik ben niet boos. Dus het is dan van avond voor het laatst geweest.
- Ja, zeide zij.

Zij zagen elkaâr aan, en beiden lazen zij in elkanders oogen de herinnering aan hun laatste omhelzing: de opzweeping vol wanhoop.

- Goed dan, herhaalde hij zachter.
- Adieu dan, Gerrit.
- Dag kind.

Zij omhelsde hem, hij haar. Hij was gereed, om te gaan. Hij bedacht plotseling, dat hij haar nooit iets gegeven had, dan dien eersten avond in de Boschjes, een tientje en twee rijksdaalders.

- Pauline, zeide hij: ik woû je wat geven. Ik woû je wat sturen. Wat mag ik je geven?
- Ik wil wel iets van je hebben... Maar dan moet je het me niet weigeren...
- Als het me niet onmogelijk is.
- Als het je niet mogelijk is... wil ik niets van je.
- Wat wil je dan?
- Je hebt zeker nog wel een portret... een groepje... van je kinderen...
- Woû je dat hebben? vroeg hij verbaasd.
- Ja.
- Waarom?
- Dat wil ik nu zoo.
- Een portret van mijn kinderen?
- Ja. Als je dat niet hebt... of als je me dat niet geven kunt... dan wil ik niets, Gerrit. Dank je dan wel, Gerrit.
- Ik zal zien, zeide hij dof.

Nu omhelsde hij haar nog eens.

- Adieu dus, Pauline.
- Adieu Gerrit...

Zij kuste hem vluchtig, zij dreef hem bijna nu de deur uit. Het was tien uur, in den avond.

VI

Op straat slaakte Gerrit een ruime zucht van verlichting. Ja, nu was het goed, zoo was hij weêr los van haar. Heel lang had het niet geduurd en wat heel pleizierig was, was dat niemand van zijn kameraden, van zijn kennissen, van zijn familie een oogenblik dien liaison had vermoed, een oogenblik had gemerkt, dat het verleden, de herinnering, zijn jeugd voor hem op had gedoemd, had gespookt, had gespotlacht - in Pauline, in haar lichaam, in haar gouden oogen. Een geheim was het gebleven, en dat wat een groote verveling in zijn leven van vader en echtgenoot had kunnen worden, was niet meer dan, even, een oogenblik geweest, een voor ieder onzichtbare poging terug te dwingen wat al lang voorbij en gedaan was. Nu was het dan voor goed gedaan en voorbij. O, het was de eerste en laatste keer: nu zoû hij zich niet meer laten vangen door wat terugspookte uit vroegere jaren... Maar hoe treurig was het dat zoo te bedenken, dat àl dat vroegere wel degelijk voorbij en gedaan was - en dat alles er was geweest. De dagen, de weken, die volgden, liep hij rond met een zwaren weemoed, zwaar in zijn zware ziel.

Niemand zag iets aan hem: in de kazerne bulderde hij als gewoonlijk, thuis ravotte hij met de kinderen, met Adeline ging hij thee drinken bij Constance en hij lachte er om de blague van Paul, die iederen dag meer en meer een oude heer werd. Niemand zag iets aan hem, en hijzelve vond het heel vreemd, dat zoo verborgen was voor het oog van de wereld zijn huiverige ziel diep in hem, als ziekende in zijn groote lichaam van schijnkracht. Ziek... was dan ziek zijn ziel? Neen, misschien niet... Ze kromp alleen in onder den zwaren, zwaren weemoed... Schijnkracht... was dan zwak zijn lichaam? Neen, niet zijn spieren... maar de worm krabbelde in zijn ruggegraat, de duizendpoot vrat op zijn merg... En niemand van de heele wereld, die iets zag - van de duizendpoot... van de worm, van geheel zijn huivering van leven - zoo als niemand iets had gezien van wat er dezer weken tusschen hem en zijn verleden geweest was - zijne opjeugdiging - Pauline... Niemand, die iets zag... Het leven zelve scheen blind. Met zijn stap van dag op dag, sjokte het voort... Dat was de kazerne, altijd de zelfde - de paarden - de jongens - zijn officieren. - Dat waren zijn moeder, zijn broêrs en zusters... Dat waren

zijn vrouw en zijn kinderen... Weêrspiegeld in de blinde oogen van het voortsjokkende leven, zag hij zich alleen als een ruw-goedig heer, - een goed officier, een groote blonde man, al eventjes gegrijsd, - een goeie kerel voor zijn vrouw, een goed vader voor zijn kinderen... God, wat was hij goed, weêrspiegeld in de blinde oogen van het voortsjokkende leven... Maar er was niets goeds aan hem, en hij was heelemaal anders dan hij scheen! Hij was altijd anders geweest, dan hij geschenen had! O, de stomme menschen, o het stomme, blinde leven!

Het was een stille, grauwe regenwinter. Een winter zonder vorst, maar met eeuwige, eeuwige regens, met een hemelwereld van eeuwige wolken, die zoo bovenwereldlijk groot en zwaar hingen over de kleine, duisterende stad, over de overstroomde straten, waardoor heen zich haasten de sombere menschen onder de dakjes van hun schermen, dat het dreigde als een langzame aarde-ondergang. Zwart grauw waren de eeuwige wolken, en het was als sloegen zij de schaduw van hare dreiging reeds van den beginne des dags neêr, en zoo kort waren de dagen, dat het was of het eeuwig nacht was en of de zon, heel ver, zich

verloren had, weggewenteld van de kleine menschen-wereld, weggewenteld heel ver achter de onmetelijke wereld der wolken en de oneindige hemelwerelden. En als een eeuwige geeseling sloegen de zweepen van den regen neêr, gezwaaid door de toornige winden. Het dreigde en huiverde en schemerde over de stad en het schemerde over de zielen der menschen. Er waren weinig dagen van licht om hen heen. Somber zat de oude grootmoeder aan haar raam en knikte welwetend verwijtend het hoofd, omdat de ouderdom niet zoo lief rustig was aangekomen, als zij altijd, rustigjes, wel gehoopt had, dat hij zoû naderen. Als donker sombere schemering was de ouderdom om haar geschaduwd, schaduwde ze al dichter en dichter om haar heen - omdat ze zag, dat hoe ze ook had gepoogd, ze niet al wat zij liefde, om zich heen had kunnen houden. Naderde het groote Verdriet niet dichter...? Zoo als het om haar schaduwde, zoo schaduwde het ook al om Bertha, daar ginds ver weg, te ver voor haar, oude vrouw, om haar te bereiken en, in een plotse helderziendheid, zag zij - hoewel niemand het ooit haar gezegd had - Bertha zitten aan een raam, dof, in den schoot de handen - zag zij haar zitten en turen, als zij zelve tuurde

en zat. In een helderziendheid zag zij Karel en Cateau, geheel het troepje van Adolfine weg, ver weg van haar - ook al woonden zij in de zelfde stad, ook al kwamen zij Zondag-avonds geregeld. Ver van zich zag zij Paul, Dorine... Heel ver van zich zag zij haar armen Ernst, van wien zij wist, dat hij was krankzinnig - en haar oude hoofd knikte welwetend verwijtend tegen het wreede leven, dat zoo somber haar den ouderdom bracht, en dien donker, zwart, schaduwen deed om haar eenzaamheid. Ja, er was Constance, er was Gerrit - zij voelde die beiden het dichtst... maar al waren ze dichter, zwart werd het om haar heen, zwart onder de zwarte luchten, met er door de glimpen van helderziendheid... Zij zag - al had niemand het haar gezegd - bij Bertha wegtreuren een wit, mager meisje, Marianne... Zij zag - hoewel niemand het wist - in Parijs Emilie en Henri tobben, vechten met het leven, dat met armoede, die zij nooit hadden gekend, op hen afkwam, afgrijselijk, afschuwelijk. Zij zag het zoo, dat zij het bijna had willen zeggen... maar omdat ze haar niet gelooven zouden, zweeg zij maar, het geheele sombere leven duldende, als de stad duldde de zwarte luchten en de geeselingen van regen...

En zij zag ginds ver weg, te ver voor haar, een vrouw, oud als zij, sterven. Zij zag haar sterven, en aan haar bed zag zij Constance en zag zij Addy... Zoo duidelijk zag zij het, tusschen haar blik en de regenstriemen, als geprojecteerd op het gordijn van den regen, dat zij het had willen zeggen, willen uitschreeuwen... Maar omdat ze haar niet gelooven zouden, zweeg zij maar, het geheele sombere leven duldende - als de stad duldde de zwarte luchten.

Dan werd het dof om haar heen, dan zag zij niets meer, en op haar borst viel het knikkende hoofd in slaap, en zij zat, slapende, stil zwart beeld, terwijl aan de ruiten van het serre-raam, waarbij zij placht te zitten, de regen tikkelde als met vingers, die haar toch niet wakker konden tikken...

Uren zoo zat zij alleen in de schaduw van haar dag en in de schaduw van hare ziel, en als een van de kinderen of de kennissen kwam, vond die haar somber.

- Mama, vindt u het nu niet zoo eenzaam...? We zouden gaarne allen hebben, dat u een juffrouw nam, zei op een middag Adolfine.

De oude vrouw schudde boos het hoofd.

- Een juffrouw? Waarom? Neen.

- Of dat Dorine bij u kwam.

- Dorine? Wonen bij me? - Neen. Neen, niet in huis. Waarom?

- U is zoo eenzaam, en al heeft u de meiden lang, zoû toch een juffrouw, die bij u zat...

- Bij me, een juffrouw, die hier den heelen dag zat. Neen, neen...

- We zouden het toch gaarne zien, mama.

- Maar het gebeurt niet, hoor. Neen.

En de oude vrouw bleef koppig.

Op een middag zei Adeline:

- Mamaatje, Constance heeft me verzocht u te zeggen, dat ze in een paar dagen niet komen zal.

- En waarom niet, wat is er dan met Constance?

- Met haar niets, mamaatje, maar ze is geroepen naar Driebergen...

- Naar Driebergen...

- Ja, mamaatje. De oude mevrouw Van der Welcke is niet heel wel den laatsten tijd...

- Is ze al dood?

- Neen, neen, mama... Ze is alleen maar een beetje ziek...

De oude vrouw, welwetend, knikte op en neêr het hoofd. Zij had Constance al aan het ziekbed gezien van de stervende vrouw daar

ginds, maar zij zeide het niet - omdat Adeline het niet zoû gelooven willen...

Op een middag zeide Cateau:

- Mamà... het is heèl treurig, maar de O U D E mevrouw Friesesteijn:

- O, die heb ik... in lang, in lang niet gezien, en...

- Ja. En het is H E E L treurig, mama, omdat het een vriendin van u... W A S . En nu mama... zèggen ze... dat ze ziek I S en dàt ze het niet lang maken... Z A L .

De oude vrouw, welwetend, knikte...

- Ja, ik wist het... zeide zij.

- Zoo?? zei Cateau, ronde oogen. Heeft iemand het u dan gezègd...

- Neen, maar...

De oude mevrouw had haar toch gezien, haar oude vriendin, en zij had zich bijna versproken en het Cateau geopenbaard.

- Wat?? vroeg Cateau.

- Ik dacht het wel, zei de oude mevrouw. De oude menschen sterven... om de oude menschen heen...

- Mama... we hadden heel graag...

- Wat.

- Adolfine had het graag... en Kàrel ook... mama.

- Wat?
- Dat u een juffrouw nam.
- Neen neen, ik wil geen juffrouw.
- Of Dorine. Die is O Ò K heel lief...
- Neen, neen. Dorine ook niet, hoor.

En de oude vrouw bleef koppig... De oude menschen stierven om haar heen; telkens hoorde zij van tijdgenooten, die gegaan waren voor altijd. Haar oude huisdokter was gestorven - hij, die in Indië al hare kinderen had geboren zien worden - nu ging een oude vriendin - nu zoû gaan de oude moeder van Henri, wie Constance leed had gedaan, en die toch had Constance tot zich geroepen... Wie waren er nog meer gegaan? Zij heugde ze zich niet allen meer; het dampte soms dof in haar brein, en dan vergat zij van namen en menschen, even als de oude zusters altijd vergaten, en verwarden. Zij wilde niet verwarren; maar zij kon niet helpen, dat zij vergat.

- Dus, zeide zij tegen Cateau. Ik zal Constance wel in lang nièt zièn...
- Constànce?
- Ja, je zei immers, dat ze naar Driebergen moest.
- Neen, mama, ik heb van Constance niet gesproken...

De oude vrouw knikte, haar altijd welwetenden knik. Toch herinnerde zij zich niet meer wie haar dan wel van Constance gesproken had, maar zij wilde het liever niet vragen...

En zij bedacht het zich, uren lang...

VII

- - - - - - - - - -

Een ijzige huivering viel over Constance neêr, toen zij aankwam te Driebergen en buiten het station zag het rijtuig staan, met den koetsier, den palfrenier.

- Hoe gaat het met mevrouw? vroeg zij, en stapte in.

Maar zij hoorde nauwlijks het antwoord, hoewel zij het wel begreep. Zij huiverde, ijzig koud. Zij rilde in haar bonten mantel. Het was over de ernstige, verwinterde boomen een gestadige regen van dagen lang, uit een hemel laag, maar zoo ontzettend wijd en zwaar, dat hij drukte als een erbarmingloos duister. Ernstig schoten de verwinterde wegen weg, waarlangs ratelde nu het rijtuig. Ernstig, in hare naakte tuinen, rezen de huizen heel treurig, omdat zij waren verlatene zomerhuizen, in den ijskouden winterregen.

Het was als een zwarte dag. Het was drie uur, maar het was nacht, en de regen, grauw over den weg en grauw over de huizen en tuinen, was zwart over de verschieten, die vaag waasden door de naakte tuinen heen. De ernstige boomen schenen dood en leefden alleen met een wanhoopsgebaar der takken, als een van verre aanhuilende wind door ze heen voer en ze roerde.

Den naakten voortuin reed het rijtuig nu in, om de perken der stroo-omwondene struiken. Een heel enkelen keer maar had Constance zoo gereden... altijd met die zelfde juiste bocht van den preciezen koetsier om de perken heen - den eersten keer, toen zij kwam uit Brussel - nog twee drie keer, nadat de oude vrouw in Den Haag was geweest: op een verjaardag van Henri... En plotseling, vreemd, door den zwarten dag en I N haar schoot binnen het voorgevoelen, dat zij nog dikwijls, heel dikwijls - zoo vele malen, dat zij ze niet tellen zoû kunnen, zoû gaan met die bocht om die perken... Zij stapte nu uit, en vreemd, schoot het voorgevoelen in haar, dat zij dikwijls, heel dikwijls... zoo staan zoû... wachtende, tot die ernstige voordeur van het ernstige, groote, sombere villa-huis zich openen zoû voor haar...

Zij trad nu binnen... en de lage eiken gang mat voor haar uit als een vreemd perspectief van interieur met aan het einde een donkere deur, die toegang gaf... zij wist niet goed tot wat... En zij dacht, dat zij dikwijls, heel dikwijls nog gaan zoû door die gang en zoû staren op die donkere deur, dan wel wetende tot wat ze toegang gaf... En nu was het héel vreemd, maar zij verbeeldde zich, dat zij, onbewust, dat al meer had voorgevoeld, - eigenlijk, onbewust, zoo vaag, dat zij het nog N I E T voelde, van af den eersten keer, dat zij hier gekomen was, en gewacht had in deze gang, gezeten had op den eiken bank, haar hand op den schouder van haar kind: het kleinkind, dat zij zoû voorstellen gaan aan zijn grootouders... O, wat was het een somber huis, met die lange gang, aan het einde die donkere deur, met die portretten, en die antieke gravuren, alleen verlevendigd door den glimp van het Delftsch op een oud eiken kabinet... O, wat was het een somber huis en wat was het een vreemd voorgevoel, dat zij hier zoo dikwijls zoû komen nog - dat zij iets van zich zoû mengen moeten met deze sombere Hollandsche huis-atmosfeer... Huiverende, rillende, nog in haar bonten mantel, doortrilde haar

even een heel snel heimwee, terug naar haar lieve, gezellige huis, in de Boschjes, in Den Haag, en zij wist niet wanneer nu zij terug er zoû komen... De oude vrouw was ziek... Henri was eerst gegaan... Addy was hem gevolgd... Toen had zij om Constance gevraagd... En zij had den eersten trein genomen...

Zij had Piet op de gang gevraagd hoe het was met mevrouw, maar ook zijn antwoord had zij niet verstaan. Nu ging zij de trap op, die naar boven wendde, en omdat, zoo vreemd, het voorgevoel haar ook op die trap - waar het al nacht was - bedrong, verzette zij er zich tegen, joeg het weg van zich. Wat was het vreemd om haar en in haar! Was dat het naderen van den dood, die aanhuiverde met den wind, die als tikte aan de ramen der zwarte trap, die als klopte in de zware kasten op de gang - was dat het naderen van den dood, den dood, dien zij al voelde om zich heen... Of was het alleen omdat zwart was de dag en somber het huis... Nu was het als huiverde zij voor alles... Een donkere deur, langzaam, was opengegaan, en zij schrikte en toch was het eenvoudig haar kind, haar jongen, die haar tegemoet kwam.

- Hoe gaat het met grootmama...

Maar weêr verstond zij het antwoord niet en als in een huiverigen droom van al voelen de nadering van den dood in het huis, trad zij binnen in een kamer. Daar zat de oude man, en Henri zat naast hem, als een kind, met zijn hand in zijn vaders groote, beenige hand. Zij hoorde zelve niet wat zij zeide... tegen den ouden man. Alleen voelde zij, dat teeder haar stem klonk, als met een nieuwe muziek, in het sombere huis. Alleen begreep zij, dat zij den ouden man kuste. Maar zij voelde zich zoo vreemd, zoo bang, zoo huiverig worden, in de donkere kamer, in het sombere huis - buiten de lage, wijde, zware luchten. De zwarte regen ratelde tegen de ramen. De oude man had haar hand, onhandig, gegrepen: hij hield slechts twee vingers vast en ze beefden, gedwongen, in zijn beenigen greep. Hij voerde haar zoo naar een andere kamer, somber van gordijn aan venster en bed, verhelderd alleen met den valschen glimp van een ouderwetsche spiegelkast. De zwarte regen ratelde tegen de ramen. O, wat voelde zij het, dat aannaderde de bangende dood, die groote zwarte dood, waarvoor huiverden de kleine menschen, zelfs al tellen ze het kleine leven niet. Wat voelde zij dien in den regen ruischen

tegen de ruiten, wat voelde zij al het vale schuiven van zijn mantel in de schaduwen tusschen de onbewegelijke meubels, wat voelde zij den dood al weêrkaatsen in het valsche schamplicht van die spiegelkast! Zij rilde, in haar bonten mantel. Maar in de schaduw der bedgordijnen lachten haar zacht toe, uit het lijdende oude gelaat, twee oogen... De oude man was teruggegaan.

- Hier ben ik, mama...
- Ben je daar.
- Ja...
- Ik heb je moeten laten roepen...
- Ik dacht, dat het u te druk zoû zijn... daarom heb ik Henri... Addy... alleen laten gaan.
- Zijn wij alleen...
- Ja, mama...
- Zeg me, ben je niet weggebleven... omdat je boos was... omdat je wrokte...
- Neen, neen. Ik was niet boos. Ik dacht, dat het te druk zoû zijn.
- En dat is de waarheid?
- De waarheid.
- De eenvoudige waarheid?
- De eenvoudige waarheid.
- Ja, het I S zoo. Je bent niet boos. Maar je bent wel boos geweest...

- Stil, stil, mama...

- Neen... neen, laat me spreken. Ik heb je geroepen om met je te spreken. Er was een tijd, dat je boos was... En wij konden niet praten, met elkaâr. Laat ons nu praten, voor het eerst en het laatst.

- Mama...

- Er zijn geweest de lange, lange jaren, kind. De lange jaren, die nu allen dood zijn... Er is geweest het lijden voor je... maar er is geweest ook het lijden voor ons... Voor ouden vader... en voor mij.

- Ja...

- Het was een dag als nu, somber, zwart, en het regende. Ik was onrustig, ik had o zoo een vreemd voorgevoel... Ik had een voorgevoel... dat Henri gestorven was... mijn kind, mijn zoon... in Rome... Het was een sombere dag... nu zeventien, achttien jaren geleden... En des middags, om dézen tijd... het was al heel donker... het licht was nog niet op... kwam er een brief... Een brief uit Rome... van Henri... Ik beefde... ik kon de lucifers niet vinden, om het licht op te steken... en toen ik ze zocht, viel de brief me uit mijn handen... Ik dacht, hij schrijft me, dat hij heel ziek is... Straks hoor ik, dat

hij dood is. Ik stak het licht op... ik las. Ik las, niet dat hij ziek was... maar dat hij uit zijn betrekking moest gaan... Hij schreef me over een vrouw... die ik niet kende... hij schreef me over je, kind... Ik herademde, ik dacht: hij is niet dood, ik heb mijn zoon niet verloren... Maar oude vader dacht anders dan ik: hij zeide, Henri is dood: we hebben onzen zoon verloren... Toen wist ik, dat mijn voorgevoelen juist was geweest... Dat hij wèl dood was... Hij was dood... en jaren, lange jaren bleef hij dood... O, wat heb ik gewenscht, dat hij voor mij zoû herleven... O, wat dacht ik altijd, altijd aan mijn kind... Maar het eene jaar volgde het andere, en hij bleef dood... Toen voelde ik langzamerhand, dat het zoo niet altijd zoû blijven... Dat er iets lichter worden zoû in de toekomst - dat hij uit dien verren dood terug zoû komen. Hij kwam terug; ik had mijn kind terug... Ik zag je... voor het eerst... Lange, lange, doode jaren lagen er tusschen ons... en toen ik je wilde omhelzen, voelde ik, dat ik niet kon, dat ik je niet bereikte. Mijn woorden bereikten je niet... ze bleven liggen tusschen ons in, ze vielen tusschen ons neêr als harde, ronde dingen... Ik wist toen, dat je veel geleden hadt, en ook,

dat je jaren, lange jaren hadt getreurd, en gewrokt... Hadt getreurd en gewrokt... Je bracht ons je kind; het was wrokkende, dat je hem bracht... Stil, o schrei niet, o schrei niet: het kòn niet anders, mijn kind... De wrok was in je, maar het kòn niet anders, dan dat er wrok moest zijn... o, ik voelde zoo, dat er wrok moest zijn... Zoo zijn de menschen altijd... ze begrijpen elkander nooit, zoo lang er geen liefde is... en als er geen liefde is, en geen begrip, is er wrok... o en dikwijls haat... Neen, het was nog geen haat, het was wrok: ik weet het wel. Schrei niet: de wrok moest er zijn. Over de wrok bereikten we niet elkander. Ook was je nog jong, mijn kind, en I K ben het geweest, die tot je heb moeten gaan op een verjaardag van Henri... ik, en toch, geloof ik, was er geen onrecht aan mijn kant... Zeg, was er onrecht aan mijn kant...? Heb ik niet àltijd aan de verzoening gedacht... Was het niet je nog wrokkende jeugd, die niet de verzoening wilde... Stil, schrei niet: eenmaal komt de verzoening toch vroeg, of laat - eenmaal smelt alle wrok toch... Als het niet hier is... dan is het daàr... Maar tusschen ons, kind, is het al hier. Tusschen ons is het al hier... Ik voel, dat je langzamer-

hand in je hebt voelen verzachten de booze wrok, omdat je hebt leeren begrijpen... leeren begrijpen de andere gedachten van andere, oude menschen, menschen van vroegere dagen, ouderwetsche menschen, mijn kind. Je hebt ze leeren begrijpen, en zachter is je ziel voor ze gestemd geworden... en je hebt je gezegd: ik begrijp ze... ze konden niet anders zijn... Zelfs... mijn kind... zelfs... dàt de oude man... nu... nu nog... niet zoo geheel heeft vergeven, vergeten... als ik... het... al lang... al lang heb... vergeven, vergeten... zelfs dàt kan... kan je N U begrijpen, niet waar... Ben ik daar niet zeker van? Zelfs... dat hij N O O I T ... kind... dat hij nooit zal vergeven... en vergeten... zelfs dat, kind... stil, schrei niet... zelfs dat zal je moèten leeren begrijpen... zelfs dàt begrijp jij al... Laten wij dat samen begrijpen... al betreuren wij het ook... maar laten wij het verder niet zeggen... aan niemand... en laten wij het hem beiden... kind... vergeven... voor nu... en voor later... want als hij niet anders kàn... dan... is het N I E T zijn schuld... En eenmaal dáar... als wij elkander terugzien... ach... wat zal dan al deze wrok en àl dat lijden van vroeger... te beteekenen hebben...!

Niets! Daar smelt àlles van vroegere haat en wrok weg in de groote omhelzing. Dan zal oude vader ook niet meer wrokken... Zie je, daarvoor heb ik je geroepen. Om je dat alles te zeggen... Om die woorden, die ik voelde op mijn lippen komen. Om je te zeggen: mijn lief kind... je hebt geleden... maar wij hebben geleden... Mijn lief kind... ik, ik wil je vergeven... hier, met mijn laatsten zoen... Maar tel mijn vergeving dan dubbel en... jij, mijn lief kind... vergeef... vergeef dan ook - het is mijn laatste verzoek aan je... vergeef dan ook... den ouden man... nu... en altijd... altijd...

De kamer was geheel donker, de regen ruischte in den nacht tegen de vensters. Constance was gezonken op haar knieën aan het bed; ze snikte op de hand van de oude vrouw. En er was een lange stilte - alleen met het regenruischen en het stil hikkende snikken. De donkere kamer was vol van het verleden: vol van àl de dingen, die uit de doode jaren opleefden bij de woorden der oude vrouw... Maar door dat verleden heen zag zij, als een schel licht, de naaste toekomst dagen. Zij zag het schel dagen, en zij zeide:

- Zeg me... dat je hem vergeeft... nu... en altijd... altijd.
- Ja... ja - mama - nu... nu... en altijd...
- Want hij zal N O O I T vergeten. Want hij zal N O O I T vergeven.
- Neen, neen... maar ik vergeef hem, ik vergeef hem...
- Ook als H I J N O O I T vergeeft.
- Ja... ja... ook als hij nooit vergeeft!
- Want hij zal N O O I T vergeten... Want hij zal N O O I T vergeven.
- Neen... maar ik vergeef hem...
- En ik, mijn kind...
- U vergeeft mij... u vergeeft mij!
- Ja, ik vergeef je... alles. Van af het eerste af. Tot het laatste toe. Je wrok.
- O, ik wrokte al sedert lang niet meer!
- Neen ik wist, dat je hadt leeren begrijpen... We hadden elkaâr heel lief kunnen krijgen, als...
- Ja, als...
- Maar het heeft niet zoo mogen zijn. Laten wij elkaâr N U lief krijgen. Heb mij lief, Constance, in je herinneren...
- Ja...
- Zoo als ik je lief zal blijven hebben. Dáar. Juist, omdat wij door elkaâr hebben geleden in dit leven... zullen wij N U elkaâr lief gaan hebben.

- Ja... o ja... mama!
- Kus mij, mijn kind... En... en vergeef den ouden man.
- Ja...
- Ook als hij...
- Ja, o ja...!
- Nooit vergeeft. Want hij zal N O O I T , hij zal N O O I T V E R G E V E N .
- Ik vergeef hem, ik vergeef hem!
- Dan... is... alles... goed. Laat hem nu binnen komen, hem... en mijn kind, mijn zoon... Henri... en... en hèm... H E T K I N D . . . O N S K I N D ...

Constance stond op: zij wankelde, snikkende, door de donkere kamer. Zij tastte naar de tusschendeur. Zij opende: licht van lampen vloot binnen.

- Mama vraagt of u komt... stamelde zij door haar tranen heen. U... Henri... Addy...

In de kamer kwam de dood met hen meê.

VIII

- - - - - - - - - - -

Een week na de begrafenis van mevrouw Van der Welcke keerden Constance en Henri naar Den Haag terug. Constance ging dadelijk naar haar moeder.

- Ach, klaagde mevrouw Van Lowe. Je moet me niet meer zoo lang alleen laten. Ik kàn je zoo lang niet meer missen. Het is zoo donker, zoo somber, als jij er niet bent, mijn Cony...! Jawel, ze zijn allen geregeld aangekomen. Maar ze zijn niet zoo als jij... kind. Ze begrijpen me niet meer, schijnt het. En zijn ze dan weg, dan zit ik hier, en ik ben zoo alleen, zoo alleen... Nu zeuren ze, dat ik een juffrouw moet nemen, of Dorine bij me in huis... maar ik W I L niemand in huis. Het is zoo een last. Weêr een mensch meer in huis geeft last. Ik kan niet alles meer nagaan. Ik zit hier maar, aan mijn raam... En de arme mevrouw daar... is dus gestorven... Iederen dag sterven er menschen... Ik begrijp niet waarom ik moet blijven. Ik ben voor niemand van nut meer. Ik zit hier maar, ik geef jullie last: jullie tobben over me... jullie moeten maar geregeld komen... om te zien hoe ik het maak. Ik begrijp niet waarom ik moet leven. Het zoû veel beter zijn, als ik maar dood ging... Er is voor mij niets meer weggelegd... Ik heb geen illuzies meer. Geen enkele. Zelfs je jongen, Cony... wat een idee van hem... om dokter te willen worden... Hoe weet hij nu of hij daarvoor geschikt is...!

Het is gelukkig, dat je terug bent. Ik kòn niet meer buiten je. Blijft de oude man daar nu alleen, in het groote huis... net als ik hier alleen ben gebleven?

- Neen, mama, hij blijft niet alleen. Er komt een nicht, u weet wel, de oude freule Van der Welcke...

- Neen, ik herinner me niet. Menschen, namen, dwarrelen me dikwijls.

- Nicht Betsy Van der Welcke...

- Neen, ik herinner me niet...

- Ze komt bij den ouden man. Wij hadden liever een goede juffrouw bij hem gehad - omdat ze al zoo oud is.

- Juffrouw, juffrouw. Jullie willen maar bij iedereen een juffrouw hebben. En de oude man blijft daar dus alleen...

- Neen, mama... er komt de oude nicht.

- Welke oude nicht?

- Nicht Betsy Van der Welcke.

- Wie?

- Nicht Betsy, mama.

- O ja, nicht Betsy. En een juffrouw...?

- Neen, geen juffrouw...

- Nu, dan is hij goed verzorgd... met nicht Betsy en een juffrouw. Beter dan ik, hoor. Ik zit hier maar alleen.

- Maar dat is ook niet goed. U moet iemand nemen.
- Ik dank je voor een juffrouw.
- Of Dorine...
- Zoo, jij ook al met Dorine. Neen, ik wil niet Dorine. Ze is me te druk.
- Ze is zoo veel uit.
- Neen, ze is druk... Ach kind, het is niet lief, dat ik het zeg... maar heusch, Dorine is me te druk... Ach kind... als jezelve nog bij me in huis kon komen.
- Maar mama... dat gaat immers niet.
- Ja... met je man... met je kind.
- Neen mama... dat gaat heusch niet.
- Jawel, jawel, dat zoû gaan... Met je man, met je kind... Dan zoû ik over de drukte nog heenstappen.
- Neen mama, heusch, dat gaat niet. Terwijl Dorine...
- Neen, neen... ik wil niet Dorine. Ik wil jou...
- Waarom?
- Ik wil jou... Ik wil Addy... Ik wil jeugd. Het is alles zoo somber om me. Ook Dorine... Dorine is somber... Dus doe je het?
- Mama... heusch...
- Je wil niet. Ik zie wel, dat je niet wil...

Jullie zijn allen egoïst... Zoo zijn kinderen altijd... Ach, waarom leef ik nog...

- Lieve mama, wees redelijk. U zoû Dorine al te druk vinden, en wij... met ons drieën...
- Ja... met jullie drieën...
- En de broêrs... de zusters...
- Wat?
- Ze zouden het niet goed vinden.
- Ze hebben niets goed te vinden.
- En mijn man...
- Wat?
- Mijn man... heusch, het gaat niet...
- Ja... ik zie het wel, dat je niet wilt... Jullie zijn allen egoïst...

Neen, het was niet mogelijk. Constance zag al te voren alle de moeilijkheden: de oude vrouw, die nog altijd des morgens haspelde door het huis, om te zien of alles in orde was... en dan een cigarette van Van der Welcke... een boek van Addy, dat slingerde... honderde kleinigheden... Adolfine, Cateau, Dorine... die zeer zeker niet goed zouden vinden, dat juist zij, Constance, in huis kwam... juist zij... met Van der Welcke... Neen, het was niet mogelijk... om de honderde kleinigheden... en ook... om iets vreemds van kieschheid...: zij wilde niet met haar man,

met Van der Welcke - hoe lang dan ook alles geleden was - komen bij mama...

- Nu, dan maar niet, kind, zei bitter de oude vrouw en het hoofd knikte herhaaldelijk, welwetende alle de bitterheden van den eenzamen somberen ouderdom... - Ja, ja... zoo is het... zoo is het altijd... En de oude man... daarginds... blijft... dus alleen...?

Constance's hart kromp toe. Zij zag de glassige oogen van de oude vrouw vaag opslaan naar haar oogen en zij las in den vagen blik het zich niet duidelijk meer herinneren van de dingen, die pas waren gezegd. En terwijl de oogen glassig staarden, treurde de klagende stem, met die inwendige weening, gebroken klank van gebroken snaren, en met een scherpere bitterheid er door heen, zoodat met die stem, met dien blik de oude vrouw plotseling zich verouderde tot de gelijkenis van hare oude zusters... tante Tien... tante Rien.

Het was door een donkeren, zwaren regen, dat Constance terug naar huis ging, en zij repte zich onder de parapluie, van wier punten de rechte stralen dropen. Dezer dagen bleef haar een sombere angst van huivering bij, doorglimpt met vreemde voorgedachte en voorgevoelen - en sedert zij te Driebergen

was geweest, waar de stervende oude vrouw haar geroepen had, kon zij zich niet loswikkelen als ware het alles een tooverweb, waarin zij zich verwarde. O, wat zoû er toch dreigen, nu de oude vrouw ginds gestorven was! Wat voor verandering zoû er met dag na dag, met somberen dag na somberen dag opdoemen in haar kleine leven, in de kleine levens om haar... Voor zich, na haar late naleven, had zij gevonden als een kleine, kostbare korrel, een grein van levenswijsheid - heel weinig, o zoo weinig - en zij dacht niet aan háarzelve, omdat zij meende, dat wat er nog komen zoû in haar eigen leven, zij met levenswijsheid nu dragen zoû kunnen - soms zelfs dacht zij dan zich het ergste, dat haar gebeuren kon: de plotselinge dood van Addy... Dan misschien alleen... zoû die korrel niet voldoende zijn om dàt met wijsheid te dragen... Maar verder... Zij was verder niet bang meer voor het leven. En toch, wat voor huiveringen omdrongen en hulden haar dezer dagen in dat tooverweb van veel denken en vreezen voor toekomst? Zoû het dan toch om zich zijn of zoû het zijn om anderen? Zoû het zijn om ziekte... om ruïne... om ongeval... een catastrofe... zoû het zijn om dood... Zoû

het zijn om Addy... of zoû het zijn om haar moeder? O, voorbereid wilde zij zijn, op alles... maar wat... wat zoû zijn...? En huiverde het alleen zoo somber, als een schemering om haar heen - met alleen die spectrale voorgedachten en voorgevoelens van wat komen zoû... omdat het zoo somber van dagen was, omdat het altijd regende uit noodlotzware luchten...? Waarom zoû het haar met deze dagen somberder zijn om haar ziel dan om andere, misschien honderde, duizende andere menschen... Was het niet om den weêrschijn van dien somberen winter om en in haar, en zoû die weêrschijn niet somberen om alle menschen heen, die nu liepen als zij, onder druipende parapluies, of - als schimmen - met de bleeke gezichten voor de vensters uitzagen in den al weêr nachtenden dag... O, hoe was het àlles groot en reusachtig, en hoe waren zij àllen klein! Te denken, dat als misschien de zon scheen, zij geheel anders zoû denken en voelen! Te denken, dat zij wellicht iets huiverends raadde van dagen en dingen, die doemen zouden, en te denken, dat zij wellicht niets raadde... Hoe speelden de menschen soms met hun gevoeligheid, hun sensitiviteit... Hoe maakten ze soms zich niet wijs, dat zij onzienlijke dingen

gezien, dat zij het diepste geheim hebben voorspeld... O neen, zij wist niets te voorspellen, zij zag niets onzienlijks... maar toch, al redeneerde zij nog zoo verstandelijk, een huivering bleef om haar, kil, - alsof zij uit Driebergen iets van den dood in zich meê had gevoerd, of zijn schaduw haar volgen bleef, in huizen, en over straten... Was het alleen, omdat het regende...? Nu was zij blijde thuis te zijn, zich te kunnen uitkleeden, in haar peignoir zich te warmen bij het vuur... Hoor, wat huilde de wind om het huis, door de laan heen, de wind, die van verre aanstreek, en die wegwiekte naar verre wolklanden: naar al wat ver, wijd, geheimzinnig is, en uitspanselwijd - boven huizen klein als doozen - boven menschen, als insecten klein... Hoe reusachtig was de wind... Hoe dikwijls had zij niet zoo geluisterd naar den wind, haar reusachtigen Hollandschen wind, als of hij allerlei dingen tot haar zoû voeren... of, haar kleinte niet achtende, strijken zoû over haar heen...! Wat konden er gebeuren voor treurige dingen...? Addy onverwachts thuis gebracht... een ongeluk met zijn fiets... overreden door een automobiel... vermoord... Henri haar zeggende... dat zij geruïneerd waren... hij gedwongen te

werken voor zijn brood... hij, die nooit, na een gebroken carrière, had werken gekund... Een felle brand... in huis... of bij mama... Mama... stervende... O, wat waren dat alle gedachten van huivering, en duister ongeluk, en van sterven, van sterven altijd... Iets met een van de broêrs, de zusters, hun kinderen... Toch - niettegenstaande alles - hield zij van hen allen - waren zij altijd de broêrs en zusters. Toch, trots alles wat er geweest was van misverstand, disharmonie, wrok, alles klein en onbeduidend, hield zij van hen allen - voelde zij zich van hun bloed... O, wat was zij alleen...! En misschien... heel gauw zoû zij haar leven lang zoo alleen moeten zijn... zonder mama, dood; zonder Henri, dood... Addy dood...

Zij staarde in het vuur, en in den rossen gloed rilde zij, hield de angstige huivering haar in scherpe klauwen... Maar een bel rinkelde luid... en zij voelde een schok door haar schudden, nerveus; haar adem was bijna een kreet... Brachten zij Addy dood thuis...??

Truitje opende... gelukkig, zij hoorde zijn stem... Zij zonk terug in haar stoel... open ging de deur... en hij stond op den drempel... lachte.

- Ik durf niet binnen komen, moesje...

ik ben kletsnat... ik ga me eerst verkleeden... Neen maar... wat een weêr...

Zij glimlachte... hij sloot de deur... en het was sterker dan zijzelve: zij snikte... Toen hij na een kwartier binnenkwam, frisch, gezond, glimlachende, vond hij haar, in tranen.

- Wat is er, mamaatje...
- Ik weet het niet, kind...
- Waarom huil je dan... Toch niet om niets...
- Ja... om niets... Om niets... geloof ik...

Zij klemde hem tegen zich aan... Zij deelde hem meê hoe het huiverde om haar heen... Zij was heel zenuwachtig... en zij zeide hem, ze dacht, dat er iets gebeuren ging... groote treurigheid... onheil... ongeval... zij wist niet wat...

Zij stortte hare angstige ziel bij hem uit, kruipende in zijn armen...

- Het is te gek, Addy... ik zal kalmer zien te worden.

Onder zijn blik werd zij kalmer... O, wat had hij heerlijke oogen... Als zij in ze keek, werd zij kalmer...

- Addy... je oogen...
- Wat, moesje...?
- Ze worden helderder van kleur... wel ern-

stig als altijd... maar ze worden helderder...

- Wat vindt je nu weêr in mijn oogen...
- Ze zijn grijs geworden...
- Wel neen...
- Ja, ze worden grijs... Blauwgrijs...

Hij lachte haar een beetje uit. Zij bleef met haar hoofd op zijn schouder, zag in zijn oogen. Zij werd heel kalm, in een laatsten, diepen zucht...

- Mijn kind... hoor... hoe het waait...
- Ja, mama...
- Soms ben ik bang voor den wind...
- En soms houdt u van den wind.
- Ja...
- Je bent een heel zenuwachtig moedertje...
- Zoû het niet zijn... Addy... dat ik zoo vreemd ben... om een voorgevoelen...
- Voorgevoelen...?
- Hecht je er aan...?
- Ik weet niet... Ik heb ze niet...
- Ben je erg pozitief, Addy... of...
- Ik weet niet, mama...
- Neen, je bent niet pozitief... Het is zoo vreemd: je hebt een fluide... die pozitieve menschen niet hebben kunnen... Je kalmeert... Als ik tegen je aanlig, word ik kalmer... Hoor, hoor, hoe het waait!
- Ja... het stormt... Laten we er samen

naar luisteren, mama... Misschien hooren wij iets... in den storm.

Zij zag hem in zijn oogen. Zijn oogen lachten. Zij wist niet of hij ernst sprak, schertste.

- Ja... zeide zij, en kroop dichter in zijn arm, voelende, dat zij hem nog had, hem nog niet had verloren. Laten we hooren naar den storm... of wij iets hooren... in den wind...

En zij bleven stil, zonder woorden. De lampen waren niet op, alleen het haardvuur danste met weêrschijn en met schaduw over de wanden der kamer... De wind zwiepte aan van heel ver, uit geheimzinnige wolkenluchten. Hij gierde om het huis, joeg langs de vensters huilende boven het dak, sloeg-uit zijn vlerken, klapperde verder... Zijn huilschreeuw, als een spoor, liet hij achter door de regenruischende luchten...

Bij den vonk van hun vuur, aanvoelende hun beider zielen klein, luisterden zij aandachtig... Hij glimlachte... Haar oogen staarden groot.

IX

Den volgenden dag - een Zondag - had Constance eene vreemde behoefte naar jonge jeugd, naar blonde vroolijkheid. Addy weg, met zijn vader - de fietsen probeerende op

de verdronken wegen - was zij zoo eenzaam, bleef zij zich zoo gedrukt voelen, zij wist niet waarom, en zij wist niet waardoor, dat zij behoefte had lachen te hooren, spelen te zien - om niet telkens uit te barsten van snikken. En zij maakte gebruik van een droog oogenblik om naar Adeline te gaan, in de Banka-straat. Toen zij er in huis kwam, was het als scheen de zon.

In de huiskamer, beneden, zat Adeline, de kinderen om zich heen. Marie was een meisje van even twaalf, en dan volgden al de anderen in leeftijd, als het trapje af, geleidelijkjes weg. Marie was als een moedertje: zij hielp Adeline heel veel met de drie kleinsten, die met de leelijke namen: Jan, Piet en Klaasje - nu nu toch al zes, vier, twee - een kleine groep in de groote groep, omdat Jan over Klaasje en Piet wilde heerschen, ze beschouwden als zijne vazallen, nadoende de stem van papa, paardje rijdende met Piet en Klaasje, heel gehoorzaam, hij tyranniek, terwijl hij bulderen poogde te doen zijn schril stemmetje van klein haantje - zoodat Marietje te hulp moest komen - als een opperste gerecht, dat uitspraak deed in allerlei moeilijke kwesties, die oprezen om een haverklap... Adèletje, tus-

schen tien en elf, was ziekelijkjes, zat meestal stilletjes heel dicht bij mama in haar rokken verscholen - een zwak kindje, waarvoor Adeline altijd vreesde, en ook om Klaasje was zij bezorgd, daar het kind héel achterlijkjes bleef en dommetjes: - de familie noemde het idioot... Maar een vroolijk paartje waren Gerdy en Constant, negen en acht, altijd samen, elkaâr aanbiddend en lachend tegen elkaâr als twee zoete, blonde kindertjes - heel kinderlijkjes voor hun leeftijd, de gelijkenissen van vader en moeder gemengd tot éene fuzie van blond en blank en roze, bijna als plaatjes en als een poëzietje tusschen de ruwheid der oudere jongens. Want was Jan al rumoerig en heerschziek, Alex en Guy waren heele heeren, ongevoelig meer voor den rechtsuitspraak van Marietje, zelfs niet meer in bedwang gehouden door Adeline - alleen nog maar een beetje ontzag hebbende als de zware stap van Gerrit de trap deed kraken - als hij bulderde - en toch al wetende, stilletjes, met een strakken blik van verstandhouding tusschen elkaâr, dat papa wel bulderde - maar nooit sloeg - zelfs, als mama straf uitdeelde, in het Fransch aan haar iets vertelde, zoodat de straf heel weinig werd - en door deze vroege wereld-

kennis in hun klein speelkamerwereldje twee onhandelbare snuiters, pedant, brutaal, doende de groote jongens, - de schrik van kleine Gerdy en Constant, die dan wegvluchtten met elkaâr, en zich verscholen en huishoudentje speelden achter de schuine canapé in den salon, stilletjes lachende als mama of Marietje ze zocht en ze niet vinden kon. Maar hoe onhandelbaar ook, Alex en Guy, twee mooie kereltjes, de monden brutaal, maar de oogen lief, de oogen donker, de Van Lowe-oogen, - niet hun harde, maar hun zachte oogen, - en als ze dan brutaal waren en onhandelbaar met vooruitstekende brutale lippen, maar met die oogen vol donker zachte liefheid, onder de al donkerende blonde, al korter geknipte krulkoppen, was Constance op ze verliefd, bedierf ze nog meer dan Gerrit, duldde zij alles van de twee bengels, zelfs, dat de groote jongens aan haar hingen en haar kleêren en haren verwarden. Ook nu, dat zij binnen kwam, vielen zij dadelijk aan op Constance, en Constance, gelukkig, dat zij ze stralen zag, gelukkig, dat het helder om haar werd, als of de zon scheen, opende hare armen, maar Adeline riep:

- Alex... Guy! Pas op... tante haar mooie mantel... Jongens, pas dan toch op... tante haar mooie hoed!

Maar noch Alex noch Guy hadden eenig gevoel voor tantes mooie mantel en voor tantes mooien hoed en Constance was zoo zwak in hun een beetje brutale omhelzingen, dat zij maar lachte, dat zij maar lachte... O, eindelijk, eindelijk de zonneschijn! Hoe innig zij ook hield van haar grooten zoon, dàt had zij dezer dagen van regen en sombere luchten en sombere gevoelens noodig - die bijna overweldigende zonneschijn, die bijna erbarminglooze verblinding van stralende jeugd - die ruwe dartelheid tegen haar aan van wat jong en gezond en blond was - alsof de schok haar terug deed komen uit haar sombere bedrukkingen... Waren de jongens - als jonge honden, die haar in het gezicht waren gesprongen - dan eindelijk tevreden, dan zocht zij met wijze Marietje het heele huis door naar Gerdy en Constant, die zich opzettelijk hadden verstopt, en die zij wel wist, dat gekropen waren achter de schuine canapé in den salon, maar die zij nog niet vinden wilde - om ze veel pret te geven, zoodat zij in den salon dan riep:

- Maar waar zitten ze dan toch weêr... Waár zouden ze dan toch zitten...? Constant! Gerdy...?

Tot eindelijk de proestlach van het broêrtje

en het zusje achter de canapé ze maar deed kijken over de leuning heen:

- Ik heb je gevonden! Ik heb je gevonden!

O, wat waren die kinderen jong! Behalve wijze, deftige Marietje, mama's hulp, behalve misschien stille Adèletje, wat waren ze jong! Die twee bengels, wat waren het kinderen voor hun elf en hun tien jaren... Dat jonge huishoudentje, Gerdy en Constant, wat waren het een baby's voor hun negen en hun acht... En dan de eigenlijke kinderkamer, Jan, de heerscher, over Piet en Klaasje... Wat was het alles blond, roze, jong, frisch... Zoo, zoo waren kinderen, ook al had Klaasje een heel dom lachje... Zoo, had zij nooit Addy gekend... Zoo, zoo had Addy geen jeugd gehad... Neen, zijn kinderjaren waren voorbijgegaan tusschen de driften van zijn vader en zijn moeder, tusschen hunne ijverzuchten, tusschen scènes en tusschen tranen - zoodat het kind nooit kind was geweest... En toch... en toch... al was hij vroeg oud... wat had hij toch zichzelven al weten te bewaren... wat goede machten toch hadden hem bewaakt en hem voor hen doen zijn niets dan liefde en niets dan troost...

Maar al schoot even die weemoed door haar

heen, om zichzelve, toch was de morgen, die Zondag-morgen nu zonnig begonnen, met al het blond van die haren, al het roze van die kinderwangen, al het overweldigende goud van die vroolijkheid, en Constance vergat hare sombere bedrukkingen - om wat, zij wist het niet - in de stralende kinderhelderheid van die huiskamer. Nu dreunde zwaar een stap de trap af.

- Dat is Gerrit, zei Adeline.

- Wat is hij laat, zei Constance lachend. Gerrit... wat ben je laat! riep zij, nog voor hij de deur had geopend.

En zij verwonderde zich, dat zijn stap zoo zwaar en zoo loom dreunde, niet als zij gewoon was hem te hooren vullen het geheele huis met het bruske geluid van zijne bewegingen. Loom, zwaar naderde door de gang zijn stap, en nu eerst opende hij langzaam de deur van de eet- en huiskamer.

Hij bleef staan in de deur.

- Zoo... dag Constance.

- Dag Gerrit... Wat ben je laat! herhaalde Constance vroolijk. Nu, jij slaapt ook goed uit, 's Zondags!

Maar zij verschrikte toen zij hem aanzag.

- Wat heb je... broêr?

- Ik voel me bedonderd, zeide hij somber. Neen, kinderen, laat vader met rust.

En hij weerde af de vroolijk-ruwe handen van de twee brutale rekels: Alex en Guy...

- Gerrit is al een paar dagen niet goed, zei Adeline nu bezorgd.

- Wat is er... broêrtje? vroeg Constance en zij glimlachte hem toe: haar glimlach nog van zoo even, toen de zonnige warmte der kinderen haar had doen glimlachen - door haar eigen sombere drukkingen heen.

- Ik voel me bedonderd, herhaalde hij somber. Neen, dank je... ik heb geen eetlust.

- Ben je al een paar dagen niet wel? vroeg Constance.

Hij keek haar aan, en zijn oogen stonden mat, glassig. Hij had haar willen zeggen, ironiesch, dat hij zijn heele leven niet wel was geweest - maar zij zoû hem niet begrijpen, denken, dat hij spotte, dat hij bitter was om wat, zij zoû het niet weten. En hij wilde haar ook geen leed doen... zij was zoo lief... hij voelde haar altijd als zijn liefste zuster... ook al hadden zij jaren elkander niet gezien... O, wat was het goed, dat zij terug was gekomen... O, drie jaren nu al was zij in Holland, bij hen... Zijn zuster, hij had haar lief...

zijn zuster... hij voelde voor haar een gevoel... bijna mystiek... de sympathie uit het zelfde bloed... de sympathie uit de zelfde ziel... verdeeld in het mysterie der geboorte van broêr en zuster uit een zelfde moeder, door een zelfde vader... en zoo duidelijk voelde hij, dat zij zijn zuster was... dat hij lief haar had als iets van hem... een deel van hem... iets van zijn bloed en zijn vleesch en zijn ziel, - dat hij haar naderde, zijn hand legde op haar hoofd - haar hoed had zij afgedaan, haar haar was in de war door de jongens - dat hij haar zeide, met een stem, die hij onmogelijk kon bulderen doen, en die in weekte brak:

- Zoo... ben je weêr eens gekomen... met je lieve gezicht... mijn zusje?... Of ik niet wel ben, kind? Ik heb een paar dagen slecht geslapen, dat is alles...

- Maar je slaapt anders toch goed.

- Ja, anders wel...

- Je eetlust is toch goed.

- Ja Cony, ik eet anders goed. Maar ik heb nu geen lust... te ontbijten.

- Je gezicht is zoo getrokken...

- Het zal wel weêr beter gaan... zeide hij, zich opmonterend. En hij sloeg zich met beide handen op de borst:

- Mijn body kan wel tegen een stootje.

- Gerrit is een paar dagen geleden druipnat thuisgekomen, zei Adeline. Hij had voor op de tram gestaan... in een kletsregen... en hij was heelemaal doorweekt...

- Maar Gerrit... Waarom doe je dat dan ook...

- Om wind te vangen, zusje.

- En om koû te vatten, broêr.

Hij lachte.

- Nou, wees maar niet bezorgd. Mijn body - hij sloeg op de borst zich - kan wel tegen een stootje.

- Maar je ziet er slecht uit...

- Ach, wat...

- Ja, je ziet er slecht uit...

- Ik heb behoefte aan lucht... het weêr gaat nog al... Het regent niet, het waait alleen maar flink er op los... Ben je bang voor den wind, of ga je wat loopen met je broêr...

- Dat is goed, Gerrit... maar eet eerst een eitje.

Nu bulderde hij in een lach uit, die de kamer deed daveren. De kinderen ook lachten: zij lachten altijd, als papa zoo lachte en de lach maakte Gerdy, die eerst bang had gekeken, weêr dapper. Ze kroop op Gerrits knieën, dolletjes op

liefkoozing, zij klemde zich aan Gerrit vast, zij zoende hem met kleine zoentjes en Alex en Guy hingen de een aan een arm, de ander aan een been van hun vader, terwijl homeriesch zijn breede lachen nog daverde...

En zijn lachen hield niet op. Hij lachte zoo, dat de meid even om de deur keek, weêr verdween, verlegen. Hij lachte zoo, dat alle de kinderen, de negen, nu lachten, want zijn lach had de drie, Jan, den heerscher, met zijn twee vazalletjes, binnengelokt van de trap, waar zij speelden: hij lachte zoo, dat ook Adeline, rustig lief moedertje, een pijnlijken dollach kreeg, die haar stilletjes in zichzelve deed stikken... en hij kon nog niet uitscheiden: zijn lachen bulderde uit, vulde het huis: - zelfs een straatjongen - op de straat, - drukte aan het venster zijn neus plat, om naar binnen te loeren en te weten wie daar binnen zoo lachten.

En eindelijk stond Gerrit op, bevrijdde zich van de drie kinderen, zoende Constance, zijn gezicht rood, zijn oogen nat, zijn mond nog vroolijk vertrokken, en hij pakte in zijn groote handen haar bij de beide schouders en hij zei, zijn oogen in de hare:

- Zusje, niet boos zijn... maar ik kòn niet meer... Ik kòn niet meer... Je laat me me

dood lachen als je zoo doet... En als je met zoo een lief stemmetje beveelt, dat ik een eitje moet eten... voor je met me wilt wandelen... Neen... ik kòn niet meer... ik ben er kapot van... Nu goed... goed dan... om je pleizier te doen... maar... maak J I J dan het eitje... klaar... wil je... en zet het me voor... zet me dan mijn eitje... voor!

Constance ook lachte... ook de kinderen lachten nog - dol, eigenlijk niet wetende waarom zij lachten, nu zij maar lachten door elkaâr, en Adeline...

- Kijk! zei Gerrit, wijzende naar zijn vrouw. Kijk...

En terwijl Constance het eitje openmaakte, zag zij naar Adeline om. Het moedertje was nog altijd overweldigd door haar stillen dollach: de tranen liepen haar over de wangen, de kinderen om haar hadden pret in haar.

- Ik heb Lien nóoit van haar leven... zoo zien lachen... zei Gerrit; Cony... dan nu... dan nu om dat eitje van jou...

En hij begon weêr... Hij bulderde uit... Zij echter had hem zijn bord voorgezet. Nu deed hij kluchtigjes, nam delicaat het lepeltje, zei met een lief stemmetje, dat komiesch klonk uit zijn bulder-orgaan:

- Dank je wel... Constance... voor je eitje... Het is H È E L lief van je...

En met kleine, voorzichtige lepeltjes-vol nipte hij aan het eitje, doende of hij heel teêr en heel zwak was, en de kinderen, hun grooten en zwaren vader ziende met lieve beweginkjes nippen aan het kleine eitje, waren dol, vonden het o zoo leuk van pa...

Nu zoû hij gaan wandelen met Constance.

- Pa, mogen we meê? Ja, we gaan meê, niet waar??

- Neen... zeide hij brusk. Neen, niet altijd net klissen zijn. Jullie zijn net een troep polypen, die je maar altijd omkronkelen in hun voelarmen. Neen hoor. Vader wil nu eens alleen met zijn zuster wandelen...

En hij ging alleen met Constance, nadat zij de wanorde van haar haar, onder haar hoed, achter haar voile had weten te verbergen...

- Gerrit, zeide zij, op straat; wat is het helder bij je in huis... zonnig... gelukkig...

- Ja, zeide hij.

- Je mag wel dankbaar zijn, Gerrit.

- Ja...

- Voel je je nu beter... in de lucht?

- Ja... vooral na je eitje.

- Neen, wees niet flauw, Gerrit. Je ziet er niet uit, als gewoonlijk.
- Ik voel me ook... eigenlijk bedonderd.
- Nog altijd...
- Ja... maar het zal wel wegtrekken... Ik... ik slaap altijd heel goed... en juist daarom kan ik er niet tegen, als ik een nacht minder goed slaap...
- Maar dat is toch een uitzondering, niet waar...
- Ja zeker, dat is een uitzondering... Wees heusch maar niet bezorgd, zusje... Ik heb een huid als een rhinoceros... Ik ben de pachyderm van de familie... Ik heb niet jullie fijne gestelletjes...
- Ik ben zoo blij bij jullie te komen... Gerrit... Ik word altijd zoo helder... bij je in huis...
- Je bent toch niet somber den laatsten tijd.
- Juist wel... den allerlaatsten tijd...
- En waarom, Cony.
- Ik weet het niet. Om het weêr...
- Ben je bang? Daar gaat het weêr regenen.
- Zoolang het niet stort, kunnen we wel wandelen...
- Mij doet het goed, die wind vooral, die zoo blaast om je heen. Hoû je van den wind?

- Jawel... maar...

- Maar...

- Ik hoor er soms te veel in...

- Mijn sprookjes-zusje, van vroeger! Wat hoor je er in...

- Sombere dingen, weemoedige dingen... maar altijd heel groóte dingen... terwijl wij zelve zoo klein, zoo heel klein zijn...

- Een mensch verandert niet... Zoo ben je als het zusje van vroeger... in de rivier... met de sprookjes...

- Maar wat ik hoor in den wind... is geen sprookje...

- Wat dan...

- Het leven... het heele leven zelve... De dingen van het verleden... de dingen van de toekomst... en alles groot en reusachtig... Als ik hoor naar den wind... wordt het verleden... reusachtig en de toekomst ontzaglijk... en blijf ik klein... klein...

- Je blijft toch altijd een droomster, kind...

- Neen, ik ben het niet gebleven... Ik ben het weêr geworden, misschien...

- Ja, je bent het weêr geworden... Ik herken je zoo heelemaal... zoo als je was een klein, blond, tenger meisje... net zoo een teêr vizioentje... Wat is dat lang geleden,

kind... Wat zinkt alles weg... van ons leven... Wat worden we oud...

- Maar al je kinderen... dat houdt je jong... dat is àlles... alles van toekomst...
- Ja... Als ik zelf...
- Wat...
- Niets...
- Wat woû je zeggen?
- Ik woû je een bekentenis doen. Ik woû je biechten. Maar waarom. Het is beter van niet. Het zoû een heel zwak oogenblik zijn. Het is beter van niet. Het is beter, dat ik niet spreek.
- Gerrit... mijn broêr... zeg me... is er... is er...
- Wat...
- Is er iets...?
- Neen...
- Dreigt er iets...
- Wel neen, kind.
- Ben je niet wel...? Voel je je... ongelukkig... Heb je verdriet... Zeg het me, Gerrit... Zeg het me... Ik ben immers je zuster...
- Ja... je bent mijn zuster... Je bent mijn bloed, mijn vleesch... Je bent van eén ziel met mij. Neen, er is niets, Constance. Er dreigt niets.
- Heb je geen verdriet?

- Neen, ik heb geen verdriet.
- Jawel, je hebt verdriet.
- Neen, kind. Ik heb... de laatste nachten alleen slecht geslapen. En ik voel me bedonderd. Dat is alles...
- Maar je bent toch gezond?
- O ja...
- Je hebt toch niet iets serieus'... je bent toch niet serieus ziek?
- Neen... neen... zeker niet.
- Wat is er dan?
- Er is niets.
- Jawel, jawel. O ik voèl, dat je verdriet hebt... Gerrit, ben je niet gelukkig...? Zijn er geheime dingen... Ben je niet gelukkig... met Adeline?
- Jawel, zeker, Cony. Ze is heel lief. Ik ben heel gelukkig met haar.
- Wat is er dan?
- Er is niets.
- Jawel, Gerrit, jawel. O zeg het mij. Hoû het niet in je. Verdriet... dat stikt... in ons.
- Neen, het is geen verdriet... Het is... ik weet niet wat het is...
- Weet je het niet...
- Neen.
- Maar er is dus iets... Wat is het...

- Het is... het is... Constance.
- Wat is het...
- Het is... Constance... een groote M E L A N C H O L I E .
- Een groote melancholie!
- Ja...
- Waarom...
- Om... mij.
- Om jou...
- Ja... Omdat ik bedonderd ben...
- Omdat je een paar dagen niet wel bent?
- Omdat ik... nooit wel ben...

Nu meende zij, dat hij overdreef, spotte, zwaartillend was, hypochonder, en zij zeide:

- Maar Gerrit...

Hij begreep, dat zij hem niet geloofde, hem nooit gelooven zoû. Hij lachte.

- Ja... zeide hij. Ik ben hyp, hè...
- Ja... je bent vreeslijk hyp... hoor...
- Het is ook met dat beroerde weêr...
- Ja, dat maakt de menschen somber. Gelukkig, de kinderen niet.
- Neen, de kinderen niet...
- Als je ze straks weêr ziet... dan... Maar onze wandeling moet je niet somber maken... Gerrit, zal je probeeren niet hyp

en niet melancholiek te zijn...? Ik wist heelemaal niet, dat je zoo was!

- Neen kind, maar wat weten wij van elkaâr...

- O neen, niet veel.

- De een is voor de ander gesloten... altijd. En toch hoû je van mij... ik van joû. Jij weet niets van mij... ik, ik niets van jou.

- Neen...

- Van mijn geheimste weet je niets. En ik niets van jou geheimste.

- Neen, bekende zij zacht, en zij bloosde en zij dacht aan haar laat opgebloeide leven, lente en zomer - waar N I E M A N D van wist.

- Dat kan niet anders. Dat moet zoo zijn. Wij voelen elkaâr zoo weinig aan, in de woorden, die we elkaâr zeggen. Ik heb dikwijls verlangd naar een vriend... met wie ik zoû aanvoelen... ons allergeheimste. Ik heb nooit zoo een vriend gehad.

- Gerrit... ik wist niet... dat je zoo... zoo gevoelig was, broêr.

- Neen... ik zeg je dingen, die ik anders nooit zeg. En ik zeg je ze en voel, dat het nutteloos is ze te zeggen. Toch ben je mijn zuster, niet waar...

- Ja...

- Nu breng ik je naar huis. Ik sleep je maar door de modder, den regen... De wegen zijn doorweekt... We zijn binnen een paar minuten bij je thuis.

Hij bracht haar thuis: zij belde, Truitje deed open...

- Is Van der Welcke thuis, denk je? vroeg Gerrit aan Constance.

- Ja, mevrouw, antwoordde Truitje. Meneer is op de voorkamer.

- Dan ga ik hem even zien...

Gerrit stormde naar boven.

- Mevrouw... ik vergat... Er is een telegram gekomen, zei Truitje.

- Een telegram...

Zij wist niet wat haar beving, maar zij werd doodsbang... Haar bloed scheen stil te staan in haar hart. Zij nam het telegram van Truitje aan, ging er meê in den salon, en voor zij het opende, deed zij de deur toe...

Gerrit was maar even Van der Welcke gaan groeten: hij moest naar huis terug, want het was al twaalf uur en etenstijd... Van der Welcke geleidde hem de trap af.

- Nou... adieu dan, kerel! zei Gerrit joviaal, drukte Van der Welcke de hand. Constance... Constance...! riep hij.

Zij antwoordde niet.

- Constance! riep Gerrit nog eens.

De keukendeur stond open.

- Mevrouw is in den salon, meneer, zei de meid.

- Constance...

Hij opende de deur. Maar de deur bleef stooten, als tegen een lichaam...

- Verdomme nog toe! vloekte Gerrit, ontsteld...

Zij stortten door de eetkamer binnen, Van der Welcke, Gerrit, de meid. Constance lag flauw tegen de deur. Het telegram kreukte in haar gekrampte vingers:

'Parijs... Henri dood. Ik ben wanhopig. Emilie.'

X

Dien Zondag was het een sombere avond bij mevrouw Van Lowe. En toch wist mama van niets - met Dorine had zij toegezien, dat de meiden de speeltafels klaar hadden gezet, had zij volgens haar gewoonte toegezien op de boterhammetjes, de koekjes, den wijn, die onveranderlijk stonden klaargezet in het zijkamertje, onder het groote portret van haar man, den oud gouverneur-generaal. Maar de oude

mevrouw was niet als gewoonlijk en Dorine - bleek, ontzet - schrikte heel vreemd op, toen zij vroeg:

- Dorine, wie heeft nu weêr het portret van papa verhangen...

Brommig en streng vroeg het de oude vrouw.

- Maar mama... het hangt daar al sedert jaren... Na papa's dood... zei u, dat u het niet altijd voor u kon zien in den salon... en is het verhangen.

- Wie... zegje... heeft het verhangen?

- Maar uzelf, mama.

- Ik...

- Ja, u...

- O... ja... herinnerde zich de oude vrouw. Jawel... jawel... ik herinner het me wel; ik vraag het alleen maar, omdat... het hangt hier zoo vreemd... in het kleine kamertje... en het is toch zoo een mooi portret...

Dorine zeide niets meer. Zij beefde op hare beenen, en toch spreidde zij de kaarten uit.

Nu kwamen Karel en Cateau.

- Wat is D À T vreeslijk!! zei Cateau bleek. Wij zijn toch maar gekomen, voor mama... niet waar... Kárel?

- Mama weet van niets... zei Dorine. Maar we zullen het haar onmogelijk kunnen

verzwijgen... Otto is naar Baarn om Bertha voor te bereiden.

Ook de Van Saetzema's kwamen nu binnen.

- Bizonderheden zijn niet bekend? vroeg Adolfine.

- Neen, fluisterde Dorine, schichtig, nu mama naderde.

- Wat zijn jullie allen laat! mopperde de oude vrouw. Waarom zijn oom Herman en tante Lot er nog niet... En waarom zijn tante Tien en tante Rien nog niet gekomen?

Er was een oogenblik pijnlijke stilte.

- Maar ze komen immers niet meer sedert eenigen tijd, mama, zei Adolfine zacht.

- Wat zeg je... Zijn ze ziek?

- De oude tàntes komen al L A N G niet meer 's Z O N D A G - A V O N D S , zei Cateau met veel meêwarigen nadruk.

Plotseling, scheen mevrouw Van Lowe zich te herinneren... Ja, het was waar: de zusters kwamen al lang niet meer 's Zondagavonds... Zij schudde het hoofd met die knikkende toestemming en weting der treurige dingen van ouderdom en voor de kinderen nog duistere toekomst...

- Er is iets, dacht zij bij zichzelve, en zij scheen te willen turen voor zich uit.

Maar zij zag het niet voor zich, voor haar

vage oogen, - zoo als zij gezien had het sterven van de moeder van Henri - daarginds, in een sombere kamer, te Driebergen - in een somber eiken bed tusschen somber groene gordijnen. Zij voelde wel, dat er iets was, dat zij haar verzwegen om haar geen pijn te doen, maar zij zag het niet, als zij kort geleden nog gezien had andere dingen, die de kinderen niet zagen en wisten: het was of glassig en vaag haar blik werd... of zij alleen maar raadde... vermoedde. En zij wilde niet vragen wat er was. Als er dan iets was... nu, dan kon het wel niet anders of somber, eenzaam, stil was haar Zondag-familieavond... De kinderen van Adolfine zaten niet meer aan de allegaârtafel in de serre, de oude vrouw begreep niet waarom - zag het niet, dat zij groeiden, dat zij de spelletjes vervelend vonden. Alleen rondkijkende door haar leêge kamer, vroeg zij nog, eenmaal:

- Waar is Bertha? En waar is Constance...

En Adolfine en Cateau, dezen keer, deden zelfs geen moeite mama te herinneren, dat Bertha in Baarn woonde. Wat tante Lot aanging, zij konden niet zeggen, dat de goede vrouw ziek was geworden, een zenuwtoeval, om dien plotselingen dood van Henri,

waarvan niemand nog bizonderheid wist - alleen Toetie kwam heel laat, en zei, dat mama wat hoofdpijn had - en wat Constance betrof - had niet één van de kinderen durven zeggen, dat Constance met Van der Welcke den nachttrein van zes uur naar Parijs had genomen, dadelijk... op het telegram van Emilie. Gerrit had met hen meê willen gaan, maar hij was ziek, en thuis komende van de Kerkhoflaan, had hij nauwlijks aan Adeline een woord van het telegram gezegd - was hij rillende naar bed gekropen, meenende, dat hij koorts had, influenza, hij wist niet... Ook dat Gerrit ziek was, wilden de dochters mama liever niet zeggen, en mama vroeg zelfs niet naar Gerrit, hoewel zij hem, Adeline miste - en zij vond hare kamers heel leêg... Waar waren zij, vroeg de oude vrouw zich af... Van Bertha's troepje niemand... de oude zusters niet... Constance niet... Gerrit niet... tante Lot niet... waar waren zij allen, vroeg telkens zich de oude vrouw af... Hoe groot waren hare kamers geworden, hoe kil deden haar áan, die speeltafels, afwachtende met haar fiches, de in een s uitgespreide kaarten... Nu, als er dan geen kinderen meer waren, zoû zij maar niet meer klaar laten zetten de alle-

gaârtafel in de serre - tot grooter de kinderen van Gerrit waren, tot er op nieuw weêr warmte om haar heen kwam, op haar arme Zondag-avonden... En wat zoû zij nog zooveel koekjes bestellen en boterhammetjes laten gereed maken, als zij ze toch niet aten - als er niemand was om ze te eten... En, het was heel vreemd, maar nu van avond hare kamers zoo leêg waren - werd zij heel moê van die er waren - Adolfine, Cateau, Floortje en Dijkerhof... heel moê... Zij voelde haar gezicht trekken van moêheid, haar vallende oogleden knippen over haar glassige oogen heen en haar zwaar-aderige handen beven in haar schoot, van groote moêheid. Zij sprak niet meer, zij knikte alleen: de welwetende knik van den ouderdom, dat treurig des ouderdoms dingen zijn... Zij knikte alleen: verlangend, dat zij zouden gaan... Gezellig waren zij niet: zij fluisterden onder elkaâr, hun gezichten waren wit - zij zaten en staarden zoo spokig vreemd om haar heen - als was er een ongeluk gebeurd - als zoû er een ongeluk gebeuren... Hadden de meiden zoo slecht gestookt... Was het dan zoo bitter koud en kil huiverig in haar kamers, dat het haar zoo met rillingen liep over haar ouden krommenden rug... En toen zij, de kinderen, eindelijk -

vroeger dan anders - en altijd met dien zelfden blik van spokig staren in het ongeluk, dat was gebeurd - in het ongeluk, dat zoû gebeuren gaan, afscheid van haar namen, had zij hen allen willen zeggen... dat zij te oud - langzamerhand - werd - om vol te houden haar Zondagavond... had zij het op de lippen al het te zeggen tot Floortje... tot Cateau... Adolfine... maar een medelijden met hen allen en vooral met haarzelve weêrhield haar en zij zeide het niet, en zij zeide integendeel... heel moê...:

- Nu... ik hoop, dat jullie den volgenden Zondag... wat trouwer zullen komen... Allemaal... allemaal... Ik wil jullie allemaal hebben... Allemaal hebben... om mij heen.

XI

Toen lieten zij haar alleen, vroeger dan zij gewoon was, en de oude vrouw belde nog niet dadelijk de meiden om het licht uit te doen - om naar bed te gaan -: zij dwaalde alleen hare kamers wat door, haar groote, leêge, nog helder verlichte kamers. Wat was er dan toch veranderd met de vele, vele jaren, die heel langzaam aan zich stapelden op elkaâr om haar heen, om haar heen, als begroeven zij haar

geheel in hunne grauwe stapelingen... Soms was het haar of er niets was veranderd; of de Zondag-avonden altijd de zelfde bleven, ook al was er wel eens een afwezig - om de een of andere reden... Maar soms was het haar - als heden - of alles, of àlles veranderd was, en met nauwlijks waarneembare veranderingen... Bleef zij alleen de zelfde...? Nu was zij gekomen in het kleine zijkamertje; van de koekjes was dezen keer bijna niets gegeten, en daar boven hing het mooie portret van haar man... het gouden kostuum... de ridderorden... Dood was hij... en met hem, al hunne grootheid - die zij lief had leeren krijgen om hem, uit hem... Zij dwaalde terug naar de andere kamers; er hingen portretten, er stonden portretten in lijstjes... Dood de oude huisdokter; zoo oud als afgestorven de oude zusters; dood Van Naghel... als afgestorven, zoo ver Bertha... Tante Lot... ze was er nog... ze was er nog... dapper, trots haar ruïne... Dan de kinderen... langzaam hun aller afsterving, of was het niet afsterving ver en wijd van haar weg... Karel... Adolfine... Ernst... zelfs Paul... Dorine, haar jongste... Alleen Constance... alleen Gerrit misschien... En de kleinkinderen... Frans... in Indië... Emilie...

Henri... God, wat deden zij in Parijs... God, o God - wat was er met hen! Zag zij plotseling den jongen niet neêr liggen... bleek als een lijk... met open kleêren... een diepe gapende wond, als een wel van bloed boven zijn hart zijn long purper ontstroomend... nog zieltogende... Waarom zag zij het... vreemd vizioen van enkele seconden... Het zoû zoo niet zijn... maar angstig deed het haar aan... En welwetend knikte zij het oude hoofd, glassig de oogen, die plotseling beter zagen de vizioenen dan de werkelijkheid - voor zij niets meer zouden zien, in de verdooving van de langzaam om en op haar gestapelde jaren... Waarom zag zij het...! En in de leêgte van haar helder verlichte kamer kwam als een ruisching uit de verte aan, uit de verte buiten de kamer, de verte buiten het huis, de verte buiten den nacht - de heel verre verte der eeuwigheid, de eeuwigheid, waaruit worden àlle dingen der toekomst geboren - een ruisching zoo overstelpend, dat het was als een zee van bovenwereldlijkheid, waarin verdronk de bevende arme oude vrouw, verdronk met al hare ijdelheid en al haar nietsbeteekenend verdriet, verdronk haar heele kleine, kleine ziel als een atoom van niets in de ruischende, ruischende golven...

een ruisching, uit wier stemmen het klonk tot haar, dat het gebeuren ging! dat het gebeuren ging!! het groote Verdriet - dat, waarvoor zij bevende bang was, omdat zij het al lang voorgevoelde en omdat het zoo zwaar zoû zijn te dragen voor haar - nu zij te oud en te moê was, om nog wàt van verdriet meer te dragen! En met een gebaar van onbewustheid stak zij òp haar bevende oude handen, en bad zij werktuigelijk: o God, niet meer... niet meer... Waarom zoû het dan zoo moeten worden, zoo zwaar en zoo erbarmingloos verpletterend... Waarom was het dan niet àlles maar vroeger gekomen, ook dat, wat zoo ruischende aandreigde, en waaronder zij nu, te moê en te zwak en te oud, bezwijken zoû, als het over haar heen zoû varen, als het haar bereikt had van uit de aandreigende, aanruischende verre, verre eeuwigheid, waaruit worden alle dingen der toekomst geboren...

Maar niet langer dan een seconde duurde voor haar de ruisching van die noodlottigheid en de weting ervan... En, de seconde voorbij, waren het alleen om haar rond de leêge, hel verlichte kamers. Nu, elf uur, de kinderen al allen naar huis terug waren, nu belde zij... om de lichten uit te doen, om naar bed te

gaan - vroom zich schikkende naar de kleine eischen van het heele kleine leven - wat er dan ook daarboven bovenwereldlijk dreigde uit eeuwigheid...

De meiden bezig in de leêge kamers, waar zij uitdraaiden de gaskroon, ging langzaam de oude vrouw nu de trap op, naar boven, welwetend knikkend haar oude hoofd, triestig verwijtende, omdat het zoo zijn Z O U ... ook al bad zij, bevende bang:

- O God... N I E T meer!!

XII

- Gerrit... ga je uit? vroeg Adeline.

Zij, verwonderd, zag hem de trap afgekomen, gekleed in uniform. Hij had een halven dag in bed gelegen, maar nu voelde hij zich beter en een koortsige opgewondenheid zwiepte hem voort. Hij antwoordde zijne vrouw, dat hij beter was, speelde even met Guy, ontbeet staande, liep toen haastig de deur uit, deed vluchtig zijn dienst in de kazerne, waar men hem niet verwachtte. De koorts, die hij nog voelde huiveren door zijn groote lichaam, joeg hem weêr de kazerne uit; hij liep naar de Kerkhoflaan, vroeg Truitje of er tijding was

van meneer of mevrouw, of de jongenheer een telegram had gekregen uit Parijs, maar Truitje wist van niets. Toen rende hij als het ware als een bezetene eerst naar het huis van Otto en Francis, waar hij Francis en Louise, beiden ziek van afwachting, vond - Otto was naar Baarn om Bertha voor te bereiden... Hij kon niet blijven bij de twee vrouwen - Francis zenuwachtig huilende loopende door het huis; Louise, kalmer, zorgende als altijd voor de kinderen, wier zorg zij geheel op zich genomen had sedert zij bij Otto inwoonde en Francis dikwijls ziek was. Hij kon niet blijven, Gerrit; met lange stappen draafde hij naar de Alexanderstraat, naar mama, die blij was hem te zien, genezen: na zijn paar dagen ongesteldheid; hij vond Dorine bij haar, Adolfine kwam, daarna Cateau, allen gekomen in eene impulsie de oude vrouw niet alleen te laten dezer dagen - dezer dagen, dat elk oogenblik uit Parijs Van der Welcke, Constance, Emilie, terug zouden kunnen komen, thuis brengend het lijk van Henri, van wiens dood niemand uit Parijs eenige bizonderheid telegrafeerde - tot groote verontwaardiging van Adolfine, van Cateau. Maar toen tante Lot, rood en dik geschreid de kleine oogen, binnenkwam, en uitriep:

- Ja-à... kassiàn!!

uitroep, dadelijk gesmoord door de kinderen - uitroep, dien mama, glassig starende, niet verstond - toen kon Gerrit het niet meer harden tusschen al die nerveuze vrouwen, en overtuigd, dat mama zelfs nog niet wist, dat Constance en Van der Welcke naar Parijs waren, dat de zusters zelfs haar nog niet hadden gejokt, dat Henri zwaar ziek was - maakte hij zich weg, in eens - zonder afscheid te nemen, liep hij de vrije lucht in - de straat op - de Boschjes in - snakkende naar adem. Wat was er toch, dat er hing in de lucht? Het was of de wolken daar laag neêrhingen als eene groote, groote meêwarigheid, drukkende over de heele stad. Die meêwarigheid werd tot een radelooze droefgeestigheid, terwijl dravende Gerrit voortijlde met lange, wijde beenen; de winterboomen hieven radeloos droefgeestig hun takkenkruinen op - de kraaien cirkelden in zwermen en schreeuwden; de bels van de trams klingelden als door floers heen, de enkele wandelaars liepen strak; met spookgezichten van onheil kwam hij koortslijders tegemoet in donkere kleêren, gingen zij hem spectraal voorbij, en om hem heen, in de verschieten der Boschjes rees een klamme mist, waarin

alle ommelijn van huizen, boomen, en menschen verijlde tot schimmige onwerkelijkheid. En het was Gerrit of hij alléen werkelijk was, een lichaam had en dravend ijlde door het spooklandschap, door de holle dreven van den dood. Wat was er dan toch in de lucht? Niets... niets bizonders... het was winter in Holland... en de menschen... de menschen hadden niets bizonders: zij liepen in dikke jassen en mantels omdat het koud was en hadden in de zakken hun handen en omdat huiverig kil was de mist, stonden hun oogen strak, trokken dun hunne neuzen en lippen, en gebaarden zij zoo strak spookachtig, terwijl zij hem uit den nevel te-gemoet kwamen en voorbij gingen met dat wezen van schim en oneigenlijkheid... En terwijl allerlei beelden koortsig voor hem uit dwarrelden, als vlammende dwaallichten in dien morgenmist, triltikte zijne gedachte van allerlei haastig aan - zag hij voor zich de kazerne - Pauline - den trein en Constance en Van der Welcke in een coupé met de doodkist van Henri tusschen hen in - tante Lot en mama - zag hij Bertha in Baarn - zijn jongensjaren te Buitenzorg, de schuimende rivier, àl zijn blonde kinderen, zag hij een worm, groot als een draak met haren

als lansen, recht piekende op zijn drakerug... Had hij nog koorts en had hij niet goed gedaan op te staan, uit te gaan... Maar hij had niet meer kunnen in bed blijven, hij had niet meer gekund: zijne koortsige opgewondenheid had hem voortgedreven naar de kazerne, naar zijne moeder en naar... Waar liep hij heen... Liep hij naar Scheveningen, en waarom liep hij zoo door de Boschjes... Wat dreef hem toch toe telkens rechts te houden, rechts de paadjes in te slaan, als wilde hij naar den Nieuwen Weg toe... Wat wilde hij rechts... Plotseling, om tegen zijn koorts in te gaan, ging hij links, maar langs een zijweg, als ware het sterker dan hemzelven, dwaalde hij weêr rechts af - als had hij den weg vergeten... Daar was de Waterpartij... Daar achter de Nieuwe Weg... Als een paar matte spiegels, verweerd, lagen de vlakken water onder de laag hangende grauwe meêwarigheid der luchten, en het een beetje lievige Boschjes-landschap, in zijn duinige omkransing, werd wreed, een tragische plas, in geheel die dreef van killen dood, die te huiveren scheen door den winter... Wat was er dan toch in de lucht... Maar er was niets... dan de Waterpartij, in een waas van mist; de enkele villa's er om heen vaag verschoten in

neveligheid, wandelaars waren er geene... Er was niets dan de bekende, iederendaagsche gewoonheid... Wat dreef hem dan langs de Waterpartij naar den Nieuwen Weg, zoo doelloos te dwalen... Waarom waren die vlakken water als tragische plassen... Was het niet of bleeke gezichten er uit staarden, uit die tragische plassen: bleeke witte gezichten van vrouwen, verhonderdvoudigd door vreemde weêrspiegelingen, wemelingen van witte gezichten, in natte geplakte haren en met brekende oogen, die glimpten? Ja... ja... hij had de koorts... Hij had niet goed gedaan uit te gaan, in dien killen morgenmist. Maar bedonderd was het ziek te zijn... en hij, hij was nooit ziek. Hij had nooit gezegd, dat hij ziek was. Hij was een kerel, die kon tegen een stootje... Maar met dat al had hij koorts. Anders had hij niet gezien een tragische plas in de Waterpartij, met witte gezichten van waterwijven... Hè... wat koud en kil hadden de waterwijven het daar in de stillige, killige plassen... alleen met éen vonk glimpten-op hare gebroken oogen... Waren zij lijken of leefden zij, de killige waterwijven... Braken haar oogen of lonkten zij... Wat weêrspiegelden zij vreemd in elkaâr, tot zij waren als duizende wijven van

water... tot hare gezichten bloeiden als witte bloemen van dood boven het hier en daar even vervroren vlies van den plas. Hu... hu... wat hadden zij het kil en koud... de arme lonkende waterwijven, dood...

Dood, waren zij dood...? Lonkten zij, lachten zij... met oogen van goud...? Hij rilde als ruizelde ijskoud water zijn ruggegraat langs, en hij wikkelde dicht zich in zijn uniformjas... In zijn zak voelde hij iets hards, van vierkant bordpapier... Ja... daar liep hij al heel lang meê rond... en toch... toch kon hij het niet doen. Het was het portret van zijn kinderen... de laatste groep, genomen voor den laatsten verjaardag van mama... Al wéken liep hij er meê, in zijn zak, in een enveloppe, waarop een adres geschreven... en toch, toch kon hij het niet zenden... of overhandigen aan haar deur... Het portret van àl zijn kinderen... Je hebt zeker lieve kinderen, hè Gerrit?... God, hoe kon ze dat vragen - hoe kon ze dat vragen... met iets om hem dol te maken... Hu... hu... wat was het koud... Schichtig keek hij naar de waterwijven...: neen, neen, er was niets... Er was niets dan de kille plas... Koorts had hij... God - hoe kon ze dat vragen!

Toch... toch was het uit... Was ze niet meer de meid van vroeger... Was ze op, was ze op, had ze als een lijk in zijn armen gelegen, moê van haar eigen zoenen, gebroken door zijn omhelzing, bleek als een lap... op... God, hoe bedonderd, òp te zijn en nog zoo jong... een jonge vrouw... Op... als een defecte machine... God, hoe bedonderd was dat... Neen hij kon dat portret niet geven... àl zijn kinderen... aan zijn meid... Hij kòn niet... Had ze dan maar een armband gevraagd of zoo een dergelijk prul... van zijn armoedje had hij dan nog wel kans gezien haar een aardig souvenir te koopen... Hu... hu... wat was het kil en koud...! Hel vlamden de dwaallichten van allerlei beelden voor hem uit en er door heen, door de vlammen voort, ijlde de sneltrein uit Parijs - met den coupé, de kist, Van der Welcke, Constance; zwarte, roerlooze figuren - en toch was het bitter, mistig koud, koud tot in zijn rillende merg toe, en een groote harige draak spleet open zijn beestige muil met tong van vuur om te likken dat rillend merg... Het lamme dier... wat groot was het geworden! Het was niet meer in hem, het was nu òm hem: het vulde de lucht met zijn lijfskronkelingen, zijn staart hief het tusschen

de wintertakken op, en zijn kop rustte op Gerrits rug, en met zijn vuurtong lekte het aan Gerrits merg, en onder dien vuurlek - zoo vreemd - bevroor hij... Rrrr... Rrrr... God wat rilde hij... wat had hij de koorts...! Naar huis... naar huis... naar bed... O, het zoû wel lekker zijn maar naar bed te gaan... Goed warm... goed warm... Nog lekkerder goed warm in vrouwe-armen... niet zoenen... alleen maar lekker warm slapen... Rrr... Rrr... God, God, God... wat smeèt men een water over hem uit... Nooit had hij zoo gerild. Wat hard was dat portret van zijn kinderen. Het voelde op zijn hart als een plank. Hoe lang liep hij er al meê rond...? Rrr... Rrr... ach, had hij het maar gedaan... Het was het eenige, dat zij gevraagd had... Geld had hij haar nooit gegeven... Alleen maar vijftien gulden... Rrr... Rrr... vijf... rrr... tien... rrr... gulden... Kom... als hij het nòg maar deed... Even afgeven... aan haar deur... rrr... en dan... rrr... en dan... rrr... naar bed... Warm... warm naar bed...

Dat was plotseling geworden een reëele gedachte, en ze dreef hem voort langs het Kanaal... Ook daar hing de mist als met wazen over het water en het weiland aan den overkant,

en al rillende, rillende onder den vuurlek van de drakentong, repte Gerrit zich naar de Frederikstraat... Daar woonde zij, dáar was hij zoo dikwijls den laatsten tijd bij haar gekomen tot dien laatsten keer, toen zij hem bijna gesmeekt had maar niet meer terug te komen en te geven als souvenir het portret... het portret van zijn kinderen... Nu zoû hij het overhandigen. Hij had het al in de hand, omdat het als een plank lag op zijn hart, en op de enveloppe was haar naam geschreven... Rrrr... vlug overhandigen en dan... warm... rrr... warm... naar bed.

Een juffrouw opende.

- Wil u dat aan de juffrouw geven...

Stoppen in de hand van de vrouw wilde hij zijn enveloppe en dan rrr... rrr... naar huis... naar bed... warm... warm...

- Meneer... weet u óok niet waar de juffrouw is?
- Waar ze is?
- Waar ze heen is?
- Is ze dan weg...
- Ze is gisteren middag niet thuis gekomen... Ik maak me wel niet ongerust; - maar ze kwam toch altijd 's avonds thuis... Ik moet wel geld van haar hebben... maar

ze is niet weggelooopen... Want boven is alles gelaten als het was... haar kleêren... haar kleinigheden.

- Misschien is ze op reis...
- Misschien... maar ze heeft niets meê.
- Misschien toch...
- Ja... het kan wel... Dus moet ik de enveloppe geven... als de juffrouw komt?
- Ja... Of neen... of neen... geef maar hier... Ik zal zelf... Of neen... geef het maar, als ze terug komt. Neen toch niet... ik zal zelf...

Hij stopte de enveloppe in zijn jas, maakte zich weg. Rrr... wat lag het als een plank op zijn borst... Waar was ze heen... Waar was Pauline heen... Was ze op reis... Waarom had hij de enveloppe maar niet achtergelaten... Je kon niet weten: A L S zij niet meer terugkwam... dan zoû het daar blijven liggen, het portret van zijn kinderen... Denkelijk was ze er van door... Ja, denkelijk was ze er van door... met haar rijken jongen jongen... Nu, die zoû zich niet haar herinneren, als hij zich haar van vroeger herinnerde... Rrrrrr... God, God wat rilde hij... naar bed, naar bed... Wanneer zouden Constance en Van der Welcke terug kunnen zijn... O, de

sneltrein... o de kist... O, de vuurlek van den draak, wiens grootharige lijfskronkelingen vulden den heelen grauwen hemel...

Nu sloeg hij de Javastraat om: hij wilde zich reppen naar huis: zijn tanden klapperden op elkaâr, en hij meende, ijskoud water droop van hem af, terwijl met lange vuursmeren de tong van het beroerde beest zijn merg oplikte... Bij de Schelpkade kwam hij te gemoet een groep van vier, vijf politie-agenten: harde woorden klonken luid: zoo luid klonken hunne woorden door de oneigenlijkheid van den mist heen, dat zij hem wakker schudden uit een wandelenden slaap, uit den droom van het drakengedierte met de piekrechte haren...

- Ze was al blauw, hoorde hij zeggen.

De anderen schreeuwden door elkaâr heen, terwijl zij met hun wijde passen, als na een emotie, voortgingen. Gerrit, in eens, stond genageld.

- Wie was blauw? vroeg hij barsch, bulderde zijn stem.
- Ritmeester? vroeg de agent: de man salueerde.
- Wie was blauw? bulderde Gerrit.
- Een vrouw, ritmeester... Een vrouw... die zich verdronken heeft, van nacht, in het Kanaal...

- Een vrouw?

- Ja, ritmeester... Hier. mijn kameraad heeft het eerst het lijk gezien, toen het bovendreef met het gezicht boven het water... Toen is hij mij komen waarschuwen, zijn wij de dreggen gaan halen... Een jonge vrouw nog...

- En ze was... al blauw...

- Ja... ritmeester... opgezwollen, ze had veel water binnen... We hebben het lijk naar het Kerkhof bij de Boschjes gebracht... We gaan nu naar de Commissaris.

- Naar het kerkhof...

- Ja ritmeester. Ritmeester.

- Ritmeester...

De mannen salueerden.

Ze was al blauw, herhaalde Gerrit en hij liep, dravende, voort... Rrr... rrr... o naar bed... hij wilde naar bed... koud kreeg hij het, als die vrouw het dien nacht koud had gehad, vlottende in het water, tot haar gezicht naar boven gebloeid was, als een spokige bloem van dood... Rrr... Koud en kil water... Was hij geen twintig minuten geleden langs koud en kil water geloopen en had het hem niet toegeschenen of geheel het lievige boschlandschap, met duinige omkransing, ver-

ijlde tot schimmige oneigenlijkheid, met de lijnen der villa's en boomen - en de vijvers als tragische plassen, waarin spiegelden roerloos de lage luchten vol grauw, volgewemeld met het kronkelen van zijn reuzeworm - tot de gezichten van waterwijven, in natte geplakte haren en goudig glimpende oogen waren opgeloken als doode bloemen, waterlelies van sterving en hem hadden gelonkt, in hun laatste breking der blikken... O, de sneltrein van Parijs... O, wat had hij de koorts... Naar bed wilde hij nu spoedig gaan... maar vóor hij ging, wilde hij nog even aanloopen op de Kerkhoflaan, om te vragen of Van der Welcke en Constance geen telegram gezonden hadden... Maar wat had hij het koud en wat rilde hij... rrr... rrr...! Het was of zijn beenen liepen buiten zijn wil om, gestuwd door vreemde instincten, door energieën buiten hem: want zijn beenen liepen, gezond, stevig en snel, met het geklikklak van zijn sabel slaande tegen zijn dij, en daar boven, boven die stevige beenen rilde zijn lichaam, van achteren in harige pooten gekrampt door het ondier, dat met vurige tongsmeren lekte en lekte en daàrboven torende-op zijn hoofd; groot als van een kolos voelde het aan en

duizelingen, als tastbare cirkels, dwarrelden om het reuzehoofd heen, waarin hij scheen meê te torsen een zware klomp van hersenen, die vreemde droomen uitstraalden, droomen, die met de kronkelingen van het gedierte vulden geheel de grauwe lucht, en zoo vulden, dat het alles was als één droom: geheel die stad van overbekende straten - huizen - menschen - die hem groetten - een paar huzaren, die salueerden - een paar officieren, die hij kende: bonjour! gewuifd met de hand. - En in zoo zonderling droomen en waken en lijden en loopen, wist hij dingen, die hem niemand gezegd had - wist hij ze zeker: wist hij, dat een vrouw zich verdronken had dien nacht in Parijs in den vijver van het Bosch aldaar, en wist hij, dat Van der Welcke en Constance haar lijk waren gaan halen en het nu terug tot hem brachten met een daverenden sneltrein, maar een trein, die daverde de lucht door op wemelende luchtrails - snijdende door de kronkelingen van een heel groot slange-gebeeste, dat om de wolken kronkelde en vulde heel de lucht. O, wat was vol de lucht gevuld, want om het slanggebeeste heen kronkelden als serpentine-slingers de wemelende rails, dwars door elkaâr tot ijzeren kluwens verward en de

sneltrein, waarin Van der Welcke en Constance zaten met tusschen hen beiden een kist, waarin het blauwe lijk van die vrouw, moest langs al die wendingen gaan, en rende en poefde ze af, telkens spiralende rond om zijn eigen weg en ze duizendvoudig afleggend, als steeg en als daalde die luchtsneltrein langs wemelende kurketrekkers... Tot de rails en de drakenkronkelingen dooreen warrelden en de rails werden drakenkronkelingen en de sneltrein ijlde en ijlde langs het kluwende drakebeest, ijlde langs iedere kronkeling van zijn staart: de trein was als speelgoed geworden, de draak was ontzettend en vulde het heelal; de stad er onder was als speelgoed en Gerrit liep, liep met snellende beenen, en zijn hoofd torende reuzegroot en zijn hersens werden als wolken: hij zag zijn hersenklomp wolken en wemelen buiten hem uit... Toch stuwden hem voort instincten en energieën van zeker bewustzijn, want toen hij de Kerkhoflaan insloeg, en achter zich liet het Kerkhof, ter zijde, wist hij heel goed, dat ook daar lag een blauwe vrouw, die gedregd uit het Kanaal hadden agenten-van-politie, maar hij wist ook heel secuur, dat daar boven door de lucht over het lijf van zijn draak en langs iedere kronkeling ijlde,

ijlde de sneltrein en ook wist hij, dat hij nu stond voor de villa van Van der Welcke: een huisje zoo speelgoedklein, dat Gerrits hoofd uitstak boven het dak ervan, en zijn eigen stem klonk hem als doffe donder toe, toen hij vroeg, aan wie opende de deur:

- Telegram? Van meneer... en mevrouw? Telegram??

Hij herkende niet dadelijk wie hem open deed, hij verstond ook niet het antwoord.

- Telegram? Telegram? herhaalde hij en de donder van zijn stem scheen dof bij de rateling van den sneltrein dwars door de luchten...

- Wat zeg je? Wat zeg je? herhaalde hij nu.

- Oom... is u ziek? vroeg Addy.

- Ziek... ziek? Neen, ik ben niet ziek, jongen... Maar... telegram...

- Papa en mama komen morgen-ochtend terug; ze brengen het lijk van Henri meê, oom... en ze brengen Emilie meê... en ik kom juist van de begrafenis-maatschappij... om te zorgen, dat van het station morgen het lijk dadelijk wordt afgehaald... Ik heb voor alles gezorgd... En nu moet ik naar de ooms - oom Karel - oom Saetzema - Otto heb ik

getelegrafeerd - ik weet niet of tante Bertha meê zal komen... Het is heel treurig, oom en het zal heel treurig voor grootmama zijn, wanneer ze alles weet... Henri... Henri is vermoord... hij was dronken, schijnt het... en...

- Hij heeft zich verdronken en hij was al blauw...?

- Neen oom, hij is vermoord... een steek met een dolkmes... Mama houdt zich goed, schrijft papa; maar ze is heel zenuwachtig... ook om Emilie... Emilie is buiten zichzelve... Papa gelukkig is kalm: hij doet alles wat er gedaan moet worden... hij is naar den gezant gegaan... Maar oom, u is ziek... heel ziek... U rilt van de koorts... Zoû u niet goed doen naar huis te gaan oom, en naar bed...

- Ja, ja ik ga naar huis...

- Zal u morgen ochtend wel beter zijn...

- Ja, natuurlijk, ja natuurlijk... beter...

- Komt u dan ook... aan het station... morgen vroeg... als de trein uit Parijs aankomt...

- Morgen vroeg, ja...ja... zeker...

- U had niet uit moeten gaan.

- Neen... neen... maar ik ga nu... naar huis... naar bed... Tot morgen... tot morgen vroeg.

- Tot morgen, oom...

Hij ging, Gerrit...

Boven de Boschjes, terzijde, zonk de lage lucht al lager en lager neêr, zwaar van grauwe wolken, zoo zware grauwe wolken, dat zij niet luchtig schenen genoeg te zijn om te blijven zweven... maar dat zij neêrvielen, en voor Gerrit waren zij, in duistere tinten van zijn koortsgezicht, als blauw purperen zinkende stukken van het drakelijf, dat de luchtsneltrein had doorsneden... Geheel de lucht was vol van het blauw-purperen drakebloed en als stortregen nu raasde het neêr... Het bloed raasde neêr met een blauwpurperen stortregen en het scheen alles te willen verdrinken...

Nu liep hij op het Kerkhof aan, en gedwongen door instincten en energieën buiten hem, liep hij het in, en vroeg, vaag, den portier, hij wist zelve niet wat... Toch scheen de man hem te verstaan, leidde hem voort: Gerrit volgde... rrr... rrr... Tòch was het of zijn koorts zich kalmeerde, en in die plotse verkoeling, voelde en wist hij plots de waarheid... Het kon niet anders: Z I J was het... het water... de agenten.., Z I J ... Wie zoû het anders zijn, dan Z I J ... Hij liep voort, volgde den portier...

Ter zijde de stilte der graven, met in den regen het vaag weemoedig geletter der opschriften... Daar links... het familie-graf... Gerrit herkende het in de blauw-purperen drakeregenstralen: een somber monument van baksteen, als een klein huis en grooter leek het hem toe, dan de speelgoed-villa van zoo even... Wat was het een reuzig gebouw, hun familie-graf... Het was als een groot paleis: geheel hun dood van familie zoû het kunnen bevatten binnen zijn wanden. Nu leefde daar alleen stil... papa... maar hij wachtte, hij wachtte hen allen... hij wachtte hen allen... tot het geheel donker om hen allen geschaduwd was en geschemerd en zij tot hem zouden gaan, in dat reuzige grafpaleis... God, God... wat was hij nu klein: hij liep als een dwerg, langs het graf, dat zijn toren stak in de wolken, hoog op als een kathedraal... Wat was er voor vreemds in de lucht... Hoe lang al had hij geloopen... Was het leven dan niet meer gewoon... Waren er dan niet als altijd: de huizen, de menschen, de dingen... de kazerne... zijn kinderen... Adeline... Wie was die man, die hem voorging en leidde... Was dat wel een man, die portier..! Of was hij niet een doode, die liep... Was het hier

alles niet dood... Was het morgen of was het avond... Was het leven of was het sterven... Was hij levend of was hij dood... Rrrrr... wat had hij het nu weêr koud... Was dat de koû van den dood... Wat was dat gebouw, dat zij binnen nu gingen... Wat was die zaal zoo reusachtig... Was het een kerk, of was het een graf maar... Waar was hij en waarom was hij alleen, alleen met dat spook, dat hem leidde... Waar was dan toch ook weêr Constance en waar was Van der Welcke... Hadden zij dan niet gebracht uit Parijs... het blauwe lijk van Pauline... Was dat Pauline...? De kist was open... bedekt... met een laken... alleen... hij lichtte het op... het laken... Rrr... Rrr... wat had hij het koud... Hij herinnerde zich... Parijs... ja... ja, hij herinnerde zich Parijs... arme kerel... arme Henri... Maar dit, dit was niet Henri... Wie was het ook weêr... Hadden de agenten niet Henri gevonden... Waar waren toch ook weêr die agenten... Wanneer had hij agenten ontmoet... Jaren geleden had hij agenten ontmoet... en het lichaam was al blauw geworden... Wat was er nu toch ook weêr... Wat zeide die portier, die spookte rondom hem rond...

Ja, dood was alles, want zoo rillende koud

als hij het had, kon alleen het koû-rillen van den dood zijn...

...Blauw, was ze blauw... De man lichtte op een slip... hij zag een gelaat... bleek als van een waterwijf... dat zoû hebben haar aangezicht opgebloeid uit de strakke kilte van een tragischen plas... De oogen waren open... Wat waren dat voor treurige gouden oogen... Hadden zij niet altijd gelachen... met gouden glimpen van spot... Waarom dan nu voor het eerst... zag hij ze weenen... in den dood... zag hij ze droevig staren... in den dood... Hadden zij dan noòit gelachen...? Hadden zij dan altijd droevig gestaard... ook al glimpten zij goud en spotten zij... schijnbaar... schijnbaar... Wat was de werkelijkheid dan... Was alles... was alles dan dood... Wilde hij... dood... haar brengen zijn gift... dat wat zij... zoo vreemd gevraagd had, het portret... het portret van zijn kinderen... Hij had het hier: hij voelde het als een plank, als een plank... hard en zwaar liggen... op zijn borst... Hij had het hier...

- 'Broêr, kom je...'

Wie riep hem daar van zoo heel ver... Was het dan niet zijn zuster... Was het niet zijn liefste zuster...

- ‘Gerrit... kom meê...’

Wie riepen hem daar dan toch weg van die vrouw... Wat waren die stemmen, die hij vaag herkende... Was het niet de stem van zijn lievelingszuster, was het niet de stem van haar man: van beiden, die uit Parijs hadden gebracht het lijk van Pauline... Ja, hij herkende ze, dat waren...

- ‘Kom meê... Gerrit... kerel... je bent ziek... Wat doe je hier... bij die vrouw... bij dat lijk... Zij is blauw verdronken in den vijver van het Bosch te Parijs... Heb je die vrouw gekend...

Ja... ja, hij had haar gekend...

- ‘Kom meê, kerel...’
- ‘Broêr, kom je!’
- Constance! fluisterde Gerrit. Je hebt haar gehaald uit Parijs...
- Ritmeester? vroeg de portier.
- Ja... Daar ligt ze... Daar ligt ze dood...
- ‘Gerrit, kom meê!’ riepen de stemmen.
- Leg nu je bloemen over haar heen...! Constance... leg je bloemen over haar heen... Ze ligt daar zoo koud en alleen... en het is er zoo groot, zoo groot... als een kerk... ze ligt als... in een koude kerk... Leg bloemen bij haar neêr...

- Wat zegt u, ritmeester...

- Ja... leg bloemen bij haar neêr... Leg bloemen bij haar neêr... Constance...

- '... Ga je nu meê...'

- Ja... ja, ik ga meê...

Daar... daar lag ze... maar geheel het laken bedekte haar. Zij was niets dan een blauwe, roerlooze vrouwevorm... onder een laken... Nu... over het laken lagen er bloemen, al die witte bloemen van zijn verbeelding... Nu scheurde in stukjes zijn vingers de plank, die hij droeg op zijn hart en strooiden ze tusschen de bloemen, zoo klein, zoo klein in stukjes... dat ze waren als bloemblaadjes... niets meer... over de vrouw...

De stemmen riepen...

- Ja ja... ik kom meê... Ik kom meê...

De stemmen lonkten hem als naar huis, naar bed, en hij draafde door de drakebloedregenstraten...

Thuis, zond Adeline dadelijk om den dokter... Het was een tyfeuze koorts.

XIII

Dien volgenden morgen... in een mist... in een mist, die regende aan het station de

afwachtende bloedverwanten - Otto Van Naghel - Karel - Van Saetzema - oom Ruyvenaar, pas uit Indië terug - Paul, Addy - somber de gezichten, hoog opgeslagen de kragen der jassen... in de wachtkamer, op het perron, wandelend wachten... Over een kwartier, twintig minuten zoû de trein eerst komen, te laat...

En oom Ruyvenaer vroeg aan Addy:

- Weet grootma al iets...

- Neen, oom... Niemand heeft het haar nog willen zeggen... Ik geloof, dat de ooms en tantes eigenlijk het maar heelemaal willen verzwijgen...

- Dat zal niet gaan.

- Misschien zal het wel moeilijk zijn, oom. Als grootma iets hoort van buiten af... Er komen toch kennissen bij haar.

- Komt Emilie meê...

- Ja, oom... Ze zoû logeeren bij ons.

- Is oom Gerrit zwaar ziek...

- Ja, oom... hij is zwaar ziek...

- Weet grootmama, dat hij ziek is.

- Neen...

- De kinderen zijn nu allen het huis uit? Wij hebben Alex en Guy bij ons.

- En wij, Adèletje... Gerdy en Constance... De drie jongsten zijn bij Otto: Louise is ze komen halen: Marietje bij tante Adolfine.

- Heeft tante Adeline iemand bij zich...

- Twee verplegers, oom. Oom Gerrit is heel woest...

- Komt de trein nog niet gauw?

- Hij moest er al zijn. Hij is te laat.

- Het is heel treurig... En wat zullen de menschen er weêr over spreken... Ja, wat zullen de menschen er weêr over spreken... God, God wat zullen de menschen er weêr over spreken.

- Daar is de trein, oom.

De trein gleed binnen... als een grauwe spooktrein door den spokenden regenmist... en zij zagen, de afwachtende bloedverwanten... Constance, Van der Welcke, Emilie uitstappen. Constance steunde Emilie... Toen was het heel, heel somber de kist te ontvangen. Buiten wachtte de lijkwagen. En het ging alles als in een droom - in den regenenden mist, die spookte...

- Wat zullen de menschen er weêr over spreken, fluisterde oom Ruyvenaar tegen Karel en Saetzema, met wie hij zat in het tweede rijtuig.

- Ja, het is een beroerd geval...

- Het is al heel weinig netjes...

- Een neef van je, die clown wordt.
- En dan, naar het schijnt, vermoord in Parijs.
- Om een meid?
- Ja... een duistere meidenhistorie... in Parijs.
- Ik dacht, dat hij zich van kant had gemaakt?
- Wij weten eigenlijk van niets... Constance heeft niets geschreven.
- Het is intusschen al heel weinig netjes.
- Het is een beroerd geval.
- Constance is met Emilie vooruit gereden.
- Ja, wat zag Emilie er uit.
- Heel gek, die zuster met die broêr...
- Ja, het is om hèm, dat ze haar man heeft verlaten. En nu - zeker door zijn eigen onvoorzichtigheid, een por...?
- Als hij zich niet van kant heeft gemaakt...
- Van Raven was toch een nette jongen.
- Van Raven? Van Raven was een heèl nette jongen.
- Die kinderen van Van Naghel hebben nooit een verstandige opvoeding gehad...
- Neen, I K voed mijn jongens anders op.
- Dat zijn ook flinke jongens...

- Zit Van der Welcke in het eerste rijtuig?
  - Ja, met Otto, Paul, en Addy...
  - Waarom laten ze ons dan rijden in het tweede rijtuig?
  - Het is misschien een vergissing.
  - Het is mogelijk, maar toch niet correct. Oom hoort in het eerste rijtuig.
  - Ja, en jij ook Karel.
  - Ja... en Saetzema... jij ook natuurlijk.
  - Nou... het is misschien een vergissing. De boel is niet geregeld...
  - Neen, maar als Van der Welcke ook iets regelen moet!
  - Die kwâjongen heeft de boel geregeld.
  - Addy?
  - Natuurlijk.
  - O, heeft die kwâjongen de boel geregeld.
  - Zeg, wat moeten we nu zeggen aan mama?
  - Nu... I K spreek er niet over. Trouwens, ik weet ook van niets.
  - Ik ook niet. Dat moeten de vrouwen maar doen.
  - Maar die zijn er te zenuwachtig voor.
  - Het is beter maar niets te zeggen.
  - Ja, het is het beste maar niets aan mama te zeggen.
  - God, wat een weêr... En daardoor heen

een uur stapvoets te rijden... achter die gesjeesde student, die met zijn zuster er van doorgaat, en in Parijs clown wordt.

- En zich op den koop toe een por laat geven. Maar dat moeten we niet zeggen, aan niemand. Neen, neen, we zullen er niet over spreken. Alleen maar zeggen, dat hij ziek is geweest. Het is toch maar een beroerd accident... voor ons.
- Ja, het is voor ons heel beroerd.
- God, God, wat zullen de menschen daàr over kletsen...
- Natuurlijk...
- Natuurlijk...
- Als het zoo doorgaat... ga I K Den Haag uit, zei Karel. Dàt zei Cateau... O O K .

Hij deed na de stem van zijn vrouw: hij deed altijd haar stem onwillekeurig na, als hij van of over haar sprak.

- Zijn we er haast...
- Ja... dat kan je nagaan.
- God, wat een weêr...
- Wat zullen de menschen daàr over praten...

Het rijtuig van Constance was den stoet voorbij gereden. Emilie leunde tegen haar aan, slap, energie-loos: zij sprak niet, zij hoorde niets meer. Toen zij de Kerkhoflaan naderde, zei Emilie:

- Tante... dom toeval is dat...

- Wat, mijn kind...

- Is dat het leven! Mijn leven is nooit iets anders geweest dan dom toeval! Wat ik had van blijdschap - niet veel - en van verdriet... was alles dom toeval! Ik ben nu zoo rampzalig en het is alles... alles dom toeval... O, tante ik zal nooit kunnen leven, vooral niet nu... dat de dood van Henri me altijd... als een verwijt zal achtervolgen...! Tante, is er... voor iedereen zooveel dom toeval in het leven...! Als ik niet naar Parijs was gegaan... Als Henri niet... O, ik kan het niet, ik kan het niet zeggen! Tante, we zullen het nooit weten! Het is T E verschrikkelijk wat is gebeurd! Ik kan het u nooit zeggen, dat... wat ik denk!!

- Kind, ik vermoed het...!

- O, het is vreeslijk, het is vreeslijk! Oom vermoedt het ook... en de gezant... Het is vreeslijk, het is vreeslijk... Hij is gevlucht, Eduard, meen ik... Het was een toeval: wij liepen samen, Henri en ik... toen we... toen we Eduard tegenkwamen... Zij keken elkander aan... Zij haatten elkaâr... Wij liepen toen door... maar later..., ontmoetten wij hem weêr... Toen, dien avond, toen ik thuiskwam... en Henri vond... in zijn bloed!

Zij gooide zich met een gil achterover.

- Tante, tante, wij weten niets...! Maar het vermoeden, het zal me A L T I J D achtervolgen! Ik zal het altijd zoo voor me zien! O tante, tante, help me, en hoû me altijd... altijd bij u!!

Zij sloot de oogen, in Constance's arm, - te zwak voor haar leven, dat van haar gril was haar tragedie geworden... Plots hield het rijtuig stil, in de Kerkhoflaan; Truitje deed open; Constance wenkte haar niets te vragen.

- Hoe gaat het met meneer Gerrit? vroeg zij zelve, integendeel...

- Niet goed, mevrouw...

- Waar zijn de kinderen...?

- De kindertjes zijn in de eetkamer: daar spelen zij samen, en heb ik gemakkelijk het oog op hen...

Constance opende de deur der eetkamer, haar arm om Emilie heen... Daar zag zij Gerdy en Constant, maar evenals thuis, in den salon, hadden zij zich verstopt achter een schuine canapé, speelden er stilletjes huishoudentje, elkander aanbiddend als mannetje en vrouwtje, twee kleine vogels in een nestje...

- Kiekeboe! zei Constance werktuigelijk.

Zij hielden zich eerst stil... toen proestten zij... kropen te voorschijn... omhelsden tante... en Emilie...

- Tante, vroeg Gerdy: is papa ziek?
- Ja, kindje.
- Wordt papa heèl gauw beter?
- Ja-ja, mijn kind.
- Blijven wij lang bij u?
- Neen, niet zoo heel lang, kindje...

En Constance wist niet waarom: zij zag, plotseling, dat de kinderen bleven, en dat gezicht mengelde zich met een gewaarwording van het sombere huis in Driebergen... Zij dacht, dat zij heel moê in haar hoofd was, wakende, sliep; wandelende, droomde... Het dwarrelde haar alles: die vreeslijke dag in Parijs... het lijk van Henri... het niet weten dier duistere tragedie maar het donkere vermoeden, half uitgesproken... de formaliteiten... de gezant... de reis terug... doodmoê, doodmoê was ze... O, de kist, de kist... En daartusschen een brief van Addy... oom Gerrit zwaar ziek... de kinderen uit huis: hij nam Gerdy en Constant... en gaf ze zijn kamer... mama vond dat immers wel goed... O, ze was zoo moê, doodmoê...

- Tante, zei Constant. Truitje is wel lief: ze heeft ons lekkere rijstebrei gegeven...

- Maar we willen toch liever naar huis...!

De kinderen, plotseling, begonnen te huilen. Constance omhelsde hen, hield hen tegen zich aan.

- Je zoû mama wel een beetje hinderen... zei ze met een doode stem. Mama moet papa oppassen...

En zij viel bijna flauw in een stoel.

- Tante Constance! snïkte Emilie. Tante Constance: laat mij... laat mij... bij u blijven... Laat mij bij u blijven! Waar... waar moet ik heen!

Zij snikte, als gek, neêrgezonken tegen Constances knieën. De kinderen weenden ook. Constance had haar eenen arm geslagen om Emilie, in haar andere hield zij de kinderen. Buiten was het heel somber. Binnen drukte het tragische leven zwaar.

XIV

- - - - - - - - - -

Het was in de lucht, door geheel de lucht, door geheel de wijdte der luchten, dat kronkelde het reusachtige Beest. Het Beest liet de punt

van zijn staart kwispelen langzaam op en neêr op de aarde - in de kamer, over het bed heen, dat een nauwe doodkist was geworden, en van af die kwispelende staartepunt kronkelde het Beestelijf op... op... vulde de kamer - het huis - met een enkele, dikke kronkeling van gedrakenschubde monsterlijkheid, vaagde het weg met zijn tastbare werkelijkheid àl de droomoneigenlijkheid van de kamer - het huis - zolderingen en daken, wirrewarrelend het kronkellijf van het Beest met duizende pooten over schoorsteenen heen en duizende kerkespitsen, - slingerde het zich als een schubbefestoen wirrewarrelend om de kerkspitsen en schoorsteenen, en wolkte dit dan heel lang en heel dicht met dikke wolkige warrelingen over de stad in de lucht, door geheel de lucht, door geheel de wijdte der luchten. En het monsterlijke Beest nu hief zijn lang gemuilden snuit op uit zijn eigen kronkelende wolkigheid, en als vulkanen wierpen zijn oogen vuur, en als bliksem flitsten-uit pijlen van zijn priemende tong, - zoo lang de priemende pijlen, dat zij van uit de heel hooge wijdte, daarginds, daarginds, en de hemel boven de wolken, schoten in éene seconde door tot den man, en terug weêr zich borgen in den

afgrond der muil - dat zij schoten sneller dan weêrlicht tot in zijn merg en likten tot het opdroogde, en na iederen vuurlek, na iedere smeer van vuur trok de weêrlichtsnelle, mijlenlange priempijl weêr terug naar zijn eigen bron en geboorte uit muilenafgrond van laaiïng - en de gemartelde man trilde onder den smerenden lek en in zijn trilling verhief hij zich hoog als op golven van rilling, als was zijne koorts hem een stormende zee, die hem deinde heen van zijn bed tot den hemel toe boven de wolken: de wolken, die waren het gekronkel van het lijf van het Beest... En als hij dan deinde, de man, dan zette het Beest al de steile haren op, die tusschen zijn schubben uitstaken als boomen, stak hij ze op en trok hij ze weêr in - zoo dat geheel de lucht, geheel de wijdte der lucht telkens volgroeide als met stammen van boomen: strakke wouden van drakeharen, die woekerden en verdwenen, die woekerden en verdwenen naarmate het Beest ze uitzette of ze introk... En zoo drukkend zwaar kwispelde op de borst van den man, die lag in het bed, dat een doodkist was, de punt van de harige schubbestaart van het Beest, dat kreunde en steunde de man, en dat hij met beide handen poogde te lichten af

van zijn verpletterd hart de zware kwispeling van die staartpunt... Maar grijnsde het Beest met zijn afgrondmuil, schoten vuur uit zijn oogen-vulkanen, priemden snel op en neêr de mijllange vuursmeren van zijn hoeveel malen in naalden van vuur gespletene, alles doorprikkende tong en met lange, heerlijke lekken smeerde het weg het merg van den man, tot de man van binnen verschroeide, verschrompelde, wegroosterde, trillende, lillende... Bloed liet het Beest hem niet over meer, merg en bloed likte het op, en het Beest goot hem vuur in, in steê. Smakte het Beest van heerlijkheid, slikte het smullend op het merg en het bloed, en dacht te sterven de man, dan prikte hem het Beest met een tongenaald vuurs en prikkelde hem om te trillen, en de man trilde en verhief zich hoog op de golven, van rilling, als was een stormende zee zijn koorts...

Zoo lag de man te wringelen, tot hij uitstak zijn menschehanden naar het duivelsche Beest, en vechten met het Beest wilde... En het scheen hem of hij zijn handen, zijn handen van strijdbaren man en van martelaar en van held sloeg om de kronkelingen heen van het Beest, en terwijl de stormzee, de golven van de lucht, die stormde onder het

gekronkel van het Beest, hem deinden en deinden en deinden - vocht en wringelde hij met het heftiger krinkelende en kronkelende Beest, slingerde en zwiepte het Beest door het sombere heelal van wolken, dwarrelde het met de duizende pooten, was zijn kop nu hier, dan daar, - sloeg zijn staartpunt nu hoog dan laag, geeselde het Beest aarde en lucht, en werd het Beest als éene duizeling, waarin meêdraaiden de stad, kerkspitsen, daken en schoorsteenen, - was het bed, dat een doodkist was, nu hier dan daar, nu hoog dan laag, werd geslingerd de man nu hier dan daar - nu hoog dan laag - en vocht hij en wringelde en kronkelde hij rond om het Beest en het Beest om hem en wilde hij zich niet laten door het Beest verdrukken. Tot het Beest uit vulkaan van oogen en afgrond van muil spoot zooveel vuur, dat de lucht was een zee van bloedvuur, waarin een hel van gezichten opvlamde, - gezichten van vrouwen en kinderen - naakte vrouwen en vrouwen met oogen van goud - blonde kinderen: als plotse opbloeiïngen van in het bloedvuur gemartelde teederheden, in het bloedvuur gemartelde hartstochten: weenende en lachende kinderen en lonkende, lokkende waterwijven en door alles en allen heen wringelde en kronkelde de man met het wringelende en kronkelende Beest, dat zich niet van hem kon bevrijden, als hij zich er niet van bevrijden kon... Broêr... broêr... klonken er stemmen, zacht ruischende aardestemmen, stemmen van heel omlaag... Broêr... kom je meê... en hij antwoordde: ja... ja... ik kom meê... en hij zag, de man deinende neêr en op, op en neêr, op de heftige stormdeiningen, neêr op, op en neêr, hij een met het Beest en het Beest met hem een - een vrouw - tusschen de aangezichten van kinderen en van vrouwen - twee vrouwen... twee vrouwen van hèm: zijn vrouw en zijn zuster, - maar tusschen haar in wemelde een derde vrouw en hare oogen spotten als gouden oogen van spot, tot zij plotseling niet meer spotten en stierven in treurigheid, in naamlooze treurigheid, of zij eigenlijk altijd hadden getreurd en nooit hadden gespot en gelachen. Broêr... broêr... kom je, en hij antwoordde:

- Ja... ja... ik kom...

- - - - - - - - - -

- Hij ijlt, zei Constance zacht.

XV

- - - - - - - - - -

Om den zieken man was de kamer nu geworden als glas, maar ondoorzichtig. Want hij zag niet meer door de kamerwanden het heelal en het Beest: hij zag niets meer dan de kamer, maar zoo broos geheel die kamer en alle de dingen, die zij bevatte, dat het was of het àlles van glas was, de kamer, het bed en hijzelve, van glas, van broos glas, en of het alles, met een enkele beweging van ondoordachtheid breken zoû kunnen in scherven en gruis. Neen, nu opgesmeerd het Beest al zijn merg had met heerlijke likken, had het hem los- en achtergelaten uitgeput op zijn bed en hij lag, - zijn glazen lichaam lag onmachtig tot beweging, en nu hij na langen tijd open de moeilijke oogen geslagen had en zijne kamer zag om zich heen als glas, en zichzelven voelde als glas, nu wist hij, dat het Beest niet meer zoû priemen doen zijn vurende tongestralen, omdat het al àl van hem op had gevreten. Als een glazen huls lag zielloos zijn lijf neêr en hij vroeg zich af, of hij niet dood was. Hij was niet zeker, dat hij leefde.

Hij zag de kamer heel stil; naast hem zat in de glazen atmosfeer van zijn kamer, een man, die scheen zoo broos van glas ook, en de man zat roerloos, - het scheen, een boek in de hand, dat hij las in de glazige schemering, die zeefde door de dichtgeduisterde kamergordijnen...

De zieke man sloot weêr de moeilijke oogen en het scheen hem toe, dat hij heel langzaam aan wegzonk, in een diepe donzen diepte, al dieper en dieper, afgrond van dons, waarin hij zonk, en steeds zonk, zonk en steeds zonk.

- - - - - - - - - -

- De koorts is bedaard, zei de militaire geneesheer. Hij slaapt.

- Is alle gevaar geweken... vroeg het bleeke vrouwtje, in de armen van haar schoonzuster.

- Ja... U zoû goed doen te rusten, mevrouw.

- Ik kan niet... ik kan niet...

- Ga slapen, Adeline, zei Constance. Ik blijf in de kamer naast Gerrit, en de verpleger let goed op.

- Voor hij insliep heeft hij een oogenblik rondgekeken, heel rustig... zei de verpleger naast het bed van Gerrit.

- Ga slapen, Adeline...

- - - - - - - - - -

Hoe lang zonk in de donzen diepte de zieke man en zonk en zonk, wie wist het... Nu opende hij weêr de oogen en hij zag in de kamer wel zitten den rustigen man op een stoel aan zijn voeteneinde, waar hij zag ook staan een vrouw.

- ...Constance... murmelde de zieke man.

Zij boog zich naar hem toe.

Te glimlachen poogde hij omdat hij haar herkende, maar hij voelde zich te zwak te glimlachen.

Een andere vrouw verscheen naast de eerste: ook hij herkende haar, maar het was of zij was gestorven...

- ...Lien... murmelde de zieke man.

- Hij herkent ons, fluisterde Constance.

XVI

- - - - - - - - - -

Gerrit herstelde, iederen dag. Nu was hij zoo ver aangebeterd, dat hij zat in een ruimen stoel, en te soezen zat, tot hij wegzonk in de donzen diepte, en sluimerde in, in zijn stoel. Nu was hij zoo ver aangebeterd, dat hij sprak

enkele woorden met de twee vrouwen, den dokter en den verpleger, en dat hij gevraagd had:

- De kinderen...

Hij had begrepen, dat zij er niet waren, en dat hij ze niet zoû zien. Nu was hij zoo ver aangebeterd, dat hij zich herinnerde het leven van vroeger, en dat hij vroeg:

- Pauline...

En hij begreep, dat zij hem niet begrepen. Waarom zij hem niet begrepen, begreep hij niet, want als hij vroeg:

- De kinderen... mama... begrepen zij hem toch en antwoordden zij hem vriendelijkjes, dat het goed ging met de kinderen en mama.

Dan vroeg hij:

- Je man, Constance... Je jongen...

En Constance antwoordde hem, dat het hun goed ging.

Dan vroeg hij haar:

- Pauline...

En zij knikte zacht, en zij glimlachte zacht.

Ja, zeker, nu begreep zij hem, en zeide hem, dat het goed met Pauline ging...

Ja, ja hij herinnerde zich wel: mama, de kinderen, Pauline... Zij waren in zijn leêge herinnering als schimmen, die opspookten en hem vragen deden aan de vrouwen om zich

heen. Maar in zijn herinnering was verder één groote leêgte, als een leêg heelal, nu het Beest was verdwenen in het ruime Niets... In het Niets... In het Niets.

Merg had hij niet meer: het beest zoû hem niet meer vreten. Er wroette geen duizendpoot meer in zijn body... God, God wat voelde hij zich op, op... Nu herkende hij zijn geneesheer...

- Zoo ben je daar, Alsma.
- Zoo Van Lowe; herken je me weêr...
- Ja... ja... Heb ik je niet herkend...
- Neen... nu en dan wist je niet wie ik was... Nu wordt je weêr gauw beter, hoor. Iederen dag wordt je beter...
- Ja...ja... Maar...
- Maar wat...
- Ik voel me erg... raar. Bedonderd... raar...
- Ja, je bent nog wat zwakjes.
- Zwakjes...

Hij grinnikte. Hij voelde aan zijn armen, en hij vond het vreemd, dat hij zijn biceps niet vinden kon.

- Waar is het ding? vroeg hij. Is het weg...
- Neen, je zal wel weêr aansterken... Dat gaat zoo gauw, als je eenmaal weêr beter bent.

- O, gaat dat gauw.

- Ja, dat gaat heel gauw...

- Zeg, Alsma... kan ik mijn kinderen niet eens zien...

- Neen, het zoû je nog al vermoeien... Later, later...

- Zeg, weet je wat bedonderd is. Ik weet niet meer... dingen. Of ik gedroomd heb... of niet...

- Niet over tobben. Dat werk je allemaal bij... langzamerhand, langzamerhand...

- Een meer met allerlei witte waterwijven... Dat is onzin, hè... Een sneltrein... Was ik op reis geweest, kort voor mijn ziekte... Neen, hè? Het lijk... van een meid? Heb ik dat gezien? Een beest, een groot beest... Ja, waàr was het groote beest... Heb ik gevochten met het groote beest... Ik geloof, dat het allemaal onzin was... behalve het beest... dat me op heeft gelikt... met zijn tong...

- Je moet niet zooveel praten.

- ...Omdat ik het beest... àltijd... àltijd... in me heb gevoeld...

- Kom Van Lowe... Hoû je maar heel kalm nu... en rust wat... rust wat uit.

De zieke man zonk weg, zonk weg in de donzen diepte...

Gerrit herstelde, iederen dag. Nu was hij zoo ver aangebeterd, dat hij geloopen had door de kamer, aan den arm van Constance, en dat hij even gezien had zijn drie jongens, een enkel oogenblik - omdat hij zoo naar ze verlangde.

- Ook naar de anderen... zeide hij.

Zij brachten hem den volgenden dag Gerdy en Constant; den daarop volgenden de anderen, vier... Hij had ze nu allen gezien.

- Maar zoo kort, zeide hij.

Hij herstelde langzaam aan. Hij had Van der Welcke en Addy gezien en op een bleeken winterzonnedag was hij even op straat geweest, maar de buitenwereld duizelde hem. Toch kon hij het zich niet ontkennen; toch herstelde hij... Hij zag zijn moeder en toen zij hem zag, was zij vergeten, dat hij ziek was geweest.

- Waar ben je zoo lang geweest, Gerrit...
- In de lappenmand, mama.
- In de lappenmand...

De oude vrouw knikte welwetend.

- Je bent toch niet ziek geweest?
- Nu, een klein beetje, mama. Het was niet heel erg, hoor...

En hij werd beter, hij herstelde. Hij wandelde

uit, met zijn vrouw, met Constance, met Van der Welcke. Hij wandelde met zijn neef Addy: de buitenwereld duizelde hem niet meer. Terwijl hij wandelde, herkende hij kameraden; eens kwam hij de huzaren tegen...

- Godverdomme, vloekte hij, zonderdat hij wist waarom.

Hij was, of hij plotseling zag, dat hij nooit meer rijden zoû, recht zijn rug, helder zijn oog, vóor zijn escadron. Maar het was onzin, dat hij het zoo zag...

Toch kon hij nog niet hervatten zijn dienst. Hij lummelde en hij luierde, als hij zeide. Des avonds, altijd heel vroeg, zonk hij weg in een donzen diepte, sluimerde hij in, zwaar...

En hij herinnerde zich niet meer...

- Zeg, Constance.
- Wat is er, Gerrit.
- Toen ik die meid heb gezien... op het kerkhof... Was jij er toen ook en heb je toen me geroepen...
- Neen, Gerrit... Je hebt gedroomd.
- O, heb ik dat gedroomd.
- Ja...
- Neen, neen.
- Ja, Gerrit, je hebt gedroomd...

Een anderen keer vroeg hij aan Van der Welcke:

- Zeg, Van der Welcke.
- Wat is er, Gerrit?
- Je weet niet... Maar ik heb een meid gehad... teruggezien van vroeger... Een lieve meid... Onderzoek eens, wat er van is, wil je...
- Hoe heet zij en waar woont ze...

Hij bedacht zich.

- Ze heet... ze heet Pauline.
- En waar woont ze?
- In... in de Frederikstraat.

Van der Welcke onderzocht, maar den volgenden keer wilde hij niets zeggen. De zieke man echter herinnerde zich.

- Zeg, Van der Welcke.
- Wat Gerrit.
- Heb je dat onderzocht voor me.
- Ja... aarzelde Van der Welcke.
- En?
- De meid is dood, kerel.
- Ze heeft zich verdronken?
- Ja...
- Ze hebben haar lijk op het kerkhof gebracht?
- Ja...
- O, dan heb ik niet gedroomd. Dat zie je... En je vrouw is me daar komen halen.

- Neen, neen.

- Jawel...

- Neen, neen, kerel...

De zieke man bedacht zich.

- Ik weet niet meer, zeide hij; wat ik geleefd... en wat ik gedroomd heb. Het lamme beest... dat... dat was waarheid. Het heeft me opgevreten... opgevreten... van mijn jongensjaren...

Hij werd heel somber en uren, lange uren zat hij stil, in zijn stoel... tot hij zonk in de donzen diepte.

XVII

Nu moest hij de oude weêr worden van vroeger, langzaam aan, langzaam aan, hoor. De weken sleepten voorbij en de weken werden maanden en hij moest nu de oude weêr worden van vroeger, langzaam, langzaam aan, hoor. Zijn geneesheer wilde nog maar niet, dat hij hervatte zijn dienst, maar hij zag iederen dag zijn kameraden: de officieren zochten hem op, zij wandelden met hem eens rond, en hij poogde met hen terug te vinden zijn bulderenden toon van jovialiteit, zijn schuine moppen, al zijn luidruchtige vroolijkheid van grooten

blonden, sterken man. En het ging niet meer. Hij was mager geworden, zijn wangen als uitgehold, zijn vleesch hing slap om zijn beenderen neêr en hij was gauw moê en vooral gauw duizelig... Maar het beroerdste was, hij herinnerde zich niet... Wel dacht hij: langzamerhand, zoû hij met het voedingssysteem hem voorgeschreven, en dat Adeline zoo plichtgetrouw volhield, weêr wat bij kunnen werken zijn body - zelfs nam hij zijn halters eens op, treurig, dat zijn mooie spieren weg waren - maar hij legde de loodzware ballen al heel gauw weêr neêr, en als hij zich sloeg op zijn vermagerde dijen, dacht hij: nu, dàt zal wel weêr beter worden, in een optimisme trots innerste overtuiging. Maar het beroerdste was, dat hij zich niet meer herinnerde... dat hij zich schaamde, vooral, daarom... dat hij dàt vooral niet wilde merken laten... en dat hij zàg... dat zij allen het merkten... Dan zat hij in een stoel bij het vuur - kilnattig koud die vorstlooze Januari-maand - en zijn gedachten staarden zoo suf voor zich uit, met duizend turende oogen, de suffende gedachten... Zij hingen zwaar in zijn brein, vol, als wolken in een lucht... Uren zoo bleef hij zitten met een courant, of een geïllustreerd blad - moppige,

Fransche, die hem bracht Van der Welcke, om hem te verstrooien. Hij lachte nauwlijks om de aardigheden, begreep ze maar half, sufde er over... En in zijn groot brein vol van wolken, vol van de suffende gedachten, viel een immense, wereldwijde melancholie, een grauwe schemering neêr. De schemering viel uit de lucht daar buiten, en de schemering viel uit zijn eigen brein... Dan werd het alles kil en koud om hem heen en in hem en vooral herinneringloos. Sedert het beest hem niet meer bezat in klampende drakeklauwen, sedert het duizendpootige wormgebeeste met heerlijke lekken al zijn merg had opgesmuld, sedert het zijn bloed misschien had opgezogen - sedert had het hem achtergelaten als een leêge huls - zijn spieren week, zijn vleesch slap - en bijna verlangde hij naar het Beest weêr, omdat het Beest hem energie had gegeven te strijden tegen het Beest zelve... voor zichzelven, om te overwinnen... voor de anderen, om zich te verbergen. Het Beest had overwonnen, het Beest had hem opgesmuld. Het wilde hem niet meer, het groote drakegewormte was verdwenen. Het kronkelde niet in de luchten meer, en in de luchten hingen niet meer dan wolken,

die schemerig zeefden... O, de kille, de koude schemering; o, de wereldmist, klam om hem rond! Hij rilde en het vuur warmde hem niet meer. Hij kroop er bij, hij had er in willen kruipen, en het gloeiend open vuur warmde hem niet meer.

- Lien, bel je om hout: ik wil vlammen zien, die cokes geeft me niets...

Hij stapelde dan de blokken hout, tot Adeline bang werd voor brand.

Of Constance kwam hem halen en wilde met hem wandelen.

- Neen kindje, het is me te kil buiten.

Hij bleef zitten in de, voor de anderen, onuithoudbare gloeiïng van zijn haardvuur. Hij rilde. Hij rilde zoo, dat hij vroeg:

- Lien, laat de kinderen eens binnenkomen.
- Maar ze zullen je vermoeien, Gerrit.
- Neen, neen... ik verlang ze te zien.

Zij kwamen en naarmate zij kwamen van school, verzamelde hij ze om zich, poogde wat met hen te spelen, kietelde ze eens... Het vermoeide hem, maar zij waren warm om hem heen: er straalde meer warmte uit één van hen, dan uit het laaiende blokken vuur.

- Hoeveel heb ik er... bedacht hij zich, tastende in zijne herinnering, die voor hem

uitvluchtte met een gevleugelde ironie...

En hij telde op zijn vingers... Hij wist het niet goed... Voordat hij ze àllen zag om zich heen, verzameld, en ze, stil, met de vingers geteld had: Marie, Adèletje, Alex, Guy... herinnerde hij zich niet altijd, dat hij er negen had. De kinderen waren heel lief: Marie zorgde voor zijn havermeel, dat hij 's middags, vijf uur, moest eten; de brutale jongens waren heel aardig... Maar hij leed er onder, dat kleine Gerdy - het kindje, dolletjes op liefkoozing, bang van hem was geworden. Schuw trok zij zich uit zijn armen terug, vreemd hem vindend, dien vader, zoo mager en zoo hol, dien zij in hare kinderarmpjes had omhelsd als een sterken vader, die haar smeet in de lucht en haar opving, die met haar ravotte en die haar zoende. Zij was bang geworden voor zijn magere, lange vingers, angstig kijkend naar de knokkels, die naar haar grepen met de vingers van een skelet. Hij merkte het, vroeg haar niet meer te komen op zijn kamer, nu hij zag, dat zij huiverde op zijn magere beenen, en dat het groote vuur haar hinderde, zoodat zij boos fronsde met de oogjes en de lipjes trok. Maar hij leed er onder, in stilte.

Maar het grootste leed was... dat hij zich

niet herinnerde. Het was of iederen dag de schemering dichter grauwde rondom hem heen, rondom zijn ziel, die huiverde in zijn kil huiverend lichaam. Eens zeide Constance:

- Wij hebben goede tijding van Nunspeet...

Maar Gerrit herinnerde zich niets van Nunspeet: toch wilde hij het niet laten merken...

- Zoo... zeide hij.

In zijn glassigen blik zag zij het toch.

- Ja, vervolgde zij; het gaat veel beter met Ernst... Ik ga hem morgen weêr eens opzoeken.

Nu herinnerde hij zich wel alles, van Ernst en Nunspeet, maar toch schaamde hij zich over zijne herinneringloosheid van zoo even, en bloosden bijna zijn holle wangen... Het was een week later, dat hij Ernst terug zag. Ernst kwam, te zamen met Constance. Hij was zoo veel beter, dat de dokter hem zelve had aangeraden eens naar Den Haag te gaan voor een paar dagen; hij logeerde bij Van der Welcke... Zijne hallucinaties waren bijna geweken, en toen Gerrit hem zag, trof het Gerrit, dat Ernst er beter uit zag, frisscher van kleur van het buitenleven, de haren en baard geknipt, rustiger de oogen, en netjes gekleed, onder den zorg van zijn zuster...

- Zoo broêr, zeide Gerrit. En je komt me eens opzoeken... Nou, dat is braaf van je... Met mij gaat het nog belabberd... En met jou...

- Met mij veel beter, Gerrit.

- Zoo, gaat het veel beter met je... Heb je niet meer... van die rare gedachten?

Ernst lachte verlegen.

- Ja... bekende hij schuchter. Ik heb wèl eens rare gedachten gehad... Neen, ik geloof niet, dat ik er meer heb... Maar ik blijf daar nog bij den dokter... Ik kom maar voor een paar dagen... Ik heb mijn kamers eens teruggezien.

- Zoo, heb je je kamers teruggezien... En al je vazen...

- Ja, mijn vazen... zei Ernst, heel verlegen.

- En al die stemmen, die je hoorde, Ernst... Al die zielen, die drongen om je heen, beste kerel... Dringen ze niet meer en hoor je ze niet meer...

Gerrit poogde zijn goedige bulderstem op te zetten en Ernst met de vazen en de zielen wat voor den gek te houden, als vroeger: het ging niet meer. Hij hing in zijn stoel, bij het groote vuur, en zijne suffe gedachten staarden uit.

- Neen, antwoordde Ernst zacht; ik hoor de stemmen maar een enkelen keer en dat bedringen... dat voel ik niet meer zoo... niet meer zoo erg, Gerrit...

- En je bent heel ziek geweest, niet waar? dorst hij nog zacht vragen.

- Ja, kerel...

- Je wordt nu weêr beter, hè...

- Ja, ik word nu weêr beter... Mijn body kan wel tegen een stootje... Ik ben ook blij, dat jij nu weêr beter bent...

Constance gaf Ernst een teeken: hij stond op, zoet als een kind... En zij lieten Gerrit alleen: Adeline zat in de andere kamer, open de deuren, omdat Gerrit zoo stookte, en de kinderen dan ook niet bij hem inliepen.

- Ernst ziet er goed uit, zei Adeline en keek naar hem op.

Toen zochten hare handen tastende Constance, en zij begon te weenen, snikkende heel zachtjes, om het Gerrit niet te laten hooren.

- Stil, stil, Adeline.

- H I J zal niet beter worden!

- Jawel... jawel, hij wordt beter... Ernst is ook beter geworden.

- Maar hij... hij is verzwakt... Hij is zoo zwak...!

- Hij zal beter, hij zal sterker worden...

- Wat voor dag is het, Constance...

- Het is Zondag, Adeline... Ik ga nu even met Ernst naar mama... Wat zal mama blij zijn hem te zien...! Kom je van avond bij mama... mijn zusje?

Adeline schudde het hoofd.

- Neen... zeide zij; ik kan niet. Ik durf Gerrit nog niet alleen laten...

XVIII

- - - - - - - - - -

O, wat schemerde het, o wat schemerde het! Nu was het donker geworden en duister geheel, en het vuur in den haard stierf uit in de donkerende, duisterende kamer... Maar waarvoor het op te gloeien: bleef het niet altijd kil en koud, ook al laaide het nog zoo hoog op... Waarvoor lampen op te steken: schemerde het niet iederen dag dichter en grauwer, of het morgen was of avond... Gloorde zelfs de blonde dageraad niet vager en vager door den dichten schemermist heen... Een suffe, zwakke man... Was het om dàt te worden, dat hij verborgen had heel zijn leven de eigenlijkheid van zijn ziel en zijn lichaam... Was hij niet de broêr van Ernst...

Was hij de broêr van Ernst niet altijd geweest... ook al had het altijd anders geschenen... Waren zij niet uit het zelfde bloed, en waren zij, broêrs, niet uit de zelfde ziel, de zelfde ziel, die schemerde! Schemerde het niet om hen allen nu met de grauwheid van het kleine leven... Zoû het ooit zoo later schemeren gaan om zijn eigen blonden dageraad: zijn kinderen, zij ook uit één ziel... Als het niet schemerde met de jaren... als daarginds... om mama - hij zag haar zitten -, schemerde het dan van verdriet en moêheid en eenzaamheid - als daarginds... niet om Bertha... Schemerde het niet, trots hun jeugd, om Paul en om Dorine... Was het niet om Ernst geweest als een nàcht, ook al trad hij nu buiten het duister... in schemering terug, die hen àllen omringde... Was het hun schuld of die van hun leven... het kleine leven van kleine zielen... Was de schemering uit het bloed, dat verarmde... of om het leven, dat verkleinde... Zouden zij nooit door de schemering heen zien de dageraadwijde verschieten, waar toch het leven ruim van moest zijn... en zouden zij er noóit heen streven... Zouden zijn kinderen er noóit heen streven... Zouden zij niet uitstralen hun blonde zonnelicht naar het

gróote leven en zouden zij niet gróote zielen groeien... Zoû het schemeren... schemeren... schemeren... ook later om hèn heen... tot misschien... de heel groote dingen des levens donderen en weêrlichten zouden onverwachts voor hen uit en hen zouden verpletteren en verblinden... omdat zij niet geleerd hadden in het licht te zien...

Hij poogde zich te herinneren gedachten van vroeger... maar ze schoten vooruit, als gevleugelde ironieën. Alleen wist hij, dat het werd als één nacht, als een groote Nacht om hen allen heen, onder de grauweluchten van hun winter... Alleen wist hij, dat het nevelde om hen allen heen, totdat het werd het pikzwarte duister... het duister van ouderdom - het duister van smart... het duister van sceptiesch egoïsme... het duister van levensonwetendheid... alle de zware duisternissen, die schemerden om kleine zielen... Tot het bij Ernst geworden was de duistere droom... waaruit hij nu trad... Zij noemden dat genezen... Zij meenden, dat hij zoude genezen... O, wat schemerde het, wat schemerde het, en wat was hun noodlot een zware lucht, een immensiteit van zware luchten, donkerende boven hun atomenkleinte...

Hij, ja, hij zoû beter worden... Maanden misschien zoû het nog duren en dàn zoû hij zijn dienst hervatten als een oude, suffe, geknakte man, in-ziek van zijn kinderjaren onder den schijn van spierkracht, tot éen zware ziekte was voldoende geweest, om hem oud-suf te knakken voor héel zijn verdere leven... Ja, hij zoû beter worden... Maar het zoû niet meer noodig zijn bulderen te doen zijn stem, ruw zijn gebaar te bruskeeren - sterk te doen, krachtig en ruw - want zién zouden zij allen toch zijn treurige vertooning, dan. Sjokken zoû hij voort door het kleine, duisterende leven, tot het duisteren zoû om hèm heen... als het nu duisterde om zijn moeder - en... en... zijn kinderen zouden in hem niet meer herkennen - nooit meer - hun vader van vroeger, die met hen ravotte, en die vulde geheel het huis met àl de bewegelijkheid van zijn gezonde leven... Het was gedaan: voor zijn leven, gedaan...

Het was gedaan. In de kamer, die kil en duister werd, spookte het zwart tot hem, dat het was gedaan. Heel kalm maakte het hem bijna... dat hij wist, dat het was gedaan... dat hij voor zijn kinderen - zijn negen - herinnerde hij zich niet hun blond aantal goed? -

niet zoû leven kunnen anders dan als de schim van hun vader van vroeger... O, ze liefhebben... o ze opvoeden... zoû hij het dan nooit meer kunnen... Zoû hij het dan nooit meer kunnen...! Zoû hij dan, genezen, zijn voor heel zijn verder verder leven, de man door het Beest overwonnen... de man door het Beest opgevreten... geknakt... in den strijd met het Drakebeest... Was het dan zoo... was het dan zoo...? Waarom lieten zij hem in de koû en den donker...? De rillingen liepen hem over zijn rug - zijn rug zonder merg, zijn lijf zonder bloed - met stroomingen van ijskoud water... Waarom stookten zij hem zijn vuur niet op, en staken zij niet op zijn lamp... Wisten zij, dat hem toch niets zoû warmen en lichten?

- Adeline!

Zijn stem klonk dof, zwak. In de andere kamer, nu donker, bewoog niets... Hij stond op, moeilijk, uit zijn diepen stoel... als was hij een oude man... Hij tastte rond naar de deur van de andere kamer... Een flauw licht kwam nog van buiten... Daar zat zij, daar lag zij... zijn vrouw... in slaap was ze gevallen van moêheid en zorg over hèm, haar gezicht op haar armen, die hingen over de

tafel... Spookte het hem of was zij in waarheid veranderd... Hij had haar sedert weken, sedert zijn ziekte, niet opgelet, niet aangekeken, ook al zorgde zij om hem rond... Zeker, hij had haar heel lief, maar zij deed als zij doen moest, zijn vrouw. Zij had hem zijn kinderen gebaard en zij zorgde voor hem, nu hij ziek was... Was het niet goèd, dat hij zoo gedacht had? Neen, misschien was het niet goed geweest... God, wat was zij verouderd...! Wat was zij niet meer het jonge, frissche blonde gezichtje van vroeger, het moedermeisje, en het kind-moedertje! Spookte het flauwe licht of wàs het zoo... Was zij zoo bleek, zoo mager, zoo moê... van zorgen over hèm... Hij voelde zijn ziel vol zwellen... Nooit had hij haar liefgehad als nu! Hij boog zich voorover en kuste haar... een kus, teeder, als hij nóoit haar gegeven had. Zij trilde even in haar slaap: zij sliep vast... God, wat was zij moê! Wat was zij bleek, wat was zij vermagerd! Gebroken van zorg en moêheid lag zij, in de armen haar hoofd...

- Adeline...

Zij antwoordde niet, zij sliep... Hij wilde haar niet wekken: hij wilde nu zelf maar bellen om het vuur en de lamp... Maar waar-

voor zoû het dienen... Lamp en vuur zoû het niet helderder om hem maken, nu de groote schemering zonk... O, de groote schemering, hoe onverbiddelijk, hoe erbarmingloos was ze... Zoû ze zoo om hem zinken gaan, als ze gezonken was... om Ernst... om Ernst... wien het langzamerhand opklaarde... Klaarde de schemering dan ook weêr op... Of zoû ze niet meer dan langzamerhand om hem schemeren, als ze nu te schemeren begon om zijn moeder... Of zoû ze alleen maar, vaagjes, blijven schemeren om hem rond, als ze schemerde om Paul, om Dorine... Wat, wat zoû zijn schemering zijn...

Het huis was heel koud, en hij, hij voelde zich kil... Was er dan nergens vuur... Waar waren de kinderen... Waren Marietje, Adèletje, de twee jongens nog niet van school terug... Daar hoorde hij in de kamer beneden - de eet- en kinderkamer - Gerdy en Constant spelen: met zoete stemmetjes hoorde hij ze praten met elkaâr... O, zijn twee zoete, blonde kindertjes... Maar Gerdy, ze was voor hem bang... Hij, hij werd bang voor zichzelven... Hij was niet meer, die hij was van vroeger... Nu, nu zagen de menschen hem, als hij was... Nu vertoonde hij geen schijnkracht meer...

Nu kon zijn stem niet meer bulderen...

Hij wist niet waarom, maar hij dwaalde door het huis... Het leek hem eenzaam, somber en stil, ook al speelden de kinderen beneden... Hij stond op de trap en luisterde... Wat ruischte daar in de verte... Neen, er ruischte niets... Ja, toch wel, er ruischte, er ruischte... van buiten - van buiten tot hem... ruischte er aan - een melancholische wind... als een wind uit eeuwigheid... Zoo groot, zoo groot de eeuwigheid en zoo groot de wind, die er uit ruischte... en zoo kil klein somber het huis... alles zoo klein... zoo klein hij... Hij wist niet wat nu hem beving, maar hij voelde zich bang... bang, als hij zich wel eens gevoeld had als kind... Zóo bang voelde hij zich voor het ruischen, dat hij riep:

- Adelien... Lien!

Hij wachtte, tot zij zoû antwoorden... hooren.. Maar zij hoorde niet, zij sliep... Toen dwaalde hij huiverend voort... naar boven... naar zijn eigen kamertje... En het was alles zóo somber en kil en eenzaam, en het ruischte zoo melancholiek aan uit de groote eeuwigheid buiten het huis, dat hij zonk in een stoel, verpletterd en dat hij begon te snikken... Nu was hij gebroken... Hij snikte...

Zijn groote, vermagerde lichaam schokte onder de snikken op en neêr; zijn longen hijgden onder de snikken en in zijn groote, magere handen snikte zijn hoofd, in wanhoop...

Nu was hij gebroken... Nu wist hij, dat hij niet beter zoû worden... Nu wist hij, dat hij eigenlijk had moeten sterven... en dat hij was blijven leven... omdat zijn leven nog was hangen gebleven aan een draad, die niet gebroken was... Zoû weldra breken die laatste draad... Of zoû de draad nog heel lang, hem ziekende, hechten blijven aan zijn schemerende leven? Zoû hij nog vader kunnen zijn voor zijn kinderen, of zoû hij integendeel... worden... een last... voor de zijnen!! Schemerde het, schemerde het? Ruischte daar de eeuwigheid niet aan...

Hij zuchtte diep op, uit zijn snikken... Zijn oog zocht aan den kamerwand, waar hingen tusschen platen van race-paarden, en mooie vrouwen, sabels en krissen...

Hij had er een heele collectie van... Er waren er bij, die nog toebehoord hadden aan zijn vader... Na papa's dood waren zij verdeeld tusschen Ernst en hem geworden... Tusschen de krissen en sabels, twee revolvers...

Hij staarde langs de sabels en krissen... en zijn oog bleef aan de revolvers hangen... Tusschen de sabels en krissen, tusschen de race-paarden en de mooie vrouwen wemelden al de kopjes van zijn kinderen, en hij wist niet of het waren portretten of schimmen... zooals zij geweest waren, de kinderkopjes, zes maanden, één jaar, twee jaren... ouder wordende en grooter, meer en meer zonne-uitstralende, zijn dageraad van negen blonde kinderen... Zoû hij een vader voor ze kunnen zijn, of zoû hij integendeel worden een last...?

Het was of zijne gedachte groef in een diepe diepte. In een diepe diepte groef zijne gedachte met haastige handen zand weg... Wat zocht ze, zijn wroetende gedachte... Wat zocht ze in de diepe diepte, wat smeet ze om hem heen het zand... zoo... als hij zich herinnerde... dat... Addy hem eens gezegd had... dat Ernst... zand had uitgewroet... in de duinen... in de duinen... te Nunspeet... Wat... wat...! Werd hij ook gek!! Werd hij gek... als Ernst... werd hij gek... als Ernst! Brak een angstzweet hem uit door zijn kil huiverend lichaam... Werd hij gek...??

- Gerrit... Gerrit...!

Een stem klonk, als van heel ver... door

het huis, dat plotseling geworden was... heel diep, heel wijd, heel groot.

- Gerrit... Gerrit...!

Hij hoorde ze wel... de haastige stappen... opklimmen de trappen, die kraakten... maar hij was machteloos te antwoorden.

- Gerrit... Gerrit... Waar ben je...

De deur werd geopend, en het was Adeline, die hem zocht... in den donker.

- Gerrit... ben je hier...

Nog antwoordde hij niet.

- Waar ben je, Gerrit...
- Hier.
- Ben je hier...
- Ja...
- Waarom zit je in den donker... in de koû... Waarom zit je hier, Gerrit...
- Ik... zocht iets.
- Wat...
- Ik weet niet meer.
- Waarom heb je me niet gevraagd!

Zij had het gas opgestoken.

- Je sliep...

- Wees niet boos... Gerrit... Ik was moê.
- Ik ben niet boos, kind. Ik woû je niet storen.
- Waarom heb je me niet wakker gemaakt...
- Je sliep...
- Je hadt me wakker moeten maken...

Hij strekte de armen naar haar uit.

- Kind... kom eens hier.

Zij kwam nader, hij trok haar op zijn knieën.

- Wat is er, Gerrit.
- Kind... Lien... Ik geloof, dat ik heel... heel ziek ben.
- Je bent ziek geweest, Gerrit... Nu... nu wordt je beter...
- Zoû je denken...
- O ja... o ja.
- Lien, ik geloof... dat ik... heel... heel ziek ben...
- Voel je je dan naar... Je hebt het koud... Kom beneden... We zullen het vuur opstoken.
- Neen... blijf... Zeg... Lien... mocht ik sterven... zoû je dan...
- O, Gerrit, o Gerrit, neen!
- Stil, kind...: mocht ik sterven... zoû je dan vinden... na mijn dood...
- Gerrit, o Gerrit!
- Dat ik toch veel van je gehouden heb...
- Gerrit!
- Dat ik altijd lief voor je ben geweest... Dat ik je niet heb verwaarloosd...
- O, je zal niet sterven, Gerrit... Je wordt beter... en je bent altijd, altijd lief geweest...!

- Lien... en al onze kinderen...

- Gerrit!

- Zullen die niet vinden... dat als ik sterf... ik niet had mogen sterven... omdat ik hun vader had moeten blijven...

- Maar Gerrit... je zal niet sterven!

- Ik zoû wel willen blijven leven, Lien... voor jou en voor de kinderen, kind. Maar ik vrees, dat ik héel ziek ben...

- Wil je den dokter, Gerrit...

- Neen, neen... Blijf nog zoo stil, een oogenblik, op de knieën van je man... Lien... Gerdy is bang voor me geworden. Zeg, Lien... ben je ook bang voor je mageren man...

- Gerrit, Gerrit, neen! Gerdy is niet bang... en ik - ik ben niet bang...

- Omhels me...

Zij omhelsde hem geheel in haar armen. Zij drukte, warmde hem tegen zich aan, terwijl ze zat op zijn knieën.

- Ik ben niet bang, Gerrit... Waarom zoû ik bang voor je zijn geworden...! Omdat je ziek bent geweest - omdat je mager geworden bent...! Ben je dan niet altijd mijn man, van wien ik hoû, van wien ik altijd gehouden heb? Zal ik niet voor je zorgen, tot je heelemaal bent hersteld - tot je weêr bent... flink...

gezond... sterk... O Gerrit, al duurt het nog weken... al duurt het maanden... een jaar... Gerrit, wat is een jaar! Over een jaar ben je weêr beter... flink... gezond... sterk... en dan zijn we weêr gelukkig... en dan groeien onze kinderen op...

- Ja kind... als het maar niet donker wordt...

- Gerrit...

- Als het maar niet zoo donker wordt...! Weet je, dat het om Ernst heel donker is geworden... Nu wordt het wel lichter om hem... maar iets blijft om hem schemeren... nog altijd... altijd... Weet je, dat het donker wordt om mama... en dat het donkerder... en donkerder zal worden... Weet je, dat het schemert om Bertha... en dat er schemering is om de anderen... Lien... kind... ik ben bang. Ik ben bang... als het donker gaat worden... Als kind was ik ook wel eens bang... als het donker... als het donker ging worden... Zie je... het licht heb je nu... wel opgestoken... Lien... Brandt er dan alleen één lichtje...? De vlam van een lamp... toch... toch... wordt het donker...

- Gerrit... mijn Gerrit... komt de koorts op...? Wil je naar bed?

- Ja... Lien... ik wil naar bed... Breng je kind naar bed... Lien... Het is moê... het is ziek... Breng je hem naar bed, Lien, en zal je hem instoppen... warm in zijn kouden rug... en zal je dan blijven zitten... tot die slaapt... tot die slaapt... Breng je hem naar bed, Lien... En... Lien... als je kind... als je kind... sterft... als het sterft... zal je dan nóoit later vinden... dat het niet... niet genoeg... van je... van je gehouden heeft...

Zij had hem nu zacht gedrongen op te staan, en zij opende de tusschendeur. Hij stond in het midden van het kleine kamertje, terwijl zij bezig was in de slaapkamer, er het licht opstak, hem toen weêr naderde en hem hielp zich uit te kleeden.

- Het wordt donker... het wordt donker... murmelde hij rillende, terwijl hij klappertandde van de koû.

En hij voelde, dat het niet koude van koorts was, maar koude in zijn aderen en zijn ruggegraat, omdat het Beest àl zijn bloed en zijn merg met heerlijke lekken had opgesmeerd, hem van zijn kinderjaren af al had opgevreten... zoo had opgevreten, dat nu... in de schemering... zijn ziel samenkromp, verdorde...

in zijn lichaam, dat geen sappen meer voedden.

- Het wordt donker... murmelde hij.

XIX

Het sneeuwde met groote vlokken. Uit een eeuwig hemelland, als uit eeuwige hemelsteppen van eeuwige sneeuw, vielen over de kleine stad al sedert dagen de vlokken neêr. En na al het duister van de donkere dagen, die waren geweest, de dagen onder de grauwe storm- en regenluchten, vlokte het uit dichte grauwte van hemelsteppen en hemelland blanker en blanker neêr, vielen vlokken op vlokken met een zuiver dons van vergetelheid, dat huizen en menschen bedolf. En in wat neêrdaalde uit de groote, grauwe oneindigheid boven de kleine stad en de kleine menschen, scheen nog kleiner de stad, met ommelijn van huizen zich nauwlijks meer teekenend in de blanke vergetelheid, die neêrviel en neêrviel altijd, en schenen kleiner nog de kleine, zwarte, koude menschen, die er gingen door heen of voor de ramen der kleine huizen keken naar het blanke neêrvlokken uit de grauwe oneindigheid boven. Voor de oude vrouw sleepten de witte dagen zich heel eentonig voort van Zondag naar Zon-

dag toe; alleen de Zondag gaf haar een glimp van licht, maar de andere dagen waren zoo blank en blind, blind en blank schemerniets geworden. Ook al kwamen de kinderen geregeld eens aan, ze wist niet meer, dat ze waren gekomen... Alleen op den Zondag miste zij ze: als ze niet allen, die zij nog in hare gedachte had, verzameld zag in hare te groote en niet meer warm te stoken kamers, begon te treuren het verwijt in haar hart en knikte welwetend haar hoofd tegen de treurige dingen des ouderdoms...

- Maar Ernst... die komt weêr... als vroeger... mama, zei Constance en aan de hand voerde zij hem naar haar moeder.

Hij kwam nu éens in de week een dag over van Nunspeet, om weêr te wennen aan al het bekende van Den Haag: aan de huizen en aan de menschen - en hoewel hij als altijd iets schuws had, was hij heel kalm en rustig geworden.

- Ernst...? vroeg mama.
- Ja mama, hij komt weêr als vroeger...
- Hij is lang weg geweest...?
- Ja, mama...

Een helderheid vloot in de oude vrouw, en zij verjeugdigde in een glimlach, nu zij zich

herinnerde... Zij nam de handen van haar zoon, en zij zag Constance met heldere oogen aan.

- Is hij nu beter?
- Ja mama, zei Constance.
- Ben je nu beter, Ernst?
- Ja, mama, ik ben veel beter.

Zij zag heel blij, als scheen er heel veel licht om haar.

- Hoor je nu... niet meer... van die vreemde... van die vreemde dingen?
- Neen mama, glimlachte hij zacht.
- En zie je niet meer... zie je niet meer... van die vreemde dingen...
- Neen mama.
- Nu... dan is het goed...

Zij zeide het met een dankbaren blik, in de helderheid van het vele licht.

- Ik ben wel heel vreemd geweest... geloof ik, bekende Ernst schuw, zacht.
- Het is nu alles beter, broêr, zei Constance.
- Maar tante Lot, vroeg mama; waar is die nu... met de meisjes?
- Ze zijn naar Indië, mama.
- Naar Indië...?
- Ja, herinnert u zich niet meer...? Ze hebben verleden week afscheid van u genomen... Over een jaar komen ze terug...

Herinnert u zich niet meer? Zij dachten zuiniger in Indië te wonen...

- Jawel... jawel... ik herinner me... Indië... zei de oude vrouw. Ach... ik zoû er wel heen verlangen...

Het was haar of zij daar heen moest om warmte in en om zich te hebben. En toch... Ernst was terug... en aan de speeltafels zaten Karel, Cateau... Adolfine en haar troepje; er waren Otto en Francis, Van der Welcke; er waren Dorine en Paul... Addy.

- Er zijn er toch nog veel, zeide zij tegen Constance. Er zijn er een heele boel... Maar ik mis... ik mis...
- Wie, mama...
- Ik mis mijn grooten jongen... Ik mis Gerrit... Waar is Gerrit...
- Hij is niet heel wel, de laatste dagen, mama. Ik geloof niet, dat hij komen zal.
- Hij is weêr ziek...
- Niet ziek, maar...
- Jawel, hij is ziek... Hij is heel erg ziek. Constance...
- Wat is er, mama...
- Jij bent de eenige, aan wie ik het durf zeggen... Constance, Gerrit is heel... heel erg ziek... Stil... hij is... hij is dood...

- Neen, mama... hij is niet dood...
- Hij is dood...
- Neen, mama...
- Jawel, kind... Kijk... zie je het dan niet... in de andere kamer...
- Wat mama...
- Dat hij dood is...
- Neen...
- Wat zie je dan... in de andere kamer...?
- Niets mama... Ik zie de twee speeltafels... ik zie Karel, en Adolfine... en de meisjes van Adolfine, die kaart spelen.
- En dat licht...?
- Welk licht?
- En àl dat licht... zie je het niet?
- Neen, mama...
- Daar ligt hij... op den grond.
- Neen, neen, mama.
- Stil, kind... Ik zie... het... duidelijk... Nu... nu is het weg...
- Lieve mama...
- Constance.
- Mama...!
- Ga... naar het huis van Gerrit...
- Wil u, dat ik naar hem toe ga?
- Neen, neen... blijf hier... Constance...
- Mama...

- Zend... je man of je zoon.
- Is u ongerust?
- Ongerust... neen. Maar zend je man... of je zoon... Zend Addy... Als je Addy zendt... is het het beste.
- Wil u, dat hij eens gaat... en u zegt hoe het met Gerrit gaat?
- Ja... ja...
- Wat heeft mama? vroeg Van der Welcke.
- Is mama niet wel? vroeg Adolfine, aan de speeltafel.
- Mama is heel nerveus, zei Van Saetzema. Willen we niet den dokter laten halen...
- De dokter... zeiden zij besluiteloos.
- Addy, vroeg Dorine. Ga je naar den dokter?
- Neen, ik ga naar oom Gerrit. Oma is ongerust... Ze wil weten hoe hij het maakt.
- Constance, fluisterde de oude vrouw, helder van oogen. Het is beter, dat je ook gaat...
- Addy is nu al gegaan, mama.
- Ga jij ook... met je man. Ga jij ook met je man... Zeg aan de anderen, dat ik moê ben... Laat ze maar heen gaan... nu... vroeg. Zeg aan de anderen, dat ik moê ben, kind... En zeg hun... zeg hun...
- Wat mama?
- Dat ik T E moê ben... om...

- Om...
- Om Zondags...
- Om ons Zondags te hebben, mama?
- Neen, kind neen, zeg het niet... Zeg dat niet...! Maar zeg hun, dat het van avond..
- Van avond...?
- De laatste keer is...
- De laatste avond...?
- Neen kind... neen... niet de laatste... Laat ze maar gaan, kind... en ga... ga met je man... Is Addy al gegaan? Ga nu... ga nu ook... naar het huis van Gerrit... Maar kom... dan... hier terug... Ik wil je allen weêr... hier... terug... zien... alle drie, begrijp je... Alle drie, begrijp je...
- Ja mama.
- Ga nu... ga...

Zij gingen; en de kinderen namen afscheid.

Buiten sneeuwde het met groote vlokken. Uit een eeuwig land van den dood, als uit eeuwige hemelsteppen van eeuwigen dood vielen over de kleine stad den geheelen nacht de vlokken neêr. En na al het duister, van de donkere nachten, die waren geweest, de nachten onder den grauwen storm- en regenluchten, vlokte het uit dichte grauwte van hemelsteppen en hemelland blanker en blanker neêr, viel

vlok neêr op vlok met een zuiver dons van vergetelheid, dat huizen en menschen bedolf.

- - - - - - - - - -

XX

Buiten sneeuwde het met groote vlokken; de meid hield de deur open.

- Maar uw rijtuig is er nog niet, mevrouw...

- Het doet er niet toe... Wij zullen te voet gaan.

- Toch een beetje overdreven... van mama... meende Van der Welcke aan de deur. Moeten we nu door dat weêr... naar Gerrit? Is Addy er ook al heen...? Was mama zoo ongerust... Het is een dichte sneeuw, Constance... Het is om ziek te worden, daardoor heen te gaan.

- Blijf dan maar, Henri.

- Ga je toch?

- Ja... mama had het gaarne.

- Maar het is overdreven!

- Misschien wel... Maar zij had het gaarne... Wie weet hoe lang we haar nog een pleizier kunnen doen.

- Zend het rijtuig dan naar de Bankastraat... als het straks komt...

- Goed, meneer.

Zij gingen...

- Is Addy niet pas gegaan?
- Ja, een paar minuten voor ons.
- Ik zie hem niet meer.
- Hij loopt hard.
- Was mama zoo ongerust?
- Ja... ze was heel nerveus.
- Gaan de anderen ook weg?
- Ja... mama was moê... Toch rekent ze er op... dat we straks even terugkomen.
- Mama wordt erg veeleischend...
- Ze wordt zoo oud... Laten we haar maar dat pleizier doen... even te gaan.

Wat was haar toon verzacht... Vroeger - o vroeger... om minder dan dit verschil zoû zij heftig tegen hem zijn uitgevaren, bedacht ze... Nu... o nu... Hoe was dat alles in haar verzacht!

Zij strompelde door de sneeuw...

- Pas op... Constance... De sneeuw is glad. Neem mijn arm.
- Neen, ik kan wel.
- Neem mijn arm...

Zij nam zijn arm. Zij glipte weêr uit, hij hield haar op. Hij voelde, dat zij beefde.

- Heb je het koud?

- Neen...

- Je hebt toch een dikken mantel.

- Ik heb het niet koud...

- Waarom ben je zoo nerveus?

- Ik weet het niet...

- Je bent al een tijdje nerveus... Je huilt soms... om niets.

- Ja... Ik weet het niet... Het is niets... Het is het weêr...

- Ja... onze Hollandsche lucht... Nu... eindelijk... heeft het iets van winter. Het vriest, dat het kraakt. De sneeuw knerpt onder je voeten.

Zij glipte weêr uit. Hij hield haar op en zij liepen dicht aan elkaâr, in de sneeuwjacht, die hen verblindde...

- Het is toch overdreven van mama... om ons door dat weêr heen te zenden...

Zij antwoordde niet meer; zij begreep, dat hij het overdreven vond. Haar was de keel toegeknepen, en het scheen haar, nu zij telkens zoo glipte, of zij nooit de Bankastraat zouden bereiken. Zij sloegen nu het Nassauplein om... En zij berekende: nog een kleine tien minuten, dan een oogenblik bij Gerrit, en Adeline... het rijtuig zoû hen daar halen... dan terug naar mama... om mama gerust te

stellen... met Addy... En terwijl zij zoo berekende, werd zij kalmer en vond zij, als Henri, het wel wat overdreven van mama. Zij zette haar voeten vaster; zij liep nu steviger voort aan den arm van haar man. Was het de koû, of wat was het... maar telkens rilde zij met een ijzige huivering... Nu eindelijk, naderden zij de Bankastraat en het huis van Gerrit; scheen het haar niet of zij een geheelen avond geloopen hadden door de moeilijke, knerpende sneeuw? Plotseling stond zij stil.

- Henri... stamelde zij.
- Wat?
- Ik... ik durf niet...
- Wat durf je niet?
- Ik durf niet bellen.
- Waarom niet?
- Ik durf niet binnen gaan.
- Wat heb je dan...
- Niets... ik ben bang. Ik durf niet.
- Maar Constance...
- Henri... ik ril zoo...
- Ben je niet wel?
- Neen... ik ben bang...
- Kom Constance, waarvoor ben je bang... Nu we er zijn... laten we nu bellen... Wat wil je anders... Hier is het.

Hij belde... Zij wachtten; men opende niet en de sneeuw sloeg hun in het gezicht.

- Er is toch licht... zeide hij. Ze zijn nog niet naar bed...
- En Addy...
- Addy moet er wel binnen zijn.
- Bel nog eens.

Hij belde. Zij wachtten... Stil bleef in de sneeuwjacht de gevel van het huis, maar er was licht bijna aan alle ramen.

- O... Henri!

Hij belde.

- O... Henri...! begon zij te snikken... Ik ben bang... Ik ben bang...

Het was haar of zij zonk in de sneeuw, in een donsdiepen afgrond. Haar knieën knikten, en hij zag, dat zij zonk, ineen. Hij steunde haar en half flauw viel zij tegen hem aan... Hij belde...

De deur werd geopend. Het was Addy... die opende. Zij traden nu binnen, Constance wankelde... En het was door hare halve duizelflauwte of zij in het huis het vlokkende sneeuwen zag, door het dak, binnen de kamers, binnen de gang, en het gelaat van haar zoon scheen door die vreemde sneeuw haar toe te spoken, heel bleek, met de blauwe vlam van

zijn groote oogen... Op dit oogenblik klonk van boven een lange schreeuw, een uitgerekte snik, uitgestooten in een marteling van wanhoop en door heel den sneeuwnacht, binnen en buiten, scheen van heel verre... heel verre... die snik Constance toe te schreeuwen uit het lichaam van Adeline.

- Mama... Papa... Stil... Oom Gerrit... Oom Gerrit is... dood... Oom Gerrit heeft zich...

Het sneeuwde, in Constance's duizeling, terwijl zij de trap opging... met haar man... met haar zoon... het sneeuwde verblindend met al die sneeuw der vergetelheid... het sneeuwde om haar rond... En daardoor schril ten tweede maal... schreeuwde de lange wanhoopsnik van Adeline...

Boven de kamers open... de meiden... kleine Marietje, in haar ponnetje huiverend kijkend om de deur... Open de kleine kamer van Gerrit en op den grond het groote lichaam of het nog grooter zich strekte... en er bij, bij het groote lichaam, op de knieën gezonken... de vrouw... de kleine, de blonde vrouw... En voor de derde maal schreeuwde haar wanhoopssnik.

- Adeline!!

Nu zag zij om... nu strekte zij de armen hoog... nu voelde zij om zich de armen van haar zuster... Constance...

- Hij is dood!! Hij is dood!!

- Neen... Adeline... hij is misschien flauw gevallen.

- Hij is dood! Hij is dood! Hij is koud... nat... bloed... Voel...!!

Zij stiet uit een kreet van afgrijzen, de kleine, de blonde vrouw. En plotseling... overeind... keek zij naar het wapenrek... Ja, den revolver, die er mistte... krampte zijn stijve hand.

Van der Welcke, Addy sloten de deuren... Buiten snikten de meiden... Maar kleine stemmen klonken; en tegen de dichte deur bonsden vuisten, klein:

- Mama! Mama! Mama! Tante Constance, tante Constance!

Zij, duizelflauw, rees op, niet wetende waar te gaan, waar te blijven...

- Constance, Constance...! riep haar Adeline terug, en hield haar in de armen.

- Mama! Mama! Tante Constance, tante Constance!!

Zij richtte zich op, zij drong haar duizelflauwte terug diep in haar... en nu het

lijf van de blonde, de kleine vrouw kermde op het lijf van den dooden man... nu opende zij de deur... Was heel het huis dan verlicht! Wat moesten de meiden zoo snikken... Was het dan zoo, was het dan zoo...? Was dat kleine Marietje, die haar omklemde, rillende in haar ponnetje... Waren dat Guy en Alex... den slaap nog in de zachte oogen, en brutaal de kleine mondjes... Was dat bange Gerdy en kleine Constant!

- Tante Constance, tante Constance!

Neen, zij duizelde niet; zij viel niet flauw...

- Kinderen... mijn lieve kinderen... stil! Stil...

En zij voerde ze terug in de slaapkamer... Wat kon zij ze anders doen dan ze omhelzen, dan ze drukken tegen zich aan...

- Kinderen, lieve kinderen...

De wanhoopssnik schreeuwde... O zij moest terug naar die arme vrouw... O zij had geen armen genoeg, zij had geen leven genoeg! O, zij moest haar leven nu vertienvoudigen!

- Mama...

Het was Addy.

- Daar is het rijtuig... Ik ga naar dokter Alsma... De meid is naar een anderen dokter, hier in de buurt...

- Ja kind... en dan... en dan... ga dan naar... o ga, dan naar grootmama!! Ze wacht ons! Ik weet zeker, ze wacht ons! Kinderen, hier, blijf hier! Zeg haar... zeg haar nog niets... zeg haar... zeg haar, dat...

De wanhoopssnik schreeuwde. En zij waren niet meer dan twee... nu Addy ging... zij waren niet meer dan twee, machteloos, - zij en Henri - in dien nacht, van dood en van sneeuw, of de dood sneeuwde buiten, of de dood sneeuwde in het hel verlichtte huis binnen... met zijn alles verblankende vereffening... hel licht... hel blank: zij waren niet meer dan twee...

XXI

- - - - - - - - - -

De schemering was opgeklaard in het helle, witte licht.

Maar in het donkere, groote, kille huis daarginds zat te wachten de oude vrouw. Toch had zij de meiden naar bed gezonden, en haar gezegd alle lichten uit te doen, maar zijzelve ging niet naar bed; zij wachtte. Zij zat in haar donkere groote kamer, en naast haar op tafel flakkerde alleen een kaars.

Het scheen haar, dat zij heel lang wachtte. Zij had het heel koud, ook al had zij om de schouders haar zwarte doekje geslagen. En zij tuurde uit in de schemerende schaduw, die met zwarte spoken danste rond om haar heen, - waarin op of neêr flakkerde de kaars. Het was als een dans van spoken, die stil zweefde rond door de kamer, en ze schenen haar toe de spoken van de dingen van vroeger... van heel vroeger... van lang niet meer herdachte kinderjaren en meisjesjaren... van den jongen man, die haar getrouwd had... van hun lange leven samen... van hunne kinderen, jong om hen heen... Dan het oprijzen van hunne grootheid - het oprijzen der witte paleizen in tropische landen... het schitteren om hen en hun kinderen heen van al de schitterwaan der wereld... Toen, grooter de kinderen, en al wijder en wijder weg van hen heen... En zij zag het alles schemeren en spoken en schaduwen in hare diepe en donkere kamers, terwijl zij te wachten zat bij de trillende kaarsevlam.

Dan knikte haar oude hoofd heel langzaam op en neêr, als wilde zij zeggen, dat zij herkende alle de dingen van vroeger, die zoo schaduwden en spookten en schemerden, dat er geen schim was, die zij niet herkende,

maar dat zij alleen niet begreep, waarom dezen avond zij zoo allen kwamen, rond om haar heen, als eene zwart dansende bedringing... En terwijl zij zich verwonderde, was het of iedere schim, dansende, wischte met zwart om zich heen wat nog van de kamer en van het heden flauwtjes blonk tot haar door: alle ommelijn wischte met zwart, dansende schim na dansende, tot het eindelijk was alles zwart om haar heen... en niet alleen nu zwart waren geworden de kamer en het heden... maar zwart ook waren geworden de bleeke vizioenen van het verleden: de kinder- en meisjesjaren... den jongen man, die haar had getrouwd, en de kinderen en héel het leven... daarginds in de witte paleizen onder het tropiesch gelooverte... zwart, alles zwart was geworden... tot alles was weggewischt... tot weggeschaduwd was geheel de dans van alle die schimmen, en de oude vrouw, knikkende het hoofd nog te turen en te staren zat in het donker, de flakkende kaars naast zich.

Zoo wachtte zij nu, en, de duisternis voor zich, was het of zij de kaars niet zag, nu het àlles was zwart geschaduwd. Zoo wachtte zij en dacht, of er vele en vele nachten zwart zouden sleepen over haar heen... hoevele zwarte

uren, hoevele zwarte nachten nog, die de zwarte toekomst nog zoû slepen kunnen? Tot zij eindelijk hoorde een bel, klinken als schel alarm, door de donkere duisternis heen. En werktuigelijk - omdat zij wachtte - stond zij heel moeilijk op, en nam haar kaars. Door de donkere kamer, en de duistere gang ging zij en het zwakke licht ging met haar meê, zoo zwak, dat zij het niet zag - dat zij maar moeilijk voorttastte de gang door en de trap af, terwijl zij tòch hield de kaars hoog... De trap scheen haar hoog, en trede voor trede ging zij ze af; bij iedere trede daalde het zwakke licht van de kaars met haar meê, en achter haar hoopte de nacht zich op, met iederen tred, dien zij achter zich liet. Nu was zij de trap afgegaan, en ging zij, moeilijk en langzaam, met haar sleeping van oude vrouw de vestibule door naar de deur, vanwaar het alarm geklonken had.

En haar bevende hand opende.

Addy kwam binnen.

- Oma... is u het zelf...?
- Ja, kind...
- Ik ben gekomen, oma-lief... omdat mama zei, dat u ons wachtte.
- Ja...

- Wachtte u, oma op ons?

- Ja...

Hij nam haar de kaars uit de hand.

- Ik kom u zeggen, oma... dat het... dat het goed gaat... met oom Gerrit...

Zij knikte, weiwetend haar hoofd.

- Nu moet u maar niet meer wachten... op mama, grootma... en maar naar bed gaan, niet waar... Kan ik u nog met iets helpen?

Zij knikte haar hoofd.

- Ja... zeide zij.

- Waarmeê dan, oma-lief...? Wil ik de kaars voor u houden, en gaat u dan naar boven.

- Neen, neen...

- Wat wil u dan nog, oma-lief?

- Wachten...

- Wacht u nog op mama?

- Ja...

- Maar misschien, dat ze niet meer komt...

Zij knikte haar hoofd.

Hij bracht haar zachtjes van daar, de trap op haar geleidend naar boven.

- Dus gaat u nog niet naar bed?

Zij knikte, van neen.

- Wacht u nog op mama?

Zij knikte.

- Wil ik het licht opsteken, grootma?

Zij hield zijn arm tegen.

- Neen, neen, zeide zij. Het is donker. Er is geen licht.

- Wil u het gas niet op, grootma?

- Er is geen licht.

- U zoû beter doen te gaan slapen.

- Mama komt.

- Ze zal niet meer komen, oma.

- Ze komt...

Een bel klonk, en Addy schrikte.

- Ze komt... herhaalde de oude vrouw.

Addy ging de trap af, deed open. Het was in de sneeuwjacht met een rijtuig, Constance.

- Mama...

- Ik ben gekomen... De dokter, papa... zijn bij tante Adeline...

- Grootma wacht u...

Zij gingen binnen. En het was Constance of zij na de verklaring van buiten en de heele wanhoop daarginds... het hier... in huis... zag zwart sneeuwen met duistere zwarte vlokken, binnen den gang, binnen de kamers, en het gelaat van haar moeder, die zat bij de eene kaars, staarde haar aan als een schim, met de oogen, gedoofd van blik...

- Mama...

- Constance... gaat het goed... met Gerrit?
- Ja... o ja... mama!
- Dan kind... is het goed. En met Ernst ook... ging het goed?
- Ja mama... o ja...
- Dus gaat het met allen goed...
- Met allen, ja... mama!
- Dan is het goed... dan is het goed... Vooral omdat het van avond is...
- Wat mama?
- Voor het laatst. De laatste Zondag. Ik ben te moê, kind... en zij allen... zij zijn te ver... En als het nu gaat... hun allen goed...
- Dan...?
- Dan... niet meer... niet meer 's Zondags... En het huis hier... is te groot... en het huis is zoo koud, zoo koud. Het huis is zoo koud en zoo groot... En zoo donker is het koude huis... En mama wil...
- Wat wil u, mama?
- Kind... bij jou... nu je terug bent... uit Brussel... Bij jou... kind... mama... mama... wil bij jou...
- Wil u bij ons komen... mama?
- Ja, bij jou... kind... Bij jou, kind... Dus... gaat het... met Gerrit goed?

- Ja, o ja, mama... het gaat hem goed...

- Dan... dan is alles goed...

Plotseling vlamde de kaars op, en doofde.

Toen staken zij het licht op, en brachten zij de oude vrouw naar bed. Nu liet zij met zich doen als een kind... Want om haar heen was na haar laatsten glimp de schemering dicht geworden tot duisteren nacht...

NICE, Juli-Nov. 1901

I

HET HEILIGE WETEN
[eerste deel]

I

Het was dien middag een hemel van dikke, donkere luchten, die zwaar zweefden als grauw over bijna zwart violet - zoo zwaar en donkerdik, dat ze moeilijk schenen voort te kruipen op den toch fel waaienden Oostenwind, langs wiens adem de wolken nu en dan wisselden van waterige ommelijn, vóor ze neêr zouden gieten in zwaar stralende loodrechte wateren. Langs den weg huiverde, recht-op en angstig, de strakheid der sparrebosschen en de boomen spietsten hunne punten tegen éven lichtere, zilvergrijze wereldlucht, wijd en ver zich verijlende onder al het massieve grauw violet en paarschige zwart, dat zoo dicht en zoo laag en nabij scheen. De weg kwam, slingerde zich, ging voorbij, eenzaam, verlaten en treurig. Het was of de slingerende weg kwam uit lage kimmen, en ging naar lage kimmen toe, duikende in nederigheid onder heel lage luchten,

en alleen de sparren spietsten nog, fier en recht, maar verder was er een bukken, overal. De nederige villa-huizen, de kleinere armelijke woningen, hier en daar, bukten, onder de zware lucht en den strijkenden wind; de struiken doken neêr aan den kant van den weg; en de ènkelen, die er gingen - een oude heer - een boerin - twee arme kinderen met een mandje, en gevolgd door een triestigen hond, groot en ruig - schenen laag het hoofd en den kop hangen te laten onder de ernstige zwaarte der luchten, en onder de felle heerschappij van den wind, die al scheen maanden geleden te hebben uitgevaagd den glimlach dier nu nederige, fronsend bespiegelende ziel-van-landschap, zichzelve sedert voelende klein en gelaten in de waterige nevels van winterrouw.

De wind huilde aan, kil en koud, gelijk aan een booze nijdigheid, die alleen zoû zijn mond en adem, en Adèletje hangend aan tantes arm kromp in een, want de wind blies koud in haar mouwen en over haar rug.

- Heb je het koud, kind?

- Neen, tante, zei zacht Adèletje, rillende.

Constance drukte, glimlachend, Adèletjes arm dichter aan zich.

- Laten we wat gauw loopen, kind. Het zal je warm maken, en ook vrees ik, dat we regen krijgen.

- Ja, tante. Het is nog een heel eind, naar het oudje.

- En dan weêr terug... Ik ben bang, dat ik je vermoeid heb.

- Neen, tante.

- Maar ik woû niet het rijtuig nemen. Zoo doen we het samen af, en anders weet dadelijk iedereen het. Je moet me ook beloven er niet over te praten.

- Neen, tante.

- Met niemand. Anders zijn het weêr allerlei commentaren... en het is niets, dat we doen.

- Ze was toch wel gelukkig, het oudje, tante. De bouillon, de wijn, de kip...

- Arm vrouwtje...

- En zoo beschaafd. En zoo discreet. Tante, komt Addy gauw terug.

- Hij zal wel telegrafeeren.

- Hij is wèl lief voor Alex zoo een moeite te doen. Wij geven allen Addy wel veel last... Wanneer denkt u, dat Addy terug komt?

- Morgen, overmorgen...

- Tante, u is erg nerveus, de laatste dagen.

- Neen, kind.

- Jawel... Zeg mij, is er iets gebeurd met Mathilde? Zeg het mij, tante.

- Neen kind... Maar hoû nu toch je mondje wat dicht. Ik ben bang, de wind is koud.

Zij liepen nu voort, zwijgend, Adèle regelend haar stap naar den regelmatigen stap van tante Constance. Zij liep goed, en Addy zei altijd, dat in het buitenleven mama niet ouder werd. Zij woonden daar nu al tien jaren, te Driebergen, in het oude, groote, sombere huis, dat alleen licht was van hèn alleen, van hùnne sympathie, maar dat Constance, in al die jaren, toch nooit lief had kunnen krijgen, trots al de moeite, die zij er toe deed. Tien jaren! Dikwijls, o zoo dikwijls, zag zij ze vluchten uit voor haar zich heugende nagedachte... Tien jaren, waren het wel tien jaren geweest...? Om waren ze gevlogen! Druk en bezig waren de jaren geweest en voldaan was ze wel, Constance, over de jaren, die waren weggeijld, maar alleen was zij angstig, dat het alles zoo heel gauw ging, en dat zij oud zoû zijn, vóordat... Maar de wind woei te fel, en Adèle hing zwaar aan haar arm - het arme kind, dat rilde, en dat toch wel moê moest zijn - en Constance kon haar gedachte niet volgen... Voordat... voordat... Nu, was zij dood, er

zoû Addy zijn... Alleen... Neen, denken kon ze nu niet en daarbij, straks waren ze thuis... Waren ze thuis... Thuis! Het was haar een vreemd woord, en ze vond dat in zich niet goed. Neen, hoe zij ook streed tegen die vreemde aandoening in, zij kòn het zich niet verhelen: dat groote huis somber te vinden, en te betreuren de kleine villa, aan de Kerkhoflaan, in Den Haag, ook al had zij er nu nooit zoo héel veel geluk van huiselijkheid gehad... En toch... toch heeft men lief, dat, waaraan men is gewend, en was het niet vreemd, dat zij dat kleine huisje, waar zij vier jaren gewoond had, zoo lief had gekregen, en troosteloos was geweest, toen, de Oude Man gestorven, Van der Welcke, en Addy ook, absoluut hadden willen betrekken de groote sombere villa te Driebergen...! Gelukkig, dat het er dadelijk licht was geworden van hèn allen, van hùnne sympathie: als zij dien lichtenden troost van liefde er niet had gehad, o, ware het onmogelijk haàr geweest te gaan wonen in dat holle, donkere, sombere villa-huis, tusschen de eeuwig ruischende boomen, onder de eeuwig lage luchten, en dat lief was aan Van der Welcke en Addy, om die vreemde sympathie, dat gevoel van daàr vinden en daàr

alleen de eigenlijke woning, waar zij behoorden thuis: de vader, die er geboren was en er zijn kinderjaren gespeeld had, en de zoon, die voor die woning, zoo vreemd, eigenlijk geheel dat zelfde gevoel van aanhankelijkheid koesterde. Hadden zij haar bijna niet gedwongen er heen te verhuizen, Van der Welcke dwingende als een kind, - er eerst heengaande voor dagen - en huizende alleen met de stokoude schoonmaakster, die hem er zijn bed opmaakte - Addy volgende daarna vaders voorbeeld, zich er inrichtend zijn kamer: telkens die voorwendsels, dat hij snuffelen moest in de papieren, dat hij er boeken moest zoeken - wat ook maar voor voorwendsel aangrijpend... Dan lieten zij haar alleen, in haar huis bij de Kerkhoflaan. Er waren ook boomen om, en luchten boven. Maar vreemd, bij die boomen der Haagsche Boschjes, onder die luchten van af Scheveningen, had zij zich gevoeld tehuis, ook al was hun villa-tje maar een huurhuis, voor vijf jaren, licht en dicht, gehuurd indertijd, door Addy's beslissenden invloed; hij, die toen, kleine jongen, gegaan was naar den dikken aannemer... O wat ijlden de jaren, wat ijlden ze, hen voorbij...! Dat het al zóo lang geleden was... Vreemd, in dat huurhuis, had

zij zich thuis gevoeld, in Den Haag, bij de haren, onder bekende atmosferen en tusschen bekende menschen en dingen - hoe weinig toegevend ook de dingen en menschen dikwijls waren geweest. Terwijl, nu, in dit huis, dat groote, holle, sombere villa-huis - en zij woonde er na den dood van den Ouden Man - nu al tien volle jaren - had zij zich altijd gevoeld, ook al behoorde dit huis hun nu toe, als erfenis en familie-woning, - een vreemde, een indringster, eene, die er bij toeval gekomen was... meê met haar man en haar zoon...: zij kòn zich van dat gevoel niet bevrijden. Het achtervolgde haar zelfs in haar eigen zitkamer, boven, die toch, gemeubeleerd met de meubeltjes van de Kerkhoflaan, bijna geheel en al haar kleine Haagsche salon was... Hu... wat huilde de wind, en wat rilde Adèletje tegen haar aan: als het arme kind nu maar niet ziek werd van die lange wandeling... Daar begonnen de eerste druppels te vallen, dik en groot, als wanhopige tranen... Zij stak haar parapluie op, en Adèletje schoof nog dichter, liep tegen haar aan, onder het zelfde dakje, om het veilig te hebben en warm... Nu ging de laan recht op den grooten weg, en daar... al zichtbaar, hadt je het huis... Het

stond in zijn grooten tuin - bijna een park, met achter een waterplas - als een vierkant, zwaarmoedig blok, triestig en massief, en zij begreep niet, dat Van der Welcke en Addy er zoo aan hingen. Of liever, begrijpen kon zij het nu wel, maar zij... neen ze had het huis niet lief. Het lachte haar nooit toe, het fronste altijd, zoo als het daar breed en streng als onvergankelijk stond aan den voortuin - de rozestruiken en stamrozen in stroo omwonden, afwachtende de voorjaarsdagen... Het zag met zijn gevel van, boven, zes vensters op haar neêr als met strenge oogen, haar duldende, maar haar nooit vergevende... Het was als de Oude Man zelve, die gestorven was, en nooit had vergeven... O, wonen had zij er niet gekund, wanneer zij zich niet herinnerd had, altijd, de vergeving der oude vrouw, die laatste teedere ure aan haar sterfbed, de verzoening, in geheel begrijpen en bijna verklaard weten - aangeboden op dat oogenblik van heengaan voor altijd... Dan was het haar, of zij de brekende stem van de oude vrouw zacht tot haar hoorde spreken, altijd, en zeggen: vergeef, ook al vergeeft hij nooit, want hij zàl... hij zal nooit vergeven... en het was haar, of zij die stem hoorde, zacht ruischen

met een bemoediging, in den wind, in de boomen, nu zij ging door den tuin, en het strenge huis op haar neêrzag met dien kouden frons van altijd. Vreemd gevoel, dat haar altijd had doorhuiverd, dat haar iederen keer even doorhuiverde, twee, drie seconden, als zij ging, de stroo-omwonden rozen langs, naar de groote voordeur - dat gevoel, dat haar doorhuiverd had dien allereersten keer, toen zij hier uit hun rijtuig stapte - na jaren verloochend te zijn, als een schande, weggestopt in een hoek... Twee, drie seconden slechts - de regen plaste nu - de parapluie deed zij dicht, - Truitje was het, die opende, met een blijden lach, dat mevrouw thuis was, vóor het goot, en nu was zij in de lange gang... O, wat was het een sombere gang, de eiken deuren weêrszijden... het antiek kabinet... de pullen... de gravures en familie-portretten en dan aan het einde de deur, somberder dan de anderen, die deur, die toegang gaf... eenvoudig tot een kleine binnentrap, voor de dienstboden, om den grooten trap niet telkens te behoeven te gaan... Maar dat had ze eerst geweten, toen zij hier verhuisde, in een impulsie was toegeloopen, op de sombere deur, die haar altijd had aangestaard aan dat einde van Hol-

landsch huis-interieur, als een eeuwig gesloten mysterie... Toen, moedig, - als huisvrouw, die onderzocht, maar kloppend haar hart van angst - had zij geopend de deur, en de trap gezien, de kleine trap donker wendend naar de slaapverdieping en de oude schoonmaakster had haar gezegd, dat het heel gemakkelijk was om water te halen, omdat er boven geen water was: bepaald een fout aan het huis... Toen had zij de deur weêr gesloten, en geweten: - eenvoudig een kleine binnentrap, voor de meiden, en verder niets, en verder niets... Maar waarom had zij dan nooit die deur meer opengemaakt, er nooit de hand op de kruk gelegd... Zeker, omdat zij er niet noodig had... omdat zij wel dacht, dat zij de kleine trap ook als de groote zouden schoonmaken, de dagen van gang- en van trappenbeurt: daar zorgde Truitje toch voor... Waarom zoû zij de sombere deur hebben moeten openen... En zij opende ze, sedert, nooit. Een enkelen keer had zij ze open gezien: dan vergat oude Mie ze te sluiten, en zij had gebromd, Truitje gezegd, dat het slordig stond, als die deur daar zoo open bleef... In duisternis had zij het kleine trapje toen naar boven zien wenden, de treden even strepende met bruine

strepen in het zwart van de schaduw... Maar de deur, dicht, staarde haar aan. Zij had het nooit, aan wie ook, gezegd, maar de deur staarde haar aan - als het huis, van voren... Neen, achter in den tuin, staarden de ramen van den achtergevel haar ook als met oogen aan, maar zachter, weemoediger, en lachend bijna, bemoedigend en lieftalliger tusschen het minder strenge groen der lindeboomen, die, in den zomer, zoo weldadig en loom haar omgeurden... De zomer... Nu was het November, nu was het die eeuwige wind, en die eeuwige regen, razende om en tegen het huis, en ruischende tegen de rillende ramen... Vreemd gevoel altijd en altijd... ook al was het maar voor twee, drie seconden, maar thuis, neen, voelde ze er zich niet... En toch, sedert tien jaren al, ijlde, ijlde, ijlde haar leven hier voort... Het ijlde voort, zonder rust... Druk had zij het altijd... Adèletje had zij naar boven gezonden, om dadelijk zich wat te verkleeden, en zij deed open de deur van de achterkamer... Het was er wat kil, vond zij... en terwijl zij in de serre, rustig, haar moeder zag zitten op haar gewone plaats, turen naar buiten, ging zij naar de vulkachel, bewoog den trekker heen en weêr, om de asch te doen zinken,

en achter de mica-deurtjes op te doen gloeien het vuur...

- Heeft u het daar niet koud, mamaatje...

De oude vrouw, op den klank van haar stem, zag om.

Constance nu ging in de serre, vroeg weêr:

- Heeft u het niet koud, mamaatje?

De oude vrouw nu hoorde haar, en Constance boog zich tot haar voorover, zoende het wassen voorhoofd.

- Het waait, zei de oude vrouw.

- Ja, het waait goed! zei Constance. Dus heeft u het hier niet koud?

De oude vrouw glimlachte, haar oogen in haar dochters oogen.

- Wil u niet liever binnen zitten, mama?

Maar de oude vrouw glimlachte slechts, en zij zeide:

- De boomen gaan heen en weêr, en zoo even is er een tak gevallen... vlak voor het raam.

- Ja... Harm zal morgen wel werk hebben... Overal liggen de takken neêr...

- Het waait, zei de oude vrouw.

Constance, binnen, nam een wollen doek, legde die om haar moeders schouders.

- Als u het koud krijgt, zal u naar binnen gaan, niet waar, mama...

En zij ging terug naar den salon, willende naar boven gaan.

Maar uit de gang klonken stemmen en de deur werd geopend. Het waren Gerdy en Guy.

- Is u thuis, tante?
- Is u eindelijk thuis?
- Waar heeft u den heelen middag gezeten?
- Is u met Adèle gaan wandelen...?
- Kom tante, zei Guy; geef rekenschap!

Hij was een knappe blonde jongen van negentien, al groot en breed, met een blonden snor, en zij bedierf hem omdat hij op zijn vader leek. Eigenlijk bedierf zij ze allen, ieder om een andere reden, maar Guy kon van haar alles gedaan krijgen. Hij pakte haar nu in zijn armen, vroeg nog eens:

- Nu tante, waar ben je geweest?

En zij bloosde, als een kind. Zij wilde het niet zeggen, waar zij was geweest, maar zij had niet gerekend, dat zij haar zóo zouden overvallen.

- Maar nergens! verweerde zij zich. Ik heb gewandeld met Adèle...
- O neen! zei Guy, beslist. U is naar het oudje geweest...
- Ach, wel neen.
- Ach, ja wel.

- Toe kinderen, laat me nu. Ik wil me wel even verkleeden... Waar is mama?

- Mama is boven, zei Gerdy. Tante, komt u beneden, gauw? Wil ik thee zetten...? De lamp opsteken...? Dat is gezellig, thee, als het zoo stormt.

- Goed, kind, doe dat.

- Komt u gauw?

- Ja, ja, dadelijk...

Zij ging naar boven, de breede eiken trap op, die wendde... Waarom, altijd, als het woei, gedacht zij dien achtermiddag, toen zij zoo naar boven gegaan was, de gang over, de kamers door, tot het diepe donkere ledekant, waarin schemerde, op het kussen, het matte gezicht van de stervende vrouw... Heden als toen ratelde de zwarte regen tegen de ramen en de groote kabinetten op de donkere gang kraakten, met die plotse krakingen van oud hout, die dreunden en ploften soms door het huis... Maar men hoorde ze nauwlijks nu, omdat het huis niet meer stil was, omdat er nu altijd in de kamers, over de gangen, stemmen gonsden en jonge voeten zich repten, met al het nieuwe leven, dat in het huis was gekomen... Tien jaren, dacht Constance, terwijl zij, in haar kamer, het licht opstak om

zich te verkleeden... Waren het dan wel tien jaren... Vlak na den dood van haar armen broêr Gerrit - arme Adeline met de kinderen niet meer in huis, maar in goedkoop pension - de dood van den ouden heer Van der Welcke, en toen was het, dat zij, Van der Welcke, Addy in de papieren van Gerrit voor de hand had dien brief gevonden: Addy, ik draag je mijn kinderen op; mijn vrouw, draag ik je, Constance, op... De brief van een zieken man, zielsziek en lichaamsziek, die den dood voor oogen àl warrelde. En in dat armelijk pension reeds, had Addy zich de kinderen aangetrokken, flink als een jongen vader; maar toen de oude heer was gestorven... en zoowel Van der Welcke als Addy hadden gedwongen naar Driebergen te verhuizen - toen was de jongen geheel en al opgetreden als een beschermer van die negen kinderen, als de beschermer van die arme vrouw, die niet meer wist hoe en wat, verpletterd onder den slag... Nog nu, terwijl zij haastig zich verkleedde, om hen beneden niet te lang wachten te laten, hoorde Constance het haar jongen zeggen, met zijn kalme zekere stem:

- Papa... mama... nu hebben wij een groot huis... een heel groot huis... Nu zijn

wij rijk... en tante Adeline heeft niets... de kinderen hebben niets dan een paar duizend gulden elk... nu moeten ze allemaal bij ons komen, niet waar, allemaal komen in Driebergen... niet waar papa... en mama.

Meer had hij niet gezegd, dan die enkele eenvoudige woorden, en zijn zekere stem was zoo rustig geweest, als sprak het zoo van zelve, als was het zoo heel gewoon...

- Wat is daar nu voor bizonders in! had hij met groote oogen gezegd, toen zij hem om den hals was gevallen, hem in ontroering en tranen gezoend had, haar hart zwellend van geluk om haar kind... Angstig alleen had zij òm naar haar man gekeken, wat of hij zoû willen, wat of hij zoû zeggen, op de woorden van zijn zoon... Scènes tusschen hen waren er wel minder, veel minder, maar toch... had zij gedacht...: wat zoû hij nu zeggen...? Maar hij had alleen gelachen, geproest van het lachen, met zijn jongen lach van groot kind... gelachen om die heele familie van zijn zoon: een vrouw en negen kinderen, die Addy, zestien jaar, rustig weg tot zich nam, omdat zij hadden geld en een groot huis nu... Sedert had Van der Welcke den jongen altijd geplaagd met zijn negen kinderen. En dan

tegenover die plagerijen van zijn vader, de rustige glimlach in oog en om mond van Addy, alsof hij dacht: heb maar pret, vadertje, want je bent tòch wel een goeie kerel... En Addy had zich aan zijn negental laten gelegen liggen, met een kalmte, als waren zij heelemaal geen last... De verhuizing toen naar Driebergen, maar Addy nog in Den Haag, logeerende bij tante Lot, de twee jaren, dat zijn Gymnaziumtijd nog duurde, - elken Zaterdag echter kwam hij over, naar zijn vrouw en zijn kinderen, plaagde Van der Welcke... en hij bemoeide zich met alles... met het voordeelig uitzetten en besparen van de paar duizend gulden der kinderen elk... met hun school... met de gouvernante voor de meisjes...: hij nam arme tante Adeline alles uit de hand; zijn Zaterdagmiddag en Zondag waren vol geweest van allerlei zorgen... hij bedacht en besprak en bedisselde... Daarbij kwam, dat oma, nu vereenzaamd en geheel kindsch in haar groote huis, niet had blijven kunnen daar wonen, zonder zorg, en Constance had gemakkelijk weten gedaan te krijgen, dat oude mama meê was gekomen... naar Driebergen... Maar de oude vrouw, ternauwernood, had de verandering opgemerkt... zij meende, zij woonde nog

in de Alexanderstraat...; soms, - 's zomers - zij woonde te Buitenzorg, in het paleis, en de kinderen om haar heen liepen en spraken druk... als het altijd was geweest... Emilie, had Constance niet willen verlaten, en hoewel zij wel eens naar Baarn ging, woonde Emilie eigenlijk bij hen in... zóo geknakt in haar jonge leven, zoo nooit den dood van Henri kunnende vergeten, dat zij als was een schaduw van zichzelve, bleek, stil, meestal alleen op haar kamer, kwijnend... tot de eenzaamheid haar in den familiekring dreef...

Tien jaren... tien jaren waren alzoo voortgeijld, geijld als vluchtige schaduwen van den tijd, en toch wat was er veel gebeurd! De kinderen opgroeiende, bloeiende tot jonge meisjes en stevige jongens - Addy studeerend te Amsterdam, werkzaam aan de hospitalen, tot hij na zijne examens, zich eindelijk, jonge pleegvader, vestigde als arts en dokter bij hen allen in het groote huis te Driebergen... en toen die zoo heel groote verandering in hun leven...: zijn huwlijk... zijn veel te vroeg huwlijk...! O, dat huwlijk van haar zoon...! Hoe had zij niet alle hare rijpere verstandelijkheid met krampende handen moeten houden bijeen... om het goed te

vinden... om het goed te vinden... om zich niet in één enkel oogenblik te laten meêsleepen door alle vooroordeelen van vroeger, die van het nauwe kringetje - waarop zij had leeren neêrzien in laat maar eindelijk leven...! Nu was hij dan waarlijk echtgenoot, nu was hij dan waarlijk vader.

- Tante Constance... komt u nu!

Het was Gerdy's stem, en ze maakte haar nerveus. Zij waren wel allen heel lief, maar ze waren ook allen heel druk, en eigenlijk was zij toch een vrouw voor eenzaamheid en van droomen - geworden - en had zij wel eens behoefte heel alleen te zijn... heel alleen - in haar kamer... te liggen op haar chaise-longue... en te denken... vooral terug zich te denken in de jaren, die, vluchtige schaduwen van den tijd, waren geijld, geijld, geijld...

Maar trappeltripjes naderden snel en nu aan de deur, klop-klop:

- Tante! Tante Constance... Ik heb de thee nu gezet, en als u niet komt, wordt die te sterk...

Zij had Gerdy wel willen zeggen, dat zij er niet van hield, van dat schreeuwen door het huis, over de gangen: het gaf haar altijd een schok als ontwijdde de heldere meisjesstem die bruine binnen-atmosfeer van oud somber

huis vol verleden... als of de oude menschen er woonden nog... ze zouden opschrikken van zooveel jonge gedachteloosheid, overmoedigheid. Maar zij zeide het nooit.

- Ja kindje, ik kom...

Zij was nu klaar, deed het gas uit. Gerdy was al weêr terug naar beneden, en in den salon vond Constance nu de lampen opgestoken, en Gerdy heel bezig met trekpot en kopjes... En zij glimlachte, Constance, want er was zoo iets van vrede in huis, daar in die kamer, iets bijna van geluk, klein geluk, als de menschen wel eens vinden, een kort oogenblik. Marietje, oudste der meisjes, kleine zorgende ziel al van klein kindje af, had grootma binnen-getroond, uit de waarlijk te koude serre, haar geïnstalleerd in de achterkamer: de oude vrouw zat er, het doekje om, de voeten op de waterstoof, de handen trillende in den schoot, het hoofd knikkende, alsof zij allerlei dingen zeker wist... Zoo zat zij altijd en altijd en zij sprak nauwlijks, enkele woorden, haar laatste jaren stil verlevende, en al uitkijkende in àl het andere... maar onbewust geheel... Maar voor het vuur zaten, bij elkaâr, Adeline en Emilie, beiden stil... maar toch met dien vreemden vrede, die rustig in haar beiden was...

omdat het om haar heen zoo jong en zoo licht kon zijn... Dan was op dit uur, in de kamer, ook heel de jeugd verzameld, al Gerrits kinderen, op Constant na, die, zeventien jaar, bij Arnhem op kostschool was, tot heel veel verdriet van Gerdy, want zij waren altijd samen geweest: twee blonde zoete kindertjes. Marietje was al twee-en-twintig, niet mooi opgegroeid, lang, spichtig, blond, eigenlijk een onbehagelijk meisje, maar zij had wel iets liefs van altijd te zorgen - vooral voor grootmama; zij had dat al zoo vroeg als oudste zusje gekregen, omdat haar moeder haar al dadelijk den zorg voor de kleine broêrtjes en zusjes had opgedragen, natuurlijk-weg. Ook Adèletje was niet mooi en daarbij zwak en ziekelijk, de nauwe borst ingevallen, en Constance verwonderde zich dikwijls, dat de beide oudste zoo waren geworden, omdat zij ze zich herinnerde als twee wel fijne, maar mooie blonde kindertjes van vroeger, met rozekleurtjes - poppetjes van kindertjes. Alex ook was binnen, en ook hij verwonderde Constance dikwijls - als zij zich herinnerde den ondeugenden bengel van vroeger - nu een jongen van twintig, vaalbleek, angstig zijn blauwe oogen geworden, menschenschuw, in zichzelven teruggetrokken,

met een plotsen glimp van blik vol ontzetting, die haar verontrustte, zij wist niet waarom... En in Guy vond zij het meest haar broêr Gerrit terug, groot, blond en breed al, als Gerrit geweest was - maar onhandelbaar altijd gebleven, zonder één ernstige gedachte, negentien jaren, en evenals Alex, nog zoo weinig gedecideerd voor zijn toekomst... Dat was de groote zorg niet alleen voor Constance, maar voor Addy vooral en Van der Welcke plaagde zijn zoon dikwijls, dat het niet alles was vader te zijn van negen kinderen. Was Alex nu somber, met dien vreemden blik, soms plots bang in zijn oog, Guy was wel lief, was hartelijk, gezellig, vroolijk, dwaas - was een groot kind, de lieveling van Van der Welcke, met wien hij fietste, sedert Addy nooit tijd meer had: nu een serieuzen man, een jong geneesheer met veel praktijk al. Guy noemde Van der Welcke papa; zij konden zoo goed, bijna te goed met elkaâr overweg: Van der Welcke, een kind gebleven niettegenstaande zijn een-en-vijftig jaren, schiep behagen in dat groote blonde pleegkind van Addy, en jaloersch als hij was van al den ernst, drukte, bezigheid, zorg van Addy, die zijn vader nauwlijks één oogenblik gunde meer, was hij blij Guy te hebben gevonden,

als om Addy te toonen: ik heb wel een anderen vriend, en ik heb jou niet altijd noodig... Op Guy volgde mooie Gerdy, een beeld van een meisje, achttien jaren, met Guy de lach en het licht in het huis - daarna, Constant, op kostschool - en gelukkig leerden de twee jongere jongens goed, Jan en Piet, terwijl kleine Klaasje, twaalf, heel achterlijk was gebleven, een kind scheen van acht, nu sufjes en stilletjes, dan uitgelaten dol, maar zoo onnoozel, dat zij nog niet kon lezen... Ja, zoo had zij ze allen, de kinderen van Gerrit, zoo zorgden zij en Addy voor allen en arme Adeline was het zoo natuurlijk gaan vinden, besliste zelve nooit iets, vroeg alles aan Constance, en Addy...

De wind buiten loeide en een heftige regen sloeg neêr tegen de ramen, als tikkelden er driftige, booze vingers. De blinden, de gordijnen toe, de lampen op, de thee, die Gerdy schonk met haar coquette maniertjes, het gaf Constance, al was zij moê, en al had zij gaarne eens alleen gezeten, een streeling van zacht huislijke voldoening, iets fluweeligs van wel harmoniesch zijn met allen rondom haar heen, ook al was er zooveel zorg, niet alleen met de kinderen, - maar ook nog soms heel veel moeilijkheid en misverstand met Mathilde,

Addy's vrouw. Waar was Mathilde nu? Waar waren de beide kinderen nu? Gerdy, druk en bewegelijk, en doende of zij heel veel deed, met haar theegerei licht rammelend, had een fauteuil wat nader geschoven, bij den haard, waarin oplekte het vuur; nu bood zij Constance haar kopje, bood een schaaltje met koekjes en Constance vroeg:

- Waar is Mathilde?
- Mathilde...? Ik weet niet, maar... wil ik haar zoeken?
- Neen, laat maar... Waar zijn de kinderen...?
- In de kinderkamer, geloof ik... Wil ik zeggen, dat ze beneden komen?
- Neen kind, laat maar, laat maar...

En Gerdy drong niet meer aan... De wind, de regen, razende buiten, - was het binnen de stille vrede, en al was Gerdy bewegelijk, zij voelde den vrede, en waardeerde dien: zij waardeerde ze als zij allen. Eigenlijk hoopte zij maar, dat Mathilde niet beneden zoû komen, vóor het diner, omdat altijd als Mathilde beneden kwam, op het theeuur, er iets gebeurde, als of een duiveltje sloop tusschen Gerdy's nerveuze vingertjes: zij brak een kopje, gooide de boel om, eens zelfs had zij bijna brand

gemaakt, omdat zij de spiritusvlam had uitgeblazen, met een woedend geblaas van haar driftige spitse lipjes... Het was nu wel gezellig: als Mathilde nu nog maar wat boven bleef... En de regen, de wind, buiten razende - waren er binnen de enkele zachte woorden, in de gele kringen van het licht der lampen, die Gerdy zoo had geplaatst, dat het schijnsel intiem was en lieflijkjes dommelig... Oude oma daar ginds in haar hoek - ze bleef daar maar stilletjes zitten in haar grooten fauteuil, die was als een troon; ze bewoog niet, ze sprak niet, maar ze behoorde er toch zoo bij, vond Gerdy: dat wassen gezicht van heel oude dame, in het witte haar omlijst, het wollen doekje om de schouders, de onbewegelijke donkere japon-figuur, en in den schoot de fijnheden der vingers, trillende vingers, zonder wier trilling zij als roerloos hadden geschenen... Om het vuur tante Constance nu, pratende met mama en met Emilie, en Gerdy wist niet waarom, maar in die drie, als ze praten met elkaâr, trof haar iets, alsof zij, Gerdy, in eens, zonder aanleiding, had weenen kunnen, om iets van weemoed, dat haar heel vaag aanzweemde, als een troebeling uit vroegere jaren, en dingen, die al lang waren voorbij... Dan rammelde

Gerdy onnoodig met haar kopjes en lepeltjes en begreep niet waarom ze zoo gevoelig was. Marie borduurde, en Alex, somber, las, maar Guy speelde tric-trac met Adèletje, Guy altijd met een mop er tusschen in: de dobbelsteenen rammelden in de bekers, vielen neêr in het bord; de schijven stapelden hard houterig op de witte en zwarte punten; de dobbelsteenen rammelden weêr, vielen neêr.

- Vijf en drie...

- Imperiale... Dubbele vier... Nog eens na... Twee en drie...

En Klaasje was bij tante Constance komen zitten, kruipende bijna in haar japon, een heel kinderachtig prentenboek in de hand. Zij drukte hare blonde kopje behagelijk in tantes rokken, tegen tantes schoot, en zij had stilletjes genomen tantes arm, en dien gelegd om haar hals. Onderwijl lette zij alles en alles op, ongemerkt, wat er gebeurde: het tric-trac van Guy en Adèle, de theedrukte van Gerdy, - luisterde zij naar tante, mama en Emilie - of zij buiten dien kring van huiselijkheid was, of zij er ver van af was, of zij het hoorde en zag door een waas... onbewust... in haar langzaam ontwakende hersentjes van achterlijk kind... Om dan niet zoo ver te zijn, nam zij de hand

van tante Constance, opende de palm met hare vingers en duwde er haar kopje onder... dan scheen het of zij veel dichter kwam...

Plotseling ging de deur open, en allen, even, schrikten op, herstelden zich echter dadelijk... Mathilde was binnengekomen, en alleen grootmama, daar ginds, wat achter-af en donkertjes in haar hoek, was roerloos gebleven, met de trillende vingers in haar schoot, - wit en wassig, bevende, in de duistere schaduw van haar japon... Maar, om het vuur, zwegen Constance, Adeline en Emilie, bleven zij zitten, strak, - Adeline en Emilie bewegingloos en Constance alleen dwong zich Mathilde aan te zien. Alex las door, nerveus weg in zijn schouders gekropen, maar Guy rammelde met zijn dobbelsteenen en Adèletje kreeg een plotse kleur, werd bleek daarna... En Gerdy was het nerveust; zij dook in eens voor het vuur en begon er wanhopig in te poken...

- Maar Gerdy, zei Adeline; pas toch op... je maakt brand... de vonken vliegen...

Mathilde was gaan zitten; zij had den fauteuil genomen naast Constance, en daardoor was kleine Klaasje nu een beetje in de verdrukking, tusschen tante en Mathilde in, en Mathilde's schaduw viel op haar prenteboek,

zoodat zij de platen niet zien kon. En een zoo plotselinge drift stak op in het kind, dat zij, voor één haar verhinderen kon, de beide armen krampachtig uitstrekte, de handen perste tegen Mathildes stoel en riep:

- Ga weg!!

De stem van het kind klonk zoo vol haat, dat zij allen weêr opschrikten: alleen grootmama, in haar hoek, merkte niets... Maar Constance, dadelijk, herstelde zich.

- Foei Klaasje! bestrafte zij. Zoo mag je niet doen, hoor! Waarom ben je zoo stout?

Maar het kind duwde tegen den stoel, en zoo krachtig, dat zij den stoel, met Mathilde er in, duwde ter zij.

- Ga weg!! herhaalde zij, bleek, met groote puilende oogen van haat.

- Klaasje! riep Constance. Wil je dat nu wel eens laten!

In de kamer klonk haar stem streng en luid. Het kind zag haar angstig aan, begreep alleen, dat tante boos was, en begon luid op te snikken...

- Nu goed, ik zal wel ergens anders gaan zitten! zei Mathilde onverschillig doende; zij stond op, zette zich naast Emilie...

- Ben je niet uit geweest? vroeg Emilie, zacht, - om wat te zeggen.

- Uit? Met dat gemeene weêr? En waar had ik naar toe moeten gaan? vroeg Mathilde koel. Neen, ik heb twee uur geslapen. Gerdy, heb je nog wat thee voor mij...?

- Ja, zeker! zei Gerdy, gedwongen.

Zij pookte nog één keer, fel in het vuur.

- Maar Gerdy dan toch! riep Adeline uit, bang, want de vonken van het haardvuur spatten.

Gerdy dook op, uit haar rokken, scharrelde nu met haar theeblad. Klaasje huilde niet meer, dadelijk stil toen Mathilde was gaan verzitten, en zij keek op naar tante Constance, poogde haar hand weêr te nemen.

- Neen, zei Constance; je bent stout...

- Néeen! zeurde het meisje, als een klein kind.

- Jawel, je bent stout... Je bent heelemaal niet lief Mathilde weg te duwen, hoor. Dat mag je nooit meer doen.

- Ach mama... zei Mathilde Mat; laat het kind toch met rust...

Het kind, zóo ongelukkig, keek naar Constance, dat Constance haar weêr de hand legde op het hoofd, en nu dadelijk alles vergeten, keek het in haar boek, neuriede zelfs zacht, en wees zich de plaatjes.

Gerdy aan haar theeblad, schonk in... Daar

hadt je het weêr, zij morste met de melk, het theeblad droop wit, maar zij had vlug een theedoekje in de witte plas gepropt, en nu bood zij Mathilde het kopje... Mathilde proefde.

- Heb je er suiker in gedaan?
- Ja... één klontje.
- Ik neem nooit suiker...
- O... Wil je een ander kopje?
- Neen... dankje... Je thee is slap...

Gerdy's thee was haar trots, altijd, en ze zei agressief:

- Thee wordt na drie kwartier bitter of, als je er water op gooit, slap...
- Dan schijn ik wel altijd drie kwartier te laat te komen, want je thee is altijd bitter of slap...
- Zet jij dan thee voor jou...

Alleen nu tante Constance Gerdy aanzag, zweeg zij verder. Mathilde vroeg:

- Mama... weet U, wanneer Addy terug komt?
- Neen kind; ik denk morgen of overmorgen.
- Heeft u geen briefkaart van hem?
- Neen, kind...
- O, ik dacht, dat hij u zoû hebben geschreven... Ik had eigenlijk wel meê kunnen gaan met hem naar Amsterdam.

- Hij had zaken...

- Nu, ik zoû hem niet hebben gehinderd, in zijn zaken...

Zij zweeg nu maar, onverschillig, en zag op haar horloge, het betreurende, dat zij te vroeg was gekomen. Zij had gemeend, dat het al zes uur was, dat zij wel dadelijk zouden dineeren. En het was zelfs nog geen half zes... Zoû zij maar weêr naar boven gaan... Neen, zij was er nu en zij bleef... Zij had te lang geslapen dien middag... Zij voelde zich suf en boos... Wat een oord dan ook, Driebergen in November... Kennissen, drie vier antiduliviaansche families... Wanneer zoû zij weêr eens gaan naar Den Haag... Voor de kinderen zoû wel gezorgd worden: er waren bemoeiallen genoeg in huis... En zij bleef zitten, bewegingloos, woordeloos, mat, onverschillig, en suf van haar lange siesta, naast Emilie... Zij was het zich wel bewust: als altijd had haar binnenkomst een stremming te weeg gebracht... Dat lamme, idiote kind, dat haar stoel had weggeduwd...: ga weg!! Zij had het een oorveeg willen geven... Maar zij had zich beheerscht... Beheerschte zij zich niet altijd? Werd zij niet altijd beleedigd in den familie-kring van haar man... Waarom had zij hem

ook getrouwd...! Had zij niet iedereen kunnen trouwen... in Den Haag...? In haar mat-suffe onverschilligheid, doormengd met nijdigen wrok, voelde zij zich martelares... Was zij niet heel mooi... een heel mooie vrouw...? Had zij niet iedereen kunnen trouwen... ook al was haar vader een arme zeeofficier... ook al was er van haar moeders kant geen geld... Zij was mooi - en al héel jong had haar dit in het hoofd gespeeld...: een goed huwlijk, een goed huwlijk vooral... niet meer de misère en de burgerlijke troep van het huis van papa en mama... O zeker, ze hield veel van haar man... maar nù werd het alles zijn schuld: hij... hij verwaarloosde haar... Was zij niet een martelares...? Diep in zich wist zij het wel, dat zij hem niet alléen voor hemzelven genomen had... dat zij het wel degelijk had heerlijk gevonden, zij... een Smeet, eenvoudig Mathilde Smeet... te huwen baron Van der Welcke... veel geld... een chic huwlijk toch... al woonde de familie niet meer in Den Haag... Barones Van der Welcke... Op haar kaartje: Baronne Van der Welcke... een kroontje op haar zakdoeken, een wapentje op haar brievenpapier... o, wat een streeling, wat een streeling... Gelukkig, eindelijk, haar

japonnen in Brussel te bestellen... niet meer te kennen de naar ranse boter en gemorste petroleum riekende misère van het ouderlijk huis... ze nu zich afschuddende, ze dompelende, verdrinkende in het verleden, die misère... als een schurftige hond in een plas... Driebergen... nu ja... Maar het zoû niet altijd Driebergen blijven... Zij maakte zich wel sterk haar man te tronen uit die familie-regeering... hem te tronen naar Den Haag...: daar zoû hij zijn den jongen dokter à la mode... een mooi huis... chique kennissen... een loge in de opera... geprezenteerd aan het Hof... barones... baronne Van der Welcke... Zij had nu twee kinderen... een jongen en een freule... en het was sterker dan haarzelve... maar zij wist, dat zij moest oppassen en het niet zóo aan de kindermeid merken laten: Geertje... heb je den jonker zijn handjes gewasschen...? Geertje, doe je de freule het witte japonnetje aan...? Want zij had wel opgemèrkt, dat de anderen het nooit zeiden, tegen Geertje of de andere meiden... Nooit jonker, nooit freule... altijd maar, zoo eenvoudig weg: Constant en Henriette... zelfs wel Stan en Jet... en als de anderen er dan ook bij waren, zeide zij het hun na... Stan en Jet... maar

o het genot, zoodra zij weg waren, het Geertje weêr eens uitdrukkelijk te zeggen... de warme streeling in haar ziel, dat zij was niet alleen barones, maar de moeder van een freule en een jonker: Geertje... heeft freule Henriette haar melk gehad... Geertje... doe den jonker zijn nieuwe schoentjes aan... Neen, zij kòn het niet in zich onderdrukken en toch was zij verstandig genoeg om te weten... en fijngevoelig genoeg om te voelen... dat... de anderen... het in haar burgerlijk vonden: dat freule en jonker van haar kindertjes zeggen... die waren twee en anderhalf jaar... Dàt was het vervelende, dat zij niet alleen haar man had getrouwd, maar zijn heele familie er bij... zijn grootmama... zijn ouders... tante Adeline met haar heele troep... die Addy - zoo dol, omdat hij zoo jong was - beschouwde als zijn eigen kinderen, voor wie hij moest zorgen... Dàt was wel het vervelende en, o, als zij alles geweten had, hoe martelares zij hier zoû zijn, in dit huis, waarin zij zich toch nooit meesteres voelde - martelares van de onhebbelijkheden van het idiote kind, - van de plagerijen van Gerdy, die haar suiker gaf in haar thee... als zij àlles geweten had - zij had zich nog wel eens bedacht...! Toch hield zij zoo dol veel

van Addy... toch kòn zij nog wel gelukkig weêr met hem worden... als hij maar terug tot haar kwam... als hij haar niet verwaarloosde - altijd en altijd door... voor heel die bende van zoogenaamde pleegkinderen, die hij zich op den hals had gehaald... O, hem nog eens weg te krijgen, uit geheel dien haar benauwenden familiekring... en dan naar Den Haag... haar man een jonge chique dokter... zij aan het Hof... en zóo dan terugzien al de kennissen van vroeger... en de familie van papa en mama, en desnoods wel bij ze, minzaam, haar kaartjes pousseeren: baronne Van der Welcke...

Zij had niet alleen hare ijdelheid, zij had ook haar gezond verstand en een diepen, dikwijls zuiveren blik in zichzelve. Want zij zàg haar ijdelheid, maar ze wilde ze liever niet zien. Zij wilde liever zich martelares zien dan ijdel, en zóo zag ze zich dan ook - als zij haar gezond verstand willens en wetens had verdrongen - en zoo kon zij soms, in een ongelukkige bui, weenen over zichzelve... Dan troostte het haar alleen dat zij mooi was, een mooie jonge vrouw, gezond, moeder van twee mooie kindertjes: een jonker en een freule.

Mat zat zij er nu, de woorden tusschen hen allen vielen weinige; de dobbelsteenen in de bekers van Adèle en Guy tikkelden hard en ze maakten Mathilde nerveus...

Gerdy had zich niet kunnen inhouden meer: ze was weggeloopen de gang in, en ze liep bijna tegen Van der Welcke aan, die juist naar de voorkamer kwam.

- Hola, kleine! riep hij.
- O, pardon, oom!
- Waar ren je zoo naar toe...?

Zij lachte.

- Nergens oom... Ik weet het niet... Ik ga mijn handen wasschen. Ik heb met de melk gemorst... Thee is er niet meer, oom.
- Dank je, kleine, ik wil geen thee... Gaan we haast eten?
- Het is nog geen zes uur.
- Is er nog niets van Addy?
- Neen, oom...
- Is... is Mathilde al beneden?
- Ja, oom.
- O. Nu, maar dan ga ik maar nog wat naar boven.
- Ach neen, oom.
- Jawel.
- Ach neen. Waarom doet u dat nu. U

scheept ons maar altijd met haar op, u maakt u maar altijd uit de voeten.

- Ik? Maar ik heb niets met haar te maken.
- Ze is toch uw schoondochter.
- Mijn schoondochter, nu ja. Kan ik het helpen.
- Ja, u kan het helpen.
- Zoo, kan ik het helpen.
- Ja... als u Addy indertijd had tegengehouden... had verboden... als zijn vader.
- Jou klein nest! Denk je, dat ik Addy wat kan verbieden! Ik heb hem nooit wat kunnen verbieden. Hij heeft altijd gedaan als hij verkoos. Van klein kind af.
- U kan het helpen.
- Zoo, kan ik het helpen. Nou, maar helpen of niet... ik ga nog naar boven.
- Neen oom, u mag niet. U moet binnen komen. Wees nu lief. Doe het nu voor ons. Van ons houdt u toch wel, niet waar? Van al Addy's pleegkinderen, oom.
- Ja, kleine, van jullie hoû ik wel, al heb ik Addy heelemaal verloren, door jullie.
- Neen oom, niet heelemaal.
- Nu, maar wat heb ik hem te deelen met jullie allen??
- Jawel, wel een beetje deelen. Maar zeg, u houdt tòch van ons.

- Nu ja, jullie zijn nog al een lieve, gezellige bende. Maar Mathilde...
- Wat van Mathilde, oom?

Hij boog zich tot haar over, beet het woord voor woord in haar oor:

- Die... kan... ik... niet... uitstaan... Die haat ik zoo, als ik niemand gehaat heb.
- Maar oom, dàt is nu overdreven, vond Gerdy, in een redelijke bui.
- Zoo, is dàt overdreven.
- Ja, want zoo erg is ze niet. Ze is wèl lief.
- Zoo, vindt jij haar lief? Nou, ik vind haar een spook.
- Neen, neen, dàt mag u niet zeggen... En ze is de vrouw van Addy en de moeder van zijn kinderen.
- Zeg, kleine, niet zoo wijs doen. Dat komt je totaal niet te pas.
- Jawel, ze is de moeder van zijn kinderen, en u, u mag niet zoo jaloersch zijn.
- Ik? Wat ben ik jaloersch?
- Ja, u is jaloersch. Van Mathilde, en van ons.
- Het is wel mogelijk. Ik zie Addy nooit. Als ik Guy niet had...
- Nu ja, maar u heèft Guy. En u heeft Addy ook.

- Neen, ik heb Addy niet... Weet je niet, wanneer hij komt?

- Neen oom. Komt u nu binnen.

Zij troonde Van der Welcke meê, de kamer binnen, en, als altijd, ging hij, zich de handen wrijvende, naar de oude vrouw, stil in haar hoekje, probeerde een paar woordjes met haar te spreken. Zij herkende hem wel, zij glimlachte... Buiten, heviger en heftiger, raasde de wind... De takken der boomen zwiepten langs de ramen, de twijgen tikkelden er tegen als met toppen van vingers... En in de huivering van dien angst buiten vond Constance het, plotseling, zoo heel vreemd, dat zij allen... dat zij allen daar waren... Allen vreemden, in het groote sombere huis, dat had toebehoord aan de strenge ouders van Henri... De oude vrouw had haar vergeven, maar nóoit had de oude man vergeven... Hij was gestorven, zijn hart vol wrok... En nu, nu waren zij allen daar, allen vreemden - behalve de zoon... behalve de kleinzoon, op dit oogenblik niet daar... Zij waren er allen vreemden... Haar moeder, verkindscht, en die zich waande in Den Haag en zoo dikwijls te Buitenzorg... Zij, en de vrouw van Gerrit, hunne kinderen, Emilie... Allen, allen vreemden, allen vullende

met hun velerlei leven en drukke beweging het eens zoo stille en ernstige huis... En Mathilde, een vreemde... En zoo vreemd, zelfs de kinderen van Mathilde en Addy... kleine Constant en Jetje, twee kleine vreemden, ook al droegen zij den naam. Waarom zij het zoo voelde? Misschien omdat zij altijd nog vond het groote sombere huis toebehooren aan den Ouden Man... Het was of hij er nog woonde; er, buiten, liep in den tuin... Het was of het groote, sombere huis nog altijd vol van zijn wrok was jegens haar en jegens de haren... Ja, tien jaren woonde zij hier al, maar de Oude Man wrokte er nog altijd, omdat zij er was, en omdat zoo velen der haren gekomen waren, meê met haar, in het huis, waar zij niets hadden te maken, waar zij indringster was, en indringer allen, die meê met haar waren binnengedrongen... Een gevoel, dat haar zoo dikwijls benauwd had - tien jaren lang - en dat haar altijd benauwen zoû... En zij kon het aan niemand uiten, want Van der Welcke had Addy vrij spel gelaten de bende meê te nemen en hijzelve, hij hield van de bende... O, zoo als met de jaren, de slepende of de snelle jaren, zich de dingen hadden verzacht tusschen haar en haar man...! Hoe zij elkan-

der hadden leeren verdragen...! Hoe er wel nooit, nu zij oud werden, zij zes-en-vijftig, hij even jonger, - teederheid tusschen hen was gekomen, maar zóoveel verzachting van alles wat scherp en stroef was geweest, dat zij hadden kunnen blijven voortleven, in dit huis, er samen met hun kind doende de taak, die hun scheen opgelegd: te zorgen voor de kinderen van Gerrit... Zoo natuurlijk beschouwde Adeline het, maar toch - hoe dankbaar was zij hun! Hoe dikwijls zeide zij hun, dat zij nooit alleen had de kinderen kunnen opvoeden - zonder kracht, zonder geld... De dood van Gerrit had haar gebroken. Rustig had zij altijd hare moeder- en vrouwplichtjes volbracht, maar de dood van Gerrit had haar gebroken. Zij was tusschen alle haar kinderen achtergebleven, als eene, die niet meer weet... Het was of over den eenvoud van haar leven gezonken was eene schemering, waarin zij dwalende zocht, de handen uitgestoken en tastende... Als Constance, als Addy haar niet hadden geleid...! En aan Van der Welcke was ook Constance dankbaar, want was het niet zijn huis, waar zij in woonde met haar neven en nichten - was het niet met zijn geld, grootendeels, dat zij die kinderen opvoedde... O, als de Oude Man

maar niet meer zoo wrokte, om hen heen - vullende het gehéele groote sombere huis vol van zijn wrok - omdat zij er waren ingedrongen - omdat zij er leefden van zijn geld - ook al was dat geld nu van zijn erfgenaam! Bij iedere gulden, die Constance uitgaf in haar nu zoo groote huishouding, voelde zij den wrok van den Ouden Man... En het had haar gemaakt zoo zuinig, als zij nooit was geweest toen zij van enkele duizende guldens 's jaars hadden leven moeten, zij beiden, Henri en zij - met vrij groote behoeften... Bewoonde zij nu ook dit groote huis, had zij nu aan haar tafel twaalf, dikwijls vijftien dischgenooten, - betrekkelijk was zij zuiniger, in geheel haar leven, dan zij het ooit geweest was in haar kleine huis, met man en kind... Het was het geld van den Ouden Man... een groot fortuin... en het was nu wel het geld van Henri... maar het was vooral het geld van den Ouden Man...! De gordijnen in de suite waren zeer verkleurd, maar zij wilde er geen nieuwe nemen, hoewel Van der Welcke haar zelve had gezegd ten minste in de voorkamer nieuwe te nemen... Haar dagelijksche tafel was dood-eenvoudig - eenvoudiger dan zij het ooit gewend was... Dat gaf haar dan weêr

de wroeging, dat zij het Henri, nu hij oud werd, eenvoudiger gaf dan in zijn jonge jaren... En zij spoorde hem aan, iederen dag, toch een automobiel te nemen... Hij, redelijk, wilde het niet doen. De ‘kachel’ te koopen, nu ja, dat was een groote uitgaaf in eens... maar het duurst was het onderhoud, van de ‘kachel’, de chauffeur, de uitstapjes... Hij vreesde, dat als hij de ‘kachel’ eens had, het een heel dure grap zoû worden... En, al die tien jaren lang, had hij nog wel eens gedacht aan een automobiel, maar de ‘kachel’ toch nooit gekocht... Dan voelde Constance een zoo hevig zelfverwijt - dat zij Henri's geld gebruikte voor de kinderen van haar broêr - dat zij met Addy er over sprak... Geregeld waren die gesprekken over de automobiel teruggekomen, ieder jaar... Addy vond, dat papa gelijk had, dat het niet was de eerste uitgaaf, die zoo bezwarend was - maar al de verdere onkosten: ook werd de automobiel zoo geperfectioneerd ieder jaar, dat papa - had hij er eens den smaak van beet, - ieder jaar zijn ‘kachel’ van de hand zoû doen, om een nieuwe en modernere te koopen. Neen, het zoû een heel dure geschiedenis zijn... En Van der Welcke had hem nooit kunnen koopen, zijn ‘kachel’... Had

er nauwlijks, een enkelen keer, één gehuurd... Constance voelde er om één blijvend verwijt... Nu waren zij rijk en toch... wat was hun fortuin met zooveel lasten! En lasten, die niet eens waren de natuurlijke lasten van eigen kinderen, die groot worden! Lasten van de kinderen van Gerrit... Dan werd zij maar altijd nog zuiniger, droeg haar japonnen af, tot zij glommen, en Addy zei, dat mama op haar ouden dag al haar coquetterie verloor. Hij had zijn moeder altijd gekend als een elegante vrouw, en nu liep zij in blouses, die glommen als spiegels... Hij plaagde haar; hij noemde er eene altijd: de spiegelblouse... Constance lachte vroolijk, zeide, dat zij er niet zooveel meer om gaf... Rijk nu, verteerde zij aan haar toilet de helft van wat zij er, vroeger, aan had verteerd... En Mathilde, die kwam uit misère van petroleumlucht en ranse boter, Mathilde, die luxe om zich heen, ieder oogenblik, had willen hebben, - Mathilde vond haar schoonmama gierig vooral, gierigheid den hoofdtrek van haar karakter...

II

Het was zes uur; Constance en Marietje hadden grootmama naar boven gebracht, want

zij kwam niet meer aan tafel, en zij ging 's avonds heel vroeg naar bed. En zij waren nu in de eetkamer gezeten aan tafel: een groote tafel: een tafel - als Constance vond - van vreemden - de kinderen van haar broêr - om haar man heen, die alléen recht had hier te wonen in het huis van den Ouden Man en te zitten aan zijn tafel... En toch scheen het heel natuurlijk, dat Emilie er meê aanzat, dat Adeline er zat met haar vier meisjes: Marietje, Adèle, Gerdy en Klaasje, en met haar twee groote jongens, Alex en Guy; toch scheen het heel natuurlijk, dat, na de soep, de meid het groote stuk vleesch zette voor Guy en dat Guy het sneed: een van de weinige dingen, die hij goed deed, als Van der Welcke hem gedachteloos plaagde; een plagerij, die wel iets waars bevatte... Zoo was het iederen dag het eenvoudige maal: soep, vleesch, groenten en aardappelen en iets toe, zoodat Van der Welcke wel eens zeide:

- Maar Constance, wat ben jij Hollandsch in je smaak geworden!

- Maar als je lust ergens in hebt, zeg het dan! zeide zij dadelijk zacht, en toch vreesde zij er voor, dat hij iets noemen zoû - van wild of gevogelte - dat veel te duur zoû zijn

voor zoo een groote tafel, en zulke eetlusten als die van de kinderen: kostte het zoo, met dien degelijken eenvoud, al niet meer dan genoeg en was hun slagersrekening al niet belachelijk hoog, iedere maand? En Guy sneed het vleesch, in mooie zware plakken, die gladzuiver neêrvielen op elkaâr, met een handigheid, die hij van heel kleinen jongen al herinnerde afgezien te hebben van zijn vader... dien hij zich nog heel goed herinnerde, snijdend het vleesch in de kleine eetkamer van de Bankastraat... Dat was zijn taak, die van Guy, zuiver het vleesch te snijden en hij had maar door willen snijden, tot het geheel in zuivere plakken neêr op de schaal lag, zoo Constance hem niet gewaarschuwd had:

- Zoo is het misschien wel genoeg, Guy...

De jongen gaf juist het bord aan de meid, opdat zij zoû rond gaan, toen, in den voortuin een rijtuig inreed...

- Hoor! zei Constance.
- Dat is zeker Addy! juichte Gerdy.
- Dat is Addy, dat is Addy! riep Klaasje.
- Ja, zei Van der Welcke; dat is zeker Addy...

Er werd hard aan de bel getrokken; een sleutel tegelijkertijd knarste in de voordeur.

- Dat is Addy! riepen zij nu allen, met vroolijke gezichten van afwachting, blij, dat hij terug was.

En Gerdy, bewegelijk, stond op. Mathilde had ook willen opstaan, maar toen Gerdy zoo vlug was, bleef zij zitten.

- Zoo Addy, ben je terug! riep Gerdy in de gang, helder. O maar wat een koû, wat een wind!

De meiden, ook blij, liepen druk, drie om één handkoffer... Om Gerdy, die de deur had opengelaten, tochtte het tot aan tafel... Maar Addy was binnengekomen, en al hunne stralende gezichten zagen tot hem op. Zij hadden hem vijf dagen gemist. Zij hadden hem vijf dagen verloren.

- Goeien avond, allemaal!

Hij gooide zijn natte jas uit, Truitje ving die op. Hij groette hier en daar in het rond, maar kuste niemand, gaf geen hand. Hij zag er moê uit en zijn boordje hing slap, van den regen.

- Wil je je niet eerst wat verkleeden, Addy? vroeg Constance, blij lachende, omdat hij er was.

- Neen mama, liever niet. Ik heb honger. Geef me een glas wijn...

Zij zagen het dadelijk aan hem. Hij was uit

zijn humeur. Alle hunne stralende gezichten, dadelijk, doofden uit en zij zwegen stil. Guy, naast hem, schonk hem in, zonder een woord. Addy dronk het glas uit. Zijn blikken, moê, keken op onder zijn wimpers; zijn gebaren waren nerveus en hakkerig. Als Addy uit zijn humeur was, zwegen zij stil, doofden zij allen klank van hunne stemmen, allen glans in hunne oogen. Niemand wist iets te zeggen. En Constance moest zich geweld aan doen, om te vragen:

- Hoe heb je het gehad in Amsterdam?

- Goed...

Hij zeide het koel, als verzocht hij haar niet verder te vragen naar Amsterdam. Ook na haar vroeg niemand meer: hij zoû er later wel van vertellen. Nu spraken zij onder elkaâr, gedwongen. Het speet hun, dat Addy was uit zijn humeur, maar zij namen het hem niet kwalijk. Hij was zeker moê; hij had het druk gehad. Ja, hij was zeker moê. Niet alleen zijn boordje, zijn jas ook hing moê om zijn schouders: zijn grauwblauwe oogen stonden mat. O, hoe ernstig waren zijn oogen geworden nu hij een man was van zes-en-twintig! Hoe ernstig was zijn voorhoofd, met dien dubbelen frons, boven de neus, en die zich als met de donkere blonde

brauwen vereende. In gelaat en in gestalte beiden was hij ouder dan zijne jaren, was hij bijna te oud, als gebukt onder vroegen zorg. Hij hing over zijn bord en het trof hen allen hoe uitgeput hij scheen van vermoeienis. Wat had hem dan toch zoo afgebeuld? Hij sprak niet, at stil, dronk alleen meer wijn dan hij gewoon was. Alex zag hem lang aan, met iets van verbaasden zorg. En eindelijk, opziende, verschrikt bijna, in hun aller gezichten, bespeurde hij plotseling hoe gedwongen zij waren, allen, hoe bijna verlegen zij zaten en keken voor zich uit of in hun bord - zelfs zijn vader, zelfs zijn moeder - en begreep hij, dat zij zoo zaten en keken, omdat hij niet opgewekt was teruggekomen na vijf dagen afwezigheid. Hij voelde er een wroeging om, hij dwong zijn moêheid, en zijn humeur, hij schroefde zijn zenuwen aan. Hij lachte even, het lachje moê, tot zijn moeder; hij vroeg aan zijn vrouw:

- Mathilde, hoe zijn de kinderen?

Dadelijk, in zijn stem tegenover Mathilde, hoorden zij, hoorden zij allen, dat hij zich geweld aandeed, dat hij niet langer wilde zijn uit zijn humeur en moê. Zij waren dankbaar, dat hij zich aandeed dat zichtbaar geweld,

omdat, Addy somber, alles, iedereen somber werd. Zelfs Alex scheen te herademen. En zij konden het geen van allen verdragen, dat Mathilde, koel, zei:

- Goed...

Toch lukte hem zijn poging. Hij sprak nu met zijn vader, en Van der Welcke, leuk, antwoordde. Er klonk weêr een lachen; Gerdy schaterde het uit, om niets; de stemmen gonsden op... Na het diner ging Addy naar boven, en toen hij zich verkleed had, vond hij Mathilde in haar eigen zitkamer. Constant en Jetje waren naar bed.

Buiten scheen de nacht te stormen, heviger, heftiger en het huis kraakte, de ramen rilden. Mathilde zat en staarde voor zich uit, hare ooren vol van het geluid van den nacht. Toch hoorde zij haar man binnenkomen: maar zij bewoog niet.

- Tilly...

Er was nu wel een teederheid in zijn stem, in zijn zware, ernstige stem. Zij had hem toch wel heel lief, meende zij, als hij haar maar niet verwaarloosde. Zij lichtte het hoofd even naar hem op, terzij. Zij was een mooie vrouw, en een gezond, frisch bloed scheen haar een tint te geven als van melk, die rozig zoû zijn.

Hare trekken waren niet fijn, maar zuiver; hare oogen waren goudgrijs en groot, en van een helderen glans; haar haar golfde natuurlijk en de wrong was bijna te zwaar. Dan was in de zwart zijden blouse, de buste zwaar, de borst laag, het middel van nature breed iets te veel geregen in haar corset. Zij had de breede volle vormen van een gezonde jonge vrouw en zij miste al de morbide distinctie van fijner ras. Hare oogen schenen te staren in een vizioen van genot; hare lippen schenen bereid het genot te zoenen, de greep van hare groote handen was gretig en beslist. Haar voet, in den niet fijnen schoen, was groot, te groot voor een vrouw van elegance. Zij was er ook geen, zij was eerder een vrouw van gezondheid. Zij had geen fijnen geest: zij had eerder gezond verstand en de eenige kwaal van hare intelligentie was een onbedwingbare ijdelheid. Zij had geen fijnen smaak: zij droeg een eenvoudige zwarte blouse en zwarte rok uit Brussel, en toch was er in beide een grove lijn en een zware plooi. De brillant aan haar ringvinger glansde op haar hand brutaal, wit en hard. Het was heel vreemd maar zij zag dit zelve. Den brillant had haar schoonmama haar gegeven tijdens haar engagement, uit haar

eigen juweelen, nadat zij den ring eens bewonderd had, aan den vinger van Constance zelve, waar de steen irizeerde als vuur...

- Tilly...

Nu lachte zij hem even toe, deed hem naast zich zitten. Zes-en-twintig, jong vader en man, leek hij tien jaren ouder, was hij vooral zoo oud geworden in de drie jaren van zijn huwelijk - meende zij. Nu hij zich echter had gewasschen, verkleed, nu hij er niet meer vermoeid uitzag en verregend, nu hij lachte onder zijn blonden snor, nu er de lachende welwillendheid was in zijn grauwblauwe oogen, - nu trof het haar niet, nu herkende zij hem, nu was hij van haar, één oogenblik zij met haar man alleen...

- Vertel eens, zeide hij; hoe heb je het gemaakt... die vijf dagen?

Zij voelde in hem een welwillende teederheid, en die had zij in hem lief. Zij liet haar hand tusschen zijn handen; zij liet toe, dat hij haar kuste en kuste weêr. En zij antwoordde, lichtjes de schouders bewegend:

- Hoe ik het heb gehad... Ach, als altijd...

- Dus goed?

- Ja... Zeker. Goed.

- Ik geloof, Tilly...
- Wat?
- Dat je jokt. Je stem is heel kort.

Zij haalde de schouders op, had haar lachje, dat beduidde: wat kan ik er aan doen...

- Je moest eens eerlijk met me spreken, zei hij.
- Ja, zeide zij vertrouwelijk. Dat doen we ook niet al te veel.
- Ik heb het soms heel druk.
- Je hebt het altijd druk. Wat moest je nu in eens naar Amsterdam. Ik weet er nauwlijks de reden van.
- Het was om Alex...
- En ben je voor hem geslaagd...?
- Misschien...
- O, ik vraag er niet naar, zeide zij dadelijk, onverschillig, gepiqueerd. Maar hij scheen dien toon niet op te letten...
- Ik heb nagedacht, Tilly...
- Nagedacht... Wanneer?
- In Amsterdam...
- En ik dacht, dat je het er zoo druk had gehad.
- 's Avonds in mijn kamer dacht ik na. Over jou.
- Over mij...?

- Ja... zeg mij. Wil je niet liever je eigen huis hebben... Misschien voel je je in je eigen huis gelukkiger...

Zij zweeg.

- Nu? Wat zeg je...

Zij haalde de schouders op.

- Natuurlijk wil ik liever mijn eigen huis hebben. Heb ik dat niet dadelijk gezegd... toen wij trouwden.

- Ja, maar toen...

- Wat?

- Zag ik het zoo nog niet in... Dat je in dit huis niet gelukkig zoû zijn.

- Gelukkig... gelukkig...

- Je bent er niet gelukkig...

- Ik was liever in mijn eigen huis, zeker... In Den Haag.

- In Den Haag. Goed. Maar als we daarheen verhuizen, Tilly, moeten we heel zuinig zijn.

- Héel zuinig?

- Natuurlijk. Ik verdien nog niet veel.

- En je hebt het altijd druk.

- Ja...

- Je hebt hier in Driebergen... in de omstreken... patienten...

- Ja, lachte hij. Maar ze betalen me niet.

- Zoo, betalen ze je niet.

- Neen...

- En waarom niet?

Hij haalde de schouders op.

- Omdat ze niet kunnen.

Zij ook haalde de schouders op.

- Het is heel mooi van je, Addy... Maar W I J moeten toch ook leven.

- Ja, wij ook. Leven wij niet?

- Maar als wij verhuisden naar Den Haag...?

- Zouden wij heel zuinig moeten zijn.

- Je bent rijk.

- Ik ben niet rijk... Tilly, dat weet je wel. Papa heeft een vrij aanzienlijk vermogen... Maar hij heeft veel lasten...

- Lasten... Jij bent toch zijn eigen zoon?

- Hij zoû ons misschien wel een toelage geven... tot ik meer verdiende... Maar dan nòg zouden wij zuinig moeten zijn... In een klein huisje wonen.

Zij krampte haar groote, blanke handen.

- Ik ben misselijk van zuinigheid, zeide zij, grof. Ik ben wee van misère. Ik heb in mijn leven nooit iets anders gezien dan misère... Fatsoenlijke, nette misère. Ik ben nog liever, eenvoudig, een bedelaarster, een arme meid, dan weêr fatsoenlijke nette misère te lijden.

- Zoo erg zoû het niet zijn.

- Niet zoo erg... Maar wel een klein huis, één meid, en letten op één pondje vleesch! Op ieder dubbeltje, dat de éene meid uitgeeft. Ik dank je, ik wil niet...

- Dan Tilly...

- Wat dan?

- Dan zie ik er geen kans toe... naar Den Haag te verhuizen.

- Nu, zeide zij met haar matte gepiqueerde onverschilligheid. Laten we dan ook maar hier blijven.

- Maar hier ben je niet gelukkig.

- Wat doet mijn geluk er toe.

- Ik zoû je gaarne gelukkig zien.

- Je houdt toch niet meer van me.

- Ik hoû van je, Tilly, heel veel.

- Neen, je houdt niet meer van me. Hoe zoû het ook kunnen... Denk je, dat ik het niet zie? Je houdt van hen allen, hier... Van al je familie... Je houdt niet van mij... Je houdt nauwlijks van je kinderen.

- Tilly!!

- Neen, je houdt nauwlijks van je kinderen.

- Tilly, je màg zoo niet spreken... Omdat ik van de kinderen van oom Gerrit hoû...

zoû ik daarom niet houden van jou... en van Stan en kleine Jet?

Zij was opgestaan, nerveus. Zij zag hem aan in zijn ernstige oogen, die haar lang aanstaarden, bijna droef, onder den zwaren frons van zijn blonde brauwen. Zij had hem met verwijten willen overstelpen, maar zij gooide zich integendeel aan zijn borst, haar armen om zijn hals.

- Zèg me, dat je van me houdt! snikte zij, met éen grooten snik.

- Ik hoû van je, ik hoû van je, Tilly...

Hij kuste haar. Zij hoorde door zijn stem heen, zij voelde door zijn zoen heen... Hij hield niet meer van haar. In eens, plotseling, goot deze zekerheid een ijskoude in hare ziel. Zij hield hem een oogenblik van zich, de handen tegen zijn schouders. Zij staarde hem aan... Ook hij zag haar aan, met zijn droeve oogen, en hij sprak, maar zij hoorde niet wat...

Toen hoorde zij hem zeggen:

- Ga je nu meê naar beneden, Tilly? Ze zullen niet weten, waar we blijven...

- Neen, zeide zij kalm. Ik heb hoofdpijn en ik ga naar bed.

- Ga je niet meê naar beneden?

- Neen.

- Toe, Tilly, kom meê nu. Ik zoû het zoo gaarne zien.

- Liever niet, zeide zij zacht en kalm. Ik heb heusch hoofdpijn... en ik ga naar bed.

Zij zag hem nog, één oogenblik, diep aan, en ook hij zag haar aan, heel droef en heel diep. Maar hunne zielen ontmoetten niet elkander... Zij, het eerst, zoende hem...

- Nacht dan, zeide zij zacht.

Hij zeide niets meer, maar hij kuste haar terug, heel innig. Toen ging hij, zij hoorde zijn stap zacht kraken op de trap.

- O God... hoe kan ik haar vinden!! dacht hij. Hoe vind ik haar weêr terug...

III

Een oogenblik maar bleef Addy in den salon.

- Ik zal papa wat gezelschap gaan houden, zei hij.

En hij zocht zijn vader op in diens kamer, want na den eten rookte Van der Welcke altijd zijn drie, vier cigaretten alleen.

- Vadertje... stoor ik je niet?

- Mij storen, beste kerel? Zoû je denken, dat je me ooit stoort? Neen, je stoort me

nooit... Ik kan ten minste de keeren wel tellen, dat je me stoort.

- Maar nu kom ik je dan eens storen.

- Nu, dat is dan wel een buitenkansje.

- ...Om een beetje met je te praten.

- Goed. Dat gebeurt ook al niet veel.

Addy fronste zijn brauwen, en dat gaf hem een pijnlijk droeven trek.

- Je moet niet zoo mokken, vadertje. Wat kan ik er aan doen.

- Ik mok niet, beste jongen. Ik neem het aan, dat het zoo zijn moet. Ik heb het nu al weêr vijf dagen zoo aangenomen. Na den eten zat ik hier stilletjes en rookte gerezigneerd mijn cigaretten. Van die vijf dagen heeft het er twee gewaaid en drie gestormd. Ik heb er rustig naar zitten luisteren...

- En?

- En... verder niets. Het leven is insipide en hoe ouder ik word, hoe meer insipide ik het vind. Ik filozofeer er ook niet hard over na. Trouwens, dat heb ik nooit gedaan... Maar wel denk ik soms tegenwoordig: wat is die voortgang van het leven beroerd. Ik had het ten minste maar gaarne gehouden zoo als het was...

- Hoe vadertje?

- Zooals het vroeger was, toen je een kleine jongen was. Ik heb je zoo langzamerhand... zoo heelemaal verloren... en ik heb zoo weinig buiten je.

- Kom...

- Ja, zoo langzamerhand... je heelemaal verloren... Vroeger... toen je een schooljongen was... toen had ik je... Toen je studies... dat nam me een beetje van je af. Je anderhalf jaar aan de hospitalen in Amsterdam... ik zag je niet... Je jaar daarna te Weenen... ik zag je niet. Nauwlijks nu en dan een brief. Toen kwam je terug: je promoveerde. Toen... toen ben je getrouwd...

- En wij zijn altijd bij je gebleven...

- En ik heb je ieder jaar iets meer verloren. Je hoort me niet meer toe. Vroeger deelde ik je alleen met mama... en je weet hoe me dat soms al heel moeilijk was: nu deel ik je... met de heele wereld.

- Met de heele wereld, neen vadertje.

- Met de halve wereld dan. Met je vrouw... met tante Adeline en je negen pleegkinderen... met alles wat je te doen hebt buiten...

- Dat zijn mijn zieken.

- Je hebt er een massa... voor een jongen dokter. En...

- Wat vadertje?

- Niets, kerel. Ik woû je alleen een raad geven, maar wat zal I K J O U eigenlijk raad geven.

- En waarom niet, vadertje?

- Ik tel niet meê.

- Kom...

- Ik heb immers nooit meêgeteld. Je bedrilde mij en ik deed wat je zei.

- Geef mij nu je raad. Zijn we niet altijd geweest als twee vrienden.

- Ja, maar jij was de wijste.

- Nu ben ik misschien al heel weinig wijs. Geef mij je raad, vadertje.

- Je zal dien niet aannemen van mij.

- Zeg hem mij toch.

- Nu hoor dan, kerel. Hier: zoek je leven voor jezelf.

- Wat meent u?

- Je geeft je leven heelemaal weg. Ik geloof niet dat dit kan. Ik geloof, dat een gezond egoïsme noodig is voor den mensch als brood en water.

- Ik geloof, dat ik genoeg egoïst ben.

- Neen. Je hebt niets voor jezelven. Je zal het gek vinden, dat I K Z O O met je spreek, maar zie je... hoe ouder ik word en hoe meer

cigaretten ik rook... hoe meer ik gezien heb, dat...

- Dat wat...

- Dat je beide ouders... voor jou... je karakter in aanmerking genomen... nooit aan je E I G E N geluk hebben gedacht. Mama ook niet.

- Dat kan ik niet met u eens zijn.

- En dat is toch zoo. Je kinderjaren tusschen je beide ouders hebben je gemaakt tot een altruïst en hebben je dit te veel gemaakt.

Addy glimlachte, zag lang zijn vader aan.

- Nu? Wat kijk je me aan?

- Ik kijk je aan, vader... omdat het me amuzeert, dat je juist heelemaal de plank mis slaat.

- Hoe dat?

- Er was misschien wel een kiem van altruïsme in me, maar de laatste jaren...

- De laatste jaren?

- Heb ik veel aan mezelf gedacht. Toen ik trouwde... heb ik geluk voor mezelf willen vinden. In mijn vrouw, in mijn kinderen woû ik een geluk vinden... voor mezelf. Voor mijn eigen, eigen ik.

- Zoo was dat je idee? Nu, dat was dan een gezond idee.

- Niet waar, dat was een gezond idee. En

je sloeg dus de plank mis, vadertje. Ik woû hebben een vrouw die mij behoorde, kinderen, die mij behoorden: alles, één geluk voor mijzelven...

Van der Welcke hulde zich in veel rook.

- U ziet dus, vadertje, den raad, dien je me gaf... heb ik al uit mezelf gevolgd.
- Ja, kerel.
- Niet waar?
- Ja... Nu, dan is het immers goed.
- Ik ben blij eens wat te kunnen praten... Maar nu moet ik praten... niet over mezelven... maar over iets anders.
- Natuurlijk. Langer dan tien minuten kan je niet praten over jezelf. Maar het is waar, ik weet het nu, en mijn raad... dien hadt je al gevolgd uit jezelf. Waarover heb je dan verder te praten?
- Vadertje, ik ben geweest... naar Amsterdam.
- Om Alex... Is dat nu klaar, van de Handelsschool?
- Ja... hij kan zijn examen doen... Maar daarna...
- Daarna?
- Ben ik geweest naar Haarlem. Bij Haarlem.
- Wat hadt je daar te doen...?

- Daar had iemand mij heen geroepen.

- Een patient?

- Een stervende...

- Wie?

Plotseling, uit Addy's blik, begreep Van der Welcke... Hij stond op, heel bleek, hij zag ontzet in de droeve oogen van zijn zoon.

- Addy! riep hij heesch. Zeg... Addy... wat meen je? Wie... wat had je daarheen geroepen...? Ik wist niet... dat je iemand kende bij Haarlem... Ik wist niet... dat je er een patient had...!!

En het was of hij met zijn woorden zichzelven nog wilde bedriegen, want had hij al niet begrepen...! En Addy, in zijn vaders oogen, uit zijn vaders stem, zag, dat hij begrepen had, want langzaam, met zachte stem, begon Addy, als was de naam al genoemd tusschen henbeiden:

- Zes dagen... geleden kreeg ik een brief... een brief nog eigenhandig geschreven... Een duidelijke rustige hand... De brief was heel kort: hier is hij...

Hij tastte naar zijn portefeuille, hij haalde den brief er uit, reikte dien zijn vader over.

Van der Welcke las.

Zeer geachte Heer!
Hoewel ik niet het genoegen heb u persoonlijk te kennen, zoû het mij een groot voorrecht zijn u dezer dagen ten mijnent te zien en te spreken. Ik hoop, dat ge aan het verzoek van een ouden man, die zijn laatste dagen leeft, wel zult willen voldoen.
Hoogachtend,
De Staffelaer.

Addy stond op, want zijn vader beefde; de brief trilde in zijn vingers.

- Vadertje... wees kalm...
- Addy... Addy... zeg me... hèb je hem gezien?
- Ik heb hem gezien... Ik ben tweemaal bij hem geweest...
- En... is hij... stervende?
- Hij is dood. Hij is van morgen gestorven.
- Is hij dood?
- Ja vadertje, hij is dood...
- Heb je... heb je met hem gesproken?
- Ja... ik heb met hem gesproken. Hij was heel helder... een helder oud man, niettegenstaande zijn twee-en-negentig jaren. Toen ik kwam, drukte hij mij vriendelijk, aardig de hand, deed me zitten naast zijn stoel. Hij zat

op, in zijn stoel... Zoo, in zijn stoel, is hij gestorven... weggegaan... heel rustig... Hij zei mij, dat hij mij had willen zien... omdat ik de zoon was... van mijn moeder... Hij vroeg naar mama, en deed mij vertellen hoe u beiden geleefd had... te Brussel... Ik vertelde hem van mijn kinderjaren... Ik vertelde van latere jaren. Hij stelde in alles een vreemd belang... en toen... toen vroeg hij naar u... Hoe u het gemaakt had... hoe u het maakte... hij vroeg of ik hield van mijn ouders... hij vroeg naar mijn carrière... hij vroeg naar mijn ideeën... Ik was bang hem te vermoeien, en wilde opstaan, maar zijn hand dwong me weêr te gaan zitten... 'Vertel me... vertel me... verder...' Ik vertelde hem van Den Haag... ik vertelde hem hoe wij nu te Driebergen woonden... Hij wist, dat de kinderen van oom Gerrit hier waren... Hij scheen van ons gehoord te hebben... Toen ik wegging zeide hij: Dokter, mag de oude man je wat geven... Toen gaf hij mij drieduizend gulden... 'voor je armen, dokter: je weigert ze niet, niet waar...' Ik heb gemeend ze te moeten aannemen... Het deed hem pleizier, mij dat geld te geven... Den volgenden dag - dat was van morgen, toen ik terug kwam...

was hij veel minder helder... hij sprak even over mama en zoo als hij over haar sprak, begreep ik, dat hij meende, dat zij nog heel jong was... Toch begreep hij wel, dat ik haar zoon was... Toen drukte hij mij even de hand, en zei: ‘Dokter, ik ben blij je gezien te hebben... Groet je moeder... van den ouden man... en groet je vader ook...’ Toen ben ik gegaan, en toen ik na een uur weêr informeerde, zei de knecht mij... dat hij gestorven was...

Van der Welcke zat roerloos in zijn stoel, gebogen, de handen hangende tusschen de knieën. En hij zeide niets, hij staarde... Vóor hem duizelde het verleden, duizelden de dingen van vroeger... Het was of wat E E N S was geweest... nooit verging... of er N O O I T iets was te veranderen aan wat eens was begonnen... Hellende ging het leven... Zijn starende oogen zagen Rome, een kamer, hoog, in een oud paleis... Constance, vluchtende langs een binnentrap; hij, staande als een dief voor den ouden man... den ouden, waardigen man, die hem was geweest als een vader... Nu... nu was hij gestorven... En Addy was aan zijn sterfbed geweest! En de groeten, de laatste groeten, bracht, als een vergeving zijn zoon

van den stervende meê! Van der Welcke staarde, hij staarde steeds, roerloos, en een snik kropte op in zijn borst. Zijn oogen, als van een kind met den altijd jongen blik, vulden vol groote tranen. Toch bedwong hij zich, bleef hij kalm. En kalm zeide hij slechts:

- Weet mama... dàt, Addy?

- Neen vadertje... ik woû het u... het eerst vertellen. En u brengen... de groeten van den ouden man... en...

- En...

- Zijn vergeving...

Dieper boog Van der Welke's hoofd, de groote tranen vielen op den grond. Nu was Addy opgestaan en hij naderde zijn vader.

- Vadertje...

- Mijn jongen... mijn jongen!

- De oude man zei het zoo...: zeg je vader... dat... ik hem vergeef... en... zeg het ook aan je moeder...

Om zijn vaders hals sloeg Addy zijn arm, en nu snikte Van der Welcke aan de borst van zijn zoon. Nu kon hij zich niet houden. Eén groote, luide snik, krampende hij zich, als een kind, aan zijn kind... Was het zoo niet altijd geweest... het kind, trooster van zijn vader...? De zoon nu zijn moeders trooster...

Emotie, één oogenblik slechts, door de kalmte der oudere jaren, maar oogenblik, vol als geheel de ziel en geheel het leven van een kleinen mensch. De oudere man voelde héel zijn ziel, en hij zag héel zijn kleine leven... Kwam er dàt tot hem: vergeving...? Kwam het tot hem... door zijn zoon? O M zijn zoon... misschien... geheimzinnig... om geheimzinnige wet en mystieke reden...? Hij voelde het... als een helle verrassing... ook al zeide hij niets dan na een pauze:

- Ik ben... blij, Addy... dat je gegaan bent... Nu moet je het zeggen... aan mama...
- Van avond nog, vader...
- Van avond nog...
- Ja... ik zoû het ook niet kunnen verzwijgen langer... Die laatste woorden... ze liggen me als een gewicht... op mijn hart: ik moet ze zeggen...
- Ook aan mama...
- Om mij verlicht te voelen...
- Ga dan...

Het was heel kalm, dat Van der Welcke het zei:

- Ga dan...

En hij bleef in zijn stoel, werktuigelijk rolden zijn vingers een nieuwe cigarette. Maar in zijn

oogen, die altijd waren jong gebleven, schemerde als een weêrschijn, verwonderd, of, voor het eerst, zij in het diepere leven hadden gezien. Nu kuste hem zijn zoon, ernstig. Nu ging Addy, sloot de deur zacht... En Van der Welcke bleef werken, de gerolde cigarette in zijn vingers. Hij vergat ze op te steken. Hij staarde... Buiten om het huis ging de loeiende wind langs de muren en streek, als aan een speeltuig, zijn tikkelende vingers langs alle ramen, één groote gamma langs...

Vergeving... dat dàt zijn K O N ... wemelde voor zijn starende oogen uit...

IV

Toen Addy de trap afging, - een halve gasvlam brandde er in de bruine schemering der eiken betimmeringen, - kwam hij Constance tegen.

- Ik ga naar mijn kamer, zeide zij, zichtbaar moê.
- Ik zocht je, moedertje.
- Ga dan meê.
- Je bent misschien moê, je wilt misschien rusten... en slapen...
- Ik rust uit, als je bij me bent... even-

goed als wanneer ik alleen ben. Kom meê.

Zij strekte de hand uit, en hij nam die, en zij trok hem zacht, de trap meê op. In haar zitkamer draaide zij het gas hoog. Zij verkleedde zich vlug in een peignoir, en hij meende, hij zoû niet met haar spreken van avond, omdat zij waarlijk heel moê scheen... Terwijl zij in haar kleedkamer bezig was, keek hij om zich rond en hij voelde zijn jongensjaren... De kamer was zoo geheel en al als de kleine salon van de Kerkhoflaan, dat wat voorbij was, hier, altijd tot hem terug kwam... En het bracht hem dien vreemden weemoed mede, van alle dingen, die zijn geweest...

Nu kwam Constance terug; de kamer was warm intiem, de lampen schemerden er in de hoeken, zooals zij er zacht, altijd, schenen ontloken als groote tulpen vol stille vlam.

- Addy, zei Constance, die terug kwam. Hoor, hoe het waait... het laat me denken...

- Waaraan, mama...

- Aan een avond, nu meer dan tien jaren geleden... in Den Haag. Het was na den dood van grootmama Van der Welcke... Ik kwam van hier... van de kamer, waar papa nu slaapt... Ik was bij grootma geweest...

en het stormde als van daag, en toen ik thuis kwam, was ik erg nerveus - de wind scheen mij zoo reusachtig toe en ik... ik scheen zoo klein... Toen kwam je thuis... en ik was bang... ik kroop in je armen... ik zag in je oogen, Addy... Indertijd... heel vreemd... veranderden ze van kleur... werden ze grijs... Nu zijn ze soms heelemaal grauw, maar soms zie ik er een blauwen schijn in. Indertijd speet het me zoo... dat ze van kleur veranderden... Herinner je... het was kort voor den dood van oom Gerrit... O, wat voelde ik me nerveus... dagen, weken te voren...

- En waarom denkt u aan die dagen, moesje...?

- Waarom, ik weet het niet... Misschien alleen, omdat het waait... Wat is ons land klein aan de zee... Het waait er, het waait er altijd... Het is of al wat gebeurt, aanwaait... over de zee... naar ons toe en over ons neêrvalt... in stortbuien van regen...

Hij glimlachte.

- Mijn jongen... O, het is mij soms zoo zwaar, zonderdat ik weet...

- Is het het huis?

- Het huis... Neen, neen, het is niet het huis.

- Heeft u het huis nog niet lief?
- Jawel... ik wen me aan het huis...
- Is het de wind... de regen...?
- Misschien beiden... Maar ken ik ze niet sedert jaren...
- Wat is er dan, dat het u zwaar is...?
- Ik weet het niet...
- Kom eens hier bij me...
- Waar, mijn kind?
- Op mijn schoot... in mijn armen...

Zij zette zich op zijn knie... zij glimlachte heel weemoedig.

- In tijden...
- Wat?...
- Heb ik zoo niet bij je gezeten... Herinner je... herinner je... toen je klein was... als ik nerveus was... dan kroop ik op je kleine kamer... dan kroop ik weg in je armen... en keek ik in je blauwe oogen... Nu doe ik dat nooit meer.

Hij sloot om haar heen zijn armen vast.

- Maar doe het dan weêr... Daar, nu doe je het... Mijn schoot is breeder geworden... Mijn oogen zijn van kleur veranderd...
- Alles... alles is veranderd!
- Is alles veranderd...
- Ja - ik heb je verloren!

- Mama...

- Ik heb je verloren... Stil, mijn jongen, het kòn niet anders... Behoort een kind aan zijn ouders... Behoort een kind aan zijn moeder... Aan alles en iedereen behoort een kind... maar niet aan zijn ouders... aan zijn moeder niet... Het is een wreede wet... maar het is een wet...

- Je betreurt het verleden... en er was niet zooveel rust en vrede, in het verleden, moesje... Herinner je, herinner je... hoe je was... met armen vader... Nu is alles veel kalmer... en heeft zich zooveel vereffend... omdat het leven is voortgegaan...

- Ja, het leven is voortgegaan... Ik had je... en ik heb je verloren...!

Zij snikte op zijn schouder.

- Mama!

- Kind, het kòn niet anders! Heb ik het niet al zoo bedacht... dat het zoo zijn zoû... jaren en jaren geleden... Toen je een kleine jongen was... dacht ik dikwijls...: nu heb ik hem nog... maar eenmaal, onherroepelijk... verlies ik hem... Nu is het zoo geworden... Ik moet er gelaten onder zijn...

- Woon ik niet bij u allen... Ben ik anders

afwezig geweest... dan voor mijn studies... voor zaken soms...?

- Kind, dat is het niet... Het is het verliezen... het elkander verliezen... uit elkanders ziel...

- Maar dat is het niet...

- Dat is het juist wel... Maar het kan niet anders, mijn kind... Alleen, omdat ik je niet meer voel in je ziel, weet ik niets meer van je af... Weet ik al sedert tijden niets meer van je af... Ik zie je gaan, ik zie je komen... het zijn de patienten, het zijn de kinderen, die je in beslag nemen... beurtelings... maar wat weet ik... wat weet ik van je af... Het is zoo langzamerhand geworden... en sedert... je... getrouwd bent... is het onherroepelijk.

- Mama...

- Mijn jongen, ik moest zoo niet spreken. Ik mag zoo niet spreken... Ik zoû die melancholie ook wel heelemaal te boven komen, als ik wist... dat je gelukkig was voor jezelf...

- En waarom zoû u twijfelen, dat ik dat was...

- Ik weet het niet... Er is iets in je...

- Moeder, zeide hij. Wat is het zonderling, dat u en vader...

- Wat...?

- Elkaâr eigenlijk nooit hebben gevonden. U denkt beiden zoo dikwijls... het zelfde.

- Dacht papa... ook...

- Zoo even... bijna het zelfde als u...

- Wij hebben elkaâr leeren verdragen, mijn jongen.

- Maar nooit heeft u elkaâr gevonden... en zijn stem, week, boog over.

Zij zag hem aan; zij begreep, dat ook hij zijn vrouw niet vond. Zij zag het, hij was niet gelukkig voor zich.

Het sneed haar plotseling als een zwaard door haar ziel, en als uit een bron welde het verwijt haar vol. Was het niet alles hàar schuld, als haar zoon zich niet gelukkig nu voelde... Het gevolg van zijne kinderjaren, het gevolg van zijne opvoeding... De melancholie, die gekomen was na den te grooten ernst der eerste jeugd... Was het niet háar schuld? Maar werktuigelijk slechts, op zijn woorden, antwoordde zij:

- Neen... nooit hebben wij elkaâr gevonden...

Nu had hij haar willen spreken... over zijn reis, over den ouden man, die daarginds bij Haarlem gestorven was. Maar hij kon niet,

een moedeloosheid weêrhield hem. En zonder woorden bleven zij zitten, dicht bij elkaâr, haar hand in zijne hand. Na dat zijn vader, na dat zijn moeder, beiden, zoo kort na elkaâr hem gesproken hadden over ZIJN geluk... nu weêrhield hem de moedeloosheid, omdat hij het zwart schemeren zag aan zijn voeten... als van een afgrond... Als wist hij niet waarheen leiden zoû de eerste pas, die hij nu doen zoû... Het pikduister en het niets... OMDAT HIJ NIETS MEER WIST ... Niet meer wist wat goed zoû zijn te zeggen en te doen... Hij kòn nu niet spreken meer van den ouden man, die, daarginds gestorven, hem geroepen had om te zeggen, dat hij vergaf, zijn vader, zijn moeder, - zij beiden, die aan hem, ouden man, hadden misdaan eenmaal...: hij kon niet meer. Had het bij de woorden van zijn vader alleen maar gewemeld voor hem uit, de pikzwarte duisternis - nu, zoo vreemd, zijn moeder hem het zelfde zeide - nu was het als afgrond, in eens... De pikduisternis... OMDAT HIJ NIET MEER WIST ... Niet meer wist de wetenschap, volgens welke hij gaan moest zijn pad, dat hij, zoo jong al, had meenen weten te gaan in heldere zelfbewustheid van heldere ziel, die hare roeping voelde. O, hoe

dikwijls, de laatste jaren, W I S T H I J N I E T M E E R ... Wist hij niet meer wat goed was te doen... omdat wat hij ook gedaan had, die laatste jaren, de zwaarte in hem was binnen gezonken, als onvoldaanheid, die hem gaf de moedeloosheid... Aan het bed van zijn arme patienten had hij ze gevoeld, de moedeloosheid... Tusschen de zorgen voor oom Gerrits kinderen, had hij ze gevoeld: de moedeloosheid... Bij zijn vrouw, bij zijn eigen kinderen, voelde hij ze: de moedeloosheid... O, wereld van stemming, die geboren werd juist uit het niet van de zelfonvoldaanheid, omdat het zèlf, helaas, nóoit voldaan was... omdat er iets miste, en hij wist niet wat... En als dit kwam over hem heen, die nacht van plotselinge chaos... bezwijmde het woord op zijn lippen, de beweging aan zijn vingers, de daad aan zijn energie... O, wereld van duisternis, die er dan plotseling zich uitspande als het wolkuitspansel daarbuiten over àl den helderen hemel van hemzelven! Hij wist, hij wilde het goede en toch zwol de onvoldaanheid... Hij wist, dat hij lenigde en troostte, en toch was het de nacht zonder glimlach... Zooals nu, terwijl hij zat, zijn hand in zijn moeders hand, zonder woorden meer na hun

eerste woorden: alleen, huiverend, zeide zij:

- Hoor... hoor, hoe het waait...

Hij trok haar tot zich, tot haar hoofd zonk op zijn schouder, en zij bleven in den nacht, zoo.

De stormwind buiten was als een reusachtigheid, die leefde: een immense ziel, die woedde in wereldleed, met duizende stemmen en duizende wieken, en onder zijn razende smart, die vulde geheel de lucht boven het land, was als een doos zoo klein het huis, dat bevatte hun aller leven...

En dien nacht kon hij het haar niet zeggen.

- - - - - - - - - - -

V

Nu was hij eindelijk, na dagen, zichzelven! Alleen, geheel alleen, in den nacht, in zijn kamer, terwijl allen, die in het huis waren, sliepen; terwijl alleen de nacht zelve was wakker, de reusachtige wind wakker was, lijdende, strijdende, razende en ruischende rondom het huis. Nu was hij eindelijk zich alleen, na Amsterdam en na Haarlem, na moeite en drukte en emotie - arme patienten, ter sluiks opgezocht; de Handelsschool... na den ouden man, den ouden man vooral! - en nu dat hij zeer ver-

moeid was, kon hij toch niets besluiten naar bed te gaan. In de studeerkamer, die met haar enkele lamp nu bruinde rondom hem heen, zat hij in den diepen leêren stoel, en zijn hoofd viel moê neêr in zijn hand. Nu dat hij niet meer behoefde te 'doen', golfde al het zwart van vaagheid in hem en om hem rond, dat werd de stemming der zelfonvoldaanheid. Zóo, als hij nu zich wist en zich voelde, kende hem niemand: niet zijn ouders, niet zijn vrouw, niet één der kinderen van oom Gerrit, niet één van zijn arme patienten, die hem alleen zagen kalm en rustig, wat somber van blik, maar verder zoo breed en vast, zoo bezadigd en welwetend, welwetend wat het goede zoû zijn, voor hen allen, die waren ziek en ellendig... Neen, zoo kende hem niemand; zóo zag hem niemand, gezonken zóo moedeloos in zijn leêren stoel, en allen, die hem zagen breed en vast, bezadigd en welwetend - zij zouden het nooit hebben willen gelooven, dat hij juist... dat hij juist voor zichzelven N I E T S wist! O, mocht hij óok al weten, voor de anderen, met die bijna mystische wetenschap, die genas als door suggestieve kracht diep uit hemzelven, - mocht hij ook voor hèn al weten wat goed was voor hùn lichaam en ziel -

voor zichzelven wist hij niets, en vooral wist hij het niet voor zijn ziel... Nu scheen zijn jonge leven zoo rijk gevuld met doel naast doel, nu scheen zijn jonge levenslijn zoo zeker te weten haar slingeringen, en toch was dat alles de uiterlijkheid en wist hij voor zichzelven N I E T S ! Zijn eigen ziekte was de onvoldaanheid en hij voelde ze de allerlaatste jaren zwellen in hem, voller en voller, kankeren in hem verder en verder...

Kind, zag hij zich terug - het waren zijn éerste herinneringen, - tusschen zijn beide ouders, zijn vader hem nemende van zijn moeders schoot, zijn moeder hem nemende uit zijn vaders armen - en in de onbewustheid der allereerste kinderjaren had hij hun oneenigheid en ijverzucht altijd en altijd gevoeld. Al vroeg had de stem van zijn bloed moeten spreken, de kalme stem van zijn rustig Hollandsch bloed, - en zijn rustige Hollandsche aard had geblikt uit zijn ernstige oogen; zijn Hollandsche natuur van ernst en verzoenende bezadiging had weten te vinden al zoo heel vroeg, als klein jongske al, zoo niet altijd woorden, dan toch klanken van troostende vereffening, rijpere teederheden voor die moeder, die hem in haar armen smoorde, voor dien vader, die hij al zoo

gauw beschouwde als een grootere en oudere broêr. Zoo was het geweest, van zoo lang als hij het zich heugen kon, - van klein, spelend kindje af, dat streelde moeders weenende oogen, en vaders mokkenden mond deed lachen - en ouder en grooter wordende, heugde hij zich, was het zóo altijd geweest - V O E L D E hij zich hun troost... Was het een wonder, dat hij, nog héel jong, al was beginnen te denken over den troost, die hij was, en toen G E W E T E N had, dat hij de troost was... Toen W I S T hij het, kind en jongen - niet meer in onbewustheid, maar in zeker onwrikbaar weten - en toen was het zijn taak geworden. Al zoo heel gauw, had hem dat voor oogen geschemerd en daarna geschitterd: ik moet ze helpen, ik moet voor hem en voor haar zijn wat hun lief is en wat hen troost... Zoo, natuurlijk-weg had hij op zich, op zijn jonge schouders, die taak genomen, dat ze hem nooit te zwaar was geworden, en dat in hem was meêgegroeid een neiging om te troosten en te lenigen ook wijder om zich rond. Zoo, natuurlijk, had hij tot zich genomen alle de kinderen van oom Gerrit, om voor ze te zorgen, om ze op te voeden. Zoo, natuurlijk, zocht hij, tot ver, ver om zich rond - niet vlak bij zijn huis, maar

tot in verdere dorpen en verdere steden - wat hij lenigen kon en troosten, wie hij genezen kon, voor wie hij kon zorgen... Zoo was zijn natuur gegroeid en zoo deed hij natuurlijk-weg, naar zijn natuur... Maar de strijd zijner ouders, dadelijk, in de eerste onbewuste kindsjaren, had de teedere zenuwen met een onophoudelijke trilling doen sidderen, als een snaartuig, dat nooit meer zwijgt... En onder den kalmen, ernstigen blik, onder den lach van troost en bezadiging, onder de stevige breedte van jong mannelijke kracht, had het snaartuig altijd gesidderd, en zich nooit willen verraden... Had het maar éens zich verraden, een enkelen keer, toen het allereerste kinderleed ruw hem geschokt had, in een wanhoop te groot om te dragen... Maar dadelijk daarna had hij voor zich geweten, dat hij sterk moest zijn voor de wreedheden des levens... Sedert waren ze tegen hem aangeblazen, de wreedheden, als felle waaiïngen - zonderdat zichtbaar of hoorbaar voor anderen getrild had het gevoelige snarentuig... O, heugde hij zich niet dat leed van zijn kinderziel, toen hij had moeten meenen, dat al zijn kinderliefde was waardeloos geweest, omdat zijn ouders elkaâr toch zouden verlaten, ieder grijpend het geluk,

dat hen tegen glimlachte... Maar dat leed en die trilling - géen had ze gezien... Na het éerste leed had niemand gezien... En zelven scheen het hem toe, of daarna de overgevoeligheid van het altijd trillende snarentuig zich gehard had in de sterke jonge jaren van mannelijkheid: het doel had zoo scherp omlijnd gestaan voor hem uit: daarheen... Daarheen!... Jong had hij zich gevoeld en sterk, en de overgevoelige trilling scheen zijn ziel alleen mystiesch te hebben ontwikkeld, om te genezen, waarheen zij richtte haar fluïde... Heel vreemd was het hem geweest, maar juist met de medische studies, die anders het materialisme voorbereiden, was in hèm ontwikkeld een heldere mystiek, een vraag naar het leven van het leven; de vraag, die niet de medische boeken beantwoordden... Sprak hij dan met studie-vrienden, dan antwoordden ze hem met den spotlach van hun ontwikkelend pozitivisme: dorre wijsbegeerte, die den meesten uit de medische studiën bijkleeft, omdat zij alleen vragen naar de zichtbare openbaringen van het leven, dat hun zorg zal verplegen - en niet vragen naar de onzichtbare bron, de heilige levenswel, waaruit het àl vloeit, in glans, die verduistert - tot de eerste glans

niet meer zichtbaar is... Zoo was het zijn studievrienden gegaan, en hun loopbaan was geworden de materialistische van de meeste doktoren... Hèm had de vraag altijd voor oogen geschemerd naar het leven van het leven, naar de levenswel van den glanzenden oorsprong... En tegelijk met zijn vermeerdering van praktische wetenschap, en pozitivistische kunde - had zich vermeerderd de vreemd mystische zekerheid in hem: dat hij genezen zoû, als hij wilde... Dat hij kon genezen, door louter wil... Dat was niet te beredeneeren, dat was in hem: één heilig weten... O, die heerlijke zekerheid, en die al zoo vroeg voor hem uit had gestraald als uit dat fluïde zelve, of het een zon was, waaruit het schichten schoot... Sedert hij het, vroeg al, zoo helder zeker in zich had gevoeld, sedert sprak hij er niet meer over - nauwlijks nog heel zelden één enkel woord met zijn moeder, één enkel woord met zijn vader - maar verder scheen hij niet aan zijn geheime kracht met woorden te willen raken, - als of woorden adem waren, die een spiegelglans zouden bewademen...

O, waarom wist hij nu niet voor zichzelven! Waarom, die laatste jaren, zonk hij diep

en dieper in de vaagheid van die zelfonvoldaanheid! Waarom was het evenwicht verstoord en voelde hij een schuldbewustzijn in hem zwellen...

Nu bleef hij moê zitten, en hoewel allen in huis nu waren in bed, terwijl de waaiende wind, reusachtig en klagende, aanhuilde over verre heiden heen, en streek langs de muren en vensters met zijn somber aanzwellenden huilschreeuw, kon hij niet besluiten naar bed te gaan, als wist hij, dat hij toch niet zoû slapen... En als om te weten voor zich hoe de moedeloosheid hem had kùnnen overmeesteren, dook hij terug in zijn herinneringen, zag zich jongen terug, - jongen, gezond, sterk en rustig, die liefhad zijn Hollandsche kimmen en Hollandsche luchten, met de diep in hem groeiende overtuiging, dat hij in zich borg de geheime kracht, die uit haar fluïde weldadig zoû kunnen toegaan tot allen, die leden naar lichaam en nerveuze ziel... De teleurstelling van zijn ouders, papa vooral, van grootmama, dat hij niet wilde in de diplomatie, dat hij dokter wilde worden, maar hij zijn wil doorgezet, gesterkt door mama, die het in hem scheen te begrijpen; zijn vlugge studiekracht, die hem in een koortsige haast

had laten bereiken, wat hij als doel ook zoo dicht voor zijn oogen zag: uit de vijfde klasse Gymnazium het Staatsexamen gedaan, maar vóor hij zoo jong - zeventien - al gaan zoû naar Leiden, een leertijd te Heidelberg; na een jaar te Leiden propaedeutiesch; candidaats na anderhalf jaar; vijf jaren voor zijn examens van doctoraal, semi-arts, arts, in welken tijd hij te Weenen ook praktiesch werkzaam geweest was bij een assistent... Zoo was hij zes-en-twintig jaar, toen hij promoveerde, en zijne ouders waren zoo blij geweest, dat hij zich na die negen jaar van studie en afwezigheid in het buitenland, bij hen had gevestigd te Driebergen, - dat zij hem terug hadden in hun huis, waar zelfs met al de kinderen van oom Gerrit, hij had gelaten een leêgte... Een korten tijd zoo de teederheid van het weêr samen leven met elkaâr, en zijn humanitaire ideeën hadden zich zoo spoedig ontwikkeld, waar hij zijne patienten natuurlijk-weg vond onder de armsten van de bevolking ten lande, of in de dorpen soms, of zelfs tot in Utrecht en Amsterdam toe... Nooit sprak hij daarover, en om wat hij deed was altijd een ernstig zwijgen, zoo als hij zweeg over de geheime kracht, die hij zoo zeker wist in zich... Nooit

en met niemand had hij gesproken over dat arme kind, een meisje twaalf jaar oud, dochtertje van ellendige arbeiders, lam van af haar vijfde jaar, en dat hij, waarmede anders dan door wat materieele hulp, maar vooral door zijn zeker willen, langzamerhand zich had doen heffen van haar stroozak, zich had doen bewegen, tot zij nu liep op de broze, zwikkende beentjes... En het was als schaamde hij zich over de ongelooflijkheid van zulke genezing, want nooit had hij hierover gesproken, zelfs niet met zijn moeder, zelfs niet met zijn vader...

O, zoo korten tijd de teederheid van het weêr samen leven, met allen, met zijn ouders... Als hij nu dacht aan de vreemde dubbele richting, die zijn ziel als langs twee lijnen was ingegaan, toen hij in Den Haag - enkele keeren, nu en dan, - haàr had ontmoet, nu zijn vrouw... Vreemde richting de eene? Misschien toch niet, maar hij wist om den nachtelijk stormenden wind, somber aanzwellend zijn huilschreeuw over de wijde heiden, niet duidelijk zijne gedachten in te zien... Mathilde! In Den Haag, de enkele ontmoetingen, en toen dat gevoel van niet anders kunnen - hàar kiezen, als gedwongen tot die

keuze - haar kiezen - en bij de vage verwondering in zichzelven toch ook de trots in zijne familie te voeren die knappe gezonde jonge vrouw... Zoowel de trots, dat zij niet - vooral van moeders zijde - behoorde tot hunnen stand, als de trots, dat zij gezond was met haar tint van rozige melk, vooral niet lijdende aan de nevroze, die al te veel ziekte tusschen hen allen... Maar zij hadden zijn trots niet gedeeld, en het was of na zijn huwelijk niet anders dan een lichte verkoeling had kunnen komen tusschen hem en zijn vader; het was of zijne moeder - trots al hare laat aangeleerde ideëen van vrijzinnigheid - een afkeer behield van dat meisje - wier stap, wier stem, wier beweging en wier gezegden alle spraken van geheel andere omgevingen dan waaraan Z I J gewoon was; het was of tante Adeline, Emilie, de kinderen van oom Gerrit - geheel hun groote huisgezin - Mathilde in hun midden niet anders hadden kunnen ontvangen, dan met een zekere op haar neêrkijkende achterdocht... Het was of zij geen van allen begrepen, waarom hij deze vrouw had getrouwd. Hij had het wel gezien, hoe zij altijd zich dwongen tot een zachte beminnelijkheid tegen zijn vrouw - omdat ze zijn

vrouw toch was - zich dwongen vooral haar toch niet te laten blijken, dat zij allen vonden, dat zij was grof en burgerlijk, haar stap plomp, haar stem niet spits genoeg - in alles wat zij deed of zeide, opmerkten dat soms oneindig-kleine verschil, dat bestaan blijft, hoe alle standsverschil ook wil worden vereffend. Hij had het wel gezien, maar zijn trots was geweest, het nooit hun te hebben doen blijken, dàt hij het zag - omdat hij het zoo klein vond in hen - zoo kleinzielig - dat zij het oneindig-kleine verschil niet wegwisschen konden tusschen hen en Mathilde - ja, omdat hij zelfs hun neêrbuigende beminnelijkheid, die haar zoo genadig soms tegemoet kwam, kleinzielig vond - ondanks zichzelve trotsende zij allen op hun meerdere aan- en ingeboren distinctie... zij allen zich vindende fijner en beter en hooger dan zijne vrouw, die zij toch maar niet kwetsen wilden... Dat zag hij zoo zelfs in zijn moeder, in de jongens, in Adèletje en in Gerdy - wie het nooit lukte - en liever had hij dan nog maar de onvermomde antipathie van kleine Klaasje, die duidelijk blijken liet, dat zij Mathilde niet kon uitstaan...

En nu zag hij, dat in zijn trouwen die vrouw,

die niet geheel was van hun stand, hij vooral trots had willen toonen tegen de eigendunkelijkheid in van wie hij noemde de zijnen: zijne ouders... zijn huisgezin... - trots, als om te toonen: er I S geen verschil van stand meer, vooral geen verschil in die kleine tinten van stand onderling... en ziehier: er is gezondheid... terwijl hij ze allen ziek zag, de zijnen, naar lichaam, naar ziel... zoo niet zwaar lijdende, toch àllen aangetast of aangezweemd door de nevroze van hun tijd... Misschien was er wel in dien trots even geweest een willen tot voorbeeld stellen, zijn vrouw, Mathilde: zie nu, hier is een, die is gezond en die is eenvoudig... want zoo zag hij haar ziel en lichaam... Omdat hij haar zoo zag, had hij voor haar gevoeld de liefde, die hem tot haar gedrongen had - zijn ziel gaande die richting van pozitivisme, en materialisme, die na zijn studiën op dàt oogenblik de mystiek in zijn ziel was meester geweest... Want hij had ze gekend, die oogenblikken, waarin hij - moê van boekenstudie, of verhard in de operatie-kamer, in zich de mystiek had tijdelijk voelen verwelken, en vooral in die tijdelijkheden van materialisme van jongen dokter had hij ondervonden de aantrekkelijkheid van Mathilde: die

van een rozigblanke gezonde vrouw, die hem gezonde kinderen zoû geven. In zulke oogenblikken zag hij het zoo: de wereld, de menschheid vernieuwd door zorgvuldige selectie; het frissche bloed voor de toekomst bloeiende als met weelderigen rozenbloei, die de ziekelijke lelies der nevroze zoû overweldigen... Spraken dan later de geheime krachten luider in hem, dan voelde hij zich plotseling ver van zijn vrouw... alsof hij haar had verloren... en vooral in zijn zwarte en vage zelfonvoldaanheden had hij haar geheel verloren.., voelde hij de spierlooze onmacht haar zoen zelfs warm terug te geven... bleef zijn stem mat tegenover haar... bleef zijn grauwe blik koud... wat hij haar ook zeide, en hoe hij ook dwingen wilde terug in zich zijn gezonde pozitivistische liefde voor de gezonde moeder van zijn twee kinderen... Dan voelde hij schuld tegenover haar. En het schuldbewustzijn in hem zwol... Kon zij het helpen, dat hij haar alleen had kunnen geven éene helft van zijn ziel, dat hij alleen bij machte was haar lief te hebben met zijne pozitivistische gevoelens - hoe eerlijk die ook in hem waren - terwijl hij haar niets gaf van wat er dieper en heerlijker in hem werkte en weefde, het eigenlijke

werk en weefsel van hèmzelven... Kon zij het helpen en had hij wel mogen haar nemen tot zich, als hij haar niet meer kon geven dan de helft van zichzelven - terwijl àl het hoogere - want wist hij niet wat het hoogere was? - haar ontsnapte, en haar altijd ontsnappen zoû... Maar dikwijls in de zwarte onvoldaanheid, als nu in de moede nachtstemming, was het schuldbewustzijn - ook al pijnigde het - plotseling te droomerig en oneigenlijk, zag hij het in als de overdrijving zijner moede zenuwen, troostte hij zich zachtjes nu: zij is een eenvoudige vrouw...: aan andere dingen dan aan eenvoudige en zoo weinig samengestelde... heeft zij nooit gedacht... heeft zij nooit in geleefd... en dàt... alles dat wat ik haar niet geef... zij zal het niet missen... zij zal ervan het gemis nooit vatten... omdat zij eenvoudig is... omdat zij eenvoudig is: een gezonde, normale moeder... de mooie gezonde moeder van mijn twee lieve kinderen...

Dan weêr, moê en besluiteloos om naar bed te gaan, prikkelde het schuldbewustzijn na... dacht hij zich haar, ongelukkig in het huis, dat hèm lief was, en onmachtig wist hij zich heden - zoo dikwijls, o zoo dikwijls! - haar die liefde, pozitivistiesch - zijn eene helft - te geven...

Terwijl hij, zinkende en zinkende in zijn zelfonvoldaanheid, nu luisterde naar den schreeuwhuilenden wind om het huis, - de storm, die dagen duurde, - meende hij stemmen te hooren, die aanklaagden over de wijde, wijde heide, als leefde de wind, als was de storm een ziel, als borg hij weenende zielen, klagende zielen, in zijn openbaring, over en weêr aanwaaiende zielen, die nu in dezen nacht, met zielevingers tikkelden aan de rillende ruiten... Om dit huis, waarin zijn grootouders, zoo lang en vereenzaamd hadden gewoond, - tot nieuw leven de vele leêge kamers was komen vullen, - scheen het hem plotseling toe als hoorde hij iets van hunne stemmen, weeklagend door den storm heen... hem aanklagen eerst, beklagen hem dan... De stem van den Ouden Man, de stem van de oude vrouw... maar wàt zij hem klaagden, verstond hij niet in den altijd schrilleren huilschreeuw bij huilschreeuw, die wanhoopte langs de zwiepende boomen... Tot plotseling het venster, slecht den knop gesloten, door een fellen ruk, open woei, toe de jalouzie wrak klapperde, en weêr slingerde open, hard aan tegen den muur van het huis... De wind kwam binnen, en blies met één ademtocht het licht uit van de lamp.

De kamer donker, schemerde zichtbaar buiten de nacht, teekende zich af het wanhopig opengerukte raam... Hij, tastend, stootend tegen de stoelen aan, bewoog zich er heen, greep de klappende en slaande jalouzie, sloot ze, sloot stevig het raam nu, den ouden knop roestig draaiende om.

Stortregen viel neêr in stroomen: met droef bezwerende stemmen klaagsnikte de wind en tikkelde tegen de rillende ruiten met vingers.

Dien nacht sliep hij niet - hoe moê hij ook was, en hij dacht altijd:

- Heb ik schuld...?

VI

De oude vrouw - in den grauwen morgen, die buiten moê scheen van wind - zat stil aan het raam, en haar geest vaagde weg in heel nevelige dagen van vroeger, toen Klaasje nader kwam: zij had twee groote, zware boeken onder den arm, en zij torste ze, - ingebonden deelen van Graphic en Illustration, - maar, onhandig, liet zij ze vallen... Het meisje, driftig, boos op de boeken, sloeg ze, maar haar handje deed pijn van het harde karton: daarom sleepte zij ze liever, naar oma,

de booze boeken, die niet wilden: zij sleepte ze aan de open banden, die zoo hard haar pijn hadden gedaan; zij scheurde ze wel een beetje, maar dàt was hun eigen schuld, omdat ze niet hadden willen gedragen worden... Tevreden, als na een wraak - omdat de boeken waren gescheurd - sloeg zij de banden dicht, zelfvoldaan, nu de boeken lagen aan de voeten van oma, tegen haar stoof, en zij sleepte nu ook een voetenkussen, duwde het tegen oma's japon, en geknield op het kussen, vroeg zij, moederlijk, aan oma:

- Oma... oma... wil oma prentjes zien?

De oude vrouw wendde langzaam, met vagen blik vol nevel, het hoofd naar het kind: de blonde haren vielen los neêr om het wat mager en scherpe gezichtje, waarin de oogen vreemd lichtten met een te fellen glans, hard en starende: het stemmetje... oma, prentjes zien?... klonk met een vreemd vriendelijke intonatie, tegelijk te kinderachtig voor het al groote meisje van twaalf, - de buste zich ontwikkelend - als te moederlijk beschermend tegen de oude vrouw.

- Oma... wil oma prentjes zien...?

De oude vrouw, vaag, dacht zich in Buitenzorg, in een groot, wit paleis tusschen bergen

aan blauwen hemel, zacht wuivende, als struisveêren, klapperboomen - en zij meende, haar dochtertje - Gertrude - knielde bij haar neêr, en wilde met haar in de boeken kijken... Zij had om haar ouden mond een lachje van rimpels en zij strekte de handen uit naar het boek, dat Klaasje, onhandig, ophield... Maar de oude vrouw was te zwak om het zware boek op den schoot zich te trekken en, onwillig, gleed het langs haar japon op den grond, tegen den stoof. Klaasje werd boos:

- Stoute boeken, stoute boeken...

Zij geraakte in een drift, sloeg weêr het boek, maar haar handje deed pijn, en plots begon ze te huilen...

- Cht... cht!! troostte oma kalmeerend: zij bukte zich pijnlijk in haar grooten stoel, trok moeizaam het onwillige boek op, en Klaasje nu, nat de oogen nog, duwde van onderen het zware boek òp, zoodat het eindelijk lag op grootma's schoot. Klaasje zuchtte toen, na eindelijke overwinning.

- Omslaan, zeide zij.

Zij sloeg den onhandigen, zwaren band om, en zei:

- Klaasje zal vertellen...

Maar de zwarte platen, de donkere por-

tretten zeiden haar niets, en den vinger uitgestrekt naar het portret en de plaat, bleef zij met haar mond vol tanden, wist niets te vinden...

- Omslaan, omslaan... herhaalde zij.

Zij verlangde naar kleuren, geel, blauw en rood, maar de platen bleven zwart, alle met zwarte streepen en zwarte vlekken en leelijk vond zij de platen.

- Omslaan, omslaan, omslaan... herhaalde zij nu nerveus, smachtende, dat zij geel, blauw en rood zouden worden.

De oude vrouw, met haar rimpellach, sloeg geduldig de platen om. Ook haar zeide de platen niets, omdat zij zwart waren en somber - en omdat zij ook vóor zich al kleuren zag - het krijtwit en het diepe blauw en het helder gelakte groen, van boomen, lucht, huizen in Indië... Hier, onder den somberen neêrslag der luchten, hier bij de sombere platen, zagen de oude vrouw en het kind niet wat haar weldadig was...

Toen werd Klaasje heel boos, en zij sleepte het zware boek van oma's schoot: zij sloeg het, de pijn niet achtende, en zij schold:

- Leelijke boeken... zwarte, leelijke boeken...!

- Cht! Cht! kalmeerde de oude vrouw en zij legde de aderige hand op het blonde meisjeshoofd.

- Torentje bouwen! juichte Klaasje, plotseling ziende een mooi vizioen.

Zij stond vlug op; op een tafel in een hoek van de kamer vond zij een domino-doos. Zij bracht de doos aan, van blijdschap schitterend, maar het gladde deksel gleed uit de doos neêr, en de steenen hagelden op den vloer. Klaasje stampte met den voet, maar het mooie vizioen glansde nog steeds - en haastig, en toornig, graaide zij met de handen de steenen bij elkaâr, in haar schortje... Zoo bracht zij ze bij oma, als een oogst, als een buit, deed ze neêrhagelen aan hare voeten. Moeizaam schoof zij weêr een der zware boeken op oma's schoot en de oude vrouw hielp haar, trok op, terwijl Klaasje duwde.

- Torentje bouwen! juichte het kind.

Oma hield vast het boek, hield het recht, terwijl Klaasje twee, drie steenen zette, op den smallen lagen kant. Op die steenen bouwde zij verder, het zwarte en witte wankele torentje...

- Een deurtje, met twee raampjes... verbeeldde zich het spelende kind.

Maar het torentje stortte, hard, in elkaâr.

- Oma mag niet bewegen! bromde het kind, zette in evenwicht op oma's knieën het zware boek, bouwde weêr, haastig, om heel hoog te komen...

- Oma mag niet meer bewegen... Torentje... met een muurtje er om... Hooger... het torentje... op het muurtje nog een steentje... op het muurtje nog een steentje...

Maar het muurtje en het torentje stortten hard in elkaâr.

- Stoute oma... stoute oma!

- Chtt! kalmeerde de oude vrouw.

Addy was binnengekomen, en het kind, latende boek en steenen, juichte hem toe, liep op hem af... Zij noemde hem oom, niet wetende, dat hij haar neef was.

- Oom Addy! juichte het kind.

Hij breidde zijn armen open, tilde haar even op.

- Zoek eens in oom Addy's zakken, zeide hij.

- Wat heb je, wat heb je?

Zij graaide in zijn zakken.

- Neen, dat is ooms portefeuille... Neen, dat is zijn horloge... Hier, kijk eens wat is dat?

Hij hielp haar nu, het pakje vinden. Zij rukte haastig aan het papier en het touwtje, en hij was het, die het pakje opende... Het was een kleine kaleidoskoop...

- Zie er eens door...
- Mooi! zeide het kind juichende. Mooi... blauw, rood, geel...
- Nu moet je het schudden...

Zij schudde de kaleidoskoop: de kleuren, ruitvormig, veranderden haar figuur tot een ster.

- Groen, blauw, rood... juichte het kind.
- Nu moet je weêr schudden...
- Blauw met geel...
- Daar... Wat zeg je nu?
- Mooi... mooi...

Zij zette zich, plotseling stil, op den grond, tuurde en schudde het buisje, tuurde en schudde het weêr... In het kleurige sterretje zag zij een paradijs, plotseling...

- Groen, geel, blauw...

Hij had grootma van het boek ontlast, legde het neêr, schikte in de doos de dobbelsteenen.

- Het heeft gewaaid, zeide de oude vrouw, wijzende naar den tuin. In den tuin liggen gróote takken...

VII

Maar Adeline kwam binnen: zij zocht Addy. Zij had hem gisteren, omdat hij zoo moê was, niet willen vragen naar den uitslag van zijn reis naar Amsterdam, maar nu, terwijl hij nog speelde met Klaasje, was er eene vraging in hare oogen. Zij was nog een jonge vrouw, niet ouder dan veertig jaar - jong met Gerrit getrouwd, hem ieder jaar barende een kind - maar trots haar zacht rond blond gezicht, was zij niet jong meer, vermoederd in haar vormen, en vooral na haar groote leed - na den dood van haar man - zijn zelfdood, die altijd was blijven schaduwen over haar en de kinderen als een onuitwischbare schemering - zoo geslagen in hare al zoo eenvoudige energieën, dat zij, naïef, om alles wat haar en hare kinderen aanging bij Constance of Addy aankwam: het meeste bij Addy, dien zij haar beschermer, natuurlijk-weg, was gaan vinden. Zij zag tot hem op met een eerbiedig vertrouwen; zij deed altijd woordelijk als hij haar zeide; hij was het, die beheerde hun heel kleine fortuintje, het voor de kinderen zoo voordeelig mogelijk uitzettende; tot hem - niettegenstaande zijn jeugd - wendde zij zich

in alles wat betrof haar jongens, en de jongens zelve, natuurlijk-weg, namen het aan, dat hun maar zes, zeven jaren oudere neef voor hen zorgde met een vaderlijken ernst. Maar zij wist wel, Adeline, dat Addy heel boos was geweest, omdat Alex van Alkmaar had weg moeten gaan: in Den Haag op de Hoogere Burgerschool was het eerst nog al vrij goed gegaan; na de derde klasse - hij was al zeventien - had hij juist zijn toelatings-examen nog kunnen doen, maar toen hij twee jaren deed over den eersten cursus, en het in den tweeden cursus niet lukte, had Addy zelve gemeend, dat Alex maar iets anders moest zoeken, hoe gaarne zijn moeder ook, gedachtig aan Gerrit, haar oudsten zoon had officier willen zien... Nu was hij al bijna twintig, en zóo laat was het voor hem geworden om op de Handelsschool te Amsterdam te komen, dat Addy eerst persoonlijk alle informatie had willen winnen, en daarom naar Amsterdam was gegaan - den directeur had opgezocht... Daarom, dezen morgen, zocht Adeline, wat nerveus, Addy te spreken, een beetje bang voor wat hij nu zeggen zoû, omdat hij heel ontevreden geweest was over Alex, ontmoedigd, niet wetende wat met hem aan te van-

gen... Hij zoû nu gaarne met Alex spreken, zeide hij, en Adeline, treurig om haar zoon, een beetje bang voor Addy, ging Alex zoeken, bracht hem meê. Hij was lang, slank, bleek, blond: hij scheen niet sterk, hoewel hij vooral als kind op zijn vader had geleken; ieder jaar schenen zijne trekken meer en meer te verstarren, en werd zijn gelaat een spookachtig masker van bleekheid, den blik wat schuw, onder op de wimpers, als met een bang, schuchter, en tegelijk diep in zich verbergen van onzichtbare, stille dingen... Nu, dat zijn moeder hem was komen halen, uit de kamer, waar hij had zitten lezen, kwam hij binnen met haar, klaarblijkelijk nerveus om het gesprek, dat hij met Addy voorzag. Maar Addy zeide:

- Ik moet eigenlijk uit, tante... Alex, kan je een eind met me meêgaan, dan kunnen wij al loopende praten... De wegen zijn te nat om te fietsen...

Addy's blik en zijn stem stelden Adeline gerust - alsof hij haar zeide, dat het wel zoû gaan... op de Handelsschool...

Nu liepen zij buiten, de beide neven; de boomen druipten van water uit, en de snelle driftige wind joeg de groote wolken verder in een zelfde richting, maar de hemel bleef

grijs, en schemerde. De perspectieven der buitenwegen mistten weg in droefgeestige vaalte, en zonder woorden eerst gingen de beide jonge mannen voort.

- Ik ben daar gisteren voor je gaan informeeren, Alex, zei Addy. Je kan je examen doen, en... je hebt dus nog eenigen tijd om te werken... Ik hoop, dat het dezen keer beter zal lukken, kerel... Je bent nu al bijna twintig... Als het dezen keer niet lukt, dan...

Hij had een vaag gebaar en Alex nam zijn arm.

- Je bent wel goed, Addy, zooveel moeite voor me te doen; ook hoop ik... dat het beter lukt... dezen keer...

- Mama had je gaarne officier gezien.

- Ik heb eigenlijk toch geen militair element in me... Het is jammer, dat ik het niet bedacht had, voor ik naar Alkmaar ging... Maar daar dadelijk... voelde ik het: dat ik geen militair element in me had.

- Zoo zijn er jaren verloren gegaan... En nu, als je op de Handelsschool bent, hoop ik... dat je niet in eens zal bemerken... dat je geen commercieel element in je hebt... niet voor ‘zaken’ geschikt bent... Je kan ook consul worden.

- Ja... misschien...

- Het is jammer, Alex, dat je uit jezelf niet zeker weet... geen bepaald idee hebt...

- Neen... dat is het juist...

- Maar je moet toch iets zijn, niet waar... Geld hebben jullie niet... en zelfs al hadt je geld... een man moet toch iets zijn... om goed en gelukkig te zijn... voor zich en zijn omgeving...

- Ja, Addy...

- Beloof me nu, kerel, je best te doen... Niet waar, ik speel nu eenmaal vadertje over jullie... ook al ben ik maar zes jaar ouder dan jij... Ik voel me ook vader over jullie, niet waar... en gaarne zoû ik jullie allen gelukkig zien... in de wereld... Maar help dan meê... Heb een beetje energie, Alex... Als je het niet dadelijk hadt laten liggen te Alkmaar, dan was je nu al gauw officier...

- Ja...

- Net als je vader... Mama had het gaarne gezien. Maar we zullen daar nu maar niet meer over praten en hopen, dat het beter lukt te Amsterdam...

- Addy... papa, herinner je je dien goed?
- Ja zeker...
- Ik ook... Ik was acht jaar, toen hij stierf... Ik herinner me zelfs...
- Wat...?
- Dien avond... hoewel ik toen niet begreep... waarom mama zoo huilde... zoo gilde... waarom tante Constance er was, oom Henri... Later, pas jaren later, heb ik alles begrepen... Maar gezien... papa Z I E N liggen... in zijn bloed... dat heb ik altijd... en dat is een indruk... die me altijd... die me altijd... voor oogen wemelt. I K Z I E H E T A L T I J D , Addy!! Zeg Addy... weet jij, waarom papa het gedaan heeft... Er was toch niets, dat hem zóo ongelukkig maakte...?
- Hij was heel ziek...
- Maar niet ongeneeslijk?
- Hij dacht zich ongeneeslijk...
- Hij was toch sterk?
- Ja, hij had een sterk lichaam.
- Hij leek op Guy, niet waar?
- Ja, Guy lijkt op hem. Uiterlijk... Hij was groot, breed, blond...
- Ja, zoo herinner ik hem mij ook. Ik, ik was acht jaar...
- Jullie waren een aardig troepje.
- En nu niets dan last... voor jou...
- Kom... zoo erg is het niet...
- Ik hoop, dat het lukken zal... Addy... te Amsterdam...
- Waarom ben je zoo stil, Alex... al zoo langen, langen tijd.
- Ik... ben ik stil...
- Thuis spreek je nooit... met de anderen... Alleen nog wel eens met mij... als we alleen zijn. Na Alkmaar... ben je zoo stil geworden... Toch niet, omdat ik toen boos was.
- Ja... daarom ook...
- Waarom dan nog meer...?
- Ik durf dat niet zeggen.
- Zeg mij, Alex, als ik iets voor je doen kan...?
- Je doet al zooveel... alles... Addy.
- Maar praat eens geheel open met mij... Misschien kan ik nog meer voor je doen...
- Neen, wat zoû je nog meer doen.
- Er hindert je iets.
- Neen...
- Je hebt verdriet.
- Neen...
- Je bent in jezelven teruggetrokken.
- Ik ben altijd stil...
- Probeer eens, Alex, vertrouwen in me te hebben.
- Ik heb vertrouwen in je...
- Spreek dan eens met mij.
- Maar ik heb... niets te zeggen, Addy.

- Ik weet, Alex... dat je me wel iets te zeggen zoû hebben...

- Neen...

- Ik weet het, Alex.

- Neen, Addy, heusch... ik heb niets te zeggen...

De jongen wilde zijn arm lostrekken uit Addy's arm, maar Addy drukte hem vaster.

- Blijf zoo wat wandelen...

- Waar ga je heen?...

- Ik heb een paar patienten te zien... Breng me tot daar, Alex... en spreek, spreek ronduit...

- Ik kan niet spreken.

- Zoek dan je woorden... ik zal je helpen...

- Van daag... van daag niet... Addy... buiten... op den weg... Misschien een anderen keer... in huis.

- Goed, dan een anderen keer, in huis. Ik hoû je aan je woord. Nu, laten wij dan nu niet anders spreken dan over de Handelsschool...

En, Alex steeds aan zijn arm, vertelde hij hem van de directie, de leeraars, de lessen daarginds... vooral Alex voorspiegelend, dat het daar alles geleidelijk en gemakkelijk gaan

zoû. Wist hij niet en doorzag hij niet, Addy, dat de jongen zoo vreeslijk opzag tegen het leven - de dagen, die komen zouden, - omdat altijd een schemering op hem neêr was blijven drukken - de schemering van den zelfdood van zijn vader... Het had het kind, voor zoover hij het toen begrepen had, eene ijzing gegeven, en donker was het plotseling om hem heen geworden, om zijn kinderziel, en toen de gedachten zich later in hem hadden ontwikkeld, was altijd gebleven de bangheid in die duisternis, omdat iederen dag het onbewuste leven voortging... en omdat zijn vader zich, - waarom, waarom? - uit het onbewuste leven had weggerukt, den zelfdood had gedaan... Zoo - zonder dat Alex toch had gesproken - meende Addy het te doorzien: zoo doorzag hij het in werkelijkheid, met dien vreemden blik van doordringen, met die vreemde gave van vizionaire diagnoze... En als hij zoo doorzag een ander, dacht hij niet meer aan zichzelven, week zijne zelfonvoldaanheid van hem weg, - en scheen hij voor dien ander te weten, zeker en vast te weten, heilig te weten - zooals hij nooit wist voor zich... Terwijl zij doorliepen en hij Alex' arm vast hield, meende hij, dat de loome

stap van den jongen rythmiescher werd en rustiger... Dat zijne antwoorden - nu zij doorspraken over Amsterdam, over den leeraar, bij wien hij zoû inwonen - klankrijker werden, als stelde hij dieper belang... Twijfel klonk niet in Addy's stem; integendeel, zijn stem deed klaar in den mist, hangende onder de boomen en over den weg - de beide jaren van studie daarginds - het geheele leven daarna van werkzaam mensch - opkleuren als een helder bestaan, dat zich openbreidde, met zijn onbewolkte kimmen van menschelijke toekomst, - of heel het onbewuste leven gemakkelijk gaan zoû langs geleidelijke lijnen... Hijzelve, hij had ze nooit zoo gekend, de vrees voor de dagen, die komen zouden - omdat hij in die toekomst zijn doel vóor zich gezien had... Waarom dan ziekte in hem de onvoldaanheid...?

Nu, nu wilde hij niet aan ze denken; nu week ze van hem weg als een spook. Nu, nu voelde hij - zelfs na zijn slaaploozen nacht - de energie zich in hem krachtig spreiden, de fluïde uit hem stralen als vitale warmte. Nu, nu voelde hij alleen den weldadigen drang dien jongen naast zich zijn komende leven te doen inzien, hem zijn toekomstangst te

ontnemen. Mystische machten dwongen hem het voor een ander uit te doen lichten, en op te doen klaren den somberen angst voor de komende dagen...

En toen hij afscheid had van Alex genomen, omdat hij niet toonen wilden welken weg op zijn zieken woonden, ging luchtiger de jongen terug, of de angst zoo zwaar niet meer drukte, in den helderder opgrijzenden hemel... hoe hij ook dacht aan zijn vader... altijd... hoe hij ook iederen dag DUIDELIJKER VOOR ZICH ZAG HET LIJK VAN ZIJN VADER IN BLOED ...

VIII

In den morgen ging het huishouden zijn iederendaagschen gang: het iederendaagsche leven rolde er zacht gelijkmatig voort in het groote huis, dat het borg in zijn gangen en kamers, nu de winter nog ongenadig was, nu de luchten grauw bleven, de wind woei, de groote boomen in den tuin druipten van killen regen. Weinig kwam er van buiten, dat emotie bracht in het groote huis, daar staande als een eenzaam groot blok aan den villa-weg, in het sombere tuingeheim van zijn wind-doorwaaide takkenboomen. Want met buren of

andere villa-bewoners hadden zij van het groote, sombere huis zoo min mogelijk betrekkingen aangeknoopt, en alleen in het voorjaar, des zomers, ging Gerdy, met haar racket, geregeld naar haar tennis-club... Maar verder was het het stille leven in huis - nu in den winter - behalve een wandeling, een zieken-, een armenbezoek, - het stille leven tusschen de wanden der groote kamers, aan wier ramen tikkelde de wind... De oude grootmoeder, meestal, zat in de serre, en zag in den tuin, welwetend knikkende haar zilvergrijs hoofd - zij herkende de kinderen niet allen meer - zij dacht zich meestal in Buitenzorg, te midden van eigen huisgezin - en zelfs als Klaasje speelde aan hare voeten, dacht zij: het was kleine Gertrude... Gertrude... in Buitenzorg... Constance, ijverige huisvrouw, rap niettegenstaande haar vijf-en-vijftig, liep door het huis onophoudelijk, des morgens, en Marietje of Adèletje hielpen haar... Twee-en-twintig, en een-en-twintig, waren zij stilletjes, Marietje al van nature zorgende, altijd met Constance meê - Adèletje ziekelijk, zonder veel woorden, boven, op de meisjes-zitkamer, zittende aan haar naaiwerk, en om de vreemde melancholie van Alex waren het alleen Guy en Gerdy, die in huis

waren de vroolijke, gezonde jeugd: dat rijke, gezond-blonde element, dat Constance aan hun vader deed denken, haar broêr Gerrit - luidruchtig, breed en sterk - vóor hij ziek was geworden... te ziek om te kunnen leven blijven... Klaasje was 's morgens heel lastig, heel druk, vol nukjes en kuurtjes; altijd dwong zij, opdat men met haar zoû spelen, zich minstens met haar bemoeien zoû en Constance betreurde het zoo, dat zij niet boven in de kinderkamer kon bij Jetje en Constant; maar Mathilde duldde er haar niet, en zij - het arme, al twaalfjarige onnoozele kind - zij was ijverzuchtig van Constant en Jetje - zij had een haat voor Mathilde, - als gevoelde zij, onbewust, in de kinderen eene kinderlijkheid, die natuurlijk was - als wist zij zichzelve toch veel te groot al... om te spelen... en huisjes te bouwen van kaarten en domino-steenen...

Over het groote, sombere huis, tegen de groote sombere luchten, en IN huis was heel vreemd altijd een weemoed van dingen, die waren geweest... Het was niet alleen of het zweefde door de gangen... of klopte in de meubels, maar het was ook om het zitten van de oude grootmoeder aan het serre-raam - het was zelfs om het bleeke, altijd treurige

gezicht van Adeline, zoo hulpeloos; het was om de stille melancholie van Emilie, die nooit veel meer sprak, gebroken... In het sombere huis zaten zij of bewogen zij als in een atmosfeer van verledene dingen, die samensmolt met de eigen atmosfeer van het huis zelve, als waren zij kleine, verschemerde zielen, - gebroken door het leven en daar schuilende in het veilige huis, nu de winter eeuwig scheen, nu de zware luchten zoo drukten... Het was of een sfeer van herinnering wolkte om die oude vrouw, als zij stil zat en staarde, als zij speelde met onnoozele Klaasje; - het was of een laatste weêrschijn van sombere tragiek trilde om de eenvoudige moeder van zoo vele kinderen, door den zelfdood van haar man geslagen van tragische wondering, dat zoo plots en zoo fel en zoo wreed het harde leven kon slaan; - het was of een vreemd geheim van ziel sluimerde in de treurige oogen van die jonge vrouw - Emilie -: een geheim, dat zij nooit zoû zeggen... Somber was wel het huis en somber de eeuwige wind, die er om woei - vol vreemde stemmen... van dingen van weleer - en zij maakten het huis niet helder, de drie treurige stille vrouwen - zoo verschillend van leeftijd - zoo effen somber van

melancholie... Zij maakten den huishoudelijken morgen niet helder, in het huis daar aan den verregenden weg, en het was Constance zelve, die, gevolgd door Marie of Adèletje stilletjes, het huis bezielde, - de trappen, de gangen, met haar rappen tred, het helle gerinkel van hare sleutels... Hard soms was in huis het geluid van een piano, boven, op de zitkamer van Mathilde, en de piano behoefde te klinken maar, om in den salon, beneden, de andere piano te doen rammelen onder Gerdy's driftige vingertjes, tot Constance schrikte van zoo veel geluid en zij vlug tot Marietje fluisterde:

- Zeg toch aan Gerdy... dat ze niet speelt... als Mathilde boven speelt...

Marietje ijlde dan naar den salon, berispte Gerdy - en omdat tante Constance het vroeg, zweeg plots Gerdy's piano stil en alleen Mathilde's loopjes zegevierden boven en parelden... De kinderen, iederen dag, gingen uit, in het kinderwagentje, met de bonne - door weêr en wind, - het was het principe van Addy en zij bevonden zich er goed bij... en hunne de eerste woordjes stamelende jeugd was als een dagen van toekomst, rozig en licht... als zij gingen door sombere trappen

en donkere gangen en kamers en in die sfeer des verledens plotseling blond zonnestraalden, als poeierden zij stof van licht plotseling door bruin van schaduw, als sprenkelden zij klank van kinderstem door bruine atmosfeer, die sedert zoo lange jaren geen kinderklank had opgevangen... Addy uit, naar zijn patienten, bleef Van der Welcke op zijn kamer, rooken en lezen - oom Jupiter, als Gerdy hem noemde, omdat hij meestal zat in de blauwe wolken van zijn cigarette, en Guy werkte wat - voor zijn examen voor surnumerair bij de Posterijen, of was naar Utrecht, waar hij privaatles had in aardrijkskunde. Maar werkte hij thuis, op zijn kamertje, boven, op de derde étage, dan was het telkens zijn jonge, gezonde bewegelijkheid, die hem op deed staan, naar beneden deed loopen, aan Van der Welcke vragen een atlas, gezellig even hangen bij oom Henri, een cigarette meêrooken, dan weêr naar boven: in de boeken, op de kaarten kijken drie minuten, weêr op, zich uitrekken, nemende zijn halters, stijf van zóo lang stil te zitten, weêr naar beneden, tante Constance ontmoet in de gang...

- Guy, werk je niet...
- Jawel, zeker tante... Wat doet u?

- Ik moet naar de provizie-kast, jongen.

Hij ging meê, met Marietje, naar de provizie-kast, snoepte er rozijnen en amandelen, maakte gekheid, deed Constance lachen, tot zij zeide:

- Kom Guy... hoepel op naar boven...

Maar omdat hij Adèletje zag loopen met een kleinen gieter vol water - zij verzorgde de planten in de serre - hielp hij haar, en sponste zelfs de bladen van een aralia af, terwijl Klaasje speelde aan de voeten van grootmama, bouwende huizen van kaarten, die zij liefhad om de schelle kleuren van de poppen en azen, en om de mooie figuren van harten en ruiten en schoppen en klaveren: hij bouwde een huisje voor haar, hij plaagde Gerdy, die piano speelde, nu Mathilde boven was uitgescheiden, tot Truitje de tafel voor het lunch kwam dekken en hij naar boven rende, verschrikt, drie trappen hoog, om toch te werken... drommels ja, te werken... Hij hield zijn ooren in de handen om niet te hooren, zijn oogen gericht op zijn kaarten en ging de lunchbel beneden, dan bleef hij opzettelijk nog enkele minuten, maakte zich wijs, dat hij geërgerd was, omdat zoo vlug een morgen voorbij ging, en kwam nooit anders dan vijf minuten aan

tafel te laat, zich verontschuldigende, dat hij zoo druk had gewerkt...

Nu, in den winter, gingen stil, somber, huiselijk de korte dagen voorbij - 's middags een wandeling of een armenbezoek van Constance meestal met Adèletje - een visite te maken of te ontvangen was een heele gebeurtenis, en gebeurde niet meer dan drie, vier keer op een winter - alleen Gerdy soms ‘ontving’ haar tennis-clubje en schonk thee, boven op de meisjes-zitkamer, als zorgde zij voor wat gezelligheid, die van buiten zoû komen... En de avond, in de gele lichtkringen der lampen, dommelde zacht na den eten voort, den wind om het huis, - de drukte van Gerdy, met haar theegerei tinkelend, - en de dobbelsteenen in de bekers rammelend van Guy en Adèletje...

- Twee en vijf...

- Dubbele zes... Nog eens na... Imperiale... nog eens na. Drie en vijf...

En de starende oogen van Mathilde, een boek in de handen, drukten uit een obsessie van stille verveling, terwijl vol van dingen des verledens de kamer scheen, en de stem van den wind buiten, en de treurige vrouwen - oma, Adeline, Emilie - als drie geslachten

van droomenmelancholie - haar beklemden, tot Addy binnenkwam, een uurtje, vóor hij boven weêr ging studeeren...

IX

Het regende toen Adolfine's morgens te Zeist-Driebergen stapte uit den trein en zich haastte naar den tram, die zij juist op het punt zag te vertrekken. Zij zag er heel moê uit en mager, met een bitterheid om haar dunne nijdige lippen, en een verwijt in haar toch scherpe oogen, en plotseling bedacht zij, speet het haar, dat zij niet een beteren mantel had aangedaan.

- Conducteur, wil je ophouden bij de villa van baron Van der Welcke?
- We gaan de villa niet langs, mevrouw, maar het huis ligt toch dicht bij de baan...
- Zal je me dan zeggen, waar ik uit moet stappen...

De conducteur beloofde en Adolfine, plotseling, werd heel nerveus. Ja, dat zij alle die jaren - alle die jaren, dat Constance woonde te Driebergen - hen ook nooit eens was komen opzoeken - eigenlijk uit een rancune, omdat zij zich van mama hadden geaccapareerd, omdat mama bij hen was in komen wonen... In al die jaren had zij hare moeder nooit, had zij Constance maar nu en dan eens - te Baarn, bij het sterven van Bertha, ter loops in Den Haag - gezien, enkele woorden met haar gewisseld, waar zij elkaâr ontmoetten, toevallig, bij tante Lot, en ook Addy had zij maar heel zelden gezien. Nu speet haar dat wel, nu leek het zoo vreemd, om zoo in eens aan te komen en daarbij, aangekondigd had zij hare visite niet, omdat zij er tegen op had gezien het briefje te schrijven... Als Constance nu maar niet uit was... of van huis weg... naar Utrecht misschien... Amsterdam... voor boodschappen, dat kon toch zijn... Zij kwam wel geheel als een vreemde aan, en haar hart klopte, en nu bijna had zij berouw, dat zij tot dezen stap was overgegaan... Er bestonden toch wel andere dokters dan Addy, die nog zoo jong was, onervaren... en toch... en toch... In hare nervoziteit kwamen de tranen haar in de oogen, voelde zij zich overweldigd door haar verdriet, alle hare bitterheid van de laatste treurige jaren... Het was heel triestig in huis, Van Saetzema, gepensioneerd, sukkelend den laatsten tijd, lijdende aan een maagkanker, - de jongens, Jaap naar Indië

als ambtenaar, Chris en Piet, officier en adelborst, niets latende hooren van zich, nu zij het ouderlijk huis niet meer noodig nadden, - Caroline, bitter omdat zij niet trouwde, en haar jongste, Marietje, den laatsten tijd zoo zwak, zoo vreemd, dat zij niet wist wat met haar aan te vangen! Daarbij, omdat zij, niettegenstaande haar zuinigheid, toch te groot hadden geleefd in hare streving naar Haagsche grootheid, waren zij in schulden gekomen, woonden nu in een kleiner huis, vegeteerden er eigenlijk, zonder dat zij meer een doel, een doel van grootheid zag voor oogen schemeren. Het was gedaan, het was gedaan, er was niets meer voor hen: het was de eenzaamheid en de afsterving, van familie en van kennissen - een familiekring was er niet meer in Den Haag en het scheen of wat van familiekring nog zich bijeen had kunnen houden, zich nu vereenigd had, - zoo vreemd, - in het huis van Van der Welcke en Constance te Driebergen... Heel vreemde ijverzucht daarom was er lang in Adolfine, als had zij na Van Naghel en Bertha's dood toch gemeend, dat het haàr huis moest zijn, dat de familie, hoe verspreid, zoû beschouwen als het familie-huis... Dat was niet zoo zeer omdat zij gastvrij was,

als wel om hare gekrenkte ijdelheid, en om die te voldoen, zoû zij zelfs niet hebben opgezien, mama, hoe kindsch ook en lastig, over den vloer te hebben... Maar was er ooit kwestie van geweest? Neen, dadelijk had mama bij Constance haar intrek genomen, en zij voelde wel, uit de manier, waarop Paul, Dorine, de Ruyvenaers, zelfs Karel en Cateau spraken, dat zij allen, met meer of minder sympathie, nu Van der Welcke's huis te Driebergen beschouwden als wat er nog over was van een centrum van familie! Het was waarachtig een mooie boel, dacht Adolfine en zij wrokte nu, omdat zij nooit, in niets, slaagde, omdat zij nooit geslaagd was... En nu, zijzelve nu, had zich opgemaakt naar Driebergen, kwam er met het doel haar, Constance, hem, Van der Welcke, bijna een gunst te vragen... hoewel zij het zichzelve zoo duidelijk nog niet voor den geest wilde zien...

Zij was heel zenuwachtig, toen de conducteur, bij een halte, haar zeide nu uit te stappen, haar een weg wees, haar het huis toonde schemeren tusschen de druipende winterboomen. Het groote blok schemerde massievig grijs tusschen al het zwarte getakte; streng, onverbiddelijk teekende het lange, rechte dak

zich af tegen de grauwe winterluchten. Het was een indruk van bevende zenuwtrilling alleen, maar in de vensters van den voorgevel, spiegelend met hun ruiten, de valgordijnen half neêr, meende Adolfine te voelen een terughouding, een afwering, een trotschheid, eene rancune, een weigering... Het ging heel vlug door haar heen, het gaf haar een aarzeling om verder te gaan en toch... nu zij eenmaal zoo ver was, nu zij het hek naderde van den voortuin, begreep zij, dat het te laat was, dat zij

nu wel moest gaan, om de perken langs der stroo-omwondene rozen, en zij belde aan de groote, sombere voordeur. Zij belde verlegen, te zacht... de bel was zeker niet overgegaan... en zij bleef wachten onder haar druipende parapluie... Haar hart klopte, toen zij belde voor de tweede maal, haars ondanks wat harder... Nu opende Truitje en zij herkende de meid, de zelfde meid, die jaren, jaren geleden - in de Kerkhoflaan - Constance gebeld had na hun laatste gesprekalleen, als om haar de deur te wijzen. Zij was verbaasd die meid daar te zien, wat ouder, maar toch dadelijk herkenbaar, en het gaf, omdat zij oogenblikkelijk denken moest aan zoo vele jaren geleden, een zoo groote aarzeling, dat zij nauwlijks spreken kon, vooral omdat, verbaasd, de meid haar ook zag in de oogen. Zij voelde, dat zij zoû stotteren, Adolfine, nu zij de lippen zoû openen, maar zij moest wel, zij moest haar wel vragen:

- ...Is... is me... mevrouw... is mevrouw... thuis?

- Zeker, mevrouw... mevrouw is thuis...

Bevende was Adolfine binnengekomen, en de meid, achter haar, sloot de deur, nam haar de natte parapluie uit de handen. Zoo stond zij op de vloermat... zag zij voor zich de lange gang... ter zijde de bruine kamerdeuren... het antiek kabinet... gravures en portretten... Het maakte op haar een indruk van zeer degelijk en ernstig Hollandsch interieur, maar een indruk ook van terughouding, afwering, trotschheid, rancune en weigering... En terwijl zij als angstig de oogen bleef houden gevestigd op de eiken deur aan het einde der gang, die stond op een kier, stamelde zij nog, met een niet te overmeesteren weifeling, in haar stem - bijna smeekend:

- Stoor ik... stoor ik... mevrouw niet...

- Zeker niet mevrouw... komt u binnen...

Maar de deur van de achterkamer was opengegaan, en het was Constance zelve...

- Adolfine!

Er was eene verrassing in haar stem, zoo al geen blijdschap - een verrassing, omdat zij Adolfine zag, die zij nooit zag te Driebergen - die zij niet anders meer had gezien, dan een enkelen keer, ter loops, in Den Haag en in Baarn - toen arme Bertha gestorven was.

- Adolfine!

- Ik kom je eens opzoeken, Constance... en... en mama...

De stem weifelde, stootende, smeekende, onzeker van zichzelve, en het was zoo vreemd en verrassend voor Constance, Adolfine aan te zien, haar die woorden, met zoo een stem van aarzeling zeggen te hooren, dat Constance zich niet dadelijk terug vond... dat zij geen welkomstwoord vond, geen schijn zelfs van hartelijkheid wist te vinden... Maar zij zag, dat de deur aan het einde der gang stond op een kier, en zij zeide, tegen Truitje, bijna geërgerd:

- Truitje... Waarom staat die deur weêr open... Je weet, dat ik de deur dicht wil hebben...

- De deur springt wel eens open, mevrouw, door de tocht, antwoordde de meid: zij sloot de deur, ging terug in de keuken.

Zij stonden tegenover elkaâr, de zusters.

- Kom binnen, Adolfine.
- Stoor ik je niet?
- Zeker niet... Ik ben blij je eens te zien.

Zij dwong zich warmte in haar stem te leggen.

- In jaren hebben we elkaâr niet gezien, verontschuldigde Adolfine zich, weifelend.
- Ja, in langen tijd niet... Ik kom zoo weinig in Den Haag... Hier is mama.

De oude vrouw zat in de serre, tuurde uit het raam.

- Mama! zei Adolfine geroerd. Mama...

Zij naderde.

- Dag... mama...

De oude vrouw keek haar wezenloos aan.

- Het waait, zeide zij. Er liggen in den tuin gróote takken...
- Mama, zei Constance. Hier is Adolfine... die komt u eens opzoeken...

De oude vrouw herkende niet. Zij zag Adolfine wezenloos aan, onverschillig: toen zeide zij:

- Als het zoo waait... is het niet goed... dat Gertrude in den tuin loopt... Er vallen gróote takken neêr...
- Neen mama, ik zal haar binnen halen.
- Gertrude? vroeg Adolfine.
- Zij meent onze arme Klaasje, zei Constance.

- Herkent mama me niet...?

- Niet zoo dadelijk... Ze zal je wel straks herkennen... Mama, herkent u Fine niet?

- Fine? vroeg de oude vrouw.

- Ja... Adolfine... Kijk... ze is hier... ze komt u een zoen geven.

- Ze is dood, zei de oude vrouw.

- Neen mama, Adolfine is niet dood... Kijk... hier is Adolfine.

De oude vrouw schudde het hoofd.

- Ze is dood, zei ze vast, en zeker. Jaren... geleden... is zij gestorven.

Adolfine, plotseling, snikte; zij wendde zich af.

- Mama zal je straks wel herkennen, troostte Constance zacht. Straks, zéker, zal ze je herkennen... Ik ben blij, Adolfine, je te zien...

Maar Adolfine snikte hevig.

- Mama heeft me niet herkend!

- Ze heeft je in langen tijd niet gezien, Adolfine... Ik ben zeker, dat ze je straks herkent... En je blijft nu natuurlijk lunchen...

- Ja... dat zoû ik heel gaarne... Ik ben gekomen... Constance... om...

- Waarom, Adolfine...

- Om je iets te vragen... Maar straks, straks... ik ben nu te zenuwachtig...

- Laat me je helpen je goed af te doen.

- Ik ben heel nat... het regent zoo...
- Je hebt geen mooien dag uitgekozen.
- Ik wìlde niet langer wachten...
- Zeg mij... wat is er, wat kan ik voor je doen?
- Ik kan het je nog niet zeggen...

Om de open deur gluurde Gerdy.

- Is dat tante Adolfine??
- Ja... zeker... zei Constance.

Marietje en Adèletje volgden.

- Is dat... tante Adolfine...??

Zij kwamen binnen, zij groetten haar.

- Loopt Klaasje in den tuin? vroeg Constance.
- Zoo even zag ik haar rennen... zei Gerdy.
- Je hebt een druk huis... Constance... aarzelde Adolfine.
- Ja, glimlachte Constance. Ik zoû ze toch niet willen missen. Al mijn dochters... en mijn jongens.

De meisjes stonden om haar heen, Gerdy heel mooi, Adèletje zwakjes en bleek, en Marietje, lang spichtig, leelijk...

- En dan heb je... Emilie... Adeline... telde Adolfine schuw op.
- Ja... zeide Constance. Wij houden ons

nu allemaal bij elkaâr... Kinderen, tante Adolfine blijft lunchen...

Er was in haar woorden iets als vroeg zij de meisjes te gaan, haar alleen met Adolfine te laten... In de serre tuurde de oude vrouw, naar boven, naar de wolken, die grauw en groot aanwaaiden en zij hoorde niet, sloeg geen acht...

- Adolfine, zei Constance, toen zij weêr waren alleen. Wij hebben nog een oogenblik vóor het lunch. Kom naar mijn kamer boven, daar zal niemand ons storen.

Zij strekte hare hand uit, Adolfine nam die. Als werktuigelijk leidde Constance haar zuster door de gangen, de trappen op.

- Het is een somber huis... zei Adolfine en zij keek, bang, naar de eiken deuren.
- Ja, het huis is wel somber... Gelukkig is het groot, heeft het veel ruimte.
- Zoo? zei Adolfine geïnteresseerd. Heb je véel kamers...?
- Heel veel... Toen de oude heer leefde, stond alles leêg... Nu is bijna alles vol.
- Bijna àlle kamers??
- Bijna allen... Hier is mijn eigen zitkamer.

Zij traden binnen.

- Het is je salon... uit Den Haag, zei Adolfine, de meubels herkennende.
- Ja... Hier kan ik mij verbeelden in Den Haag te zijn...
- Je houdt van Den Haag?
- Ik woonde er liever dan hier... Maar Henri en Addy zijn gehecht aan het huis, als aan hun familie-huis.
- Het zijn mooie, groote kamers, prees Adolfine nederig. I K heb nu... een heel klein huis...
- Jullie zijn zoo weinig.
- Ja...
- Hoe gaat het met je man?
- Slecht... En ook... en ook met Marietje.
- Gaat het niet goed met haar?
- Neen... Ze is heel nerveus. Ik heb dokter Berens geconsulteerd, om tot gerustheid te komen...
- Wat zegt hij?
- Hij... hij heeft me verzocht... om...
- Om wat... Adolfine?
- Hij zei... dat Addy... zoo een naam begon te maken... als zenuwspecialiteit... Hij raadde mij eens naar Addy te gaan... om hem over Marietje te spreken. Misschien, als hij eens kwam in Den Haag - zoû hij

Marietje kunnen zien... niet waar Constance?

- Zeker, Adolfine... dat zal Addy natuurlijk gaarne doen...
- Ik hoor zooveel goeds van hem... als dokter.
- Ja... hij heeft al zeer veel praktijk.
- Hij zal wel veel geld al verdienen...
- Zoo... Niet zoo heel veel, geloof ik.
- Ja... het beste voor een jongen dokter... is... wat raisonabel te zijn... Zie je... Constance... daarom... daarom ben ik eens gekomen...
- Dat is een goed idee van je geweest, Adolfine. Straks komt Addy thuis en dan kan je hem zelf spreken... Arme Marietje... gaat het zoo slecht... Hoe oud is zij nu...
- Zes-en-twintig.
- Ja, eenjaar jonger dan Addy... ik herinner me...
- Wie had gedacht... Constance... dat je nog hier zoû komen wonen... Met mama... Adeline, de kinderen... Maar mama heeft altijd het meest van jou gehouden. I K had ook gaarne mama bij mij genomen... maar nu is het maar beter zoo: ons huis is wel heel klein. Komt Addy dikwijls in Den Haag en zoû hij Marietje geregeld kunnen behandelen?

- Hij zoû er voor overgaan...

- Hij hypnotizeert, niet waar?

- Heel dikwijls, geloof ik.

- Hecht jij daar aan?

- Addy ziet er dikwijls bizondere rezultaten van...

- Ik voor mij hecht er niet aan. Ik zoû niet gaarne hebben, dat hij Marietje hypnotizeerde... Maar als het moet...

De bel, beneden, luidde...

- Is dat voor het lunch?

- Ja... Kom je?

Beneden waren Van der Welcke en Addy, juist thuis, al voorbereid door de meisjes, dat tante Adolfine er was, en Van der Welcke verwelkomde haar gewoon. Ja, wat hadden zij niet woorden gehad, maar hoe vele jaren waren niet heen gesleept over die verledene dingen, en wat was een handdruk, een vriendelijk woord... Hij had iets goedmoedig ernstigs gekregen in zijn groote huis, zoo vol van de familie zijner vrouw. Hij zoû ze gemist hebben, al die groote kinderen - ook al waren alleen Guy en Gerdy vroolijk... Maar die waren er de zonneschijn, en de anderen, ze hingen hem toch aan met sympathie: hunne dankbaarheid gaf in huis een sfeer van sym-

pathie rondom oom Henri... Aan de lange lunchtafel sneed Marietje boterhammen. Oma zat niet aan tafel, en Mathilde kwam heel laat: niemand had haar gewaarschuwd, dat tante Adolfine er was, en verbaasd bleef zij staan in de deur, zich dadelijk dwingende tot een onverschilligen groet. Zij was heel hoog tegen Adolfine, vond haar burgerlijk, nam zekere airs aan, terwijl zij aan tafel zich zette. Het was opvallend hoe hare persoonlijkheid niet samensmolt met hen allen, als bleef zij een vreemde. In den grauwen wintermorgen, schemerzevend in de eetkamer langs de donkere wanden, was zij een mooie heldere vrouw; haar vol gelaat blank als melk, die rozig zoû zijn, haar vormen zwellende van gezondheid. Gerdy, naast haar, was niet meer dan een aardig lachebekje; Marietje en Adèletje waren nog leelijker; Marietje zoo spichtig en geel, Adèletje ouwelijk haar ziekelijke trekken. Klaasje was heel lastig, at slordig, en zat naast Constance, die haar telkens zacht bestrafte, haar boterham sneed, als voor een klein kind. Guy sneed het koude vleesch. In hen allen was een zekere stille verwondering, wat tante Adolfine zoo kwam doen, en hunne woorden klonken gedwongen; maar

Van der Welcke, rustig weg, maakte gekheid met Gerdy, met Guy. Adolfine, om te praten, vertelde van Den Haag. - Oom, tante Ruyvenaer en de meisjes waren al heel lang in Indië, kwamen niet meer naar Holland, nu oom en tante ouder waren, en liever wonen op Java bleven-; bij Otto en Francis woonde Louise in; Francis altijd ziekelijk, was het Louise, die zich bemoeide met het huishouden en Hugo en Ottelientje, nu al dertien, veertien jaren. - Dan Karel, Cateau, Ernst, Dorine en Paul...

- Geregeld zien we elkaâr niet veel meer, zei Adolfine, treurig. Ja, mama's Zondag vroeger... het was toch altijd een lieve avond... We waren het wel niet altijd eens, maar toch...

Zij schrikte, werd verlegen, pikte onbeholpen in haar bord. Zij voelde, dat de illuzie van den samenhang der familie - de illuzie vooral van mama vroeger - geheél vervlogen was, en zij was er, ouder, triestiger, en bitter altijd - weemoedig om, als om iets, dat zij misschien wel nooit had geteld, maar dat zij nu toch miste. Toch kon zij zich niet weêrhouden een acute ijverzucht te gevoelen, dat Constance in zoo een groot huis woonde, en zoo veel familie huisvestte, en plotseling vroeg zij, scherp:

- Je huis is wel vochtig, hè, Van der Welcke...

- Een rez-de-chaussée, en regen - verklaarde Van der Welcke goedsmoeds.

- Het is zoo kil aan de voeten...

- Guy, geef tante een voetenbankje...

Guy zocht het voetenbankje, Adolfine liet het zich onder de voeten schuiven...

- Er zijn zooveel boomen rondom het huis, zeide zij: D I E maken het somber en kil. Je moet ze goed laten snoeien... Het is wel eenzaam wonen hier...

- Zie je de anderen niet geregeld? vroeg Constance, om het gesprek te breken.

- Neen, Karel en Cateau maken nu en dan eens een visite. Ze zijn niet hartelijk: het is nooit anders dan een visite! kritizeerde Adolfine, die vergat, dat zij vroeger Constance en Van der Welcke ook nooit anders dan een ‘visite’ maakte. Paul zie je nooit, Dorine ook niet en Ernst... je weet, dat hij weêr niet heel wel is den laatsten tijd.

Constance schrikte.

- Neen, dat wist ik niet. Drie weken geleden nog, heb ik hem gezien... Ik zoû zoo gaarne hebben, dat hij hier kwam, in Driebergen, op een vroolijke kamer in een goed pension bij

voorbeeld, omdat ik denk, dat het buitenleven hem goed zoû doen, en dat hij zich - in Den Haag... misschien wat eenzaam voelt... Maar hij woû niet... Ja, al die jaren woont hij daar nu op die zelfde kamer... en hij schijnt zoo gehecht aan die kamer... dat hij ze niet verlaten kan... en toch is hij nooit tevreden over de juffrouw en over den broêr. Die broêr is altijd zijn cauchemar... Toch dacht ik, leefde hij rustigjes voort... Is hij tegenwoordig toch altijd kalm... hoe eenzelvig... ook...? Is hij niet wel, den laatsten tijd?

- Neen... Niet zooals hij toen... hoe lang ook, tien, elf jaar geleden, geweest is.
- Elf jaar.
- Zoo erg niet... Maar hij kan er soms zoo raar uitzien... en...
- Ik ga morgen naar Den Haag, hem opzoeken, zei Constance beslist.
- O neen, zei Adolfine gepiqueerd. Ik verzeker je, er is niets bizonders. W I J zijn er immers ook nog... als er wat met hem gebeurt.
- Hij woont daar te eenzaam... Dat heb ik al lang gevonden... En ik verwijt me nu...
- Ik heb oom Ernst nog verleden enkele keeren gezien, mama... zei Addy kalmeerend. Hij was... als altijd... Niet erger. Ik heb toen

ook nog aangedrongen, dat hij in Driebergen zoû komen. Hij wil niet... Hij zei het heel kalm.

- Hij was de laatste dagen N I E T kalm, zei Adolfine.

- Ik ga morgen naar Den Haag, herhaalde Constance, nerveus.

- Wil u, dat ik ga? zei Addy.

- Ja goed, ga meê...

- Heusch, Constance, hernam Adolfine, heel koel en gemaakt bezadigd. Je hoeft je niet zoo zenuwachtig te maken. Als er iets is... zijn wij er toch... en Karel... en Dorine en Paul. Je kan Ernst gerust aan ons over laten. Het is of wij heelemaal niet tellen.

- Dat is het niet, Adolfine... maar...

- Maar wat...?

- Jullie bemoeien je niet met hem... en ik verwijt me, dat ik zelf... den laatsten tijd... Maar het is ook heel druk... en...

- Druk?! herhaalde Adolfine verbaasd. Heb je het hier druk... te Driebergen??

In de kameratmosfeer was er als een plotse beving van opkomende ontzenuwing, en de meisjes, angstig, keken naar tante Constance. Zij voelde het, was zich bewust, dat zij haar zenuwen niet meester was, en dwòng zich kalm te blijven. Maar hare oogen, hare lippen

beefden. Zij zag echter, dat een bezorgdheid hun allen - behalve Mathilde - trok over de gespannen trekken, en nu werd zij zich geheel meester, - alleen heel diep in zich bleef de beving.

- Ja, antwoordde zij met een zachtere stem. Wij hebben het heusch nog al druk... met allerlei dingen. Natuurlijk, Adolfine, stelt het mij gerust, dat jullie er... allen... zijn in Den Haag... mocht er iets gebeuren met Ernst...

De ontzenuwing vereffende zich, het lunch eindigde rustig: alleen zeide Adolfine:

- Is dat eigengemaakte gelei?... Wat maak je die zoet, Constance...

En zij vond, heel geheim in zich, heerlijk die zoete gelei.

- Tante Adolfine woû je spreken, Addy... zei Constance na het lunch.

Nu voelde Adolfine zich heel nederig. Ja, zij woû wel met Addy spreken en zij ging met hem samen, alleen...

- Het is voor Marietje, dat ze is gekomen, zei Constance, toen Adolfine zich met Addy had teruggetrokken.

- Maar waarom heeft ze niet geschreven, vroeg Van der Welcke; in plaats van zelve te komen...

In de andere kamer, plotseling, met Addy samen, hoorden zij Adolfine snikken.

- Is Marietje zoo erg, tante? vroegen de meisjes.

En zij bleven als in eene wachting. De stemmen van Adolfine en Addy, achter de porte-brisée, klonken door elkaâr heen... Onwillekeurig luisterden zij:

- Zij moet zéker weg uit hare omgeving, zei Addy beslist.

Adolfine snikte.

- Dat zei onze dokter ook en... dokter Berens van het Gasthuis... hokte zij tusschen haar huilen door.

Constance wilde niet meer luisteren, maar hoewel zij zich zoo even bedwongen had, trilden nog hare zenuwen. Om Adolfine af te wachten ging zij door de achterkamer, zette zich in de serre naast de oude vrouw.

- Ja... ja... ja... mompelde de oude vrouw. Als er zoo veel regen valt... zullen wij wel weêr overstrooming krijgen... net als verleden jaar.

Voor haar starenden blik zag zij de tropische watervloeden van daar ginds.

Na een half uur kwamen Adolfine en Addy, haar zoekende: Adolfine was heel ontroerd,

met roode huiloogen, die zij telkens wischte. Constance ging haar tegemoet.

- O, Adolfine, zeide zij; heb maar vertrouwen op Addy...

Een moederlijke trots trilde door haar stem van medelijden.

- Ik hèb vertrouwen op Addy, Constance, zei Adolfine. Alleen...

- Alleen...?

- Waar moet ik blijven met het kind... Verandering van omgeving, dat zei onze dokter ook... En dokter Berens van het Gasthuis... Toch zijn wij lief voor haar... Waarom verandering van omgeving...! En waar... Ik heb geen geld om... om langen tijd ergens met haar buiten te gaan... In dit seizoen ook... in het najaar... waar, waar moet ik blijven met het kind...

- Ik dacht... zei Addy.

Hij zag zijn moeder aan.

- Wat...?

- Als papa en u het goed vonden... ik zoû haar H I E R het beste kunnen observeeren en behandelen.

Maar Constance werd heel strak.

- Ik weet niet, Addy, zeide zij. Ik weet niet of papa dat goed zoû vinden.

En zij vond hem tacteloos, dat hij dit zeide, in het bijzijn van Adolfine, en zijzelve betreurde het, dat zij vóor het lunch, in haar kamer, Adolfine niet gezegd had, dat het huis vol was, heelemaal vol.

Maar rustig ging hij door:

- Ik zoû het papa willen vragen... Marietje zou Guy's kamer kunnen krijgen en Guy het kleine kamertje er naast...

- Voor Guy, die werken moet, is dat kamertje te klein.

Hij hoorde een onwilligheid in hare woorden.

- Guy zoû in mijn kantoor kunnen werken, zei hij. Ik ben er 's morgens nooit...

- Neen, neen, zeide Adolfine nu. Neen, Addy, het zoû niet gaan... Het is al zoo druk... voor mama...

- Het is niet, dat het druk is, zei Constance; maar...

- Wat mama?

- Ons huishouden is al heel duur.

Hij had nooit zijn moeder zoo hard gekend en zoo wreed... Hij zeide nu ook:

- Natuurlijk, mama... als u denkt, dat het niet gaan zal... zal ik zien wat ik doen kan voor tante Adolfine... ergens in de buurt...

Misschien bij een familie te Zeist... zoû Marietje onder dak kunnen komen.

- Zoû je daar iemand weten? vroeg Adolfine weemoedig.

Maar plotseling voelde Constance heel week. Omdat Addy dit zeide, werd zij zoo week, versmolt al hare hardheid en wreedheid in een berouw over haar laatste woorden, en zeide zij:

- Addy... ga naar boven... en... en vraag het aan papa...

Adolfine, verwonderd, zag op, onder uit haar roode oogen. Haar had getroffen, dat Constance, zoo plotseling, veranderde van toon, van onwilligheid tot willigheid - en ook trof het haar, dat Constance niet scheen te willen beslissen... alle beslissing overliet aan Van der Welcke.

Addy, dadelijk, ging naar boven. De beide zusters, stil, bleven alleen; in de serre de oude vrouw...

- O... Constance! zei Adolfine; zoû je denken, dat Van der Welcke...

Zij voltooide niet, maar vroeg:

- Ja... je huishouden zal wel duur zijn?

- Ja, zei Constance; het is heel duur, en het is...

- Wat?

- Het geld van mijn man... voor M I J N familie.

- Maar de kinderen hebben toch wat.

Constance haalde de schouders op.

- Je weet precies wat ze kunnen hebben. Ieder een paar duizend gulden.
- Nu maar, dat is toch wàt...
- Dat laten we voor hen liggen... en komen er niet aan.
- Zoo? zei Adolfine verwonderd. Maar dan is er toch mama nog.
- Mama... zeide Constance.
- Ja, je hebt haar geld toch ook, zei Adolfine, de oogen in Constance's oogen.

Constance gaf haar den blik terug.

- Beste Adolfine, zeide zij zacht. Omdat mama niet in staat is haar zaken af te doen, berust haar vermogen bij onzen notaris, in Den Haag, die het voor haar beheert...
- En de rente...?
- Op rente zet. Wij ontvangen niets van het geld van mama. Wist je dat niet?
- Neen...
- Bij den notaris zijn voor alle broêrs en zusters de boeken in te zien.
- Waarom doe je dat?
- Omdat wij niets willen nemen van het geld van mama.
- Waarom niet. Ze woont bij je in.

- Omdat wij alle moeilijkheid willen vermijden met een van de broêrs of de zusters.
- Maar wie van ons zoû je moeilijkheid maken, zei Adolfine, heel nederig.
- Zoo als wij het NU doen... is alle moeilijkheid uitgesloten.
- Ja... zeide Adolfine. Ik had toch gedacht...
- Dat we alle interesten van mama's vermogen ontvingen...
- Ja. Dat geld ligt daar nu toch nutteloos...
- Des te meer hebben mama's kleinkinderen later.
- Ja, zeide Adolfine, heel verwonderd, zich herinnerend de lange gesprekken, die zij alle die jaren in Den Haag had gehad met Saetzema, Karel en Cateau - omdat Van der Welcke en Constance zich accapareerden van het geld van mama, daar, stilletjes te Driebergen. Waarom heeft de notaris ons dat niet gezegd!
- Ik dacht, dat jullie het wisten.
- Neen, zei Adolfine nederig, en zij zeide haar niet, dat de notaris het eens verzekerd aan Karel had, maar dat zij geen van allen het hadden willen gelooven. Dus mama leeft... eigenlijk op jullie kosten.

Constance glimlachte.

- Mama heeft zoo weinig behoeften... arme mama.

- Je hebt toch een aparte meid voor mama?

- Ja, dat is het eenige.

- Dat maakt toch alles weêr duurder, in de keuken-belasting?

- Ja, zei Constance kalm.

Zij hoorde Van der Welcke en Addy de trap afkomen; zij kwamen binnen, vader en zoon. En het was vreemd hen te zien naast elkaâr, Van der Welcke met zijn jong-leuke heldere gezicht en zijn kinderlijke oogen, ook al grauwde zijn haren, en al was hij wat rond van het zitten; Addy, er naast, met zijn klaren ernst van heel ouwelijken jongen man, de grauwe oogen vol dingen van zorg en peinzing...

- Addy vertelt me, dat het zoo slecht met Marietje gaat? begon Van der Welcke, als inleiding.

Adolfine had een grooten snik, die haar ophief: zij knikte het hoofd van ja en zij huilde.

- Nu, zei Van der Welcke, die van tranen altijd beroerd werd. Als Addy haar gaarne hier heeft... om haar beter te observeeren... dan kan ze gerust komen, hoor Adolfine... We zullen wel een bedje voor haar spreien... Het is hier bij ons toch het azyl...

En omdat Adolfine heel hevig begon te snikken, voegde hij er bij, zijn hand even op haar schouder:

- Kom kom, heb maar goede hoop... Addy zal haar wel beter maken.

X

Nog altijd woonde Ernst op zijne kamers op den Nieuwen Uitleg, te midden van zijne collecties, te midden van zijn liefhebberijen. Stil en eenzelvig leefde hij, een man van bij de vijftig nu, in zijne boeken, tusschen zijn porcelein, tusschen zijn antiquiteiten, en de juffrouw zorgde voor hem, kookte zijn eten - omdat hij er goed voor betaalde - te veel. Hij zag de familie weinig, want zoo als hij leefde, zoo leefden eigenlijk ook, afzonderlijk, Paul op zijn kamers, Dorine in haar pension, zij echter telkens verwisselend van pension, altijd ontevreden, en noch tot het huis van Van Saetzema, noch tot dat van Karel trok een band van familie hen aan. Zoo was het eene scheiding en een verwijdering tusschen hen allen geworden, een afsterven van elkaâr, nu mama er niet meer was in Den Haag, om hen allen te verzamelen, 's Zondag-avonds

in haar groote huis in de Alexanderstraat, en Constance in die jaren, dikwijls, had er bij Ernst op aangedrongen, dat hij te Driebergen zoû komen wonen. Maar hij wilde niet, halsstarrig, en toch, zoodra hij haar zag, een enkelen keer in Den Haag, nam hij haar hand en, knie aan knie, fluisterend, stortte hij uit bij haar al zijne opgekropte ontevredenheden omtrent de kamers, het eten, de juffrouw, den broêr... den broêr vooral, dien hij nooit kon uitstaan, ruwe ploert als hij hem schold... Dan voelde Constance in hem een ouder wordenden, altijd eenzamen man, die nooit sprak, en om deze voortdurende stilzwijgendheid in zich opkropte de duizende woorden, die hij haar dan op eenmaal uitstortte, met een schichtigen blik, als bang, dat de juffrouw en de broêr achter de deur stonden, om te luisteren... Als Constance hem dan poogde over te halen, naar Driebergen te verhuizen, schudde hij halsstarrig van neen, als was er iets van hem vastgegroeid in deze kamer, als kon hij er zich niet uit meer scheuren, en ook sloeg hij een blik op al zijn boeken, zijn porcelein - als meende hij, dat het onmogelijk was dat alles te verplaatsen. En omdat hij kalm was, niemand hinderde, rustig zijn gang ging, liet zij hem

dan, omdat hij dit het liefste wilde: leven in zichzelven, tusschen zijn liefhebberijen, eenzelvig, vreemd en menschenschuw. Vijf jaren geleden was hij wel weêr ziek geweest, had dagen lang, luid, alleen gesproken - had gedwaald, in het Bosch - Paul had toen aan Constance geschreven, en zij was overgekomen, maar hij was spoedig weêr rustig geworden, zeker bang, dat hij weêr naar Nunspeet zoû moeten gaan - bang voor verandering van woonplaats, verzorgers, verpleging: al wat hij hun allen, zelfs Constance, nooit had kunnen vergeven. Dat was nu weêr jaren geleden, vijf jaren geleden, en den laatsten tijd had Constance, had Addy ook, Ernst nooit anders meer dan kalm en rustig gezien, hoewel hij veel stille vreemde peinzing scheen te bergen achter zijn sluw donkeren, stillen staarblik. Maar dan gingen er weêr maanden en maanden voorbij, zonder dat zij hem zagen, zonder dat zij van hem hoorden - allen gewend aan zijn vreemdheid en de maanden sleepten voorbij, zonder dat de crizis, die dreigde, uitbarstte. Neen, er barstte niets uit - al was de man vreemd, al sprak hij in zichzelven, al waren de grieven in hem opgekropt -; zagen zij hem weêr na maanden, zij waren getroffen door een zekere artistieke orde in

zijne kamers van mooie warme kleur - getroffen door een nieuwe schikking, een nieuwe aankoop, en alsof hij bewust was, dat hij zich heel goed moest houden, sprak hij bijna normaal, vooral doodsbang, dat zij hem weg zouden tronen van zijne kamers, aan welke hij gehecht was, ook al stonden de juffrouw en de broêr altijd achter de deur te loeren...

Constance, plotseling nerveus en zich verwijtende, dat zij Ernst verwaarloosde, ging den dag na Adolfine's bezoek met Addy naar Den Haag, en beiden, onverwachts, kwamen aan op den Nieuwen Uitleg.

- Meneer is uit, zei de juffrouw.
- Met dien regen? vroeg Constance.
- Ja, mevrouw, meneer is van morgen uitgegaan...
- Hoe is hij den laatsten tijd?
- Vrij goed, mevrouw. Als altijd. Meneer is altijd vreemd, niet waar, maar hij is niet lastig en vrij wel.
- Dus niet... zooals toen...
- Zoo als jaren geleden... neen mevrouw. Meneer spreekt wel meer in zijn eigen den laatsten tijd, maar dat is alles. Wil u op hem wachten?
- Ja...
- Hij zal wel terugkomen om en bij twaalf uur. Hij is heel geregeld in zijn gewoontes. Komt u boven...

Constance en Addy gingen naar boven, wachtten in Ernsts kamer.

- Arme... arme jongen... zei Constance nerveus.

Wat zij had, zij wist het niet, maar zij voelde zich vol zelfverwijt. O, lieten zij hem niet te veel maar alleen, verzonken in zijn eenzelvigheid? Hoe gaarne zoû zij hem niet naar Driebergen meê willen tronen, opdat hij er wonen zoû, niet ver van hen, in een kleine villa, bij menschen, die zieken verpleegden! O, niet bij hen in huis, niet bij hen in huis - nooit zoû zij dàt Van der Welcke hebben durven voorstellen, en ook Addy had het nooit geopperd... Neen, niet bij hen, niet bij hen! Maar dicht in de buurt, opdat zij hem ieder oogenblik kon zien, en niet behoefde te vreezen, dat hij plotseling in een zenuwcrizis zoû uitbarsten en er niemand zoû zijn, die zich aantrok zijn treurige ziekte van ziel... En zoo denkende zag zij om zich rond en het trof haar, dat tegen de somberheid van het behang en de eiken meubels, heel vreemd, vreemder dan zij ooit had gezien, kronkelden

de grilligste lijnen van oud porcelein en nieuwe faïences, zoo grillig vooral om de schikking... Meer en meer in die jaren was de vaas er een ziekelijkheid geworden, bloeide zij er met een grilligheid van lijn en een gloeiïng van glazuur, als orchideeën van nevrozisme, hoog tegen de wanden op, stijgende tegen het plafond, in een woekering van vreemde vormen, als een vegetatie, die rankte naar boven, die reikte naar boven, die reikhalsde en reikarmde naar boven met de armen en halzen der vazen, als wilden zij hooger en hooger wassen uit den greep van profane menschen.

- Waarom plaatst Ernst zijn vazen zoo hoog... vroeg Constance, peinzend, terwijl zij omzag.

Maar plotseling kwam hij binnen. De juffrouw beneden had hem zeker gezegd, dat boven waren zijn zuster en de jonge dokter, zijn neef, want de beweging, waarmeê hij den knop der deur omdraaide, was brusk, de blik waarmeê hij, stilstaande, zag van de een naar den ander was vol achterdocht en zijn stem beefde zeer, toen hij vroeg:

- Waarom zijn jullie hier?

Hij stond voor hen als een bevende, oude

man. In slappe oude plooien hingen de onverzorgde kleêren om zijn hoekige ledematen; het al bijna geheel grijze haar droop lang en sluik om zijn magere bevende trekken, en pijnlijk starende donkere oogen, kijkende met een gemartyrizeerden blik van de een naar den ander. En toch, hoe verwaarloosd en geesteskrank die bevende man, een grijsaard gelijk, hoewel niet ouder dan vijftig jaren, een tinteling van intelligentie twinkelde diep in zijn pijnlijken blik van achterdocht, en zijn lange magere vingers waren die van een artiest, machteloos om te beelden of om te bootsen, in lijn, kleur, woord of klank, de altijd voor hem uit fladderende zieleschim van maar even geradene schoonheid.

Zij beiden poogden hem gerust te stellen, hem zeggende, dat, toevallig in Den Haag, zij hem een oogenblik kwamen opzoeken en hij scheen, na den eersten schrik, hun waarlijk niet vreemder of zieker dan anders toe. Plotseling zelfs scheen een straal van sympathie hem te doorschieten, zette hij zich tusschen hen beiden, nam hunne handen en klaagde:

- Stil... ze luisteren altijd achter de deur, de lammelingen! fluisterde hij schichtig. De

juffrouw en haar broêr... Ik heb geen leven: ze zijn altijd op den loer... Als ik me uitkleed, als ik naar bed ga, als ik eet... ze zijn altijd op den loer... Dan hoor ik ze grinniken. Nu staan ze er weêr, om te hooren of we niet spreken over hen... En als ik de deur dan openmaak, dan zijn ze in eens weg, zoo vlug, zoo vlug, net spoken... Verleden heeft hij den heelen nacht onder mijn bed gelegen: ik wen er aan, ik geef er niet meer om... Maar eigenlijk heb ik geen leven. Iemand, die niet zulke sterke zenuwen had als ik, zoû het niet uithouden, zoû het niet uithouden...

- Maar Ernst, waarom verhuis je niet?

Hij kende de vraag al, hij wist den aandrang. Hij glimlachte een beetje welwillend neêrbuigend, omdat zij niet wisten, omdat zij waren zoo grof bewerktuigd.

- Ik zoû niet kunnen verhuizen, zeide hij. Zie je... hier heb ik alles... hier heb ik alles...

Zijn blik en zijn gebaren werden heel vaag, als wilde hij niet meer zeggen. En Addy zag het in: oom Ernst geloofde nog altijd, hij had altijd, alle die jaren lang, geloofd aan de zielen, die om hem heen krioelden, de zielen, die waren opgespookt uit boeken, oudheden, antieke

vazen... Maar hij sprak nooit meer over de zielen, omdat hij zich maar te goed herinnerde al hunne domheid en slechtheid, van vroeger... Na die crizis, twaalf jaren geleden, had hij altijd geloofd aan zijn hersen- en zielenschimmen, maar hij had geweten ze te moeten verzwijgen voor allen, en hij praatte meê met de domme menschen. Liever nog, hij praatte niet... Maar om deze stilzwijgendheid had zijn achterdocht zich ontwikkeld tot een waanzin van vervolging, die hem telkens deed omkijken, schichtig... Hij opende de deur, zag op de gang... En op straat - wist Constance - zag hij om, telkens en telkens, wekte de aandacht om zijn angstig, achterdochtig omkijken.

Addy zag het: hij geloofde aan de zielen, die lagen en drongen rondom hem heen, die met kettingen haakten in zijn ziel, - die hij meêsleepte door de modder van de straat en de ellende van het leven, de zielen die drongen in smart rondom hem heen, zoodat zij hem benauwden de borst en benamen den adem, en hij half naakt verlangde op straat te gaan om zich te koelen in regen en lucht, te zwelgen in wind. En heel diep in de zieke ziel zag Addy: het overgevoel schuilen als een aanbiddelijke teederheid, die, zoo ze niet

ware ziekte geworden, had kunnen zich ontwikkelen tot de innigste hoedanigheden van meêlijdend sentiment, dat niet alleen had kunnen voelen, maar ook had kunnen weten, - om de vonk van intelligentie, die sluimerde, - om al de begeerig opgegaarde kennis... En nu waren het gaven verspild, kwaliteiten verziekt, nu was het alles nutteloos en ziek, en zieker geworden en nutteloozer, naarmate de zieke schemerjaren dof hadden voortgesleept hunne neveltriestige eenzelvigheden en aangroeiende en -groeiende achterdocht. Nu, nu was het alles verloren. En in zijn medelijden over al deze noodlottige verspilling, over deze tot bijna krankzinnigheid verziekelijkte teederheden, die toegingen naar schimmen, terwijl de arme wereld zoo veel werkelijke behoefte had aan teederheid en sentiment, herinnerde Addy zich, hoe hij vroeger, jaren geleden, bewust had gevoeld een verlangen met een enkel woord, maar welk, maar welk! - te genezen den zieken man, - als had hij geweten dat enkel woord te zweven in de atmosfeer rondom hem, - maar hij te jong en te onkundig nog om het te vangen, als een kapel met zijn hoed! En nu, nu wist hij zeker - na àl de jaren van neveltriestige eenzelvigheid,

en aangroeiende, - groeiende achterdocht - was het te laat geworden, en zoû de man niet kunnen genezen en zoû hij sterven als hij geleefd had in de bijna hoogmoedige hersenschim, dat om hem heen tot bescherming drongen de tallooze verdrukte, vertrapte en gemartelde zielen, hem stikkende in de wolk van hare gepijnigde en klagende vlinderlijven. En niet alleen de zielen, maar ook de lichaamlevenden, die hem zochten, schoof hij in zijn hoogmoeds-illuzie te zamen: dat ook Z I J zijn steun behoefden, omdat hij alleen sterk was, zij allen zwak. Te laat was het geworden voor genezing, maar toch verlangde Addy, - hoe zeker hij ook wist, dat genezing nooit zijn zoû - om die verloren en verziekte hoedanigheid van edel sentiment te effenen alles wat aanstoot gaf om den stilzwijgend lijdenden man, en hij zwoer zich oom Ernst weg uit Den Haag te krijgen, weg uit deze kamers, waar hij vastgroeide en het hem tegelijkertijd smartte. Hij voelde zich juist van daag heel rustig, heel kalm - ook al somberde in hem, diep als op den ondergrond van zijn ziel, de zwarte zelfonvoldaanheid, altijd. Voor zich zoû hij het niet weten, voor dezen zieken man wist hij het! Voor zich tastte hij

rond als in een donker labyrinth, voor den ziels- en zinzieke wist hij het plotseling, als met een straal van glans in zijn helderste intelligentie van ziel en van gemoed; wist hij het als met een heilig weten! En toch - niets van verheuging, niets van extaze en van gloed was in zijn somber weemoedigen blik, was in zijn heel diepe sombere stem, toen hij met zijn gewonen ernst van manieren en woorden vroeg aan zijn moeder:

- Mama... u moet mij met oom Ernst alleen laten...

Zij zag hem aan; toch, trots zijn rust, ernst, kalmte, somberheid, kende zij haar zoon te goed, om niet te voelen, plotseling, D A T H I J W I S T .

- Goed, zeide zij. Blijf alleen met oom Ernst... Ik, ik ga nu naar tante Adolfine, om Marietje te zien. Waar en wanneer zie ik je terug? Van avond, in het hôtel?

Hij schudde het hoofd van neen.

- Neen, zeide hij. Gaat u alleen terug... naar Driebergen, met Marietje. Wat mij betreft...

Hij poosde even, als dacht hij na: hij streek over zijn voorhoofd.

- Wat mij betreft, herhaalde hij; u ziet mij morgen... of overmorgen...

- Te Driebergen, thuis.

- Te Driebergen... thuis...

- En... oom?

Hij knikte haar toe met de wimpers, en zij begreep hem, half, en wilde niet meer vragen. Zij nam dus afscheid van Ernst en wilde gaan, maar Ernst, bij de deur hield haar een oogenblik tegen:

- Constance...

- Wat is er, Ernst?

- Als er iets is... dat ik voor je doen kan, dan moet je het zeggen, niet waar... Zeg het dan eerlijk... Het is mij wel heel zwaar... voor jullie allen te zorgen... maar als ik het niet doe, doet niemand het... Zeg het dan ronduit, als ik je helpen kan, met iets...

- Op het oogenblik, Ernst, niet...

- Maar later...

- Misschien...

- Dan zal ik je gaarne helpen. Je moet het mij ronduit vragen.

- Ik zal het doen...

- Zie je... je moet oppassen...

- Waarvoor?

- Voor den broêr... De vent is een ellendeling. Pas op... spreek niet hard: hij staat

achter de deur. Zie je: zóo hoog kan hij er niet bij.

- Waarbij?

- Bij mijn arme vazen... Nu moet hij er een trap voor nemen... en dat zal hij niet licht doen.

- Wat deed hij de vazen dan, Ernst...

- Hij nam ze in de handen...

- Hij vond ze zeker mooi.

- Neen, hij brak ze... expres. Hij... hij...

- Wat, Ernst?

- Hij worgde ze. Stil. Hij worgde ze bij de halzen in zijn gemeene vingers...

Hij begreep dadelijk, dat hij zich versprak en lachte goedig hoog.

- Je gelooft niet, dat hij ze worgde... Nu, in alle geval, zóo hoog staan ze veilig.

- Hij kan ze daar ten minste niet breken.

- Neen. Wat heeft Addy...? Hij ziet er slecht uit.

- Hij heeft niets. Hij blijft nog wat met je praten.

- Is er iets, dat ik voor hem doen kan?

- Misschien wel, Ernst. Praat maar eens met hem.

- Jullie zijn een zware last voor mij...

- Nu ga ik, broêr...

Zij kuste hem.

- Wees voorzichtig, fluisterde hij.

Plots, met een ruk, zwaaide hij de deur open.

- Zie je... triomfeerde hij. De ellendeling slipt zoo gauw weg. Net een spook. Neen, net een duivel.

Zij knipte met de wimpers nog even tot Addy, ging. Ernst sloot de deur toe, heèl voorzichtig.

- Hij kàn niet meer alleen blijven, dacht Constance, terwijl zij zich haastte naar het huis van Van Saetzema.

Het was een zeer kleine woning in een zijstraat te Duinoord en zij vond er Van Saetzema, ziek, sukkelig, in een benauwde kleine huiskamer; zij zag er Caroline, met bittere oogen en een bitteren mond, verbitterd in haar slepend bestaan van meisje bij de dertig, dat niet huwde - terwijl Adolfine haar zuster liet wachten, klaarblijkelijk naar boven gevlucht om een frisscheren peignoir aan te trekken. In de kleine woning achteraf, onder de grauwe lucht buiten, die valschen morgenschijn glimpte tusschen de regenwolken neêr, hing de atmosfeer vol van verbittering, verbittering om ziekte, geldgebrek en teleurstelling, klein en nauw alle die treurigheid gehuisvest, tus-

schen de beide ouders en de dochter, in de kleine kamer, waar zij elkaâr liepen in den weg. Een weemoed van medelijden groeide in Constance op en zij probeerde opgewekt te praten, terwijl Van Saetzema kuchte en klaagde, Caroline zweeg, bitter de oogen en mond, en Adolfine plotseling, zonder overgang in het gesprek, Constance opmerkzaam maakte:

- Het is hier een frissche lucht in Duinoord... En het huis is bizonder geriefelijk...

Maar hare trotsende stem stokte, terwijl zij, nederigjes, haar blague-zin voltooide:

- Voor ons viertjes...
- En waar is Marietje? vroeg Constance.
- Zij is boven. Zij blijft liever boven... In haar eigen kamertje...
- Hoe is zij vandaag?
- Het zelfde...
- Mag ik haar zien...?

Er was een aarzeling in Adolfine's opstaan. Maar toch bracht zij Constance naar boven, opende een deur:

- Marietje, daar is tante Constance...

In het grauwe licht van het kleine kamertje rees het meisje op. Zij was lang en bleek en zij scheen plots omhoog in het grauwe licht te bloeien als een lelie van treurigheid, het

witte hoofd geknakt aan den hals, een beetje schuin. Het heel licht blonde haar viel vlak om de slapen, en was zwaar en haar eenig mooi, zooals het zich wrong tot een zwaren knoop, dien zij laag droeg in den hals. In de beweging der lange armen, der lange magere handen was als een loome kwijning van anemie en de blouse droop plooiende neêr om de borst, die zich niet rondde. Zes-en-twintig, leek zij jonger, was er in haar fletsche oogen een onschuld aan alle passie, als een onmacht om ooit vrouw te worden, of de zinnen in haar verlelie-den met al stervingen in der stengelen buigingen.

- Dag tante...

In de kleine kamer was het grauwe en het witte als in de cel van een non, en als kloostereenvoud van een kluis.

- Ik ben zoo blij je eens te zien, Marietje...
- Tante... Mama zei me... dat u en oom...
- Zeker, Marietje... gaarne willen wij je bij ons hebben. Dat heeft mama al gezegd, niet waar... Dan kan Addy...
- Tante... het is heel lief van u. Maar... maar ik kom liever niet...
- Hoe is dat nu, kind!!

- Ik blijf liever hier... Er is aan mij niet veel te genezen, en ik verlang ook niet te genezen... En bij u...

- Nu wat bij ons...?

- Zoû ik te treurig zijn. Ik ben niet vroolijk, nooit opgewekt. Ik kom ook bijna nooit beneden...

Adolfine's oogen stonden vol tranen.

- Het is waar, zeide zij zacht. Ze leeft hier...

- Je zoû bij ons vroolijk worden, Marietje...

- Neen tante... ik zoû mij bij u... verlegen voelen... omdat ik niet vroolijk ben. Ik zoû u allen ter neêr drukken...

- Wij zijn zoo gauw niet ter neêr gedrukt. En het is voornamelijk te doen, opdat Addy je geregeld behandelen kan...

Marietje glimlachte bleekjes.

- Ik zoû het maar doen, kind, zeide Adolfine.

Het meisje, bleekjes, bleef glimlachen. In zich streed zij als met een verleiding, die voor haar opende zachte, stille vizioenen in haar bleek leven van altijd zieke, maar zij wilde niet, zij wilde niet...

- Kom, ik zoû het maar doen, zei Constance aanmoedigend.

Nu, plotseling, voelde Marietje zich heel zwak.

Zij zag den dood, het einde zoo heel dicht voor oogen en de zachte, stille vizioenen zouden niet meer zijn dan een heel korte zielsbegoocheling, die zij zich misschien wel mocht laten welgevallen. En tegen de zacht insinueerende stemmen van hare moeder en van hare tante, lokkende, lokkende, als stemmen van heel ver weg, die zij meende te hooren door wazingen van verleidende verte en vaagheid, had zij geen kracht, omdat het haar plotseling was als een droom. Toch klonk in haar bleeke stem niet door wat zij voelde, toen zij nog, zwakjes, weêrstreefde.

- Ik zoû u te lastig zijn: een zieke, dat is niet vroolijk...
- Hier is het Addy heel moeilijk je te verzorgen.
- U heeft al grootmama...
- Die geeft geen last...
- Kleine Klaasje...
- Ja, maar, dat is iets anders.
- Hoe maken Marietje het en Adèle...
- Goed, heusch goed... We zullen haar Marietje blijven noemen, en, als je komt, noemen we je... Mary, bij-voorbeeld, om geen verwarring te hebben.
- Mary...

- Dat is goed, niet waar...

- U heeft al het huis zoo vol.

- Guy staat je zijn kamer af...

Nu sprak zij zoo maar van die woordjes en flauwe zinnetjes, en het waren als golfjes, die haar zacht, welwilligjes nu meêsleepten naar het zachte vizioen en den droom...

- Goed dan, tante, zei zij eindelijk. U is heel lief... voor mij...

- Wat mij betreft, is het heel natuurlijk... maar in Driebergen moet je wel oom bedanken, niet waar?

- Ja. Het is zijn huis...

- Ja, het is zijn huis...

- Zoû het niet... vochtig zijn, voor Marietje? vroeg Adolfine aarzelend.

- Ik geloof van niet, zei Constance.

- Constance, zei Adolfine, en nam haar hand. Het is zoo lief van je... ik ben je zoo dankbaar...

Haar stem beefde.

- Het is van mij niets bizonders, zei Constance. Ik ben toch je zuster, Marietje is mijn nichtje, maar...

- Maar wat...

- Maar het is wel lief... van Henri...

- Ja... het is heel aardig van je man.

- Zie je... het is zijn huis...

- En... hij heeft al zooveel lasten, zei, nederig, Adolfine. Constance... mag ik je dan ook iets geven... voor het inwonen van Marietje... Maandelijks bedoel ik... tot zij wat beter is...

- Dat zoû ik maar niet doen, Adolfine.

- Je huishouden is al zoo duur.

- Maar jij kan je geld ook gebruiken.

- Ja. Maar...

- Wat...

- Het is het... geld van je man.

- Ja. Maar toch zoû Henri het liever niet hebben, dat je iets gaf... geloof ik.

- Geloof je?

- Ja, ik weet het zeker. Schrijf jij... of Van Saetzema aan hem een woordje... dat zal hij aardig vinden.

- Ik zal het doen. Ik zal hem persoonlijk bedanken.

- Kom je kind opzoeken, wanneer je wilt, niet waar, Adolfine.

- Ja, Constance, ja, ik zal het zeker doen... Het is jammer, dat je niet in Den Haag woont.

- Waarom...?

- Ach, Den Haag is zoo O N Z E stad, onze familiestad en je huis is - nu mama zoo oud

is - W E L het huis... van de familie. Het centrum...
- Het is het huis van Henri...
- Ja... dat meen ik...
Zij stonden op; Constance nam afscheid.
- Gaat Marietje dan met mij morgen meê...
- Ja, we zullen haar koffer pakken.
Plotseling stond Marietje op: zij sloeg haar arm om Constance; zij snikte nerveus:
- Tante... tante... ik vind het...
- Wat kind...
Haar stem van extaze zakte... zij voltooide:
- Ik vind het zoo lief... dat oom... dat oom en u mij willen hebben... bij u in huis, bij u in huis...
Beneden had Van Saetzema een hevigen aanval van hoest, en Adolfine angstig, stormde de deur uit.

XI

Dagen van eindeloos vlokkende sneeuw waren gekomen en de harde vorst hield de sneeuw vastgepakt in den tuin, langs het huis, dat dik blanke lijnen teekende van stilzwijgend massief gebouw tegen de sneeuwzwangere lage luchten: grauwte, waaruit het grauw van de sneeuw

dommelig en dwarrelig neêrviel, tot het in den greep van de vorst vastpakte en blankte, teekenend ommelijn van villa-huizen en tak-silhouetten van treurzwarte boomen met ronde vegen van mollig wit, den weg voor het huis al bezoedelend zijn wit met wagensporen en zolenindrukken, en met de sneeuw vielen neêr uit de lucht als grauwige waden de vaal-blanke melancholieën van den winter buiten, witte afsterving, witte eenzaamheid - de dagen zoo kort of sliepen de trage uren, die, wakker, maar even sleepten hunne wittere sluiers heen van den grauwen dageraad naar grauwe schemering toe, opdat het van dag weêr zoû worden nacht. En als witte nachten waren de korte dagen, zonder zon, of zij schenen door floers heen, of het leven door floers heen ademde, koud floers als wazing van dood, het waas van den dood zelven, die neêrstreek, alles kil in zijn floers omvangende...

En in het groote huis was het de stille warmte van huiselijkheid in verwarmde groote kamers en gangen, met de bruiningen en harceeringen der zware maar oude tapijten en gordijnen, lang geleefd en even gesleten in moede strekkingen en hangingen en plooien van kamerpeinzing, alsof de doode stoffen neêrzagen,

meêdroomden, meêdeinden van ademen met allen, die tusschen hen leefden, terwijl in den sneeuwschijn van buiten de mahoniehouten meubels glimpten van eigen leven ook, of zij weêrschenen dingen van vroeger, lang verleden leed van kleine menschen en lang verleden gevoelingen. Stille stemmingen van oude eenzame menschen schenen te wazen uit de oude, ernstige meubels, die goedmoedig opglimlachten, omdat zooveel nieuw leven tusschen hen kwam, van buiten af: de veeren der stoelen steunden, de deuren der kasten kraakten, de wateringen der spiegels versomberden en verhelderden, het porcelein kartelde en het tafelzilver kraste, vol dienstbare deemoedigheid van heel oude, lang gebruikte, slijtende dingen des dagelijkschen levens, die heel langzaam-aan afstierven, terwijl om hen heen en aan hen herbloeide de nieuwe beweging der nieuwe levens van buiten. Een ziel van vroeger scheen, trots die nieuwe beweging, dat nieuwe leven, te blijven varen langs de lange gangen, de bruinende trappen, te schuren langs de donkere deuren, die toch, geopend, toegang gaven tot de kamers van het nieuwe leven... Zelfs in de kamers zelve bleef iets varen van de ziel van vroeger, en de meubels weêrschenen

de ziel, als waren het vage vasthoudingen aan materialisme, vastklampingen van ziel aan dingen, in hare nog niet geheel aardsche afsterving...

Tusschen die weêrschijningen van zieledingen van vroeger bleef nog iets hangen van een bijbelsche vroomheid - om sommige boekentitels in de boekenkasten - om sommige ouderwetsche gravures in de donkere kamers, en in sommige uren van stille schemering ging er door het geheele huis heen als een zweving van gebed, en Constance voelde dat soms zoo intens, dat zij er 's Zondag-'s morgens altijd op aandrong, dat de meisjes ten minste naar de kerk zouden gaan - als waren zij dit, uit reverentie, bijna verplicht aan de oude menschen, die hier vroeger hadden geleefd en gebeden - vooral aan den Ouden Man. En dat zij zelve niet ging, hinderde haar zoo, dat zij sòms de meisjes wel eens vergezelde - hoewel zij toch ongevoelig bleef voor elken indruk van kerkelijke godsdienst. En de dingen van vroeger, die weêrschemerden en zweefden en als vormden de ontastbare atmosfeer, van de donkere gangen en bruinende kamers, waar soms alleen hel vroolijk opschemerde de blauwwitte glans van Delftsche pullen - de dingen

van vroeger waren, in onbewustheid, alleen geheel sympathiek aan Van der Welcke, omdat iets van zijn kinderjaren er meê zweefde, er meê weêrscheen, en aan Addy, om een vaag gevoel van erfgenaam-zijn, niet alleen van de materieele, maar ook van de immaterieele dingen, waarvan vol bleef het groote huis. Voelde hij zich vreemd aan den Ouden Man, hij voelde aan de Oude Vrouw zich verwant, met een vreemden terugblik op wat hij van haar wist en zich heugen van latere stil-mystieke jaren, toen kerkelijke vroomheid haar niet kon voldoen. Maar verder bleef het huis als één groote gastvrijheid, vreemd van bloed, aan zoo velen, die er gevonden hadden een schuilplaats en een veiligheid: - de oude kindsche vrouw aan het raam, turende in de sneeuwgrauwe tuinverschieten - de vertreurde nog jonge moeder, hare groote kinderen - Emilie, vol van stil geheim, en dezer dagen, in een jachtbui van sneeuw, had Constance binnengevoerd Marietje Van Saetzema: Mary, als zij genoemd werd, en zij hadden haar geïnstalleerd in de kamer van Guy, nu Guy werkte in een hoekje van Addy's kantoor, waar hij op een kleine tafel zijn boeken stapelde. Het huis, langzamerhand, werd heel vol. Vreemd aan het groote huis

bleef ook de schoondochter, maar de kinderen - Constant en Jetje - ze waren àltijd als blonde zonneglanzingen, die soms wemelden in een geluid van nog stamelende jongelentestemmen, als zij door de gangen, over de trappen gingen met de kindermeid - de eene al wankelloopende, de andere nog op den arm gedragen - om in het wagentje buiten te rijden - om wat in de serre te komen spelen, waar de oude overgrootmoeder, aan het raam, vaag lachende neêrzag op hunne heel kleine-kindjesspeelschheid. En den dag na Constance's terugkomst, met Marietje, in de grauwwitte jacht van sneeuw - hoe verwonderd waren zij allen in huis, omdat Addy telegrafeerde, dat hij met oom Ernst, den volgenden dag, zoû komen! Twee, drie woorden, dat telegram, zonder verklaringen, en hoe verbaasd waren zij niet allen, dat Addy dat had weten gedaan te krijgen! Constance en Guy gingen dadelijk naar de kleine villa, waar men zieken verpleegde: ja, de dokter had al geseind om de twee kamers, zeide men en juist werd alles in orde gemaakt, dat wilde zeggen, de slaapkamer, want de zitkamer zoû meneer zelf meubelen. En waarlijk, den volgenden dag kwam Addy met oom Ernst aan; van Den Haag waren Ernsts meubels

verzonden, zijn porcelein was in kisten gepakt onder zijn eigen en Addy's toezicht, en hoewel Ernst eerst heel achterdochtig de naakte zitkamer beschouwde, klopte tegen de muren, luisterde aan den wand en beweerde, dat dadelijk de menschen - de verpleger, en zijn vrouw, de verpleegster - loerden achter de deur, waarachtig net als juf en haar ploert van een broêr in Den Haag - was hij toch wel tevreden, verrast, omdat de kamer zoo groot was - al miste hij de sombere gracht van den Nieuwen Uitleg, die hem lief was om tint en atmosfeer van droefgeestigheid. Met Addy gaande door den tuin, aan Addy's arm, vond hij wel vreemd, dat hij er wandelen zag, door de witte sneeuw, een oude dame met de verpleegster, op dit oogenblik de eenige patiente - 's zomers waren er meerderen - en Ernst zag de dame met achterdocht aan, maar tevreden, verrast was hij weêr toen Addy hem uitlegde hoe heel dicht hij woonde bij hen allen, en toen hij hem voerde naar hun huis, bleef Ernst het aan het tuinhek aanzien en zag op naar den sneeuw-gekroonlijstten gevel, mollige sneeuw aan de rechte lijnen der ramen en boven de deur. Het groote huis met al zijne venster-oogen scheen hem rustig aan te

zien, en hij ging voort aan Addy's arm, door den tuin, en naar binnen. Hij was hier nooit geweest. Hij stelde dadelijk belang in het antieke kabinet van de vestibule, de gravures, de Delftsche pullen, en schudde goedkeurend het hoofd, toegevende, dat dit mooi was. Constance ontving hem hartelijk, en hoewel hij mama in jaren niet had gezien, groette hij haar eenvoudig of hij haar gisteren pas verlaten had. Zij hield zijn hand vast, zag hem aan, herkende een zoon in hem, maar wist niet zijn naam, meende, dat hij uit Indië kwam, vroeg dingen en zeide namen... Zij begrepen elkaâr niet, en Constance was heel weemoedig, vooral om kleine Klaasje, die speelde aan mama's voeten met mooie, kleurige prentenboeken, die ‘oom’ Addy haar had gegeven.

- Zie eens... een blauw mannetje... geel vrouwtje... rood...! En buiten... alles wit... alles wit... alles wit...

En zóo zwaar klom plotseling een treurigheid op in Constance, dat zij in snikken had uitbreken kunnen, om haar moeder, haar broêr - om dat kind van haar armen broêr Gerrit! Maar zij beheerschte zich heel sterk, zij sloeg om Ernsts schouder haar arm, voerde hem weg van mama, en Adeline, Emilie kwamen hem

begroeten. O, de dingen van vroeger, niet de vroegere, waarvan nog de atomen zweefden door dit huis: die der oude menschen, - maar de dingen van hun eigen vroeger, van hun aller eigene verledene doode jaren, jaren van nog niet lang geledene jeugd, hoe drongen zij tusschen hen om, hoe waren zij vol in de even somberende kameratmosfeer, terwijl de sneeuwweêrschijn naar binnen glimpte en hel weg verwaterde in de oude spiegels... Hoe kwamen zij hier allen zoo... hoe kwamen zij hier allen zoo... als in een toevlucht, als in een veiligheid, stille haven van eenvoudige liefde...? Hoe week werd zij, hoe week, toen zij, haar man, haar zoon zag binnenkomen, zij beiden, zij beiden, die... Zij kòn hare gedachten van weekheid en weemoed niet meer vervolgen; ook Alex kwam binnen, en in hem, zoo jong, zoo jong, o, zag zij ook al het verleden - uit zijn oogen, plotseling, flitsen haar toe met het vizioen van den dood van zijn vader... Maar ook de meisjes kwamen nu, en toen Gerdy met Guy kwam, lachende, lachte zij ook, om hun vroolijkheid, hun blonden levenslust, beiden jong, sterk, gezond, eenvoudig... Gelukkig, gelukkig zij beiden! O, hoe meer het verleden zich opstapelde, hoe meer het scha-

duw sloeg over het heden, maar zij beiden, Gerdy en Guy, zij waren jong, sterk, gezond, eenvoudig... Gelukkig, gelukkig! En met een lach bijna van geluk, hoe intens zij ook voelde àlle verledene dingen, vroeg zij Addy:

- Is het nu niet te druk voor oom Ernst?
- Ik breng hem naar huis, zei Addy.
- Zoû hij hier niet eens kunnen blijven eten?
- Misschien later, eens; eerst moet hij wennen. Vooral hem nu niet dwingen...

En hij stelde Ernst voor naar huis te gaan.

Maar Ernst vroeg:

- Wanneer komen mijn kisten...
- Morgen, oom.
- Zie je... om de boel op orde te brengen.
- Ik zal u helpen.
- Help je me... met het uitpakken?
- En ik zal u ook helpen, oom, zei Guy.
- Ja, zeide Ernst. Dat is goed... Zie je, fluisterde hij tot Addy...
- Wat oom?
- Het is niet goed, dat de vazen... zoo lang in de kisten blijven... Jij gelooft het natuurlijk niet, maar...

Hij voltooide niet, wilde niet zeggen, dat de vazen stikten in de kisten tusschen papier

en stroo, wilde het niet zeggen, omdat Addy wel goed was, een goede jongen, maar niet begreep, niet begreep, dom, dom, als allen...

- We zullen alles zoo gauw mogelijk uitpakken, oom, en de kamer gezellig maken...
- Ja. Nu heb ik nog alleen maar de slaapkamer.
- Die is toch goed, niet waar...
- Ja. Eet ik van avond daar...?
- Als u het goed vindt. Tot uw zitkamer op orde is...
- Ja. Ik hoû er niet van in mijn slaapkamer te eten. Kan ik niet hier blijven?
- Zeker, oom. Dat vinden wij heel gezellig. Is de bende u niet te druk?
- Ze zijn wel druk, maar... neen, ze zijn wel goed. Zeg, Addy, dat zijn alle de kinderen van oom Gerrit, niet waar?
- Van oom Gerrit, zeker.
- Ja, ja, ik herinner me wel. Ik wil wel blijven eten, als dat kan. Zie je, omdat de zitkamer daar niet op orde is.
- Ja oom, komt u dan nu boven, op mijn kantoor. Daar kan u wat uitrusten, lezen, of wat slapen als u wil, op de chaise-longue.
- Neen, niet slapen... overdag.
- Daar heeft u het rustig...

- Ja. Het is bij jou rustig...
- Komt u meê...

Hij bracht Ernst naar boven.

- Dat is een rustige kamer, zei Ernst.
- Dan laat ik u hier alleen. Daar vindt u boeken, tijdschriften... Wil u u nu alleen wat bezig houden?
- Ja... kerel, ik wil wel wat alleen zijn. Je bent goed, je bent heel goed. Je begrijpt me. Maar ik wil wèl blijven eten.
- Wil u hier op de kamer eten?
- Neen... beneden... bij jullie allen. Het zijn de kinderen van oom Gerrit, niet waar?... Zie je, dat is toch alles familie. Ik wil wèl beneden komen eten...
- Goed dan, dan zal ik u waarschuwen.

XII

Een paar dagen van schaatsen-rijden gaven een plots onverwachte vroolijkheid en Mathilde leefde op; de leden van Gerdy's tennis-troepje vonden elkaâr op het ijs terug, Guy deed deze dagen niet anders dan rijden, zich over zijn niet-werken verontschuldigend bij Constance, bij Addy, dat men van het ijs, dat zoo kort altijd duurde, moest profiteeren; zelfs Van der

Welcke, door Guy overgehaald, bond zich eens de schaatsen aan, rustigjes-weg jong blijvende altijd. Het was na de zoo vele regenende dagen wel plots onverwachte vroolijkheid: de koude wind zwiepte het bloed, de sneeuw knerpte als gruizelend kristal onder hunne haastige, driftige voeten; jongelui, jonge meisjes, van Gerdy's troepje, kwamen aan, afhalen 's morgens, en 's middags na het lunch; na het rijden, op het theeuur vereenigden zich allen, in den grooten salon. En Addy leerde Klaasje rijden op den vijver achter, en, de vriessneeuw hem jolig makende, ravotte hij in den tuin met zijn kinderen, met kleine Jetje en met Constant. En toch misschien niemand van hen allen, die zoo het gezonde buitenleven dier Oostenwind-koude ijsdagen opsnoof, als Mathilde, plots opgejaagd in haar rijke bloed, haar lichaamsbouw wat grof, zwaar haar tred en hare stem luid, maar vol krachtige vrouwelijkheid. Het was ook met den stillen, druilerigen regen geen leven geweest, in het wel drukke, maar somber groote huis; zij, met de kinderen, zoo veel mogelijk boven op hare eigen kamers, omdat zij voelde, dat zij toch met de heele bende beneden niet sympathizeerde, niet samensmolt in het groote gezin: die treurige vrou-

wen, al die kinderen van oom Gerrit, die zich iederen dag meer en meer meester maakten van Addy, tot hij nauwlijks omzag naar zijn eigen kinderen en naar haar - meende zij bitter. Had zij iets aan hem nu - altijd bezig, altijd in drukte, altijd weg, altijd zorgen voor de bende beneden, of arme menschen buiten - arme menschen, van wie zij niets wist -; had zij iets aan haar leven, dat zij verkniesde, in die duffe atmosfeer, waarin zij altijd een vreemde bleef - uit gemis aan alle sympathie, omdat zij niet wilde - evenmin als zij allen wilden! - samenkomen tot harmonie! Was het eigenlijk niet een vreeslijk bestaan, voor een jonge, levenslustige vrouw als zij, buiten, in den winter, te Driebergen, zonder kennissen, in huis de kamers zoo donker, en zoo somber, zóo dat de meiden zeiden, dat het er spookte; - dan, beneden, altijd aan het raam, kindsche grootmama, Klaasje half gek, - Adeline en Emilie, nooit eens vroolijk, altijd melancholiek, en die dan nog vroolijk waren, Guy en Gerdy, nooit aardig tegen haar, haar schoonvader veel doller op Gerdy en Guy, dan op haar, die hij, dat zag zij wel, niet kon uitstaan; haar schoonmoeder, wel hartelijk soms - had zij den mooien brillant niet van haar gekregen, die

vonkelde aan haar vinger - maar toch koud, vond zij, tegen haar, koud zelfs tegen de kinderen, zich alleen dwingend tot hartelijkheid, omdat zij, Mathilde, nu eenmaal de vrouw van haar zoon was. Neen, aan wie en aan wat het lag, zij wist het niet - maar zij bleef een vreemde, altijd een vreemde, half vergeten, met haar twee kinderen toch, de kinderen die A L L E E N , behalve papa en Addy, den naam van het huis droegen, Van der Welcke - baron, barones Van der Welcke, de kinderen, veronachtzaamd, omdat de heele bende Van Lowe zich meester maakte van het huis, van de liefde harer schoonouders, van iedere minuut, die Addy vrij had! O, was het niet een hospitaal, Adèletje altijd ziekelijk, en nu was Marietje Van Saetzema, heel zwaar ziek eigenlijk, er nog bijgekomen, en was het eigenlijk niet, - met hun overdreven aanhankelijkheid aan die familie van halve gekken - een gekkenhuis, nu behalve kindsche oma en idiote Klaasje, die oom Ernst, totaal niet-snik, er nog bij was komen opdagen, wel niet woonde in huis, maar toch veel over den vloer was, onverwachts plotseling aan tafel kwam, zonder iemand te waarschuwen. Zij was bang, als zij hem plotseling ontmoette in de gangen, altijd maniak met

de Delftsche pullen, en dan herkende hij haar niet, wist niet wie zij was, wat zij daar eigenlijk deed, tot hij zich wel weêr herinnerde: Addy's vrouw -: misschien hield hij zich maar zoo uit slimheid, uit slechtheid. Een ziekenhuis, een gekkenhuis, een spookhuis - en daar moest zij nu haar leven slijten, want wat Addy voorgesteld had: zuinigjes te wonen op hun eigen in Den Haag, dat wilde zij ook niet: genoeg had zij al van zuinigheid, en om zuinigheid had zij hem niet getrouwd! O, zij had hem niet getrouwd om zijn geld, of zijn titel, dat ook niet: wel degelijk had zij hem getrouwd omdat zij van hem hield, hield van zijn rustig lief ernstig gezicht, van zijn oogen, zijn mond, hield hem te hebben in haar armen, omdat zij hield van zijn stem, hield, juist zoo vreemd, van zijn een beetje ouwelijke rustige mannelijkheid, in die lijnen van wat korte, breede stevige, bruinblonde kalmte-en-kracht. Zij had hem gezien in liefde, zij had hem gevoeld in liefde, en dat zij verstandig was, en hem zeker niet getrouwd zoû hebben, als hij geen geld had gehad, dat kon toch niemand haar kwalijk nemen! En dat zij het wel aardig vond, een titel te hebben - nu ja, dat was misschien een beetje ijdelheid, maar waren er

zoo niet honderd anderen, en was zij daarom slecht, en zoo min, dat zij haar maar overlieten aan haar lot, zoowel Addy zelve, als de heele bende... O, de kleine grieven stapelden zich in haar op, benauwden, stikten haar bijna -: de thee, die Gerdy expres ondrinkbaar maakte; het idiote kind, dat haar stoel duwde; de niet-snikke man, die haar niet herkende; de koelheid van papa, die N O O I T een lief woord tegen haar zei, zelfs niet als hij speelde met de kleinkinderen, Jetje en Constant, die dan toch wel degelijk haar kinderen waren even goed als die van Addy... O, de grieven stapelden zich in haar op: tegen papa, mama, de zieken en de gekken, die zij hielden in huis - altijd omdat het familie was - de grieven stapelden op tegen de meiden, tegen Truitje, tegen alles en iedereen... O, hoe somber was haar de regenende, altijd en altijd regenende winter geweest, de zware wind razende om het huis, en zoo vreemd dreunende geluiden ontlokkende aan de zuchtende ramen en blinden, loeiende door den schoorsteen, - tot al het oude hout van het huis en de meubels leefde, bezielde, kraakte, knarste - tot het o zoo griezelig angstwekkend was van onverklaarbare geluiden... Die geluiden, o die geluiden, zij wisten

ze àllen en niemand sprak er over, omdat zij tòch hingen aan het oude, griezelige spookhuis; zelfs ontkenden zij ze tegen Mathilde, - en het beste was ook maar, er niet over te spreken - omdat zij ze niet hooren wilde! Maar bang, bang was ze, was ze langzamerhand geworden, met dat vele zitten-thuis - waar zoû ze heen, met den regen, den wind, den storm, die dagen aanhield? - bang, bang was ze geworden - en zij-allen, ze hadden elkaâr, - terwijl zij, zij had niemand, haar man meestal uit, toe naar zijn patienten - zij had alleen haar twee kindertjes, en bang, bang was ze ook voor hem! En als ze nu Ernst, plotseling, tegenkwam op de trappen, dan werd ze bang, en ze zag: de kinderen waren ook bang! O, neen, gelukkig was ze niet en boos was ze op zichzelve, dat ze niet flinker was, om maar de armoede, het zuinigjes leven - zij was er misselijk van! - in Den Haag, te verkiezen boven de zoogenoemde luxe hier in het spookhuis. En een lieve luxe bovendien: de meubels oud, de tapijten versleten, de tafel heel eenvoudig - eigenlijk een eenvoudig, burgerlijk leven, en dat duizenden en duizenden kostte, zoo als Addy haar verzekerde, als hij haar maandelijks haar kleedgeld

gaf, voor haar en de kinderen! Met die duizenden en duizenden hadden zij toch wel een reëeler luxe kunnen hebben, als papa en mama en Addy zich niet zoo goedigidioot die bende van oom Gerrit hadden aangetrokken: je kon toch wel goed doen, en ook aan jezelve denken... Met die duizenden - maar zonder de bende - het huis eerst beter en frisch en modern meubeleeren: al die bruine sombere deuren wit-en-goud en vroolijk schilderen; vroolijke frissche tapijten, gordijnen en meubels, met bloemen, en Japansche waaiers in de serre - van het heele huis een zomerverblijf maken, en dan 's winters wonen in Den Haag, rijtuig houden, loge in de opera, uitgaan... Zoo hàdden zij toch kunnen wonen, als zij gewild hadden, papa, mama en Addy - want de duizenden daarvoor wàren er; - in Den Haag had Addy - als baron Van der Welcke - een chique praktijk kunnen krijgen - mooie lieve kerel, als hij was! - Zoo hadden zij kunnen wonen - genietend van hun geld - en zij hadden dàn ook nog wel tante Adeline met de opvoeding van haar kinderen heel goed kunnen helpen, en iedereen zoû dat heel mooi van hen hebben gevonden, en niemand zoû gevonden hebben, dat zij onredelijk

of egoïst of onbegrijpelijk leefden en handelden, terwijl nu! Terwijl nu! Zich opsluiten in het donkere spookhuis, den heelen langen, langen winter; altijd zieken, altijd gekken...

O, gelukkig, dat het was gaan vriezen! Het was of het mooie ijs iets deed verbroederlijken en verzusterlijken: Gerdy was niet te hatelijk; Guy reed met haar, Mathilde, omdat zij goed reed, flink reed, hield van goed flink schaatsen-rijden, onvermoeid, en de frissche kristallige koû, na al de regenende stormdagen - maakte ieder vroolijk, en toegeeflijk! O, de tochtjes, 's ochtends met den trein eerst een eind, dan langs de vaarten, als eindeloos, eindeloos door, en zij was zoo dankbaar, dat Addy zich een enkelen morgen eens los wist te maken van al die arme, zieke menschen, die hij iederen dag bezoeken moest - vies was zij dan van hem, als hij terugkwam - en dat hij nu meêging, voor een halven dag! En zij maakte zich meester van haar man, blij hem te hebben, de handen gekruist, regelmatig te zwieren alleen, in rythme, met hem, in rythme van heupen elkander aanvoelende, in uitzwaai van vast stevig geschaatsten voet, terwijl zij den breeden flapper van wind doorsneed met

haar snel sterke beweging, tot haar oogen en neus waren gloeiend en zij dronken was van het verslinden der ijskoude verte, lang-uit wegschietend in vaartverschieten, tusschen de sneeuwige landen, onder den nu zoo veel hoogeren hemel, schoon geveegd als met reuzebezems van wind, - terwijl de takkeboomkimmen wegdoomden en doomden, en het breede uitgebreide gebaar der molenwieken, zwart en stil, opdoemde, en verdween, langs haar zwier...

O, gelukkig, dat het was gaan vriezen! Het was haar of zij plotseling in deze dagen van kouden sport haar man terugvond, of zij iets in hem voelde of hij haar terugvond! Hij hield dan toch wel van haar? Zij was hem niet geheel onverschillig? Zij voelde, trots den handschoen, haar hand warm in de zijne, zij voelde het snelle rythme van hunne heupen als een wellust, en zij had zich willen hangen aan zijn hals, opdat hij haar zoo meênam, ijlende, ijlende over de rechte streepen van het eindelooze gladde ijs!

- Addy... Addy... je houdt wèl van me...?

In de snelle voortbeweging keek zij hem lachende aan en zijn oogen wendden zich, wat lachende, ook tot haar. O, zoo als ze lachen konden, zijn groote ernstige oogen, met de

soms vreemd blauwe vonk, als de tinteling van een vuur van geheim, dat zij soms niet begreep, maar nu wel? Want was het wat anders nu, die tinteling, dan dat hij haar liefhad ook, dat hij haar mooi vond, en zeide hij het haar niet met zijn oogen zoo als hij het haar dikwijls met woorden kon zeggen: dat hij haar liefhad omdat zij zoo mooi was, zoo eenvoudig-weg gezond en mooi, en dat hem dat zoo aantrok in haar: haar rozigblanke tint, haar volle vormen, haar jong-sterke leden! Dan voelde zij hem aan zich verwant, een jonge man, verjeugdigd, - een man, met een heldere ziel van materialisme, en in den man begreep zij den jongen dokter, die beminde haar gezonde lichaam, haar rijke gezonde bloed - moê als hij zijn moest van dat morbide nevrozisme der familie van zijn moeder! O, die Van Lowe's; zij haatte ze eigenlijk allen - zij voelde zich van een ander ras! En was Addy zelve, als zijn vader, ook niet gezond, eenvoudig gezond en flink, - een mooie jonge kerel, - een màn, ook al was hij wat ouwelijk - en had hij wel ièts van het bloed zijner moeder; was hij wel, in het minste ook maar, een Van Lowe, met al hun zenuwen, hun ziek zijn, hun half-gek zijn - zoo morbide

hun aller gestellen, dat zij ze geen van allen kon uitstaan! Bah, ze walgde er van; altijd Adèletje ziekelijk; Marietje doodziek, Alex zoo week, - Emilie zoo gebroken en melancholiek, wel een Van Naghel, maar wè van het bloed van de Van Lowe's, en Guy was een wel knappe jongen, maar zoo sukkelig en soezig, en Gerdy was wel een knap meisje, maar vol onbegrijpelijke kuurtjes, natuurlijk, omdat ze was een Van Lowe! Bah, ze walgde er van, van die altijd zieke, half-gekke familie van haêr schoonmoeder, die zich had genesteld in H U N huis, en gelukkig, dat zij in Addy eenvoudig een Van der Welcke vond - baron Van der Welcke - een gezonde jongen, uit een gezonde normale familie. Zoo beschouwde zij het: normaal. Zoo beschouwde zij het, terwijl zij zich door haar man meê liet zwieren over de eindelooze, eindelooze streepen van ijs: de sneeuwvelden vlogen weg, de takkenboomkimmen naderden, wisselden, verdwenen, de breede molenwiekgebaren doemden op en verdwenen, doemden - een stille tragiek van wanhoopsarmbeweeg tegen den hemel. Zoo beschouwde zij het: normaal. Dat Addy wel eens hypnotizeerde - nu ja, dat was in de mode: hij kon toch niet achterblijven, als de

geneeskunde vorderde, in allerlei... En geheel blind voor de eigenlijke twee-ziel van haar man, zag zij hem alleen enkel, simpel en normaal - omdat zij zich heugde, nu, in de lust van hun ijs-genot, de sterke omhelzing van zijn armen, den honger en dorst van zijn onverzadigde zoenen... Normaal, geheel normaal - en o, ze voelde zich zoo sterk nu, hem te winnen, hem vast aan zich te binden, omdat zijzelve was mooi en gezond en normaal - zijn genot als hij moê was van allerlei ziekte; zijn wellust, die hem had twee mooie kinderen gegeven... Voor haar, achter haar reden ze, reden ze, als zij beiden, en trotsch was zij, dat zij reed met haar man... zij liet hem niet los... hij was van haar, hij was van haar...

O, gelukkig, dat het was gaan vriezen! Drie mooie dagen en nu was het al de vierde, en iets van dooi al, helaas, scheen te verslappen de kristalheldere stevigheid van de eerst zoo ijle luchten, maar toch was het ijs nog lang niet bedorven, was er een tochtje beraamd, en dacht Mathilde niet anders dan dat Addy zoû meêgaan... En hare teleurstelling was groot, toen hij zeide:

- Van daag niet, Tilly... ik moet van morgen naar mijn zieken...

- Je bent gisteren even 's middags gegaan...

- Nu kan ik zoo lang niet wachten: er is een oude vrouw, die me wacht... En dan is Marietje niet goed van middag... Mary, bedoel ik, als mama haar noemt...

- Dan ga ik ook niet, zeide zij boos.

- Waarom zoû je niet gaan? drong hij zacht. Het geeft je pleizier...

- Met jou...

- Van morgen kàn ik niet...

- Jawel... om mij pleizier te doen.

- Neen, ik kàn niet van morgen, Tilly. Maar je doet me pleizier te gaan...

- Ik vind het prettig met jou te rijden...

Zijn oogen lachten.

- En denk je, dat me dat geen pleizier doet...

- Je houdt niet van me.

- Dat weet je wel beter.

- Ga dan meê...

- Van morgen niet...

- Je blijft altijd stokstijf staan op je wil...

- Omdat ik van morgen niet mag... Wees nu verstandig en ga zonder mij.

Zij haalde de schouders op.

- Goed, ik zal gaan. Ik zal gaan.

Het was kort na het ontbijt en de kinderen waren nog beneden. Hij speelde met ze: Con-

stant wankelde moeilijk van beentjes naar hem toe; hij had Jetje op zijn arm en warrelde zijn snor tegen haar melkgezichtje, om haar lachen en gieren te doen. Een zachte zaligheid welde in hem op, omdat hij drukte tegen zich een leven, dat zijn leven was, - als een kleine schrijn van teêr, week kindjeslichaam, waarin tintelde een atoom van ziel, zielatoom, die lachte, kraaide, leefde... En het kindje was zoo gewoon, - een kindje als andere kinderen geheel - wanneer hij het aanzag als dokter, en het kindje was zoo mystiek, als hij, vader, het tegen zich aandrukte. - Wat was er mystieker dan het kindje... Wat was er geheimzinniger en hooger van goddelijke onbegrijpelijkheid dan het kindje, niets dan het eenige maanden geleden gewoon-weg gebaarde kindje? Wat was er goddelijk-geheimzinniger en mystieker dan geboorte, en dageraad van het leven... Waar kwam het van daan, het kindje met zijn atoompje van ziel, het kindje, dat zijn vrouw hem gebaard had... En als dokter lachte hij om zijn naïve zelfvraag; als vader en mensch huiverde hij er voor met ontzetting... Twee voelde hij in zich, duidelijker, duidelijker iederen dag; twee, langen tijd in vreemd evenwicht gehouden, maar nu wan-

kelend als in een crizis... Twee voelde hij zich: de gewone, normale, praktiesche, een beetje vroeg-oude, ernstige jonge man van wetenschap en dokter, en in die ziel zijn tweede ziel: een ziel van geheimzinnigheid, goddelijk onbegrijpelijk, een ziel vol van mystiek, een ziel vol van ondoorgrondelijke kracht, kracht uit welke een fluïde schoot, dat heilzaam was aan velen... En als dan het fluïde schoot weg uit hem, heilzaam toe naar de velen, dan voelde hij zichzelve normaal, praktiesch en ernstig, maar, plotseling, blind voor zichzelven, als wist hij niets voor zich, omdat hij zoo twee was, te veel twee om voor zichzelven te weten... O, wat was er onbegrijpelijker dan de essence van het leven, wat onbegrijpelijker dan hijzelve, wat onbegrijpelijker dan dit kleine kindje, en die kleine nog beentjes-wankele jongen... En het werd zoo eenvoudig geboren, uit den schoot van een gezonde vrouw, en het groeide zoo gewoon-weg op, en het gewoon-weg opgroeien, het was even groot raadsel als alles, als alles... O, wat wist men, wie wist het... En het allervreemdste, het was, dat H I J W I S T , vreemd bewust, voor anderen, wat hij moest doen, wat hij moest zeggen, hoe hij moest handelen; dat hij geweten had, als kind onbe-

wust, wanneer hij gezegd had de woorden van troost aan zijn vader, zijn moeder - later, bewust, in heilzaam en heilig weten, niet alleen voor moeder en vader, maar voor anderen, voor zoo velen, zoo velen!

Nu gaf hij ze terug aan de meid, zijn kleine Jetje, zijn raadseltje van geboorte en levensdageraad, en zielatoompje; nu streelde hij nog even over de zij-krulletjes van Constant, die hing aan zijn beenen en ging naar boven, wetende... Hoe vreemd was dat in hem, dat kalme, rustige weten, die zekerheid van zijn wil, die hij in kalm zeggen zoû uit doen stralen... Hij ging de trappen op, naar de bovenverdieping, de vroegere kamer van Guy, waar Guy meestal 's morgens had gebogen gezeten over zijn boeken en kaarten, tot hij in een aandrang van jonge bewegelijkheid het huis doorging, dwalende en zoekende zusters en tante... Nu was in die kamer Marietje, Mary, als zij nu meestal genoemd werd... Addy klopte, en zij vroeg wie er was, liet hem even wachten in de kuischheid, waarmeê zij, nerveus, zeker iets schikte in hare kamer, en hare kleêren verborg... Toen hij binnenkwam zat zij, bleekjes in een grooten stoel...

Maar Mathilde, boos omdat Addy niet meê

ging schaatsen rijden, Mathilde, plotseling, voelde een hevige jalouzie, zoo acuut hevig, als een priem door haar ziel, omdat Addy gesproken had van patienten, die hem wachtten, en omdat hij gesproken had van Marietje. En besluiteloos in hare kamer, of zij nu meê zoû gaan, ja of neen, of zij boudeeren zoû of toch haar pleizier zoû zoeken, zonder haar man, voelde zij in eens een onwederstaanbaren aandrang, naar boven te gaan, haar man na, de trappen op... Zij ging, en om - zoo zij iemand tegenkwam - zich een houding te geven, bedacht zij, dat zij doen zoû of zij een mantel zoû halen, die hing in een kastenkabinet, naast de kamer van Marietje. In die kasten borg men kleêren, die men niet iederen dag gebruikte. In het kabinet nu, sloot zij zacht de deur, en hield in de hand haar sleutels: mocht zij er overvallen worden, dan zoû zij rustig-weg de groote kast openen... Maar intusschen luisterde zij aan het beschot. En zij hoorde de stemmen van haar man en van Marietje, als klinkende door een afstand en verhindering heen.

- Hoe heb je geslapen, Marietje...?
- Ik heb niet geslapen.
- Wat was er dan weêr...?
- Den heelen nacht heb ik suizen in mijn

ooren gehoord... Het bruischte, bruischte als een zee... Ik heb willen opstaan, ik heb naar beneden willen komen... naar tante, maar ik was bang - en ik wilde ook niet storen... Het waren net golven... Ik heb den heelen nacht niet geslapen... En dan droom ik, dan droom ik, wakende... Allerlei dingen, als vizioenen, schieten dan voor me weg... De nacht duurt dan zoo lang, zoo eindeloos lang... En nu voelde ik mij zoo moê en vooral zoo moedeloos. Ik zal wel nooit beter worden.

- Jawel...
- Neen, Addy. Ik ben altijd ziek geweest.
- Je moet nu eens rustig gaan slapen.
- Ik zal niet kunnen.
- Jawel. Ga hier liggen op den divan... Ik zal de kamer donker maken.
- O, Addy...
- Wat is er, Marietje...?
- Weet je wat ik zoû wenschen...
- Wat dan...?
- Ik zoû wenschen, dat, als je me in slaap maakte, zoo als je gisteren, zoo als je eergisteren hebt gedaan... ik niet meer wakker werd... ik insliep voor altijd. Ik zoû wenschen, dat je stem me zoû wiegen in slaap, voor altijd, voor altijd...

- En waarom wil je niet langer leven... Je bent jong en je zal beter worden...

- Zeg mij, wat heb ik...

- Denk daar niet over...

- Mijn lichaam is ziek, maar is mijn ziel ook niet ziek...

- Denk daar niet over, en ga nu liggen... Wees stil... Geef mij je hand... Stil, nu zal de slaap komen, de rustige slaap... De oogleden vallen toe... Zwaarder en zwaarder worden de oogleden... De oogleden vallen toe... Zwaarder en zwaarder worden de oogleden... Je kan ze niet meer oplichten, je kàn ze niet meer oplichten... De hand wordt zwaarder en zwaarder; je kan de hand niet meer oplichten... Het geheele lichaam wordt zwaar, zwaarder en zwaarder van de slaap, de rustige slaap, die komt...

Ademloos, aan het beschot, bleef luisteren Mathilde. Nu bleef het stil in de kamer van Marietje; Mathilde hoorde niet meer Addy's wiegende stem, oproepen den slaap, de betoovering van den rustigen slaap. En plotseling, in hare luistering, werd zij bang, werd zij bang, Mathilde, werd zij bang voor dingen, die zij niet begreep, werd zij bang, als zij bang was, wanneer zij 's avonds, laat, over de don/

kere trappen, over de donkere gangen ging. En toch nu was het morgen en de winter weêrschijn van sneeuw, even verslapt in een beginnende dooiïng, viel grel binnen in de smalle kastenkamer, zonder schaduwing van wat geheimzinnigheid ook...

Zij beefde op hare knieën, zenuwachtig van wat zij niet begreep. Zij beefde en in haar beving was zij zich van een felle jalouzie bewust, niet alleen op Marietje, maar op àlle Addy's zieken - daar buiten, van wie zij niets wist, wonende in kleine armoedige huizen, die zij niet kende - en toch op Marietje het zeerst. Sliep zij nu... Marietje? Nu hoorde zij even Addy's stap kraken, zijn hand omdraaien den kruk van de deur, en hij ging. Hij ging... zeker sliep ze... Zij wachtte nog enkele seconden, hoorde zijn stap, de trap licht krakende, dalende naar beneden, en nu bruischte in haar een nieuwsgierigheid na haar angst en haar jalouzie. Zij verliet de kastenkamer; op den corridor luisterde zij aan Marietje's deur. En plots, in een vasten voorzichten greep, opende zij die deur, en zij zag Marietje sluimeren, rustig, in de gedonkerde atmosfeer van de kamer, het gezicht witjes ontspannen op de kussens van de rustbank.

Toen sloot zij de deur weêr, ging naar beneden, en niet bang, niet nieuwsgierig meer, was alleen fel haar ijverzucht in haar, als een booze koorts. Zij had nog maar even den tijd zich te kleeden, haar schaatsen te nemen: Gerdy, Guy, de kennissen wachtten haar beneden.

XIII

Dien avond zei Gerdy tegen Constance:

- Tante... Mathilde heeft zich van middag als een gek aangesteld...

Maar Constance wilde niet hooren. Wist zij niet, dat er geen sympathie bestond tusschen Mathilde en alle de anderen en speet het haar niet altijd, dat, aan den eenen kant Mathilde altijd een vreemde bleef, dat aan den anderen, altijd een van de kinderen iets op Mathilde had aan te merken. Vergoêlijkte zij integendeel niet altijd in alles Mathilde, zocht zij bijna niet altijd haar partij...

- Heusch, tante, Mathilde heeft zich van middag als een gek aangesteld...

Gerdy was in een warme opgewondenheid en Gerdy wilde vertellen. Het was na het diner, vóor de thee en Mathilde was nog boven,

bracht de kinderen naar bed. In de kamer waren nog Adeline, Emilie, Guy; oude oma zat in haar hoek. En Constance wilde niet hooren.

- Je moet niet altijd zoo onverdraagzaam zijn... voor Mathilde, bestrafte Constance Gerdy.

- Onverdraagzaam? Onverdraagzaam? herhaalde Gerdy opgewonden. Maar u heeft haar niet gezien, zoo gek als ze deed... We waren op het ijs en...

Zij fluisterde, hoewel oma toch niet verstond.

- We waren op het ijs... en er waren nog anderen, de Erzeele's uit Utrecht, en Johan Erzeele uit Den Haag... u weet wel de luitenant... hij is bij de grenadiers... en Mathilde kende hem, nu ja, dat weet ik wel... ze heeft vroeger dikwijls met hem gedanst... maar dat is toch geen reden om zich zoo met hem aan te stellen, als zij gedaan heeft.

- Kom, zoo erg was het niet, vergoêlijkte Guy.

- Was het zoo erg niet, was het zoo erg niet? herhaalde Gerdy heel boos, omdat Guy, Constance, iedereen Mathilde van daag zoo vergoêlijkte. Was het zoo erg niet? Nu, maar I K , als ik getrouwd was, en zelfs ongetrouwd, zoû me schamen me zoo aan te stellen met

een jongmensch, ook al was hij honderdmaal een vroegere danseur van me.

- Laat Mathilde zich toch amuzeeren, zei Constance; heusch, ze heeft zoo weinig...

- Wat heeft ze weinig? zei Gerdy, bijna ruw. Ze heeft alles, ze heeft àlles! Ze heeft een dot van een man, ze heeft lieve kinderen... ze heeft àlles...

- Maar ze is tusschen ons allen... wel eens... wat verlaten en vreemd, vergoêlijkte steeds Constance; dus als ze nu eens wat uitgelaten is, dan gun ik haar dat van harte...

- Maar het was meer dan uitgelaten... het was veel erger: aanstellen was het!

- Foei, Gerdy... je moest niet zoo haatdragend zijn...

Gerdy, boos, haalde de schouders op. Zij was altijd dol op tante Constance: ze zoû voor geen geld van de wereld willen kibbelen met tante Constance: tante Constance, die zoo lief voor hen allen was! en daarom, nu, zweeg ze maar liever. Maar in haar kleine, vive zieltje ziedelde het nu, was ze heel boos, had ze medelijden met Addy. Ze was zoo boos, ze had zóo met Addy medelijden, dat ze, eigenlijk, zich niet heel goed begreep. Zij was toch wel eens meer door Mathilde geërgerd geworden, -

Mathilde was haar nooit sympathiek - zij morste met de thee en de melk, alleen al als Mathilde onverwachts binnenkwam, - dat zij zich nu waarlijk niet goed begreep, waarom ze zóo boos was, en zóo dacht aan Addy - alleen omdat Mathilde zich met Johan Erzeele had aangesteld... Waarom het haar zoo hinderde, dat tante Constance, - uit principe, dat begreep zij heel goed - Mathilde's partij nam, waarom het haar hinderde, dat mama en Emilie zoo stil, zoo melancholiek zaten, dat oma daar zoo zwak en stil-beverig zat in haar verren hoek, waarom het haar hinderde, dat Adèletje en Guy tric-tac speelden, onophoudelijk door:

- Drie en vier...

- Twee en vijf... Imperiale... Nog eens na...

Zij was heel nerveus, en toen Mathilde, met het thee-uur - de kinderen sliepen nu - binnenkwam, trilde haar gezichtje, kon zij zich als niet inhouden, maar deed zich geweld aan, omdat tante Constance haar zoo verwonderd aanzag. En om zich een houding te geven, ging zij oom Henri zoeken, vond Van der Welcke juist in de gang, op het punt binnen te komen, en zij vroeg hem:

- Oom... komt u met ons whisten?

- Dat is goed, kleine: wie heb je nog meer...?
- Marietje zal wel willen, en Alex...
- Is andere Marietje... Mary beneden?
- Neen, oom, ze is boven...
- Het is een hospitaal bij ons, hè...
- Nu zoo erg is het niet, oom... I K vind het wel een lief huis bij u...
- Zoo vindt jij dat, kleine...

Zij werd in eens heel week, vroolijke Gerdy: heel nerveus, boos en kribbig - week, en zij begreep zichzelve niet, zij begreep zich niet...

- Maar kom nu maar whisten...
- Ja, ja... ik kom al... Niet zoo haastig: oom wordt oud...

Maar Gerdy lachte, schelletjes, door ingehouden tranen heen.

- U wordt nooit oud.
- Zoo...
- Neen...
- Zoo, blijf ik altijd een kwâjongen...
- Een lieve oom... Maar kom nu whisten...

Zij trok hem meê in de kamer. Binnen bromde tante Constance een beetje:

- Gerdy, je bent net een stout kind... Je laat de deur open, telkens, dat je wegvliegt...

En Gerdy werd van week nu in-treurig...

Tante Constance hield zeker niet meer van haar, hield meer van haar schoondochter, Mathilde... Iedereen, iedereen hield meer van Mathilde... Addy, Johan Erzeele... Ze hielden allen meer van Mathilde... Zij, Gerdy, werd door àllen miskend... Alleen oom Henri, die was lief...

Zij deed zich geweld, werd zich meester, werd meester hare wisselende emotie's. Met Alex - dien Zaterdag over, uit Amsterdam, waar hij nu inwoonde bij een leeraar van de Handelsschool - met Marietje, was de whisttafel spoedig klaar. En het werd zelfs een heel ernstig partijtje, in de stille, bleekgele binnen-atmosfeer der groote huiskamer, waar het licht van de lampen dommelde door de geel zijden kappen, maar helder genoeg voor boek en haakwerk in de handen der stille vrouwen - Constance, Aldofine, Emilie... Er was, even negen uur, een bewegelijkheid in de intimiteit dier stille, bijna melancholieke kleuren en lijnen van interieur, nu Adeline Klaasje naar bed bracht, Constance en Adèletje grootmama hielpen, naar boven te gaan, naar bed ook - op het zelfde uur kind en oude vrouw - kinderlijk, kindsch zij beiden - het kleinkind kind gebleven, de grootmoeder kind weêr ge-

worden nà de welweting van vele treurige dingen, die zouden komen, die waren gekomen, die al waren verbleekt weêr, als heel het leven, dat komt en dat gaat, verbleekt in de verbleeking van het verleden... En toen Constance en Adeline samen beneden weêr kwamen, meenden zij te hooren den wind om het huis, opstekende, en Adeline zei, op de trap:

- Hoor, de wind steekt op...
- Het weêr verandert, zei Constance.
- Het zal gaan dooien: het is een Westenwind, en wij zullen regen krijgen...

Binnen vonden zij Ernst, die 's avonds dikwijls aankwam; hij keek naar de kaarten van Gerdy, en zat heel stil, sprak nooit veel, voelende, dat ze zijne woorden nooit begrepen, en dat het beter was, maar zoo min mogelijk tegen ze te zeggen, ook al hadden zij wel iets goeds, al waren zij niet geheel verdorven, al wilden zij de lijdende zielen geen kwaad, ook al trapten zij ze, allen, wel eens, onbewust, omdat ze niet zagen en wisten, en omdat ze zoo dom waren, en zoo ingeboren ruw... Toch, ruw en dom, waren het de zijnen, zocht hij ze op, voelde hij zich thuis in het huis van zijn zuster Constance en van haar man, in het huis van Addy ook, die de knapste was

van hen allen, die - hij was er zeker van - de zielen wel hoorde en zag, want hij spaarde ze dikwijls... Nu tuurde hij naar de kaarten, en hij dacht aan de partijtjes in de Alexanderstraat, toen hij daar vroeger des Zondags kwam, bij mama... Hoe vreemd, dat alles veranderde, en dat alles niet bleef, dacht hij... Nu was het niet meer Den Haag, nu was het Driebergen, het huis van Van der Welcke, de kinderen van Gerrit - Gerrit, héel ruw, o hoe ruw was hij geweest, maar misschien toch niet slecht en verdorven - en het waren de kaarten, die vielen neêr op elkaâr uit de uitspelende vingers van Van der Welcke, Gerdy, Alex en Marietje... het zelfde spel, en het leven veranderde, maar het spel en de zielen niet, de arme zielen, altijd en altijd lijdende om hem rond, hakende in zijn ziel met slepende ketenen... Stil zat hij en volgde het spel, begreep het, knikte goedkeurend, omdat Van der Welcke met zorg speelde... Ook Mathilde was binnengekomen, ook Addy - een oogenblik, voor hij nog boven ging werken; en zij kwamen samen, als man en vrouw, die, na den eten, in een druk huis, elkaâr een oogenblik vinden, om samen te praten. Mathilde had roode oogen, Addy zag somber, en zij bespeurde het allen,

het viel op, het maakte hen treurig, terwijl zij den wind hoorden flapperen als een zeil, dat zwapperde, en de ruiten, even, kraakten en de ramen, even, rammelden, te ruim in de venster-posten... Wat hadden zij, dacht Constance, en zij meende, het was Mathilde, die drong altijd om te wonen in Den Haag, en dan wilde Addy wel voor zijn vrouw, maar dan was het de geldkwestie, die niet was op te lossen, omdat Mathilde niet zuinig wilde zijn... En zoo inderdaad, was het geweest, en zij hadden elkaâr verloren, Addy en Mathilde, en terugvinden deden zij elkaâr in de opvlam der begeerte, als Addy dacht: wat is zij een mooie en gezonde vrouw, en wij moeten zijn gezond van lichaam en normaal van lust, om te zijn gezond naar ziel, in het leven van onze lichamen en lijflijke materialiteiten. Den avond na de tochten op het ijs, vonden zij elkaâr terug, in elkaârs armen, in de opvlam der begeerte, in de door den wind en de sport gezwiepte zinnen, uit hun bloed als uit een warmen rooden gloed, oplaaiend van hun geluk tot het neêrviel in de asch der verzadiging. En Mathilde had gedacht: ik heb hem, ik heb hem gevonden, en Addy dacht, dat hij haar had gevonden, omdat hunne zoenen elkaâr

hadden gezegeld, omdat hun armen elkaâr hadden gegrepen, maar zoodra verloren zij elkander weêr, als altijd en iederen keer - omdat Mathilde hem maar niet kende in zijn twee-ziel, en hij voor zichzelven nooit wist, hoe hij ook wist voor anderen, in de klaarte van het weten, in éene der openbaringen van het heilige weten, dat hij stil genadiglijk wist in de ziel van zijn ziel: de verborgen vonk, waaruit schatten straalden.

Mathilde zette zich, stil in een hoek, en zij zat van de anderen een beetje af, om het licht van een lamp op de letters te vangen, en Addy bleef maar een oogenblik, zeide, dat hij had te werken. En toen hij de deur uitging, woei een plotselinge tocht, woei zoo, dat de lampen flakkerden en stoomden en bijna doofden.

- Wat staat er open... waar komt toch de wind van daan, zei Constance.

- Ik zal wel eens zien, zei Addy en sloot de deur.

- U ziet, zei Gerdy, met een pruilmondje en keerde zich om tegen tante Constance; u ziet, dat het niet altijd M I J N schuld is, als het tocht...

Een zwijgen viel; alleen het harde geval

van de dobbelsteenen in het tric-tracbord en het even ritselend uitgespeel van de kaarten... terwijl Constance, Adeline, Emilie en Mathilde, lazen en handwerkten, en de gelige huiskameravond dommelde weg, als met zacht slepende intieme minuten, kwartieren, doffe weêrschijnen in de spiegels, lampenschamplichten op de meubels, en de tiktak van de pendule rythmiesch in de bijna zoo gave stilte, die alleen nu en dan de enkele woorden verbraken, aan de speeltafel, of toen Guy zeide:

- Het waait... en het dooit... Alle ijspret is morgen voorbij...

Er klonk een snerpende gil door het huis, en zoo plotseling onverwacht snerpte de gil door de gangen- en trappenstilte van het groote huis, buiten de kamer, waar zij allen zaten - dat allen schrikten, plotseling, op.

- Wat is dat...

- Wat is dat...

Zij stonden allen op; de kaarten, om Gerdy's schrik, vielen op den grond, vlakten er poppig en bont. En Van der Welcke opende de deur; het tochtte niet meer, zij volgden hem allen... in de gang, uit de open keukendeur, kwamen angstig de meiden. Zij vroegen door elkaâr... Zij hoorden Addy een trap afkomen, en de

vrouwen stelde gerust zijn stevige tred, de traptreden haastig krakende. Zij riepen hem toe, hij riep hen, en zij hoorden zijn stem, in hun verwarring, eindelijk, duidelijk:

- Help me... hier...

- Waar...

- Hier... op de trap.

Zij liepen de trap op.

- Op de binnentrap! hoorden zij hem roepen.

En Constance zag, dat aan het einde van de lange gang, op een kier, de tusschendeur stond open... Zij huiverde heel koud en zij hoorde Mathilde plots zeggen:

- O, ik ga... voor geen geld die trap op!

Maar Z I J , zij drong zich, ze ging en de anderen met haar...

Op de kleine nauwe binnentrap vonden zij Addy en hij had in zijn armen Marietje... Mary... bewusteloos... als een wit pak hing zij tegen hem aan, slap de spierlooze armen...

- Wat is er gebeurd...

- ...Ik hoorde haar roepen... Boven was de trapdeur open... Ze is zeker naar beneden willen gaan... om iets te halen... en op de trap is ze ziek geworden... Help me nu! zei hij bijna ongeduldig.

Zij hielpen hem, de vrouwen, Marietje naar boven te brengen. Zij gingen nu allen naar boven, naar hunne kamers: de meiden in de huiskamer doofden de lampen, bleek nog en beverig, en de stilte viel donker neêr in het huis, nu zij met kaarsen, krakende, de trappen opgingen.

Buiten stak feller de wind op en langs de vensters tikkelde de druppelende dooi.

In hare slaapkamers, waren de drie zusjes bijeen, Marie en Gerdy, en Adèletje, die alleen sliep, had open de tusschendeur. En zij spraken met fluisterende stemmen, heel zacht:

- Ik wen er aan, zeide Marietje, verstandig; ik ben niet meer bang.
- Den laatsten tijd heb ik het gehoord, zei Gerdy.

En Adèletje antwoordde:

- Ja, ik hoor het bijna iederen avond...
- Oom en tante spreken er niet over.
- Neen, dat is immers het beste...
- Het is altijd het zelfde geluid: als een sleeping van zware voetstappen, onder het dak op de vliering...
- Dan daalt het naar beneden.
- Ja... dan daalt het naar beneden...
- Oom heeft de vliering laten onderzoeken.

- Addy is er geweest... met Guy...
- Ze hebben niets gevonden...
- Een rat kan het niet zijn.
- Het is heel onverklaarbaar...
- Ik wen er zoo aan, zeide Marietje.
- Het daalt soms van het trapje...
- Tante Constance is bang voor het trapje...
- Zij houdt heelemaal niet van het huis...
- Maar oom wel en Addy wel...
- Mathilde was zoo bang!
- Oom en Addy zouden het huis nooit willen verlaten.
- Het is ook een lief huis, zei Gerdy. Ik... ik ben wel eens bang... en toch hoû ik van het huis...
- Ik hoû ook van het huis, zei Adèletje. Het is er zoo bruin, zoo donker... als iets veiligs en iets heel liefs - om ons allen rond. Ik zoû het huis niet gaarne willen verlaten. Ik zal ook niet trouwen, niet waar... omdat ik leelijk en ziekelijk ben... en ik zal altijd blijven bij oom en tante...

Gerdy nam haar tegen zich aan.

- Jij niet... jij zal trouwen, Gerdy... en Marietje ook.
- O stil! zei Gerdy. Wees toch stil, Adèletje... Wat praat je, wat praat je van trou-

wen... Ik ben ook leelijk, niemand houdt van mij!!
- Hoor, zei Marie.
- Wat hoorde je?
- Ik dacht... het geluid.
- Ik hoor niets...
- Hoor!
- Ja, hoor...
- Het sleept de trappen op.
- O, ik ben bang, ik ben bang! zei Gerdy.

De zusters kropen bij elkaâr.
- Ik ben niet bang, zei Marietje. Ik hoor het dikwijls, zoo...
- Wat is het?
- De meiden zeggen...
- Wat?
- Dat het is...
- Wie...
- De Oude Man...
- Stil...
- Hoor, hoor...
- Ze zeggen, dat het spookt...
- Het is niets misschien, zei Marietje. Het is de wind, die tocht.
- Maar alles is toe.
- In een oud huis tocht het soms heel vreemd.

- De meubels zijn ook oud.
- Hoor, het sleept...
- Het is de wind.
- In den wind, om het huis, is soms de zelfde sleeping... Ik wen er aan, zei Marie.
- Ja, zei Adèletje. Je went... je went aan alles... Ik, ik blijf altijd in dit huis, bij oom en tante... Ik hoû van ze.
- Ze spreken er nooit over.
- Dat is ook het beste...
- Mathilde... Wat is die bang...!
- Hoor... hoor! Het gaat naar boven.
- Het is de wind... die zuigt den tocht naar boven...
- In een oud huis - is het als leeft het oude hout...
- En als leven de meubels...
- Wat zoû Mary hebben gehad?
- Zoû ze... wat hebben gezien?
- Neen...
- Neen...
- Ze heeft iets willen halen... Ze is flauw gevallen... Ze is heel ziek, geloof ik, heel zwak...
- Addy zegt, dat ze zoo ziek niet is...
- Hoor...!
- Zoû het heusch zijn, de Oude Man?
- En al was het de Oude Man... wat

zoû het dan nog, zei Adèletje. Ik... ik blijf in het huis. Ik zal sterven - hier, denk ik, bij tante en oom...

- O, stil toch Adèletje, zei Gerdy week, en school in haar zusjes armen.
- Ik ben niet bang om te sterven.
- Neen, Adèletje... maar stil toch... stil toch! Je màg niet van sterven praten.
- Hoor... ik hoor het nog eens!
- Maar nu sleept het weg.
- Als een tocht, die zuigt.
- Ja, zei Adèletje; het is zeker de Oude Man...
- Waarom zoû hij het zijn...
- Hij kan van het huis niet scheiden.
- Hij is altijd onverzoenlijk geweest.
- Voor arme tante Constance.
- De Oude Vrouw wel...
- Ja, de Oude Vrouw wel...
- Neen, het is de tocht, het is de tocht alleen... En het huis, dat kraakt.
- Het is niets...
- Het is niets...
- Maar wij bedenken misschien... omdat wij hooren...
- Wij voelen samen... angst... omdat wij hooren.

- Mary heeft zeker gezien...
- Meisjes, kom laten we gaan slapen...
- Durf je in je kamertje alleen slapen, Adèletje...
- Ja Gerdy... Maar laat de tusschendeur maar open.
- Dat is gezelliger...
- Nacht dan, mijn zusjes...
- Adèletje... zal je niet meer aan sterven denken? zei Gerdy, de oogen vochtig. Misschien ben ik wel eerder dood dan jij.
- Stil toch, zusje. Hoe zeg je zoo iets... Ik, ik ben ziek en leelijk... Jij, je bent gezond, je bent mooi.
- Misschien ben I K wel eerder dood!

Zij snikte.

- Gerdy, wind je niet op, zei Marietje. Dat is omdat we zoo hebben gesproken... Nu slaap je niet, van nacht.
- Ik zal wel bang zijn van nacht, zei Gerdy. Marietje, dan maak ik je wakker, en kruip ik bij je in bed...
- Goed, doe dat maar... Maar wees nu rustig...
- Nacht dan, zusjes...
- Nacht dan, nacht...!

- - - - - - - - - -

Buiten om het huis weende de dooi en in den nacht brak de spierige nerf van het ijs, in een verslapping van tranen droppelende melancholieën, en in de melancholie van den zware wolken aanwaaienden Westenwind, die aankwam van heel ver, zacht huilend streek langs de muren, over het dak, aan de dichtgesloten nachtvensters rammelde...

Binnen waren het zwart van de rust en de schaduw van de stilte, en de menschen sliepen; alleen Gerdy kon den slaap niet vatten: zij lag met open oogen te bedenken, in hare vage luistering naar de windwaaiïng en de tappeling van den dooi, dat zij haatte, en dat zij liefhad...

Dat zij haatte Mathilde... en liefhad... hèm... Johan.

I

HET HEILIGE WETEN [tweede deel]

I

- Ja, zeide Paul, terwij hij Constance naliep uit hare eigene zitkamer - terwijl zij, het sleutelmandje in de hand, de trap nu afging met Marietje en Gerdy;... ja, ik schaam me niet het te zeggen: ik kom het nu eens buiten probeeren. Den Haag wordt zoo vuil, dat ik het er niet meer uithoû. Een stad, wat is dat vuil! Buiten, is het veel schooner... Wat dat betreft, hebben jullie het wel getroffen. Maar ik zoû nog wel zijn gebleven in Den Haag - ik B E N eigenlijk geen buitenmensch - als mijn juffrouw niet zoo oud werd, als ze niet telkens van meiden veranderde, als die meiden niet zoo onmogelijk slordig en vuil waren... Ze had den laatsten tijd zulke exemplaren, dat ik haar mijn kamers heb opgezegd... Veertien jaren woonde ik er al... Het is wel een heele verandering... Maar ik hield het er niet meer uit. Ik moest

alles zelf onderhouden, en daar word ik te oud toe... Mijn waschtafel, ja die doe ik nog altijd zelf... Maar zie je, Constance, mijn bed opmaken - omdat de meid vuile handen had en mijn lakens eens naar uien stonken - zie je, dat kan men toch niet vergen van mij. Ik ben geen jong-mensch meer, ik ben zes-en-veertig. Ja... jullie, nichtjes, ondeugden, lach je ouden oom maar uit. Ik ben zes-en-veertig, zes-en-veertig. God, wat heb ik in die jaren niet een vuiligheid gezien... Met de jaren stapelt het vuil zich als een berg om je op: er is geen doorkomen aan. De politiek, de menschen, de dienstboden, de beddelakens, alles wat je eet, alles wat je doet, zegt, denkt, voelt... het is toch eigenlijk één beestentroep... een walgelijke vuilnisboel... Het eenige, dat ik als reinheid heb gevonden in de wereld, het eenige, dat is muziek! O, wat is muziek rein...

- Paul, ik moet even naar de proviziekamer, en delibereeren met mijn keukenmeid, over de vuiligheid, die ik je van middag voor zal zetten, zei Constance, en de meisjes lachten.

- Goed, ik hinder je niet... Ik volg je wel. O wat is dat rein, muziek! ging hij voort, in

de proviziekamer, terwijl de keukenmeid groote oogen opzette. Bij-voorbeeld, schilderen, wat is dat vuil: olieverf, terpentijn, een palet, penseelen, water: het is allemaal smerig. Beeldhouwen: klei, en natte doeken; litteratuur: wat is er gemeener vuil dan inkt, de zeeën van inkt, die een auteur verschrijft... maar muziek... dat is klank, dat is reinheid, dat is niets dan platonisme... O neen, sedert ze in Den Haag, op alle hoeken van de straten, urinoirs oprichten, kan I K er niet meer wonen...

- Paul... bestrafte Constance, maar hij begreep niet, in zijn hartstocht. Hoepel nu op, met de meisjes, en laat mij met Keetje alleen. De meid staat je verbaasd aan te gapen en hoort niets, van wat ik zeg... Keetje, luister nu naar mij... wat je moet maken voor het eten... en Paul... ajo... ga weg...

- Kom oom! zei Marietje. Keetje, hier in Driebergen, is niet gewend, dat we alles zoo vuil noemen.

- Keetje... die zoo trotsch op haar keuken is, niet waar Keetje? zeide Gerdy.

- Nou, zei Keetje. Ik geloof wel, dat meneer overdrijft...

- Overdrijven! stoof Paul op tegen de meid, rustig de vuisten op de heupen. Overdrijven...

- Met schrobben kom je een heel eind ver, meneer. Alles goed onderhouden.

- En ik zeg je, voer Paul uit; dat alles vuil is, behalve muziek...

- En behalve mijn keuken! zei Keetje, beleedigd. Ik weet niet, wat meneer voor meiden gehad heeft. Maar wij, niet waar mevrouw, wij maken goed schoon... Nu ja, ouwe Mie is wel heel oud, maar mevrouw houdt haar maar aan uit goeiïgheid... en we hebben er een jonge helpster bij... maar vuil - zij schudde energiek het hoofd - vuil is het niet bij ons... ook al is het een heel oud huis... en al is het een groot gezin...

- Meisjes, Paul! riep Constance wanhopig. Ik heb geen tijd hier in mijn proviziekamer te redeneeren over het al of niet vuil zijn van de wereld of Keetje's keuken... Maak dat jullie wegkomt... En Keetje, luister naar mij en antwoord M I J .

- Ja, mevrouw...

- Oom, kom meê! riep Gerdy. We zullen u Keetje's keuken toonen.

- Nou... die kan meneer gerust inspecteeren...! schoot Keetje voor het laatst nog een pijl af.

De meisjes sleepten oom Paul meê naar de

keuken, en Adèletje kwam er bij en zelfs Marietje Van Saetzema, en het was in de keuken een heele vroolijkheid, omdat Paul de pannen een voor een bezag.

- Maar kijk oom... ze blinken als zilver en goud.

- Nu, we K U N N E N er van middag ons maal wel uit hebben... Maar kinderen, muziek, muziek, is de eenige reinheid van de wereld!

- Als ze maar niet valsch is...

- Natuurlijk, ze moet zuiver zijn... Is hier een goede piano...

- Ja oom, Mathilde heeft de hare boven, en hier in de serre is de mijne, zei Gerdy. Ik ben de eenige, die speelt.

Paul zette zich, sloeg aan akkoorden.

- De klank is vrij zuiver... Muziek, muziek...

En hij speelde. Hij speelde Wotans Afscheid en daarna de Feuerzauber... Hij speelde heel mooi, uit zijn hoofd: zijn bleeke, smalle trekken bezielden... zijn lange vingers trilden... zijn oogen vlamden op. Uit de serre luisterde de oude moeder, hoorde alleen een vloeiïng van klank, weldadig. Aan haar voeten luisterde spelende Klaasje... Mathilde kwam van boven; en na haar kwam Guy, zijn boeken verlatende.

Paul speelde, hij speelde door... hij had ze allen vergeten... Plotseling brak hij af, zeide brusk:

- Je moet niet denken, dat ik onvoorwaardelijk een Wagnervereerder ben. Zijn muziek is heerlijk; zijn poëzie is naïef, kinderlijk en slecht; zijn filozofie is hoogst gebrekkig en erg vaag Duitsch... Bewijzen, je wil bewijzen... Neem Rheingold... wat een goden, zonder reine kracht of reine pit in hun gemeene dievenzielen, hun inbrekerszielen vol vuiligheid... Is dàt het begin van de wereld... Neen, een wereldbegin is reiner... En zoo kinderlijk naïef... de wereldschat, het goud, het zuivere goud bewaakt door drie vuile Nixen, met haren vol zeewier, en die dadelijk, als ze een dwerg zien, gaan ginnegappen en gekheid maken... Zijn dat reine bewaaksters van het reine goud? Maar de muziek alléen, de klankreinheid... o in de klankreinheid is hij een meester...

En hij speelde het voorspel van Rheingold: hij speelde het twee malen achter een. Plotseling weêr brak hij af:

- O, Gerdy, wat is je piano stoffig... Worden de toetsen nooit afgeveegd... Waar kan ik mijn handen wasschen...

- Beste oom, toe nu, speel door.

- Met vingers, grauw van de stof...? Neen, hoor, Keetje's pannen blinken als zilver of goud, maar je piano is een klankbord van vuiligheid. Waar kan ik mijn handen wasschen...

- Hier aan het fonteintje...

Zij voerde hem door de gang.

- Zoek me eerst dan een schoonen handdoek.

- De handdoek is schoon, meneer, zei Truitje, die juist ging voorbij.

- Neen, ik wil een handdoek, zoo uit de wasch, en nog gevouwen in reine plooien...

En het was een groote vroolijkheid: Marietje zocht naar Constance, om de sleutels van de linnenkast.

- Je komt dus hier wonen, zei Van der Welcke, beneden gekomen, terwijl Paul zijn handen waschte.

- Ja, het was plotseling een onwederstaanbare drang in me... te verhuizen naar Driebergen toe. Ik was in Den Haag wat eenzaam, bekende hij. Ik word al oud en eenzaam. En buiten is het schooner, de lucht is minder bezwangerd, hoewel ik het nu niet tref met dien dooi. De weg was een plas modder. Maar ik heb twee frissche kamers gevonden, in een villa... Het is vreemd, ik had nooit gedacht,

dat ik, en nog wel 's winters, te Driebergen zoû komen wonen...

Hij bezag zijn nu schoone handen.

- Verbeeld je, zeide hij; als er geen water meer zoû zijn. Ik was den volgenden dag dood.

Paul, waarlijk, vroolijkte op. Hij was veel over den vloer, hij kwam al heel spoedig iederen avond eten, en, omdat hij scrupules had, dat hij zoo klap liep op Van der Welcke's middagtafel, gaf hij mooie cadeaux, om, als hij zeide, zijn klaploopen goed te maken, zoodat het hem duurder uitkwam, dan wanneer hij iederen middag thuis was blijven eten. Hij bestelde mooie vruchten uit Den Haag, mooie bloemen; op Van der Welcke's verjaardag bood hij hem een bezending champagne aan; op Constance's verjaardag karavanen-thee, omdat hij zoo iederen middag kwam afternoon-tea mede drinken. Zoo droeg hij rijkelijk meê tot het huishouden, en had nu geen scrupules meer. Hij vroolijkte veel op, na zijn laatste eenzame jaren, sprak veel, druk, filozofeerde, speelde Wagner, en zelfs Mathilde vond in hem een aangename afwisseling, een element ook van Haagschheid.

Als Constance hem bestrafte, en zeide:

- Paul, ik wil niet, dat je telkens van die

dure vruchten uit Den Haag bestelt, antwoordde hij:

- Beste Constance, ik spaar de vruchten op mijn dassen uit, want mijn coquetterie slijt langzamerhand af...

's Avonds, in de groote huiskamer, ruischte, - terwijl de wind woei om het huis, de tric-trac-dobbelsteenen hard vielen neêr, de kaarten bont en poppig wisselden in de handen van de spelers, - Pauls spel als een nieuw geluid, verjagend de grauwe melancholieën, neêrtinkelend in muziekzilveren verdruppeling. Hij speelde alles uit het hoofd, en het eenige, dat zijn aandachtige hoorders niet konden uitstaan, was zijn plotseling afbreken in de heerlijkste passages om een filozofische stelling te verdedigen, die op dat oogenblik niemand lust had aan te vallen, waarmeê iedereen het eens was, op dit moment. Toch, trots zijn spel en zijn nieuwe vroolijkheid, voelde hij zich oud, eenzaam, en doelloos. Had hij een oogenblik gelegenheid rustig met Constance te praten - zonder haar te behoeven na te loopen de trappen af, naar de provizie-kamer, dan zeide hij weemoedig:

- Ik? Ik ben een oude vrijer. Een oude jongenheer. Ik ben het type van een ouden vrijer...

- Je moest nog trouwen, Paul...

Hij schrikte hevig.

- Constance, zeide hij. Als je ooit moeite doet om me te lijmen, verdwijn ik en je ziet me nooit meer terug... Waar zoû ik een vrouw vinden, die zoo netjes was als ik... Daarbij, ik ben zoo moeilijk, dat het arme kind geen leven zoû hebben... Soms, ja soms maak ik me wel eens de illuzie: te trouwen... met een heel jong meisje... dat op te voeden in mijn ideeën, in mijn filozofie, ideeën en filozofie van reinheid - waarin de hoogste is de idee van reinheid in ziel en leven...

- Een echt oude-vrijersidee, Paul: een heel jong meisje te trouwen... dat op te voeden in jou ideeën. Een flinke vrouw van dertig, of in de dertig, dat zoû wat anders zijn.

- Zoo oud!? riep Paul uit.

- Een vrouw van dertig is niet oud, voor een man van zes-en-veertig...

- Neen Constance, doe maar geen moeite... Trouwen, het is iets vreeslijks. Neen, het is goed, dat ik nooit ben getrouwd. Maar eenzaam... is het me wel soms. Ik ben maar blij, dat ik hier ben komen wonen... Het wordt bij jullie nu: het familie-tafereel... Arme mama, tòch kent ze me goed... Maar ze

denkt, dat ik heel, heel jong nog ben... Ja, bij jullie is het nu het familie-tafereel, niet Zondag-'s avonds, maar de heele week door... Nu ik oud word, voel ik me pastoraler worden, dan ik vroeger was. Herinner je hoe ik schold op familie, en familie-liefde nieerde, en hoe goeie Gerrit dan boos kon worden... Nu, nu word ik erg idylliesch en verlang ik naar de woestijnfamilie heel atavistiesch terug... Ik ben blij, dat je huis een centrum is voor de familie, Constance... Er is anders zoo niets, dat ons meer samenhoudt. O, het is melancholiek, zoo oud te worden, alleen, alleen als ik ben... Wat heb ik? Ik heb niets... Neen, bij jullie ben ik, ten minste, nog een soort van erfoom voor de kinderen: ieder van de neefjes en nichtjes laat ik nog wel een dubbeltje na... Ik zal er eens met den notaris over spreken... Veel zal het niet voor ze zijn, maar ze kunnen van mijn erfenis nog wel een pendule koopen, of een ander ornament voor hun schoorsteen... En jullie oude vriend Brauws is terug in Den Haag, dat weet je... Zoo, wist je het niet... Heeft hij niets van zich laten hooren... Dan zal hij het wel gauw doen... Ik heb hem verleden ontmoet: de man is oud geworden... Hij had vroeger al een

oud gezicht: rimpels, die moet je verzorgen, masseeren... Ik masseerde de mijne vroeger: maar nu niet meer: mijn coquetterie is weg... Zie je: ik draag altijd de zelfde das... Ik ben gehecht aan deze das. Ik laat hem nu en dan uitstoomen, dan blijft hij zindelijk... Het is een mooie das, maar ik heb er niet meer zoo een collectie van... Ja, in Den Haag hangt de familie elkaâr niet meer aan... Karel en Cateau doen nog altijd niets anders dan lekker met hun beidjes eten... Jàren lang hebben ze nu al niets anders gedaan dan lekker met elkaâr eten... God, God, wat een vuile menschen, om dàarin je geluk te zoeken! Saetzema en Adolfine, dat is treurig: jullie zijn heel lief voor Marietje geweest... Otto en Francis hebben nu een troep kinderen, en die goede Louise zorgt voor ze, terwijl Francis haar den eenen dag een scene maakt, en haar den anderen dag in een groote emotie omhelst, met tranen als tuiten... Dat gaat ook al zoo jaren door... Ja, de jaren, de jaren gaan door. Ik? Ik hield het niet meer uit, vooral met die sloven van meiden, die mijn juffrouw den laatsten tijd had... Ik smachtte naar reinheid en... naar familie. Het is een teeken, dat ik heel oud word, Constance. M I J N kindschheid kenschetst

zich door dat idylliesch verlangen... Nu dompel ik me hier bij jullie allen, met wellust, in familie-teederheid. Gelukkig, jullie kibbelen niet, en jij zelfs niet meer met je man. Het is de gouden eeuw geworden.

II

En de spierige Noord-Oostenwinden, die hadden de nervige vorst meêgebracht, ze kwamen niet meer, waren voorbijgegaan, en het waren de blij sterke, vroolijke winden niet meer, maar het waren de booze winden: de winden, die brachten de wolken meê van grauwige melancholieën, als eeuwige aanwaaiïngen van treurigheden, of er ginds in het Westen een donker rijk was van geheimzinnige treurigheid, waaruit huilende waaiden-aan immense cohorten van reuzeweemoedigheden, titanesmarten, schaduwend over het kleine land, en de kleine, kleine menschen. Nu schenen de lucht en de wolken grooter te zijn en machtiger dan het kleine land en de kleine menschen; nu scheen de lucht de alwereld, en huizen, wegen, boomen en menschen, bosch- en heidekimmen en menschenzielen, ze krompen als in onder de wolken groot, ze doken neêr onder de stort-

vloeden water: de waaiende en weenende reuzesmarten, die verdronken van horizon tot horizon het kleine land en de menschen klein: gordijnen van waterval sloten af de verschieten en vochte nevel stompte af de kriebelende boomenlijn verre: regenmist waschte uit het bijna spookgebaar, het stille wanhoops-armbeweeg van de molenwieken, en zwak, klein en somber en neêrgebogen, onderging de lage wereld de verpletterzwaar drukkende macht van dagenlange regen en wind, dagen lang.

Zij zaten boven, in hare eigene zitkamer, die was als de weêrspiegeling van den kleinen Haagschen salon, van de Kerkhoflaan - Constance en Brauws. Langs de ronding van overgordijnen door grijs bewasemde ruiten heen, zagen zij den grijzen regen vallen, nu recht van stralen, dan schuin van den razenden wind.

- Ik herinner me, zeide hij; dat weêr zoo, vroeger, als ik bij u zat... te praten... in Den Haag, in uw kamer, die bijna was gelijk aan deze kamer...

- Ja, zeide zij.

- Ik kwam laat in den namiddag, ik vond u in den donker, en bromde op u, dat u niet was uitgegaan, en wij praatten, over allerlei...

- Het is lang geleden...

- De jaren vliegen voorbij... Herinnert u zich: wij streden, beiden, zoo een beetje, tegen de jaren, die ons overstelpten... tegen de jaren, die ons oud zouden maken.

Zij lachte even.

- Ja... Nu strijden wij niet meer. Nu zijn wij oud. Nu zijn wij oud geworden.

- Nu wòrden wij oud... En toch, wat is er veel jeugd in een mensch. Ouder wordend, denken wij altijd: nu worden wij oud. En ouder geworden, dan toen wij dat dachten, voelen wij onszelve... altijd de zelfde gebleven, die wij waren van kind af aan.

- Ja... een mensch verandert niet...

- Alleen al zijn vreugde en al zijn verdriet verandert... stompt af... maar wijzelve veranderen niet...

- Neen, wij veranderen niet... En waarom dan vreugde en verdriet... als na jaren wij de zelfde zijn gebleven... die wij waren van kind af...

- Omdat wij de zelfde blijven... en toch niet de zelfde blijven.

- Ja, zeide zij, glimlachend. Dat begrijp ik... wat u daarmeê bedoelt. Wij blijven de zelfde van kind af aan... en toch - toch veranderen wij. Het is als een spel en een

weêrspel... Ik... ik ben de zelfde... en ik ben veranderd...

- Ik ook... Mijn ziel herkent in zich nog haar vroegere kinderziel... en toch... toch ben ik veranderd... Zeg mij: ik geloof, dat het goed en rustig in u is...
- Soms...
- Niet altijd...
- Neen...
- Ik zie met zooveel blijdschap... dat het goed gaat tusschen u en Hans...
- Wij worden zoo oud... Alles stompt zich af.
- Neen, dat is het niet alleen.
- Neen, niet alleen...
- U heeft zich aan elkaâr gewend...
- Zonder veel woorden.
- U waardeert elkander nu...
- Misschien... zoo langzamerhand...
- Hans is goed.
- Ja, hij is eenvoudig-weg goed.
- En dat apprecieert u nu.
- Ik geloof, dat het zoo is...
- Uw beider leven is gevuld.
- Ja... Wie had het kunnen denken...
- U heeft zoo veel geluk. Addy... zoo bij u... altijd...

- Mijn arme jongen...
- Waarom?
- Ik ben bang...
- Waarvoor is u bang.
- Ik weet het niet... Met dagen als deze laatste dagen ben ik gevoelig voor allerlei vrees... Altijd geweest...
- Was die vrees dan gerechtvaardigd.
- Soms...
- Waar vreest u voor...
- Ik denk aan treurige dingen...
- Dat is melancholie...
- Melancholie, als voorgevoel... Met dagen als deze...
- En alles is goed...
- De innerlijke dingen niet...
- Wees gelukkig, dat uw leven zoo rijk is gevuld... Dat van u en Hans... Het is als een rustige rijkdom... met alles wat u doet.
- Wat doen wij... Wij doen niets.
- U doet heel veel. Voor menschen, die klein zijn... glimlachte hij.
- Voor kleine zielen... doen wij genoeg...?
- U doet veel...

Zij schudde het hoofd ontkennend.

- Ik niet... Hans wel, hij is goed.
- Eenvoudig-weg goed... Zeg mij, is het

alleen om het weêr, dat het niet goed en rustig in u is...

- Om de innerlijke dingen.

- Om Addy...

- Misschien... Ik weet het niet... Het is een beklemming, hier...

Zij drukte op het hart de handen.

- Er kan altijd komen... een dag... zeide zij.

- Een dag?

- Van treurigheid, ziekte, ellende... van ongeluk... van ramp.

- Waarom zoo te denken...

- Zoo denk ik zoo dikwijls...: nu komt er... een ongeluk... een ramp... Dan wacht ik dat af... O, al maanden wacht ik dat af... De kinderen zien mij dan zoo, vragen wat er toch is... of er iets is gebeurd... met Mathilde... Neen, er gebeurt nooit iets... Er is geen sympathie... maar ik... ik ben kalm, en ik wil, dat het haar goed is... de vrouw van mijn zoon...

- Overwin nu die beklemming...

- Er is niet tegen te redeneeren...

- U moet gelukkig zijn... Ik ben hier nu eenige dagen... Ik zie niets anders dan liefde om u heen...

- Van haàr niet...
- Van haàr misschien niet...
- Zij blijft een vreemde.
- Win haar dan...
- Het is zoo heel moeilijk en waar er geen sympathie is...
- Maar verder is er niets dan veel liefde om u heen... Er is heusch een stil geluk om u heen...

Zij schudde van neen.

- Zij houden van mij... maar er sluimeren dingen...
- Die sluimeren er altijd... Een geluk zonder schaduw... bestaat niet... En zoû dat zelfs goed zijn...
- Neen, misschien niet... voor later. Later. Maar... er sluimeren dingen... stille dingen van treurigheid...
- Ik zie... u kan het niet overwinnen...
- Neen... Ik ben blij u weêr te zien...
- Na jaren... En ik ben ook blij... te zien dat het tòch... al sluimeren de dingen van treurigheid... heél goed gaat...
- Er zijn heel goede dingen...
- Er is veel liefde... en leven voor anderen.

Zij lachte zachtjes.

- Zoo eenvoudigjes-weg... Zonder eenige groote poging...

- Als wij niet groot zijn... wat zouden wij groot doen. Wij zijn klein, en wij doen klein. Als wij kleintjes-weg goed doen... is dat niet al een begin...

- Een streven...

- Voor later...

- Ja. Later...

- Ik, ik kan zelfs niet zeggen... dat ik kleintjes-weg goed doe...

- Vertel mij van u...

- Er is niets te vertellen... Denken, leven, zoeken... zoeken altijd... verder is er niets geweest.

- Doe dan als wij... lachte zij zachtjes: kleintjes-weg goed... als u zegt, dat wij doen.

- Ik zal het probeeren... Maar ik ben moedeloos. Ik bewonder u en benijd u...

- Om wat...!

- I K ... ik ben moedeloos. Ik ben soms heel gebroken. Ik zoû nu stil willen leven en wonen... met veel boeken om mij heen. I K ... ik geef het op...

- Den strijd...?

- Ja... om te zoeken en te vinden... Ik

ben er geleidelijk door overwonnen... Begrijpt u dat? U... u heeft overwonnen...

- Wat heb ik overwonnen...

- U begrijpt mij...

- U stelt die overwinning te hoog... En u, waarom is u overwonnen.

- Omdat ik nooit heb... verkregen... Misschien nog wel eens gevonden, maar... nooit... nooit iets verkregen... Nu wil ik rusten... met veel boeken om mij heen... en, als ik kan, uw voorbeeld volgen... en kleintjes-weg goed doen.

- Ik zal u helpen, schertste zij, heel weemoedig.

Zij zwegen en tusschen hen beiden was het vol van verledene dingen. De meubels waren de zelfde, sommige lijnen en intonatiën waren de zelfde van jaren her... Buiten was de zware macht van den ruischenden regen en den razenden wind de zelfde... als van jaren her... Het leven weefde voort zijn lange weefsel van jaren, als grauwe wade aan wade. Beiden glimlachten zij er om, maar hun hart was heel treurig.

III

En de weemoed der verledene dingen scheen te zwellen de volgende dagen, die regenden, op den zwaren loeiklacht van den wind; vol scheen het groote huis, deze dagen, van den weemoed der verledene dingen, was het als eene uitschemering en afschaduwing om de oude kindsche vrouw in de serre; Adeline, de stille treurige moeder; Emilie, jonge vrouw maar gebroken - als al het grauw uit menschenzielen, die àltijd leven in de verledene dagen en den weemoed ervan, en nu Brauws het ook zag in Alex schaduwen en schemeren - omdat de jongen nooit kon vergeten de gruwelijkheid van den dood van zijn vader, - begreep hij ook voor zich, dat nooit de verledene dingen zijn af te schuiven, en dat zij misschien om de menschen onder de grauwe luchten - de kleine menschen onder de groote luchten, - dichter hangen blijven in weemoedwolken, dan in vroolijke landen van bergen en zon en van blauw. En dat er treurige innerlijke dingen waren, die sluimerden, zag hij het niet in het fronsen van Addy, het droomend staren van zieke Marietje, in van nijd en geheime wrok en wrevel broeiende blikken van Mathilde, zag

hij het niet in de plotse melancholieën van anders vroolijke Gerdy en begreep hij niet, dat er weefde tusschen hunne levens, jong, een weefsel van allermenschelijkste gevoelens, maar heel intens, zoo intens misschien, omdat het voelen van de kleine menschen onder de groote luchten diep-treurig kan zijn tusschen de bruine wanden van een huis, tusschen de donkere gordijnen van een kamer, waar het grauwe daglicht in binnenvalt als een verkleuring van smart en zijn verkleuring met den weêrschijn mengelt, die in dof verweerde spiegels is blijven hangen uit vroegere jaren, of alle gevoel en alle leven zich trillende afspiegelt in de atmosferen, waartusschen het leven geleefd en het gevoel heeft geademd... Brauws woonde nu te Zeist, en hij had er zijn vele boeken om zich verzameld en leefde er stil, overwonnen, zooals hij zeide, maar zooveel was hij bij hen allen en nauwlijks was hij verwonderd toen hij op een morgen, meenende te komen koffie-drinken, in de gang hoorde kinderstemmen onbekend, in de gang zag een jonge vrouw, hem eerst onbekend - haar hoorde zeggen met een heel zachte stem vol weemoed, waarin klonk als een even gebersten klokje van zilveren lach:

- Herkent u me niet meer, meneer Brauws? - zij stak hem de hand toe -: herkent u me dan heusch niet meer? Tante Constance... meneer Brauws herkent me niet meer, en toch hebben we dikwijls, vroeger, zoo geredetwist...

- Freule... freule Van Naghel... freule Marianne... stamelde Brauws.

- Mevrouw Van Vreeswijck, zei zacht Marianne; en hier zijn mijn kinderen...

En zij toonde hem een meisje van acht en twee jongens van zeven en zes, en hij was er nauwlijks over verwonderd, maar hij voelde zeer den weemoed van de verledene dagen zwellen in het groote huis, toen Van der Welcke de trap afkwam, en Brauws hem hoorde zeggen, verrast:

- Zoo Marianne... ben je daar met je kinderen...!

- Ja oom... we waren in Utrecht om oom en tante Van Vreeswijck op te zoeken... ze zijn zoo gesteld op de kinderen... Charles komt misschien van middag nog aan... maar hij kon het niet zeker zeggen...

En tot Brauws wendend, ging zij voort, heel natuurlijk:

- Wij wonen bij Arnhem: komt u van den

zomer ons niet opzoeken... Vreeswijck zal het aardig vinden...

Zij sprak heel natuurlijk en het was alles heel gewoon, nu zij om de groote tafel zich zetten in de eetkamer, en nu Marianne zoo rustig-weg verder vertelde:

- En Marietje... dezer dagen - mijn God, wat een Marietjes in de familie - ònze Marietje dan komt u gauw haar luitenant prezenteeren...

- Is het er door? vroeg Constance. Oom Van Naghel vond het niet goed...

- Oom heeft toegegeven... zei Marianne de schouders ophalend. Maar de goeie jongen heeft geen cent, en hoe zij moeten leven van zijn luitenants-traktement is ons allen een raadsel. En Marietje, die altijd beweerde, dat ze alleen een rijk man zoû trouwen... En Karel maakt het heusch goed in Indië...

O, wat was het leven gewoon, wat gewoon weg rolde het uit met zijn gestadige grauwe banen, meende nu Brauws, stil in zich, terwijl hij toezag hoe Guy het vleesch sneed in rechte vlakke plakken... En zoo gewoon als het rolde, wat werd het toch altijd een geheel ander leven, dan wie ook voor zich zijn leven gedacht had, zijn toekomst zich had verbeeld, zijn

illuzie, hoog of klein, zich verlucht had - de klein-menschelijke fantazie altijd zich de toekomst verluchtende naar zijn klein-menschelijke illuzie-verlangens... O, als was geworden, volgens laat leven en uit zichzelve herboren worden, de illuzie, die zij, Constance, die hijzelve, Brauws, zich hadden gespiegeld, ongezegd tot elkaâr, een enkel heel glanzend oogenblik - o, als was geworden de illuzie van Hans, en dat jonge vrouwtje nu, moedertje van drie kinderen - zoû het alles beter zijn geweest, dan het nu was... Wie weet het, wie weet het... en of het droomende bedenken ervan gaf heèl den weemoed der verledene dingen, toch was er in dien weemoed de berusting, dat het leven, dat werd, het beter wist dan de menschen, die zich de toekomst spiegelden... Nu zaten zij daar allen, zoo eenvoudig, om de groote tafel, aan het eenvoudige maal, waarover Constance zich verontschuldigde, zeggende dat Marianne haar was komen overvallen, en nauwlijks verwonderde Brauws zich, dat Marianne met Van Vreeswijck getrouwd was - hij wist het niet en het was hem verrassing, haar plotseling te zien met haar kindertjes -; nauwlijks verwonderde hij zich, dat zij en Hans zoo eenvoudig-weg spraken met elkaâr, oom

en nichtje - als was er nooit een weven van gevoel geweest tusschen hen; nauwlijks verwonderde hij zich, dat hijzelve tegen Constance zoo eenvoudig-weg sprak, terwijl hij de weemoedigheid voelde om Addy, wiens grauwende oogen zoo somberden: een hartstocht al had hij als kind voor hem opgevat, voelende in hem iets van toekomst, dat hij zelve nooit zoo worden en wèl geleden had hij, omdat hij voelde Addy's ijverzucht, ijverzucht zijn vader ter wille - als hij, Brauws, bij zijn moeder zat, uren lang, in de schemerende kamer, in de intimiteit der elkaâr zoo dadelijk begrijpende en sympathiesch aanvoelende woorden...

Nu waren de jaren voorbijgegaan, smart was verdoezeld, en smart werd geboren misschien, onbestaanbaar het leven zonder de smart, voor ieder als een erfdeel weggelegd, en toch was smart zoo heel weinig, en werd smart zoo heel klein, in de reusachtigheid van het alwijde leven. Zachtjes was er maar om te glimlachen, later, heel later, om àl de teleurstelling, zelfs die van het zoeken en niet-vinden en niet-verkrijgen...

Het was om de kinderen een heele drukte, de drie Vreeswijckjes na den eten spelende met Jetje en Constant, en omdat de meisjes

toch bij de kinderen waren, ging Constance, den arm om Marianne's middel, naar boven, naar haar eigen kamer...

- Een oogenblik hier rustig zitten... zei Constance.

Marianne glimlachte.

- U heeft het altijd druk, tante.

- Kind, ik weet niet waarom het zoo is... Hier in Driebergen... we leven zoo stil... en toch... toch is er altijd drukte. Soms verlang ik wel eens heel alleen te zijn... Maar het duurt nooit lang... en het schijnt niet te kunnen... Enfin, zoo als het is, is het ook goed...

- Wat een weêr is het, tante... Ik herinner me: zoo regende het ook zoo dikwijls als ik bij u kwam... in de Kerkhoflaan... Wat is dat nu lang geleden... Jaren, jaren geleden... Hier, tusschen uw oude meubeltjes, komt het plotseling en vreemd tot me... als of het het zelfde is gebleven... en als of toch alles is veranderd... Tante... tante...

In een impulsie, plotseling, wierp zij zich op de knieën naast Constance en greep haar hand.

- Herinnert u zich... herinnert u zich... Met zulken regen... met zulken regen kwam

ik bij u en bleef ik bij u... en ik kon het niet zien, dat u niet met oom gelukkig was... en weet u wel... ik sprak er over... ik zei onhandigheden... ik vroeg u te probeeren met oom gelukkig te zijn... omdat het mij zoo een verdriet deed... Herinnert u zich... herinnert u zich... En nu, tante... nu komt het mij voor... of... al is er dan veel het zelfde gebleven... dàt toch wel is veranderd... of het nu zoo veel beter geworden is tusschen u... en oom... tusschen u... en oom...

- Kind... wij zijn oud geworden en alles heeft zich zoo verzacht... en oom... oom is wèl heel goed.
- Ja, hij is goed...
- Hij is eenvoudig-weg goed...
- Dat ziet u nu in.
- Ja, dat zie ik in... dat beken ik...
- O, dat doet mij pleizier... Ja, wij zijn oud geworden.
- Jij niet.
- Ik ook, zeide zij zacht lachende. Ik ben jong, maar ik ben ouder dan mijn jaren... En tante, zeg, herinnert u zich... voordat wij naar Baarn zouden gaan, kwam u eens bij ons... wij waren juist in de verhuizing... u liet mij roepen en u vroeg mij... u zei

mij... dat Charles... dat Charles van mij hield... en ik weigerde... herinnert u zich... herinnert u zich...

- Zoû ik mij dat niet herinneren, kind... en nu... nu is het tòch zoo geworden... en nu is het ook goed, niet waar...

- Ja, tante, het is goed tusschen ons nu... en ik heb mijn kinderen... Herinnert u zich nu... herinnert u zich... eens kwam u te Baarn bij ons... en ik was heel melancholiek en u nam mij in uw arm, u nam mij tegen u aan... en u... vertelde mij... een sprookje... van de kleine ziel... die liep door de ijdelheid... heen naar de extaze... Herinnert u zich... en toen de extaze... doofde... toen vond ze... de kleine ziel... een korrel... een grein... maar die haar toch genoeg was, omdat ze zelve zoo klein was, de ziel... Herinnert u zich, tante... herinnert u zich...

- Ja kind, ik herinner mij... Het waren heel kleine woorden om je wat te troosten en op te beuren... En nu heeft de kleine ziel... de korrel gevonden, niet waar...

- Ik geloof het wel, tante... maar onder... onder dat alles... van kleine gewone dingen... blijft heel veel melancholie... Misschien is dat slecht... en moest het zoo niet zijn...

- Maar als er verledene dingen zijn... als er geleéfd is vroeger, kind... dan is er altijd de melancholie, en hebben wij er ieder ons deel niet van... juist omdat wij diep voelen... heel diep voelen misschien... onder onze donkere luchten... en omdat ons gevoel àltijd bij blijft... en ook onze melancholie...

- Misschien, tante, is het zoo... En zoo gaat het voort, zoo drijven wij voort... Ziet u... en toch zijn er goede dingen... Zeg mij, treft het u niet, dat u heeft gevonden...

- Wat...

- Dat wat u kwam zoeken, jaren geleden, in Holland... nadat u zoo lang in den vreemde had heimwee gevoeld, tante, naar uw land en naar warmte... warmte van familie-liefde... Zeg mij, tante, treft u het niet, dat u het N U ... het N U heeft gevonden... het land, ons grauwe donkere land... en àlles... waar u vroeger naar verlangde... Zijn wij nu niet allen om u... zelfs wij... al wonen wij verder... Zijn wij nu niet... B I J N A ... allen... allen om u...

- Ja, kind...

- En is u nu tevreden.

- Ja...

- Ik hoor in uw stem, iets, dat uzelf tegenspreekt... Zeg mij, wat is er.
- Ik ben bang... ik ben bang.
- En u heeft zooveel... àlles... àlles nu gevonden! Waarvoor... waarvoor is u bang?
- Ik ben bang... ik voel een beklemming.
- Waarvoor.
- Voor dingen... die kunnen gebeuren.
- Waar...
- In ons huis...
- Wat zal er gebeuren.
- Treurige... treurige dingen...
- Tante, is dat nu redelijk...
- Ik kan er niet tegen kind... ik ben bang... ik ben bang...
- Zeg mij... tante, u houdt niet van het huis...
- Dat is het niet.
- Maar het huis beklemt u...
- Neen, dat is het niet, kind... Oom, Addy houden van het huis... Ik, ik wen er aan...
- Zeg mij, tante... men zegt...
- Wat...
- Dat het... in het huis...

Zij zag Constance diep aan.

- Kind... kind... neen, dat is het niet...

Het is een oud huis... Wij spreken daar nooit over...

- Maar juist dat beklemt u misschien.

- Eerst wel beklemde het... maar ik wen er aan... Addy is er zoo heel kalm in... en Addy geeft ons allen van zijn kalmte... Wat onbegrijpelijk schijnt... is misschien zoo heel eenvoudig... Maar dat... dat is het niet... Ik ben bang... bang om...

- Om wat...

- Om wat ik vrees... dat gebeuren zal...

- En wat vreest u...

- Onbestemde dingen... verdriet.

- Waarom tante... Waarom zoû het zijn... en dan: àls er verdriet komt... zal u dan niet sterk zijn...

Constance, plots, nerveus, had een snik.

- Ik zal zwak zijn!!

- Tante, tante... Waarom is u zoo zenuwachtig!

- Ik zal zwak zijn!!!

- Neen, tante, dat zal u niet... En u mag zoo bang niet zijn... Er is niets om u heen dan liefde... en allen... allen zullen u helpen.

- Ik ben bang... en ik zal heel zwak zijn...

- Neen tante... O, tante, wees nu stil... Wat vreest u... en wat zoû er nu toch kunnen zijn? Voor wie... voor wie vreest u tante...

- Voor Addy... voor mijn jongen... voor Mathilde...

- Waarom tante... Waarom tante... o, wees niet zoo bang... Het is immers wèl goed tusschen hen... en Addy... Addy is zoo rustig... zoo flink, zoo eenvoudig in zijn doen - in zijn denken.

- Misschien... o als hij maar sterk zal zijn!

- Is hij dan niet altijd sterk?

- Misschien... O, mijn kind, mijn kind, ik ben bang...

- Stil tante... stil... huil niet meer... Wees nu stil... wees nu stil in mijn arm... Zelfs al hebben wij verdriet door te maken... al hebben wij treurige dingen door te gaan... zelfs dan moet u denken... dat alles... dat alles weêr zuiver wordt... daarna... Als wij allen ons deel hebben... waarom kunnen zij hun deel niet krijgen... En misschien... wie weet... is uw angst... overdreven, tante-lief... omdat u wat nerveus is... den laatsten tijd.

- Misschien is het dat...

- Is het alles... u wèl eens te druk...
- Ik ben zoo zelden alleen...
- U is wel eens moê.
- Misschien is het dat...
- En moet u er niet meer aan denken... Zeg mij, tante... is Gerdy niet wel...
- Waarom?
- Ik vond, dat zij er bleek uitzag... betrokken.

Constance streek zich voor het hoofd.

- O, Marianne, zeide zij. Ik woû, dat ik het weg kon praten... Dat ik het weg kon denken... Maar ik kan het niet... Ik ben bang... ik blijf altijd bang...

En zij snikte zacht op Marianne's schouder, waar zij geknield bij haar lag.

De regen viel in rechte stroomen: als in een zondvloed bracht het rijtuig Marianne en hare kinderen naar den trein.

IV

Sedert prikkelde ze in Mathilde altijd, de ijverzucht, en des morgens, als Addy naar boven ging, naar de kamer van Marietje Van Saetzema, wist zij hem altijd te volgen, sloop er naast binnen, in het kastenkabinet, altijd

de sleutels in de hand, om zich, werd zij toevallig overvallen, een houding te geven, als zocht zij een kleedingstuk in een der kasten. Zij hoorde aan het beschot, en zij verstond hunne woorden soms, maar niet altijd, omdat Marietje heel zacht sprak, en zij haar niet altijd hoorde antwoorden. Werktuigelijk haren blik latende glijden langs de groote behangselbloemen van het beschot, bespeurde zij echter plotseling een breede reet, waar het hout was gesprongen en het papier was gekraakt en gescheurd, en haar hart kloppende tot in haar keel, keek zij uit, keek zij uit... Zij moest zich wringen tusschen twee kasten, zij bonsde tegen het beschot met het hoofd, en was bang, of zij iets zouden gehoord hebben... maar zij hadden niets gehoord, of het geluid had hun niet getroffen, want hunne stemmen klonken door... Nu legde Mathilde haar oog tegen de reet en zij zag, wel moeilijk, maar zij zag in de kleine kamer... zij zag Marietje zitten en zij zag Addy naast haar zitten, en hare hand rustte in zijn hand... Waarom houdt hij zoo lang hare hand vast, dacht zij; of heeft hij zóo lang noodig haar pols te voelen. Maar hij liet hare hand nog niet los, en zij werd ongeduldig, Mathilde, ook omdat zij hunne woorden

niet verstond... Wat praten zij toch zacht en levendig, dacht zij; en nu Marietje het hoofd wat oplichtte - als met een ranke opbloeien van de lelielijn van haar hals - nu zag Mathilde haar glimlachen, hare oogen zacht glinsteren, de woorden als glimlachend worden geboren op haar lippen, en het scheen of die woorden de bleeke lippen wat purperden en de bleeke wangen wat blozen deden... Wat ziet zij er veel beter uit, dan toen zij hier kwam, dacht Mathilde, en zij had willen roepen tot Addy, Marietje's hand nu los te laten... Zij zijn zoo wat even oud, dacht Mathilde: ik, ik ben veel jonger dan zij... En toch had Marietje, zesen-twintig, iets jongs, als van een heel jong meisje... en het was een gedachte, die Mathilde niet los van zich kon schroeven: zij zijn... bijna... even... oud... Het is belachelijk... zoo een jonge dokter als Addy... voor een jonge vrouw... een jong meisje als zij... Het is belachelijk... Wat verliest hij zijn tijd bij haar nu... Nu zag zij den glimlach vergaan op Marietje's lippen, en, integendeel, keek zij heel ernstig, deed zij een ernstig, lang verhaal... Wat vertelt zij hem toch wel, dacht Mathilde... En zij zag hunne gezichten naderen, en het was of Addy gerust stelde,

verklaarde, en nu, nu legde hij zijn hand op Marietje's hoofd, en zij, zij legde zich neêr op de rustbank... Het is bespottelijk, dacht Mathilde, die hypnoze... en dat ze zoo lang zijn alleen... Weldra, onder de hypnoze, sliep Marietje, en Addy, stil, ging de kamer uit: Mathilde, na enkele minuten, sloop ook weg: op de trap kwam zij niemand tegen...

En wat zij gezien had door het opengekraakte behangselpapier was niets, en toch, toch moest zij er telkens en telkens aan denken... Nu ook lette zij op, aan het lunch, hoe Marietje veel vroolijker was, hoe minder kwijnden hare gebaren, hoe zij lachte met de andere meisjes; hoe zij Adèletje na het lunch met de planten in de serre hielp, hoe zij meê te leven begon met hen allen, en zich niet meer als de eerste dagen dadelijk opsloot op haar kamer... En telkens weêr, nu ook beneden, in de serre, bij de planten, trof haar eene innigheid tusschen haar en Addy... Zij was wel verstandig, Mathilde, al was zij op haar man ijverzuchtig - zij was jaloersch van àl zijne zieken - zij was wel verstandig en dacht: een zekere teederheid tusschen een jong meisje, en een dokter, een jongen dokter, die zoo klaarblijkelijk een invloed ten goede op haar heeft, als Addy heeft...

is zoo licht te begrijpen... en zóo verstandig wilde zij blijven denken, zij, vrouw van gezond, normaal verstand, maar het was haar heel moeilijk, heel moeilijk... Want Addy ging uit en dadelijk zag zij Marietje's glimlach bezwijmen, zag zij hare blijde beweging als zakken... en Marietje ging gauw naar boven, tot zij met tante Constance en Adèletje beneden kwam, om te wandelen, als iederen middag, wanneer het weêr niet te erg was... Mathilde dan bleef boven, speelde piano, zag uit naar den triestigen, neveligen winterweg... O, zij hield van haar man, zij hield zelfs van hem hartstochtelijk, en zij woonde ter wille van hem hier, maar was het niet vreeslijk, was het niet vreeslijk... Zoû het niet beter maar zijn een klein huisje in Den Haag... de kleine armoede dan maar in Gods naam... Zij ging in de aangrenzende kamer naar hare kinderen: ze waren uit geweest, ze speelden nu zoet, terwijl de kindermeid aan het raam zat te naaien... en nu, nu wist zij niet wat te doen... Wat een bestaan, 's winters, op zoo een dorp... in een groot huis... een huis vol zieken en gekken -: door het raam zag zij juist op den weg oom Ernst loopen, met zijn gebogen rug in zijn lange jas, en pratende in zichzelven,

terwijl hij terugging naar zijne kamers in de villa, waar hij verpleegd werd -: wat een bestaan, o wat een bestaan... voor een jonge gezonde vrouw als zij! Zij was nooit ontvankelijk voor melancholie, maar zij voelde, als van de algrauwe lucht, van boven, een schemering neêrslaan over haar... Zij had kunnen schreien... En zij had het alles tòch kunnen uithouden, als zij Addy maar heelemaal had gehad... Als zij hem maar heelemaal vond, meende zij plotseling, en plotseling, kwam het tot haar, dat zij hem wel had... maar niet heelemaal... niet heelemaal... Hij ontsnapte haar als ten deele... Er was liefde, er was gloed tusschen hen... er waren de kinderen tusschen hen... er waren banden tusschen van sympathie, sympathieën der lichamen bijna... Zij voelde in zijn armen gelukkig zich, hij zich gelukkig in haar armen - maar verder, verder ontsnapte hij haar... Iets van zijn innerlijkst wezen, iets van zijn ziel, de ziel van zijn ziel ontsnapte haar, terwijl zij zich geheel hem gaf, en niet voelde in zich zoo geheime dingen, die zich niet geven wilden... Zij voelde het wel, zij begreep het nu wel, plotseling, onder de grauwe melancholie van de lucht, of in die schemering zij plots vreemd duidelijk zag: zij begreep het

wel; hun liefde was alleen fyziek! O, hij ontsnapte haar en zij wist niet hoe hem ooit geheel voor zich te winnen, zoo dat zij hem had alleen voor zich, alleen voor zich... Misschien, als zij zich interesseerde nu voor zijn zieken, daarin meê leefde met hem? Maar zij was jaloersch van die zieken, die haar Addy uren ontnamen, dagen, en zij was jaloersch, zij was jaloersch van Marietje... Maar hoe dan, hoe zoû zij hem winnen... En in de vrouw van rijk bloed, en wier zinnen bloeiden purper en fel, schoot als met een gloed van roode rozen het in haar op hem te winnen nog meer en nog meer door haar zoenen, door haar geheele lijf, door alles wat zij hem geven zoû, door alles wat zij zoû vinden voor hem, om hem te winnen, hem vast aan haar te kluisteren, voor altijd, voor altijd... En dan, dan hem ook jaloersch te maken van haar, als zij was van hem... Door zijn rustige kalmte, van jongen, sterk-blonden man te verstoren met pijnlijke achterdocht, maar die hem geheel tot haar voeren zoû, zoodat zij hem heelemaal winnen zoû...

O, was het niet vreeslijk, was het niet vreeslijk! Nu zat zij hier den heelen dag en haar man alleen had zij des avonds, had zij

des nachts, als was zij alleen goed daárvoor. Het stuitte haar tegen, en plotseling, intuïtief, voelde zij heel scherp haar ijverzucht op Addy's lange gesprekken met Marietje... Wat had hij zoo lang te spreken met haar... O, hij moest haar niet zoo verwaarloozen, en hij moest haar niet alleen goed genoeg vinden dáarvoor...: hij moest óok met haar spreken, lang, innig, vreemd, de oogen in de oogen, als hij sprak met Marietje... Waarom sprak hij zoo niet met haar, zijn vrouw... Wat waren die gesprekken... Wat hadden zij tusschen elkaâr te spreken... Het was niet alleen over ziek zijn, en medicamenten, en zelfs niet alleen over hypnoze...: hiervan was zij overtuigd... Tusschen hen beiden bestonden geheime dingen, waarover zij spraken... dingen, die zij beiden wisten alleen... O, hoe voelde zij haar man haar ontsnappen, alsof zij de vingers krampte naar hem toe begeerig, en alsof zij hem wel greep in haar warme omhelzing - maar hem dadelijk daarna verloor...

De dagen, voor haar, gingen de zelfde voorbij. Zij was een gezonde, oppervlakkige, even ijdele, heel jonge vrouw, met een beetje vulgaire aspiraties, en zij leed in hare omgeving, omdat zij wèl behoefte had aan gezonde en oppervlakkige

sympathie. Zij zoû gelukkig geweest zijn in een eenvoudig, zeer vleeschelijk en zeer materieel huwelijksleven, met veel geld, veel genot, kinderen om zich heen, en dan zoû zij trotsch gelachen hebben, en goed zijn geweest, voor zoo ver zij kon. Nu voelde zij zich, behalve fyziek, nauwlijks de vrouw van haar man, en trots hare kinderen, nauwlijks opgenomen in zijn familie, en nauwlijks geduld in hun huis. En zij gaf wrokkende de schuld aan hen allen, meenende, dat zij niet lief voor haar waren, en zij begreep niet, dat wat haar scheidde van hen allen, onoverkomelijk was een gemis aan fluïde, aan samenstemming, aan harmonie, sympathie, omdat zij niets had wat hen ging te gemoet en zij niets hadden, dat haar ging te gemoet, omdat de stroomen van haar ziel en de hunne elkaâr nooit bereikten, maar vloeiden in tweeërlei richting, omdat alles wat Z I J begrepen in elkaâr ook zonder woorden, zij niet begreep, ook al ware het haar in woorden verklaard, - omdat zij hen allen zag ziek, gek, egoïst en nerveus, omdat zij haàr zagen oppervlakkig, vulgair. Het was een antipathie van bloed en van ziel: schuld had niemand, en ook dàt begreep zij niet. Schuld misschien had Addy alleen; omdat hij, toen hij tot vrouw

haar nam, niet geluisterd had naar de ziel in zijn ziel, zich alleen had leiden laten door instinct en de materieelere filozofie zijner idee van regeneratie. Zij is een gezonde, eenvoudige vrouw... ik wil gezonde, eenvoudige kinderen hebben... zie, als zij, gezond en eenvoudig, zoo moesten wij allen zijn - waren het niet D I E ideeën geweest, die hem haar hadden doen binnenleiden te midden van hen allen, een tot-voorbeeld-stellen zonder te luisteren naar de toen sluimerende stemmen van de ziel zijner ziel... En nauwlijks waren die wakker, of hij was als geschrikt uit zichzelven: hij had gemeend: ik heb haar toch gevonden - wat verlies ik haar nu... wie ben ik dan, de een of de ander, en als ik ben beiden, die ik voel in mij, hoe kan ik ze dan vereenigen en dwingen tot eén liefde voor mijn vrouw; zij, die mij gezonde, eenvoudige kinderen geeft... En als met iederen dag had hij minder geweten voor zich, hoe hij ook wist voor hen allen, die hij naderde, en op wie hij oefende zijn vreemden invloed... Met iederen dag minder en minder... tot hij zichzelven zóo duidelijk twee zag, dat hij niet meer streed, zich liet gaan, zijn ziel drijven liet naar de wil van de twee stroomen, die hem sleepten, in zwakte en

overgevingen en onwetingen-voor-zich, terwijl hij soms zoo duidelijk wist - voor anderen. Voor hem ontsnapte hem het zelfweten. En had Mathilde het zoo kunnen zien, in haar man, ze ware als gedeinsd en geschrikt, voor wat er in hem, onbegrijpelijk voor haar, geheim leefde in het diepste van hem. Zij ware er door geschokt als door nooit vermoed raadsel, zij hadde er van geduizeld als bij nooit vermoede diepte, die zij inzag en niet wist, waar eindigde - peilloos, voor haar onkundigen blik en geheel dáarvoor ongevoelige instincten. Dat er geen schuld was: zelfonvoldaanheid, en alleen zielen-tegenstrijdigheid, in stille botsing en antipathie, omdat Addy zich twee voelde - zij zoû het niet hebben begrepen, zij zoû het niet willen begrijpen. Zij zoû schuld hebben willen geven... aan hèn, hen allen, ‘omdat zij niet lief voor haar waren’. Niet aan haar man, want zij had hèm lief, om zijn jong, sterk-blonden mannelijkheid, om zijn oudere ernst en degelijkheid - waarin zij de ziel-der-ziel niet zag. En zij wilde zich nu, ongelukkig, zoo blijven voelen, te kort gedaan, gekrenkt, niet gewaardeerd, door allen, door allen, daar in het groote sombere huis, waarin alles - tot zelfs de donkere eiken

deurposten toe - haar was vijandig en antipathiek - tot zij er bang was voor nauwlijks met hun aller woorden aangeroerde geheimzinnigheden, die den anderen zelfs bijna sympathiesch waren en niet al te onbegrijpelijk in hun zielen-gemeenschapsgevoel - Z I J buitengesloten onherroepelijk.

V

Dien nacht had Marietje Van Saetzema een droom, die was als een nachtmerrie: zij liep langs een hellenden berg, afgronddiep: zij ijlde en ijlde en achter haar ijlde Addy, achter Addy ijlde Mathilde aan, met razende kreten ijlde ze: achter haar ijlde Johan Erzeele, en het laatst ijlde Gerdy en voordat de een den ander bereikte, stortte Marietje, die het voorste liep, in den diepen, diepen afgrond, en zij stortten haar allen achterna. De dreunval - in de zwarte diepte - deed Marietje opschrikken in de om haar bevenden kamernacht, den vreemden binnennacht, en zij was klam van zweet en zat op met groote oogen, terwijl het buiten fel waaide. Hare eerste impulsie was op te staan, de kamer uit te vluchten, naar tante

Constance, naar Addy, om hulp... Maar kalmer, hoewel kloppende hoofd en hart, viel zij neêr, achterover, en bemeesterde zij hare angsten... Zij zoû stil blijven, in haar kamer... Een maand geleden had zij het nooit gedaan: in Den Haag na zulke droomen, slaakte zij kreten, liep het huis door, schreeuwde luid... Nu schreeuwde zij niet, bleef zij liggen, en joeg de koortsige gedachten voor zich uit... Ja, wel koortsig, maar toch, toch voelde zij zoo spoedig een kalmte nu, zoodra zij dacht aan Addy... Had hij haar niet zelve gezegd: Marietje, als je nerveus bent... denk dan aan mij... En zij dacht aan hem, en het glimlachte en het werd heel kalm om haar heen... Zij zuchtte diep op... Zij herhaalde zich zijne woorden van hypnoze-verwekking: het lichaam wordt zwaar... de hand wordt zwaar... je kunt de hand niet oplichten... en - hoewel zij niet in slaap viel - werd zij heel rustig, glimlachte tevreden... Zij wist wel, dat hij dit zeide aan al zijne patienten, die hij hypnotiesch behandelde: denk aan mij, in een nerveuzen aanval - maar zij, als zij aan hem dacht, dan... dan... Had zij hem lief...? Misschien, zij wist het niet: misschien had zij hem lief, diep in zich, in de allerkuischte

onderlagen van haar ziel, misschien had zij hem lief sedert jaren al, sedert hij vriendelijk tegen haar sprak, kleine jongen, zij wel grooter meisje, maar zoo wat even oud als zij - terwijl haar broêrs zoo ruw tegen haar waren, en mama, Floortje en Caroline snauwden - zoo als zij altijd waren gewend. In het luidruchtige, scheeuwerige, vulgaire huis was zij zachtjes opgeschoten als een bleek plantje, nederigjes weg, onderdrukt, en zichzelve als verschuilend - tot zij plotseling, in een late crizis van bloedomwenteling, het huis had vol geschreeuwd met haar nerveuze kreten... Gevraagd hadden zij haar of zij gek was geworden... zij had zich opgesloten, verborgen, sedert, op haar kamer... En na haar crizissen bleef zij achter, als in een droom, zag zij niets meer, hoorde zij niets meer om zich heen, staarde zij... en toen zij gezien had, dat haar toestand ten laatste indruk maakte, was zij trotsch op dien indruk geworden, had zich opgericht uit haar Asschepoester-nederigheid, was zij in huis geworden de belangwekkende figuur, - sedert zij opwekte den angst van haar vader, het medelijden van haar moeder, de ergernis van haar zuster Caroline... En zij was fier op haar nervrose geworden; zij

liet vader, moeder, zuster, bang zijn, medelijden hebben, zich ergeren, als met een soort van wraakzuchtige tevredenheid. Toch voelde zij zich diep ongelukkig, vaag weg, omdat haar ziel als in afgrond wegzonk, de handen vaag tastende in het verschrikkelijk leêge... Dagen bracht zij in tranen door... Toen was tante Constance gekomen, zoo lief, zoo zacht, zoo redelijk - en zij had gestreden, omdat zij, misschien, wèl heel veel van Addy hield en altijd van hem had gehouden, in eenvoudige hopeloosheid, en niet wilde, uit kuische angsten, wonen en leven waar hij woonde en leefde. Maar tante Constance had aangedrongen, en zij had toegegeven... en Addy nu, Addy genas haar... o hij genas haar... alleen al als zijn hand zacht drukte op haar voorhoofd... En zij bekende hem de booze trotschheid, de fierheid op haar ziekte, die eindelijk ontroering, om haar, in het ouderlijk huis had te weeg gebracht - waar Z I J nooit geteld was geworden... Hoe innig had hij haar niet aangehoord, en haar gezegd, dat dit vooral niet goed was - en dat zij, met zulke slechte gevoelens nooit zoû genezen - en sedert, sedert sprak hij dagen - o met zoo veel innigheid sprak hij, en zij hoorde hem aan, in een overheerlijke

wieging, als van haar ziel op zijn heel diepe stem, die suste... En langzaam, langzaam aan, had zij geweten in hem - o, geen liefde voor haar, geen liefde of verliefdheid eenvoudig weg - zij, leelijk, mager, zij zonder bekoring, terwijl Mathilde, zoo mooi was - een prachtige vrouw -! - maar een innige overeenstemming van sommige zijner gevoelens en ideeën, met wat zij, in haar stille leventje van eenzaam, ter zij geschoven meisje had gevoeld, had gedacht - over allerlei menschen - dieren - dingen - over alles, waarmeê zij in haar jongen ernst en overgevoeligheid, medelijden had kunnen voelen - over den wind, die de blâren geeselde, over een voerman, die een paard mishandelde, over tante Adeline, oma, Emilie, kleine Klaasje, over arme menschen, die zij met tante Constance en Adèletje wel eens bezocht - en zoo langzamerhand uit al die kleine, eenvoudige gevoelens had iets samengetrild met zijn gevoelens, had in hem wakker gemaakt verwante gevoelens - tot zij gesproken hadden over allerlei vreemds van voorgevoelens en droomen, van voorbestaan en nabestaan, van onzichtbare wereld en leven, die zich mengt dwars door zichtbare wereld en leven - en als zij wel eens week over-

dreven geweest was, had Addy haar toch altijd begrepen - maar haar tevens met al zijn rust, kracht, ernst, glimlachende degelijkheid, rustig gemaakt in overgevoel en overgedachte, in angst en in vermoeden, tot zij over àlle die dingen met hem zóo rustig nu sprak, in elkaâr vlug begrijpende woorden, dat hij haar - zelfs in zulke gesprekken, die haar nog nerveuzer hadden kunnen maken - bevredigde, en effende al de angstige trillingen van haar zieke meisjeszenuwen, haar zieke meisjesziel. O wat een geheime kracht was er in zijn stem, in zijn oog, in zijn handdruk - dat zij, zelfs na zulke gesprekken - achterbleef in haar zalig-diepen slaap, en er, na een half uur, uit wakker werd, als uit een stil en wijd bad van klare rust, vreemd element van luchtijlte, water-koelte, gemengeld tot éen onbegrijpelijke, zalige weldadigheid.

En het rustige leven van sympathie was haar weldadig, terwijl het Mathilde ergerde. Zij dacht, dat het zoo altijd wel voort zoû vloeien, en wèl heel vreemd was het haar toen zij plotseling hoorde van een bal, dat te Utrecht zoû plaats hebben, en waarvoor invitaties gekomen waren.

- Wie van jullie gaan? vroeg Constance.

Ik blijf thuis, maar oom wil jullie chaperoneeren.

Mathilde vond het heerlijk, ook al dacht Addy er heelemaal niet aan. Van de meisjes echter wilde Gerdy alleen, maar Guy zoû met haar gaan.

- Dus jullie niet, Adèletje... Mary... Marietje?

Neen, zij hadden geen lust, ook al animeerde tante Constance, zeide, dat er zoo zelden een pretje was, dat zij nu eens gaan moesten, nu er was een gelegenheid. Maar de meisjes wilden niet en tante Constance zeide:

- Nu, dan zijn jullie, met oom, juist met je vieren: dan kan het rijtuig je brengen...

Maar Mathilde gaf den voorkeur zich in Utrecht, in een hôtel te verkleeden, omdat haar japon in het rijtuig verkreukelen zoû, en zij zoû des middags gaan, met een koffer.

Den avond van het bal bromde Constance op Adèletje, Mary, Marietje, dat zij geen pleizier hadden eens te gaan dansen, en dat als het zoo doorging, zij naar Den Haag zouden verhuizen, omdat de meisjes hier zoo saai werden... Zij was nerveus, Constance, zij zeide driftige, onredelijke dingen, kreeg daarna de tranen in de oogen.

- Tante, zei Marietje; wij zitten hier nu

zoo heerlijk bij elkaâr... Waarom spreekt u van Den Haag, en wat geven wij nu om een bal...

- Juist... dat vind ik onnatuurlijk.
- Hoor, zei Adèletje; hoe het waait!
- En het regent, zei Marietje, - Mary.
- Daar rijden oom en Gerdy en Guy nu door heen, zei Adèletje.
- Arme paarden, zei Marietje, - Mary.

Zij lachten.

- Ja... de paarden worden nat... arme beesten, zei Marietje, - Mary.
- Dirk zal ze goed verzorgen, zei Constance. De paarden loopen zoo weinig...
- Maar àls ze loopen... gaan ze door regen, zei Mary verwijtend.

Er was Paul, die speelde zacht voor de piano; er was Ernst, en het was vreemd hem te zien, vriendschap als hij stilletjes gesloten had met Klaasje; samen keken ze in haar prentenboeken, de zeer verouderde, vreemde man, en het jonge, kindsche kindje.

- Ik kan al lèzen, zei het kind, heel fier, het achterlijke meisje van dertien.
- Zoo, zei oom Ernst.
- Ja... oom Addy leert me lezen... Kijk... uit deze boeken... met mooie letters... blauwe,

gele, roode... Dat is paarsch... En dat, zegt oom Addy, is purper... Dat is pùrper... Dat is een mooie kleur... P U R P E R ... Oom Addy leert me lezen...

En, moeilijk, spelde zij de grootkleurige woorden.

- Leert oom Addy je lezen... met kleùrige letters...? vroeg Ernst.

- Ja... want van zwarte letters hoû ik niet... En kijk... mijn boeken... allemaal met mooie platen... Dat is een koning... en een koningin... Dat is een sprookje, oom... Dat is een fee... De koning en de koningin zijn purper... purper... en de fee... kijk oom... kijk eens de fee... is hemelsblauw... Oom Addy... zegt dat is...: azuur...

Zij streelde het woord heel lang met de stem, als hadden de kleurennamen een bizondere beduidenis voor haar, en als wekten ze in haar op vreemde herinneringen aan heel vroege kleuren, kleuren uit vroolijke, verre landen... daarginds... daarginds...

- Meneer Brauws zal niet komen, zei Emilie.

- Neen, het regent te veel, zei Adeline; hij zal van avond niet komen.

- Hij hoort er zoo bij...

De avond ging rustig voorbij; zij brachten de oude grootmoeder en Klaasje naar bed, maar omdat tante Constance opbleef, tot het rijtuig van Utrecht zoû komen, wilden zij allen opblijven...

- Wat een idee! zei Constance nerveus en boos. Waarom gaan jullie niet naar bed.

Maar zij waren vriendelijk om haar heen, en zij bleven op, Addy, Emilie, Adeline, Marietje; maar Adèletje en Mary zond Addy naar bed.

En in den nacht zaten zij beneden te wachten. Het werd drie uur - toen zij, eindelijk, het rijtuig hoorden, en zij thuis kwamen, Van der Welcke, Gerdy, Guy...

- Mathilde slaapt van nacht in het hôtel, zei Van der Welcke.

- En oom is heel lief geweest, als balvader, plaagde Guy.

Maar Gerdy zeide niet veel, zij was zeker moê, zij zag heel bleek, was gedwongen. Nu gingen zij naar boven, naar hunne kamers en Gerdy zoende hare moeder... Maar zonder dat de anderen het zagen, ging zij met Adeline in hare kamer meé, en, plotseling, zich niet meer kunnende houden, barstte zij in een smart van tranen uit.

- Mijn kind... mijn kind... wat is er...

En de moeder, gebroken, nam het kind, brekende nu, in hare armen, en het was of zij plotseling uit hare apathie ontwaakte, of zij zich heel diep, moeder, voelde... O, zij wist, dat zij niet veel kon voor hare kinderen, dat zij niet flink was, het nooit meer geweest was na Gerrits dood, - dat zij zonder Van der Welcke, Constance, Addy, niets van hare kinderen had kunnen maken - maar toch, toch bleven zij hare kinderen, en wist zij niet de carrière te leiden van haar zoons, zij wist mede te voelen met de snikken van haar arme Gerdy.

- Mijn kind... mijn kind... wat is er...

En vallende in haar stoel, terwijl Gerdy, in de kreukeling van haar witte tulle japonnetje, voor haar knielde, hield zij het bleeke gezichtje tegen zich aan, en dwong zij te zeggen, te zeggen...

- Er is niets, zei Gerdy door haar snikken heen. Ik heb me niet geamuzeerd...
- Heb je je niet geamuzeerd... Wat is er dan gebeurd...
- Ik heb bijna niet gedanst.
- Waarom niet...
- Mama... het is beter u het ronduit te zeggen... Ik ben erg ongelukkig... Het is Johan...

- Erzeele... Heeft hij je gevraagd...

Gerdy schudde het hoofdje.

- Neen... maar...

- Maar wat...

- Van den winter op het ijs... dacht ik, dat hij van me hield... Het is mijn eigen schuld, ik was dom, ik was dom... Er was niets... Hij was met mij... als met andere meisjes... en ik dacht, ik dacht... Het is niets, mama... Het is mijn eigen schuld, maar ik dacht alleen... Ik moest het me niet zoo aantrekken... Maar het maakt me erg ongelukkig... Hij heeft met me gedanst, eéns... Maar hij danste met Mathilde, telkens... Hij was telkens met haar... De menschen spraken er over... Het was net of ze gek was, of ze er niet aan dacht... dat ze zoo niet mocht doen... met Johan... Het is oom ook opgevallen: ik zag het aan oom Henri's gezicht. Zij waren den heelen avond samen, en... u begrijpt wel... Hij maakte haar het hof... brutaal... zooals hij dat doet... met getrouwde vrouwen... Met meisjes is hij weêr anders... Een oogenblik haatte ik hem... Maar toen vroeg hij me, voor dien éenen dans... en toen dacht ik... Ik had niet zoo moeten denken... Het is mijn eigen schuld... Maar ik ben erg

ongelukkig, mama... Oom Henri was ook heel boos... op Mathilde... omdat ze niet meê naar Driebergen kwam... Hij heeft toegegeven, dat ze bleef, om geen scène te maken... Het was ook overdreven van haar: het rijtuig is ruim, ze zoû zich niet zoo gekreukeld hebben... O, ze was mooi, ze was mooi... Ze is wel mooi, zoo in baltoilet... Addy had meê moeten gaan... Ze was wel mooi, maar niet... het is slecht, dat ik het zeg - niet zooals W I J , ziet u...

- Hoe meen je kind...

- Niet zoo als tante Constance, en Emilie, en u... Ze was niet... niet gedistingeerd... Ze was mooi, maar ze was gemeen... Als Addy meê was geweest, had ze zich misschien ingehouden, zich niet zoo laag gedecolleteerd. Ze was de eenige, die zóo laag was... Begrijpt u... er was iets in haar... dat mij nog meer terugstootte van haar dan anders: ik kàn het niet zeggen, en ik vind het slecht in mij... omdat ze toch is de vrouw van Addy, en dat wij van haar moeten houden... Maar heusch, ze was niet gedistingeerd... en ik zag het wel aan de menschen... ze vonden haar wel mooi... maar niet... niet gedistingeerd... En toen ze altijd daarna...

altijd danste met Johan... toen... o toen mama... toen zag ze naar mij... en ze zag me zóo aan... met een ‘sneer’... als zag ze op me neêr... Ik wist wel, dat ik er niet goed uitzag, bleek en mager, mijn schouders zijn niet mooi... en Johan was zoo vreemd, zoo voor-den-gekhoudend tegen mij, o mama, hij was bijna wreèd...! En ik kon... ik kon niets zeggen... Ik geloof wel... o mama... ik geloof wel... dat ik... dat ik van hem hoû...! Maar ik moest het u niet zeggen, en ik moest niet zoo zijn... ik moest niet zoo huilen... maar ik kon niet meer... ik kon niet meer...: ik heb me goed willen houden, mama, voor oom Henri... en voor Guy... O mama... o mama... het heele bal... het heele bal was een marteling!

- - - - - - - - - -

- Kind, o mijn arm kind... snikten Adeline en Gerdy samen.

- - - - - - - - - -

- Mama... o mama!
- Wat, mijn arm kind...
- Mama, hoor!
- Wat is er?
- Hoort u niet...: het geluid... boven!
- Stil... stil... het geluid...

- Het sleept...
  - Van boven af... Het is als een pas... Zoo is het altijd het zelfde...
  - O mama, ik ben bang!
  - Het is niets, kind... de wind... een tocht... het hout, dat kraakt...
  - O, maar ik ben bang!!
  - Het is niets... Ik heb eens de deur opengemaakt... om te zien.
  - U heeft dat gedurfd?
  - Ja... Het was niets...
  - Er was niets te zien...?
  - Neen... Het tochtte alleen...
  - En alles is toe...
  - Het is niets... het is niets, mijn kind...
  - Nu sleept het weg... naar beneden...
  - Het is de tocht... O, mijn arm, mijn arm kind...
  - O mama, ik ben ongelukkig... en ik ben bang, ik ben bang, ik ben bang!

VI

Toen Mathilde dìen morgen terug kwam, meende zij een zekere ontstemming, een koudheid te zien in haar man, in haar schoonmoeder - en in allen, maar misschien - besloot

zij - vergiste zij zich, was zij moê, was zij nerveus, en nadat zij eerst de kinderen had gezien, hield zij zich in haar eigen kamer, waar zij wist, dat haar niemand zoû lastig vallen, nu Addy uitging - naar zijn patiënten. En het was niet de geraden ontstemming, de ongewone vermoeidheid na het bal, die haar nerveus maakte - of zij overnam trilling van zenuwen van allen, die haar omringden - het was vooral om Johan Erzeele, dat zij nu, geagiteerd, hare kamer rondliep, zich zette aan het raam, weêr opstond, ging naar de kinderen, weêr terugkwam, zich zette voor haar piano, haar balboekje overzag, het daarna plotseling verscheurde... Nu, plotseling, verweet zij zich allerlei dingen van gisteren avond: dat zij zoo dikwijls met Johan had gedanst - ook al kende zij hem van Den Haag reeds uit haar jonge-meisjesleven - hij, luitenant der grenadiers in Den Haag, zijne familie wonende te Utrecht - dat zij zich wèl met hem had geafficheerd tijdens het souper; dat zij geduld had de manier, waarop hij tot haar gesproken had, al de brutaliteit van zijn zinnen-opgezweepte hofmakerij, dat zij, willens, wetens hem gesterkt had in die brutaliteit - eindelijk, dat zij hem nauwlijks weêrhouden had haar te voet -

omdat het vlak bij was - te brengen naar het hôtel, waar zij zich een kamer besteld had.

Zij was boos geworden, zij had niet gewild, zij had om een rijtuig gevraagd, zij was alleen gereden naar het hôtel, waar zij had overnacht - maar zijn aanbod, zijn woorden, ze hadden haar geschokt, ze hadden haar getroubleerd, heel dien nacht, dien korten nacht, zoodat zij geen oogenblik had geslapen. En nu was zij boos op zichzelve, tot zij haar gewoon gezond-verstand niet had weten op te roepen, dat hij gezien had hoe zij was getroubleerd en geschokt, dat hij er om gelachen had, met den zoenlach van zijn mooie-mannenmond. En omdat zij boos op zichzelve was, woelden er allerlei nerveuze verontschuldigingen in haar na, staken alle grieven klein en groot in haar op, als wilden ze haar tegen zichzelve verdedigen, tegen haar eigen zelfverwijt. Waarom was Addy ook niet meê geweest... Waarom liet hij haar over aan haar lot... Waarom was zij alleen goed dàarvoor...! Waarom sprak hij zoo lange gesprekken, vol vreemde innigheid, met zieke Marietje... Waarom voelde zij door zijn zoenen soms een vreemde koû uit hem haar bevriezen, zoodat haar het spontane woord stolde in den mond, en zij niets meer wist te

zeggen - zij alleen wist, dat zij hem verloor, telkens, telkens weêr - terwijl zij hem àllen - daar beneden - wonnen, wonnen voor zich...! O, hoe woelden de grieven op, tegen haar zelfverwijt, tot zij eindelijk uitbarstte in tranen, in nerveuze tranen, als zij nooit nog geschreid had! En, of de grieven overwonnen, gaf zij plotseling de schuld aan Addy, aan hen allen, de heele familie van haar man, aan Driebergen, aan het huis vol gekken en zieken, het griezelige spookhuis, waarin zij niet ademen kon, terwijl zij-allen - daar beneden - het er zoo heerlijk vonden - gaf zij aan hen allen, aan dat alles de schuld, dat zij haar gezonde-verstand verloor, en zich door Johan allerlei had laten zeggen, dat zij zich ànders niet had zeggen laten. En in hare tranen, hèm tòch gevende de schuld, - omdat zij niet inzag, dat er geen schuld was en dat niemand aan wat ook had schuld; zij, zoekende op wie schuld te werpen - verlangde zij naar haar man, voelde zij, dat zij hem nog heel, heèl lief had, dat zij hem had willen omhelzen dicht aan zich aan - uithuilen aan zijn hart - hooren zijn diepe, jonge, ernstige stem, zien in zijn diepe, jonge, ernstige oogen - om kalm weêr te worden, om gelukkig te worden, met hèm,

ver weg, en hare kinderen! Nu verlangde zij, dat hij terug zoû komen; nu zag zij uit over den weg, en toen zij hem zag... juist klonk de bel voor het lunch, omdat Truitje hem zeker beneden ook had gezien op den weg - stortte zij zich naar beneden, wist hem even in de voorkamer te omhelzen en hem toe te fluisteren:

- Addy... Addy... je houdt wèl van me...?

- Maar zeker, kind-lief! antwoordde hij ernstig, en - meende zij - bijna treurig, en nu - stil aan de tafel - om zich voelende allerlei verwijt, vroeg zij zich af: was het niet zijn schuld, was het niet zijn schuld... Wàt eigenlijk zijn schuld zijn zoû, was haar niet duidelijk, want het woelde alles door haar heen, en zij dacht telkens aan Johan Erzeele, zij voelde telkens haar zelfverwijt, en de grieven, als lansen, staken talloozer op om haar tegen dat zelfverwijt te verdedigen.

Gerdy was niet aan tafel, was moê, zeide Adeline. De toon aan het maal was gedwongen, en Mathilde meende, het was altijd zoo - zoodra zij er bij was... dan keken zij elkander als schuins aan - in een stille verstandhouding tegen haar, tégen haar...

Na het lunch gingen de kinderen uit, Jetje

en Constant, en Addy eerst speelde met ze... O hij hield van de kinderen, maar hield hij van haar, zijn vrouw...

- Addy... Addy... je houdt wèl van me...?

Zij vond nog eens de gelegenheid het hem te vragen, en hij antwoordde:

- Maar zeker, kind...
- Blijf van middag bij me.
- Goed; wat wil je... Willen we wandelen... Het is goed weêr.
- Goed, Addy... ik wil wel...

En zij gingen samen uit, verloren zich op stille wegen; zij nam zijn arm.

- Ik ben zoo blij met je te zijn... Je hadt gisteren meê moeten gaan.
- Ik hoû niet van bals... maar als je het me gevraagd hadt...
- Hadt je geweigerd...
- Misschien niet...
- O, ja... Ik ga niet meer, zonder jou. Ik wil met jou dansen, met jou.
- Ik rijd liever schaatsen.
- Zie je wel, je weigert al.
- Neen, ik zal niet weigeren... ik zal meêgaan, een volgenden keer.
- Ik ben gelukkig met jou... Addy zou-

den wij niet alleen kunnen wonen, met onze kinderen...

- Zoodra je het wilt, lieveling.
- Ja, maar je hecht aan het huis.
- Ja, ik ben er aan gehecht.
- Het zoû een opoffering voor je zijn...

Hij had een vaag gebaar.

- Alleen: jij zoû zuinig in Den Haag moeten zijn.
- Je zoû er toch gauw een mooie praktijk hebben.
- Maar ik zoek naar geen... mooie praktijk.
- Ja, dat is het juist...

Hij had als een licht ongeduld.

- Het is wel jammer, Tilly, dat je het hier zoo weinig kunt schikken... Goed, wij zullen naar Den Haag gaan.
- Maar als je je koppig verzet... gèld te willen verdienen, viel zij uit.
- Wij zullen wel genoeg hebben.
- Hoeveel?

Hij rekende het uit.

- Een vijfduizend gulden: meer niet.
- Daarvan kan ik niet leven... met twee kinderen...
- Het is genoeg, Tilly.
- Neen, het is onzin... van vijfduizend

gulden in Den Haag te moeten bestaan... met twee kinderen.

- Wat wil je dan? vroeg hij brusk.

- Dat je praktijk zoekt... Je hebt maar te willen: je zoû dadelijk in de mode zijn.

Hij zweeg.

- Waarom antwoordt je niet?

- Omdat wij elkaâr niet begrijpen, Tilly, zei hij treurig. Ik kan de praktijk, die ik heb, niet verlaten, om een modedokter te zijn.

- Waarom niet, als dat geld geeft...

- Omdat dat heelemaal strijdt tegen àlles... wat in mij is...

- Dat begrijp ik niet.

- Neen, dat begrijp je niet.

- Leg het mij dan uit.

- Dat is niet uit te leggen, Tilly. Dat is alleen te voelen.

- Dus ik heb geen gevoel.

- Daarvan... geen samengevoel... met mij...

- Waarom heb je mij getrouwd? vroeg zij ruw.

- Omdat ik van je hoû...

- Omdat je van me houdt! zei zij ruw. Omdat ik goed genoeg ben... daàrvoòr!

Haar oogen bliksemden.

- Tilly! smeekte hij, en het was of een plotselinge schrik hem verblindde, of een spook van schuld plotseling doemde uit al het zwart van de zelfonvoldaanheid der laatste jaren: die van zijn huwlijk.

- Omdat ik goed genoeg ben... in bed. Omdat je kinderen van me wilt hebben. Gezonde kinderen, kinderen, anders dan jou familie... de familie van je moeder.

- Tilly...

- Addy! smeekte zij; hoû van me, hoû van me!

- Ik hoû van je, Tilly...! riep hij uit, wanhopig.

- Hoû van me heelemaal!

- Ik hoû van je heelemaal! loog hij, in smart om haar.

- Neen, je houdt van me... half!

- Neen!!

- Ja...

- Neen. Je weet, dat het niet is... Ik wil door je heelemaal worden liefgehad. En niet alleen...

- Stil, Tilly, smeekte hij, ontzet. Tilly, laten wij niet ons geluk bederven!

- Ons geluk!... zij lachte minachtend.

- Zijn wij dan niet gelukkig?

En hij dwong haar als om jà te zeggen, maar zij leed te veel, en zij riep:

- Neen, ik ben niet gelukkig... Als ik je omhels, dan - zij krampte de vingers. Als ik je omhelsd heb... ging zij voort - is het uit, is het uit, dadelijk uit. Voel ik, dat je weêr ver van me bent. Dat je niet van me houdt.
- Ik hoû van je!!
- Praat dan met me...
- Maar ik praat met je...
- Neen, praat met mij, als je praat met Mary...
- Maar Tilly... ik praat met haar... om haar te kalmeeren.
- Je liegt...
- Tilly!
- Je liegt... je praat met haar... je praat met haar... omdat je verliefd op haar bent!
- Tilly, wees stil...!
- Niet... als op mij... maar anders...

Plotseling greep hij haar pols. Zij kende zijn plotselinge driften, heel zeldzaam - maar zij kende ze. En omdat hij verblind was door het plotse licht, dat uit haar scheen, - omdat uit al het zwart zijner zelfonvoldaanheid een schuldbewustzijn opspookte, ontzaglijk:

- En nu stil!! riep hij, en schudde haar arm. Nu stil... ik gebied het je!!

Hij wist niet meer, het leven duizelde voor hem diep als een zwarte kolk.

Op den eenzamen weg stond hij voor haar, en het was of zijn grauwe oogen bliksemden, of van woede en angst blauwe vonken schoten na vonken. Zijn geheele gelaat trilde, zijn lichaam trilde, zijn stem trilde van woede en angst. Zij voelde een razenden tegenstand opkomen in zich - tegelijk met een zwarte wanhoop. Zij had een impulsie zich nu te storten in zijn armen, uit te huilen aan zijn hart. Maar zij wilde niet zijne liefkoozing: zij wilde, D A T W A T H A A R O N T S N A P T E ... Het ontsnapte haar - en nu zij het zeide, nu zij het ronduit zeide, gebood hij haar stil te zijn, het niet te zeggen. Was het niet zijn schuld, was het niet zijn schuld...! Had Z I J niet gelijk...

Zij rukte hare hand los.

- Je houdt niet van me, zeide zij ruw.

- Neen... als je zoo spreekt, niet. Ik ben niet verliefd op Marietje... ik beklaag haar...

Zijn stem was heel kalm en warm, en zij antwoordde, kalmer ook:

- Je voelt voor haar.

- Ja...

- Nu dan...
- Maar je hebt geen recht dàt tegen me te zeggen. Ik geef het je niet, dat recht... omdat... Tilly...
- Recht, recht... wat heb ik voor recht! Ik heb er geen een... In je huis word ik geduld...
- Tilly... wees voorzichtig!!
- Waarom??
- Je breèkt ons geluk!!
- Het bestaat niet...
- Jawel... het bestaat... àls...
- Als wat?

Hij streek de hand over het hoofd. Het was koud, het woei, en zijn voorhoofd parelde.

- Als je redelijk zoudt willen zijn.
- Je deelen?
- Mij deelen... Met W I E ? donderde hij.
- Niet met haar misschien... hernam zij zich, bang; maar met... met...
- Met wie?
- Met hèn allen.
- Wie?
- Je familie... allen... die je liever hebt dan mij.
- Ik heb ze niet liever.
- Neen... maar je voelt met ze...: niet met mij...

- Voel dan met me...! smeekte hij, als om haar en zich te redden. Voel, Tilly... dat ik geen modedokter kan zijn... maar dat ik een groote praktijk heb... voor wie ik nuttig ben...

- Ze betalen je niet...

Zijn mond, ondanks zich, trok een grijns van verachting.

- Ze betalen je niet, herhaalde ze. Je slooft je af... voor niets...

- Probeer te voelen, Tilly... dat ik me niet afsloof voor niets... omdat ik geen geld verdien...

- Leer mij dat dan te voelen...

Hij zag haar met wanhoop aan.

- Leer het mij!! smeekte zij. Om... jou... omdat ik van je hoû... wil ik het probeeren te leeren... probeeren te voelen... Ik hoû van je... ik hoû van je, Addy!!

- Kind, zei hij zacht. Ik zal mijn best doen... je het te leeren te voelen... Ga meê met mij.

- Waar...

- Daar... naar die kleine huisjes.

- Wie wonen daar?

- Armen... zieken... die ik verzorg.

- Addy... neen... neen... neen...

- Waarom niet?

- Ik ben er niet op voorbereid... Je weet... ik kàn dat niet zien...

- Je bent een gezonde vrouw; je zenuwen zijn niet zwak: ga meê.

Zij ging met hem meê: zij dorst niet weigeren.

- Tilly... zeide hij zacht, terwijl zij gingen en naderden. Ik wil het probeeren te weten voor ons beiden... Als je gelukkig wilt zijn voor jou... met mij... wij beiden gelukkig... dan...

- Dan...

- Dan moet je leeren mij te begrijpen... heel diep te begrijpen, zooals ik ben. Dan moet je probeeren te begrijpen... ons allen... ons lief te hebben. Mijn vader... mijn moeder... Tilly, Tilly, kan dat?

Zij antwoordde niet, bevende, bang, dieper ziende, na alles wat zij gezegd hadden. Hare mooie oogen zagen hem wanhopig aan, als met de smart van een gewond dier, dat lijdt. NU had zij hem maar willen omhelzen, gewoon, heel vast en warm tegen zich aan, maar hij leidde haar voort als een kind. Hij klopte, hij opende de kleine deur en hij voerde haar binnen. Een zwoele walm van kleine armoede

sloeg haar als met een slag in het gezicht: en het was niets dan ellende, tot welke hij haar bracht. Het scheen haar of zijzelve, in hare ziel, die nooit nog zoo had getrild - meêvoerde de ellende.

VII

O, hij had schuld, hij had schuld, hij had schuld! Hij zag het plotseling als met een wanhoop in, dat hij de vraag, die hij soms in zwarte en vage zelfonvoldaanheid had moeten stellen, zich toestemmend beantwoorden moest van ja, van ja, van ja... Omdat hij het niet voor zich geweten had, heelemaal voor zich, voor zijn twee, die zoo duidelijk hij zich voelde - had hij schuld, - omdat hij zijn vrouw alleen liefhad met de helft van zich! Had zij aan iets eenige schuld? Was zij niet, die zij altijd geweest was? Neen, zij was veranderd, zij had zich verfijnd, als had zich hare ziel - trots de antipathie harer omgeving - toch vervormd en zich gelijker gemaakt aan allen en alles, dat haar omringde! En het was zijn schuld; gevoerd als hij haar had in deze omgeving, waar zich de sympathie niet weefde, en die haar niets had gegeven

dan eene verfijning van ziel, zinnen, zenuwen - zoodat zij nu leed om dat, wat hij altijd gedacht had, dat verre van àl haar gewaarwording blijven zoû. Hoe plotseling duidelijk, in haar eenvoud, had zij het alles ingezien, bijna onbewust, wierp zij het hem voor de voeten...! Hij wrong er de handen om, hij voelde er om een wanhoop. Nu, 's avonds, alleen op zijn kantoor, in het stille licht van zijn werklamp - in een hoek de tafel met de boeken en kaarten van Guy - liep hij op en neêr, liep hij op en neêr, wringende zijn handen, diep blikkende in die wanhoop, de zelfonvoldaanheid niet vaag meer, maar zielesmartelijk in zelfontevredenheid, omdat hij zich fout zag, in die groote daad van zijn nog zoo heel jonge leven: zijn huwlijk, fout voor hemzelven, en fout voor zijn vrouw. Haar trouwen, omdat zij gezond was en eenvoudig normaal, met dat idee van tot-voorbeeld-stellen - zie, zoo moesten wij allen zijn, normaal, eenvoudig, gezond - o haar wèl liefhebben, maar liefhebben alleen met de helft van zichzelven, zonder haar oòit iets te geven van diepere zieledingen - dingen, die hij aan allen gaf, met wie hij zich zielsverwant voelde, zonder te tellen, als in ruime verspilling - hoe had

hij het zoo kunnen doen - hij, die het W I S T voor anderen! Duidelijker dan ooit zag hij in, dat hij het nooit voor zich had geweten, en duidelijk zag hij in, dat anderen - zijn vader, zijn moeder - het hadden vermoed, dat hij niet voor zich wist, niet geweten had, toen hij Mathilde als zijn vrouw tot hen bracht - in hun midden, in hun huis. En in zijn ontroering nu, in deze eenzame denkensstilte, werd wakker in hem de energie te herstellen, o te herstellen, als het kon... alles, alles voor haar te herstellen...

Nu, plotseling, ging hij tot haar kamer, waar zij na den eten een oogenblik was, vóor het theeuur, waar hij haar dikwijls vond om met haar te zijn, een moment alleen, en hij vond haar: zij zat lusteloos in een stoel, en de kamer was donker, er naast sliepen de kinderen al... Hij stak het gas op, en hij zag haar aan, als met àl de energie, die in hem opsprong als met veeren, om te herstellen, te herstellen, en zonder inleiding zeide hij:

- Tilly... wij zullen naar Den Haag gaan...

- Wat meen je? vroeg zij verrast.

- Wij zullen in Den Haag gaan wonen. Ik zal doen als je zegt, ik zal me in Den Haag een praktijk zoeken.

Zij had hem nu alleen, voor het eerst na hun gesprek dien middag, en plotseling, snikkende, omhelsde zij hem, drukte hem tegen zich aan.

- Hoû van me! smeekte zij.

- Ik hoû van je... Het is niet goed, dat we hier blijven... Het is beter als je geheel op jezelf bent, in je eigen huis... je eigen meesteres...

- Hoe dikwijls hebben wij daar al over gesproken! snikte zij.

- Er zal geld genoeg zijn, Tilly: ik zal verdienen...

- Je rekende vijfduizend gulden.

- Neen... het zal meer zijn. Wees niet bang, heb geen zorg, het zal genoeg zijn... en je zult kunnen doen als je wilt. Ik beloof het je, ik beloof het je.

- Het is een opoffering voor je...

- Het huis te verlaten...?

- Ja...

- Ik ben gehecht aan het huis... maar het is beter, dat wij gaan naar Den Haag.

- Je ouders... ze zullen je àllen missen...

- Maak nu geen bezwaren, Tilly...

- Neen... Addy, neen.

- Wat neen?

- Ik wil niet naar Den Haag...

- Waarom niet?

- Het is te laat... Het zoû N I E T S anders maken... Het is te laat.

- Wat is te laat...

Zij snikte en zij omhelsde hem. Zij prangde hem tegen zich aan, zij gloeide zijn mond met haar zoenen.

- Laat maar, zei zij tusschen haar zoenen, en haar stem klonk heel moedeloos.

- Waarom Tilly, waarom laten... Ik wil je gelukkig zien... Het staat nu vast: wij gaan naar Den Haag. Ik zal er een huis voor ons zoeken...

Zij schudde het hoofd van neen.

- Zeg Tilly... waarom weiger je nu...

Zij haalde de schouders op.

- Ik weet niet, zeide zij.

- Je houdt toch van mij.

- Ik hoû van je: ik ben dol op je, ik ben dol op je... Laat ons maar blijven hier en... en hoû een beetje van me.

- Maar Tilly, ik hoû van je, ik hoû van je!

Hij zoende haar, heel warm, en zij ontving zijn zoenen, de oogen gesloten, en als mat, als moê in zijn arm. Plots weerde zij hem af.

- Laat me, zeide zij, en stond op.

- Tilly...
- Laat me... zoen me niet meer.
- Waarom mag ik je niet zoenen...
- Ik wil niet.
- En je houdt van me!
- Ja maar... zoen me niet meer.

Hij zag haar als verbijsterd aan, en zij zeide:

- Het is niet alleen zoenen...
- Tilly! zeide hij, en strekte zijn armen uit; wij zùllen het voor elkaâr vinden... niet elkaâr...
- Ja...
- Niet waar?
- Ja...
- Dat geloof je immers? Als wij in Den Haag zijn... alleen... in ons huis.
- Ja... ja... goed.
- En zal je dan gelukkig zijn?
- Ja... als we het gevonden hebben.
- En we zullen het vinden...
- Ja...
- Kom bij mij zitten, op mijn kamer... Ik heb te werken, en zit dan bij me... Ik ga niet naar beneden om thee te drinken. Ik heb te studeeren... ga meê - en blijf dan bij me... dezen avond; wil je...
- Ja...

- Zoo zal het zijn of we al thuis zijn... in ons eigen huis... in Den Haag...
Zij volgde hem, bleek, moê, lusteloos, zijn arm om haar middel.

VIII

Paschen naderde; voorjaar maakte zoeler den wind, en zoeler den regen, maakte zoeler de lucht, die laag hing als in grauwe drukkingen en er was veel veranderd in de laatste weken. Het groote huis, hoe ook vol van hen allen, scheen heel stil, nu Addy, Mathilde verhuisd waren naar Den Haag, hoewel hunne kamers altijd klaar voor hen bleven, omdat Van der Welcke had gezegd, dat Addy altijd in huis zijn kamers klaar moest hebben, zoodra hij komen wilde, al was het ook maar voor één dag. Zoo bleven de slaapkamers, de kinderkamer altijd als in een stille afwachting van zwijgende meubels en gesloten deuren, en alleen in Addy's groote studeerkamer, een van de mooiste van het huis, het vroegere kantoor van den Ouden Man, werkte Guy nu, bij het raam. En het was of zij allen, ook al was er een rust in, dat Mathilde er niet was, somberden, omdat Addy henen was, als hadden

zij hem allen verloren. Wel kwam hij, zelfs twee maal in de week, vooral om Marietje-Mary, maar dan nog had hij het zoo druk buitenshuis, dat zij hem nauwlijks zagen dan aan de malen. En het was of zij allen Mathilde wel hadden willen dulden - zoo zij Addy maar niet verloren. Klaasje duwde haar stoel niet meer weg, Gerdy morste niet meer met de melk, des avonds aan het theeuur - kleine bijna belachelijke ergernissen, die er zoo dikwijls voor Constance geweest waren - zoodra Mathilde binnenkwam, maar nu alles van ergernis weg was, was Addy ook weg, scheen hij verloren voor altijd. En zij leefden als in een grauwe harmonie voort, stil, rustig, maar nu, geregeld, zonder veel woorden, in een matte rezignatie, die treurden in aller oogen en stemmen, terwijl nu Gerdy stilletjes, stilletjes, kwijnde en kwijnde, het nog alleen Guy was met Van der Welcke, gedwongen, die wel eens heel vroolijk waren. Ook Paul had zijn triestige dagen: hij verscheen soms niet in een week, zeide, dat hij ziek was, bleef op zijne kamers, liggen op zijn rustbank, een boek in de handen, het niet de moeite waard vindende brillant te praten of piano te spelen - maar zij zochten hem allen

op, Constance, Brauws, de meisjes: zij drongen hem uit zijne kamers en uit zijn neêrslachtig spleen en hij kwam weêr, als een slachtoffer, bromde, dat Gerdy's piano altijd vuil was, vroeg een doek, wreef de toetsen, en speelde lijdzaam Grieg: week vielen de melodiën als van zijn vingers af. En al was het alles grauw, in de wat zwoele voorjaarsatmosfeer, het was er toch vreemd gelukkig nog van een stil gevoelde harmonie, eene familie-eenheid, waarom Constance soms vochtige oogen kreeg, wanneer zij sprak met Brauws in de schemeringen boven op hare eigene zitkamer, in half doorklinkende gesprekken van vlugge halve woorden, die elkaâr dadelijk begrepen. Kwam Addy dan, dan bracht hij meê als een schijn, als een licht, als een plotse glorie - en toch waren zijn oogen vol sombere grauwte ook, maar zij waren allen zoo gelukkig hem te zien, dat zij er alleen glorie in zagen. Hij was tevreden in Den Haag, zeide hij. Hij had praktijk, het ging alles goed, Mathilde was heel opgewekt, de kinderen maakten het goed. Hij vroeg hun toch eens te komen, want hoewel zij hem allen eens hadden opgezocht, om het huis te zien - kwamen zij niet meer, trokken zich terug als van hem... Hij zag het, had er leed van: in

zijn oogen was als een omdwaling door de lieve bruine kamers, of dit groote huis bleef zijn huis en als Constance hem omhelsde, voelde zij in het hart van haar zoon een moeilijken strijd en een groeiïng van zwaar verdriet. Nooit sprak hij daarover; hij hypnotizeerde Marietje, hij hield geregeld bij de leeslesjes van Klaasje, en de boeken met kleurige letters schitterden als tot in de ontwakende verbeeldingen van het kind; hij sprak, Zaterdags, met Alex heel lang, of zat bij oude grootmama, en vond altijd iets tot haar te zeggen, dat haar zacht glimlachend het hoofd deed schudden, tevreden; hij vond een oogenblik voor zijn vader, voor zijn moeder, voor allen - ook daar buiten voor de arme zieken aan de stille buitenwegen; hij bemoeide zich eens met een oud ziek paard, waarom Marietje-Mary veel verdriet had, als zij het gemarteld zag voor een kar, en kocht het voor haar, en liet het voor haar loopen op een wei, bij een boer, dien zij kenden. En zijn geregelde bezoeken waren dàt, waarnaar zij allen uit zagen, één maal in de week, als naar een heerlijken dag, en de andere dagen sleepten grauw harmoniesch voort in het stille familie-leven, zij allen in elkander aanvoelende een zelfde gemis.

Paschen kwam, en de drie jongens, Constant Jan, Piet kwamen met vacantie. En het was niet alleen voor Adeline, maar ook voor Constance, ook voor Addy - als hij eens over was - nu éene groote emotie - die hen nauwer nog verbond - een emotie om de carrière van al die jongens - een emotie om de examens, die zij hadden gedaan, die zij zouden doen. Constant, zeventien, zoû dit jaar van de Hoogere Burgerschool, in Den Haag naar de Landbouwschool te Wageningen overgaan; Jan, nu vijftien, was nog op een kostschool te Barneveld, waar hij leerde om over een jaar zijn examen voor de Marine te doen; Piet, veertien, was in Den Haag, op de Hoogere Burgerschool, bestemd voor de Polytechnische School. In Den Haag woonden Constant en Piet bij een leeraar in, en Addy was er bijna blij om, dat hij nu zelve woonde in Den Haag, de jongens meer zag, want de leeraar was niet tevreden, de jongens leerden slecht, niet omdat zij niet wilden, maar omdat zij geen hoofden hadden voor boeken, voor werken, voor studeeren, evenmin als Alex, evenmin als Guy: de drie jongste nog meer dan zij beiden drie blonde warrelkoppen, - Constant wat peinzend, Jan de stevigste, Piet de helderste, maar

geen van allen werkers. Het was een zelfde onmacht tot volharding, die zij allen vertoonden, met de verschillende tinten hunner karakters: Alex, die nu wel Addy ter wille zijn best deed in Amsterdam op de Handelsschool, vol geheime vrees voor het leven, geslagen als kind door die vrees, sedert hij door open deuren heen het lijk van zijn vader gezien had, één oogenblik van gruwel en bloed; Guy, goed, gul en vroolijk, luchthartig; Constant somber in zichzelven, stug, met een vreemden blik van achterdocht diep in zijn oogen; Jan, een jongen van sport, en Piet - op Klaasje de jongste - wel van verstand de verlichtste, maar teêr, schuw, meisjesachtig, en die het meeste nog Constance deed denken aan de vlasblonde poppetjes van vroeger: de kinderen vroolijk, onbezorgd, buitelend in de eetkamer van de Banka-straat, terwijl Gerrit, groot, in uniform en rijlaarzen, wijdbeensch stond tusschen al hun ravotten in. En nu, nu waren de jongens al niet meer onbezorgd: het waren hunne rapporten, het was hunne daarginds in de toekomst opengaande carrière, die hen als dwong te denken aan ernstige dingen - en het was of zij er geen van allen in groeiden met het voortbloeien van

hunne jaren, of zij, Alex, Guy, Constant en Jan, bleven week - luchthartig - somber - ruw - en Piet zoo schuw en teêr, terwijl het wreede leven zich opende voor hen - de maatschappij, waarin zij een plaats moesten winnen - zij, geen van allen volhardend in de jonge studie, die hun loopbaan voorbereidde. Het was voor Addy een heele zorg, en als de jongens niet van hem allen hadden gehouden, was die zorg hem zeker onmogelijk geweest. Was hij het niet geweest, die eigenlijk hun carrière voor hen gekozen had, omdat zij niet wisten - geen voorkeur hadden - bijna àllen misschien huiverend van dien angst voor het leven van maatschappelijk mensch - als Alex het voelde het diepste in de melancholie van zijn neêrslachtigheid - of de zelfdood van hun vader - waarvan zij àllen wisten - over àllen een schaduw geworpen had - een schemering over hun kinderzielen... En Addy, als een oudere broeder, als een jonge vader, hen raadplegende, had voor hen moeten kiezen, had het lang en breed moeten bespreken: - Indiesch ambtenaar - had geen van allen gewild; voor de Akademie scheen het Addy toe, dat zij geen van allen koppen hadden - en zoo werd het beslist:

Alex kadet - maar dat was niet gegaan; nu op de Handelsschool ging het beter - Guy, posterijen, - Constant Wageningen - Jan, de marine - en Piet, in wien Addy zag de helderste intelligentie, had hij opgezweept voor de Polytechnische School. Maar behalve Alex, gaf Guy hem last - die wel wat sufde over zijn kaarten en boeken -; Constant, somber, stug, deed zijn best, maar de vergelijkende examens voor Willemsoord zouden - meende Addy, - later heel moeilijk voor Jan kunnen zijn, terwijl Piet... Maar de jongen was nog een kind, zoo aanhankelijk aan Addy, met zijn beetje meisjesachtige teederheid, met zijn schuwheid, die alleen in Addy vertrouwen stelde... Ja, dacht Constance, nu zij ze allen had bij elkaâr - nu zij ze allen zag bij elkaâr: het zoû nog lang een heele moeite zijn, het zoû voor Addy nog een heele last zijn, en Adeline - arme Adeline - ze had nooit alleen van hare jongens menschen kunnen maken.

Het was Paschen en het was vreemd, hoe zij allen thuis waren in het groote huis te Driebergen, het beschouwden als hun ouderlijk huis, naast hun moeder oom Henri en tante Constance beschouwden als ouders ook, - Addy beschouwden als een oudere broêr, als hun

jongste vader - van wien eigenlijk alles afhing. Tegen die beschouwing verzette zich niemand, en met alles, het minste, was het hun heel natuurlijk te zeggen:

- Dàt zal ik aan Addy vragen...

Tegenover hun neef, dien zij zoo heel veel ouder van ziel dachten dan zijn leeftijd, zagen zij allen op, natuurlijk-weg, - en zoo vol vertrouwen, als moest H I J het weten, als zoû hij hun het leven wel effenen, de toekomst van loopbaan bij loopbaan, die zich daarginds voor hen opende als een strijdperk. Hoe zij ook verschilden van karakter, hierin, natuurlijk-weg, voelden zij gelijk, als had het niet anders gekund, en als een vreemde zich soms verwonderde, dat Addy zoo vaderde over hen, keken hunne blikken verwonderd op, als vragende: hoe zoû het dan anders kunnen: natuurlijk; Addy doet alles voor ons... En zij waren wel dankbaar, bijna onbewust, aan oom Henri, die betaalde, aan tante Constance, die in zoo vele opzichten voor hen zorgde, aan Addy, die het leven zoû effenen - maar toch vonden zij het heel natuurlijk, omdat het zoo altijd geweest was - ook voor de meisjes, Marietje, Adèletje, Gerdy en Klaasje. Het was nu eenmaal zoo: oom, tante, Addy zorgden

voor hen - omdat mama zoo treurig was en niet flink en zonder energie. Nog heel jong en klein waren zij het zoo gewend, en het W A S zoo: het kon nóóit anders geweest zijn.

Nu, wanneer hij uit Den Haag over was, sprak Addy met allen, ernstig, en zij luisterden met ernstige gezichten opkijkende naar hem, aannemende wat hij hun zeide, belovende beter te zullen werken, een volgende keer betere rapporten te zullen vertoonen, hem in alles meer reden tot tevredenheid te geven... Dan gaf hij ze een hand, en met den handslag was het als een belofte, die zij allen zoo gaarne zouden houden, om Addy pleizier te doen - omdat Addy toch al de verantwoordelijkheid voor hun leven en hunne loopbaan had. Hem droegen zij het alles over, maar het werd hun meer en meer bewust, dat zij het hem wel wat gemakkelijker moesten maken. Vooral sprak hij zoo met Piet:

- Meneer Veghel is niet tevreden, Piet...

Dat was de leeraar, bij wien Constant en Piet inwoonden.

De jongen bloosde, met den snellen blos over zijn ronde meisjes-wangen, zijn oogen zagen schuw, en angstig op...

- Je moest beter werken, Piet: je kan het

wel... en als je het dus niet doet, kan je onmogelijk later in Delft komen... En ingenieur, dat is toch juist iets voor joû. Dat zoû je toch juist willen worden, niet waar.

- Ja Addy...

- Maak nu, dat je over gaat vóor de groote vacantie. Als het zoo voortgaat, ga je niet over, Piet.

- Ja Addy... ik zal mijn best doen...

Dan was de jongen heel zenuwachtig, omdat Addy niet tevreden was, en in het diepst van zichzelven had hij maar gewenscht, dat Addy hem niet zoo helder zag, zoo knap van wel-kunnen, als hij maar wilde - en Piet vond de Polytechnische School wel heel moeilijk. Het zal nooit gaan, dacht hij heel stil, maar hij zeide het niet, omdat hij, trots zichzelven, hoopte, dat het wèl gaan zoû, alleen al omdat Addy het wilde - en omdat het nog zoo heel lang was in het verschiet, - de Polytechnische School - en omdat Addy den laatsten tijd zoo een trek over zijn voorhoofd had, als had hij verdriet - misschien wel om hèn, de jongens - misschien wel om hèm, Piet.

- Addy, we geven je wel last, hè...

- Als je maar goed werkt, Piet... dan is het zoo een groote last niet en dan gaat het van zelf...

Maar evenals Piet zagen zij het allen, de jongens, de meisjes, en zij vroegen zich af: was het om hen allen, of was het om heel iets anders - om hemzelven, om Mathilde, dat zoo zich zijn voorhoofd fronsde, dat zoo somberden zijn grauwe oogen...

IX

In Den Haag gevoelde Mathilde een zekere bevrediging, eene voldoening, en de drukte der eerste weken bedwelmde haar aangenaam en deed haar vergeten de wanhopige gedachten van die laatste weken te Driebergen. Zij hadden een aardig, nieuw, klein huis, in een zijstraat van het Bezuidenhout en zij kon zich verbeelden, dat zij op het Bezuidenhout woonde. Het was frisch in de verf, licht van kleur en zij vond het een genot het huis te meubeleeren, nu zij den zomer ingingen, met lichte moderne meubeltjes, die wat kinderachtig deden in de kleine kamers, met in salon en serre veel licht gekleurde mousseline, dat zij aardig vond staan, en vroolijk. De eerste voorjaarslichten vielen er schel en hard binnen en de nieuwe behangerskleuren bralden op in de eerste zonnige dagen, galmden uit, krijschten Addy tegen,

als hij thuiskwam van zijne visites, met zijn zeer elegant mooi coupétje. En zij had een zekere zorgzaamheid, dat hij zich vooral netjes zoû kleeden, dat hij er heel correct uit zoû zien: zij dwong hem zich een paar nieuwe pakken te bestellen. Hij had nog geen groote praktijk, maar dat zoû wel komen: zij had goede hoop. Des middags ging zij uit, blij om Den Haag, blij om de winkelstraten, alle de boodschappen, die zij te doen had, de vroegere kennissen, die zij tegenkwam - kennissen uit het ouderlijk huis - haar beide ouders nu gestorven - en iets lager staand in côterie dan de hare nu; blij vooral aan haar familie - een paar ooms en tantes, neven, nichten, - zich te toonen in haar nieuwe, drukke japonnen: barones Van der Welcke... En in haar bevrediging, in haar voldoening, in hare nieuwe omgeving, door haar geschapen en sympathiesch aan de banaliteit harer illuzies, was het of zij plotseling uit haar leven dat alles van Driebergen had uitgewischt - of ze niet hadden bestaan, de bijna drie volle eerste jaren haars huwlijks, daar ginds, in het treurige, regennatte dorp, in het sombere huis, het spookhuis vol gekken en zieken. Een nieuwheid, banaal en frisch, als de verf van haar huis, was om haar heen;

zij ademde een nieuwheid, en zij was Addy wel dankbaar, maar dat - wat zich trots haarzelve, had beginnen te verfijnen in haar door de wrijving met wel antipathieke maar toch fijnere naturen dan de hare, verstompte zich als dadelijk, en de dagen van werkelijke ellende, die zij had doorgemaakt, schenen in haar oppervlakkige bedenken, nu ver, heel ver, als nooit geleefd, als maar gedroomd, als ergens gelezen, als niet doorvoeld. Het voelen was niet uit haar geweest, als een plant, die ontkiemt, maar het had om haar gedreven, als een wind, die waait en een wolk, die verschiet. Het had haar wel bewogen, maar het had haar niet doorschoten. Nu, in haar nieuwe atmosfeer, bloeide zij op, vol: plant, overgeplant in de aarde, die zij had noodig, om vol op te bloeien.

En toch, al herkreeg zij zichzelve - geheel was zij zichzelve niet meer. Ook al verlangde zij niet meer te kennen en te ontvangen, D A T W A T H A A R O N T S N A P T E I N A D D Y , toch bleef zij weten, dat hem iets in haar ontsnapte, en hoe zij ook, met haar eenvoudige smeeking, gevraagd had, dat hij van haar zoû houden, nu, ook al vroeg zij de zelfde vraag, en bijna als met een kinderlijke zeuring:

- Addy... je houdt toch wèl van mij...? bekennen moest zij zich, dat nu zij hem werkelijk heel hoog boven zich zag, - niet alleen in dat, wat haar ontsnapte, maar ook in dat, wat zij in hem begreep: de opoffering, die hij haar maakte, die hij haar iederen dag maakte, door te wonen in Den Haag, daar te doen als zij zeide, zich een praktijk te zoeken, als zij wenschte, door zijn leven als met een greep van sterke vuist te hebben van richting veranderd, in de richting, die haar gelukkig zoû maken - zij hem niet meer liefhad als vroeger... Als vroeger, toen zij hem verwant aan zich had gevoeld, in de gezonde normaliteit der fyzieke naturen... Zoo was hij nog wel, maar hij was anders ook - en dat andere was haar niet verwant, en niet verwant was haar de superioriteit, waarmeê hij zich haar offerde... De superioriteit, het offer, drukten haar... Zij vergat gauw, en was zij op straat, liep zij langs de winkels, ontmoette zij de kennissen, die haar bewonderden - dan was zij gelukkig. Kwam zij thuis, wachtte zij Addy af, zij tusschen haar twee kinderen, dan voelde zij zich plots gedrukt... Ik ben melancholiek in Driebergen geworden, dacht zij, maar nu was zij toch in haar nieuwe, frischvervige

huis - en zij was gedrukt, zij voelde zich onbehagelijk; zij torste iets meê, dat zij niet af kon schudden... Nu dikwijls, weende zij, snikte zij - als in Driebergen - maar daar, wist zij, was het om haar alleen... om Marietje Van Saetzema -: hier wist zij niet meer, waarom zij snikte... Aan tafel, zij met hun beiden, was zij stil, of snauwde zonder te willen... Als hij werkte, zette zij zich niet bij hem, hoewel hij het vraagde... Als hij haar zoenen wilde, trok zij zich terug. Des nachts dikwijls sloot zij zich op, hield zich of zij sliep... Alleen in de kinderen, voelde zij zich met hem eens, was het eens met hem, met zijn systeem van voeden, van door wind en weêr iederen dag uitgaan. De kinderen vereenigden hen, nu en dan, enkele oogenblikken... Waren de kinderen naar bed, werd hun leven samen vreemd oneigenlijk, als voor beiden eene afvraging: waarom, waarom? en iederen dag meer en meer. Hij leefde nu geheel als zij wenschte, en het was hem of hij geen eigen leven meer had. Iederen avond het bijwerken van zijn studie, was als werktuigelijk, en als werktuigelijk ging hij nog eens, soms tweemaal per week naar Driebergen, bleef er een halven dag. Zij zagen er hem vaag, vreemd,

oud, rimpels over zijn voorhoofd, een wanhopige sombering in zijne oogen.

- Mijn beste kerel, zei Van der Welcke eens; ik zie, dat het niet goed met je gaat. Herinner je je, hoe je vader nog niet zoo heel lang geleden je met de weinige wijsheid, die zijn deel is, je een raad gaf: je leven voor jezelf te zoeken... Je zoekt het al minder en minder... voor jezelf. Het is daar niet goed met je... in Den Haag.

- Vader, ik heb zoo weinig het recht mijn leven voor mijzelf te zoeken.

- En dat doen we toch allen.

- U heeft het in der tijd... eens... niet gedaan. U gaf toen uw leven aan mij...

- Dat deed ik natuurlijk-weg... Ik weet niet wat er in je omgaat, maar het komt mij voor... dat het bij jou gedwongen gaat. Hier ben je thuis, hier voel je je één... dit huis heb je lief... de werkkring, die je hier hadt...

- Ik behoor niet meer aan mezelf.

- Je hebt nooit aan jezelf behoort. Als kind behoorde je aan je onverstandige ouders, die zich heelemaal van je meester maakten - en nu behoor je aan je vrouw. Het zal je noodlot zijn.

- Als het dan zoo moet...

- Ik zoû je zoo gaarne gelukkig zien, Addy. God kerel, wij zouden het allen zoo gaarne zien. Wij lijden er allemaal om... Je arme moeder lijdt er om...

- Spreekt ze met u...

- Neen. Wij spreken nooit veel met elkaâr, niet waar, maar toch...

- Begrijpt u elkander beter...?

- Ja... maar dat is de kwestie niet. De kwestie op dit oogenblik is jou geluk...

- Vader... ik ben niet ongelukkig... Het gaat heusch heel goed met mij.

- Je hebt die koele, ver-affe stem, kerel, die ik zoo goed van je heb leeren kennen - die je hebt als je jezelf verbergt. Ik bedrieg me er niet meer in...

Van der Welcke stond op, hij liep nerveus de kamer, blauw van rook, op en neêr, en plotseling bleef hij voor Addy staan, nam zijn hoofd in zijn beide handen.

- Mijn jongen... waarom moest het zoo worden, dat je lot het zelfde is als dat van je vader: een ongelukkig huwlijk...

- Vader...

- Spreek het niet tegen. Waarom zoû je het doen. Zijn we geen vrienden voor elkaâr, die altijd alles van elkaâr hebben afgeweten.

Als kind was je mijn vriend. We waren altijd als twee broêrs. Waarom moet je lot het zelfde zijn... als dat van je vader: een ongelukkig huwlijk. Jij, die zoo knap voor anderen bent...

Plotseling krampte Addy zich als aan zijn vader vast...

- Waarom moest je het zoo slecht voor je eigen weten... In der tijd... ik heb me niet verzet. Je hieldt van die vrouw... je wist altijd zoo zeker je wil... ik dacht, dat je het voor jezelven wist... ik heb je je gang laten gaan. Ik was jaloersch, omdat je trouwde... je moeder ook... wij zouden het van iedere vrouw zijn geweest... Wij hielden niet van het meisje, dat je ons bracht... we dachten: het is onze jalouzie, die ons niet van haar doet houden... De vrouw van Addy - ze neemt ons onzen jongen af... We mochten zoo niet denken. We hebben onze jalouzie probeeren te doen zwijgen... We hebben Mathilde ontvangen, hopende, bijna zeker wetende, dat je je eigen-geluk in haar vond, omdat jij het altijd zoo zeker wist... Jij hebt het niet voor je eigen geweten... Je wist alles zoo goed voor ons... Je wist ook zoo goed, zoo zuiver, dat de betrekking, die ik je opdrong, niet voor je was: je vond je roeping... Je

was een kind en je wist dat zoo helder en zeker... Toen je een man was... geworden... heb je het niet meer geweten... Is het niet zoo... Waarom moet je lot het zelfde zijn van je vader... Ik was een kwâjongen... toen ik me vergiste; jij was al een kalme, ernstige man...

En het was of zijn vader Addy alle kracht ontnam, maar hij zeide alleen, met zijn bijna koele, effen, ingehouden stem:

- Beste vader, tusschen Mathilde en mij... waarlijk, gaat het goed. Dat zij zich hier in huis niet gelukkig voelde - mama begreep het ook op het laatst, en mama gaf toe, dat zij in haar eigen huis, hoe klein ook, zich meer thuis, zich gelukkiger voelen zoû...

- Maar ik spreek niet over het geluk van Mathilde... ik spreek over jou geluk.

- Dat gaat samen, dat moet samen gaan, vader...

En zoo was het altijd: meer sprak hij zich niet uit, meer gaf hij zich niet, uiterlijk bijna koud van koele ijzigheid en afwerig, als men hem sprak over hemzelven. Dat hij zich vergist had, dat hij het niet voor zich had geweten, hij doorzag het wel, maar al zijn streven richtte zich om te herstellen wat

hij in het leven van zijn vrouw had kunnen bederven, vernietigen door die onwetendheid voor zich.

Omdat hij wist, dat zij gauw vergat, meende hij: hij zoû slagen, als hij zich geheel wijdde aan haar, als hij leefde volgens haar geluk en als hij niet leefde zijn eigen leven meer, volgens zijn eigen hoogere instincten, zijn eigen sympathieën, zijn eigen roeping naar werkkring. Vergat zij ook nu niet dadelijk alles, hij zoû hopen, dat, als hij volhield, zij geheel vergeten zoû...

De dagen, dat zij opgeruimd was, was hij stil, somber in zich, voldaan, omdat het gaan zoû als hij het dwong... De dagen, dat zij snauwde, zich opsloot, klaarblijkelijk ongelukkig was en zich nù dit verdriet niet meer wist te zeggen waarom, zag hij plotseling zijn jonge leven voor zich - als een sombere ruïne, als een woeste steenmassa in een donkeren nacht, als een wanhopige opklimming en -klimming in duisternis, zonder een doel van licht. Dan zag hij zijn zoo jonge, kraaiende kinderen aan en vroeg zich af, of ze hem, of ze haar - hunne ouders - eenmaal, spoedig misschien zouden troosten - als hij zijn ouders had moeten troosten... Mat deed hij zijn bezigheden, mat

bezocht hij zijne patienten - ook al zag niemand iets aan hem, nooit. In zijn elegant coupé-tje reed hij langs de straten van Den Haag, en dof blikten zijne oogen uit, en had hij heimwee naar zijn fiets, naar de wegen van Driebergen, de stille sombere wegen, verdronken in regen, en verdrukt onder de zware luchten - waar de arme zieken in kleine armzalige woningen hem wachtten, te vergeefs - hem alleen er zagen, één enkel oogenblik in de week. Een bitterheid alsemde in hem: met een moeden grijns dacht hij, hij had even goed aan den wensch van zijn ouders kunnen voldoen, de wensch van grootmama vroeger: diplomaat kunnen worden... Het was bijna het zelfde geweest als hij nu deed: zich vooropstellen als jong mode-doktertje, die hypnotizeerde, en dien men zocht, de dames vooral - omdat hij er goed uitzag, baron was.

Een moedeloosheid zonk in hem dieper en dieper: het wekte hem alleen op, als hij een ernstige patient had, voor dat oogenblik.

X

En Mathilde's gezonde evenwicht was geschokt. Gezonde, jonge vrouw met hare even

vulgaire aspiraties, had zij hem lief gekregen, omdat haar natuur door de zijne sympathische voldoening meende te erlangen naar lichaam en ziel beide; geaarzeld had die liefde, toen zij langzamerhand had ingezien, dat zij hem deelde met zoo velen, die hem beter schenen te begrijpen, toen zij plotseling in een verfijning van haar zielsgezicht, had gezien, dat zijn eigenlijkste haar ontsnapte. Gezond verstand had zij genoeg om te begrijpen en te waardeeren, dat hij vooral wilde haar geluk, dat hij zich nu geheèl wijdde aan haar, dat hij hun tegenwoordige Haagsche leven had gedwongen een richting uit, die niet de zijne was, maar de hare... Een zich verwonderende dankbaarheid daarover was in haar, maar toch drukte haar de dankbaarheid neêr. De jaren te Driebergen doorgebracht in de familie van haar man hadden haar doen verweemoedigen tot een nerveuzere ontvankelijkheid, en nu zocht zij, nu weende zij en zij wist niet wat zij zocht, en waarom zij weende. Buien van drift volgden weeke buien en buien van ontmoediging. In de vraag, die zij Addy niet meer stelde, maar die toch telkens oprees in haar hart - de vraag, of hij wèl van haar hield - school een tweede vraag, of zij wèl van Addy

hield... Dan dacht zij: ook al was haar liefde minder, zouden zij toch nog gelukkig zijn, nu in Den Haag, van haar leven maken een eenvoudig leven, van na-liefde nog... Maar zij zag hem, trots zich, somberen, trots al de pogingen, die hij zich deed. Zij maakte uren van wanhoop door, en als zij hare kinderen niet had gehad, ware zij ergens gegaan, zij wist niet waar...

Haar gezonde evenwicht was geschokt. Nu meende zij, zoû het goed zijn Addy te zeggen, dat zij zóo, in Den Haag niet wilde zijn - omdat hij er niet gelukkig was - dat zij terug wilde naar Driebergen... En het idee hem terug te geven wat hij haar gaf, zich op te offeren als hij zich offerde, gaf haar een soort van cerebrale verluchting, alsof zij een oplossing had gevonden - een oplossing in de naaste toekomst, over een paar weken, een paar maanden. Ja, hem zeggen, dat het toch beter was terug naar Driebergen te keeren... De kamers daar wachtten hen altijd af... Zij allen zouden hem gaarne terug zien... Zij gaf hem aan zijn familie terug... Maar zij...

Zij stelde zichzelve weêr voor in het sympathielooze leven, dat zij er had gehad. En zij kon niet, zij kòn het hem niet zeggen. Nu

waren er dagen, dat zij hem ontweek, hem nauwlijks zag dan aan tafel... Sommige oogenblikken, soms, speelden zij met de kinderen, was er wèl wat liefs om de kleine blonde dreumessen: mooie kindertjes, Constant en Jetje, gezonde kinderen - zoo als Addy verlangd had... Waren zij naar bed, dan ging zij uit, 's avonds naar hare familie, naar kennissen, theedrinken, alleen... Zij vroeg hem niet meê te gaan: hij moest ook werken, en zij kwam terug met een rijtuig.

Een leêgte was in haar leven, en zij poogde met zich te redeneeren, gezond verstandelijk, maar licht tillend. Kom, er waren honderde vrouwen als zij, met haar man niet zoo heel gelukkig... heel gelukkige huwlijken waren zoo zeldzaam... men leefde toch door met elkaâr... Er waren de kinderen, van wie zij veel hield... Misschien later... als zij wat ouder waren, zoû het beter gaan... zoû Addy zich verzoenen met zijn werkkring, van zeer gezochten dokter... zoû zij ook haar kalmte, haar evenwicht vinden terug... Het leven was zoo insipide: opstaan, aankleeden, eten bestellen, visites maken en boodschappen doen - alleen de kinderen, zoo klein nog, gaven er een lachje door heen... verder was het insipide

en zoo was het voor allen... Een crizis, na een paar jaren van huwlijk, dat maakte bijna iedereen door... Zij zoû zich schikken, Addy zich schikken: ze zouden blijven leven naast elkaâr...

Maar er volgden de dagen van tranen, van wanhoop, en zij voelde zich veel te jong, zoo vol levenssap, om zoo maar het leven voort te slepen...

XI

Het was in het voorjaar en Marietje Van Saetzema zoû nu eens naar Den Haag gaan, om hare ouders te zien; Constance ging met haar meê.

- Wat ziet Marietje er goed uit! riep Adolfine opgetogen.

Zeker, Marietje zag er goed uit. Zij zoû altijd wel bleekjes blijven, tenger mager, met smalle schouders, maar hare wangen waren toch gevulder: een zachte kalmte blikte uit hare oogen; haar lippen bloeiden, hoe bleek ook, toch in een vriendelijken glimlach. Zij was als altijd stilletjes, maar zij sprak meê, haar gebaar was natuurlijker, minder pijnlijk gedwongen...

- Maar nu moet je haar ons van den zomer ook laten, zei Constance. Want van den winter heeft de arme meid niet veel genoten van buitenlucht. Nu, langzamerhand, wordt het mooi bij ons. Ze moet nu eerst een zomer meêmaken, niet waar Adolfine, voordat je haar terug krijgt...

- Dat is goed, zei Adolfine dankbaar, maar zij vond gelegenheid een oogenblik later te zeggen tot haar zuster, alleen:

- Ten minste... als er geen bezwaren zijn.

- Welke bezwaren?

- Om Addy...

- Wat meen je...

- De menschen, zie je, zijn zoo slecht soms. Ze zeggen...

- Wat zeggen ze?

- Ze zeggen, dat Addy op Marietje verliefd is. En dat Marietje hem wel tot zich trekt...

- Ik zoû de menschen laten praten, Fine...

- Wat geloof je, Constance...

- Ik geloof er niets van; Addy houdt van zijn vrouw...

- Juist... dat is het. De menschen zeggen...

- Wat nu weêr?

- Dat het nu niet zoo heel goed gaat tusschen Mathilde en Addy...

- Ieder jong huishouden heeft wel eens moeilijke dagen. Een klein verschil nu en dan van meening... Ze zijn toch wel gelukkig met elkaâr.

- O, geloof je...

- Ja...

- Het was Mathilde's wensch om hier te komen wonen?

- Het was goed, dat ze eens op haar eigen was, in haar eigen huis.

- O, heeft ze geen scène met je gehad? Dat zeggen de menschen.

- Ik heb nooit met Mathilde een woord gehad...

- Ik zie haar wel eens. Ze praat N I E T lief over jullie... Ze zegt, dat ze opgeofferd werd aan de kinderen van Gerrit, dat ze niet meêtelde in huis. Als ze zoo praat, verdedig ik jullie, want ik weet, hoe lief jullie voor allen zijn... Van der Welcke en jij.

- Zij had misschien een bitter oogenblik om zoo te spreken.

- Ze gaat veel uit, zei Adolfine.

- Wanneer? Bij wie?

- 's Avonds, bij kennissen. Ze is 's avonds bijna nooit thuis. Dat moest ze niet doen - zoo zonder Addy. Ze is niet huiselijk, weet je...

- Ik weet, dat ze 's avonds nog al eens gaat thee-drinken... bij kennissen.

- Ja, juist... Ze is A L T I J D uit. Maar wat ziet Marietje er goed uit, Constance... Addy heeft wel eer van haar. Hij krijgt al een heele reputatie... met zijn hypnoze... Iedereen wil door hem gehypnotizeerd worden. Ik hoor altijd met lof over hem spreken.

- Het doet me innig pleizier, Adolfine...

Zij ging nu: des middags zoû zij terug komen om Marietje te halen, om samen terug te gaan naar Driebergen. Een open rijtuigje wachtte haar voor: het was mooi zacht, en de lente weefde groentjes tusschen de boomen. Maar een zwaar gewicht lag op Constance's borst en zij had in snikken uitbarsten kunnen - om haar jongen, om Addy. Zij zoû nu rijden naar hem toe, aan het andere einde der stad, de Emma-straat. Zij meende bij hem te gaan lunchen, en als zij de kleinkinderen had gezien, terug te gaan naar Adolfine. Het was elf uur. En zoo zwaar voelde zij zich gedrukt door verdriet om armen Addy, dien zij somberder iedere week zag komen bij hen in huis, dat zij nog niet kon, nog niet kon - na alles wat Adolfine had gezegd... O, wat zeide ze toch altijd dingen, die zoo schrijnden tegen de zenu-

wen... pijn deden... kratsten-aan tegen de ziel! Deed zij het opzettelijk... Was zij valsch... Of was het omdat zij niet anders kon... geen tact had... of wellicht, onbewust, pleizier had een ander pijn te doen... Ach, misschien wist zij niet, dat zij pijn deed... Maar nu dadelijk naar Addy gaan, en naar Mathilde... neen, zij kon het niet...

- Koetsier... rijd eerst maar eens de Boschjes wat door.

De koetsier wendde in de Java-straat, ging den Scheveningschen weg op, verloor zich in de paden van de Boschjes... O, Den Haag was lief, de Boschjes waren haar lief... Juist zoo als Addy lief had Driebergen, als met een ingeboren overgeërfde liefde voor woonplaats en huis voor huisgezin - hij het kleinkind wèl van zijn grootouders - zoo had zij Den Haag heel lief... Zij had lief die groene wegen met villa's, zij had lief den zilten geur van de zee... Nu toerde zij langs de Waterpartij... nu langs de plek, plotseling, waar zij zich herinnerde jaren geleden, Brauws te hebben ontmoet, hij zittende op die bank daar... toen, zij zich, verschrikt, omgedraaid, hij haar ingehaald en hare bekentenis... dat zij Henri had voorgesteld te scheiden... O, die dagen, die dagen

van leven, van leed en illuzie... zoo ver... zoo ver in het verre verleden... En nu, nu reed de koetsier met zijn sukkeldrafje van victoria per-uur langs de Kerkhoflaan... nu reed zij voorbij haar oude huis... O, haar oude huis - het was of het verleden, - de illuzie, het leed en het leven, het late, late leven er om heen nog dreven als een lage atmosfeer! Het waren de boomen van vroeger, en het waren de luchten van vroeger, het was het groene lenteweven van vroeger... Het huis, het huis... aan dàt raam had zij gemijmerd zoo dikwijls, uitziende naar de groote luchten en hare ziel was gegaan als langs een pad van licht... Daar boven Addy's kleine torenkamer, hare slaapkamer: o die nacht, van illuzie, aan het open raam, met de geluidelooze oplichtingen van hoop over de zee, de verre zee daarginds... Zij had bijna willen ophouden, uitstappen, vragen het huis eens te zien, maar iets in de gordijnen, in de silhouet van een vrouw, teekenend voor het raam van haar vroegeren kleinen salon, hield haar tegen... en zij reed door. O, zij had lief haar Den Haag, en toch... en toch hoe had zij niet hier geleden... hoeveel antipathie was hier niet om haar geweest... Was er dan altijd die anti-

pathie van kleine zielen tegen kleine zielen: moest haar arme jongen het nù ontgelden... ook al maakte hij zijn naam als dokter... O, hoe zwaar gedrukt voelde zij zich op haar hart, of de bonte mantel veel te warm was voor het zoele, lentewevende weêr. Nu was het de Banka-straat en het oude huis van armen Gerrit en plots stond de vreeslijke sneeuwnacht haar wit en afgrijslijk voor den geest, purper gekleurd met het bloed van haar broêr... Daar was het pension van Dorine en Constance belde even, maar Dorine was niet thuis... De koetsier sukkelde, moeïïgjes door, - zij herkende hier en daar kennissen, ouder geworden, - nu zij met haar herinneringen terug dreef naar verledene jaren - en de koetsier, zeker om te rekken, volgde niet het Kanaal, maar sloeg in naar de Alexanderstraat. O, het huis, het ouderlijke huis... zoo vòl van herinnering, zoo vòl van verleden, en... zij zag - het stond leêg, te huur... Met een snellen blik naar de gordijnlooze ramen boven, herkende zij zelfs het pleisterwerk van de plafonds, en het was of er het verleden nog neêrhing, nog uitkeek naar haar, door de witte, kalkgestreepte ruiten... Moeitjes sukkelde het paard langs het Bezuidenhout nu, en het was het huis

van arme Bertha, geheel dicht gesluierd met kille vitrage, koud en correct en afwerend een snellen blik van doordringing... Ja, Den Haag was haar een stad als een graf en toch als een graf was Den Haag haar lief... Een graf... en er woonde Addy, daar ginds aan het einde van die straat... Zij, had ze nog in Den Haag willen wonen...? Zij wist het niet, zij wist het niet: misschien wende zij wel aan Driebergen, wende zij aan het groote sombere huis daar, omdat er zoo veel liefde was om haar heen - ook al bleèf zij er zich voelen een vreemde... En een vreemde... zoo voelde haar jongen zich hier!

Nu hield het rijtuig stil voor het huis van haar jongen. Vreemd, de huisdeur stond open... misschien was de meid even weg, had zij, slordig, voor het oogenblik, de huisdeur maar opengelaten. En Constance zeide den koetsier om half drie terug te komen, en ging naar binnen. Addy, zeker, was nog niet thuis van zijn visites. Zij klopte aan de deur van den salon, kreeg geen antwoord... Mathilde was zeker met de kinderen bezig, of met iets van het huishouden... Constance opende den salon, trad binnen om haar te zoeken.

Zij schrikte. Zij zag door den salon en de

eetkamer in de serre Mathilde zitten en naast haar zat Johan Erzeele. Hij zat tot haar overgebogen en in zijne beide handen hield hij haar hand vast. Mathilde's oogen zagen ver uit, al starende, en een weeke weifeling scheen iets te breken in de gewoonlijke energie harer mooie, volle, even plompe vormen. Constance zag het één oogenblik, vreemd vizioen in een hel, grel serre-licht, hard van bonte mousseline gordijnen, grof goud en bont gevlakt met leelijke Japansche waaiers... Het was als een schrik voor Constance, en in het onverbiddelijke licht waren de schrik en het vizioen onverbiddelijk.

Dat duurde niet langer dan een seconde. Hare schaduw in den salon deed Mathilde, deed Johan opschrikken, en zij stonden op.

- Mama...!

- Mevrouw Van der Welcke...!

Het klonk als een groet, maar hunne stemmen waren ontroerd: omdat zij begrepen, dat Constance gezien had. Constance's stem beefde, maar zij zeide alleen:

- Dag kind... meneer Erzeele - zij kuste Mathilde, gaf Erzeele de hand. Ik ben met Marietje gekomen... ze is bij haar ouders nu... en ik kom je eens opzoeken... en dacht bij je te lunchen... als het kan.

Zij dwong hare woorden en hare stem heel gewoon, en zij slaagde... en òmdat zij slaagde, meende zij plotseling, dat het niets was, dat zij gezien had: een oogenblik van vertrouwelijkheid...: waren zij niet oude kennissen... had zij als heel jong meisje - hij nog kadet - zelfs niet met hem gedanst in hun dansclub... Er was niets, er was niets, en hare eigen gewoon klinkende stem stelde haarzelve gerust.

- U blijft dus lunchen, zeide Mathilde.
- Als je me hebben kunt.
- Zeker... Addy is nog niet thuis.
- Zijn de kinderen boven...
- Ja... ik zal ze beneden laten komen...

Erzeele nam afscheid, zeide, dat het zijn tijd was, herhaalde, natuurlijk-weg, met Mathilde een afspraak elkaâr morgen terug in de tennisclub te vinden. Constance, met éen blik, nam hem op: hij was, in zijn uniform, jong, breed en kort, zijn gezicht blond, bruin verbrand; ingedrongen, sterk van schouders, breed van nek, stond zijn kop pittig, flink, militair, met een paar blijde, kinderlijke grauwe oogen; een lange blonde snor schaduwde over zijn lippen, lachende blij, rood zinnelijk: een lach, die de kleine scherpe tanden ivoorigjes glan-

zen liet... Zijn dik blond haar kroesde even... Het was heel vreemd, maar plotseling trof het haar, snel, dat Erzeele's blik geleek op dien van haar eigen man, Van der Welcke, toen... toen hij jong was geweest - toen zij hem in Rome had leeren kennen... Iets in de kinderlijkheid van zijn blik en zijn wat sensueelen lach, iets in zijn figuur, in zijne tanden liet haar denken aan Henri, jong...

- Je kent hem al lang, niet waar... vroeg Constance, toen hij gegaan was.

- O ja, zeide Mathilde vaag.

Maar de bonne bracht Jetje beneden en Constant, om ze grootmama te toonen: daarna zouden de kinderen nog even uitgaan.

- Ze zien er goed uit, zei Constance gesmoord, een zwaren druk van onbegrijpelijken weemoed op haar hart - zoo zwaar, dat zij er als om weenen wilde, trots zich hare oogen voelde vochtig worden.

- Ja, zeide Mathilde; ze zijn ook gezond... Het is ook een heel systeem wat Addy en ik hebben met die bizondere voeding... het geregelde uitgaan. Verleden stormde het... en Addy wilde absoluut, dat ze toch gingen... Ik ben het daarin wèl met hem eens...

Plotseling nam Constance, terwijl zij Jetje

hield op den schoot, Constant aan haar rokken hing - Mathilde's hand:

- Het is dus wèl goed tusschen jullie? vroeg zij zacht, bijna smeekend.

- Hoe meent u...

- Je bent nu gelukkig, Mathilde... hier in Den Haag...?

- O zeker mama... U begreep zelf, niet waar, dat ik wel eens naar mijn eigen huis verlangde.

- Ja kind, ik begreep het...

- Alleen...

- Wat...

- Het spijt me, dat ik u Addy ontnomen heb...

- Maar kind... een zoon behoort niet aan zijn ouders.

- Toch verwijt ik het me... Maar ik kòn niet langer bij u blijven... U begrijpt wel, dat was niet... omdat... omdat u niet lief voor me was. U was wel lief... probeerde het te zijn, hoewel ik niet geloof, dat papa van mij houdt, dat Emilie, tante Adeline, al de anderen van mij houden... Ik neem het hun ook niet kwalijk: ik hoû ook niet van hen.

Constance zweeg.

- Ik ben heel anders dan de neven en de nichtjes... en papa, papa is altijd jaloersch geweest.

- Kind...

- U ook wel: maar u streed er tegen.

- Mathilde, ik heb nooit anders verlangd, dan dat je je thuis met ons zoû voelen, dan dat er iets van je zoû samensmelten met ons...

- Juist... en dat kon niet... ik verschilde van u allen te veel; en te Driebergen... zoû ik op den duur bijna even nerveus zijn geworden... als Mary...

Een haat klonk door in haar stem.

- Neen kind, hernam Constance. Je was niet gelukkig bij ons. Maar omdat ik hoop, dat je nu gelukkig bent...

Zij was nerveus opgestaan; de bonne, binnen gekomen, nam de kinderen meê: zij zouden nog even op straat gaan, voor het lunch.

- Zeg Mathilde... bèn je gelukkig... hoû je nu weêr heelemaal van Addy...

- Ik heb altijd van hem gehouden... Wat meent u?

- Dan is het goed... dan is het goed, kind...

- Waarom is u zoo treurig... u heeft tranen in de oogen.

- Den Haag soms maakt me treurig... De koetsier toerde me om en ik zag allerlei oude huizen van vroeger... toen wij hier allen waren.

- Verlangde u terug naar Den Haag...

- Neen... neen, ik verlang niet meer terug.
- Zal u altijd te Driebergen blijven?
- Altijd... geloof ik...
- U heeft er uw geluk gevonden... ik vond het er niet. Ik bleef er een vreemde...
- Tilly... éens misschien... zal je er wonen als wij nu... Als wij er niet meer zijn...
- Neen, nooit...
- Waarom zoû dat niet kunnen gebeuren.
- Het heele huis is mij antipathiek... Alles is mij er antipathiek... tot de deurposten toe. En ik kan niet wennen aan een griezelig huis... als u allen...
- Maar Addy...
- Juist: hij zal het huis nooit vergeten. Wat voelt hij er voor? Hij is er niet geboren...
- Hij voelt er zich verwant.
- Juist. Ik niet... O, ik had hem nooit moeten trouwen!
- Tilly, Tilly!! Wat zeg je...
- Ik had hem noòit moeten trouwen!
- En je houdt van hem... je houdt van hem...
- Ik heb innig, innig van hem gehouden... Maar hij is te hoog voor mij! Ik bereik hem niet! Hij offert zich voor mij op. Ik ben wanhopig, dat ik dat moet aannemen. Het drukt me! O mama, vind iets, vind iets voor ons!

Laat hem maar terug komen bij u allen... en laat mij hier blijven met mijn kinderen... Ik zal eenvoudig wonen... op een klein bovenhuis... en zuinig zijn. Het is alles mijn schuld, het is niet zijn schuld. Hij is lief, hij is goed, hij is edel... maar dat alles drukt me... Eerst dacht ik, dat we... hoe zal ik het u zeggen... dat we verwant waren... verwante naturen... Toen ik trouwde, dacht ik over die dingen niet na... maar van zelf, onbewust zeker, heb ik toch gedacht, dat we verwant waren... Hij was zoo lief, zoo eenvoudig, zoo flink, en dat beetje ouwelijke in hem, daar hield ik zoo van, daar zag ik tegen op, zonder dat het me drukte... Langzamerhand, langzamerhand ben ik gaan voelen... dat hij ver boven me staat. Dingen waar ik om geef, zeggen hem nièts: dingen van luxe, chic, van vroolijkheid, van de wereld... Die hypnoze van hem, eerst dacht ik: dat is iets nieuws, een nieuwe methode... nu, ik weet het niet: ik word er bang voor! Ik word bang voor hem! Er is iets in hem, dat me bang maakt... O, ik weet het wel, het is alleen omdat hij zoo goed is en zoo groot, en dat ik maar heel klein en gewoon voel, dat ik niets begrijp van die fijne, hooge ideeën... van goed doen, en arme menschen

en zich opofferen... Hèm is het natuurlijk... Nù offert hij zich aan mij op... hij houdt niet van Den Haag, van zijn werkkring hier... Ik, ik kan niet meer in Driebergen wonen... En zelfs al kon ik me eenigszins thuis voelen bij u allen... dan nog, dan nog zoû Addy... zoû hij me drukken, zoû hij me drukken! Begrijpt u het? O, u huilt! Natuurlijk u is boos op me... u stelt uw zoon boven alles! Het is begrijpelijk en ik... ik heb nog genoeg liefde voor Addy... om het te begrijpen, om het alles te begrijpen... Maar ziet u, die liefde, die ik nog voor hem heb... dat is een angstige liefde, dat is zelfverwijt, dat ik zoo ben en niet anders... dat is om allerlei dingen, die ik niet begrijp en niet zeggen kan en waarom ik huil, als ik alleen ben, en die mij drukken, die mij drukken... tot het soms is of ik stik!!

- Kind, kind, stil... daar is hij...

Zij zwegen beiden, luisterden... Zij hoorden Addy's stem: thuiskomende, op straat was hij zeker de kinderen tegen gekomen; Constance, Mathilde hoorden zijn diepe stem lief klinken, grappigjes als in spel - in de gang. Nu opende hij de deur, aan zijn hand wakkeltrippelend kleine Constant, en Jetje droeg hij op den arm.

- Mama!

Het was een verrassing.

- Ik wist niet, dat u zoû komen!

- Neen, mijn jongen... het is plotseling... opgekomen. Ik ben met Marietje in Den Haag: ze is nu bij haar ouders...

- Blijft u lunchen natuurlijk?

- Ja...

- Mama, wat heeft u...?

- Wat ik heb...

- En wat heb jij, Mathilde?

- Ik...? Niets...

Hij zag, dat zij met elkaâr hadden gesproken. Hij zeide echter niets meer, en grappigjes stoeiend met de kinderen, maakte hij zich nu van hen los, gaf ze aan de bonne terug, die was binnengekomen.

- Ze zien er goed uit, de kleuters, niet waar...

- We eten dadelijk, mama, zei Mathilde dof.

Addy zette zich bij zijn moeder, nam hare hand, glimlachte... Mathilde, met haar sleutels, ging...

- Niet tobben, moesje, zeide hij.

- Mijn jongen...

- U tobt... Wat ziet u er treurig uit.

- Mijn kind, mijn kind... ik...

- Wat...?

Zij had een snik, legde het hoofd tegen hem aan. Zij was bang, zoo bang, dat het was of haar groote angst haar benauwde en zij niet kon ademen. Zij beefde in zijn arm.

- Niet tobben... niet tobben... niet waar?

- Neen...

In de eetkamer kwam de meid de tafel dekken.

Zij bedwong zich.

- Mama, schertste hij, nu Mathilde ook weêr binnenkwam. Wat verlies je je coquetterie. Is dat een oude blouse om bij je zoon een visite te maken. Kijk, hij begint te slijten aan de ellebogen. Weet je wel, dat je niet chic meer bent... den laatsten tijd?

- Ach... kind... Deze is toch heusch nog goed.

- Nu, hij is het op het kantje af... Wat zeg jij, Tilly?

- Wat zal ik nu nog elegant zijn... een oude vrouw, zei Constance.

- Je wordt nooit oud, moesje, en een elegante vrouw moet altijd elegant blijven... Herinner je je vroeger?

- Zeker... toen...

- Je mooi portret uit Nice...?

Zij had een lach als door tranen heen.

- Jongen... dat is zoo lang geleden... Jij vondt me toen een ijdeltuit.

- Het portret staat altijd... op mijn schrijftafel... Mama, je mag je niet zoo laten gaan.

- Goed... mama zal deze blouse niet meer dragen... Maar het is zoo duur je netjes te kleeden en... en we hebben al zoo heel veel lasten...

- Vroeger was u niet rijk, zei Mathilde, geërgerd om iets, dat zij niet begreep.

- En droeg mama tòch japonnen van zes honderd francs... schertste Addy.

- Ja... en nu u gefortuneerd is...

- Nu doe ik dat heusch niet meer, zei Constance zacht.

Het lunch was stil, een beetje weemoedig, een beetje gedwongen -: na het lunch was er nog een vroolijkheid even, tusschen allen, omdat Jetje en Constant de trap met de bonne weêr afkwamen, in een heél blond jong vizioen plotseling, door de open deur zichtbaar - de stemmetjes kraaiden als van jonge vogels - en Constance kon zich niet weêrhouden te zeggen, hoe zeer zij ze àllen te Driebergen misten... Omdat zij er ook zoo jong en zoo blond - als een toekomst - telkens gingen de trappen af, om te wandelen bui-

ten, - zelfs in den winter telkens een gezicht van zon en van lente; iets verfrisschends van jeugd en begin; belofte van toekomst in het oude huis, dat zoo somberde vol dingen van het verleden, die dreven door de kamers, schenen uit de spiegels, sleepten, als vreemde tochten, langs de heel zacht krakende trappen... Mathilde zeide niet veel, was stil, hare lippen gesloten en haar geheele gelaat - hare oogen half toe - gesloten, na die plotse onweêrhoudbare opening van gevoelens tegenover hare schoonmoeder, tot wie zij zich toch niet sympathiek voelde aangetrokken... Na het lunch kwam haar rijtuig Constance weêr halen en Addy ging meê, om bij de Van Saetzema's te zien hoe Marietje het maakte...

- En wat doe jij, Mathilde? vroeg Constance zacht.
- Ik weet het niet... Ik ga denkelijk uit... Of ik blijf thuis...

Addy, even, naar boven, nam Constance Mathilde plotseling in haar arm.

- Kind...
- Mama...
- Je hebt goed gedaan je uit te spreken, zoo even tegen me... Hoe bedroefd ik er om ben, je hebt goed gedaan...

- Ach... waarvoor is het geweest. Ik had liever moeten zwijgen.

- Neen... neen... spreek... o spreek ook met Addy...

- Ik heb zoo dikwijls met hem gesproken.

- Nu niet meer?

Zij haalde de schouders.

- Neen... niet zoo dikwijls meer... Wat geeft het... Het is niet zijn schuld... het zijn dingen over en weêr... en er is niets aan te doen.

- Jawel... jawel! Alleen...

- Wat mama... alleen...?

- Wees voorzichtig... Mathilde, ik bid je! O wees voorzichtig! Alles... alles kan weêr terecht komen... Jullie zullen het samen wel later vinden... maar wees voorzichtig, wees voorzichtig... Bederf niet je leven...

Zij zagen elkaâr in de oogen diep.

- Mathilde... ik mag je dat wel zeggen niet waar? Juist ik... je moeder, kind... die heel... die heel veel geleden heeft... omdat... omdat ze haar leven zóo bedorven heeft... zóo bedorven... toen ze jong was... dat... o dat het als een marteling was...! Ik was een jonge vrouw, als jij, Mathilde... en... en ik was niet gelukkig... zooals

jij, mijn arm kind, op het oogenblik... en...

- Ik weet het mama, antwoordde zij, heel hard.
- Je weet dat... je weet dat alles... natuurlijk kind, je weet dat... ook al heb ik er nooit met je over gesproken... Maar juist... om... òm dat alles... mag ik het wel zeggen... niet waar...: wees voorzichtig... o wees voorzichtig...
- U is bang voor dingen, die niet zijn...
- Neen kind... er is ook niets... ik weet wel, dat er niets is... alleen maar...
- Wat...
- Zie je... toen ik binnenkwam... van morgen...
- Zat Erzeele bij me...
- Ja...
- Hij is een oude kennis.
- Dat weet ik...
- Hij kwam een afspraak maken... om te tennissen... morgen.
- Ja... dat hoorde ik.
- Er was verder niets...
- Hij hield je hand vast...
- Hij is een oud vriend van vroeger... bijna van mijn kinderjaren...
- Ja, kind... dat weet ik... maar...

- Wat bedoelt u...

- Het IS gevaarlijk.

- Wat?

- Als je te veel met hem spreekt... in de gemoedsstemming, waarin je je nu voelt... Ben je ongelukkig, mijn kind, om allerlei... allerlei dingen... spreek dan met Addy...

- Ik heb dikwijls met hem gesproken.

- Vertrouw je aan hèm toe.

- Ik heb dat dikwijls gedaan.

- Niet... niet aan Johan Erzeele...

Mathilde's oogen vlamden.

- Mama... u heeft niet het recht!

- Jawel kind, ik hèb het recht! Ik heb niet alleen het rècht je dat te zeggen, als de moeder van Addy... maar ik heb vooral dat recht, omdat ik je begrijp... omdat ik je begrijpen kan... omdat ik me zelf mijn eigen allerongelukkigste, wanhopige jaren herinner... van jonge vrouw... onvoldaan, ongelukkig, wanhòpig... al was het om andere dingen... dan die er tusschen Addy en jou, helaas, zijn... Omdat ik me dat alles herinner, Mathilde, omdat ik het nooit vergeten kàn... maar omdat ik het juist nu... me herinner... o me herinner, dat ik sprak... dat ik sprak... met papa... terwijl ik getrouwd was met mijn

armen ouden man... dat ik sprak met papa... troost zocht in die gesprekken... dat wij ons opwonden in die gesprekken... tot dat... o Mathilde, o Mathilde, laat het me je zeggen... Laat me, om het recht te hebben, met je te spreken... je dat àlles zeggen... eenvoudig-weg... ook al weet je het... Ik sprak met papa... en... en wij kregen elkaâr lief... we dàchten, dat we elkaâr lief hadden...

- En als u het dácht... waarom was het dan niet zoo...

- Omdat het geen waarheid was, kind... geen warm gevoel... omdat het was een opgeschroefd gevoel... voortspruitende uit opgeschroefde woorden tusschen een jonge vrouw... en een jongen man... tot dat... tot dat al die gesprekken hen elkaâr in elkanders armen wierpen... en het verschrikkelijke onherroepelijk was...

- Mama!

- Ik zeg je àlles, kind...

- Ik weet alles, mama... Maar u zegt zelf, dat u met papa... opgeschroefde gesprekken wisselde.

- Ja...

- Ik spreek E E N V O U D I G ... met Johan...

- Kind... kind... dat is het niet...!

I K ... I K was opgeschroefd... toen... in mijn gevoelens... die waren als uit boeken... die ik had gelezen... Papa... papa antwoordde... uit die boeken... J I J ... jij... je bent anders... je bènt eenvoudig...: Erzeele... een vriend van je kinderjaren... is eenvoudig... een eenvoudige jongen... jullie gesprekken zullen anders zijn...

- Onze gesprekken zijn eenvoudig...

- ...Maar toen ik binnenkwam... zag ik, dat je V E R T R O U W E L I J K sprak, innig... innig, met warmte... en dat hij je hand... dat hij je handen vasthield...

- Ja... u heeft dat gezien: hij troostte me...

- Dat mag juist niet... Dàt mag juist niet... O Mathilde, ik ben een oude vrouw, en ik ben je moeder... vooral nu je geen moeder meer hebt... en ik ben Addy's moeder... en ik begrijp, ik begrijp àlles... omdat ik zelf zoo veèl geleden heb...

- Daar komt Addy, mama...

- Beloof me, kind... wees voorzichtig...

- Ik... ik beloof het u.

- En vergeef me... vergeef me... alles wat ik je heb durven zeggen... Omhels me... O, ik verlang zoo I N N I G ... dat jij en Addy... weêr gelukkig worden...!!

Zij nam, hartstochtelijk, Mathilde in hare armen, en zoende haar twee, drie malen.

Addy kwam binnen.

- Ik ben klaar, mama... Het rijtuig staat voor...

- Ik kom... ik kom... mijn jongen...

XII

Zomer viel in, plotseling: mooie, zonnige dagen volgden elkander op: alle ramen van het groote huis stonden open en het was of zomer binnenkwam en alles van winter wegjoeg, de open ramen uit. De groote tuin looverde dicht in een groene en gouden triomf van heel dichte bladeren, die, even, windbewogen, schaduwden over de vijverpias, als met een spelen van licht- en van schaduwplekjes en Van der Welcke, die wandelde langs de paden, had er pleizier in, dat Klaasje, groote meid van dertien, op haar stevige beenen rende om het water heen, achtervolgd door Jack, de nieuwe terrier, die baste en baste met zijn drooge keelbas, onophoudelijk.

- Het is net nog een kind, dacht Van der Welcke; en ze ontwikkelt zich al als een kleine vrouw. Het is vreemd, die invloed, die

Addy op haar heeft... en hoe het kind opleeft nu met die mooie dagen. Maar het zijn niet de mooie dagen alleen, het is Addy vooral, die haar dat evenwicht ingeeft... door wat... door wat? Door zijn invloed alleen... door een soort fluïde van genezing, die uit hem stroomt... Het is wel vreemd. Verleden had ik een verschrikkelijke hoofdpijn... en toen hij kwam, en me even masseerde... was het over... was het over... En hoe de jongen dat kind haar geest heeft weten te ontwikkelen... met die prentenboeken... die bonte dingen... het was of hij haar door kleuren wilde treffen... door schitteringen en... hoe dan ook... het is hem gelukt... ze leert nu al waarlijk aardig... en in alles wat ze zegt is meer iets gewoonverstandelijks... Het is of ze zichzelve inhaalt... Ja, amuzeer je maar, kleine... Kijk toch, hoe dol, hoe echt kinderlijk ze doet met dien hond... ze geniet van de lucht, het mooie weêr... het is net een natuurkind en ze ziet er goed uit... ze wordt een mooi meisje, al is ze wat grof... Ze kijkt niet meer zoo dom uit haar oogen, en ze heeft iets liefs, iets hartelijks... zoo in haar doen met oude mama en met Ernst, zoo iets bemoederends en begrijpends te gelijker tijd... alsof

ze zich verwant voelt aan hunne geschokte intelligenties... Het is aardig om naar het kind te kijken... om het te zien opkomen, en opbloeien... net een plant, die nu staat in het juiste licht en juist genoeg water krijgt... en dat heeft ze toch maar alles aan Addy te danken en ze zal misschien nooit beseffen, dat ze het hem te danken heeft... Ja, de invloed van die jongen... Alex houdt zich nu goed te Amsterdam en het is of hij iets verliest van zijn melancholie, sedert Addy zoo geregeld met hem praat: arm kind, hij was tien jaren toen hij zijn vader dood heeft zien liggen, in een plas bloed: dat heeft hem getroffen voor altijd... We hebben goed gedaan al die kinderen tot ons te nemen: zoo heeft je leven een doel, zelfs mijn leven, ook al doe ik zelf niets... al zijn het Constance en Addy, die doen... ik voel toch zoo een tevredenheid... ook al laàt ik ze maar doen als ze willen... Wie had het ooit kunnen denken, dat het zoo worden zoû... dat groote eenzame huis, waar vader en moeder zoo heel lang treurigjes eenzaam hebben gewoond... nu zoo vol... als een toevlucht... voor de familie van Constance. Het is zoo vreemd, zoo vreemd geloopen... Ach, als mijn jongen maar

gelukkiger was... Wie had kunnen denken, dat hij... hij, die àlles voor zich heeft... nu juist verliefd zoû worden op een vrouw... die hem niet gelukkig kan maken... Ik denk er altijd over... Ik sta er meê op, ik ga er meê naar bed: het wemelt altijd tusschen de rook van mijn cigarette... en ik begin er over te tobben, te tobben... een bewijs wel, dat ik oud ga worden... En Constance, ik zie ook hoe zij er over tobt, hoe de gedachte aan Addy... aan die vrouw, altijd en altijd in haar boven drijft... Ach, alles had nu toch kunnen gelukkig zijn... Het mag niet, het mag niet... Zoo een mooie zomermorgen als van daag, dat maakt je bijna weemoedig... Ja, dat maakt je weemoedig... omdat je zeker weet, dat het niet lang zoo blijft... die kalmte in de atmosfeer, die mooie reine lucht, dat groen en dat goud tusschen de boomen... en dat het weêr gauw anders wordt... weêr gauw anders wordt... vol treurigheid en sombere dingen.

Hij breidde plotseling zijn armen open, want Klaasje, achtervolgd, stortte zich over de laan heen hem tegemoet - hem niet ziende in haar dolle spel, dat haar als verblindde.

- Oom Henri, oom Henri, laat me! Jack zal me pakken...!

- Kind, wees voorzichtig voor het water! waarschuwde Van der Welcke, maar zij had zich al los gemaakt uit zijn armen, rende voort, de hond haar achterna.

- Ze is dol! dacht hij; dol van levenslust. Zij begint te ontwaken, fyziek en moreel... Het is of er een schemering van haar wegwijkt... een schemering, die over mij begint te komen... Wat heb ik? Wat voel ik? O, ik heb lust te fietsen, een groote tocht te doen... maar Addy is er niet, en zelfs als hij er is, heeft hij geen tijd en Guy zit te werken... Als ik Gerdy eens vroeg, die houdt wel van een tochtje.

Hij ging naar binnen, door de serre: de oude vrouw zat er stilletjes te turen; Adèletje was er met de planten bezig...

- Wel mamaatje, hoe gaat het... Wat zeg je van het mooie weêr...

- Wat...?

- Wat zeg je, moedertje, van het mooie weêr...

De oude vrouw knikte tevreden.

- Mooi, mooi... zeide zij. De regenmoesson is voorbij... Maar zeg aan Gertrude... dat zij oppast... voor de rivier... achter het Paleis...

Hare stem klonk als een stem van vroeger, zeide dingen van vroeger.

- Waar is Gerdy? vroeg Vân der Welcke Adèletje.

- In den salon... oom Paul is er en speelt...

Inderdaad klonk de piano: Paul fantazeerde. Van der Welcke vond er Gerdy; zij hing over den stoel, bleek...

- Kom... ga eens met me fietsen, kleine. Dat zal je opfrisschen.

Zij zag hem lusteloos aan, schudde van neen.

- Ik heb hoofdpijn...

- Dan is het juist goed, dat je gaat, kleine. Kom, doe het... om mij pleizier te doen...

Hij streelde haar over het haar. Zij nam zijn hand en bracht die aan den mond.

- Kom, doe je het...

- Heusch oom... ik heb te veel hoofdpijn...

- Waarom ga je dan niet in den tuin zitten... Hier is het warm...

- Tante Constance zoû straks wat met me toeren, en dan gaat Mary meê...

- Paul, kan jij niet fietsen... Er staat een fiets van Addy hier...

- Neen, beste kerel, dat is zoo warm... Veel transpireeren, dat vind ik zoo vies.

- Nu, dacht Van der Welcke; dan ga ik

maar in mijn eentje, maar gezellig is het niet... Als Guy nu maar niet zat te werken. Ik kan hem toch niet van zijn werk afhalen... om te fietsen... Dan ga ik maar in mijn eentje... God, God, wat is dat vervelend... Wat is alles en iedereen vervelend... zonder mijn jongen! Wat treurt die arme Gerdy weg... Neen, ik hoû het niet uit: ik kan het niet alleen: alleen fietsen... Ik vraag Guy om meê te gaan... Het zal hem goed doen: die jongen is te gezond om altijd in die boeken te zitten.

En Van der Welcke ging de trap op, denkende, dat Addy het heelemaal niet goed zoû vinden, als hij weten kon, dat hij, zijn vader, Guy van zijn werk afhield - om te fietsen; zoo als hij in der tijd Addy zelven ook dikwijls gedaan had.

- Maar Addy had zoo veel methode, die verdeelde zijn tijd zoo prachtig, tusschen zijn werk... zijn moeder... en mij... dacht Van der Welcke. Toch... van daag... kàn ik niet in mijn eentje fietsen... van daag zal ik maar eens de duivel zijn voor Guy.

Hij was de trap naar de eerste verdieping opgegaan en ook daar stonden de ramen van de gang wijd open; de zomer kwam er geurig en lichtstroomende binnen in het oude, som-

bere huis en de bruine schaduwen ervan verschoten in felle vakken van zonnigheid. De zonnigheid gleed langs de donkere muren, de eiken deuren, de afgesleten treden der trap, langs de verbleekte tapijten en gordijnen der openstaande kamers, en vreemd was het, maar al die nieuwe zomer, hoe Van der Welcke er ook naar verlangd had den langen, langen winter lang, den winter van wind en regen - wekte hem niet op, drukte hem in tegendeel met een onverklaarbare melancholie. Nu opende hij Addy's kantoor; de kamer was, sedert Addy en Mathilde woonden in Den Haag, de zelfde gebleven van meubels, maar ontzield als van leven: alleen aan zijn tafel zat Guy meestal 's morgens te werken bij het raam en Van der Welcke was zeker hem daar te zullen vinden, maar hij was er niet, en de boeken en kaarten, klaarblijkelijk, waren nog niet geopend en ingezien.

- Waar zit de jongen nu: hij ligt toch niet nog in zijn bed, dacht Van der Welcke.

De kamer zag er niet uit, of iemand er dien morgen was binnengekomen. Op Addy's schrijftafel alleen lagen een paar brieven; de meid legde steeds brieven voor Addy, die nog kwamen aan zijn oude adres daar op die tafel,

opdat hij ze er vond, als hij kwam, eens of tweemaal in de week, voor dat korte oogenblik, waar iedereen in huis naar uitzag... En Van der Welcke, ontstemd, deed de deur dicht.

- Ik zal toch eens zien, of hij nog boven is, dacht Van der Welcke, en ging de tweede trap op. Guy sliep, sedert hij Marietje Van Saetzema zijn kamer had afgestaan, in een klein kabinetje: de deur stond open; het bed was er al opgemaakt...

- De kerel is zeker al uitgegaan, dacht Van der Welcke: het is niet aardig, dat hij me niet heeft gewaarschuwd... Nu, dan ga ik maar alleen... ik heb behoefte aan lucht...

Hij ging, boos, de trappen af, door de gang, naar de schuur, waar de rijwielen stonden. Dat van Guy was er niet...

- Zie je wel, hij is al uit en hij heeft me niet eens gewaarschuwd... Ach, zoo is het altijd: die kinderen zijn altijd egoïst... Wij doen alles voor hen... Wij, die hun heelemaal vreemd zijn... en wat voor dankbaarheid krijg je terug... De jongen weet, dat ik van hem hoû, dat ik gaarne met hem fiets, als Addy er niet is, maar hij dénkt er zelfs niet aan me te zoeken en me te vragen om samen te gaan... Het is alles egoïsme... het is altijd

denken aan hun eigen ikje... Betalen? Betalen, dat kan ik, dat kan oom Henri wel doen... maar de minste gedachte voor mij... heeft die niet... Zoo gaat het, zoo gaat het... ik heb Addy verloren... en hem terug willen vinden in een ander... dat is eenvoudig onmogelijk... bespottelijk...

Hij slingerde zich ruw, nog vlug en nog lenig, op zijn fiets en een oogenblik had hij wel het genot van het mooie, schitterende wiel, dat nu gleed langs de zomerlanen, maar ook heel spoedig dacht hij somber:

- Een automobiel... die had ik gaarne gehad... Om die beroerde jongens koop ik er geen; het leven is al duur genoeg... En in plaats, dat Guy nu eens aan mij denkt... Ach, als je goed wil doen aan een ander, dan moet je het maar doen alleen omdat het goed is... want een beetje dankbaarheid te willen eischen... dat is snert!

Neen, het fietsen-alleen troostte hem niet; zijn mooie, nickelglinsterend wiel gleed loom langs de zomerlanen, en plotseling keerde hij om.

- Ik heb er genoeg van... zoo alleen, zonder iemand en iets...

En langzaam reed hij terug naar huis, zette het wiel weêr weg, keek toen naar de leêge

plaats, waar Guy's wiel gewoon was te staan.

- Heb je Guy niet gezien? vroeg Constance, toen zij haar man in de gang ontmoette.

- Hij is uit, zei, boos en kort, Van der Welcke.

- Hij heeft niet gewerkt, antwoordde zij. Ik ga altijd even kijken in Addy's kantoor of hij wel werkt... Addy heeft me dat gevraagd...

- Neen, hij heeft niet gewerkt; hij is...

- Uit?

- Ja, met zijn fiets...

- Waarom heeft hij je dan niet gevraagd meè te gaan...

- Dat weet ik niet, zei Van der Welcke boos en haalde de schouders op.

Ook Constance vond het niet aardig van Guy.

- Wat beteekent dat nu, dacht zij. Hij had wel moeten werken, maar als hij nu verlangde te fietsen... kon hij zijn oom toch wel waarschuwen.

En ook haar zonk een weemoed over de ziel, omdat kinderen, zoo natuurlijk-weg, ondankbaar waren... Maar zij zeide Van der Welcke niets, en zij wisten nooit, dat zij samen dikwijls het zelfde dachten en voelden, als in een geleidelijke samenstemming van naderenden ouderdom, die zich alleen negatief uitte: zij

hadden zoo zelden een scène meer, nauwlijks een enkel al te nerveus woord, ook al was er nooit innigheid tusschen hen gekomen...

Constance was in haar kamer een hoed op gaan zetten - het rijtuig zoû voorkomen - zij wilde toeren met de meisjes; zij tobde over arme Gerdy, die zoo in niets geen pleizier meer had...

- Het zal wel overgaan, dacht zij; wij hebben allen - in onzen tijd - wel eens zoo een melancholie gehad... Adeline zei me, dat ze hield van Erzeele... maar hij schijnt niet aan haar te denken... O, ik tob, ik tob over dat alles... over mijn armen jongen... over Mathilde... Het kan wel niet anders of Erzeele... heeft een te groote sympathie voor haar... Kom... ik heb nu behoefte aan lucht... met dit mooie weêr... en toch... die warme lucht... drukt mij: zomer, dat is altijd drukkend in ons land... Het weêr in ons land... het W O R D T altijd iets... het is nooit tot iets geworden, zooals het weêr in het Zuiden... het wordt, het wordt altijd iets... Nu is het zwoel, de zon steekt, van avond zal er zeker onweêr komen...

Zij verliet nu haar kamer, klaar, en zij dacht:

- Addy komt met het lunch van daag:

het is zijn dag... O, hoe verlang ik altijd naar dien dag... Verleden had hij brieven te beantwoorden, en hij belde om inkt op zijn schrijftafel... Ik zal eens zien of er alles in orde is.

Zij trad in Addy's vroeger kantoor.

- Ja, er is inkt, dacht zij, met een blik naar de schrijftafel... Zoo ongezellig, zoo koud ziet de kamer er uit: alleen de oude meubels van vroeger... de meubels nog van den Ouden Man... Er liggen weêr brieven voor hem; de arme jongen heeft nooit eens rust...

En onwillekeurig een stap nader gaande, troffen haar de brieven...

- Wat is dat? dacht zij.

De brieven - er lagen er drie - waren zonder postzegels, niet gefrankeerd, en het trof haar...

- Rekeningen? vroeg zij zich af.

Zij huiverde...

En plotseling beefde zij, zóo, dat zij neêrviel in den kantoorstoel.

Zij had de hand van Guy herkend.

Er lagen drie brieven: de eene geadresseerd aan haarzelve en haar man: aan oom Henri en tante Constance... De tweede: aan Addy... De derde: aan mama...

Zij bleef, gek, staren, naar de drie brieven -

wezenloos, zonder haar hand uit te steken. Het duizelde haar wit en vierkant: het was of de enveloppen in een cirkeling rondvlogen voor hare oogen... Een flauwte kwam over haar...

- Wat is er... wat beteekent dat... vroeg zij, luid.

Zij zag naar Guy's werktafel: de boeken lagen er, netjes, geschikt op de groote atlassen. Zij stond op, zij beefde zoo, dat zij zich voelde zinken in-een, weg, in een afgrond. Zij drukte de bel, de deur was open. Zij hoorde de meid op de trap.

- Truitje...
- Mevrouw...
- Truitje... Ik ben hier... In meneer Addy's kantoor...
- Wat is er, mevrouw...
- Roep meneer... dadelijk.
- Mevrouw... wat ziet u bleek... Mevrouw, wat is er...
- Niets, Truitje... roep dadelijk... meneer...
- Is u niet wel...
- Jawel... roep alleen meneer...

De meid, ontsteld, ging: de trap kraakte onder haar haastigen tred... Constance was terug in den stoel gezonken: zij wachtte. Beneden klonk, onder Pauls vingers, de piano:

en zij volgde de wijze: Siegmunds Liebeslied...

- Hij speelt mooi... hij speelt mooi, dacht zij...

Zij was half flauw: de duizeling, vierkant en wit, duurde voort - om die drie brieven, daar, koud, op tafel.,.

Nu hoorde zij een stap op de trap, zij volgde de naderende krakingen... Het was haar man, eindelijk.

- Wat is er, Constance...

Haar keel was toe, zij wees alleen op tafel.

- Wat is er dan... Brieven... voor Addy?

Zij wees steeds.

Hij keek: herkende Guy's hand. Hij zag haar aan: zij zeide niets. Nu opende hij den eenen brief: aan oom Henri en tante Constance...

- Is de jongen gek geworden...!

Constance zag vragende op. Snel duizelden in haar allerlei gedachten, zoo snel, dat zij ze niet volgen kon... Toch dwars door ze heen, meende zij een gedachte-flits te zien schieten: als daar van Alex... drie brieven zouden liggen... van Alex, altijd zoo onder den indruk van het vizioen van verschrikking en bloed, dat in zijn kinderjaren zijne verbeelding geschokt had - dan zoû zij voor het ergste hebben gevreesd. Nu...

- Wat schrijft hij? smeekte zij eindelijk.

Van der Welcke, zonder een woord, gaf haar den brief; gretig las zij... Guy schreef kort: moeilijke innige woorden van dankbaarheid. O, hij was niet ondankbaar aan oom Henri en tante Constance, dat hij gegaan was... zonder afscheid, van allen die hem dierbaar waren... hij was niet ondankbaar aan Addy... maar het was juist, dat hij stil, onder al zijn vroolijkheid, zich voelde treurig worden om al hun weldaden... terwijl hij toch niet kon blijven werken... En hij wist wel, dat als hij aan Addy gezegd had: ik kan niet werken uit boeken... ik verlang, heel vaag, en hoe weet ik nog niet... mijn eigen weg te maken, dat Addy hem had laten gaan... omdat Addy zoo goed alles begreep... en iedereen... Maar juist dat alles... die gesprekken... dat afscheid... daarvoor vreesde hij... omdat er in hem sluimerde zoo veel zwakheid... omdat hij niet zoû kunnen gaan... als hij had moeten spreken... als hij had afscheid moeten nemen... en daarom ging hij zoo, met zijn wiel en zijn beetje zakgeld.

- Maar de jongen is gek! riep Van der Welcke uit. Op zijn leeftijd... er van door te gaan... zonder geld en alleen met een fiets...

De jongen is gek... Ik telegrafeer dadelijk aan Addy...

- Hij zal uit zijn... op weg naar ons hier: het is zijn dag, dat hij hier komt...
- Hij komt... met den trein van...
- Half twaalf; meestal...

De meisjes, Gerdy en Mary, kwamen binnen, hoeden op.

- Komt u, tante... het rijtuig staat voor.
- Het rijtuig...
- We kunnen als we getoerd hebben, Addy van het station halen, zei Mary.

Constance barstte in snikken uit.

- Tante, tante wat is er...!!

Van der Welcke ging: hij nam den brief voor Adeline meê...

- Hoe het haar te zeggen... dacht hij.

Boven had Constance een zenuwtoeval. Zij snikte zoo - zij voelde zich zoo diep rampzalig als of het een eigen kind was geweest, die het ouderlijk huis had verlaten... voor altijd.

XIII

In den zomerenden zonnedag daalde een zenuwtrillende treurigheid over geheel het

groote huis. Addy was gekomen; hij had den brief van Guy gelezen, hij was dadelijk vertrokken... naar Rotterdam... Beneden, in de voorkamer, snikte Adeline aanhoudend, en uit de zonlichte serre staarde de oude grootmoeder, door het verschiet van de kamers, haar aan, omdat zij niet begreep... Adeline snikte in de armen van Emilie; Marie en Paul waren ook bij haar; boven bleven Adèletje en Mary bij Constance. Aan de deur verscheen Brauws:

- Wat is er gebeurd? vroeg hij zacht.

Van der Welcke greep zijn arm, nam hem meê in den tuin... Tegen den dikken stam van een beukenboom lag Klaasje half te slapen, Jack in haar rokje genesteld, beiden moê van het spel. Het kind neuriede zachtjes, kijkende naar boven, zich wegdroomende in al het ronde goud, dat tusschen de blâren, als een wemeling van ruizelende munten, neêrregende over haar heen...

- Wat is er gebeurd...? herhaalde Brauws.

Maar Van der Welcke kon niet spreken, zijn keel geschroefd.

- Dag oom Brauws... riep Klaasje droomerigjes. Kijk, oom Brauws... ik ben heel rijk... Het regent gouden tientjes over me neêr... Uit den beukenboom... uit den beuken-

boom... Uit den beukenboom regent het gouden tientjes... over Klaasje neêr...! zong zij een beetje.

- Hans... zeide hij. Wat is er dan... Hans!

- Het is die idioot van een Guy! sprak Van der Welcke eindelijk heesch. Ik zoek hem van ochtend...: nergens. Zijn fiets weg... Hij is er van door. Drie brieven heeft hij achtergelaten, voor zijn moeder, voor Addy, voor ons... Hij schrijft, dat hij niet werken kan, dat hij zijn eigen weg wil zoeken... Ik heb alle die brieven gelezen... Hij schrijft Addy, dat hij voelt... dat hij alleen moet staan... alleen moet staan om wat te worden... dat... hier in huis...

Van der Welcke snikte.

- Dat hier in huis...?

- Hij zich voelt zwak worden... omdat er te veel liefde... te veel toegeeflijkheid voor hem is... Zoo iets schrijft hij... Wie had gedacht, dat de jongen zoo een dollen kop had... Hij schrijft... dat er niets van hem worden zal... als hij hier blijft... Dat hij de wereld in wil... Een jongen van zijn leeftijd... en dan zoo een dol idee...

- Misschien heeft de jongen gelijk... zei

Brauws heel zacht, maar Van der Welcke hoorde niets.

- Ik zal hem missen, bekende hij. Ik mis hem nu al. Hij was mijn lieveling... van al die kinderen. Hij troostte me voor Addy... Ik had hem lief als mijn eigen zoon... Constance... Constance ook...

Brauws zweeg.

- Het leven is een beroerde, lamme boel! vloekte Van der Welcke. Voor die kinderen... voor dien jongen... we doen àlles voor hem... en in eens... in eens gaat hij weg... in plaats van... in plaats van... bij ons te blijven... doet hij ons verdriet aan... breekt hij het hart van zijn arme moeder... Hij schrijft van Amerika... Addy is dadelijk gaan informeeren aan het station... Hij wilde naar Rotterdam gaan... Addy... Addy heeft geen rust. Hij zag er al zoo moê uit... zoo treurig... en in plaats hier een dag te kunnen rusten... bij ons... bij ons... Ik heb met hem meê willen gaan... maar hij... hij ging liever alleen... Waarom nu... Addy niet gezegd... dat hij iets anders wilde doen... dan bij de Posterijen gaan... God, wij hadden hem immers geholpen... Hij... Addy... doet alles... doet àlles voor de kinderen... O,

Brauws... het is of het een eigen zoon van me is... die me heeft verlaten... ons heeft verlaten in een dolle bui... Addy is naar Rotterdam... Het was een idee van Addy: Rotterdam... Maar Guy kan even goed naar Antwerpen, naar Hâvre zijn, God weet waar... Hij had niet veel geld... Wat zal hij doen, wat is zijn plan...

De zonnige zomerdag ging somber voorbij: een telegram van Addy meldde alleen: 'ik kom morgen', zonder eenige verdere verklaring. Constance had kracht gevonden Adeline in hare kamer op te zoeken; onder de meisjes was als een stille stupefactie, dat vroolijke Guy zoo veel onder zijn luchthartigheid verborg: diepere dingen van levensontevredenheid, vaag en onduidelijk voor hen allen, die zoo gaarne in huis waren bij oom Henri en tante Constance, hun ouderlijk huis al zoo heel lang, van hunne kleine kindjesjaren af, en toen Alex dien avond kwam uit Amsterdam, begreep hij ook niet, dat Guy behoefte had gevoeld zoo plotseling weg te gaan, van hen allen, zonder afscheid, met dat zonderlinge idee A L L E E N zijn weg door de wereld te maken... Integendeel, hij, Alex, waardeerde ten hoogste alles wat oom, tante, Addy voor hem deden: zonder Addy was hij

er niet gekomen en nu kwam hij er, meende hij: methodiesch te Amsterdam werkte hij nu en bijna methodiesch drong hij zijn melancholieën terug, - het was of Addy hem ingaf werklust, levenslust, hem suggereerde een zekere kracht om maatschappelijk mensch te worden: o, hij voelde het zoo duidelijk: altijd als hij met Addy gesproken had, voelde hij dat weêr: kracht genoeg om een week alleen in Amsterdam te zijn, te werken, te leven: het bange leven - dat, waaruit zijn vader zich had weggemaakt - iederen dag meer en meer, dichter en dichter naar zich toe te zien komen, als een perspectief, spookachtig, eerst angstig en donker ingeblikt, maar later, onvermijdelijk, ingegaan, ingeloopen, tot al het spooksel dicht heen om hem was... En als hij dacht aan zijn vader en hem altijd zag liggen, in een plas van bloed, met over zijn lijk het lichaam van zijn moeder geworpen in een wanhoopsschrik - dan dacht hij aan Addy tevens... en dat het leven wel niet vroolijk zoû zijn... maar toch niet altijd behoefde te spoken uit zwarte angsten toe naar zijn jeugd... omdat Addy sprak van sterk zijn, en een man worden langzamerhand... En Guy was gegaan, juist uit die weldadigheid weg van Addy's sterkenden

invloed... Neen, ook Alex begreep niet, en hij bleef dezen avond somber zitten, tusschen zijn zusters, niet wetende wat voor troost tot zijn moeder te zeggen... Morgen was het Zondag, en als hij Addy morgen niet zag, dan, wist hij, zoû de volgende week te Amsterdam niet goed voor hem zijn: een slechte, zwarte week...

En het waren alleen grootmama... Ernst... Klaasje, die niet voelden den druk van het somber plotse, onbegrijpelijke en onverwachte, dat zij àllen poogden te doordringen: de zomerdag was zonnigheid voor hen geweest, en van somberheid hadden zij niets gezien.

Den volgenden morgen kwam Addy terug. Constance, nerveus, was reeds twee-, driemaal naar het station gegaan, te vergeefs. Eindelijk trof zij hem.

- Je hebt hem niet gevonden? vroeg zij, zeker.

- Jawel...

- Ja?! Heb je hem gevonden? Hoe? Hoe was het mogelijk??

- Ik had een idee, dat hij niet verder dan Rotterdam had kunnen gaan: hij moest niet veel geld bij zich hebben... Ik heb gezocht, gezocht: ik heb hem gevonden..

- En je brengt hem niet meê!

- Neen. Ik heb hem laten gaan.

- Laten gaan...

- Ik geloof, dat het het beste is: hij verlangde het zeer. Hij was boos, dat ik hem gevonden had. Ik heb met hem gesproken, heel lang. Hij zeide, dat hij geen verplichtingen meer wilde hebben, hoe lief hij ons had, hoe dankbaar hij was...

Constance had bevende Addy's arm genomen: zij gingen te voet naar huis: de weg zomerde warm onder de boomen.

- Hij sprak verstandig... Hij wilde als matroos, als stoker zich verhuren op een boot, een vaag idee... Ik heb passage voor hem genomen. Hij zal ons blijven schrijven. Ik heb hem gezegd, dat meneer Brauws, als hij wil, hem zeer zeker introducties zoû kunnen geven voor New-York... Hij zoû zien. Hij had iets beslists... of hij iets bruskeerde in zijn eigen karakter. Het was vreemd... Ik heb gedacht, hem niet te moeten dwingen terug te keeren. Hij zei me, dat hij zeker was niet door zijn examen te komen, en dat hij daarover zoo het land had... Dat hij niet kon werken... Dat hij nu voor zichzelf zoû zorgen. Er ging een boot naar Londen: ik heb hem geld ge-

geven... Het is zoo het beste, mama. Laat hem op zijn eigen beenen staan. Hier... zoo, als het ging, zoû hij misschien blijven voortsukkelen...

Zij schreide nerveus.

- Wij zullen hem zoo missen... Hij was de vroolijkheid in huis... Papa, papa zal hem zoo missen... O, het is verschrikkelijk... Arme, arme Adeline!

Zij waren thuis.

- Laat mij eerst spreken met tante Adeline...

- Mijn kind... mijn kind... maak het alles in orde... O, maak het zoo, zeg het zoo, dat tante het goed vindt... er zich in schikken kan... Jij... o mijn kind... je kan alles...

- Neen... mama... ik kan niet alles...

- Ja... jij kan alles... Wat hadden wij gedaan zonder jou...? Nu heb je hem gevonden... met hem gesproken... het geëffend voor hem... nu zal het misschien goed voor hem worden! Als je hem niet gevonden had... Hoe wist je, dat hij naar Rotterdam was...

- Ik wist het bijna zeker, moesje... Het is toeval. Ik had me kunnen vergissen...

- Je ziet er zoo moê uit...

- Ik heb een vermoeienden dag gehad...

- Addy... voor de menschen... de familie... zeggen wij...

- Dat hij naar Amerika is... Dat het een plotseling idee was... Met introducties van meneer Brauws...

- Kind, hoe kan je er zoo kalm over zijn!

- Moesje, het is misschien beter zoo... voor hem... Het G I N G hier niet. Hij werkte niet. En hij verweekte... in ons familieleven. Er is een energie in hem ontsprongen... het zoû jammer zijn, die nu te breidelen... Ik... ik heb het niet over me verkregen... dat te doen...

- Kind... zeg jij het aan tante... Zeg jij het ook aan papa... aan allen... aan zijn zusters... aan Alex. Ik... ik kan het zoo niet zeggen, Addy... Ik, ik zoû niets doen dan huilen... Ik ga naar boven... naar mijn kamer... Jij zegt het niet waar... Jij maakt het zoo... dat het is of het in orde is... of het gewoon is... of het goed is...

- Ja, mamaatje... ga naar boven... Ik... ik zal het zeggen... aan allen...

XIV

Drukkende zwoele zomerdagen volgden elkaâr op, regenloos, en ook de nachten waren als in drukkende afwachtingen van geboren wor-

dende dingen, die zouden gebeuren en altijd uitbleven, of de dadelijke toekomsten weken en verder weken, en alleen met zware onweêrsluchten hingen over huizen en menschen: luchten van brandend morgenblauw, tot groote, grauwwitte wolken aanwaaiden uit geheimzinnig wolkenland, hoog trokken voorbij; aan de verdere horizonnen alleen lichtte het, later op den dag, geluidenloos; wat onweêr had kunnen worden, dreef verder; het gebladerte verschroeide in stoffige verzomering en verflensende veroudering, en er was, bijna, als een verlangen naar najaar en in herfststormen purperen sterven-gaan: een natuur, moê van zwaar slepend zomerleven, nooit geworden, en altijd wordende, nooit uitschitterend in een helle zomerdaad, en van zwaren dag op zwaren dag onder zware immensiteit van luchten hare wordingen slepende voort, naar de latere uitbarstende heerlijkheden van herfst: zware wind, zware regen: dàn tragische doodsstrijd, en niet willen sterven van wat nooit zonnevroolijk geweest was, en tòch geen gouden herinnering achterliet...

Dikwijls in de drukkende nachten kon Marietje Van Saetzema niet vallen in slaap, of werd zij wakker met een plotsen schrik. Dan

had zij gedroomd, dat zij in een afgrond viel, van een trap afzweefde of bonsde met haar hoofd tegen de zoldering aan, gelijk aan een groote bromvlieg. Dan stond zij op, trok op het gordijn en zag uit in den zwaren boomennacht, grauw van duister tegen duister aan: de weg voor het huis was grauw, als een pad van asch; de elken en beuken grauwden, windstille de loovertoppen; in den voortuin, verstofd, stonden de stamrozen recht en piekerig en de rozen dropen er aan, grauw, met moê kwijnensgebaar van zware bloemen aan slappe stengels. Het was alles grauwstil: een hond, heel ver, alleen blafte. En de kamer, donker van nacht nog - het lichtje al uitgegaan - benauwde Marietje zoo, dat zij zachtjes de deur opende, over den zolder ging, hoewel Addy haar dit had verboden, 's nachts zoo rond te dwalen... Zij ging voorzichtig op doffe pantoffels, bleek in haar nachthemd, met oogen groot starend in de grijze nachthuisschemering. Zij ging langs de deuren der meidenkamers, en de eerste trap af, en zoo licht liep ze, dat de treden niet kraakten... Op de trap al herademde zij, in een voldoening van wijdere dan kamerlucht, een voldoening van beweging en ommedwaling, hoewel zoo vreemd de grauwe

stilte weefde groote spinnewebben om haar heen, waardoor zij heen liep, de heel lange gangen langs. Langs de deuren van oom, tante, mama, van de meisjes ging zij nu, langs de leêge kamers van Addy en Mathilde... en zij voelde, dat zij Addy, stil, en verlangensloos heel lief had... altijd aan hem dacht... hoewel zij niet altijd deed als hij zeide... omdat zij niet kòn in haar kamer blijven, en verlangde naar buitenlucht zelfs te laten waaien over haar bijna bloote meisjeslichaam heen. En hoe verlangensloos ook, omdat Addy voor haar het onmogelijk-bereikbare bleef, bloeiden toch in haar zenuwleven teedere hysteriën op, als vreemde orchidee-achtige leliën, hysteriën, die waren als wakende droomen, niet-wetende meisjesdroomen over liefde van zacht en weemoedig liggen in elkanders armen en aandruk voelen van borst tegen borst, of mond tegen mond, en stroomingen door heel het extatische lichaam heen... Dan verlangde Marietje naar Addy, opdat hij haar zoû leggen de hand op het hoofd: meer niet, het was haar voldoende, omdat zij ook héel veel van hem hield, van zijn stem en zijn blik en zijn woorden, hield van zijn zorg, van zijn sympathie, van alles wat er abstract van hem toeging naar haar;

zij wist, van zijn kant, was het niets dan zachte belangstelling, maar het was haar genoeg: zij leefde van weinig: noch haar lichaam, noch hare ziel hadden behoefte aan overdadigheid, in beider lelie-achtige anemieën. Nu wist zij wel, dat zij deed als zij niet mocht, zoo dwalen heen door het huis, als in wakende slaapwandel, omdat het zoo frisch en koel was zoo te gaan en te dwalen half naakt: door de ramen der gangen grauwde de nacht en geheel het binnenhuis grauwde van duister, en diepere schaduw in de hoeken, maar zij was niet bang, nadat zij met Addy gesproken had over het huis en hij haar had uitgelegd, dat àls er zweefde iets om van verleden, het niet boos kon zijn en kwaadwillend, maar eerder ten goede geneigd en ten wakens, wanneer het zoû noodig wezen... Zoo sprak hij met niemand dan haar, dat wist zij, en dat gaf haar een diepe liefde voor hem, vooral omdat hij het had gezegd zoo heel eenvoudig, en zonder wat ook van overdrijving, als was het maar het allereenvoudigste, dat hij had willen spreken... Ook niet dikwijls sprak hij zoo; een keer... twee keer slechts had hij zoo gesproken... maar het had haar geheel gerustgesteld, sedert zij op de kleine trap geschrikt was en was flauw

gevallen, voor plotse schaduw, die zij had meenen te zien en toch niet geweten had òf zij gezien had... Nu ging zij naar beneden langs dat zelfde kleine binnentrapje, bijna verlangend schaduw te zien en altijd denkend aan Addy, maar zij zag niets; zij tastte, witjes en slaapwandelachtig de nauwe treedjes af... ze kraakten even... nu opende zij de deur, die uitkwam in de lange vestibule-gang... dat was als van een oud kasteel, zoo mooi met de elkenhouten betimmering... een lange Deventer looper, verbleekt door het jarenlange gaan van voeten er over... de voordeur week weg als in grauw verschiet... op het eiken kabinet glazuurden bleekjes de pullen... Zij liep droomende-wakende op haar doffe pantoffels en zij opende nu de deur van de voorkamer, donker, de blinden toe... zij was witjes nu in den donker en zag naar hare eigen witheid... en zij zag door de achterkamer heen in de serre, waar oma altijd gewoon was te zitten. De serre-glazen schemerden als transparante grauwigheden en daar achter, in een verheldering van heel vroegen morgen, wemelde weg iets van de duistering van den tuin: in het héel vroege licht was het alles van asch: serre vol aschwemeling en tuin vol asch...

van ommelijn was nog niets te zien en zij keek en zij keek... en zoo vreemd vond zij het... en toch misschien niet zoo heel vreemd... dat wat er van ommelijn zich teekende in de serre tegen de grauwte der ramen, er bewegingloos was als de ommelijn van twee donkere schaduwen, zittende, elk aan een raam, als van een ouden man en een oude vrouw, uitkijkende naar het begin van den morgen, die heel in de verte even gaf een weêrschijn van bleekere schemering... Nu sloot Marietje de oogen, even, opende ze weêr de oogleden en staarde naar de serre en er was altijd dàt: de ommelijn der donkere zittende schaduwen, zoo heel ijl als van niet-weten, of zij zag heen door atmosfeer in atmosfeer, onzichtbaar in andere uren dan in grauwte van nachteinde en aanvang van morgen-weemoed... De twee onwezenlijkheden bleven grauw aan tegen grauw, en plotseling werd Marietje heel koud en rilde zij, half naakt; en in haar rilling, meende zij, dat even, heel snel, de schaduwen zelve rilden, als van een schrik en verrassing, en wegwischten, omdat zij had wagen er heen te staren. Nu lijnde er niets meer tegen de serre-glazen aan; alleen de morgen tusschen de boomen werd bleeker: er was zelfs een streep van wit...

Marietje had het koud. Zij ging de kamer uit, vergat de deur achter zich te sluiten; en, de gang afloopende, liep zij op het binnentrapje toe, en ook daar vergat zij te sluiten de deur. Naar boven, naar boven sloop zij, rillende, op den geluideloozen stap van haar doffe pantoffels, over den zolder nu, en zij kroop in bed, geheel opgekoeld, en maar even nadenkende over wat er geschemerd had - misschien - tegen de grauwe serre-glazen, sliep zij dadelijk in, rustig, en sluimerde tot laat in den morgen, kalm, en als een koude maagd nu, onder de tot haar kin getrokken deken.

XV

Addy was uit des middags, toen Mathilde het telegram van Constance openmaakte.

'Overkomst voor Emilie gewenscht.'

- Het is ook altijd wat, bromde Mathilde. Addy is de lijfarts van zijn familie. Als het niet voor Klaasje is, is het voor Adèletje, voor Mary, voor Emilie. Het is altijd wat. Wat zoû ze nu weêr hebben... Hij is waarachtig pas naar huis geweest... O ja, ze wordt altijd ziek in den zomer. Het zal wel het zelfde zijn als verleden jaar...

En zij had een kwade opwelling, om het telegram te verscheuren, er niets van aan Addy te zeggen, later te zeggen, dat het zeker weg was geraakt...

Zij deed het echter niet, legde het telegram zichtbaar op tafel, ging daarna uit naar de tennisclub. Zij nam dan meestal den stoomtram, steeg uit bij de Witte Brug. Nu, op het Bezuidenhout, kwam zij Erzeele tegen, zijn racket in de hand.

- Ik wachtte je op, zeide hij.
- Dat is aardig van je... We zullen den stoomtram nemen.
- Laten we liever loopen.

Zij liepen op, langs de Hertenkamp.

- Is er wat? vroeg hij.
- Waarom?
- Je kijkt zoo strak.
- Neen, er is niets.
- Je bent uit je humeur.
- Ze hebben thuis natuurlijk weêr Addy noodig...
- Wie is er ziek?
- Emilie...
- Mevrouw Van Raven?
- Ja... Ze noemt zich mevrouw Van Naghel nu.

- Jawel. Die er in der tijd van door is gegaan met haar broêr.
- Daar is veel over gesproken, niet waar?
- De menschen wisten niet precies...
- Ik hoû niet van haar... Ze wordt iederen zomer ziek. Dan is ze raar. En dan heeft ze natuurlijk mijn man weêr noodig. Er kwam een telegram van mama...
- Verleden... zag... mevrouw Van der Welcke, dat...
- Zag wat...
- Dat ik je hand vasthield.
- Wat is daar aan... Je bent een vriend... Kennen we elkaâr niet van vroeger, toen we heel jong waren... Weet je... mama heeft me voor je gewaarschuwd.
- Voor mij?
- Ze was bang, dat...
- Dat...
- Dat je verliefd op me zoû worden.
- Dat ben ik ook.
- Stil, Johan...
- Je weet, dat ik het altijd geweest ben...
- Je bent verliefd op Gerdy geweest...
- Een oogenblik... Op jou ben ik altijd verliefd geweest. Van vroeger al. Van onze kinderbals... Verliefd? Ik heb altijd van je gehouden.

- Je moest zoo niet praten... Ik, ik hoû van mijn man...

- Ja, dat weet ik... Maar hij maakt je niet gelukkig...

Zij zweeg. Zij wilde niet verder zeggen, dat zij Addy zoo hoog boven zich voelde, onbereikbaar en onbegrijpelijk, dat het haar alles ontsnapte den laatsten tijd, dat haar liefde haar ontsnapte, dat zij zich voelen zonk, langzaam, langzaam weg, in een vaagheid van afgrond - dat het alleen de kinderen waren, die haar weêr Addy deden vinden, iederen dag, een oogenblik... Zij zweeg. Maar zij had de tranen in de oogen. Haar gezond, en maar even verzenuwd temperament had behoefte aan veel geluk voor zichzelve, zoo als een gezonde plant behoefte heeft aan veel lucht en veel water en niet kwijnen kan. De melancholie, die haar soms overviel, was haar sfeer niet...

- Laten wij liever den tram nemen, zeide zij: ik word moê.

- Het is beter, dat je wandelt, zeide hij.

Er was een autoriteit in zijn stem en zij liet zich meêvoeren door zijn dwang. De middag was heel warm, werktuigelijk sleepte zij zich naast hem voort, beiden den racket in de hand.

- Mama heeft gelijk, Johan, zeide zij plotseling. Het is niet goed, dat wij elkaâr zoo veel zien, dat ik zoo... vertrouwelijk met je spreek...

- En waarom niet... als je je ongelukkig voelt... als je tegenover mij je hart uitstort.

- Neen, neen... het is niet goed... Kom, laten wij den tram nemen: wij komen te laat voor de tennis...

Hij zag werktuigelijk uit naar den tram. Zij waren bij den Waalsdorpschen weg, en hij zeide:

- Kom, loop wat met me op: ik heb toch geen lust te tennissen... Jij?

Zij liet zich als meêvoeren, sloeg den eenzamen, groenen weg in. Er was in haar als een weeke overgave aan wat hij wilde, en zij werd zich bewust, dat zij was in een diepe melancholie: weifeling van niets meer weten, van wankelen, en zich heel ongelukkig voelen.

- Alles had anders kunnen zijn... zeide zij, bijna weenend.

- Wat meen je... Wanneer?

- Als Addy...

- Als hij wat...

- Ik weet het niet, zeide zij. Ik ben moê er over te denken. Het is niet zijn schuld...

- Neen, het is jou schuld...
- Mijn schuld?
- Ja...! In der tijd... heb je absoluut hèm willen trouwen. Ik hield van je...
- Jij... Maar je hebt me nooit gevraagd...
- Maar je wist, dat ik van je hield... Alles had anders kunnen zijn, o ja, alles had anders kunnen zijn...

Zij begon plotseling te weenen.

- Tilly...
- O! zeide zij, snikkende. Laat ons niet zoo spreken! Laat ons naar de tennisclub gaan...
- Neen, neen, ik wil niet...

Zij keerde om.

- Tilly...
- Neen, ik wil niet verder. Ik wil naar de club. Het zal me verstrooien... te tennissen.

Zij keerde terug, hij volgde haar.

- Tilly... je bent zoo zenuwachtig. Als je kalmer was... zoû ik je zeggen...
- Wat?
- Dat ik je niet ongelukkig kàn zien... O, ik hoû van je. Laat ons weggaan... samen.
- Weggaan... waarheen?
- Met elkaâr. Ik hoû van je, ik hoû van je. Ik heb altijd van je gehouden...

Zij schrikte.

- Je bent gek, zeide zij.

- Waarom ben ik gek...

- Omdat je me voorstelt... dingen... - zij lachte schamper -: je bent gek. Te kunnen denken, dat ik...

- Dat je je heele leven ongelukkig wilt zijn...

- Dat ik met je zoû willen wegloopen. Ik hoû van mijn man... van mijn kinderen en ik zoû...

- Ja, zeide hij. Het was gek van me... dat voor te stellen. Je houdt van je man... niet van mij. Nooit sta je iets toe... niet het minste...

- Het minste...? vroeg zij, schamper.

- Het meeste dan? antwoordde hij, heesch, ruw.

Zij haalde de schouders op.

- Jullie mannen willen altijd... dàt. Ons geluk... bestaat niet altijd... uit dàt.

- Neen maar... als je mij lief hadt... heelemaal...

- Ik wil niet, zeide zij kort.

Zij liepen de Brug nu over, zij gingen de Boschjes in.

- Ik verbied je zoo te spreken, vervolgde zij.

- Goed... ik zal N O O I T meer zoo spreken.

- En je komt daar altijd op terug... Het is beter, dat we elkaâr niet meer zien.
- Niet meer zien?
- Neen...
- Ik kan niet, zeide hij. Ik wil ook niet.
- En als ik het wil?
- Dan kan ik het nog niet.
- Met zoo te spreken... maak je me niet gelukkig. Maak je me nog ongelukkiger dan ik ben...
- O, Tilly, ik kan je niet ongelukkig zien... Wat dan, wat dan!
- Ik weet het niet, zeide zij dof.
- Je houdt niet van me.
- Jawel, maar niet zoo. Waarom kan vriendschap niet zijn.
- Dat is onzin. Vriendschap tusschen man en vrouw? Dat zijn ideeën, die je misschien hebt opgedaan... te Driebergen, tusschen zenuwzieke menschen. Tusschen man en vrouw is niets dan willen hebben... Ik wil je hebben... en ben ongelukkig... omdat ik je niet heb...
- Ja... het is altijd dàt, zeide zij, en zij dacht aan Addy.
- O... als je met me meê ging... ergens.
- Dat zoû me gelukkig maken...?

- Ik zoû heelemaal leven... voor je. Ik heb geld... een beetje.

- Dat zoû me gelukkig maken... mijn man te verlaten... mijn kinderen te verlaten...?

- Je man... je kinderen... Maar zoû ik er dan niet zijn?

- Ja... maar...

- Je houdt niet van me.

- Niet zoo...

- Je zoû toch gelukkig worden... In je man... heb je nooit voldoening gevonden - je zegt het zelf - omdat je hem niet begrijpt... Mij, mij zoû je begrijpen...

Zij begon weêr te weenen.

- O, zeide zij. Praat zoo niet meer!

- Je houdt van me, je houdt van me, Tilly?

- Jawel... Johan... ik hoû van je...

- Maar wat...

Zij stond stil.

- Hoor, zeide zij, en zag hem vlak aan, in zijn oogen. Ik hoû van je...

Haar stem, ondanks zich, was teeder.

- Ik hoû van je... zelfs innig veel. Op dit oogenblik... misschien meer dan van Addy... Ik weet het zelf niet... Misschien... misschien zal ik later... later... nog M E E R van je houden... zeker meer dan van Addy.

- O! riep hij uit. Maar dan...
- Stil, zeide zij; hoor naar me. Maar wat je me vraagt... weiger ik...
- Waarom...
- Omdat ik een fatsoenlijke vrouw ben... Omdat ik in mijn bloed een fatsoenlijke vrouw ben... Omdat ik altijd... een fatsoenlijke vrouw wil zijn... Ik zoû niet kunnen doen wat je me vroeg... Omdat ik... al verloor ik mijn man... mijn kinderen nooit zoû willen verliezen, nooit zoû willen verliezen.
- Je houdt meer van je kinderen?
- Meer...? Ik hoù van ze... zoo... als een man... als jij niet begrijpen kan.
- Tilly, Tilly!
- Stil... Er komen daar menschen... Wandelaars... Stil...
- O Tilly, maar wat dan, wat dan?
- Ik weet het niet, zeide zij dof. O kom meê, naar de club, laten wij tennissen!!

Zij verhaastte de pas: hij volgde als een dronken man.

XVI

Toen Addy het telegram vond, had hij dadelijk den trein naar Driebergen genomen: hij kwam 's avonds aan.

- Wat heeft Emilie? vroeg hij zijn moeder.

- Zij huilt den heelen dag, zeide Constance: het is net als verleden jaar.

Hij ging dadelijk naar boven, naar de kamer van Emilie. Hij vond haar snikkende, snikkende in de armen van Adeline.

- Ik weet geen raad met haar, zei Adeline.

- Laat haar een oogenblik alleen met mij, tante, fluisterde Addy. Hier - hij zocht in zijn zak - hier is een brief van Guy, uit New-York. U zal zien, hij heeft werk gevonden, door de recommandatie van meneer Brauws.

Adeline ging, Emilie snikte steeds. Zij wierp zich over den grond, haar gezicht tegen een stoel, hare haren los: hare magere handen grepen den stoel vast.

- Addy! riep zij. Addy! Ben je daar?

- Ja, Emilie...

- O... het stikt me, het stikt me... laat het me je zeggen!

Hij zette zich, en zij kroop als naar hem toe... Zij stamelde onsamenhangende woorden, maar hij begreep ze: hij kende de woorden, hij wist wat zij hem zeide: het was verleden jaar, het was vóor verleden jaar het zelfde geweest. Het was met de eerste zomerdagen

als een opwelling van krankzinnigheid, die zich meester van haar maakte, een opwelling, waarin zij terugleefde dingen van het verleden van jaren her... O, het was een verschrikkelijk geheim, dat zij altijd met zich ronddroeg, dat niemand wist, waarvan niemand ooit had geweten... In de donkerende kamer, de jalouzieën gesloten, benauwde haar het geheim, en moest zij het zeggen, omdat het haar benauwde op het hart, in de keel...

- Ik moet het je zeggen, Addy... Het was gedurende die laatste dagen, die vreeslijke dagen te Parijs... Eduard, mijn man... hij was in Parijs... en... en hij had me gedreigd... Je herinnert je, je herinnert je... Dàt heb ik je gezegd, niet waar... Hij was mij komen zoeken, in Parijs... Hij haatte mij... en hij haatte, o hij haatte Henri... O, Henri, mijn arme broêr, mijn broêr! Addy... Addy... o laat het me je zeggen... Van al wat de menschen hebben gedacht, van al wat ze hebben gesproken... is niets waar, is niets waar! Hij was mijn broêr, mijn eigen broêr, en ik hield van hem als een broêr, maar misschien te veel, en hij hield van mij als van een zuster, maar te veel, misschien te veel... O, de menschen zijn slecht, de menschen zijn

slecht... Ze hebben gedacht, ze hebben gezegd... Ik, ik heb nooit willen spreken... O, Addy... je ouders... en jij... je innig - goede, lieve ouders, die nooit hebben gevraagd, die mij hebben opgenomen bij hen in huis... in hun huis, dat mijn toevluchtsoord is geworden... waar ik kan zijn als in een klooster... O Addy... eeuwig - eeuwig ben ik dankbaar aan je lieve ouders... en aan jou! Ze hebben nooit, ze hebben nooit gevraagd... en zijn voor me geweest als ouders... ik heb kunnen leven... onder hun dak... al is mijn leven niet anders geweest dan wroeging... dan pijn... O, Addy, Addy... laat het me je zeggen... Henri was clown in het circus... je weet wel... ik, ik schilderde... we leefden... we leefden samen... we waren gelukkig... toen is Eduard gekomen... O, hij was als een kwade geest... o, als ik van hem droom nu, droom ik als van een duivel! Addy, Eduard is gekomen! En hij is het... hij is het geweest...

- Ik weet het, Emilie, ik weet het.

Zij schreeuwde het uit.

- Hij is het geweest... hij... hij... die Henri heeft vermoord!!!
- Stil Emilie...

- O, altijd zwijgen, altijd zwijgen: het stikt me, het stikt me, hier!

Zij slaakte luide zenuwkreten, zij wreef zich tegen den stoel, haar oogen stonden als gek; hare haren hingen los om hare wangen, verbleekt, geheel haar verwrongen gezicht...

- Het was na een avond... dat hij gespeeld had in het circus... en Eduard... Eduard...

- Ik weet het... stil Emilie.

- Hij wachtte hem op... in de gang, vóór het huis... waar wij woonden... en... en hij schold hem uit... zij hadden woorden... Toen... met een mes... S T A K H I J H E M !!

- Stil, Emilie... stil...

Maar zij kreet het uit: haar kreten kermden door de kamer. Zij wrong als gek tegen zijn knieën, hij streek haar over haar losse haren, als om haar te bedaren.

- O je ouders... o je lieve ouders... Addy... o ze hebben nooit iets gevraagd...!! Ze zijn gekomen... o die reis terug... met zijn kist tusschen ons in... o die formaliteiten aan de grenzen... o Addy... o je lieve ouders... ze hebben mij gered... ik was gek, ik was gek, ik was gek toen...! Nu... nu komt het terug... ik kàn het niet meer in

mij houden!! Weet je... hij wachtte hem op... hij kreeg woorden met hem over mij... en... en zij waren op eens als wilde beesten...! Henri vloog op hem toe... en Eduard stak hem toen met zijn mes...!! De ellendeling, de ellendeling... hij is weg sedert dien tijd... ik heb hem niet meer gezien... alleen 's nachts... 's nachts zie ik hem met Z I J N M E S ... O, Addy, Addy, help me!

Hij greep haar met al zijn kracht bij de armen, en weêrhield haar, maar zij stribbelde tegen. Zij was als gek; in de warme zomerzwoelte overweldigde haar de dagenlange nachtmerrie, die opdoemde met de eerste zoeligheden des voorjaars, telkens weêr. Zij was als gek... zij zag alles voor zich... zij leefde jaren terug...

- Niemand heeft het ooit geweten... Addy... dan jij... dan jij!

- Stil, Emilie, stil...

Hij poogde haar in de oogen te zien, maar hare oogen ontweken zijn oogen. Zij kronkelde als in den greep van een schaker; zij sleurde zich over den grond, terwijl zijn handen hare armen vasthielden... Plotseling ontmoetten zijne oogen hare oogen, en doorpriemden hij ze diep met zijn grauwblauwen blik. Zij viel als mach-

teloos aan tegen een stoel; hare trekken, ontspannen, hingen slap als van een oude vrouw, hare lippen dropen omlaag. Zij kwakte als in een en zij kreunde nu, met een monotonen kreun van pijn... Toen schudde zij met het hoofd, op en neêr, het achterhoofd schurende tegen den stoel...

- Sta op, Emilie...

Zij liet zich zeggen, zij liet zich doen, zij hing als een lap in zijn handen. Nu was zij neêrgevallen op haar bed, de oogen toe en hij belde. Het was Constance zelve, die binnenkwam.

- Wij zullen haar uitkleeden, mama: zij zal nu kalm worden... Ik zal tante Adeline ook bellen, om u te helpen.

Hij belde nog eens, vroeg Truitje tante boven te zenden. Maar zoodra Emilie Constance's vingers voelde aan haar lichaam, kreunde zij op nieuw, opende zij de oogen.

- O tante, o tante... u is lief... u is lief... U heeft het nooit... u heeft het nooit gevraagd...

- Het is misschien beter haar maar te laten, mama, fluisterde Addy, en Constance ging, beloofde in de buurt te blijven, met Adeline.

Nu lag Emilie op het bed, en hare oogen keken recht voor zich uit, als zag zij steeds de afschuwelijkheid van het verleden, en zij kreunde steeds als was zij bang, als had zij pijn.

- Addy... Addy... het is Eduard... het is Eduard... die Henri vermoord heeft... O, niemand weet het, niemand weet het... Oom... tante... hebben er nooit naar gevraagd... In Den Haag zeggen ze, dat I K Eduard heb ongelukkig gemaakt, dat hij daarom weg is, verdwenen... Het is mogelijk, het is mogelijk, dat ik hem heb ongelukkig gemaakt... Ik weet het niet... ik weet het niet... Zie je... ik wist niet, wat ik deed, toen ik Eduard trouwde... Ik dacht... ik dacht, dat het goed zoû zijn... ik dacht, dat ik van hem hield... Stil, Addy... zeg het aan niemand: ik hield... ik hield van Henri... van mijn broêr... maar... o... ik zweer je... het was alles mooi... wat wij voelden voor elkaâr... en er is nooit tusschen ons geweest... iets van schande... iets van schande! Maar mijn leven, Addy... mijn arme leven... ach, mijn arme, kleine leven... het is heelemaal verongelukt... omdat ik niet wist... omdat ik zoo vreemd voelde... omdat ik mij verweerd heb... tegen de gewone dingen van het leven... tegen mijn

huwlijk, tegen mijn man... en omdat dat alles sterker was... dan waarheen ik wilde... en wat ik zelf eigenlijk niet wist, noch ik... noch Henri... noch Henri...

Het radelooze gekerm om haar leven kreunde weg in klagende woorden en het was als zonk zij, na zich te hebben geuit, in een doffe wezenloosheid, de oogen groot, starende door de kamer heen, als zag ze nog àl de dingen van het verleden, maar als waasden zij al weg, nu zij zich had geuit... En het was ieder jaar het zelfde, het was ieder voorjaar als de zelfde vreemde, geheimzinnige kracht, die haar dwong het te zeggen, het uit te zeggen, heel het treurige geheim van haar jammerlijk mislukt en verongelukt vrouweleven, als of zij een heel kleine ziel ware, verpletterd onder te veel tragiek, te groote smart, al te ongewone gebeurlijkheid, die haar verpletterd had, en toch niet had dood verpletterd. Zij leefde voort, sedert jaren, zij leefde stilletjes na, haar belangelooze en toch jonge leven nog; banden schenen haar lichaam, hare ziel nog aan het leven te binden, en er was niets meer voor haar, dan het medelijden van wie haar omringden: een doffe gelatenheid, die alleen éens, éens in het jaar, als gewekt door de warme stroomingen

van voorjaar, van zomer, uitbarstte in een opwolkend onweêr... Het kwam op, het kwam op, zij voelde het dagen te voren dreigen als barstte het los in haar brein, zij klampte den slaaploozen nacht het hoofd in de handen... en het kwam op, het kwam op... een zenuwtoeval, een zenuwcrizis... zij riep, om Addy, de eenige, die wist... en zij zeide, zij zeide het weêr... en als zij gezegd had... en was ingesluimerd onder zijn blik... ontwaakte zij... iets kalmer... stilden na dagen en langzame dagen zich haar trillende zenuwen... gaf zij zich over aan de grootere machten... en de doffe gelatenheid weefde weêr rondom haar heen... de zomer zwoelde om haar heen... de trage stroomen der eentonige dagen sleepten haar verder voort, verder... men sprak in huis niet meer daàr over... en op een avond, in den tuin, vond zij zich terug, vreemd, gelaten nu, de armen, de handen slap, naast zich arme tante Adeline, al zoo blij met een kort briefje van Guy... terwijl de meisjes en tante Constance oude oma brachten naar bed... en Klaasje daarna, groote meid, die nog altijd wilde worden gebracht naar bed... en terwijl oom Ernst dwaalde langs den vijver, sprekende in zichzelven... en Paul zich in drie dagen

niet had vertoond, en zich opsloot in zijn kamer... daarginds in de villa, verder op...

Als of zij ontwaakte uit een vreeslijken droom, zoo vond zij zich terug, zoo werd ze zich bewust, op een avond, zittende in den tuin naast tante Adeline, lezende en herlezende de woorden van Guy, en verder op, zaten meneer Brauws en oom Henri... oom Henri, die zich maar niet kon wennen, dat Guy zoo was heengegaan... en die er om mokte, soms, met de tranen vocht in zijn oogen...

XVII

Dien avond keerde Addy terug naar Den Haag en zelden had hij zich zoo dof gevoeld, alsof hij voor zichzelven niets wist... Neen, nu wist hij niets en niets meer voor zijn arme zelf, alsof hij, ouder wordende, iederen dag meer en meer het weten verloor, dat heilig is voor eigen ziel, en dat als een vèr lichtende lamp zijn stralen schiet over de zelfwegen, die in de toekomst duisteren... Wist hij voor anderen zoo dikwijls en zoo zuiver, voor zich wist hij niet, niets meer. Eens had hij zich twee geweten; nu wist hij niet meer wat en wie hij van die beiden was... Hij voelde zicb

als een verouderde zieke jonge man, verouderd en ziek, omdat het leven te vroeg hem was ernstig geweest en te vroeg hem was opengeweken, zoodat hij het I N had gezien; verouderd en ziek, omdat zijn eigen leven later niet gewiegd had in het reine evenwicht zijner eigen twee zielemachten! Gekluisterd voelde hij zich aan de eene, en ze trok hem neêr, zonder dat de andere macht kracht had, hem tot de zuivere zelf hoogte te beuren...

Nu, van het station, 's avonds laat, liep hij naar huis. Hij sleepte zich voort, zijn pas was loom; over de donkere massa's van het Bosch parelde lichtgrijs een zwoele zomernacht, de huizen van het Bezuidenhout blankten in avondzwijgen weg. Er droomden aan de lucht lichte regenwolken - zeker zoû het morgen regenen, - en heel ver achter ze school de dreiging van het zomeronweêr. Nu dreef de somberheid van den avond als in suizende afwachtingen voort. Het was alles heel stil, de boomen, de huizen, de wolken. De menschen gingen er nauwlijks: een laatste tram rinkelde aan uit de verte, van Scheveningen, en zijn bel rammelde als door een avondleêgte, heel ver achter Addy.

Hij liep voort, sleepte zich langs de huizen.

Hij was heel moê, als altijd wanneer hij hypnoze had uitgeoefend; daarbij, telkens weêr, brak het zijn hart Driebergen te verlaten... Hoe voelde hij zich één met allen daar en met alles. Het huis was er van zijn vader en van hem, de familie was er die zijner moeder en de zijne... Het kind zijner beide ouders voelde hij wel degelijk zich daar, in dat groote, sombere huis... Maar hij woonde er niet, hij werkte er niet meer. In het kleine, lichte, bontvervige huis, ginds, wachtte hem zijn vrouw, en zoû hij vinden zijn kinderen...

Gezonde kinderen, een gezonde vrouw... hij had ze. Dat wat hij had verlangd, angstig om wat hij in zijner moeder familie zag, had hij nu wel; vrouw, kinderen, gezond... Hoe hadden zij beiden de kinderen lief; hoe waren zij het, in wat hen betrof, éens! Al het verschil was om het diepste van oorzaak, en van eenmaal niet hebben geweten... Weten, wist hij nu? Wist hij, dat hij nooit een vrouw als Mathilde had moeten nemen... Wist hij niet, dat het was zijn schuld?

Er was voor hem niet anders te doen, dan de opoffering voort te zetten, zijn leven lang, maar de opoffering was heel zwaar: leven en werken tegen zijn aandrang in, in een sfeer,

die niet was de zijne... Dat was het wat hem ziek maakte, verouderde... Hij zag geen toekomst meer voor zich... De opoffering doodde hem in zich.

Hij voelde een opstand plotseling: het was niet aan een mensch, zich op te offeren, zoo. Wat gedaan was, was gedaan. Mathilde zoû zich hebben te schikken. Zeggen zoû hij haar, dat het niet ging; dat Den Haag hem doodde. Dat hij terug wilde naar het huis daarginds, het dorp, de streek, waar hij van nut was, en werken kon. Zij zoû meê hebben te gaan...

Maar hij zag haar, als slachtoffer, ten offer gebracht in de haar antipathieke sfeer, ter wille van zijn levensvergissing. Neen, neen, nooit zoû hij kunnen: haar zeggen, dat Den Haag hem doodde, haar zeggen, dat zij te schikken zich had. Hij, hij had zich te schikken: wilde hij eenigszins rechtvaardig blijven, dan moest hij zich blijven offeren, ook al putte hem dat uit ten doode...

Hoe was het somber en vreugdeloos... Hoe was het grauw, wijd, wijd om hem heen, als de nacht zelve, die parelde vlak bij, en verder weg zich weggroef in kolken van duisterende dreiging...

Dichter bij huis, sleepte zwaarder zijn voet.

En plotseling, voor hij de straat insloeg, waar hij woonde, liet hij zich vallen op een bank, en bleef als zittende verlamd, en viel zijn hoofd neêr in zijn hand.

Hoe dof was het hem en hoe zwaar, dat hij terug naar zijn huis zoû moeten! O, zoo maar blijven zitten, zoo maar blijven zitten tot hij eenmaal het weten zoû. Hij sloot zijn oogen.

Hij voelde zich overwonnen, overweldigen... Plotseling, als in een droom, troffen stemmen zijn oor en was het hem of hij de stemmen herkende... Werktuigelijk stond hij op, zag, langs de huizen, over het stille trottoir de donkere silhouetten aankomen van twee langzame wandelaars, een man en een vrouw... Hunne stemmen klonken duidelijk, zonder dat hij de woorden opving; hij herkende de trage gestalten. Het was Mathilde en het was Johan Erzeele.

Zij zagen hem niet. Zij liepen heel langzaam voort, en Addy achter hen volgde... Het was of Johan steeds aandrong, het was of Mathilde weigerde. Addy's hart klopte bang, terwijl hij achter hen aanliep, en een ijverzucht laaide plotseling in zijn doffe geslagenheid op. Was zij zijn vrouw niet, was zij zijn vrouw niet,

en waarom, altijd, den laatsten tijd, zocht zij Johan, zocht hij haar... Was het niet altijd zoo, samen tennissen, elkaâr telkens veel ontmoeten in huizen van kennissen bij wie H I J nooit kwam... Waar kwamen zij nu van daan? Waar waren zij geweest? Bracht hij haar thuis? Wat klonk hun gesprek zoo vertrouwelijk, wat klonk het treurig bijna... Hielden zij van elkaâr, in een opkomende gevaarlijke vriendschap...

Hij volgde hen, ongemerkt, bijna blij hen te betrappen, wantrouwend in zijn eigen verdriet van ijverzucht... Beminde hij, trots hun innerste verschil, niet altijd zijn vrouw... Hij hield zijn passen in. Hij volgde heel langzaam... Na zijn eerste opkoming van ijverzucht, meende hij meer in zich te voelen een nieuwsgierigheid... om stil te observeeren... een diagnoze vast te stellen... werd geheel zijn natuur hem te machtig... de natuur van een, die is geboren om te genezen... en voor hij geneest, doordringt het ziektegeval... Ja, ijverzucht smeulde in hem steeds... maar meer dan die voelde hij de zucht om te weten... Hield hij niet altijd van Mathilde...? Was zij hem levensonmisbaar?

Dàt werd plotseling klaar voor hem: levens-

onmisbaar was zij hem niet... Zijn kinderen... ja die... die behoorden tot hen allen... hen allen daarginds... in het oude huis... het oude huis van familie... Zij... zijn vrouw niet. Zijn kinderen waren hem levensonmisbaar... o dat voelde hij duidelijk... Mathilde, Mathilde niet. Om Mathilde... nu achter haar en Johan loopende, alleen die nieuwsgierigheid te weten en vast te stellen... Niets anders dan dat... Zelfs de ijverzucht doofde uit, in hem, kind zijner ijverzuchtige ouders... Hij volgde ze steeds... Hij zag, dat Erzeele zijn arm in dien zijner vrouw stak...

Nu verhaastte hij even zijn pas. Zijn hakken klonken op het trottoir, den nacht in, haastiger, regelmatig... Zij beiden daar voor zagen om. Zij schrikten. Hij haalde ze in.

- Ik meende je te herkennen... van verre, zeide hij, kalm en natuurlijk, terwijl zij niet spreken konden, Erzeele zijn arm terugtrok. Ik kom van het station...

- Ik verwachtte je morgen, zei, bleek, Mathilde, ondanks zichzelve.

- Neen, ik had niets meer te doen. Emilie is veel kalmer... Hoe gaat het met de kinderen?

- Goed...

- Waar ben je van avond geweest?

- Bij Johans zuster heb ik thee gedronken... Johan bracht me naar huis...

- Maar nu Van der Welcke er is... om je thuis te brengen... zeide Erzeele.

- Zeker niet, antwoordde Addy. Loop nog een eindje meê op...

Zij liepen voort, Mathilde tusschen de beide mannen. Addy sprak gewoon-weg. Zij antwoordden nauwlijks. Onderwijl bestudeerde hij hen. Zijn nieuwsgierigheid wekte hem op, gaf hem een plots nieuw belang, als ware het een geval van ernstige ziekte.

- Hier neem ik afscheid, zei Erzeele, toen zij de zijstraat insloegen.

Zij drukten hem beiden de hand, gingen nu stiller naar huis, plotseling slepend de voeten.

Addy zocht in zijn zak naar den sleutel.

- Het is al laat, zei hij werktuiglijk.

- Bij twaalven, antwoordde Mathilde dof.

Hij zag, dat hare oogen rood waren van het weenen. Hij zeide niets. Zwijgend gingen zij naar boven. In de kinderkamer, een oogenblik, slopen zij binnen, op de teenen beiden, zagen in de kleine bedjes. Open de tusschendeur, sliep de kindermeid in het kabinet. Zij lachten even tot elkaâr, omdat de kindertjes

zoo lief er sliepen. Toen gingen zij in Mathilde's slaapkamer. Den drempel over, was het hem of zij vreemden waren.

- Ik ben moê, zei Mathilde.

- Ik ook, zei Addy.

Hij gaf haar een kus, liet haar alleen, ging in zijn eigen slaapkabinet. Door de dichte deur volgde hij hare bewegingen, hoorde hij haar zich uitkleeden, het ritselen van haar kleêren. Hij zonk in een stoel, staarde voor zich.

- Ik weet het, dacht hij, zijn oogen heel groot. Zij houdt van hem, hij van haar. Ik... ik hoû niet meer van haar... Zij is mij nooit levensonmisbaar geweest... Ik heb mij vergist... Ik heb het voor mijzelf niet geweten.

Hij sliep niet dien nacht. Den volgenden dag, vroeg, zeide hij tot Mathilde:

- Tilly... ik woû je spreken...

- Waarover...

- Over ons beiden.

Zij trok ongeduldig de wenkbrauwen.

- Waarom, zeide zij. Wij hebben zoo dikwijls al zoo gesproken. Het geeft niets. Het vermoeit me.

- Ja... je ziet er moê uit... slecht... Je voelt je niet gelukkig.

- Laat mijn geluk toch...

- Waarvoor zijn wij anders hier gekomen... Tilly... dan voor je geluk...
  - Het is waar, zeide zij vaag. Je deedt dat voor mij. Het was lief van je...
  - Maar het heeft niet gegeven...
  - Neen... het gaf niet... Ook... ook is het beter...

- Wat...
- Dat je terug keert... naar Driebergen, Addy...
- Juist, zeide hij zacht.

Zij schrikte op.

- Wat meen je?
- Dat was mijn gedachte ook...
- Welke gedachte...
- Dat ik terug zoû keeren naar Driebergen...

Zij zag hem verbaasd aan.

- En ik? vroeg zij.
- Blijf hier... met de kinderen.
- Ik begrijp je niet...
- Blijf in Den Haag... en blijf met de kinderen.
- En jij...?
- Ik ga... daarheen...
- Ik begrijp je niet, herhaalde zij.
- Ik meen het zoo, Tilly, zeide hij. Het is beter...
- Wat...
- Dat wij van elkaâr gaan...
- Van elkaâr...
- Misschien... Voor korten... voor langeren tijd...

Zij staarde hem aan.

- Je wilt scheiden?
- Ik geloof het wel.

Zij staarde hem aan, altijd, slikte tranen op...

- Addy... hoû je niet meer van me...
- Neen... zeide hij zacht.

Zij zag hem diep in de oogen, beleedigd.

- Wat meen je?
- Dat ik niet van je hoû. Niet meer. Om samen te leven. Ik vraag je vergiffenis, Tilly, als ik je leven heb bedorven. Als ik je leven heb gebroken. Ik hèb het bedorven... gebroken. Ik vraag je vergiffenis... als je me die geven kàn...
- Nog kort geleden... zei je, dat je van me hieldt.
- Ik dacht het toen zoo... Ik wilde het zoo.
- En nu?
- Nu... niet meer.

Er was in haar de gekrenkte trots.

- Waarom heb je me dan gevraagd... tot je vrouw...

- Ja... dat was het.
- Wat...
- De vergissing... Zeg mij, hoû je nog van mij?
- Neen, zeide zij trotsch.
- Je ziet dus: het is beter...
- Te scheiden...
- Niet waar?
- De kinderen...? vroeg zij.
- Dat is mijn straf, zeide hij zacht. Ze blijven bij je.
- Je vertrouwt me ze toe...
- Heelemaal.
- Addy! kreet zij uit, en snikte.
- Je houdt nog een beetje van me... Tilly...

Zij snikte slechts.

- Maar niet meer zoo als vroeger... verzekerde hij. Je houdt van Erzeele...
- Erzeele...?
- Ja...
- Hij is een vriend.
- Hij kan meer zijn... later... dwong hij zich te zeggen, en hij voelde toch de ijverzucht, omdat ze zijn vrouw was - nog nu...
- Addy, zeide zij. Ik heb schuld. Als ik me had weten te wennen... met jullie allen... te Driebergen... was ik gelukkig geweest.

- Ja... maar het is niet je schuld... dat je dat niet kon.
- Ik wil niet scheiden, zeide zij.
- Waarom niet?
- Ik wil niet... Voor mijzelve. En voor de kinderen.
- Voor de kinderen?
- Vooral voor hen. Neen, Addy... ik wil niet. Tenzij...
- Tenzij...
- Jij het wilt... voor jezelven. Om vrij te zijn. Om een ander te trouwen.
- Neen...
- Dan wil ik ook niet. Als je me dàt verzekert.
- Ik verzeker het je.
- Dan wil ik ook niet.
- Erzeele? vroeg hij.
- Neen... schudde zij het hoofd. Het is niet, dat wat de menschen zeggen.
- Wat zeggen de menschen?
- Dat hij mijn amant is. Dat is hij niet.
- Ik geloof je.
- Ik hoû wel van zijn vriendschap... maar ik zoû zijn vrouw niet kunnen zijn.
- Waarom niet?
- Omdat ik je vrouw ben...

- Voel je je zoo...
- Altijd.
- Arm kind! zeide hij, ondanks zich.
- Waarom beklaag je me? vroeg zij trotsch.
- Omdat ik aan je misdaan heb. Omdat ik het niet goed kan maken.
- Je hebt niet misdaan aan mij. Wij hebben... in der tijd veel van elkaâr gehouden. Toen... dacht ik, dat ik je begreep. Nu... begrijp ik je niet meer, Je staat te hoog voor mij.
- Neen... ik sta niet hoog. Maar...
- Wat...
- Niets. Dus... Tilly... je wilt niet scheiden.

Zij zag hem angstig aan.

- Neen, smeekte zij.
- Goed kind, sprak hij zacht. Dan niet. Alleen... zoo als het leven nu is... is het geen leven. Het is dus beter...
- Wat...
- Dat ik niet bij je blijf. Dat ik wegga.
- En ik...
- Je blijft hier. Hier in huis... waar alles is als je het wenscht. Je blijft... met onze kinderen...
- Onze kinderen... stamelde zij.
- Misschien later...
- Later?

- Om onze kinderen... kunnen wij elkaâr terug vinden... als zich alle vergissing heeft vereffend.

- Ik begrijp je niet.

- Misschien zal je het later begrijpen... Maar misschien ook... zal je van Johan Erzeele zóo houden... dat...

Zij schudde het hoofd, staarde voor zich uit.

- Wij weten niets... zei Addy zacht.

- Neen, zeide zij peinzend. Ik weet niets... niets meer. Ik dacht... dat jij àlles wist!

- Ik weet... wel eens... voor anderen. Ik heb voor mij niet geweten.

- En... nu...

- Nu... weet ik beter... voor jou.

- Voor mij?

- Ja... nu W E E T ik, Tilly... dat het beter is voor jou... dat ik je verlaat...

- Voor altijd...?

- Misschien... Misschien voor làngen tijd... alleen...

- En de kinderen... Zal je niet naar ze verlangen? vroeg zij.

Zijn hart brak. Hij zeide niets, knikte van ja... alleen.

- Maar ze zullen goed zijn... bij jou, Tilly, zeide hij.

Ook haar brak het hart. Zij viel in een stoel, snikte.

- Wees niet treurig, Tilly, zeide hij. Er moèt een verandering komen. Blijven wij zoo... dan zullen wij elkander gaan haten... Wees niet treurig om het afscheid... als je bedenkt... dat er geen eigenlijk samenzijn meer is.

- Je hebt gelijk, zeide zij, koud. Dus...

- Je blijft hier. Je woont hier. Als je wilt.

- Jij...

- Ik... ik ga naar huis...

Haar ijverzucht voelde zij om hen allen, daarginds.

- Ze zullen je er troosten, zeide zij bitter.

- Ja... antwoordde hij zacht.

- Als je niet van me houdt... viel zij uit; zullen ze niet lang behoeven te troosten.

- Ik zal verdriet hebben... omdat ik je leven bedorven heb... en omdat ik de kinderen niet meer zien zal.

- Mijn leven bedorven... zeide zij trotsch. Dat heb je niet.

Hij zweeg.

- De kinderen... ging zij voort. Waarom zoû je ze niet kunnen zien... wanneer je wilt...

- Zoû je mij dat toestaan.

- Toestaan? Het zijn je kinderen. Ik heb niets toe te staan. Zelfs...
- Zelfs?
- Zoû ik het niet goed vinden... als je ze niet dikwijls zag.
- Dan zal ik komen...
- Natuurlijk. Maar... hier blijven wonen... dat is te duur.
- Neen, dat is het niet. Ik... ik heb niets noodig... daar. Wat ik verdien is voor jou...
- Dat kan ik niet aannemen... zoo.
- Jawel... voor de kinderen... Het is beter als alles zoo blijft, Tilly...
- Goed, gaf zij toe. Alleen, Addy... een oplossing is het niet...
- Een oplossing kan er alleen zijn... als je weet, dat je zoo veel van Johan Erzeele houdt...
- Neen... neen, dat doe ik niet...
- Dat je zoo veel van hem zal houden...
- Ik weet het niet, ik weet het niet... en ik wil daarover niet spreken.
- Dat begrijp ik, Tilly. Dan... kan er nog geen oplossing zijn, niet waar. Wij weten dan ook niets van een oplossing. Ik geef je alleen, zoo veel ik kan, je leven terug, en jij doet mij het zelfde. Later zullen wij zien wat het

wordt. Het wordt alles van zelve. Wat weten wij... Wij weten niets... voor ons. Het wordt alles van zelve. Begrijp je?

- Neen...

- Je zal later begrijpen... Je zal hier wonen... met de kinderen; mij zal je nauwlijks zien. De kinderen... zal ik een tijd niet zien... Het zal zijn of ik op reis ben. Ze zijn zoo klein... o, ik hoop, dat ze mij niet zullen missen... en dat, àls ze me terugzien, ze toch mij nog herkennen... Je zal dus alleen... zijn met de kinderen... Misschien verlang je dan naar me, komt de liefde van vroeger weêr op... Ook bij mij, misschien. Wij zullen zien. Het wordt... het wordt alles van zelve en wij... wij weten niets... Over jaren misschien... leven wij weêr rustig... met elkaâr... en met onze kinderen. Of...

- Of...

- Je bent ver van mij... en hebt met een ander je nieuw geluk gevonden...

Zij sloeg de handen voor de oogen.

- Ik zie het niet... Ik weet het niet...

- Nu ben je eerlijk. Neen, je weet het niet... of je zoo veel van Johan zal houden... En ik, ik wil ook eerlijk zijn: ik weet niet of ik weêr van je zal houden gaan... Maar wij

moeten wachten, Tilly... en het beste is dus... dat wij elkaâr verlaten... en niet meer spreken met elkaâr... voordat het van zelve geworden is... en wij wéten... A L L E E N zal je niet zijn... want zoodra ik iets voor je doen kan... ben ik bij je... Ik zal je nooit vergeten.

- Zoo is het misschien het beste, zeide zij dof. Ik zal probeeren het zoo in te zien... Alleen te wonen... met de kinderen... Johan zal ik niet meer zien.
- Neen, neen... juist: je moet hem zien.
- Waarom?
- Om te weten... Z W A K zal je niet zijn.
- Neen, dat zal ik nooit...
- Je weet, wat hij voor je voelt.
- Hoe weet je.
- Dat weet ik... Je weet, wat hij voor je voelt... Maar je weet niet wat je voor hem voelt...
- Addy... o Addy.,.
- Spreek het niet tegen. Wees eerlijk. Dit zijn voor langen tijd... misschien de laatste woorden, die er tusschen ons vallen... Ik ga nu weg...
- Nu...
- Ja... Schrijf mij, als er iets is...

- Goed.

- Dag Tilly...

Zij zweeg, zag voor zich uit... de handen om de knieën. Neen, zij begreep hem niet, maar zij kon niet anders doen dan hij wilde.

Hij was gegaan, en plots voelde zij zich heel eenzaam. Zij hoorde hem boven pakken, stommelen in zijn kasten...

- Hij doet anders en hij spreekt anders, dan een ander, dacht zij nu, treurig. Scheiden... o, neen, ik wil het niet... als hij het niet wil voor zich... Ik, ten minste... nu nog niet... Neen, neen, toch nooit... O, ik weet het niet, ik weet het niet... Ik hoû wel van Johan... nu, als ik vrij was... jong meisje nog... Maar... Addy... de kinderen... Ik weet het niet, ik weet het niet... Daarom juist meende Addy... dat het goed zoû zijn... eenigen tijd... elkaâr niet te zien...? Hoe zal hij de kinderen missen!... O God, gaat hij... gaat hij werkelijk?! Ja... ik hoor hem boven... pakken... Wat zullen de menschen zeggen... Het komt er niet op aan... Zeggen, dat hij studeeren moet... daar... kalm te Driebergen... Zoo... iets vinden... om de menschen te zeggen... ook al zullen ze begrijpen... Ik... ik kan niet

meer naar Driebergen... O, hoe moet het worden, hoe moet het worden... Juist... dat weet Addy ook niet... Weet ik het - weet ik het...? Neen... o God... ik ook niet... Johan... hoû ik van hem... zàl ik van hem gaan houden... nu ik minder van Addy hoû...? Ik weet het niet... ik weet het niet... O, als ik mijn kinderen niet had... Nu... nu zoû ik wenschen... o God... nu zoû ik zoo gaarne wenschen... om hem... voor mijn kinderen... daar... in Driebergen... in het huis... bij hen àllen... gelukkig te kùnnen zijn... er terug te keeren... er terug te keeren?! Zàl ik er ooit terugkeeren...? Zal ik later... toch Johans vrouw zijn... O, het is alles zwart... onduidelijk... Addy zegt, het wordt van zelve... Wij weten niets, zegt hij... Moet ik het zoo laten worden... als het wordt... Maar wat zal het worden... O, Addy... die zoo knap is... hij kan zelfs geen oplossing vinden...! Er is... er is nog geen oplossing! Zal er ooit een oplossing komen... O, als ik terug kon gaan... naar het huis... daarginds... Zoû ik het O O I T kunnen... Misschien na jaren...? Misschien toch nooit? Wie weet het? Houdt Johan... van mij... veel? Niet alleen... omdat hij mij mooi

vindt... niet alleen... daàrom...?! O, zoo alleen heeft Addy van mij gehouden... Nu weet ik het, nu weet ik het... met dàt idee alleen: gezonde kinderen... Nu... zijn wij nu gescheiden... gescheiden... voor altijd? Of... komen wij weêr... bij elkaâr terug...?? Zal het weêr goed worden tusschen ons... als tusschen man en vrouw... Of niet... Ik hoû wel van Johan... Hij is zoo gewoon, zoo eenvoudig: ik zoû met hem... heèl gelukkig... eenvoudig zijn geworden... zonder al dit... bedenken... van dingen... die ik niet grijpen... niet tasten kan... en die daar... in het huis... daarginds... in Driebergen... over mij zijn komen spoken... langzamerhand... O, als ik mij kon dwingen... zoo, dat ik... daar weêr leven kon...! Of zal ik dat toch nooit kunnen... En zal ik over twee, drie, vier jaren... Johans vrouw zijn... misschien... en de kinderen, de arme kinderen... aan Addy... aan hem alleen afstaan...

Nu snikte zij, niet wetende.

De dagen, de maanden, zouden voortweven lang en langer aan-een, voordat zij weten zoû...

Er is een heilig weten voor onszelve... zoo heilig, dat wij het weten alleen... wanneer de toekomst geworden is.

XVIII

- - - - - - - - - -

De maanden weefden voort...

- Het is vreemd, zei Brauws; dat we in langen tijd niets van Addy hebben gehoord.
- In hoeveel dagen niet...? vroeg Constance vaag.
- Het wordt een week...
- Ja, het wordt zeker al een week...
- Zijn laatste brieven waren goed...
- Zoû hem het reizen goed doen...
- Hij reist niet als een ander... In deze drie maanden, dat hij weg is...
- Ja... hij zal geleerd hebben... veel... voor zich... in zijn vak.
- Zijn brieven waren opgeruimd.
- Ik verlang nu erg... naar hem terug... Hoor den wind...
- Het is de herfst...
- De zomer is voorbij... Dat is ons eigenlijke weêr... Kijk, hier uit mijn raam - zie je de wolken zoo aankomen over de hei, als nooit beneden, omdat daar de boomen van den tuin alle uitzicht benemen.

- Hier is het soms als in Den Haag... de Kerkhoflaan.
- Maar wijder... wijder...
- En mooier...
- Kijk, ze komen aan... de wolken... Dat zal regen zijn... Dat is alles grauw en donker violet. Ik heb nooit zulk violet gezien... als in onze luchten hier...
- Nu kan je onder ze leven...
- Nu wel... Maar zóo lang heeft het geduurd... dat ik eerst oud ben moeten worden... Nu ben ik oud... en nu is het goed... Kijk... kijk, de wolken drijven aan... Dat geeft storm...
- Dagen lang...
- O, ik verlang naar Addy... Hoe lang hebben we hem niet gezien... Drie maanden, niet waar... Drie maanden! Zoo lang...! We verlangen allen naar hem...
- Zijn vader telt de dagen af... Arme Hans!
- Arme Henri... Zelfs mama zei verleden: waar is Addy...
- Zij herkent hem altijd...
- Ernst, Paul kunnen niet buiten hem...
- Op Alex heeft hij een goeden invloed... de jongen maakt het heel goed...

- Ja... hij is zoo kalm flink geworden... den laatsten tijd.
- Van Guy goede brieven... niet waar?
- Ja... Hoe lief van je, Brauws... zoo belang... in ons allen te stellen!
- Ik leef met jullie... allen.
- Je hoort er bij.
- Het is als één familie...
- Familie... Ja, er is W E L familie... Vroeger dikwijls, dacht ik, dat het was een woord...
- Neen... het is er... alleen...
- Ja... ik begrijp je... Het W O R D T soms, als wijzelve niet jong meer zijn... Voor mama was het er... terwijl het voor ons... toen... Maar voor mama was het een illuzie... en...
- Voor ons... wèl werkelijkheid...
- In zoo verre... wij dènken het... wij, oude menschen...
- Neen, neen, het is zoo...
- Ik wil wel gelooven, dat het zoo is... Ja... Addy zal nu toch wel gauw komen.
- En dan...?
- Ik denk... H I E R blijven...
- En Mathilde?
- D A A R ... met de kinderen...
- Het is geen oplossing...
- Neen... Addy zegt...

- Dat dat W O R D E N moet...
- Later... van zelf...
- Hij heeft misschien gelijk... Hoe is zij...
- Kalm... kalmer... Ik heb haar verleden gezien...
- Haar niet alleen laten.
- Neen... Dat doen wij niet... Het is niet haar schuld... En zij is een goede moeder... voor haar kinderen...
- Neen... het is niet haar schuld.
- Ook niet... van Addy... het is onze schuld... van Henri en van mij.
- Waarom?
- O, dat voel ik zoo... Het is alles onze schuld... Het is altijd de straf nog, die sleept.
- Neen, neen!
- O ja... Ons kind mòcht niet gelukkig worden... om ons...
- Neen...
- Je weet wel... dat jij ook... het toch zoo beschouwt.
- Niet heelemaal... Indien hij het geweten had voor zich...
- Hij kòn het niet weten... voor zich... omdat...

- Stil... Niet meer daarover... Er is wèl een weten... dat zoo heilig is... Wie van ons allen weet het voor zich... Wij laten het àllen worden...

- Zie... hoe donker het wordt.

- Daar regent het...

- Dat striemt tegen de ruiten...

- Zoo vreemd, dat zelfs met zulk weêr... het huis... deze kamer... niet somber is... voor mij...

- Er is wel wat genegenheid in huis... O, als Addy nu maar kwam! Als hij nu maar kwam. Zeg mij, Brauws... wat zoû je denken... Hoe toch zoû het worden... Zouden zij ooit weêr terugkomen... tot elkaâr...

- Misschien... later...

- Je kan het niet zeggen... beslist...?

- O, neen...

- Geloof je, dat zij houdt van Erzeele...

- Het is moeilijk...

- Zij weet het zelf niet... O, verleden zei hij het mij zelf: zij weet het zelve niet... Zullen de kinderen haar terug houden...

- Wie zal het zeggen.

- Is het goed... dat Addy... het wòrden laat...

- Ja, dat is goed.

- Zeg mij... zeg het mij nog eens? Soms twijfel ik... Is het goed, dat Addy het worden laat...?

- Ja... ik geloof vast... dat dat goed is...

- Zal zij niet zwak zijn...

- Niet zwak, zóo... Zij zal te strijden hebben... Zij zal zich te vinden hebben...

- O, als zij maar sympathiesch zijn kon met ons... A L S zij ooit terugkomt... o dan zweer ik het... dan zal ik maken...

- Wat?

- Niets... Ik dacht... dan hoop ik zoo... dat het sympathiesch zijn zal... tusschen haar en ons allen... En... vreemd... dat voel ik ook in alles... Dat willen wij allen... A L S zij terugkomt... ben ik bijna zeker... dat wij - allen - veel zullen doen... om haar te winnen...

- Gelukkig te maken...

- A L S zij terug komt... Wat zoû het heerlijk zijn... A L S zij terug kwam... met de kinderen...

- Heerlijk...

- Ik bedoel: goed... ja heerlijk... Levens, eenmaal in elkaâr gestrengeld...

- Ja... dat trekt zich slecht uit elkaâr... En Hans...

- O zelfs hij! Zelfs hij... zal probeeren...
- Wie weet... Misschien wordt het eenmaal zoo...
- Nu... nu is er nog niets van te zeggen...
- Neen... niets...
- Het is alles nog... geheim... donker...
- Hoor den regen...
- De lucht is zwart...
- Hoe laat is het nu...
- Bijna etenstijd...
- Daar gaat de bel...
- Kom... willen we naar beneden gaan...

Zij gingen, de donkere trappen af. De wind huilde om het huis. In de serre van de achterkamer zat de oude vrouw aan het raam, toen Constance en Brauws binnenkwamen.

- Het waait, zeide zij. Er vallen... in den tuin... groote takken...
- Heeft u het hier niet te koud, mama...

De oude vrouw verstond niet, en Constance legde haar een shawl om de schouders.

- Zal u naar binnen gaan, als u het te koud heeft... mama...

De oude vrouw knikte, zonder te verstaan... Zij bleef daar zitten. Zij had al iets gegeten, geholpen door Marietje: aan tafel kwam zij nooit.

De tweede bel ging.

- Kom, zei Constance.

Er was ook Paul, en hij lette op, hoe treurig Van der Welcke er uit zag.

- Wat is er? vroeg hij.

Van der Welcke sneed het vleesch.

- Ik vind het ellendig... om vleesch te snijden, zei Van der Welcke. Vroeger deed Addy het... of Guy.

- Ik heb het nooit gekend, zei Paul, inwendig bang voor jus.

- Geef het mij, Hans, zei Brauws.

Het was aan tafel stil: de wind huilde buiten.

- Het gas brandt slecht, zei Constance.

- Wat gaat die Mary er hier nu goed uitzien! zei Paul. Nu, krijg maar geen kleur, je oude oom mag dat wel zeggen...

- Nu, oom Paul, mijn jeugd loopt al naar de dertig toe.

- En Klaasje, zei Paul; kind, je eet als een groot mensch.

- Ik eet nu netjes, niet waar, tante, zei groote Klaasje trotsch.

Constance knikte haar toe, met een lachje.

- Alleen Gerdy... die doet het niet, dacht Paul. Wat ziet ze er bleekjes uit... Ach, later misschien komt het alles terecht... voor het

arme kind... Hij... of een ander. Liefde... dat is wel vreemd. Ik heb dat nooit gevoeld...

Hij voelde zich rillen, en zei:

- Het is koud, van daag, Constance...

- Ja... we zullen morgen stoken.

- Het waait buiten bar. Wat tocht het toch... Je zoû zeggen, dat het tocht door het huis... Wat zeg jij er van, Ernst?

Ernst zag op.

- Het tocht niet, zeide hij. I K heb het warm. Jullie voelen altijd dingen, die niet zijn...

- Waarom is het zoo somber, van daag, vroeg Adeline, als wakend uit een droom.

- Het gas brandt slecht, zei Constance.

- Truitje, zei Van der Welcke. Draai eens den sleutel van de gasmeter goed open...

- Grootmama was heel moê, van daag, meende Marietje.

- Grootmama heeft bijna niets gegeten, zei Adèletje.

- Zij wordt heel oud, zei Constance treurig.

Het maal sleepte voort; nauwlijks wisselden zij enkele woorden.

- Wij zijn toch gezellig, zoo samen, zei Constance verteederd. Ach, ik woû, dat Dorine hier kwam wonen.

- Ze wil niet, zei Paul.

- Neen, ze wil niet...

Buiten rolde een rijtuig aan, rolde den tuin binnen...

- Hoor! zei Constance.

- Dat is Addy!! zei Van der Welcke.

- Maar hij heeft niet getelegrafeerd!

Gerdy was opgestaan, zij vloog naar buiten, liet de deur open. Een koude tocht woei. Zij stonden allen op. De bel was overgehaald, Truitje opende.

- O, Addy, Addy! riep Gerdy uit. Ben je daar? Ben je daar eindelijk?? Wij missen je zoo vreeslijk!

Hij was het. Zij stortte zich in zijn armen, en omhelsde hem, snikkend.

Zij verwelkomden hem allen, zij voelden den tocht niet, zij hoorden den wind niet. Nu aten zij nauwlijks, haastten af het maal.

- In de voorkamer is het warm! zei Constance; kom meê. Ik weet niet, waarom de eetkamer zoo kil is.

- Wij zullen morgen de vulkachel laten aanmaken, zei Van der Welcke.

Zijn gelaat was geheel verhelderd.

- Laat mij eens zien, hoe je er uit ziet, kerel...

Hij was zoo ontroerd, de vader, dat hij tra-

nen in de oogen kreeg. En zij lieten hem allen alleen, met Van der Welcke, voor, terwijl in de achterkamer, flauwtjes verlicht, de oude vrouw scheen te slapen.

- Hoe gaat het, mijn jongen...
- Goed, vadertje...
- En nu... nu blijf je hier?
- Ja... ik blijf... bij u allen...
- Ja... je hoort hier thuis. En je vrouw...
- Wij zullen zien... Dat zal worden...
- Dus omtrent Mathilde... nog niets zekers?
- Neen... niets zekers... Ik schrijf haar eens in de maand, zij mij... veel, over de kinderen. Zij is goed voor ze.
- Dus... van scheiden... nog altijd geen sprake?
- Neen... geen sprake. Misschien... later... wordt het goed tusschen ons. Misschien... ook voelt zij, dat zij vrij zijn wil - trots de kinderen.

Zij dachten beiden aan Erzeele.

- Dus je weet nog niets.
- Neen... nog niets. Het wordt. Het moet eerst worden.
- Zie je, mijn kind. Ik, ik ben anders. Ik, ik had met Erzeele geduelleerd. Ik was gescheiden van mijn vrouw... als ze niet van me hield, als ze hield van Erzeele.

- Ja, vader, zoo ben je, dat weet ik. Ik, ik ben anders.
- Je bent beter.
- Neen, dat niet. Maar wat ik ook ben... ik ben vooral je kind.
- Jij, mijn kind? Je bent mijn kameraad... mijn vriend altijd geweest.
- En als ik nu eens wilde zijn... je kind...? Ik kom terug... heel moê en heel treurig, omdat ik voel, dat ik heel veel schuld heb.
- Er is niets gebeurd.
- Neen...
- Wat is er gebeurd, niets. Je denkt te veel. N U moet je zoeken... je eigen geluk. Egoïst-weg.
- Misschien... als ik dat kan. Misschien wordt het dan ook het geluk van Mathilde. We zullen zien. Maar wijs voel ik me niet. Weten doe ik niet. En ik voel me nu... niet je kameraad... maar je kind, vader. Als of ik het voel voor het eerst.
- Vroeger wist je het.
- Voor jou, vadertje, voor mama. En nu... nu...
- Nu ben je mijn kind...
- Ja...
- Mijn groote jongen.

- Vader...

Van der Welcke stond voor hem; hij zat. En in zijn handen nam Van der Welcke het hoofd van zijn zoon.

- Vader, zei Addy. Als je wist... hoe innig ik van je hoû. Mijn gevoel is misschien alleen voor mijne ouders... en voor mijn kinderen. En niet voor een vrouw.

- Je bent vreemd aangelegd, zei Van der Welcke. Maar het is niet jou schuld. Het is de schuld van je ouders.

- Als je wist... herhaalde Addy; hoe innig ik van je hoû. En van mama... Ook een beetje van hen allen hier... Als ik mijn kinderen hier had, dan... Misschien... misschien... dat ze... later... heel later... terugkomen... met Mathilde... Zie je... als dat gebeurt... dan moeten wij... àllen... anders tegen haar zijn.

- Ja, mijn kerel...

- Probeeren...

- Ja, mijn jongen, ik vat je. Wij zullen het àllen doen... om jou...

- Zie je... ze I S mijn vrouw. Ik... ik ben de schuld van alles. Als je het probeeren wilt, vriendelijk...

- Ja...

- A L S ze terug komt... Misschien komt ze niet...
- Zoû je het gaarne hebben?
- Ja... ik zoû het gaarne hebben. Ik kan mijn kinderen niet missen... zoo.
- Maar je zal ze wel eens zien... nu en dan.
- Ja... Dus... A L S ze terug komt... dan beloof je me... vadertje...
- Dat ik het zal probeeren...
- En als ze het allen probeeren... dàn... dan zoû ik zoo gelukkig zijn...
- Ja... ze zullen het kunnen... om jou... Maar zij...
- A L S ze terug komt... dan... dan geloof ik wèl... dat zij geleerd zal hebben... het ook te probeeren... eenige sympathie voor ons te voelen.
- Je moet niet boos zijn, Addy, dat het niet dadelijk zoo is geworden... Ze is zoo anders dan wij... wij allen.
- Ja... het is mijn schuld...
- Nu... maar niet daarover zoo denken en tobben, mijn jongen.
- Neen vader...
- Zie je... nu probeeren wat gelukkig bij ons allen te zijn... Te werken... je

werk hier op nieuw te hervatten, niet waar.

- Ja, juist...

- En het dan stilletjes... zoo laten W O R D E N ... zoo als je het zegt. Zal het je veel verdriet doen... als zij Erzeele...

- Ja... Omdat ik dan nog meer mijn schuld zal voelen tegenover haar... En om mijn kinderen.

- Misschien wordt het wel... goed... later, mijn jongen...

- Misschien...

- Nu kalm dat alles beschouwen... er niet over tobben... En rustig je werk hier doen.

- Ja, vader... O, ik voel, je bent mijn vader!

- Misschien voor het eerst... Een zware rol voor je kwâjongen van een vader.

- Je bent geen kwâjongen... Je bent...

Hij stond op, omhelsde hem.

- Druk me niet dood, zei Van der Welcke. Sterk ben je nog wel. Je ziet er ook goed uit. In je oogen is weêr iets van belang stellen, al zijn ze somber. En rustig waren ze altijd... Je hebt in het buitenland veel gezien...

- Veel ellende... maar ook veel pogen...

- Juist... Doe wat je kunt, hier... een-

voudig-weg... in je omgeving. O, kerel, wat ben ik blij, dat je terug bent...

Gerdy zag in de deur.

- Mogen wij N U binnenkomen... Oom Hans, u accapareert zich van Addy...

- Zoo, kleine...

Addy nam haar de handen.

- Zal je sterk zijn, Gerdy?

Zij snikte, lachte door tranen heen.

- Ik heb al dien tijd geprobeerd, het te zijn, Addy... fluisterde zij. Zonder jou...

- Je weet... het eerste leed is geen leven...

- Neen... dat zeg je...

- En dat moet je gelooven... dat moet je rust geven... Toekomst is er zóo ruim nog...

- Ja... O, Addy, Addy... zonder jou...

- Wat...

- Was ik gestorven! Ik heb zoo geleden... ik heb zoo geleden...

- En leed, dat zie je om je heen... zoo veel... Maar het eerste leed...

- Is geen leven... zoo zeg je...

- En zoo moet je het gelooven.

- Ja...

Constance kwam binnen...

- I K mag mijn jongen niet hebben... van avond... schertste zij.
Hij omhelsde haar heel vast.
- Je hebt hem voor altijd nu...
Zij snikte.
- Arm kind... heb ik je dan niet verloren...
- Verloren... Waarom?
- Een zoon...
- Bang ben je altijd geweest... dat je me zoû verliezen. En verloren heb je me nooit...
- Neen, nooit... Zeg kind, heb ik schuld? Ik heb schuld, niet waar...
- Waaraan?
- Aan Mathilde.
- Neen, je hebt niet schuld... Maar, A L S zij terug komt... later... met de kinderen, mama, laat ons dan probeeren...
- Ja kind, ja...
- Niet waar? Laat ons dan probeeren... haar zoo veel tegemoet te komen...
- Ja, ja... ik zal het probeeren...
- En wij allen.
- Ja, wij allen.
- Niet waar, Gerdy... wij allen...
- Wat zeg je, Addy?

- Ik zeg, Gerdy... A L S Mathilde terug komt... later...
- Ja...
- Zoû je dan willen probeeren... met ons allen... met papa... met mama... met ons allen... haar zoo véel tegemoet te komen, dat zij...
- Ja... o Addy... ja! Ik zal het probeeren!
- Niet waar...
- O ja... A L S zij terug komt... dan zal ik het probeeren dan zal ik het probeeren, Addy...
- O mijn kind, hoor hoe het waait...
- Dat is O N Z E wind, mama...
- Ja... altijd...

In de achterkamer waren Marietje, Adèletje nu binnengekomen, en Adeline, Emilie volgden haar.

- Waarom is het hier zoo donker... vroeg Marietje.
- Grootmama zit wat te dutten.
- Wij moeten haar brengen... naar bed, zei Constance.

Adèletje draaide het gas hooger.

- Tante!! riep Marietje uit, verschrikt.
- Wat is er, kind...

- O, tante... tante... kom hier!!

Constance kwam, Addy, Gerdy...

- Is grootmama... is grootmama...? stamelde Marietje ontzet.

- - - - - - - - - -

Zij zagen allen naar de oude vrouw. Zij zat als gewoonlijk, stil in haar grooten stoel, de gerimpelde aderige handen gevouwen in den zwarten schoot. Het hoofd rustte achterover, wit in het witte haar omlijst. Zij wist véle heilig weten en hare oude mond glimlachte er om, bemoedigend...

NICE, Jan.-Aug. 1902